anul XI, nr. 1 (116), ianuarie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Un locuitor al Simboliei* (II)

PAG. 4-5 VITRINA
• Ioan MAZILU-CRÂNGAŞU
- *Joc paralel*
• Gheorghe PÂRJA
- *Ochelarii lui Nenea Iancu*
• Dorin ŞTEF
- *Grațian Jucan. Miorița. Articole literare*
• Antoaneta TURDA
- *Flavia Cosma. Le miel trouble du matin*
• Cristian VIERU
- *Cezar Boghici. Turnul Babel*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Harta cuceririlor unui profesoraş*

PAG. 7 ORFEU
• Ioan DRAGOŞ
- *Poeme*

PAG. 8, 9, 15 EMINESCIANA
• Terezia FILIP
- *Mihai Eminescu. Reverie arhitecturală şi simbolism poetic*
• Săluc HORVAT
- *Lecturi eminesciene*
• Elena Liliana POPESCU
- *Unde vei găsi cuvântul ce exprimă adevărul?*

PAG.10 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP
- *„Te iubesc, Nadenka"*

PAG. 13 COMENTARII
• Izabella KRIZSANOSKI
- *Trei festinuri literar-gastronomice*

PAG. 12 POEZIE
• Gelu DRAGOŞ Jr., M. CLONDA, Cosmin PÂRGHIE, Maria IRSIK, Mirel GIURGIU şi Ioan METEŞ MORAR-CHELINȚANU

PAG. 16 TRADUCERI
• Luca CIPOLLA (text şi traducere)
- *Medjugorie, regina şi adversarul*

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Szanto Andreasz

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIȘ, Florica BUD, Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR, Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA, Marian ILEA, Ștefan JURCĂ, Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA, Florian ROATIȘ, Echim VANCEA, Nicolae SCHEIANU

Prezentare artistică: Mircea BOCHIȘ

Secretariat și tehnoredactare: Raluca HĂȘMĂȘAN, Ioana ȘANDOR

Redacția și administrația: cod 430311, Baia Mare, str. Gh. Șincai, nr. 46, tel. 0262-215870, E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poștali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. și se difuzează prin oficiile Poștei Române, prin „Ina K Press" și în librăriile din Baia Mare și Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poștă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

5 948485 970010

Responsabil de număr: Delia POP

Rugăm editurile, revistele și autorii care doresc să le semnalăm cărțile și publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Șincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Aurelian Sârbu, ***Negustătorul de lut***, poeme, Editura Hestia, Timișoara, 2013;
• Gavril Ciuban, ***Mireasa și moartea***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2012;
• ***Augustin Micu. Volum comemorativ***, Ediție îngrijită de Maria Gârbe, Editura Gutinul, Baia Mare, 2012.
• Lee Kuei-shien, ***Ora Amurgului***, poezie, traducere de Elena Liliana Popescu și Vlad Copil, Editura Pelerin, București, 2012;
• Dorin Mureșan, ***Gestul animalului mort***, roman, Editura Herg Benet Publishers, București, 2012;
• Elena Liliana Popescu, ***Dincolo de azur***, poeme, traducere Luciano Maia și Elena Liliana Popescu, Fortalezza Smile Editorial, 2012;
• Ana Maria Vieira, ***Visul apei***, poezie, traducere de Elena Liliana Popescu și Vlad Copil, Editura Pelerin, București, 2012;
• Miruna Mureșanu, ***Lumina mântuitoare***, poezie, Editura Germinal, Drobeta-Turnu Severin, 2012;
• Vasile Crișan, ***Timpul fluid. Poezii***, Editura Color Print Zalău, 2012;
• Adrian Georgescu, ***Chilii***, Editura Sieben Publishing, București, 2012;
• Lucian Perța, ***Ședință de Consiliu. Teatru de buzunar***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2012;

REVISTE:

• „Acolada", nr. 11, 12/2012, Satu Mare;
• „Actualitatea literară", nr. 26-27/2012, Lugoj;
• „Argeș", nr. 12/2012, Pitești;
• „Ateneu", nr. 11-12/2012, Bacău;
• „Boema", nr. 10-11-12/2012, Galați;
• „Caiete Silvane", nr. 12/2012, Zalău;
• „Cultura", nr. 44, 45, 46, 47, 48, 49/2012, București;
• „Discobolul", nr. 178-179-180/2012, Alba Iulia;
• „Familia", nr. 10/2012, Oradea;
• „Orizont", nr. 11, 12/2012, Timișoara;
• „Poesis", nr. 10-11-12/2012, Satu Mare;
• „Pro Saeculum", nr. 7-8/2012, Focșani;
• „Ramuri", nr. 10, 11, 12/2012, Craiova;
• „România literară", nr. 45, 46, 47/2012, București;
• „Tribuna", nr. 246, 247/2012, 248/2013, Cluj-Napoca.

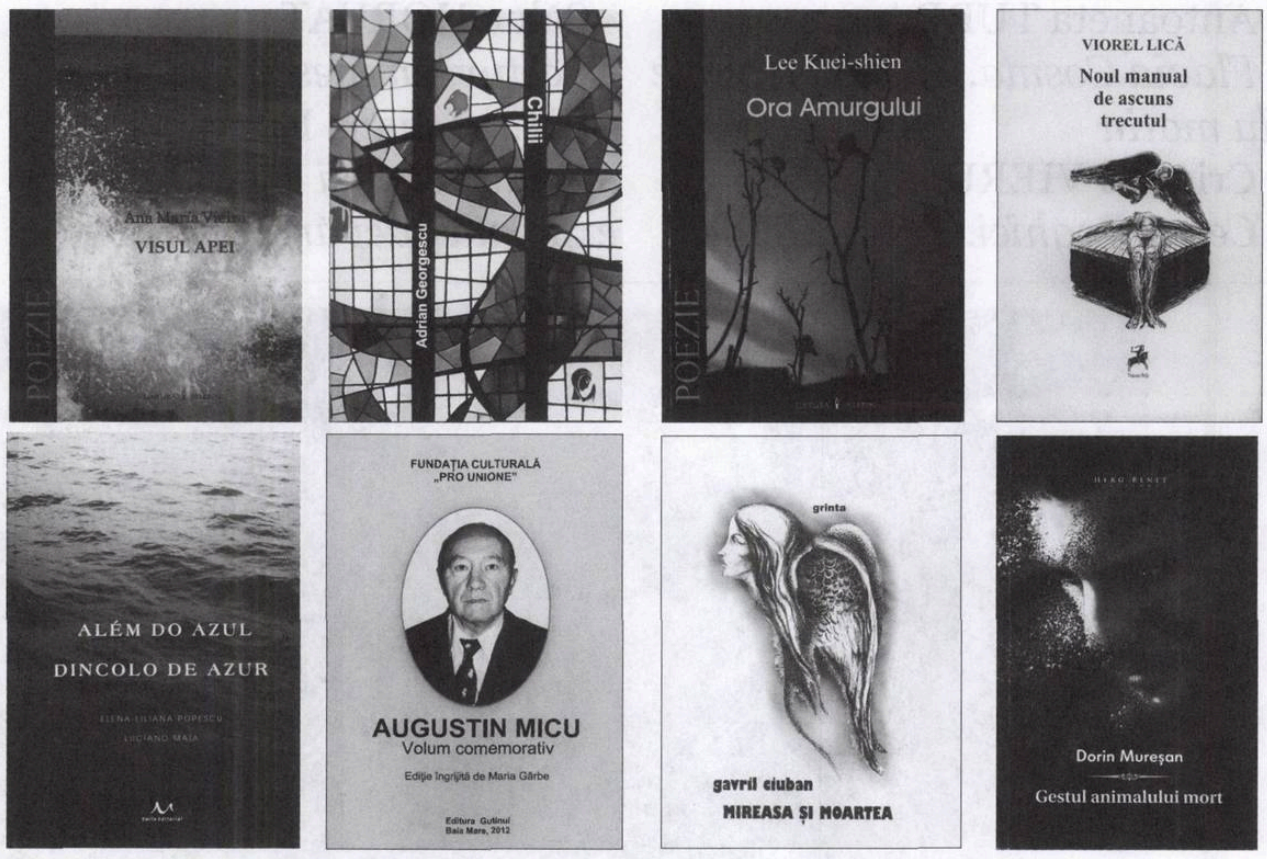

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN - MARAMUREȘ

Înființarea în provinciile istorice ale țării a unor filiale ale Institutului Cultural Român este o inițiativă lăudabilă, o necesitate menită să ofere o mai bună gestionare și cunoaștere a valorilor culturale, adesea rămase într-un con de umbră din cauza unui centralism cultural excesiv. Înființarea Filialei Institutului și în Maramureș este un semn că în acest topos cultural au fost, sunt și mai ales se produc valori culturale reprezentative, care merită să fie cunoscute, puse în valoare și, mai ales, transmise în exteriorul țării.

În Baia Mare, în Maramureșul istoric, Țara Lăpușului, Țara Oașului, arta populară, în toate formele ei, oferă indicii ale unor culturi străvechi care, din cauza unui „modernism" greșit înțeles, riscă să-și piardă din ceea ce acestea au reprezentat și reprezintă pentru cultura națională. Institutul Cultural Român, prin statut și prin obiectivele sale, poate avea un rol important. În primul rând, prin identificarea acestora, prin cuprinderea lor într-un plan unitar de cercetare și valorificare și, desigur, în pregătirea și sprijinirea creatorilor de valori culturale.

Prin structurile sale externe, Institutul Cultural Român este apt să comunice cu instituțiile culturale similare din străinătate și prin planuri și acțiuni concrete: expoziții, festivaluri, concerte de muzică, târguri de carte, simpozioane etc. și, nu în ultimul, rând prin publicațiile editate de Institut pentru străinătate. Filialele, fiind mai aproape de fenomenele culturale locale, pot contribui în mod substanțial la sprijinirea acestor programe.

Filiala Baia Mare, director - scriitoarea Florica Bud, poate fi una rodnică, desigur, cu sprijinul administrației locale și cu o bună colaborare cu instituțiile culturale locale: Direcția pentru Cultură și Patrimoniu, Centrul Creației Populare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", muzeele, revistele de cultură („*Nord Literar*", „*Familia Română*", „*Archeus*", „*Pro Unione*"), cu asociațiile profesionale ale scriitorilor și ale artiștilor plastici, cu oameni de cultură și de creație.

Inaugurarea Filialei Maramureș a Institutului Cultural Român, care va avea loc în luna februarie, va constitui un moment important în viața culturală a Maramureșului.

VASILE E. LUPȘE - 50

Cu ocazia împlinirii vârstei de 50 de ani, Redacția revistei Nord Literar îi urează un călduros „**La mulți ani!**".

Altor metafore
de Vasile Lupșe

Aripă cerul zburdă inimi
nu-i obosește întoarcerea
privirii.

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noștri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice și cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

UN LOCUITOR AL SIMBOLIEI (II)

Revenind la ***Comedia infra-umană*** a lui Mihail Avramescu, observăm că se dovedeşte semnificativ deja titlul cărţii. Scriitorul recurge la registrul parodic, preferat de către autorii de avangardă. Ceea ce deosebeşte demersul pe care îl realizează scriitorul român de marele său predecesor francez, Honoré de Balzac, se concentrează în particula *infra*. Pe de altă parte, subtitlul aduce noi precizări în privinţa formulei narative utilizate. În primul rând, suntem avertizaţi asupra faptului că ne găsim sub pecetea fragmentarismului. În al doilea rând, Mihail Avramescu nu realizează o autobiografie de factură tradiţională, ci un eseu autobiografic. Cu alte cuvinte, nu se mulţumeşte să redea povestea - fie şi fragmentară a unei vieţi -, ci acordă o importanţă deosebită eseului, meditaţiei, comentariului. Nu trebuie uitată nici particula *poli*, în deplină consonanţă cu numeroasele identităţi asumate de către scriitorul de avangardă. Nu întâmplător, textul lui Mihail Avramescu se deschide cu o definiţie a autobiografiei, altfel spus, cu o pledoarie pentru naraţiunea la persoana întâi singular: *„Potrivit unui consens tacit, unanim acceptat, orice autobiografie se scrie la persoana întâia a singularului. Desigur, ca orice convenţie - oricât de arbitrară -, şi aceasta a trebuit să se întemeieze cel puţin pe un considerent conform cu datele reale ale problemei, - în lipsa căruia, fireşte, niciun acord nu s-ar putea realiza în niciun domeniu"*.

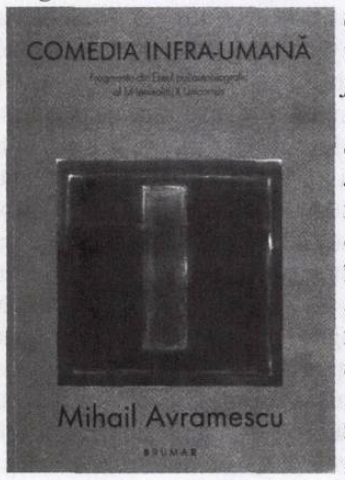

Mihail Avramescu vede în autorii de autobiografii nişte istorici ai propriilor lor existenţe: *„Întrucât priveşte anume autobiografiile, motivaţia de fapt care a stat probabil la originea obişnuinţei generalizate a autorilor de a vorbi explicit în numele lor propriu este tocmai împrejurarea că, într-un chip inexorabil, ei se aşează fiecare în situaţia (în realitate paradoxală) de istorici ai propriilor lor existenţe"*. Acest paradox - afirmă în mod ironic prozatorul - poate fi generator de imprevizibile şi grave primejdii. Una dintre ele, considerarea propriei individualităţi ca subiect personal al destinului propriu, poate duce la consecinţe catastrofale, din cauza poziţiei asumate, o poziţie lipsită de obiectivitate. Demitizând caracterul subiectiv al relatărilor la persoana întâi, scriitorul îi îndeamnă pe autorii cu răspundere să promoveze relatarea la persoana a treia singular, la persoana a doua sau chiar la una din persoanele pluralului. În felul acesta, s-ar putea realiza o necesară autodistanţare şi un plus de obiectivitate. Concluzia scriitorului este paradoxală: o autobiografie se îmbogăţeşte pe măsură ce naraţiunea se eliberează atât de pretextul subiectiv, cât şi de tentaţia obiectiv-istorică.

O altă idee lansată de către Mihail Avramescu la începutul meditaţiilor sale este apropierea dintre autobiografie şi eseu, apropiere ce poate fi identificată deja în operele anticilor. Adeptul eseului autobiografic vorbeşte apoi de elementele novatoare aduse în sfera limbajului de către James Joyce. Având un acut simţ al umorului, scriitorul ironizează clişeele prezente în sfera literaturii tradiţionale. Autorul de avangardă ne avertizează apoi că perspectiva poliautobiografică pe care o propune nu presupune disoluţia conştiinţei individuale.

Spirit insurgent şi mare iubitor de paradoxuri, Mihail Avramescu realizează o scriere autobiografică ironică, vădit nonconformistă. Adept al autenticităţii, prozatorul proclamă necesitatea eliberării de relatarea cronologică. Motivaţia este simplă. Adesea, viitorul se adevereşte în trecut, *„iar prezentul se descoperă ca Adevăr cu totul independent de microfracţiunea de secundă marcată pe cronometrul extravertit al conştiinţei psihologice"*.

Reconstituind principalele etape ale biografiei sale, prozatorul dezvăluie diferenţele existente între *„adolescentul polivalent"* Marc, supranumit şi Astro-Magul, şi părintele Mihail, *„ascet riguros cu chip bizantin cu pletele legate nod la ceafă şi cu barba lungă, neatinsă de foarfeci."* Spre deosebire de fidelitatea teologului, scriitorul de avangardă şi-a trăit în mod intens viaţa. Misterul feminin îl descoperă deja la vârsta de cinci ani, prin intermediul unei înfometate Rosamunda. Şi aici putem să ne oprim un moment la onomastică, utilizată cu aceleaşi intenţii parodice.

Evocând anii formării sale spirituale, Mihail Avramescu reconstituie figura unuia dintre prietenii săi de excepţie, Mircea Eliade. Autorul ***Romanului adolescentului miop*** apare ca personaj într-o naraţiune ce parodiază autobiografia de factură tradiţională. Astro-Magul evocă convorbirile purtate odinioară în celebra mansardă de pe strada Melodiei nr. 1. Sunt prezentate, rând pe rând, marile pasiuni ce au marcat tinereţea lui Eliade: entomologia, chimia şi alchimia, patosul introspecţiei, setea faustiană de lectură etc. Avramescu face portretul adolescentului miop, care privea lumea prin lentilele sale cu multe dioptrii: *„obrazul palid şi uscat, încadrat de maxilare puternice, iradia o vitalitate neîmblânzită, exuberantă şi polemică, de culoarea deosebit de voioasă a părului roşcat ce domina de deasupra frunţii înalte, această făptură robustă şi mobilă, deschisă, volubilă şi foarte interioară, ce-şi îngăduia cu aceeaşi gratuitate orice extravaganţă şi orice rigoare ascetică"*. Destinul neobişnuit, solar, al viitorului savant este prezis din cărţi de către o ţigancă. Tonul rămâne însă ironic. Nu întâmplător, ca într-un joc al identităţilor, numele adevărate sunt mereu amestecate cu cele inventate. În felul acesta, celebra grupare *„Criterion"* devine *„Histerion"*. Adolescentul miop este prezentat ca un tânăr aventurier ce străbate atât pădurile neumblate ale munţilor, cât şi *„cărările labirintice ale cugetării ştiinţifico-filosofico-literare"*.

Mergând pe urmele lui Mircea Eliade, cel care se autointitulează Astro-Magul descoperă Orientul. Apoi, în aceeaşi manieră parodică, biograful descrie publicarea primelor sale texte: *„Intuind exact că revoluţia catastrofală a cugetării şi a existenţei îi deschid intelectualului autentic fie perspectiva Tăcerii absolute a Contemplaţiei, fie pe aceea a implacabilei ofensive parodistice (fie chiar pe amândouă), Marc se hotărî să publice, încă pe când isprăvea clasa a cincea de liceu, primul său text beletristic, «Urangutanul în calorifer», semnat Mark Abrams, în revista pentru - Magazin pentru semidocţi - «Orizontul» (Editura Eminescu)"*. De fapt, scriitorul însuşi îşi defineşte demersul drept o liberă investigaţie parodică a absurdului. Această linie a fost continuată, timp de câţiva ani, de către Ionathan X. Uranus. Jocul lingvistic este prezent şi în onomastică. Tudor Arghezi devine Rumor Zambezi, iar revista *„Bilete de papagal"* este prezentată drept *„Chitanţe de Pelican"*. Portretul autorului ***Cuvintelor potrivite*** este memorabil, devenind un model de discurs parodic: *„comerciant anticlerical şi virulent pamfletar mistic, poetul de incontestabil geniu şi făuritorul unanim recunoscut al unui nou limbagiu românesc al îndrăznelii imaginii neînfrânate Rumor Zambezi"*. Biografia autorului ***Cuvintelor potrivite*** se degradează în mod treptat, de la insurgenţa avangardei la banalitatea domestică: *„acum, om la casa lui, cu femeie iubitoare şi gospodină desăvârşită, cu copii pe care îi aştepta arta dramatică şi literatura"*.

Scriitorul de avangardă îşi explică pseudonimul prin intermediul unui dialog parodic purtat cu Rumor Zambezi (Tudor Arghezi): *„«Dumneavoastră sunteţi Uranus din strada Jupiter, sau Neptun din Calea Laptelui?» Ionathan X. Uranus locuia, pe atunci, pe Calea Rahovei, la nr. 107 (zeroul metafizic în centrul nedeterminabil dintre Unitate şi Septenar), dar el era X. fiindcă tocmai printr-un soi de analogie cu centrul şi circumferinţa pascaliană, ar fi aspirat să se afle totodată pretutindeni şi nicăieri; el era Ionathan, dintr-o reminiscenţă a gratuităţii divine căreia îi datora vremelnica prezenţă, în redacţie, ca şi la domiciliu, ca oriunde-şi era maicuseamă Uranus, pentru a semnifica intenţionalitatea riguros celestă a absurdului pe care îl instrumenta"*. Din păcate, chiar dacă a fost recepţionat ca un criptonim, pseudonimul nu a fost reţinut de istoriile literare.

Unele portrete se dovedesc memorabile, cum este cel al lui Carmel Mascaveru. Totul în prezentare contrazice logica, clişeele din gândire. Totul se dovedeşte *„anti"* la acest personaj bizar, veritabil alter ego al scriitorului.

La un moment dat, textul ne oferă o adevărată orgie onomastică. Nu trebuie să uităm faptul că Mihail Avramescu este autorul unei comedii, adică ia totul în derâdere, demitizează conceptul de autobiografie. Prozatorul dă dovadă de o vervă deosebită, iar alăturarea dintre nume şi profesie naşte efecte hilare. În finalul consideraţiilor sale, în aceeaşi manieră bufă, prozatorul precizează faptul că numele înşirate nu corespund unor existenţe reale, dar ele pot fi uşor recunoscute. Mihail Avramescu vorbeşte de personalităţi atât de diferite între ele precum *„Bizantinologul Bubi, Poetul Barbă Crîncen, Profesorul Agnoste Contractin Micrometros (reputatul biochimist), Profesorul Artur Dinamit de Saint Germain, cu acoliţii săi inseparabili, aforistul Osman Fieraru şi Arhimandritul Anodin Tenis, Botanistul ortodox Ulpiu Mărăcine, specializat la Pisa şi cumnatul său, spiritistul tenor Murgu Scurtulescu, Pastorul Rubicon Wallenstein, Rabinul cabalist Dr. Nein, Şeicul Muşat Veniamin şi chiar şi fosta sa logodnică, dansatoarea Damaschina Sensorian - pe lângă numeroşi alţii, de mâna a doua"*.

Prezentând geneza scrierilor sale, Mihail Avramescu le numeşte *„scorneli"*, insistând pe caracterul imaginar al acestora. În maniera lui Urmuz, ele se dovedesc *„dintre cele mai bizare"*, dar recunoaşte că nu sunt întotdeauna *„difamatorii"*. Deşi îşi au originea într-o *„phantasia distructivă"*, textele au fost elaborate *„cu o netăgăduită măiestrie a detaliilor şi a ritmurilor psihismului public"* şi răspândite, cu metodă, în răstimpuri necesare.

Din când în când, o suită de naratori necreditabili i se succed autorului. La un moment dat, acesta redă opiniile celorlalţi despre propria sa persoană, iar imaginaţia interlocutorilor nu are limite. Mihail Avramescu vorbeşte de *„prezicătorul critic pozitivist Sultan Cioculescu"*, care povestea, prin 1958, într-un *„cenaclu de cucoane demilitarizate"*, că Părintele Mihail X. Uranus s-a sinucis prin autodecapitare.

Situat în descendenţa unor prozatori precum Urmuz şi Grigore Cugler, autorul ***Comediei infra-umane*** recunoaşte că textele sale încurcă *„zelul interpretativ al filosofilor istoriei literaturii"*. Mai mult, adesea, *„lucrurile, oamenii şi faptele sunt, în realitatea lor autentică, altele decât cum se văd, altfel decât cum se văd"*. Propria sa tehnică narativă este prezentată de către prozator drept un *„joc arbitrar al imaginilor, al secundelor şi al sensurilor"*. La un moment dat, Mihail Avramescu face o *„paranteză anecdotică"*, pentru a discredita gândirea de factură pozitivistă. În felul acesta, el arată cât de puţin temei se poate pune pe orice mărturie istorică, în ciuda onestităţii martorilor. Pe acelaşi ton ironic se discută apoi problema misterului feminin, dar şi cea a onomasticii feminine, iar numele evocate sunt pline de savoare.

La un moment dat, autorul nu ezită să abordeze problema eşecului demersului său. Modest, recunoaşte că s-ar mulţumi dacă intenţiile demistificatoare ale prozei sale s-ar dovedi eficace. Pentru receptarea corectă a textului, îşi pune însă şi problema perspicacităţii intelectuale a cititorului.

În final, Mihail Avramescu vorbeşte de Comedia Zădărniciei Infra-Umane, tratată pe larg, deşi cu mijloace total diferite, şi de Ionathan X. Uranus, în pseudomelodrama bufă ***Absolutul se demască singur***. ***Eseul poliautobiografic*** realizat de către Ierusalim X. Unicornus este o carte insolită, ce readuce în actualitate universul textelor de avangardă din perioada interbelică.

Ioan MAZILU-CRÂNGAŞU

JOC PARALEL

Plin de vitalitate şi, tot pe atât, de sensibilitate, creator - *par excellence* - de valori ştiinţifice şi estetice, dl Ioan V. Maftei-Buhăieşti s-a evidenţiat în ultimul deceniu printr-o activitate scriitoricească asiduă şi serioasă. Poet şi dramaturg, regizor şi director de trupă de teatru (ambulantă, din nefericire...), dl Ioan Maftei-Buhăieşti câştigă cu fiecare volum de poezie, cu fiecare poem şi, aş zice, cu fiecare vers în profunzime, în viziune, în plasticitate şi culoare, astfel că, înmănunchind aceste calităţi aduse în lumină, se poate spune cu destulă certitudine că această nouă profesie, Poezia, este netratată ca un „*Joc secund*" sau „*Violon d'Ingres*", ci cu toată dăruirea unei vieţi mature. Identităţii de om de ştiinţă i se adaugă identitatea de om de litere la paritatea rezultatelor, fapt care pe subsemnatul l-a determinat a-i considera activităţile ca un *Joc paralel*.

Recenta apariţie a volumului ***Aproape de rug*** a dlui Ioan Maftei-Buhăieşti, prefaţat obiectiv de scriitorul şi directorul de revistă, Sterian Viscol, este o creaţie originală, care se respectă, un argument al celor de mai sus, ca şi al celor care urmează. Structurat în trei „*mişcări*" (pentru a folosi termeni ai artei sunetelor), şi anume: ***Ceva, cineva***; ***Confesiuni nocturne*** şi ***O altă singurătate***, volumul îmi pare cea mai fericită concentrare a artei cuvântului, de până acum, a autorului nostru. Volumul, în substanţa lui, beneficiază de un bagaj important de viziuni (*idignatio facit versum*) contradictorii, adunate de poet în retorta alchimistului, care scoate elemente superioare din materiile găsite la tot pasul, comune.

În poemul ***Destin nuanţat*** (prima „*mişcare*"), poetul se împacă cu sine, şi poate şi pe lector, cu zicerea: „*Totul va pieri şi-ntr-un oftat de timp / parcă n-ar fi fost nimic şi nimeni vreodată...*"; remarcând acest *oftat de timp*, care aduce Timpul la entitate umană şi, ridicând Umanul la, poate, nonentitate, poetul răspică: „*Opreşte-te! Te simt / Eşti gata oricând să mă / striveşti fără cea mai mică remuşcare...*", evident, adresându-se aceleiaşi fatale nonentităţi, Timpul.

În tristul poem ***Durere mută*** (aceeaşi „*mişcare*" secundă), poetul emoţionează, spunându-ne: „*...deasupra unde se plătesc, / se cântăresc dările cereşti / şi unde nu mai pot da / înapoi pentru că paşii / ajung în tulpina / unui trandafir / sălbatic*". Au, ce înseamnă această umilinţă decât conştiinţa Absolutului Divin?

Pentru a evidenţia câteva autentice meditaţii poetice şi din cea de a treia „*mişcare*", iată câteva: „*De-o vreme în fiecare literă / din numele meu doarme / un flutur de noapte...*"; ori „*Era ultima zi... sau poate noaptea / a venit şi s-a stins ca o efemeridă / în timp ce viermele negru / săpa în culoarea ca sângele / a vinului cel tânăr*" şi - *last but not least* - un citat din ***Lecţia finală***; şi zice poetul: „*Ne pregătim de viaţă fără-a şti, lovim în dreapta, stânga, faţă, spate, / o neputinţă însă ne opreşte: / De-a ne fi milă de o altă moarte!*". Personal, această strofă o consider apodictică, poate axiomatică, tocmai prin surprinderea - în altă formă şi tonalitate - a spuselor Eclesiastului: „*Zădărnicia zădărniciilor, toate sunt zădărnicie!*"

Spaţiul, ca şi Timpul, este limitat oricărei fiinţe de pe Terra, astfel că exemplele subsemnatului cronicar, extrase din volumul ***Aproape de rug*** de Ioan Maftei-Buhăieşti, deşi pot fi înzecite, suntem obligaţi să le restrângem.

Domnul Ioan Maftei-Buhăieşti îşi merită, fără doar şi poate, identitatea de *poet*. Luptând cu stihiile creaţiei - luptă încununată de succes -, armonizându-le, bine stăpânindu-le sau temperându-le când este cazul. În ***Aproape de rug*** sunt scoase la suprafaţă toate nelinişti-le care au bântuit oamenii de creaţie, şi nu numai, încă de la Facerea lumii, dar bântuiţi fi-vor... „*în veacul vecilor*".

Gheorghe PÂRJA

OCHELARII LUI NENEA IANCU

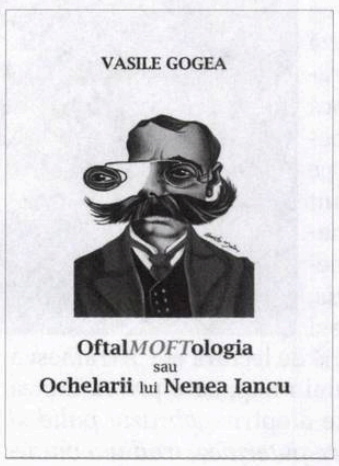

Poet, eseist, romancier, Vasile Gogea cu fiecare apariţie ne stârneşte curiozitatea lecturii prin originalitatea textelor. După ce ne-a dăruit o (re)citire a lui Eminescu, în anul care s-a încheiat a publicat o atracţioasă carte, după spusa domnului Grigurcu, cu un titlu modelat din materialul clientului ***OftalMOFTologia sau Ochelarii lui Nenea Iancu*** (Editura Grinta, 2012, ed. a II-a).

Cartea, pe lângă faptul că se constituie într-un omagiu adus marelui dramaturg în Anul Caragiale, ne propune o viziune personală despre opera autorului ***Scrisorii pierdute***. Vasile Gogea porneşte dinspre un prezent spre un trecut mereu actual al lui Caragiale. Autorul nostru caută prin reviste şi cărţi aprecieri ale unor exegeţi mai mult sau mai puţin sonori - dar bine aplicate la universul Caragiale pentru a face inteligente incursiuni prin moravurile de ieri şi de astăzi ale societăţii româneşti.

Eroul principal pentru Vasile Gogea este moftangiul. Prefaţa criticului Gheorghe Grigurcu pune în evidenţă profilul acestui personaj caragialian, plimbat prin istoria literaturii române, şi contribuţia esenţială a lui Vasile Gogea la detectarea lui printre noi. Ce este moftangiul? S-au dat mai multe definiţii. Prefaţatorul îl pune în imagine: „*Logoreic până peste poate, moftangiul nu e decât o fantoşă înzestrată cu un grai incontinent, probă a dereglării mecanismului lăuntric. Incapabil a accede la autenticitate, recurge exclusiv la simulare, monologul lui incoerent, fudul, demagogic ajungând a simula viaţa suspendată.*" Ei, moftangiii, locuiesc în iluzii, vorbesc pentru a trăi. Marea trăncăneală, după Mircea Iorgulescu, este pentru Vasile Gogea o posibilă adaptare a spusei lui Descartes: „*Vorbesc deci exist.*" Dar moftangiul este definit chiar de Caragiale într-o formă pe care şi-a asumat-o în ipostaze diferite: „*Moftangiul este patriot hotărât, naţionalist exclusiv român până în măduva oaselor! toată lumea trebuie să ştie!*"

Nenea Iancu, cum îl numeşte cu tandră veneraţie Vasile Gogea în cartea sa, „*a cercetat când cu umor, când cu sarcasm eternul uman în oceanul derizoriului omenesc*". Aflăm noutăţi despre moftangiul savant, de unde vin şi cu ce se ocupă moftangiii. Caragiale îşi ura eroii (*îi urăsc, mă!*), deoarece ura prostia. Mediocritatea este întotdeauna agresivă.

Vasile Gogea descoperă un cod moral al publicistului, care ar trebui predat la facultăţile de jurnalistică. Prin lentilele lui Vasile Gogea ne sunt dăruiţi spre înţelegere Eminescu, Creangă, Coşbuc. Văzuţi de Nenea Iancu. Mai aflăm de ce Mihail Sebastian nu-l invocă decât o singură dată pe Caragiale în celebrul său ***Jurnal***. Deşi când Sebastian era obsedat de Nae Ionescu opera lui Caragiale era mai actuală ca oricând (G. Ibrăileanu). Oare acum nu este aşa?

Anul Caragiale (2012) a fost suficient de palid pentru măreţia prezentă a Maestrului. Mai aflăm din savuroasa şi inteligenta carte a lui Vasile Gogea ce legătură există între muştele lui Nenea Iancu şi cele ale lui Malaparte. Poate şi cele ale lui Sartre. Vasile Gogea află similitudini dintre Mopete al lui Mircea Ivănescu şi spiritul lui Caragiale. „*Destinul literar al lumii lui Caragiale face cu ochiul istoriei lumii reale*". Inspirate sunt ilustraţiile, portrete ale lui Caragiale, aparţinând unor artişti din toată lumea.

Cartea lui Vasile Gogea este produsul unei inteligenţe care demonstrează că Nenea Iancu nu este nici actual, nici actualizat, ci... etern. De luat seama că pentru Vasile Gogea opera lui Caragiale are o rezonanţă aparte, care dă posibilitatea să vadă într-un fel aparte lumea lui Caragiale prin ochelari proprii.

Vivat, Nene Iancule!

Dorin ŞTEF

GRAŢIAN JUCAN: *MIORIŢA. ARTICOLE LITERARE*

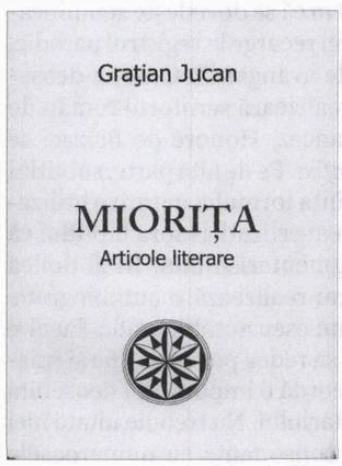

„*Mioriţa este un mit autohton, alături de celelalte mituri ale poporului român, un fenomen spiritual viu, despre care s-au pronunţat numeroşi cercetători, uimiţi de simplitatea şi frumuseţea ei*", scrie Graţian Jucan în vol. ***Mioriţa. Articole literare*** (Editura Citadela, Satu Mare, 2012). Aceasta este de fapt şi premisa cărţii. ***Mioriţa*** este un mit, este un brand naţional, este un spectacol de imagine, sunet şi lumină, dar înainte de toate este o stare de spirit care te posedă, de îndată ce reciţi sau cânţi primele versuri din baladă. În aceste condiţii, orice demers publicistic pe această temă se justifică cu prisosinţă, chiar dacă aportul personal, într-o virtuală istorie exegetică a ***Mioriţei***, este mai mult sau mai puţin substanţial. Graţian Jucan adună o sumă de articole referitoare la ecourile pe care le-a stârnit acest cântec în sufletele unor mari oameni de cultură români (Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu şi Mihail Sadoveanu) şi încheie cu o odă intitulată ***Elogiul Mioriţei***. Pe întreg parcursul scrierii, se simte întreaga şi imensa consideraţie pe care autorul o are faţă de această creaţie literară desăvârşită. Toate opiniile aduse în scenă, şi care aparţin unor distinşi poeţi, prozatori, dramaturgi, istorici (români şi străini), nu au decât rolul, în viziunea autorului, de a lumina cu acurateţe fiecare unghi al briliantului numit ***Mioriţa***. Obsesia e totală şi alunecă până într-o zonă de supunere şi dăruire necondiţionată.

Tehnica utilizată e o înlănţuire de citate elogioase la adresa poemului, semnate de cei mai avizaţi cercetători (Bolintineanu, Eminescu, Bolliac, Iorga, Sadoveanu, D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, Adrian Fochi, Iordan Datcu etc.). Un demers cu puternice valenţe didactice, dată fiind intervenţia minoră a autorului în marea de citate ce inundă cartea.

Didacticismul reiese şi din abordarea unilaterală a fenomenului mioritic, vizând doar versiunea baladă (varianta Alecsandri), de altfel singura agreată de programa şcolară: „***Mioriţei*** (*în varianta lui V. Alecsandri*) *nu-i lipseşte nimic. Dimpotrivă: episoadele mitice se împletesc cu o înaltă concepţie despre existenţă, cu un puternic sentiment al naturii, cu nuclee artistice bine sudate, cu un extraordinar portret în metafore, cu un testament memorabil, toate îmbrăcate în metafore şi alegorii poetice de mare simplitate, dovedind astfel puterea artei, asigurându-i perenitatea*" (p. 17).

Cercetările în domeniul mioritic au evoluat destul de mult în ultimele decenii, aducând în prim plan versiunea colind, cu un număr de variante covârşitor mai mare în raport cu variantele versiunii baladă, dar cu nuclee tematice restrânse şi regim metric diferit. Acestea sunt doar o parte din argumentele celor ce susţin că acest cântec a fost zămislit în interiorul arcului carpatic şi abia după ce a trecut munţii s-a transformat în baladă şi a devenit un text literar desăvârşit din punct de vedere compoziţional şi stilistic. Neglijarea acestui parcurs (de la colind la baladă) creează anumite dificultăţi celui ce ia contact cu varianta Alecsandri, printre care amintim: neconcordanţa dintre coborârea oilor la vale şi indicaţiile testamentare ale ciobanului de a fi îngropat în josul stânii, respectiv celebrul „*testament*", care a generat (în cultura şi conştiinţa românilor) sintagma „*fatalism mioritic*". Veriga lipsă este descrierea ritului de iniţiere, ce a stat la baza primei versiuni a cântecului. Rămânem totuşi la ideea că niciun demers publicistic referitor la ***Mioriţa*** nu e gratuit, indiferent de abordare, căci numai astfel poate vom afla într-o bună zi răspunsul la întrebarea dacă ***Mioriţa*** e un bocet, o epopee pastorală, un cântec de jale, o legendă, o doină, un cântec de nuntă, o incantaţie rituală, un cântec religios, un mit sau un cântec din bătrâni. Iar acestea sunt doar o parte din definiţiile primite de-a lungul istoriei exegetice.

Antoaneta TURDA

FLAVIA COSMA: *LE MIEL TROUBLE DU MATIN*

O apariţie editorială recentă mi-a atras atenţia la sfârşitul anului 2012. Este vorba de antologia ***Le miel trouble du matin***, ce poartă semnătura poetei canadiene de origine română Flavia Cosma. Apărută la prestigioasa editură pariziană L'Harmattan, cartea adună între paginile ei versuri de o tulburătoare vibraţie poetică, ce stau sub semnul iubirii ipostaziate în diverse forme: iubirea propriu-zisă, ce duce deseori cu gândul la iubirea carnală, iubirea faţă de natura care, la fel ca omul, este creaţia divinităţii şi iubirea faţă de Dumnezeu, care scoate în evidenţă nu doar frumuseţea lumii, ci şi limitele individului. Aceste teme centrale ale întregii lirici a poetei sunt bine marcate în antologia alcătuită de Denis Emorine împreună cu autoarea, care s-au străduit să transpună în limba franceză emoţia lirică izvorâtă dintr-un preaplin sufletesc. Fiinţă extrem de caldă, capabilă să transmită celor din jur toate vibraţiile sufleteşti, ce trec de la melancolie la bucurie şi speranţă, autoarea ne oferă prin acest volum, editat într-o limbă atât de cunoscută, un regal liric care stă sub semnul divin, poezia ***Dieu joue avec le ciel*** fiind relevantă mai ales în fixarea unui anume cadru natural: *„Dieu joue avec le ciel - / Il lui peint le visage adroitement, / Les couleurs-bleues et rouges et vertes - / déferlent sur le dôme des cieux, / En plis ondulés, majestueux, changeants."*[1]

Aşezarea sub semnul divinităţii şi aspiraţia către absolut generează setea de evadare în vis, care vine în ajutorul depăşirii tragicei condiţii umane: *„Je m'élève sur la pointe des pieds / Et je crois encore que je flotte; / Le néant s'élève sur la pointe des pieds / En même temps que moi; / Des cercles sonores tourbillonnent / Dans des océans profonds."*[2]

Conştientizând că tragismul existenţei îşi are ca punct de pornire limita umană, Flavia Cosma propune o soluţie, poate cea mai importantă, de a înlătura dramatismul din viaţa noastră: iubirea. A iubi este pentru această poetă creştină un act atât de profund încât atinge totul, nelimitându-se la iubirea carnală şi pătimaşă a tinereţii. Desigur că numai iubind poţi spera la un trai paşnic, iar autoarea foloseşte tot arsenalul simbolic ce conduce cititorul pe drumul iniţiatic al păcii interioare şi al împăcării cu sine, cea mai reprezentativă poezie în acest sens fiind ***Comme dans un jeu d'enfant***... în care porumbelul, simbolul inocenţei, al iubirii şi al înfrăţirii este raportat la puritatea copilăriei.

Trăind întru iubire, Flavia Cosma are capacitatea de a surprinde frumuseţea lumii, aşa cum bine demonstrează în poezia ***Le Magnolia***. Capacitatea de a surprinde miracolul universului este rezultatul efortului de a spera. Speranţa şi profunda credinţă în Divinitate răspund prompt la provocările vieţii chiar şi atunci când pare că trebuie să trecem prin viaţă avansând penibil parcă printre mormane murdare de zăpadă, momentele cele mai tragice ale existenţei fiind depăşite prin rugăciune: *„Comme tout le monde, / Je prie Dieu de temps en temps, / Pour expier mes péchés, / Le soir au coucher, dans le noir, / Quelquefois les dimanches, / On pendant les jours fériés avec la lumière / tamisée"*[3].

Căutarea lui Dumnezeu şi mai ales descoperirea semnelor trimise de El sunt magice: *„Maintenant je sais pourquoi Dieu / Cache son visage si loin d'ici, / Dans les yeux sans portes du nouveau né, / Dans les fièvres de la nuit, / Dans l'immobilité"*.[4]

Magia acestor revelaţii implică un decor adecvat, concretizat la această poetă prin invocarea nopţii. Cadrul nocturn propice evadării din cotidian duce cu gândul şi la beneficiile visului şi ale somnului, confundate deseori, la Flavia Cosma, cu moartea. Ce înseamnă moartea pentru această poetă? Dincolo de umbra sa întunecată, moartea poate aduce în memoria afectivă chipuri dragi, răpite mult prea devreme, cum sunt cel al mamei şi al bunicii evocate în ***Ma mère***.

Pendulând între vis şi realitate, între somn şi acea stare de veghe capabilă de a surprinde sublimul şi grotescul lumesc, poeta, plecată în 1974 din România comunistă, a traversat, de-a lungul existenţei sale, spaţii imense, fiind mereu fascinată de miracolul vieţii, surprins în fiecare volum, bine reprezentat în această antologie, în care am găsit, la un moment dat, un testament poetic tulburător: *„Avant de mourir / Je parlerai de chemins, / De collines pierreuses / sans fleurs en leurs seins, / Du désir de fuir, / Et du désespoir, / Des vagabonds perdus, / Voyageurs égarés, / Les premiers d'entre eux, les derniers d'entre / eux, / Ou de ceux qui pensent à prendre la route, / Un jour"*[5].

Lectura acestei antologii, dincolo de a-mi întări convingerea că miracolul vieţii poate fi trădat de urâţeniile ei şi că elanul divin poate fi estompat de vicisitudinile existenţiale, m-a făcut totuşi să înţeleg că viaţa e fabuloasă în întregul ei şi că merită să-i ascultăm freamătul.

NOTE:

[1] Flavia Cosma, ***Le miel trouble du matin***, Paris, Editura L'Harmattan, 2012, pag. 15;
[2] ***Idem***, pag. 107;
[3] ***Idem***, pag. 104;
[4] ***Idem***, pag. 95;
[5] ***Idem***, pag. 100.

Cristian VIERU

CEZAR BOGHICI: *TURNUL BABEL*

În această vară, peisajul eseisticii braşovene s-a îmbogăţit cu un titlu aparţinând unui dascăl de la poalele Tâmpei, al cărui nume s-a dovedit o prezenţă constantă în publicistica ardeleană. Cezar Boghici, căci despre Domnia-Sa este vorba, publică la Editura Aldus volumul ***Turnul Babel***. Acesta se constituie într-o serie de analize lucide, unele dintre ele apărute anterior în reviste ca *„Mişcarea Literară"*, *„Apostrof"*, *„Tribuna"*, *„Familia"*, *„Astra"*, altele noi, care văd acum, pentru prima dată, lumina tiparului. Generaţiile din care fac parte scriitorii analizaţi sunt dintre cele mai diferite. Reputatul profesor pune într-o lumină nouă, originală, opera a şaptesprezece autori, proveniţi din culturi diverse, descoperind noi valenţe ale scriiturii acestora. Exerciţiile hermeneutice sunt pertinente, fie incitând lectorul spre o regândire a textului citit deja, fie stârnind curiozitatea în cazul autorilor necitiţi de către acesta.

Volumul se deschide cu un ***Avertisment*** al autorului, în care aflăm că avem de-a face cu un *„material fragmentar al câtorva vârste ale lecturii, din contextul sau din intimitatea operei, cu iluzia descoperirii celui mai potrivit tip de discurs al ei"*. Ei bine, acest ***Turn Babel***, ce constă într-o aglomerare pestriţă de opere aparţinând unor vârste diferite ale literaturii, capătă, paradoxal, unitate datorită analizei consecvente a lui Cezar Boghici, care îşi conturează, de la un articol la altul, propriul stil. Mai trebuie precizat, înainte de a purcede la o discuţie despre cartea în sine, faptul că autorul nu este la prima apariţie editorială. Cu doi ani în urmă, Boghici şi-a publicat la Editura Psihomedia, din Sibiu, lucrarea de doctorat ***Sacrul şi imaginarul poetic românesc din secolul al XX-lea***. Mai mult, profesorul nu se dezice de preocuparea sa de bază, fiind coautor al unor valoroase titluri, constând în consistente auxiliare didactice.

În primele trei secţiuni ale volumului, suntem purtaţi prin ***Capodopera iluminismului românesc***, ***Ţiganiada***, dar şi prin imaginarul poetic al unor nume importante de pe scena literaturii noastre: Coşbuc şi Arghezi. Cezar Boghici are meritul de a reuşi să elibereze lirica celor doi de clişeele interpretative, punând-o într-o nouă lumină. Statutul de specialist atât în domeniul filologiei, cât şi în cel al teologiei îi permite autorului să descopere noi valenţe ale textului propus spre analiză, acesta dovedind profunzime atât ca literat, cât şi ca teolog.

Este vorba de o fericită întâlnire a conceptelor din teoria literară cu termeni din spaţiul teologic, aceasta ducând la conturarea unei viziuni inedite. Aşadar, meritul autorului este că deschide textul literar spre cote nebănuite tocmai datorită formaţiei teologice. Şi, aşa cum Nicolae Steinhardt avea darul de a intui în scriitură laturi pe care alţii nu le vedeau, Cezar Boghici, la rândul său, deţine o cheie în plus atunci când se opreşte asupra unui autor. O foloseşte în interpretarea lui Arghezi, a lui Steinhardt, pe care îi înţelege mai bine decât mulţi exegeţi consacraţi.

Mergând pe aceeaşi linie, trebuie să subliniez faptul că analizele profesorului braşovean sunt însoţite, la finalul volumului, de o consistentă bibliografie, care conţine titluri teologice fundamentale.

Arghezi este surprins într-o *„zadarnică încercare de forţare a barierei impuse de o instanţă metafizică implacabilă"*. Interpretarea braşoveanului punctează esenţele liricii cu temă religioasă, autorul dovedindu-se a fi un fin observator al multor laturi neexplorate anterior ale textului poetic: *„Eul liric e prezent aici în ipostaza căutătorului de absolut, a insului care, printr-o acţiune sisifică, se căzneşte să sape la temelia cerului; actul săpării semnifică tocmai încercarea raţiunii de a penetra misterul."* Poetul, observă Boghici, este condamnat să trăiască într-un *„univers malign, ce capătă contururi groteşti, ce mărginesc o umanitate în decreptitudine, alcătuită din borfaşi, criminali, androgini, dereglaţi"*.

Un alt merit al eseistului este acela de a ne da amănunte din culisele vieţii personalităţilor, făcând apoi conexiuni între acestea şi activitatea literară a scriitorilor vizaţi. Este cazul lui Marcel Breslaşu, scriitor încurajat de Arghezi la începuturile creaţiei sale literare. Boghici găseşte apoi influenţe argheziene în textura lirică a autorului comentat, prezentându-ni-l altfel decât îl ştiam, ca poet *„angajat ferm în actualitatea cultural-politică şi socială (...) după 1947"*.

În ***Vis cu Dimov***, se prezintă coordonatele esenţiale ale liricii oniristului: *„inventivitate imagistică, pitoresc lexical, jocuri de cuvinte, predispoziţie ludică şi ironică, narativitate, interes pentru valorificarea formelor metrice riguroase"*. Urmează apoi una dintre cele mai originale receptări ale poeziei Anei Blandiana, deoarece sunt intuite elemente ale imaginarului franciscan în ultimul volum al autoarei, ***Patria mea A4***. Este vorba de acele *„imagini-idei"*, ce se află între *„reprezentarea fenomenală şi reflexivitatea intelectuală"*, care îl determină pe eseist să găsească apropieri ale imaginarului poetic de scene din pictura mănăstirilor moldave.

Ne vom opri asupra altor două articole în care se face critica criticii. Primul luat în vizor de Cezar Boghici este Gheorghe Grigurcu. În deschiderea capitolului dedicat acestuia, eseistul nostru vine iar cu o enumerare a trăsăturilor definitorii ale criticului: *„Ţinuta stilistică, meditaţia productivă, disponibilitatea polemică şi demnitatea posturii intelectuale"*. O altă idee subliniată de scriitorul braşovean este aceea că autorii analizaţi de Grigurcu devin personaje colorate în paginile sale, oferindu-li-se o serie de epitete neaşteptate: *„Marin Mincu apare ca un muschetar vanitos, înzorzonat cu o amplă coleretă, cu pantaloni bufanţi şi cu dantele spumoase la mâneci"*. În următorul articol, intitulat ***Recursul autorului***, e arătată contribuţia pe care Mircea Moţ, distins profesor braşovean, o are în istoria receptării moderne a operei lui Creangă. În accepţia lui Boghici, Mircea Moţ îl interpretează pe autorul humuleştean mergând pe linia lui Vasile Lovinescu.

Ceea ce rămâne o constantă pe parcursul scrierilor lui Cezar Boghici este, în primul rând, eleganţa discursului. Noile valenţe descoperite într-un text sunt rezultatul, pe de o parte, al unei lecturi atent analizate, cu un ochi lucid, exersat, iar pe de altă parte, al găsirii unor izvoare nebănuite în marile texte ale culturii universale. Şi aceasta pentru că specialistul, cunoscător al multor texte fundamentale din literatura universală, este exersat în hermeneutică, conturându-şi un stil propriu, incitant, care poate deveni, odată cu apariţia altor cărţi de acest gen, inconfundabil.

Daniela SITAR-TĂUT

HARTA CUCERIRILOR UNUI PROFESORAŞ

Un om din Est, volumul lui Ioan Groşan apărut la Editura Tracus Arte, Noul Scris Românesc (2010) şi distins cu *Premiul Academiei Române în domeniul filologiei şi literaturii pe anul 2012*, rămâne doar ***un om din Est***, eclipsat de creaţiile precedente ale autorului. Nu mai păstrează nici textura alambicată, dar incitantă din ***O sută de ani de zile la porţile Orientului***, nici savoarea ***Planetei Mediocrilor***, o parabolă regizată în cheie ludică a perioadei totalitariste. Epicul este diluat, umorul - inconsistent, iar situaţiile - relevate sincopat, într-o suită de naraţiuni cu alură de roman, dezamăgesc. Rămâne însă vâna de povestitor a scriitorului, care salvează, pe alocuri, textul de platitudine. Deşi aşteptată aproape un deceniu, intrată în istoria literară prin nescriere, cartea - poate din pricina orizontului de aşteptare şi a textelor anterioare - este, în mare parte, trenantă. Mai interesant ar fi fost, probabil, şantierul elaborării ei.

Purtând un motto din poemul eminescian ***Muşat şi ursitorile***, demonetizat de atâta uzanţă: *„El n-a fost când era, el e când nu e."*, mesajul este ambiguizat, prin referirea posibilă fie la Măria-Sa auctorele, fie la Productu-i livresc. Cele două părţi, de pondere inegală, reunesc evenimente anterioare Revoluţiei din 1989, dar şi însemnări diaristice postdecembriste. Romanul debutează cu meditaţiile protagonistului care, împlinind *„Trei decade de viaţă şi, cum se zicea, un deceniu şi jumătate de activitate"*, îşi face un rechizitoriu al experienţelor de până acum, cu regresiuni nostalgice în adolescenţă. O mare parte din economia epică este deţinută de relatările referitoare la aventurile eroului, de la episodul devenirii întru virilitate la veleităţile de Don Juan de faubourg au citadin, îndosariate scriptural în epistolele expediate amicului său Iuliu Borna. Este, aşadar, un Erotische Roman, presărat cu istoriile paralele ale anturajului. Destinul lui Nelu Cucerzan e actualizat fragmentar, urmărit din perioada infantilă până la aceea a propăşirii profesionale. Rememorările se constituie deseori în elemente de poietică, oferind diagnosticări ale beletristicii şi ale teoriei literare, relevând ironic strategiile operate de cronicarul de întâmpinare, obligat să atenueze turpitudinile elucubrante ale vedetelor locale sau înfăţişând soarta dascălului de română, mai preocupat de excursii, escapade erotice, chiul de la corvezile profesionale şi zile libere decât de procesul de învăţământ, de iluminarea ucenicilor, Trahanache şi ei într-ale şcolii.

Personajele sunt dispuse complementar şi contrastiv. Dacă Nelu Sanepidu este un ins care eludează tragicul existenţei, oferindu-şi bonificaţii virile sau bântuind prin ţară, pe la concursuri, festivaluri sau fabrici muiereşti, cu legitimaţie de colaborator al *Scânteii Tineretului*, doar pentru a acroşa damicele, portretul intelectualului clasic e deţinut de Iulius Borna, coleg de facultate, doct într-ale teoriei, ce se frământă arghezian, moşindu-şi infinitival textele, pe care ezită să le editeze. Ambii însă, atât epicurianul Nelu, cât şi elitistul său camarad, sunt proiecţii auctoriale. Cel mai bine pictată este galeria feminină, din care nu lipseşte nici *femme géante* balcanică, nici baba sardanapalică, insaţiabilă în a degusta gratificaţii sexuale juvenile. Teritoriul textual e populat cu adolescente obeze sau serafice, mai mult sau mai puţin virginale, cu învăţătoare ahtiate după bărbaţi de import, muncitoare fruntaşe, aspirante la titlul de poetese consacrate, directoare de bancă sofisticate etc.

Nelu Cucerzan este un cuceritor născut, iar nu făcut. Principiile lui de seducţie se îndepărtează de strategiile clasice ale ispitirii, iar profesoraşul-Don Juan încearcă să-şi legitimeze distributivitatea prin vocaţia discriminantă a unui *„spiritus loci"*, maratonul lui hedonist oprindu-se cu predilecţie asupra femeilor circumscrise acestui criteriu. În majoritatea episoadelor erotice îşi păstrează inalterată luciditatea, înregistrând în manieră autenticistă experienţa. Ochiul viu şi ironic al Sanepidului colecţionează conştiincios tipologii, într-o arie a catalogului din care nicio categorie profesională nu este exclusă. Prima experienţă, adolescentină, are loc alături de Carmina, amorezată foarte de el, aptă de acte sacrificiale groteşti, cum ar fi adunarea de coropişniţe, pe care i le aduce în dar. Juna rubensiană se dovedeşte persoana cea mai indicată în a face *„pentru prima dată treaba aceea"*, pentru că posibilul rateu ar fi amnistiat de lipsa de sentimente pentru fată. Activitatea, derulată în podul lui tante Hilde, printre statui patriotice ale gloriei istorice naţionale, necesită aport extern, mental, imaginea actriţei Michelle Mercier, pentru ca tânărul să se poată debarasa de lichidul seminal.

Porecla *Sanepidu* datează din perioada studenţiei, când, după ingerarea tocilărească de doctrine şi cărţi din primul an, se va abandona unei vieţi epicuriene, într-un slalom sexual din care nicio femeie nu era exclusă, ajungând aşadar un ins sanitar, care, fără discriminare, deparazita de hormoni excedentari *„suflarea feminină a facultăţii"*. Scrisoarea-preambul trimisă amicului, deşi datată la câteva zile după mineriadele din iunie 1990, actualizează evenimente de dinaintea acestei cronologii. Antieroul, posesor al unui certificat contrafăcut de victimă a băieşilor, realizat cu sprijinul unei asistente, se pregăteşte să plece în Occident, profitând de faptul că Europa e plină de compasiune pentru soarta intelectualilor atacaţi bestial de oamenii subteranelor. Confesiunea are deopotrivă un rol curativ, dar se constituie şi într-un document al insului care încearcă astfel să se salveze. Idealul libertăţii occidentale se rezumă, pentru el, la a fi un soi de Villon contemporan, peregrin şi clochard, lipsit de obligaţii şi convenţii sociale.

Din însemnările erotice ale lui Nelu Sanepidu, marcate grafic prin caractere cursive, pentru a le delimita de restul fabulei, contabilizează aventurile lui Cucerzan, pornit într-o odisee a descoperirii muierilor. Protagonistul realizează că singura activitate ce-i face plăcere este practicarea amorului fizic, motiv pentru care decide să-l exerseze programatic, neţinând cont de etatea sau de estetica femeii, ci doar de apartenenţa acesteia la aşa-numitul *spiritus loci*. Alegerea primului popas pe harta cuceririlor aminteşte de actul de naştere al dadaismului, principiu subordonat hazardului şi săgeţii de darts. Întreprinderea de Textile „Progresul" din Făurei îi oferă prilejul unei partide de amor stahanovist, alături de Saveta, fruntaşă pe ramură, mândră tare de escalada ei socială, posesoare a unui apartament insalubru şi a unei mume care tapează decent vizitatorii sexuali ai fiicei. La Sighişoara are parte de Annelise M., cenaclistă şi autoare de poeme, liceancă nemţoaică, virgină, ce i se abandonează înainte de a pleca din ţară. Ada, de la Costineşti, avidă de sex, îl monopolizează pentru cinci nopţi. La fel ca în cazul lui Don Juan, eroul se opreşte o singură dată asupra unei femei, repetabilitatea experienţei fiind exclusă. Mariana B., învăţătoarea din Militari, este sedusă de identitatea lui falsă, de american cu ascendenţă mioritică, iar consumarea actului erotic se derulează rebrenian, taman la Muzeul Satului. Codoş la Zalău în acroşarea Tit Liviei Porolissa Pop nu este altul decât poetul Viorel Mureşan, care nu-i poate face rost de o brutăreasă, ci doar de o cofetăreasă, fiică a unui latinist, proboscidiană corporal, cu aspiraţii lirice, îndosariate desuet într-un caiet cu coperte roşii. N.R.M., bucureşteancă, face parte din categoria damelor aparent inaccesibile, directoare la Banca Naţională, alături de care beneficiază de un amor eficient, de dispariţiile misterioase şi serene ale economistei, ce impune partenerului norme sanitare şi etice irevocabile. Liliana D., magistra care-l iniţiază în filozofie şi condiţionează apropierile de asimilarea corectă a teoriilor, este dotată cu o coadă, *„o propensiune ciudată, babană a coccisului, ca un mâner de uşă"*, malformaţie mascată de rochiile-clopot, ce nu descurajează decadentul învăţăcel şi nu-l fac să cultive o eschivă cetaceică. Parcimonios foarte se dovedeşte naratorul în relevarea experienţei cu Vianda, doctoriţa cu prenume carnal, roşcata urmărită obsesiv, alături de care reapare în finalul volumului I, promiţând oarecum continuarea istoriei.

Problematica iniţială a vocaţiei este insuficient exploatată, prin ricoşeuri succesive şi tergiversări. Poliloghia asupra diverselor tipuri de chemare glisează înspre autoscopie, iar inserţiile biografice sunt facil perceptibile: *„Era profesor, terminase filologia, dar la ore se plictisea îngrozitor, uitându-se mereu la ceas să vadă câte minute i-au rămas până la pauză. Nimic mai departe de el decât hărnicia luminoasă şi încăpăţânarea de catâr ale apostolilor învăţători ardeleni de a scoate mereu, la nesfârşit, generaţii de elevi sobri şi curaţi care mai târziu îi vor pomeni cu pioşenie în memorii. Îi era perfect egal dacă preda «Mioriţa» sau conjuncţia.* [...] *Chiulea cât putea, mai abitir ca un repetent."* Activităţile extracurriculare se desfăşoară doar în timpul orelor de curs, iar manifestările festiviste sunt un prilej de eludare a recapitulărilor semestriale în care discipolii ar fi trebuit să facă dovada că s-au ales cu ceva. Bun secretar al direcţiunii într-ale dărilor de seamă sau informărilor politice, câştigă prin astfel de prestări birocratice un ascendent asupra colegilor, dar mai ales dreptul de-a se debarasa de obligaţiile didactice. Pentru protagonistul burlac, locatar al unui studio, viaţa e doar o hartă a popasurilor erotice, iar şcoala - o vacanţă perpetuă. Jurnalul lui Nelu Sanepidu face parte din aceeaşi tipologie cu *Jurnalul de bordel*.

Periplul rememorativ în aflarea sensului vieţii conduce înspre perioada studenţiei, filologia fiind singura soluţie de propăşire intelectualicească a insului care avea *„totala inapetenţă pentru matematică şi fizică, pentru tot ce era în general cu cifre şi litere simbol"*. Fluxul memoriei este unul capricios, amintirile fiind dispuse când diacronic, când sincronic. Astfel, reţetele confecţionării cronicilor sunt intercalate cu episodul posedării Carminei sau cu relevarea uceniciei la filologia clujeană. Pentru încercatul condeier, obligat să scrie recenzii impuse, durează *„Cinci ore pentru a transforma un tâmpit, o făcătură literară într-un autor normal"*. Mistificarea estetică are însă aspecte benefice pentru orgoliul auctorial, iar piaţa neagră a cronicilor comandate denunţă cameleonismul scribului de serviciu, *„finul anestezist şi totodată chirurg al structurilor veleitare. Recenzentul atomic."*

Ioan Groşan, amintindu-şi perioada studenţească, realizează şi o frescă a acesteia, inserând fişe de lectură, mode analitice, principii textuale, mentalităţi ale unei generaţii în care *„tinerii intelectuali, băieţii şi fetele de la ţară, din prima generaţie încălţată cu condurii fermecaţi ai culturii, se sincronizau şi ei cum puteau cu starurile Galaxiei Gutemberg"*. *„Disneylandul Bibliotecii Universitare"* reprezintă un rezervor de înmagazinare a doctrinelor şi a teoriilor literare, atât de convenabile bovarismului intelectual, sofisticii elitiste, dar futile vieţii-viaţă.

Parada dascălilor provinciali, de la o insignifiantă şcoală generală este guvernată de directoarea Oproiu, femeie bărbată, autoritară, înfăţişată însă în ipostaze grosiere. Prestanţa ei managerială este turmentată în două circumstanţe, o repetare mimetică a episodului plonjării în amestecuri pestilenţiale, din pricina unei toalete arhaic-rurale, aflate în echilibru instabil, a cărei victimă este. Nici ancheta realizată de maiorul Dobre de la Securitate, privitoare la sabotajul exercitat asupra unei exponente a puterii provinciale, nu reuşeşte să elucideze misterul dublei, deloc coincidentei, căderi în latrină.

Majoritatea personajelor par a fi bântuite de vocaţia scrisului. Nelu Cucerzan îşi doreşte, în manieră eliadescă, încă de la începutul textului, să elaboreze un mare roman, dar tonul şi alchimia redactării lui îi scapă. Iuliu Borna, celebrissim în studenţie pentru câteva succese literare, se luptă cu daimonii creaţiei, cultivând sihăstria regizată şi ajunge mai degrabă o Phytie scripturală. Annelise din Sighişoara scrie în germană, frecventând cenaclul din zonă. Willy Schuster este un virtuoz alcătuitor de elogii, telegrame şi rapoarte adresate Conducătorului Suprem, un *„sinonimolog"*. Tit Livia Porolissa Pop posedă şi ea un caiet de rime ritmate, *„ce din coadă au să sune"* etc. Nonconformist, inginerul silvic ameninţat cu exmatricularea pentru trişeriile de la pocker preia amanta tatălui şi nu are complexe din pricina alegerii gerontofile. Fiecare dintre eroi deţine câte o notă recognoscibilă, trăsătură îngroşată donquijotesc.

Ecourile livreşti sunt truvabile pe tot parcursul textului. Fie că e vorba de calchieri, pastişe sau mimotexte, fragmentele metatextuale amplifică galeria sugestiilor, prin congruenţe situaţionale autohtone sau universale. Căutarea cerbului, apoi repriza cinegetică a Tovarăşului ce împuşcă un exemplar bătrân şi domesticit, în locul trofeului, aminteşte de ***Vânătoarea regală***, iar căutarea obsesivă a ierbivorului gigantesc trimite deopotrivă spre ***Mistreţul cu colţi de argint*** sau ***Moartea căprioarei***. Tonalitatea generală a cărţii este aproape clasicizată faţă de textele anterioare. Prezentarea vieţii în regimul comunist nu are accente dramatice. Totul este înveşmântat într-un nimb de ilaritate, de farsă, în care rolurile de membri de partid sunt jucate doar la nivel circumstanţial, iar fervoarea lozincilor se estompează sub evenimenţialul tern al vieţii cotidiene.

Cartea se opreşte, din punct de vedere cronologic, în preajma Revoluţiei din Decembrie 1989. Iuliu Borna, pornit pe urmele Viandei, o urmăreşte eminescian pe la fereşti, secundat de un maistru-constructor gelos, ce-şi bănuieşte consoarta de infidelitate şi are surpriza de a-şi descoperi aleasa în braţele cuceritorului Sanepid, cel mai bun prieten. Cu un titlu pe care-l găsim şi în monografia lui Daniel Cristea-Enache despre I.D. Sârbu, ***Un om din Est*** al lui Ioan Groşan se va dovedi, poate, mai incitant şi mai *roman* la cel de-al doilea volum.

Ioan DRAGOŞ

„numele tău e ca ploaia venită la timp
înaintea celor mai de dimineaţă cuvinte
te iubesc cu o iubire
care nu e rotundă
dormi în mine
şemineul ne trimite căldură
cresc nemişcat în grădina ta
miezul sâmburelui ţâşneşte din duritatea sa
văd speranţa
trecătoarea aceasta vizibilă
de unde vii aş vrea să-ntreb
lângă lumina vinovată
răsturnată în toate zarurile lumii
în stânga cuvintele
în dreapta puterea spune virgil
nu te gândi la roţile desprinse din mecanismul ancestral
vin târziu bucuriile calde
ca de pe mări naufragiaţii
fiecare are o pată
unii-n gând alţii de plată
numele tău
e ca ploaia venită la timp
îţi aminteşti
izbuteam să simţim unisonul acela
scrie la pagina treizecişidoi
unisonul acela ciudat
care ne lega
dezlegându-ne
de restul întâmplărilor”

(unisonul şi nota de plată)

„ieri în drum spre casă
pe lângă ojt
mă opreşte vasile hauşi
de dimineaţă încerc să vând o carte
şi nu reuşesc
costă numai treizeci de lei
sânge în cutia pandorei
de ce le-ai împachetat şi legat cu sfoară îl întreb
îmi alunecă din mână răspunde
n-am decât cincisprezece lei îi spun
lasă că restul mi-i dai altădată
hai să hohotim împreună
etern e tot ce poate fi iubit
mai nou nu cinez ci halucinez
azi după masă
sună la uşă doi bărbaţi şi mă întreabă
aţi auzit că se vorbeşte de sfârşitul lumii
ce părere aveţi
sunt ocupat le-am răspuns
poate altădată
mai nou nu cinez ci halucinez
mereu amestecăm legumele printre zilele săptămânii
gellu întreabă
de ce experienţa cea mai directă
vorbeşte indirect
sfârşeala merelor pe rafturi
porunci şi tipare lângă neistovite mirări
mă bucură deplin alcătuirea ta
hai să hohotim împreună”

(ziua şi noaptea sunt una)

„veniţi căci iată toate sunt gata
deschide poarta cea mai apropiată
primul fum primul foc
rezerve de iubire
îmi plac aceste grădini
acum îmi pregătesc dimineţile
am călătorit mult
pentru că am visat mult
spune ioanid
un pahar bucuros să fie golit
totul transcris în setea hârtiei
prin strâmtoarea zilelor
pielea întinsă a lucrului bine făcut
am visat mult
aşa te-am văzut între oglinzile
zilelor tale
ceremoniile paşilor
primejdios semn de carte
ţâşnind printre pagini
cine nu ştie să petreacă în tinereţe
nu ştie nici ascet să fie
scrie în colierul porumbiţei
împrospătaţi-vă sufletul cu cele
trecătoare
ca să nu ruginească
trupul exersat ştie adeseori mai
multe
decât creierul lenevit
probe de încercare vara şi iarna
cartea funciară/starea civilă
serviciul de pază
ca să pot învăţa să uit
sărac lipit cuvântului ca ioan
primejdios semn de carte
prin strâmtoarea zilelor”

(probele ascetului)

„faptele noastre trăiesc tot mai departe de noi
hârtiile şi titlurile de dobândire
măsoară avuţia
ce libere timpuri spune arhitectul
îmi puteam permite să aleg creioanele la întâmplare
să cobor în staţii necunoscute
acum întâlnirile
foşnesc mai tumultuos ca larousse-ul
iubirea te pune în mişcare
ca greutăţile calculate un orologiu
veghez şi ascult
faptele noastre trăiesc tot mai departe de noi
totul expus şi totul codificat
m-am gândit ca soldatul
să-ţi scriu
bărbatul ce trăieşte numai din zdruncinături
iubirea îl pune în mişcare
ce libere timpuri
cu inima ghem să aştepţi
să se sfârşească eternitatea
exerciţii de libertate
goluri rotitoare
zgomot de nuci sparte/deschidere către viitor
horinca şi pâinea pe masă
o hore cu noduri
până la trepte viitorul e sigur
aceste minunate ţesături ne taie răsuflarea
vom căpăta cu timpul răbdare
şi nădejdea şi credinţa de altădată
ne vom alege creioanele la întâmplare
vom coborî în staţii necunoscute”

(zdruncinăturile codului)

„pe degetele tale număr căderea frunzelor
şi zeii adormiţi pe băncile parcurilor
între pahare înalte
pasul nu se mai clatină
zodia însăşi presimte extazul
lăsării la vatră
urmează lungi nopţi de germinaţie
pentru noi cultivatorii de plante
ne odihnim pe straturile de melancolie
când aud un poem
seminţele germinează mai uşor mai cu plăcere
sunete ciudate cad din cornul abundenţei
doamne dă bine
rău la nime
aşa mă salut dimineaţa la intrarea de serviciu
cu şoferul de la drumuri şi poduri
număr căderea frunzelor
şi zeii adormiţi pe băncile parcurilor
ne privim atât de tare
încât ceilalţi se apără cu scuturile
arta apărării se învaţă în fiecare zi
îmi iau inima în dinţi
deschid şi ultima fereastră
să vă pot auzi să mă puteţi auzi
te trezeşti dimineaţa
împovărat de o conştiinţă curată

dispus să-ţi duci gândurile
până la capăt
doamne dă bine
rău la nime”

(arta apărării de o conştiinţă curată)

„unde trupul este frumos
acolo rareori mintea este nevinovată
zăbrelele fiecăruia sunt altele
atâtea sărbători în care mai vreau să petrec
şi nici măcar un strigăt
se face cald şi umed şi bine
într-o cădere lungă m-am trezit departe
în catedrală sfinţii tot mai albaştri
în livadă merele sunt de aur
orice lucru frumos zdrobeşte
nicio zi nu ne cruţă de veştile bune
între zăbrele
se face cald şi umed şi bine
vom merge mult mai departe
şi mult mai repede
să-ţi spun tot ce nu-ţi pot spune
din pricina atâtor ziduri
tot ce ştiu
e de ei născocit
zidul de sticlă permite dorinţa
şi interzice mângâierile
îndeletniciri strânse în jurul unei cumpene
profitul înghite pierderi triumfătoare
mă însemnezi cu o căldură
pe care numai eu o simt
se face cald şi umed şi bine
nicio zi
nu ne cruţă
de veştile bune”

(veşti nevinovate şi merele de aur)

„vine vremea să deschidem
păstăile în care locuim
înainte ca stările să devină cuvinte
scrie gellu
pe scările palatului
o goană drept spre ţintă
se conturează parabole înfricoşătoare
te bucuri de tristeţea ta
ca alţii de fericire
sufletul tău cu reacţie
nu zboară decât în formaţie
semne de pace
somnul adoarme în baioneta santinelei
muza e gospodină
ce ştie poetul despre lumea aceasta
despre zacuscă murături compoturi
fereastra este cel mai util lucru din casă
pe acolo îţi pleacă sufletul la plimbare
e vremea să deschidem
păstăile în care locuim
semnul din naştere
sau marca fabricii
nu pot fugi am rădăcini
ca pătrunjelul ca mărarul
gard viu şi aspre porunci
îmi pregătesc dimineţile
tot ce-mi place mie spune sylvia
este pistonul în mişcare
mor după el
atât de frumoase petele de vin vechi
şi mereu această mare aprindere a sticlei”

(pete de vin vechi pe baioneta santinelei)

Terezia FILIP

MIHAI EMINESCU - REVERIE ARHITECTURALĂ ŞI SIMBOLISM POETIC

- temple, cetăţi, castele, palate, dome -

Oricât ar părea de surprinzător, există o strânsă, deşi inaparentă, la o primă vedere, legătură între arhitectură şi poetică, între vocaţia constructivă şi cea lirică ori, cu alte cuvinte, între arhitectură şi marea poezie. Şi una şi cealaltă din aceste două arte sau domenii aparent distante presupun, în primul rând, o excepţională capacitate de reverie, un spirit vizionar şi o abilitate cu totul neobişnuită de proiecţie imagistică. În al doilea rând, ambele arte suscită nu doar o uimitoare putere de organizare şi ordonare a spaţiului, ci şi un spirit constructiv sau edificator, animat permanent de harul de-a concepe lumi. Ambele, arhitectură şi poezie, se fundamentează pe o imaginaţie îndrăzneaţă, pe un riguros spirit creator şi pe o forţă neobişnuită de-a concepe - a visa şi a vizualiza - spaţii şi lumi virtuale, iar aceasta este calea spre orice înfăptuire.

Pentru a realiza un edificiu, arhitectului îi este stringent necesară vizualizarea acestuia în proiect, în ipostază virtuală, ceea ce presupune atât visare şi reverie ca forme de căutare, cât şi abilitate şi voluptate de configurare în detaliu a acestuia. Aceleaşi abilităţi necesare proiecţiei şi realizării unei construcţii definesc şi calea spre marea poezie, spre lumea literaturii. Întrucât orice construcţie materială a prilejuit omului momente magice, de emoţie şi de uimire mistică, munca arhitectului a căpătat astfel şi o inevitabilă pecete sau dimensiune poetică. Dacă în Masonerie se percepe şi se afirmă o legătură mistică între legile morale, pe de-o parte, şi cele pragmatice valabile în arta construcţiei pe de alta[1], aceeaşi relaţie e nu mai puţin prezentă şi manifestă şi în hermeneutica poetică, întrucât, precum poezia, filosofia sau mistica, marile edificii omeneşti *„demonstrează un simţ viu pentru Nevăzut”* şi o permanentă *„conştientizare a relaţiei omului cu acesta.”*[2] Într-o astfel de accepţiune, *proiectivă* şi *constructivă*, la baza oricărei creaţii umane stau *„două realităţi”* - cea vizibilă, concret-materială, practică, şi cea spirituală şi invizibilă - *„dar atât de întreţesute, între ele, încât toate legile practice sunt exponente clare ale legilor morale”*[3]. Mai mult decât atât, aceleaşi legi morale care se aplică şi în edificarea caracterului omenesc, extrem de pragmatice, sunt valabile şi aplicabile şi în construirea catedralelor sau a marilor edificii ale lumii. Şi, - adaug - cu certitudine, aceleaşi reguli şi nu altele sunt valabile în orice alt tip de edificare, artistică şi virtuală ori pragmatică şi materială, realizată prin imaginaţie şi efort omenesc, şi, în consecinţă, la fel de valabile şi în poezia autentică. Regula fundamentală sau legitatea ce acţionează în acest caz este cât se poate de simplă şi de fermă: mai întâi mintea visează şi elaborează în plan imaginar, ca apoi braţul, abilităţile şi maşinăriile realizate de om - o prelungire, în fond, a minţii sale în forţe fizice - să poată duce la îndeplinire. Dacă în plan concret omul şi-a materializat elanurile constructive prin cărămidă şi piatră, în plan spiritual materialul de construcţie - *„piatra şi cărămida”* - sunt cuvintele şi imaginile. Se afirmă astfel, cu alte cuvinte, primatul spiritual şi moral când e vorba de orice proiecţie şi construcţie omenească.

Privind opera poetică eminesciană în ansamblu, din perspectiva imaginarului ei, nu ca pe un joc ori ca pe un rezultat al capriciului sau al întâmplării, nici ca pe un lucru oarecare, ci ca pe *un impresionant edificiu* elaborat anume pentru a închide în el sensuri profunde ori ca pe-o ţesătură de semne şi simboluri destinată unei permanente descifrări şi unei necesare iluminări omeneşti, posibilitatea de interpretare ce se deschide hermeneutului este cu atât mai incitantă, cu cât fiecare detaliu se subsumează ansamblului, funcţionând ca indispensabilă parte dintr-un întreg. Acest aspect caracterizează creaţia unor titani ai culturii universale - Dante, Shakespeare, Goethe. Axele ori liniile directoare ce configurează şi asamblează edificiul operei fac ca un duh al ei, manifest mai mult sau mai puţin intens, mai tandru ori mai sever, să se adăpostească în fiecare detaliu. Avem astfel confirmarea înrudirii dintre poetică şi spiritul constructiv, dintre poezie şi arhitectură, aşa cum avem confirmarea înrudirii dintre legile arhitecturii şi legile morale.

Reiterările de imagini ori recurenţele de simboluri, de tonuri şi nuanţe, ce fac după unii critici polimorfismul[4] operei, nu sunt de prisos, ele slujesc convergent construcţia poetică de ansamblu, amplă şi bine articulată, ce se identifică în chip semnificativ cu edificiul regal şi mistic al unui templu. Această echivalare simbolică, operată poetic chiar de Eminescu în marile poeme, prezintă un sens profund ce motivează caracterul edificator şi mistic al creaţiei poetice, care ceremoniază deschiderea unui loc în care se instalează, pentru a sălăşlui în lume şi a dăinui, adevărul[5]. Poezia eminesciană se instituie pe ea însăşi ca loc al unei astfel de orânduiri, al unei fiinţări de tipul celei pe care Heidegger o argumentează în termeni filosofici[6].

Spaţiul unei creaţii autentice *orânduieşte o lume proprie sieşi*, funcţionând ca loc al unei fiinţări ce presupune un şir de operaţiuni precum: *deschidere şi manifestare, căutare şi înălţare, afirmare, dispută şi strălucire*, ceea ce echivalează cu ceremonierea existenţei înseşi. În natura ei de operă, orice creaţie este, în opinia filosofului, *„ceea ce ea însăşi ex-pune”*[7] - un loc ce slujeşte pentru instaurarea şi manifestarea adevărului în el, după modelul mistic al templului[8] grec în care, odată creat, se instalează şi rezidă zeul. Opera poetică adună astfel în spaţiul ei energiile mundaneităţii, tot aşa cum în spaţiul templului se manifestă zeul: *„Templul ca operă rostuieşte şi adună în jurul său unitatea acelor traiectorii şi raporturi în care naşterea şi moartea, restriştea şi belşugul, biruinţa şi înfrângerea, supravieţuirea şi dispariţia dobândesc configuraţia şi desfăşurarea unui destin de fiinţă umană.”*[9]

Universul imaginar eminescian echivalează indubitabil cu un astfel de spaţiu ce serveşte plenar ca adăpost şi manifestare pentru fiinţă. Edificiul simbolic al templului ori al palatului, regal, imperial ori zeiesc, există, de altfel, în poemele eminesciene, într-o dublă formulă poetică: fie ca un simbol arhitectural ce exprimă şi pecetluieşte o supremaţie atinsă la un moment dat de condiţia şi de mintea omenească: o majestate, o taină, o putere lumească ori una zeiască, fie ca arhitectură simbolică, a operei poetice, creaţie a imaginaţiei sau a geniului omenesc, realizată după model divin. De aceea, *piramidele, catedrala, palatul fantastic şi majestuos, castelul singuratic sculptat în stânci carpatine, Templul* şi, adesea, *Doma lui Dumnezeu, biserica* sau *palatul din nouri* sunt nu doar edificii imaginare ce populează arhitectural lumea marilor poeme eminesciene, ci şi structuri arhetipale şi arhitecturale ale gândului poetic, edificator în esenţa sa şi tentat permanent să reconfigureze complexitatea lumii şi frumuseţea ei după un model primordial, divin.

Aşa cum poezia - cea romantică, imaginativă, explorativă şi creatoare, cea clasică, ordonatoare şi riguroasă - poartă, inevitabil, o pecete constructivă, orice edificiu arhitectural poartă inefabil o pecete creatoare, una de tip poetic şi vizionar. Aceasta şi pentru faptul că acelaşi elan imagistic şi edificator îl aseamănă pe poet cu un arhitect sau cu un constructor, după cum reveria explorativă şi imaginativă îl aseamănă pe arhitect cu poetul. În viziunea poetică eminesciană, frumuseţea şi fastul, abundenţa şi perfecţiunea ce definesc orice edificiu obţinut ca rezultat al capacităţii vizionare şi proiective a gândului omenesc, poetic în esenţa sa profundă, nu sunt altceva decât efecte ori consecinţe ale manifestării gândului demiurgic creator. Căci a te implanta în lume durabil şi activ, a construi, un pod bunăoară, vine dintr-o reverie constructivă nativă, ce ancorează omul în lume într-o modalitate poetică[10] şi îl raportează plenar la toate sensurile orizontului şi la toate punctele cardinale.

Poezia însăşi este nu mai puţin o astfel de edificare, o căutare ori o cale spre obţinerea desăvârşirii şi a durabilităţii, o construcţie ce îşi închide în ea gândul din care emană, sufletul ori fiinţa care-o animă, ca pe un sâmbure activ. Imaginarul de orice fel, poetic sau arhitectural, pare astfel izvorât dintr-o esenţă sau o corporalitate pe care edificiul sau ţesătura poetică o înglobează în sine, absorbind pe cel care-o edifică, pe arhitectul sau pe poetul ei, precum faraonul e închis în piramidă ori fluturele în crisalidă. Eminescu şi construieşte, de altfel, această emblematică imagine a propriei creaţii, într-o similitudine extrem de grăitoare cu arhitectura piramidelor: *„Cu gândiri şi cu imagini / Înnegrit-am multe pagini / Şi-ale cărţii şi-ale vieţii / Chiar din zorii tinereţii. // Nu căutaţi gândirii mele: / Căci noianu-i de greşele, / Urmărind prin întuneric / Visul vieţii-mi cel chimeric.”* (***Cu gândiri şi cu imagini***). Gândurile care întreţes ori edifică opera ca univers de imagini, mobilizate, ca de un proiect constructiv, de *„visul vieţii cel chimeric”* sunt o emanare din sinele poetic. Poezia *„se zideşte”* astfel, se edifică ori *„se ţese”* după modelul fiinţei ce-o gândeşte şi proiectează, ea se serveşte de fiinţă, precum modelul arhitectural infailibil al piramidei, de visul faraonic de eternitate. Poetul şi confirmă această dimensiune arhitecturală a creaţiei sale: *„Ele seamănă timide / Egiptenei piramide: / Un mormânt de piatră-n munte / Cu icoanele-i cărunte, / Şi de sfinxuri lungi alee, / Monoliţi şi propilee, / Fac să crezi că după poartă / Zace-o-ntreagă ţară moartă.”* (***Idem***). Surpriza e că interiorul unei creaţii arhitecturale sau poetice magistrale nu e un deşert, el nu e vid, nici pustiu, ci, acolo, dai peste fantoma ori peste scheletul celui ce-a generat din sine himerica lume, dacă nu cumva chiar peste spiritul adevărului ce s-a instalat şi rezidă acolo după legi tainice, pe care opera singură le instituie: *„Intri-n'untru, sui pe treaptă, / Nici nu ştii ce te aşteaptă. / Când acolo! sub o faclă / Doarme-un singur rege-n raclă.”* (***Idem***).

Motivul arhitectural al construcţiei lirice este recurent la Eminescu. Creaţia poetică este o emanaţie din şi în jurul fiinţei creatoare, iradiind din ea după modelul pânzei de paianjen, dar şi închizând-o în sine, ca într-un cavou, pe fiinţa ce-o emană şi din care, nutrindu-se, capătă formă şi forţă. Creaţia poate fi astfel *palat*, *regat* sau *imperiu*, *domă* sau *templu*, dar tot atât de bine poate fi şi sarcofagul propriului creator. Oricât de fastuoasă sau de fantastică, ea îşi conţine într-o modalitate sau alta, în sine, subiectul din care emană şi în jurul căruia se concentrează. Ideea de *construcţie*, de *edificiu* ori de topos ce adăposteşte în sine o fenomenalitate, o istorie, un destin, o revelaţie mistică, istorică ori erotică, este, în accepţiunea lui Eminescu, sursă nesfârşită de peregrinare şi de reverie poetică, de aventură ori de dramă. *Reveria arhitecturală* devine în imaginaţia poetică însuşi modelul poeziei. Identificarea construcţiei lirice cu arhitectura se iscă simbolic într-o călătorie sau reverie a fiinţei ce înaintează simbolic spre o construcţie ce se profilează vag la orizont.

În imaginarul unui poem, ***Vis***, regăsim o astfel de reverie în care poetul vizualizează hipnotic, parcă într-un vis, un spaţiu de reverie pe care-l traversează plutind pe undele unui râu, în timp ce la orizont se desenează ca ţintă o construcţie - *domul cel regal* sau *templul*: *„Pluteam pe-un râu. Sclipiri bolnave / Fantastic trec din val în val, / În urmă-mi noaptea de dumbrave; / Nainte-mi domul cel regal, // Căci pe o insulă în farmec / Se-nalţă negre, sfinte bolţi, / Şi luna murii lungi albeşte, / Cu umbră împle orice colţ.”* (***Vis***). Înaintarea şi atracţia spre insulă este nu doar un vis constructiv, ci şi o reverie a însingurării deliberate a eului ca formă de distincţie şi elevaţie din tumultul existenţei. Două elemente structurează simbolic imaginarul poetic din aceste versuri şi îl conduc spre o anumită semnificare: *domul cel regal*, proiectat oniric la orizont şi înaintarea eului într-un fel de plutire hipnotică spre el. În urmă rămân, încet, spaţiul primordial, edenic, al unei existenţe vegetale, *„ţărmul”* cu *„noaptea de dumbrave”*, de care eul se rupe înaintând spre domul cu muri, bolţi şi scări ce invită la investigări şi escaladări, într-un semnificativ urcuş ca o experienţă de cunoaştere şi prefacere a fiinţei: *„Mă urc pe scări, intru-nlăuntru, / Tăcere-adâncă l-al meu pas. / Prin întuneric văd înalte / Chipuri de sfinţi p-iconostas.”* (***Idem***).

(*Continuare în pagina 14*)

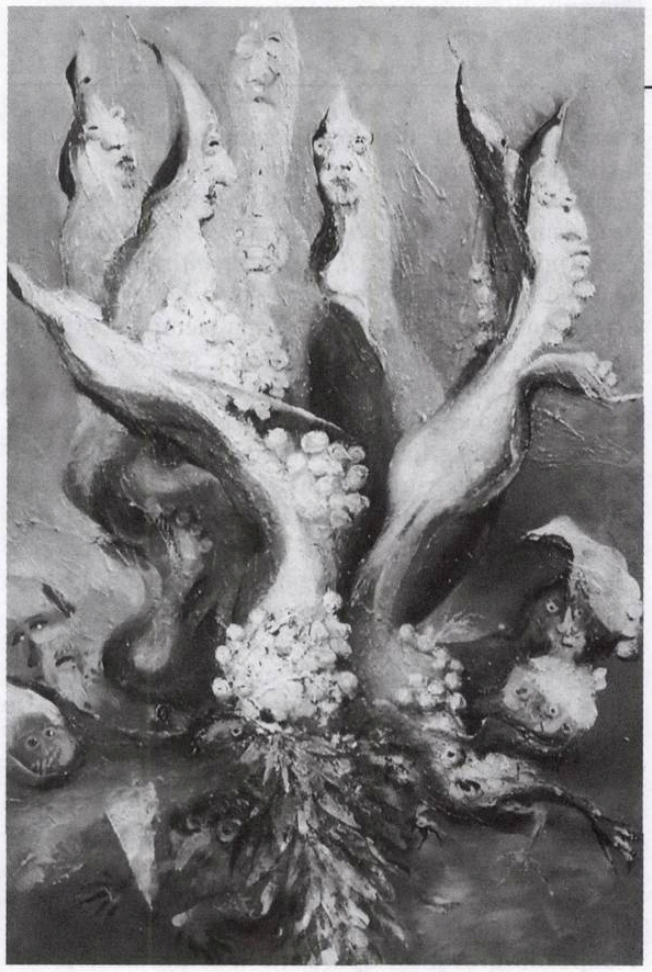

Săluc HORVAT

LECTURI EMINESCIENE

În faţa vastei bibliografii eminesciene, care însumează zeci de mii de referinţe critice (vezi ***M. Eminescu. Opere***, vol. XVII., ***Bibliografie***), tentaţia de a te alătura acelora care susţin că despre Eminescu şi opera sa s-a scris totul, că nimic nu mai este de adăugat celor deja spuse, este oarecum justificată. Multitudinea de opinii care s-au lansat în decursul anilor, de la cele ale lui T. Maiorescu sau G. Călinescu la critica eminesciană actuală, confirmă că opera lui Eminescu este una deschisă şi că ea oferă teme şi unghiuri de cercetare inepuizabile. Recenta exegeză a cunoscutului eminescolog Cornel Munteanu: ***Eminescu. Polimorfismul operei**** este dovada că opera lui Eminescu este mereu actuală.

Preocupările lui Cornel Munteanu în sfera eminescologiei sunt bine cunoscute, parte dintre acestea fiind incluse în volumul ***Lecturi neconvenţionale*** (2003). Operând pe textele poetice eminesciene, în noua sa lucrare, Cornel Munteanu realizează o amplă analiză asupra elementelor de formă, structură şi viziune filosofică ale creaţiei eminesciene.

Aşa cum rezultă din preambulul volumului, C. Munteanu îşi construieşte exegeza pornind de la câteva direcţii bine structurate: o primă idee este aceea de a-l scoate pe Eminescu de sub canon, propunând un Eminescu inovator al formelor, insistând asupra polimorfismului operei, încercând apoi o definire şi o tipologizare a ştiinţei critice Eminescu. Aceste direcţii vor constitui şi principalele capitole ale cărţii: I. ***Eminescu. Impactul canonului estetic***, cu diviziunile: *Prolegomene la un concept: canonul*; *Poezia tainei la Mihai Eminescu*; *Filosoficul şi fantasticul*; *Fiinţă-Nefiinţă în viziunea arheului eminescian*; *Tipuri de eroi lirici*. II. ***Polimorfismul operei***, cu diviziunile: *Construcţii literare polimorfe şi dinamica lor*; *Luceafărul - Limitele receptării/Limitele interpretării*; *Eul angajat*; *Probleme de poetică eminesciană*; *Polifonie eminesciană*. III. ***Eminescologie***: *Probleme actuale în eminescologie*; *În jurul terminologiei (eminescologie, eminescianism, tipologie)*; *Dinamica studiilor eminescologice*; *Mitul Eminescu*. IV. ***Postumitate culturală***.

Intrând în analiza conceptului de canon, căruia îi atribuie funcţia de normator între autorul de literatură şi cititorul critic de literatură, Cornel Munteanu apreciază că, în condiţiile în care creaţia literară devine tot mai liberă în formele ei de prezentare şi în aria de manifestare, canonul nu mai are un rol decisiv, opera literară fiind mai degrabă circumscrisă factorilor externi; textul literar, ca ficţiune, nu se supune normelor impuse din afară. Dar când textul literar intră în atenţia criticii şi a teoriei literare, canonul va impune literaturii norme şi principii precise de clasificare şi analiză. În funcţie de gradul de marcare a acestor norme şi de nevoia criticului de evaluare a demersului său, vorbim de canon critic, altul decât canonul literar al textului.

În opinia criticului, o literatură poate fi canonică sau necanonică şi se poate manifesta în afara canonului în funcţie de receptor. Necesitatea sau refuzul canonului în literatură se rezumă în cele din urmă la lectura şi la receptarea textului de literatură. În condiţiile unei mobilităţi a formelor literare, când este dificil a determina o graniţă certă între genurile literare, este greu de stabilit un canon. Existenţa unui conflict între generaţii, între literatura clasică şi cea contemporană a creat un nou raport între canon şi noncanon. Aşezarea unei literaturi în datele ei fundamentale se poate face nu neapărat prin canon sau prin schematizări în formă, ci prin lectură. În opinia exegetului, principiul estetic nu mai este apanajul canonului care l-a consacrat, iar literatura nu mai poate fi redusă la norme, unele depăşite, nefuncţionale. În sfera istoriei literare - multă vreme constând într-o înşiruire pe orizontală a momentelor care i-au asigurat devenirea, canonul literar a funcţionat şi a acţionat nu în structurile de adâncime, ci la suprafaţa operelor, ca model de clasificare faţă de genurile literare sau în măsura în care grupul de scriitori a răspuns criteriilor orientărilor respective. Distanţarea de canon, gradul de inovare al unui autor prin refuzul convenţiilor canonice ar trebui să fie, în opinia criticului, *„principiu-canon al istoricului literar”*. Constatând că, deşi sunt unele încercări, nu s-a ajuns la o definire a conceptului de canon, C. Munteanu propune următoarea formulare: *„concept artificial şi convenţional, în care intră atât un grup constituit şi receptat de autori şi opere (procesul cunoscut la noi sub denumirea de «clasicizare»), dar şi nişte reguli stabilite tacit de istoria şi critica literară, luate ca repere valide pentru întreg sistemul literaturii”*. Pe lângă conceptul de canon estetic, criticul consideră că mai pot fi stabilite o multitudine de canoane, ceea ce permite opţiunea, în cadrul lecturii, pentru un canon alternativ, un anticanon. În cazul lui Eminescu, de exemplu, pentru a fi receptat în şcoală în prezent, canonul estetic nu mai este adecvat, încât ar trebui regândit un canon alternativ, un *anticanon*: *„A-l recupera pe poet înseamnă a-l reciti anticanonic.”*.

În definirea conceptului de valoare a operei literare, criticul alătură valorii estetice intrinsece un plus de valoare extrinsecă şi anume valori morale, atitudini angajate, spirit combativ, valori progresiste, credinţă, mentalităţi, toate acestea ducând la concluzia că *„ecuaţia canon-valoare nu este tutelară, din moment ce valorile distincte din câmpul de acţiune al operei nu circumscriu neapărat canonul”*.

Capitolul consacrat creaţiei poetice se axează pe analiza resorturilor intime ale poeziei eminesciene: poezia tainei, filosofia fantastică, fiinţă-nefiinţă, tipuri de eroi literari etc. Spaţii considerabile sunt acordate *„construcţiei”* operei poetice la Eminescu (*Construcţii literare polimorfe şi dinamica lor*: *Construcţii triadice*, *Construcţii asociate* etc.).

Poemul ***Luceafărul*** beneficiază de un comentariu substanţial, cu referire la aspecte de receptare şi interpretare. Creaţie de vârf a literaturii române, ***Luceafărul*** se înscrie între poeziile eminesciene ca fiind opera cea mai valoroasă, *„piatra de încercare pentru critica şi istoria literară”* şi una dintre cele mai comentate piese. Încă din faza lecturilor în cadrul Junimii, înainte de a fi trimisă spre publicare în *Almanahul* de la Viena, s-a bucurat de aprecieri laudative de la T. Maiorescu, cel care îi va fixa definitiv un loc privilegiat poetului în patrimoniul literaturii române. Publicarea poemului în volumul ***Poezii***, ediţie îngrijită de Maiorescu, apoi traducerile în limba germană au creat un context nou receptării poemului. Între exegeţii poeziei lui Eminescu, firesc şi ai poemului, îl amintim pe Miron Cristea, autorul primului studiu (teză de doctorat) dedicat poetului. Au urmat mulţi alţii, între care: Mihail Dragomirescu, D. Caracostea, Gh. Bogdan-Duică, T. Vianu, G. Călinescu, Perpessicius, D. Popovici, E. Papu, contemporanii Ioana Em. Petrescu, N. Georgescu, Th. Codreanu, G. Munteanu, Sv. Paleologu-Matta, Rodica Marian. Au existat, mai puţine ce-i drept, şi contestări virulente ale poemului. Amintim, între alţii, pe canonicul Al. Grama, pe Aron Densusianu, N. Xenopol ş.a. Interpretarea poemului a comportat opinii diferite, mai ales în ceea ce priveşte tematica şi viziunea poetului. În structura poemului se regăsesc marile teme ale creaţiei sale: natura şi iubirea, mitologia şi raporturile ei cu istoria, cosmogonia, filosofia etc. Diverselor interpretări care s-au dat poemului, Cornel Munteanu le adaugă următoarea: *„Poemul este o demonstraţie a polimorfismului textual, cu întinse pasaje de pastel cosmic, de idilă, dar şi meditaţie ori epopee cosmogonică. Toate devin forme care îmbogăţesc structural şi, cum vom vedea, polifonic, textul poemului. Proteicitatea **Luceafărului**, care-i dă şi statura unui poem unic în spaţiul poeziei româneşti şi chiar universale, asimilează nu doar structuri formale din celelalte poeme eminesciene, dar şi topeşte meditaţii de o acută reflexivitate.”* În concluzie, criticul afirmă: *„poemul **Luceafărul** continuă să rămână un text deschis, oferind cu generozitate multiple lecturi şi, cândva poate, întâlnirea fericită dintre starea originară, iniţială de creaţie, şi starea de lectură a cititorului contemporan.”* (p. 87).

Eminescologia, în calitate de concept sau de disciplină de studiu, ca interpretare şi receptare a operei eminesciene, se bucură de o abordare generoasă. Începută prin studiul lui Maiorescu: ***Eminescu şi profesiile sale***, prin care i se fixează poetului locul definitiv în istoria literaturii române (*„literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui şi limbei naţionale, care a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi”*), eminescologia va parcurge mai multe etape, marcate de câteva voci critice de vocaţie, care îi vor contura existenţa ca mod de înţelegere şi receptare a operei eminesciene. Amintim în primul rând pe G. Călinescu, care, prin studiul ***Opera lui Eminescu*** şi prin monografia ***Viaţa lui Mihai Eminescu***, a pus în relief complexitatea operei şi personalitatea de excepţie a poetului. Au urmat multe alte studii, datorate lui T. Vianu, D. Popovici, D. Caracostea, P. Creţia, C. Noica, C. Cubleşan, Th. Codreanu, Ioana Em. Petrescu, Ioana Bot ş.a., adunându-se un important material critic din sfera eminescologiei. Dată fiind diversitatea demersului critic, fenomenul receptării, în opinia lui C. Munteanu, riscă să se sustragă oricărei ordonări, acesteia lipsindu-i instrumentele de analiză. Astfel, eminescologia poate să devină tot mai mult o critică descriptivă, axată pe relevarea temelor, a ideilor, scăpând din vedere *„raportul întreg-fragment”*. Lipsa unor interpretări integrate, a unei sinteze critice a receptării operei a dus la o diversitate de opinii pro şi contra: adorative sau protestatar-negativiste.

Opiniile diverse par să fie cauzate nu atât de fenomenul Eminescu, în toată complexitatea sa, cât de o reacţie faţă de eminescologie, care nu a reuşit să dea un răspuns mulţumitor ambelor tabere. Aşa cum propunea şi Petru Creţia în ***Testamentul unui eminescolog***, C. Munteanu consideră că este necesară *„o redefinire a conceptului şi, mai mult, o altă instrumentare critică a cercetării operei eminesciene”*. Rezolvarea poate veni numai prin apariţia unor studii aplicate. O colaborare în echipă - singura modalitate de cuprindere a unei opere atât de complexe - ar putea duce la realizarea unor astfel de studii. *„Bulversată de invazia de studii de orientări diferite, eminescologia pluteşte în derivă”*. De aceea, e nevoie a se realiza între eminescologi *„o ordine, o ierarhie după primatul ideilor, mai ales atunci când întâmpinarea critică vine din partea unui eminescolog de marcă”*. Constatând că unii termeni folosiţi în analiza textului critic sunt încă destul de neclari, Cornel Munteanu propune câteva *„conspecte critice”*, care pot deveni repere de abordare a *„textului critic ca discurs”*.

În privinţa termenilor *eminescologie*, *eminescolog*, C. Munteanu consideră că sunt încă destul de neclari şi aproape deloc definiţi de critica românească, creând chiar o reacţie negativă din partea unor critici. În lipsa unor criterii de validare a unui studiu de eminescologie, criticul propune câteva ipoteze de lucru care să permită clasificarea materialului critic despre Eminescu. În opinia exegetului, *„eminescolog este un critic consacrat şi bine orientat în fenomenul receptării lui Eminescu, al cărui reper este opera sau biografia eminesciană, în jurul cărora propune un construct critic fundamentat teoretic şi aplicat la obiectul său. Acest construct trebuie să ofere o nouă sugestie de lectură şi interpretare, să dea o amprentă specifică şi originală acestei interpretări şi care să-l raporteze şi să-l situeze pe o anumită poziţie în câmpul criticii eminescologice.”* (p. 135). Aşadar, criticul defineşte *eminescologia* drept *„ştiinţa criticii care are ca obiect receptarea fenomenului Eminescu în globalitatea manifestărilor sale...”*. Lărgindu-şi sfera de investigare, eminescologia, ca *„ştiinţă despre Eminescu”*, include, în funcţie de câmpul de investigare: eminescologia *nonliterară*; *literară*; *estetică*; *impresionistă*; *de sinteză*; *ontologică*; *modelară*; *formalistă şi a configuraţiei*; *a izvoarelor*, fiecare având obiect specific şi modalităţi distincte de abordare. În lectura operei eminesciene, criticul descoperă o serie de alte valenţe ale scrisului acestuia, cum ar fi resursele satirice, polemica şi pamfletul, poetica titlului etc., toate completând benefic universul creaţiei sale.

Creaţie de sinteză şi de viziune, ***Eminescu. Polimorfismul operei*** deschide noi orizonturi de abordare a poeziei eminesciene, iar prin definirea mai precisă a terminologiei de operare în critica eminesciană, aduce contribuţii personale remarcabile.

* *Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I, Kraków*, 2012.

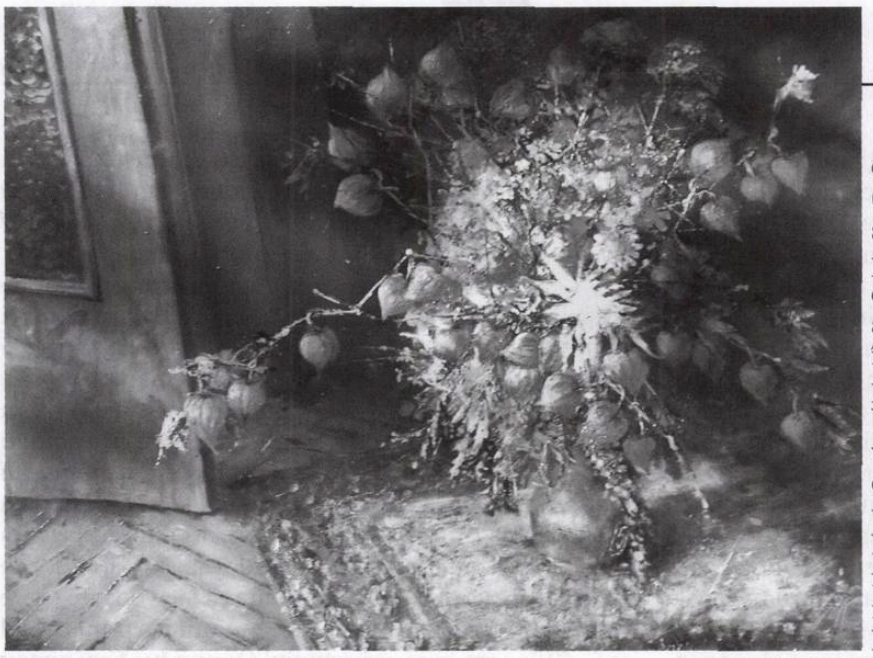

Delia POP

„TE IUBESC, NADENKA"

Autor a optsprezece volume (paisprezece sub numele real: ***Pe vremea fluviului Amur*** - 1994, ***Testamentul francez*** - 1995, ***Muzica unei vieţi*** - 2001, ***Pământul şi cerul lui Jacques Dorme*** - 2003, ***Iubirea omenească*** - 2006 etc., majoritatea apărute şi în traducere românească; patru, semnate Gabriel Osmonde, în curs de traducere la Univers Publishing House, prin programul european „*Cultura*"), scriitorul de limbă franceză Andreï Makine este unul din contemporanii a căror operă câştigă tot mai mult atenţia publicului larg şi a celui specializat.

Născut în 1957 în Siberia, la Krasnoyarsk, localitate în care au fost deportaţi numeroşi disidenţi politici din întreaga Rusie, autorul a ales la vârsta de treizeci de ani calea exilului, solicitând azil politic în Franţa. Dacă în perioada de început supravieţuirea s-a dovedit extrem de dificilă (a locuit o vreme într-un cavou din cimitirul parizian Père Lachaise, apoi într-o cămăruţă din Montmartre, în tot acest timp pregătind al doilea doctorat şi redactând câteva cărţi, acceptate cu greu de către edituri), publicarea în 1995 a ***Testamentului francez*** îl aşază în prim-planul vieţii literare, notorietate graţie căreia va obţine în scurt timp şi cetăţenia franceză, refuzată anterior. În momentul de faţă, duce o existenţă discretă, dedicată scrisului, cu apariţii moderate în mass-media.

Condiţia de exilat şi-a pus în mod decisiv pecetea asupra întregii sale opere, generând o ambianţă inconfundabilă, în care îşi creează şi îşi apără identitatea personaje silite să oscileze în permanenţă între două lumi. Avem de-a face cu o întâlnire complexă, inedită între Est şi Vest, ce bulversează destinul eroilor, zădărnicind diversele tentative de integrare şi luminându-i din perspective ireconciliabile. Alegerile pe care aceştia le fac în momente-cheie ale existenţei lor configurează maniera strict individuală în care se construiesc pe ei înşişi, îi delimitează în raport cu Ceilalţi, cu alte spaţii şi epoci, izbutind totodată să-i situeze, prin trăiri şi semnificaţii, în universalitate.

Pe lângă exil, cărţile lui Andreï Makine problematizează modul în care sunt percepute şi trăite de către oamenii simpli conflictele armate, ideologiile politice şi transformările multiple din societate. Scriitorul scoate la iveală dimensiuni aproape ignorate de Istorie, lucruri care însă trebuie spuse, prilej cu care observă relaţia aparte, deseori antinomică, dintre memoria colectivă şi cea individuală. Nu o dată, în cele două patrii ale sale, întâlneşte perspective diferite chiar asupra aceloraşi evenimente majore, aspect ce evidenţiază caracterul lor de construct, dar mai ales un relativism născut din amprenta cu care istoria mare şi cea proprie împovărează individul şi comunitatea.

Istoria, cu fluxurile şi refluxurile ei, capătă astfel - în creaţia lui Andreï Makine - atributele unui personaj aparte, nicidecum secundar sau decorativ, ce transformă hotărâtor oamenii cu care interacţionează, îi supune capriciilor şi opintelilor ei, îi înţeleptşte sau îi perverteşte moral, fizic, spiritual. Remarcăm, legat de acest aspect, cumpătarea şi maturitatea cu care scriitorul priveşte istoria comunistă a Rusiei natale (nu uităm că înşişi părinţii lui fuseseră deportaţi, copilul fiind crescut într-un orfelinat). Dezvăluind eşecul comunismului rus şi caracterul său criminal, inuman, consecinţele grave şi de neiertat ale absolutizării unor teorii şi ale impunerii lor cu forţa, Andreï Makine conştientizează asupra limitelor cunoaşterii omeneşti în general, asupra relativităţii acesteia.

O asemenea viziune apropie cărţile autorului de literatura angajată (desigur, nu la modul tezist), scrisul său înfăţişând/propunând modalităţi prin care oamenii pot supravieţui crizelor istoriei fără să-şi sacrifice adevăratele valori. Dimpotrivă, puse la încercare, dimensiuni precum iubirea, prietenia, demnitatea, omenia, cinstea, binele capătă intensitate sporită în vremuri de cumpănă, salvând fiinţa de la risipire şi conferind prozei sale un lirism aparte, cu irizări din marea literatură rusă. Li se adaugă, absolut firesc, dragostea de patrie, ale cărei ipostaze îşi trag seva tocmai din valorile amintite. Ori se reflectă în ele. Anonimii lui Andreï Makine devin astfel cei care - aşa cum spunea generalul de Gaulle despre francezii căzuţi la datorie - „*privesc cerul fără a păli, iar pământul fără a roşi*". Micile lor istorii capătă conotaţii de excepţie, impresionând prin fermitatea cu care aceştia îşi apără integritatea morală şi de gândire şi refuză să se plece în faţa presiunilor unui sistem nepotrivit.

Dintr-o atare perspectivă, biografia eroilor din penultimul său roman, ***Viaţa unui bărbat necunoscut*** (tradus în limba română de către Vlad Stroescu şi publicat la Editura Polirom în 2010, la doar un an după apariţia lui în Franţa), e tributară, mai mult decât oportunităţilor sau îngrădirilor din afară, pactului lor individual cu istoria, cu ceilalţi. Ei învaţă să îşi construiască o libertate proprie, de care beneficiază cu adevărat doar în lumea dinăuntru şi care se concretizează în alegerile efectuate în momente de criză (cu sensul original, al gr. *krisis*, de „*judecată decisivă*"). Asemenea personaje solicită în mod sporit atenţia celor care cunosc îndeaproape devenirea omului şi a scriitorului Andreï Makine, fiindcă situaţiile existenţiale pe care le traversează eroii, atât în romanul de faţă, cât şi în celelalte cărţi ale autorului, înlesnesc înţelegerea anumitor episoade ori decizii din viaţa celui care le-a scris, lămurind totodată viziunea estetică proprie. De altfel, într-un interviu acordat cercetătoarei Murielle Lucie Clément, autoarea unei teze de doctorat despre opera prozatorului, cu titlul ***Andreï Makine, présence de l'absence: une poétique de l'art (photographie, cinéma, musique)***, se vorbeşte, printre altele, tocmai despre obligativitatea cunoaşterii de către cititori a biografiei auctoriale, aceasta fiind una din condiţiile receptării creaţiei sale (în ***Littérature, science du salut***, www.these.muriellelucieclement.com).

În romanul ***Viaţa unui bărbat necunoscut***, personajul Ivan Şutov, ca ipostază a autorului însuşi, este un scriitor din fosta Uniune Sovietică, ce visează să-şi găsească împlinirea în Franţa. Primele pagini ni-l dezvăluie la câteva decenii după emigrare, în plin eşec existenţial. În ciuda numeroaselor atuuri omeneşti şi artistice, nu reuşise deloc să se acomodeze în noua patrie. „*Ai greşit epoca, Ivan!*", e de părere iubita sa, Léa, o nonconformistă de douăzeci de ani, cu o grilă axiologică în ton cu moda. Însăşi relaţia amoroasă cu aceasta e pe cale să se destrame. Cărţile îi sunt respinse şi ele de către edituri, iar tentativele de autopromovare prin mass-media i se par ridicole: emisiunea TV la care e invitat se transformă într-un show penibil, relevant pentru superficialitatea vremii şi pentru ierarhia valorilor actuale. Nemulţumit, aşadar, de tot ce înseamnă prezentul, dezamăgit de înfăţişările Franţei contemporane, atât de îndepărtate de imaginea livrescă în care crezuse înaintea exilului, Ivan îşi consumă existenţa rememorând vremile trăite în ţara natală. Este semnificativ în această privinţă laitmotivul „*Te iubesc, Nadenka...*", ce trimite la iubirea lui din tinereţe, Yana, dar şi la o epocă de apogeu a literaturii ruse (spus altfel: singura lui patrie).

Asemenea pendulări a cunoscut şi autorul în perioada franceză a existenţei sale. Format de mic în spiritul valorilor culturii şi ale civilizaţiei franceze, graţie bunicii Charlotte Lemonnier, renunţă la expresia artistică în limba maternă, însă mai toate cărţile sale trădează nostalgia după ţara de proveninţă. Unele personaje chiar se întorc la origini, aşa cum se întâmplă cu amintitul Ivan Şutov, care, neputând ţine pasul cu ritmurile postmoderne ale Vestului, e convins că se va regăsi pe sine în patria-mamă. Călătoreşte la Sankt Petersburg, acolo unde trăise cândva episodul idilic cu Yana.

Descinderea se dovedeşte însă un adevărat coşmar: eroul soseşte în fostul Leningrad în timpul unei festivităţi de proporţii, cu împrumuturi ostentative şi fără discernământ din mai toată (sub)cultura societăţilor de consum. „*Un vulcan de energii mult timp înăbuşite. Febra noilor raţiuni de a fi, după demenţa foarte sfătoasă a dictaturii*". Un fel de „*exorcism colectiv*". Vâltoarea evenimentului o prinde şi pe Yana, acum proprietară a unui lanţ de hoteluri, care - trăind mereu în proiect şi sub tirania urgenţei - nu prea are disponibilitate pentru spovedania desţăratului. Îl plasează într-unul din apartamente, în grija fiului ei, Vlad, care, odată parcurse formalităţile de primire-tatonare, conchide că străinul (un „*moş înăcrit*", inconştient de „*adevărul care îl face pe cititor să scoată portofelul*") nu prezintă interes şi se retrage în braţele iubitei, rugându-l să... supravegheze muribundul incomod dintr-o cameră alăturată.

Până în acest moment, destinul lui Şutov este cât se poate de banal, de lipsit de substanţă, iar din punct de vedere livresc nu oferă un subiect care să promită. De fapt, pe linia epică propusă de Cehov („*tăiaţi începutul şi sfârşitul. Acolo se minte cel mai* mult"), abia acum începe povestea propriu-zisă, înrămată în naraţiunea dinainte şi relatată de bătrânul paraplegic pe care Ivan acceptase să-l îngrijească. Aflăm că Şutov e primul căruia i se destăinuie, singurul care îi oferă câteva clipe din timpul vieţii sale; ceilalţi îl consideră prea bolnav ca să mai poată vorbi şi aşteaptă să fie eliberată camera.

Cântecul de lebădă al bătrânului Volski, supravieţuitor al asediului Leningradului şi al atrocităţilor comuniste, îl emoţionează pe Ivan prin întâmplări tragice şi adevăruri puţin cunoscute. Şutov are astfel ocazia să asculte o versiune aparte asupra blocadei, omisă de manualele de istorie. Află că orfanii învăţau să se încălzească „*mâncând*" foc („*se târau până la sobă, [...], cu gurile deschise, ca să muşte din căldura împrăştiată de flăcări*") şi că părinţii renunţau la viaţă pentru a lăsa raţia lor de alimente copiilor. Că pe front, chiar lângă linia întâi, „*acolo unde moartea lovea între două cuvinte schimbate în* tranşee", se ţineau concerte pentru încurajarea soldaţilor, printre interpreţi regăsindu-se şi Volski, cu prietena lui, Mila, ambii absolvenţi de conservator. Mila însăşi se sacrificase pentru nişte copii orfani, procurând „*merinde în schimbul unui sfert de oră de nefiinţă*"... Cu toate acestea, oamenii simulau condiţia de normalitate, participând cu încăpăţânare la spectacole de operă şi de teatru, mereu întrerupte de sirene, reprezentaţii la sfârşitul cărora cei de faţă, flămânzi şi epuizaţi, nu aveau nici măcar puterea să aplaude: „*cu mâinile îngheţate vârâte în mănuşi, spectatorii se înclinau ca să le mulţumească actorilor. Această recunoştinţă tăcută era mai mişcătoare decât ar fi putut fi orice ovaţie*".

Volski îi mai vorbeşte despre anii terorii comuniste, cu toată gama de atrocităţi acum cunoscute, inclusiv cu indivizi care dormeau „*atât de siguri de adevărurile lor, atât de cumsecade, atât de aspri*"... Pe un asemenea fundal, povestea de dragoste dintre Volski şi Mila îl tulbură cel mai mult pe Ivan, care află prin intermediul ei ce înseamnă „*extrema dificultate de-a crede în bunătatea omenească şi, în acelaşi timp, conştiinţa faptului că doar această credinţă te mai poate mântui*".

Odată încheiată spovedania, o autentică epopee în filigran, Ivan Şutov realizează că protagonistul ei a fost, în ciuda tragismului existenţei sale, un om împlinit: „*Nu aveam nimic şi totuşi ştiam să fim fericiţi. Între două şuierături de gloanţe*"... Că nu se plânge, nu se revoltă împotriva nimănui. Că opţiunile sale şi ale Milei în momente de cumpănă le-au protejat/călit libertatea interioară (singura pe care o aveau) şi i-au învăţat să preţuiască ceea ce alţii ignorau. „*Bucuria lor era făcută din lucruri pe care nu le ai, din lucruri pe care alţii le-au părăsit sau disprețuit*": „*apusul de soare, mirosul de scoarţă umedă, norii plutind deasupra copacilor tineri*"...

Propria viaţă nu i se mai pare acum plată, superficială. Ea urmează să capete sens: „*În primele zile de după călătorie, Şutov regăseşte, clipă de clipă, ceea ce trebuie neapărat spus. Volski, bineînţeles, dar şi acea seară de iarnă, dintr-o cafenea, Cafeneaua Gării, singurătatea unui bătrân care murmură în gol*"... Refuzat cu violenţă de prezent (cel francez şi cel rus deopotrivă), Ivan Şutov se va reîntoarce - probabil - în acelaşi trecut tot mai „*disprețuit*", ca să-l reînvie în cărţile lui, cu anonimii săi cu tot.

Reîntorcându-ne la Andreï Makine, considerăm că ***Viaţa unui bărbat necunoscut*** este, într-adevăr, o carte valoroasă ideatic şi artistic, ce merită să fie citită.

Dan GRĂDINARU

FANTEZIE CU YUSUF ŞEYTAN

Să fi fost şase sau şapte, mai pe înserat, o vreme de scârbă.

Domnul comisar Ibrahim Demirel, domnul poet Mehmet Terim şi fotograful originar din Azerbaidjan, cu mama armeancă din Kurdistan, Heydar înconjurau singura masă cu locuri libere din spelunca jegoasă de pe malul Bosforului, pe nume „*La mâţa neagră*", agăţaţi de trei cupe cu ceai - negru şi el ca felina cu coada lungă zugrăvită pe firmă - şi sorbeau, într-o relativă muţenie, de vreo zece minute, ca şi când nu s-ar fi cunoscut între ei, deşi domnul comisar şi domnul poet sosiseră împreună.

Zărind-o pe Ilayda, dorita mahalalei şi prietena mai nouă a lui Meryem (oare ce putea învăţa bun de la Ilayda?), fără hijab pe ploaie (!), doar cu o umbrelă, cum îşi leagănă nu tare grăbită şoldurile pe strada de-alături cu ceainăria, fotograful încercă să iasă în evidenţă:

- Pe insula Bali sunt cele mai frumoase femei din lume. Cum să vă spun? Când am locuit cu doi ani în urmă acolo ca trimis al lui „*Sabah*", făceam toată ziua poze. Am nişte albume, oho, numai să le vedeţi! Femeile alea nu-s ca turcoaicele, merg fără ruşine ziua-n amiaza mare cu pieptul dezgolit cum merg la Viena austriecele pe malul Dunării la nudism! Dacă nu era şi Meryem cu mine, aş fi rămas pe insulă ca Gaugain în Tahiti să-mi fac harem.

Dar domnul comisar nu era atent la informaţiile, aluzia culturală şi gluma cu care Heydar nădăjduia să tulbure apele tăcerii... Chiar când fotograful pronunţă Tahiti, comisarul îşi atinse din nou buza inferioară cu-un deget, cu acelaşi gest enervant pe care fotograful îl remarcase de la început şi mai scoase un:

- Ia se ne mai gândim un pic.

Poetul Terim îi cunoştea de două decenii ticurile, aşa că nu reacţionă, spre deosebire de Heydar, care de data asta îşi încreţi sprâncenele şi-şi zise în sine: „*Colivia e plină de cintezoi*". Acum, mă rog, şi de s-ar fi exprimat cu voce tare tot n-ar fi fost băgat în seamă. De ce? Nu pentru că din pricina şepcăliei proletare à la Lenin, Stalin şi Mao comisarul ar fi avut reţineri ideologice, nu fiindcă era un simplu fotograf (cum sugerase el însuşi în luarea de cuvânt de mai înainte) şi nici pentru alte pricini (chiar substanţa discursului era poate nepotrivită pentru urechile comesenilor). Pur şi simplu, domnul comisar Demirel era complet absorbit de dublul asasinat din Vlaherne de alaltăieri, la care nu întrevedea, cel puţin deocamdată, nicio luminiţă lămuritoare, asta în vreme ce poetul Terim se gândea, la fel de intens, că viaţa trecuse de multişor de „*nell mezzo del camin*" şi nu izbutise nici măcar performanţa cehului Vaclav Hanka, care falsificase parcă o epopee întreagă şi aşa intrase în istoria literară a literaturii ceheşti. Ce-o să rămână în posteritate din el? Fărâmituri, aproape nimic. Cu aceste gânduri sumbre, însă fireşti la un temperament circular cum au colericii, domnul poet Mehmet Terim oftă din rărunchi concomitent cu... ba nu, nu era concomitent cu degetele pe buza inferioară şi enunţul „*Ia să ne mai gândim un pic*", deoarece la masă se auziră alte cuvinte...

- Unul era aşa, celălalt simetric, în oglindă, mda..., deschise totuşi gura comisarul, când lichidul ajunse pe la jumătate, de parcă ar fi fost programat. Asta după ce-şi lipise şi arătătorul şi mijlociul de buza inferioară şi prinsese să sforăie cu ochii deschişi, semn sigur pentru domnul poet că domnul comisar meditează cum nu se poate mai concentrat.

Ce se întâmplase? Doi fizicieni celebri, cei mai de seamă din Turcia, fuseseră găsiţi morţi în casele lor, una de pe partea cu numere pare, cealaltă de pe partea cu numere impare a uliţei Ahmet Celebi.

Polemicile dintre ei ţineau prima pagină a ziarelor, captivând interesul cetăţenilor, care le dezbăteau ideile opuse pretutindeni. Evet susţinea că, dacă inteligenţa omului poate fi cuantificată printr-un număr la o putere, tot aşa universul, ca organism viu, posedă o inteligenţă cuantificabilă printr-un număr la o putere explozivă, dar totuşi un număr. Aşa cum omul are în mod evident la bază un program, tot aşa şi universul are la bază un program, dar acest program nu poate fi descoperit de om datorită inteligenţei lui limitate. Cum să procedeze atunci rasa umană? Nu-i rămâne decât să creeze roboţi tot mai performanţi, cu o inteligenţă superioară omului, care ar putea fi utilizaţi în cele din urmă de acesta în scopul descifrării programului de la baza universului.

Olmaz susţinea ideea contrară, iar domnul poet, spre deosebire de domnul comisar, ca adept al fizicianului Olmaz, polemiza cu oricine că fizicianul Evet eludează fenomenul spiritual. Bine, zicea el după ce lăsa preopinenţii să se avânte în abstracţiuni nefondate, dar sufletul? Ce ne facem cu sufletul?

Iar când dorita cartierului a zis într-o zi, fără îndoială că, pe baza experienţei de viaţă proprii, sufletul este un virus sau o bacterie nocivă, poetul Terim a izbucnit superiritat: „*Adică vrei să spui că toată arta este nocivă?*"

- Da, îşi mărturisi dorita Istanbulului crezul cu tărie, la care poetul, după ce o ciurui cu o privire, cum se zice în limba de lemn a clişeelor lingvistice, ucigaşă, scoase din el nişte chestii pe care cei adunaţi nu şi le-ar fi imaginat în legătură cu un poet:

- Şi când ţi-o tragi de-ţi auzim gemetele până la Sf. Sofia tot aşa de nocivă e plăcerea aia de nu mai poţi să respiri şi-ţi curge apa printre ţâţe?

Fotograful consideră mai demn să se ridice şi să plece.

Mai trecură însă, în acelaşi stil curios, chiar insuportabil, cinci minute (răstimp în care Heydar ascultă, repetate, „*considerentele*" bizare de mai sus ale comisarului, tot mai nervos, plus degetele pe buze, plus oftaturile lui Terim).

În ceainărie se afla, ca de obicei, multă lume. Or, tocmai lumea asta o căuta Heydar. Să se aşeze la cineva la masă sau cineva să i se aşeze la masă şi, din vorbă-n vorbă, să ajungă la rana lui necauterizată. Meryem îl înşela cu-un astronom de la Observator, cu Hasan Eroglu, negru ca un african şi pe scăfârlia cheală lipit din naştere un triunghi ca triunghiul Bermudelor, roşu. Ce-o fi găsit la Hasan? Şi prinsese de veste de câteva nenorocite de zile. Ce mă sfătuiţi să fac? S-o omor? Să-l omor pe Hasan? Să mă omor? Care socotiţi că ar fi soluţia mai bună? Nu ştiu ce să mă mai fac. Nu mai dorm. Mănânc pe sponci. Mă culc cu sticla sub pernă. O să mă dea afară de la slujbă!! Vă conjur, daţi-mi un sfat! Sunt o zdreanţă, ultima cârpă, dar spuneţi-mi ceva, orice. O iubesc la nebunie, şi fotograful, înduioşat de propria-i soartă nemeritată, se porni, fără să se mai jeneze, să scâncească şi să se bată cu pumnii în piept. Atmosfera climatică, ceaiul, anturajul etc. îşi făcuseră efectul.

Domnul comisar Demirel şi domnul poet Terim ridicară, în fine, ochii din ale lor. Heydar îşi plecă ruşinat mustaţa ceva mai subţire decât a comisarului şi a poetului şi, ca să nu izbucnească în sughiţuri penibile ca în intimitate, nu-şi trase batista de la pieptul hainei, ci preferă să se şteargă cu mâneca de la costum. Dar îndurarea nu veni. Comisarul îşi scoase din vestă ceasul sovietic Sputnik, îl cercetă sumar şi-l vârî la loc:

- Încă două minute, Terim.

Poetul dădu din cap aprobator şi, ridicând păhăruţul în formă de lalea, dădu cu mâna în fumul provenind de la fumătorii din jur. Sorbi din ceaiul rămas şi probabil că se pregătea să mai ofteze o dată, căci îşi umflase pieptul, când, din spate, se auzi un glas subţirel şi un nene veştejit de-un metru şi ceva, cu părul în dezordine de la vântul de-afară, spân la figură, şalvari pe nişte picioare subţiri ca de ied şi turban roşii cândva pompier şi cu taraba în braţe plină de dulciuri, arătă înspre scaunul de plastic dintre fotograf şi poet:

- Se poate?

- Poftiţi, zise fotograful indiferent şi la fel făcu şi Terim, retrăgându-şi ceaiul şi volumul de versuri al lui Orhan Veli Kanik, care-l însoţea pretutindeni, spre comisar ca şi când ceaiul şi tăblia bătrânelului n-ar fi avut loc. Era loc însă, slavă lui Allah!

- Mă recomand Iusuf, fost arhivar la Arhivele statului, fost procuror la Curtea de apel, actualmente pensionar, dacă cunoaşteţi uliţa Ahmet Celebi din Vlaherne, acolo locuiesc eu, într-o mansardă la nr 21. E nemaipomenit, zise el, adresându-se domnului comisar Demirel. Cunoaşteţi cel mai bine tragedia groaznică abătută peste uliţa noastră atât de liniştită. Dintr-o dată două crime. Să vedeţi, zise el cu însufleţire, adresându-se poetului Terim şi lui Heydar de data asta. Mai poţi avea încredere în presa turcească? Ne putem noi compara cu cea din Europa? La noi doar vânare de senzaţional şi poze cu femei dezbrăcate. Într-o ţară islamică! De altfel, continuă Iusuf, dând la iveală o foiţă decupată din cartea de telefon, iată ce mi-a înmânat acum trei zile Evet, vecinul meu, în ultima vreme ne împrietenisem, mă rog, nu o prietenie în adevăratul sens al cuvântului, mai mult o simpatie, dacă permiteţi, iată ce mi-a înmânat luni seara defunctul, o listă cu nume, vă rog s-o parcurgeţi, şi Iusuf întinse foaia înspre domnul comisar. Acesta o luă după ce îşi aşeză pe nasul butucănos ochelarii şi citi cu glas tare nişte nume care începeau cu litera O.

Domnul comisar întoarse foaia (n-o parcurse pe toată) şi, îndoind-o, o păstră fără a mai cere permisiunea, apoi înălţă privirea la Iusuf cu cea mai vie concentrare.

„*Au trecut cele două minute. Cum îşi mai holbează rulmenţii (domnul comisar purta doi ochi exoftalmici, care păreau şi mai mari din cauza unui rid adânc, care îi sublinia pe dedesubt)*", îşi zise Heydar.

- Oh, bietul domn Evet, se izmeni Yusuf clătinând capul. Nu trec decât câteva clipe şi femeia de serviciu îmi bate la uşă să-mi zică de domnul Olmaz, alt amic de pe stradă. Asta mi s-a părut prea de tot.

- Aveţi vreo bănuială, domnule..., flutură lista cu nume comisarul.

- Yusuf, mă ştie toată lumea...

- Domnule Yusuf, actualmente negustor ambulant, fu curios domnul inspector Demirel.

Yusuf tuşi, îşi plecă fruntea, îşi împreună mâinile între genunchi, clipi şi se înroşi feciorelnic (păru mai tânăr), făcu ochii şi mai mici şi, fudul ca un copilandru alintat, se maimuţări:

- Eu? Eu am toate dările plătite la zi.

- Da, tu, confirmă domnul comisar. Şi nu te-ntreb de taxe.

- Păi, eu, ce pot să ştiu eu?

- Dumneata vezi multe. Noaptea, când muezinul nu se-aude încă în megafoane, ai insomnii, îl ajută domnul poet Terim, dintr-o dată atent şi el.

- De unde ştiţi? sări Yusuf.

- Păi, e firesc, la vârsta dumneavoastră, cu atâtea cifre şi date de pe când aţi lucrat ca arhivar şi ca procuror. 97 de acadele, improviză Terim, prelingându-şi ochii pe taraba volantă cu celofanul destul de umed ce acoperea dulciurile.

- Atmosfera venusiană cuprinde: 0,05% apă, 0,1% oxigen, 2% azot şi 97% bioxid de carbon, recită Yusuf, dându-şi ochii peste cap.

- 29 de baclavale.

- 29 de clase de funcţii ale turcilor, care se moşteneau acum mai bine de o mie de ani.

- 85 de bucăţi de rahat, bătu câmpii mai departe Terim, ca un poet ce era.

- În ce priveşte factorul Rh, 85% din populaţia Turciei este Rh pozitiv, iar restul de 15% este Rh negativ.

- 38 de sarailii, îşi reveni în fine Terim, căscând nişte ochi cât roata carului la Yusuf.

- Cele 38 de litere ale alfabetului arab.

- Vă ascult, domnule Yusuf, zise domnul comisar nerăbdător şi ca să i-o taie lui Terim, care evident că divaga de la firul convorbirii.

- Da, e-adevărat..., în fine, dacă mă luaţi aşa... ei bine, da, am o bănuială.

- Vă ascult, zise domnul comisar scurt.

- Ei, Burak, Burak, strigă domnul fotograf după chelner, fii amabil, plătesc eu, încă un rând la toată lumea, vă rog să nu protestaţi, adăugă de-a dreptul fericit fotograful.

Chelnerul sosi imediat cu patru ceaiuri (Teşekkurler, mulţumi Heydar, radiind de fericire, serviţi, serviţi, vă rog!).

- Nu ştiu dacă o să vă placă ce-o să vă spun, strâmbă din nas domnul exarhivar. Nu, n-o să vă placă... Dar, dac-am început, o să continui.

Entuziasmul lui Heydar era molipsitor. Comesenii nu aşteptară a doua invitaţie.

Yusuf avertiză:

- Ascultaţi-mă, nu mă întrerupeţi, fiindcă vă voi spune lucruri importante, asupra cărora trebuie să reflectaţi.

- Dă-i drumul, îl îndemnă Heydar şi-l bătu pe umăr ca încurajare. O să stau cu urechile ciulite ca un câine.

- Aşa să fie, zise Yusuf. Amin.

- Gata, mai zise Heydar.

- Nu vreau să vă plictisesc, începu Yusuf, uitându-se chiorâş la fotograf, pe urmă circular şi la ceilalţi, făcând referinţă la râurile Paradisului, la magii care au venit bla-bla pentru conturarea acestui personaj pe care l-am oferit pe tavă necredincioşilor, aşa cum al-Ghazâlî i-a oferit lui Pascal cunoscutul de ghiauri Pariu, în care se poate pune în locul numelui slăvit bla-bla numele opusului său, nici să fac un expozeu vânturând secolele (cei trei schimbară priviri între ei), deşi poate nu ar fi de prisos să amintesc cum s-a combinat povestea cu şarpele cu coada personajului în speţă şi nici să incriminez că un sclav creştin - ce mizerie! - ne-ar fi dat de fapt, el, viziunile profetului Mahomed (cei trei schimbară din nou priviri).

(*Continuare în pagina 14*)

Gelu DRAGOŞ Jr.

Dezrădăcinat

Undeva departe de tot -
mai presus decât
ultimul petec de cer -
prin rădăcini;
stropit de ploile mult prea scurte
ale verii dogoritoare,
devin anomalie vegetală -

singurul din lume
cu rădăcinile în sus,
îmi întind ramurile,
dezrădăcinat de pământ...

Iubire târzie în iarnă

nu am nicio afacere cu toată zăpada asta
în ciuda celor spuse de tine...

nici măcar n-am văzut parisul iarna,
nici nu o să-l văd vreodată împreună cu tine

iar păsările?

parcă ieri spuneai că toate păsările acelea galbene,
căzute pe caldarâm,
înghețate,
cu ciocurile strânse,
nu o să te mai iubească vreodată
aşa cum te-au iubit...

apoi cearta aceea dintre noi...
bibeloul acela de alabastru spart
cărţile
aruncate pe geam

dvd-ul cu mozart
...
unde sunt, fată, toate visele noastre?

Ioan METEŞ MORAR-CHELINŢANU

Originea făpturilor sau **Iubitele cu ochi de jad**

Toate făpturile-s din pământ şi vecinicie
Şi omu-i pământu-nsufleţit şi modelat,
Femeia-i coasta omului luată să-i fie soţie
După chip şi bunătatea Lui, ne-asemănat.

Cu timpul, tot şi toate îmbătrânesc şi cad,
Tot şi toate redevin pământ, strat cu strat,
Ochii iubitelor noastre-s prefăcuţi în jad
Restu-i humusul dătătorul rodului bogat.

Miroase-a iasomie-n fân sau **Gutuie cu parfum de noroc**

Fiind copil sărac, nu-mi găseam mingea deloc,
Acum îs la coasă şi pe cer arde mingea de foc
Care usucă iarba cosită, miroase-a iasomie-n fân,
Iubitei, flori de mac roşii ca focul îi răsar în sân.

De la mingea de foc pierdută-ntre nori
Se lasă umbrele călătoare ce aduc fiori,
Şi umbra-n contrasens cu mingea de foc
Îmi miroase a gutuie cu parfum de noroc.

Sub gutui privitu-mi-am mândra până la ujină
Când dansa cu ielele-n cerc îmi părea o felină,
Seara, noaptea-ntreagă a dansat, n-a stat deloc,
Sub tălpile-i sângerate iarba mirosea a busuioc.

Cosmin PÂRGHIE

o frânghie înflorită

sufletul - o frânghie înflorită
ce se arcuieşte
pe un trunchi de lut -
ştii
când am pipăit ultima oară frânghia înflorită
ce se arcuia
pe un trunchi de lut
m-am înţepat
de fapt n-am ştiut că sub fiecare boboc de floare
se ascund ţepi. ţepi veninoşi (nimeni nu mi-a spus)
şi m-am înţepat. vârful de spin s-a forţat să-mi găurească pielea
degetul până ce a dat de sânge şi a ajuns la os. atunci am urlat crud
de parcă jumătăţi din mine s-au rupt şi celelalte jumătăţi conştiente de tragedie
umblau bezmetice să se împerecheze. să se adune ca într-un snop de grâu.
şi am urlat crud, căci m-a durut
şi m-a durut ca atunci când bunicul a ales să moară.
Pe urmă din deget a început să curgă sânge molcom
şirag de mărgele. şi mărgelele
pleosc. pleosc. pleosc
peste trunchiul de lut peste frânghia înflorită
până ce toate s-au uscat sub ochii mei

M. CLONDA

Certitudinea

Îţi scriu domniţă dragă a mea cu dor
Din depărtarea
Orizonturilor zăvorâte
Iubirea mea neţărmurită precum marea
Prin slovele-mi la tine ea să vie să mi te sărute

Să-ţi spună fără glumă
Că nu mi-e bine fără tine
Că îmi lipseşti de parcă s-ar fi rupt ceva în mine
Acum aicea unde temniţa legat mă ţine

Şi-n ceas de noapte
Când se liniştesc şi ultimele şoapte
Găsesc în gândurile-mi răsfirate
Ce se preling aievea pe tavan

Câte-o rotundă colorată amintire
În care tu surâzi înmiresmată
Şi-mi dai de ştire ca o nălucire
Că încă mă iubeşti şi nu te-ai risipit şi tu în van
Că nu mi-ai devenit o biată amăgire

Iar gându-acesta-mi dă putere
Ca unui stăpânitor de mare-avere
Să-ndur aici orice cu un suspin
Şi sufletul să îl am plin

Să nu mă-nchin nici la durere şi nici la spin
Că ştiu că tu învăluită-n dragoste
M-aştepţi cu-ncredere şi dor
Să vin de-aici din pacoste şi din tărâmul zmeilor

La nunta noastră soţ să-ţi fiu şi staroste
Şi-atunci, întors acasă şi aşezat la masă
Spăşit şi primenit venit din zarea aceasta
Înnegurată, îndepărtată şi albastră

Să scriem împreună mai departe
Cu lacrimile preschimbate
Fără veste
În stropii sfinţiţi de rouă

Din zorii paginii cea nouă
A vieţii noastre carte
Sclipind
A ta şi-a mea poveste
Că doar a trăi
Iubind
Cu fericire şi noroc

Parte şi loc încă mai este

Preţul înţelepciunii

Râsul dispreţuitor al trufiei de ieri
Se topeşte în lacrimile sincere de azi

Lacrimile sincere
Spală vinovăţia acelui râs

Vinovăţia spălată se schimbă
În zâmbetul înţelept de mâine

Zâmbetul înţelept creşte
Ca o ciupercă hrănitoare

După o ploaie sănătoasă
De vară tămăduitoare

Zi după zi
An după an

Generaţie după generaţie
A cărei memorie nu moare

Maria IRSIK

Furtuna

Era o zi toridă de vară,
Totul parcă începea să se topească de la arşiţă
Te simţeai în infern, ca însuşi Dante!
Dar dintr-o dată, se aud picături de ploaie
Apoi un ropot, ca nişte cavaleri pregătiţi de asalt
Tunete şi fulgere îngrozitoare,
Ca sunetele nimicitoare din timpul bătăliei
Sfâşiau cerul plin de nori grei,
Credeai că vine sfârşitul lumii.
Peste puţin timp totul se sfârşi parcă n-a fost nimic.
De după nori apăru soarele maiestuos,
Mult mai limpede, cald şi strălucitor
N-a venit singur, ci însoţit de curcubeul vesel!
Totul era îmbrăcat de sărbătoare,
Gata să reintre în dansul bucuriei.

Melodie

Ascult melodia sufletului,
Îmi sugerează să râd, să plâng de bucurie,
Să tresalt de fericire,
Să simt iubirea dăruită de Dumnezeu
Precum razele de soare care pătrund
În adâncul întunericului
Şi împrăştie prin puterea sa
Toate undele luminoase
Fără a mai rămâne urmă de întuneric!
Fără a mai fi vreo urmă de îndoială!
Cu gândul cuprins de asemenea minune
Ating vârful înaltului cer!
Mă simt într-o lume infinită,
Plină doar de această melodie a sufletului!
Oare visez?... încă mai ascult...

Mirel GIURGIU

Metamorfoze

Clipei
înveşmântate de tine
pe-ntinderile albe,
mărturie să stai
şi s-o preschimbi în sunet căzut în picături dulci
pe portativul pietrei muşcate de timp, de ploi şi de jivine,
vorbire albă din ocheada privirilor senine,
ofranda de dor şi de lumine...

Lasă-mi amintire cuvântul de Înviere
prelins pe harfele stalactitelor de mult uitate
în peştera viselor moarte...
Tu psalmul triadei rosteşte-l încă o dată
iertare-pace-înţelepciune,
să-mi netezeşti cu el
piatra colţuroasă ce taie mai departe răni adânci în mine -
tu pulberea s-o îmblânzeşti
şi să mi-o împrăştii pe poteci suind rătăcitoare
spre profeţii albastre verzi sub bolţi de ramuri tinere
ce râd în soare...

Ornamentul inimii
cuvântul din privire,
cu verbul tău preschimbă piatra neagră de tăciune
în cruce albă adăstand în rugăciune.

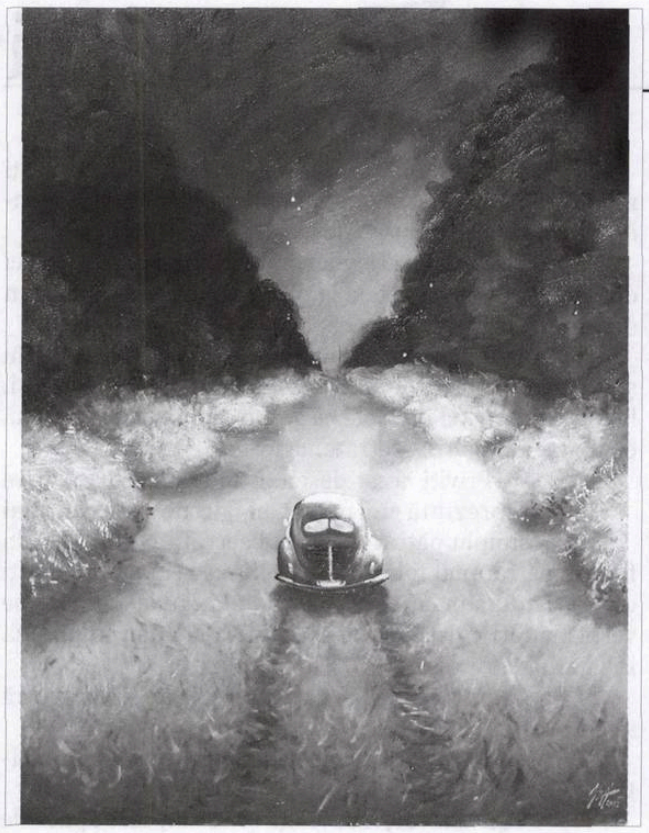

Izabella KRIZSANOSKI

TREI FESTINURI LITERAR-GASTRONOMICE

Dacă, în primii ani ai perioadei postdecembriste, editurile s-au întrecut în a scoate pe piaţa de carte reţetare dintre cele mai fanteziste, în ultima vreme asistăm la o rafinare a producţiei editoriale. Pe de o parte, văd lumina tiparului cărţi de bucate mai sofisticate, a căror complexitate e dublată de o ţinută grafică adecvată, pe de altă parte, dintr-un atavic impuls mimetic, editurile se aliniază trendului occidental, bucurând palatele şi gusturile esteţilor cu delicatese gastro-literare. În această ultimă categorie se încadrează trei volume, ce se fac remarcate atât prin scriitura distinsă (dar şi destinsă), cât şi prin „*miezul*" consistent. Ceea ce le apropie e, fără îndoială, dubla pasiune, comună autorilor: pentru hrana trupului şi pentru hrana spiritului, pentru gătit şi pentru scris, pentru degustare şi pentru lectură deopotrivă.

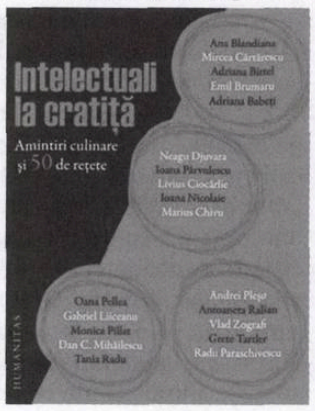

Conceput în cuhniile Humanitas, volumul coordonat de Ioana Pârvulescu (***Intelectuali la cratiţă. Amintiri culinare şi 50 de reţete***, 2012) aşterne o masă „*la care e poftit oricine doreşte*". „*Gazdele*", grupate într-un veritabil batalion, în care armele sunt tocul şi lingura, îi răsfaţă pe cei ce dau ghes invitaţiei cu bucate apetisante şi îi îndoapă cu poveşti. Mâncăruri şi istorisiri cu aromele edenice ale anilor în Spielhosen sau ale virilităţilor adolescentine, cu izul amărui al primelor eşecuri, gusturi aristocrate sau proletare, miresme de tihnite sufragerii interbelice, dar şi de mucegăite subsoluri ale obsedantelor decenii se perindă prin paginile deloc costelivului op, îmbiind la reverii personale şi, în acelaşi timp, înghiontind cititorul spre bucătărie. Căci, dincolo de „*sosul amintirilor*", cartea satisface exigenţele unui reţetar veritabil. Puţin mai poetic, mai familiar, ce-i drept, din moment ce bunătăţile incluse în indice poartă denumiri precum *Gomboţi cu prune Mărioara, Pastă de peşte Vilma, Prăjitură cu vişine Ionica, Ruladă cu caşcaval Puşa, Salată de raci Achim, Tort din mai nimic* sau *Vrăjitoarea în halat*. Fanteziile culinare nu ţin seama de graniţe geografice sau culturale; astfel, în paginile cărţii, *zsíros kenyér* coabitează cu *melşpais, Grenadiermarsch* cu *gomboţii, laştele* cu *sâlvăiţa, non plus ultra* cu *Doboş tort, coliva* cu *jofrele, sălatra de castraveţi* cu *terrine de crêpes aux oranges avec sa sauce du caramel au beurre salé, plăcinta cu praz* cu *roulade de volaille au jambon d'Ardenne*. Însă ar fi o eroare să considerăm opul doar o carte de bucate sui-generis, împănată cu arhicunoscutele dictoane savariniene şi cu ilustraţiile lui Mihai Coşuleţu. Avem de-a face, în acelaşi timp, cu un volum memorialistic, deoarece din confesiunile autorilor se reconfigurează destine individuale şi familiale, proiectate pe canavaua unei istorii când permisive, când potrivnice. Pâinea umezită cu apă şi presărată cu sare sau cu zahăr, budinca de pâine, preparaţii, colarezii, supele falşe, macaroanele cu pesmet, crepul, pâinea cu mămăligă, şpulaneii, conservele de stavrid în sos tomat compun trista panoplie a mâncărurilor mizeriei, pe când ficatul de gâscă îndopată, *boules de neige*, arlechinul sunt glorioasele mărturii ale unor decenii tihnite, de mult apuse. Numele proprii ce particularizează reţetele declanşează memoria afectivă, aducând în prim-plan fi-guri bonome de secretari de legaţie (*Omletă à la Ticu Burileanu*), servitoare credincioase şi demne (Ionica), bunici adorate (Ecaterina Filipescu) sau detestate, pictori (Horia Bernea). Mâncarea e purgatoriu şi rai, declaraţie de dragoste, cale spre epifanie, supravieţuire şi răsfăţ, după cum lectura despre ea devine, în neguroşii ani optzeci, experienţă existenţială. Pe bună dreptate concluzionează Gabriel Liiceanu: „[...] *viaţa fiecăruia dintre noi poate fi traversată, deopotrivă, mergând pe firul mâncării* [...]. «*A mânca*» *este* [...] *o operaţie spirituală; iar, la limită, pântecul civilizat poate deveni un organ subtil al gândirii*".

Apropiat ca registru stilistic, festinul literar-gastronomic propus de Matei Pleşu (***Amintiri din bucătăria lumii. Mică antologie de gusturi, stări şi gustări***, Humanitas, 2012) etalează savori şi nostalgii cu scopul declarat de a descifra „*mesajul ascuns*" al reţetelor clasice care „*oglindesc, ca într-un joc secund, lumea, epoca din care provin şi recreează totodată întregul univers*". Preluate din faimoasele ***L'art de la cuisine française au XIXe siècle*** (Antonin Carême), ***La cuisine classique*** (Urbain Dubois, Émile Bernard), ***La cuisine chinoise*** (Henri Lecourt), din insolitul ***Tito's Cookbook*** (Anja Drulović), dar şi din alte surse, menţionate în bibliografie, cele aproximativ 160 de reţete dezvăluie în aceeaşi măsură gusturi şi stări de spirit, informaţii tehnice şi detalii culturale. Ochiul e direcţionat spre amănunte îndeobşte trecute cu vederea. Migăloasele ilustraţii sau cuprinsurile scrupulos alcătuite apropie cărţile de bucate centenare de atlasele ştiinţifice. Perspectiva gastronomică permite o abordare originală a diverselor epoci istorice: dacă în Evul Mediu „*cam tot ce zboară se mănâncă*", prin Ioana d'Arc, Richelieu şi Pompadour, istoria Renaşterii devine comestibilă. Înţelegerea spaţiului cultural germanic poate porni, într-o manieră insolită, din Rathauskeller, căci clădirea primăriei e, împreună cu piaţa de dinaintea ei şi cu subsolul, kilometrul 0 al localităţii, centrul civic şi culinar al comunităţii. Aplecarea spre convivialitate îşi găseşte poate cea mai frapantă expresie în anunţul de la avizierul unei catedrale luterane, prin care credincioşii din Marburg sunt invitaţi, săptămânal, în curtea bisericii, la o bere. „*Pâinea lichidă*" însoţeşte specialităţile teutone - sângerete, jambon, căpăţână de porc - în reprezentările iconografice ale Cinei celei de Taină. Prezenţa „*chiuvetei de vomitat*" în cârciumile tradiţionale rezolvă disconfortul digestiv dat de bucatele săţioase de tipul *Himmel und Erde*.

De altfel, o listă întreagă de feluri sau de ingrediente - începând de la romanul *garum* şi până la turcescul *kokoreç* - ar putea să violenteze, olfactiv sau gustativ, standardele „*sănătoase şi aseptice ale consumatorului mileniului trei*". Noroc cu *espresso* şi cu ceaiul *kung fu*, a căror savoare alungă, ca prin magie, izurile orientale şi damfurile antice, dar se dovedesc, probabil, ineficiente, în lupta - pe teren culinar - cu prejudecăţile.

Iscodind prin cele două mari bucătării ale lumii, cea franceză şi cea chinezească, Matei Pleşu ne bombardează simţurile - inclusiv cel estetic - cu meniuri pentru trei-patru-cinci mii de persoane, cu edificii alegorice baroce, cu „*struţocămile*" culinare, cu cantităţi fabuloase (600 de cozi de raci), cu ingrediente neobişnuite, rustice (urechi şi picioare de porc, limbi şi urechi de miel, rinichi de cocoş, creste de pasăre, tendoane de vită, bojoci de porc), sofisticate (becaţe, trufe, porumbel, sparanghel, foie gras) sau exotice (cuib de rândunică, jujube, muguri de bambus, aripioară de rechin, taro).

În sfârşit, mizând pe apetenţa cititorului autohton pentru picanterii istorice, autorul ne face părtaşi la câteva chefuri socialiste. Gurmandul Iosip Broz Tito - în postură de oaspete sau de amfitrion - şi-a răsfăţat palatul, decenii la rând, cu burgeri vegetarieni, lapte de oaie, borş de sfeclă, rump steak, salată de cod, sângerete, găluşte pragheze, Riesling sau Traminer sloven, votcă, ceai neîndulcit, dar şi cu homar, pulpă de căprioară, caviar, sparanghel, ouă negre cu sos de plante medicinale alpine, ciuperci umplute cu ficat de gâscă, anghinare, supă de ţestoasă sau de fazan, Merlot franţuzesc, coniac Metaxa, vin de Rhodos - feluri consumate sub cerul afgan, pe malul lacului Baikal, la Palatul Regal din Stockholm, la vila Brionka, pe vasul Galeb, la dacea lui Stalin, la castelul medieval Röttgen, printre vestigiile de la Angkor, în trenul de Cairo, în corturi iraniene. Gustările tovărăşeşti, mesele protocolare, vizitele oficiale sau semioficiale preced sau încheie evenimente politice de însemnătate locală sau mondială (vizitele lui Tito în Cuba, China, Irak, negocierile dintre Tito şi Stalin, vizita reginei Elisabeta a II-a, turnarea filmului despre bătălia de la Sutjeska), contribuie la deblocarea unor situaţii tensionate (vizitarea Iugoslaviei de către preşedintele Nixon, ca semn al trecerii de la confruntarea SUA - URSS, la negociere; acordul de demilitarizare a Înălţimilor Golan, dintre Siria şi Israel; reconcilierea dintre Iugoslavia şi Uniunea Sovietică, dintre Iugoslavia şi RFG, îmbunătăţirea relaţiilor greco-iugoslave; liberalizarea regimului canadian de vize pentru cetăţenii iugoslavi), reflectă, aşadar, subtila relaţie dintre gastronomie şi politică.

O politică, de data aceasta, sui-generis, practică „*un om de teatru-total*", Bogdan Ulmu, care „[...] *de peste trei decenii, trudeşte prin restaurantele ţării (şi nu numai ale ţării), prin bucătăriile personale (şi nu numai), prin colţurile de ziare şi reviste, pe platourile TV, în scopul reînvăţării acestei atât de simple (şi atât de complicate) arte culinare*". Un nou episod al cruciadei sale gastronomice se intitulează ***Vina şi vinul gastronomiei*** (BCC Publishing, Bucureşti, 2012) şi cuprinde o suită din reţetele preferate ale celui supranumit „*Savarin Secundus*". Departe de clasica redactare ingrediente-mod de preparare, reţetele constituie veritabile eseuri gastronomice, în care partea tehnică e însiropată cu dulceaţa graiului („moldovinesc"), asezonată cu trimiteri livreşti, stropită cu panseuri efervescente şi servită pe tavă umoristică. Cititorul & bucătarul mioritic se poate delecta cu feluri neaoşe, updatate bulmuzian (alivanca, bulzul, chişca, drobul, julfa), cu boscării alimentare de tipul butoiaşelor, cu meniuri festive mai mult sau mai puţin tradiţionale, cu ingrediente exotice (ananas, andive, broccoli, calamar, creveţi, sparanghel) sau cu bizarerii (supa Parmentier, biftec tartar); se familiarizează cu denumiri chisnovate (*pibimbap, htipiti, tatales, tarator, tortilla*); se dedulceşte cu deserturi serioase-sănătoase (cremă dietetică, papanaşi) sau frivole (*Crêpes Suzette, Coasta lui Adam, Mere pe canapea*). În indexul cărţii - ca şi în universul enogastronomic bulmuzian - blinele şi borşul rusesc fac casă bună cu franţuzismele (*Camembert, Roquefort, Coq au vin, Cordon bleu*), evreiescul crap cu stafide cu arăbescul cuşcuş, budinca indiană cu cea musceleană, musacaua grecească cu varza à la Cluj, gusturile persane cu cele daneze, supa bavareză cu cea ungurească, ghiudenul cu *Osso Buco*, bibilicile cu prepeliţele, *imambaialdî* cu raţa lăcuită, pilaful cu ţelina sârbească, meniurile de dulce cu cele de post, braga şi cvasul cu feluritele cocktails. Toate stropite - înainte, în timpul sau/şi după operaţiunile de preparare - cu cele mai potrivite - şi îndrăgite - băuturi. Rezultatul? Un volum în care acest împătimit al artei culinare nu ne învaţă decât „*chestii simple, ieftine, rapide, gustoase şi afrodisiace*", garnisite - zicem noi - cu subtilităţile estetice ale omului de cultură. Festinul se încheie, în chip de digestiv, cu năstruşnicul dicţionar al plantelor şi cu ineditele analize & sinteze ale unor arhicunoscute cântece de petrecere.

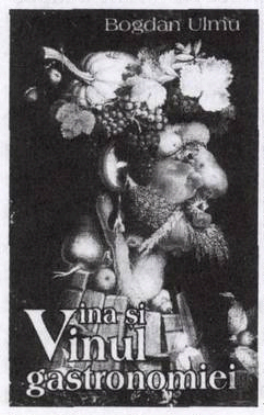

Maramureşeanul - gurmand sau doar curios - va fi plăcut surprins să constate că nostalgiile „*savariniene*" nu ocolesc Nordul, inspirate fiind nu doar de vestita horincă: „*Oricum mă mândresc cu performanţa de-a fi gătit, prin anii '88-'89, nişte licori dintr-astea prin Baia Mare, oraş în care iubeam teatrul, patroana anticariatului & anticariatul, dar iubeam şi plita pe care găteam, în demenţă, luni la rând, indimenticabile ciorbiţe de burtică* [...]".

Nu ne rămâne decât să sperăm că cele „*încă treizeci de mii de feluri de mâncare, la fel de bune*", pe care Bogdan Ulmu e gata să ni le împărtăşească, îşi vor găsi edituri cât mai generoase, pe măsura entuziasmului auctorial şi spre dubla desfătare - palatină şi intelectuală - a cititorilor.

Terezia FILIP

M. EMINESCU (...)

(*Urmare din pagina 8*)

Edificiul de tip mistic, templu, dom regal ori palat, spre care avansează poetul îşi conţine în interior eul-subiect ce aminteşte de sufletul piramidelor, de eul faraonic ce le-a visat şi edificat dintr-un elan de eternizare. Un suflet misterios animă sau ordonează din interior orice edificiu, iar domul cu eul poetic dându-i sens din chiar centrul lui este aici întruchiparea propriei creaţii eminesciene proiectate la orizont ca edificiu arhitectural: *„Prin tristul zgomot se arată / Încet, sub văl, un chip ca-n somn, / Cu o făclie-n mâna-i slabă - / În albă mantie de domn // Şi ochii mei în cap îngheaţă / Şi spaima-mi sacă glasul meu. / Eu îi rup vălul de pe faţă... / Tresar - Încremenesc - sunt eu!"* (***Idem***). E valorizat poetic în chip relevant simbolul Timpului ca fluviu sau râu ornat cu insule de farmec şi mărginit de peisajul terestru cu *„noaptea de dumbrave"*. Semnificativ, gestul devoalării simbolice de sine dă sensul poemului, căci eul din interiorul domului reprezintă însăşi esenţa şi simbolistica oricărei creaţii, poetice şi arhitecturale, pe care eul-constructor sau poet o realizează imaginar şi real. Fie că explorează ca investigator sau călător, fie că elaborează şi edifică din ipostaza de creator, artistul se caută şi se regăseşte mereu pe sine în oricare din aceste ipostaze. Poezia însăşi, ca şi construcţia, e o căutare, o edificare şi o regăsire într-o anumită măsură a sinelui în ceea ce eul cercetează ori proiectează şi elaborează el însuşi. Vorbim astfel de hermeneutica sensului şi de modalităţile multiple ce îl conduc pe creator sau pe hermeneut spre acesta.

În câteva din marile creaţii - ***Fata în grădina de aur***, ***Luceafărul***, ***Diamantul Nordului***, ***Scrisoarea IV***, ***Miradoniz***, ***Memento mori***, ***Dacă treci râul Selenei***, ***Melancolie*** - reveria arhitecturală eminesciană proiectează poetic fantastice şi simptomatice edificii, ca nişte toposuri mitice şi istorice, sacre ori profane, fragmente arhitecturale, ruine ori edificii măreţe, ce conservă idealuri omeneşti, de regalitate şi putere, de frumuseţe şi iubire, de credinţă şi cunoaştere. Patru categorii de edificii simbolice identificăm în imaginarul arhitectural eminescian, cu conotaţii şi valenţe poetice distincte în fiecare caz. Ele sunt: 1. Cetăţi megalitice carpatine adăpostind taine şi miturile vechii istorii dacice, precum palatul zânei Dochia din ***Memento mori***; 2. Cetăţi granitice ori castele ce fascinează privirea, dar claustrează omenescul de barbaria lumii de rând, ferind frumuseţea de ochii indiscreţi şi profani, precum în ***Fata în grădina de Aur*** şi ***Luceafărul***; 3. Palate fastuoase în design renascentist, ce rimează elegant cu farmecul naturii şi adăpostesc voluptuoase visuri de frumuseţe şi de iubire, precum în ***Scrisoarea IV***, ori ilustrisime edificii, visuri de lumi desăvârşite, de perfecţiune şi absolut, precum în poemele ***Dacă treci râul Selenei*** şi ***Miradoniz***; 4. Dome, catedrale şi temple mistice sunt în imaginarul eminescian emblematice edificii de comunicare cu sacrul şi de lămurire a condiţiei omeneşti în raport cu divinitatea, cu timpul şi eternitatea.

Un astfel de edificiu simbolic e templul din poemul ***Memento mori***, dincolo de-a cărui uriaşă poartă *„secolii se torc"*, iar sensurile codificate-n *„flori de aur"* sunt accesibile doar poetului şi, eventual, hermeneutului iniţiat ce deţine, ca un cod anume, secretul ori vraja vorbelor poetice întruchipate simbolic de mirabile *„chei de aur"*.

NOTE:

[1] Joseph Fort Newton, ***Constructorii. O cercetare a istoriei şi filozofiei Masoneriei***, Traducere din limba engleză de Mariana Buruiană, Editura Herald, Bucureşti, 2005, p. 14. Autorul citează cele şapte legi morale ale lui Ruskin - fundament pentru construirea caracterului uman şi pentru orice construcţie omenească.

[2] ***Ibidem***.

[3] ***Ibidem***.

[4] Cornel Munteanu, ***Eminescu. Polimorfismul operei***, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I, Kraków, 2012, pp. 51-58.

[5] Martin Heidegger, ***Originea operei de artă***, Traducere şi note de Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Editura Univers, Bucureşti, 1982, p. 56.

[6] ***Ibidem***, M. Heidegger vorbeşte de modelul templului grec ca spaţiu al fiinţării adevărului, un loc ce *„nu reproduce nimic"*, dar care *„închide în sine figura zeului şi o face să emane prin sala deschisă a coloanelor, în spaţiul sacru"*.

[7] ***Idem***, p. 58. Mai departe, Martin Heidegger accentuează: *„Înălţându-se pe sine, opera deschide o lume şi o păstrează pe aceasta într-o permanenţă suverană"*.

[8] ***Idem***, p. 54. *„În opera de artă, adevărul fiinţării se pune pe sine în operă. Arta este punere-de-sine-în-operă a adevărului"*.

[9] ***Idem***, p. 56.

[10] Cf. ***op. cit.***, cap. ***Construire, locuire şi gândire***.

Dan GRĂDINARU

FANTEZIE CU YUSUF (...)

(*Urmare din pagina 11*)

Că el călătoreşte din veac în veac, asta e sigur. Îl vedem la primii patru califi, la Abu Bakr, Umar, Uthman şi Ali, la şiiţi şi la sunniţi, la sufişti, la toţi în toate califatele. Îl vedem şi pe vremea lui Ertugrul şi a primilor Osmanlâi şi a tuturor celor au urmat până în 1922, apoi pe vremea lui Atatürk până azi. Cine zice că nu-i adevărat greşeşte.

Ce ştie lumea despre Dracu, să-i spunem pe nume? Prostimea crede că dracu are de-a face cu mânia, că bate cu pumnul în masă.

Nu. Ca om politic, Dracu se prezintă ca fiind mai sincer decât toţi adversarii săi, vine în adunări cu vorbe frumoase, mieroase, înaripează. El vorbeşte de speranţă, de unitate, de frăţie, de cheltuieli, nu de strânsul curelei. Se ridică în favoarea avortului şi protestează doar atunci când i se cere să accepte ca avortul să nu se facă mai târziu de luna întâi.

Ca femeie te strânge-n braţe, îţi trimite bileţele, îţi vorbeşte de copii, de familie, de respectarea tradiţiei şi se-mperechează cu... cu... (se uită Yusuf cu dispreţ la Heydar, iar acesta îşi plecă ochii) cu te-miri-cine... de-aceeaşi teapă! Zice că nu te place şi vrea divorţ. Se dă de ceasul morţii că e stăpână pe corpul ei şi, pretinzând că-i egală cu bărbatul, e nesăţioasă sexual, nepricepând cu mintea ei de găină că din acest punct de vedere nu se poate pune semnul egal între cei doi.

Când e copil, credeţi poate că este cel răsfăţat, mofturos, supărăcios? E o simplă impresie. Nici pomeneală! Îmbracă o faţă nevinovată sau cuviincioasă, haine curate, cu nasturii cusuţi bine, dă din cap în semn de supunere, ţi se bagă pe sub piele ca să crezi că unul mai bun ca el nu există.

Când e străin, mă înţelegeţi, vine cu femeile lui pe jumătate dezbrăcate, cu whisky, cu viciile, cu jocurile, cu ştirile lui, cu mărfurile lui, vă sădeşte în suflete îndoieli, erezii, apostazii, vă susură la ureche c-a sosit globalizarea, vă îndeamnă să vă faceţi credite, să călătoriţi pe meleaguri exotice.

Când este imam, mullah...

- Domnule, lovi cu degetele în masă ca un judecător sau ca un licitator domnul comisar că în jur se făcu linişte, ai putea să câştigi bani la concursurile de cultură generală! Nu înţeleg unde vrei să ajungi!

- Eu atâta vreau să spun, răspunse fără să stea pe gânduri Iusuf, privindu-l ţintă pe comisar, ca şi când şi-ar fi propus să-l hipnotizeze. Că Dracu are de-a face cu tot ce este triplu omor. El a fost implicat în triplul de la Alep, vă mai amintiţi? cu Aişa, Safia şi..., de ce aceste sunnite liniştite au trebuit să expiexe? în triplul de la Beirut cu cei trei şiiţi blânzi, în cel de la Cairo şi-n cel de la Damasc de-acum doi ani. La fel, la Esfahan, Fallujah, Gurgan şi Homs. Putea Istanbulul nostru să lipsească?

- Nu văd legătura, zise calm domnul comisar.

- Păi cum nu vezi? îl repezi Yusuf. În toate s-a descoperit un semn grăitor, ba chiar strigător la...! La Cairo, un Lisbi mânjit cu sângele victimelor pe pereţi că domnu anchetator a crezut că e vorba de... şi mai crede şi-acum... nu pricepe că la mijloc e-o anagramă, desigur un joc cam naiv, cam copilăresc... La Alep, triunghiul verii pe corpurile morţilor, cu stelele Vega, Altair şi Deneb în cele trei colţuri ale triunghiului. La Damasc, zilele săptămânii anunţate dinainte, chiar dacă doar cu iniţiala lor!

- Şi? se miră comisarul.

- Cum şi, domnule? se umplu de uimire şi Yusuf.

- Păi, da, şi ce-i cu asta? se interesă Heydar, perfect naiv, în locul comisarului.

- De ce insistaţi cu trei? refăcu propria nedumerire comisarul.

- Da, de ce zici de trei? îşi susţinu prietenul Terim.

- Îmi place c-ai început să gândeşti, îi surâse cordial lui Terim Yusuf. Ai auzit de pătratele magice? se adresă Yusuf în continuare lui Heydar.

- Parcă, şovăi fotograful gânditor.

- Nu eşti sigur, îl luă peste picior Yusuf, pentru că te interesează mai mult ţâţele din insula Bali.

În fine, de-ale tinereţii. Numele lui Dürer vă este cunoscut, pentru că vă văd familiarizaţi cu arta occidentală, îşi întoarse ochii mici Yusuf către comisar şi poet.

- Cum să nu! Albrecht Dürer, pictor german, parcă e şi la Galeria Naţională, izbucni înaintea lui Terim Heydar, care dovedea că, într-adevăr, posedă cunoştinţe de artă occidentală.

- Excelent, se întoarse Yusuf la fotograf. Dar numele vreunui tablou de Dürer ţi-e cunoscut?

- *„Melancholia"*! sări de la locul său Terim, ca şi când fotograful l-ar fi putut întrece la cunoştinţe.

- Excepţional! se aprinse Yusuf. Buun, şi n-aţi remarcat pe pânza asta nişte numere pe o tăbliţă... undeva... în colţ... în partea de jos...?

Terim privi la Heydar şi Heydar la Terim, apoi cei doi îşi întoarseră capetele la plăcintar şi negară în semn de neputinţă.

- Degeaba, dădu din mână a lehamite Yusuf. Nu ştiţi ce-i aia un pătrat magic. Uitaţi, băieţi, zise Yusuf şi, luând un şerveţel din cele ce se găseau pe masă, desenă cu un creion mic un pătrat magic:

4	3	8
9	5	1
2	7	6

- Priviţi acest desen, îi îndemnă Yusuf, care reprezintă un pătrat magic de trei, cel mai simplu pătrat magic. Observaţi, rogu-vă, că în fiecare pătrat mai mic e câte un număr şi mai observaţi că, dacă adunăm cifrele pe orizontală sau le adunăm pe verticală, ori cifrele de pe diagonală, ele dau împreună invariabil cifra 15.

Cei trei îşi apropiară mustăţile negre şi se apucară să socotească.

- Da, constată comisarul. Pe prima linie orizontală 4+3+8 fac 15.

- Într-adevăr, încuviinţă şi Terim, care apucă de la comisar şerveţelul, pe a doua linie orizontală 9+5+1 fac 15.

- Ia te uită, spuse şi fotograful, care smulse, spre surprinderea lui Terim, şerveţelul de la acesta, pe a treia linie orizontală...

- Şi la fel e pe verticală, îşi atinse comisarul buza groasă de jos, pe cele trei linii verticale, plus diagonala, când fotograful îi împinse politicos şerveţelul.

- Măi să fie..., făcu Terim.

- Păi..., îşi strânse buzele Heydar.

Comisarul se uită în jur contrariat:

- Oameni buni...

Nici urmă de Yusuf. Unde dispăruse?

Bine... dar...

- Dar unde e plăcintarul? Moşulică acesta se pare că ştie mai multe...

- Hei, tu auzi ce spui? se trezi Heydar să-l ia la rost pe Yusuf, sculat parcă din somn.

- Unde a avut loc prima crimă? îl întrebă Terim pe comisar, care, cu şerveţelul în mâna, şopti cam distrat:

- La casa cu nr. 8.

- Şi a doua?

- La nr. 5. Să mergem! se avântă deodată comisarul şi dispăru cu iuţeală din ceainărie, urmat prompt şi cu fidelitate de domnul poet...

- Ora 9, cine-ar fi crezut? spuse ceva mai târziu, pe urmele lor, fotograful, căscând şi privindu-l semnificativ pe chelnerul Burak (Burak: *„Încă un ceai?"* Heydar: *„Ajunge"*). Atâtea bazaconii. Hm (râs gâlgăit). Auzi, ştii anecdota aia cu cei doi copilaşi de la creşă, care discută cu toată seriozitatea despre îngrijorările lor. Mi-amintesc spusele celui dintâi: *„Eu mă frământam când eram în tata dacă să merg la mama sau la doamna Neslişah!"* Ha-ha-ha, la doamna Neslişah!

Burak zâmbi cu prestanţă:

- Cel de-al doilea se frământa când era în maică-sa (preciză el) dacă în momentul în care se va naşte o să găsească sau nu de la întâi ale lunii preţurile mărite la ghetuţe şi haine cu zece la sută!

- Ah, da, da... cu inflaţia asta teribilă... ai dreptate, chiar aşa. Ai o memorie foarte bună! mai trase un hohot Heydar. Te rog, îi veni subit dorinţa, să fie cum vrei tu, încă un ceai! Dacă-i bal, bal să fie!

Era seară în toată regula. Furtuna de-afară încetase. Trebuia să se întoarcă acasă. Dintr-o dată, pe Heydar îl muşcă dintele amar al deznădejdii. Meryem! Meryem! Ah, şi nu-i venea nicio lacrimă, pur şi simplu era gol, secătuit.

- Burak dragule, să te apere bunul Alah, fii bun şi cumpără-mi un ziar, se scotoci azerul după mărunţiş. Văd că au părăsit obiceiul de-a vinde ziare în ceainării. Eee, nu mai sunt vremurile de odinioară, cu copii care la zece ani aveau şcoala vieţii... Ăştia de-acum o să fie nişte papă-lapte.

Când Burak sosi cu ziarul, Heydar zări de la distanţă manşeta lată şi îndoliată:

„A treia crimă din Vlaherne". Dădu imediat peste ce căuta: *„Proprietara casei cu nr. 2"*, din *„faimoasa"* de-acum stradă Ahmed Celebi, domnişoara Ilayda (*„Ilayda*?!!?"), a fost găsită în urmă cu o oră fără suflare la ea în apartament. Cum să credem că a fost vorba de o moarte naturală după tot ce s-a întâmplat pe strada sus-numită? E demn de interes că la căpătâiul moartei s-a găsit un pătrat magic cu numerele 5, 8 şi 2 încercuite, aşa ca pentru proşti. Cum se zice pe la Paris: *„A bon entendeur salut!"* Iar pe la noi, de pe timpul selgiucizilor: *„Nu e doi fără trei!"*

1976

Elena Liliana POPESCU

UNDE VEI GĂSI CUVÂNTUL CE EXPRIMĂ ADEVĂRUL?

În revărsarea zorilor ce vor veni
Vei căuta şi nu vei mai găsi
Iubirile din alte vremi - uitate,
Ce-n suflet tot atâtea nestemate
Îmbogăţesc simţirea ta curată,
Urmându-ţi calea ta nestrămutată
De astru cu destin necruţător,
Supus şi nesupus nemuritor...

Varietatea ipostazelor în care se manifestă Creaţia pune la dispoziţie cercetătorului tot atâtea căi de a căuta răspunsuri la întrebările care îl determină să pornească pe acest drum; drum al cunoaşterii, în care răspunsurile nu sunt niciodată suficiente pentru că ele generează noi întrebări şi, prin căutarea răspunsurilor la acestea, misterul rămas intact îl incită la continuarea drumului... până la găsirea *„întrebării-răspuns"*.

Poezia, unul din misterele indescifrabile ale omenirii, a constituit de-a lungul timpurilor o atracţie fascinantă asupra muritorilor ce şi-au încercat sensibilitatea în a reda prin forţa cuvintelor sentimente, stări de spirit, aspiraţii, remodelări ale propriilor experienţe într-o formă aparte, capabilă să capteze interesul celor cărora le este necesară, pentru a-şi îmbogăţi propria experienţă. Poezia, ca stare de graţie, este trăită nu doar de poet, ci şi de cititor, atunci când fiecare dintre aceştia constată, la un moment dat, că este deja acolo, unde Poezia le-a îngăduit să fie. Am putem afirma că Poezia, privită ca o creaţie literară, are un trup fizic, constituit din celule-cuvinte, armonios în măsura în care poetul îl poate modela astfel pentru a înfăţişa lumii materiale prototipul tainic, din adâncul fiinţei sale poetice; are, de asemenea, un trup mental, constituit din lumea sa ideatică, iar rigoarea gândirii poetului se răsfrânge fără îndoială în opera sa, şi un trup spiritual, subtil, care dă consistenţă celorlalte două.

A scrie despre poezia lui Mihai Eminescu, care excelează pe toate aceste planuri, este o încercare temerară; însăşi apropierea de această creaţie atât de complexă, de o mare varietate a peisajelor de gânduri, de sentimente, de la cele mai adânci abisuri până peste vârfurile cele mai înalte ale dualităţii, constituie un act dificil. Nu este uşor să străbaţi o lume atât de cuprinzătoare: *„marea şi cu râurile"*, *„lumea cu pustiurile"*, *„luna şi cu soarele"*, *„codrul cu izvoarele"*, *„cerul"*, *„oceanul"*, *„stelele"*, *„depărtările"*, *„zarea"*, *„lacul codrilor albastru"*, *„apele"*, *„plopii"*, *„îngerii şi demonii"*, *„spaţiul şi timpul"*, *„moartea şi viaţa"*. Totul se află în această lume de fantasme a creaţiei sale, nu mai puţin reală decât cea din afară, o creaţie poetică în care fiorul inspiraţiei şi harul sunt prezente pretutindeni. Este o lume ideatică, structurată după legi ce funcţionează implacabil. Prin cuvinte uneori de o mare simplitate se exprimă trăiri omeneşti dintre cele mai diverse între care se detaşează suferinţa şi iubirea, într-o paletă de o mare bogăţie de nuanţe, toate acestea izvorâte din necesitatea de a-şi exprima sinele poetic, cel din miezul fiinţei. Sunt ilustrate, pe rând, relativitatea timpului şi a spaţiului (*„La steaua care-a răsărit / E-o cale-atât de lungă, / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să ne-ajungă."* - ***La Steaua***), armonia naturii (*„Peste-a nopţii feerie / Se ridică mândra lună, / Totu-i vis şi armonie"* - ***Somnoroase păsărele***...), trecerea (*„Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău... / Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu."* - ***O, mamă***...), dar şi singurătatea şi reveria (*„Când însuşi glasul gândurilor tace, / Mă-ngână cântul unei dulci evlavii"* - ***Când însuşi glasul***), maturizarea (*„Căci nu mă-ncântă azi cum mă mişcară / Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri, / Ce fruntea-mi de copil o-nseninară, / Abia-nţelese, pline de-nţelesuri"* - ***Trecut-au anii***...), când fluxul gândurilor este analizat cu minuţiozitate (*„Sau cad grele, mângâioase / Şi se sfarmă-n suflet trist, / Cum în picuri cade ceara / La picioarele lui Crist."* - ***Singurătate***), reuşind să realizeze şi să descrie detaşarea de aspectele personale ale vieţii (*„Dar de-ale vieţii valuri, de al furtunii pas / Abia conture triste şi umbre-au mai rămas."*; *„Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură / Încet repovestită de o străină gură, / Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aş fi fost. / Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost / De-mi ţin la el urechea - şi râd de câte-ascult / Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult."* (***Melancolie***) şi neputinţa înţelegerii adevărului în dualitate (*„Dar cum ai vrea să mă cobor? / Au nu-nţelegi tu oare, / Cum că eu sunt nemuritor, / Şi tu eşti muritoare?"* sau *„Trăind în cercul vostru strâmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor şi rece."* - ***Luceafărul***).

Întrebările esenţiale la care poetul sugerează căutarea răspunsului (*„Pentru-a tale proprii patimi, / Pentru propria-ţi viaţă, / Unde ai judecătorii, / Ne'nduraţii ochi de gheaţă?"*; *„Unde vei găsi cuvântul / Ce exprimă adevărul?"* - ***Criticilor mei***; *„Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi: / Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?"* - ***Rugăciunea unui dac***) rămân actuale, fiind fundamentale.

Cuvinte simple la prima vedere ascund un înţeles de o mare adâncime, pe care cititorul îl poate desluşi dacă este dispus să mediteze asupra lor prin citiri repetate, mânat de o ardoare asemănătoare aceleia cu care poetul a fost înzestrat pentru a merita răsfrângerea harului asupra sa (*„Tu aşează-te deoparte, / Regăsindu-te pe tine, / Când cu zgomote deşarte / Vreme trece, vreme vine."* - ***Glossa***; *„În drumul lor ia firea mii de feţe - / Aceleaşi sunt, deşi mereu se schimbă."* - ***Coborârea apelor***; *„Ci eu trec tăcut ca moartea, / Nu mă uit la vechii munţi; / Scrisă-i soarta mea în creţii / Întristatei mele frunţi."*; *„Vis nebun, deşarte vorbe! / Floarea cade, rece cântu-i / Şi eu ştiu numai atâta / C'aş dori odat' să mântui!"* - ***Ce şopteşti atât de tainic***...).

O credinţă profundă convertită în poezie inspirată poate da naştere unor poeme de o mare frumuseţe privind forma, de o mare adâncime privind conţinutul, ce pot sensibiliza pe cel care le citeşte, ajutându-l să înţeleagă pe această cale unele aspecte care într-o formă aridă a învăţăturii i-ar fi inaccesibile (*„Viitorul şi trecutul / Sunt a filei două feţe, / Vede-n capăt începutul / Cine ştie să le-nveţe; / Tot ce-a fost ori o să fie / În prezent le-avem pe toate, / Dar de-a lor zădărnicie / Te întreabă şi socoate."* - ***Glossa***; *„Pe când nu era moarte, nimic nemuritor, / Nici sâmburul luminii de viaţă dătător, / Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeuna, / Căci unul erau toate şi totul era una"* - ***Rugăciunea unui dac***).

◊ Ilustrând o mentalitate de inspiraţie creştină şi nord occidentală prin opoziţie cu cea antică şi clasică, romantismul[1] a generat o artă ce vizează infinitul, inaccesibilul, fantasticul, misterul, prin contrast cu arta antică, ce căuta raţiunea, calmul, simplitatea, noblеţea, limpezimea. Caracterizează spiritul Evului Mediu cu sentimentele sale profund religioase, cu entuziasmul pentru o societate cavalerească, cu iubirea pentru miracol, credinţă, pentru dramatismul sentimentelor omeneşti, în opoziţie cu spiritul critic, raţiunea, măsura, fiind expresia unor tendinţe aparent contrare celor cultivate anterior în artă, cele raţionale, moraliste şi păgâne.

În mai multe ţări din America Latină, printre care şi Brazilia, care recunoaşte în Gonçalves Dias (1823-1864) şi Antônio de Castro Alves (1847-1871) pe cei mai legitimi reprezentanţi ai romantismului, acest curent estetic coincide cu aspiraţiile de independenţă atât pe plan politic, cât şi pe plan cultural-literar. În literatura română, romantismul se manifestă în operele scriitorilor paşoptişti, atingând apogeul în opera lui Eminescu (1850-1859).

Definindu-se pe sine ca romantic, Eminescu nu este doar romantic, opera sa detaşându-se de a primilor mari poeţi romantici, prin maniera originală şi prin perspectiva diferită în care tratează marile teme ale romantismului, ca natura, istoria, gloria, iubirea, experienţa personală a eului, genialitatea; pe de altă parte, în poezia sa se regăsesc concepte clasice, precum căutarea perpetuă a adevărului; poeziei sale nu îi sunt străine nuanţe ce aparţin poeziei simboliste sau poeziei modernităţii, de mai târziu. Poezia lui Eminescu poate fi privită ca un discurs liric, rostit într-un limbaj romantic adus la esenţă, interiorizat, ca o meditaţie asupra condiţiei umane, asupra vieţii şi a morţii, ce va rămâne în mod firesc în marea literatură a epocii sale, cât şi a celor ce vor veni.

Fără să ne propunem studiul încadrării poeziei sale într-un curent poetic anume, nu putem să nu remarcăm că, prin învăţătura pe care poetul ne-o dăruieşte, în urma trăirilor sale de natură spirituală în drumul zbuciumat al cunoaşterii de sine, poezia sa capătă accente ale poeziei mistice[2]. Se afirmă că poezia mistică începe acolo unde se termină poezia religioasă. Mai exact, poezia mistică este o continuare a poeziei religioase, o transfigurare a acesteia, referindu-se la ceea ce se poate exprima cu greu în cuvinte din trăirea unei stări de beatitudine, de extaz, la capătul unui drum dificil, în care ardoarea pelerinului atinge cote de mare înălţime, focalizându-şi toate resursele pentru îndeplinirea acestui unic obiectiv, comuniunea cu divinitatea.

În poezia sa, Mihai Eminescu descrie momente din *„noaptea întunecată a sufletului"*, premergătoare realizării de sine (*„Vino iar în sân, nepăsare tristă; Ca să pot muri liniştit, pe mine / Mie redă-mă!"* - ***Odă***; *„Străin de toţi, pierdut în suferinţa / Adâncă a nimicniciei mele, / Eu nu mai cred nimic şi n-am tărie."* - ***Răsai asupra mea***; *„Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte, / S-asamăn între-olaltă viaţă şi cu moarte; / Ci cumpăna gândirii-mi şi azi nu se mai schimbă, / Căci între amândouă stă neclintita limbă."* - ***Se bate miezul nopţii***...), pentru a ajunge la repaos, la dizolvarea completă în sinele universal (*„Şi tot pe lângă-acestea cerşesc înc-un adaos: / Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!"*; *„Să simt că de suflarea-ţi suflarea mea se curmă / Şi-n stingerea eternă dispar fără de urmă!"* - ***Rugăciunea unui dac***).

Încercând să exprime inexprimabilul, poetul mistic utilizează simbolurile pentru a exprima ceea ce prin Graţia Divină a primit deodată, într-un moment în care s-a simţit răpit, absorbit, descătuşat şi fără glas, moment în care simţirea sa, gândurile sale şi tot ceea ce ţinea de personalitatea sa erau blocate într-o stare de nemanifestare (*„Răsai asupra mea, lumină lină, / Ca-n visul meu ceresc d-odinioară; / O, maică sfântă, pururea fecioară, / În noaptea gândurilor mele vină."*; *„Dă-mi tinereţa mea, redă-mi credinţa / Şi reapari din cerul tău de stele: / Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie!"* - ***Răsai asupra mea***).

Creatorul de poezie mistică ştie că primirea Graţiei este un dar oferit lui pentru a putea transmite celor care, la rândul lor, caută, conştient sau nu, drumul spre libertate. Pentru că acea stare pe care o poate trăi doar prin Voinţa divină, voinţa personală fiind total absorbită în aceasta, este o stare asemenea unei libertăţi fără margini, a adevăratei slobozenii, aşa cum este numită în ***Biblie***, o stare de transcendere a oricăror limitări. O trăire în urma golirii inimii de orice altceva prin mistuirea tuturor gândurilor personale la flacăra vie a iubirii divine, o *„ardere de tot"* resimţite plenar ca o conştientizare a stării de Libertate, inducând o stare care s-ar putea numi de Bucurie. Încercând să descrie Puritatea acestei stări, asemenea majorităţii poeţilor mistici creştini, Eminescu a asemuit-o cu imaginea Fecioarei Maria, Maică a Domnului, cea din care purcede Creaţia divină, rămânând permanent în starea de Puritate (*„Rugămu-ne-ndurărilor / Înalţă-ne, ne mântuie; / Privirea adorată / Asupră-ne coboară, / O, Maică prea curată / Şi pururea Fecioară / Marie!"*).

◊ Poezia poate să aducă răspunsuri pentru cei care caută, poate să aducă mângâiere celui aflat în suferinţă, poate să-l ajute să treacă peste unele bariere aparent de netrecut şi să întrezărească o rază de lumină când totul îi pare întunecat. Poezia este artă prin modalitatea de expresie, ştiinţă în măsura în care exprimă cunoaştere, prilej de reflecţie pentru cititorul iubitor de poezie. Dar poezia nu se rezumă la acestea. Poezia se naşte într-un proces tainic, în care rolul pe care-l joacă poetul este mai mult sau mai puţin explicit, dar impulsul care generează tot acest proces rămâne necunoscut. Poezia este, prin esenţa ei, unul din chipurile adevărului şi este totul pentru poet. Dincolo de clasificările privind apartenenţa la un curent literar sau altul, poezia rămâne în măsura în care are ceva de transmis celor care o ascultă.

Toate aceste aspecte se regăsesc în poezia lui Mihai Eminescu, şi multe altele pe deasupra. Poezia sa, universală ca expresie, ajunge să fie cunoscută nu doar în graiul pe care poetul l-a ales pentru a exprima esenţa divină a geniului, graţie traducerilor făcute cu dăruire, talent şi perseverenţă de iubitori ai poeziei, de traducători şi poeţi, cunoscători ai limbii române.

[1] Romantismul, sub forma unui curent literar, a apărut în secolul al XVIII-lea în Anglia şi în Germania, reflectând, ca stare de spirit, o reacţie la raţionalismul filosofic clasic. A continuat să se dezvolte în secolul al XIX-lea în Italia, Spania, Franţa şi în alte ţări, transformându-se treptat şi generând alte curente literare. Noile idei şi tematici au pătruns şi în alte domenii, influenţând în special pictura şi muzica. Johann von Goethe (1749-1832), Friedrich von Schiller (1759-1805), George Byron (1788-1824), Sir Walter Scott (1771-1824), Novalis (1772–1801), Alphonse de Lamartine (1790-1869), John Keats (1795-1821), Heinrich Heine (1797-1856), Victor Hugo (1802-1885), Edgar Allan Poe (1809-1849), Walt Whitman (1819-1892), Charles Baudelaire (1821-1867), Emily Dickinson (1830-1886), Gustavo Bécquer (1836-1870) sunt nume de mari poeţi, reprezentanţi ai romantismului.

[2] Poezia mistică se întâlneşte la poeţi aparţinând diferitelor religii: Lao Tseu (570-490 î.e.n.), marele poet şi vizionar al invizibilului, Proclus Diadochus (410/412-485 e.n.), ultimul mare învăţător platonic, care şi-a exprimat trăirea spirituală creştină prin imnurile sale, Milarepa (1040-1123), poetul mistic tibetan care şi-a lăsat învăţătura sub formă de cânturi, marele poet persan Omar Khayyam (1048-1123), ce şi-a transmis experienţa mistică prin celebrele sale rubaiyate, Ibn Arabi (1165-1240), reprezentant strălucit al sufismului, Rumi (1207-1273) unul dintre marii maeştri spirituali, geniu poetic reprezentând credinţa islamică, Santa Teresa de Jesús (1515-1582), San Juan de la Cruz (1542-1591), unul din cei mai mari poeţi mistici ai lumii, şi exemplele pot continua. În România, acest gen de poezie se regăseşte în opera poeţilor M. Eminescu, Al. T. Stamatiad, V. Voiculescu, Sandu Tudor, care au scris poezii inspirate de trăirile de natură religioasă, filosofică, spirituală, pe care le-au încercat.

Luca CIPOLLA

MEDJUGORIE, REGINA ŞI ADVERSARUL

Luca Cipolla este un poet italian născut la Milano în 17 noiembrie 1975. Locuieşte la Cesano Boscone, scrie versuri din adolescenţă şi din 2003 studiază limba română.

A publicat poezii şi proze în diferite reviste, precum „*Climate Literare*" şi „*Boema*", la care colaborează, „*Oglinda Literară*", „*Nord Literar*", „*Luceafărul*", „*România Literară*", „*Apostrof*", „*Vatra*", „*Caiete Silvane*", „*Argeş*". A tradus în limba italiană cartea poetului şi scriitorului Petre Rău, ***Judecata de apoi***, publicată în aprilie 2011 şi a contribuit la volumul ***Mirajul mamei - cele mai frumoase poezii despre mamă***, Editura InfoRapArt, 2012.

Premii obţinute: *Premiul I pentru poezie* în cadrul Concursului de Creaţie Literară „Visul", ediţia a VII-a, 2012; *Premiul special* al revistei „*Boema*" pentru cel mai bun colaborator din străinătate în cadrul Festivalului Naţional de Literatură „Prietenia cuvintelor", Galaţi, 2012.

Pisica se uită liniştită, examinând dansurile noastre de dragoste peste pietrele care zgârie picioarele; Vicka ne urmăreşte radioasă, cu privirea zglobie a unei copile plăpânde.

Prieteno, noi toţi avem o mamă şi trebuie să fim demni de iubirea ei, tu, care plângi pentru prima oară, iar gestul ne face atât de distanţi, de moderni, însă lacrimile nu sunt de piatră. Greierii încetează să cânte în răcoarea inimii mele, Tu, care o dezbari de gânduri îndrăzneţe şi de experienţe pe muchie de cuţit, luna este acum un soare ce se înfioară şi se arată întreagă şi goală ochilor noştri smeriţi şi paşnici, inima ta de mamă, poate, lună care se aşterne peste munte şi ne priveşte, noi gândim cu ochi binevoitori şi Tu, acolo, poate...

Calvarul nostru creşte şi ne îndeamnă să nu simţim durerea, nu, nu, frate, nu-i cinism, să rămânem pătrunşi, cumpătaţi şi fermi în faţa roţii timpului şi a rănilor ce ne revin de-a lungul drumului... Mamă, dă-mi mâna şi ajută-mă să ating fiecare popas, fiecare imagine a căii tale, pentru ca ecoul fiecărei taine, refrenul fiecărui vis să cunoască parfumul tău de violete, iar acea rază din Križevac care îmbrăţişează Podbordul să se reverse în tricolorul frăţiei slave.

Învăluie ochii aceştia şi simţurile mele deja aţipite, dar încă sensibile la farmecul unei curtezane în vesta ei de purpură, dansatoarea mă ademeneşte cu pielea ei strălucitoare ca uleiul şi seduce precum mierea, trupul tău, Salomeea, e doar cenuşă, învelişul potrivnicului, care minte o uzurpi astăzi, laşule, ce cap reclami ca să poată pluti printre dejecţiile cloacelor tale? Cupidon al egoului, ego în persoană, ce suliţă ascunde tolba ta? Poate timp şi singurătate, iar tu te arăţi ca ciudă, mândrie, judecată impecabilă? Cuvintele tale prefăcute şi declarative mă dau de-o parte, în timp ce tu te pui în locul meu, etalându-mi drapelul pe câmpul de luptă comun dintre bine şi rău.

Pierd; însă, aşezat pe o stâncă, înalţ rugăciuni unei cruci de lemn neputincioase să facă rău: *„Îndemnaţi spre ispite, fereşte-ne de haos, Regină a Păcii, alungă de la noi orice plăcere din afară ce ne îmbie cu vise deşarte şi ne ridică semeţi de la pământ, şovăitori; dă-ne un semn şi fie-ţi milă de noi, cei care hoinărim în căutarea unei dovezi palpabile, precum Sfântul Toma, noi, naufragiaţi în lipsa ta, noi, care deseori nu ştim cine doarme alături, iar noaptea ne ţinem de mână; aici e mai uşor să te ascult, dar eşti pretutindeni, chiar dacă mai multe porţi ne despart, din Malkhut până la Keter, ridică vălul aceasta, Mamă a tuturor, aşterne iubire, smerenie şi sprijin - să pot atrage în clipa de-acum aceste raze de lumină - altă existenţă nu avem, trezeşte-ne din somn şi ia-ne de mână, nu ca sclipirile fugare de conştiinţă pe care ni le dăruieşte nebunia, fă asta de-a pururi, iar după ce vom scăpa de lanţuri, să cânte o lebădă pentru fiecare dintre noi. Tu ne înveţi că o floare îşi ia frumuseţea din apă şi din soare, ca să-i fie integre sămânţa şi rădăcinile, să aibă graţie şi culoare. Ajută-ne să credem în Tine, în ceea ce aievea nu se vede, într-o icoană ce aparţine tuturor, conştiinţa noastră să fie ca un copil de înţărcat şi de crescut într-o încercare continuă şi răbdătoare spre a fi demni de lumină"*.

Singur, dar printre fraţi pe care nu-i deosebesc, beau roua câmpurilor de lavandă, o sclipire de argint reflectă unduirile apelor, leacuri de iubire dintr-o inimă slăbită de durere - bunică ce mă însoţeai pe o cărare cunoscută, curtea, scările, totul schimbat, viitorul unui timp care s-a oprit - cum să cred dacă nu găsesc echilibrul, dacă între bine şi rău pierd şi greşesc, dacă în tulburare eu devin răul, dacă deja e atât de tare şi de greu ca înaintea ochilor semenilor mei să pot mărturisi numele tău, fiind un exemplu, cum să cred, Mamă, Tu care îmi ceri să fiu puternic, avea-vei vreodată milă de inima mea bolnavă?... Acum cobor pantele goale de calcar împrejmuite de coroane de spini, bucuroşi după cortina dintr-o mie de steaguri, dacă ne călăuzeşti, te mărturisim în fiecare limbă, ajută-mă, ajută-ne să ne ducem crucea, Mamă, nu uita de noi, dar nu ne lăsa nici să mergem înainte, Tu, Fiică a cerului, care-ţi îndrepţi privirea şi cuvântul către copii, către cei mai mici primitori ai adevărului în candoarea lor, lipsiţi de judecată şi dezagăire precum albiile rigolei în cea dintâi apă a izvorului.

Bijakovici este o portocală pe partea dreaptă a văii, pânze de stofă atârnă de pe tarabele vânzătorilor de cruci şi de iconiţe, domneşte noaptea, îţi cerem îndurare, cruţă-ne ultima suflare în negura care în zare se desluşeşte; Mamă, în clipa aceasta suntem mai slabi şi simţim mai tare frigul, rătăcirea se ridică peste noi, teama, dar Tu, acoperă-ne...

Un zefir de var se înalţă aproape în semn de salut, „*Doamnă, Maica mea*", cântă Divan, dentistul, „*Doamnă, Maica mea*" - Amalia, toxicomana, „*Doamnă, Maica mea*" - Aran, negustorul de lichioruri, „*Ave, Regină a Păcii*" se înalţă dinspre Alfred, fotbalistul, dinspre Gaudêncio, fostul traficant de droguri, dinspre Francine, secretara, „*Ave, Regină a Păcii*" de la Ilie, ţăranul, şi de la David, schizofrenicul, „*Ave, Regină a Păcii*" dinspre Agnieszka, gospodina, dinspre Erzena, fostă prostituată, dinspre Giovanni, bancherul, şi Raimund, bolnavul de cancer, Danica, cofetăreasa din Zadar, Adelina...

Judecata e neputincioasă în faţa vălului ce ascunde adevărul fiinţei, iar eu doar cu răul pot cunoaşte binele? Nu, Mamă, nu sunt vrednic să intri sub acoperământul meu, ci nu mă lăsa orfan printre schijele destinului...

Vicka oglindeşte privirea lui Miryam, acum din nou copilă, miloasă şi binevoitoare.

MEDJUGORJE, LA REGINA E L'AVVERSARIO

Il gatto osserva quieto interrogando le nostre danze d'amore sulle rocce che lacerano i piedi; Vicka ci segue radiosa, con sguardo sbarazzino d'esile dijete.

Amica, tutti noi abbiamo una madre e dobbiamo esser degni del suo amore, tu che per la prima volta piangi ed il segnale rende così distanti, moderni, ma le lacrime non sono di coltan. Le cicale smettono di cantare nel freddo mio cuore, Tu che lo svezzi di pensieri arditi e prove come lame di coltello, la luna è ora un sole che pulsa e si mostra integra e nuda ai nostri occhi umili e pacifici, il tuo cuore di madre, forse, luna che si sovrappone alla montagna e ci osserva, noi pensiamo con occhi amabili, e Tu lì, forse...

Sale il nostro calvario ed incita a non sentire dolore, no, no fratello, non è cinismo, è restare assorti, controllati e saldi di fronte alla ruota dei tempi ed alle ferite che incombono lungo il cammino... Madre, dammi la mano e aiutami a toccare ogni stazione, formella del tuo sentiero perché l'eco d'ogni mistero, l'inciso d'ogni giaculatoria sappia del tuo profumo di viole e di quel raggio che dal Križevac abbraccia il Podbordo e si diffonde nel tricolore della fratellanza slava.

Vela questi occhi ed i miei sensi già assopiti ma ancora sensibili al fascino d'una ghaziya nel suo yelek di porpora, la danzatrice mi lusinga nella sua pelle fulgida d'olio e di miele che seduce, il tuo corpo, Salomè, è solo cenere, la spoglia dell'avversario: quale mente usurpi oggi, vile, quale testa reclami che possa galleggiare tra i liquami delle tue cloache? Cupido dell'ego, ego in persona, quale dardo cela la tua faretra? Forse tempo e solitudine e ti palesi come astio, superbia, giudizio insindacabile? Le tue leziose parole assertive m'inducono ad evitare e ti sostituisci a me, esibendo il mio vessillo sul comune campo di battaglia tra bene e male.

Sto perdendo, ma seduto su una roccia a soddisfare una croce di legno che non è mancina falciatrice: *„Facili alle suggestioni, salvaci dal caos, Kraljica Mira, allontana da noi ogni estasi indotta che propone sogni di carta e ci solleva alteri dalla terra, esitanti; dacci un segno e misericordia, noi che vaghiamo alla ricerca d'una prova tangibile, un po' tutti San Tommaso, noi, naufraghi in tua assenzache spesso non sappiamo chi dorme al nostro fianco e la notte ci teniamo per mano; qui è più facile ascoltarti ma sei ovunque anche se più porte ci dividono, da Malkhut a Keter, alza questo sipario, Madre di tutti, svela amore, umiltà e condivisione - possa captare subito questi raggi di luce - altra esistenza non abbiamo, destaci dal sonno e tienici per mano, non come i brevi bagliori di consapevolezza che la follia ci regala, fa' che sia per sempre e che, liberati dalle catene, un cigno canti per ciascuno di noi. Tu c'insegni che un fiore trae la sua bellezza dall'acqua e dal sole, integri siano il seme e le radici perché abbia grazia e colore. Aiutaci a credere in Te, in ciò che reale non si vede per un disegno che appartiene a tutti perché la nostra coscienza sia come un bimbo da svezzare e crescerein una costante e paziente prova per poter esser degni della luce"*.

Solo, ma tra fratelli che non distinguo, bevo la rugiada dei campi di lavanda,un brillore di specchi le rughe dell'acque, pillole d'amore da un cuore ingrigito di ferite - nonna che m'accompagnavi su un sentiero noto, la corte, le scale, tutto mutato, futuro d'un tempo che s'è fermato -adesso come credere se non trovo equilibrio, se tra bene e male perdo e sbaglio, se nel disturbo io divento il male, se già così rigido e difficile agli occhi dei simili non posso testimoniare il tuo nome, esser da esempio,come credere, Madre, Tu che mi chiedi d'aver forza, avrai un dì misericordia d'un cuore malato?... Ora che scendo le nude chine di calcare cinte da corone di spine, lieti nella cortina di mille bandiere ove ci guidi e ti chiamiamo in ogni lingua, aiutami, aiutaci a traversare la strada, Madre, non lasciarci indietro ma neppure andar avanti, Tu, Figlia del cielo, che rivolgi sguardo e parola ai fanciulli, i più piccoli, della verità ricettivi nella loro purezza, assenza di giudizio e disincanto come alvei di roggia della prima acqua sorgiva.

Bijakovici è un'arancia sul lato destro della valle, teli di stoffa penzolano dalle baracche dei venditori di croci e santini, la notte impera, chiediamo ad essa la clemenza di risparmiarci l'ultimo respiro nella coperta che dall'orizzonte si dipana; Madre, in quest'ora siamo più fragili e sentiamo più freddo, ci sovrasta lo smarrimento, il timore, ma Tu, rimboccaci le coperte...

Uno zefiro di calce si leva quasi in segno di saluto, „*Gospa Majka moja*" canta Divan, il dentista, „*Gospa Majka moja*" Amalia, tossicodipendente, „*Gospa Majka moja*" Aran, commerciante di liquori, „*Zdravo Kraljice Mira*" si leva da Alfred, calciatore, Gaudêncio, ex spacciatore, Francine, segretaria, „*Zdravo Kraljice Mira*" da Ilie, contadino, e David, affetto da disturbo bipolare, „*Zdravo Kraljice Mira*" da Agnieszka, casalinga, Erzena, ex prostituta, Giovanni, banchiere, e ancora Raimund, malato di cancro, Danica, pasticciera di Zadar, Adelina...

Il giudizio è miope dinanzi al velo che cela la verità dell'essere ed io solo col male posso conoscere il bene? No, Madre, non son degno che Tu entri sotto il mio tetto, ma non lasciarmi orfano tra le schegge del destino...

Vicka riflette lo sguardo di Miryam, ora di nuovo bimba, pietosa ed amorevole.

Traducere din limba italiană de ***Luca CIPOLLA***

anul XI, nr. 2 (117), februarie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
• Gheorghe PÂRJA
- *Centenar Vida Gheza*
PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Omul şi umbra* (I)
PAG. 4-5 VITRINA
• Terezia FILIP - *Incursiune în toamna de aur de la Chişinău* (II)
• Ionuţ CARAGEA
- *Ultima carte despre întuneric, întâia carte despre lumină?*
• Izabella KRIZSANOSZKI
- *La răscruce de... versuri*
• Livia MĂRCAN
- *Nevoia de copilărie*
• Radu BOTIŞ
- *Gânduri despre carte*
• Gheorghe PÂRJA
- *Povestea unei săptămâni*
PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Confluenţe româno-slovace în secolul trecut*
PAG. 7 ORFEU
• Vasile MORAR - *Poeme*
PAG. 8-9 INTERVIU
• *Augustin COZMUŢA în dialog cu poetul Horia BĂDESCU*
PAG. 10 PROZĂ
• Gheorghe SCHWARTZ
- *Al Nouăzeci şi patrulea, Marele General Simon*
PAG. 11 TRADUCERI
• Fulgencio MARTÍNEZ, Jorge PALMA, José Ángel LEYVA
- *Versuri* (prezentare şi traducere din limba spaniolă: Elena Liliana POPESCU)
PAG. 12 POEZIE
• Irina Lucia MIHALCA
- *Versuri*
PAG. 13 COMENTARII
• Ana OLOS
- *Cu interviuri pe masă: Anca Goja,* ***Convorbiri cu elite***
PAG. 15 VARIA
- *Revista revistelor*
PAG. 16 TRADUCERI
• Jacques RANCOURT
- Selecţiuni din volumul ***Paysages et personnages*** (prezentare: Crina BUD; traducere din limba franceză: Liana PORUMB şi Laura FLORIAN)

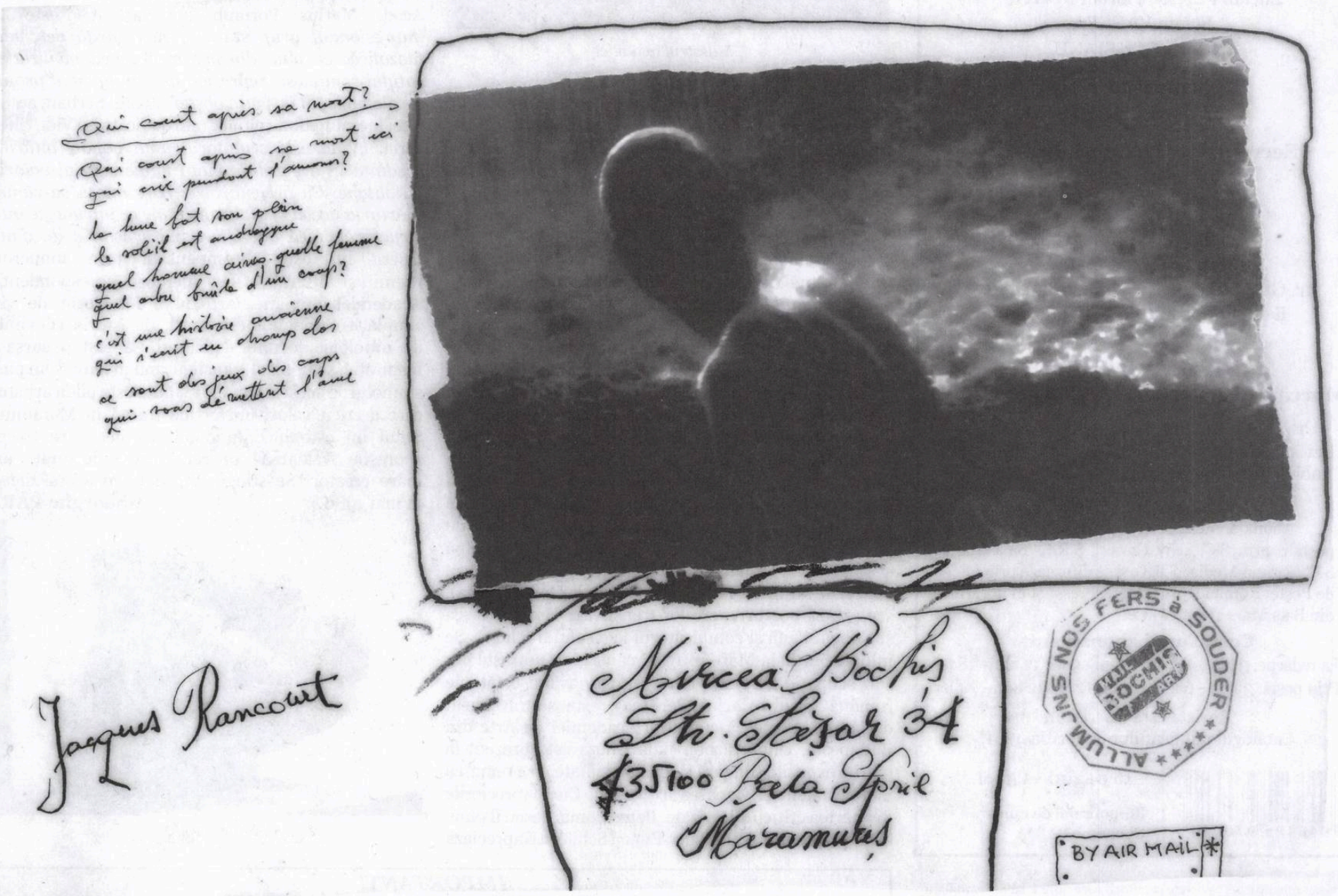

Acest număr prezintă ilustraţii la poemele lui Jacques Rancourt, realizate de Mircea Bochiş

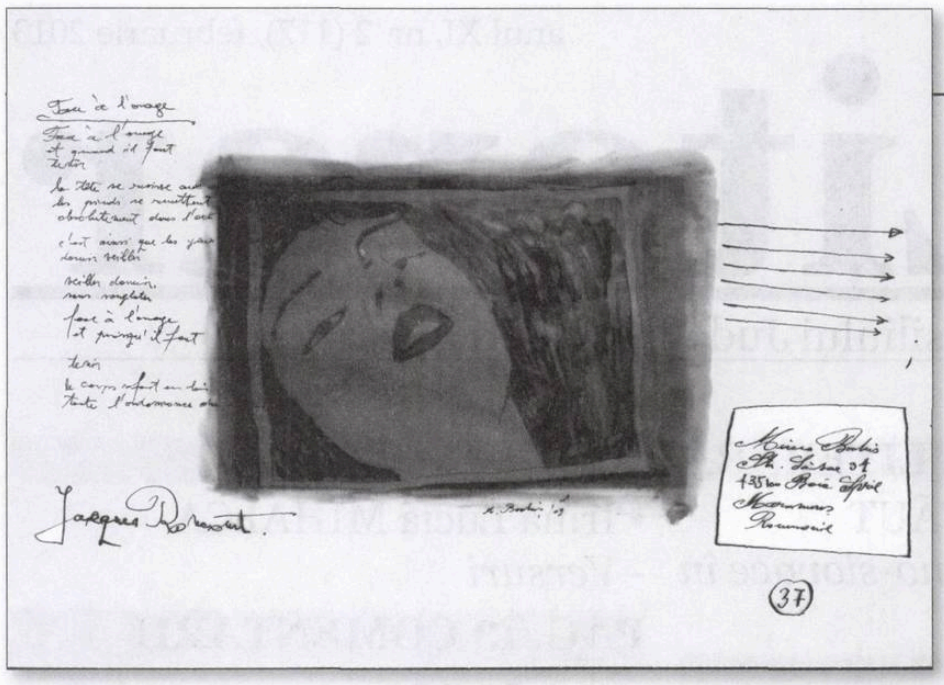

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIȘ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA,
Marian ILEA, Ștefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIȘ,
Echim VANCEA,
Nicolae SCHEIANU

Prezentare artistică: Mircea BOCHIȘ

Secretariat și tehnoredactare: Raluca HĂȘMĂȘAN Ioana ȘANDOR

Redacția și administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Șincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poștali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. și se difuzează prin oficiile Poștei Române, prin „Ina K Press" și în librăriile din Baia Mare și Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poștă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr: Gheorghe PÂRJA

CENTENAR VIDA GHEZA

ALĂTURI DE LADEA ȘI BRÂNCUȘI

La 28 februarie 1913 se naște la Baia Mare Vida Gheza - un sculptor modern din Maramureș, într-o familie de mineri. Tatăl său, Iosif, era dintr-o familie de țărani români, iar mama sa, Rozalia, avea după tată origini slovace. Rămâne orfan de tată, mort în urma rănilor primite în război, la numai trei ani. Un episod, aproape de legendă, îl povestește prietenului său Raoul Șorban:

„Am mai avut șapte frați. Toți șapte au murit datorită condițiilor grele de viață (...). Când m-am născut, frații mei nu mai trăiau. Și ca să rămân măcar eu în viață, al optulea fecior, după un obicei țărănesc din acele timpuri, s-a încercat o «solomonie»: s-a adunat tot neamul nostru și s-a hotărât să fiu «vândut» și «schimbat» în taină cu o păpușă prin fereastră ca să fie păcălită în acest chip ursita. Au căutat și un nume care să nu fi fost purtat de nimeni în tot neamul nostru de români. Mi s-a dat numele de Gheza, după un ortac al tatălui meu, care mi-a fost și naș. Era maghiar. Între mineri, în special, nu existau probleme de naționalitate". Începe să cioplească din școala primară, fiind încurajat de dascăli care i-au intuit talentul. Mai ales de profesorii de desen, sculptorii Eugen Pascu și Gheorghe Man, de la Liceul „Gheorghe Șincai" din Baia Mare. Spirit nestăpânit ia viața în piept. Rămâne ucenic declarat al pictorului Alexandru Ziffer, care va continua spiritul Școlii Băimărene de pictură întemeiate de Hollosy Simon (sigheteanul Simion Corbu). Convingerile sale politice îl determină să plece voluntar în Spania, unde luptă de partea guvernului republican (1935-1939). Participă activ la evenimentele Europei. Nu se desparte de harul lui: cel de sculptor. Fiind în lagărul de la Gurs (Franța), sculptează busturile eroilor transilvani Horia, Cloșca și Crișan. Până și conducătorul lagărului îl felicită. Se întoarce în Baia Mare în 1941, când Maramureșul era sub ocupație hortystă. Fiind român, având cetățenie română (acad. Marius Porumb), este supravegheat de poliție. Urmează cursurile Academiei de Arte din Budapesta. După război, Vida Gheza este prezent la marile expoziții din țară și din străinătate. I se remarcă marele talent și vigoarea expresivă. Curg aprecierile din partea criticii autorizate. Petru Comarnescu îl pune alături de Ladea și Brâncuși. Eugen Schileru îi apreciază mesajul unui eroism simplu și al unui lirism viril. Dan Hăulică, după Expoziția „Vida" din 1958 de la București, face elogiu sculpturii ***Cap de țăran*** - *„n-am văzut niciun chip care să respire atâta copleșitoare tărie"*.

Sfatul bătrânilor (1971) în fața Palatului Administrativ Baia Mare

Maestrul în atelier

Lucrările sale sunt prezente în expoziții personale și colective din țară și din străinătate. Participă în două rânduri la Bienala Internațională de la Veneția. În 1964 realizează ***Monumentul Ostașului Român*** de la Carei, una dintre cele mai importante monumente de for public din România. Urmează ***Monumentul țăranilor martiri de la Moisei*** (întâi în lemn, apoi transpus în piatră), despre care criticul de artă Constantin Prut scrie: *„este o sinteză a spiritualității românești atingând acea tensiune unică la care s-a afirmat vocația ordinii, a echilibrului psihic și cosmic, a locului impregnat decisiv de umanitate, de sanctuarele dacice sau din spațiile de evocare brâncușiene"*. Sculptează ***Sfatul bătrânilor*** - în lemn, apoi în piatră -, care poate fi văzut și astăzi în fața Palatului Administrativ din Baia Mare. Acad. Marius Porumb apreciază că este *„un impresionant grup statuar, cu o largă deschidere filozofică, ce vine dinspre străvechea civilizație a satului românesc, reprezentând un moment profund și solemn legat de viața obștei"*. Raoul Șerban, autorul unei monumentale monografii dedicate lui Vida Gheza, scria: *„Vida este sculptorul unui popor, întărit în credința în dreptul de viață universală al valorilor autohtone. Cu această înzestrare opera sa rămâne mărturia acelei acțiuni spirituale ce întrunește într-o structură unică omul, artistul și istoria imediată"*. Opera lui este recompensată prin numeroase premii și titluri. A fost membru corespondent al Academiei Române. Artistul a fost legat de viața simplă a oamenilor din nord, de istoria românilor, de mitologia locului. Folclorul i-a fost o sursă de inspirație, sculptorul transfigurând în lemn și în piatră simbolurile acestui loc. Vida Gheza este pilda artistului care a creat valori universale trăind în Maramureș. Stilul lui este inconfundabil, vremea care trece îi sporește valoarea operei. Este destinul unui mare creator. Se stinge din viață în seara zilei de 11 mai 1980.

Gheorghe PÂRJA

Miner (1960)

Rugăm editurile, revistele și autorii care doresc să le semnalăm cărțile și publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Șincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noștri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice și cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

OMUL ŞI UMBRA (I)

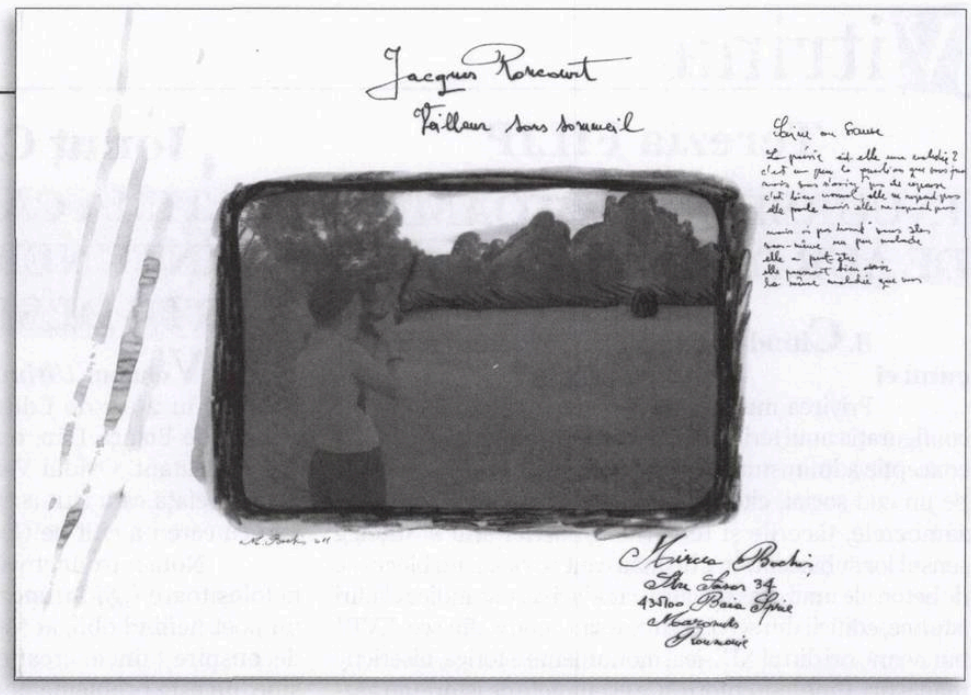

Pe numele său adevărat Oscar Holtzman, Oscar Lemnaru (1 februarie 1907, Bucureşti - 17 mai 1968, Bucureşti) intră azi în categoria scriitorilor uitaţi. Îşi mai aduc aminte de el doar cei care au apucat să îl cunoască personal şi iubitorii de literatură fantastică. Prozator, gazetar şi traducător, el rămâne autorul unei singure cărţi, ***Omul şi umbra***, apărute în 1946 la Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă. Volumul a fost retipărit, în 1975, la Editura Dacia, sub îngrijirea lui Mircea Braga. În anul 2000, Editura Alfa publică o nouă ediţie a cărţii, datorată aceluiaşi destoinic critic şi istoric literar. Dar Oscar Lemnaru este şi autorul unui roman neterminat, intitulat ***Adonis hâdul***, precum şi al unei piese de teatru ce nu a fost jucată niciodată. Cei care l-au cunoscut au apreciat calităţile de ordin spiritual ale omului de cultură. Z. Ornea, de exemplu, îl descrie drept *„un om cu o inteligenţă remarcabilă, un spirit viu, ascuţit şi cu replica întotdeauna la îndemână”*. Frecventând boema literară a timpului, Oscar Lemnaru a fost *„un calamburgiu superior, prieten cu trei mari spirite: Ion Barbu, Camil Petrescu, Şerban Cioculescu”*. Un portret similar îi schiţează şi Gabriel Dimiseanu: *„Era reputat în mediile literare mai ales pentru vorbele lui de spirit, neîntrecut compunător de calambururi la cafenea. După război s-a îndeletnicit cu traducerile, înzestrându-ne, printre altele, cu versiunile româneşti ale unor romane masive precum **Germinal** şi **Jean-Christophe**”*. Nu întâmplător, calambururile scriitorului publicate în „Facla” lui Ion Vinea erau semnate Oscarlambur. Asemenea lui Păstorel Teodoreanu, Oscar Lemnaru s-a impus în mediile literare mai mult prin vorbele sale de duh decât prin operă, devenind o celebritate de cafenea. Din păcate, imaginea idilică a boemului este subminată de activitatea dură a *„justiţiarului”* vindicativ de după 1944. Acesta a ţinut o rubrică intitulată „Perna cu ace”, în care îi demasca pe duşmanii regimului comunist. Printre cei vizaţi se numărau oameni de cultură precum Constantin Noica, Emil Cioran, Mircea Eliade, Nae Ionescu etc. Este un episod ruşinos, trecut adesea sub tăcere de către comentatorii operei. La 4 noiembrie 1947, în „Dreptatea Nouă”, Oscar Lemnaru propunea epurarea culturii române de cărţile incomode sistemului totalitar: *„Nu e suficient că aceste cărţi au fost scoase din librării, de vreme ce ele mai pot fi găsite în rafturile anticariatelor... Se impun măsuri riguroase. Să li se interzică anticarilor răspândirea unor lucrări semnate de autori infami. Chiar când aceste cărţi tratează teme literare, ele sunt totuşi primejdioase, pentru că sunt impregnate într-un misticism ceţos, întunecat, de natură să încurce minţile, să tulbure conştiinţele, să degradeze sufletele...”*.

Deşi s-a născut la Bucureşti, scriitorul şi-a petrecut copilăria la Brăila, unde şi-a publicat primele încercări literare. Este vorba de articolele tipărite în „Florile Dunării” (1927), semnate Vasile Cărămidaru. Se pare că pseudonimul care îl consacră, Lemnaru, reprezintă o adaptare românească a numelui real, Holtzman. Prozatorul a colaborat la o serie de reviste, precum „Facla”, „Azi”, „Reporter”, „România literară”, „Realitatea ilustrată”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Revista literară”, „Dreptatea nouă”, „România liberă”, „Viaţa românească” etc.

Naraţiunile din volumul ***Omul şi umbra*** au fost redactate în perioada 1935-1936. După cum se precizează în studiul introductiv la ediţia din 1975, două dintre ele au fost publicate în revista „Azi”, în 1937. Este vorba de nuvelele ***Banii de aramă*** şi ***Ochiul de mort***. Prozatorul şi-a citit creaţiile în şedinţele cenaclului *„Sburătorul”*, dar ele au fost primite cu indiferenţă de către un public reticent la proza fantastică. Fapt semnificativ, prozatorul Oscar Lemnaru este dublat de un apreciat eseist. Unele dintre articole anticipează problematica naraţiunilor sale (***Omul mecanic***, ***Absurditatea orologiului***, ***Oglinda***, ***Umbra***), în timp ce altele exprimă viziunea scriitorului despre artă (***Romanul fantastic***, ***Literatura***, ***Despre roman***, ***Despre stil***, ***Anacronismul cenaclurilor***). Ediţia îngrijită de către Mircea Braga în 1975 are meritul că, pe lângă nuvelele din ediţia princeps, reuneşte şi o selecţie din cele mai importante studii teoretice ale scriitorului. În plus, selecţia conţine un fragment din romanul neterminat ***Adonis hâdul***, publicat în numărul din 1 septembrie 1935 al revistei „Facla”. Într-o perioadă în care proza onirică românească nu era privită cu prea mult entuziasm de către criticii literari, Oscar Lemnaru are curajul să realizeze o veritabilă pledoarie pentru ***Romanul fantastic*** (1935): *„Nu ştiu de ce, dar mi se pare că nimic nu îşi mai are rostul în literatură decât genul fantastic...”*. O posibilă explicaţie ar fi faptul că realismul tradiţional nu mai poate aduce nimic nou: *„Toate formulele au fost încercate, toate manierele au fost utilizate. Literatura a vidat toate posibilităţile”*. Mai mult, ştiinţele exacte, psihologia, aparatele de fotografiat reuşesc să spună totul mult mai exact decât limbajul imprecis al literaturii. Drept consecinţă, elementele de noutate pot veni doar din sfera romanului fantastic, deoarece numai el *„mai poate crea probleme insolubile de ştiinţă”*. Chiar dacă este vorba de un lucru lipsit de adevăr, ipoteza propusă de către scriitor poate fi considerată drept verosimilă şi comentată ca atare. În plus, ea poate fi acceptată şi de către cititor. La fel ca în cazul unui om de ştiinţă, autorul de literatură fantastică trebuie să mizeze pe demonstraţie. Cu diferenţa că, în cazul acestuia din urmă, argumentaţia vizează neverosimilul, porneşte de la piste false: *„Literatura fantastică îşi realizează dezideratul cu atât mai bine, cu cât demonstraţia neverosimilului este mai ispititoare”*. Legitimând neverosimilul, proza onirică se apropie de literatura SF: *„Autorul pleacă, precum unii nebuni logici, de la premise false, iar faptele se desfăşoară în aşa chip, încât ele semnifică demonstraţia tezei. Elementele de necrezut trebuie să fie prezentate ca posibile şi şansa trebuie să fie indicată ca probabilitate”*.

În ceea ce priveşte stilul romanului fantastic, eseistul vorbeşte de existenţa a două posibilităţi: stilul arid, geometric, fără înfloriturI, împrumutat din ştiinţele exacte, în măsură să provoace senzaţia verosimilului (cultivat de E. A. Poe) şi cel enigmatic, care acoperă lucrurile într-un con de penumbră şi care este specific prozei fantastice europene. Marele model al lui Oscar Lemnaru rămâne autorul ***Prăbuşirii casei Usher***, considerat *„un fantast care utilizează stilul rigid exact, ştiinţific”*. Scriitorul american este considerat un sofist care demonstrează plecând de la premise inadmisibile şi utilizează dibăcia unui mare dialectician. În încheierea consideraţiilor sale, eseistul afirmă că, prin intermediul literaturii fantastice, cititorul învaţă lucruri neadevărate pentru lumea aceasta, dar care îl pregătesc pentru eventualitatea unor lumi posibile.

Volumul ***Omul şi umbra*** are un subtitlu semnificativ, în măsură să circumscrie genul naraţiunilor: ***Nuvele fantastice***. Motivul umbrei a apărut şi înainte în proza fantastică românească. E suficient să amintim, în acest sens, cunoscutele nuvele ale lui Mihai Eminescu, ***Umbra mea*** şi ***Sărmanul Dionis***. În literatura universală, mitul omului care şi-a pierdut umbra a devenit cunoscut prin creaţia lui Adalbert von Chamisso. Umbra întruchipează lucrurile efemere, ireale şi schimbătoare, ca urmare, experienţa abandonării ei echivalează cu renunţarea la mizeriile existenţei cotidiene, pentru a renaşte apoi într-o lume a esenţelor. De regulă, în paralel cu motivul umbrei, autorii de proză fantastică abordează şi problema dublului. Umbra este cea care i se poate substitui individului, conferindu-i o nouă identitate. De altfel, titlul volumului ***Omul şi umbra*** sugerează tocmai această alternanţă între aparenţă şi esenţă, între sacru şi profan.

Naraţiunea ***Ochi reflectaţi*** este povestea unui singuratic. Acesta trăieşte departe de lume, în compania unui servitor bătrân, care îi înţelege capriciile. Este vorba de un om fără nume, cu o identitate imprecisă, personaj caracteristic prozelor fantastice. Istorisirea dobândeşte un vădit caracter demonstrativ, scriitorul încercând să facă plauzibil evenimentul insolit pe care îl povesteşte. Relatarea se bazează pe motivul oglinzii, mai exact pe un insolit schimb de roluri. Oglinda magică reuşeşte să atragă în lumea ei imaginea stăpânului, în timp ce omul real rămâne inert. Ovalul de cristal este instrumentul magic în măsură să deschidă o poartă către lumea de dincolo. Obiect ritualic în diferite culturi, oglinda trimite la ideea de mister, de reflectare, de autocunoaştere, dar şi la cea de speculaţie. Veritabil ochi al sufletului, ea întruchipează o poartă către o altă lume, cea a abisurilor fiinţei. Fascinaţia exercitată de oglinda magică trimite la proza fantastică de factură romantică, fiind prezentă deja în nuvela ***Cezara*** a lui Mihai Eminescu. Cât de puternic a fost absorbit Oscar Lemnaru de mirajul oglinzii reiese şi din faptul că, în data de 20 septembrie 1935, în revista „Facla”, publică eseul intitulat ***Oglinda***. Dar existenţa unor dublete proză-eseu, elaborate pe aceeaşi temă constituie un lucru obişnuit în cazul scriitorului. Ceea ce întăreşte şi mai mult caracterul speculativ al acestei literaturi.

Ceasornicul din turn dezbate o altă temă specifică literaturii fantastice, cea a timpului. Şi ea este prezentă deja în proza lui Eminescu, dar adevăratul specialist în problematica metamorfozelor timpului rămâne Mircea Eliade. Oscar Lemnaru ştie să îşi regizeze naraţiunea. ***Ceasornicul din turn*** este o relatare rostită într-un decor insolit, în măsură să anticipeze atmosfera de taină a întâmplărilor. Totul aminteşte de regia existentă în povestirile în serie ale lui Mihail Sadoveanu. După model boccaccian, zece prieteni se adună într-o cabană, în jurul focului din vatră, pentru a spune sau pentru a asculta poveşti insolite. Relatările se referă la *„oameni ciudaţi”* şi la întâmplări cu *„spaime şi strigoi”*. Rostite sub imperiul nopţii, povestirile fantastice se găsesc în concordanţă cu vremea apocaliptică de afară: viscolul e *„ca o fiară scăpată din lanţuri”*, pădurea se tânguie amar, urletul lupilor se împleteşte cu şuierul vântului. Odată atmosfera creată, naratorul începe să povestească o istorie extraordinară, creată parcă după tiparele lui Edgar Allan Poe. Bătrânul nu ştie decât o singură istorie vrednică să fie spusă, dar nu a destăinuit-o încă nimănui, de teamă că nu ar fi fost crezut. De aici ezitările personajului în momentul în care îi vine rândul să povestească. Relatarea îl poartă în trecut, într-o altă istorie a oraşului. Memoria timpului este păstrată de un turn aflat în ruine, în care, odinioară, se găsea un imens orologiu. Ceasornicul este prezentat ca un obiect magic, ce stăpâneşte oraşul. *„Pulsaţiile acestei uriaşe inimi de fier”* sunt supravegheate de către un bătrân îngrijitor, care se urca în fiecare seară pe o schelă interioară pentru a verifica buna funcţionare a misteriosului mecanism. Povestitorul sugerează chiar realizarea unei insolite simbioze între viaţa bătrânului şi bătăile orologiului din turn. În felul acesta, pentru un timp, se creează impresia că paznicul turnului a reuşit să învingă destinul potrivnic. Totul până când ceasornicul miraculos începe să se deregleze. Luptând să salveze bătrânul orologiu, îngrijitorul se luptă, de fapt, să salveze propria lui viaţă. În disputa tot mai inegală cu timpul intervine şi nepotul paznicului, care, în mod artificial, timp de un an, învârte mecanismele ceasornicului. Într-o noapte însă adoarme, iar orologiul nu mai poate fi pornit. Moartea ceasului are loc în acelaşi timp cu moartea paznicului, scriitorul sugerând existenţa unor legături tainice între om şi ceasornic. Finalul rămâne însă deschis, deoarece această simbioză este doar sugerată.

Oscar Lemnaru cunoaşte bine poetica povestirii. El ştie să creeze atmosfera necesară declanşării relatărilor, cunoaşte rolul pauzelor şi şi-a însuşit tehnica gradaţiei. Drept consecinţă, mizând pe suspans, povestirile sale reuşesc să acapareze interesul cititorilor.

Terezia FILIP

INCURSIUNE ÎN TOAMNA DE AUR DE LA CHIŞINĂU (II)

II. **Citind Basarabia, în prezentul şi în trecutul ei**

Privirea mea citeşte nu doar texte şi cărţi. Citesc configuraţia unui teritoriu, designurile trasate de-o anumită concepţie administrativă, şoselele, oraşele şi arhitectura ca pe un cod social, citesc chipurile şi atitudinile omeneşti, zâmbetele, tăcerile şi temerile. Şi astfel aflu şi înţeleg sensul lor subiacent. În Chişinău caut cu ochii, nu blocurile de beton ale unui oraş socialist, ci ziduri care să indice clădiri istorice, edificii din secolul cutare sau cutare, din sec. XVIII bunăoară, ori din al XIX-lea, monumente istorice, biserici şi mănăstiri. Cine le-a ctitorit? Ce evenimete de istorie au găzduit unele clădiri? Ce bătălii celebre se vor fi dat pe unele din colinele Moldovei? Ce incidente bune sau rele s-au petrecut în cutare sau cutare colţ, stradă, cartier al oraşului? În Evul Mediu, în istoria modernă, după 1812, ori în cea recentă?

Chişinăul, situat în liniştea intensă a câmpiilor răsăritului - adevărate puste orientale - dă impresia că spaţiul învăluie oamenii şi oraşul în orizontalitatea aparent calmă a acestui ţinut. Oamenii? Cetăţeni de capitală, civilizaţi, liniştiţi, politicoşi, o distincţie răsăriteană liniştită şi discretă. Ei trăiesc, ca şi oriunde pe pământ, în dimensiunea propriei istorii, a timpului şi a spaţiului, aici parcă mai puternice decât individul. O senzaţie - cu Răsăritul nu te poţi pune de-a curmezişul, iar dacă o faci, rişti ce a riscat Napoleon, ce au riscat armatele Reichului. **Drumurile şi orizonturile Răsăritului**, Câmpiile Moldovei cu viile, livezile, lanurile sau cu gospodăriile - nu fermele - sunt un remarcabil potenţial economic, dar interes şi eficienţă scăzute raportat la imensele întinderi. Colinele - irigări şi modernizări puţine ori deloc, investiţii minime, satele pitite între livezi, ascunse parcă anume de privirea călătorului iscoditor, cum sunt eu, oameni supuşi locurilor. Tinerii - atraşi de mirajul Occidentului, plecaţi departe, mână de lucru ieftină. Valori: sentimente puternice, nostalgii şi suferinţe tăcute, tradiţie voit *uitată* ori bine îngropată în amintiri, dacă nu de-a dreptul înghiţită de istoria recentă.

Vizită la mănăstirea Curchi (numele adevărat Curci), la circa 60 de km de Chişinău, cu Elena, Eugen, Oxana, Virgil. Aflăm cine a ctitorit mănăstirea transformată de regimul sovietelor în sanatoriu de boli psihice. Admir stilul arhitectural inedit pentru mănăstirile răsăritului dar nu înţeleg de ce tabloul votiv al Regelui Mihai de pe zidul interior al catedralei a fost acoperit cu zugrăveală nouă. Aflăm însă de la Fratele Augustin (iubitor de cărţi şi autor el însuşi) despre miracolul ce se petrecea aici în perioada de ocupaţie sovietică: icoana Maicii Sfinte cu Pruncul în braţe încastrată în zid - nu putea fi dislocată fără a sparge edificiul - era acoperită periodic şi insistent ba cu smoală, ba cu zugrăveală, ce, nu după multă vreme, cădea însă mereu, iar icoana ieşea iar şi iar la vedere, spre ciuda şi necazul oficialităţilor, ce din nou cereau să fie acoperită. Azi, icoana se află triumfătoare pe zidul-frontispiciu al rezidenţei episcopale din incinta mănăstirii. Aflăm câte ceva din istoria tragică a acestei ctitorii refăcute azi spre lauda şi preţuirea călugărilor ce-o păstoresc. Aşezământul, iniţial cu şcoală, internat şi foişor - arhitectura vechilor clădiri comunică într-un limbaj al ei - şi cu o arhitectură netipică altor edificii mănăstireşti răsăritene, a fost ocupat brutal, *secularizat* de regimul comunist, călugării, puşi să-şi sape groapa, apoi împuşcaţi iar aşezământul transformat în spital psihiatric, cu gratii la ferestre. În adâncul pământului din incintă s-au găsit pe-alocuri oase, rămăşiţe umane mai vechi şi mai noi. [*„Pe oasele lor s-a aşezat şi stă pământul Moldovei ca pe umerii unor uriaşi"* (discursul lui Ştefan cel Mare în viziunea lui Delavrancea)]. Reflectez în sine-mi: sistemul comunist sovietic, atât de *„înfloritor"*, producea suficient de mulţi inşi afectaţi mintal, încât să transforme un aşezământ monahal şi confesional din cele mai semnificative, cu funcţii educative, în spital de boli mintale. Azi, mănăstirea reînviată, splendidă, foarte apreciată şi foarte vizitată, în curând va deschide o bibliotecă cu numele de N. Steinhardt. (Promit să-i trimit Fratelui Augustin ***Jurnalul fericirii***). Istoria ei însă, bună sau rea, mai adăposteşte taine ce parcă s-ar cere lămurite. Jos la poalele dealului, sătucul Curchi, fondat şi dezvoltat în istoria recentă, numai ca urmare a activităţii intense de la Mănăstirea-spital. La întoarcere trecem prin Mana – unde s-a născut Paul Goma, dar puţini moldoveni par să ştie şi mai puţini vorbesc despre asta.

(*Continuare în pagina 14*)

Ionuţ CARAGEA

ULTIMA CARTE DESPRE ÎNTUNERIC, ÎNTÂIA CARTE DESPRE LUMINĂ?

Volumul ***Ultima carte despre întuneric***, publicat în 2012 de Editura Ortoepia din Deva, este semnat de Bianca Dan, o autoare care foloseşte un ton dur, percutant. Ovidiu Vasilescu menţionează în generoasa prefaţă că a citit această carte cu aceeaşi religiozitate cu care i-a citit pe Georg Trakl şi Edgar Allan Poe.

Nota introductivă a autoarei o găsim, oarecum, nefolositoare (*„Şi întunericul din noi visează"*, p. 11), un poet nefiind obligat să-şi explice intenţiile şi nici să deconspire tainele creaţiei sale. Poezia vorbeşte de la sine, nu este problema poetului cine reuşeşte sau nu să înţeleagă mesajul liric.

Încă de la începutul volumului suntem martorii unui jurnal personal, cu tristeţi şi angoase provocate de lipsa unui personaj, despre care autoarea spune, fără a practica lamentaţia: *„aş bea otravă / doar să te văd că respiri"* (p. 13). Ostentativ, folosind bisturiul talentului său (*„poezia se simte ca lama unui bisturiu pe corzile vocale"*, p. 59), aceasta taie cu poftă din carnea vie a întunericului şi extrage otrava unor versuri care par, uneori, cinematografice. Un pic de horror, un pic de Frankenstein (p. 24), un pic de răzbunare şi de sadism într-un univers poetic ca o *„orgie apocaliptică din care se vor naşte tsunami"* (p. 79). Autoarea spune clar: *„am vrut să scriu ceva hard / dar mi s-au aburit ochelarii /... / unica tortură pe care mi-o permit eşti tu"* (p. 26). O dedublare întunecată a personalităţii cu scopul de a tortura realitatea şi, în acelaşi timp, de a suporta tortura realităţii, acceptând consecinţele nefaste ale unor fapte şi alegeri care dor, dar care nu subjugă. Se transformă pur şi simplu în artă.

Ce îi lipseşte Biancăi Dan, dacă am vrea să ne inspirăm pozitiv din versurile sale? Poate explozia dragostei, acea trambulină de la întuneric la strălucire, de la agonie la extaz, de la *păcate originare* (p. 78) la mântuire. În expozeul ei despre întuneric, autoarea pare a fi descumpănită de *„arta privitului în gol"* (p. 34), unde *„iubirea e rezultatul incert al unei posibile ecuaţii"*, nimic mai mult. Nu se întrevede speranţa, până şi îngerii, la care ar trebui să se roage, sunt doar *„cai de povară"* (p. 35). Însă poezia, chiar şi în acest stadiu pesimist, obsesiv, are rolul ei. Face din suferinţă şi despărţire nişte stări (concepte) mai tolerabile. *„Închipuie-ţi o lume în care nu se scriu poezii"* (p. 36), ne avertizează poeta, care subzistă ca o *„cenuşă în urna îmbrăţişării"*, din pricina unui personaj pe care nu-l mai iubeşte (p. 38), ea iubind doar *„psihoza care îmbracă diverse forme"* (p. 41), *„asistând la funeraliile propriilor cuvinte"* (p. 44).

Şi ce mai rămâne dintr-o fiinţă răvăşită de amintirea iubirii, după *„singurul deşert pe care-l traversează spre Mecca"*? (p. 50). Doar o *„fată de paie"* (p. 56), mama ei culegându-i *„toate frunzele din păr, tot ce-a rămas după furtună"*. Poeta se întoarce în inima mamei sale, *„ca-ntr-un lan de porumb din care au zburat toate păsările"*. Frumoasă şi sensibilă întoarcerea la copilărie şi la valorile familiale, chiar dacă iubirea a lăsat un gol *„ca un ecou în groapa Marianelor"* (p. 89) sau *„ca un sarcofag în care vieţuieşte noaptea"* (p. 68), un sarcofag plin de *„unelte de scris"* (p. 73).

Nici moartea nu lipseşte din acest volum, îmbrăcând diferite nuanţe şi personificări, definiţiile despre ea având, deseori, valori aforistice. Este invitată la un *„blind-date"*, fiind *„jumătatea mea"* (p. 19). Este *„un interludiu universal / o pistă de unde ne luăm zborul / involuntar"* (p. 37) sau *„o mixtură ieftină pe care o bei / atunci când vrei să te vindeci de dragoste"* (p. 63). *„Are un limbaj bifurcat"* (p. 81), devine *„o rutină"* (p. 92) sau *„o incizie / făcută pe întuneric de un călugăr orb"* (p. 42) şi *„mă ajută să trec strada / într-un desen animat pentru oameni de paie"* (p. 74). O moarte care, chiar dacă *„mă acuză de plagiat"* (p. 75), *„o exersez zi de zi"* (p. 96) ca pe un *„fluviu risipit în albia trupului"* (p. 103).

La sfârşitul volumului, autoarea grupează 15 poeme în proză despre întuneric, mai ample, mai meditative, amintindu-ne de pesimismul lui Cioran şi Nietzsche sau de cugetările Anei Blandiana. *„Privesc"*, *„sunt"* şi *„eşti"* sunt epicentrele cutremurului sentimental din primele trei poeme, cutremur care o transformă pe poetă într-un profund filozof, fenomen rar întâlnit în lirica feminină contemporană, unde se mizează mai mult pe natură şi pe eros. Chiar dacă femeia care iubeşte *„suferă de un deficit de atenţie, care se manifestă atunci când plouă prea încet sau ori de câte ori vibraţiile tale ajung să-mi dărâme pereţii"*, chiar dacă *„a îmbătrânit şi dragostea, uitată în coşul cu rufe murdare"* (p. 109), poeta nu suferă de acelaşi trist tratament din partea celor care preţuiesc cu adevărat arta şi valorile umane. Entuziasmul lui Ovidiu Vasilescu din prefaţă şi îndemnul lui „Ionuţ Copil" din postfaţă sunt pe deplin justificate: *„Scrie Bianca Dan, scrie, că scrii bine"*.

Izabella KRIZSANOSZKI

LA RĂSCRUCE DE... VERSURI

Autor a nu mai puţin de douăsprezece volume de istorie şi de critică literară, semnatar al unui număr remarcabil de traduceri şi realizator al unor valoroase antologii, italienistul Geo Vasile îmbogăţeşte lectorul, fie el autohton sau din Peninsulă, cu un florilegiu bilingv de poezie românească modernă şi postmodernă (***Poeti romeni al bivio: continuità e rottura. Saggi e breve antologia bilingue***, Craiova, 2012).

Cele aproape două sute de pagini, apărute sub egida Fundaţiei „Scrisul Românesc", includ creaţii reprezentative ale ultimului veac, prefaţate de o secţiune eseistică ce are rolul de a familiariza cititorul cu universurile lirice ale poeţilor antologaţi.

Dintre numele grele ale modernismului românesc, traducătorul a selecţionat patru autori emblematici, veritabile generatoare de epigonism: un *„simbolist crepuscular - existenţialist"* (George Bacovia), un *„promotor al avangardismului şi, în acelaşi timp, explorator elegiac al psihicului nostru"* (Ion Vinea), un *„reprezentant de vârf al poeziei orfice, metafizice, expresioniste"* (Lucian Blaga) şi un *„clasic al suprarealismului românesc şi european"* (Gellu Naum). Prin extraordinara capacitate de reinventare a limbajului poetic, dar şi de sfidare a retoricii comuniste, autori precum Mircea Ivănescu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Virgil Mazilescu ilustrează, concomitent, vocaţia continuităţii şi a rupturii. În sfârşit, postmodernii - Daniel Corbu, Geo Vasile, Gellu Dorian, Ion Mureşan, Nicolae Ţone, Angela Marinescu, Ruxandra Niculescu, Ioana Crăciunescu, Gabriela Creţan, Marta Petreu, Mariana Marin, Maria Calciu, Irina Nechit, Ruxandra Cesereanu, Eugenia Ţarălungă, Linda Maria Baros - reprezintă atât de dorita sincronizare a poeziei româneşti cu lirica europeană. Nonconformismul, apetenţa pentru ludic şi parodic, versatilitatea sunt tot atâtea amprente stilistice care transformă poemele lor în fascinante şi inedite aventuri ontologice.

Chiar dacă nu împărtăşeşte demarcaţia poeziei în funcţie de gen, Geo Vasile mărturiseşte că *„discursul liric feminin autohton s-a modernizat până la a putea concura cu marile nume ale poeziei italiene şi occidentale"*. Drept exemplificări, citează transgresiunile alegorice şi provocatoare ale Angelei Marinescu, autoreferenţialitatea şi senzualitatea Ioanei Crăciunescu, suavităţile şi neliniştile Gabrielei Creţan, minimalismul Ruxandrei Niculescu, fragilitatea şi solitudinile Marianei Marin, forţa şi prospeţimea Irinei Nechit, eclectismul Ruxandrei Cesereanu, luciditatea Eugeniei Ţarălungă, dezinvoltura Lindei Maria Baros.

Pentru a veni în ajutorul cititorilor mai puţin familiarizaţi cu diversele paliere ale culturii române, traducătorul a inserat scurte, dar relevante explicitări (spaţiu mioritic; Muzeul Satului; Copou; revoltele conduse de Gheorghe Doja, Horia, Cloşca, Crişan, Tudor Vladimirescu). În acelaşi spirit, biobibliografiile sunt bine-venite pentru înţelegerea traiectului intelectual al creatorilor; remarcăm scrupulozitatea prezentării lui Gellu Naum, un destin literar unic, plăsmuitorul unei matrici stilistice inconfundabile, a cărei tălmăcire în italiană a apărut în 2006 (***La quinta essenza***) sub semnătura aceluiaşi Geo Vasile.

Spirit reflexiv, pasionat de poezie, septuagenarul autor al ***Nimfelor & Himerelor*** (căruia-i adresăm, pe această cale, felicitările noastre) clădeşte, prin recent apăruta antologie, încă o punte în spaţiu, dar şi în timp, înscriindu-se printre cei mai consecvenţi promotori ai culturii române în lume.

Livia MĂRCAN

NEVOIA DE COPILĂRIE

Placheta bilingvă de versuri ***Copilăria - sunet sublim***, semnată de Maria Bonea, Baia Mare, Editura Eurotip, 2008 şi dedicată tot nepoatei sale Iulia Carina, aduce în atenţia şi în simţirea cititorului universul copilăriei de care ea a fost apropiată şi prin meseria-i de profesoară; ne urmăresc în aceeaşi măsură imaginea satului idilic, a datinilor, a prietenilor, a părinţilor, amintirea vremurilor apuse, precum şi „*a celor care veghează alinarea*" pe frontul vieţii; toate devin subiecte ale poeziilor sale, care sfâşie delicat pânza de melancolie femeii încercate de viaţă cu bune şi cu rele. Versurile semnate de ea au parfumul timpurilor de altădată, sunt pline de căldură sufletească, lipsite de cel mai mic zbucium, chiar dacă problemele pe care ni le propune spre meditaţie nu sunt lipsite de neguri. Ea nu problematizează viaţa, sentimentele, întrebările sale nu sunt rostite de dragul retoricii; ele sunt modul ei personal de a se exprima artistic pe sine într-o formă poetică veche, dar mereu proprie omului profund, care nu trăieşte în afara celorlalţi.

Copilăria este nu numai o etapă a vieţii în poezia ei, ci şi o stare de suflet a poetei, după cum mărturiseşte nu o dată: „*Iar mama din eternitate / Se bucură de gestul tandru / Văzând că suntem iar copii*" (***Mireasma rozelor de rug***). Fiinţa pe care o caută în toate şi care dă alinare zbaterilor sale este, firesc, mama: „*Te caut, mamă obosit / rostesc priviri îngrijorate-n jur / Dar nu-ţi văd ochii de azur*" (***Reîntâlnire în timp***). Alteori, din prea plina-i inimă, poeta încearcă să aline suferinţa celor dragi: „*Înfruntă-ţi of-ul în tăcere / Să uiţi mereu de-a ta durere*" (***Trecând marea cea mare***). Nepoţica atât de mult iubită este „*ghiocel curat*", „*ghiocel duios*", „*boboc înlăcrimat*" precum o floare delicată în primăvara vieţii. Epitetele creează de fapt portretul fizic al nepoatei adorate. Citindu-i versurile, ne deschidem ochii spre un univers mai gingaş, calm şi delicat. Gestul ei poetic mărturiseşte voinţa şi nevoia de a căuta virtute şi bunătate în sufletul cititorului modern căruia se adresează. Poeta descoperă laturi ascunse ale personalităţii semenilor cărora le dedică poezii, în cadrul unor portrete lirice, întâlnite şi în celelalte volume, create cu inteligenţă şi cu un remarcabil spirit de observaţie.

Dragostea de ţară emană cu forţă în poezia sa: „*Oriunde-ai fi, oriunde eşti / Te cheamă-n zare seara*" (***Chemări duioase***) şi se asociază celorlalte sentimente majore care-i străbat versurile.

Maria Bonea este tânără în simţire, dar în inima şi în mintea ei se rotesc imagini din care creează o lume în care doreşte să se instaureze armonia, buna înţelegere, bucuria, pacea. Ea transpune în versuri ceea ce are şi în viaţa cotidiană, starea de poezie, menirea ei fiind alungarea tristeţilor care pot întuneca cunoaşterea de oameni, prietenia şi trăirea armonioasă a tuturor momentelor vieţii, indiferent de coloratura lor. Din poezia ei lipseşte zbaterea; ea nu afişează tragism pentru evenimente cum ar fi moartea, ci o linişte care creează senzaţia de prelungire a vieţii şi de înălţare, conform viziunii creştine. Prin incursiunea în trecut, cu înţelepciunea prezentului, ne oferă o călătorie în care metafora este suverană. Există o profunzime a credinţei şi a convingerii nu întotdeauna exprimată direct, precum că omul nu este singur în faţa nevolniciilor, că are acolo, Sus, un sprijin. Poeziile sunt însoţite şi în acest volum de dedicaţii, citate din gândirea unor celebrităţi precum: Hipocrate, Hasdeu, Erasmus, Leonardo da Vinci, Seneca, de proverbe româneşti care degajă sentimente profund umaniste, pe care le consideră valori umane fundamentale. Poeta foloseşte cu măsură cuvinte mari, în aura nostalgiei care o copleşeşte, astfel încât nimic nu pare fals, mimat, de aceea convinge. Alteori, exprimarea îi este directă, fără a intra în banalitate: „*Mi-e tare dor de tine, mamă*", „*Şi visându-ţi universul*", „*Un gând luminos de speranţă*". Nu o dată poezia apare ca un scut propriu, impus cu hotărâre cititorului, împotriva necazurilor şi a iernii vieţii. Durerea pierderii unor fiinţe dragi sau a propriilor frământări, pe care le mărturiseşte arareori direct, are în preceptul creştin, pe care adesea îl simţim prezent în versuri, un rol purificator, tămăduitor. Poeta „*savurează viaţa*" prin poezie şi tot prin poezie încearcă să descifreze fenomenele concrete ale vieţii din jurul ei: „*Doar auzind că vin cocorii / Am înţeles că vine toamna / Dar savurăm mireasma vieţii / În poezie, chiar şi iarna*". Nu o dată Maria Bonea revede grădina casei în care a crescut, care este şi „*grădina inimii*" şi ale cărei mistere încearcă să le înţeleagă.

O atitudine nostalgică, lirică, liniştitoare, frumoasă, creştină, mângâietoare degajă întreaga poezie a plachetei sale de versuri ***Copilăria - sunet sublim***. Numeroasele referinţe critice care analizează versurile din perspective diverse, precum şi prefaţa semnată de cunoscutul poet şi critic literar G. Vulturescu ne dau măsura individualităţii poeziei şi a talentului autoarei.

Radu BOTIŞ

GÂNDURI DESPRE CARTE

Prefaţă

Am fost creaţi pentru a preamări în permanenţă Ilustrul Creator, Cerescul Părinte. Chiar dacă protopărinţii noştri Adam şi Eva au căzut în păcatul neascultării, Pronia Divină a continuat să fie alături de om. Semne şi minuni se realizează, iar mintea umană, lăsându-se călăuzită de valorile creştine, contribuie la binele comun. Părintele Ion Turnea îşi binechiverniseşte talanţii pe care i-a primit aşa cum se cuvine unui slujitor ales pentru propovăduire iar ***Culegere de flori duhovniceşti***, ***Cuvinte pentru suflet*** vine şi întăreşte aceasta.

Lumea în care trăim, adesea cuprinsă de încercări şi incertitudini îngăduindu-şi trecerea către odinioară, trebuie să înalţe, ca ultimă salvare, glasul către Bunul Dumnezeu. Eşti cuprins de o stare ce emană un balsam edenic parcurgând această carte, cuvântul ziditor de suflet, dătător de speranţă, o armonie pornită din slova cu mărinimie şi drag dăruită. Arta cuvântului se împleteşte cu datoria sfântă a slujirii. Bine structurată, dispunând de o sursă bibliografică plină de substanţă, oferă răspunsuri şi explicaţii pertinente căutătorilor şi împlinitorilor de sacru.

Avem nevoie permanentă de asemenea cărţi. Rugăciunea, răbdarea, prietenia, ascultarea, blândeţea, smerenia, cumpătarea, responsabilitatea sunt teme de real interes, pe care le putem cuprinde parcurgând cu înţelepciune creştină paginile de faţă. Părintele cărturar s-a străduit să ne ofere acest buchet de flori duhovniceşti îndemnat de harul călăuzitor, aducător de mireasma raiului. Oare ce poate fi mai înălţător pe acest pământ decât a ne lăsa în permanenţă călăuziţi de Cel care, coborând din înaltul cerului, acceptă să ne redea starea primordială prin jertfa crucii? Cu adevărat omul creştin este omul etalon de care are nevoie Biserica, dar şi societatea în ansamblul ei. Este vremea să vedem dacă roadele virtuţilor dobândite sunt pe măsura aşteptărilor Lui. În această călătorie şi autorul pune în valoare, în cuvinte alese, lumina veşnic vie a faptelor bune, indispensabile mântuirii.

„*Fiţi treji şi privegheaţi*" (I Petru 5) ne readuce aminte părintele prin glasul ***Sfintei Scripturi***, tocmai pentru ca întunericul să nu cuprindă Creaţia lui Dumnezeu, iar sufletul să-şi poată primi cu adevărat hrana cea necesară pe calea îngustă care duce către veşnicie. Ştim că am fost creaţi cu un scop nobil, iar înţelepciunea plină de preţuire a Tatălui ne obligă pe fiecare în parte, pe toţi împreună să iubim pe Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit mai întâi (I Ioan 4, 9).

Pe cărările vieţii acesteia trecătoare cartea de faţă poate reprezenta un îndreptar extrem de util, cu poveţe pline de înţelepciune, un crâmpei de comoară neveştejită, o mlădiţă cu adevărat roditoare.

Armonia lumii acesteia se găseşte în fiecare dintre noi atâta timp cât florile duhovniceşti nu vom îngădui să se ofilească în urcuşul nostru pe calea sfinţeniei, perseverând fără tăgadă în *credinţă*, *nădejde* şi *dragoste sfântă*.

Doar alături şi lângă Dumnezeu ne vom găsi fiecare menirea, iar la sfârşitul drumului vom putea spune: „*Lupta cea bună m-am luptat... credinţa am păzit*" (II Timotei 4,7).

Gheorghe PÂRJA

POVESTEA UNEI SĂPTĂMÂNI

După publicarea a trei cărţi de aforisme şi cugetări, profesorul de matematică şi informatică Valer Turcu-Iorga ne dăruieşte un volum de proză. ***Între două duminici*** (Editura Proema, Baia Mare, 2012). De la început merită amintit că autorul are aceeaşi obârşie cu scriitorul Pavel Dan (Triteni), a cărui umbră este uşor aplecată peste naraţiunea lui Turcu. Se detaşează de predecesorul său prin timpul istoric abordat şi, evident, prin maniera narativă mult mai lejeră şi directă.

Izbânda nuvelei este personajul Samoilă, în jurul lui gravitând un univers care îi este aproape, îl stăpâneşte şi ni-l redă într-un decor personal. Pentru Samoilă oraşul este împrejurarea secundă, pe când locul lui de la marginea pădurii este centrul existenţei. Samoilă este ţăranul isteţ, cu darul pildelor intrând în relaţie cu semenii (mai ales în trenul spre Braşov), cu zestrea inteligenţei native.

După lectura cărţii, m-am îndepărtat de prejudecata că ar fi o povestire liniară. Deşi nu se întâmplă evenimente şocante, naraţiunea ascunde frământări sufleteşti marcate mai ales de mişcarea vremii. Se observă pasiunea pentru relevarea amănuntului semnificativ.

În nuvelă, Turcu face o reconstituire afectivă a mediului rural, iar personajele sunt documente umane pentru timpul evocat. Jocul dintre vis şi veghea dinlăuntrul ficţiunii, pe de o parte, şi confesiune pe de altă parte pune naraţiunea pe un drum captivant. Prozatorul cunoaşte bine rânduiala omului de la ţară, ştie să-i descifreze înţelesurile din gesturi, dar şi din vorbele spuse cu tăiş.

Nuvela este compusă din câteva scene - ce se derulează între două duminici - care recompun un univers dens. În acest răstimp, Samoilă face incursiuni în realitatea care se schimbă sub ochii lui. Eroul, trăind într-o singurătate aparentă, îşi duce viaţa după legi vechi. De la atmosfera casnică la energia vieţuirii fără complexe. Ştie cu demnitate să se adapteze la noile formule istorice. Este obligat să iasă din cercul lui, pentru a face schimb de produse, dar nu este strivit, ci se descurcă prin înverşunare şi demnitate. Chiar cu ironie ţărănească. Reacţionează la noua ordine politică ce a atins şi marginea lui de lume. La nuntă (simbolic final!). Scripcăraş dă tonul unui cântec cu înţeles: „*Cobori, Doamne, pe Pământ / Şi vezi Groza ce-a făcut!*"

Autorul are har pentru fineţea desenului epic, în care conturează mentalităţi şi sensibilităţi întrupate în personaje care se reţin. Există şi o confruntare tacită între o lume bine închegată şi alta, care atentează la firea dârză a unei rânduieli vechi. Care nu cedează uşor în faţa avalanşei.

Autorul nu este preocupat de declinul satului românesc, ci de radiografia lui la un moment dat. Şi totuşi, sugestia ruinii se poate constata. Nu mai este cum a fost, derivă din alternanţa dintre un rural asumat şi o modernitate care-l înconjoară. Aici umbra lui Pavel Dan este resimţită. Sinceritatea mărturisirii, cu scriitura atentă şi fluentă, dă savoare nuvelei.

Povestea unei săptămâni este şi o iscusită construcţie epică ce face parte din organizarea unui edificiu bine articulat. Mai am de adăugat că personajele lui Turcu - mai ales Samoilă - cred în înţelepciunea care le scoate din încurcătură cu pofta de a rămâne în istoria lor. Vorba le este aparent simplă, au replică la realitate nu de puţine ori aforistică. Prozatorul a aflat o formă atractivă de a povesti cu un acut simţ al observaţiei. Ca metaforă a lucidităţii mă reazem: „*La vremea asta şi apele dorm, numai Samoilă şi Sofronica nu*".

Aventura epică a profesorului Valer Turcu-Iorga exprimă atitudinea naratorului faţă de ceea ce povesteşte, dar şi faţă de sine însuşi. Întâmplările dintre două duminici sunt reuşite iluminări pentru o lume care nu cedează uşor. O dureroasă dezrădăcinare, dramatică ruptură cu botezul timpului.

Daniela SITAR-TĂUT

CONFLUENȚE ROMÂNO-SLOVACE ÎN SECOLUL TRECUT

Lansat în 12 decembrie 2012, în aula Universităţii Constantin Filozoful din Nitra, în prezenţa oficialităţilor din cele două ţări (şi având deja primul tiraj epuizat în acest moment), volumul lui Peter Kopecký, ***Z mozaiky slovensko-rumuniských vzaťhov v 20.st./Din mozaicul relaţiilor româno-slovace în secolul al 20-lea*** (Vydavateľstvo Iris, Bratislava, 2012) continuă seria cercetărilor romaniştilor slovaci referitoare la confluenţele dintre Slovacia şi România. Deţinător a două doctorate, unul în domeniul limbilor romanice şi un altul în ştiinţe istorice, cu o incitantă teză ***România la răscruce: 1944-1947***, bursier al Guvernului Francez la Sorbonne, director al Relaţiilor cu ţările romanice la oficiul de turism CEDOK din Bratislava, apoi al Reprezentanţei CEDOK din Bucureşti, ambasadorul Republicii Slovace în România şi în Republica Moldova (1997-2002, *„numit fără să fie nominalizat de vreun partid politic"*), membru în cabinetul de protocol al ministrului de externe al Republicii Slovace, profesor la Institutul de Studii Europene şi Relaţii Internaţionale din cadrul Universităţii Komenský din Bratislava, cunoscător a nu mai puţin de şapte limbi străine, Peter Kopecký este o personalitate complexă a acestui areal, recunoscut deopotrivă ca diplomat, istoric, lingvist sau translatolog.

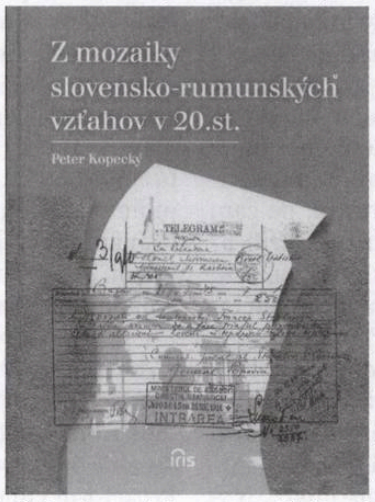

Caracterul pluralist al recent apărutului său tom este explicitat de autor: *„Monografia de faţă are un caracter ştiinţific, include mai multe articole elaborate în baza documentelor de arhivă şi reprezintă mai ales o abordare sinoptică decât una de sinteză. Capitolele analizează aspectele şi punctele de intersecţie ale istoriei împărtăşite, precum şi evenimentele comune Slovaciei, respectiv Cehoslovaciei şi României din secolul al XX-lea.*

Din perspectiva structurii şi a conţinutului, lucrarea denotă un profil specific. Autorul preferă să prezinte punctele de turnură şi evenimentele concrete, în locul unui text istoric continuu, neîntrerupt. Graţie acestui procedeu emerg interferenţele istorice, diplomatice, culturale între cele două ţări, naţiuni şi între cetăţeni.

Lucrarea are ambiţia de a reda un tablou selectiv şi reprezentativ. Pentru a atinge un astfel de obiectiv, pune accentul în mod natural pe interferenţele mai puţin cunoscute. Descoperă punctele slabe ale problematicii moderne colective, interesele şi dificultăţile comune ale prezentului. Însă nu neglijează nici vechile intersecţii de ordin lingvistic şi nici fenomenele etimologice. În plus, aduce un sumar al traducerilor artistice şi de specialitate ale operelor slovace în limba română. Lucrarea se doreşte a fi un exemplu de modelare plastică a relaţiilor mutuale, sprijinindu-se pe evenimente, personalităţi şi pe experienţa îndelungată" (p. 271).

Cartea de vizită profesională a lui Peter Kopecký amprentează economia textuală a monografiei. Prima parte este arondată exclusiv palierului politic, selectând câteva falii considerate de el esenţiale în această cinetică a convergenţelor româno-slovace: ***Vojenská misia generála M. R. Štefánika v Rumunsku vo svetle rumunských a francúzskych archívnych dokumentov v karentovanom časopise (Misiunea militară a generalului M. R. Štefánik în România, în lumina documentelor militare româneşti de arhivă)***, ***K niektorým politicko-ekonomickým aspektom československo-rumunských vzťahov v r. 1945-1948 (Despre relaţiile slovaco/cehoslovaco-române din anii 1944-1948)***, ***Postoj Rumunska k hegemónii ZSSR a k okupácii ČSSR v r. 1968 (Poziţia României faţă de hegemonia URSS şi invadarea Republicii Socialiste Cehoslovace din anul 1968)***, ***Pätnásť rokov po alebo čo sme nemali vedieť o rumunskom Decembri 1989 (15 ani „după" sau ce nu trebuia să ştim despre Decembrie 1989 românesc)***, ***Paralely v politickom a hospodárskom vývoji spoločností v Rumunsku a v SR po r. 1992 (Paralele în dezvoltarea politică şi economică a Republicii Slovace şi a României după anul 1992)***, ***Slovensko verzus Zákon o Maďaroch žijúcich v susedných krajinách alebo absencia odbornosti a principiálnosti (Slovacia versus „Legea maghiarilor din statele vecine Ungariei", sau lipsa profesionalismului şi a principiilor)***, ***Rómska problematika na pozadí ybraných faktov zo slovenskej a rumunskej reality (Problematica rromilor pe fundalul unor fapte specifice aparţinând realităţii slovace şi române)***. Haloul istoric nu cred că era nimerit a fi umbrit de componenta lingvistică, ce ocupă terenul părţii secunde.

Cercetătorul a avut privilegiul de-a se putea apropia de documente şi arhive inaccesibile marelui public, atât în perioada cât şi-a exercitat atribuţii diplomatice, cât şi ulterior. Trăind mai mulţi ani în România, a avut posibilitatea de a lua pulsul evenimentelor postdecembriste în direct, aspect vizibil în capitolele alocate perioadei de după 1989. Relaţiile cultural-istorice româno-slovace durează de aproape cinci veacuri. Primele contacte pot fi amplasate în preajma anului 1553, când umanistul Nicolaus Olahus, după invazia Ungariei de către turci, îşi abandonează vechea locaţie de la Orstrihom şi se instalează mai spre nord, în oraşul Trnava (1553-1567), unde fondează un seminar şi un colegiu iezuit, ce vor constitui piatra de temelie a viitoarei Universităţi de la Trnava (1635). Hiatusul de două secole va fi remediat ulterior, confluenţele fiind de astă dată sociale şi politice. Mişcarea memorandistă şi dorinţa de emancipare a celor două popoare de sub tutela Imperiului Hasburgic creează un liant între acestea, consolidat de acţiunile revendicative comune, dar şi de repercusiunile vindicative imperiale, vizibile prin procese intentate memorandiştilor insurgenţi români, slovaci, sârbi sau prin încarcerarea acestora. Gustáv Augustíny, corespondent a numeroase ziare româneşti centrale, animator politic, formator de opinie, dar şi cel care, în 1885, printr-un triptic serial, ***Micul Paris***, înfăţişează lectorilor viaţa cotidiană bucureşteană în revista „Slovenské pohľadi". Imaginea legendară a jurnalistului revine şi în acest studiu, universitarul preluând în anexe (p. 263-270) această primă relatare complexă (socială, vamală, culturală, comportamentală, istorică, arhitecturală, lingvistică) a capitalei noastre. Posibilitatea oferită elevilor slovaci de a urma cursuri la liceele germane sau româneşti din Transilvania intensifică apropierea dintre cele două ţări, iar stagiul la Sibiu sau Braşov se va dovedi benefic din punct de vedere cultural şi politic. Aici se formează Ján Botto (poetul simbolist Ivan Krasko), traducător al lui Eminescu şi al lui Octavian Goga, dar şi Milan Hodža, fondatorul alianţei naţionalităţilor nemaghiare din Parlamentul de la Budapesta de după 1900, susţinătorul colaborării politice, culturale şi literare româno-slovace din perioada dintre cele două războaie, care are şi o statuie la Sibiu. Ulterior, unificarea Cehiei cu Slovacia după prima conflagraţie mondială, crearea Micii Antante, unirea românilor de la 1 Decembrie 1918 sunt evenimente politice care contaminează şi amplifică apropierile dintre cele două state care vor ajunge membre ale aceluiaşi bloc comunist. Tot în anexe este inserată şi o listă (considerată utilă de autor) a tuturor ambasadorilor cehoslovaci postbelici din România, datele fiind furnizate de Ministerul Afacerilor Externe, respectiv de Ambasada Republicii Cehe la Bucureşti.

Misiunea militară a generalului M. R. Štefánik âîn România este strâns legată de evenimentele Primului Război Mondial. Aflat în decembrie într-o vizită în Moldova, primeşte sprijin pentru alcătuirea unei unităţi militare cehoslovace de cca 1400 de combatanţi. Capitolul nu reflectă odiseea generalului pe tărâm valah, ci face apel la documentele militare secrete române şi franceze, din perioada 28 octombrie 1916-3 ianuarie 1917. Pasajele luminează un capitol necunoscut din viaţa generalului, analizează motivele pentru plecarea temporară din Rusia, precizează activităţile de recrutare a cehilor şi prizonierilor slovaci din România, dar, de asemenea, prezintă fundalul politic şi militar din România, impactul activităţilor sale asupra misiunii cehoslovace de la Consiliul Naţional de la Paris rus-român şi român-francez, relaţiile militare şi diplomatice etc.

Capitolul secund, ***Despre relaţiile slovaco/cehoslovaco-române din anii 1944-1948***, relevă faptul că în perioda interbelică politica de cooperare dintre cele două ţări e axată pe principiile Micii Antante şi ale securităţii colective a statelor membre acesteia. Deoarece România şi Cehoslovacia au în această perioadă o frontieră comună, de 27 de km, s-a decis în cadrul Consiliului Permanent şi al celui Economic ca viitorii ofiţeri să înveţe limba statelor membre, existând chiar o legătură directă cu trenul Košice-Čop-Satu Mare. Deşi s-au alocat fonduri pentru construirea unei căi ferate strategice pe acest itinerar, ele au fost utilizate în alte scopuri. Istoricul completează informaţiile documentare şi cu amănunte pigmentate epic. Astfel, la 2 mai 2005, când se comemorează şase decenii de la eliberarea teritoriului slovac de sub fascişti, la ceremonie participă Regele Mihai I, care-şi conduce singur maşina, la 83 de ani, de la Bucureşti la Bratislava. În perioada 1948-1989 aportul sacrificial al armatei române a fost umbrit (în istoriografie şi în manifestări publice) de cel al armatei roşii atotbiruitoare. Abia ulterior imaginea ei va fi reabilitată, căci trei cimitire adăpostesc peste 13.000 de soldaţi români căzuţi pentru eliberarea Cehoslovaciei: la Trencin, Stará Turá şi Zvolen, în cel din urmă dormindu-şi somnul de veci şi bunicul fostului prim-ministru Mihai Răzvan Ungureanu.

15 ani „după" sau ce nu trebuia să ştim despre Decembrie 1989 românesc evidenţiază contrastiv dezintegrarea regimului comunist în Cehoslovacia şi România, care a avut un ritm şi mecanisme de pornire cu totul diferite, în România a fost o cădere necontrolată sistemului cu mai mult de 1000 de victime, totul pe fundalul unor circumstanţe obscure, încă nedeplin elucidate, preponderent forţele de Securitatea. Autorul oferă o privire confidenţială şi puţin cunoscută, bazată pe cercetări profunde şi competente. deoarece a avut la dispoziţie documente originale din arhiva Securităţii, contacte şi mărturii personale ale oamenilor politici, ale protagoniştilor implicaţi direct în revoluţie. Situaţia de azi din Romania şi descoperirea treptată a unor fapte ascunse anterior dovedesc raţionamentul şi veridicitatea părerilor prezentate, şi anume faptul aparent paradoxal că tocmai apropiaţii lui N. Ceauşescu, membrii camarilei prezidenţiale şi cei mai odioşi securişti au profitat de căderea lui, punând mâna pe funcţii importante în noul-vechi sistem, precum şi pe sume de bani fabuloase, în loc să fie sancţionaţi. Materialul prelucrat în acest capitol a fost prezentat în cadrul diferitelor conferinţe (la universităţile din Pittsburg, Viena, Bratislava, Praga, Bucureşti etc.) Istoricul critică virulent o emisiune a televiziunii slovace de stat dedicată evenimentelor din România '89, denunţând-o drept incompetentă şi superficială.

Problematica rromilor pe fundalul unor fapte specifice aparţinând realităţii slovace şi române este o altă notă comună a celor două ţări. De aceea autorul inserează în prezenta monografie capitolul amintit, publicat anterior în revista electronică recenzată a Universităţii Masaryk din Brno. Prin nişte exemple neobişnuite şi concrete din realitate el relevă stereotipiile populaţiei majoritare faţă de ţigani, nişte rezerve ale societăţii în general faţă de ei şi rezervele pe care le are comunitatea de rromi faţă de elitele ţigăneşti proprii.

Partea a doua a volumului oferă informaţii culturale, traductologice şi lingvistice. ***Z histórie lektorátu rumunského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte UK (Din istoria lectoratului de limba şi literatura română, din cadrul Facultăţii de Filosofie a Universităţii Comenius)*** este contribuţia şefei Departamentului de limbi romanice, Jana Páleníková. După relevarea aportului incontestabil al profesoarei Jindra Hušková-Flajšhansová (1898-1980), care a pus bazele lectoratului de limba română din Slovacia, Jana Páleníková realizează o istorie a catedrei, menţionând atât structura acesteia, cât şi aportul ştiinţific al fiecărui absolvent/masterand/doctorand, concretizat în lucrări de licenţă, disertaţii sau teze ce acoperă falii ample ale literaturii, istoriei sau lingvisticii române. Ulterior, este inclus un sumar al traducerilor artistice şi de specialitate ale operelor slovace în limba română: ***Preklady zo slovenskej literatúry do rumunčiny (Traduceri din literatura slovacă în limba română)***, realizat în colaborare cu Dagmar Mária Anoca de la Catedra de limbi slave a Universităţii din Bucureşti, autorul salutând rolul esenţial al profesorului Corneliu Barborică, prolific şi talentat traducător, dar şi eminent slovacist. Ţinând cont de faptul că monografia a fost editată îl limba slovacă, ar fi fost mai nimerit un inventar al tălmăcirilor din limba română. Informaţiile etimologice sau lingvistice populează cele două capitole finale: ***Lexikálne jednotky a toponymá v slovenčine, prebraté v kontexte valaskej (Unităţi lexicale şi toponime în limba slovacă, preluate cu ocazia contextului colonizaţiei valahe)*** şi ***Viacjazyčný slovník terminológie fauny v rumunskej delte potvrdzuje privilegované postavenie slovanskej lexiky (Dicţionar poliglot de terminologie din domeniul faunei Deltei Dunării, în sprijinul confirmării poziţiei privilegiate a lexicului de origine slavă)***.

Din mozaicul relaţiilor româno-slovace în secolul al 20-lea oferă o privire selectivă, filtrată prin prisma experienţei politico-diplomatice a autorului ei. Detabuizând aspecte problematice, cum ar fi cea a Revoluţiei din Decembrie, disensiuni etnice cu maghiarii sau cu rromii, cartea este una neconvenţională, nonconformistă şi ar merita tradusă în limba română.

Vasile MORAR

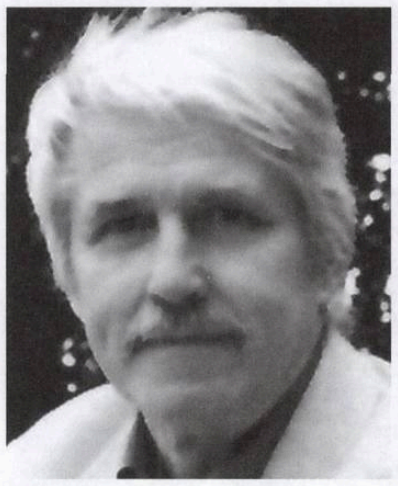

Eu şi şarpele

În somnul meu doar eu şi-un şarpe stăm
unul mai lung ca şarpele de casă
încolăcit pe piept aud cum doarme
şi ca un taler de argint apasă

Eu adormit ca el, cu faţa-n sus
şi peste mine volbură de fluturi
tu atârnai ca un salcâm cu flori
şi mă rugam plângând să nu te scuturi

Când auzeam târşit de şarpe surd
ştiam că somnul s-a ofilit şi plopii
n-o să-mi mai facă semne, numai eu
urma să îmi deschid cu lene ochii

Vânătoarea finală

Despre ce vânătoare vorbiţi voi
despre ce vânătoare
animalele toate au fost împuşcate
cu hăitaşi pricepuţi, prin ponoare

Eu am mai rămas, deşi sunt rănit
alerg printre cătările puştilor spâne
şi aştept să aud pocnitura
şi sângele cum curge din mine

O să vă bucuraţi şi la cheful final
când se va-nchide sezonul de vânătoare
veţi vorbi despre hărnicia puştilor voastre
şi despre îngerul ce vă stă la picioare

În orbita de piatră

ochiul din pahar priveşte prin peretele de sticlă
înspre mine e deschis şi face semne cu mâna
nu ştiu dacă mă vede, întind mâna în faţă
şi în spaţiul dintre degete şi ochiul meu zgârii lumina

ochiul meu vede, dar oare cel din pahar
e un ochi ca oricare, poate e chiar ochiul meu
dar de fapt ochiul meu nu m-a văzut niciodată
sau poate-n pahar e ochiul neştiut al lui Dumnezeu

ochiul stă indiferent în apa paharului
prin pahar trec soarele, stelele, luna
ochiul începe să crească, apa dă peste margini
se sparge paharul, ţipă-ngrozită nebuna

ochiul creşte, se face cât muntele
vine înspre noi zeul chior, strig: ia-l dacă poţi
şi îl apucă cu ambele mâini şi-l aşază
în orbita de piatră ca să ne vadă pe toţi.

Fulgerul

Eram afară când a fulgerat
trecusem doar de o clipă pragul
şi mâna mi s-a aruncat spre cer
ca să-i apuc de mijloc fulgerului zigzagul

Dar l-am scăpat şi-am fost atent din nou
ca să-l apuc pe-al doilea de coadă
şi ca un gând a curs şi-acesta tot
ieşise lumea-n stradă să mă vadă

Alţii plângeau, alţii batjocoreau
când împroşca din fulgere lumină
acuma cei ce trec mă pot vedea
ţinând un fulger ca pe-un şarpe-n mână

Sunt pasăre

Sunt pasăre, da, da sunt pasăre
veniţi să mă vedeţi cum zbor
mi-au crescut pene pe mâini
mi-au crescut pene pe picior

Toate se întâmplă sub aripile mele
râul e ca firul acului de cusut
şi muntele cât muşuroiul de furnici
şi toate au acelaşi început

Ochiul meu mângâie lucrurile
ca peria când ştergem operele de artă
mamă, de-acum n-o să mă mai poţi îmbrăţişa
atinge-mă doar cu privirea şi mă iartă

Ochiul îndepărtat

Calul paşte în fundul ochiului meu
e un cal mare negru - tăciune
în biserica din apropiere
o bătrână intră la rugăciune

croncăne ciorile în plopul uscat
un tren trage şinele după el
în ochiul meu altele intră, altele ies
o femeie spală hainele cu Ariel

Printre lucruri ochiul ca o sferă de piatră
munceşte din greu clipă de clipă
iată, prin preajmă trece şi îngerul
atingându-mi de pleoapă cu o aripă

Pe memoria lui mă bazez
ca să-mi amintesc tot ce-am văzut
prin fundul îndepărtat al ochiului meu
eu nu de mult am trecut

Cimitirul copiilor

Noaptea umblă prin cimitirul copiilor
eu aprind pe umerii crucilor lumânări
în flacăra fiecăreia se aruncă o bufniţă
pute a pene pârgolite în cer, pe cărări

Păsările ard cu flăcări albastre
crucile cad în genunchi şi se roagă
de după colţul cimitirului iese luna
trecând ca o iapă oloagă

Eu număr crucile rămase-n picioare
prin noaptea aruncată în hău
şi sunt curios pe pieptul căreia
este săpat numele meu

Expoziţie

Am să împodobesc pereţii acestui salon
ca într-o expoziţie retrospectivă
de vei fi aproape şi ar fi bine să fii
voi aşeza şi umbra ta costelivă

în faţa ferestrei o s-o aşez
ca să-i nuanţeze formele lungi
toţi o să mă întrebe de tine
te-aş ruga să încerci să ajungi

La data când va avea loc vernisajul
când maeştri vor ţine cuvântări
sunt curios dacă umbra te va urma
sau îi va plăcea printre celelalte lucrări

Ca şarpele e versul

Mă învârt printre prăfuitele cărţi ale mele
şi, vai, nu mai ştiu ce să fac
să le răsfoiesc, să mai scriu
ori poate ar fi bine să tac

Ca un şarpe luminos iese un vers
şi curge pe covor şi se-ntinde
îl apuc de mijloc şi aş vrea
să-l aşez unde-a fost înainte

El, zvârcolindu-se, dă să mă muşte
înseamnă, îmi zic, că a stat ca-n sicriu
îmi desfac pumnul şi-l las să curgă
şi el se aşază-n poemul pe care-o să-l scriu

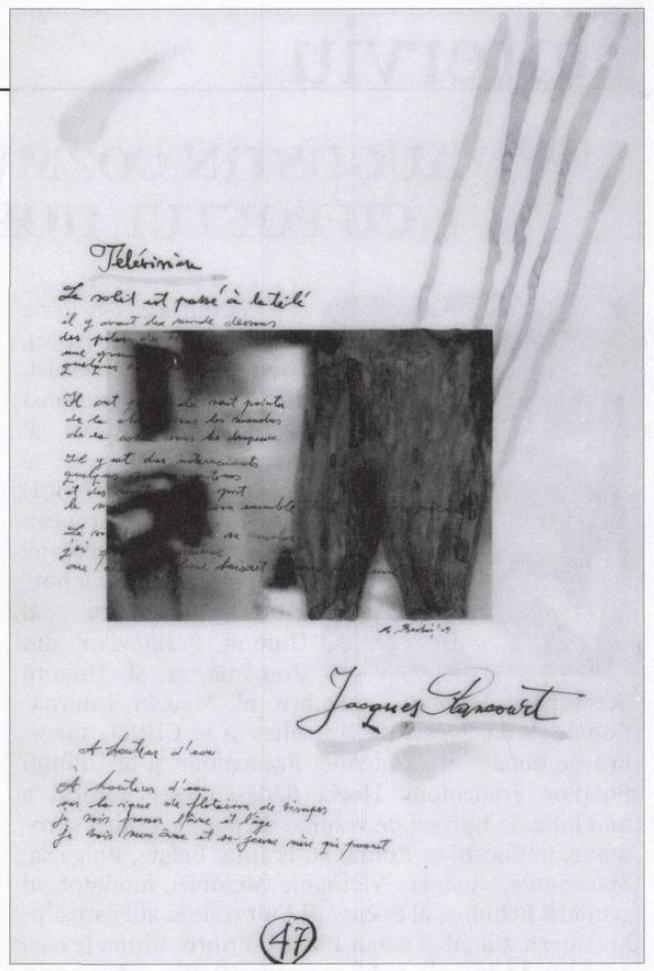

Alb

Atâta alb în meri, în pruni, în lucruri
atâta alb în toate câte sunt
atâta alb ce îmi inundă ochii
şi albul tot cât curge pe pământ

În mine se răstoarnă ca în flaut
în oasele-mi care mă ţin copac
prin creanga de măr dulce zboară îngeri
izvoarele în mine se desfac

Pe Biblie s-a aşezat un flutur
cu aripile desfăcând mereu
şi dintre coli ies sfinţii albi ca neaua
şi printre ei, mai alb ca ei ies eu

Cu mâinile
în vârful fiecărui deget stă deschis un ochi
eu cu mâinile te privesc în fiecare clipă
curgeau pe apă geamuri şi-n unul dintre ele
îngerul ne făcea semne c-o aripă

Am aruncat harpoane şi-am tras geamul la mal
abia am putut smulge îngerul dintre canate
şi când să-l oblojim am observat
că avea numai o aripă pe spate

Şi tu plângeai, dar n-am ştiut că plângi
doar când ţi-am pus o mână peste creştet
cu degetele te-am văzut că tu
oblojai rana îngerului veşted

Pietre şi ceasuri

De multe ori aş vrea să fiu piatră
să nu-mi fie foame, să nu-mi fie sete
sau să fiu ceas rotund
atârnat pe perete

Ca să măsor timpul altora cu răbdare
unora să le spun gata, altuia mai stai
pe limbile mele ca pe braţele crucii
să se aşeze păsările căzute din rai

Şi să cânte, toată ziua să cânte
cântece cum n-aţi auzit niciodată
dacă nici ceas cu patru limbi nu
atunci obadă peste spiţele de roată

Ca să mă rostogolesc peste pietre
ori prin colburile drumului de ţară
şi dacă din tot ce vreau nimic nu se poate
o să mă aşez în pământ cu o mână afară

Mâna care se va transforma în copac
pe crengile căruia vor atârna pietre şi ceasuri şi roţi
şi vor fi atâtea roţi şi pietre şi ceasuri
încât vor ajunge la toţi

*Din volumul **Nu vă temeţi** (III),*
în curs de apariţie

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU POETUL HORIA BĂDESCU

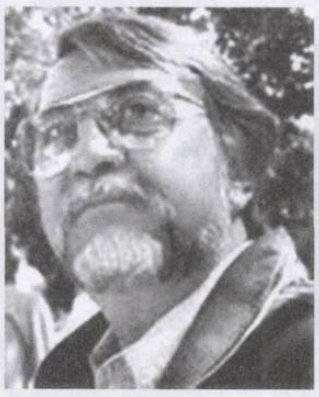

Născut la 24 februarie 1943, la Aref pe Argeș, poet, prozator și eseist, doctor în litere, jurnalist și diplomat, laureat al Premiului „Eminescu" al Academiei Române (1991) și al Premiului european de poezie francofonă „Leopold Sedar Senghor" (2004), membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Uniunii Scriitorilor Francezi, membru al Maison Internationale de la Poésie de Bruxelles și al CIRET, membru de onoare al Academiei Francofone și al Uniunii Poeților Francofoni, Horia Bădescu este autorul a mai bine de treizeci de volume de poezie, eseuri și romane, publicate în România, Franța, Belgia, Bulgaria, Macedonia, Spania, Vietnam. Membru fondator al grupării Echinox, al Societății Culturale și al Festivalului Internațional „Lucian Blaga". Printre ultimele sale apariții: ***Le vol de l'oie sauvage*** (Gallimard, 2000), ***La mémoire de l'Être*** (Éditions du Rocher, 2000), ***Le vent et la flamme*** (Librairie Bleue, 2002), ***Un jour entier*** (l'Arbre à paroles, 2006), ***De la o zi la alta*** (Casa Cărții de Știință, 2006), ***Pielea îngerului*** (Limes, 2007), ***Miradors de l'abîme*** (l'Arbre à paroles, 2008), ***Memoria Ființei. Poezia și Sacrul*** (Junimea, 2008), ***Vei trăi cât cuvintele tale*** (Dacia XXI, 2010), ***Parler silence*** (l'Arbre à paroles, 2010), ***O noapte cât o mie de nopți*** (Limes, 2011), ***E toamnă nebun de frumoasă la Cluj*** (Eikon, 2011).

Augustin Cozmuța: ***Satul argeșean Aref este locul tău de naștere. Prin ce persistă el în memoria ta, acum când cei șapte ani de-acasă s-au transformat în șapte decenii de viață?***

Horia Bădescu: Prin tot ceea ce mi-a dăruit, făcând ca, în aceste șapte decenii de viață care s-au adunat, nimeni să nu fi putut spune că nu-i am pe cei șapte de-acasă. În realitate au fost vreo paisprezece. Trăiți în acel loc binecuvântat de Dumnezeu, un fel de Eden al copilăriei creat de legătura magică, intimă, cu universul copleșitor al munților, de viața bogată, plină, a unei familii puternice, extrem de unite, un spațiu privilegiat care a făcut suportabilă perioada, tragică pentru noi, a anilor cincizeci, anii copilăriei mele. Acolo am primit primele lecții dure ale vieții și am înțeles, cu mult înainte de a-l fi citit pe cronicar, cum e cu așezarea omului sub vremi. Dar acolo am primit și am păstrat pentru tot restul vieții și nemărginita afecțiune a alor mei. Acolo m-am întâlnit cu și am viețuit în orizontul sacrului. A cărui înțelegere a venit mult mai târziu, dar care mi-a însoțit existența și ființa ca o radiație de fond. Ca și aici în nord, Argeșul, acest Maramureș valah, a fost totdeauna marcat de acea transcendență care coboară a perspectivei sofianice. Și mi-a mai dat ceva Areful: conștiința și modul de-a fi al cuiva care-și poate urmări genealogia până în veacul al cincisprezecelea.

A.C.: ***Ai pornit în lume nu „pe Argeș în jos/ Pe un mal frumos", ca-n legenda Meșterului Manole, despre care ai scris un eseu, ci „Pe Argeș în sus", ca și Ion Pillat, pe calea poeziei. Recunoști în aceste coordonate spirituale vreun îndemn favorabil devenirii tale ulterioare?***

H.B.: În jos sau în sus, Argeșul e plin de poezie. În sus se află zarișteа munților Făgăraș și fascinația Urselor, Negoiul, cel pe care-l contempla Pillat din pridvorul de la Florica, atingând cu creștetul norii, tăcerea adâncă a nopților în care poți auzi cum cad stele bătrâne de singurătate. În jos sunt molcomele dealuri subcarpatice și cerul, albastru ca cerul Toscanei, și mânăstirea de care se leagă cel mai tulburător mit al creației dintre câte există. O groază de îndemnuri, cărora li s-au adăugat acelea ale preaiubiților mei profesori de liceu Ion Rizescu și Dracu Moldovanu, binecuvântată fie-le amintirea!

A.C.: ***Cum se face că ai optat pentru deplasarea spre nord, la Cluj, și nu spre sud, la București, pentru a urma studii universitare filologice?***

H.B.: N-am optat, am fost nevoit de împrejurări să o fac, ca atâția alții din familiile *„tarate politic"*. Am încercat Bucureștiul, unde aș fi fost coleg cu prietenul meu Laurențiu Ulici, cu care mă și cunoscusem înainte de examene. Cum ziceam însă, n-au contat notele, ci dosarul tatălui meu și delațiunea fiului unuia dintre *„amicii"* lui, care-mi fusese și coleg de liceu. Așa încât, după doi ani de armată, familia a decis că e mai bine să-mi pierd urmele în provincia în care tata își făcuse studiile normale și-și începuse cariera de dascăl, Transilvania. Așa se face că am ajuns la Cluj.

A.C.: ***Nu numai că ai venit, dar ai și rămas la Cluj pentru tot restul vieții.***

H.B.: Am rămas pentru că m-am îndrăgostit de el. Pentru că m-am simțit de-al locului încă din prima clipă. Pentru că structura mea de muntean s-a dovedit a fi atât de ardelenească. Pentru că lumea literară a Clujului m-a primit cu generozitate. Pentru că, așa cum spuneam în acea declarație de dragoste care însoțește volumul meu ***E toamnă nebun de frumoasă la Cluj***: *„Mi-a dăruit un titlu universitar și o viață bântuită și răsfățată de frumusețea nebună a toamnelor sale, de lumina brumată a străzilor și piețelor, de amurgul portalurilor și de magia locurilor unde se petreceau fabuloase întâmplări goliardice, mi-a dăruit misterul bibliotecilor și miracolul prieteniei, iubirile și tristețile, casa mea și pe toți ai mei."*

La rândul meu, i-am dăruit truda unei vieți, înscrisă într-un raft de cărți și în urmele prezenței mele în existența lui culturală.

A.C.: ***Spiritul libertin poetic s-a împăcat cu rigoarea cărturărească a studiilor filologice de tradiție ardeleană, știut fiind că alți poeți, precum Ion Alexandru, Gh. Pituț ori Matei Gavril, din aceeași vreme, au migrat spre București?***

H.B.: Eu nu cred că treimea despre care vorbești, ca și alții, a plecat la București din cauza unei incompatibilități între boemă și spiritul academic. Eu unul n-am simțit această incompatibilitate, deși, precum știi, sunt unul dintre cronicarii lirici ai boemei, ai marii, adevăratei boeme clujene, iar, pe de altă parte, cum desigur nu știi, am terminat ca șef ales al promoției mele. Boema nu m-a împiedicat niciodată să mă dedau studiului de bibliotecă și patimii patimilor, lectura. De care aveam cu toții nevoie și pe care o practicam cu asupra de măsură. Așa cum se întâmpla în nopțile de vis, în care, dimpreună cu cei trei pe care-i aminteai, citeam cu schimbul din marea poezie a lumii, în cămăruța din mahalaua gării, unde locuia doctul și generosul nostru coleg Ion Papuc, și el dus mai apoi pe drumuri bucureștene.

Deși Emil Giurgiuca spunea că *„Clujul nu e benefic poeților"*, eu cred că, în cazul celor amintiți, a fost, mai degrabă, dorința de a se afla acolo unde se împărțeau atunci, și se împart și mai dihai acum, gloriile literare și beneficiile administrative; literare au ba. Oricât de talentați erau ei, și erau!, au simțit că acolo le va fi mai bine și nu s-au înșelat. Eu însă am iubit provincia: mai liniștită, cu judecăți mai întemeiate, cu orgolii mai domoale și coterii mai benigne. N-o idealizez, dar așa este. În fond, provincia și provincialismul sunt doar o chestiune de interioritate. Vreau să-ți spun că am întâlnit o mulțime de provinciali la Paris. Eu, unul, n-am avut nevoie de București ca să nu mă simt, nici să nu fiu provincial. La Cluj ori la Paris. Și încă ceva, scriind despre experiența sa românească, admirabilul și regretatul poet francez Michel Camus spunea că a avut norocul de a intra în România *„par la bonne porte"*, prin Cluj!

A.C.: ***Te-ar deranja să deconspiri câteva din manifestările boemei clujene în raport cu atmosfera rigidă a tiraniei politice în creștere pe atunci (anii '71-'75 ai zisei „Epoci de aur" ceaușiste)?***

H.B.: Cel mai simplu ar fi să-ți spun: Prietene Augustin Cozmuța, recitește ***Baladele mongoloine*** și vei afla! E acolo tot spiritul acelei boeme de care vorbeam, pe care-l regăseai à l'époque în ***Crâșma lui Mongolu'***, crama intrată în mitologia clujeană a anilor '70, această Capșa transilvană, unde s-a născut Echinoxul și unde ani mulți *„când bătea către chindie / ne-adunam să nu ne știe / potera de la agie!"*, cum ziceam într-un poem. Mai puțin galonată arhitectonic, dar nu mai puțin boierească în spirit decât cea bucureșteană, amestec de pivniță a lui Auerbach și salon atenian, cu vinuri, poeme și cântări goliardice ori ziceri piezișe, dar și cu aplicate și aprinse dezbateri intelectuale, la care participam toți cei mușcați de inimă de duhul nesupunerii, toți *„acei ce nu vroiau să moară"*, tineri și mai vârstnici, literați, pictori și muzicieni, de-a valma. Nu ne îndoiam că agia era prezentă și acolo, dar nu ne păsa! Se întâmplau fapte de neconceput pentru etica epocii, festinuri care țineau până-n zori, alunecări de limbă care l-ar fi îngrozit pe bietul Torquato Tasso, cel terorizat de inchiziția altui secol, care spusese, mai înainte de a se autodenunța, *„mai bine să-mi alunece piciorul, decât limba!"*. În paranteză fie spus, visam pe-atunci să scriu o dramă despre Tasso, o dramă a spaimei și a terorii pe care o mai așteaptă și acum bunul meu prieten, minunatul actor Anton Tauf. Se crease acolo un fel de insulă, un spațiu smuls precarității vremurilor, un refugiu perceput ca un înlăuntru salvator. Așa se explică strigătul legendar, adresat celor ce oficiam la un târziu ceas al serii, de mărețul grafician Florin Creangă, cel care mi-a ilustrat fabulos ***Starea bizantină***, chemarea lui disperată: *„Scoateți-mă de-afară!"* ***Baladele Crâșmei lui Mongolu'*** sunt scrise atunci și sunt străbătute de la un capăt la altul de duhul libertății.

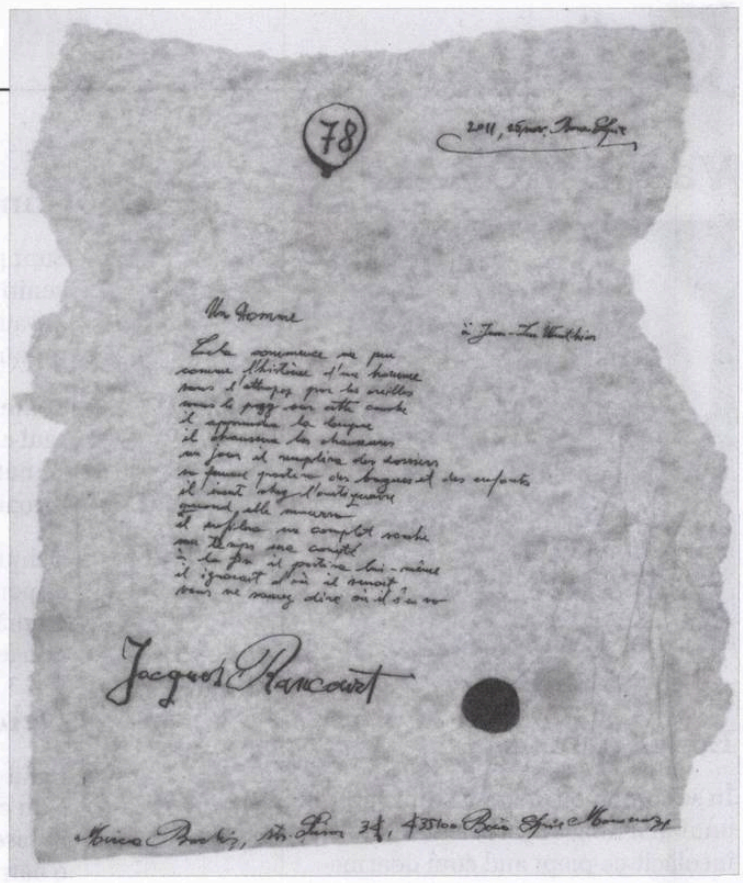

Însă boema intelectuală clujeană mai avea și alte *„refugii"*, intrate de-acum în mitologia urbei. Căci dacă la Mongolu' nucleul îl constituiau *„steliștii"*, Arizona și Pescarul erau fieful *„tribuniștilor"*, iar Conti și Cola ale tuturor. Fără ele, fără aceste *„refugii"*, viața ar fi fost de nesuportat!

Însă evocarea acelui timp și a acelor fapte are nevoie de un alt spațiu, poate nu de una, ci de mai multe cărți. Din păcate, însă, din păcate pentru Cluj, toate aceste lăcașuri de poveste, unde s-au țesut visuri și poeme și s-au forfecat și măcinat idei înalte și vorbe de spirit, nu mai sunt! Ca într-un alt amurg matein, n-au mai rămas decât fantasmele pe care noaptea le învie pe străzile burgului și-n memoria oamenilor.

A.C.: ***Primele tale volume de poezie, de la*** *Marile Eleusii* ***la*** *Starea bizantină*, ***fac trimitere spre o anume tradiție est-europeană, pe care o identifici și în eseul despre Magda Isanos, poate și în cel despre Gr. Alexandrescu și, cu evidență, în*** *Meșterul Manole sau imanența tragicului*. ***E doar o sugestie sau efectiv o realitate istorică de la care te revendici?***

H.B.: Apartenența noastră la spiritualitatea sud-est-europeană este de netăgăduit. Nu te poți smulge condiționărilor pe care spațiul geografic și istoria le introduc în ceea ce s-ar putea numi genomul etnic, adică acea specificitate a răspunsurilor pe care spiritul unui popor le oferă întrebărilor fundamentale despre lume și viață, acel mod particular de a se raporta la transcendent, dar și la provocările istoriei. O asemenea specificitate nu are valoare axiologică, ci doar o evidență de care nu poți face abstracție. Am fost uimit să constat, de-a lungul vieții, imposibilitatea multora dintre noi de a ține seamă de această realitate incontestabilă, de a-și asuma apartenența la acest spațiu de răscruce a civilizațiilor, plin de valențe extraordinare, ca orice metisaj, refuzând beneficiul unei mari bogății spirituale și creative. Și mai uimit să constat că *„autohtoniștii"* au fost, în majoritatea cazurilor, și cei mai europeni în spirit și discurs, de-ar fi să mă gândesc doar la Eminescu, Călinescu, Blaga, Iorga, Pârvan, Brâncuși, Enescu, Eliade și lista poate continua. Obsesia occidentalismului este la fel de pernicioasă ca orice obsesie, când nu cade în ridicol, precum în cazul faimoasei formule *„intrarea în Europa"*! Am viețuit un bun număr de ani în Occident și pot să vă spun, în cunoștință de cauză, că tocmai această alteritate spirituală a estului european este ceea ce interesează în cel mai înalt grad, nu mimetismele. Eu mă consider un european profund în răsăriteana mea condiție și așa am fost →

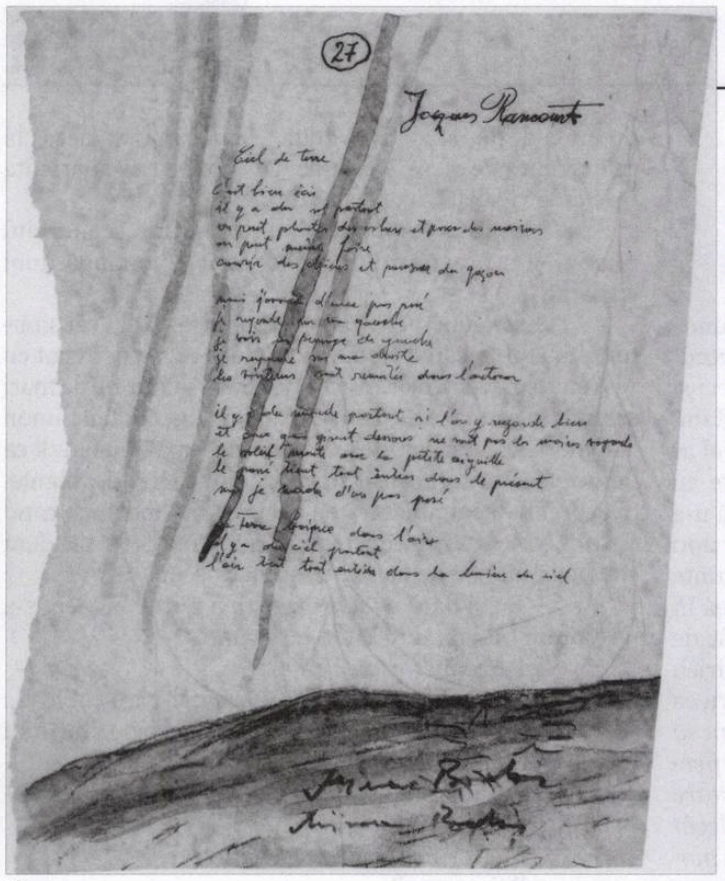

perceput în mediile intelectuale şi artistice apusene în care m-am aflat.

A.C.: ***Cum s-a produs, în cazul tău particular, descoperirea Occidentului european şi, apoi, integrarea în spaţiul său spiritual, pe filiera franceză, inclusiv prin traduceri?***

H.B.: Bine-nţeles că mai întâi prin lectură, ca pentru orice filolog care a avut la dispoziţie bibliotecile. Iar dincolo de bibliotecile publice, să nu uităm impresionanta cantitate de traduceri de opere fundamentale pentru gândirea şi arta europeană, multe de ultimă oră, pe care ni le-au pus la dispoziţie, pentru bibliotecile personale, editurile Univers (nu voi înceta să omagiez rolul acestui mare cărturar care a fost Romul Munteanu, directorul ei), Minerva, Meridiane sau Cartea Românească. Au fost apoi traducerile din poeţi belgieni şi francezi, începute cu mult înainte de '89, care m-au pus în contact cu fenomenul poetic occidental contemporan şi chiar cu unii dintre poeţii traduşi.

În 1990 am putut participa, în fine!, la Bienala de Poezie de la Liège, poate cel mai important festival internaţional european, căruia i-am rămas fidel până astăzi, la toate cele unsprezece ediţii care s-au derulat de atunci. În 1994 am devenit membru al Maison Internationale de la Poésie din Bruxelles, cea care organizează Bienala. În 1990, tema dezbătută în cadrul Bienalei a fost *Poezia şi sacrul*. A fost prima mea intervenţie dinaintea a mai bine de 150 de poeţi din lumea întreagă, din şirul celor susţinute la fiecare dintre ediţiile care au urmat. Nu am avut nicio clipă impresia că vin dintr-o altă lume, chiar dacă în realitate aşa era, sau că vorbesc o altă limbă decât ei. Ceea ce spuneam eu, în intervenţia în plen ori în discuţiile particulare, a fost perceput în registrul celei mai pure normalităţi. Esticul vorbea aceeaşi limbă a poeziei cu vesticii. La aniversarea a 20 de ani de la crearea Bienalei, intervenţia mea s-a aflat printre cele câteva care au ilustrat ediţia '90.

S-au înfiripat, începând de atunci, prietenii durabile cu poeţi europeni importanţi, pe care i-am făcut să cunoască şi să iubească poezia, literatura română, dar i-am şi introdus în spaţiul acesteia. Poeţi care au devenit fideli ai Festivalului „Blaga", iniţiat de mine în 1991, sau ai Centrului Cultural Român de la Paris, al cărui director am fost şi căruia am reuşit să-i formez un public numeros şi de cea mai bună calitate. N-am constatat niciodată fracturi majore între mine şi ei în modul de a înţelege lumea, de a gândi. M-am simţit şi am fost perceput ca unul de-al casei până-ntr-atât încât, comentând un volum de-al meu, Bernard Mazo mă numea „*românul atât de parizian*". Cum aş fi putut deveni altminteri preşedintele de onoare al Europoésie? M-am bucurat de preţuirea şi de respectul lor. Aşa se face că toate cărţile mele, vreo zece-douăsprezece la număr, traduse sau scrise în franceză, apărute, de-a lungul a două decenii, la edituri franceze sau belgiene importante, au fost publicate pe spezele editurilor în cauză, fără să beneficieze de vreun sprijin din partea statului român! Asta, ca şi primirea lor critică mai mult decât onorantă, spune ceva à propos de integrare, nu? Nominalizarea la Premiul Sernet în 2002, Premiul European de Poezie Francofonă Senghor în 2004, calitatea de membru al Academiei Francofone, al Academiei Universale din Montmartre şi al Comitetului de onoare al Uniunii Poeţilor Francofoni, ca şi recenta acordare a uneia dintre cele mai prestigioase şi vechi distincţii franceze, Les Palmes Académiques.

N-aş vrea însă ca aceste precizări să fie considerate altceva decât sunt, un bilanţ de vârstă la care m-a obligat întrebarea ta.

A.C.: ***Creaţia lirică originală, oglindită în balade, lieduri, sonete, ronsete etc. a urcat, prin studiul*** *Memoria Fiinţei. Poezia şi sacrul,* ***spre o conştiinţă teoretică de sine. Vezi în acest demers o atitudine programatică?***

H.B.: Înainte de a deveni ceea ce tu numeşti „*o conştiinţă teoretică de sine*", a fost un mod de a fi. Fiindcă mai înainte de a se constitui ca o realitate şi o problemă de limbaj, poezia este un mod de a ne trăi umanitatea. „*Sunt prea puţini poeţi pentru că sunt prea puţini oameni!*", spunea Celan. ***Cărţile vieţuirii***, antologia mea de autor, în curs de apariţie, sper să dea seamă despre asta. Cine are pacienţa de a urmări parcursul poeziei mele, aşa cum îl ilustrează succesiunea volumelor, poate constata cu uşurinţă această poetică a vieţuirii în şi întru sacru, exprimată cu evidenţă, în ciuda cenzurii acelei epoci. Dar şi ancorarea fermă în realitatea dură a epocii. Nu e o atitudine programatică, ci o evidenţă a existării mele. Tot aşa cum am avut şi am exprimat o gândire transdisciplinară cu mult înainte de a şti ce este transdisciplinaritatea, am vieţuit şi mi-am scris poezia mult înainte de a „*teoretiza*" o realitate: raportul organic dintre poezie şi sacru. Aş vrea să-ţi reamintesc preambulul ediţiei româneşti a eseului amintit, formă concentrată a tezei mele de doctorat: „*Această carte nu este doar o încercare de hermeneutică asupra raporturilor dintre poezie şi sacru, ci şi o profesiune de credinţă. Ea este şi rodul propriei noastre lămuriri, al propriei noastre deveniri întru Fiinţă, prin fiinţa poeziei şi, în acelaşi timp, un semnal pe care, într-un moment de criză a umanităţii, am voit să-l dăm asupra prezenţei în orizontul existării noastre a unui punct de reper şi a unui sprijin care nu ne-a părăsit niciodată: poezia.*"

Realitatea celor spuse de mine e confirmată de percepţia, nu doar a substanţei eseului, ci şi a poeziei mele, avută de Michel Camus, prefaţatorul cărţii: „*Asemenea multor români, Horia Bădescu vede în «sacrul de coeziune» esenţa poeziei. El este un poet mistic atipic, mistic în sensul înţeles de Novalis, pentru care «Poezia este religia originară a umanităţii», sau, altfel spus, în sensul în care mistica sa poetică nu este înfeudată niciunei obedienţe religioase. Horia Bădescu nu este doar un poet mistic, prin relaţia sa cu infinitatea misterului Fiinţei, ci şi un metafizician, prin viziunea sa transpersonală şi transreligioasă asupra transcendenţei imanente a Fiinţei, «în realitatea sa de terţ secret inclus», inaccesibilă, dar tăcut perceptibilă, mai presus de cuvinte şi gânduri, prin enigmatica prezenţă a absenţei sale. Horia Bădescu ar putea spune precum Lucian Blaga, pe care-l citează: «Caut lumina stinsă pe care-o tot laud»*".

Despre valoarea acestui mod de a concepe poezia să-l lăsăm tot pe Michel Camus să se exprime: „*În fond,* ***Memoria Fiinţei*** *este o operă profetică, de citit şi de meditat, de la care plecând se poate enunţa următoarea axiomă: Poezia viitorului va fi metafizică sau nu va fi deloc. În concluzie, după lectura tratatului său despre poezie şi sacru, se poate spune că poetul Horia Bădescu ar putea afirma precum René Char: «Suntem o scânteie de origine necunoscută, care arde totdeauna cu mult înainte»*".

A.C.: ***Ai scris şi proză, câteva romane, începând cu*** *Joia patimilor,* ***în 1981. La un recent colocviu băimărean al revistei noastre, romancierul Horia Ursu afirma că proza poeţilor e fadă, lipsită în general de consistenţă/construcţie epică. Împărtăşeşti un asemenea punct de vedere?***

H.B.: Am luat şi atunci, ca şi acum, afirmaţia eminentului romancier ca pe un puseu conjunctural. Fiindcă, deşi are dreptate în numeroase cazuri de proză scrisă de poeţi, i-aş putea aminti că lipsa de consistenţă/construcţie epică, expresivitatea fadă, de care vorbea, caracterizează şi un procent deloc onorabil de cărţi scrise de prozatori-prozatori! Şi-apoi ce ne facem cu proza lui Borges, Pasternak, Aragon, Boulat Okudjava, Arghezi?

Totul e să nu amesteci lucrurile, cum spuneam într-un alt interviu, să te menţii în specificitatea genului abordat. Să laşi suflul orfic să „*povestească*" fiinţa, pe cel epic să spună existenţa şi demersul reflexiv - viaţa ideilor. Despre proza mea nu eu sunt cel chemat să se exprime. Dar l-aş putea cita pe Petru Poantă scriind despre ***Joia patimilor***: „*În mai puţin de două sute de pagini, Horia Bădescu realizează o proză memorabilă în care, paradoxal, spaţiile lirice şi simbolurile, câte există, nu sunt ale unui poet care vrea să scrie neapărat proză, ci ale unui prozator «obiectiv» care are nostalgia poeziei*", pe Cornel Moraru despre aceeaşi carte: „***Joia patimilor*** *nu e romanul unui poet, ci un roman pur şi simplu, o creaţie epică ambiţioasă şi puternică*" sau pe Robert André, pe atunci preşedintele Asociaţiei Internaţionale a Criticilor, care, la apariţia ediţiei Gallimard a romanului ***Zborul gâştei sălbatice***, afirma că „*prea frumoasa şi bogata scriitură a cărţii... sensibilitatea peste tot prezentă conferă romanului o tonalitate rezervată prea ades doar scriitorilor sud-americani: realismul magic*". Pentru a încheia cu finalul cronicii criticului Marius Miheţ la recentul ***O noapte cât o mie de nopţi***: „*Este un roman irezistibil în multe privinţe, de care nu veţi scăpa multă vreme, ca de un poem fantastic de real al unei morţi niciodată aşteptate*".

A.C.: ***De curând ai reunit, într-un volum ilustrat, poeziile dedicate Clujului. Ţinând seama că, în perspectiva anului 2020, oraşul de pe Someş aspiră la calitatea de capitală europeană a culturii, ce şanse acorzi spaţiului poetic în cuprinsul unui asemenea proiect de anvergură?***

H.B.: Acelea pe care i le vor acorda poeţii înşişi. Un asemenea moment şi o asemenea întreprindere reclamă cu necesitate şi urgenţă ieşirea din reverie şi morgă şi punerea la lucru a fanteziei şi a inteligenţei în constituirea de proiecte evenimenţiale de anvergură internaţională. E nevoie în primul rând de întreaga capacitate de mobilizare, de dinamica, de puterea de acţiune a generaţiei care în orizontul anului 2020 se va afla la maturitate. Poezia va trebui să fie prezentă în cetate. Cum şi în ce fel, cu ce mijloace? E timpul să fie subiect de reflecţie serioasă de pe acum. Sper ca Emil Giurgiuca să nu fi avut dreptate!

A.C.: ***Ai debutat în 1964. Ai în urmă aproape o jumătate de secol de vieţuire printre cuvinte şi şapte decenii de existenţă. Ce i-au adus acest număr de ani scriitorului?***

H.B.: Lămurirea de sine, cum spuneam, dar şi asupra cuvintelor, adică a existării scriitorului. De aceea, dă-mi voie să reiau câteva lucruri spuse cândva, cu ani în urmă, când scriam într-o tabletă intitulată *Cuvintele*: Abia când am înţeles cum trăiesc şi mor cuvintele, abia când am văzut cum se poate minţi, cum se poate trăda, cum se poate ucide chiar cu cuvintele, abia când mi-am dat seama că, în sine, muzica lor nu face doi bani în afara adevărului, că nu pentru a-l înjosi, a-l profana şi a-l batjocori, ci a-l înălţa pe om ne-au fost date cuvintele, abia atunci, cred, am ajuns la literatură. Dar, în fond, ce e literatura? Un mod de-a vieţui sau de a supravieţui? Poate şi una şi alta, dar mai ales un mod de-a ajuta omul să existe.

Numai că a fi şi a exista nu e totuna. Iar dacă a învăţa să exişti necesită vreme îndelungată, a învăţa să fii presupune cu mult mai mult. Presupune locuirea într-un proiect, în care te afli cu spusul şi cu nespusul tău, cu ceea ce eşti şi cu ceea ce nu eşti, dar ai putea să fii, cu ceea ce eşti, nefiind şi cu ceea ce eşti, fiind. Presupune locuirea în lume, lăsându-te locuit de ea. Presupune să descoperi că lumea are un Sens. Şi că tu însuţi, ca fiind în lume, participi şi te afli dimpreună cu ea în Sens. Iar dacă, învăţând să exist, am ajuns, cândva, la literatură, cu mult mai târziu, învăţând să fiu, am ajuns la poezie. Căci fiecare poem este un exerciţiu de autoiniţiere în dificila artă de-a exista, în dificila meserie de-a exista şi, uneori, de a fi. Fiecare poem este o sfidare adresată neantului şi o victorie a vieţii. Fiecare poem este proba neîndoielnică a faptului că omul poate trăi misterul şi Sensul universului şi-i poate împărtăşi esenţa şi raţiunea de-a fi: iubirea. Aceea care deschide sufletul marii deşteptări, marii revelaţii care ne permite să vedem frumuseţea lumii şi a omului.

Am trăit atâta amar de vreme, cum zici, deopotrivă în lumea cuvintelor şi în lumea reală. Iar dacă mi-a trebuit atât de mult timp până a ajunge, dacă voi fi ajuns cu adevărat, la poezie, am avut nevoie de o viaţă ca să aflu că lumea reală, lumea oamenilor nu poate exista fără lumea cuvintelor: care o alcătuiesc, o exprimă şi, cel mai extraordinar lucru, o şi determină. Lumea oamenilor este aşa cum le sunt folosite cuvintele! Ei bine, niciodată cuvintele n-au fost mai rău, mai ticălos folosite ca acum. Niciodată n-au fost mai golite de substanţa, de sensul lor, de aura metafizică din care vin ca să ne spună şi să dea seama dimpreună cu noi despre chipul universului, al vieţii, al omului însuşi. Nu ştiu dacă civilizaţiei din care facem parte i-au mai rămas prea multe în afară de coaja cuvintelor, pe care va s-o mestece, ca pe chewing-gumul care i s-a lipit de suflet, până la saţietate, până când omului i se va face din nou dor de el şi de cuvintele lui, cele adevărate. Până atunci să ne rugăm ca măcar ea, poezia, să nu-şi uite cuvintele sau să fie uitată de ele!

Gheorghe SCHWARTZ

AL NOUĂZECI ŞI PATRULEA, MARELE GENERAL SIMON[1]

Al Nouăzeci şi patrulea se afla din nou în mare vogă şi puterea sa era mai mare decât cea a multor mareşali şi generali. Unii dintre aceia au fost destituiţi la sugestia lui, alţii au terminat-o şi mai rău. Şi, din nou, Simon a ştiut să se oprească la timp: poţi fi foarte sus în vremuri tulburi, poţi să decizi asupra destinului a sute de mii de oameni, însă, printre fulgere, perioadele de graţie nu ţin mult. O furtună aduce un val după altul şi mai întotdeauna cei cocoţaţi pe primul talaz sunt striviţi de munţii de apă ce vin din urmă. Simon se afla într-o mare dilemă: să dispară şi el pentru o vreme din Viena, ca şi Bruno, ca atâţia alţii, ori să caute o cale de a putea rămâne în oraşul pe care-l iubea atât de pătimaş, unde revoluţia mai mult se povestea decât se petrecea, unde au mai rămas destule colţişoare în care se trăia *gemütlich*, unde n-au dispărut nici şniţelul, nici băutura, nici miile de femei frumoase. (Sigur, femei frumoase găseşti peste tot, dar, conform teoriilor dezvoltate [şi] de Bruno, oricâte aventuri ar trăi un bărbat, el nu va conteni să caute şi eventual să regăsească acelaşi model în fiecare parteneră. Contele Simon iubea cu pasiune femeia, era dependent de jocul de-a cocoşul şi găina, de umflatul penelor, de preludiul public şi de preludiul intim, de momentele de amor consumat. Nu era mofturos în alegeri, însă nici nu-şi putea imagina să se culce cu o oarecare. Nu atât condiţia socială şi nici manierele nu-l descurajau dacă mergea la vânătoare, dovadă că nu s-a dat în lături nici atunci când a putut penetra o ducesă, şi nici când s-a întâmplat să servească drept supliment şi camerista aceleia. Ba, s-a întâmplat ca servitoarea să constituie felul principal, iar stăpâna doar un antreu. Nu, problema era că nici prin cap nu-i putea trece să se încurce cu o asiatică sau cu o negresă. Sau cu frumuseţile din ziarele şi reclamele englezeşti. N-avea nimic cu ele, nu le dispreţuia. Păi, asta era: n-avea nimic cu ele! Încă un motiv ca Simon să amâne să părăsească Viena, chit că n-a găsit soluţia magică de a-şi asigura poziţia.)

Pe urmă, evenimentele de la răsărit au devenit din nou tot mai crâncene. La Budapesta, contele Batthyány s-a retras şi în locul său a venit, ca prim-ministru, Lajos Kossuth. Iar când, la 6 octombrie, ministrul de război Theodor Baillet von Latour a decis să trimită un batalion în sprijinul generalului croat Josip Jelačić Bužimski împotriva revoluţionarilor maghiari, fiara străzii a atacat sediul ministerului, l-a linşat pe ministru şi l-a spânzurat de un felinar[1]. *„Was kommt dort von der Höh?"* se auzea mai tare ca oricând în Viena. Azi, Theodor Baillet von Latour, mâine cine ştie cine? Simon a spus răspicat că revoluţia încă nu s-a terminat! Să nu zică nimeni că n-a spus-o! A spus-o din timp! Curtea a părăsit din nou capitala şi s-a refugiat la Olmütz. Parlamentul la Kremsier.

Din Alpi până în Carpaţi şi din Galiţia până în Lombardia, zece naţiuni îşi cereau autonomia. Dar ungurii... Pesta s-a răsculat încă de la 15 martie. Tânărul agitator, avocatul Kossuth, i-a luat locul lui Lajos Batthyány, studenţii - iarăşi studenţii! - se agitau tot mai ameninţător. În sediul lor central din cafeneaua Pillwax, un plebeu, Petöfi Sándor, instiga la luptă prin ***Nemzeti Dal***[2], un text asemănător ***Marsiliezei*** lui Roget de Lisle. Păi, da! Se va termina vreodată nebunia franceză? Acompaniamentul ei străbătea din nou Europa. În capitala Valahiei, până şi pompierii au simţit nevoia să înlocuiască găleata cu armele! Lucrurile nu puteau rămâne aşa! Când generalul croat Josip Jelačić a plecat să potolească revolta maghiară - pentru care nefericitul Baillet von Latour a ajuns să fie atârnat de un felinar -, a fost oprit de honvezi înainte de a ajunge în noul oraş născut din unirea peste Dunăre a Pestei cu Buda.

La apus, da! Acolo, după ce Adunarea Naţională de la Frankfurt i-a oferit coroana imperială regelui prusac Friedrich Wilhelm şi acesta a refuzat-o, revoluţia austriacă a luat sfârşit. Şi a luat sfârşit şi diferendumul austro-german. Regele prusac a fost aclamat pentru decizia sa: păi, cum să accepţi un dar pornit de la o mişcare revendicativă? *„Acum trebuie făcut ordine şi în propria ogradă!"* În sfârşit, prinţul Franz Joseph a ajuns la vârsta de 18 ani. La 2 decembrie, s-a produs schimbarea pe tronul imperial: bietul bolnav Ferdinand a abdicat, iar tânărul fiu al arhiducelui Franz Karl şi al Sophiei Frederika de Bavaria i-a luat locul. Miniştrii numiţi încă sub semnătura lui Ferdinand, în frunte cu ducele von Schwarzenberg, au rămas în funcţie.

Schimbările acestea nu s-au mai petrecut pe fundalul *„Was kommt dort von der Höh?"*. Viena a revenit la vechea viaţă. Colonelul Simon a ajuns - cum toată lumea s-a aşteptat de mult - generalul Simon. Lucru petrecut înaintea schimbării la vârf. Se spunea că Al Nouăzeci şi patrulea ar fi fost în prealabil şi la Frankfurt pe Main, că ar fi avut o mulţime de întrevederi acolo, că iniţial ar fi încercat să încline balanţa în favoarea celor care au votat împotriva ofertei făcute regelui Prusiei, dar că n-a reuşit să adune decât 248 de voturi împotriva celor 290 care s-au exprimat pentru o Germanie Mare, în frunte cu regele Prusiei, Friedrich Wilhelm. Dar, se spunea în cercurile influente, colonelul Simon nu s-a dat atât de uşor bătut, s-a dus într-o întâlnire de taină la Friedrich Wilhelm şi i-a servit argumentele hotărâtoare pentru ca Majestatea Sa să refuze coroana ce i s-a întins: *„Cum să accepţi un tron imperial tocmai din mâinile unor personaje revendicative? Doar corsicanul a fost în stare de aşa ceva, iar urmările s-au dovedit mai mult decât triste pentru toată lumea! Să se repete un asemenea model?"*. Diplomaţia eficientă este discretă: *„Lucrurile sunt mai complicate!"*, aşa cum s-a exprimat de nenumărate ori Al Nouăzeci şi patrulea. Scribul mărturiseşte că nu are nicio dovadă în legătură cu implicarea lui Simon în povestea de mai sus; precizarea pe decretul de ridicare la gradul de general, în legătură cu *„meritele excepţionale aduse coroanei şi poporului"*, este extrem de generală, putând fi interpretată în orice fel. Însă, rămânând doar la şoaptele de prin saloane, unde oameni *„întotdeauna foarte bine informaţi"* pun pietrele de temelie ale zvonurilor devenite *„adevăr istoric"*, se mai poate menţiona şi faptul că Simon n-ar fi ajuns general mai devreme la chiar sugestia sa: el fiind încredinţat că o uniformă de colonel, oricât de impozantă, nu atrage în aşa mod atenţia ca una de general. Iar în perioada aceea şi în anumite misiuni delicate, amestecul Casei de Habsburg nu trebuia să fie prea ostentativ. Un colonel, se considera, era tocmai ce se cerea în asemenea prilejuri sensibile: nici prea mult, dar nici prea puţin. Da, *„lucrurile sunt mai complicate!"*.

Chiar dacă vremurile mai păreau atât de schimbătoare, pentru Al Nouăzeci şi patrulea nivelul uniformei nu era atât de important, atâta vreme cât avea acces la cele mai înalte sfere. Şi ce acces! Împărăteasa, se spunea de asemenea prin saloane, însă şi prin reprezentanţele diplomatice, era total aservită prorocirilor şi sfaturilor lui *„Nostradamus din Viena"*. Şi, drept consecinţă, şi Ferdinand îl asculta pe colonelul Simon ca un elev pe magistrul său. Aşa se spunea. Bine, împăratul nu prea decidea nimic, o făceau alţii în locul său, dar împăratul era cel ce trebuia să semneze decretele. Uneori o făcea mai repede, uneori mai greu. Multele sale boli constituiau pretexte suficiente pentru orice amânare. Dar, se vorbea, când intervenea Simon, împăratul semna orice - fără să se vaite şi fără să crâcnească. N-a fost colonelul conte cel ce a anunţat public multaşteptata demitere a *„cancelarului veşnic"* Metternich, încă înainte să apară comunicatul oficial? Păi? Şi n-a fost tot el cel ce a scăpat intenţionat câteva vorbe, cu ocazia unui mare bal de la Curte, despre Contele Leo von Thun drept un *„posibil"* foarte indicat ministru al Educaţiei sau despre Contele Franz von Stadion drept cel mai indicat ministru al Afacerilor interne? Şi cine a primit acele portofolii în guvernul Ducelui Schwarzenberg? Cine? Desigur, cei prevăzuţi de *„Nostradamus din Viena"*! *„Nostradamus din Viena"*? Mai mult decât atât! Iată, nu un proroc martor, ci un proroc jucător! Însuşi Contele Auersperg l-a calificat aşa, acelaşi Conte Auersperg care, sub pseudonimul Anastasius Grün, a descris atât de bine noile şi vechile relaţii din interiorul societăţii vieneze. Ce să mai discutăm, dacă şi atât de popularul Conte Auersperg s-a exprimat fără echivoc astfel?

Chiar dacă vremurile mai păreau atât de schimbătoare, pentru Al Nouăzeci şi patrulea nivelul uniformei nu era atât de important, atâta vreme cât avea acces la cele mai înalte sfere. Da, într-adevăr, vremurile mai păreau extrem de schimbătoare. Aşa că Simon nu stătea toată ziua în apropierea perechii imperiale. Mai mult timp îl petrecea în preajma puternicei Arhiducese Sophia. În privinţa aceasta, părerile erau împărţite: unii pretindeau că Al Nouăzeci şi patrulea nu făcea decât să ducă mai sus dorinţele mamei viitorului împărat, alţii continuau să creadă că până şi atât de influenta Arhiducesă - al cărei cuvânt nu era pus sub semnul întrebării de nimeni - acţiona tot la sugestiile colonelului Simon.

Chiar dacă vremurile mai păreau atât de schimbătoare, pentru Al Nouăzeci şi patrulea nivelul uniformei nu era atât de important, atâta vreme cât avea acces la cele mai înalte sfere. De unde, cu ochii şi cu experienţa sa, putea vedea totul. Să ştie totul[3].

Oricum, colonelul Simon, pardon, generalul Simon, şi-a pregătit din vreme poziţia pe lângă noul împărat.

Este punctul pe care scribul l-a amânat cât a putut: punctul în care trebuie să relateze ce s-a petrecut cu Al Nouăzeci şi patrulea în acea perioadă tulbure şi de mari schimbări şi, mai ales, cum a reacţionat generalul Simon la toate astea. Aşadar: despre el se vorbea tot mai mult ca despre făcătorul şi desfăcătorul de miniştri şi de alianţe. Şi asta într-o conjunctură de nesiguranţă maximă, când destinul oricui atârna de un fir de aţă. Cine a fost prudent s-a dat la fund, cine nu - şi-a asumat riscuri.

- Eu şi dacă aş fi vrut, n-aş fi putut să plec! s-a destăinuit mai târziu Simon lui Bruno.

- De ce nu?

- Păi, uniforma militară, poziţia în care am fost...

- Şi ce? Metternich a avut şi oficial o poziţie mult mai înaltă şi tot a fugit!

- Şi, după ce s-a întors, ce-a făcut? Depăna amintiri... Nu, mulţumesc!

- Metternich era un om bătrân.

- Păi, tocmai!

- Tocmai, ce?

Fumau, Simon ţigări, Bruno pipă. Soţia lui Bruno a dus copiii la culcare. Erau singuri în încăperea cu mobilă stil Ludovic XIV, camera încadrată de pereţii plini cu rafturi cu cărţi. Erau singuri în încăpere, deşi se afla şi mama lor de faţă. Dar Cristina Theodora nu era cu ei. Ea nu mai era de mult decât cu frânturile gândurilor rătăcind în trecut.

Da, plecarea ar fi însemnat retragerea, probabil definitivă, din viaţa publică. Iar Simon nu putea concepe să-şi ducă viaţa asemenea unui pensionar.

- Ai fi putut trăi fără nicio grijă într-o proprietate confortabilă, înconjurat de familie şi de respectul unui renume bine consolidat.

- Decât aşa... Simon n-a putut trăi niciodată într-o *„proprietate confortabilă"*. Aceea ar avea ziduri sigure. Care l-ar ţine prizonier. Prizonierul familiei şi al *„renumelui bine consolidat"*. Să ascult păsărelele şi să... şi să ce?

- Mulţi nici n-ar putea visa la un asemenea trai...

- Să ascult păsărelele, să privesc cum creşte iarba şi să... şi să ce?

Erau în salonul din atât de plăcuta locuinţă a lui Bruno, iar mama celor doi domni şedea în *„fotoliul ei"*, fotoliul cu speteaza înaltă, şi privea, ca de obicei, în gol. De la moartea lui Pip, soţul ei şi tatăl celor doi domni de faţă, Cristina Theodora locuia împreună cu fiul medic la Viena. Era locul cel mai indicat: femeia veşnic îndrăgostită de soţul ei nu mai trăia decât în trecut. Dacă Bruno n-ar fi fost psihiatru, buna doamnă ar fi trebuit să-şi petreacă restul zilelor într-un sanatoriu.

- Lucrurile sunt mai complicate, a închis discuţia generalul.

Dar convorbirea aceasta a avut loc mai târziu. În 1860. Metternich murise nu de mult.

Odată cu venirea pe tron a lui Franz Iosif, revoluţia din imperiu - deşi a durat mai mult ca altundeva - avea să fie înăbuşită pas cu pas. Austria devenea, pe zi ce trecea, o cazarmă. Unde, pe lângă militari, se aflau şi civili. Mulţi civili. Care trebuiau organizaţi şi supravegheaţi. *„Nu contează numărul, ci organizarea"* a spus Simon încă pe când a fost doar un copil şi când a analizat şi comentat *povestea prizonierilor*. Un principiu bine de ţinut minte! Important de aplicat!

Odată stabilit acest principiu drept linie directoare, mai rămânea de precizat scopul: bună organizare pentru ce? Al Nouăzeci şi patrulea a ajuns general, a reuşit să intre în graţiile celor mai puternici oameni ai momentului, a supravieţuit la acelaşi nivel şi alături de Metternich, a izbutit să devină favoritul puternicei arhiducese Sophie, mama viitorului împărat, s-a postat alături de împăratul Ferdinand (şi, mai ales, lângă împărăteasa Maria Anna), şi-a menţinut statutul şi influenţa în preajma lui Franz Joseph, şi-a păstrat nealterat prestigiul în pofida tuturor marilor modificări de pe atât de învolburata scenă europeană. Şi, ceea ce era mai rar, era stimat şi de către stradă. Păi, l-a uitat cineva pe cel ce a anunţat primul demiterea lui Metternich? Al Nouăzeci şi patrulea se bucura de o familie fericită, avea aventuri câte îşi dorea; pe generalul Simon nu numai că nu-l refuza nimeni, însă oricine era fericit să vină să-i ofere orice ofrandă. O bună vreme, orgoliul i-a fost suficient satisfăcut de jocul în marea diplomaţie, un joc rămas doar parţial cunoscut chiar şi de către mandatarii săi, darămite în memoria istoriei. Bună organizare pentru ce?

(*Continuare în pagina 14*)

Fulgencio MARTÍNEZ

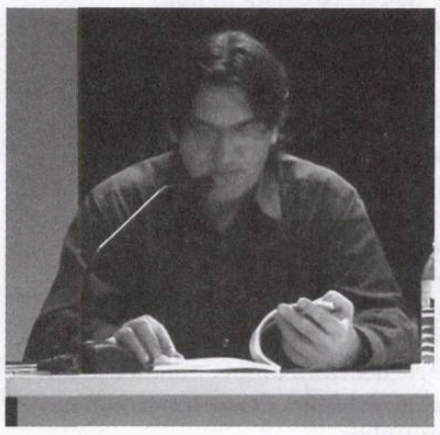

S-a născut în Murcía, Spania, în 1960. Este licenţiat în Filozofie şi Litere la Universidad Autónoma din Madrid. Este profesor de filozofie. A iniţiat în 1998 „Taller de Arte Gramático" şi revista „Ágora" de creaţie şi critică literară, pe care o conduce împreună cu Francisco Javier şi Illán Vivas. A publicat cărţile de poezie ***Trisagio***, ***La docta ignorancia***, ***Libro del esplendor***, ***Nueve para Alfeo***, ***Cosas que quedaron en la sombra*** (2006), ***León busca gacela*** (2009), ***El cuerpo del día*** (2010) şi ***Prueba de sabor*** (2012). Poeme ale sale sunt incluse în antologii şi sunt publicate în diferite reviste literare.

Acele fiinţe neidentificate

Poemul este un mediu fizic
ca un fel de fotografie
cu puterea de a face vizibile
visele şi ceea ce nu mai vezi.

Şi pe acele fiinţe
care par să vină din altă lume,
din altă dimensiune;
deşi au nume de oameni
şi îi cheamă Juan sau Abdel
după mama care i-a născut.

Şi pe acele fiinţe
extraterestre acestei planete,
pe care le-am lipsit
de dimensiune:
a trupului şi a sângelui dreptăţii.

Voi, cei excluşi de pe pământ,
luaţi poezia!
e la ofertă în mâinile voastre
să o consacraţi!

Acesta este trupul său
care vă dă nume
şi carte de existenţă.
Mâncaţi-o aşa cu hârtie şi adjectiv!
Vă aparţine de drept,
ca pâinea şi adevărul, poemul.

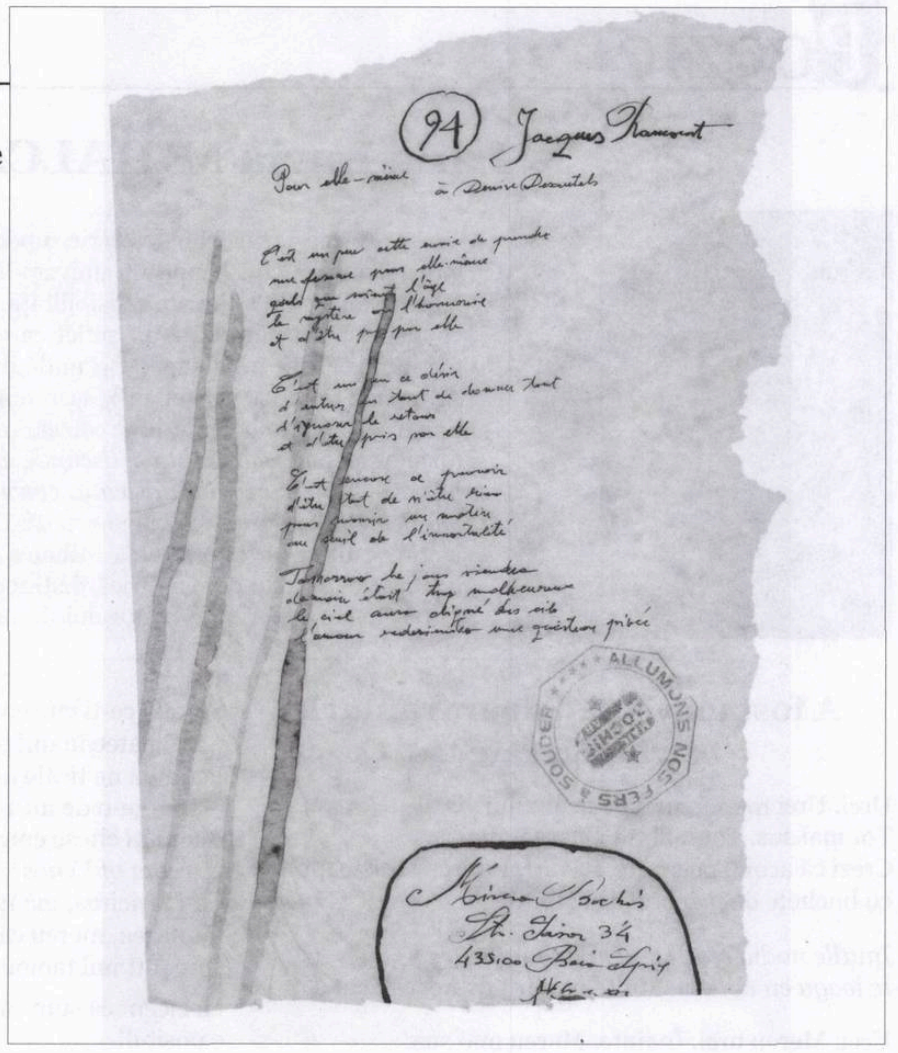

Jorge PALMA

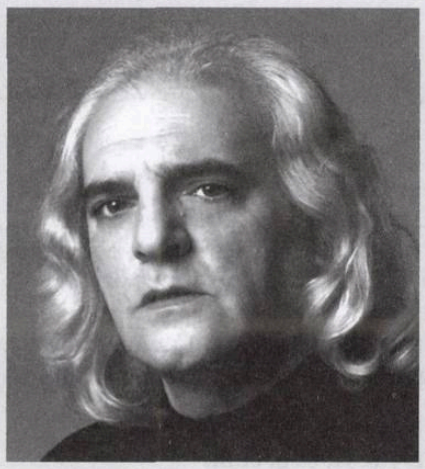

Poet şi povestitor, jurnalist cultural. S-a născut la 24 aprilie 1961 în Montevideo, Uruguay. A publicat mai multe cărţi de poezie: ***Entre el viento y la sombra*** (***Între vânt şi umbră***, Banda Oriental, 1989), ***El olvido*** (***Uitarea***, Trilce, 1990), ***La vía láctea*** (***Calea lactee***, Trilce, 2006), ***Diarios del cielo*** (***Jurnale ale cerului***, Trilce, 2006) şi ***Lugar de las utopías*** (***Loc al utopiilor***, Trilce, 2007). Poemul ***Distrugerea sângelui*** a fost inclus în antologia ***Sat poetic*** (selecţie de poezii inedite din 29 de ţări, Madrid, 1997). Poezii ale sale au apărut în diferite reviste virtuale, printre care „Letralia" (Venezuela) şi „Periódico de poesía" a Universităţii Autonome din Mexic. El este, de asemenea, autorul unei cărţi de povestiri, ***Paraísos artificiales*** (***Paradisuri artificiale***, Trilce, 1990). Povestirea ***Alguien respira en la sombra*** (***Cineva respiră în umbră***) a fost inclusă în antologia ***La cara oculta de la luna*** (***Faţa ascunsă a lunii***), ***Narradores jóvenes del Uruguay*** (***Tineri prozatori din Uruguay***, Linardi Risso, 1996). Poezii ale sale au fost traduse în engleză, franceză, italiană, arabă şi macedoneană. A participat la mai multe evenimente literare internaţionale, printre care Festivalul Internaţional de Poezie din Havana (Cuba), Festivalul *Serile de Poezie de la Struga* (Macedonia) şi Festivalul Internaţional de Poezie din Granada (Nicaragua).

„Dacă aş fi foc, aş arde lumea;
dacă aş fi vânt, aş devasta-o;
dacă aş fi apă, aş îneca-o;
dacă aş fi Dumnezeu, am scufunda-o"
Cecco Angiolieri (1260-1313)

„Şi i-am auzit cu ochii mei pe morţi"
F. Quevedo.

Înecaţii

E un mort sus
pe cer şi nu poate nici să iasă
nici să joace în voie pentru că
afară plouă
şi totul se inundă.

De aceea îşi atinge fruntea
bărbia dublă, barba de trei zile
şi merge în cercuri în jurul
sicriului său, privind chiorâş
costumul albastru de alpaca
fără să clipească
pentru că afară plouă şi totul
se inundă sub cer.

Şi înecaţii văd cum trece
apa întunecată înspre adâncul
de neatins al unui asfinţit roşu
şi se înclină, se aşază
într-o rână ca să audă
şi se afundă
pentru că jos urlă câinii
acolo unde se naşte mocirla.

Şi dacă aş fi vântul
şi aş distruge-o;
şi dacă aş fi focul
şi aş arde tot?
se întreabă cineva
la cererea cerului
la cererea morţilor.

Însă eu ascult morţii
cum cântă până în zori
şi pe înecaţii ultimei
domnii plescăind cu sufletul
în braţe, urlând
dintr-o parte în cealaltă a cerului.

Şi dacă aş fi vântul
şi aş distruge-o;
şi dac-aş fi focul
şi aş arde tot?
se întreabă poetul.

La cererea câinilor
care urlă şi a oaselor
la cererea luminii
şi toţi morţii
de pe lumea asta
care nu pot nici să iasă
nici să joace în voie
nici castaniete
pentru că afară plouă cu furie
şi totul se inundă.

José Ángel LEYVA

S-a născut în Durango, México, în 1958. Are un masterat în Litere hispano-americane şi a condus reviste naţionale ca „Información Científica y Tecnológica" (ICYT), „Nuestro Ambiente", „Mundo, culturas y gente", „Memoria (del CEMOS)", „Fundación Arturo Rosenblueth", „Alforja". A obţinut mai multe premii, printre care *Premio nacional de poesía „Olga Arias"* pentru volumul ***Entresueños***, (1990), *Premiul I* la al XXIX-lea Concurs Naţional de Jurnalism (1999). A fost director adjunct al Departamentului de *Literatura y Artes Plásticas* al Institutului de Cultură din Ciudad de México şi director al Departamentului de relaţii culturale, *Secretaría de Cultura del Gobierno del Distrito Federal*. A publicat volumele de poezie: ***Botellas de sed*** (1988), ***Catulo en el Destierro*** (1993), ***Entresueños*** (1996), ***El Espinazo del Diablo*** (1998), ***Muestra de poesía*** (Columbia, 2006), ***Durangurraños*** (2007), ***Aguja*** (Spania, 2009; Italia, 2009), ***Écrites des Forges*** (2009), ***La eternidad no existe*** (Columbia, 2009). Este autor al cărţilor ***El admirable caso del médico curioso***: ***Claude Bernard*** (1991), ***El Naranjo en flor. Homenaje a los Revueltas*** (1994; 1999), ***Lectura del mundo nuevo*** (1996), ***El Politécnico, un joven de 60 años*** (1996) şi al romanului ***La noche del jabalí*** (2002). A coordonat şi a fost inclus în ***Versoconverso*** (***Poetas entrevistan a poetas mexicanos***; 2000), ***Versos comunicantes*** (***Poetas entrevistan a poetas iberoamericanos***; 2001). A scris despre arte şi artişti plastici în diferite cataloage şi cărţi şi a colaborat la suplimente culturale şi la diferite ziare şi reviste din Mexic.

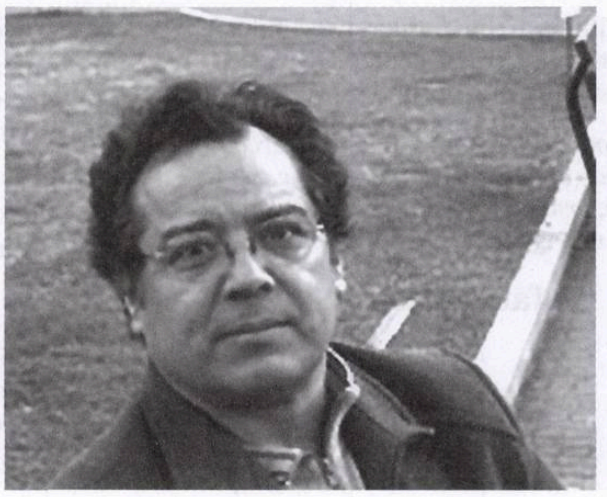

Eroul

De atâta lumină
în oglindă mor
mila şi vorbirea
Este loc doar pentru spaţiul
fără pată al vederii
iluminate reci transparente
Este Gorgona inutilă în faţa eroului
invizibilă preîntâmpinare
gestul crud paralizat
îndoiala insolită a ordinii
Este scutul adevărul care orbeşte
şi pietrifică monstrul
sau duşmanul lacom care se
dizolvă
în imaginea fără nimic
din el însuşi.

Prezentare şi traducere din limba spaniolă:
Elena Liliana POPESCU

Irina Lucia MIHALCA

Irina Lucia Mihalca scrie o poezie spontană, folosind cu naturaleţe versul alb, construind un univers liric în care întâlnim, ca în natură, felurite forme de relief ale sensibilităţii. De la ondularea blagiană la forţe ce ţâşnesc artezian dintr-un suflet care doreşte să îmblânzească realitatea lumii. Poeta mi-a sugerat o undă din Fernando Pessoa (heteronimul Alvaro de Campos, freneticul), asemuindu-şi şi o estetică a iubirii cu nelinişti folositoare poemului. Crede că, *„asemenea naturii, poezia îşi arată forţele sale, dar câteodată le ascunde adânc în sine, fiind limitată şi fără bariere, luminoasă şi întunecată, eternă şi trecătoare, săracă şi bogată, haotică şi armonioasă, lină şi repezită"*. O prezenţă suficient de discretă în presa literară, Irina Lucia Mihalca (absolventă de studii economice la Bucureşti) este o voce lirică distinctă, care stârneşte sensibilitatea şi îmbogăţeşte experienţa cititorului de poezie aleasă. **(Gheorghe Pârja)**

A fost un vis sau doar frânturi străfulgerate?

Urci. Urci mereu, urci pe firul unui vis,
Tot mai sus. Tot înainte. Sus, cât mai sus.
Crezi că acolo, pe creste, în vârf, Iubirea te-aşteaptă
cu buchete de maci roşii şi albi.

Inutile noduri fac oamenii în viaţa lor,
te leagă cu noduri. Multe noduri, de nedesfăcut...

Urci. Mereu urci. Înainte. Mereu mai sus.
Îţi cauţi poteci. Îţi deschizi drumul. În iubire
nu sunt făcute cărări. Singur îţi despici cărările.

Parfum de cireş bătut - timpul înghite totul,
Mergi mai departe, în urmă uitarea se-aşterne
pe un drum îngheţat şi pustiu. Pe rând,
gazdă sau oaspete, moartea îşi joacă rolul.

Urci. Chiar dacă florile şi-au împrăştiat demult petalele
în trecerea vântului nebun. Urci. Chiar dacă ştii
că iubirea - înfocata iubire - e doar ceaţă, abur şi fum.

Pe pământ sufletul este un nou născut,
cel ce poate să găsească urmele unui alt timp
îşi va căuta şi sufletul pereche, corespondentul trăirilor.
Păşim pe urmele lor, sufletul păstrează memoria tuturor
clipelor!

Închide ochii, o lacrimă te vede, păstreaz-o!
Aproape de inimă s-o pui la lanţul de la gât,
E ca un bob de rouă pe petala unui mac
ce dulce se joacă cu gravitaţia şi o înşală!

Prizoniere inimii - dureri rostogolite prin dorul
gândurilor,
Prin timp, mereu navighezi spre infinit
în căutarea iubirii visate. Urci chiar dacă în vârf
în locul macilor găseşti doar spini.

Urci şi mulţumeşti - nu florilor, nu spinilor -
Mulţumeşti doar Cerului - Puterea Divină -
prin care-ai putut urca şi simţi tot ce-ai simţit.

O să faci undeva o deltă să-ţi laşi durerea,
Focul îl arde doar pe cel ce se-apropie de el,
de departe, privindu-l, poeţii cad în melancolie şi scriu!
- A fost un vis sau doar frânturi străfulgerate?

Ce faci astăzi?

Mă uit pe geam
şi nu te văd,
îmi beau cafeaua...
nu eşti în zare,
pendula ticăie a sfârşit de an
viaţa are o formă de sferă gotică.
Ce face Irina?
E fericită?

Ce fac astăzi - mă întrebi,
strivind forma barocului târziu,
violoncelul de Prado,
sublimele sticle Murano,
când labirintul plin de rouă foşneşte nostalgic.
Ca la o intrare, în oraşul plin de oglinzi,
cobori şi aduni norii,
Pe fereastra gândului departe te uiţi,
Tot mai departe
treci de mine cu privirea...
Zâmbesc, ştiu, inevitabil,
te captivează atâtea forme suprarealiste,
Spirala ce-ţi cutremură vitraliile visului
- o Galatee în mii de contururi -
Pendula ne ticăie din prima secundă,
- Sparge-o de nu-i suporţi sunetul!
Acum îţi citesc enigma dorinţei - *„Spania"* şi
„Dream of Venus" -
Ce-i fericirea, mă întrebi?
Căutarea, mereu căutarea
spre ultimul tablou - *„Coada de rândunică"*...

Să zicem că sunt în trecere la Buenos Aires... Da, totul e posibil!
Să zicem că am câteva clipe libere, intru, pentru o cafea dulce-amăruie, la Caffe Intim, în timpul unui tango. Mă priveşti, cu mintea mă pictezi. E soare şi culorile pastel străpung interiorul. Ai vrea să dansăm un tango teribil de pasionant, chiar dacă nu ştii să dansezi. Acum simţi şi vrei să dansăm, simţi nevoia unei tandreţi infinite... *lumina se crispează-n jurul umbrelor noastre şi tremură*...
Mă inviţi la dans, ca o vioară de Cremona sub mâinile tale vibrez. Ameţitor, muzica îşi continuă ritmul, piruetele te duc narcotic în timp, într-un timp colorat, plin de miresme, de amintiri - străfulgerări de flash-uri prin peliculele derulate.
Să zicem că neatent m-ai călcat pe picior, inexplicabil percepi pierderea unui timp unic... *<între două respiraţii îţi apleci capul pe umărul meu>*... fugar mă priveşti în ochii mei asiatici, adânci, în care te scufunzi şi uite - mă ridic pe vârfuri şi-ncet îţi şoptesc:

Singur aşteptând toamna,
ca şi cum ai aştepta un vis de ceaţă,
o altă viaţă sau ce doreai,
Neîntrupându-se,
frunzele zboară spre alte gări...
Ca un tren alburiu
în care urci fără să ştii,
aştepţi ochii ei
plutind de dincolo de timp...

Şi, iată, vezi copacii ce te-au îmbrăţişat odată cu ea,
singuri şi galbeni, nocturni şi nebuni
cum era zâmbetul ei.
Vei înţelege mai târziu, poate, mult prea târziu!

În ceaţa fumului am dispărut, muzica îşi continuă un alt ritm... regreţi atâtea, totul, dar mai ales viaţa ce ţi-a devenit o povară albă, neagră, enormă.

Conturul nopţii

în taina nopţii e-o şoaptă, o chemare,
un dor crescut din lumina zilei,
- Lasă-te purtat pe aripile visului
şi-adu lumina din tine! îţi spuneam...
*
pe firul undelor
un cântec adie în poarta viselor,
„Frunze pe alei,
o frunză pe alee purtată de vânt!"
ai simţit închizând ochii.
*
prin umbra chiparoşilor, ecoul
revine în dansul lunii,
tot mai adânc răsună ecoul cântecului...
*
„Timpul nu curge
pentru toţi într-o singură direcţie!
Mai presus de toate există ceva,
ceva ce te face să pluteşti,
desprinzându-te uşor de tine", ai spus.
pagini albe de tăcere există în noi,
pe marea vieţii
mantia infinitului ne acoperă statura
*
înaintăm în propriul labirint
după cântecul lăuntric,
visele subterane
vor umfla izvoarele
ce ne conduc prin anotimpuri
în oceanul timpului necuprins

„O vibraţie ce te înalţă pe scara cerului!"
Drumurile recuceresc câmpia mlădioasă din noi,
doar vântul ne schimbă destinul! îţi şoptea
aerul ce multiplica
gândul meu în spaţiul mistuit...

Ca un râu care curge...

Când mi-ai auzit prima dată vocea,
ca un râu care curge, ai intrat ca în transă,
un glas din adâncuri ţi-a spus: *„- Hai, vino cu mine,*
căci, altfel, te vei ofili şi muri, ştii bine că,
odată cântărită inima, la marea judecată trebuie să fie perfectă!",
erai conştient că era împrăştiată, bucăţi-bucăţi,
în câmpia sufletului,
trebuia să le-aduni, să le uneşti şi să le-mbini
în bulgări cristalizaţi de lumină,
până ce nu ţi le-ar fi cules Persephone şi nimfele ei
ducându-le în lumea din adâncuri şi date în paza şerpilor
din infernuri.
.....
Fiecare fragment ţi-a fost luat de cei care te-au însoţit,
un timp,
pe drumul ce duce spre Nicăieri,
ca, apoi, la o anume intersecţie,
să se risipească fără motiv, topindu-se ca în ceaţa umbrelor,
nu ţi-era clar cum reuşeau atâţia oameni să-ţi invadeze
gândul şi lumea visului, ba chiar, de atâtea ori,
să-ţi zdrobească inima
înainte de a înţelege că toate acestea erau doar năluci.
(poate şi ei la fel gândeau despre tine dacă ar fi putut,
poate nu!)

Toate se derulau în viteză, ca şi cum,
rând pe rând,
te întâlneai cu aceşti călători, la fel de orbiţi în privinţa
scopului,
apăruţi pentru o clipă, doar pentru o clipă, în calea ta.
Doar iluzii şi vis!
.....
Ascultându-mi vocea, uimit, gândul te-a purtat,
prin împletirea timbrului nostru,
spre acea casă cu grinzi din lemn în care ne-am regăsit,
- explozii de lumină -
pe fereastră ai zărit acel peisaj de munte ştiut cândva,
în şemineu mai mocneau câţiva buşteni, scânteile lor
dansau
în umbrele translucide ale serii,
pe fundalul cântecului nostru, ne legănam, în paşi de
dans,
ascultându-ne, simţindu-ne, respirându-ne,
totul atât de firesc, atât de firesc!

Te priveam ca şi prima dată, zâmbeam,
încă te inhiba acea teamă - să nu încurci paşii,
să nu te împiedici, să nu..., să nu..., să nu...
- (oare chiar conta?!) -
ştiam ce-ţi lipsea: gustul fericirii, gustul tuturor lucrurilor,
acea particulă subtilă, misteriosă, care să te împlinească
şi care
odată intrată în inima ta,
ţi-ar expanda universul în oceanul de efluvii celeste,
acel *„trăiesc, da, sunt viu!"*
... radiai, fără să ştii, cred... atunci ţi-am şoptit:
„Cât de frumos eşti, dragul meu, strălucitor de frumos!"

Adâncit în lumina ochilor mei, ai păşit pe
acea nouă treaptă a fundaţiei, ca, prin cercul de Lumină,
să-ţi simţi pulsând inima,
toate acele fragmente adunate în întregul ei, devenind,
astfel, zei.
.....
Ai înţeles că vipera Paradisului, de îi permiţi,
ţi se strecoară în inimă, sugrumând-o, fragmentând-o,
lăsându-te pradă Infernului Cerului.

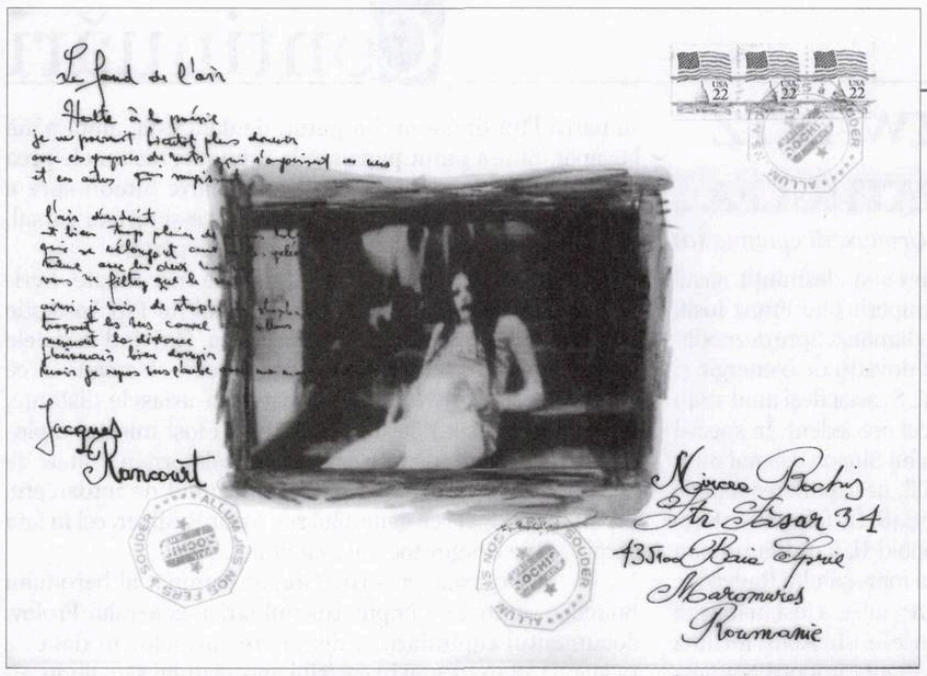

Ana OLOS

CU INTERVIURI PE MASĂ

Anca Goja: ***Convorbiri cu elite***, Editura Proema, Baia Mare, 2011

Înarmată cu carnetul de note, reportofonul şi aparatul foto, Anca Goja este omniprezentul reporter cultural de la „Graiul Maramureşului". În simple note, semnate cu iniţială, ne informează despre, iar în articolele mai lungi sau mai scurte recapitulează şi comentează evenimentele culturale din urbe sau judeţ. Dacă, din vinovată inerţie ori datorită unor obligaţii fără drept de apel, am pierdut unul sau altul dintre aceste evenimente, am avut şansa de a citi, de-a lungul unui deceniu, comentariile sale vivace. Cum debutul ei în media scrisă şi vorbită datează încă de pe vremea studenţiei sale clujene, recunoaştem în ea un reporter deja format, un jurnalist talentat şi un viitor prozator. Iată ce mărturisea plină de entuziasm la *„vernisajul"* primei sale cărţi, ***Un jurnalist prin bibliotecă***[1]: *„Puţini au şansa de a face ceea ce le place în timpul serviciului. Eu am acest privilegiu. Este un rai pe pământ! Am cunoscut o mulţime de oameni minunaţi, pe care îi iubesc şi îi respect."*[2] Din 2004 încoace, Anca Goja îşi face cititorii părtaşi şi la convorbirile sale cu unii dintre aceşti *„oameni minunaţi"*, în pagina de cultură sau în cea mondenă a cotidianului la care lucrează.

Peste şaizeci dintre interviurile realizate până în 2010 au fost înmănunchiate în volumul ***Convorbiri cu elite***[3] şi vin să completeze reportajele din cartea de debut a jurnalistei. Faţă de volumul anterior, de data asta autoarea oferă cititorului instrumente pentru o orientare mai eficientă. Pe lângă cuprinsul listând titlurile sub care apăruseră interviurile şi numele celor intervievaţi, există şi un indice cu cele 17 *„domenii"* (literatură, arte plastice, teatru, film, etnologie, fotografie, mass-media etc.) în care se încadrează interlocutorii, numele unora dintre aceştia - ca Sanda Golopenţia, Ioan Marchiş, Petre Dunca, Igor Ursenco etc. - regăsindu-se în mai multe rubrici. Iar vastul *„Indice de nume"* e menit să extindă lanţul informaţional, incluzând şi personalităţile menţionate pe parcursul convorbirilor. Clasificarea interlocutorilor pe *„domenii"* reflectă şi sensul convenţional acordat de Anca Goja termenului *„elite"*, probabil evitând sintagma *„de lemn"*, auzită şi azi: *oameni de cultură*. Criteriul de ordonare a interviurilor este cel cronologic, permiţând ochiului critic să observe evoluţia profesionalismului autoarei. Din numărul subiecţilor incluşi în variatele *„domenii"* se poate deduce că Anca Goja favorizează literatura, artele plastice şi muzica. Iar în ce priveşte muzica, apertura gustului ei include, de pildă, un tânăr pianist interpret de muzică clasică ascultat cu emoţie *„de puţini da' meloman"*, dar şi interpreţi de blues, rock, pop etc., chitarişti *„manipulatori de emoţii"* sau o compozitoare-interpretă, care induce *„delirul publicului"* (Ada Milea). Dar interlocutorii pot fi chiar şi o întreagă „trupă" (*„In Extenso"*).

Prefaţa inititulată ***Anca dialogului*** e semnată de cunoscutul poet şi jurnalist, el însuşi autorul unor volume de interviuri, Gheorghe Pârja. Acesta, după consideraţii generale despre comunicare şi despre interviu ca gen jurnalistic, subliniază parental, dar şi cu *„reverenţa"* cuvenită faţă de reuşita confratelui mai tânăr, calităţi ale autoarei ca: spiritul iscoditor, inteligenţa şi curiozitatea intelectuală, lipsa de complexe şi rigoarea profesională.

Poate n-ar fi lipsit de interes să comparăm *„dialogurile întâmplătoare"*, publicate de prefaţator[4] în 2005, cu cele ale tinerei debutante.

Interlocutorii din volumul lui Gheorghe Pârja - cu excepţia Anei Blandiana şi a muzicienei britanice Lucy Castle - sunt bărbaţi (în majoritate confraţi de care îl leagă amintiri comune). Anca Goja include în cartea sa, firească, mai multe personalităţi feminine: profesori universitari (ca Sanda Golopenţia Eretescu sau Alexandra Titu), pictoriţe (ca Maria Mariş Dărăban), actriţe (Maia Morgenstern), sau femei *„cu orizont"* (v. Cristina Nemeş Bota) etc. Dacă poetul Pârja prefera personalităţi venerabile sau în floarea vârstei - cel mai tânăr interlocutor, inclus excepţional, fiind criticul literar Daniel Cristea Enache -, media de vârstă a subiecţilor intervievaţi coboară simţitor la tânăra jurnalistă. Astfel, alături de Nicolae Balotă, Constantin Prut, Teodor Dima, Nicolae Prelipceanu sau personalităţi locale la ceas aniversar, ca Victor Iancu (70), Aurel Dan şi Ion Burnar (60), cei mai mulţi interlocutori sunt tineri în plină afirmare (de ex. dramaturgul Radu Macrinici, regizorul Radu Afrim, poetul şi dramaturgul Mihai Ignat etc.). La ambii autori se regăsesc nume din diaspora, la Gheorghe Pârja predominând cei din Basarabia şi Bucovina de nord (de unde şi titlul sugestiv al volumului său ***Ferestre deschise spre nord***), în timp ce Anca Goja pare mai interesată de experienţa celor reveniţi din străinătate (v., de pildă, interviul cu Dan Cristea). Singurul intervievat comun al celor doi este poetul bilingv, frate-de-cruce cu Nichita Stănescu, Adam Puslojić. La Gheorghe Pârja, în cele mai multe cazuri, *„dialogul"* pare o prelungire a unor întâlniri anterioare, la *„un pahar de vorbă"*, la felurite evenimente în ţară, acasă, la Baia Mare sau la colocviile literare din satul său natal, Deseşti. Tânăra reporteră îşi află interlocutorii la concerte, lansări de carte, festivaluri de teatru, expoziţii, ateliere de creaţie, cursuri de limbă şi cultură română, decernări de titluri academice etc. Reprezentând în cele mai multe cazuri cotidianul *„partener media"*, unele interviuri sunt rodul iniţiativei personale (v. cele cu Ioan Marchiş sau Ştefan Mariş), iar altele au loc chiar la domiciliul celor intervievaţi (v. interviul cu Georgeta Maria Iuga sau cu Claudiu Pintican). Dar, indiferent de ocazie, reportera dovedeşte familiaritate cu portofoliul profesional al interlocutorilor şi acordă cuvenita atenţie statusului lor actual. Dacă aşa-numita *„curiozitate feminină"* simulată permite şi întrebări de genul *„Cunoaşteţi reţeta fericirii?"* (convorbirea cu profesorul Teodor Dima), atributele feminităţii Ancăi Goja sunt de fapt tactul şi empatia cu care îşi întâmpină interlocutorii, îndemnându-i la confesiune: *„Povesteşte!"*. Şi tocmai aceste istorii personale interesează cititorul.

Nu suntem informaţi dacă textul tipărit e o variantă editată a interviurilor. Dar faptul că Anca Goja înregistrează uneori şi reacţiile nonverbale ale interlocutorului sau reproduce variante informale ale limbii standard şi chiar interjecţiile neologistice ale vorbitorului, oralitatea şi savoarea discursului ne conving să acordăm credit deplin reporterului în ce priveşte autenticitatea vocii celor intervievaţi.

„Şapourile" conştiincios documentate, cu citatele riguros marcate de ghilimele, nu sunt doar informative. Ele reuşesc, într-un spaţiu restrâns şi cu mijloace minimale, să devină veritabile portrete care o vestesc pe viitoarea prozatoare. La conturarea portretelor contribuie şi citatele-titlu, cu mărturisiri de credinţă ale interlocutorilor, precum: *„Am învăţat că numai făcându-l pe altul fericit pot să fiu eu fericit"* (Ioan Marchiş); *„Scriu pentru a depune mărturie şi, poate, pentru a fi mai puţin singur"* (Vasile Igna); *„Nu aş sacrifica prietenia pentru orice adevăr"* (Florian Roatiş); *„Detest vorbitul/scrisul despre cărţi citite pe jumătate"* (Crina Bud), unele fiind veritabile apoftegme (Alexandra Titu: *„Artistul trage după sine lumea"*) sau sugestive schiţe de portret: *„Nicolae Prelipceanu - un român sintetic"*, *„Emeric Imre, nebunul alb care găsit drumul"* ş.a. Subtitlurile, şi ele citate din interviuri, au aceeaşi funcţie de a reliefa anumite idei, uneori fragmentând discursul spre a da un respiro cititorului. În cazul în care consideră că textul interviului e insuficient pentru a contura persoana intervievată, Anca Goja nu ezită să adauge şi un post-script (v. interviul cu PSS Florentin Crihălmeanu, cu titlul incitant *„Este o criză financiară pentru că a fost o criză de credinţă"*). Singura dată când repetarea citatului şi ca titlu al părţii a II-a pare redundantă e la, de altfel, frumosul interviu cu Ştefan Hruşcă.

Trebuie subliniat interesul Ancăi Goja faţă de teme la ordinea zilei, ca procesul comunismului, cenzura, experienţa exilului etc. Dar nu sunt lipsite de interes nici interviurile pentru pagina mondenă (v. dialogurile cu Nicolae Bindiu sau Ştefan Mariş).

Calităţile interviurilor Ancăi Goja[5] au fost remarcate şi de ochiul competent-versat al Virginiei Paraschiv în cronica lansării[6]: atenta documentare, curiozitatea intelectuală, respectul şi curtoazia faţă de interlocutor, conduita nepartizană, fără linii de departajare între înainte şi după '89.

Marele câştig al adunării interviurilor în volum este, pe de o parte, că ele reflectă variatele oferte culturale ale urbei de pe Săsar şi din Maramureş, tot atâtea ocazii pentru a ieşi din cercul strâmt al preocupărilor cotidiene. Pe de altă parte, sunt un prilej de a *„asculta"* prin procură glasul unor oameni deosebiţi - unii abia la început de drum, alţii deplin realizaţi -, creatori care n-au pregetat să-şi cultive talentul cu toate obstacolele de înfruntat, oferind lectorului modele şi/sau prilej de reflecţie în confruntarea cu propria inerţie şi, nu în ultimul rând, un îndemn la socializare ca leac al singurătăţii.

Am reţinut întrebarea oarecum retorică pe care reportera o adresează profesorului Teodor Dima: *„Mai are lumea timp să cugete, să mediteze, să filozofeze, sau astfel de activităţi sunt un apanaj al unui grup restrâns şi privilegiat al elitelor?"* Răspunsul ar fi să ne facem timp nu numai pentru a *„cugeta"*, ci şi pentru o mai activă participare la tot ce ne oferă cultura, contrabalansând enorma presiune exercitată de economic şi politic în viaţa cotidiană. Eliade scria undeva că, pentru a-ţi recâştiga echilibrul sufletesc, e important să găseşti o *„ieşire"* din timpul profan. Iar una din aceste *„uşi"* ne-o deschide şi (re)lectura unor interviuri (trans)scrise cu talent şi dedicaţie.

În ce priveşte ecoul sau chiar impactul pe care l-au avut/îl pot avea interviurile publicate într-un cotidian cu un număr important de cititori, dintre care nu mulţi s-ar putea considera făcând parte din *„elite"*, aş aminti un articol al Ancăi Goja (inclus în ***Un jurnalist prin bibliotecă***), în care rezumă ideile unor participanţi la un colocviu despre rolul presei culturale. Dacă profesorul bucureştean Mihai Miroiu atrăgea atenţia asupra subiectivismului reportajului sau anchetei şi asupra manipulării prin alegerea unor anumite voci care să-şi spună opinia, unul din citatele notate de Anca Goja din comunicarea profesoarei Ana Sireteanu sună aşa: *„Ziaristul trebuie să ofere nu doar ceea ce vrea publicul, ci şi altceva şi, treptat, poate că interesul publicului se schimbă"* (p. 108), iar subtitlul Ancăi Goja e: *„Jurnalistul poate schimba zona de interes a publicului"*, ceea ce sună deja ca o profesiune de credinţă, dar implică şi responsabilitatea pe care jurnalistul trebuie să şi-o asume.

Fără îndoială că cititorii aşteaptă apariţia următorului volum cu interviurile Ancăi Goja, volum care ar fi şi mai atractiv, însoţit de un CD.

NOTE:

[1] Anca Goja, ***Un jurnalist prin bibliotecă*** (articole publicate în „Graiul Maramureşului" în perioada 2004-2008), Baia Mare, 2009;

[2] Citat de Ramona-Ioana Pop în ***Anca Goja a avut parte de o lansare cu... cântec***, *„Noi, nu!"*, 30 martie 2009, online;

[3] Anca Goja, ***Convorbiri cu elite***, Editura Proema, Baia Mare, 2011;

[4] Gheorghe Pârja, ***Dialoguri cu ferestre spre nord***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005;

[5] Vezi, de pildă, articolul lui Vasile Morar, comentând în special interviul cu folcloristul Pamfil Bilţiu: ***Scrisori netimbrate***, *Glasul.ro*, 16 iunie 2011, online;

[6] Virginia Paraschiv, ***Capcană jurnalistică. Cronica mondenă a unei lansări de carte: Anca Goja - Convorbiri cu elite***, *Cititor de proză. Republica artelor*, 13 iunie 2011, online.

Terezia FILIP

INCURSIUNE ÎN TOAMNA...

(*Urmare din pagina 4*)

Flori la statui. Moldovenii pun zilnic flori proaspete la statuile din Parcul Central al Chişinăului: Ştefan cel Mare, M. Eminescu, L. Blaga, L. Rebreanu, G. Coşbuc, Al. Mateevici, Gr. Vieru, A. Păunescu etc. - exerciţiu de memorie civică şi istorică, admirabil. Căci dacă memoria lipseşte, individul trăieşte somnolent într-o istorie pe care nu el şi-o croieşte. Aceasta nu e însă suficient. Ideile şi idealurile voievozilor, ale poeţilor onoraţi cu flori la statui s-ar cere însă implementate în planul vieţii zilnice a cetăţii, a instituţiilor în care activează cetăţenii, a ţării înseşi. Popoarele puternice îşi croiesc istoria singure prin deciziile pe care le iau cei care administrează şi conduc, prin opţiunile, gusturile lor artistice şi culturale, prin cutumele sociale şi religioase, iar basarabenii par să fi descoperit calea spre valorile care-i definesc cel mai bine.

Istoria se făureşte mereu în prezent, în clipa trăită. Catedrala din Chişinău, ca şi multe-multe alte biserici, fusese transformată în... depozit de mărfuri, azi renovată şi redeschisă. (Puţine au fost satele în care bisericile au rămas active în regimul Uniunii Sovietice). O vizitez. Reactivată, e frumoasă, elegantă, strălucitoare, nu văd însă datele despre ctitorirea şi istoria ei recentă şi mai îndepărtă. A afişa şi a spune adevărul, dureros sau măreţ, oricare o fi el, e un act de istorie, cum tot de istorie ţine faptul că multe sate poartă azi denumiri modificate simplu, prin desinenţe ruseşti: -ev, -evi, -eva, -ova; unele şi-au păstrat rezonanţa românească. Moldovenii sărbătoresc Ziua Limbii Române şi - nota bene - au renunţat recent, oficial, la toate însemnele şi stemele comuniste, dar mai sunt încă de recuperat identitatea lingvistică, onomastică şi toponimică, alături de cea istorică şi culturală, şi chiar arhitecturală. A-ţi apăra ori recupera numele reprezintă o formă de afirmare în istorie. Arhitectura, denumirile, designul unei clădiri, al unei autostrăzi, conformarea unei localităţi constituie, ele însele, un limbaj al vremilor, căci oamenii nu scriu doar texte şi cărţi, ci „*îşi scriu*", pe faţa pământului, istoria şi prin ctitoriri arhitecturale, clădiri, biserici, case, palate, străzi, evenimente etc. Multe din clădirile Chişinăului vechi au fost recondiţionate - faţade noi, stil arhitectural de istorie recentă, zugrăvită uneori peste urmele trecutului. Şi din nou reflectez: poţi învinge ori poţi fi învins în istorie, fără tancuri, fără rachete şi arme grele, fără colohoznizare, doar uitându-ţi limba, numele, ctitorii şi urmele trecutului de orice fel. În Frankfurt pe Main se conservă, chiar cu zidurile adâncite în trotuar, casa părintească a lui Goethe în forma ei de prin anii 1750.

Mi-au plăcut multe la Chişinău. Oraşul e civilizat, curat, e o atmosferă de capitală răsăriteană, parcurile şi vegetaţia abundentă te fac să respiri un aer răcoros în plină arşiţă de vară târzie, oamenii - respectuoşi, silenţioşi, discreţi, femei elegante şi tineri educaţi - călătoresc dintr-un cartier în altul, cu troleibusele de oraş, se ridică politicos şi ne oferă locul. Deşi e aglomerat în maşini şi pe stradă, în pieţe şi în magazine, nimeni nu se agită, nu ridică tonul, se aşteaptă în tăcere, cu răbdare, fără ostilitate şi ripostă, cum se întâmplă uneori prin România de acasă. Intelectualii frecventează biblioteci, scriu şi citesc cărţi. Nu văd cerşetori şi nici copii ai străzii. Simt un aer de poezie şi frumuseţe răsăriteană, ce vine şi din realitate şi, probabil, şi din lectura mea subiectivă a realului pe care-l străbat. Un lucru e clar: aceşti oameni, acest oraş, aceste ţinuturi sunt - pot fi - orientalitatea noastră bună care ne lipseşte.

Particip la **o deschidere de an şcolar** - Liceul „Petru Rareş" e curat, îngrijit, pregătit pentru anul ce începe - elevii mici şi mari, în uniforme, fac careul într-o ordine desăvârşită, pe care-o păstrează până la sfârşitul ceremoniei, părinţii asistă, profesorii instituie şi menţin ordinea. Nu cred că tinerii sunt inhibaţi, ci disciplinaţi şi asta e bine, aşa cum nu cred că dezordinea şi fronda sunt în toate cazurile semnele emancipării. Stau de vorbă cu un profesor originar din Transnistria, are privirea trist-întunecată. Istoria mai veche şi mai nouă operează paradoxal, dislocă oameni şi instituţii, derutându-l pe necunoscător. Nu ştiam că pe malul stâng al Nistrului sunt sate româneşti - de acolo provine profesorul - şi nu ştiam ce dureri poartă-n suflete şi în tăcerile lor oamenii de-acolo. Nu ştiam prea multe despre Transnistria, nici că au existat şi încă există români în răsărit, nu doar până la Nistru - darmite dincoace de de el, până departe, în Vest. (Cineva îmi suflă la ureche: când Eminescu spunea „*de la Nistru pân' la Tisa*", vorbea de Tisa din Vest, de acolo unde ea se varsă-n Dunăre). Tot astfel nu ştiam ce caută în Chişinău o instituţie numită Universitatea din Tiraspol şi cum a ajuns ea aici. Călătoria mea în Moldova, în toamna de aur a Chişinăului, a fost nu numai o iniţiere, ci implicit o lecţie de istorie.

Gheorghe SCHWARTZ

AL NOUĂZECI ŞI PATRULEA...

(*Urmare din pagina 10*)

„*Nostradamus din Viena*" nu şi-a dezminţit nasul fin nici aflat în culmea puterii. Şi în imperiul lui Franz Iosif, evenimentele se precipitau spre deznodământ. Spre deznodământul prezis. Tânărul suveran a dat dovadă de o energie şi de o seriozitate neaşteptate de nimeni. Şi asta deşi anul 1849 n-a început cu nimic mai bine decât cel precedent. În special Italia lui Mazzini era cea care îi dădea lui Simion cel mai mult de gândit. În Regatul Celor Două Sicilii, nesupunerea faţă de imperiu dura încă de la începutul lui 1848. În februarie 1849, un puci împotriva Marelui Duce Leopold II a dus la un nou război, terminat doar odată cu victoria mareşalului Radetzky. Dar vreme de sărbătorit încă nu era. La 3 iulie, a fost înăbuşită şi revoluţia romană de către trupe franceze. (În Apus, furtuna bântuia tot mai slab, iar protestele din Franţa împotriva amestecului în Italia semănau de acum cu ultimele tunete ale urgiilor ce se îndepărtau.) Au mai trecut luni grele până la 24 august, când acelaşi Radetzky a înfrânt şi Republica Venetă.

Pe celălalt front, în Răsărit, Lajos Kosuth, în mare criză de timp, în faţa ameninţărilor iminente atât de apropiate şi după ce a epuizat toate cererile de ajutor din partea unor fraţi revoluţionari epuizaţi, a demisionat la 11 august, în speranţa că generalul Artúr Görgey va mai putea opune rezistenţă.

În contextul acesta, scribul a notat, relatând sfârşitul aventurii Celui de Al Nouăzeci şi treilea, „*Înţeleptul Lombardiei şi al Piemontului*", tatăl generalului Simon: „*Până şi oamenii generalului Haynau - «Hiena din Brescia» sau «Tigrul din Hamburg»*[4]*, după cum a fost supranumit, în funcţie din ce parte era privit - au înţeles că nu este deloc înţelept să treacă la măsuri imediate împotriva «Înţeleptului Lombardiei şi al Piemontului». În populaţia, îngrozită de toate represaliile la care a fost supusă, încă mai mocnea entuziasmul ultimelor luni, iar prestigiul Celui de Al Nouăzeci şi treilea mai era de asemenea viu. Aşa că, măcar pentru o perioadă, Castelul n-a fost decât păzit. Când generalul Girolamo Ramorino a fost împuşcat pentru înaltă trădare şi i s-a permis să-şi comande singur plutonul de execuţie, a devenit clar că din destinul înfrânţilor ar putea să se nască legendele unor eroi.*

Pe urmă, lucrurile s-au mai potolit şi, după o vreme, ca de obicei, s-au liniştit şi masele.

Atunci a sosit vremea: Castelul a devenit locul unde au fost instalate mai multe tribunale militare care au dat sentinţe capitale. În altă parte a Europei, după înfrângerea armatelor revoluţionare ale lui Lajos Kosuth, la 13 august 1849, la Şiria, Artúr Gorgey capitulează în faţa generalului rus Artur Rüdiger. Şi semnează capitularea la Şiria (Vilagos), în biblioteca castelului baronului Bohus, împreună cu generalul Frolov. Situaţia de la Castelul din Segrate era încă asemănătoare cu cea de la castelul de lângă Arad. Gradelor înalte, atât din tabăra învingătorilor, cât şi din cea a învinşilor, li se respectau rangurile. La fel cum şi generalii şi ofiţerii armatei revoluţionare maghiare, aflaţi în custodia armatei imperiale ţariste, au chefuit nopţi lungi împreună cu generalii şi ofiţerii ruşi.

Până când... până când au fost daţi pe mâna lui Haynau. Un tribunal militar a condamnat la moarte treisprezece generali (şi colonei) ai revoluţiei maghiare («Az aradi vértanúk», după cum au intrat în istorie). Patru dintre ei au fost executaţi prin împuşcare şi nouă prin strangulare. Sentinţa a fost pusă în aplicare lângă zidurile cetăţii Aradului, în data de 6 octombrie 1849. Zi aleasă nu întâmplător: ea aniversa un an de când contele Theodor Baillet de Latour, ministrul austriac de război, a fost linşat de către populaţia vieneză fiindcă a intenţionat să trimită trupe împotriva revoluţionarilor. Atunci, la 6 octombrie 1848, familia imperială a părăsit capitala şi a început revolta vieneză. Pentru a arăta că revoluţia s-a terminat definitiv şi că protagoniştii lor au fost pedepsiţi exemplar, în diferite puncte ale imperiului au fost omorâte personalităţi implicate în mişcările antihabsburgice: la Arad, cei «Treisprezece generali», la Pesta, Contele Lajos Batthyány, fostul prim-ministru al Ungariei Revoluţionare, la Castelul de la Segrate, Al Nouăzeci şi treilea, «Înţeleptului Lombardiei şi al Piemontului» («gazda, iniţiatorul şi complicele atâtor comploturi antiimperiale», după cum a fost precizat în sentinţă). Şi au fost şi alte execuţii, toate la 6 octombrie 1849, însă acelea îşi au fiecare propriul roman."

Da, generalul austriac Simon avea nasul fin. Şi chiar dacă a ezitat să facă publică şi această prorocire, a fost încredinţat că, „*mai devreme sau mai târziu*", lucrurile se vor întâmpla aşa. Drept consecinţă, măcar deocamdată, „*organizarea*" îşi avea un scop pe care n-a trebuit să-l caute prea mult.

Tatăl Celui de Al Nouăzeci şi patrulea, Pip, a fost executat (şi) pentru „*înaltă trădare*". (Acesta a fost primul cap de acuzare.) O previziune pe care fiul său n-a aşteptat-o cu mâinile încrucişate. Dar, din păcate, nici măcar energia sa parcă fără limite nu l-a putut, de data asta, ajuta până la capăt. Şi n-a putut parcurge la timp nici distanţele prea mari. Şi nici de ubicuitate n-a avut parte Simon spre a putea coordona personal evenimentele ce-şi urmau cursul, dependente unele de altele la asemenea depărtări.

Simon n-a aşteptat cu mâinile încrucişate. Scribul nu cunoaşte toate demersurile fiului lui Pip, însă ştie că generalul a fost de două ori în Rusia. (Privind la datele acelor deplasări, scribului abia că i-a venit să creadă în ce ritm a parcurs Al Nouăzeci şi patrulea uriaşele distanţe. Dar tot prea încet.) Desigur, acestea au fost misiuni diplomatice, generalul n-a întreprins acele călătorii în calitate de persoană privată. A doua oară, pe drumul de întoarcere, s-a întâlnit la Şiria cu generalul rus Artur Rüdiger, cel în faţa căruia Artúr Gorgey tocmai a capitulat.

Ca o ironie a sorţii, Görgey, cumnat al baronului Bohus, a semnat cu împuternicitul ţarist, generalul Frolov, documentul capitulării şi depunerea armelor în data de 13 august 1849 tocmai în castelul apropiatului său, unde, altădată, a petrecut ore atât de plăcute în grădină şi pe dealurile din jur. Şi unde atât de energica baroneasă Antonia a avut un rol aşa de mare în dezvoltarea atitudinii sale naţionale, dar nu antihabsburgice. Simon n-a avut ce să-l convingă pe Rüdiger: el a venit cu instrucţiuni clare chiar din partea ţarului. Iar modul cum i s-a cerut generalului rus să-i trateze pe prizonieri nici nu era împotriva principiilor aceluia. Pe ruşi, ca şi pe francezi, se spunea că generalul Simon i-ar fi adus, în momentele atât de dificile pentru Austria, în sprijinul armatelor imperiale. Desigur, asemenea afirmaţii conţineau o mare cantitate de exagerări, mai ales că Al Nouăzeci şi patrulea n-a făcut niciodată un secret din lipsa sa de simpatie faţă de francezi. Însă că Simon a fost purtătorul unor mesaje la cel mai înalt nivel este posibil. Şi că modul cum şi-a îndeplinit el soliile a ajutat la succesul tratativelor este probabil. Generalul avea şi un scop personal precis: evenimentele de după revoluţii riscă adesea să se soldeze cu răzbunări înecate în sânge, iar represiunile nu îi privesc întotdeauna doar pe cei ce au pierdut jocul, ci pot fi şi urmarea unor învinuiri arbitrare, prin care un învingător să folosească prilejul să scape de un rival sau de un duşman, fără ca acele mai vechi neînţelegeri să fi avut vreo legătură cu tulburările din timpul modificărilor politice. Pentru a evita răzbunările şi pentru a nu mări sentimentele antihabsburgice provocate de represalii, cel mai bun lucru era ca forţe străine să arbitreze, măcar pentru o vreme, teritoriile aduse la „*linişte*": ruşii în apus şi francezii în sud şi în vest. Cu ruşii te poţi înţelege după nişte mese îmbelşugate, udate cu cât mai mult alcool, iar generalii francezi nu mai erau dintre soldaţii ridicaţi peste noapte din simplii sergenţi. (Asta la Şiria trebuia gândit, dar nu exprimat cu voce tare: ruşii erau de faţă în calitate de trupe de ocupaţie, iar povestea cu avansările rapide... Păi, ce, Görgey în cât timp a devenit din locotenent general? Mai înainte, după moartea tatălui său, a părăsit armata ca simplu locotenent; în 1848 a revenit în uniformă de căpitan şi imediat a fost avansat maior; după victoria de la Ozora asupra imperialilor, încă în acelaşi an, la 7 octombrie, a primit însemnele de colonel; după doar câteva săptămâni, în urma bătăliei de la Schwechat, a devenit general; şi ar fi putut accede chiar şi la gradul suprem, cel de mareşal - ce i-a fost oferit de către Kossuth în primăvara următoare -, dacă nu i s-ar fi părut chiar şi lui prea mult!). Görgey a putut fi salvat de către ruşi, cei treisprezece generali nu[5]. Iar la Budapesta n-a putut fi salvat nici fostul prim-ministru al Ungariei Revoluţionare, Contele Lajos Batthyány. Nici Al Nouăzeci şi treilea, „*Înţeleptul Lombardiei şi al Piemontului*", n-a putut fi salvat la Segrate. Şi mulţi alţii în alte locuri[6].

După toate astea, Simon era încă foarte tânăr: nu împlinise nici treizeci şi trei ani. „*În Austria era din nou linişte*". Însă nu şi în sufletele oamenilor: unii doreau să-şi consolideze cât mai palpabil victoria, ceilalţi îşi lingeau cu ochi scânteietori rănile. Generalul Simon, rămas fără încetare în slujba împăratului, a renunţat să mai folosească titlul de conte. Ceea ce trebuia să indice ruptura de tatăl său, martir al învinşilor. Dar Al Nouăzeci şi patrulea a continuat să-şi folosească în mod firesc numele de familie, semn al continuităţii neamului, dar şi dovadă că nu se lepăda nici de părintele său, nici de cei pentru care a murit Pip. Să înţeleagă cine ce voia.

[1] Fragment din romanul ***Cei o sută - Agnus Dei***, în curs de editare la Editura Curtea Veche.

NOTE

[1] Iată cum se naşte etimologia unor cuvinte: la Praga, prin aruncarea pe fereastră a unor funcţionari, s-a născut cuvântul „*fenestrare*", la Viena, prin spânzurarea lui Theodor Baillet von Latour de un felinar, s-a inventat „*laternisieren*", sintagmă - Slavă Domnului -, rămasă netradusă în alte limbi.

[2] „*Cântecul naţional*". (lb. maghiară).

[3] „*În sânul hegemoniei monarhice, dar şi în spiritul centralizării birocratice domină un proiect panoptic, «cel de a putea cuprinde într-o singură privire toate rotiţele maşinăriei, de a-i urma toate resorturile, de a grăbi acţiunea unora şi de a o încetini pe a altora, de a face oarecum, într-un cuvânt fie spus, ca toate părţile întregului să fie în armonie neîncetat unele cu altele»*". (Fleurigeon, ***Code administratif***, apud Pascal Lardellier, ***Teoria legăturilor ritualice***, Tritonic, 2009, pp. 169-70).

[4] Renumit pentru cruzimea prin care a înăbuşit mişcările din Italia şi din Ungaria. El a fost şi cel care a orchestrat procesul şi executarea „Celor 13 Generali" în cetatea Aradului.

[5] Mai mult decât intervenţia lui Simon a contat şi faptul că Görgey a fost cel ce a dus tratativele cu ţarul pentru a se oferi Coroana Ungariei acestuia..., adică împăratului rus!

[6] Pe Pip au vrut să-l ducă într-o cazarmă din Milano, de teamă că execuţia sa în Castel ar risca dezordini, dar condamnatul a cerut să moară pe domeniul său.

REVISTA REVISTELOR

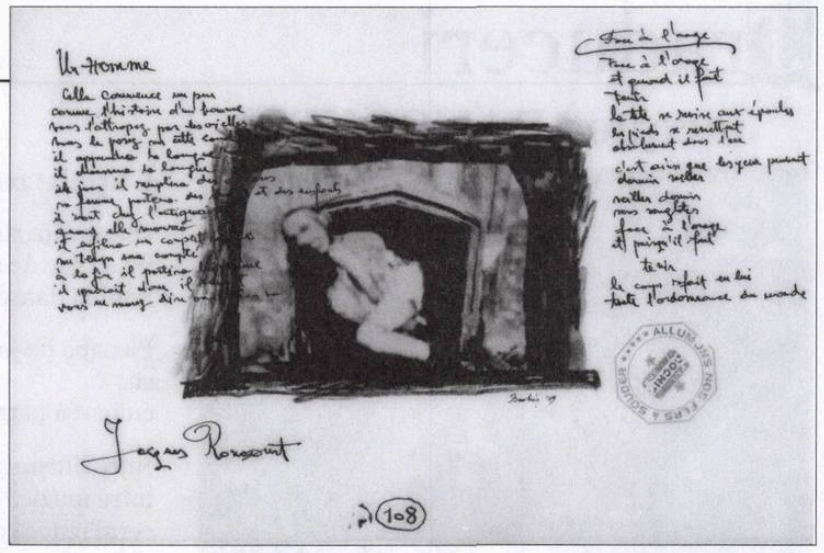

*„Nu concep o cultură naţională fără reviste literare” (**Aura Christi**)*

„Normalitatea rămâne o dorinţă excentrică a celor naivi”. Este semnul sub care îşi încheie Augustin Buzura editorialul primului număr pe 2013 al revistei „Cultura”. Articolul, intitulat ***Cinismul istoriei***, problematizează câteva dimensiuni ale contemporaneităţii: supravieţuirea hamletiană a publicaţiilor culturale (*„nu ştiu cât vom putea rezista”*), occidentalismul aproape agresiv, reformele din educaţie şi din sănătate, viaţa foştilor căutători de aur din bazinul minier al Băii Mari.

Din acelaşi număr al revistei reţinem un fascinant reportaj pe urmele lui Gabriel García Marquez, realizat de Adrian Sângeorzan (***Columbia, între războiul civil şi paradisul cocotier***), un interviu cu Aura Christi (merită citit!), precum şi ***Topurile Cultura 2012: Literatură*** (p. 7-14).

*

Numărul 249 din 16-31 ianuarie al „Tribunei” alocă o serie de materiale vieţii şi operei lui Mihai Eminescu. În cel dintâi, elaborat de Constantin Barbu şi intitulat ***Istorisirea celei mai cumplite crime din istoria României***, sunt avansate informaţii şocante, descoperite de cercetător în diverse documente, privind internarea poetului la sanatoriul „Caritatea” al doctorului Alexandru Şuţu şi câţiva contemporani care, în complicitate mai mult sau mai puţin directă (în viziunea autorului articolului), i-ar fi grăbit sfârşitul.

Puţin mai încolo, Andrei Vartic semnează ***Timpul lui Eminescu***, iar în paginile 12-13, Irina Petraş scrie despre volumul Florinei Iliş, ***Vieţile paralele*** (Editura Cartea Românească, 2012), care evocă ultimii şase ani ai existenţei lui Eminescu, din momentul când Ecaterina Slavici lansează informaţia că poetul ar fi înnebunit şi până la moartea acestuia. Considerat *„o biografie, un eseu monografic, o arhivă comentată laolaltă”*, romanul - fără să urmeze grila demitizării - mărturiseşte despre modul în care se poate fabrica, încă din timpul vieţii, posteritatea unei personalităţi, evidenţiind totodată caracterul de construct al realităţii înseşi: *„o rezultantă ivită din păreri, halucinaţii, scenarii, culise rebele, aparenţe”*.

La rubrica „Profil de scriitor”, Alexandru Petria dialoghează cu Liviu Ioan Stoiciu, interviul fiind însoţit de un grupaj de poeme. Gheorghe Schwartz ne propune, în avanpremieră, un fragment din romanul ***Agnus Dei***, aflat sub tipar la Curtea Veche, iar Virgil Stanciu scrie despre cartea americancei Paula McLain, ***Soţia din Paris*** (Humanitas, 2012), având ca narator pe Hadley Richardson, prima consoartă a lui Ernest Hemingway.

Numărul e ilustrat cu lucrări ale artistului plastic băimărean Vida Gheza.

*

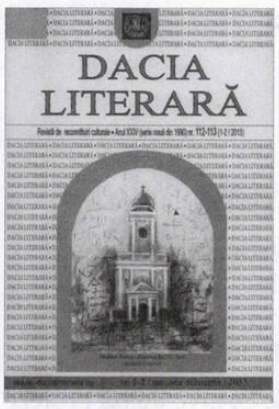

„Dacia literară” începe anul XXIV din noua serie cu articole de substanţă (aşa cum ne-a obişnuit, de altfel). Din „Arhiva lirică” e scos la iveală un poem al lui Mihai Ursachi, ***Proiecte primăvăratice***. Stelian Dumistrăcel scrie despre culisele „discriminării” lingvistice: «*verbul* (*a se*) ***însura*** *se explică din lat.* ***uxor*** *„soţie”; aşadar, bărbatul îşi ia soţie,* ***se însoţeşte*** *cu ea*», în timp ce verbul (a se) **mărita** descinde din lat. «**marito,-are** *„a merge după soţ, după bărbat”, femeia având, aşadar, un statut inferior*» (p. 9). Pentru acelaşi (a) **mărita**, dicţionarele înregistrează, în limbajul *„glumeţ şi familiar”*, sensul de *„a da, a vinde ceva (pe un preţ de nimic) pentru a scăpa de el; a se descotorosi de ceva”*. No comment.

Ioan Holban publică un eseu despre creaţia lirică a lui Ion Mureşan (***„Căci nu toate sunt inexprimabile şi nici toate exprimabile”***), iar Emilian Galaicu-Păun relatează secvenţe din călătoria de anul trecut la Bruxelles, prin Institutul Cultural Român. Merită citit, de asemenea, interviul lui Călin Ciobotari cu prozatorul şi politicianul Vladimir Beşleagă. Spicuim din portretul creionat în şapou: *„basarabeanul Vladimir Beşleagă este mai român decât majoritatea românilor. A văzut, a auzit, a citit şi a scris multe. E înţelept şi charismatic, vocal şi incomod, nostalgic, dar gata oricând de cine ştie ce Revoluţie. Un realist moderat, fără luxul unor utopii inutile”* (p. 36).

Urmează un grupaj de alte trei interviuri, conceput de redactorul-şef, Lucian Vasiliu, în cadrul proiectului „Chestionar cu accente ludice”, având ca ţintă adunarea lor într-un volum. De astă dată, partenerii sunt Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru şi Lucian Dan Teodorovici. Aşteptăm cu interes următorii intervievaţi.

Secţiunea „Clepsidre” avansează, printre altele, şase articole despre Mihai Eminescu: Ion Mitican - ***Podul lui Eminescu***, George Popa - ***Svetlana Paleologu Matta şi Eminescu***, Violeta Bârsan Zamfirescu - ***Clasicism în creaţia eminesciană***, Constantin Cubleşan - ***Eminescu. Polimorfismul operei*** (un studiu pe marginea recentei cărţi a lui Cornel Munteanu, publicate la Cracovia) şi Andrei Moldovan - ***Valori eminesciene în poezia lui Mircea Ivănescu***.

Sub titlul ***Proiect de carte dedicată lui Mihai Ursachi***, paginile 106-113 reproduc un dialog *„spontan”*, înregistrat pe casetă audio în septembrie 2004 la Muzeul „Vasile Pogor” din Iaşi.

*

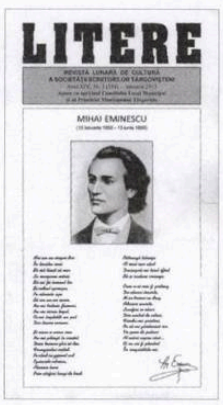

În memoria lui Mircea Horia Simionescu (23 ianuarie 1928 - 11 mai 2011), „Litere(le)” târgoviştene publică paisprezece creaţii inedite, redactate în perioada 2008-2010 şi grupate sub titlul ***Versete de unică folosinţă***. Tudor Cristea semnează o cronică despre ultima carte a academicianului Mihai Cimpoi - ***Ion Ghica. Amintirea ca existenţă*** -, a cincea apariţie din seria de micromonografii ale scriitorilor dâmboviţeni (precedată de lucrări dedicate autorilor: Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Cârlova şi Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti).

Henri Zalis şi Sultana Craia se ocupă de lirica argheziană, sondând stratul romantic al acesteia şi relaţia aparte a poetului cu divinitatea. Stan V. Cristea etapizează creaţia lui Marin Preda, valorificând unghiuri de abordare diferite. Criticul remarcă multitudinea de evaluări şi reevaluări ale operei prozatorului (137 de volume individuale, publicate între anii 1973-2011 şi douăzeci şi două de teze de doctorat susţinute în intervalul 1983-2011), precum şi interesul pe care îl stârneşte în continuare *„complexul Preda”*.

Un studiu util şi atent structurat se dovedeşte cel al Dianei Vrabie, care tratează proza pentru copii din spaţiul basarabean. Spre deosebire de alte segmente ale literaturii române din Basarabia, care, impregnate de zgomotul şi furia vremilor, parcă evită să se aşeze, cărţile pentru copii şi-au câştigat un statut aparte, desprinzându-se treptat de dimensiunea tezistă, *„concepută într-un registru stilistic al* ***moldovenismului*** *rudimentar”* şi devenind mai flexibile, mai dinamice (***Proza scurtă pentru copii: între tradiţionalism şi postmodernism***).

Din paginile ediţiei de faţă mai recomandăm câteva traduceri de excepţie din lirica universală: poemele ***Cântecul unui lunatic***, ***Cele opt bucurii minunate*** şi ***Aievea crez statornic întru douăzeci şi şapte stingeri***, compuse de călugărul şi poetul tibetan Milarepa (tălmăcite de George Anca), precum şi patru superbe fragmente din ***Grădina profetului***, a lui Khalil Gibran, *„aşezate în limba română”* de Radu Cârneci. Deoarece spaţiul tipografic este limitat, propunem spre degustare doar acest fragment din Khalil Gibran:

„Iar voi, care voiţi a înţelege dreptatea, cum veţi reuşi aceasta, dacă nu veţi privi toate faptele în plină lumină?

Atunci, numai, veţi pricepe că cel drept şi cel decăzut nu sunt decât un singur om stând drept în crepusculul dintre noaptea eului-pigmeu şi ziua eului-divin.

Şi că piatra unghiulară a templului nu-i cu nimic mai presus decât cea din adâncul temeliei” (p. 69).

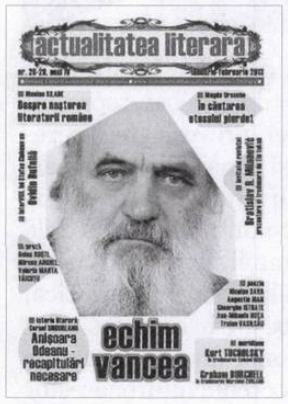

Criticul Cornel Ungureanu invită - prin intermediul nr. 28-29/ianuarie-februarie 2013 al „Actualităţii literare” - la o revizitare a vieţii şi a activităţii creatoare ale Anişoarei Odeanu, de la a cărei naştere s-a împlinit un secol anul trecut. Domnia sa are în vedere o nouă ediţie a ***Istoriei secrete a literaturii române***, una îmbogăţită, însă urmăreşte deopotrivă completarea cercetării sale referitoare la scriitoarea bănăţeană cu studii, monografii etc. elaborate de prieteni, studenţi, doctoranzi. Schiţa biobibliografică reprodusă în paginile revistei are aşadar şi menirea de a zgândări apetitul exegetic al vreunui coleg de breaslă.

În prezentarea şi traducerea Elei Iakab, facem cunoştinţă cu opera lui Bratislav R. Milanović (n. în 22 noiembrie 1950, la Aleksinac, Serbia) - poet, prozator, critic literar şi jurnalist cultural la Radio Belgrad. Volumele sale (dintre care menţionăm: ***Cerbul din fereastră*** - 1975, ***Cântăreţul balcanic*** - 1994, ***Lămpi mici în întuneric*** - 2006, ***Scrisori dintr-un viitor îndepărtat*** - 2012), scrise şi traduse în mai multe limbi (sârbă, engleză, română, maghiară, italiană, rusă etc.), au beneficiat de numeroase premii, cel mai recent fiind acordat în anul 2010 de către Guvernul Republicii Serbia.

Paginile de mijloc grupează sub genericul „Şcoala de poezie” creaţii ale autorilor: Echim Vancea, Gheorghe Istrate, Nicolae Sava, Augustin Ioan, Ana-Mihaela Nuţa, Ion Oprişor şi Traian Vasilcău. Sub semnătura Magdei Ursache, găsim eseul ***În căutarea etosului pierdut***, o pledoarie minuţios argumentată pentru reconsiderarea conceptului de identitate naţională.

Împreună cu Remus Valeriu Giorgioni, descindem în Babel-Babilon-Babilonia, unde facem cunoştinţă cu unul din strănepoţii lui Noe din ramura negroidă. Viteaz, arhitect şi rege, Nimrod (NMRD, adică „Răzvrătit”, de la MRD, „a răzvrăti-răzvrătire”) ar fi construit un regat imens în Mesopotamia, precum şi un turn din cărămidă arsă şi smoală. Poporul său, cel dintâi postdiluvian, încalcă astfel porunca lui Iahve de a se înmulţi şi de a umple pământul, preferând să rămână în ţara Şinear şi să vorbească aceeaşi limbă.

Înălţarea cetăţii şi a turnului reprezintă pentru Remus Valeriu Giorgioni înseşi *„începuturile sacre ale lingvisticii”*. Fiindcă răzvrătiţii sunt îmblânziţi - nu prin apă ori prin foc, ci prin risipirea limbii, adică a ceea ce îi ţinea laolaltă. «*De îndată ce, printr-o mutaţie lingvistică, ei s-au trezit că nimeni nu mai înţelege discursul celui de lângă el, a început gâlceava* [...]. *Enervaţi, bulversaţi, tracasaţi, ei s-au împărţit atunci în cete care s-au răspândit pe toată faţa pământului locuibil.* ***Echipa de construcţii****, atât de omogenă la început, s-a spart/desfăcut, fiecare ucenic devenind la rândul lui calfă, continuând să zidească, dar pe propria socoteală şi pe alte meridiane. „De aceea cetatea a fost numită Babel* [...], *căci acolo a încurcat Domnul limba întregului pământ, şi de acolo i-a împrăştiat domnul pe toată faţa pământului”.*»

Numărul supus atenţiei mai cuprinde fragmente de proză (Valeria Manta Tăicuţu - ***Moştenirea lui Mamin***; Nicolae Havriliuc - ***„Să mai ieşim din interioarele noastre!”***; Doina Ruşti - ***Secretul unei blogăriţe***), cronici de carte (semnate de Luminiţa Zaharia, Gabriela Mihalache), câteva semnale editoriale, un *„InterViu”* cu prozatorul român de SF Ovidiu Bufnilă, realizat de un cititor împătimit - Ştefan Ciobanu -, pe care cândva *„l-a făcut să uite de temele pentru şcoală”*...

*

Iată, aşadar, că revistele româneşti de cultură se menţin şi în 2013 - atât cât le permit împrejurările - sub zodia normalităţii. Cu *„naivii”* lor cu tot...

Delia POP

Traduceri

Jacques RANCOURT

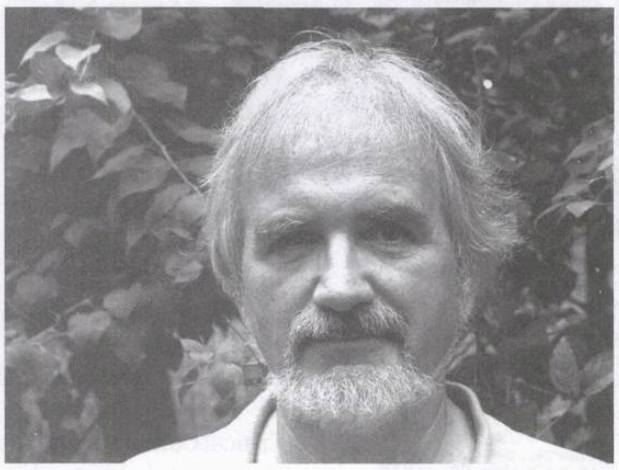

Activitatea de câteva decenii a lui Jacques Rancourt, poet francez originar din Québec, reprezintă o celebrare continuă a poeziei: prin cele treisprezece volume publicate din 1974 şi până acum, prin cele unsprezece cărţi de artist, prin antologiile de poezie din Quebec sau de poezie francofonă, prin traducerile din poeţi din toate colţurile lumii, prin punerile în comunicare ale poeziei cu artele plastice, cu muzica, cu filmul, prin călătoriile neobosite în căutarea unor noi poeţi şi-n căutarea celor mai diverse forme de expresie poetică. Pentru a da coerenţă tuturor acestor căutări ale sale şi pentru a oferi spaţii de întâlnire şi experimentare poeţilor din întreaga lume, Jacques Rancourt a creat şi conduce revista pariziană „La Traductière" şi *Festivalul franco-englez de poezie*. Anul acesta revista, precum şi festivalul vor avea în centrul atenţiei poezia română contemporană.

Ultimul său volum de poeme, ***Paysages et personnages***, apărut în toamna trecută la editura canadiană Noroît, în ciuda titlului, nu e nici descriptiv, nici epic; ci profund intuitiv şi liric. Poezia lui Jacques Rancourt, dispusă dintotdeauna a surprinde unda secretă a *Lucrurilor sensibile*, ajunge acum la maxima simplitate, la decantarea semnificaţiilor în pasaje aproape telegrafiate ori susţinute uneori de liniaritatea şi transparenţa prozei. Peisajele sunt interioare (*„când era amiază afară, era obligatoriu miezul nopţii în interior"*), iar personajele sunt în fapt stări de suflet şi întrupările lor în cuvinte şlefuite de experienţe precum cele ale *genezei*, ale *exilului*, ale *amintirilor*, ale *artei şi ale manierei*, ale aparenţelor şi apariţiilor *fantomatice*, ale *reculegerii*, ale *tovărăşiei cu poetul*, ale reducerii lor la o *tabula rasa*... probabil, pentru a renaşte, pline de miez, în volumul următor. ***Paysages et personnages*** e un volum al simplităţii şi al subtilităţii, al *lucrilor* de sens cum însuşi poetul le numeşte, el conţine revelaţia că *„din când în când / un poem / câteodată / un poet / ajung / pentru a-i păstra ochiului simţul luminii"* (***Lucioles***).

Crina BUD

O zi ca azi

Într-o zi ca azi
ploaia trece de la soare la vânt
doi cu doi fac patru şi doi ori doi la fel
în timp ce praful se pune mai puţin decât ai gândi

într-o zi ca asta
ar trebui să răzuiţi până la rădăcini
ar trebui să coborâţi până în străfundul inimii
şi să scoateţi de acolo rădăcina pătrată
se va ridica singură la a nu ştiu câta putere

într-o zi ca asta
ploaia ar trebui să se socotească dublu
şi soarele cvadruplu
aţi putea să vă întoarceţi spre voi înşivă
să vă întoarceţi şi să plecaţi mai departe

luna nu s-a înălţat încă
şi ceasurile trec în favoarea voastră
nu întoarceţi spatele
stelelor din miez de zi
nu umpleţi paharul când el este deja plin
nu vă îngăduiţi păcatul în săptămâna scurtă

într-o zi ca azi
plouă pe jumătate
şi soarele e abia umed
acum ori niciodată ridicaţi-vă drept în picioare
locuiţi din interior specia voastră umană.

Clipele zorilor

Dimineaţa ziua se ridică
nu se ştie de ce
lumina dansează pe un fir

Pleoapă de jos pleoapă de
sus
culoarea pătrunde în interior

Între linişte şi repaus
între muzică şi armonie
cerul ignoră diferenţa

Dar deodată o buză se tiveşte
cu urlet
Şi gura se umple de cuvinte.

Puţin câte puţin
în cel mai duios fel
inima îşi desemnează elementele

frumuseţea interioară
strălucirea cosmică
împărtăşirea trupului în noaptea arcuită

în cel mai duios fel
noaptea precambriană
jocul cu bile
în lumina fosilă

Nu trebuie să te mişti
timpul în tăcere
readuce eternitatea
în inima clipei

Nu trebuie să mori
căci în tot acest timp
corpul este o stare a bunăstării
şi sufletul se însoţeşte cu câmpia imensă

Suflare

Cine a spus că cerul
era despicat în două
cine a putut vreodată să vadă
unde era adevărata noapte
şi unde opusul nopţii?

Mâna ce se pune pe
pasăre nu are decât o faţă
pasărea ce se încordează sub
mână nu are decât o formă.

Şi totuşi viaţa se scurge
cu toate acestea inima e tot acolo.

Va trebui reinventat alfabetul
să rămâi întreg sine contra sine
să dezîntuneci puţin câte puţin lumina.

Va trebui să clădeşti un zid de locuit
să trăieşti destul ca să-l însufleţeşti.

Vei învăţa mai ales nu va fi simplu
să nu mori niciodată pe ambele feţe în acelaşi timp.

Umiditatea camerei

Dacă nimic nu este precis
dacă cocoşul nu mai indică ceasul

ziua se dă peste cap, cuvintele
cad din cochilia lor

vedem vecini la balconul lor
fraternizând cu porumbeii

muzica este în mod asemănător sensibilă
la umiditatea camerei

vă veţi da seama de aceasta
urmărind muzicuţele

Dacă nimic nu este preţios, cum
asta se citeşte în ziare
cu adevărat nu aveţi de ce
să vă ciuliţi urechile

întoarceţi-vă acasă cu ochii plecaţi
aşteptaţi aşteptaţi poate următoarea ploaie

Dacă nu-i nicio grabă
acordaţi-vă deci câtva spaţiu-timp

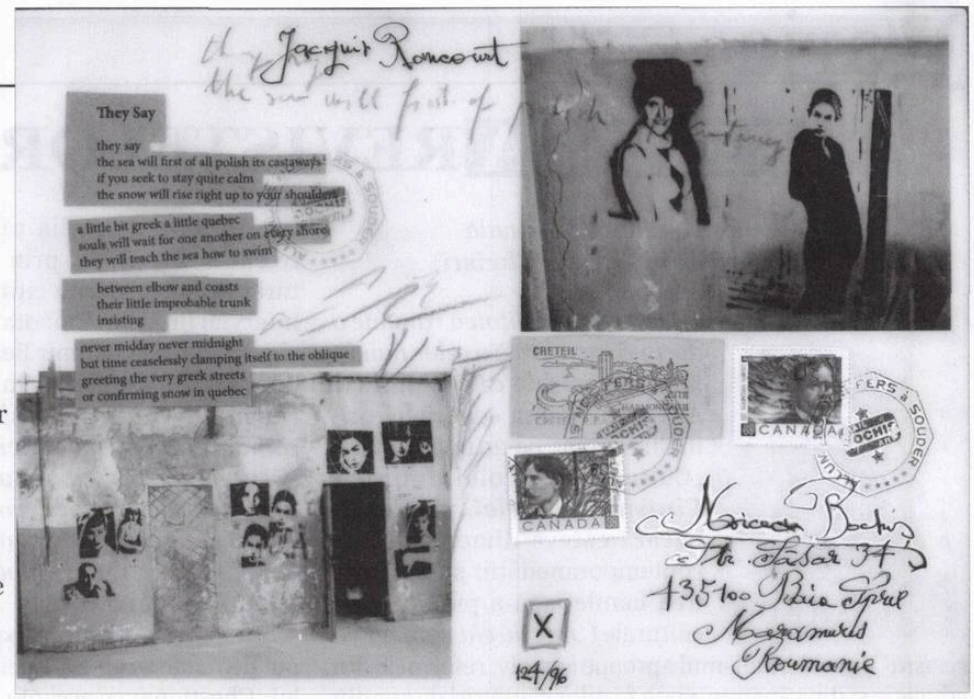

săptămâna care va începe săptămâna viitoare
nu va fi neapărat aceeaşi

păstraţi-i dar păstraţi-i bine
un minim un maxim de pietre preţioase

Stelele boltei cereşti

Când omul l-a creat pe Dumnezeu
după chipul şi asemănarea sa
Dumnezeu se simţi invitat
să continue el însuşi creaţia

el creă bolta cerească şi stelele boltei cereşti
strecură acolo soarele şi planetele

prevăzând de pe atunci Pământul
el făcu materia primă pentru Aristotel
şi cele patru elemente pentru Bachelard

nu uită nici yin-ul nici yang-ul
nici coama leului
nici încăpăţânarea lui Ghilgameş

concepu uscatul şi apele
şi despărţi apele de uscat

concepu bărbatul şi femeia
şi despărţi bărbatul de femeie

apoi Dumnezeu se odihni o clipă
se odihni şi atunci se puse să se gândească

atunci Dumnezeu care nu este ultimul dintre locuitori
Dumnezeu îşi aminti că el fusese creat de om

este un anacronism, se gândi el
şi recreă omul după chipul şi asemănarea sa
după chipul şi la dispoziţia sa

şi omul se simţi invitat
să continue el însuşi creaţia
reproducerii prin diviziune
îi adăugă înmulţirea prin împerechere
îmbinând utilul cu plăcutul

omul trecu pe urmă la obiecte
la unelte şi la reprezentări
concepu săgeata şi ţinta
cărbunele şi desenul

nu uită nici binele nici frumosul
nici urâtul nici răul
nu uită libertatea

în acest fel
îl reinventă pe Dumnezeu
după chipul şi după riscurile şi pericolele sale

de atunci omul îşi vede de îndeletnicirile sale
creează năvoade şi hexazecimale
cultivă meri şi speranţe secrete
desprinde arta ca şi cum extrage aurul

şi ca şi cum pentru a se destinde îşi inventează proteze
una pentru fiecare membru
mii pentru creier

şi de atunci Dumnezeu se odihneşte
se sprijină pe om

Traducere din volumul poetului Jacques Rancourt,
Paysages et personnages:
Liana PORUMB şi Laura FLORIAN

anul XI, nr. 3 (118), martie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
• Gheorghe PÂRJA
- *Festivalul Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu”*
• Elena Liliana POPESCU
- *Festivalul Internaţional de Poezie din Granada*
PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Omul şi umbra* (II)
PAG. 4-5 VITRINA
• Gheorghe PÂRJA
- *Punte între două culturi*
• Manuela PINTEA
- *O carte de eseuri pentru toate vârstele*
• Ioan ŞIMON
- *Un zâmbet pentru Anda Chiş*
• Săluc HORVAT
- *Mihail Sebastian. Gazetarul din noaptea „victoriei”*
PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Eu mi-am făcut nu «doar opera», ci şi «viaţa» cu mâinile mele”*
PAG. 7 ORFEU
• Ada SOFINETI
- *Poeme*
PAG. 8 ESEU
• Oana MERCA
- *Nouăsprezece trandafiri - Orfeu şi... Orfeu*
PAG. 9 EVOCĂRI
• Gheorghe PÂRJA
- *Nichita Stănescu în Maramureş. 80 de ani de la naşterea poetului*
PAG. 10 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP
- *Mircea Popa. Contribuţii bio-bibliografice*
PAG. 11 PROZĂ
• Ladislau DARADICI
- *Despre nemurire şi nu numai...*
• Marian Nicolae TOMI
- *...atacant la Barcelona*
- *La alegere*
PAG. 12 INSCRIPŢII
• Nicolae SCURTU
- *Ion Şiugariu şi contemporanii săi*
PAG. 13 DIVERSE
• Ioan MARIŞ
- *Raoul Şorban la centenar*
• Anca Maria MORCOVESCU
- *Versuri*
PAG. 15 POEZIE
• Adam PUSLOJIĆ
- *Versuri*
PAG. 16 TRADUCERI
• Badr Shāker AL-SAYYĀB
- *Versuri* (prezentare şi traducere din lirica irakiană: Dumitru CHICAN)

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia de grup „Identităţi”, Galeria de Artă, Baia Mare

Győri Kinga

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacţie: Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA,
Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Echim VANCEA,
Nicolae SCHEIANU

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacţie: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE POEZIE „NICHITA STĂNESCU"

Ploieşti, 29-31 martie 2013

Nichita Stănescu
la Sighetu Marmaţiei
(octombrie 1979)

Şi în acest an, în oraşul natal al poetului Nichita Stănescu, au loc manifestări închinate cunoaşterii operei sale, dar şi menţinerii amintirii într-o formă mărturisită de mulţi dintre cei care l-au cunoscut. Au fost invitaţi scriitori din Basarabia, Serbia şi România, mulţi dintre ei fiindu-i aproape poetului. Din Maramureş a fost invitat **scriitorul Gheorghe Pârja, preşedinte al Reprezentanţei Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, redactor la revista „Nord Literar"**.

Astfel, ***vineri, 29 martie***, la Colegiul Naţional „I. L. Caragiale" va avea loc deschiderea Festivalului Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu". Vor rosti alocuţiuni Mircea Cosma, preşedintele Consiliului Judeţean Prahova, Marius Sersea, prefectul judeţului, Iulian Bădescu, primarul municipiului Ploieşti. Se vor alătura cu discursuri academicienii Eugen Simion (coleg al poetului), Marius Sala, Mihai Cimpoi, Valeriu Matei, Nicolae Dabija, Vasile Tărâţeanu şi Adam Puslojić. La festivitate vor fi prezenţi foşti colegi de clasă ai lui Nichita. Se va realiza un lanţ de poezie de la colegiul „I. L Caragiale" la Casa Memorială „Nichita Stănescu". Se va viziona filmul lui Ioan Grigorescu în memoria lui Nichita. La Casa Memorială „Nichita Stănescu", o masă rotundă cu titlul ***Promovarea operei lui Nichita în cadrul festivalurilor de poezie***. Participă: Valeriu Matei şi Nicolae Dabija (Chişinău), Adam Puslojić (Belgrad), Gheorghe Pârja (Maramureş), Ion Cojocariu (Caransebeş), Constantin Stere (Ploieşti). Moment poetic: secvenţial liric Nichita Stănescu, realizat de Nelu Stan. Prima zi a festivalului se va încheia pe scena Teatrului „Toma Caragiu" cu un recital de poezie al actorului Ion Caramitru.

Sâmbătă, 30 martie, la Conacul Bellu - Urlaţi, colocviu: ***Promovarea operei lui Nichita Stănescu în revistele de specialitate***. Participă redactori de la revistele literare „Contemporanul", „**Nord Literar**", „Convorbiri literare", „Steaua", „Lamura", „Luceafărul" ♦ La Biblioteca Judeţeană „Nicolae Iorga", expoziţie şi prezentare de carte - ***Nichita Stănescu în lumea tiparului***. ♦ La Colegiul Naţional „Nichita Stănescu" vor avea loc decernarea premiilor Concursului Internaţional ***Lecţii cu Nichita*** şi acordarea burselor Nichita Stănescu. ♦ La Şcoala Gimnazială „Nichita Stănescu" din Ceptura, moment aniversar. Participă: Adam Puslojić, Vasile Tărâţeanu, care vor prezenta cartea ***Nichita Stănescu la Ceptura***. ♦ La Muzeul Judeţean de Artă „Ion Ionescu Quintus", expoziţie de artă realizată de artiştii plastici Iurie Matei din Chişinău şi David Buzgar din Spania. ♦ Moment artistic realizat de actorul Eusebiu Ştefănescu şi marele Dumitru Fărcaş.

Duminică, 31 martie, la statuia poetului din centrul municipiului - ceremonie oficială dedicată lui Nichita Stănescu. ♦ La Sala „Europa" a Consiliului Judeţean - şedinţa solemnă a Academiei Române dedicată sărbătoririi a 80 de ani de la naşterea Poetului. ♦ Ziua în care s-a ivit pe lume Nichita se va încheia cu festivitatea de decernare a premiilor festivalului. Participă: Andrei Marga, preşedintele Institutului Cultural Român, Valeriu Matei, preşedintele Institutului Cultural Român din Chişinău, precum şi poeţii laureaţi ai festivalului - Ioan Es. Pop, Nichita Danilov şi Ileana Mălăncioiu. ♦ Manifestarea de la Ploieşti va fi sporită şi cu un târg de carte. Nu vor lipsi noile apariţii închinate poetului „Necuvintelor". La târg participă şi editura băimăreană Proema. **Gheorghe Pârja**

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE POEZIE DIN GRANADA

Nicaragua, 2013

În perioada 17-24 februarie 2013, sub patronajul instituţiei prezidenţiale din Nicaragua, *Centro Nicaragüense de Escritores* a organizat întâlnirea poetică ***IX Festival Internacional de Poesía de Granada***, în colaborare cu *Instituto Nicaragüense de Cultura*, *Ministerio de Educación*, *Ministerio de Relaciones Exteriores*, *Asociación Nicaragüense de escritores*, *Fundación Casa de los tres Mundos*, *Alcadía de Granada*, ambasade, universităţi şi alte prestigioase instituţii din Nicaragua şi din alte ţări.

Evenimentul internaţional din acest an, dedicat poetului Ernesto Cardenal, a reunit voci poetice reprezentative din întreaga lume. Au fost prezenţi peste 150 de poeţi, din peste 70 de ţări, din toate continentele. Au participat, printre alţii, poeţii Bouzid Heryallah (Algeria), Carla Pravisani,

Enrique Solinas (Argentina), Peter Boyle (Australia), Aminur Rahman (Bangladesh), Amado Chan (Belize), Floriano Martins, Thiago de Mello (Brazilia), Oswaldo Sauma, Jose Maria Zonta (Costa Rica), Beatriz Hauser (Canada), Lana Derkac (Croatia), Raul Zurita, Francisco Leal, Bernardo Reyes (Chile), Alpidio Alonso-Grau (Cuba), Peter Laugesen (Danemarca), Maríaluz Albuja (Ecuador), Edenilson Rivera (El Salvador), Juri Talvet (Estonia), Geminio Abad (Filipine), Alain Lance (Franţa), Timo Berger (Germania), Kwame Dawes (Ghana), Dimitris Angelis (Grecia), Salvatore Ritrovato (Italia), Gerdur Kristny (Islanda), Amir Or (Israel), Max Rippon (Insula Guadeloupe), Enrique Noriega, Aida Toledo (Guatemala), Antoine Cassar (Malta), Lina Zeron (Mexic), Grevel Lindop, Minoli Salgado (Marea Britanie), Ernesto Cardenal, Claribel Alegria (Nicaragua), Sigbjorn Skaden (Norvegia), Roger Hickin (Noua Zeelandă), Najwan Darwish (Palestina), Angel Dario, Wanda Cosme (Puerto Rico), Rei Berroa, Angela Hernandez, Eugenio Garcia Cuevas (Republica Dominicană), Liliana Popescu (România), Olga Kholkhlova (Rusia), Gerry Cambridge (Scoţia), Jaime Siles, Miguel Anxo Fernán Vello (Spania), Taja Kramberger (Slovenia), Solja Krapu (Suedia), Jerome Rothenberg, Margaret Randall, Crystal Williams, Nicassio Urbina, Alessandra Molina, Theodor Damian (SUA), Yang Tse (Taiwan) etc.

Au fost prezenţi la inaugurarea oficială a acestei ediţii a festivalului poetul Francisco de Asís Fernández Arellano, preşedintele festivalului; poetul Ernesto Cardenal; Excelenţa Sa, Ambasador al Spaniei în Nicaragua, León de la Torre Krais,

preşedinte de onoare al festivalului; Excelenţa Sa, ambasador al Uniunii Europene, Javier Sandomingo, Luis Morales Alonso, director al *Instituto Nicaragüense de Cultura*, Dieter Stadler, preşedintele fundaţiei *Casa de los Tres Mundos*.

După o primă întâlnire în Granada, în *Casa de los Leones*, programul manifestărilor poetice s-a desfăşurat timp de cinci zile atât în Granada, la Universidad Uhispam şi la Policía Nacional, cât şi în alte municipii din Nicaragua, printre care Rivas, Nandaime, Masaya, Nindirí, Catarina, Niquinohomo, Diriomo, Diriá, Masatepe, San Marcos, Diriamba y Managua. În Granada a fost organizat un târg de carte pe întreaga durată a festivalului, au avut loc mese rotunde şi recitaluri de poezie în diferite instituţii de cultură, în catedrale, dar şi lecturi poetice în parcuri, în aer liber, pe străzi, în cadrul unui carnaval poetic inedit, *¡Que viva la Poesía! ¡Que viva la Libertad! ¡Que viva el Amor! ¡Aquí está Granada!*

Festivalul Internaţional de Poezie din Granada, aflat la a noua ediţie, a situat Nicaragua în agenda culturală a lumii contemporane. Putem menţiona printre cei care s-au implicat în mod deosebit în organizarea acestei ediţii a festivalului pe Nicasio Urbina, Blanca Castellon, vicepreşedinţi ai festivalului, de asemenea pe Fernando López şi Gloria Gabuardi, secretari executivi.

Prin participarea mea la acest eveniment poetic, ca reprezentant al României, am continuat dialogul cu poeţi reprezentativi ai poeziei contemporane, am pus bazele unor noi proiecte literare materializate prin traduceri şi prin promovarea literaturii din fiecare din aceste ţări.

Am constatat că marea majoritate a ţărilor reprezentate au sprijinit prin instituţiile culturale din aceste ţări ediţia a IX-a a Festivalului Internaţional de Poezie din Granada, cel puţin prin finanţarea biletelor de avion ale poeţilor participanţi, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul României. **Elena Liliana Popescu**

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

OMUL ŞI UMBRA (II)

Narațiunea ***Omul care și-a vândut tristețea*** prelucrează mitul lui Faust, reinterpretat într-o manieră originală. Motivul individului care și-a vândut sufletul diavolului a mai apărut în proza fantastică românească. Un bun exemplu este narațiunea ***Moara lui Călifar*** de Gala Galaction. Eroul central al întâmplărilor este domnul Ulrich, un modest funcționar care, după o ascensiune lentă de câteva decenii, devine subdirector de minister. Timp de peste treizeci de ani, acest om fără însușiri duce o existență tihnită, redusă la automatismele zilnice. Elementul de senzație ce perturbă destinul anost al slujbașului de la minister este întâlnirea acestuia cu Satana. Spre deosebire de întâmplările zugrăvite în registru comic din proza lui Creangă sau a lui Caragiale, Oscar Lemnaru insistă mai mult pe latura insolită a întâmplărilor povestite. Într-o primă etapă, Ulrich vrea să evite contactul cu necuratul, afirmând că, în calitatea lui de funcționar, el nu are legături decât cu statul. Oferta făcută se dovedește însă de nerefuzat: în locul tristeții constante de până atunci, lui Ulrich i se oferă fericirea eternă. Pentru a da mai multă verosimilitate pactului propus, diavolul realizează o interesantă incursiune în livresc, trimițând la Faustul lui Goethe și la Peter Schlemihl al lui Chamisso. Ca și în narațiunea ***Domnișoara Christina*** de Mircea Eliade, există niște dovezi ale lumii de dincolo. În felul acesta, autorul de proză fantastică face plauzibil inexplicabilul. Este vorba de o pereche de mănuși cu puteri magice, care îi obligă pe toți să întindă mâna celui care le poartă. Sunt semnificative apelativele consacrate misteriosului personaj: îngerul căzut, dracul Mephisto, satana, diavolul, zeul compromis, imperatorul întunericului, Scaraoschi, spiritul negru și atotputernic, căpetenia îngerilor căzuți, Belzebuth etc. Dar și apelativele dedicate Faustului parodic se dovedesc semnificative, chiar dacă ele nu sunt la fel de sugestive: slujbașul de la minister, Ulrich, asociatul lui Belzebuth etc.

Pactul umano-satanic încheiat de către cei doi sună în felul următor: *„În schimbul veseliei, umorului, râsului și al bucuriei, pe care i le dau eu, Satana, imperatorul întunericului, Ulrich îmi dă mie pentru totdeauna uriașa sa tristețe. Recunoaștem prin acest act că ne despărțim conștienți de bunurile noastre, pe care anumite necesități ne silesc să le schimbăm. Semnat astăzi, 13 sept. 19..., în dublu exemplar*". Ca urmare a legământului făcut, după treizeci de ani, funcționarul renunță la slujba de la minister. Mai mult, tot ca un dar al diavolului, asemenea unui prestidigitator, Ulrich ajunge să facă bani prin simpla frecare a degetelor. Fapt mai puțin întâlnit în proza fantastică, textul este însoțit de un metatext conținând meditații despre scris. Prozatorul vorbește de dificultatea de a potrivi cuvintele în așa manieră încât ele să devină dătătoare de înțelesuri.

Partea a doua a relatării ia forma unui dialog insolit între diavol și unealta acestuia, un spiriduș ce face legătura între lumea muritorilor și împărăția întunericului. Scena se dovedește importantă deoarece acum se explică de ce este valoroasă tristețea oamenilor. De aici și justificarea titlului.

În secțiunea a treia a relatării se revine pe pământ, unde Ulrich și soția lui, Zenaida, au degetele rănite din cauza banilor. Rânjetul galbenului li se pare celor doi fericirea supremă, făgăduința absolută. Prozatorul ironizează, de fapt, una din metehnele umane capitale, lăcomia. Pentru a fi fericiți, Ulrich și Zenaida nu se mulțumesc doar cu câțiva săculeți de galbeni, ci visează la averi fabuloase. Și de această dată, totul ascultă de modelele livreşti. În ceea ce privește bogățiile fantastice la care aspiră Zenaida, reperul pare a fi împrumutat din celebrul roman al lui Dumas, ***Contele de Monte Cristo***. Bucuria celor doi nu ține însă mult, „darul" diavolului transformându-se rapid în blestem. Ulrich moare după un moment de extaz dionisiac, similar cu nebunia.

Este interesant finalul narațiunii, care lasă să plutească echivocul asupra naturii întâmplărilor: *„A doua zi, gura mahalalei spunea că subdirectorul Ulrich a murit înnebunit de o moștenire enormă, deși el însuși crezuse că bucuria și aurul le-a căpătat de la diavol în schimbul tristeții. Dar cine poate fi sigur dacă adevărat este ceea ce văd alții destul de obiectiv sau ceea ce, fără nicio obiectivitate, vezi și simți tu însuți*".

În data de 12 octombrie 1935, Oscar Lemnaru publică, în revista „Facla", eseul intitulat ***Umbra***. Și de această dată, punctul de plecare al meditațiilor este unul livresc. Prozatorul pornește de la cunoscuta narațiune fantastică a lui Adalbert von Chamisso, ***Istoria stranie a lui Peter Schlemihl***. Unele dintre ideile teoretice avansate de către eseist își găsesc ilustrarea în povestirea ***Omul și umbra***. Narațiunea dă titlul unicului volum de proză scurtă purtând semnătura lui Oscar Lemnaru și poate fi considerată o veritabilă replică la creația scriitorului german. Debutul relatării ne introduce într-o adevărată curte cu miracole. Autorul descrie o atmosferă de bâlci, specifică literaturii latino-americane. Naratorul apare ca personaj în text și povestește o întâmplare insolită petrecută într-un orășel de provincie. Este vorba de istoria unui om înzestrat cu puteri fabuloase care, pentru a scăpa de răzbunarea unui soț gelos, se ascunde în propria lui umbră. Într-o proză fantastică de certă calitate, are loc o insolită substituție între om și umbră. Mai mult, misteriosul personaj moare fiindu-i lovită în mod fatal proiecția de pe pământ, ce se transformă într-un veritabil *alter ego*. Oscar Lemnaru prelucrează, în această relatare, o credință extrem de vie în societățile tradiționale. Oamenii comunităților arhaice nutreau convingerea că ceea ce i se întâmplă umbrei are repercusiuni decisive și asupra existenței individului.

Narațiunea intitulată *„**Nici acum!**"* ne transpune în atmosfera ședințelor de spiritism, temă fantastică prin excelență. Din dorința disperată de a comunica cu iubita moartă, protagonistul narațiunii recurge la practicile magice. Nu altfel a procedat Hasdeu pentru a invoca spiritul fiicei sale dispărute prematur. Din această perspectivă, biografia reputatului om de știință se transformă, după pierderea Iuliei, într-un veritabil roman fantastic. Și această narațiune are un vădit rol demonstrativ. În debutul relatării, naratorul lansează o ipoteză a cărei valabilitate va fi verificată pe parcurs. Oscar Lemnaru vorbește despre diferențele existente între oamenii puternici și cei slabi: *„Un om puternic este acela care, deși ocolește capcanele, rămâne totuși mult mai legat de amăgiri atunci când ele îl atrag, decât cel slab care nu crede nici în adevăruri, nici în minciuni*". Se abordează apoi rolul curiozității, care dobândește, la omul limpede, *„o acuitate neînchipuită nici de mintea aceluia care plutește pe cele mai fantastice valuri*".

Naratorul povestește la persoana întâi singular și își asumă postura de martor veridic al evenimentelor. El vorbește chiar de dificultatea de a relata așa cum se cuvine istoria unei familii ciudate, ce locuia peste drum de el. *„**Nici acum!**"* este povestea unui aventurier bântuit de duhul necurat al întrebărilor. După ce a străbătut lumea în lung și în lat, acesta vrea să o pătrundă și în profunzime. Drept consecință, dintr-un om de acțiune, Iani se transformă într-un meditativ. Îl ajută în acest sens și boala, care îi curbează șira spinării, transformându-l, parcă, într-un semn de întrebare. Personajul începe să caute răspunsuri la marile probleme ale existenței. Ceea ce îl determină să caute tovărășia strigoilor este moartea iubitei sale, la care a ținut mai mult decât la orice în viață. În veghile sale nocturne, Iani ajunge la concluzia că *„singurătățile sunt bântuite de duhurile celor dispăruți*". În ciuda ședințelor de spiritism pe care le organizează, protagonistul întâmplărilor începe să fie bântuit de îndoiala că toate stafiile sale, toți strigoii și toate duhurile cu care stă de vorbă nu sunt decât niște amăgiri nevrednice pentru o minte echilibrată. Pentru a demonstra adevărul himerelor sale (*„dacă lumea de dincolo este o amăgire sau un adevăr adevărat!*"), Iani se hotărăște să moară și le cere tovarășilor săi să îi invoce spiritul la prima lor ședință. Răspunsul vine peste două nopți, dar și acesta este incert, păstrând ambiguitatea asupra ipotezelor vehiculate: *„Nici acum nu știu!*" Narațiunea rămâne elocventă privind caracterul demonstrativ al prozelor lui Oscar Lemnaru.

Puterea prefăcătoriei are în centru figura unui student întârziat, numit Brezis. Naratorul este prezent din nou în calitate de martor al întâmplărilor, conferind astfel mai multă verosimilitate evenimentelor extraordinare pe care le relatează. Povestirea se deschide cu un adevărat elogiu al medicinei. Urmează portretul minuțios al prietenului care ducea o existență imperturbabilă. Ideea de farsă, de prefăcătorie este lansată prima dată atunci când personajul narator asistă la susținerea tezei de doctorat a lui Brezis. În mod paradoxal, prietenul cu firea liniștită și mintea limpede studiază bolile nervoase. Mai mult, acesta lansează ipoteza șocantă potrivit căreia *„în cele mai multe cazuri, boala este încheierea unui lung șir de prefăcătorii, uneori chiar conștiente*". Drept consecință, vindecarea constă în smulgerea măștii de pe fața bolnavului cu o iscusință diabolică, dându-i pe față cele mai stranii intenții, înșelătoriile sale. Dar iată cum sună definiția nebunului, situată și ea sub regimul măștii: *„Nebunul e doar un pervertit care crede că înșelătoria poate fi mai mare decât însuși înșelătorul*". Teza este șocantă prin noutatea ei și apropie narațiunea lui Oscar Lemnaru de literatura S.F. Aceeași tehnică este utilizată și de către Mircea Eliade în creații precum ***Un om mare***, ***Les trois Grâces*** sau ***Tinerețe fără de tinerețe***. Potrivit acestei logici elementare, nebunul e un prefăcut, iar medicul e cel care trebuie să îi dovedească prefăcătoria.

Finalul relatării reprezintă o adevărată lovitură de teatru. De altfel, Oscar Lemnaru știe să contrarieze mereu orizontul de așteptare al cititorilor săi. Acum aflăm că „ilustrul doctor Brezis" nu este altcineva decât un bolnav care a fugit din ospiciul orașului R. cu zece ani în urmă, prefăcându-se sănătos în tot acest răstimp. Nu întâmplător, medicul-pacient își anunță prietenul într-o epistolă că preferă să regăsească firescul lucrurilor. Pentru a verifica adevărul celor spuse, personajul-narator îl caută pe medicul psihiatru de odinioară, crezând că totul nu este decât o imensă farsă. În ospiciu găsește însă un bolnav ce suferă de o nebunie furioasă, intratabilă.

Elementul de senzație este prezent și în narațiunea intitulată ***Amăgirea***, ce amintește, prin tematica abordată, de scrierile lui Kafka și de romanul ***Contele de Monte Cristo*** de Alexandre Dumas. Este vorba de tragica poveste a deținutului cu numărul I, condamnat pe viață deoarece l-a ucis pe amantul soției sale. După revolta zadarnică de la început, acesta își acceptă soarta potrivnică. La un moment dat, începe să audă lovituri din celula vecină, semne ce se instituie într-un cod secret. Traducând semnele în litere, după șaptesprezece ani de detenție, deținutul reușește să evadeze. Lasă un bilet în urma lui, în care își justifică gestul: *„Fără ajutorul condamnatului de alături n-aș fi putut fugi niciodată; el mi-a dăruit alfabetul și, prin aceste ciocănituri traduse prin semne, am combinat planul evadării*". Este vorba însă de o falsă explicație, ce amplifică și mai mult misterul întâmplărilor. Citind mesajul, gardienii nu înțeleg despre ce tovarăș de suferință vorbește evadatul, fiindcă celula de alături era goală de ani de zile. Oscar Lemnaru are meritul de a nu distruge enigma în finalul narațiunilor sale, potențând astfel dimensiunea fantastică a scrierilor sale. Dimpotrivă, sporește atmosfera de taină, întâlnindu-se astfel cu o serie de scriitori de prestigiu precum Lucian Blaga sau Mateiu Caragiale.

Gheorghe PÂRJA

PUNTE ÎNTRE DOUĂ CULTURI

O carte cu vocaţia duratei şi a descoperirii a văzut lumina tiparului, în condiţii grafice de excepţie, la Editura Proema din Baia Mare (Cornelia şi Alexandru Peterliceanu), ***Punte între sentimente*** (2012), o selecţie de versuri din lirica irakiană contemporană în traducerea ambasadorului Dumitru Chican. Un excelent cunoscător al lumii arabe, dar şi un sensibil intelectual dovedit şi de această traducere. Autorul şi-a legat numele şi de alte teme despre spaţiul arab inaugurând la editura băimăreană colecţia „Biblioteca arabă". Colecţia îşi propune să prezinte cititorului cele mai cunoscute cărţi din şi despre această lume fascinantă, fiind unică în peisajul editorial din România. Dubla selecţie de poezie româno-irakiană şi irakiano-română poate fi considerată reprezentativă pentru scopurile pe care Editura Proema şi intelectualii români şi irakieni pot să le abordeze pentru mai buna cunoaştere. Volumul s-a întâlnit cu preţioasa colaborare a Ambasadei Republicii Irak în România prin Excelenţa Sa, dr. Mohammed Saeed Al-Shakarchi, om de cultură de largă respiraţie, rafinat şi bun cunoscător al culturii şi al civilizaţiei arabe. Excelenţa Sa a sugerat şi titlul volumului, dar a fost şi un sprijin pentru a revela subtile nuanţe. Într-un cuvânt este un avizat ştiutor al poeziei arabe. Astfel, Excelenţa Sa apreciază: *„cititorul român va găsi în acest volum traducerea operei, scrisă în limba arabă în original, a unor poeţi de diferite etnii, religii şi orientări literare. În perioada anilor '70, generaţia poeţilor irakieni inovatori a fost nevoită în mare măsură să-şi părăsească ţara, în zilele geroasei dictaturi şi să trăiască în Occident, realizând acea călătorie inovatoare ce a urmat suferinţei trăite în ţara de origine şi exilului interior, mai aspru şi mai violent decât exilul datorat înstrăinării de ţară"*.

Dumitru Chican

Traducătorul, Excelenţa Sa Dumitru Chican, face o secţiune prin starea de graţie a liricii arabe. De la poemul epopeic al fabulosului Ghilgameş la romanticii, simboliştii, moderniştii, inovatorii din perioada postmodernă: *„Arabii şi arabii irakieni au avut epopeea lui Ghilgamesh, au avut fenomenala poezie preislamică şi islamică, au avut concursurile de poezie de la Ukkazi."* scrie Chican. Volumul ***Punte între sentimente*** adună între aceleaşi coperţi românii, poeţii de la Dunăre şi irakienii poeţi de la Tigru şi Eufrat şi se dovedeşte a fi o punte simbolică între două istorii, două culturi, două civilizaţii, bucurii şi idealuri, aspiraţii şi suferinţe, toate atinse de aripa transfigurată a versului. Traducătorul ne face o prezentare avizată despre starea poeziei irakiene contemporane, a poeziei arabe: *„Destul de târziu eliberată de sub tirania kassidei tradiţionale tabuizate, poezia arabă a devenit poem, născut dintr-o ruptură conceptuală impusă de invazia urbanismului, dar marcată şi de năvala intempestivă a evoluţiilor istoriei contemporane, care i-a impus descoperirea unui nou limbaj şi a altor aventuri prozodice şi estetice. Verbul - chiar cu sugestii de obscenitate şi vulgarizare, atât de anatemizate în poezia arabă clasică - şi-a descoperit generoasa capacitate de a tulbura şi de a îndemna la reconsiderarea valorilor şi a noimelor. Poemul modern se desprinde de puritanismul gramaticii normative, şterge - sau, cel puţin, se străduieşte să înlăture - sacralitatea unor intermundii prea puţin cunoscute, pentru a o înlocui cu profanul. Poeţii arabi de astăzi redescoperă, pur şi simplu, limbajul care să înlăture stricăciunile provocate de Verb"*. Cum aprecia şi criticul Georges Henein. În perioada interbelică, lumea arabă a fost atinsă de profundele mutaţii politice, culturale şi ideologice de la care nici Irakul nu a făcut excepţie. S-a deschis spre experienţe culturale păstrând orgoliul unei fascinante moşteniri identitare. În acest context, poetul irakian a simţit nevoia de a descoperi muzicalitatea şi ritmurile unui nou timp liric. Cei şaptesprezece poeţi irakieni pe care îi dăruieşte Dumitru Chican literaturii române, prin această antologie, vin să confirme tocmai dorinţa lor de a ţine cadenţa cu poezia universală. De altfel, poeta **Năzik Al Mala'ika** (1922-2007), cu care se deschide volumul, va scrie un ultim oratoriu funebru pentru poezia arabă clasică. Ea este încadrată de critica arabă în rândul autorilor moderni, înnoitori, aparţinând de şcoala romantismului târziu. Este considerată poeta care a introdus în lirica arabă versul liber (***Oraţie funebră pentru o femeie neimportantă*** - *Tablouri de pe uliţele Bagdadului -„Ne-a părăsit. Niciun obraz n-a pălit, / nicio buză n-a fremătat a tristeţe / Nimeni n-a stat pe la porţi să povestească, pe şoptite, ce a fost, cum a fost / Şi de ce. Nimeni nu ne-a dăruit cu poveţe, / Nicio perdea întristată nu s-a mişcat, nicio privire, din spatele geamului / N-a urmărit mersul legănat al cortegiului, / Poate doar câţiva trecători, pe afară, / vor fi tresărit de vreo aducere-aminte / Fugară / ca toate aducerile-aminte / Şi vestea s-a topit prin hăţişuri de uliţe înfundate / Fără niciun ecou. / Nu era nimic nou / În toate acestea / Decât ochiurile de geam astupate, / Iar vestea / A smuls o lacrimă de tristeţe dintre genele Lunii... / Nici măcar noaptea n-a tresărit, grăbită să se prefacă în zi / Şi a venit răsăritul. / Şi astăzi o să fie o zi, sau ce-o fi, / Aceeaşi lăptăreasă, aceleaşi ceasuri de post / Prin colţuri întunecate de case / Fără destinaţie şi fără de rost, / Aceeaşi plângere de pisică flămândă - numai piele şi oase / Sfada negustorilor matinali, îmbulzeala, lupta, amărăciunea, / (...) / Apoi, uliţa a rămas, cum fusese mai înainte, adormită, nepăsătoare şi goală / În aceeaşi uitare. / În uitarea totală"*).

Badr Shāker Al-Sayyāb (1926-1964) este considerat unul dintre poeţii care au marcat lirica modernă arabă, ocupând un loc de cinste în panteonul poeziei universale. Deschis către toate culturile şi receptiv la nou, aduce un suflu proaspăt din perspectivă stilistică, dar şi un univers tematic personal. A fost poetul musulman cel mai inspirat de personalitatea lui Hristos ca simbol al mântuirii şi al reînvierii. Întreaga operă este străbătută de un puternic simbolism mitologic, marcat cu pecetea morţii şi a mitului: *„Pentru mine* - spunea el - *cea mai bună reprezentare imagistică a poetului este cea a Sfântului Ioan, autorul Apocalipsei"*.

Abd Al-Wahhab Al-Bayātī (1926-1999) a coborât poezia din turnul ei de fildeş pentru a o aduce în Piaţă, dând chiar un sens politic noului concept de vers liber. Poezia sa este puternic influenţată de scrierile sufice şi de contactele poetului cu poezia şi cultura Occidentului (***Pretutindeni e noapte*** - *„Azi-noapte, peştera s-a umplut de rămăşiţe umane: / Ţeste scalpate, buze livide, o liră. / Inscripţii pe stânca pereţilor, o pasăre moartă. / Un cuvânt zugrăvit cu sânge pe piatră. / Da, lumea aceasta plesneşte de bucurie: / Goliciunea cerurilor, azurie, mişcătoare, fără de capăt, / (...) // Marinari ai tuturor mărilor se refugiaseră în grota aceea, / Marea se adăpostise în peşteră, / Femeia dormind în căuşul unei cochilii de scoică / Şi noaptea care s-a lăsat pretutindeni. Aştept / Semnalul pentru a scufunda corabia asta colcăindă de şobolani, / Oraşul acesta ca o bătrână prostituată, / Poetul, spânzurat cu ştreangul cuvintelor - papagal beat şi chior, / Politicieni de profesie, / Cămătari şi regi şi bancheri - / (...) / Dar nu sunt altcumva decât un stăpân fără sclavi, / Hărăzit să se furişeze pe lângă ziduri, / Să adune rămăşiţe şi zdrenţe, / (...) / O, tu, cochilie, crapă şi prefă-te în ţăndări, / Încarnează-te în cuvânt, / Fii scânteia care porneşte marele incendiu la Nişapur"*).

Buland Al-Haydari (1926), poet irakian de etnie kurdă, victimă a persecuţiilor politice la care au fost supuşi mai toţi poeţii irakieni promotori ai modernismului expresiv şi stilistic. În poezia sa săvârşeşte un continuu ritual de desacralizare şi laicizare a limbii. El răstoarnă tradiţia scriiturii arabe poetice prin recursul la limbajul cotidian. A introdus în universul liric irakian filosofia existenţialistă (***Părere de rău*** - *„În Bagdad nu există nici perle, nici estuare, nici mare, / Nici măcar scoici gâfâind, ca femeia, de copiii-mărgăritare, / Nici insule care cresc şi decad / (...) / Sunt doar poveşti născocite de vipia acestui oraş în care te afli, / în care eşti, / De ielele jarului care ne arde pe noi şi ne arde cetatea / (...) / Iertare vă cer, venerabili oaspeţi ai mei. Prezentatorul de la radio a minţit: / La Bagdad nu se află nici mare, nici cochilii, nici perle, / Ci numai un mit"*).

Mahmud Al-Brikan (1931-2002) a fost numit *„inventator invizibil al poeziei irakiene moderne"*, fiind un poet a cărui anvergură depăşeşte chiar dimensiunile mediului în care a trăit şi a creat (***Un alt oraş*** - *„Dincolo de oraş / Este un alt oraş, cu o mie de chipuri. // Dincolo de oraşul cu nemişcatele sale clădiri albastre, / Cu dughenele sale doldora de muşterii şi de toate / Un alt oraş / Mai mult o Fata Morgana tremurând în ecouri / Fantomă senină, scurmând prin memoria morţilor // Dincolo de oraşul culorilor şi al formelor / Dincolo de vuietul nepotolitului freamăt, / Un alt oraş stă la pândă / Urmărind paşii străinului care eşti"*).

Sa'adi Yūssuf (1934) are în universul liric banalitatea cotidianului, viaţa de fiecare zi, noblețea detaliului, observaţia aproape microscopică a universului efemer, dar şi o viziune asupra conduitei umane. Având convingeri de stânga, a fost nevoit să ia calea exilului prin Algeria, Liban, Tunisia, Siria, Iordania, unde şi-a publicat şi o parte din operă (***Melancolie*** - *„Noaptea peste deşert / Fluviu prin care curge doar zăporul nisipului / Vântul mut şi ecoul muţeniei / (...) / Rătăcitul continuă să meargă, cu toate acestea, / Casa lăsată în urmă boceşte în inima cenuşie a nopţii / Doar omul / Păşeşte neostoit prin deşertul care îi este grădină / (...) // ...Dacă ea, cea de departe ar şti / Cât de intens este întunericul nopţii acesteia / ...Dacă ar şti că mă aflu aici - / Picătură de apă în inima nopţii deşertice"*).

Salāh Niyazi (1935) trăieşte în exil la Londra, fiind considerat un poet de primă mărime al poeziei arabe contemporane. S-a autodefinit ca fiind *„poet cu inimă arabă şi cu spirit occidental"*. Este şi un traducător al culturii şi al civilizaţiei Orientului Mijlociu în lumea occidentală, fiind şi o tribună de atragere şi de încurajare a tinerilor poeţi arabi din emigraţie (***A se multiplica*** - *„Într-o cameră de hotel, ca şi într-un salon de spital / Lucrurile se aseamănă, vrând-nevrând, între ele. / (...) / Chiar şi curăţenia este, parcă, un penitenciar preventiv. / Camere, învecinate, înşiruite ca oraşele pe coordonatele unei hărţi, / Paturi despărţite de timpul oprit, / Culoare de trecere interzisă. / (...) // Între un student şi un altul, culoare pe care se stă de veghe. / Clipele sunt mai lente decât toţi anii lăsaţi înapoi. / (...) / Ferestre largi se deschid către păsări, / Oglinda din baie reflectă durata şi depărtarea călătoriei. // Într-o cameră de hotel ca şi într-un salon de spital / Pasărea are o sută de sensuri, apa însăşi / E o materie cu totul aparte, / Tăcerea, chiar, devine solidă / Şi apăsătoare ca o rugăciune de moarte // Într-o cameră de hotel, ca şi într-un salon de spital / Pasărea are sute de înţelesuri, / Omul îşi descoperă noima, pentru prima sau pentru, cine ştie, / Ultima dată / Şi către noimă uşile se deschid / Către unicul, marele, irepetabilul Vid. // (...) Fereastra m-a dus către păsări / Oglinda m-a aruncat către zări exilate / Şi mă gândeam, asemenea califului Ali / «Viaţa noastră este un dar» - am strigat / «Străinule, toate acestea cine le-a spus?» / «Sărăcia, durerea»"*).

Salāh Niyazi (1935) trăieşte în exil la Londra, fiind considerat un poet de primă mărime al poeziei arabe contemporane. S-a autodefinit ca fiind *„poet cu inimă arabă şi cu spirit occidental"*. Este şi un traducător al culturii şi al civilizaţiei Orientului Mijlociu în lumea occidentală, fiind şi o tribună de atragere şi de încurajare a tinerilor poeţi arabi din emigraţie (***A se multiplica*** - *„Într-o cameră de hotel, ca şi într-un salon de spital / Lucrurile se aseamănă, vrând-nevrând, între ele. / (...) / Chiar şi curăţenia este, parcă, un penitenciar preventiv. / Camere, învecinate, înşiruite ca oraşele pe coordonatele unei hărţi, / Paturi despărţite de timpul oprit, / Culoare de trecere interzisă. / (...) // Între un student şi un altul, culoare pe care se stă de veghe. / Clipele sunt mai lente decât toţi anii lăsaţi înapoi. / (...) / Ferestre largi se deschid către păsări, / Oglinda din baie reflectă durata şi depărtarea călătoriei. // Într-o cameră de hotel ca şi într-un salon de spital / Pasărea are o sută de sensuri, apa însăşi / E o materie cu totul aparte, / Tăcerea, chiar, devine solidă / Şi apăsătoare ca o rugăciune de moarte // Într-o cameră de hotel, ca şi într-un salon de spital / Pasărea are sute de înţelesuri, / Omul îşi descoperă noima, pentru prima sau pentru, cine ştie, / Ultima dată / Şi către noimă uşile se deschid / Către unicul, marele, irepetabilul Vid. // (...) Fereastra m-a dus către păsări / Oglinda m-a aruncat către zări exilate / Şi mă gândeam, asemenea califului Ali / «Viaţa noastră este un dar» - am strigat / «Străinule, toate acestea cine le-a spus?» / «Sărăcia, durerea»"*).

Sadek Al-Saygh (1938), poet, jurnalist, pictor şi caligraf, este o prezenţă activă în lumea culturală a Bagdadului. Pentru convingerile sale politice şi estetice a primit interdicţia de a părăsi ţara. Reuşeşte să ajungă în Liban şi apoi la Praga, unde a absolvit facultatea de scenarist de televiziune. După căderea Cortinei de Fier se stabileşte la Londra. Încă de la primul său volum practică nonconformismul estetic, recurgând la un limbaj al sensibilităţii extreme luat din viaţa cotidiană. Pentru el poezia este *„o cauză dificilă, o stare de roşu care te ajută să descoperi spiritul focului şi să pipăi perfecţiunea etică şi spirituală"* (***În pofida tuturor greşelilor tale*** - *„Uneori se întâmplă, zic eu, / Să te furişezi afară din propriul corp / Flacără lăuntrică şi, totuşi, rătăcitoare / Orologiu care macină orele, cu sau fără motiv, (...) // Dar nu te îngrijora, fii liniştit, calm, calm / Şi vezi-ţi înainte de drum. / Val de fum, năvălire de spumă albă, / Spaţiu de-o clipă, / Puterea nestăvilită a simţurilor necunoscute / Şi densitatea esenţelor, / A absenţelor / În care ai fost dintotdeauna prezent / Toate acestea se vor preface în petarde letale, / Vor exploda, / Redându-te, în sfârşit, greşelilor tale"*).

Mouayed Al-Rāwi (1939) exprimă în poezia sa, printr-o scriitură concisă, reflexia permanentă, îndoiala faţă de reuşita şi viitorul unei revoluţii - cea baasistă - ostilă şi impermeabilă faţă de orice perspectivă a schimbării, a reformei şi a modernizării naţionale şi identitare. O poezie care impune o introspecţie asupra responsabilităţii individuale a fiecăruia într-o lume răsturnată, într-o societate penitenciară (***Un glonţ pentru Irak*** - *„Pământ al hranei de zi cu zi, / Pământ al metaforelor, / (...) / Pământ al secetei stăpânitoare peste nonşalanţă şi somn, / Pământ al inteligenţei cu subţirime de spadă, / (...) / Pământ al poveţelor, / Al amurgurilor, la ceasul când fluviul lor vânează nostalgia câmpiei, / (...) / Pământ al spaţiilor fără distanţe, / (...) / Pământul meu, făurar de corăbii, ghiftuit de atâta somn, / Pe când eu îmi descopăr în sânge pe întâi-mergătorii / Înălţători de morţi pentru noua mea întrupare / În care mă voi petrece printre păsări şi stăpânii poruncitori"*).

Fadel Al Azzawi (1940), poet, romancier, jurnalist, este considerat unul dintre principalii inovatori în poezia irakiană. Este fondatorul unei reviste de avangardă. Este influenţat de experienţa suprarealistă şi a altor tendinţe moderne în poezia arabă contemporană şi europeană (***Capcana*** - *„Uneori, traversând vreun râu, sau vreun fluviu / Ne trezim, dintr-o dată, într-o altă epocă, într-o altă eră. / Uneori, cu ochii aţintiţi în oglindă, / Ne vedem într-o celulă de temniţă, / Uneori, alergând să prindem, pradă, vreo femeie străină, / Ne trezim în tărâmul înstrăinării. / Uneori, tot cufundaţi în lectura poemelor, / Ne trezim prefăcuţi în proză. / Ştiţi, cumva, ce ar trebui să mai facem?"*).

(*Continuare în pagina 14*)

Manuela PINTEA

O CARTE DE ESEURI PENTRU TOATE VÂRSTELE

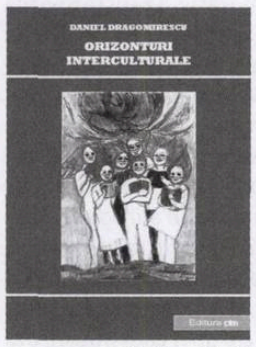

Cartea ***Orizonturi interculturale***, semnată de Daniel Dragomirescu, oferă cititorului actual posibilitatea informării rapide, în condiţiile în care este vizată captarea informaţiei într-un timp cât mai scurt. Autorul se raportează mereu cititorului, publicului larg, este un explorator al eului generalizat, căruia îi oferă cu generozitate soluţia evadării din cotidian. Unicitatea perspectivei dezvăluie, aşadar, un scriitor desăvârşit, care, mizând pe latura comprehensivă, abordează cu eleganţă o tematică variată, oscilând între Eminescu, romanticul, şi Luis Benitez, trubadurul postmodernist. În cazul fiecăruia, este evidenţiat cu măiestrie elementul particularizant.

Scriitorul este un explorator, pune probleme esenţiale legate de raportarea noastră la cultura naţională şi universală: *„Ce se va întâmpla cu receptarea creaţiei eminesciene în secolul XXI? Va mai fi ea de actualitate sau îşi va reduce forţa de convingere şi de seducţie? (...) Va intra Eminescu într-un con de umbră, va fi temporar eclipsat, aşa cum s-a întâmplat, după o vreme de la moarte, cu marii poeţi ai lumii, ca de pildă cu marele Ovidiu?”* (p. 19). Sintagmele calificative, dar şi atitudinile contestatare la adresa poetului au dus la menţinerea notorietăţii acestuia. Observăm interesul extern faţă de poetul, gazetarul, satiricul Eminescu, a cărui operă de căpătâi, ***Luceafărul***, a fost introdusă în Cartea Recordurilor, în anul 2012, fiind considerată cea mai lungă poezie de dragoste din lume. Un alt nume de rezonanţă, prezent în carte, este Lucian Blaga, receptat pozitiv de critică. Opera sa a avut parte de aprecieri încă de la început, a trecut de severitatea lui Iorga şi a fost propulsată de Lovinescu; Eugen Simion l-a considerat pe Blaga *„un poet solar”*, datorită ***Poemelor luminii***, catalogare controversată de unii critici. Cel care reuşeşte să găsească, indubitabil, soluţia, este Daniel Dragomirescu: pentru domnia sa, ocrotitorul misterului este *„un Lucian Blaga unic şi monumental”* (p. 27).

Autorul îşi îndreaptă apoi atenţia asupra operei lui Rebreanu, exclus după 1947 din manualele şcolare şi reintrodus după 1960. Un rol important îl joacă romanul ***Pădurea spânzuraţilor***, drama lui Apostol Bologa fiind o proiectare a suferinţei generalizate. *„Pentru cursul liceal, unul dintre cele mai bune manuale ni se pare cel elaborat în 1967, prin grija unor profesori şi specialişti de renume în domeniul istoriei şi al criticii literare, precum Şerban Cioculescu ori Nicolae Manolescu. Alcătuit într-o perioadă de liberalizare politică şi mai ales culturală, manualul îi consacră lui Liviu Rebreanu aproape patruzeci de pagini, remarcându-se printr-o judicioasă dozare a informaţiei, a textelor ilustrative şi a comentariilor propuse”* (p. 29). Ca valoare, Rebreanu este plasat lângă Sadoveanu; asocierea se poate explica şi prin monumentalitatea operei. Eseistul Daniel Dragomirescu sintetizează, creează o istorie a receptării critice a operei rebreniene în şcoală, de la perioada socialistă la cea de după 1999; indiferent de perioadă, Rebreanu rămâne un nume de referinţă în manualele şcolare, fapt deloc neglijabil.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre Calistrat Hogaş, a cărui operă, receptată târziu, face dintr-un maestru al descrierii *„un scriitor aproape uitat”*, după cum spune Manolescu. Tudor Arghezi reuşeşte marea împăcare cu sine, în ***Ora răzleaţă***, poezie publicată cu un an înainte de moartea poetului. Viziunea asupra trecerii în nefiinţă este senină, contemplativă. Doar câteva pagini ale cărţii ne plasează într-un alt timp, al trecutului îndepărtat, în care o figură impunătoare prin stil, rafinament, eleganţă, dar mai ales prin erudiţie enciclopedică reuşeşte să capteze: Dimitrie Cantemir, *„prinţul culturii noastre vechi”* (p. 48).

Partea a doua a lucrării de faţă debutează cu *„o cronologie strictă”*, semnată Mihai Cantuniari, un remember al frumuseţii copilăriei în spaţiul burghez interbelic, cu oameni rafinaţi, cu ţărani simpli, ancoraţi în credinţă nestăvilită, dar şi cu un scepticism desăvârşit faţă de prezentul decadent, ostil. Eseul rezervat *„diaristului”* Mihai Cantuniari dezvăluie dualitatea perceperii realităţii, dife-renţa dintre anii 1960 şi 1989, când *„impostura, lipsa de cultură şi de bun simţ, prostia şi mitocănia (...) dau o lume pe dos, plată şi cretină...”* (p. 71).

(*Continuare în pagina 14*)

Ioan ŞIMON

UN ZÂMBET PENTRU ANDA CHIŞ

Anda Chiş s-a născut la 15 februarie 1975 în Alba Iulia şi este absolventă a Facultăţii de Ştiinţe (specialitatea matematică-fizică) a Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu, după care a obţinut un masterat în Managementul educaţional la Facultatea de Drept a Universităţii „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Este profesoară de matematică la Şcoala Gimnazială „Blandiana” din judeţul Alba.

A publicat versuri în ziarul „Unirea” din Alba, în revistele „Discobolul”, „Familia” etc., obţinând numeroase premii la diferite concursuri naţionale de literatură.

Descoperirea unui nou poet, înzestrat cu harul divin al creaţiei, devine o sărbătoare a spiritului, trăire pe care am încercat-o şi noi lecturând volumul de poeme ***Un zâmbet mi se agaţă de buză*** (Editura Unirea, Alba Iulia, 2012; Coperta şi ilustraţii: Silvana Zăgreanu), cartea de debut a poetei Anda Chiş. Un debut semnificativ, am zice noi, prin sinceritatea discursului liric, printr-o bună stăpânie a mijloacelor de expresie şi, mai ales, prin viziunea de abordare a cunoaşterii şi a investigaţiei interioare a fiinţei.

Volumul este structurat în trei cicluri: ***Identitate***, ***Mi-e dor şi doare*** şi ***Celelalte lucruri***, şi reprezintă tot atâtea etape epistemologice de cunoaştere şi autocunoaştere a fiinţei, în profunzimea ei, a sufletului feminin în impact cu diferite aspecte ale vieţii în procesul maturizării, al ieşirii din copilărie.

În primul ciclu, zâmbetul devine o metaforă polivalentă, de reacţie în faţa unei realităţi, cum ar spune poeta, care violentează inocenţa copilăriei, devine un laitmotiv ce reprezintă o formă de manifestare a fiinţei în faţa dezamăgirilor sau o reacţie la ispite şi plăceri ale trupului, pe care însă spiritul, conştiinţa le respinge.

Poemul care deschide volumul, ***Aşezarea unui zâmbet***, are, în opinia noastră, statutul unei ars poetica, în care zâmbetul devine un simbol al respingerii eului, ruşinat parcă de trupul său care răspunde ispitei, într-un moment de slăbiciune firească, tipic umană: *„Un zâmbet mi se agaţă de buză / eu îl scuip / să i se crape obrazul de ruşine / şi să nu mă mai muşte / când are el impresia / că aş fi mai fotogenică”*. Sau zâmbetul, ca terapie, prin refugiul în copilărie: *„locul singurei purităţi / permise: inocenţa”* (***Nostalgie***) .

Poeta este *„un raisonneur”*, ce-şi filtrează trăirile prin raţiune, după care *„Omul se poate retuşa”*. Inima ei însă, mereu deschisă, uită să-şi cenzureze conştiinţa; astfel poate intra *„ultimul liliac ofilit / strangulând visul”* (***Anticamera fiinţei***).

Obsedată de o *„dureroasă vinovăţie”*, ea încearcă tristeţea *„unor gesturi ce nu dor”*, care-i sfâşie privirea aruncând-o în prăpastia *„dintre eul de copil şi eul de femeie”*, fără a se putea împotrivi: *„pentru că singură / mi-am scăpat frânghiile printre cruzimi”* (***O dureroasă vinovăţie***). Sunt versuri de autentică simţire şi profunzime în acest drum iniţiatic de cunoaştere a vieţii şi a propriei fiinţe. Lectura poemelor dă impresia unui jurnal intim transfigurat într-o formă lirică superioară şi conotativă.

Visul este un alt motiv care însoţeşte drumul autocunoaşterii, în sincronizare cu timpul, ce marchează fiinţa şi căruia ego-ul îi răspunde prin zâmbet: *„ca intrarea în somn / să se insinueze / pe lângă / clipirea secundei”* (***Încă o noapte***).

Dar zâmbetul are şi o conotaţie oximoronică, marcând aspiraţia spre cunoaşterea realităţilor interumane în procesul sinuos de realizare a unui cuplu erotic, chiar dacă acestea au şi o faţă ostilă: *„inhalez o duhoare proaspătă”*, *„intersectez furii lascive”* prinse într-un *„embargo / al intimidărilor / de zâmbete sparte”*.

Ciclul se încheie cu poemul ***Iluzia unei trăiri amânate***, care constituie o concluzie dialectică a confruntărilor între refuz şi dorinţă, autoarea situându-se pe o altă treaptă a înţelegerii vieţii ca femeie care vrea să depăşească *„iluzia unei trăiri amânate”*.

Al doilea ciclu, ***Mi-e dor şi doare***, devine intrarea în linia întâi a cunoaşterii sentimentului iubirii: *„În linia întâi a numitei Iubiri / am săpat tranşee pentru lacrimi”*. Iubirea se poate declanşa precum *„legea marţială”*, deci cu consecinţe necunoscute.

(*Continuare în pagina 14*)

Săluc HORVAT

MIHAIL SEBASTIAN. GAZETARUL DIN NOAPTEA „VICTORIEI”

Apariţia volumului ***Mihail Sebastian. Dincoace de bine şi de rău***, semnat de Aurel Sasu (Editura Epsi, 2012), reprezintă un demers necesar de istorie literară, de restituire şi de întregire a biografiei prozatorului, dramaturgului şi jurnalistului Mihail Sebastian.

Trecând printr-o experienţă de viaţă plină de evenimente care l-au marcat, Mihail Sebastian nu a fost ferit de unele devieri regretabile, impuse fie din cauze obiective, fie din dorinţa de a-şi motiva o anumită stare pe care singur şi-o crea, a unui om disperat, înfrânt, discreditat etc., ceea ce a făcut ca să oscileze între a fi când un extremist de dreapta, când unul de stânga.

În anul 1938, în care ia fiinţă Frontul Renaşterii Naţionale, unica organizaţie având drept rol sprijinirea dictaturii regale proclamate de Carol II şi de a cultiva omul providenţei, Mihail Sebastian se află între membrii organizaţiei, participând la acţiunile acesteia. Gestul făcut atunci îl va regreta, fapt notat în jurnalul său: *„Mi-e ruşine şi mai ales mi-a fost atunci ruşine”*. Se referă la obligaţia de a îmbrăca uniforma frontului. Negându-şi gestul de atunci, considerat ca fiind imoral, scriitorul va nota: *„Presupunând că scrisul meu ar putea cândva să aibă o oarecare însemnătate pentru un cititor îndepărtat, uniforma asta, livreaua asta, nu va anula orice semnificaţie morală din ce am gândit, simţit şi scris”*.

Evenimentele politice şi militare ale lunii august 1944 îi vor schimba orientarea lui Mihail Sebastian în mod radical: trecerea sa de la o ideologie de dreapta la una de stânga, la fel de radicală.

Noaptea de 23 august 1944 va deveni pentru Mihail Sebastian o noapte *„de delir”*. Intrarea armatelor sovietice în Bucureşti, agitaţia populaţiei capitalei lăsau impresia *„unei imense bucurii de libertate”*, dar şi a unui amestec de îndoială, dezgust şi neîncredere în ceea ce va urma.

În această atmosferă, în acest iureş al evenimentelor, Mihail Sebastian este implicat până la sacrificiu: *„Toată noaptea de 23 august am scris pentru «România liberă» care trebuia să apară în zori. Eram fericit că întâmplarea* ***mă făcea gazetar în chiar noaptea victoriei*** [s.n.]. *De miercuri până sâmbătă n-am dormit o secundă. De miercuri până luni nu m-am descălţat. De miercuri nu m-am întins pe pat”*, avea să mărturisească Sebastian.

De acum, cel ce se autodefinea ca fiind *„un disperat nedreptăţit, discreditat”* intră tot mai mult în atenţia presei, a colegilor, solicitându-i-se colaborarea. I se propune să revină la „Revista Fundaţiilor Regale”, invitaţie la care răspunde: *„Mă simt incapabil să mai scriu acolo. E un lucru mort. Trebuie să rămână un lucru mort.”* După câteva zile, se retrage de la „România liberă”. Sebastian nota: *„Mă felicit că experienţa mea la «România liberă» s-a terminat repede, înainte de a-mi angaja acolo semnătura”*. Într-adevăr, materialele publicate, în special ***Manifestul Blocului Naţional-Democratic***, scris în noaptea de 23 august special pentru „România liberă” - ziarul oficial al Partidului Comunist, nu purtau semnătura lui Mihail Sebastian, fiind puse pe seama partidelor politice care alcătuiau Blocul. Sunt însă dovezi certe că textul aparţine lui Sebastian.

Publicat, împreună cu ***Chemarea către ţară a Partidului Comunist Român***, în „Universul” din 27 august 1944, ***Manifestul*** constituie textul programatic prin care se cere ieşirea din *„impasul cel mai greu al istoriei noastre”*: *„Români, Neamul nostru trece prin cel mai greu ceas al istoriei sale. Tot ce s-a înfăţuit prin străduinţa generaţiilor trecute, tot ce am nădăjduit pentru generaţiile viitoare se află în primejdie”*. Este, în acelaşi timp, un atac virulent la adresa regimului Antonescu, acuzat de crimă, de distrugerea materială a României pentru lăsarea ei pradă flăcărilor.

Textul ***Manifestului*** marchează radicalizarea discursului politic, cerând: luptă necruţătoare, arestarea trădătorilor, moartea cotropitorilor etc.

Reproducerea în volum a textului celor două documente atribuite lui Mihail Sebastian: ***Manifestul Blocului Naţional-Democratic*** şi ***Vine armata roşie*** şi atribuirea textului acestora lui Mihail Sebastian vin să susţină comentariile lui Aurel Sasu pe marginea lor.

Daniela SITAR-TĂUT

„EU MI-AM FĂCUT NU «DOAR OPERA», CI ŞI «VIAŢA» CU MÂINILE MELE"

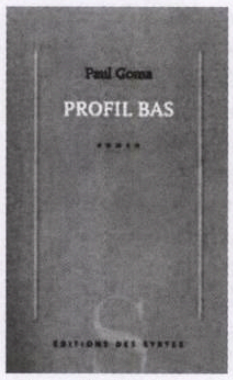

Inclus de autor în categoria *„ficţie"*, deşi aliajul textual este preponderent biografic, romanul ***Profil*** al lui Paul Goma e redactat în anul 2000 în limba română şi în 2001 apare deja în franceză, sub numele ***Profil Bas*** (Editions des Syrtes, Paris), fiind tradus de Hélène Lenz. În limba-mamă este o creaţie accesibilă doar în variantă electronică, pe site-ul autorului care, tot mai puţin truvabil pe piaţa editorială autohtonă, rămâne, potrivit propriei afirmaţii, un *„scriitor internetizat"*. Nota de prezentare a cărţii reflectă caracterul confesiv al acesteia, duelul temporal dintre *atunci* şi *acum*, dar mai ales curajul extraordinar al experimentului narativ, de portretizare a unui ego nefardat, precum şi agresivitatea literară revigorantă promovată aici. Elaborat într-o perioadă scurtă, de trei luni şi dispus în trei părţi, ultima de doar o pagină, ***Profil*** propune, de sub învelişul poliţienesc similar întrucâtva celui din ***Soldatul câinelui***, un alt portret al sinelui, o meditaţie asupra propriei condiţii şi, spre deosebire de alte cărţi în care delatorii, sicofanţii, colaboraţioniştii regimului comunist erau înfieraţi lingvistic şi supuşi oprobiului istoriei, aducerile-aminte iau forma unei cronologii lapidare, a unei manii a celebrării momentelor-cheie din destinul scriitorului-disident. Telefonul pe care-l primeşte de la Catherine are rolul unui actant mnemotehnic, care facilitează accesul înspre un trecut tumultuos, derulat pe teritoriul galic în urmă cu aproape două decenii. Aflat în preajma vârstei de 65 de ani, autorul practică scriboterapia, un catharsis care-i dă şansa eternei reîntoarceri. Celebrarea devine un agent disculpator pentru prolixiunile viitoare. Fluctuaţiile iniţiale, ezitările, tatonarea incipitului, imposibilitatea percepţiei probe, deconcertarea totală încearcă să capteze haloul difuz al frontierei dintre beletristică, autenticitate şi realitate. Reţeptarul narativ, asumat şi în alte texte se întemeiază pe un demaraj textual ex abrupto, pe digresiuni, pe inversarea momentelor subiectului. Povestirea este un totum factum pentru autorul postmodern care vizează derutarea lectorului, prin supralicitarea digresiunilor, în vreme ce pentru eul scriptural aceasta este un surogat biotic şi un colac de salvare din concret. Reactualizând permanent strategiile epice utilizate în alte romane, Paul Goma realizează crochiuri, în tuşă expresionistă, ale confraţilor. Omniprezent este D. Ţepeneag, care etalează constant portretul egotistului plenar, interesat doar de sine. În mare parte, volumul ia forma unui ghid naratologic. Revenirea obsedantă la tacticile discursive, reflecţiile asupra frazei-prag, esenţială, întocmai ca la L. Rebreanu, în derularea firească a fabulei, fără sincope, sunt dublate de reluarea cadrelor, de redundanţa cinematografică a anumitor paragrafe, dar şi de obstinaţia etalării unor hibrizi lexicali sau sintactici care vor să creeze senzaţia complexităţii, dar care devin fatigante prin exersarea abuzivă a repertoriului morfologic personal. Scribul recunoaşte aportul lui San Antonio şi al lui Céline în asimilarea francezei. Limbajul colorat şi necenzurat al celui dintâi i se pare o reţetă galică bună de calchiat şi de adaptat arsenalului mioritic. Interesante sunt comparaţiile dintre literatură şi muzica populară sau jazz. Bun cunoscător al celei clasice, cochetând chiar o vreme cu ideea de a urma Conservatorul, Paul Goma stabileşte permanente confluenţe între discursul literar şi cel melodic. După redactarea primei variante din ***Ostinato*** ajunge chiar să-şi propună/promită: *„Dacă voi mai face vreodată muzică, atunci... am să scriu literatură"* (p. 62). Raportul actorial/auctorial este urmărit metodic, făcând apel la dostoievskianul raport vânător/vânat, iar contaminarea instanţelor narative glisează înspre interşanjabilitatea perspectivelor. Proprietar al cărţii care refuză să se scrie, scribul relevă dificultatea actului creator, marcată prin rezonanţe argheziene, dar şi prin note deja comune precum echivalenţa scris-plug. Spre deosebire de Max Blecher, Paul Goma propune un voiaj în afara lumii cărţii, într-o realitate care pare decupată din oniric, gestionată de terifiant şi malefic. *Personne* et *personnaje* se conjungă şi se suprapun, astfel încât *„povestea ei"* (istoria reală) şi *„povestea mea"* (transfigurarea narativă a concretului) ajung simbiotice. Scrisul pare o legendă a meşterului Manole contemporană, în care zidul narativ ridicat cu o zi în urmă dispare fantast în dimineaţa următoare. Lectorul este înzestrat cu atribute demiurgice, într-un coautorat postmodern în care legile epice sunt deconcertante. Personajele îşi cultivă independenţa odată creionate, pe când naratorul, imperfect, are nevoie de explicaţii mai plauzibile. Scriitorul pledează, ca de altfel în întreaga sa operă, pentru integritatea, verticalitatea etică a artistului. Conservarea moralităţii este condiţia esenţială a libertăţii de exprimare, de proliferare nealterată a crezului său, prima poruncă a artistului-cetăţean fiind *„să nu mănânci căcat"* (p. 90).

Strania bască, dispărută în urmă cu 16 ani şi reapărută subit, doar la telefon e un personaj mai degrabă *in absentia*. În sens invers pirandellian, autorul e cel care descinde din ficţie pentru a amuşina soarta personajelor sale. Militantista de odinioară este rememorată olfactiv. Onomastica are o dublă semnificaţie: poreclă, din pricina accesoriului flasc şi incolor, turtit, pe care-l purta pe cap, precum şi marcă recognoscibilă a originii, deşi Basca era pariziancă. Prima lor întâlnire are loc la sosirea scriitorului în Franţa, la 20 noiembrie 1977, arătarea înveşmântată cu o rochie lipsită de atractivitate atrăgându-i atenţia prin agitaţia-i neostoită. Partizană a românilor după Carta 77, Catherine îi va deveni camarad de baricade în lupta anticomunistă, deşi cu puţin timp în urmă era gauchistă. Veritabil burete sociocultural, Basca era dotată cu o extraordinară capacitate de asimilare, dar şi de intuire a dreptei măsuri, a verticalităţii. *Homo politicus*, aflată permanent în centrul manifestaţiilor, Catherine pare a merge contra curentului, scriitorii adulaţi ai zilei fiind diagnosticaţi depreciativ, prin porecle ilare. Astfel, Ismail Kadare e un *„vrai-faux"* şi-l botează Kaka, unitatea de măsură a moralităţii autorilor din lagărul socialist fiind paşaportul lipsit de vize. Julia Kristeva e, în viziunea ei, *La Linguale*, *Structuralova* şi *Krikri*. Kundera este repudiat şi numit Kuku în urma unui interviu în care menţiona că Europa se întinde până la graniţa estică a Cehoslovaciei.

Fascinaţia dedesubturilor bascei şi adulterul sugerat repetitiv îl determină să accepte colaborarea şi după douăzeci de ani, pentru a descoperi criminalii în serie. Componenta infantilă prezentă în personalitatea autorului poate fi menţinută infinitival, dacă i se oferă compensativ jucărica numită *„muiare"*. Întâlnirea propusă Catherinei, la cafeneaua „La Vieilleuse", se soldează cu apariţia unui surogat al femeii, a unui sol, a unei mandatare mai estetice, care transmitea doar sarcini de la nevăzuta misterioasă, aflată acum, probabil, într-un post de conducere în poliţia franceză. Sosia Catherinei îi va aduce dosare de poliţie ale asasinelor a căror rezolvare el o definitivase demult, astfel încât ele vin ca o acreditare oficială a supoziţiilor lui.

Propagarea coloraturii policier se manifestă spectacular, printr-un consistent număr de cadavre. Dezvoltând o logică inversă celei a sticleţilor, son *„pif d'écrivain"* irumpând şi aici, scriitorul intuieşte că lanţul jugănirilor este realizat de femei, nu de soţi încornoraţi. Mantia poliţienească a textului se transformă într-o panoramă a femeilor estice care, după căderea Cortinei de Fier, cad pe mâna traficanţilor de carne albă şi sunt obligate, prin şantaje diverse, să devină puncte de atracţie în bordelurile occidentale. Folosind empatia, el solidarizează astfel cu călăii, nu cu victimele care şi-au meritat soarta din pricina abuzurilor asupra viitoarelor asasine. Între decodeur-ul lor şi făptaşele-victime se stabileşte un tandru raport de intercomprehensiune. Destinele tragice, femeieşti, conturează o panoplie etnică, în care Skanderbega, Groznaia, Chiajna-Măslina sau Mary devin surori acţionale. Ceata de asasine, maestre ale castrării sunt salutate cu reverenţă aproape de scriitor, pentru că s-au debarasat de sclavaj, în vreme ce basarabencele sunt invers lăudate pentru obedienţa lor totală, pentru abulia în faţa proxenetului, astfel încât prostituţia devine un luxuriant, benefic modus vivendi pentru ele. Seria de crime derulate la Ustaritz, la bunicii Catherinei, la începutul anilor '80, denunţă calităţile de *„profilist"* ale condeierului, care sugerează poliţiei atât identitatea făptaşei, care a emasculat un garajist, un institutor, un student şi încă doi bărbaţi, cât şi locul în care se ascundea aceasta. Soarta victimelor-asasine este inserată progresiv, în planuri narative complementare, motivând obsesia lor emasculativă. Chiajna, concetăţeana dacorrrromă, are principii etnice: acceptă prostituţia şi un proxenet ţigan, dar nu se poate supune sclavajului unui *„gagiu"*, *„descenturând"* nu mai puţin de cinci peşti arabi. Groznaia acţionează castrator/asasin când îşi aminteşte de torturile şi mutilările din Albania de dinainte de-a fi vândută. La Lyon îl depistează pe Serioja, iar la Paris anihilează trei dintre *„voluntarii"* care i-au şters amprentele cu acid. Skanderbega, după amnezia sporadică, trăieşte acut şi în prezent episodul în care, vreme de două luni, a fost violată îndelung, alături de mama ei, de un grup de cetnici, *„ca să aibă timp să prindă puii de cetnic ortodox în burţile păgâne"* (p. 45). Mary I, irlandeza, se răzbună pentru violurile pedofile şi pentru pruncuciderile filmate care au adus sume consistente atrocilor asasini, în vreme ce Mary III, de aceeaşi naţie ca predecesoarea, comite cinci omucideri pentru a-i sancţiona pe cei care-i răpiseră, îi violaseră colectiv şi îi drogaseră unica fiică de nouă ani. După săvârşirea actului castrator, în care călăii emasculaţi erau îndopaţi cu propriile organe genitale, toate asasinele aşteptau un suport psihic, eliberator, similar spovedaniei preoţeşti. Cultivând empatia, scribul ataşează lista torţionarilor pe care i-ar fi ucis şi el fără regrete: căpitanul Enoiu, maiorul Goiciu, Istrate şi Şomplea cel Bătrân, gardianul de la Gherla, căpitanul securist Livescu de la d.o. din Bărăgan şi chiar Ceauşescu, demolatorul imobilelor oamenilor din Bucureşti.

Ulterior acestor evenimente morbide, autorul percepe metamorfoze multiple la nivel narativ. Transformarea autorului/naratorului în personaj angrenează un fel de auto, care-i sancţionează drastic pe toţi cei care-i greşeau *„acolo, pe hârtie"*. Naratocraţia contaminează, perverteşte, întocmai ca puterea reală. Forţa ficţiunii, hegemonia acaparatoare a scrisului, despotismul scriptural malformează incurabil fiinţa: *„puterea (dintr-o ficţiune) cu care este investit un personaj (de ficţiune) rămâne un surogat de putere - însă nu o ficţiune. Chiar aşa, surogatică, ne-autentică, ne-veritabilă, deci: neadevarată, este, vai, adevărată, fiindcă murdăreşte sufletul, prin dorinţă - ca o putere adevărată; îmbolnăveşte, ca puterea exersată; corupe, ca o adevărată putere; prosteşte-înnebuneşte. Nu doar în sensul că cel ce o exercită devine (dacă nu fusese, înainte) mincinos, necinstit, hoţ, fură din fonduri publice în folosul său şi al neamurilor şi prietenilor săi, însă puterea aceea, exercitată fără limitări, fără bariere, fără control (aici trebuie lăudată forţa temperatoare a unui parlament, a unui consiliu de Stat, al presei), îl preface fulgerător pe aproape oricare om cumsecade, din unealtă în uneltitor, din executant în ordonator, din servitor (al statului şi-al cetăţeanului) în stăpân, în proprietar - al statului, al cetăţenilor"* (pp. 38-39).

Romanul confruntă două temporalităţi, fiecare dintre ele conducând la comparaţii conjuncturale dintre *atunci* şi *acum*. Catherine de odinioară, lipsită de *„interzicătoare"*, dar purtătoarea unui excitant miros muieresc, este valorificată în prezent doar vocal. Imaginea ei odoriferă este reflectată rememorativ, în vreme ce prezentul sugerează o escaladă socială şi o estompare, o anihilare chiar a amprentelor feminităţii de odinioară. Element de constanţă şi liant între părţi, sinele auctorial se priveşte într-o oglindă spirituală, realizând, încă o dată, portretul scriitorului-cetăţean care doreşte însă recunoaşteri estetice. Odiseea autoscopică se realizează fie aprofundând interioritatea/recuzita scripturală, fie dihotomic, făcând apel la un antimodel. Profilul dizidentului reflectat în timpul experienţei româneşti, prin domiciliu forţat, încarcerare, interogatorii, exmatriculare, cenzură este continuat de cel al luptătorului anticomunist, al apatridului parizian, care participă la diverse manifestaţii, neabandonând nici scriptural corida demascărilor torţionarilor de odinioară.

Partea secundă demarează joyce-ian, cu fraze amputate sau cu pagini preponderent albe. Normalitatea pare a avea polii inversaţi în accepţiunea condeierului: *„băiat normal"* (până în 1959), *„un fost deţinut normal, un actual (atunci) deoist normal"*. A-normale sunt catalogate acţiunile lui ulterioare detenţiei, care culminează cu expulzarea din ţară. Descrierea d.o. din Lăteşti este aproape tandru umanizată de solidaritatea captivilor. Gesturile discrete de ajutorare a d-nei Emilia Bratu, care dădea lecţii de pian, sau a mareşălesei Maria Antonescu, căreia i se inocula sugestia că le este indispensabil talentul ei culinar, sunt tot atâtea pledoarii pentru omenie.

Progresiv, fascinaţia pentru Catherine, definită cândva ca o *„dumnezee"*, un termen de raportare la feminitate, se transformă într-un fenomen de respingere, de ură aproape, de ciudă. Luarea la harţă cu dispăruta, prezentă doar telefonic, se derulează în contumacie, iar registrul contabil al imputărilor nu cunoaşte alt destinatar decât scripturalul. Fidel sinelui, Paul Goma denunţă tendinţa de caramelizare sau camuflare a atrocităţilor comunismului, care nu pot fi valorificate în Occident *„într-un context comparativ"*. Deşi Franţa este ţara confesiunilor şi mama exilaţilor, aceasta nu vrea să recunoască suportul epistolar sau direct dat statelor estice, în menţinerea democraţiilor aşa-zis *„populare"* (totalitare). Diaspora românească este şi în prezent una securizată, colaboraţionistă, Philippe Robrieux, autorul unei Istorii a Partidului Comunist Francez, relatând cum a fost obstrucţionat de *„«mafia românească din Franţa» [...] pentru a nu divulga porcăriile, vânzările, crimele la care se dedaseră comuniştii originari din ţările Europei de Răsărit în timpul ocupaţiei Franţei - fireşte, la ordinele Moscovei"* (p. 71).

Prin grila empatică a profilatului, adevăraţii culpabili nu sunt ucigaşele în serie care profesează *„asasinarea-prin-jugănire"*, ci *„mafioţii ruşi, albanezi, israelieni, specializaţi în comerţul cu carne albă"* (p. 75). Dezangajarea survine după elucidarea dosarului Mary III, recurgând la un subterfugiu prin care speră că o va îndepărta pe Catherine: solicită să fie remunerat, cu unsprezece milioane de franci, pentru aportul lui în dezlegarea crimelor în serie. Finalul deschis, specific scrierilor gomiene, antagonizează şi mai mult frontiera realitate-ficţie, Catherine inoculându-se în recuzita auctorială odorifer, ca o eliadină domnişoară Christina. Personajul îşi aşteaptă/întâlneşte autorul doar în spaţiul virtual al beletristicii, loc de fuziune a altfel imposibilului.

Ada SOFINETI

S-a născut la Bucureşti (24 septembrie 1979), dovedind de timpuriu înclinaţie pentru învăţarea limbilor străine. Copilăria rămâne prima fereastră spre lume. Una luminată de o bunică dinspre mamă la malul mării şi de bunicii din partea tatălui din Maramureş. Între un sud arzător şi un nord fabulos este aprinsă de vraja cuvintelor. A avut şansa să cunoască o bună parte din această lume (tatăl ei, Vasile Sofineti, fiind diplomat). Astfel, Ada poate fi întâlnită în locuri binecuvântate sau, dimpotrivă, în locuri ale haosului şi ale ruinei, unde umanitatea, amnezică, nu-şi mai află identitatea, cum aprecia poetul Dan Verona în cuvântul de întâmpinare la recenta carte a Adei ***Ferestre vesele, ferestre triste*** (Editura Taj, 2011). Poemele sale pot fi considerate şi un jurnal al emoţiilor lirice din Montreal, New York, Chicago, Orlando, San Francisco, Beirut, Damasc, Delhi, Colombo, Mumbai, Belgrad, Viena. La Tel Aviv urmează cursuri de ebraică. La zece ani se află la Teheran, unde tatăl său a fost trimis ca diplomat, primul după revoluţie. Aici se întâlneşte cu universul altor culturi, al altor civilizaţii. Îşi urmează tatăl, numit ambasador în Iordania. Poeta începe să-şi ia viaţa pe cont propriu. Îşi construieşte o adevărată mitologie a călătoriilor. Se stabileşte în Cipru, prin căsătorie, în insula Afroditei, ca o predestinare pentru poezie. Lirica Adei Sofineti este rodul unei experienţe interioare, care se mărturiseşte discret, dar cu trăire aprinsă. Cum aprecia Dan Verona, experienţele semnificative se alcătuiesc *„într-o mitologie personală: niciun poem gratuit - în stilul vechilor maeştri niponi care se mulţumeau să lase câteva silabe pe lespedea unei experienţe esenţiale*". Sinceritatea mărturisirii, intensitatea autenticului trăit, provocarea nostalgiei alcătuiesc un univers liric bine conturat. Drumul spre poezie al Adei Sofineti a început sub bune auspicii. **Gheorghe Pârja**

Calea Moşilor

Ambulanţa urlă
În timp ce Range Roverurile
Sclipesc cu încetinitorul
Reflectate în vitrinele
magazinelor.
Traficul dens
Se desface în cele din urmă,
Nu din compasiune,
Ci pentru a elimina sunetul
iritant
Care le acoperă muzica;
Şi convorbirile telefonice;
Şi gândurile.
Pe trotuar
Oamenii merg grăbiţi,
Supăraţi,
Încercând să evite
Gropile mari în linie
Înconjurate de muncitori
transpirând,
Certându-se, cu voci mai
puternice decât
Volumul pickhammerelor lor.
O femeie
Nu pare să fie sincronizată
Cu viteza
Haosului zilei.
Ea merge încet,
Adusă de spate - nu din pricina
Greutăţii sacoşelor
(Un cartof şi un morcov în stânga, o pâine
în dreapta),
Ci de la loviturile vieţii.
Se opreşte
Şi se uită la ambulanţă,
Pune sacoşele pe trotuarul prăfuit
Şi îşi face cruce.
Uimită, caută în direcţia cărării
Făcute în trafic
Mult timp după ce momentul a trecut.
În cele din urmă, cu un oftat,
Îşi ridică sacoşele
Şi-şi continuă mersul lent
Spre colega ei de cameră -
O mică floare roz
Găzduită într-un container de iaurt.

Visez la România mea

Mi-am lăsat capul să se odihnească
pe geam
Pleoapele îmi râuresc peste ochi
Notele muzicale ale lui Gheorghe
Zamfir
Lunecă pe părul meu - şi, iată, sar
deodată
Pe paiele căpiţelor de fân
Înconjurate de munţi verzi,
Un verde atât de frumos,
Asta nu poate fi decât România mea
Inima mea trece
Plutind prin Poarta Maramureşului
Sufletul meu se linişteşte printre culorile
Mănăstirii Sucevita
Picioarele mele se joacă în Marea Neagră
Apoi aleargă după stoluri de păsări
În Delta Dunării
Un porumbel mă găseşte şi tandru îmi oferă
Un ghiocel în chip de mărţişor
O sanie îmi poartă râsul copilăriei
Pe zăpada ce scârţâie în munţi la Predeal
Un chicot se desprinde şi cade într-o barcă
Din parcul Cişmigiu
Şi mintea mea se îndreaptă spre energia vibrantă
Din faţa Teatrului Naţional din Bucureşti
Eminescu îmi şopteşte:
„Nu mai visa cu ochii deschişi.
Coboară din nori pentru că...
Trecut-au anii...
Scrie acum, scrie, scrie..."
Şi o voce pătrunzătoare:
„Domnişoară, treziţi-vă. Am început coborârea."

Briza indiană

În timp ce briza îşi întindea aripile magice
Peste Crăciunul însorit al Asiei,
Mirosul necunoscutului cobora
Din penele sale sărate - încet, apoi brusc,
Urmat de o umbră teribilă: tsunami.

Paginile colorate ale jurnalului meu din Delhi
fluturau una după alta,
Uneori câte două-trei deodată, răsfoite de briză,
când lent, când înverşunat,
Fluturatul lor înnebunit imita gândurile
zdruncinate în depărtare
Ale celor ce luptau cu monstrul marin
Faţă în faţă.

O voce frumoasă a început să cânte, netezind uşor
Tremuratul paginilor mele.
Un cântec atât de mişcător, încât lumânarea mea
s-a vărsat,
Flacăra ei plutind pe deasupra tandrelor mele
scrieri
Despre dragostea mea incurabilă de India.

Şi briza şi-a întins aripa stângă din nou,
Doar atât cât să crească focul ce mi-a mâncat
cuvintele,
Şi acolo erau: scrumul - resturile furiosului
tsunami
Şi Crăciunul meu asiatic, uşor precum paginile arse
Răspândite de vânt, de la mare la mare...

Îţi mulţumesc, Mangalia

Întotdeauna vei fi o evadare preţioasă
pentru mine -
Mai mult decât un oraş de vacanţă de vară.
M-ai primit cu braţele deschise
În primele şase luni ale vieţii mele.
Ai susţinut o utopie pentru trei generaţii
În trei partituri: bunică, mamă şi fiică.
În timpul nopţilor, Marea ta Neagră mă adormea
cu şoaptele ei;
În timpul zilei, fulgii tăi de zăpadă
îmi acopereau faţa
Şi mâinile şi căruciorul afară, în grădină,
Ca şi cum aş fi fost una din florile care dorm
sub zăpadă iarna
Şi mai târziu înfloresc pentru a saluta soarele
timid de primăvară.
Străzile tale m-au purtat printre casele tale
de modă veche

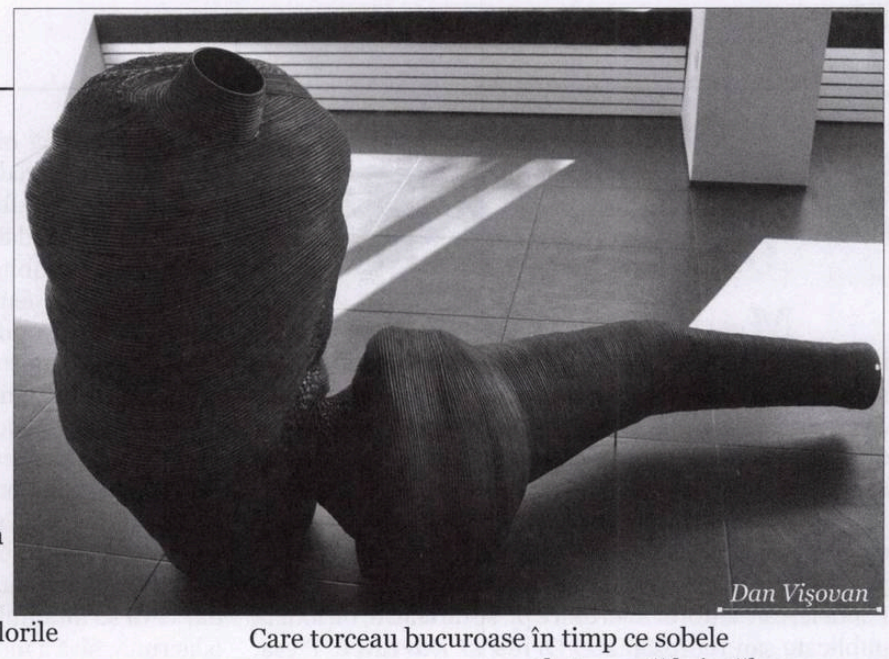

Dan Vişovan

Care torceau bucuroase în timp ce sobele
de teracotă le încălzeau
Şi le umpleau cu mirosul acela de lemn adevărat.
Şi prin ferestrele lor mi-ai arătat
Cum îşi duceau viaţa la vreme de iarnă
minunaţii localnici
Cu obiceiurile lor uimitoare, cu Dumnezeul lor
poliglot:
Partea ta liniştită -
O parte secretă,
Pe care turiştii de vară nu au îngăduinţa s-o vadă.

Cadoul

„Sunt sora nimănui" spuneam, sfâşiind inima
tatălui meu.
Cum îi putea explica fetiţei sale
Că mama nu mai putea primi un alt dar
binecuvântat de la barză?
Aşa că urma să fiu întotdeauna singurul copil
a doi părinţi care lucrau,
Obligată să petrec nenumărate ore singură acasă.

Luam masa de prânz, învăţam, mă jucam singură,
comunismul prezentându-mi desene animate
Doar zece minute în fiecare duminică, tăindu-mi
şansa de a avea televizorul
Drept tovarăş de copilărie.

Tatăl meu mi-a oferit o portiţă creativă în care
ne-am scufundat împreună:
A inventat poveşti, toate învârtindu-se în jurul
personajului meu preferat,
O mică vrăjitoare poznaşă
Şi, în timp ce eu dormeam, el se înregistra
pe casetă.
În fiecare zi, după şcoală, alergam acasă,
nerăbdătoare să îi ascult vocea.

Întâi erau întrebările standard despre cum a fost
ziua mea,
La care eu răspundeam ca şi cum el mă putea auzi,
Apoi urmau instrucţiunile:
„Apasă pe butonul de pauză, spală-te pe mâini,
adu-ţi masa de prânz",
Apoi micul meu casetofon îmi dezvăluia
noul capitol atât de mult aşteptat.

În fiecare după-amiază vechiul său difuzor
lucra din greu
Pentru a picta imaginile universului tatălui meu
şi al meu,
Unde micuţa vrăjitoare învăţa întotdeauna
o lecţie valoroasă,
De obicei inspirată de evenimentele din viaţa mea,
Presărate cu baghete magice şi mături zburătoare,
O lume de basm creată doar pentru mine.

Iris uscat

Obiectul viselor mele copilăreşti,
Pe o pagină învălmăşită în cartea mea,
Proptit între trecut şi prezent.
Străin gândurilor mele
Posesor al inimii mele naive de floare;
Admirator al frumuseţii mele fragile
În unic exemplar
Sărbătorind prezenţa mea la fereastra lui,
Dar în chip misterios nefiind dispus să o deschidă
Refuzând cu încăpăţânare să-mi dea apă, mie -
Încântarea ochilor lui,
Cândva o reflecţie strălucitoare de neatins -
Un Iris preţios,
Acum doar o altă floare uscată
Care se odihneşte pe o bucată de sticlă...

Oana MERCA

NOUĂSPREZECE TRANDAFIRI- ORFEU ŞI... ORFEU

Mitul lui Orfeu apare în mod explicit amintit în romanul (intelectual, fantastic, mitic[1]) de mici dimensiuni ***Nouăsprezece trandafiri*** al lui Mircea Eliade, în care se relatează anamneza sau recuperarea eului orfic uitat al lui Pandele prin descoperirea înţelesului spiritual al spectacolului dramatic[2].

Unul dintre protagoniştii romanului, scriitorul de succes naţional şi chiar internaţional deoarece era propus drept candidat la premiul Nobel, Anghel Dumitru Pandele, este autorul unei unice piese de teatru, niciodată publicate sau reprezentate, ***Orfeu şi Euridice***. Piesa, deşi intrase în repetiţii înainte de Crăciun, fusese înlocuită în ultimul moment cu o alta, ***Steaua sus răsare***. După cum observă Matei Călinescu[3], regăsim aici simbolismul orfic al morţii, asociat cu sfârşitul anului, în combinaţie cu simbolul naşterii asociat începutului unui an nou. Cu 28 de ani în urmă, la Sibiu, în 1938, piesa era în repetiţii - orice mit, spune Eliade, este o repetiţie a faptului iniţial -, dar politicul intervine şi spectacolul este suspendat. În plan personal, spune Pandele, atunci înţelesese subit că asemănarea între Orfeu şi Isus este profundă şi semnificativă, ceea ce mutase centrul de interes de pe reprezentarea scenică a piesei pe această revelaţie. (Evident, prima motivaţie a acestei asemănări va fi aceea a destinului identic: moarte urmată de resurecţie. Pe de altă parte, aşa cum s-a observat[4], ambii optează pentru imaginile pământului, pentru materialitate - Orfeu prin căutarea fiinţei vii a soţiei, Isus prin întrupare.) Cel puţin acestea sunt faptele pe care A.D.P. le relatează secretarului său, Eusebiu Damian, care se ocupa de redactarea memoriilor maestrului. Un astfel de proiect - scrierea memoriilor - presupune un proces de anamneză voit şi oarecum ordonat, dar şi un moment de bilanţ, de reîntâlnire cu himerele trecutului. Deşi maestrul rememorează câteva discuţii purtate cu Camil Petrescu în ceea ce priveşte arta dramatică (e cunoscută reala preocupare a acestuia pentru un alt fel de spectacol teatral), din care reiese că Pandele avea încă din tinereţe conturat un concept clar despre teatru ca unica modalitate de eliberare a omului modern şi chiar încercase să-şi convertească prietenii la posibilitatea de a reinterpreta miturile clasice, context în care le vorbise de mitul lui Orfeu - idei probabil aplicate în piesa amintită -, după suspendarea spectacolului de către autorităţi acesta nu mai revine niciodată la teatru, consacrându-se ca romancier, mai ales cu romanul simbolic denumit ***Roata morii*** (roata presupune revenirea succesivă în acelaşi punct).

De ce s-a depărtat Pandele de teatru? De ce nu a mai încercat niciodată să scrie gen dramatic? Aparent, nicio justificare. Destinul său a curs lin după acel incident, ba chiar fructuos. Ceea ce nu a înţeles este că renunţarea la *cântare* înseamnă, mai devreme sau mai târziu, recăderea în aorgic, reîntoarcerea în haosul originar şi, prin aceasta, neantizarea finală[5].

Doi oaspeţi necunoscuţi şi neaşteptaţi întrerup rememorările maestrului: Laurian Serdaru pretinde că e fiul lui Pandele şi a venit să-i ceară binecuvântarea pentru căsătoria cu Niculina. Cei doi îl forţează pe Pandele să se gândească şi la alte aspecte trăite în 1938 la Sibiu. Am putea interpreta apariţia lor în sensul şansei date lui Pandele de a se reîntoarce la *cântecul* uitat, neterminat şi, implicit, de a se salva de neant.

Incidentul din acea seară îi relevă lui Eusebiu Damian un alt aspect al întâmplării de la Sibiu: Pandele avusese o poveste de dragoste cu actriţa Serdaru, o femeie măritată, care interpreta rolul lui Euridice. În seara de Crăciun a anului 1938 cei doi fuseseră împreună şi întâlnirea avusese consecinţe diferite asupra vieţilor lor: se pare că ea rămăsese însărcinată, după cum reiese dintr-un înscris pe o carte destinată fiului ei, Laurian Serdaru, în vreme ce el suferise un şoc ce-l făcuse să uite sau să vrea să uite tot ce era legat de acea întâlnire. Refuzul de a scrie teatru pare intim legat de evenimentele acelei seri de Crăciun.

Fără voia lui, Pandele este întors către originile unei experienţe pe care o refuzase 28 de ani. E un *regressus ad uterum* necesar, fără de care o nouă naştere, spirituală, cu acces la un nou mod de existenţă nu ar fi fost posibilă. Pandele este întors în locul unde cu 28 de ani în urmă refuzase rolul său mitic de Orfeu de dragul unei cariere literare. Pandele se mai aflase încă o dată în acest punct, atunci, de Crăciunul din 1938 - Crăciunul celebrează periodic naşterea pruncului sfânt -, dar, din motive încă obscure, ratase naşterea spirituală. Marta Petreu[6] crede că Pandele este un Orfeu pe dos, deoarece îşi uită iubita vie, în vreme ce adevăratul Orfeu nu a uitat-o niciodată pe Euridice cea moartă. Pandele îşi ucide simbolic iubita prin uitare, pe când Orfeu îi asigură nemurirea prin neuitare. Laurian forţează prin prezenţa lui coborârea în infernul amintirii izgonite atâta timp. *Descensus ad inferos* echivalează cu coborârea în noapte, în haosul primordial, în inconştient şi cu recuperarea de acolo a unui cod pentru o creaţie, cod care poate fi numit Euridice, cea care valorizează iubirea lui Orfeu dându-i un sens printr-o naştere, printr-o creaţie spirituală[7]. Pandele a refuzat povestea de iubire, a negat-o prin uitare, ceea ce a dus la sterilitatea creatoare: nu a mai scris teatru niciodată. El o cunoscuse pe Euridice, dar ceva se întâmplase şi o lăsase să moară fără a vărsa o lacrimă, fără a încerca să o salveze, refuzând atunci să o urmeze în infern.

Acum presupusul fiu şi orfana logodnică a acestuia, amândoi actori din trupa lui Ieronim Thanase, îl readuc pe Pandele în atmosfera lumii teatrului. Spre surprinderea secretarului şi a menajerei credincioase, Pandele pleacă a doua zi împreună cu cei doi în Tabăra acestora de la munte. Aici Pandele nu doar că se reîntoarce la creaţia dramatică, dar este surprinzător de prolific, redactând în câteva săptămâni patru piese de teatru care i se par secretarului său geniale, deşi nu e sigur că le înţelege. Pandele pare că şi-a regăsit energia şi forţa de creaţie din tinereţe. Spectacolele-experiment care urmăresc anamneza unor momente esenţiale din istoria umanităţii, pe care le realizează Niculina şi Serdaru, dar pe care Eusebiu Damian nu le poate urmări, fiind incapabil să se menţină treaz, îi prilejuiesc lui Pandele regăsirea drumului către centrul fiinţei sale. Dar să nu uităm că drumul către origine, către centru, e un *rit de trecere de la profan la sacru, de la efemer şi iluzoriu la realitate şi eternitate, de la moarte la viaţă, de la om la divinitate*[8].

Cât timp maestrul lipseşte din Bucureşti, secretarul este rugat să-i fie locţiitor. *Schimbul* e similar cu cel dintre Dan-Dionis plecat pe lună şi umbra sa. Ca şi acolo, şi aici Damian este însărcinat să îngrijească pe mai departe publicarea memoriilor. Între timp, Pandele se avântă în infern, plecarea lui simbolizând regresiunea spre un spaţiu al adevărului, recuperarea memoriei neînsemnând recuperarea evenimentelor, ci a semnificaţiei acestora.

Nu intrăm în istoria complicat ţesută a acestui roman cu teză, cum l-a numit Eugen Simion[9] (teza fiind funcţia mitică a teatrului ca instrument de libertate spirituală). Şi aici, ca şi în alte texte, Eliade conturează un plan logic, al realului în care evoluează personaje realist plasate pe fundalul socialist al epocii (nu lipsesc oamenii politici atotstăpânitori, editorii, cenzura, securitatea etc.), dar şi un alt plan ce împinge naraţiunea spre insolit, insolubil şi miracol[10]. Personajele vorbesc despre metanoia, despre tehnica de evadare, adevărata libertate spirituală, ritualul tăcerii, tehnica anamnezei şi altele, dar nu întârzie să se instaleze în apartamentul lui Pandele ca stăpâni cât timp acesta lipseşte, ceea ce ar duce toată povestea în derizoriu dacă nu ar fi Ecaterina, servitoarea care, terifiată, asistă la cazuri de metamorfozare şi substituţie pe care le relatează lui Damian.

Acumularea faptelor ascunde însă o semnificaţie ce trebuie descifrată. Romanul ne pune în faţa a două perechi de personaje: Laurian Serdaru (actor, cunoscător al mai multor instrumente muzicale, unele foarte vechi şi antrenor de înot, capabil de performanţe acvatice supraumane, precum statul sub apă, în largul mării ore în şir, după cum povesteşte entuziasmat unul dintre elevii săi) şi Niculina Nicolae (femeia apare cu mai multe identităţi, mai multe chipuri, mai multe caractere), amândoi orfani plecaţi în căutarea tatălui, şi Anghel D. Pandele cu Eusebiu Damian, primul plecat în căutarea timpului pierdut al memoriei, al doilea fiind aghiotantul şi umbra primului în această căutare.

De la început, Niculina şi Laurian amintesc numele lui Ieronim Thanase, care pare maestrul de ceremonii, dar care, la final, se dovedeşte a fi doar un regizor de succes. Strecurarea acestui personaj - prezent în centrul altor nuvele - în economia faptelor abate atenţia cititorului de la figura lui Damian care, oricum, pare incapabil de a fi ceva în absenţa maestrului.

Niculina şi Laurian vin în casa lui Pandele motivând că au nevoie de binecuvântarea lui de tată. Dar motivul adevărat este altul şi femeia îl devoalează de la prima ei replică: *„Laurian, recunoaşte că n-ai reuşit!...Dar, după cum ştii, continuă, rareori anamneza reuşeşte de la prima încercare”*[11]. Aşadar, era vorba de un experiment: cei doi voiau să-l determine pe Pandele

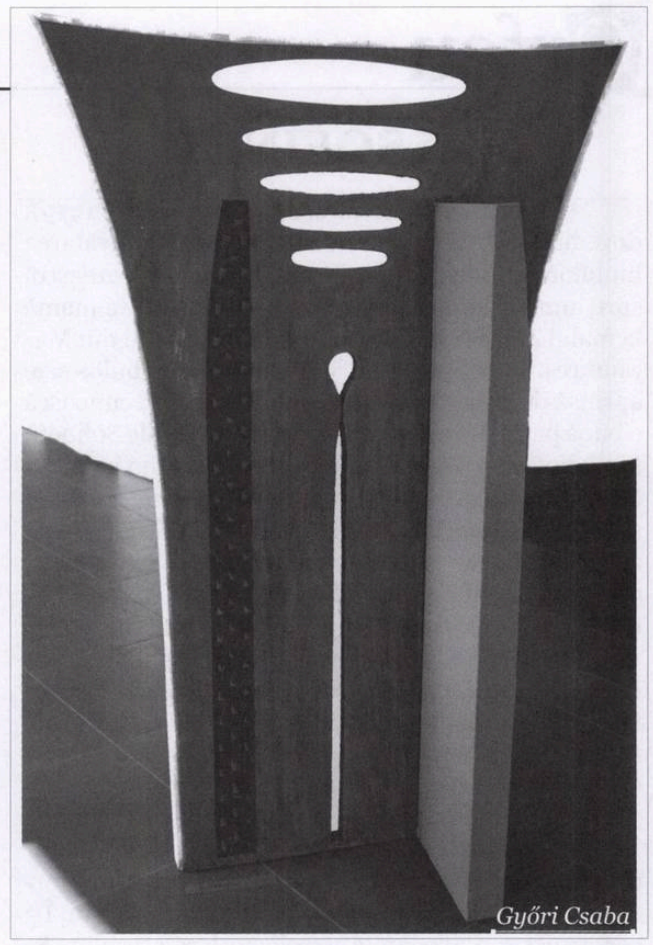
Győri Csaba

să-şi amintească ce se întâmplase în acel Ajun decisiv din 1938. Dansul Niculinei de mai târziu e un joc al ielelor, pentru că de a doua zi Pandele e în puterea lor. În cele din urmă, A.D.P. reuşeşte să-şi amintească ce se întâmplase atunci, dar numai după ce, alături de cei doi tineri şi de Ieronim Thanase, participă, în tabără, la exerciţii de anamneză ezoterice: plecase împreună cu actriţa care ar fi trebuit să interpreteze rolul Euridicei să petreacă Ajunul la prietena acesteia, care locuia în pădure, la câţiva kilometri de Sibiu. Odată ajunşi acolo, constată că totul era pregătit, dar prietena plecase, lăsându-i singuri. Pasiunea fizică se dezlănţuie. Câteva ore mai târziu, femeia mărturiseşte că prietena nu exista, că ea pregătise/înscenase totul. Pandele merge la bucătărie să bea apă - aceeaşi sete nefirească îl doboară şi pe el precum pe multe alte personaje din proza lui Eliade[12] -, dar vede la fereastră un chip de femeie tânără, blondă, cu părul despletit, care îi face un semn ducându-şi degetele la gură şi despre care cealaltă, rămasă în pat, îl întreabă dacă i se pare că îi seamănă. Acesta este punctul ce declanşează amnezia. Setea de animal cu care bea apă este o încălcare a imperativelor orfice: Pandele alege greşit şi bea apa care-l face să uite imaginile lumii celeste, aşa că va fi reîntors spre materialitate, spre timpul profan, pentru încă un ciclu inferior revelaţiei, un ciclu de moarte spirituală. Pandele uită tot, inclusiv figura Euridicei - atât cea telurică, accesibilă, cât şi cea spirituală, inaccesibilă, zărită pentru o clipă *dincolo de geam*, ceea ce echivalează cu moartea definitivă a acesteia şi face din Pandele un fals Orfeu. Douăzeci şi opt de ani mai târziu, la Crăciunul din 1966, maestrul este trezit prin arta soteriologică a cuplului Niculina - Laurian. Pandele reface călătoria din 1938, dar însoţit de Laurian, Niculina şi Damian. Regăsesc casa în exact acelaşi decor. Damian e rugat să-i aştepte acolo şi cei trei dispar cu sanie cu tot (în sens filosofico-literar, dispariţia omului Pandele ar putea echivala cu regăsirea omului veşnic, a lui Orfeu, creatorul). Secretarul se descalţă, se dezbracă, i se face sete, bea apa uitării, adoarme, dar, de fapt, este expulzat în profan, nefiind pregătit pentru experienţa ultimă. Damian se trezeşte în spital, cu degerături grave la mâini şi picioare. I se spune că pădurea unde pretinde că a fost în noaptea precedentă era tăiată din 1941 şi că cei trei sunt de negăsit. Se crede că au fugit în străinătate (autorităţile conferă acestui termen un sens profan; de fapt, cei trei plecaseră într-o lume care era *străină* lor!), că au suferit un grav accident, apoi se admite că, probabil, s-au înecat în lac. Cunoscătorul prozelor lui Eliade s-a edificat deplin în acest punct: cei trei reuşiseră transcenderea către o altă dimensiune, eliberarea. Pandele redevenise Orfeu, coborâse în infernul amintirilor ani de zile refulate, regăsise şi anulase punctul de sciziune cu sacrul.

Cei doi tineri îl însoţiseră în această aventură tocmai pentru că numai el le putea fi călăuză către dincolo, numai alături de el puteau dobândi mult râvnita stare de eliberaţi-în-viaţă. Pentru Niculina, trecerea către un dincolo era imperioasă. Orfană de la nouă ani, fata aflase câţiva ani în urmă că tatăl ei nu murise pe frontul rusesc, că fusese chiar repatriat, dar din gara de la Iaşi dispăruse în chip misterios. Încearcă să dea de urma lui în toate modurile pe care lumea ei profană le presupunea (căutase protecţie la oameni importanţi vânzându-şi trupul), dar totul se dovedise zadarnic.

(*Continuare în pagina 14*)

Gheorghe PÂRJA

NICHITA STĂNESCU ÎN MARAMUREŞ

• *80 de ani de la naşterea poetului*

După mai bine de trei decenii, mai sunt întrebat de ce în fiecare an, la 31 martie şi la 13 decembrie (începând din anul 1984), nu uit să amintesc că Nichita Stănescu a fost de două ori în Maramureş. Am încercat să răspund la multe întrebări în cartea mea, ***Călătoria îngerului prin Nord*** *(Editura Proema, 2008). Dar au rămas pe dinafară multe argumente care atunci când am scris cartea nu mi-au trecut prin minte. Discutam cu profesori, cu oameni de cultură din Sighetu Marmaţiei, unde mi-am lustruit o bună parte din tinereţe, despre faptul că Maramureşul era ocolit de oameni de seamă ai acelui timp. Mai ales de scriitori. Pluteau prin rememorări prezenţe savante care au poposit în Maramureşul Istoric după anul 1900 începând cu Nicolae Iorga, apoi Tache Papahagi, Tiberiu Brediceanu, Bela Bartok, care au lăsat lucrări impresionante despre acest ţinut. Mă ridicasem şi eu ca un avid iubitor de lectură dar mai publicasem niscaiva versuri. Începusem să cred că prezenţa unor personalităţi în Maramureş are sensul unei binecuvântări. Deşi se făcuse calea ferată Salva-Vişeu, generaţia mea nu se putea mândri că pe acel drum de fier au venit în Maramureş minţi româneşti care să ne povestească în felul lor despre cum merge lumea. Mi-a rămas ca o pildă prezenţa istoricului Constantin C. Giurescu cu celebra lui conferinţă de la Sala „Studio", invitat de tânărul, pe atunci, muzeograf Mihai Dăncuş. Cred că doream să scoatem Maramureşul în ţară, să scăpăm de un provincialism care începusem să-l detectăm. Deci un firesc orgoliu de a fi cunoscut Maramureşul. Cu el, evident, şi oamenii lui. De ce nu chiar noi, tinerii scriitori.*

Pe Dealul Dobăieş din Sighetu Marmaţiei: Ioan Drăgănoiu, Mihai Dăncuş, Gheorghe Pârja, Ion Ardeleanu-Pruncu, Nichita Stănescu şi Grigore Georgiu

Ne-am gândit nu de puţine ori la Nichita Stănescu care ne-a marcat generaţia. Cum a venit Nichita pentru prima dată în Maramureş? Era în 1979. La Sighetu Marmaţiei se conturase Festivalul de Poezie. Profesorul Ion Ardeleanu-Pruncu, pe atunci directorul Casei de cultură, dimpreună cu prietenii mei Echim Vancea şi Gheorghe Mihai Bârlea, mi-au sugerat să cobor în Bucureşti şi să-l invit pe Nichita în Maramureş. Se miza pe faptul că îl cunoşteam din studenţia mea. Am acceptat. Dar nu fără emoţie. Nu eram atât de apropiat de marele poet încât invitaţia mea să fie convingătoare. Am căutat sprijin. Primul a fost Laurenţiu Ulici care s-a dovedit eficace. Apoi prozatorul Damian Necula şi nu în ultimul rând Dora, soţia lui Nichita. Ei au întărit invitaţia mea. Aşa în toamna lui 1979, luna octombrie, Nichita şi Dora au pornit cu maşina lui Damian Necula din Bucureşti spre Sighetu Marmaţiei. La Casa de cultură în Sighetu Marmaţiei lume multă îl aştepta pe Nichita. Orele treceau, iar poetul nu se arăta. Într-un târziu (se întunecase) apare în cadrul uşii însuşi poetul cu statura lui impunătoare. Înainte de a se aşeza pe un scaun, ca un fel de binefe, ne-a comunicat o impresie care a rămas celebră: *„Dragii mei, bine v-am găsit şi vă spun că pentru prima dată mi s-a părut că ţara noastră este un imperiu"*. Apoi ne-a liniştit că a văzut atâtea lucruri într-o zi încât poate dormi un mileniu. În seara aceea a fost un recital de neuitat. La prima venire a poetului în Marmaţia a fost extrem de preocupat de bunul lui prieten Alexandru Ivasiuc, mort tragic la cutremurul din 4 martie 1977 în dreptul blocului Scala din Bucureşti. Nichita a fost uimit că se află chiar în oraşul în care s-a născut marele lui prieten. Atunci ne-a citit un text din care am reţinut: *„Minunatul şi înţeleptul meu prieten Alexandru Ivasiuc, nebunul de legat şi mitomanul, gânditorul calm şi sublim, frisonatul cu alura lui de ministru de externe englez, de diplomat înrăit în minciuni subtile, de poet vizionar..."*. Şi aşa mai departe. Apoi Nichita s-a întâlnit cu elevi şi profesori de la Liceul Pedagogic (liceu al cărui elev am fost şi eu), unde într-o inspirată viziune a luat un scaun din sală şi l-a pus pe mica scenă, spunând: *„Un scaun pentru domnul Eminescu"*. Apoi ne-a povestit cum l-a văzut el pe Eminescu prin ochii lui Arghezi. Memorabil rămâne popasul de la Muzeul Satului Maramureşean de pe Dobăieş. Acolo, cu nuci, mere, plăcinte şi horincă, ne ţinea de urât muzica fraţilor Floare. Se întoarce spre mine şi într-o genială naivitate mă întreabă *„Bătrâne, ce-o fi cu muzica asta că mă obligă să fac ce vrea ea şi eu vreau să fac ce vrea ea"*. Apoi s-a întors spre fraţii Florea şi le-a spus: *„Aţi cântat pentru toate păsările care au murit"*. Atunci le-a închinat şi o poezie. Un alt popas la Bogdan Vodă. Întâlnirea cu celebrul primar de atunci Vasile Deac Moşu a rămas ilustrată într-o poezie. Moşul umbla prin ţară să ridice o statuie voievodului Bogdan. Nichita i-a promis o statuie de sticlă şi cuvânt. Mai târziu, sculptorul Ioan Marchiş a împlinit-o în bronz. La Săpânţa, Nichita nu a fost nespus de uimit. A rămas un pic în cumpănă. Apoi ne-a povestit, acolo în Cimitirul Vesel, o întâlnire cu marele pictor Ion Ţuculescu. În faţa unui tablou care închipuia un câmp cu scaieţi, deasupra căruia cerul coborâse în trepte intense de albastru, poetul a exclamat: *„Uite, ce albastru tragic!"*. Asta a repetat-o şi la Săpânţa.

Octombrie 1979. O zi splendidă de toamnă maramureşeană pe Valea Marei. Ne îndreptam spre Deseşti. La un moment dat autobuzul cu scriitori s-a oprit între sate. Am intrat într-o livadă cu meri şi multe mere ca într-un rai pământesc. Erau de faţă Nichita şi Dora, Damian Necula, Gelu Ionescu, Dinu Flămând, Laurenţiu Ulici, Aurel Pantea, Grigore Georgiu, Ioana Crăciunescu, Tudor Gheorghe şi mulţi pe care memoria mea îi mai caută. Spre seară am ajuns în centrul comunei unde ne aşteptau mulţi prunci, dar şi oameni veniţi

Augustin Marchiş, Nichita şi Mihai Olos înconjuraţi de prieteni

de pe Văile Marei şi Cosăului. Nichita s-a copilărit cu pruncii, urându-le: *„Noapte bună, somn uşor / Şapte purici pe-un picior"*. Amfitrionul serii a fost venerabilul dascăl Vasile Fodoruţ. Un splendid recital de poezie. Nichita în formă excelentă. S-a cântat. S-a pornit jocul. Nichita nu s-a lăsat. Deşi nu cunoştea regula lui maramureşeană, a găsit o soluţie salvatoare: contratimpul. A fost acceptat de feciori care băteau podeaua în stilul lor aprig. După vreo doi ani, Nichita declara poetului Nicolae Prelipceanu: *„Maramureşul, după părerea mea, este unul dintre cele mai frumoase locuri din lume pe care am putut să le văd vreodată (...). nicăieri nu am întâlnit un spaţiu atât de miraculos şi atât de splendid sufleteşte, de o frumuseţe morală aşa cum l-am întâlnit în Maramureş"*. Apoi, pe prispa casei mele părinteşti, mi-a spus: *„La Deseşti, un sat al sufletului şi al poeziei, de o frumuseţe naturală fără seamăn, cu arhitectură ţărănească demnă de Brâncuşi, am avut cinstea să întâlnesc şi să sărutăm mâna unor divine lucrătoare ale dealului şi văii, ţărance mame de poeţi"*. Zic şi eu acum: pentru aceste cuvinte, Nichita merită o statuie printre noi.

Într-un moment de răgaz, zic eu astral, am stabilit cu Nichita că la Deseşti, atunci, în 1979, ca în fiecare an să aibă loc serile de poezie. Era un omagiu adus poetului pentru marele premiu european **Cununa de Lauri a serilor de la Struga**. Poetul a fost de acord să patroneze întâlnirea anuală a poeziei la Deseşti. N-a fost să fie. După patru ani se stingea din viaţă. Noi i-am dus gândul mai departe. Serile de poezie de la Deseşti poartă numele poetului. Asta a fost prima venire a poetului în Maramureş. A doua s-a întâmplat în primăvara anului 1980. Acum, la 80 de ani de la ivirea lui în lume, am spus această poveste pentru a cinsti Poezia şi un mare truditor al ei: Nichita Stănescu.

Nichita Stănescu în recital la Muzeul Maramureşului din Sighetu Marmaţiei

***Maramureş* (*I*)**

Acele uși domnești de lemn
mirositor
se deschideau în fața norilor
ploua cu vulturi pe pridvoare
de din argintul lunii, mare,
ce răsare pe lângă ierbi
lucind alergăturile de cerbi
când amândoi stăteau sfiiți
și daci și perși și și hittiți,
armeni și slavi și foarte greci,
treci timpule odată, treci...

***Maramureş* (*II*)**

Au pus prea mulţi îngeri
într-o singură căruţă
Și ea s-a spart
Și șinele de la roți s-au întins
Și-au devenit râuri de fier
Și spiţele de la roți
S-au adunat în jurul osiei lumii
Și-au devenit păduri.
Mai ninge cu câte o pană,
Mai ne cade în cap câte un iepure,
Mai trăim, mai murim,
Căruța s-a risipit peste tot
Și-abia iarna când ninge dacă ninge
Mai ne aducem aminte
Că au pus prea mulţi îngeri greoi
Într-o căruţă gingașă.

Nichita Stănescu

octombrie 1979, Nichita împreună cu Gheorghe Pârja marchează prima ediţie a Serilor de Poezie de la Deseşti

Laura Ghinea

Delia POP
MIRCEA POPA. CONTRIBUȚII BIOBIBLIOGRAFICE

Criticul şi istoricul literar Mircea Popa este autorul unei opere impresionante, acoperind editorial aproape cinci decenii. Ea cuprinde monografii (cum sunt cele alocate scriitorilor O. Goga, Ilarie Chendi, I. Agârbiceanu, T. Cipariu), tratate de critică şi de istorie a literaturii (***De la iluminism la paşoptism***, ***Dicționarul scriitorilor români***, ***Reîntoarcerea la Ithaca. Scriitori români din exil***), colaborări la lucrări de referinţă pentru identitatea noastră culturală (***Istoria presei româneşti din Transilvania***, ***Istoria teatrului din România***, ***Dicționarul cronologic al romanului românesc***, ***Geo Bogza interpretat de...***, ***Ioan Slavici interpretat de...***, ***Nicolae Iorga interpretat de...***, ***George Coşbuc interpretat de...***, ***Reviste româneşti din Transilvania interbelică***, ***Dicționarul scriitorilor români*** - volumele I-IV), îngrijiri de ediţii, prefeţe şi postfeţe (ale operelor unor scriitori precum O. Goga, I. Slavici, L. Blaga, Cezar Petrescu, E. Isac, V. Eftimiu, I. Minulescu, Gr. Cugler, V. Horia ş.a.), cărora li se adaugă un număr semnificativ de articole apărute în presă.

Preocupările sale vizează, după cum se poate observa, îndeosebi arealul cultural transilvan, pe sub ochiul istoricului literar trecând reprezentanţi de prim rang sau minori, având însă parte de acelaşi tratament: obiectivitate, exigenţă, curiozitate intelectuală, echilibru şi discernământ în formularea judecăţilor critice. Recuperările nu le limitează la fenomenul cultural românesc, autorul lărgindu-şi sfera de investigaţie şi înspre literaturile străine (***Apropieri literare şi culturale româno-maghiare***, ***Raporturi lingvistice, literare şi culturale româno-bulgare*** etc.).

Diversitatea aspectelor abordate, pertinenţa informaţiilor, caracterul inedit al unor repere biobibliografice conferă scrierilor domniei sale o valoare aparte, relevabilă atât sub aspect documentar, cât şi exegetic. Mircea Popa se apleacă scrupulos şi perseverent asupra obiectului cercetării, căutând de fiecare dată să-l lumineze dintr-un unghi diferit. În acest sens, apelează frecvent la documente primare, descoperite prin arhive şi prin publicaţii editoriale sau periodice cu tiraje restrânse, uitate de vreme şi insuficient valorificate (poate chiar necunoscute) de către specialişti.

Este o pasiune tot mai rară în zilele noastre, iar beneficiile aduse domeniului sunt greu de cuantificat. Informaţiile scoase la suprafaţă generează reconsiderări imposibil de ignorat privind existenţa şi personalitatea creatoare ale oamenilor de cultură supuşi atenţiei. Mircea Popa descoperă, de pildă, creaţii literare necuprinse în nicio antologie de autor, aşază (cu argumente plauzibile) diverse pseudonime în bibliografia autorului real, găseşte scrisori şi manuscrise încă nepublicate şi care dezvăluie precizări importante, depistează prin reviste din cine ştie ce colţ de ţară articole trecute neobservate, însă esenţiale pentru biografia şi activitatea literară ale unor scriitori.

Cel mai recent volum al său, intitulat ***Identificări. Contribuții și precizări documentare*** (Editura Palimpsest, Bucureşti, 2012), grupează texte scrise în ultimii douăzeci-treizeci de ani şi apărute în diverse publicaţii periodice, precum „Revista de istorie şi teorie literară", „Limbă şi literatură", „Steaua", „Tribuna", „Literatorul", „Adevărul literar şi artistic", „ Transilvania" ş.a. Cartea e structurată în două secţiuni: **Identităţi** şi **Identificări**, cuprinzând şaisprezece, respectiv douăzeci şi patru de articole.

În secţiunea întâi atrag atenţia, încă de la primele pagini, cele ***Trei contribuții la istoria teatrului românesc***. Autorul localizează începuturile teatrului şcolar românesc prin anii 1701-1702, în Transilvania, la colegiile din Blaj şi Cluj, al căror sistem educaţional era puternic influenţat de normele occidentale. Preocupări teatrale au împărtăşit mai târziu şi reprezentanţii Şcolii Ardelene, Mircea Popa semnalând în volumul de faţă un dialog în versuri, intitulat ***Vorbire între bărbat și muiare***, apărut prin 1806 în „Calendarul" de la Buda şi atribuit lui Gh. Şincai datorită dimensiunii laice pronunţate: „*eliberat de povara călugăriei, lumeţul Şincai*" „*duce o viaţă mai boemă, de cavaler rătăcitor, cu apucături vizibil nobiliare, în gusturi şi comportament, iar farsa bachanală, transpusă dialogic, se potriveşte cu acest mod de viaţă în care transpare gustul pentru farsă, ironie şi destindere sufletească*" (p. 28). Prima piesă românească propriu-zisă este considerată ***Judecata vlădicii*** (1754) şi provine din localităţile bihorene Cuzap şi Surduc.

În ceea ce priveşte arta dramatică în Principate, cercetătorul porneşte de la o lucrare a Elenei Grigoriu, ***Zorii teatrului cult în Țara Românească*** (1983), ale cărei merite deosebite le recunoaşte, cu precizarea că folosirea pentru reprezentanţii teatrale a unor cluburi şi cafenele bucureştene, precum şi a caselor boiereşti este „*sigură*", nu „*posibilă*" sau accidentală, fiind chiar „*atestată documentar*". Drept dovadă, Mircea Popa consemnează câteva mărturii lăsate de englezii Wilkinson şi Macmichael, care au trăit o vreme în Moldova şi în Valahia, familiarizându-se cu stilul de viaţă al boierilor români, cunoscători de limbi străine, amatori de lux, de distracţie şi de spectacole.

Alte precizări documentare importante găsim cu privire la poeziile de tinereţe ale lui Al. Macedonski, multe din acestea fiind inaccesibile chiar şi specialiştilor din cauza normelor „*drastice*" de conservare instituite de Biblioteca Academiei. Cercetătorul le aşază sub semnul şcolii Bolintineanu, poet foarte apreciat de tânărul Macedonski. Majoritatea - ***Dedicaţiune umbrei lui Bolintineanu***, ***Odă dedicată junimei lyceale din Bucureşti***, ***Murindă*** (***De-al morţii fior cuprinsă***) ş.a. - au fost publicate în paginile ziarului „Oltul". Acelaşi studiu, ***Al. Macedonski - necunoscutul***, face referire şi la câteva texte satirice, incriminatoare, apărute în „Telegraful", „Tarara", „Independentul" ori „Ghimpele"; ele dezvăluie o ipostază mai rebelă a personalităţii macedonskiene şi au stârnit reacţii din partea autorităţilor, în 1875 semnatarul lor fiind chiar întemniţat pentru câteva luni la Văcăreşti. În finalul articolului său, redactat la împlinirea a şaptezeci de ani de la moartea autorului, Mircea Popa pledează pentru revizitarea mai aprofundată a operei acestuia: „*Este nevoie acum, după ce s-au pus bazele unei explorări de anvergură din creaţia poetului, să se treacă la realizarea unei ediţii critice care să ne pună la dispoziţie întreaga creaţie macedonskiană, cu toate denivelările şi meandrele inerente, cu toate reuşitele, căutările şi, mai ales, zbuciumările sale*" (p. 62). Dintr-un alt articol, inclus însă în partea a doua a volumului, aflăm că Macedonski a scris şi versuri pentru cei mici, unele - ex. ***Stricăcioasa***; ***Nani, nani***; ***Puiu***, ***Capra***, ***Cositul***, ***Maica mare*** ş.a. - cuprinse în vechi periodice (revista „Universul copiilor", ediţiile din 1931), iar câteva adunate în volumul ***Din viața copilărească***, publicat în tinereţe şi încă nedescoperit efectiv de către cercetători.

O informaţie interesantă, deşi „*fără prea mare importanţă*", depistată în nr. 47/1928 al revistei „Realitatea ilustrată" din Cluj, aduce înaintea noastră o faţetă mai puţin cunoscută a omului de cultură Liviu Rebreanu: anume că în 1930, în calitate de preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români şi de director general al teatrelor, acesta ar fi făcut parte, la Sinaia, din juriul pentru desemnarea candidatei României la concursul de ...frumuseţe de la Galveston (SUA). Obţinerea de către româncă a locului doi se pare că l-a inspirat şi pe Cezar Petrescu în redactarea romanului ***Miss România*** (1933).

Bibliografia lui L. Blaga e îmbogăţită de către pasionatul cercetător cu informaţii procurate din publicaţiile interbelice „Viitorul Maramureşului" (apărută la Sighet), „Renaşterea clujeană" şi „Voinţa" (editate la Cluj). Printre altele, e identificat un pseudonim trecut neobservat până acum: E. Dera, care, „*citit în exactitatea lui ortoepică, ne trimite la cuvântul Iedera, nume de alint folosit adeseori de poet în scrisorile sale către logodnica şi viitoarea sa soţie, Cornelia*" (***Lucian Blaga în trei momente documentare***, p. 83).

Într-un alt articol se vorbeşte despre colaborarea lui O. Goga la revista umoristică şi satirică „Nueluşa", apărută la Budapesta, iniţial ca supliment gratuit al „Luceafărului", iar din ianuarie 1906 ca publicaţie distinctă. Sub pseudonimul Sisifus, poetul a semnat aici un ***Sonet***, două ***Cântece din frunză***, precum şi un serial umoristic în versuri - ***Five o'clock tea la Madame Praporgescu***, încercare nu foarte izbutită, autorul fiind „*lipsit în general de umor natural spontan*", însă relevantă pentru specialişti datorită elementelor biografice evidente. În aceleaşi coloane ale „Nueluşei", jurnalistul Goga propune, sub pseudonimul Styx, o rubrică de cultivare a limbii, concepută sub formă epistolară şi intitulată ***Ars scribendi. Sfaturile unui gazetar bătrân către alții mai tineri și mai proşti decât el***; totodată, colaborează la rubrica antimodernistă ***O nouă direcție***, semnându-şi materialele Niţă Blegu şi Niţă Blazatu.

Preocuparea pentru exactitate şi corectitudine ştiinţifică îl îndeamnă pe Mircea Popa să readucă în atenţia istoricilor literari debutul lui Ion Pillat. Specialistul observă că versurile publicate în anul 1911 în revista „Convorbiri literare", la puţină vreme după întoarcerea poetului de la studiile pariziene, nu constituie nicidecum debutul său publicistic. «*Prin încetăţenirea acestei aserţiuni i se face de fiecare dată o nedreptate poetului în cauză, deoarece adevăratul său debut se produsese cu cinci ani înainte, respectiv în 1906, când poetul semnase cu numele său pentru prima dată o relatare de călătorie în „Anuarul Societăţii Turiştilor din România"* (*vol. IV, 1906, p. 33-46*) *sub titlul* ***De la Sibiu la Mehadia prin Muntele Cindrelu și Masivul Retezatului***, *pe nedrept neglijată până acum.*» (p. 118). Textul, deşi „*practic necunoscut*", e valoros atât din punct de vedere biografic, cât şi literar, drumeţiile şi natura contribuind semnificativ la configurarea universului său liric.

Studiul cu care se deschide secţiunea a doua a volumului poartă titlul ***Eminescu la Cernăuți*** şi se referă la relaţia aparte a poetului cu Bucovina. Cultul faţă de Eminescu, întreţinut cu devotament încă din timpul vieţii sale, a sporit enorm după moartea scriitorului, printre iniţiativele encomiastice putând fi menţionate reproducerea în presa vremii a unor creaţii, atribuirea numelui poetului unei străzi din Botoşani, publicarea, în calendare şi almanahuri, a unor evocări biografice şi a unor medalioane. „*Cel mai frumos omagiu*" adus de cernăuţeni îl reprezintă însă un text liric compus de scriitorul Vasile G. Lucan, intitulat ***Lui Eminescu*** (***Odă***) şi publicat în 1891 în „Călindariul Academiei ortodoxe, societate pentru literatură, retorică şi muzică bisericească în seminariul arhiepiscopal din Cernăuţi". Poezia este reprodusă de Mircea Popa în totalitate, aceasta fiind cea dintâi semnalare a ei într-un volum.

Caragiale în oglinda poeziei vremii surprinde câteva definiţii produse de dramaturg în diverse împrejurări: artistul - „*trebuie să fie bărbat,/căci/muzele sunt femei*", gazeta - „*pâinea cotidiană a opiniei publice*", talentul - „*un accident din naştere; din fericire, un accident rar*", iar cariera de scriitor - una accesibilă oricui: „*Pentru un român care ştie citi, cel mai greu lucru e să nu scrie*" (reproduse la p. 156).

Tot în cuprinsul capitolului ***Identificări*** găsim câteva precizări legate de recenta îmbogăţire a fondului arhivistic Blaga de la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca. Este vorba despre cele 26 de poziţii, de valoare inestimabilă, pe care le-a donat instituţiei în anul 2010 Hélène Daniello, fiica soţilor Leon şi Elena Daniello (prieteni apropiaţi ai poetului): manuscrisul romanului ***Luntrea lui Caron***, având pe copertă însuşi titlul original (***Robie pământească***, ***robie cerească***), manuscrisele unor traduceri (***Faust*** de Goethe şi ***Nathan Înțeleptul*** de Lessing), un fragment din ***Spartacus***, un caiet de ***Aforisme***, manuscrisul volumului ***Isvoade***, dosarul întocmit pentru obţinerea Premiului Nobel, poezii originale cu autograf, scrisori ş.a. Însemnările istoricului literar pe marginea documentelor menţionate vizează îndeosebi textele necuprinse încă în volum sau mai puţin cercetate de către specialişti, aşa cum sunt notaţiile inedite despre conversaţiile cu Blaga din caietul personal al medicului stomatolog Elena Daniello.

Paginile ce urmează surprind, printre altele, unicitatea destinului literar al „*marii europene*" Hortensia Papadat-Bengescu, începuturile creatoare ale lui Mihail Sebastian şi ale lui Petru Dumitriu, câteva poezii inedite ale lui Ştefan Augustin Doinaş, comentarii asupra romanului ***Călătoria unui fiu risipitor*** de Nicolae Steinhardt (cu trimiteri pertinente la fenomenul literar european).

Toate informaţiile sunt solide şi atent cernute, iar aserţiunile pe marginea lor sunt elaborate obiectiv şi riguros, chiar dacă nu reuşesc să ascundă întru totul pasiunea pentru scormonirea în străfundurile literaturii şi pentru dezvăluirea unor pietre preţioase ce i-ar putea schimba - în cât de mică măsură - devenirea. Mircea Popa este un „*căutător de aur*" (Constantin Cubleşan).

Ladislau DARADICI

DESPRE NEMURIRE ŞI NU NUMAI...

FRUMOASA DOAMNĂ ZAVIERA AVELLANEDA, de care Juan Manuel se îndrăgostise, i-ar fi putut fi mamă, dar hotărâseră de comun acord să consume această tăinuită legătură de trup şi de suflet până în ziua în care unul dintre ei ar desluşi cea mai mică umbră de îndoială în ochii celuilalt. *„Până în ziua în care ţi-aş putea fi chiar bunică...*, îi şopti Zaviera sărutându-i cu patimă urechea, *iar tu ai rămâne acelaşi băiat frumos şi viguros...*" *„Şi îndrăgostit la nebunie..."* şopti Juan Manuel, de-a dreptul fascinat de gingăşia dezmierdărilor ei, cu ochii închişi, visător. Se recuperau alături, pe cearşaful înmiresmat şi răcoros, în dormitorul imens din vila de pe malul mării, vilă rămasă de la domnul Manuel Avellaneda, răposatul soţ al Zavierei, după ce se scăldaseră îndelung în apele calde şi limpezi şi apoi îşi mistuiseră dorinţa în clipe prelungi şi fierbinţi de dragoste. Şi pentru că a doua zi Juan Manuel împlinea optsprezece ani minunaţi, buna doamnă Zaviera îl recompensă, după bunu-i obicei, cu un ceas preţios de aur şi, pentru toată strădania sa în ale iubirii, cu o poveste...

SE SPUNE CĂ TRĂIA CÂNDVA, ÎNTR-UN CAMPUS din Barcelona, un tânăr pe nume Lorenzzo. Era student şi avea o frumoasă pasiune: compunea poeme. Cu două zile înainte de a împlini optsprezece ani, colegul său de cameră, care-i era şi cel mai bun prieten, încercând să salveze o fetiţă, se înecă în mare. Lorenzzo fu enorm de trist, pentru că până în ziua aceea niciodată nu se gândise la moarte. Niciodată nu se gândise la viaţă ca la un dar vremelnic, pe care poţi să-l pierzi oricând, fără să fi prevenit măcar. În seara aceea se plimbă până târziu pe malul mării, întorcându-se abătut în cămăruţa sa şi simţindu-se din cale afară de singur. Căzu într-un somn greu, ca de moarte. În vis, trecând prin *Parc de la Barceloneta*, în apropiere de *Carrer del Gas*, zări un vagabond bătrân. Făcându-i-se milă, se duse la un restaurant apropiat şi îi cumpără o pâine şi o sticlă de vin. *„Eşti un tânăr inimos*, îi spuse vagabondul. *Pentru fapta ta meriţi să ţi se îndeplinească o dorinţă..."* Lorenzzo îl privi trist: *„Azi mi-am pierdut cel mai bun prieten...* şopti. *Mi-aş dori să fie aici, viu, cu noi, şi să bem acest vin împreună..."* Bătrânul spuse grav: *„Din păcate, acest lucru nu mai este posibil..." „Atunci fă-mă nemuritor..."* glumi Lorenzzo, dând să plece. Însă vagabondul îl opri, scotocindu-se prin căptuşeala paltonului său zdrenţuit şi murdar. Îi întinse un ceas vechi şi aurit de buzunar. *„Ia-l*, rosti. *Eu sunt deja sătul de nemurire... Trebuie doar să-l porţi asupra ta. Şi să-l întorci. Negreşit, în fiecare seară..."*

ÎN ZORI, TREZINDU-SE, LORENZZO DESCOPERI uluit ceasul pe noptieră. Îşi aminti de vis. I se părea o farsă proastă. În seara acelei zile însă, cu gândul la prietenul său neîngropat încă, întoarse din joacă ceasul. Şi se petrecu un lucru curios, căci în ziua următoare era tot în ziua de după pierderea celui mai bun prieten al său şi cu o zi înainte de a împlini el optsprezece ani, iar în a treia zi la fel şi la fel şi în toate zilele care urmară... Îşi petrecea timpul prin anticariatele din jur şi la *Biblioteca de Catalunya*, citind şi scriind, seara plimbându-se prin acelaşi *Parc de la Barceloneta*, trăindu-şi nemurirea în singurătate şi tristeţe. Pentru că e frumos să fii nemuritor, în acelaşi timp însă şi foarte trist să retrăieşti veşnic aceeaşi zi a tinereţii tale, în care te pregăteşti de înmormântarea singurului tău prieten, din ziua în care ar trebui să împlineşti optsprezece ani... Oamenii şi oraşul îmbătrâneau zgomotos în jurul său, iar el se muta dintr-un cartier în altul ca să nu dea de bănuit cu tinereţea sa, cutreiera parcurile nădăjduind să-l găsească pe acel vagabond bătrân, ca să-l întrebe, însă acela parcă dispăruse fără urmă ori poate că murise de mult deja, căci Lorenzzo nu mai ştia exact câte zile trecuseră de la acea întâlnire din vis, câţi ani, câte decenii... Şi seară de seară, ca un robot, întorcea doar ceasul... Şi asta, până într-o zi când, în acelaşi parc de unde puteai simţi mirosul sărat al mării, mirosul algelor aduse pe ţărm de valuri, o întâlni pe Francesca, o frumoasă catalană de şaptesprezece ani. Şi se plimbară amândoi de-acum, îndrăgostiţi ca doi copii. Şi când, după aproape o săptămână, o conduse în apartamentul său, iar seara, după ce se iubiră şi, ameţiţi de fericire, adormiră unul în braţele celuilalt, Lorenzzo uită, pentru prima dată după mulţi-mulţi ani, să întoarcă ceasul... Trezindu-se a doua zi, Francesca descoperi lângă ea, în patul acela imens şi alb, doar trupul neînsufleţit al unui bărbat slab şi din cale afară de bătrân...

AŞA CĂ EXISTĂ NEMURIRI ŞI NEMURIRI, ÎŞI ÎNCHEIĂ doamna Zaviera povestea. Aşa cum nici moartea nu este niciodată *aceeaşi*... Aceeaşi poate pentru cei care mor, dar nu şi pentru cei vii şi care trebuie să-şi îngroape morţii... Cât despre preţul iubirii, vezi că uneori poate fi incomensurabil... Şi pentru că Juan Manuel rămase din cale afară de tăcut şi de îngândurat, femeia îi sărută drăgăstos, aproape matern, urechea. Iar el zâmbi, parcă speriat niţel şi trist. Privind-o apoi, desluşi în ochii-i negri şi duioşi, ca un poem neterminat şi totuşi târziu de dragoste, un firicel de întunecime, ca o aripă minusculă de piţigoi. Şi în sufletul său copil, dureros şi straniu, încolţi acea umbră nebănuită a îndoielii...

Marian Nicolae TOMI

...ATACANT LA BARCELONA

Cerul blând al Cataluniei vibra într-un mod misterios. Pesemne că acolo, în preajma stadionului Nou Camp, urma a se petrece ceva special. Dar cum noi nu suntem catalani, n-am prea băgat de seamă la acest amănunt ispititor.

- Felicitări!

- Mulţumesc!

- Sunteţi al doilea atacant, după celebrul Gică Hagi, care veţi juca sub culorile acestui celebru team...

- Asta cam aşa e...

- Dacă vă privesc cu puţină atenţie, constat că aveţi o vârstă...

- Da, da, tinere! Nu de mult am făcut 61 de ani!

- Şi de când aţi început să jucaţi fotbal?

- Acum vreo patru-cinci luni, în curtea liceului nostru am...

- Observ că respiraţi cam anevoie... Aveţi ceva afecţiuni, că la o asemenea vârstă...

- Mai nimic: am două intervenţii pe cord, soldate cu trei by-passuri, o operaţie pe colon, câteva reumatisme pe la încheieturi, în rest toate sunt la locul lor.

- Aşa care va să zică, se scărpină reporterul vizibil încurcat. Era, tocmai el, cel care deţinea cea mai bogată logoree dintre gazetarii români, în situaţia penibilă că nu ştia ce să-l mai întrebe pe acest candidat atât de ciudat la gloria fotbalistică.

- Cam surprins, nu-i aşa, tinere? păru să-l încurajeze noul atacant al Barcelonei.

- Surprins, încurcat, debusolat... Totuşi, ce v-a determinat, iertată să-mi fie aserţiunea, ca la această vârstă să vă apucaţi de fotbal?

- Cum să nu te bată acest gând mirific într-o ţară în care toată lumea se pricepe, cu asupra de măsură, la fotbal, agricultură şi învăţământ? Aş fi fost un fraier...

- Totuşi, v-a trebuit cam multă vreme să vă dezmeticiţi...

- E foarte adevărat, dar aşa s-au petrecut lucrurile. Odată şi-odată tot trebuia să nu mai fiu fraieru' de serviciu', nu crezi?

- Înseamnă că toată chestia asta a fost aşa ca o revelaţie, ca o minune...

- Ai intuit perfect, domnul meu! A fost o revelaţie. Să vezi cum a fost. Jucam fotbal cu o clasă de elevi de la mine din liceu, dar chestia asta rămâne numai între noi doi: n-aveam niciun chef de oră, aşa că... Tocmai dădusem un gol şi o durere cumplită de lumbago m-a ţintuit la marginea careului. Nu ştiu dacă ai avut dumneata aşa ceva vreodată. Durerea de măsele e floare la ureche faţă de o durere de lumbago. Cred că mă holbasem ca prostul la poarta nouă - ştii şi dumneata că cei tineri n-au habar cum vine chestia asta cu durerea, cu suferinţa - şi s-au oprit şi ei din joacă. Atunci l-am văzut. Venea cu paşi uşori, elastici, tinereşti. S-a oprit înaintea mea şi a strigat: „Fotbalist să te faci!" Cum mă ştiam destul de bine, am privit înapoi, crezând că vorbeşte cu unul dintre elevii mei. Dar în jurul meu nu mai era nimeni. Pe teren eram doar noi doi. Şi vorbele lui: „Fotbalist să te faci!", am auzit eu repetate cuvintele magice. Cu această revelaţie înaintea ochilor m-am urcat în primul microbuz ce pleca spre Spania şi...

- Aţi dat ceva probe?

- Era firesc, nu credeţi? Dar Guardiola s-a arătat super încântat de jocul meu şi m-a angajat pe loc.

- Cu ce salariu?

- Acum şi dumneata... Ştiţi că salariile fotbaliştilor sunt confidenţiale... Oricum, cu ceva mai bine ca un profesor din România aflat în pragul pensionării!

- Guardiola ce v-a spus, sub aspect tactic, unde o să jucaţi? Aveţi o vârstă, că mă şi mir ce minte să fi avut cei care v-au angajat...

- Dragul meu, ei au judecat în felul următor: dacă eu am dat în mintea copiilor ca să-mi imaginez că voi juca la 61 de ani la Barca, ei de ce n-ar face la fel angajându-mă? Mai ales că echipa asta promovează acţiunile UNICEF!

- Şi unde o să jucaţi?

- Eu voi fi un fel de atacant de linia a doua. Cumva un al doilea Messi... Deja lucrurile s-au pus la punct. Acum ai o exclusivitate bombă! Totul se rezumă la formula „ia-o, dă-mi-o, şut, gol!"

- Şi „tica-taca"?

- Păi, asta-i bomba! Toţi se vor pregăti vara asta contra tacticii noastre „tica-taca". Pentru că, nu-i aşa, Barcelona le-a mâncat tuturor ficaţii şi titlurile, ha, ha, ha, cu ea în ultimii ani. Noi vom veni cu noua tactică propusă de mine: „ia-o, dă-mi-o, şut, gol!"...

Brusc, liniştea şi calmul, specifice Barcelonei, s-au dus pe apa sâmbetei. Pe lângă cei doi bărbaţi aşezaţi pe bancă treceau zeci de ziarişti agitându-şi braţele în care ţineau microfoane şi camere de luat vederi, cabluri şi pixuri. Ce mai, toată artileria lor grea. Din acea masă de oameni hămesiţi de ştiri bombă, se auzea aşa ca un oftat greoi, apăsător, toropitor: *Messi, Messi, Messi...*

- Hei, domnu' Ivanovici, domnu'..., Şi interviul nostru?!... Halo, halo... Când îl terminăm?...

Cine să-l mai bage în seamă, în acel tumult tineresc ce se revărsa către sala de conferinţe a marelui club catalan, pe bătrânelul care abia ce semnase un contract cu Barcelona. Totuşi, printre acei reporteri tineri şi adevăraţi sportsmeni, ziaristul Horia Ivanovici făcea o notă aparte prin felul în care striga şi în care îşi sălta şuncile, ferindu-se de orice ambuscadă vicleană sau periculoasă meseriei sale.

- Vor vedea ei la toamnă cum e cu fotbalul! îşi şopti în barba-i colilie bătrânul. Că, toamna...

Vişeu de Sus, iunie-iulie 2011

LA ALEGERE

Toamna îşi arăta primii colţi de lapte. Eram nedormit şi obosit, aşa că am tras maşina în faţa primului restaurant aflat în drum. Înăuntru fum şi duhoarea specifică pentru crâşmele de cartier. Lumina fumurie pierdea, din fericire, lupta cu lumina, încă limpede, de-afară. Am căutat o masă. Am găsit una, dar n-avea niciun scaun. Am găsit unul, greu şi hodorogit, care cu picioarele lui din fier forjat a scârţâit înfiorător pe podeaua de mozaic. Nimeni n-a schiţat vreun gest de nemulţumire sau de uimire.

- Ce doreşte domnul?

- Cafea aveţi?

- Este, la alegere, domnule!

- Ce fel de cafea aveţi?

- La filtru, la alegere, domnule.

- Bună. Adu-mi una, dar fără zahăr.

- Nu se poate. Zahărul face parte din produs, domnule.

- Eu sunt diabetic şi nu pot consuma zahăr.

- La oală se fierbe şi cafeaua şi zahărul, la fel pentru toţi.

- Păi, aţi zis că e cafea la filtru.

- Asta e cafeaua noastră la filtru, domnule.

- Bine, bine, poate n-oi pieri, dar să fie caldă.

Cafeaua infectă şi lălâie avea două calităţi: o cantitate imensă de zahăr şi fierbinţeala. Aşa că am renunţat la „filtru", dar mi-am încălzit măcar mâinile.

- Mai doriţi ceva?

- Ţigări aveţi?

- Este, la alegere, domnule!

- Fără filtru?

- Avem, la alegere, Carpaţi fără filtru, domnule.

- Cu filtru aveţi?

- Avem, la alegere, Viki, domnule.

- Ascultă aici, ce-i cu limbajul acesta al tău?

- Trebuie să fim dentologi cu clienţii, domnule.

- Ceva de mâncare aveţi?

- Avem, la alegere, meniul bucătarului, domnule.

- Şi ce cuprinde el?

- O ciorbă de burtă, la alegere, domnule.

- Bună! Adu-mi o ciorbă de burtă cu tot ce trebuie.

- Nu se poate, domnule!

- De ce?

- Ciorba se serveşte cu copănelele cu pilaf de orez, la alegere, domnule.

- Dacă eu nu vreau copănelele voastre...

- Altfel nu se poate, la alegere, domnule.

- Bine, bine, adu-le pe toate, că m-oi descurca eu cumva.

Ciorba era doar o zeamă gălbuie, în care înotau voioase două firicele de morcov şi unul de burtă. Cât despre gust...

- Ţi-am cerut să-mi aduci toate câte se cer la aşa o ciorbă: smântâna şi ardei iute.

- Avem smântână, la alegere, dar astăzi nu este în meniul bucătarului nostru, domnule. Şi nici ardeiul iute.

- Eu le plătesc, ce te deranjează să mi le aduci pe masă?

- Dontologia profesională, domnule, nu ne permite aşa ceva.

- Desert aveţi?

- Avem, la alegere, domnule, covrigei cu susan.

- Buni vor fi şi ăştia la drumul ce m-aşteaptă.

- Nu vă putem încă servi desertul, domnule.

- Ce mai e acum?

- Încă nu s-a deschis alimentara de peste drum ca să cumpărăm pungi cu covrigei cu susan, domnule.

- Alta acum! Fă-mi nota, te rog.

- 205 lei, la alegere, domnule.

- Cât? Ai înnebunit? Preţurile astea într-o cârciumă ordinară?!

- Totul a fost à la carte, la alegerea dumneavoastră, domnule!

Vişeu de Sus, septembrie 2012

Nicolae SCURTU

ION ŞIUGARIU ŞI CONTEMPORANII SĂI

Biografia, dar mai ales bibliografia poetului, criticului literar, eseistului şi memorialistului Ion Şiugariu (1914-1945) cuprind *unele necunoscute* ce se cuvin a fi cercetate şi decriptate spre a constata dimensiunea exactă a acestui însemnat scriitor al Transilvaniei interbelice.

Un aspect asupra căruia *trebuie* să revenim îl constituie literatura sa epistolară, în care există o sumă apreciabilă de informaţii, note, precizări, date relevante, microportrete şi menţiuni critice ce merită a fi cunoscute şi integrate profilului său fizic şi artistic.

Revelatoare, sub multiple aspecte, sunt epistolele trimise lui I. Valerian, Ilie Dăianu, Onisim Filipoiu, Lucian Predescu, Alexandru Husar, Lucia Soreanu, Gheorghe Crişan, Ion Bulgăr, Gheorghe Bulgăr şi altora.

Recent am descoperit încă două epistole, din anii studenţiei, trimise poetului şi prozatorului Vasile Spiridonică (1909-1988), care a coordonat şi imprimat, la Braşov, revista „Front literar", în paginile căreia colaborează cu poezii[1] şi Ion Şiugariu.

Ceea ce impresionează, şi astăzi, în discursul epistolar al poetului de la Băiţa este naturaleţea, laconismul şi o dezarmantă sinceritate.

Nu ezită niciun moment să comunice *esenţialul* şi, cu o febrilitate nu tocmai bună, aşteaptă răspunsuri, certitudini şi *colaborări* cât mai stabile şi, desigur, intense.

Remarcabile sunt microprezentările[2] şi aprecierile pe care Ion Şiugariu le face revistei „Front literar" în paginile revistelor „Decalogul" şi „Sfarmă Piatră", unde adesea publica poezii şi cronici literare.

Epistolele pe care le trimite din Băiţa şi Bucureşti lui Vasile Spiridonică, necunoscute până acum, se constituie în trainice punţi sufleteşti de comunicare specifice unui intelectual autentic.

*

Băiţa, 23 aprilie [1]938

Iubite d[omnu]le V. Spiridonică,

Am primit mai demult c[artea] p[oştală] prin care îmi confirmaţi primirea volumului meu[3]. Vă mulţumesc din inimă pentru frumoasele cuvinte pe care mi le adresaţi în rândurile d[umnea]v[oastră] şi vă promit tot concursul pe care mi-l solicitaţi.

Îmi pare rău că n-am putut să vă răspund mai repede. Rândurile acestea vi le trimit dintr-un sat din Satu Mare. În curând însă mă reîntorc la Bucureşti.

Voi fi cel mai bun prieten al Frontului literar şi al simpaticului V. Spiridonică. Trimiteţi-mi şi mie revista pe adresa: Cristian Tell, nr. 18, Bucureşti.

Mulţumindu-vă pentru toate şi solicitându-vă prietenia şi corespondenţa[4], rămân al d[umnea]v[oa]s[tră], cu deosebit respect,

Ion Şiugariu

*

Bucureşti, 21 mai [1]938

Iubite d[omnu]le Spiridonică,

Mă iertaţi că numai acum vă mulţumesc pentru frumosul d[umnea]v[oastră] volum de poeme[5], pe care aţi avut amabilitatea să mi-l trimiteţi.

Mă voi ocupa de el în paginile Decalogului sau, poate, la Sfarmă Piatră[6].

Am primit şi Front literar pentru care de asemenea vă mulţumesc. Scrieţi-mi dacă aveţi nevoie de mine. Voi fi fericit să vă pot da concursul oricând.

Cu sinceră prietenie,

Ion Şiugariu

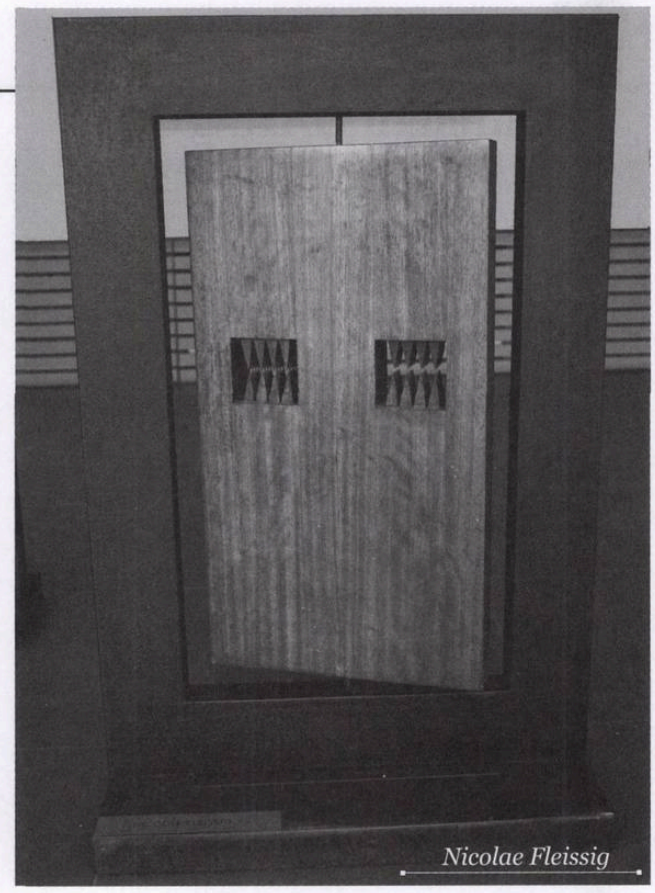

Nicolae Fleissig

Transcriem, integral, cronica despre placheta *Mări de fum*, ce aparţine lui Vasile Spiridonică.

DOI POEŢI TINERI

Se vorbeşte foarte mult în ultimul timp despre poetul tânăr. Atât de mult, încât formula a devenit, în bună parte, banală şi mică. Cu toate astea, căutând să definesc în aceste coloane poezia lui V. Spiridonică şi Ion Sofia Manolescu, mă văd silit să persist într-o manieră învechită, putând trece peste noţiunea de tânăr. Pentru că plachetele pe care le am în faţă, cuprind toate frumuseţile şi toate greşelile tinereţii. Se răsfrânge în ele avântul nepotolit şi se strevăd piedicile înşelătoare. Voi căuta să le desprind pe rând în decursul acestei expuneri.

D[omnul] Spiridonică este fără îndoială un tânăr, plin de entuziasm şi de clocot verde. I-am urmărit cu drag activitatea şi râvna, pe care le pune de mai mult timp în slujba acelei minuscule, dar simpatice reviste de la Braşov, despre care s-a vorbit de mai multe ori în aceste coloane. ***Front literar****.*

De curând am descifrat din câteva anunţuri îmbucurătoare, frumoasa iniţiativă de-a forma o revistă tinerească în provincie, care să adune în paginile ei toate colaborările de seamă ale scriitorilor sub 25 de ani. Din toate acestea am închegat în sufletele noastre un V. Spiridonică simpatic şi drag, pe care ne-am bucura să-l cunoaştem mai de aproape şi ca om şi ca prieten.

Cu toate astea, datoria de-a fi bine intenţionaţi şi corecţi, ne obligă să avem anumite rezerve în ce priveşte volumul de poeme pe care îl descifrăm aici. ***Mări de fum*** *adună în 33 de poeme multe dureri minore şi multă experienţă sufletească. Pe mine m-a surprins deosebit tonul acestor poezii, întrucât mi-l închipuiam pe V. Spiridonică altfel. Prea multă tristeţe obişnuită, prea mult fum. Mai mult clocot, mai multă frământare, ar fi dat, fără îndoială, un accent nou acestei poezii şi ar fi reuşit să definească un talent autentic. Mi-a plăcut mult această mărturisire din poezia* ***Pentru altă iubire****, deşi nu pot avea aceeaşi părere despre strofele:*

Viaţa asta zbuciumată a muşcat din mine.
Plângere şi cânt - inima-i basma peste mine.
Vântule, vântule
De-ai iubi şi tu iarba, cum iubesc eu
Fruntea să-mi sângere,
Apele sufletului să le adăp, să le opresc...
Foamea-asta trudnică mă latră, ploile cresc.

În general sunt reuşite poemele primului ciclu, pe care autorul nu vrea să-l intituleze. Am găsit aici multe bucăţi bine realizate, pe care regret că nu pot să le citez în întregime. Voi aminti, în acest sens, poemele ***Incertitudine****,* ***Poeme pentru somni****,* ***Amintire*** *şi* ***Presimţiri****, iar din* ***Poeme de sânge*** *pe care autorul le dedică lui Aurel Marin, voi cita numai două versuri care ne definesc pe toţi:*

Cine-ar înţelege visul, când nepăsător
Porţi mască şi pantofi de mătase?

Ciclul al doilea, întitulat ***Mărci de fum****, căreia d[omnul] V. Spiridonică i-a dat un interes deosebit, punându-i titlul în fruntea volumului, îmi pare mai puţin realizat. D[omnul] V. Spiridonică este prea liric, prea elegiac, pentru a cânta poezia uzinelor.*

Aş mai avea de relevat anumite expresii, puţin riscante, dar mă opresc aici. ***Mări de fum*** *este fără îndoială o carte bună. Dar nu o carte care defineşte pe d[omnul] Spiridonică. Pentru că suntem siguri că talentul celui discutat aici poate produce mai mult.*

NOTE

• Originalele acestor scrisori, inedite, se află la Biblioteca Academiei Române. Numărul de inventar ~ 223590 şi 223591.

[1] Ion Şiugariu ~ ***Aş vrea*** în „Front literar", 2, nr. 10-11, decembrie 1937-ianuarie 1938, p. 5. ***Sunt tânăr***, în „Front literar", 2, nr. 12, martie 1938, p. 4; ***Printre holde***, în „Front literar", seria a 2-a, 3, nr. 1, iunie 1938, p. 3, col. 2, jos; ***Elegie***, în „Front literar", seria a 2-a, 3, nr. 2-3, iulie-august 1938, p. 6, col. 2, jos; ***Tulburarea apelor***, în „Front literar", seria a 2-a, 3, nr. 5-6, octombrie-noiembrie 1938, p. 6, col. 2, jos.

[2] ***Front literar***, în „Decalogul", 3, nr. 68, sâmbătă, 26 martie 1938, p. 2, col. 5, jos (***Vitrina***); ***Front literar***, în „Decalogul", 3, nr. 77, 1 iulie 1938, p. 9, col. 5, jos (***Zig-zag***); ***Front literar***, în „Decalogul", 3, nr. 82, 5 noiembrie 1938, p. 5, col. 1-2 (***Vitrina***).

[3] Ion Şiugariu ~ ***Trecerea prin alba poartă***. Bucureşti, Editura Librăriei Pavel Suru, 1938, 78 pagini. Cartea este dedicată lui Octav Şuluţiu.

[4] Ion Şiugariu nu a fost numit *corespondent* al revistei „Front literar".

[5] Vasile Spiridonică ~ ***Mări de fum***. Braşov, [Tipografia „Şoimii Carpaţilor"], 1938, 74 pagini. (Colecţia „Front literar").

[6] Ion Şiugariu ~ ***Doi poeţi tineri***, în „Sfarmă Piatră", 4, nr. 130, sâmbătă, 16 iulie 1938, p. 9, col. 1-2, jos. (***Cronică literară***). Cei doi poeţi sunt Vasile Spiridonică şi Ion Sofia Manolescu.

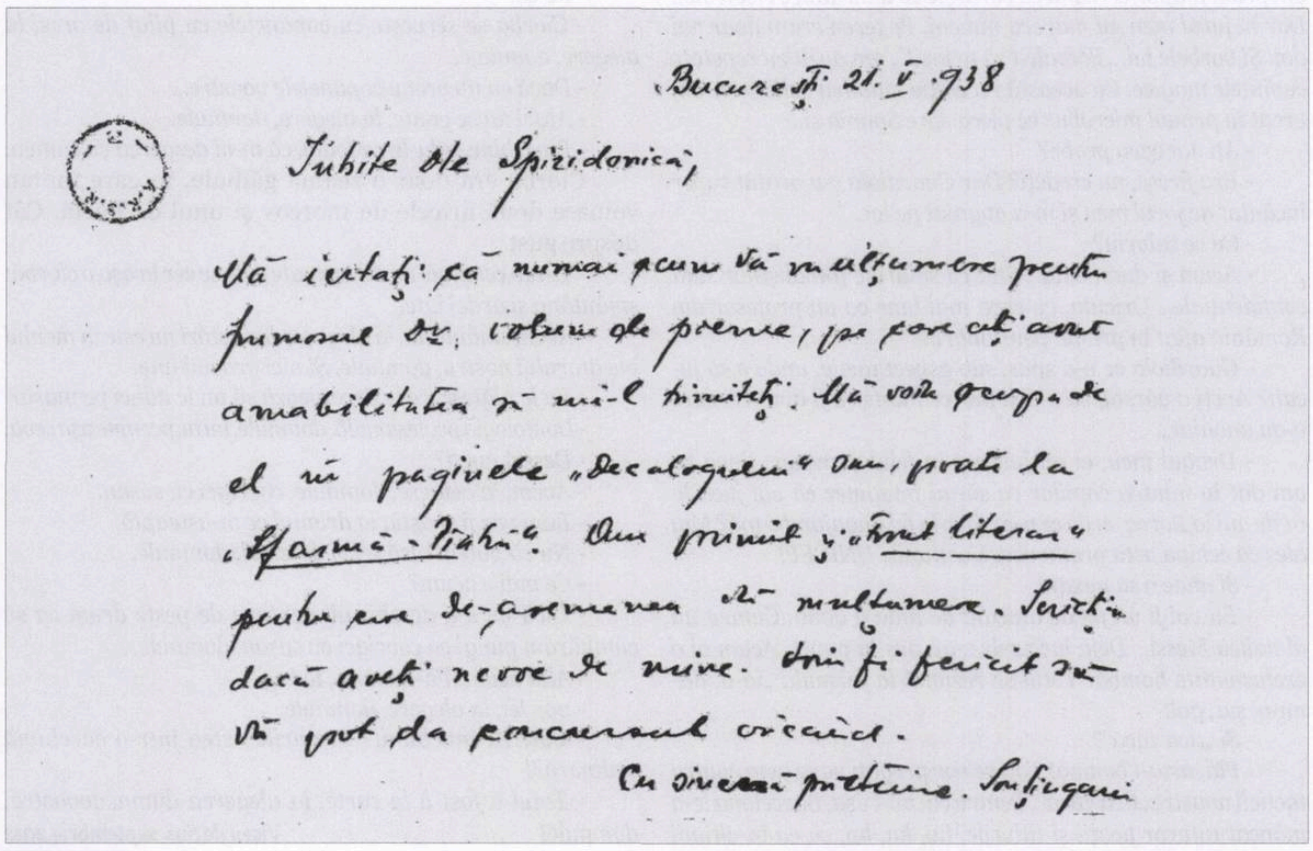

Bucureşti 21. V. 938

Iubite dle Spiridonică,

Vă iertaţi că numai acum vă mulţumesc pentru frumosul dv. volum de poeme, pe care aţi avut amabilitatea să mi-l trimiteţi. Vă voi ocupa de el în paginile „Decalogului" sau, poate la „Sfarmă-Piatră". Am primit şi „Front literar" pentru care de asemenea vă mulţumesc. Scrieţi-mi dacă aveţi nevoie de mine. Voi fi fericit să vă pot da concursul oricând.

Cu sinceră prietenie. Şiugariu

Ioan MARIŞ

RAOUL ŞORBAN LA CENTENAR

La aniversarea centenarului istoricului şi criticului de artă, a omului de aleasă cultură Raoul Şorban, se cuvine să ne exersăm într-un exerciţiu de admiraţie, punctând momentele aurorale sau mai putin aurorale ale vietii şi ale activităţii acestui cărturar ce a marcat istoria Romaniei mai bine de opt decenii.

Romanul familial (fiecare dintre noi face proba acestui gen - cf. M. Robert), în care se integrează Raoul Şorban, face din el un adevărat personaj decelabil undeva între virtuţile cavalereşti ale unui Don Juan şi tipologia ardeleanului ce şi-a asumat istoria în momentele ei de mare cumpănă.

S-a născut la 4 septembrie 1912, la Dej, în familia compozitorului şi omului politic Guilelm Şorban, descendent dintr-o veche familie nobiliară românească din Transilvania (familie atestată încă din sec. al III-lea).

Mama sa aparţinea şi ea unei nobile familii de origine alsaciană.

E momentul să amintim aici mai multe detalii ce ţin de personalitatea tatălui său. Guilelm Şorban (Arad, 1877 - Dej, 1923) a fost nu numai om politic, ci şi un renumit compozitor cunoscut ca autor al muzicii pe versurile lui Eminescu ***Mai am un singur dor***, ***Pe lângă plopii fără soţ***, dar şi ale lui Coşbuc: ***Numai una***, ***Pe umeri pletele-i curg râu*** etc.

Tânărul Şorban îşi face studiile gimnaziale, urmate de cele liceale la Blaj şi Cluj, iar între 1930-1934 îl găsim la studii în Italia (Conservatorul „Giuseppe Verdi" din Milano), Austria, Germania, unde frecventează ateliere de pictură. Fire de artist dublată de un pragmatism tipic energiilor ardelene, el devine student la Universitatea „Regele Ferdinand" din Cluj, făcând studii juridice.Între timp pasiunea pentru pictură îl face să frecventeze ateliere şi saloane pentru expoziţii. Este perioada romantică a vieţii sale, perioada în care va expune pictură la Baia Mare, Cluj, Bucureşti etc.

În 1938 devine asistent la Catedra de istoria artei de la Universitatea Cluj.

După Dictatul de la Viena, Transilvania de nord e anexată Ungariei horthiste, iar tânărul universitar îndepărtat de la catedră va rămâne totuşi în Clujul ocupat şi va fonda Editura Românească din Ardealul de nord, editură ce va sprijini cultura românească imperativ cenzurată de ocupant, ce-şi făcuse un program de deznaţionalizare a elementului românesc.

A colaborat în acest timp cu articole de o ardentă vibraţie patriotică la ziarul „Tribuna Ardealului", unde îndeplinea şi funcţia de secretar de redacţie.

Autorităţile administraţiei maghiare îl arestează în 1942 şi îl trimit în detaşamentele de muncă forţată. Spre sfârşitul războiului (1944), populaţia evreiască din Ardealul de nord este strânsă şi îmbarcată în trenurile morţii, cu destinaţia lagărelor de exterminare de pe teritoriul actual al Poloniei şi al Germaniei.

Raoul Şorban organizează împreună cu fraţii Haţieganu un „desant" al trecerii multor evrei în regatul României pentru a fi preluaţi acolo spre Palestina britanică. Pentru aceste fapte eroice Institutul Comemorativ al Martirilor şi Eroilor Holocaustului „Iad Vasem" (Ierusalim) îi atribuie titlul de Drept Între Popoare, primit de neevrei care au salvat de la moarte evrei, iar la 5 decembrie 1990 primeşte titlul de Cetăţean de Onoare al Statului Israel.

La puţin timp de la moartea sa au fost voci care au contestat aceste merite ale lui Şorban.

Continuând romanul biografiei sale, amintim că în mai 1944 îl găsim la Bucureşti integrat în structurile guvernului de atunci.

După revenirea Ardealului de nord la România, R. Şorban revine la Cluj şi pune în lucrare mobilităţile sale de manager (folosind un termen la modă) redeschizând instituţii culturale şi de învăţământ ce au funcţionat după 1918 şi au fost brutal întrerupte de ocupantul horthist. Astfel, între 1946-1948 conduce Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică, iar din 1948-1949 îl aflăm la direcţia Institutului de Artă din oraşul de pe Someş în calitate de rector şi profesor.

Tot în această perioadă (1947) inaugurează Salonul de Artă Plastică a Transilvaniei împreună cu savantul ce va crea o renumită şcoală de istorici de artă, academicianul Virgil Vataseanu şi cu prof. univ. Laszlo Gyula.

Prozatorul şi memorialistul Ion D. Sârbu, membru marcant al Cercului literar de la Sibiu, îşi va aminti de R. Şorban în corespondenţa sa, conotând un moment neplăcut al tinereţii sale, ce-l are ca principal actant pe rectorul de atunci, în epurarea sa de la Conferinţa de Istorie a teatrului. Iată ce-şi aminteşte şi notează prozatorul: *„am zburat, am fost zburat de un oarecare nobil ungur (sic) pe nume R. Şorban, [...] A ajuns Decanul Facultăţii de Teatrologie, şeful catedrei de Istoria Literaturii dramatice şi propriul său student în anul I sau II. Dădea examen cu sine însuşi. A făcut carieră în Istoria Artelor în Bucureşti, l-am auzit conferenţiind, nu era rău ca vorbitor/trăncănitor de arte abstracte cum îl numea un coleg mai rău de gură"* (I.D. Sârbu, ***Scrisori către bunul Dumnezeu***, dosar îngrijit de Ion Vartic, „Apostrof", 12, 1996, Cluj). Trecând peste incriminările ce le aduce, incriminări vizând epurările comuniste din învăţământul superior, epurări ce i-au vizat şi pe Blaga, D. D. Roşca, Liviu Rusu etc., prozatorul îi apreciază calităţile de conferenţiar pe teme de artă. De altfel, R. Şorban va ţine asemenea conferinţe despre artă românească la Budapesta, Paris, Haifa, Munchen etc.

Am menţionat momentele principale ale traseului formaţiei acestui cărturar ce s-a manifestat în viaţa publică, încât biografia criticului şi istoricului de artă, pictor în tinereţe şi memorialist la vârsta senectuţii, biografie ce se constituie ca un adevărat bildungsroman, impune (dincolo de domeniile de creativitate în care ni s-a revelat) un personaj actor greu de cuantificat într-un crochiu aniversar.

Vremurile tulburi, marcate de epurări în învăţământul universitar, îl vizează şi pe el, fiind exclus de la catedră şi din funcţii, devenind pentru o vreme zugrav la o cooperativă meşteşugărească. Acest episod din viaţa sa e premonitoriu, marcând în final arestarea din 1952 (este anchetat şi deţinut fără a fi judecat, fiind privat de libertate până în 1955). Jurnalistul C. Mustaţă, într-un dialog cu R. Şorban, constată că în cele patru arestări: 1940, 1942, 1945, 1952 a totalizat şase ani de lipsire de libertate.

Reintrarea sa în mediul universitar începe printr-un stagiu de redactor pentru carte de artă de la ESPLA, intrând efectiv la universitate în 1963, printr-un decret dat de ministrul de atunci al învăţământului, chimistul academician Ilie Murgulescu. Iniţial a predat cursuri la Universitatea din Bucuresti, iar din 1965 devine profesor titular până la pensionare la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu". Aici ocupa funcţiile de şef de catedră, secretar ştiinţific, iar din 1969 până aproape de finalul vieţii conduce doctorate în specializarea Istoria Artei. R. Şorban aparţine acelor energii ardelene ce aveau în gena lor arta oratoriei. El a parcurs în lunga sa viaţă cele două stadii ale spiritualităţii şi ale culturii din Europa centrală şi de răsărit, respectiv stadiul de praktikos (în tinereţe - cum spuneam şi mai sus - a cutreierat marile centre artistice ale Europei practicând pictura şi iniţierea muzicală).

De la stadiul de praktikos a glisat în a doua parte a vieţii spre discursul hermeneutico-teoretic. Acestei perioade teoretice i se subsumează monografiile de autor, exegezele consacrate unor pictori români şi străini, nume canonice intrate în istoria artei. Amintim, într-o enumerare selectivă, monografiile: G. A. Beltraffio (Milano, 1935), Mihai Sorban (Cluj, 1943), Nicolae Tonitza (cu o prefaţă de Arghezi), C. Baraschi, Teodor Palladi, Aurel Ciupe, Aurel Pop, Bomches, Vida Geza, Servatiusz etc.

Lucrarea care sintetizează strălucit, într-un tip de discurs mixt, cunoştintele de critic, de istoric al artei şi istoric, este documentata monografie ***O viaţă de artist între München şi Maramureş*** (Ed. Meridiane, 1986), exegeză consacrată lui Hollosy Simon, întemeietorul coloniei de pictură de la Baia Mare şi Teceu. Academicianul Virgil Vataseanu remarcă munca laborioasă, de îndelungate investigaţii în pinacotecile, arhivele şi bibliotecile din Germania, Ungaria, România, investigaţii ce în final vor consacra figura singulară a acestui mare pictor.

Contextualizarea drumului parcurs de pictor, începând cu naşterea sa la Sighetu Marmaţiei, într-o familie de negustori moldo-armeni şi continuând cu anii formaţiei artistice, cu un popas la Budapesta şi cu stabilirea în cele din urmă în capitala Bavariei, la München, îl duc pe autorul acestei monografii la documentate incursiuni în istoria şi în viaţa artistică din Austro-Ungaria şi Europa Centrală, toposuri culturale unde se pregătea mişcarea novatoare Secession.

Academia liberă (Şcoala de pictură Baia Mare - Teceu avându-l ca mentor pe Hollosy Simon) era o şcoală liberă de pictură, cam în genul celei filozofice iniţiate de C. Noica mai târziu. (*Continuare în pagina 14*)

Anca Maria MORCOVESCU

Trăieşte de câţiva ani împreună cu familia în Texas. A debutat în ţară într-o antologie colectivă şi a luat în clasa a XI-a (Colegiul Naţional „Vasile Lucaciu", Baia Mare) Premiul I la Festivalul Naţional de Literatură *„Lira de argint"*.

Creasta dorului (corbul)

Am zburat odată cu aripa lui
Din ochiul meu;
Porţile stâncoase ale cerului se deschideau
Cu glasul lui,
Cu ochiul meu,
Cu pieptul meu pe fruntea ta,
Cu mine în el
Înaltul ne îmblânzea tăcerea.

Şi respiram amândoi verde
Suflarea toamnei...
Într-un sărut
Şi respiram amândoi verde...

Atunci
Un corb s-a lăsat încet
Pe fruntea ta, pe fruntea mea...
Atunci un corb s-a ridicat încet
Din noi

Joc de toamnă

Se-neacă printre unde umbre
Rănite, triste, înnegrite,
Şi printre gene ochii-ţi scaldă
Apuse vorbe nerostite.

Tăcerea ta prin glasul toamnei
În joc de frunze mă ascunde;
Şi ploaia tulbură adâncuri,
Nespusul tău să-l pot pătrunde.

Pe tâmplă-mi tremură o vorbă
Aş vrea s-o spun..., dar mă priveşti
Prin rătăciri de labirinturi
Părând c-ai vrea să mă găseşti.

Tu nici nu simţi că sunt aproape
Te-a sărutat a ploii vrajă...
Aş vrea să-mi fie braţul vântul
Să te salvez de-a toamnei mreajă.

Aş vrea să-ţi rătăcesc privirea
Să simulez un joc tabu,
Dar mă opreşte-o şoaptă tristă:
E toamna, ploaia ori chiar tu?

Se-neacă printre unde umbre
Rănite, triste, înnegrite,
Şi printre gene ochii-ţi scaldă
Apuse vorbe nerostite.

Iubeşte-mă

Soţului meu, Şerban

Iubeşte-mă când totul
E gata de odihnă
Şi primavera serii
Pândeşte după grindă.

Când nu mai ştii trecutul
Şi nici ce-are să vină,
Când mintea se revarsă
În ruga după cină.

Când fardul mi se pierde
Şi sunt doar eu, aceeaşi,
Desculţă şi atentă
Întreagă ţie,- acelaşi.

Când nu mai am repere
De loc şi timp lumesc,
Şi păsări ne-mprumută
Din zborul lor ceresc.

Iubeşte-mă de parcă
A început să plouă
Peste deşerturi arse,
În tâmplele-amândouă;

De parcă noaptea-ntreagă
Se cerne-ncet prin stele,
În şiruri lungi de îngeri
Cu aripile grele.

Iubeşte-mă vieţii
Şi să uităm de moarte,
Fără păcat - când vine,
Noi doi să fim departe...

Gheorghe PÂRJA
PUNTE ÎNTRE...

(*Urmare din pagina 4*)

Abdel Qāder Al-Janābi (1944) este descendentul unei familii de intelectuali cu simpatii de stânga şi apropiat de curentul literar al suprarealismului. A fost nevoit să plece în Statele Unite ale Americii, apoi în Anglia. În cele din urmă, se stabileşte în Franţa. Excelent traducător în arabă al unor nume de referinţă din poezia europeană (Paul Celan, Max Jakob), s-a manifestat ca un opozant al bigotismului religios islamic. Poezia sa oferă portretul unei conştiinţe civice şi estetice aflate la frontierele sinuoase de întâlnire a mai multor culturi (***Surghiuniţi în propria ţară*** - *„Nu vrem / Nici ascensor pentru Turnul Babel, / Nici monumente pentru Soldatul Necunoscut, / (...) / Se mai poate / Ca acelaşi om să se întoarcă în crucea nopţii, / Să tresalte, / Să înţeleagă / Prăpastia dintre vedere şi adevărul acelei vederi. / (...) // Vrem doar să ni se lase / Lucrările istoriei noastre, / Prolifice, grase, mănoase, / Albastre... Ale istoriei noastre setoase"*).

Sargon Paules (1944-2007) este un poet de factură avangardistă din jurul revistei „Poezia" de la Beirut. Petrece două decenii în Statele Unite. Poezia sa este influenţată de modernitatea americană, cu un stil personal, având în lirica sa o puternică emoţie a cotidianului (***Unui vizitator de după Apocalipsă*** - *„Dacă, în zorii primei zile de după noaptea istoriei, / Ai fi venit să îmi baţi la poartă, / În ceasul când călăii dorm pe mormanele de cadavre, / Dacă, după Potop, / După stingerea ultimelor ţipete de război, / Ai fi venit, în cele din urmă, să împlineşti visele doamnelor celor pline de răni / Şi dacă Eva, abia trezită din somn şi cu ochii mijiţi / Ţi-ar fi deschis uşa, la crăpatul de ziuă, / Atunci ar fi trebuit să o dai la o parte / Şi să loveşti în moalele capului Şarpele, / Alungându-l înapoi, către cavernele Bibliei. / Ar fi trebuit să pui un rest de ţigară între buzele lui Adam, / Întrebând această creatură* «de ce?» */ Şi să porneşti interogatoriul"*).

Jalil Haydar (1945), editor al revistei bilingve (arabă şi suedeză) „Colţul", destinate cunoaşterii în străinătate a poeziei irakiene. Poet al contestaţiei lucide, a fost încadrat de critica literară în descendenţa suprarealismului literar (***Ca dragostea, în clipa despărţirii*** - *„Când oglinda se sparge şi se scurge în amintire / Sau / Când gândurile se ascund, speriate, în spatele textului, / Când păsările se rătăcesc în golul din cranii, / (...) / Când baţi mărunt cu degetele în geam, aşteptând / (...) / Aşa este ea, / Ca iubirea, în clipa când trebuie să spui, pur şi simplu, / Adio!"*).

Chawki Abdel Amir (1949) s-a născut la Nassiriya şi s-a stabilit, o perioadă, la Paris, unde a publicat mai multe volume de versuri. Astăzi conduce la Beirut un program UNESCO pentru difuzarea în presa arabă a prozei şi a poeziei unor autori consacraţi. Este considerat un poet al experimentului liric [***Vis (II)*** - *„ Iată Eufratul, acolo: lacrimi şi maluri / Nu sunt decât ecoul cuvântului / Schimb o rană însângerată cu altă rană / Şi tămăduirea o prefac în cuvinte"*].

Abbūd Al-Jabiri (1963) este membru al Uniunii Scriitorilor din Irak şi unul dintre membrii fondatori ai Forumului pentru Noua Literatură Irakiană. Este un poet al singurătăţii (***La uşa inimii singuratice*** - *„Singurătăţii mele îi trebuie foarte puţin pentru viaţă: / Un strop de sare presărată pe bucata de pâine, / Puţin din mine, la vreme de noapte, / De noapte repede trecătoare, / (...) / Somn uşor / Legănat între unduielile naiului / Şi dangătul marilor clopote"*).

Dunia Mikhael (1965) este poeta cea mai cunoscută în Irak. Fără a promova ostentativ o retorică originală, poeta captează nevăzutul în care se ascund arderile şi suferinţele ţării sale (***De pe un alt corp ceresc*** - *„Nici arborele care era arbore şi care n-a fremătat / Nu era pom, ci aşchii dintr-un sat secerat. // Secat, uscat, uitat. / Râul îşi varsă noroiul peste un ţinut blestemat / Şi urlă, mai apoi, pe coline, / De frica zilei care, iată, / Vine şi vine... Vine şi vine / Rătăcitor, încovoiat de exil, / Şi dornic de sori / Râul se varsă pe verticală, înghiţit de zgârie-nori. // (...) // Păstrat în cutii de conservă / Pe care scrie: Fabricat în ruine / Vântul pricepe: în ruine e de ajuns. / Pentru ce a fost, încotro a plecat. / Unde, în sfârşit, a ajuns"*).

*

* *

În partea a doua a volumului sunt traduşi în limba arabă, cu adevărat punte între sentimente, poeţi români contemporani de diferite orientări lirice. Ei sunt, în ordinea apariţiei în antologie: **Carmen Veronica Steiciuc** (1968), **Ioan Es. Pop** (1958), **Mircea Cărtărescu** (1956), **Florin Iaru** (1954), **Carolina Ilica** (1951), **Gheorghe Mihai Bârlea** (1951), **Gheorghe Pârja** (1950), **Adrian Păunescu** (1943-2010), **Adam Puslojić** (1943), **Ana Blandiana** (1942), **Cezar Ivănescu** (1941-2008), **Gheorghe Grigurcu** (1936), **Marin Sorescu** (1936-1996), **Vasile Grigore Latiş** (1934-2007), **Nichita Stănescu** (1933-1983), **Nora Iuga** (1931).

Apariţia acestei antologii, ne spune traducătorul Dumitru Chican, se doreşte a fi nu doar imaginea, fie şi fragmentară a unui popor care nu şi-a renegat niciodată irakitatea spirituală, ci şi o modestă contribuţie la redinamizarea şi efervescenţa relaţiilor cu vechi tradiţii care au existat şi, cu siguranţă, vor dăinui între românii de la Dunăre şi irakienii de la Tigru şi Eufrat.

Oana MERCA
NOUĂSPREZECE...

(*Urmare din pagina 8*)

Albini, anchetatorul, remarcă un fapt esenţial: de ceva vreme Niculina se potolise, nu mai provoca scandaluri publice, dar continua să-şi caute tatăl, *dar cu alte mijloace, mult mai discrete.*[13] Care mijloace? Nu cumva miza apropierii de Pandele este tocmai aceasta? Dispariţia tatălui Niculinei nu este în fapt o trecere în altă dimensiune, pe care o vor experimenta şi cei trei în noaptea de Crăciun? Ca şi în ***Tinereţe fără de tinereţe***, personajele vor continua să existe obiectiv în această lume, dovadă buchetul de 19 trandafiri (în tradiţia cabalistică, 19 este considerat numărul fericirii şi al vieţii; de asemenea, potrivit raportului astronomic între anul solar şi lunile sinodice, raport stabilit de astronomul grec Meton în jurul anului 432 î.e.n. - posibilă permutare a cifrei 243, care apare în roman - din 19 în 19 ani, fazele lunii se repetă la aceleaşi date din anul solar, ceea ce înseamnă că, la fiecare 19 ani, lumea sublunară parcurge un ciclu complet de la moarte la renaştere[14]. În general, în literatura lui Eliade, 19 este semnul morţii: Dominic Matei din ***Tinereţe fără de tinereţe*** stă la hotel la camera 19, semn prefigurator al morţii iminente, în ***Noaptea de sânziene*** 19 prevesteşte invariabil extincţia[15].) pe care Damian îl va primi de acum încolo la fiecare aniversare a căsătoriei sale cu semnificativa dedicaţie: *As always, A.D.P.*, ceea ce trimite la eternitatea sufletului, şi adăugirea: *Remember, Laurian-Niculina*, ceea ce poate fi interpretat nu doar ca o rugăminte de a nu-i uita, ci şi ca un imperativ că doar prin anamneză se poate recâştiga eternitatea. Termenul ar putea fi un imperativ în sensul reamintirii revelaţiei pe care poate Damian a avut-o în cabană şi pe care a uitat-o după ce a băut din apa letală.

În această ţesătură de fapte şi simboluri, Eusebiu Damian, un *unreliable narrator*, după terminologia lui Wayne C. Booth, deoarece e învins de somn în momentele-cheie pe care nu le mai poate astfel relata, pare un personaj a cărui unică utilitate este de a înregistra materialul faptic pentru a-l transmite mai departe, ceea ce ar explica faptul că Pandele face din el confesorul său, că ţine morţiş ca acesta să asiste la reprezentaţiile din tabără, că-l ţine la curent cu uimitoarele sale progrese de creaţie. Dar, dacă ar fi aşa, de ce îl trimite A.D.P. în călătoria-premiu din India exact în acele două luni dintre experienţa din Tabără şi Crăciun? Nu cumva nu ar fi trebuit să fie prezent *tocmai* pentru că ar fi putut împiedica derularea evenimentelor? Atunci se naşte firească întrebarea de ce îl vrea cu orice preţ la Sibiu, de ce îl ia cu el până la jumătatea drumului sau de ce nu îl ia cu el mai departe. De ce îl abandonează, retrimiţându-l în profan?

Dar cine este, de fapt, Eusebiu Damian? Un banal secretar, care trăieşte de opt ani exclusiv în umbra maestrului, un ucenic, cum îl numeşte Marta Petreu[16], investit de Eliade cu funcţia de a repeta, de a relua elementele-cheie ale tramei, pentru a atrage atenţia asupra lor (el notează tot felul de indicii şi avertismente fără să le înţeleagă încă valoarea). Călătoria în India şi volumul publicat ulterior arată însă un talent independent de al maestrului. Desprinderea de model, de tată, începutul călătoriei de găsire a sinelui - iată ce intenţionează Pandele să declanşeze prin această simbolică trimitere în ţara tehnicilor de eliberare spirituală. Procesul de metanoia, de trezire fusese deja declanşat (în mod simbolic, personajul traversează o perioadă de somnolenţă acută, urmată de una de insomnii), i se revelează posibilitatea eliberării, dar Damian avea de acum propriul drum în infern de făcut, propria Euridice de găsit şi propria creaţie de săvârşit. Maestrul a făcut tot ce putea face pentru un discipol drag: l-a dus până la buza lumii de dincolo, ca un adevărat guru. Dar Orfeu a călătorit singur în Infern!

NOTE

[1] Eugen Simion, Postfaţă la Mircea Eliade, ***Integrala prozei fantastice***, III, Editura Moldova, nedatat, nelocalizat, p. 345.
[2] Matei Călinescu, ***Despre Ioan P. Culianu şi Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecţii***, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 170.
[3] Matei Călinescu, ***Despre Ioan P. Culianu şi Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecţii***, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 171.
[4] Ştefan Borbély, ***Proza fantastică a lui Mircea Eliade, complexul gnostic***, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003, p. 43.
[5] Nicolae Balotă, ***Eminescu, poet al iniţierii în poezie***, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2000, p. 15.
[6] Marta Petreu, ***Teze neterminate***, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991, p. 110.
[7] Elena Dan, ***Mircea Eliade. Codul nuvelelor fantastice***, Editura Historia, Bucureşti, 2008, p. 248.
[8] Mircea Eliade, ***Mitul eternei reîntoarceri***, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 1999, p. 24.
[9] Eugen Simion, ***op. cit.***, p. 349.
[10] Eugen Simion, ***op. cit.***, p. 345.
[11] Mircea Eliade, ***Integrala prozei fantastice***, III, Editura Moldova, nedatat, nelocalizat, p. 139.
[12] A se vedea pentru mai multe detalii capitolul ***Setea mortului*** din Ion Neagoş, ***Mircea Eliade. Mitul iubirii***, Editura Paralela 45, Piteşti, 1999, p. 57-71.
[13] Mircea Eliade, ***Integrala prozei fantastice***, III, Editura Moldova, nedatat, nelocalizat, p. 184.
[14] Ştefan Borbély, ***Proza fantastică a lui Mircea Eliade, complexul gnostic***, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003, p. 215.
[15] Marta Petreu, ***Teze neterminate***, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991, p. 112.
[16] Marta Petreu, ***Teze neterminate***, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991, p. 106.

Manuela PINTEA
O CARTE DE ESEURI...

(*Urmare din pagina 5*)

Disconfortul existenţial al omului de litere postdecembrist este zugrăvit în manieră suprarealistă. Prin omagiul adus Mamei, scriitorul Mihai Cantuniari încheie un jurnal existenţial, o istorie în care nimic nu a scăpat nepervertit. Sincretismul jurnalistic şi narativ invită cititorul la o incursiune între prezent şi trecut, pentru a sesiza *„apocalipsa postmodernă"*.

A treia parte, de scurtă întindere, este rezervată literaturii de peste graniţă; ne oprim atenţia asupra autoarei Nadejda Mandelştam, a cărei carte este publicată în româneşte la Editura Polirom, sub titlul ***Fără speranţă***. Ea surprinde statutul ingrat al omului de litere din perioada bolşevică, cu tot ce înseamnă cenzură, frică, teroare.

În ultima parte, se instalează ***Liniştea ca un principiu de creaţie poetică***, semn că, până la urmă, menirea scriiturii este aceea de a decripta orice stare de spirit, până la atingerea sublimului.

Orizonturile interculturale duc spre formulări de cugetări; adevărata intenţie trebuie căutată dincolo de rânduri. Spre finalul lucrării se simte un oarecare scepticism faţă de prezent. Scriitorul nu poate concepe demersul anihilant al lumii pe dos, falsele valori şi atunci caută soluţia optimă: încercarea de a resuscita, discret, vechea lume de odinioară şi de a încuraja deschiderea spre cultură. Pentru aceasta, adevărul trebuie căutat în noi înşine. Trebuie, aşadar, găsită *„cartea în care să ne recunoaştem"* - aceasta este soluţia oferită, altruist, de maestrul Daniel Dragomirescu.

Ioan ŞIMON
UN ZÂMBET...

(*Urmare din pagina 5*)

Tânăra se priveşte în oglindă înlocuind *„privirea"* cu un zâmbet care îi exprimă *„bătăile inimii"*, fiindcă zăreşte o *„femeie îndrăgostită"*, dar cu o uşoară umbră de tristeţe, care îi aduce aminte de inocenţa de altădată (***Imaginea din oglindă***).

Cunoaşterea iubirii carnale, *„din carne şi oase"*, care *„te înfulecă"*, declanşează trăiri contradictorii (***Iubirea***). Cunoaşterea celuilalt te poate răni (***Fericirea unui muritor***), poate crea dependenţă, fericire sau suferinţă (***Miros de femeie goală***, ***Pandativ cu atracţii***, ***Vânătoarea ordonată*** etc).

Poeta creează adevărate radiografii lirice, ilustrând cu fineţe eternul feminin implicat în actul iubirii, iar Anda Chiş dă dovadă de un talent şi de o intuiţie remarcabile în creionarea artistică a acestor stări intime.

Celelalte lucruri, ultimul ciclu al volumului în discuţie, surprinde maturitatea deplină a feminităţii. El se deschide sugestiv cu poemul ***Domnişoara înţelepciune***, în care tânăra, ajunsă femeie, aşteaptă sapienţial ca dragostea să se întâmple, căci, spune ea: *„numai un înţelept ştie să înfulece viaţa / ca o foame neîntreruptă / de trepte în urcare"*.

Urmează un şir de poeme care relevă gândurile ce invadează fiinţa în aventura ei de cunoaştere interumană. Şi în acest ciclu, obsesia *„trupului de carne"* este percepută într-o subtilă metamorfoză, fiind *„interzisă de celulele / nervoase"*. Se face mereu referire la *„conservarea conştiinţei"* pentru a aştepta şi înţelege instinctele *„ca mecanisme ale unui simplu trup de carne"* (***Un simplu trup de carne***).

Ca să conchidem, volumul conţine suficiente poeme care ar putea fi incluse într-o antologie a liricii feminine, Anda Chiş fiind ea însăşi un talent autentic, care se impune prin originalitate, prin stăpânirea unui discurs liric sincer şi convingător.

Ioan MARIŞ
RAOUL ŞORBAN...

(*Urmare din pagina 13*)

Veneau în Maramureş tineri din acea Mitteleuropa, artişti în formare de etnii diverse, veneau aici la margine de Imperiu, construind o reală Mitteleuropa artistică a periferiilor, unde migraţia altădată spre centru face drumul invers spre periferia Imperiului, care se instituie ca centru (aşa trebuie înţeleasă colonia internaţională de la Baia Mare - Teceu).

Biografia artistică a lui Hollosy Simon, panotată cu acribie de R. Şorban, ne pune în faţa unor nevroze, a unor dileme, a unor utopii ale Europei centrale care se sublimează artistic în spaţiul mirific auroral al Maramureşului. Monografie consacrată omului şi artistului Hollosy Simon, e un model de cercetare ce probează cu asupra de măsură excelenţa academică a autorului, el însuşi artist, istoric, critic de artă şi prozator în buna tradiţie a diarismului cărturarilor transilvăneni, instruiţi în şcolile înalte ale Blajului şi ale Clujului, cu stagii în marile oraşe ale Europei centrale şi apusene.

La împlinirea unui veac de la naşterea sa îi aducem şi noi un modest omagiu acestui totuşi controversat cărturar ce se înscrie în panteonul elitelor ardelene.

Adam PUSLOJIĆ

Înainte de a fi un poet remarcabil, poate chiar un mare poet, Adam Puslojić este un personaj fantastic în spaţiul nostru dunărean. Am scris despre el cu alt prilej, făcându-i un portret în care semnele livreşti se amestecă, observ, cu elemente luate din icoanele lucrate de pictorii naivi româno-sârbi. Chipul lui, amestec de asprime ţărănească şi lumină mistică, încurajează asemenea desene apocrife

Adam Puslojić este, nu mai încape îndoială, un poet autentic, un poet răsăritean în care clocotesc (folosesc înadins acest termen, se va vedea de îndată de ce!) pasiunile, frustrările, umilinţele, reveriile spaţiului balcano-dunărean. Nu ştiu dacă trebuie să-l laud sau să-l plâng, boema balcanică nu se mai poartă în lumea bună de azi, fantasmele poetului de la Dunăre nu mai au preţ, specificul a devenit o povară, în fine, filmele lui Kusturica şi concertele lui Goran Bregović continuă să stârnească interes, dar ele n-au reuşit să reabiliteze în ochii euroscepticilor europeni spaţiul balcanic. Nici poeţii, nici pictorii pe care această lume sud-dunăreană continuă să-i dea; mari poeţi, ca Vasco Popa, mari pictori ca Ţârculea, prietenii lui Adam Puslojić.

Eugen Simion

O formulă şi de Hermes uitată

Vărului nostru mai mare
Mihai Cimpoi pre nume

Las-o naibii de formulă! Viaţa nouă
ne este acum mai potrivită şi la fel
de demascată precum o zeitate naturală
din raza de soare şi firul de iarbă.

Vezi tu, vărule Mihai, unde ajungem
dacă tot stăm mult pe gânduri grele,
atunci când Domnul nostru încă este
binevenit la noi în încăpere.

Şi tu poţi să procedezi la fel atunci
când poate observi ceva fals, neinimos
în adâncul străvechi al Serbiei de jos
AZI în lume întemniţată cu violenţă...

Dar iarăşi va fi un infern fructuos
pentru această ţară care cu a ta demult
înfrăţită este şi Tu, vărul bun al Ei,
tot un Eu vei fi în sufletul meu ocult.

Belgrad, octombrie 2005

Din Eminescu nespus

Astăzi, sunt cuminte
ca un vers
din Eminescu nespus

exact cum bate uneori
clopotul Cel Mare
la biserica din Ipoteşti
bate şi bate în înălţime
un vers luminos

de Eminescu înflorit
pe lume

De sub teiul nalt şi vechi

Ia vezi tu, fiule,
cine bate acum
la uşa noastră

Părinte, nu
un muritor.

11.VII.2005

Vorba la ţară

Şi tu, moşu-Sandule,
când ai de gând
să mori?

Eu n-am de gând
să mor!
Eu sunt soldat.

Îmi port groapa
cu mine, la brâu
şi beau apă din ea
de câte ori îmi vine
setea mortală...

Brusc îmi pun mâna
la gură, la ochi
şi la creier. Încep
uşor să-nţeleg
toate crăpăturile cerului
din care se începe
o ploaie măruntă
şi dureroasă.

Clopotul Nichita

Un Nichita veşnic bate:
un poet ca un popor!
Noi suntem în stradă, frate,
şi cântăm la un topor -

Care cântă-n capul nostru
aer negru-ntortocheat.
Ce ne facem cu-acest Monstru
atât de vitreg şi turbat?

În loc de apă, ne dă sare,
în loc de pâine, piatră tare.
În loc de înger, un drac mare
pe Golgota-n ochi ne sare.

Nu spunem nimic pe lume,
spânzuraţi de crucea vie -
unde Iisus ne dă nume
şi viaţă în pustie.

Aud un clopot! Vino, frate -
adună-ne aici, odată!
În Serbia sunt multe sate
unde n-ai fost niciodată.

Te aştept cu multă teamă,
am răbdare cât o piatră.
Acolo, la tine, ia-mă,
unde câinele meu latră -

Unde şarpele nu muşcă,
unde pasărea nu moare -
ca un leu încuiat în cuşcă,
visând o rană ce nu ne doare.

Am ajuns şi noi acasă
în lumina fără nume,
unde nimeni nu ne lasă
să schimbăm viaţa-n glume.

Vezi acum cum cântă poezia
şi lumea ne pune crucea -
atunci când moare ironia
dragostea la drum ne duce.

Neavând cuvinte multe,
clopotul din tine tace.
Piatra doarme, iarba zace,
tot dorind să te consulte.

Doar atât doresc şi eu:
aşa cum sună-n Dumnezeu,
clopotul tău nebun sunt eu!
Rămân aici şi bat mereu.

Bucurie

Bucură-te, Doamne, de bucuria noastră,
pentru că linia vieţii pe-aici, iată,
ne trece neîntreruptă şi verde exact
ca un fir de mătase aurie, care uneori
este în stare (oricât de fragilă ar fi)
să ne adune toate oasele şi osemintele
grele şi unite într-un singur loc din
această lume atât de tumultuoasă AZI

IAR bucuria noastră spre Tine acum
atât de fulgerător se întinde-n sus
precum o săgeată care din tinereţe
fusese trimisă spre o aripă de pasăre
ce încă mai cântă şi cântă zborul vieţii
chiar şi atunci când ochii Poetului
de demult pe ceruri o şi uitaseră.

Botoşani, iulie 2005

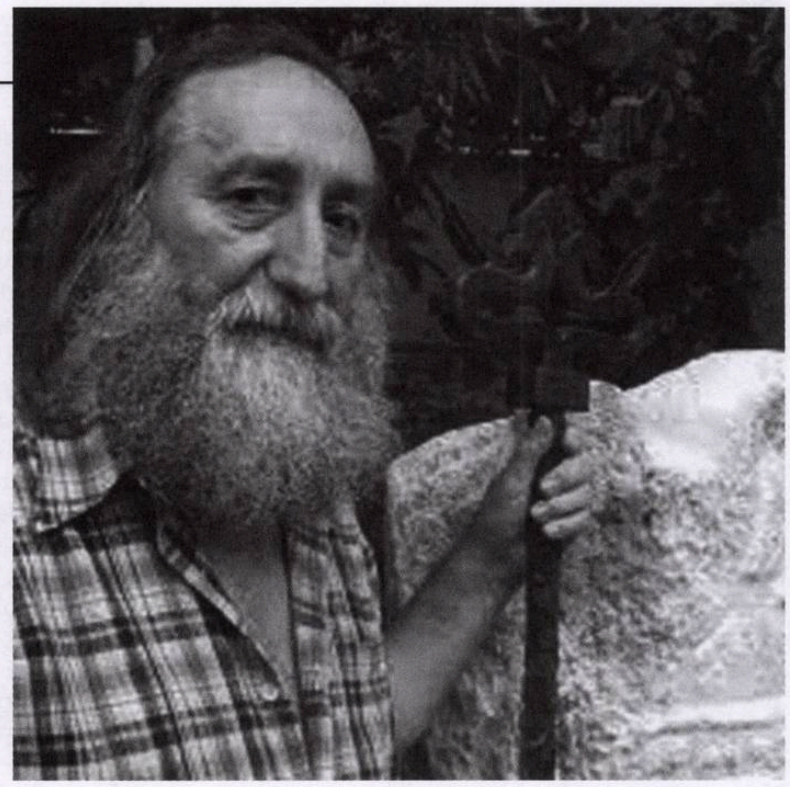

Crucea mea din Maramureş

Poetului Gheorghe Pârja

Proaspăt ajuns pe-aici, în
spaţiul acesta de om pregătit,
atunci când am întâlnit un om
cu doi bivoli la Deseşti, eu
m-am decis să ordon morţii mele
aşa: Hai, vino, fata mea, tu
copilaşul meu definitiv, tu
frunză verde de cer uscat,
pentru că şi eu **am devenit foarte pregătit**, cum dorea bunicul meu
şi tatăl meu = mi-am pregătit crucea,
iar acum ninge pe Golgota...
Ce bine, Doamne, că nu m-ai uitat!
Aşa cum nici eu nu te voi uita niciodată
pe tine, Tată, Fiule şi Sfântul Duh
al meu! Abia aştept urcarea!
În zăpada Ta neagră eu, acum,
îmi voi spăla chipul şi destinul.
În fulgii Tăi eu mă oglindesc bine.

Bucureşti, 21 XII 1995

Aud un clopot adânc de tot

Am rămas singur în cetate
ca un orb de lumină lină
şi de inimă de beznă nevindecat.
Pe cine să-l apăr cu ultima lacrimă
atunci când intră inamicul glorios
şi plin de crucea lui ca o spadă
sângeroasă? Aud un clopot, adânc
de tot, ca o spânzurătoare din aer
care, ramolită şi distrusă de folos...
acum scârţâie pustie, goală, în zadar
ca un scaiete uscat şi uitat pe câmp
ce nu mai poate agăţa pe nimenea...
Văd cum lumea aici s-a redus la cenuşă
şi scrum, la aer înflăcărat şi fum.
Fugim şi noi... dar care noi, sunt unul
şi el părăsit de sine şi de Dumnezeu
care mă tot iartă mereu şi-mi deschide
poarta cetăţii sau ieşirea spre altar.

12.XI.2005

Un edict nou: fraţilor mei români

Eu sunt soldatul poeziei româneşti,
Dar tu, Doamne, oare eşti?
Sunt trist, Părinte, ca Nichita cel luminos
şi acum plâng, nu plâng dureros.
Stau aici, privesc spre Blaga -
spaţiul meu **mioritic** a ajuns la Haga,
unde, acum cu anii, m-ai dat, Bătrâne,
ca pe Iason, cel ce fură Aur-lâne,
neştiind că mor vreodată prin tine,
ca regele meu Marco - la Rovine,
nu ucis de-un frate (de Mircea cel Mare),
ci de crucea de lumină, grea şi tare.
Hai să cântăm Hora sfântă, românească,
noi, doi, Doamne, din gura mea, sârbească.

La Lugoj, cu Blaga,
de 10 mai 1994

BADR SHĀKER AL-SAYYĀB

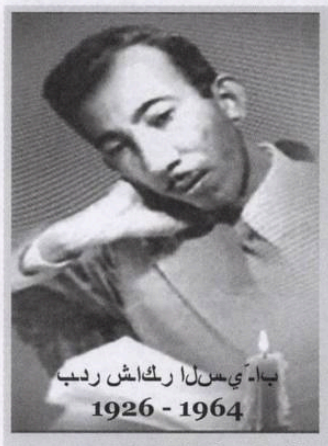

Cu o scriitură sobră, profundă şi sugestivă, Badr Shāker Al-Sayyāb este, fără îndoială, unul din creatorii care au intrat în panteonul poeziei arabe moderne avându-şi, totodată, locul binemeritat în panteonul poeziei universale.

Născut într-un obscur sătuc, Jaykur, din împrejurimile oraşului sudic irakian Basrah, a cunoscut sărăcia, boala, lipsa de afecţiune, exilul. S-ar putea spune, din acest punct de vedere, că descumpănitoarea diferenţă între destinul artistului şi faima binemeritată pe care şi-a dobândit-o a fost realizată cu toată perfecţiunea. Primul său volum, ***Flori ofilite*** (1947), este un punct de referinţă pentru definirea operei sale: alături de Nazik Al-Mala'ika, el este cel care a dăruit poeziei arabe, în general, şi celei irakiene, îndeosebi, *„versul liber"* ca manieră de realizare stilistică şi estetică. Deschis către toate culturile şi receptiv la profundul mesaj al acestora, Al-Sayyāb aduce în arta poetică a lumii arabe nu numai un suflu înnoitor din perspectivă stilistică, dar şi un inedit patrimoniu tematic pe care şi l-a construit singur. Volumul ***Cântecul ploii***, din 1960, va oferi cititorilor o chintesenţă redistilată a poeziei arabe din anii '50, fiind încununat cu un premiu notabil din partea revistei avangardiste „Ši'r" (Poezia) din Liban. Vor urma şi alte volume a căror faimă nu a putut să fie uzurpată nici în zilele noastre: ***Templul scufundat*** (1962), ***Casa robilor*** (1963) şi ***Balconul fetei lui Al-Shalabi*** (1965), publicat postum.

Badr Shāker Al-Sayyāb este, fără îndoială, poetul musulman cel mai inspirat de personalitatea lui Christos ca simbol al mântuirii şi al reînvierii. De altfel, întreaga operă a poetului este impregnată de un puternic simbolism mitologic, marcat cu dubla pecete a morţii şi a mitului. *„Pentru mine,* mărturisea el, *cea mai bună reprezentare imagistică a poetului este cea a Sfântului Ioan, autorul Apocalipsei"*. Ceea ce nu l-a împiedicat să se confunde cu viaţa cotidiană, să fie un cetăţean al timpului său, în care individualul lăuntric şi socialul determinant sunt nedespărţite.

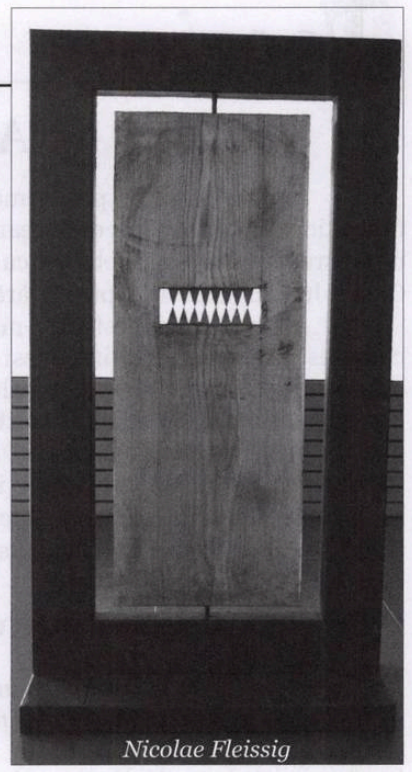
Nicolae Fleissig

Noaptea cea de pe urmă

E dimineaţă peste ceaţa care s-a lăsat pe oraş
Şi soarele, asemenea unei iluzii deşarte, îşi tot roteşte fruntea împovărată
De vălătucirea dezlănţuită a norilor.
Pribeagul bolnav îşi va lua
Ceea ce durerea i-a mai lăsat din preachinuitul său trup şi va merge,
Totul pleacă. Se duce,
Pleacă fumul şi fierul,
Pleacă pietrele caldarâmului
Să mângâie râul,
Să dezmierde chipul lui Dumnezeu
Să descopere înfăţişarea cea nouă
Într-o lume înăbuşită de bani, de alcool, de petreceri noptatice.

Dumnezeul dimineţii acesteia, poate, sau doctorul îi va spune
Peste o lună de vreme, îi va destăinui ceea ce nimeni nu poate să ştie -
Îi va destăinui vrerea sorţii.
Îşi va lua geamantanul cel plin
Cu o mie de mii de splendori fermecate,
Cu podoabe, cu pietre,
Cu tainice jocuri... O, câtă aşteptare îndelungată!
Cât plânset fără de capăt, cu lacrimi copleşite de somn,
Cât dangăt de clopot, câte urlete de lupi, de haite flămânde.
Lumi ale lui, pânze de corăbii desfăşurate în vânt - pânzele lui
Primejdioasa lume străbătută de Sindibad:
Călăreţul de bronz înstrunându-şi săgeata
Gata să o slobozească asupra pribeagului trecător

De va îngădui Domnul să mă întorc în Irak,
Îi voi săruta bogăţia, îi voi îmbrăţişa palmierii,
Voi striga către lumea întreagă:
„Voi, poiene ale paradisului, fraţilor, tovarăşi ai mei,
Am străbătut tărâmul salvării,
Către această Londră ridicată din beton şi oţel
Dar mai săracă decât bogăţia Irakului meu!"
O, ce noapte fără sfârşit, ce trezie necontenită,
Rugină topindu-mi privirea în vrăji!

Ştiu, soaţa mea de acasă nu va stinge niciodată opaiţul
„Poate va veni, cine ştie, în cumpăna nopţii", gândeşte
Şi aţâţă focul în vatră: „frigul se înăspreşte la vreme de seară
Iar lui îi place să flecărim amândoi, în căldura odăii".

Doar soba mea este rece. Fac focul, dezlănţui incendiul,
Îmi readuc în amintire Irakul: o, dacă Luna cea dragă de pe cerul Irakului
S-ar coborî alături de mine, ah, Luna...
Oare nu am sorbit parfumul de nu-mă-uita, eu, străinul, înstrăinatul,
Nu-mi este, oare, îndeajuns, mireasma de miozot pentru a răspândi
Lumină peste trista fereastră a casei părinteşti rămase acolo, departe,
Izvor de pierzanie, suflet de poezie?
Zadarnică stihuire gemândă, primindu-mă, înapoi, pe mine,
Tatăl, ori feciorul cel rătăcit şi întors din cetatea de piatră...
O, noaptea aceasta fără de capăt, trezia aceasta neostoită,
Somnul acesta etern
Şi văduvit de scânteierile Lunii...

Londra, 4.01.1963

Un cântec vechi

1
Se lăsa amurgul, încet, peste bătrâna şi prea neîncăpătoarea cafenea de atunci,
Privirile mi se lipeau trudite de chipuri, de mâini, de picioare, de stânci,
De licărul focului pâlpâind,
Timpul însuşi, nepăsător la ţipetele din jur
Şi în clipa aceea am auzit umbrele cântecului,
Fantomele cântecului aceluia, suspinând,
strecurându-se printre vocile băutorilor
Asemenea furtunii dezlănţuite, sălbatice,
Slobozite din chingile norilor.
Răsuflet de peşteră, fără început şi fără de căpătâi
Precum va fi fost la începuturile cele dintâi...
2
Cântare de dragoste, aşişderea unui ecou muritor
Tot mai însingurat, topindu-se în întuneric, singur, tremurător,
Pânză de corabie pe întinderea mării, oglindă pentru ape şi pentru şoapte
La ceasurile miezurilor de noapte
Visând la ţărmuri de insule.
Şi eu ascultam, cu inima răvăşită în zbaterea uraganului,
Cufundându-mă în necuprinderea părerii de rău.
Pentru ce mâna Datului cade grea, despicând două inimi?
Pentru ce spada Vremii se pune între atingerile şi răsuflările noastre
Şi pentru ce te-am lăsat să te pierzi tot mai departe, tot mai departe,
Precum auzul şi vederea care mi s-au prefăcut, iată,
În amintire şi scrum... În umbra desfătării şi a murmurului care-a fost
Altădată.
3
O, cât de vechi este discul acesta de gramofon.
Şi cântecul lui monoton,
Monoton.
A rămas numai el, să despice vocile băutorilor
Să pună linişte în tălpile pribegilor, pe lunga neodihnă a trecătorilor.
Dar eul, sinele lui unde e?
Inima - lupul tânăr de altădată - s-a trecut în cântec
Şi chipul tovarăş precum vraja dintr-un descântec
S-au întors către mine - iele şi vise - în împărăţiile morţii.
Nimic nu a fost, nimic nu mai e şi nici nu va fi, acolo, întru nimicnicia stăpână
Ascult până la cufundarea în somn... Mâine... Până la trecerea în nimic
Am ascultat... Şi din ascultarea aceasta s-a întrupat
Tot mai străveziu, tot mai mic
Chipul celei de dinainte frumuseţe a mea, prefăcut în cioburi de cântec,
Vălurit în unde de râu adăpostind zei păgâni
La ceasul cel de pe urmă al nopţii.
Când maceraţi de trezie, când doborâţi de somnul primar.
Să mă răzvrătesc? Să mă dau somnului printre zei solitari?
Pentru ce? Pentru ce, când tot vom pieri,
Plutind către adâncurile din urmă ale scoicilor mării?
Haide, vino, să ne bucurăm de înfrigurările înserării!
Am fost. Mai suntem. Vom mai fi!
4
Boabe mărunte şi seminţe de praf,
Dănţuire în aerul vieţii, îmbătată de cântec.
Boabe de pulbere în aerul zorilor, parfumat cu descântec.
Asta suntem.
Boabe de pulbere. Toate la fel, zi după zi şi noapte de noapte,
Boabe de pulbere. N-a mai rămas decât gramofonul în cafenea,
Acelaşi, la fel, zi după zi şi noapte de noapte.
Ţi se pare vremea prea strâmtă şi prea împovărătoare,
Neiertătoare sau frumoasă precum un canaf?
Vino cu mine, iubito, să ne trecem în nemurire de praf.

Psalmul lui Iov

Mărire ţie, Doamne, oricât de crude ar fi încercările la care mă pui,
Slavă ţie, oricât de înaltă ar fi culmea durerii către care mă sui.
Fii ridicat în slava supliciului pe care
Mi-l dăruieşti, Doamne, drept binecuvântare,
Precum vierul dăruie trecătorului ciorchinii de struguri
Să-i fie umbră, să-i fie zâmbet, să-i fie muguri.
Tu mi-ai dat vrajă, dar cum să-ţi pot mulţumi, Doamne,
Pentru bunătatea cu care mă acoperi, şiroaie,
Oare huma mulţumeşte, Doamne, picăturii de ploaie?
Ori se răzvrăteşte pulberea şi îşi pune pecete
Când o dăruieşti cu buze arse de secete?
Iată, zile se trec şi se duc lunile şi se scurg clipele.
Însângerându-mi rănile precum doar muşcătura nemărginirii
Poate să facă
Şi rana nu se vindecă şi nu poate să treacă.
Nici la crăpatul de zori
Nici măcar noaptea nu-mi dăruie lecuirea prin moarte,
Ci strigă Iov: Mărire să ai, Doamne, cu toate acestea,
Parte în parte,
între tine şi mine,
Căci mi-ai dat rană botezată cu vorba Iubire,
Strânsă la piept precum numai şoldul iubitei poate fi dezmierdat,
Darul pe care numai tu mi l-ai dat,
Şi-l primesc, Doamne, dă-mi-l, nu-l mai ţine la tine!
Îmi voi obloji, Doamne, rănile, bubele, ţipetele
Şi voi striga celor care se vor întoarce la Mine:
Luaţi seama, voi, la sângele rănii stăpânei, neizbăvitei,
Ele sunt sângele şi carnea iubitei.
Beţi dintru acesta cu toţii
Şi-i frângeţi lipia-hrană.
Vindecare de rană
Primiţi-i cu nesaţiu cerul şi ielele
Până în clipa în care vor pieri în străfunduri de nefiinţă sorii şi stelele.
O, privirea-mi care îţi mângâie ochiul ferestrei, cât de dornică este,
O, cât de mirifică e noaptea aceasta în care se mai aud
Foşnetul ferigilor ude, cântecul bufniţei, claxonul îndepărtat
Al automobilului sfărâmat ori uitat,
Suspinul bolnavilor de la bolniţe, dureros de adevărat,
Povestea ştiută de mamă de la moşi şi strămoşi,
Depănată la tâmpla pruncilor,
Pădurile veşnic neadormite,
Obrazul cerului strecurat în alcov şi, Doamne, umila rugă
A răzvrătitului Iov:
Mărire ţie, arcaş care tragi cu arcul în soarta pe care ne-ai pus-o povară,
pe umeri,
Făcându-ne numeri
Pe fiecare în parte;
Până la marea vindecare, Doamne, cea de departe.

Prezentare şi traducere din lirica irakiană:
Dumitru CHICAN

anul XI, nr. 4 (119), aprilie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Omul şi umbra* (III)

PAG. 4-5 VITRINA
• Florian ROATIŞ
- *Dialog între filosofi*
• Monica GROSU
- *Exerciţii de recuperare*
• Săluc HORVAT
- *Daniel Săuca, în căutarea miezului liric*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *România - „O ţară care se încăpăţânează să fie altfel”*

PAG. 7 ORFEU
• Eugen EVU
- *Poeme*

PAG. 8 COMENTARII
• Vasile LESCHIAN
- *Narcisismul jurnalului intim*
• Cornel COTUŢIU
- *Ecoul Dragostei Dintâi*

PAG. 9 PROZĂ
• Marian ILEA
- *Tufa de coacăz*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP
- *Moştenirea lui William Faulkner*

PAG. 11 EVENIMENT
• Gheorghe PÂRJA
- *Şedinţa solemnă a Academiei Române închinată memoriei lui Nichita Stănescu; Poetul Horia Bădescu, dublu laureat al Premiului „Nichita Stănescu”; Acasă, la Nichita, într-un spaţiu solemn*

PAG. 12 ANIVERSARE
- *Viorel Mureşan - 60*

PAG. 13 IN MEMORIAM
- *Marian Nicolae Tomi*

PAG. 16 TRADUCERI
• Luis Raúl CALVO
- *Versuri* (prezentare şi traducere: Flavia COSMA)

Pascu Eugen

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia de grup „Artistul lunii”, organizată de Muzeul Judeţean de Artă la Galeria Uniunii Artiştilor Plastici, b-dul Bucureşti, Baia Mare

János Krizsán

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
Director executiv: Săluc HORVAT
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director/redactor-şef:
Gheorghe GLODEANU

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA,
Ştefan JURCĂ, Adela NAGHIU,
Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA,
Florian ROATIŞ, Nicolae SCHEIANU,
Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Alin Lucian Creangă, ***Proza scurtă postmodernă românească: strategii narative***, Editura Universității din Oradea, 2011;
• Aurel Sasu, ***Mihail Sebastian. Dincoace de bine şi rău***, Editura Epsi, Cluj, 2012;
• Ligia Dimitriu, ***Olga Caba. Monografie***, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Mircea Petean, ***Lovituri de nisip şi alte poeme/ Coups de sable et autres poèmes***, Traductions du roumain par Luiza Palanciuc, Letiția Ilea, Tudor Ionescu et Mircea & Yvonne Goga, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• ***Traduceri fără frontiere. Volum aniversar Rodica Baconski/Traductions sans frontières. Mélanges offerts à Rodica Baconsky***, Miorița Urlich, Diana Moțoc (coord.), Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Rainer Maria Rilke, ***Poemele franceze/Les poèmes français***, traducere de Constantin Abăluță, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Dan Dănilă, ***Dimineață târzie***, versuri, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Radu-Ilarion Munteanu, ***365 ¼***, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Virgil Diaconu, ***Prințesă cu fluture***, versuri, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Ioan Logos, ***Fabule profetice adventiste. O considerație independentă a Scripturii***, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Michel Ducobu, ***Un belgian la capătul plajei/Un Belge au bout de la plage***, povestiri, traducere şi prefață de Rodica Chira, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Marian Horvat, ***Codrul Ducelui***, roman, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Rodica Braga, ***Singurătatea pământului***, roman, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2013;
• Rodica Brad-Păuna, ***Poezii văzute prin ochii unei păsări/Poesie viste attraverso gli occhi di un uccello***, traducere de Ştefana-Maria Petean şi Luca Oliva, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Corbu Daniel, ***Noi veşti despre pasărea oarbă Dali***, poeme, Editura Junimea, Iaşi, 2012;
• Dragomirescu Daniel, ***Orizonturi interculturale***, Editura PIM, Iaşi, 2012;
• Mitroi Ştefan, ***Jocuri de nenoroc***, Editura Detectiv, Bucureşti, 2012
• Moldovan Andrei, ***Coşbuc sau lirismul praguri-lor***, ediția a II-a revăzută şi completată, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Morar-Chelințanu Ioan Meteş, ***Suflet de-o clipă***, poeme şi poezii, Editura Transilvania, Tecuci, 2012.

REVISTE:

• „Acolada", nr. 3/2013, Satu Mare;
• „Actualitatea literară", nr. 30/2013, Lugoj;
• „Ateneu", nr. 3/2013, Bacău;
• „Atitudini", nr. 3/2013, Ploieşti;
• „Boema", nr. 47, 48, 49/2013, Galați;
• „Caiete Silvane", nr. 2, 3/2013, Zalău;
• „Cronica", nr. 2-3/2013, Iaşi;
• „Cronica veche", nr. 1, 2/2013, Iaşi;
• „Cultura", nr. 11, 12/2013, Bucureşti;
• „Dacia literară", nr. 3-4/2013, Iaşi;
• „Familia", nr. 2/2013, Oradea;
• „Familia Română", nr. 4/2012, Baia Mare;
• „Litere", nr. 2/2013, Târgovişte;
• „Mişcarea literară", nr. 4/2012, Bistrița;
• „Orizont", nr. 1, 2, 3/2013, Timişoara;
• „Poem Caffe", nr. 3, 4/2012, Brăila;
• „Poesis internațional", nr. 11/2012, Satu Mare;
• „Pro Saeculum", nr. 1-2/2013, Focşani;
• „Repere literare", nr. 1/2013, Ploieşti;
• „România literară", nr. 12, 13, 15/2013, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 254/2013, Cluj-Napoca.

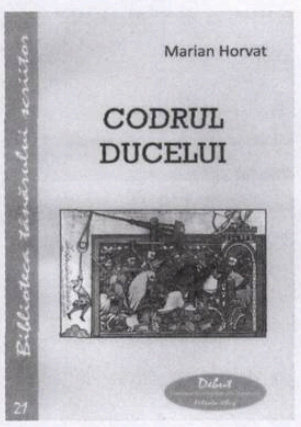

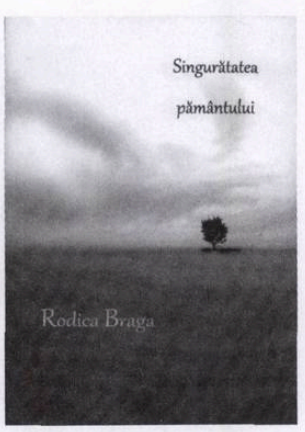

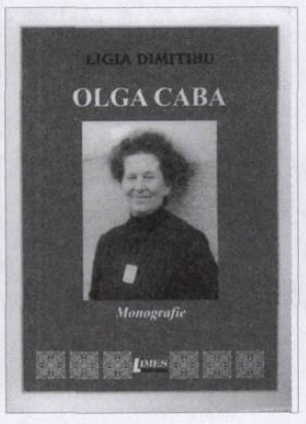

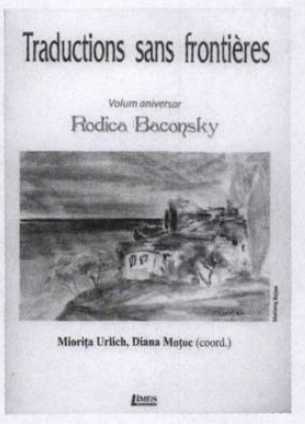

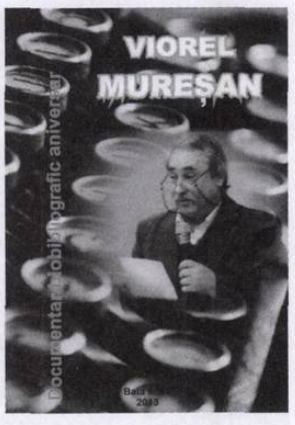

EVENIMENTE CULTURALE

În zilele de 17-18 mai va avea loc la Cluj-Napoca Festivalul Internațional „Lucian Blaga". Cu această ocazie, se vor acorda Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor şi va avea loc Recitalul de poezie.

Doritorii de a participa la recitalul de poezie sunt invitați să se adreseze poetului Horia Bădescu. Scriitorii plasticieni sunt rugați să pregătească una-două lucrări pentru Salonul de pictură.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

OMUL ŞI UMBRA (III)

Arthur Garguromin Verona

Narațiunea ***Omul mecanic*** este anticipată de însemnările cu titlu omonim publicate în revista „Facla" din 22 septembrie 1935. De altfel, prezența unor dublete eseu-narațiune constituie o caracteristică a operei lui Oscar Lemnaru. Relatarea surprinde prin notațiile de jurnal intim pe care le conține. Teza de la care pornește demonstrația este dată de dihotomia dintre gest și gând: *„Nu o dată, un om preocupat de gândurile sale a remarcat tulburătoarea intercalare a gestului"*. Narațiunea care urmează nu face altceva decât să ilustreze valabilitatea acestei afirmații. Povestitorul își asumă, și de această dată, rolul de martor al întâmplărilor pe care le repovestește. Posedând o misterioasă capacitate telepatică, acesta își observă prietenul și îi ghicește gândurile. Experiențele metafizice trăite de către protagonistul întâmplărilor sunt notate pe șase foi de calendar. De aici impresia de jurnal intim a relatărilor. Structura textului este explicată astfel: *„aceste șase foi de calendar reprezintă, cuvânt de cuvânt, toate propozițiile care au trecut prin mintea doctorului în acele șase nopți. Am înregistrat eu însumi, aproape mecanic, tot ce gândea omul de peste drum, înregistrând chiar vorbele existente, deși nepronunțate"*. După circumscrierea ramei, prima însemnare este datată 20 februarie 1910 și ne poartă în timp cu un sfert de secol în urmă. Problema care îl preocupă pe narator este raportul dintre gândire și gest. Pentru ca viața gândului să fie neîntreruptă, este necesară suprimarea gestului, deoarece gestul limitează ideea. Ultima însemnare este făcută în 26 februarie 1910 și ridică problema sinuciderii. Meditațiile despre suicid sunt urmate de concretizarea ideii. „Doctorul ospiciului de nebuni" se sinucide, „mecanismul gesturilor" ascultând de „mașina metafizică" a gândirii.

Câteva din narațiunile lui Oscar Lemnaru se găsesc sub pecetea măștii, motiv întâlnit frecvent în proza fantastică. Un bun exemplu este creația lui Al. Macedonski. Conferindu-i o nouă înfățișare, masca are darul de a schimba identitatea celui care o poartă. Ea este o aparență ce se poate transforma în esență. Măștile sunt înzestrate cu adevărate puteri magice. Pe de o parte, apără, dar, în același timp, ele inspiră teamă. Acest lucru explică faptul că autorii de proză fantastică au fost atrași în mod constant de mirajul măștii.

Plăsmuitorul de măști este un personaj „urât și satanic", privit de cei din jur cu spaimă și cu milă. Incipitul relatării este, și de această dată, unul puternic argumentativ, iar în demonstrație sunt incluse și numeroase idei privind crezul artistic al scriitorului. Nu întâmplător, naratorul afirmă că legenda obiectivității a fost impusă de către oamenii de știință și de creatorii de dicționare. Cu atât mai mult cu cât a fi înăuntrul întâmplării presupune subiectivitate și nu adevăr. Omul trebuie să își simtă zvâcnirile inimii, nu să se cunoască prin instrumente și teorii exterioare.

În centrul relatării se găsește un meșter neîntrecut în arta plăsmuirii măștilor. „Atelierul de prefăcătorii", „prăvălia satanei", „uzină de iluzii", „atelierul prefăcătoriei" sunt sintagme ce caracterizează foarte bine curtea cu miracole a insolitului personaj. Naratorul vorbește de schimbarea de identitate ce are loc cu cei care trec pragul meșterului. Aceștia își abandonează viața adevărată, asumându-și condiția falsă a măștilor. Meșterul fură viețile oamenilor nesocotiți care apelează la arta lui. El se comportă asemenea unui vampir ce se hrănește cu existențele altora. Lucrurile se schimbă însă într-o noapte, când în atelierul meșterului intră cel mai puternic om din lume. Printr-o ironie a destinului, acesta suferea de o malformație teribilă, având figura întoarsă. De aici nevoia unei măști care ar fi permis accesul personajului la normalitate. Masca însă nu reușește, iar omul se răzbună pe „plăsmuitorul de figuri" torturându-l și frângându-i mâinile. Finalul aduce cu sine moartea măștilor, care plesnesc și se prefac în pulbere, deoarece nu mai pot fi întreținute de voința celui care le-a dat viață.

Spre deosebire de alte texte caracterizate printr-o indeterminare spațio-temporală specifică povestirilor fantastice, întâmplările din narațiunea ***Masca*** sunt datate. Ele se deschid în noaptea Anului Nou 192..., în casa sculptorului Rivarol, personaj excentric, cunoscut pentru mania lui de a colecționa ființe ciudate. La un moment dat, personajul-narator rostește o frază esențială pentru fantasticul cerebral, atent elaborat al lui Oscar Lemnaru: *„bizareriile oamenilor sunt provocate totdeauna de decorul în care ei trăiesc"*. Și de această dată, scriitorul apare ca personaj în narațiune. Ba mai mult, i se cere opinia în calitate de „născocitor de conflicte". Ceilalți protagoniști ai întâmplărilor, Rivarol, actorul italian Luigi și Liens, prietenul sculptorului, sunt niște experimentatori care vor să contrazică opinia scriitorului potrivit căreia fizionomia poate traduce cele mai subtile conținuturi din interiorul omului, dar ea singură, ca orice imagine din oglindă, nu poate influența existența omului concret. Ca decor al experiențelor oculte pentru care se pregătesc, aceștia aleg castelul din S., în care a copilărit sculptorul. Cei patru vizitatori încearcă să întreprindă niște experiențe de alchimie psihologică ce țin de transmigrarea sufletului. Nu întâmplător, la un moment dat, eroii narațiunii sunt numiți „bieți amatori de mistere". Relatarea vorbește de puterea magică a măștii, care reușește să schimbe identitatea celui care o poartă. Ca urmare, actorul Luigi începe să preia însușirile înfricoșătoare ale unui tigru, iar relatarea insistă pe metamorfoza treptată a omului în fiară. Totul se petrece în fața unei oglinzi cu puteri miraculoase, ce nu reflectă înfățișarea exterioară a omului, ci imaginea interioară a actorului, cea de carnasier. Asemenea oglinzii, masca reprezintă o unealtă magică, în măsură să fure adevărata identitate a individului.

Ochii Fujitei are în centru figura bătrânului Melidis. Este o poveste extraordinară, al cărei incipit justificativ este specific narațiunilor lui Oscar Lemnaru. Din păcate, onomastica exotică utilizată de către prozator se dovedește adesea neconvingătoare, sporind impresia de neverosimil a faptelor relatate. Naratorul pornește de la ipoteza că *„lucrurile ciudate nu se întâmplă decât de la un anumit nivel în sus"*. Aceasta deoarece oamenii săraci sunt preocupați să își câștige existența, drept consecință nu au vreme să se psihanalizeze. În plus, ei nu posedă nici limbajul adecvat pentru a-și exprima trăirile cele mai intime. Spre deosebire de scriitorii de factură autenticistă, asemenea lui Mateiu Caragiale în epocă, Oscar Lemnaru face elogiul stilului: *„fără cuvinte și propoziții și fără nuanțele limbajului, lucrurile cele mai stranii n-ar avea decât soarta zilelor din calendar, adică a unor notări șterse, inexpresive, în care sărbătorile chiar se disting doar pentru că sunt scrise cu roșu!"*

Narațiunea prezintă povestea lui Melidis. În tinerețe, frumos și bogat, acesta se îndrăgostește de domnișoara Fujita, cea mai frumoasă femeie din orașul T. Titlul trimite la ochii fascinanți, mari și negri, ai personajului. Romantica poveste de dragoste a celor doi este întreruptă brusc de apariția unui rival, căpitanul Moar. Oscar Lemnaru insistă pe elementul de senzație, iar acest lucru apropie narațiunea de fantastic. În plus, el știe să surprindă orizontul de așteptare al cititorilor săi. Între cei doi concurenți are loc un duel, câștigat de către Melidis. În mod paradoxal, eliminarea rivalului nu aduce cu sine câștigarea sentimentelor Fujitei. Dimpotrivă, în mod surprinzător, aceasta se sinucide, neputând suporta ideea dispariției căpitanului. După moartea iubitei sale, Melidis se retrage în sine, petrecându-și timpul cu evocarea imaginii dragostei sale de odinioară.

În loc să clarifice misterul, finalul plasează definitiv întâmplările sub zodia fantasticului. După treizeci de ani, Melidis se reîntoarce la locul duelului, reconstituie faptele și cade secerat de glontele rivalului său. Evenimentul insolit este explicat prin retrăirea, cu maximă intensitate, a trecutului. De aici concluzia: *„Tot ceea ce este pe lume, tot ceea ce a fost cândva, revine, dacă e invocat cu forță și convingere..."*

Narațiunea ***Ochiul de mort*** pornește de la o teză valabilă pentru întreaga proză fantastică a lui Oscar Lemnaru: *„Un lucru se poate întâmpla dincolo de orice dovadă, după cum toate dovezile din lume nu sunt suficiente pentru a da naștere unui fapt"*. Prozatorul exploatează naivitatea cititorului, o altă afirmație fiind relevantă în acest sens: *„Fantezia este singura scuză a naivității omenești. Mi se pare de netăgăduit că tot așa cum există obiecte pe care nu le mai privim, există și rămân înăuntrul ochiului nostru imagini, deși **noi** nu le mai vedem niciodată"*. Povestirea ia forma unui dialog între doi prieteni, discuție desfășurată sub imperiul înserării, ce amplifică atmosfera de taină. Și de această dată, valabilitatea ipotezei inițiale este verificată printr-o relatare. Este vorba de o nouă întâmplare extraordinară: o crimă săvârșită în urmă cu treizeci de ani. Povestitorul asistă la uciderea unui coleg, iar evenimentul îl face să vadă altfel raportul dintre realitate și imaginea întipărită în memorie. Verificându-se parcă teoriile lui Proust despre mecanismele memoriei involuntare, lucrurile imateriale păstrate în amintire devin mai pregnante decât cele din realitate. Imaginea celui ucis se întipărește obsedant pe retina personajului-narator, de unde problema persistenței imaginii într-un ochi mort și a posibilității recuperării ei cu ajutorul unui aparat ultrasensibil. Teoria științifică lansată în debutul întâmplărilor plasează și această narațiune în proximitatea literaturii SF. Mai mult, probabilitatea salvării unor asemenea imagini ultime de pe retină a fost între timp argumentată din punct de vedere științific, demonstrația prozatorului transformându-se într-o lecție de optică.

Și de această dată, narațiunea este alcătuită din două secțiuni distincte, marcate și din punct de vedere grafic. Este vorba de lansarea unei teze insolite și de ilustrarea ei printr-o narațiune extraordinară. În partea a doua, aflăm că povestitorul este bătrânul medic oculist Bronislav, pasionat de problema persistenței imaginii într-un ochi mort, iar interlocutorul acestuia este asistentul și prietenul său. Bronislav seamănă cu un alchimist medieval pornit în căutarea pietrei filosofale. Acesta își desfășoară investigațiile într-un laborator secret, unde încearcă să smulgă de pe retina animalelor moarte ultima imagine încremenită. Evenimentele stranii continuă cu uciderea tânărului asistent și cu smulgerea ochiului acestuia. Crima, prezența elementelor de senzație, turnura polițistă apropie relatarea lui Oscar Lemnaru de Edgar Allan Poe. De data aceasta, narațiunea se încheie cu „triumful ideii lui Bronislav". Acesta reușește să salveze ultima imagine întipărită pe retina asistentului său. Dar, în același timp, imaginea reflectată în oglindă îl deconspiră pe criminal.

Narațiunilor lui Oscar Lemnaru li se poate reproșa faptul că sunt prea tehnice, prea elaborate, prea cerebrale. Este un fantastic artificial, ce mizează pe idee, dar și pe un neîntrerupt joc al măștilor. Relatarea pornește de la o teză insolită, a cărei valabilitate este demonstrată printr-o povestire extraordinară.

Florian ROATIŞ

DIALOG ÎNTRE FILOSOFI

La finele anului trecut, Editura Paralela 45 ne-a oferit o carte fermecătoare, atât prin conţinut, cât şi prin stil: ***Contemplatio. Convorbiri cu Valentin Mureşan***. Autorul ei, David Ilina, profesor de filosofie la Colegiul Naţional „Alexandru Odobescu" din Piteşti, a avut iniţial intenţia de a face un interviu cu fostul său coleg de an, bun prieten de peste patru decenii, profesorul universitar Valentin Mureşan. N-a fost refuzat, dar s-a lovit de scepticismul acestuia, născut din experienţa celor două decenii de „nesfârşită" tranziţie.

Odată depăşit însă acest „obstacol", dialogul lor s-a derulat în mod firesc pe parcursul câtorva ani, rezultând o carte consistentă în idei şi seducătoare în multe privinţe. Cum unul dintre argumentele acestui extins dialog – recunoscut de însuşi David Ilina, „dirijorul" lui – a fost aducerea în spaţiul public a unui filosof dedicat cercetării, deci mai puţin implicat în dezbaterile angajante, o prezentare a acestuia, ca şi a autorului, se impune întrucât cei doi convorbitori sunt bine cunoscuţi doar în mediul filosofic.

Născuţi în 1951, cei doi au absolvit Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti în anul 1974, moment în care drumurile lor s-au despărţit: David Ilina a ajuns la un liceu industrial din Târgovişte, iar Valentin Mureşan la liceul – cu acelaşi profil – din Buşteni. În încercarea lor de a împărtăşi dragostea de înţelepciune s-au lovit de aceleaşi obstacole şi au avut satisfacţii asemănătoare – atâtea câte permitea epoca. Prietenia lor însă a continuat neafectată de distanţa care-i separa. Peste câţiva ani, Valentin Mureşan a avut şansa accederii în învăţământul universitar, revenind în Bucureşti în urma unui concurs, ca asistent la Politehnică. A urmat o perioadă de intense acumulări şi realizări pentru cei doi filosofi, cartea lor de vizită actuală confirmând un parcurs cultural şi intelectual de excepţie.

Valentin Mureşan este astăzi profesor de filosofie morală la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, dar domeniul său de competenţă include şi epistemologia, filosofia acţiunii şi managementul etic. Este autorul a cincisprezece cărţi publicate la edituri prestigioase din ţară şi din străinătate (***Forma dreptăţii în Republica lui Platon***, 1999, ***Comentariu la Etica nicomahică a lui Aristotel***, 2006 etc.) ca şi a zece cărţi traduse (P. Suppes, ***Metafizica probabilistă***, 1990, John Stuart Mill, ***Utilitarismul***, 1994, ***Filosofia morală a lui R. M. Hare***, 2006 etc.). A editat o serie de cărţi de filosofie (***Valorile şi adevărul moral***, 1995, ***Dragoste şi filosofie***, 2002 etc.), implicându-se totodată din plin în viaţa universitară: decan al Facultăţii de Filosofie (1996-2001), conducător al Şcolii doctorale de Filosofie, director al Societăţii Române de Filosofie Analitică şi al revistei scoase sub egida acesteia etc. Pentru activitatea sa laborioasă a primit importante premii – inclusiv Premiul „Mircea Florian" al Academiei Române – şi distincţii („Profesor Bologna" etc.).

David Ilina, risipitor prin excelenţă, a publicat mult prin revistele de cultură (îndeosebi în „Argeş" şi „Cultura"), de la recenzii, cronici şi interviuri la eseuri filosofice şi... proză. A editat manuale de filosofie, iar în ultimii ani ne-a dat şi două valoroase cărţi de autor: ***Al treilea infinit*** (2010) şi ***Libertate cu zurgălăi*** (2011).

Dialogul dintre cei doi filosofi trezeşte interesul cognitiv încă din titlu, căci cuvântul *contemplatio* din limba latină înseamnă, aşa cum ne aminteşte David Ilina, nu doar simplă observare, adică examinare detaşată, asemănătoare cu visarea, ci şi „*meditaţie, reflecţie, evaluare şi judecată critică*". Este tocmai ceea ce şi-a propus să ofere cititorului autorul prin întrebările adresate colegului său: o meditaţie cu accente critice asupra a patru decenii de viaţă şi nu numai, căci ei abordează şi perioada adolescenţei lor.

Cartea este structurată în cinci capitole, ale căror titluri devoalează temele abordate: ***Ieri şi azi... de la un secol la altul***, ***Istoria recentă***, ***Despre învăţământul românesc***, ***Despre filosofie şi filosofi*** şi ***La porţile modernităţii***.

Primul capitol are ca punct central despărţirea societăţii româneşti de comunism, de un trecut disecat cu subtilitate şi fără menajamente, dar şi asumat cu responsabilitate de cei doi convorbitori. O despărţire considerată incompletă de către Valentin Mureşan, care dezvăluie existenţa încă a unor reziduuri ale trecutului comunist. Raportarea la trecut se face cu pertinenţă şi în limitele posibilei obiectivităţi. Cei doi recunosc, prin prisma celor trăite, distincţia dintre relativa deschidere din anii 1968-1978 şi perioada de închistare dogmatică a dictaturii îndeosebi în anii '80. Amintirile din adolescenţă le sunt vagi: anul 1968, cu mişcările studenţeşti din Franţa, patronate de către Jean Paul Sartre, ca şi invadarea de către ruşi a Cehoslovaciei şi vituperarea acestui act de către Ceauşescu sunt cunoscute ulterior prin urmările lor trăite în anii studenţiei. În anul 1972, după ce-i citiseră cartea ***Înţelepciunea şi iluziile filozofiei*** (tradusă la noi în 1970), au avut ocazia să-l audieze pe cunoscutul epistemolog elveţian Jean Piaget, căruia Universitatea din Bucureşti i-a acordat titlul de *doctor honoris causa*. În continuare au fost traduşi în româneşte Camus, Claude Levi-Strauss, H. Marcuse, Alvin Toffler, iar după 1980 Karl Popper, Heidegger şi Erich Fromm etc. Adică, afirmă la unison cei doi interlocutori, se putea citi şi altceva decât marxism, ca să nu mai vorbim de filosofii clasici (Platon, Aristotel, Descartes, Kant, Hegel şi alţii).

Fără a edulcora trecutul, judecat totuşi în spirit critic, Valentin Mureşan observă că şi sub dictatură viaţa îşi are „normalitatea" ei: „*Oamenii flirtează, se iubesc, se căsătoresc, fac copii, petrec concedii, fac pomul de Crăciun, nu trăiesc o disperare permanentă, nu gem întruna...*" (p. 37). Să recunoaştem însă că pulsaţia aceasta „normală" a vieţii este, ea însăşi, un semn al rezistenţei în faţa răului, a terorii, a tiraniei.

În capitolul ***Istoria recentă***, în care plonjează în actualitate, cei doi inversează rolurile: cel întrebat devine David Ilina. Vor discuta despre schimbarea petrecută la noi în decembrie 1989, despre urmările ei, despre vină şi vinovaţi în raport cu regimul comunist, despre frică şi rezistenţă, neangajare etc. Dacă David Ilina este mai ezitant în a transa conceptual evenimentele din 1989, Valentin Mureşan formulează o judecată greu de combătut: la noi a fost „*o revoluţie capitalistă (anticomunistă)... generată de o uriaşă revoltă populară...*" (p. 62). Cei doi cad de acord că, indiferent de limbajul pe care-l folosim, au urmat schimbări revoluţionare, care continuă şi astăzi. Interesante aprecieri face apoi Valentin Mureşan în problema - atât de pertractată la noi - a colaborării cu regimul comunist. Celor care afirmă că a-ţi fi făcut bine datoria atunci înseamnă a fi cauţionat regimul comunist, acesta le răspunde simplu, dar ferm: „*Lucrul prost făcut nu te transformă automat într-un dizident, după cum nici lucrul bine făcut nu te transformă într-un susţinător al regimului totalitar*" (p. 76). O altă afirmaţie, probabil greu digerabilă de unii, este cea privitoare la manifestaţia din Piaţa Universităţii, după alegerile din mai 1990, considerată de către Valentin Mureşan drept „*prima manifestare antidemocratică din perioada postcomunistă*" (p. 58). A fost prima, dar, zicem noi, nu şi ultima contestare a democraţiei pe plaiurile mioritice.

La întrebarea dacă era posibil protestul individual în comunism, răspunsul lui Valentin Mureşan este categoric negativ: ar fi fost un act temerar (o nebunie?) şi nu unul de curaj, având un impact politic şi psihologic nul pentru societate, iar pentru individ ar fi însemnat un sacrificiu sever. Iar profesorul de etică din el spune că un asemenea sacrificiu „*nu poate fi o datorie morală*" (p. 78). Cei doi recunosc existenţa unei culpe a tăcerii, a resemnării şi a laşităţii – ceea ce Jaspers numea culpa metafizică –, dar ea ne vizează pe toţi şi, ca atare, este vagă. Responsabilitatea fiecăruia este, în ultimă instanţă, în raport cu implicarea sa, sugerează David Ilina (p. 66).

În capitolul trei este prezentat învăţământul românesc de azi, cu bune şi rele. David Ilina şi Valentin Mureşan au trăit – excepţie: cei şapte ani de acasă! – toată viaţa în şcoală şi pentru şcoală. Ca atare, experienţa lor bogată, complinită cu lecturi, cu cunoaşterea unor universităţi străine la ele acasă (Oxford, Sorbona şi altele) şi, nu în ultimul rând, cu spiritul filosofic, dă credibilitate şi greutate judecăţilor formulate despre starea învăţământului nostru. Sunt decelate viciile acestuia: amatorismul în management, impostura, lipsa criteriilor de calitate, mediocritatea agresivă, în sfârşit, anomia care domneşte în ansamblul său. Aprecierile făcute de Valentin Mureşan sunt corecte, realiste, dovedind o bună situare în sistemul universitar, pe care-l priveşte critic din interior, descoperind cauze şi constatând efecte, ca să propună, nu de puţine ori, soluţii. Printre cauzele situaţiei actuale, profesorul bucureştean enumeră: concurenţa neloială a universităţilor private cu cele de stat, ceea ce a dus la „pervertirea mercantilă a mediului academic", subvenţionarea bugetară după numărul studenţilor în universităţile de stat, lipsa de viziune a miniştrilor de resort (excepţie făcând Andrei Marga şi Mircea Miclea) şi, desigur, insuficienţa şi ineficienţa măsurilor de reformă care n-au vizat sistemul în integralitatea sa, ci doar s-au limitat la „*modificări punctuale... urmate de cârpeli*" (p. 92). Concluzia lui Valentin Mureşan este surprinzătoare: „*Noi, practic, nu am început reforma – dacă înţelegem prin reformă o schimbare sistemică şi pe termen lung a arhitecturii învăţământului românesc*" (p. 98).

Cu experienţa sa, Valentin Mureşan se consideră îndrituit să „ofere" şi soluţii pentru schimbarea la faţă a învăţământului românesc. În primul rând, afirmă acesta, se impune redefinită misiunea şcolii româneşti (de la şcoala generală la universitate). Să renunţăm la obsesia specializării şi la accentul pe instrucţie, pe asimilarea mecanică de cunoştinţe (accesul la informaţie fiind posibil oricând) şi să formăm, „să modelăm omul ca om civilizat". În plus, şi la nivel liceal, dar mai ales la cel universitar, trebuie regândit sistemul disciplinelor în sensul arătat mai sus, al realizării unui „nou produs uman", adică un om cult, civilizat. Pentru a-şi întări ideea, Valentin Mureşan îl citează pe fondatorul utilitarismului, John Stuart Mill – pe care l-a făcut cunoscut la noi prin traduceri şi exegeze - care, în urmă cu aproape un secol şi jumătate, afirma, referindu-se la misiunea universităţilor, că „*scopul lor nu e de a pregăti jurişti sau medici buni sau ingineri, ci fiinţe umane capabile şi cultivate*" (p. 108). Contrar celor care pun slăbirea calităţii instrucţiei pe lipsa examenului de admitere la facultate şi cer reintroducerea lui, Valentin Mureşan solicită exigenţă pe parcurs şi la absolvire din partea profesorilor, făcând comparaţie cu sistemul de învăţământ american, unde a constatat la studenţi „un regim de muncă draconic" (p. 110).

Cum era şi firesc, cei doi interlocutori nu puteau eluda o discuţie despre filosofie, ca şi despre cei care o practică la noi. Au făcut-o în cel mai consistent capitol al cărţii, ***Despre filosofie şi filosofi*** (55 p.). Din multitudinea ideilor vehiculate ne vom opri doar la câteva. În primul rând, cei doi interlocutori se disting prin preferinţele lor: Valentin Mureşan optează pentru filosofia „grea", „virilă", iar David Ilina pentru o filosofie mai „lejeră", „eseistică". Universitarul bucureştean se apropie de poziţia lui C. Noica - potrivit căruia filosofia este tărâmul ideii şi presupune „organ filosofic" - şi, ca atare, îi respinge atât pe Nietzsche, ca practicând „un gen filosofic ambiguu", cât şi pe R. Rorty, pentru convertirea acestuia la literatură. În faţa argumentelor „strecurate" de David Ilina, care pledează pentru o abordare mai destinsă a filosofiei, concede că „literatura şi critica literară nu sunt sub demnitatea filosofiei", diferenţa dintre ele fiind „de grad şi nu de natură". Cât priveşte statutul filosofiei în învăţământul românesc, amândoi conlocutorii deplâng lipsa ei din majoritatea liceelor, ca şi din a marilor facultăţi. Ce nu spun domniile lor este faptul paradoxal că eliminarea filosofiei din liceele industriale a fost decisă pe timpul ministeriatului lui Andrei Marga – un filosof! În privinţa prejudecăţii despre gratuitatea filosofiei, Valentin Mureşan punctează hotărât: ca şi toate celelalte facultăţi, nici cea de filosofie nu trebuie să scoată specialişti, ci oameni capabili să se specializeze!

În sfârşit, în ultimul capitol este abordată raportarea societăţii noastre la modernitate. Concluzia este că noi, românii, ne aflăm la porţile modernităţii, ceea ce înseamnă că suntem încă în starea de minorat – de care vorbea Kant -, stăpâniţi încă de dorinţa de a fi tutelaţi, conduşi, apăraţi, reflex al omului premodern. Cititorii vor afla şi explicaţia rămânerii noastre în urmă, ca şi a comportamentelor ultragiante cu care am speriat Europa.

David Ilina şi Valentin Mureşan au realizat prin dialogul lor o carte care te cucereşte de la primele pagini: prin întrebările inteligent formulate, conţinând de multe ori neostentative opinii personale, ca şi prin răspunsurile directe, pertinente şi de o sinceritate îngemănată uneori cu nonconformismul. Poţi să nu fii de acord cu toate ideile avansate – eu însumi refuz să-l situez pe Aristotel înaintea lui Iisus altfel decât cronologic, iar cât priveşte negarea filosofiei ca mod de viaţă şi rolul femeilor în istoria filosofiei, se mai poate discuta –, dar nu poţi evita admiraţia pentru marea cultură, bine asimilată a celor doi interlocutori, stilul elegant, reflecţia consistentă şi analiza lucidă şi realistă făcută societăţii româneşti. Într-un cuvânt, o carte admirabilă, incitantă şi necesară, o lectură cu siguranţă benefică pentru diverse categorii de cititori.

Monica GROSU

EXERCIȚII DE RECUPERARE

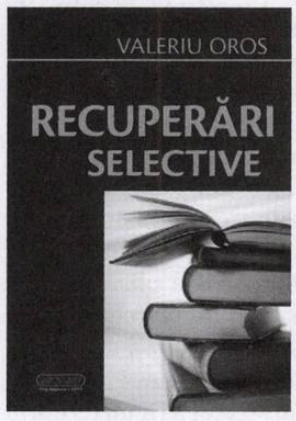

Scrierile profesorului Valeriu Oros consemnează semnificative întoarceri spre valorile reale ale culturii româneşti, alături de interesante puneri în scenă ale dinamicii procesului educativ. Privirii nuanţate asupra problematicii amintite i se alătură un discurs erudit, bine instrumentat bibliografic, îmbogăţit cu citate pe măsură şi exemple edificatoare.

Volumul de ***Recuperări selective*** (Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2010), ce face obiectul expunerii de faţă, se adaugă altor proiecte editoriale, subscriind aceloraşi preocupări pentru destinul şcolii româneşti şi al reperelor ei valorice. ***Metodica lecturii şi a activităţilor specifice profesorului de limba română*** - 1970, ***Contribuţii experimentale la optimizarea testării şi evaluării cunoştinţelor gramaticale*** - 1980, ***Studii şi cercetări de docimologie şi instruire programată*** - 2000, ***Şcoala şi problemele ei*** - 2001, ***Medalioane şi studii de didactică*** - 2005 sunt doar câteva dintre consistentele contribuţii ale profesorului Valeriu Oros, care, alături de munca laborioasă de cercetare şi de actul didactic performant, au impus recunoaşterea unor nevoi stringente în spaţiul educativ şi cultural românesc. Cele mai importante dintre acestea par să fie raportarea la modele şi recunoaşterea lor, după cum subliniază şi autorul în ***Argumentul*** ce deschide acest volum: *„Omul, în decursul existenţei sale, a simţit nevoia permanent de modele axiologice, nu ca să le imite, ci pentru a se raporta la valori stimulative în plan profesional, caracterial şi comportamental.”*

Bine compartimentată la nivel tematic, abordarea profesorului Valeriu Oros lărgeşte dezbaterea asupra învăţământului românesc de ieri şi de azi printr-un scurt istoric, ce reformulează nu doar crizele economice pe care acesta le-a străbătut, ci şi momentele sale de glorie, făcând, în consecinţă, un bilanţ echilibrat al mediului educaţional românesc.

Atent la aportul tradiţiei, autorul se arată foarte deschis şi spre reformă, înţelegând mutaţiile intervenite în toate domeniile vieţii sociale. În această direcţie, profesorul Valeriu Oros reliefează *„necesitatea stabilirii unui echilibru raţional între tradiţional (cu sensul clasic) şi modern, înţelegând că tradiţia nu este altceva decât acumularea în timp a inovaţiei, iar inovaţia înţeleasă ca modern este saltul tradiţiei. Fireşte, nu tot ce ţine de tradiţie poate fi o valoare actuală, cum pretinde tradiţionalismul, dar există un fond al tradiţiei înaintate şi specifice care asigură continuitatea istorică şi reprezintă o chezăşie a viitorului, iar în anumite condiţii şi etape istorice, poate primi statut novator sau renovator”*.

Prin studiile de didactică şi deontologie profesională, autorul urmăreşte implicaţiile reale ce ţin de conduita şi psihologia actanţilor din procesul de învăţământ, supus tuturor reformelor şi tranziţiilor, fapt ce a determinat fluctuaţii serioase şi controverse dintre cele mai aprige, cum bine se ştie. Aspectele avute în vedere de autor vizează subiecte de stringentă actualitate (titularizarea, practica pedagogică, menirea profesorului diriginte, randamentul şcolar, evaluarea sistematică, exigenţele învăţământului contemporan, nevoia implementării rapide a ideilor reformei, cultivarea interesului pentru lectură, raportul om-literatură sub invazia audiovizualului etc.), asupra cărora s-au pronunţat, în cadrul unor colocvii sau al unor conferinţe, diverşi cercetători în domeniu. Din acest unghi, cartea profesorului Valeriu Oros generează reflecţii şi constatări bogate, dând curs unui dialog constructiv şi benefic pentru şcoala românească.

Un alt segment al cărţii evocă personalităţi de referinţă ale învăţământului românesc, oameni cu o carieră didactică exemplară, dar şi autori de succes (Ion Creangă, Spiru Haret, B. P. Haşdeu, Tudor Vianu, Ştefan Bârsănescu), care, alături de alţii, precum Dumitru Salade, Vistian Goia, Maximilian Boroş ori Victor Iancu, aduc mărturia devotamentului pentru litera scrisă, dar şi mărturia autoexigenţei şi a profesionalismului.

Pentru timpul mult prea grăbit pe care-l trăim, cartea profesorului Valeriu Oros poate fi percepută ca un ghid de lectură, căci un cititor avizat supune atenţiei titluri şi autori din varii domenii ale culturii, oprindu-se cu îndemânare asupra unora dintre acestea. Astfel, avalanşa apariţiilor editoriale este întâmpinată de autor cu ceasuri de taină şi meditaţie, când, în liniştea bibliotecii, se încheagă, în toată complexitatea lui, dialogul autor-cititor.

Într-o formulă simplă şi agreabilă sunt prezentate cărţile unor confraţi, mai tineri sau mai vârstnici, căci autorul are înţelegere pentru toţi, fie ei autori consacraţi, fie simpli debutanţi. Această atitudine, firească de altfel, dar tot mai rară în relaţiile interumane, impresionează, în aceeaşi măsură în care atrag atenţia exegezele bine fundamentate, selecţia riguroasă a argumentelor şi digresiunile perfect lămuritoare.

Creuzetul notelor de lectură deschide un evantai larg asupra preocupărilor autorului, ce converg deopotrivă spre spaţiul revuisticii şcolare româneşti, ca şi spre cel al pieţei editoriale în toată amplitudinea sa. Astfel, cursivitatea propriului discurs nu este cu nimic văduvită nici atunci când autorul glisează pe marginea unor pagini lirice şi nici când întâmpină emoţionat un decor memorialistic. Dimpotrivă, hermeneutica lecturii, cum bine se ştie, se autogenerează.

La rândul lor, ***Recuperările selective*** ale profesorului universitar Valeriu Oros radiază fundamentale reveniri la reperele unei culturi autentice, la fel cum reverberează afectiv ataşamentul faţă de nevoile şi dezideratele şcolii româneşti.

Săluc HORVAT

DANIEL SĂUCA, ÎN CĂUTAREA MIEZULUI LIRIC

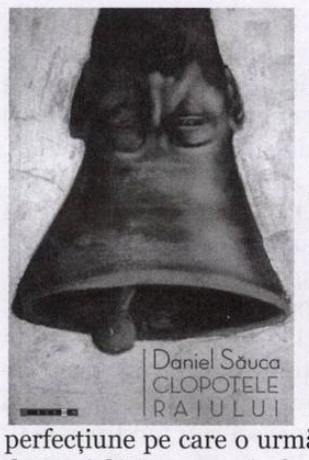

Despre Daniel Săuca, criticul Al. Cistelecan, în prefaţa la volumul ***Clopotele raiului*** (2012), afirma că acesta *„este un poet fără spor”*. Afirmaţia criticului are în vedere nu neapărat numărul redus de volume publicate: ***Gândacul cu cinci pene roz*** (1999) şi ***Cartierul de vest al iadului*** (2009), ci că *„lipsa de spor”* ar fi dată de dorinţa de perfecţiune pe care o urmăreşte poetul, fapt mărturisit de Daniel Săuca: *„scriu foarte greu şi pentru că am mai mereu pornirea de a perfecţiona versuri mai vechi, de a le da noi valenţe, noi simboluri”*.

Lipsa de spor s-a dovedit în cazul lui Daniel Săuca benefică, fiecare nou volum aducând elemente de înnoire în demersul liric şi a retoricii poetice.

Chiar dacă apariţia unei noi cărţi de poezie s-a lăsat aşteptată, evenimentul având loc în anul 2012, când publică volumul ***Clopotele raiului***, Daniel Săuca nu a încetat să scrie versuri, fiind mereu întâlnit în presa literară. Întârzierea a fost, probabil, dată de rigoarea cu care scrie.

Clopotele raiului, recenta apariţie, este o culegere compozită, conţinând texte poetice, interviuri, note de jurnal şi de lectură, referinţe critice la scrierile sale. Volumul beneficiază de o prefaţă generoasă: ***Cum pot fi rezolvate conflicte irezolvabile***, semnată de Al. Cistelecan şi de o postfaţă: ***În căutarea miezului liric***, semnată de poetul Viorel Mureşan. Atât în prefaţă, cât şi în postfaţă, sunt creionate traseul poetic al lui Daniel Săuca şi valoarea creaţiei sale poetice parcurse de la volumul de debut: ***Gândacul cu cinci pene roz*** (1999) la cel actual, remarcând registrul poetic, unul *„când alternativ, când simulant, când unul preţios şi baroc, când altul expresionist, unul grav, altul glumeţ”*.

Poezia este preponderentă în structura volumului. Este grupată în trei cicluri, fiecare ciclu fiind precedat de un citat semnificativ şi intercalat de un interviu sau de note critice referitoare la poezia lui Daniel Săuca. Valoric, poeziile din acest volum se înscriu în acelaşi registru poetic specific poeziilor din volumele anterioare, *„fără a-şi aroga descoperiri geniale, dar cu atât mai originale”*.

Interviurile cu poeţii Ioan Es. Pop, Mircea Dinescu şi Ion Mureşan sunt interesante, mai ales că fiecare dintre acestea vorbeşte despre poezie. Interviurile sunt luate cu ocazia prezenţei acestora la diverse acţiuni culturale desfăşurate la Zalău sub genericul „Transilvania culturală” şi cu prilejul lecturilor publice susţinute.

Prezent la Zalău (27 ian. 2011), Ioan Es. Pop lansează volumul ***Acasă e mereu în altă parte***, carte în care poetul evocă satul natal şi meleagurile copilăriei, despre care autorul spune că a fost scrisă în semn de omagiu adus acestor locuri. Întrebat dacă acest spaţiu este unul *„mirific”*, poetul spune că pentru el *„mirific”* poate fi acel loc care îţi rămâne în memorie şi de care te legi prin ceea ce lasă urme în existenţa ta. *„Văraiul şi zona Chioarului meu, ca şi după aceea, mai târziu Măneştiul, şi mai târziu Bucureştiul cu Oltenița, Pantelimon 13 sunt spaţii care poartă în ele şi binele şi răul, şi întunericul şi lumina, au şi lucruri splendide, mirifice, şi porţiunile lor întunecate”*, afirmând apoi: *„Poate chiar din acest întuneric mi-am tras puţină lumină pe care am putut să o obţin”*.

Din interviul cu Ioan Es. Pop se desprind numeroase opinii privitoare la artă, la poezie, la viaţa literară. Întrebat dacă poezia este o artă regală, în loc de răspuns reproduce două versuri dintr-o viitoare carte a sa, care sună astfel: *„Istoria este poezia învingătorilor, iar poezia este istoria celor învinşi”*. Ce este poezia? Răspunsul cel mai frumos este dat în poemul intercalat în cadrul interviului, din care redăm:

„mă întorc acasă după ani şi ani de
umblat prin bucureşti
şi mă întorc cu o plasă goală în mână
şi iese ea la poartă şi îmi zice păi,
dragul nostru, parcă ai zis că mergi la câştig
parcă ziceai că tu, în doi ani, o să câştigi câţi alţii în patru
şi uite că acum n-aduci nimic.

ba uite, dragilor, chiar nimic am câştigat.
şi aduc atâta nimic acasă cât n-a putut aduna
nimeni în ăştia doi ani.
nici n-am putut căra de unul singur atâta
nimic cât am câştigat.

în urma mea vin carele-ncărcate cu nimic,
gata să se rupă sub greutate.
când or să se deşarte toate-n curtea noastră
nimeni n-o să aibă atâta nimic ca şi noi.

într-un an, doi o să fie mai căutat decât aurul.
o să vindem din el numai când va fi la mare preţ.
fiţi siguri, dragilor, atâta nimic n-are nimeni,
doi ani am tot adunat numai cu gândul la voi.”

Întrebat despre generaţia optzecistă, Ion Mureşan, participant şi el la lecturile publice de la Zalău, răspunde că el susţine acest concept de generaţii deşi nu este un concept estetic, îl susţine pentru că se potriveşte cu promoţia literară care a debutat într-o perioadă de timp apropiat, dar şi pentru faptul că au fost apropiaţi. Deşi nu au fost prea uniţi din cauza condiţiile impuse de regimul trecut, asta nu a însemnat că nu au comunicat între ei. Îşi scriau şi îşi cunoşteau creaţiile, se citeau între ei, îşi trimiteau cărţile unul altuia. Erau solidari. Era un sentiment de solidaritate, de prietenie. Astăzi, conceptul de generaţie literară nu mai funcţionează. Poeţii nu se mai cunosc între ei sau se cunosc mai puţin. Mai degrabă poate fi vorba de o *„generaţie a concursurilor”* de poezie, unde se întâlnesc poeţi din zone diferite.

Întrebat dacă sunt prea puţini poeţi buni, dacă se scrie prea multă poezie, dacă există prea mulţi poeţi, Ion Mureşan este de părere că nu există o inflaţie de poezie sau o inflaţie de poeţi. Mureşan spune că fiecare poet este important chiar dacă el are cititor şi e cunoscut pe strada lui, chiar dacă scrie câteva poeme şi le citeşte în apartamentul lui, într-un grup de prieteni. Niciodată, în opinia sa, nu va exista o inflaţie de poeţi.

La întrebarea *„Ce înseamnă pentru dumneavoastră poezia?”*, Mirce Dinescu, invitat la emisiunea „Transilvania cultural” de la Radio Transilvania Zalău, spune că pentru el *„poezia a fost un mod de existenţă”*. Încă de la vârsta de şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece ani *„scurma după poezie şi spărgea ziduri să dea de ea”*. Cu timpul însă viaţa l-a târât prin tot felul de vâltori, aşa şi istoria. Odată cu vârsta te îndepărtezi de poezie. Deşi pentru el poezia a fost şi hrană şi armă de luptă, acum se întreabă la ce i-a folosit, fiind de părere că *„poezia nu face lumea mai bună”*. Astăzi nu mai încearcă nimeni să se vindece prin poezie.

Beneficiind de o copertă şi de o ilustraţie sugestive, ***Clopotele raiului*** îşi reprezintă onorabil autorul.

Alexandru Şainelic

Daniela SITAR-TĂUT

ROMÂNIA - „O ŢARĂ CARE SE ÎNCĂPĂŢÂNEAZĂ SĂ FIE ALTFEL”

Cunoscut pentru studiile alocate istoriei imaginarului şi mitului comunist, Lucian Boia mai serveşte o mostră de impresionism demitizator, ultragiind (vai!) mândria naţională a românului, gâdilată (exacerbată) atât de plenar de poetul naţional, demonstrând, *à rebours*, ce-i drept, şi-n detrimentul făloşeniei noastre etnice, specificitatea malignă a neamului carpatic. „*Vânătorul de mituri*” (18 decembrie 2005, „Evenimentul zilei”), care analizează în descendenţa lui P. P. Negulescu interdependenţa climă-civilizaţie, demarează acum demonstraţia asupra atipicităţii vlahilor, pornind de la argumente istorice, într-un demers analitic când diacronic, când sincronic. Punctul de referinţă, etalonul contabil al inventarierii tarelor negative rămâne Occidentul, faţă de care avem un retard sociocultural de secole, iar atunci când încercăm să-l copiem, ajungem la calculi autohtonizaţi, care frizează deseori grotescul. Când comparaţia se face cu restul ţărilor din fostul bloc comunist, aflate la frontiera Europei Occidentale, diferenţele etnopsihologice sunt şi mai mari, iar analogia creează impasabile hăuri culturale. Într-un interviu cu Vlad Stoicescu, publicat în „Adevărul” (17 ianuarie 2013) şi intitulat sugestiv ***Minciuna este mitul fondator al României moderne***, istoricul devoalează mesajul atât de incendiarei sale tipărituri despre concitadini: „*În cartea pe care am terminat-o de scris* (n.r. lansată, în noiembrie, la Târgul Gaudeamus, sub titlul ***De ce este România altfel?***) *încerc să explic ce se întâmplă în România, pornind de la psihodrama politică din vara asta şi de la faptul că românii au uimit încă o dată Europa. Ideea de la care plec este că s-ar putea ca România să fie ceva mai altfel decât media europeană. Cred că România este societatea care adună cele mai multe distanţări faţă de normă. Sunt multe şi dispuse adesea contradictoriu. România este diferită nu numai faţă de Occident, ci şi de ţările din Europa Centrală. Dacă ar fi să amintim câteva evoluţii istorice mai speciale, prima care mi se pare semnificativă este marea întârziere cu care porneşte la drum societatea românească. Gândiţi-vă că cele două Principate apar abia în secolul al XIV-lea. Asta e ceva aproape de neînchipuit, sunt de departe ultimele ţări care se conturează în peisajul european. Bulgaria era de secole o putere semnificativă în zonă. Ungaria era un regat puternic. Polonia de asemenea. Universitatea din Praga apare cu jumătate de mileniu înaintea celei româneşti. Deci noi pornim cu o întârziere fabuloasă*”.

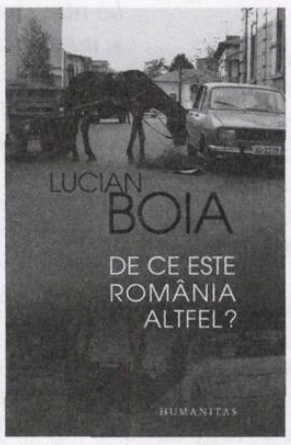

Cele şaisprezece eseuri ale istoricului devin tot atâtea note de blam pentru carpaticul nostru neam. Deşi n-am descoperit vreo afirmaţie care să mă şocheze sau contrarieze, cartea poate fi percepută drept ofensatoare pentru generaţia obişnuită cu imaginea festivistă, glorioasă a românului în mai toate circumstanţele devenirii noastre istorice. Continuând tezele dezvoltate în volumele anterioare (***Istorie şi mit în conştiinţa românească***; ***România, ţară de frontieră a Europei***; ***Elita românească între 1930 şi 1950***), Lucian Boia denunţă succint, în doar 100 de pagini, cauzele anormalităţii noastre, complexele seculare ale individului mioritic, jocul de-a „alba-neagra” al alianţelor, fariseismul conjunctural, megalomania şi inconsistenţa verticalităţii noastre. Cercetătorul se limitează la inventarieri, discursul lui plonjând uneori într-un melodramatic care emerge din amărăciunea descoperirilor şi a faptului că nu găseşte soluţii corijante. România se înfăţişează, prin lupa eseistului, drept o ţară cu un trecut nefast, cu un prezent degringolant şi fără viitor în Bine. În ciuda constatărilor demitizante, cartea pare a nu aduce nimic nou, ba, mai mult, se opreşte la jumătatea investigaţiei. Cauzele stricăciunii sunt comasate lapidar, deseori superficial, demonstrând, prin decupaje seculare, constanţa în rău a românilor, faptul că aceştia au darul de a „*româniza*” orice, până şi pe Dumnezeu.

Prologul, succint, ***Să fie un blestem?*** demarează cu o suită de interogaţii referitoare la România, care pare a fi o ţară ieşită din ţâţâni, „*excentric*”(ă), „*defectă*” dintotdeauna. ***Întârzierea*** este relevată la toate palierele, carenţa unuia antrenând-o, ca într-o reacţie în lanţ, pe cealaltă: organizarea statală, tardivă, pe la jumătatea secolului al XIV-lea, atunci când Evul Mediu se afla deja la asfinţit în Europa se repercutează asupra instituţionalizării şi explică absenţa culturii. Statutul periferic, de „*margine*” a imperiului/imperiilor, de „*frontieră*” a Europei este generat în mare parte de faptul că teritoriul nu s-a aflat niciodată în interiorul axei de interese a marilor puteri, înclinând deseori steagul fără opoziţie (voir cedarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord în 1940, precum şi jumătate Transilvania) sau în urma unei înfruntări pigmeice. Una dintre cele mai contestate aserţiuni, preluată de la A.D. Xenopol, este aceea că „*anexarea teritoriului dacic ar fi fost o «greşeală» a împăratului Traian*” (p. 9), rectificată însă prin retragerea aureliană. Deşi pentru puţină vreme şi desfăşurată pe doar jumatate din teritoriul locuit de geţi şi daci, colonizarea articulează şi mai mult graniţa barbar/nebarbar, arealul fiind perceput drept un topos „*vag*”, frontalier, indiferent de punctul geografic de la care se face referirea. Ţările Române au fost „*la margine*” pentru romani şi tot astfel vor fi, deşi invadate şi dezasamblate sporadic, pentru cele trei mari imperii (otoman, ţarist, habsburgic). Lucian Boia consideră că civilizaţia românească stă sub semnul contrastelor, într-un caragialian „*joc fără sfârşit*”, în care „*deschiderile*”, receptivitatea la influenţe externe a elitelor sunt contracarate de şi mai consistente „*închideri*”, ale conservatorismului de extracţie preponderent rurală. Istoricul demolează până şi aparent imbatabila teză a etnogenezei. Fără a glisa către teorii exagerat puriste, conform cărora românii sunt rezultatul exclusiv al melanjării genelor dace cu cele romane, Lucian Boia remarcă faptul că geto-dacii „*erau departe de a constitui o masă omogenă*” (p. 11), în vreme ce coloniştii romani aparţineau tuturor cotloanelor imperiului, ajungând la concluzia, descurajantă, că românii „*«sânge roman» nu au practic deloc; în Dacia nu s-au instalat colonişti de la Roma, ci «provinciali», romanizaţi în bună măsură, dar nu romani la origine. Până şi Traian, împăratul cuceritor, era spaniol, primul «provincial» ajuns în fruntea Imperiului*” (p. 11). Tot aşa, contrar percepţiei comune, limba română este considerată „*cea mai puţin latină dintre limbile latine*” (p. 12). Spre deosebire de suratele ei, care au o pigmentaţie germanică minoră, româna are o încărcată coloratură slavă, turcă, grecească, maghiară, în pofida faptului că o parte din lexicul de această origine s-a demonetizat şi a trecut în fondul arhaic. Importul lingvistic francez din perioada „*relatinizării*” constituie pentru analist debutul potpuriului de mostre imitative care au guvernat istoria noastră. De la „*împrumut*” la „*plagiat*”, ginta română traversează un inombrabil lanţ de mimetisme, apropriindu-şi diverse modele socioculturale: slavo-bizantin, turco-fanariot, francez, german, bolşevic şi, în fine, „*european*”.

Capitolul ***Spre Occident*** evidenţiază ***Contribuţia străinilor***. Deşi sunt evaluate influenţele care scot ţara din aşa-numita „*barbarie orientală*” (Titu Maiorescu), reflectate în vestimentaţie, ortografie (unde se abandonează, trenant încă, alfabetul chirilic), legislativ - „*Constituţia, în 1866, a fost imitată pur şi simplu după Constituţia belgiană din 1831*” (p. 20), în sistemul de învăţământ, în literatură, pictură, folosind comparatismul, istoricul depiedestalizează şi corifeii culturii din această etapă. Nicolae Grigorescu e doar un bun elev al şcolii de la Barbizon, fără vreun abces novator de genialitate, Mihai Eminescu se impune doar prin muzicalitate contemporanilor, fiind „*ultimul mare romantic*”, dar nu întâiul, eufonia stihurilor sale pierzându-se în cazul unei traduceri. Obiect de cult, biserică a naţiei, „*poetul naţional*” nu va fi luat în colimatorul observaţiilor critice ale istoricului care, ca şi în alte circumstanţe, sistează lanţul cugetărilor şi emite jumătăţi de adevăruri. Modernizarea României este rodul unui proces de import, principatele devenind în secolul XIX un teritoriu fecund pentru emigrări, cu atât mai mult cu cât lipsa de norme şi a unei legislaţii care să şi fie respectată, încuraja emigrarea. Întocmai ca după revoluţie, ţara, exceptând, poate, agricultura, este preluată, în cam toate domeniile, de specialişti străini: negustori, comercianţi, şi meseriaşi, industriaşi, bancheri, economişti, medici, arhitecţi, pictori etc.

Cea de-a doua notă recognoscibilă a românului, o maladie incurabilă, fără antidot până în prezent, incriminată acid de Lucian Boia, ar fi ***Complexul de inferioritate***: „*Românii îşi descoperă «neînsemnătatea». Ţări mici aflate mereu la cheremul altora. (...) Nevoia de a învăţa mereu de la străini, de a prelua ce au creat ei, de a se afla mereu la remorca altora...*

Din acest complex de inferioritate se naşte o construcţie orgolioasă, menită să contracareze micimea prezentului” (p. 33). Un prim rezultat al exacerbării acestui sindrom este crearea, în stil matein, a unei genealogii ce-i abstrage zodiei nimicniciei: Şcoala Ardeleană inculcă sugestii ariene transilvănenilor, care ar fi din os imperial (*„urmaşii direcţi ai coloniştilor romani stabiliţi în Dacia şi numai a lor”*), spre deosebire de „*ungurii «corciţi», amestecătură venită dinspre marginile continentului*” (p. 33), cum susţinea Petru Maior în epocă. Resurecţia dacismului, promovată de Nicolae Densusianu în a sa ***Dacie preistorică*** (1913), pare mai vie ca niciodată azi, când mişcări mai mult sau mai puţin oculte fac din daci nişte *ombelico del mondo*, inventatori a tot şi a toate, inclusiv ai cuiului, de bună seamă dacic şi el. Un alt mit al secolului XIX e cel al mult vehiculatei lupte pentru independenţă, retardul sociocultural fiind explicitat festivist, glorios, prin neostoita luptă de stăvilire a invaziei otomane: „*de aici a pornit şi hazlia afirmaţie că occidentalii şi-ar fi înălţat catedralele, protejaţi de scutul românesc*” (p. 35). În realitate, pacea bună cu otomanii era întreţinută de faptul că ţările române au fost integrate, „*timp de aproape o jumătate de mileniu, în sistemul politic şi economic otoman*” (p. 36).

Formele fără fond acoperă întreaga organizare socială. În pofida modernizării, cam de faţadă uneori, românii îşi conservă habiturile ancestrale după legi proprii, împământenite de veacuri, marcate maniheic, conform raporturilor de tipul stăpân/boier/moşier-sclav/iobag/ţăran, când trebuia, asimilând lecţia obedienţei necondiţionate şi a disimulării, să supravieţuieşti. Mimarea va fi ridicată în comunism la rang de artă, prin disjuncţia dintre vorba spusă şi cea gândită: „*Obişnuinţa supunerii e de asemenea o moştenire. Românii au deprins-o timp de veacuri: de la ţăranul prea plecat în faţa boierului până la domnitorul prea plecat în faţa Înaltei Porţi. «Capul plecat sabia nu-l taie» este unul dintre cele mai des menţionate proverbe româneşti. Supunerea generează şi strategii compensatoare: mai direct spus, cum poţi «să-l tragi pe sfoară» pe cel căruia aparent i te supui. E un gen de rezistenţă pasivă mult mai frecventă la români decât rezistenţa pe faţă. Tensiunile se adună însă şi, din când în când (rar), izbucnesc spectaculos*” (pp. 39-40). O altă formă de rezistenţă în faţa intemperiilor istorice sau cotidiene este hazul de necaz. Armia comicului camuflează şi anesteziază, inept, situaţiile dificile.

Un alt aspect problematizant vizează ***România Mare. Stat naţional unitar? Economie performantă? Democraţie împlinită?***. Lanţul de interogaţii din titlul capitolului va infirma supoziţiile.

(*Continuare în pagina 14*)

Eugen EVU

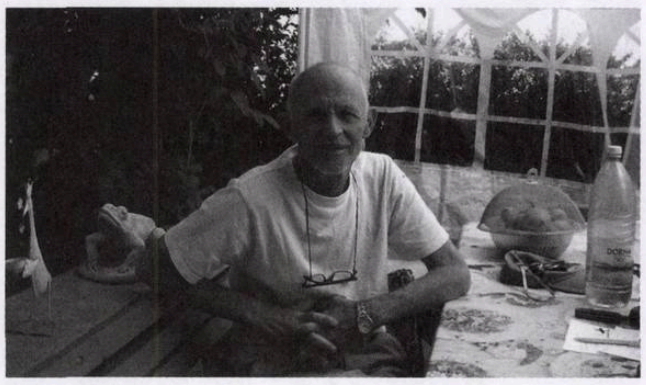

Adio somn

Adio somn pronaos celui mare
La mările arate de catarge
Nu vom sosi spre dimineţi cu soare
Şi nici ploioase ca o-mbrăţişare
Săratul gust al vieţii şi cel dulce
Se va fi stins, din arderea prea mare
Femeia sânii n-o să şi-i mai culce
Pe braţele de după descleştare

Nimeni pândind în vis nu va privi
Încremenita zeului sfârşeală
Cum prada-şi vede-n clipa de-a muri
Flămândul vânător a-ndestulare
Erai latent în mine-mi ca lumină
Din noaptea cea dintâi, cea născătoare
Te-o resorbi primordia divină
Altoi şi sieşi hrană-nnoitoare?

Cântec întrerupt

La ieşirea din pădurea
Străbătută-n jos şi-n sus
Şade moartea cu securea
Răsărită spre apus.
Rabdă ori îi este lene
Cât tot taie, dar răsare?
Unde-şi rotunji poiene
Îşi făcură sanctuare...
Nu pricepe, nici se-mbie
Câte cruci au înflorit
Cum la mine-n poezie
Toate câte le-am iubit.
Parcă suferă cu partea
De nălucă doritoare
Viaţa, Viaţa, Viaţa, moartea
(Umilită, cu „M" mare!)
Hop şi eu că n-am ce face
Şi mă las jucat de-un joc
Rabdă, moarte, dar dă-mi pace,
Că nu mi-s de-aici de loc...

Cimitirul vesel de la Săpânţa

Esopicul surâs ne reajunse
Prin veac la cimitirul din Săpânţa
Un cimitir stelar care străpunse
Invers în minerale elocinţa,

A celor ce nu-i uită nici distruge
Reminiscenţa paradigmei toate
Sfărmată-n mii de neocentrifuge
Reactivând pe Platon şi Socrate

Cum scris-au Plaut sau viclean Procopiu
Istoria secretă-şi are gnomii
Şi-alegoria însăşi vierme propriu-
Să-nveţi prin dezvăţare ce atomii

Precum în cer, aşa-n dimensiuni,
Captivi orbitei lor, din verbul atlantid...
S-au reciclat prin dogmele minciunii
Zeii fac legea-n chaos şi se sinucid
Prin sacrificiu,-a iar se naşte-n vid,
Ca-n ghindele mistreţilor, gorunii,
Sporesc Nocturna-ţi Carte, Saurid!

Tu, vesel Cimitir, le-ntorci sămânţa
Şi-auzi antimateria râzând
Mult mai demult de laicul Colind.

Atlaz abrupt, ...purpura, iarna

Atingeri reci ale visului, desfolieri
Cele trăite uitate ca secerate de vânt
Netezitorul.
Tu, necunoscut din zări, dumnezeu deductibil,
Bolta frunţii mi-ai suit-o oglindă vie
În munţi am înţeles opera ta
Care pe sine se distruge ca să renască

Une histoire d'amour viaţa noastră -
felurimea de chipuri nemărginindu-ne
Melodiindu-ţi gloria şi etern-venirea:
însăşi murirea cu încetinitorul, a celuilalt timp
Înseminat în numele-număr care îţi sunt
ca pădurea virgină în magica ghindă.

Atlaz abrupt memoria zestrea mea din părinţi

O, inocenţa rozei ce l-a ucis pe Rilke
- urzită din revelaţii din al tău privilegiu
Genii indurate au gustat şi nu au murit
Ci doar acei lacomi de sinele lor singur
Au plătit doborâţi de propria lor umbră.

În natură nici milă, nici dragoste nu-i
Altele sunt măsurile de autoprotecţie ale
Celui indicibil, Întregul.
Cine sau ce retrăieşte scriind
Reintrării în minerale
A matricei
Repetabila-n cochilii şi vrejuri
Spirală golită de vuiet?
Mărire Demnităţii a tot ce este infim
De a se înălţa întorcând luminii
Remanenţele legii, cum inocenţa verbinei
Suind în spirală pe invizibil arac
Verticala fragilă devenind Arc
Iederei care sprijină corintic zidul ruinei

Amintirea care se distruge la timp
Să nu ne înghită trecutul.
Inefabil magic al cugetului
Degravifiere geamănă acelui gol răsunând
Ca interiorul unui vas celest
Când îmbrăţişaţi suntem pragul de sus
Imuabil.
O, mai rămâi, stare ploioasă ce ningi!
Mie însumi rogu-mă ţie
Căţea a subconştiinţei care ochi mai imploră
Din stinsa vedere a oglinzilor...
Care reface din jarurile recii lumini
Zoroastrica magie a duratei
Demiurgul din operă.

O călătorie la Cluj

Pe câmpul cu maci sfărmaţi de rugină
Adie magnetica briză latină
Şi scutură lumeni de hemoglobină

Cetatea ascunsă în sine gestează
În cearcăni lunari metastazica stază
O nouă structură de apocatastază

Curând peste vraniţi migrând spre înalturi
Minunea că eşti se retrage în salturi
Pe oarbe mendre-n tipare şi şpalturi

Ocult ţi-e culcuşul, iubito, şi-a mâinii
Căzută aripă mi-o hăcuie câinii.

Origini

Strigă din om originea cum floarea
Miresmele şi le exhibă-n soare
Miresme cântă pe sub roiuri, boare
Sărută-n danţ, rune scânteietoare

E-un dor de-a-şi mai aducere-aminte
Melos zvonind semantice grădini
Ca să avem iertarea din cuvinte
Logos străpuns ne-ntoarce în Lumini

Traian Bilţiu Dăncuş

Roiri stelare, sori ce ard miriade
Eonii ce se-alungă şi răsar
Cu stingerea şi iarăşi vii cascade
Se-ntorc izvoruri la origini, iar şi iar.

Quintet

Nu-i a noastră foamea de substanţă
Ci a nopţii foame de lumină
Perindând durate-n transhumanţă
Turmele galactice se-mbină-n
Rotitoare Hora cea divină.

Să nu uit

Să nu uit că exişti că exist
Să nu uit a-mi spăla zilnic gura şi mâinile
pentru cuvintele cele doar gândite şi cele
gemene
rostite scrise trimise
sculptând cu cerul gurii roua zeiţei
Să nu uit a-mi lua zilnic pastila anticheag
să nu uit să nu te uit
a-ţi reda numele la trezire
sărutându-te...

Femeia cu gura cusută

Unei femei pribegind prin
munţii Germisarei
Tatăl ei de peste Prut
i-a cusut buzele
să nu îl acuze de crimă?
Şi i-a lăsat doar un loc
Cât să soarbă cu paiul ceaiul
şi apa sărată
Arătarea aceea, ţipenie incredibilă,
totuşi umblă pe pământ
Purtată de o zgardă din piele de viţel,
el cerşeşte turiştilor orbi...
Buzele ei sărută
absurdul zilei şi-al nopţii.
Ascuns după umbra ei Dumnezeu
Îşi recuperează mirajul
surâzătorul talant.

Ceilalţi trec nu văd nu vorbesc.
Sângele cuiva scrie, buzele gemene
în interiorul ninsorii
îngaimă psalmii străpunşi
- o estetică nouă, hrană la zei.
Justiţia providenţei geme în căldurile
Imaculatei conception:
În camera obscură a hermeneuticii.
Am văzut oamenii iubiţi de
Nelegiuire-n te deum Daimon
- omul modificat de fiinţă
Ca de un vierme cosmic,
expulzând inefabilul
Gură cusută ca rană,
în Logos.

Comentarii

Vasile LESCHIAN

NARCISISMUL JURNALULUI INTIM

GHEORGHE GLODEANU, prolific critic literar al ultimelor trei decenii, specialist al sintezelor asupra operei lui Mircea Eliade şi asupra romanului românesc interbelic şi contemporan, ne propune un studiu ştiinţific, analitic, critic, o panoramică privire asupra unei specii literare aflate, pe nedrept, într-un con de umbră al receptării - ***Jurnalul literar***. Există, evident, studii valoroase în domeniu. O privire integratoare, de sinteză aprofundată (fără a fi exhaustivă) o realizează recent Gheorghe Glodeanu (***Narcis şi oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română***, Tipo Moldova, Iaşi, 2012, 679 p.). Bibliografia critică literară se întregeşte cu acest consistent şi documentat studiu asupra diaristicii româneşti, în contextul celei universale, reflectate în oglinda literaturii. Tomul apare într-o ţinută grafică excelentă.

Amplul, explicitul şi incitantul titlu al lucrării plonjează în mitologie ca punct de plecare şi reazem în decodarea meandrelor labirintice, a metamorfozelor jurnalului literar al unor importanţi autori români, ce se privesc în oglinda Sinelui, dezvăluindu-şi subiectivismul trăirilor şi neliniştile conştiinţei.

Sugestiv, autorul apelează la cunoscutul, mitologicul Narcis, incitându-ne, în loc de prefaţă: *„De ce Narcis şi oglinda fermecată?”* Răspunsul va fi descifrat prin parcurgerea drumului iniţiatic propus de autor. Mitologicul Narcis, tânărul frumos, iubit de fete şi de nimfe, dispreţuitor al dragostei, va fi blestemat de Nemesis (divinitate infernală, ce cântărea fericirea şi nenorocirile oamenilor), se va privi în oglinda apei, îndrăgostindu-se de propriul chip. Neputând să-şi atingă imaginea, se va stinge de durere. Tragica şi tulburătoarea întâmplare, străbătând timpul, a devenit simbol al autoadulării, al privirii spre Sine, simbol al unui ideal în veci neatins. Translat în literatură, mitul devine pretext şi simbol al oglindirii magice a EU-lui creator. Gheorghe Glodeanu, surprinzând metamorfozele jurnalului intim în literatura română, utilizează un procedeu literar modern – *tehnica palimpsestului*. Păstrează esenţa ideatică a legendei, imprimându-i însă conotaţii noi, subtile, moderne: Narcis devine diaristul (mai nou bloggeristul!); oglinda narcisistă se redefineşte ca metaforă a introspecţiei, a autoficţiunii cu vădite tendinţe spre idealizare, simbol al autocunoaşterii; apa-oglindă e imperiul alb al colii de hârtie ori, poate, ecranul amintirii!

Diaristul narcisist modern îşi scrutează chipul interior, EUL cu meandrele lui, penelând o lume subiectivă, deseori dramatică. Nu rămâne însă la stadiul adulativ al contemplării, ci sondează hăţişurile intimităţii, ale simţirii, meditează, redă, prin consemnările zilnice sau periodice, fapte, întâmplări, zbuciumul interior în contextul relaţiilor interumane, realitatea imediată, cu rezonanţă în eul său. Dincolo de cronologia faptelor, jurnalul literar poartă amprenta de netăgăduit a subiectivităţii, radiografiază minuţios fiorul inefabil interior, intimitatea autorului.

Ecorşeul asupra jurnalului, întreprins de Gheorghe Glodeanu, înfăţişează, în particular şi în general, naşterea şi devenirea acestui tip de ficţiune scriitoricească, în nebănuitele ei ipostaze. Pentru orientarea clară a cititorului şi a specialistului în logica ideilor, autorul, într-un prim capitol, prezintă structurat şi argumentat repere teoretice la temă, într-o incursiune asupra ipostazelor autoficţiunii în scrierile autobiografice, în memorii, în jurnalul intim, în „intimismul” european şi în cel românesc, reliefând coordonate originale în comparaţie cu scrierile apropiate, precum memorialistica, punctând apropieri şi disocieri între adevăr şi mistificare, între realitate şi ficţiune. Demersul clarifică obiectiv limitele între faptul real, crud, al însemnărilor cotidiene şi translarea acestuia în noua realitate, subiectiv-ficţională, cu evidente atribute literare.

Substanţialitatea volumului se conturează din analiza detaliată şi panoramică a valorilor estetice ale diarismului românesc, privite diacronic, începând cu secolul al XIX-lea: de la scrierile lui **B. P. Hasdeu** şi ale fiicei sale **Iulia**, la **Iacob Negruzzi**. **Titu Maiorescu** e postat pe piedestalul întemeietorului, socotit fiind *„părintele diaristicii româneşti”*. Gheorghe Glodeanu, împătimit lector de jurnal literar, priveşte cu ochi critic, lucid, detaşat specificitatea şi originalitatea jurnalelor autorilor marcanţi ai *perioadei interbelice*, precum **Anton Holban**, cu un pseudojurnal ca roman al unui destin, sau **E. Lovinescu**, cu agendele lui literare, plonjează în *„cartea iluziilor pierdute”* ale lui **Pavel Dan** - prezumtivul mare romancier de tip L. Rebreanu, poposeşte în neodihna lui **Octav Şuluţiu**, vizitează *„antimemoriile”* lui **Camil Petrescu**, ce întregesc viziunea acestuia asupra propriei creaţii. Urmează traseul jurnalului lui **Liviu Rebreanu**, cu pilduitoarele lui opinii asupra creaţiei. Tulburător prin ineditul faptelor ni se relevă intimismul din jurnalele lui **Mateiu I. Caragiale**, fiul risipitor al lui Ion Luca, conturându-se parcă un alt erou al ***Crailor***..., înscris la „şcoala hoinărelii”, într-un traiect existenţial marcat de vicisitudini, frustrări, autorisipiri, de tribulaţii sentimentale, însetat de mărire şi de glorie, de prestigiu şi noblețe efemeră. Farmecul acestui jurnal de creaţie este extrem de bine surprins de Gheorghe Glodeanu, dezvăluindu-ne inclusiv eforturile scriitoriceşti ale lui Mateiu I. Caragiale în redactarea romanului ***Craii***..., opera sa neepigonică.

În periplul său avizat, doct, printre paginile unor diarişti, autorul volumului relevă specificitatea şi farmecul câtorva jurnale feminine, precum cel al lui **Alice Voinescu**, doamnă doctor în Filosofie la Sorbona, privit precum un *„dans în faţa oglinzii”* sau cel al lui **Jeni Acterian**. Are intuiţia şi gustul rafinat ce-i permit disocierea între faptul, locul, timpul obiectiv al trăirii şi timpul subiectiv al mărturisirii, focalizând subtile şi inedite nuanţe coloristice ale scriiturii.

Criticul insistă apoi asupra aşa-zisului ***Fals jurnal*** al lui **G. Călinescu**, *„detractor virulent al jurnalului intim”*, concretizând aspectele lui insolite, întregind portretul interior schiţat criticului şi istoricului literar de către Eugen Simion. Ample referiri, prin prisma valorii estetice şi documentare a scriiturii, se conturează în periplul analitic asupra jurnalului lui **Mihail Sebastian**, considerat de către Gh. Glodeanu ca *„cea mai profundă şi zguduitoare carte a acestui autor”*, apreciat a fi un veritabil roman trăit, respectând tehnica autenticităţii, având ca eroi mari scriitori români ai perioadei interbelice. În acelaşi registru al coordonatelor originalităţii, al redării faptelor memorabile, adesea dramatice, oglindite în jurnal, se înscriu opiniile structurate în capitolul ***Autoficţiunile perioadei totalitare***. Mulţi intelectuali vor fi captaţi spre lectura jurnalelor acestei perioade, ghidaţi cu acribie profesională de autorul acestui tom. Nume consacrate sau aflate mai puţin în atenţia publicului cititor le evidenţiază, precum: **Arşavir Acterian**, **Radu Petrescu**, **Nicolae Balotă**, **Marin Preda**, **Ioana Em. Petrescu**, **Nicolae Steinhardt**, **Constanţa Buzea**, **Mircea Zaciu**, **Doina Jalea**, **I. D. Sârbu**, **Vasile Radu Ghenceanu**.

Tulburătoare fapte se desprind din analiza referitoare la ***Marile jurnale ale exilului românesc***. Acestea se deschid spre lumină, pentru noi, cei din ţară, evidenţiind aspecte dramatice ale vieţii unor scriitori exilaţi. Paginile jurnalelor şi comentariile criticului conturează destine umane şi relaţii scriitoriceşti exemplare. Pun sub lupă acţiuni şi trăsături ale fiinţelor umane, marcate de sensibilitatea şi de reacţiile lor în confruntarea cu destinul. Fapte zguduitoare, vii, inedite aflăm indirect sau direct despre dorul de ţară şi soarta unor mari scriitori ai exilului, precum Mircea Eliade, Eugen Ionescu şi Emil Cioran. Ele relevă solidaritatea umană şi de breaslă, dar, deopotrivă, trădările şi ura viscerală a unora, nesomnul şi teama celor aflaţi permanent în umbra nimicitoare a securităţii ceauşiste. În vizorul exegetului sunt jurnalele lui **Mircea Eliade**, **Eugen Ionescu**, **Paul Goma**, **Paul Miron**, **Virgil Ierunca**, **Vintilă Horia**, **Dumitru Ţepeneag**, **Matei Călinescu**, **Sanda Stolojan**, **Monica Lovinescu**, **Bujor Nedelcovici**, tot atâtea faţete existenţiale ale unor personalităţi creatoare la care n-am avut acces timp îndelungat. Scrierile lor conturează noi pagini de literatură română, reînvie atmosfera unei epoci de înstrăinare între alte coordonate ale creaţiei literare.

Masivul volum dedicat speciei se încheie cu referiri la jurnalele perioadei postdecembriste ale lui **Andrei Pleşu**, **Mircea Cărtărescu**, **Gheorghe Crăciun** şi **Florin Manolescu**.

O privire de ansamblu asupra periplului critic al lui Gheorghe Glodeanu, în studiul de faţă, pune în evidenţă solida documentare, exemplara bibliografie critică la care a apelat cu onestitate - peste o sută de titluri şi de autori, citându-i şi apreciindu-le opiniile. Fiecare demers analitic asupra unui autor şi a unui jurnal se încheie cu o succintă, individualizatoare şi pilduitoare concluzie. Autorul, cu reale calităţi de prozator, se dovedeşte lucid în analiză, nepărtinitor în aprecieri, având o mare putere de selecţie, dar şi de redare a specificităţii, a originalităţii şi a valorii estetice ale fiecărui tip de jurnal. Ştiinţa compoziţiei de ansamblu, de redare a amănuntelor semnificative este întregită de eleganţa frazeologică a exprimării.

Tomul consistent e un travaliu critic exemplar, o sinteză referenţială, consistentă şi necesară.

Privit ca o lectură integratoare, volumul poate fi considerat, în sine, un roman. **Stendhal** a definit romanul ca *„specie-rege a literaturii, ca pe o oglindă* (iată!) *purtată de-a lungul unui drum”*. E, în opinia mea, un *„bildungsroman camuflat”*!

Ilie Cămărăşan

Cornel COTUŢIU

„ECOUL DRAGOSTEI DINTÂI”

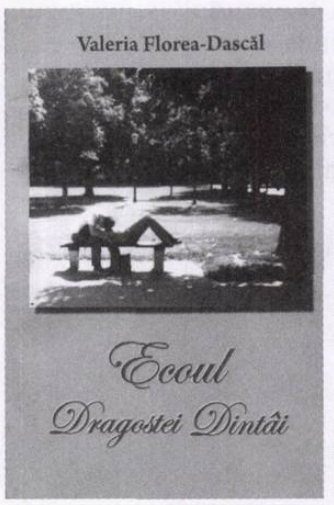

Cum am lectură recentă din cele două cărţi ale Veronicăi Oşorheian, acum, după ce am parcurs volumul ***Ecoul Dragostei Dintâi*** al Valeriei Florea-Dascăl (Ed. Pontos, Chişinău, 2013), observ o apropiere între cele două scriitoare, nu atât tematică, mai degrabă de ton.

Dar, înainte de a nuanţa enunţul de mai sus, remarc hărnicia celor două: Veronica Oşorheian scoate, de la debut, în ultimii treisprezece ani douăsprezece cărţi, iar prozatoarea basarabeancă - opt, într-un interval de zece ani. Nu mai zic de faptul că sunt apropiate ca vârstă (în episodul trei al vieţii).

Precumpăneşte în tomurile lor evocarea, la cea dintâi - a copilăriei, la cealaltă - a dragostei. Amândouă privesc înapoi („peste umăr” - ar zice scriitoarea de la Alba Iulia), cu nostalgie duioasă, pigmentată adesea cu o blândă ironie; dar nu siropoasă, ci de un sentimentalism atent strunit.

La Valeria Florea-Dascăl mai toate cărţile sunt un fel de „curriculum amor” interior, o autobiografie, pe o unduire de halo al ficţiunii. Dar discursul narativ e un şirag de povestiri, nu o dată interferând de la un text la altul. Căci epicul e pliat pe doi piloni: satul natal şi cimitirul, în jurul cărora se ţes elemente purtătoare de o diafană simbolistică, de pildă: caisul, perdeaua, doamna Vera, albinele, talentul, laleaua roşie sau plăcuţa pentru mormântul Dragostei Dintâi.

Aşadar, povestirile, deşi autonome compoziţional, au totuşi un liant între ele. Doar o exemplificare: personajul Vera, cu spiritul ei sprinten de octogenară, străbate mai toate prozele şi face, deopotrivă, legătura între cei doi catalizatori narativi: satul natal şi cimitirul.

Precumpănitoare la autoare este dorinţa de confesiune, dar cu pretenţia că scrie *„obiectiv despre toate”*. Amintirile nu sunt relatate cu vivacitatea sfătoasă a povestitorului din Humuleşti. Specific acestor pagini povestite este un fel de du-te-vino, susţinut temporal de relaţia prezent-trecut, prezentul fiind o ramă care încadrează povestitul.

Peste zeci de ani, adică în timpul prezent al scrierii, Dragostea Dintâi e numită *„bărbatul mai mare decât mine cu o zi”* - sintagmă ce capătă rostul unui laitmotiv liric. Undeva se face un fel de rocadă a identităţii: Dragostea Dintâi devine doar „el”, în schimb „ea” e numită obsedant *„Femeia cu mâinile mici şi dragostea mare”*.

Lectorul este tentat câteodată să sesizeze o undă proustiană, prin mecanismul memoriei involuntare, ea susţinând, de altfel, acea glisare între cele două timpuri. Mărturisirile au tonul unui taifas, scriitoarea adresându-se uneori cititorului astfel: *„(...) puteţi judeca după următorul fapt”*. Sau: *„Astăzi sunt doamna (...) cutare”*. Sau: *„Vreau să vă dezvălui (...)”*.

Ei bine, avem a face cu o carte despre dragoste şi tristeţe, numai că aceste povestiri nu pot fi... povestite, rezumate, ci... numai citite.

Marian ILEA

TUFA DE COACĂZ

A fost odată ca niciodată...

Strada Căprioarei se afla la poalele unui deal. Dealul era lângă cimitir. Cimitirul era în Medio-Monte. Paralelă cu strada Căprioarei era strada Bisericii. Lângă biserică locuia un tapiţer. La stânga de casa tapiţerului de pe strada Bisericii era o străduţă de legătură cu strada Căprioarei. Acolo, în casa ce avea grădiniţa cu tufe de coacăze negre ce-ţi uscau cerul gurii, locuia Idel Weiner. Ţandără era câinele rău din curte. Idel Weiner era tată de familie. Nevastă-sa fuma ţigară după ţigară. Avea inspiraţii poetice. Doamna Koveşdi îi vindea pachetele de ţigări. Era proprietara tutungeriei din Medio-Monte.

Vania, Larisa, Tania şi Natașa erau copiii doamnei Koveşdi. Doamna Koveşdi venise din Basarabia în Medio-Monte. Din pricina domnului Koveşdi.

Nevasta domnului Idel Weiner scrisese în jurnalul ei poetic următoarele versuri:

„În Medio-Monte a început să se încălzească. Aşa-s lunile de mai de pe aici. Primăvara îşi arată frumuseţile ei, deschizând porţile naturii. Verdele e culoarea la modă. Mai sunt şi culori pastelate. E o atmosferă de libertate şi fericire, un parfum de veselie se ridică din grădini chemând de zor gâzele trezite din somnul lung, impus de doamna iarnă.

Razele surâzătoare ale soarelui intră în casele oamenilor, vesele.

E o atmosferă de basm, înainte de Paşti. În joia asta avem zi de târg, când sute de ţărani cu căruţele pline vin în Medio-Monte. Cai, boi, bivoli, porci şi miei. Turmele de miei vor ajunge în farfuriile de Paşti după ce vor trece prin târg şi prin mâinile ţiganilor din piaţă. Ţiganii vor tăia mieii. Parcă într-o clipă de neatenţie turmele ţăranilor se vor face nevăzute.

Am trecut pe la tutungeria doamnei Koveşdi. Mama acestei tutungerese a avut o viaţă tristă. Doamna Koveşdi a fugit din Basarabia când împlinise şaptesprezece ani. Bunicul ei a fost prefect în Soroca. Doamna Koveşdi s-a temut să nu fie dusă tocmai în Siberia. Pe domnul Koveşdi l-a cunoscut tocmai în Bucureşti. Nu mă interesează problemele acestei doamne deoarece eu le am pe ale mele. Familia Koveşdi din Medio-Monte e searbădă şi necăjită. Domnul Koveşdi uită că se trage dintr-o familie modestă din Medio-Monte. Sau nu vrea să arate. Umblă ţeapăn şi drept ca un umbreloi. Eu îi cunosc familia şi cu mine nu se poartă cu nasul pe sus. Domnul Koveşdi este un egoist interesat doar de persoana lui.

Când am ieşit de la tutungereasă, a trecut pe lângă mine taraful lui Ioni-ţiganul, care era cu tatăl lui şi cu feciorul lui Goili. Ioni locuieşte într-o căsuţă cu grajd şi are o gloabă pricăjită la care i se văd oasele prin piele. Mama lui Ioni e o femeie cu părul alb, îmbrăcată jumate ţărăneşte şi jumate cu haine de la oraş. Are un coş de nuiele în spate şi umblă însoţită de câinele mic cu blana neagră şi deasă. Ea vinde cocoşei de porumb şi castane lângă primărie.

Când am trecut pe lângă frizerie l-am salutat pe Futos-frizerul cel zdravăn care a fost marinar. Are pantaloni din stofă groasă, tricou marinăresc şi beretă pe cap. Merge şchiopătând ajutat de un baston. Sticla şi paharul sunt cei mai buni prieteni ai frizerului. M-a oprit politicos şi mi-a tras cu ochiul. Doamnă, sunt însetat ca după o lungă croazieră, exact aşa mi-a spus Futos frizerul. Are un limbaj colorat, adunat de prin mahalalele deochiate ale porturilor pe unde a umblat.

În Medio-Monte avem şi pasărea de noapte numită Gunar bacsi, care stă singur la o masă de cârciumă, vorbeşte, cântă, râde şi plânge.

Fără Gunar bacsi în Medio-Monte, noaptea parcă nu e noapte.

5 mai, anul 19..."

xxxxx

Idel Weiner, David Weiner şi Jechiel Weiner erau fraţi. Tatăl lor locuia în Medio-Monte. Creştea vite pentru export. Bătrânul Weiner Eidel avea trăsură. În anul 19.., Eidel Weiner s-a apucat de vândut, s-a apucat de cumpărat. Casa de pe strada Franz Josef pentru David, casa din colţul pieţei de fân pentru Jechiel şi casa de pe străduţa ce lega străzile Căprioarei cu Bisericii, pentru Idel.

Idel, David şi Jechiel aveau neveste. Idel îl avea pe Ţandără de câine şi pe Aranka de nevastă. Casa avea curte, ronduri de flori şi tufe de coacăze. Acareturi. Grajd. Fântână cu pompă sorb lângă ulucul de adăpat animale. În acele vremuri, în Medio-Monte, nu era pâine suficientă. Idel Weiner a pus pe picioare o brutărie. După opt săptămâni, se vindea în oraş pâinea Idel: bine coaptă, crescută şi gustoasă. Şi în băcăniile de la periferie o găseai la vânzare. Pâinea Idel era mai cunoscută decât Idel Weiner în Medio-Monte.

Apoi, Idel Weiner a închiriat grajdul fabricii de spirt de lângă Medio-Monte. S-a înţeles cu Spitz, proprietarul acelei fabrici, să-i cumpere borhotul. În grajdul fabricii de spirt au apărut vitele de rasă. Boii lui Idel Weiner cântăreau o mie de kilograme. Idel Weiner avea şi crescătorie de porci. Făcuse contracte de livrare către firma Schenkel din Viena. Idel Weiner era de statură mijlocie. Faţa negricioasă. Părea taciturn. Dacă vorbeai cu el, era prietenos. Îşi cunoştea angajaţii după numele mic. Împărţea pachete nevoiaşilor din Medio-Monte.

Casa lui Jechiel Weiner era pe placul lui Jechiel Weiner. Casei i se spunea „Pomul verde". Proprietarul acelei case fusese un armean, Teselsky Agarian, care era prieten cu Idel Weiner. Armeanul şi evreul învârteau „pietrele" dominoului în cafeneaua hotelului „Coroana" din Medio-Monte. Hotelul era lângă primărie. Agarian şi Idel stăteau la poveşti lângă un „schwarz" sau băteau blatul lângă un „schnuaps".

Teselsky Agarian îl numea pe Idel Weiner un evreu înstărit din Medio-Monte. Despre Jechiel Weiner, Teselsky Agarian spunea cu dispreţ că e un evreu care are o casă pe placul lui.

Era o după-amiază de martie. Teselsky Agarian şi Idel Weiner discutau despre case. Armeanul avea o casă de vânzare pe strada Căprioarei. Idel Weiner dorea să cumpere casa. Armeanul a cerut un preţ mare. Idel a oferit o sumă mică. Tocmeala dintre cei doi negustori s-a terminat în câteva minute.

„Măi Idel, ţie nu ţi-o vând nicicum. Şi gata. Să nu mai vorbim niciodată despre casă", i-a spus armeanul evreului.

„Nu mai vorbim despre ea", i-a răspuns evreul armeanului.

xxxxx

Era o după-amiază de mai. În cafeneaua hotelului Coroana, Teselsky Agarian şi Idel Weiner învârteau „pietrele" dominoului. Băteau blatul lângă un „schnuaps".

„Măi Idel, am vândut casa unei adevărate doamne. E tot evreică, aşa ca tine. Mi-a plătit şi totu-i în ordine. Am făcut şi actele", i-a spus armeanul evreului.

„Da cine-i femeia aceea?", a întrebat evreul.

„Doamna Aranka. O adevărată doamnă, pe care n-am mai văzut-o în Medio-Monte", i-a răspuns armeanul.

„Da?", a întrebat evreul.

„Da!", a răspuns armeanul.

„Apoi, măi Agarian, află că doamna aceea e soţia mea", a încheiat Idel Weiner zâmbind.

„Aha", a şoptit armeanul. „Apoi, află de la mine, Idel, că mai uşor am târguit cu doamna Aranka. Tu eşti un om zgârcit. Şi rău în afaceri", a încheiat armeanul.

xxxxx

Teselsky Agarian avea două ateliere de prelucrat piele în Medio-Monte. „Tăbăcărie şi comerţ, confecţionarea pieilor şi harnaşament plus atelier de cizmărie" la Teselsky Agarian din Medio-Monte - apelaţi cu încredere şi livrarea produselor se face cu promptitudine.

Aşa scria în fiecare săptămână pe pagina doi a gazetei din Medio-Monte.

Teselsky Agarian creştea vite. Carnea o vindea prin măcelăriile breslei tăbăcăreşti. Pieile le prelucra în ateliere. Teselsky Agarian avea treizeci de angajaţi. Era un negustor înstărit în Medio-Monte.

xxxxx

Doamna Aranka Weiner era soţia domnului Idel Weiner. Despre bunul prieten al soţului ei, doamna Aranka Weiner scrisese în jurnalul ei poetic următoarele fraze: „Domnul Teselsky Agarian e un armean morocănos cu o voce joasă şi rablagită de tutun. Mic de statură şi cu o piele bronzată de locuitor al vreunei insule greceşti. E bătrân, dar se poartă îngrijit. Lui Agarian îi place să se îmbrace elegant. Doamna Koveşdi crede că armeanul a făcut ceva studii de medicină la Paris. Sau poate în vreun oraş din Italia. Şi că s-a întors la meseria lui taică-su, ca să facă bani. Decât medic sărac, mai bine negustor bogat, mi-a spus tutungereasa într-o duminică seara.

Când am târguit casa aia, pe care Idel mi-a spus că trebuie s-o cumpărăm, domnul Agarian mi-a mărturisit: „Stimată doamnă, am fost însurat în tinereţea mea, dar am divorţat. Stimată doamnă, am fost plecat din Medio-Monte, dar m-am întors. Stimată doamnă, când m-a apucat dorul, mi-am făcut bagajele şi am venit. Iată-mă-s!"

Pe soţia armeanului Agarian o cheamă Piri. Când am cumpărat casa aceea, Piri a venit cu o ceaşcă aburindă cu cafea armenească. Aşa a fost aldămaşul. Despre domnul Teselsky Agarian se spunea în Medio-Monte că „nu mergea, ci alerga". Când am plecat din casa armeanului, acesta mi-a spus: „Doamnă Aranka, târgu-i târg. Aşa rămâne. Uitaţi-vă la mâinile astea care-s ale mele. Au fost de chirurg care nu avea nevoie de lumină, erau obişnuite cu munca, lucrau singure şi cu siguranţă, fără să fie nevoie ca ochii aceştia să aibă nevoie de ochelari". În casa armeanului plutea parcă un miros de piele ce îmbibase pereţii. Nu ştiu de ce, ajunsă în Piaţa de Fin..., l-am botezat pe domnul Teselsky Agarian - „Cârtiţă Cojocarul"!

xxxxx

Domnul Koveşdi i-a spus în acea seară domnului Gunar ce înseamnă să fii bărbat în Medio-Monte. Cei doi erau în bodega Doamnei Melchiona. La periferie. Se cinstiseră cu rom făcut de domnul Spitz la fabrica lui de spirt.

„A fi bărbat, oho, măi Gunar, e mare lucru în Medio-Monte. Adică poţi să fumezi la liber fără să fii admonestat. Să bei până cazi din picioare, fără să fii oprit, să povesteşti orice experienţă a ta, foarte grozavă, cu orice femeie de p-aci ori de aiurea!"

Domnul Gunar l-a aprobat pe domnul Koveşdi. Adică, a dat din cap. A înţeles. S-a bucurat de cele spuse. Şi s-a simţit un bărbat plin de avantajele pe care le are orice alt bărbat din Medio-Monte.

„În ultimii ani, domnule Koveşdi, se scrie prin gazete şi se vorbeşte pe la colţuri despre aşa zisa încălzire a atmosferei, măi domnule, pe tot globul", a spus domnul Gunar. În bodegă s-a făcut linişte. Toţi încremeniseră. Aşteptau răspunsul domnului Koveşdi.

„Apoi, măi Gurnar, care sunt schimbările ce s-au petrecut în Medio-Monte? Niciuna. Despre tot globul, nu ştiu, că n-am locuit acolo", a încheiat domnul Koveşdi dând pe gât paharul cu rom şi ridicându-se de pe scaun gata de plecare.

xxxxx

Raportul informatorului voluntar Koveşdi Adalbert către şeful poliţiei din Medio-Monte - domnul Popperl Arpad

Domnule comandant Popperl, datorită activităţii mele specifice, care se cunoaşte până la Viena şi mai nou la Berlin, vă informez despre felul în care este privită, de către comunitatea comercianţilor evrei la care s-a alăturat şi comerciantul armean Teselsky Agarian, aşa numita persecuţie la care sunt supuşi. Permiteţi-mi să afirm că atât Weinerii cât şi Spitz ori Werfelii au devenit periculoşi pentru cetăţenii din Medio-Monte. Comercianţii aceştia spoliază de bani oamenii pe motiv de război şi criză. Care război nu se arată în oraş şi ei citesc prin gazete că există aşa ceva. Totuşi, e un bun motiv de a mări toate preţurile. Politica asta a creat o urâ printre ceilalţi locuitori care vorbesc urât de comercianţi. Domnule comandant Popperl Arpad, oamenii ăştia au preluat Medio-Monte, se cred stăpânii oraşului, râd şi de Berlin şi de München, au anunţat până şi schimbările climei. Ştiu că de când aţi venit în oraş coordonaţi serviciul de ordine cu mână de fier.

Soţia mea m-a informat că a fost invitată miercuri seara (azi e joi de dimineaţă) la doamna Aranka Weiner, soţia comerciantului Weiner Idel. Las la o parte faptul că un câine numit Ţandără a sărit ca turbat la doamna Koveşdi. E un câine prost educat de comerciantul evreu Weiner Idel. Când cele două femei au stat la un ceai de fructe în salon, au prins să apară, rând pe rând, fraţii lui Weiner, Teselsky Agarian, Spitz ăla cu fabrica de spirt măsluit din oraş, Werfelii şi încă vreo cinci prăvăliaşi pe care doamna Koveşdi nu-i cunoaşte. Doamna Aranka Weiner a fumat patru ţigări povestind cu doamna Koveşdi.

La o masă lungă cu multe scaune, tot în salon, comercianţii au început să discute despre persecuţii, lagăre de exterminare şi alte prostii din care doamna Koveşdi a spus că reieşea că toţi comercianţii sunt victimele cetăţenilor rău-voitori şi chiar ale domniei voastre, domnule comandant Popperl Arpad. S-a vorbit acolo despre faptul că se aşteaptă o epurare masivă, pusă la cale de către Berlin şi că singura şansă este ca ei toţi să se pună sub oblăduirea domnului nostru primar din Medio-Monte. Drept care toţi au semnat o plângere pe care au adresat-o acestuia.

Domnule Popperl Arpad, cu mijloacele specifice, azi la primele ore ale dimineţii am obţinut plângerea olografă pe care v-o ataşez acestui material. Rămân al domniei voastre, veşnic cu urechile ciulite şi gata să sprijin autoritatea.

Vă rog să decideţi în consecinţă.

Koveşdi Adalbert,

cetăţean din Medio-Monte

(*Continuare în pagina 14*)

Mihai Olos

Delia POP

MOŞTENIREA LUI WILLIAM FAULKNER

Ce lasă în urmă Faulkner, omul şi creatorul, prin ce anume continuă să existe în cultura de vârf a lumii. Cum poate fi îmblânzit, umanizat monumentul Faulkner pentru ca cititorul de azi să coopereze activ, în cunoştinţă de cauză, la **facerea** lumii sale de cuvinte. Cum poate fi ademenit pragmaticul postmodern să reviziteze saga faulknerianã, plăsmuire din **alte** vremi a unor obsesii (orgolii, mărginiri, înfrângeri) prea omeneşti. Cu ce se poate alege.

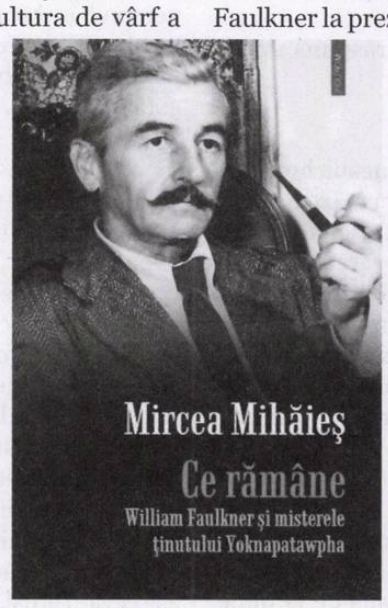

Parcurgem volumul lui Mircea Mihăieş, ***Ce rămâne*: *William Faulkner şi misterele ţinutului Yoknapatawpha*** (Editura Polirom, Iaşi, 2012) şi toate acestea vin, elegant-seducător, în întâmpinarea noastră, împlinind promisiunea din titlu.

Întreprinderea se dovedeşte îndrăzneaţă şi provocatoare: o personalitate artistică atât de contradictorie, amatoare de primejdie şi de inovaţie cum este aceea a lui Faulkner se lasă anevoie înrobită descifrării şi ar contrasta violent cu o analiză pasivă, aridă, conformistă. De aceea, soluţia pentru care optează criticul timişorean, cunoscător rafinat al literaturii anglo-americane, evită din start maniera didacticistă, de „mutilare" a **obiectului** supus atenţiei; autorul nu contabilizează nici contribuţiile exegetice anterioare în domeniu (cam puţine, ce-i drept, pe teren românesc, însă consistente în alte spaţii, aşa cum observăm în vasta bibliografie anexată cărţii), ci le determină să lucreze împreună cu propriile sale aserţiuni astfel încât, după o scenografie atent regizată, să empatizeze cu **subiectul** (fără a-i omite părţile vulnerabile), să-l înţeleagă şi **dinăuntru**, şi din afară.

Monografia se converteşte astfel în eseu, ascunzând implicit „povestea" personală a exegetului. Din interviurile acordate în preajma publicării volumului aflăm, de pildă, că ideea scrierii unei cărţi despre relaţia dintre alcool şi creaţie, prin raportare la William Faulkner, apăruse încă din studenţie. Autorul mărturiseşte, de asemenea, că este preocupat de modul în care un scriitor provincial poate influenţa cultura centrului, de complexitatea raporturilor dintre valoare şi succes, de comoditatea (eficienţa?) consumatorului de literatură din zilele noastre, de diluarea treptată a valorilor consacrate prin tradiţie. Nu în ultimul rând, Mircea Mihăieş vorbeşte despre interesul aparte pentru intelectualii excentrici, pasiune care i-a marcat atât scrisul (***Viaţa, patimile şi cântecele lui Leonard Cohen***, 2005), cât şi construcţia proprie. Vom întâlni aşadar în volum o **anumită** imagine a prozatorului american, creată de sensibilitatea intelectuală a exegetului, de rezonanţa cu adevărurile şi convingerile individuale.

Interpretând maniera originală în care Faulkner îşi cercetează condiţia şi caută să dea sens vieţii şi istoriei, urmărind deopotrivă ofensiva destabilizatoare a modernităţii asupra rânduielii vechi, aşa cum e evocată aceasta de către prozator, criticul român scoate în evidenţă, pe de o parte, felul distinct în care îşi asumă existenţa un individ/o comunitate dintr-un anumit colţ al lumii, răsfrângându-se totodată **celorlalţi**, iar pe de altă parte, dimensiunile graţie cărora localul capătă atributele universalităţii. Mircea Mihăieş probează că, deşi relaţia cititor-autor suferă modificări în timp, iar lumea înfăţişată transmite o filozofie a vieţii ce se dovedeşte (poate) inoperantă în alt context spaţio-temporal, literatura autentică nu-şi pierde semnificaţiile, nici puterea de atracţie. Fiindcă *„trăim în lume cu tot dindărătul ei"* (Constantin Noica), ceea ce nu înseamnă însă obedienţă deplină faţă de alte vremi, ci presupune o formă de libertate cu totul aparte, constând în abordarea selectivă şi cu înţelepciune a ofertei trecutului. Tensiunile şi ispitele devenirii sunt astfel mai puţin agresive, iar tributul de plătit **supra**vieţuirii în momente de cumpănă bulversează (poate) în mai mică măsură individul.

Din această perspectivă, adecvarea lui Faulkner la prezentul existenţei sale, ca om şi ca scriitor, se realizează prin crearea unui univers compensativ, imaginar, în care să poată evada atunci când vrea să-şi măsoare puterile, să zgândărească prejudecăţile publicului sau aşteptările criticii sau atunci când locul şi timpul în care îi este dat să fie se dovedesc crude, vicioase, împiedicându-l (aşa cum au făcut-o dificultăţile financiare, neînţelegerile cu soţia, moartea prematură a fiicei, alcoolul) să se construiască pe sine în tihnă.

Spaţiului astfel conceput i se atribuie nume: Yoknapatawpha, iar identitatea îi este configurată cu fiecare nouă scriere a creatorului său. Comitatul, dacă luăm în considerare harta ce însoţeşte romanul ***Absalom, Absalom!***, se întinde pe 2.400 de mile pătrate, aici ducându-şi existenţa 9.313 negri şi 6.298 de albi; are ca model Lafayette County, din sudul Statelor Unite, iar toponimul Jefferson - oraşelul Oxford.

Aproape tot ce se întâmplă în literatura lui Faulkner are tangenţă cu Yoknapatawpha. Acest univers epic, suficient sieşi (respinge veneticii, iar cine *„părăseşte spaţiul* [...] *magic e sortit pieirii"* - p. 13), reprezintă gradul zero de la care se măsoară istoria şi are o forţă productivă impresionantă: *„Cărţile sale au întotdeauna un* ***story*** *solid articulat, un scenariu de profunzime ce funcţionează asemenea unui pat germinativ pentru artificiile folosite doar ca să sublinieze existenţa imensului repertoriu anecdotic"* (p. 33).

Cel care se aventurează să străbată în totalitate ţinutul, urmărindu-i creşterea şi decăderea sub povara istoriei e răsplătit de o **lume de cuvinte** capabilă să concureze cu realul propriu-zis şi ţintind către independenţă. O astfel de realitate poate legitima eroii să refuze însăşi condiţia de **fiinţă de hârtie**. Iată ce scrie exegetul pornind de la câteva consideraţii ale lui Umberto Eco din studiul ***Confesiunile unui romancier***: *„Ne emoţionează în egală măsură şi dramele înregistrate de istorie, şi cele plăsmuite de imaginaţia creatorilor. Suntem trişti sau ne bucurăm alături de personaje, ignorând orice posibilă diferenţă între real şi imaginar. Esteticul cedează în faţa emoţionalului fără a opune rezistenţă. Din moment ce nu putem avea direct experienţa tuturor faptelor planetare, am dezvoltat mecanisme moral-gnoseologice prin care ne asumăm, cu bună-credinţă, informaţiile care ne parvin. Drept urmare, existenţa sau inexistenţa lor efectivă devine secundară în raport cu capacitatea noastră de a înţelege, absorbi şi trăi prin reprezentări provenite din enorma bază de date a civilizaţiei umane"* (Editura Polirom, Iaşi, 2001, Traducere de Ioana Gagea, p. 329).

Întărim viziunea celor doi teoreticieni cu un fragment dintr-o recenzie apărută în noiembrie 1959 în revista „Time": *„În această săptămână, literatura din Statele Unite înregistrează un moment de cotitură: a murit Flem Snopes"* (reprodus la p. 352). O dovadă în plus că eroul transcende graniţele paginii tipărite, dobândind valoare ontologică superioară.

Descoperirea unui atare univers implică ambiţie şi răbdare, fiindcă Yoknapatawpha ia fiinţă sub ochii cititorului, *„ca într-o veritabilă* ***Geneză*** *desfăşurată în decursul câtorva generaţii. Exodul nu e, în această logică, decât gestul firesc al re-întemeierii, o a doua şansă într-o colonizare iniţial eşuată"* (p. 275). Subminând confortul *„lecturii-torpoare"*, Faulkner mizează îndeosebi pe *„lectura-întrebare"* (sintagme aparţinând lui Mircea Nedelciu): construcţia textuală se naşte din **memorie** şi **reconstituire**, dar pretinde în aceeaşi măsură **cunoaştere** şi **invenţie**, toate acestea colaborând în proporţie diferită de la o carte la alta.

Fiecare nouă creaţie se intersectează uneori derutant cu cele dinainte şi lasă urme (ecouri) în cărţile ce vin, luminându-le din unghiuri inedite. Unele personaje, episoade sau chiar capitole/povestiri întregi peregrinează determinând ramificaţii, suprapuneri, corespondenţe ce descumpănesc însuşi lectorul avizat. Travaliul neîntrerupt, reluările, remodelările (aducerea în prim-plan a unor nuclee secundare sau, dimpotrivă, diluarea naraţiunii-cadru cu secvenţe „nerelevante"), fragmentarismul (sugerând, printre altele, cât de complicată este naşterea din haos a unei lumi, fie ea şi de hârtie), „canibalizările" ş.a.m.d. împiedică textele să se aşeze, însă, privite din perspectivă procesuală, delimitează o realitate în permanentă transformare, ce trebuie însoţită, pentru a fi pe deplin înţeleasă, pe întregul ei parcurs. Destinul - va observa, la rândul său, Gilles Deleuze (în volumul ***Diferenţă şi repetiţie***, Traducere de Toader Saulea, Editura Babel, Bucureşti, 1995, p. 133) - *„nu constă niciodată în raporturi de determinism, din aproape în aproape între prezenturi care se succedă după ordinea unui timp reprezentat. El implică, între prezenturile succesive, legături nelocalizabile, acţiuni la distanţă, sisteme de reluare, de rezonanţă şi ecouri, hazarduri obiective, semnale şi semne, roluri care transcend situaţiile spaţiale şi succesiunile temporale"*.

Confuziile ce-au însoţit receptarea cărţilor lui Faulkner încă din timpul vieţii sale au fost întreţinute (programatic?) şi de declaraţiile autorului în cadrul unor conferinţe de presă, al interviurilor sau al întâlnirilor cu studenţii (cum au fost cele de la University of Virginia). Sunt confesiuni care - atrage atenţia criticul - *„nu excelează la capitolul precizie şi cu atât mai puţin în ce priveşte simbolistica. Ele trebuie citite cu maximă prudenţă şi coroborate cu datele furnizate de biografi"* (p. 268).

Până la urmă, singura cheie la îndemâna cititorului rămâne... tocmai povestea.

Dacă beneficiază în plus de strategiile cu care îl îmbie Mircea Mihăieş prin volumul ***Ce rămâne*: *William Faulkner şi misterele ţinutului Yoknapatawpha*** şi care fac mult mai comprehensibil, mai lesne de cucerit discursul faulknerian, întâlnirea spirituală cu prozatorul american va fi, cu siguranţă, mai puţin tensionată. Poate chiar palpitantă... Un motiv serios pentru a considera cartea un pariu câştigat.

Dacă avem însă în vedere pluralitatea perspectivelor din care poate fi privită realitatea, concentrată în cunoscuta metaforă a celor **treisprezece feluri de a privi o mierlă** (Wallace Stevens), niciun studiu critic, oricât de izbutit ar fi, nu poate trăda întregul mister al universului înfăţişat de scriitorul american. În această privinţă, chiar trebuie să-l credem pe Faulkner: *„Nimeni nu poate vedea adevărul. Pentru că te orbeşte. Priveşti şi vezi doar o parte din el. Altcineva îl priveşte şi vede o parte oarecum diferită a lui. Dar, luate împreună, adevărul se află în ceea ce au văzut, deşi nimeni n-a văzut întregul adevăr.* [...] *Aşa cum aţi spus, e vorba de treisprezece feluri de a privi o mierlă. Dar adevărul iese la iveală atunci când cititorul a parcurs toate cele treisprezece feluri în care te poţi uita la o mierlă, şi atunci el obţine propria lui imagine a mierlei, a paisprezecea, care, îmi place să cred, e adevărul"* (***Faulkner in the University***, Edited by Frederick L. Gwynn, Joseph L. Blotner, Charlottesville, Virginia: University of Virginia Press, 1995; fragment tradus în limba română de Mircea Mihăieş şi reprodus în volum la p. 505-506).

ŞEDINŢA SOLEMNĂ A ACADEMIEI ROMÂNE ÎNCHINATĂ MEMORIEI LUI NICHITA STĂNESCU

Duminică, 31 martie, în ziua în care Nichita Stănescu ar fi împlinit 80 de ani, Academia Română a susţinut la Ploieşti o şedinţă solemnă dedicată celui considerat drept unul dintre cei mai originali şi mai valoroşi creatori de versuri din întreaga lume. Evenimentul s-a desfăşurat în sala „Europa" a Consiliului Judeţean Prahova, în ultima zi a Festivalului Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu". Au onorat invitaţia de a participa la manifestare şi de a susţine alocuţiuni: preşedintele Academiei Române, Ionel Haiduc, vicepreşedintele acestui for - Marius Sala, academicienii: Eugen Simion, Solomon Marcus, Mihai Cimpoi, Valeriu Matei, Vasile Tărâţeanu, Adam Puslojić, Radomir Andric - preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Serbia, Andrei Marga - preşedintele Institutului Cultural Român, scriitorul şi politicianul Mircea Ionescu Quintus. Au mai fost prezenţi: prefectul de Prahova - Marius Sersea, preşedintele Consiliului Judeţean Prahova - Mircea Cosma, primarul Ploieştiului - Iulian Bădescu.

„Sunt onorat să particip din nou la o întâlnire de suflet la Ploieşti - oraşul care îşi cinsteşte oamenii mari pe care i-a dat Prahova. Academia Română a venit azi aici pentru a cinsti memoria lui Nichita Stănescu, dar şi pentru a demonstra prietenia şi sprijinul faţă de acest judeţ atât de cald şi de entuziast atunci când este vorba despre recunoaşterea marilor oameni ai acestei ţări. Prezenţa noastră aici a fost stimulată şi de academicianul Eugen Simion, preşedinte al Academiei Române timp de mulţi ani, şi care a fost coleg cu Nichita Stănescu. Am vrut ca prin prezenţa Academiei Române la Ploieşti să subliniem că noi nu l-am uitat pe Nichita Stănescu", a declarat Ionel Haiduc, preşedintele Academiei Române. Acesta a amintit că poetul ploieştean a devenit postmortem membru al celui mai înalt for ştiinţific al ţării. Poetul basarabean Valeriu Matei a menţionat, la rândul său, că „Nichita este, poate, cel mai mare poet din lume din a doua jumătate a secolului al XX-lea", iar scriitorul şi istoricul literar Mihai Cimpoi a amintit faptul că, în spaţiul basarabean, există un adevărat cult pentru marele poet român. Una dintre cele mai interesante expuneri a fost cea a academicianului Solomon Marcus, acesta demonstrând că unele idei din creaţia nichitiană au venit în întâmpinarea unor teorii formulate de filosofi şi de oameni de ştiinţă. Actorul Eusebiu Ştefănescu a încântat audienţa depănând amintiri cu Nichita şi susţinând un recital de poezie. Festivitatea s-a încheiat cu decernarea premiilor festivalului. Poetul Horia Bădescu - născut în Argeş, dar stabilit la Cluj - este câştigătorul din acest an al Marelui Premiu de Poezie „Nichita Stănescu" oferit de Consiliul Judeţean Prahova, diploma fiindu-i înmânată de preşedintele Consiliului Judeţean, Mircea Cosma. Premiul „Opera Omnia", acordat de Primăria Ploieşti, a revenit academicianului prahovean Eugen Simion, Premiul de excelenţă „Nichita Stănescu" - acordat tot de municipalitate - profesorului de limba română Constantin Enciu (fost dascăl al lui Nichita), ajuns la vârsta de 94 de ani. Premiul pentru promovarea operei lui Nichita Stănescu a fost acordat, de către Direcţia Judeţeană pentru Cultură şi Patrimoniu Naţional, academicianului Risto Vasilevski - poet din Macedonia. Laureaţii, dar şi alţi oameni de cultură români şi străini prezenţi la manifestare au primit câte o medalie omagială şi o insignă din partea Primăriei Ploieşti. Scriitorii, academicienii s-au reunit la bustul lui Nichita Stănescu din centrul oraşului pentru a recita câteva versuri şi a depune buchete de flori.

POETUL HORIA BĂDESCU, DUBLU LAUREAT AL PREMIULUI „NICHITA STĂNESCU"

De la Deseşti la Ploieşti

La ediţia a XXV-a a Festivalului Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu", Marele Premiu a fost acordat poetului, prozatorului, eseistului Horia Bădescu. Numele distinsului cărturar se alătură astfel unor personalităţi culturale naţionale şi europene care au fost încununate cu această distincţie. Nu uit a spune că Horia Bădescu în toamna anului trecut a fost laureatul Marelui Premiu „Nichita Stănescu" al „Serilor de Poezie de la Deseşti". Acest dublu eveniment l-a făcut şi pe distinsul premiat să ne declare: „Este mai mult decât o bucurie să primesc un premiu, în oraşul lui natal, care poartă numele lui Nichita Stănescu, cel care ilustrează pe deplin faptul că poezia este deopotrivă o chestiune de experienţă a limbajului, dar şi un mod de a-ţi trăi umanitatea. Un mare poet, un mare om întruchipează Nichita Stănescu. Ţin a spune că premiul Festivalului de la Ploieşti este o frumoasă continuare a importantei distincţii pe care în toamna trecută am primit-o la Deseşti, acolo unde se desfăşoară minunatele seri de poezie care poartă numele lui Nichita, acolo unde ne-am aflat deopotrivă cândva şi eu, şi el, manifestare care se desfăşoară de mai bine de trei decenii sub oblăduirea minunatului meu prieten şi poet Gheorghe Pârja".

ACASĂ, LA NICHITA, ÎNTR-UN SPAŢIU SOLEMN

Am fost invitat la Festivalul Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu" de la Ploieşti. Am coborât în Gara de Vest cu mândria reţinută că Maramureşul - prin Deseşti şi Sighetu Marmaţiei - a fost întâiul spaţiu din ţară unde poetul a primit recunoştinţa operei sale prin întâlniri, premii şi întâia sală cu imagini ale lui Nichita în Maramureş. I-a trebuit un sfert de veac lui Nichita să fie cu adevărat acasă în oraşul natal. Un program dens, cu participanţi de marcă. Poeţi români şi străini, oficialităţi ale judeţului s-au întâlnit la colegiul ce poartă numele lui Caragiale, unde Nichita a fost elev. În sala de festivităţi, elevi şi profesori ai colegiului, gânduri de apreciere aduse lui Nichita. Omului şi Poetului. Academicienii Mircea Petrescu, Adam Puslojić, Radomir Andric (preşedintele Uniunii Scriitorilor din Serbia), Vasile Tărâţeanu, Risto Vasilevski din Macedonia, Irimia Lazaric din Serbia au depănat amintiri ori au făcut aprecieri asupra operei lui Nichita. Ca în fiecare an, a fost de faţă profesorul de limba română al lui Nichita, domnul Constantin Enciu. Autorităţile au rostit cuvinte adecvate unui asemenea eveniment. Am reţinut prestigiul de care se bucură marele poet în ochii şi în sufletul celor care cârmuiesc Ploieştiul şi judeţul Prahova. Ceea ce este foarte bine. Academicianul Petrescu, colegul de clasă al lui Nichita, a vorbit despre poet ca fiind o valoare universală. Scriitorii sârbi au prezentat un elegant şi consistent volum de versuri din vasta operă a lui Nichita, tradus în sârbeşte cu titlul ***Numai viaţa mea***. Traducătorul, marele prieten Adam Puslojić, a spus în felul lui unic: „Dacă pentru Nichita Serbia era a doua lui patrie, pentru noi România este a doua patrie". Evident, se referea la scriitorii sârbi care-i poartă o preţuire nemărginită poetului român. Un moment emoţionant, care m-a convins că Nichita era acasă în spaţiul deschis şi solemn, a fost lanţul de poezie pe care elevi ploieşteni, câteva sute, l-au făcut pe traseul Colegiul Naţional „I. L. Caragiale" - Muzeul „Nichita Stănescu". Au dăruit poezii trecătorilor, iar tinerii purtau tricouri albe, cu mesajul „Azi sunt Nichita". La Ploieşti a fost un maraton de cultură, cum spuneam, cu prezenţe sonore. Din Bucovina, poetul academician Vasile Tărâţeanu, din Basarabia, academicienii Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Valeriu Matei ori artistul plastic Iurie Matei. Recitaluri de poezie, susţinute de actorii Ion Caramitru şi Eusebiu Ştefănescu, au împlinit manifestarea ploieşteană. La împlinirea a 80 de ani de la naşterea lui Nichita, Academia Română a organizat o sesiune solemnă şi la Ploieşti. A treia din istoria sa desfăşurată în afara Aulei. Ca invitat, am dus mesajul Maramureşului la acest mare eveniment. La Muzeul „Nichita Stănescu" am povestit despre cele două călătorii ale poetului în Maramureş. Tot aici, la casa natală, a fost prezentată antologia irakiano-română ***Punte între sentimente***, Editura Proema, Baia Mare, iar traducătorul, ambasadorul Dumitru Chican, a recitat poeme în limba arabă din antologie. La întâlnirea cu revistele literare invitate la festival, am prezentat cei zece ani de activitate ai revistei „Nord Literar", iar numărul pe luna martie, adecvat evenimentului de la Ploieşti, a fost pe bună dreptate remarcat. De la Belgrad la Chişinău, din Cernăuţi la Ploieşti. Am fost în oraşul lui Nichita, un spaţiu deschis pentru poezie, o solemnitate pe măsura autorului. Am reţinut pentru dumneavoastră o remarcă a academicianului Eugen Simion, colegul de liceu al lui Nichita: „Nichita Stănescu era un om extraordinar de inteligent, era un boem cu o inteligenţă pe care n-am mai întâlnit-o decât la Cioran. Acest ploieştean a avut calităţi umane atât de puternice încât a reuşit să adune în jurul lui foarte mulţi poeţi. Generaţia 60, care este generaţia lui Nichita Stănescu, soarta acesteia stă în numărul mare de talente. A fost un moment fericit pentru cultura română şi în centrul acestui fenomen eu cred că a stat Nichita Stănescu". Da, am fost la Ploieşti, la un festival care a împlinit un sfert de veac şi am dus cu mine paşii poetului rătăciţi prin Maramureş.

Gheorghe PÂRJA

Aniversare

VIOREL MUREŞAN - 60

De ce Viorel Mureşan este un poet aparte în cadrul generaţiei '80? Mulţi au răspuns cu felurite motivaţii. Eu cred că Viorel Mureşan s-a ocupat de lustruirea metaforei (când mulţi au admirat-o din viaţa poeziei), şi-a asumat un teritoriu de o gravitate senină (oximoronul mi-l asum) mergând dinspre câmpia largă a lirismului spre concentrare, ajungând până în staţia hai-ku. Îmbinând toate acestea într-un mod fericit şi, cred, fără un program anume, Viorel Mureşan şi-a croit un culoar în poezia contemporană care-i poartă numele. Confratele Ion Mureşan îi aseamănă lirica cu un ochi compus (ochiul de muscă), ce priveşte în mii de părţi. Iar fiecare parte din ochi are forma unui diamant cu foarte multe feţe, bine şlefuit. Poetica lui Viorel Mureşan a fost pusă în vecinătatea lui Ion Barbu. Şi bine a făcut cine l-a pus acolo, deoarece el desface firul în mai multe părţi (harfe răsfirate): *„Singurătatea lui se retrăgea sfărâmată în crăpături/cum s-ar desface o mână strânsă de pe o piatră*". Dacă poetul găseşte o desfătare în timpul *„ceasornicului ce ne măsoară destrămarea*", poezia lui este sporită de farmecul de a contopi universuri mari în teritorii mici. Cum ar fi soarele cu pergamentul. Toate titlurile cărţilor sale sunt de neamul inspiraţiei: ***Biblioteca de os*** (1991), ***Pietrele nimicului*** (1995), ***Ramele nordului*** (1998), ***Sâmbăta lucrurilor*** (2006), ***Buchetul de platină*** (2010). Echinoxistul discret, cum a fost numit Viorel Mureşan, a rotunjit în această lună (1 aprilie) şase decenii de viaţă şi mai multe de poezie. Armată uşoară pe frontul poemului, prietene Viorel Mureşan! La mulţi ani din partea revistei noastre.

(Gheorghe Pârja)

O ceaşcă de rouă

1.
azi sufletul mi-e un soare mai mic decât
lumina pe care o dau
putregaiul şi ochii pisicilor

până şi dealurile
au început să cadă
bucată cu bucată înăuntru
împreună cu ceaţa
amintindu-ne de paloarea aceea timpurie de pe faţa
poetului
sreko kosovel
ori de fetuşii din mormântul faraonului-adolescent
Tutankhamon

ne deschideam ca nişte uşi de apă
când vine să se-nece un sărman
iar pe tulipe-o pulbere se crapă
de câte zile ars-am dintr-un an

moartea e şi acum acelaşi cocoş
care se roteşte în fiecare zi pe acoperişul clopotniţei
umbra sa se freacă de noi
într-o manta caucaziană

acolo
un stol de fluturi zbura
prin găurile paharelor răsturnate pe mese

singurătatea lui se retrăgea sfărâmată în crăpături
cum s-ar desface o mână strânsă de pe o piatră

îţi aminteşti ce ţi-a spus un papagal stârnind colbul
de pe un ziar aşezat la o fereastră:

pe discul de ape verzi îşi numărau înserarea
ochii mei, linii,
când dintr-o carte mă scuipau îngerii
peste gardul grădinii

2.
florile de mac ies
dintr-un sicriu de sare
cam cum ar trece o fată frumoasă îmbrăcată în roşu
prin dreptul unui geam
urmărită de un râs subţiratic de copil
din cutia neagră a telefonului

apoi
să-ţi întâlneşti tatăl
la o sută şi mai bine de ani după ce ştii c-a murit
rotind din răsputeri cu amândouă mâinile
o bucată de lemn aprins
în uşa unui spital

Acolo întâlnise iarăşi femeia mascată
ce-l atrăsese la ultimul bal costumat
şi care, prin albeaţa trupului ei frumos
şi prin glasul ei gingaş, trezise
senzualitatea lui de bătrân şi apoi
dispăruse, făgăduindu-i că va veni
şi la următorul bal mascat.

norii nu cântă dar sunt ţinuţi într-o colivie de aur
pe care tatăl o înmânează copiilor săi tot mai
mici
numai norii se învârt într-o colivie de
aur
chiar dacă nu sunt nici greieri nici
rândunici

de atunci
lovim în tobe când pleacă
raţele sălbatice
iar mâinile noastre întinse
se topesc ca plumbul
în găurile roşii din văzduh

ulciorul pe care-l rotim
e numai de piatră
goală de se aud oasele
din câinii ce latră

pe valuri de sârmă plutim ne rărim
sângele unui câine picurând în prăpastie
moartea se plimbă iarăşi pe ţărm
cum ai arunca o pelerină peste animalul ucis

tatăl meu
acum presat într-o carte
are părul negru şi obrazul rece de porţelan
e ca şi tatăl lui de peste pod
şi ca tatăl tătâne-său
cu care stăm la aceeaşi masă-n grădină
şi cu gesturi slabe
mai ducându-ne mâna la tâmplă
trecem unul prin altul
în dans
cu o ceaşcă de rouă pe frunte

Perechi tăcute

perechi tăcute
de bocanci
pe aleile grădinii
apoi un bătrânel în fugă cu statuia
sufletului printr-un subsol
alte suflete sleite îi întind mirosul
lor de mortăciune

pe ochii aceia plutea legănându-se
un câmp cu lalele pestriţe
pe când ne priveam îndelung
deodată cu şoaptele cu un cuţit scânteietor
ţi-am scos şi o fotografie din piept

acolo sosea un înger pe roţi
la a cărui vedere oricare glas
s-ar fi spart ca un taler de lut

o pereche de bocanci la capetele înalte
ale unui pod
şi mugetul taurilor pe şes
şi femeia care ieşea din beton

Vizita

e o cetate de glasuri aceea pe care-o vedeţi
şi-n care nu veţi ajunge

hrană pentru mai multe zile
şi vin
aţi pus doar pentru frumuseţea drumului

capul vostru mut va fi cel
care va atârna
deasupra fortăreţei

Cenuşă din Paradis

aşa vor spune
îl atrăgeau cârciumile
şi cimitirele
şi nu scria mai mult de două versuri
pe an

i-au plăcut noaptea
şi străzi lăturalnice acoperite cu iarbă
şi de nicăieri nu s-a întors
fără umbra femeii
care împleteşte un anotimp de dantelă
deasupra unei prăpăstii

a ţinut o morişcă în calea vântului
când n-a mai fost vânt
a lăsat urme
pe zăpada albă
până când zăpada albă s-a subţiat

urmele lui s-au făcut iarbă

Pastelul de fum

o privire fugară printr-o fereastră ce dă
spre vântul curat

acolo
scrum de ţigară pe un mormânt de copil
şi în tot aerul urme de plâns
cum rămâne gustul de lapte ars
o vreme pe limbă

stolul de ciori plutind peste cartier
pare o epigramă cioplită în piatră

panica unor dulapuri
uitate mult timp deschise

o nouă privire fugară prin fereastra
ce dă spre vântul curat

şi pe pereţi
umbra unor
cristaluri tresărind speriate

prin plopul din zare
suie un geamăt de lift

Un portret de fată

pe întinderea fără cute a paginii
se surpă zâmbetul ei

pahare goale încep umbletul prin odaie
când o priveşte pisica

în aşternut zorile se încâlceau
printre noi

întinzi o mână prin fereastră
şi tragi cerul în casă

Bucăţi din *Tatăl Nostru*

şi nu ne scutura nouă sacii cu viermi
mai tare decât la cutremur

şi lasă-i pe ei să ne treacă
pe sub o pânză albă

nişte cârtiţe moarte
şi firimituri pentru păsări

pe un pod
unde ne umplem încet
de recea lumină

Marian Nicolae TOMI

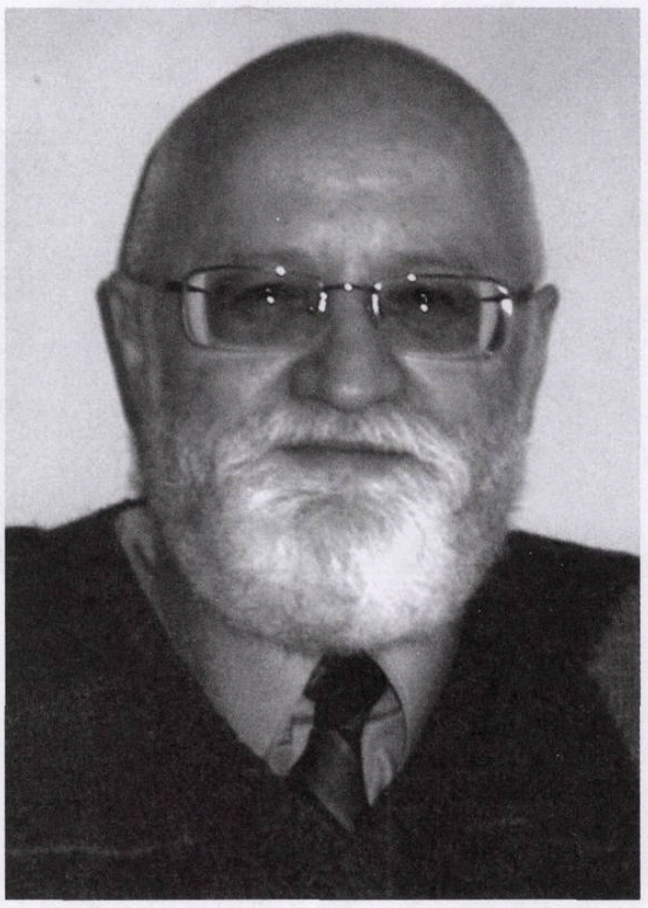

6 mai 1950, Braşov - 13 aprilie 2013, Vişeu de Sus

Poet, prozator. Facultatea de Istorie-Filologie din Sibiu a UBB (1973). Debut editorial în volumul colectiv ***Popas în Hiperboreea***, 1980.

Volume: ***Clipele, cuvintele...***, versuri, 2001; ***Tripticul mielului paşnic***, versuri, 2002; ***Pe ţeava puştii***, proză scurtă, 2002; ***Dinspre Soare răsare***, haiku şi tanka, 2003; ***Nostalgii intermediare***, haiku şi tanka, 2003; ***Despre supliciile perfecte***, versuri, 2003; ***Mereu se întâmplă ceva pe drumul spre rai***, roman, 2004; ***De-a-ndoaselea/De-a v-aţi ascunselea***, 2004; ***Zburând spre Kumamoto***, haiku şi tanka, 2005; ***Invitaţie otrăvită***, versuri, 2006; ***Viaţa asta inventată***, proză scurtă, Cluj-Napoca, 2007; ***În căutarea celuilalt***, proză scurtă, 2007; ***Jogging***, versuri, 2008; ***Ghilgameş***, teatru, 2008; ***Copilăria cea de toate zilele***, proză scurtă, 2009; ***La margini de împărăţii***, proză scurtă, 2010; ***Oameni sub vremi***, proză scurtă, 2010; ***Cartea de poveşti***, basme, 2011; ***Impromptu***, roman, 2011; ***Aceasta este calea***, haiku şi tanka, 2011; ***Ferestre deschise de vânt***, antologie, vol. I (proză scurtă), vol. II (poezie), 2011.

Prezent în: ***Cartea mea fermecată***, 2009; ***Apus de soare***, antologie româno-franceză de haiku, 2010; ***Când greierii tac...***, antologie română de haiku, 2010; ***Antologia prozei scurte transilvane actuale***, 2010; ***Caietele de poezie Lucian Blaga***, 2010; ***Varză à la Cluj. Bucate felurite de scriitori povestite***, 2010.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.

Mărturisiri despre opera scriitorului

„Poetul Marian Nicolae Tomi vine în orizontul de aşteptare al cititorului cu o carte realmente strălucită (***Clipele, cuvintele...***), rezolvând în bună măsură exigenţele receptorului aflat nu de puţine ori în criză... În dialogul său cu divinul, poetul aproape că obligă lexicul la simplitate, ferindu-se a ne sugera sentinţe şi trăgând peisajul într-o, i-aş spune, dimineaţă a sufletului. Există în textele sale o amăgitoare prospeţime, tonul grav, insinuat cu dibăcie, deconspiră o angoasă deloc străină omului contemporan: întâlnirea cu necunoscutul şi frica de moarte." (Gavril Ciuban, în „Millenium", nr. 1/2002).

„Cele patru secţiuni ale volumului de debut (***Clipele, cuvintele...***) dezvăluie un poet de sensibilitate fragilă, meditativ, atent cu tandreţe la spectacolul vieţii imediate şi capabil să extragă lămuriri poetice din reflexivitate... Ca şi cum terţinele din prima sa carte de poezie se dovedeau a fi nu îndestul de încăpătoare pentru lucrarea poetică, autorul procedează în (volumul) ***Tripticul mielului paşnic*** la aglutinarea în poem a mai multor secvenţe (...) după un plan, nedat pe faţă, dar sugerat de simbolizarea creştină... ceara cuvintelor se înmoaie de căldura umană spre exasperarea spiritului poetului, care visează arhitecturi incoruptibile. În această situaţie chiar şi cumpătarea verbală pe care o practică i se pare un dezmăţ al vorbirii." (Ioan Moldovan, în „Familia", nr. 2/2003).

„***De-a'ndoaselea/De-a v-aţi ascunselea*** este un experiment liric pe care îl propune M. N. Tomi spre a ne mai copilări, cu bună ştiinţă... Adesea limbajul curajos este un «*porumbel călător*» care nu transmite nici un mesaj. Rămânând mai mereu la nivel de experiment atât lingvistic, dar mai ales al gestului, M. N. Tomi încearcă să ne bruscheze o oarecare monotonie, o oarecare comoditate în care cel mai adesea ne-am cantonat. N-aş zice că mă dau în vânt după o astfel de poezie şi nici după un asemenea mod de abordare. Dar..." (Emilian Marcu, în „Convorbiri literare", nr. 6/2005).

„Există cărţi care trebuie numai citite, nu comentate; citite în singurătate, cu bucurie sau cu strângere de inimă. Volumul acesta (***Invitaţie otrăvită***) se numără printre cele din urmă. Litanie, elegie, psalmodie «*la despărţirea de fiul meu (avea 27 de ani)*» - scrie autorul într-o dedicaţie reţinută, bărbăteşte, cu atât mai tuşantă. Structurat în trei secţiuni ***La mâna lui Dumnezeu***, ***Invitaţie în patul lui Procust*** şi ***Ultima tăcere ce-o aud***, fluxul poematic se ipostaziază în figuri ale sfâşierii lăuntrice, ale bocetului spăşit şi imploraţiei, ale gestului de răzvrătire adresat pieziş-arghezian unui Dumnezeu de nestrăbătut în căile sale. ***Rugăciune II*** apare ca un poem al dezesperării de o necruţătoare autenticitate, parcă rupt din cele mai abisale bolgii ale lumilor lui Dostoievski. Sau mai degrabă aici vorbeşte un Iov rătăcit în credinţa sa, împins a rupe contactul cu Jahve, dincolo de voluptatea abandonului, în iluzia «*punctului care le conţine pe toate*», «*gaura neagră din univers*». Citim cutremuraţi de spiritul «*frânt*», descumpănit, al blândului profesor de istorie de la liceul Bogdan Vodă din Vişeu de Sus: «*Pedepseşte-mă, Doamne!...*» Contrapunctic, la o astfel de implorаţie «*Dumnezeul meu e dus cu treburi prin alt târg*», asta da, atât timp cât «*afară Soarele tocmai apune/înăuntru/cineva nevăzut se străduieşte să cânte*» şi «*lumea forfoteşte pe străzi/bucurându-se de ziua Sfântului Andrei*». Andrei, numele «*fiului rătăcit*»... Un volum puternic, necruţător, demn ca dicţiune a suferinţei conţinute, de neepuizat la singură lectură, asupra căreia merită să revenim". (Marian Drăghici, în „Viaţa Românească", nr. 1-2/2008)

Bocet II

Adio, prieteni, adio!

Ne vom revedea în alt Pantheon
mai etern decât cel din care fugim
acum alungaţi de patimi
şi de uzura pieselor unice
în care s-a'mbrăcat
- fără voia noastră -
carnea noastră cea de toate zilele
carnea ce-o purtăm peste oase
ca pe-un costum scos de la naftalină
la aerisit pe-un umeraş din plastic.

Adio, deci, prieteni şi iar adio!

Până sunt viu să vă mai pot minţi
puţin
despre firida din care fugiţi
şi-n care-o să ajungem cu toţii
înghеţaţi şi în sfârşit purificaţi.

Adio! Concluzionez: Adio!

Marian Nicolae Tomi

„Este vizibil de la început că un prozator precum M.N. Tomi, cel puţin aşa cum o arată în volumul ***Viaţa asta inventată*** este preocupat, într-un mod mai mult decât vizibil de problema ordonării textuale, în aşa fel încât felul în care este gândit volumul de povestiri să genereze semnificaţii suplimentare celor degajate de naraţiunile propriu-zise... Povestirile amestecă proiecţiile, trec dintr-un registru în celălalt, probând această stranie regulă existenţială, a trecerii din viaţă în vis, din vis în viaţă. Dincolo de un posibil joc, accentul povestirilor este pus pe dimensiunea dură a vieţii, fiind căutate imagini puternice, uneori mergând chiar spre o violenţă imagistică totală, determinându-se astfel un gen de naturalism special... Meritul povestitorului (în ***Mielul lui Hans***) se vede mai cu seamă atunci când se face trimitere spre hăţişul de acte normative sau când se fac aluzii străvezii la beneficiile naturii de altă dată... Altminteri (***Baronii***) este cel mai naturalist text din volum, derulând imagini ce ţin de tipologia socială de după '89 într-un sat cu nume potrivit, Cârduri... În a doua parte a volumului sunt două povestiri, construite în sens invers faţă de primele; personajele pun accent pe starea de visare, pe posibilitatea de a construi lumi paralele, replici ale lumii trăite.... Capacitatea fabulatorie a acestuia (Valentin) determină şi naraţiunea din naraţiune, în care se edifică o posibilă poveste de dragoste... dacă prima parte a povestirii (***Refectoriu***) este păcălitoare (după o regulă pe care autorul o cultivă cu pricepere) prezentând o scenă domestică a consumării cinei ce este însoţită de spunerea poveştii mereu întreruptă, a doua parte intră în registrul de imagine grea cu care ne obişnuim în acest volum... Rezultă un volum bine închegat, în care autorul îşi atinge intenţiile propuse, validând o scriitură matură şi o ştiinţă a observaţiei şi a cultivării amănuntului captivant, aşa cum ar trebui să fie, de altfel, proza scurtă de calitate." (Constantin Dram, în „Convorbiri literare", nr. 3/2009).

„Gravă şi jovială este transpunerea realului în imagini artistice, indiferent de genul literar abordat. ***Jogging*** cu Marian Nicolae Tomi cuprinde versuri jucăuşe, ironice şi grave totodată. ...Spre deosebire de cărţile sale de proză, cu tentă existenţialistă, de explorare a cenuşiului, dar şi a firelor de lumină din noi, cartea recent apărută (***Copilăria cea de toate zilele***) se vrea o transpunere a copilăriei văzută prin ochii unui matur. Şi totuşi nu este o carte pentru copii. Peste tot autorul dă cu bobârnace meditative lumii narate...Tonul textelor e pe undeva profesoral, sfătos, bine articulat." (Ion Burnar, în „Informaţia zilei", 15 mai 2010).

„Modelul triadic (în ***Tripticul mielului paşnic***) este înscris într-un limbaj cvasi-apocaliptic... Dacă pentru unii poezia e obsesie (trei strofe de câte trei versuri), pentru alţii e eliberare, pentru unii şi alţii e moarte şi dragoste, simultan, pentru autorul de faţă poezia e jertfă: ce se sacrifică, ce se dăruieşte rămâne de înţeles doar din lectura poemelor ca atare." (Amalia Voicu, în „Poezia", nr. 3/2003).

„E drept că nu chiar toate textele ating prestigiul cuvenit... Sunt mereu interesante poemele economicos planând într-un număr fix de rânduri... Nădejdea mea că, mai adăugând versuri, veţi îngădui în rostul ei bun această amânare (Constanţa Buzea, în „România literară", nr. 47/2005).

„... un surprinzător roman despre trecutul nostru apropiat (este) ***Mereu se întâmplă ceva pe drumul spre rai***... Cu o mare eleganţă stilistică autorul descrie o lume crudă, absurdă, aflată în pragul descompunerii, din care Dumnezeu, impasibil, s-a retras... Cele mai tulburătoare pasaje din carte sunt cele cu o mare încărcătură religioasă şi morală. Pagini întregi, răvăşitoare, în care autorul, un bun cunoscător al imaginarului colectiv, reuşeşte să creioneze cu multă finеţe portretele celor trimişi să piară, faptele nelegiuite ale ruşilor, o panoramă reală, vie, a răului în carne şi oase... Romanul lui M. N. Tomi este – la nivel ideatic, structural şi stilistic – unic în felul său, un act de curaj, înscriindu-se în cadrul scriiturilor privitoare la sângeroasele ideologii ce au marcat secolul XX." (Adriana Pop, în „Apostrof", nr. 4/2006).

Sándor Ziffer

Daniela SITAR-TĂUT

ROMÂNIA (...)

(*Urmare din pagina 6*)

Astfel, statul e într-adevăr „*unitar*" din punct de vedere administrativ, dar „*național*" se dovedește doar parțial. În Transilvania, Banat, Basarabia, Bucovina, Dobrogea „*românii depășeau nu cu mult pragul majorității absolute*" (p. 45). „*Performanta economie*" interbelică, percepută drept cea mai înfloritoare în anul de grație 1938, aduce România tot în clasamente codașe, ca în prezent: venitul brut, pe cap de locuitor, e ușor superior celui din Bulgaria și Cehoslovacia, dar mult diminuat față de cel din Ungaria sau Polonia și liliputan, dacă referirea se face la țările Europei Occidentale. La fel ca acum, intelectualii practică traseismul politic, iar înscrierea într-un partid constituie, potrivit unei afirmații a lui C. Rădulescu-Motru în jurnal, un fel de certificat, o poliță de „*asigurare în contra eventualelor nedreptăți de care puteam fi lovit*" (p. 52). Corul omagiilor închinate fie lui Carol al II-lea, fie lui Ion Antonescu nu sunt cu nimic mai paupere laudativ decât cele făcute lui N. Ceaușescu de către poeții-i de curte.

Nevoia unei *epoci de aur* (tradusă la maghiari prin nostalgia după Ungaria Mare și la slovaci după Moravia Mare), resimțită imediat după căderea comunismului, face din perioada interbelică un corn al abundenței culturale, economice, sociale. Exemplele recrutate din literatură (Tristan Tzara, E. Ionescu), istorie, filosofie, sculptură (C. Brâncuși) denotă o creștere semnificativă a elitelor, în diverse domenii. Istoricul evidențiază însă faptul că în această epocă un rol esențial în viața intelectuală, literară (Victor Brauner, Marcel Iancu, Jules Perahim, H.H. Maxy, Mihail Sebastian, Tristan Tzara, Felix Aderca, Max Blecher) îl au evreii, care modelează opinia publică, „*în primul rând prin trustul Adevărul-Dimineața*" (p. 57).

Cum rămâne cu onoarea? se întreabă Lucia Boia, urmărind slalomul de alianțe din perioada 1914-1944, schimbarea permanentă a taberei, în funcție de conjunctura politică, ce-i transformă pe români în trădători de frunte ai Europei, cu o credibilitate externă de rang zero. ***Convertirea la comunism*** aduce în prim-plan un alt paradox: deși țara cu cei mai puțini membri înainte de 1944, după alegerile parlamentare din 1946, aceștia, cu sprijinul Blocului Partidelor Democrate, vor ajunge majoritari, astfel încât în 1947 Partidul Comunist numără 700.000 de capete. Deși inițial cu o compoziție „*neromânească*" (bolșevici, evrei, maghiari), ulterior aceasta se va cosmetiza național. Atrași de beneficiile regimului, consecvenți politicii ancestrale de subordonare liderului, promovând lașitatea, duplicitatea, sistemul de „*pile*", românii vor avea, potrivit afirmației istoricului, un „*comunism dinastic*" și-l merită pe Ceaușescu, care a fost tot „*un fenomen românesc*" (p. 75). Istoricul sancționează atitudinea Bisericii Ortodoxe, care nu se opune demolării bisericilor decât prin acte de frondă individuală, cultivând o confortabilă politică a tăcerii și a sumisiunii.

Ultimele eseuri meditează cu privire la ***Confuzia valorilor. Mahalaua românească*** (pauperitatea dotării profesionale a universitarilor, plagiatul lui Ponta), la ***Brandul de țară. Mai sunt românii o națiune?*** (lipsa de interes față de profilul etnopsihologic, invazia rromilor, incapacitatea de a face ordine în patrie), ***Apatia la români***, ***Comedia politicii*** (reliefată în toate compartimentele vieții sociale) etc. Volumașul lui Lucia Boia, ***De ce este România altfel?*** (Humanitas, 2012) constituie un alt semnal de alarmă la adresa atipicității românești, o carte care, promovând uneori exagerat impresionismul demitizant, încearcă să atenționeze asupra unei stări de fapt îngrijorătoare: prezența României, permanent, pe ultimul loc, în toate clasamentele europene. Deși nu are o rețetă cu soluții care să pună țara pe o traiectorie etică oablă, care s-o scoată din marasmul actual, caramelizându-i imaginea externă, cartea este una a adevărurilor cu jumătate de gură, care pot fi însă devoalate într-un tom viitor.

Marian ILEA

TUFA DE (...)

(*Urmare din pagina 9*)

xxxxx

Plângerea comunității evreiești și a domnului Teselsky Agarian - comerciant armean din Medio-Monte către domnul primar

Domnule primar, vă informez că toți cetățenii evrei din Medio-Monte, comercianți și gospodari în acest minunat oraș, ne permitem să depunem Domniei-voastre această plângere prin care semnalăm cazurile de o extremă gravitate, înainte de a lua proporțiile fatale. Domnule primar, suntem unii dintre locuitorii cei mai pașnici din Medio-Monte. Suntem supuși ordinelor, legilor și regulamentelor ce ni se impun de către autoritățile în drept a o face. De asemenea, și în comunitate suntem ordonați, nelăsând nimic de dorit, căutându-ne fiecare de modestele noastre îndeletniciri. În ultimul timp însă, a survenit o întâmplare care ne îngrijorează, tulburând liniștea noastră de până acum, liniștea familiilor noastre, liniște care până în prezent, de decenii întregi, n-a fost atinsă prin niciun incident aici în Medio-Monte și care s-a făcut praf și pulbere.

Suntem acuzați pe stradă că înfometăm orașul. Noi aducem produsele de la Viena ori Debrecen, unde e vreme de război și prețurile au crescut. Domnule primar, ne bucurăm că putem oferi aceste produse la prețuri, ce-i drept, mărite, dar în Medio-Monte nu se moare de foame ca-n alte orașe. În loc de apreciere, primim înjurături chiar și-n fața șefului de poliție, domnul Popperl Arpad, care se teme și nu ne apără.

Ce se întâmplă acum, domnule primar? O sământă a urii a fost aruncată pe ici și pe colo și prinde rădăcini, devenind periculoasă pentru noi și pentru ordinea din Medio-Monte.

Față de acestea vă rugăm respectuos, domnule primar, cu un ceas înainte să luați măsuri referitor la ce v-am semnalat Domniei Voastre. Vă rugăm să interveniți în interesul ordinii și liniștii și drepturilor fiecăruia de a trăi în Medio-Monte.

Pentru comunitatea comercianților evrei din oraș, semnează domnul Idel Weiner

xxxxx

La 1 iunie, în acel an, a apărut „fluturașul" în Medio-Monte. Era o coală de hârtie cu un text. Mii de exemplare au acoperit caldarâmul. Sute de foi din alea se găseau prin curțile cetățenilor. Pe vitrinele magazinelor, fluturașii de hârtie erau lipiți cu aracet. În dimineața de 1 iunie, comercianții au deschis prăvăliile. Au botezat hârtiile alea „fluturași". Au citit textul. Era semnat cu inițialele unui anume K.A. Comercianții au închis prăvăliile. Medio-Monte s-a pustiit. A fost dimineața fără cetățeni a orașului. Textul „fluturașului" avea și titlu:

„Perversului armean Teselsky Agarian îi plac alternativele"

Cetățenii din Medio-Monte au citit acele minciuni sfruntate. Au priceput că-n orașul lor s-a întâmplat ceva rău. Au rămas închiși în casele lor.

xxxxx

Conținutul textului care a speriat cetățenii din Medio-Monte în dimineața zilei de 1 iunie

Cetățeni, cu toții știm că armeanul Teselsky Agarian e pervers. Dar nu spunem nimic. A sosit timpul s-o scriu și s-o spun eu: TESELSKY AGARIAN E PERVERSUL PRINCIPAL DIN MEDIO-MONTE! MAI SUNT ȘI ALȚII CARE-I CALCĂ PE URME! Hilda, Malka și Golda sunt doar trei dintre angajatele acestui individ. Când le-a văzut, perversul Teselsky și-a spus că-s „bucăți bune" și n-au cum să-i scape. Astfel de ocazii, acest mizerabil cetățean nu lasă să treacă pe lângă el. Ce vremuri frumoase a trăit acest individ până în această dimineață. A fost toată viața ca un porumbel bolnăvicios. A ciugulit din Hilda, din Malka și din Golda.

Toți cetățenii din Medio-Monte au știut. În afară de Piri, fraiera de nevastă-sa.

Acest mizerabil mai are o slăbiciune. Trebuie să se laude la amici cu ce femei are el. Știe bine toate astea evreul comerciant Idel Weiner, bunul amic al armeanului.

Acest Idel era gelos la culme pe succesul perversului afemeiat Teselsky Agarian. Sătul să-l asculte cum se laudă că de dimineață a început cu Hilda, la prânz cu Malka și seara cu Golda și complexat că el tăt gras și nasol și fără capac la minte era, Idel Weiner l-a pârât pe amicul lui, Teselsky Agarian, nevestei acestuia. I-a povestit încornoratei cum stă treaba. I-a spus tăt.

I-a spus că perversului îi place să alterneze, pentru senzații tari: una grasă cu una slabă, o babă cu una mai puștană, o strâmtă cu o largă.

Confruntarea dintre încornorată și cele trei angajate ale perversului a avut loc în centrul orașului nostru. În urmă cu o săptămână.

Vom reveni mai curând decât cred aceste putreziciuni din Medio-Monte cu noi dezvăluiri.

K.A.

xxxxx

Locul de adunare al evreilor din Medio-Monte a fost stabilit în pădurea de la Dealul Minei. Șeful de poliție Papperl Arpad l-a numit pe domnul Koveșdi Adalbert comandant al așezământului. Popperl Arpad i-a spus lui Koveșdi Adalbert: „Măi, o să-i spunem lagăr. Și îi băgăm aici pe toți. Apoi, la primul semnal, îi ducem la gară și în trenul lor îi trimitem într-un oraș pe care nu-l știu nici eu". Koveșdi Adalbert s-a frecat la mâini de bucurie. I-a spus șefului poliției din oraș: „Domnule, vom scăpa de toți! Asta trebuia să facem cu mult timp în urmă. Dar nici acuma nu e rău!"

Evreii și evreicele din Medio-Monte și-au părăsit prăvăliile. Nu mai locuiau în oraș. Cei norocoși s-au aciuat într-o baracă. Ceilalți în corturi. Au fost câteva familii de muncitori de la fabrica de spirt Spritz care au trăit sub cerul liber.

Comandantul Koveșdi Adalbert a început perchezițiile în dimineața de 6 iunie.

Condițiile sanitare erau deplorabile. Aprovizionarea cu alimente lipsea.

Comandantul Koveșdi Adalbert l-a adus în lagăr și pe armeanul Teselsky Agarian. Pe nevastă-sa a lăsat-o în pace.

Koveșdi Adalbert s-a apucat să-l bată cu un baston de cauciuc la tălpile picioarelor și pe cap pe Teselsky Agarian. Apoi, a făcut același lucru cu Idel Weiner.

Vaietele și țipetele celor doi s-au auzit până departe în pădure. Vaietele și țipetele celor doi s-au pierdut înspre Dealul Minei. Chinul a durat paisprezece zile.

Comandantul Koveșdi Adalbert a luat actele comerciantului Idel Weiner. Acela i-a spus să i le lase, că a muncit pentru ele toată viața.

Comandantul Koveșdi Adalbert l-a lovit cu un ciocan de cauciuc pe comerciantul Idel Weiner. Peste spate, peste gât și peste cap. Comandantul Koveșdi Adalbert i-a spus comerciantului Idel Weiner: „Măi, evreule, nu-ți trebuie niciun document acolo unde vei merge tu!"

Idel Weiner și-a luat haina în mână. A încercat să iasă din biroul cu pereți de scândură.

Comandantul Koveșdi Adalbert i-a mai aplicat un pumn peste cap. În dreptul frunții. Deasupra urechii. Comerciantul Idel Weiner a căzut jos. A fost târât în șopron de către Koveșdi Adalbert.

După două ore, doctorul evreu din Medio-Monte, Rasenfeld Armin, a constatat decesul domnului Idel Weiner.

Teselsky Agarian, Aranka Weiner și ceilalți evrei din Medio-Monte au fost îmbarcați și închiși în vagoane în ziua următoare.

Plecau într-o călătorie spre un oraș necunoscut.

Pe tăbliile de lângă scările de urcare ale fiecărui vagon, domnul comandant Koveșdi Adalbert scrisese cu cretă: Auschwitz. Primise numele orașului de destinație de la comandantul poliției, Papperl Arpad.

xxxxx

Nevasta domnului Idel Weiner, doamna Aranka, scrisese în jurnalul ei poetic următoarele fraze: „A fost o iarnă grea. Frigul îți îngheța oasele. Troiene. Nămeți. Și un râu înghețat. Geamurile, cu desenele florale ale iernii, ascundeau pustietatea de afară. Când șuieră vântul parcă ar compune o melodie. Dacă aș fi în Medio-Monte, zi și noapte ar dudui focul în sobe. Aș privi luna cu lumina ei pală ce dă o strălucire de argint zăpezii înghețate. Gunar bacsi și-ar încălzi trupul cu câteva pahare la birt.

Lumina e stinsă de mult.

La stânga tapițerului de pe strada Bisericii, e o străduță de legătură cu strada Căprioarei. Acolo, în zăpadă, o tufă de coacăz negru... a fost odată ca niciodată... că de n-ar fi fost nu s-ar fi povestit..."

REVISTA REVISTELOR

Hugo Mund

PRO SAECULUM

Anul XII, nr. 1-2 (85-86) – 15 ian. – 1 mar. 2013 revistă de cultură, literatură şi artă

„Pro Saeculum", nr. 1-2 (85-86)/ian.-mart. 2013, un număr bogat în pagini (214) şi în conţinut, cu semnături reprezentative. Reţine atenţia editorialul ***Despre megalomanie***, semnat de redactorul-şef Mircea Dinutz. Definind megalomania *„ca o stare psihică patologică, rareori reprezentând un pericol social"*, care *„se manifestă printr-un delir al grandorii personale ce se asociază - în unele cazuri - cu un sentiment acut de persecuţie"*, editorialistul identifică mai multe nume de scriitori *„suferind"* de această *„boală"*. Între cazurile tipice autorul citează numele lui A. Toma (1875-1954), un poet obscur, care, deşi lipsit de talent poetic, se aşază în rândul marilor scriitori, ataşat valoric lui M. Eminescu şi care, dacă n-ar fi murit în 1954, ar fi devenit, probabil, prima *„perlă"* megalomană a proletcultismului. Între scriitorii reprezentativi ai literaturii române cu accente de megalomanie, Mircea Dinutz îi citează pe Al. Macedonski, cel care se considera egalul lui Dante, pe Duiliu Zamfirescu, egalul lui Lev Tolstoi, Mateiu Caragiale, obsedat de magia titlurilor nobiliare etc. Asemenea semne se întâlnesc şi la unii dintre contemporanii noştri. În sumarul revistei semnează nume importante: D. R. Popescu, Ion Pop, Magda Ursache, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Popa, Petre Ursache, Octavian Şoviani ş.a.

MIŞCAREA LITERARĂ

Revistă de literatură, artă, cultură
SERIE NOUĂ

„Mişcarea literară" (nr. 4/44, 2012), număr dedicat poetului Teohar Mihadaş, *„un destin literar întrerupt de ani de puşcărie politică"*, un poet *„singular şi singur"*, unul dintre scriitorii intraţi în viziunea sistemului securist, devenind o victimă a acestuia. Despre personalitatea şi opera lui T. Mihadaş s-au pronunţat: Andrei Moldovan, ***Dimensiunea hieratică a poeziei***; Vieru Cristian, ***Teohar Mihadaş - lirica originilor***; Virgil Raţiu, ***O carte despre refuzul minciunii***; Zorin Diaconescu, ***Teohar Mihadaş - memorialistica universului concentraţionar românesc***; Gheorghe Pârja, ***Teohar - darul lui Dumnezeu***; Mircea Popa, ***Efigie în bronz: Teohar Mihadaş*** ş.a. Volumul include numeroase cronici şi recenzii, între care amintim comentariul lui C. Cubleşan: ***„Cântecele lui Vasile Dâncu***, *poetul legat prin toate firele de glia strămoşească, de mediul neviciat al naturii. Aici, în satul ca vatră a veşniciei - cum zice Lucian Blaga - poetul se simte el însuşi, stăpân pe gândul şi pe simţirea sa"*. Nu lipsesc poeziile, proza, prezentări de cărţi şi reviste. Reţine atenţia în mod deosebit dialogul lui Stelian Ţurlea cu Niculae Gheran, editorul lui Liviu Rebreanu, dialog în care se regăsesc detalii importante de istorie literară, referitoare la editarea lui Rebreanu. *„Ediţia critică"*, în opinia lui Niculae Gheran, *nu se rezumă la reproducerea operelor publicate de Rebreanu în volume, ci surprinde şi modificările efectuate de el în zecile de versiuni"*.

atitudini

anul XI, nr. 3 (72), martie 2013
Casa de Cultură „I. L. Caragiale" a Municipiului Ploieşti

„Atitudini", nr. 3 (72), martie 2013, revistă editată de Casa de Cultură „I. L. Caragiale" din Ploieşti. Este un număr omagial, dedicat lui Nichita Stănescu cu ocazia împlinirii a 80 de ani de la naştere. În cuprinsul revistei se regăsesc articole care readuc în memorie momente din viaţa familiei şi a poetului. Amintim în acest sens notele semnate de Vera Popescu: ***Amintiri de familie despre Nichita***; ***Amintiri din Piaţa Amzei*** de Ştefan Badea, dar şi notele pe marginea poeziei lui Nichita: ***Note de lectură***, ***Operele imperfecte***, ***Comunicarea poetică a debutantului Nichita Stănescu*** de Traian D. Lazăr etc. Partea cea mai consistentă a revistei este ocupată de iconografie. Regăsim numeroase fotografii cu portretul poetului în diferite ipostaze, de la cele de familie din perioada prunciei, în preajma părinţilor, a soţiei şi a celor apropiaţi, la cele de maturitate. Cele mai multe îl prezintă pe poet în viaţa literară, împreună şi în preajma unor personalităţi ale timpului.

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXIV (serie nouă din 1990) nr. 114-115 (3-4 / 2013)

„Dacia literară", nr. 3-4 (114-115)/ 2013, se deschide cu reproducerea unei frumoase poezii de Magda Isanos: ***Vis vegetal***: *„Vreau, suflete, să mă dezbar de tine/şi să trăiesc ca pomii de pe vale,/cu flori în locul gândurilor tale,/o viaţă fără rău şi fără bine"*. Istoricul Alexandru Zub îl aduce în memorie pe principele Nicolae al României, aşa cum este surprins de Anghel Popa, o preocupare legată de noua restituire istorico-biografică privitoare la Principe. Ioan Holban comentează pe marginea poeziei lui Ion Stratan, considerat unul dintre cei mai interesanţi optzecişti.

Un spaţiu larg este ocupat de răspunsurile date la ***Chestionarul cu accente ludice*** formulat de Lucian Vasiliu. Între respondenţi se numără: Paul Aretzu, Mircea A. Diaconu, Nicolae Prelipceanu, Eugen Simion. Reţine atenţia eseul ***Orfeu, cel cu nume faimos***, semnat de Svetlana Paleologu-Matta (Elveţia), regretatul Graţian Jucan vorbeşte despre ***Liviu Rebreanu în Bucovina***, Ionel Necula despre ***Revista naţională română (1912-1915)***, Nicolae Scurtu aduce ***Întregiri la biografia Otiliei Cazimir (Studiu şi corespondenţă inedită)*** etc. La rubrica ***Ex Libris*** sunt semnalate apariţii recente. Nu lipsesc comentariile şi recenziile pe marginea unor cărţi.

TRIBUNA

„Tribuna", nr. 254, continuă serialul dezbaterilor pe teme ale vieţii literare actuale. Reţin atenţia opiniile polemice semnate de Aura Christi cu adresă la grupul Liiceanu, Pleşu, Patapievici, Cărtărescu (***Dictatura vedetelor cu papion?***, p. 4). În acelaşi ton polemic, Mircea Arman, directorul revistei „Tribuna", făcând referire la volumul lui Gabriel Liiceanu, ***Despre minciună*** (Editura Humanitas, 2006), în una din notele comentariului afirmă: *„Nu cunoaştem nicio lucrare a d-lui Liiceanu care să merite a fi numită cercetare filozofică. Scrierile de sorginte literară, de genul jurnalelor şi epistolarelor, apelurilor (...) sau «certurilor» nu au cum să fie numite «cercetări» filozofice"*.

În cuprinsul revistei se regăsesc proza ***Bătrânul şi fata*** de Paul Goma, interviul realizat de Alexandru Petria cu prof. Zoe Petre: ***Republica literelor nu poate fi liberă dacă cealaltă, republica adică, nu e liberă***, numeroase cronici şi comentarii pe marginea unor cărţi recente.

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

„Familia" (nr. 2/febr. 2013), director Ioan Moldovan. Sobră şi elegantă, ca de obicei, propune un sumar bogat şi variat: poezie şi comentarii de critică şi istorie literară, prezentare de cărţi, corespondenţă etc.

Comentariile critice ocupă un spaţiu generos şi sunt susţinute de nume cunoscute. Reţin atenţia cele semnate de Alex Cistelecan, ***Un poet de 17 minute şi jumătate*** (Mircea Ivănescu), Cornel Munteanu, ***Lecturi eminesciene plurale***, cu referire la volumul ***Eminescu explicat fratelui meu*** de Ioana Bot, Ion Simuţ, ***Roman licenţios, confesiune terapeutică*** (Florin Ardelean, ***Folie à trois***), Mircea Morariu, ***Aşa s-a născut omul nou - În România anilor '50*** etc.

Poezia, substanţial prezentă, este semnată de Vlad Moldovan, Minerva Chira, Irina Lucia Mihalca, Nicolae Coande. Sunt publicate traduceri din poeţi maghiari: Jász Attila, Rácz Péter, Takács Zsuzsa. Reţine atenţia grupajul de scrisori ale Constanţei Buzea către Minerva Chira.

CULTURA

Fundaţia Culturală Română

„Cultura", nr. 12 (4 aprilie 2013). În secţiunea ***Revista revistelor***, susţinută de mulţi ani de C. Stănescu, în comentariul ***Cronicarii „României literare"***, autorul este de părere că revenirea lui Daniel Cristea-Enache în redacţia revistei a contribuit la întărirea colectivului de critici literari, la sporirea valorii şi la diversificarea conţinutului, la modernizarea comentariului critic. Între criticii de primă mărime este amintit Paul Cornea, iar între tineri Alex Goldiş, autorul unor excelente comentarii.

Editorialul semnat de Ionuţ Vulpescu: ***Papa Francisc: supunere, sărăcie şi castitate*** ar putea fi privit ca un semnal dat acelora care, prin bogăţii acumulate, numai ei ştiu cum, sfidează tot ce este de bun simţ. Prezintă interes şi cronicile semnate de Ştefan Baghiu, Alex Goldiş, Gianina Druţă, George Neagoe, Constantin Coroiu ş.a.

Un comentariu aparte este cel semnat de Ion Simuţ, ***Trăsăturile definitorii şi proiectele criticului***, în care sunt redate proiectele şi realizările criticului şi istoricului literar Eugen Simion în sfera istoriei şi a criticii literare. În opinia lui Ion Simuţ, *„prin sensul pledoariilor sale, prin scriitorii promovaţi şi valorizaţi, prin direcţiile critice susţinute, Eugen Simion este un spirit european deschis, optând pentru marile valori ale modernităţii"*. Proiectele sale, realizate prin monumentalul ***Dicţionar general al literaturii române*** (ediţia în şapte volume şi cea în două volume) şi seria de ***Opere fundamentale***, în care a editat un număr important din scriitorii clasici, conturează personalitatea criticului în pragul împlinirii a 80 de ani de viaţă.

LITERE

„Litere", nr. 2/febr. 2013, revistă lunară de cultură a Societăţii Scriitorilor Târgovişteni. Director Tudor Cristea. Un număr bogat tematic şi în semnături. La rubrica ***Breviar***, Barbu Cioculescu publică un fragment din volumul în pregătire ***Amintirile unui uituc. Exerciţii de memorialistică***, vol. II, iar Tudor Cristea un comentariu la primul volum al acestei lucrări. Alex Ştefănescu, sub titlul ***Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri***, continuă serialul comentariilor pe teme eminesciene, de data aceasta pe marginea poeziei ***Epigonii***.

Din sumar se desprind mai multe cronici şi comentarii pe marginea unor noi apariţii semnate de Margareta Bineaţă, Henri Zalis, Daniela-Olguţa Iordache, Ana Dobre, Ioan Adam, Constantin Eretescu, poezii de George Anca, Silvia Bitere, Grigore Grigore, Ion Mărculescu, Corneliu Berbente etc.

Nu lipseşte nici proza. Între semnatari, amintim: Diana Vrabie, Vasile Romanciuc, Iarman Poppart, Iulian Filip.

Istoricul literar Nicolae Scurtu (prezent, de altfel, de ani buni într-un număr mare de reviste) vine cu un comentariu doct şi cu un grupaj de corespondenţe inedite privitoare la Arhiepiscopul Sibiului şi Mitropolitul Transilvaniei, marele cărturar Antonie Plămădeală. Nu lipsesc câteva articole comemorative: ***Radu Cârneci - 85***, ***Marin Preda - 90***.

Săluc HORVAT

Traduceri

Luis Raúl CALVO

Născut în 1955, Luis Raúl Calvo locuieşte în Buenos Aires, Argentina. Este poet şi eseist, director al revistei literare „Generación Abierta" (Letras-Arte-Educación), fondată în anul 1988 şi care a fost declarată în anul 2000 „Revistă de Interes Cultural a oraşului Buenos Aires" de către legislatura oraşului Buenos Aires. Revista a obţinut premiul Puma de Plata 2009, acordat de către Fundación Argentina para la Poesía. Colaborează la diverse publicaţii din Argentina şi din exterior. Poemele sale au fost traduse în engleză (Flavia Cosma şi Carmen Vasco), în franceză (Duilio Ferraro), în portugheză (Antonio Miranda şi Lourdes Sarmento), în română (Flavia Cosma) şi în italiană (Antonio Aliberti şi Gladys Sica). A obţinut diverse distincţii literare. Opera sa este inclusă în mai multe antologii şi site-uri web de poezie, atât în Argentina, cât şi în afara ţării.

Printre publicaţii mai importante menţionăm: ***Tiempo dolorosamente resignado*** (Ediciones „Generación Abierta", 1989); ***La anunciación de la partera*** (Ediciones Correo Latino, 1992); ***Calles asiáticas*** (Editorial Plus Ultra, 1996); ***Bajos fondos del alma*** (Ediciones „Generación Abierta", 2002); ***Belleza nómade*** (Ediciones Generación Abierta, 2007); ***Nimic pentru aici, nimic pentru dincolo***, antologie de versuri în limba română (Editura Gens Latina, România, 2009); ***Nada por aquí, nada por allá***, antologie poetică (Ediciones Generación Abierta, 2009); ***Profane Uncertainties***, antologie poetică în limba engleză (Ed. Cervena Barva Press, USA, 2010); ***Breve Anthologie Poetique*** (Ed. L'Harmattan, Paris, France, 2012)

În 2010 a imprimat primul său album musical, „¿Cuál es la verdad de lo vivido?"- Cântece urbane - pe versurile şi muzica proprie.
http://www.generacionabierta.com.ar/

Generaţia Deschisă* după 20 de ani

Poate că din întâmplare ne vom recunoaşte
În pozele vremii
Ca o umbră palidă ce acoperea odată
Largul Oceanului Atlantic.

O ironie crudă, doar paginile îngălbenite, numai ele singure
Vor sta mărturie acelor timpuri,
Vor dovedi că am trăit apusul unui vis, realitatea fragmentată
A unei vechi utopii, dorinţa de a recupera
Adevăruri de pe buzele muzelor antice ale Olimpului.

Mulţi dintre noi au plecat deja, pentru a se regăsi
La malul altor râuri, în alte regiuni ale sufletului.
Pasiunea sângelui nu mai poate invada teritoriile ce separă
Ceea ce frumuseţea uneşte în tăcere.

Da, ne vor rămâne cuvintele,
Cel puţin ele, vorbele
Vor rămâne pe urmele noastre,
Vocile dezolate ale memoriei,
Ale efemerului, ale uitării.

*Mişcare de literatură şi cultură,
Buenos Aires, Argentina

Scaunul gol

Cu faţa la soare, povestea noastră
Nu recunoaşte decât o parte a scaunului.
Acest vid ce-a rămas gravat
În adâncul oglinzilor şi care reflectă lugubru
Candoarea iscoditoare
A unor inimi mizerabile,
Ce se ascund la venirea nopţii.

Dincolo de crepitudinea infernului
Oasele adormite se recunosc între ele,
Rigide şi opărite.

În această cameră un bărbat
Se abandonează morţii zi după zi.

Azi multe dintre fiinţele acestea
Se aventurează să petreacă noaptea
În uitare.
Se deşteaptă în zori, beau o gură
De cafea şi îşi imaginează
Că frumuseţea în toată plenitudinea sa
Se găseşte undeva,
de partea cealaltă a pământului.

Înstrăinare

Această epidermă care tânjeşte după pielea acelei femei
se preface în însăşi epiderma acestei dorinţe.

Chiar dacă zodia raţiunii invocă
alte credinţe, alte apostolate,
povara covârşitoare a acestei pasiuni îi obligă s-o perpetueze
iremediabil în trupurile lor.

Acum ei ştiu că drumurile
care separă povestea lor de dragoste sunt tot atât de întinse
precum infructuoasa speranţă a unei reîntâlniri;
de aceea parcurg în memorie fiecare secundă petrecută împreună
şi deţin timpul în această secundă.

Ceea Ce nu A Fost

Acum, după ce am descoperit
Originea tăcerii în cuvinte,
Sufletele noastre se rostuiesc cuminţi
La orizont.

De azi înainte nu va mai fi loc pentru îndoieli,
Nici nu vom mai privi cu aceiaşi ochi
Eternitatea luminii.

Neantul va acoperi cărările ample
În haina-i întunecată de iunie,
Şi, cu blândeţe, vom lăsa să treacă de la noi,
Scrumul acelui lucru care nu a fost.

Poate că, mânaţi de recile impulsuri
ale raţiunii,
Îl vom saluta, conducându-l în trecerea sa vertiginoasă
Până la porţile hăului.

Singuri îngerii ne mai pot salva.

Credulitate

Ne vine greu să percepem, să auzim şi să vedem
cu aceleaşi simţuri această scurtă
povestire despre care ştim
că se repetă. Nu e vorba că ne-am îndoi de
bunele intenţii, nici că am da
de-o parte noile credinţe care
pigmentează crezul cuvioşilor.

Octav Băncilă

Se întâmplă însă că ne-am obosit să tot permitem
ca ireverenţa vechilor sentimente
să pună stăpânire
pe stările noastre de spirit, la urma
urmelor suntem umani şi muritori şi
am văzut de multe ori căzând
prin crăpăturile coşmarurilor visate de Tuñón*
privirea pierdută
a inocenţei.

*Gonzales Tuñón, Raúl (1905-1974): poet şi jurnalist argentinian

Viaţa Reală

Viaţa reală este o preoţie
Erodată.
În măreţele oraşe
Mii de credincioşi îşi încredinţează sufletele,
Ca să-şi potolească focul cărnii
La mila aurită a pomenilor,
Ordinul religios al zilelor
Ce vor veni.

Am lăsat totul în mâinile zeilor,
Am lăsat totul pe seama Divinităţii,
A Postului Paştelui şi a sfintelor
Evangheli.
Eram buni şi curaţi şi solul
Paradisului constituia
Averea noastră cea mai de preţ.

Dar tu, cel care ai renegat dogmele şi obiceiurile
Şi ai ales libertatea orbilor
În locul promiselor împărăţii
Ale înţelepciunii, hoinăreşti azi
Prin ceaţa groasă a amurgului,
Şovăind cu capul plecat
Şi cu mâinile împleticite într-un banchet îndoielnic.

Într-o cameră de hotel

În această cameră de hotel, un bărbat şi o femeie
au pecetluit un pact de imagini biblice,
au băut din vinul Paradisului şi s-au abandonat pasiunilor
carnale ale dorinţei.

Ea purta în adâncul istoriei sale fragmente de dureri apoase,
un trist pelerinaj prin grotele stâncoase ale uitării,
înşelătoarea voce a clemenţei.

El o dezbrăcă şi întâlni în aceste gesturi de tentaţii interzise o relatare crudă
a plăcerii, îi mângâie sânii mari şi penetră
cu încetul în intimitatea ei de orfană.

Ea gemu până ce muri.

Prezentare şi traducere: ***Flavia COSMA***

anul XI, nr. 5 (120), mai 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• *Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor*

PAG. 3, 4 EUGEN SIMION - 80

• Gheorghe GLODEANU
- *Un spirit al amplitudinii*
• Adam PUSLOJIĆ
- *Lumea lui Eugen*
• Săluc HORVAT
- *Eugen Simion, editor al manuscriselor lui Eminescu*

PAG. 5 VITRINA

• Alexandru ZOTTA
- *Aurel Pop: prezenţa modelului cristic*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Una dintre cele mai autentice şi adevărate mărturii spirituale sosite din ţară”* (*Monica Lovinescu*)

PAG. 7 ORFEU

• Valeriu MATEI
- *Poeme*

PAG. 8-9 EUGEN SIMION - 80

• *Gheorghe PÂRJA în dialog cu academicianul Eugen SIMION*

PAG. 10 PROZĂ

• Dumitru HURUBĂ
- *Venirea investitorilor*

PAG. 11 COMENTARII

• Dumitru CHICAN
- *Un tezaur prea puţin cunoscut: lirica mistică sufică a Islamului*

PAG. 12-13 INTERVIU

• *Augustin COZMUŢA în dialog cu etnologul Ion TALOŞ*

PAG. 15 VARIA

• *Revista revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI

• David HART
- *Versuri* (prezentare şi traducere din limba engleză: Elena Daniela RADU)

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia de grup „Dincoace de deal”, a pictorilor Ioan Anghel NEGREAN şi Dorel TOPAN (Galeria UAP, Baia Mare)

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacţie: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

5 948485 970010

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

În prim plan: Irina PETRAŞ, preşedinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, criticul Gheorghe GLODEANU şi primarul Clujului, Emil BOC, la decernarea Premiului pentru critică universitarului băimărean

PREMIILE FILIALEI CLUJ A UNIUNII SCRIITORILOR

JURIUL Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor: Rodica MARIAN - preşedinte, Ion CRISTOFOR, Ioan-Pavel AZAP, Claudiu GROZA, KARÁCSONYI Zsolt, KIRÁLY Lászlo - membri.

PREMII PENTRU POEZIE:

Premiul *Lucian Blaga* – Marcel MUREŞEANU, ***Cu voia corbului***, Editura Eikon, 2012

Premiul *A.E. Baconsky* – Vlad MOLDOVAN, ***Dispars***, Editura Cartea Românească, 2012

Premiul *Al. Căprariu* – Maria PAL, ***Pasărea greier sau pseudonimul unui poet***, Ed. Napoca Star, 2012

Premiul *Negoiţă Irimie* – Daniel SĂUCA, ***Clopotele raiului***, Editura Eikon, 2012

Premiul *Szilágyi Domokos -díj* - FARKAS Wellmann Endre, ***L.D. hagyatéka***, Erdélyi Híradó Kiadó, 2012

Au mai fost nominalizaţi: Marius Conkan, Alice Valeria Micu, Mircea Petean, Echim Vancea, Andrei Zanca

PREMII PENTRU PROZĂ:

Premiul *Liviu Rebreanu* – Florina ILIS, ***Vieţile paralele***, Ed. Cartea Românească, 2012

Premiul *Ion Agârbiceanu* – Radu MAREŞ, ***Deplasarea spre roşu***, Editura Polirom, 2012

Premiul *Pavel Dan* – Ştefan MELANCU, ***Ultima femeie***, Editura Eikon, 2012

Premiul INTERART – Leon-Iosif GRAPINI, ***Capăt de linie***, Editura Eikon, 2012

Premiul Bálint Tibor-díj – HERTZA Mikola, ***Kísérteti jelleggel***, Hargita Kiadóhivatal, 2012

Au mai fost nominalizaţi: Corin Braga, Iulian Dămăcuş, Dorin Mureşan, Ovidiu Pecican, Radu Ţuculescu

PREMII PENTRU CRITICĂ, ISTORIE LITERARĂ, ESEU, PUBLICISTICĂ

Premiul *Mircea Zaciu* – Gheorghe GLODEANU, ***Narcis şi oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română***, Ed. Tipo-Moldova, 2012

Premiul *Ioana Em. Petrescu* – Mihaela URSA, ***Erotikon. Tratat despre ficţiunea amoroasă***, Editura Cartea Românească, 2012

Premiul *Adrian Marino* – Ion SIMUŢ, ***Vămile posterităţii. Secvenţe de istorie literară***, Editura Academiei Române, 2012

Premiul *Valeriu Anania* – Ioan PINTEA, ***Proximităţi şi mărturisiri***, Editura Cartea Românească, 2012

Premiul *I.D. Sârbu* – Vasile GOGEA, ***Mofteme***, Editura Charmides, 2012

Au mai fost nominalizaţi: Sanda Cordoş, Constantin Cubleşan, Cornel Munteanu, Mircea Muthu.

PREMII PENTRU DEBUT

Premiul *Marian Papahagi* – Claudiu TURCUŞ, ***Estetica lui Norman Manea***, Editura Cartea Românească, 2012

Premiul *Mongolu* – Alex VĂSIEŞ, ***Lovitura de cap***, Casa de pariuri literare, 2012

A mai fost nominalizată Emilia Faur

PREMII PENTRU TRADUCERI

Premiul *Eta Boeriu* – Virgil STANCIU: A.S. Byatt, ***Cartea copiilor***, Editura Nemira, 2012

Premiul *Teodor Boşca* – Diana COZMA: Eugenio Barba, ***Casa în flăcări. Despre regie şi dramaturgie***, Editura Nemira, 2012

Au mai fost nominalizaţi: Dinu Flămând, Ştefana şi Ioan Pop-Curşeu, Roland Szekely

PREMIUL *N. Drăganu* (**PREMIUL PRIMARULUI**) – pentru cărţi despre Cluj – ***Promenada scriitorilor*** (Irina Petraş, coord.), Editura Eikon, 2012

SPONSORI: Consiliul Local şi Primăria Municipiului Cluj-Napoca; omul de afaceri Remus Pop („Mongolu")

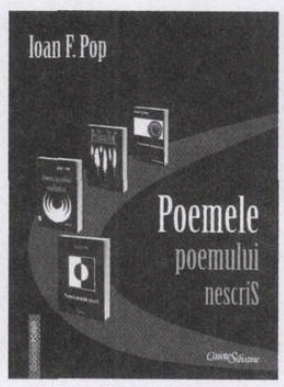

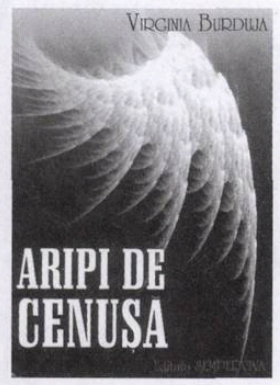

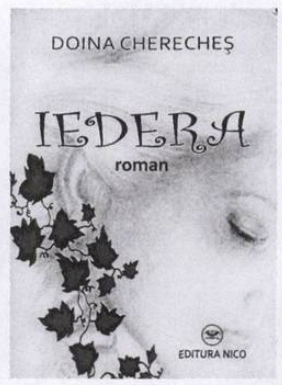

EVENIMENTELE LUNII IUNIE

- *Ziua Scriitorului*, ediţia a II-a
- *Zilele Revistei „Nord Literar"*, 28-29 iunie
- *10 ani de la apariţia primului număr al revistei noastre*

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Eugen Simion - 80

Ioan Arghel Negrean

Gheorghe GLODEANU

UN SPIRIT AL AMPLITUDINII

Printre numeroasele lucrări de referinţă pe care le-a dat Eugen Simion de-a lungul unei cariere impresionante se numără, fără îndoială, şi ***Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii***. Apărută la Editura Demiurg în 1995, cartea a fost prefigurată de o serie de eseuri extrem de pertinente consacrate marelui om de cultură. Dintre acestea putem aminti cele reunite în volumele ***Scriitori români de azi***, II şi ***Sfidarea retoricii*** sau prefeţele la volumul de povestiri ***În curte la Dionis*** şi la ***Integrala prozei fantastice***. *Cuvântul înainte* al cărţii oferă o serie de informaţii interesante atât despre geneza studiului, cât şi despre receptarea capricioasă a operei lui Mircea Eliade la noi după 1945, o receptare unde raţiunile ideologice substituiau criteriile estetice. Ordinea receptării critice este inversată, exegetul însuşindu-şi recomandarea făcută în anii '70 criticilor literari de către Roland Barthes de a privi dinspre prezent înspre originile literaturii. Eugen Simion şi-a început travaliul în urmă cu două decenii cu naraţiunile mitice şi şi-a încheiat demersul cu romanele existenţialiste scrise de Mircea Eliade în tinereţe. Metoda nu este însă însuşită întocmai, deoarece nu respectă cronologia receptării critice, ci urmează maniera tradiţională a cronologiei operei. Prefaţa se dovedeşte semnificativă şi pentru că deja în ea se emite o judecată de valoare ce se dovedeşte emblematică pentru întreaga carte şi a cărei valabilitate va fi dovedită pe parcurs: *„Eliade nu-i, în mod cert, un mare creator epic, dar este un scriitor care a contribuit enorm la înnoirea prozei româneşti şi a creat, prin naraţiunile fantastice şi mitice, un model în literatura română. Un model, care dă roade. Dovadă că a apărut în epoca postbelică o şcoală de proză fantastică*". Eugen Simion s-a numărat printre privilegiaţii care au avut ocazia să îl cunoască pe Mircea Eliade, iar omul Eliade i-a plăcut prin simplitatea, profunzimea şi curiozitatea lui intelectuală. Criticul se opreşte de data aceasta la proza autorului ***Nopţii de Sânziene***, lăsând la o parte corespondenţa, memorialistica şi lucrările ştiinţifice ale scriitorului, de care s-a ocupat parţial în ***Întoarcerea autorului*** şi asupra cărora promite să revină cu altă ocazie. Mai exact, trimiterile la memorialistică şi la opera ştiinţifică sunt făcute doar în măsura în care ele facilitează receptarea corectă a operei literare semnate de Mircea Eliade. Criticul nu uită să ne avertizeze asupra faptului că acesta nu este un studiu encomiastic, dar nici unul programatic negativ, cum sunt atâtea în ultimul timp. Eugen Simion realizează *„o lectură critică atentă la miturile şi la structurile interioare ale operei, atentă şi la omul care scrie şi vrea, printr-o scriitură migăloasă, nespectaculoasă, voit mediocră să-şi impună ideile*". La începutul şi la sfârşitul cărţii ni se oferă şi un portret al scriptorului Eliade, *„omul care nu se resemnează în eşec, spiritul obsedat de superstiţia procesului*". Cartea încearcă să răspundă la câteva întrebări fundamentale legate de importanţa operei literare a lui Mircea Eliade pentru cultura română. Iată câteva dintre acestea, în măsură să trezească de la bun început interesul cititorului: *„Prin ce este tipic şi atipic Mircea Eliade în generaţia şi în timpurile secolului său (căci sunt mai multe)? Ce-a adus regelui Marc acest Parsifal rătăcit în istoria religiilor? Ce-a mişcat, ce inerţii a distrus în proza românească admiratorul lui Papini şi imitatorul lui Joyce? Cât de profund este romanul său existenţialist şi cum se împacă, în opera de ficţiune din epoca maturităţii, mitologul cu prozatorul?*"

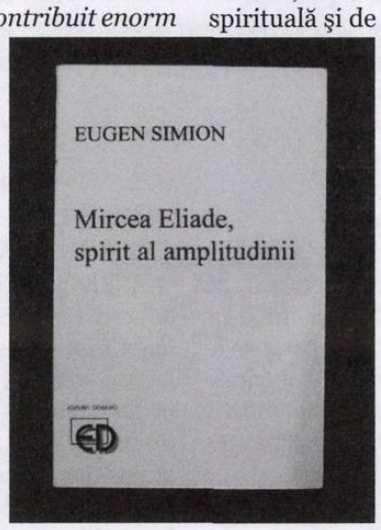

Mircea Eliade este considerat *„un spirit al totalităţii*", nu al fragmentului, cum sunt cei mai mulţi specialişti ai acestui secol. Criticul este surprins de spectaculoasa modestie a omului, de lipsa lui de orgoliu, de extraordinara mişcare a spiritului în eseuri, precum şi de luciditatea cu care acesta îşi construieşte destinul. Pornind de la scrierile de tinereţe ale autorului, E. Simion constată faptul că metaromanul este o inovaţie mai veche şi nu reprezintă o invenţie a „textualiştilor" din ultimele decenii. Reconstituind geneza ***Romanului adolescentului miop***, eseistul remarcă faptul că, în 1925, când Eliade scrie romanul său, nu apăruse încă celebrul roman al lui André Gide, ***Falsificatorii de bani***, operă care va impune un model narativ în proza modernă. Meritul lui E. Simion constă în faptul că relevă contribuţia esenţială a lui Mircea Eliade la înnoirea literaturii române, fără a menţine însă discuţia pe tărâm autohton, ci făcând întotdeauna trimiterile necesare la ceea ce se întâmplă în literatura occidentală. Criticul relevă meritele experimentului narativ ingenios realizat de Eliade la şaptesprezece-optsprezece ani şi apreciază tentativa sa de a oferi o nouă imagine despre psihologia adolescenţei decât cea impusă de Ionel Teodoreanu în romanele sale. Această nouă perspectivă asupra tinerei generaţii se realizează şi prin impunerea unei noi formule de roman. Prozatorul foloseşte tehnica autenticităţii şi a experienţei, refuză notaţia calofilă şi îşi imaginează romanul sub forma unui jurnal al autorului, care este şi naratorul din text. Romanul acesta e un exerciţiu ce pregăteşte cărţile experimentale de mai târziu despre tânăra generaţie: ***Întoarcerea din rai*** şi ***Huliganii***. E. Simion observă că M. Eliade descoperă o formulă de roman care va fi reinventată de prozatorii români (M. H. Simionescu, C. Olăreanu) peste o jumătate de veac. Criticul nu se lasă copleşit de „mitul" Eliade şi nu supralicitează scrierile prozatorului, dar nici nu le minimalizează importanţa. Ca urmare, aceste pagini nu se transformă într-un „exerciţiu de admiraţie", ci păstrează un ton obiectiv, menţinându-se în spiritul textului. E. Simion este impresionat de efortul de creaţie neobişnuit al tânărului scriitor, de deschiderea spirituală şi de tentativa sa excepţională de a înnoi stilul şi tematica prozei româneşti interbelice. Spiritul critic al exegetului rămâne însă mereu treaz, scopul fiind acela de a releva în ce măsură ambiţioasele proiecte epice ale autorului au şi o acoperire estetică.

E. Simion identifică mai multe axe stilistice în proza lui Mircea Eliade (critica interbelică a identificat deja două, una realistă şi alta iniţiatică, fantastică), direcţii ce se revendică de la estetica autenticităţii. Novatorii romanului interbelic - printre care se numără şi autorul ***Nopţii de Sânziene*** - substituie conceptul romantic de originalitate cu conceptul de autenticitate. Prin trăirea autentică a evenimentelor şi prin spiritualizarea conflictului, Eliade tinde să schimbe tipologia şi problematica epicii. Eugen Simion clarifică numeroasele concepte cu care operează scriitorul şi atrage atenţia asupra faptului că M. Eliade este *„cel dintâi care introduce în literatura română o problematică de tip existenţialist*". Sunt trecute în revistă apoi principalele idei despre roman ale autorului, idei din care reiese cu claritate reacţia la adresa inerţiilor insuportabile ale romanului românesc şi dorinţa de a intelectualiza epicul, mutând accentul de pe drama sentimentală pe drama cunoaşterii. Criticul sintetizează extrem de bine crezul artistic al lui Mircea Eliade, dar acest crez artistic suferă o serie de mutaţii în timp. Ca urmare, există în biografia spirituală a lui Eliade mai multe vârste ce echivalează, în esenţă, cu impunerea a tot atâtea formule de roman. Este demnă de semnalat observaţia că, prin proza sa mitică, Eliade merge împotriva curentului, momentul fiind dominat de „noul roman" francez şi de romanul postmodern. De aici şi dificultatea impunerii operei literare a autorului, o impunere anevoioasă, datorată mai mult prestigiului savantului. Scriitorul are însă tăria sufletească să meargă înainte pe propriul său drum, refuzând diferitele formule epice intrate în sfera de influenţă a structuralismului sau a psihanalizei. Criticul identifică în proza fantastică a scriitorului două momente distincte, unul dominat de influenţele folclorice, magice şi o altă direcţie dominată de dimensiunea metafizică. Eliade se dovedeşte original şi în opera sa literară, în sensul că el se desparte de modelele impuse ale literaturii fantastice universale: Poe şi romanticii germani. Scriitorul român nu continuă fantasticul de tip poesc, care cultivă rupturile din sfera raţionalului, anormalul din normalitate, ci optează pentru modelul folcloric.

Unele lucrări sunt analizate cu o atenţie deosebită, investigaţia mergând în profunzime. Multe din naraţiunile discutate nu s-au bucurat încă de o atenţie similară din partea exegeţilor şi, sub acest aspect, cartea rămâne remarcabilă. Romanul ***Maitreyi*** este considerat un roman substanţial, în care prozatorul încearcă să construiască o mitologie a seducţiei. De aceeaşi apreciere favorabilă se bucură şi naraţiunea de dimensiuni mai reduse intitulată ***Nuntă în cer***. Nu sunt trecute cu vederea însă nici slăbiciunile prozatorului. Astfel, romanul joycian ***Lumina ce se stinge*** este considerat un roman ratat, dar Eugen Simion este de părere că şi eşecurile trebuie luate în considerare atunci când este vorba de un mare scriitor. Există în romanele existenţialiste ale lui Mircea Eliade o serie de personaje-idei, care nu întotdeauna sunt viabile epic, dar care nu au apărut până atunci în romanul românesc. Pe de altă parte, numeroase teme întâlnite în eseuri pot fi regăsite în proza de factură „trăiristă" a scriitorului. Eliade creează un stil epic vădit demonstrativ, numeroasele semne şi simboluri la care se fac tot timpul trimiteri având menirea de a confirma adevărul unor idei.

Naraţiunile discutate nu sunt grupate tematic, ci sunt urmărite ţinându-se cont de dinamica interioară a apariţiei acestora. De altfel, principala sursă a istoriei scriiturii lui Mircea Eliade este identificată în ***Jurnalul*** scriitorului. Remarcabile sunt observaţiile din capitolul al IX-lea, consacrate naraţiunilor redactate în perioada exilului, între anii 1945 şi 1959. Povestirea acestei perioade este definită drept „istoria unei enigme", o enigmă care se impune fără să se explice. Criticul realizează chiar o tipologie a personajelor din naraţiunile fantastice ale lui Mircea Eliade. Astfel, de o parte se găsesc iniţiaţii, cei care ştiu marile taine, dar nu le dezvăluie. De cealaltă parte se găsesc spiritele pragmatice, pozitiviste, care nu cred în mistere, dar care sunt confruntate uneori cu situaţii insolite. Teza care se află la baza întregii literaturi fantastice a scriitorului este cunoscuta teorie a sacrului camuflat în profan. Tehnica narativă utilizată de către prozator este explicată în felul următor: *„nuvela fantastică eliadescă din această fază este nu desconspirarea unei enigme, ca în romanul poliţist, ci organizarea unei enigme în care trăim fără să ne dăm seama. De aceea intrăm la începutul lecturii într-un scenariu epic normal şi ieşim, la urmă, buimăciţi de semne şi mituri nedezlegate*". Dacă unele analize sunt remarcabile, tind să dezvăluie bogatele semnificaţii ale unor naraţiuni precum ***La ţigănci***, ***Pe strada Mântuleasa***, ***Noaptea de Sânziene***, în schimb altele, care nu se ridică la aceleaşi cote valorice (***Ghicitor în pietre***, ***Fata căpitanului***, ***Adio*** etc.) sunt discutate doar în fuga condeiului. Povestirile lui Eliade sunt definite ca o *„arhitectură de semne care apar şi dispar ritualic*". Textul are mereu un subtext care poate fi identificat doar de cititorul avizat, un hermeneut modern, capabil să identifice sacrul în profan. E. Simion ne avertizează că *„există nu numai o circulaţie a miturilor, dar şi o circulaţie a tipurilor în naraţiunile lui Eliade*". Personajele nu sunt numai purtătoare de mituri, ci şi nişte interpreţi ai acestuia. De altfel, criticul are senzaţia la un moment dat că *„faptele de existenţă sunt chemate să ilustreze teoriile mitografului şi nu invers...*" Citită dintr-un punct de vedere textual, obsesia miticului din existenţa cotidiană este interpretată ca o obsesie a creaţiei, tema fundamentală fiind aspiraţia la o creaţie majoră. Cartea se încheie cu un capitol semnificativ, în care eseistul încearcă să circumscrie particularităţile operei lui Mircea Eliade în raport cu marile orientări literare ale secolului XX.

Scrisă cu un real profesionalism, lucrarea lui Eugen Simion se înscrie printre cărţile de referinţă consacrate operei literare a lui Mircea Eliade. Parafrazând titlul, putem afirma că este vorba de cartea unui *„spirit al amplitudinii*" consacrată unui alt *„spirit al amplitudinii*".

Având în vedere importanţa lui, studiul a fost reluat, într-o variantă amplificată, sub titlul ***Mircea Eliade. Nodurile şi semnele prozei*** (Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005).

Eugen Simion - 80

Adam PUSLOJIĆ

LUMEA LUI EUGEN

„Mă simt răzbunat profund..."
„Literatura a încetat să mai fie un discurs despre lume..."
E. Simion

1. OMUL, ÎN SINE, ÎNTRE OCHI ŞI CUGET

El stă cuminte chiar şi atunci când n-are nicio şansă să mai rămână-n picioare: stă călare prin aer albastru, ca o pasăre, cântă mirositor, bate mereu din aripi, luptă din interior, ascultă sufletul altora (precum al lui!) şi mereu ştie ceva în plus, aproape misterios, bine temperat între ochi şi cuget: Vremea mea va veni în curând, poate chiar AZI, acum, **imediat**.

Da, după optzeci de ani... **imediat**!

Eugen are dreptate. „De ce - nu?!"

Asta ne spune chiar el.

2. PLOIEŞTEANUL: „PRIMESC PROVOCAREA..."

„Om, în toată firea!"

Asta este formulaţia ta.

Mi-a spus (nu de demult timp) cu un surâs aproape amical: tu eşti un nebun întreg, total..., numai că nu eşti şi integral **dezbătut şi dizolvat** până-n creştet, ci doar pe jumătate ori nici atât. Îngerul din tine mereu spontan te trădează! Ceva om din tine este bine ascuns. Încă mai ai o şansă: să te integrezi cosmic. În fine, ai devenit şi tu... *un ploieştean*!

Eugen, asta vroiam eu să-ţi spun ţie. Numai că tu eşti şi altceva: asta îţi stă bine! Om, în toată firea. Asta este formula ta.

Atunci când spui: „Mă simt răzbunat profund...", tu deja ai şi iertat lumea.

3. OMUL-CERC ŞI ÎNCERCAREA VITALĂ

Încercarea vitală, **cuvântul**.

Eugen Simion, spiritual vorbind, a făcut (a îndeplinit) un cerc imens, lung şi fulgerător. Profund şi neterminat încă! Cu atâta ştiinţă-n sine, cu tot amarul şi povara fiinţei, astăzi... la opt decenii şi zilele din viitor... să rămâi totuşi calm, totuşi cuminte şi deplin cumpănit..., asta-i enigma vitală şi încercarea ei, dură şi durabilă, abisală şi luminoasă: **cuvântul**! Pe care pun accentul: **Cum**?

Pentru mine personal, acest Eugen este un fenomen copilăros, isusiac, izbăvitor şi indicativ. Ştiu, am adunat cam multe semne...

Copilăros... vezi surâsul lui. Nu-i bătrân. Albastru, străveziu!

Isusiac? Să nu uităm, în cazul lui, ceva esenţial. Tot ce face, de-a lungul deceniilor, acest om-savant realizează spontan şi natural, dar totuşi şi... un proiect imens, integral de la început: **unirea literaturii**, trecutul şi prezentul **văzut şi intuit din viitor**! Din tot *ce va rămâne*? În esenţă, ce este, ce suntem, *încotro*?

Izbăvitor? Un medicament natural, o buruiană. Avem nevoie!

Aici, vezi, n-am spus... ispăşitor, salvator, mântuitor. *Izbăvitor* este măsura, un termen mai pământean, cu un grad mai real. Şi... al nostru. Eugen visează să ne ajute în orientările noastre, în dileme-gânduri, amical, ci nu... dăscălesc. Nu! Mulţumim.

Indicativ... pentru că lecţia lui este şi un apel, o ameninţare, o alarmă directă: *Sfârşitul literaturii*? Această întrebare a lui este şi devenire, avertizare cu dor, nostalgie cu durere. **Un sărut socratic**, în fine.

Poate că ăsta este portretul lui cel mai adevărat: un Sărut Socratic. Avem nevoie de recunoaştere.

Dacă mai scriem şi-n viitor, urmează şi trebuie să scriem... **mult mai înaltfel**, nu?

Cam asta ne-a sugerat un gânditor solemn, la îndeplinirea cercului vital, la *Summa* de opt decenii de studiere şi cuget, la calificarea lui de **om pozitiv sacrificat**.

Aici şi eu... *mă simt răzbunat profund*, rostind doar ceva simplu de tot: La mulţi ani, eoni, bătrâne Eugen!

Belgrad, martie 2013

Săluc HORVAT

EUGEN SIMION, EDITOR AL MANUSCRISELOR LUI EMINESCU

Publicarea manuscriselor lui Mihai Eminescu într-o ediţie facsimilată constituie împlinirea dorinţei multor generaţii de cercetători şi iubitori ai operei marelui poet.

Aflate în posesia Academiei Române, manuscrisele eminesciene au constituit ani la rând obiectul şi sursa a numeroase ediţii şi cercetări privind opera poetului. Frecventa lor consultare, fragilitatea hârtiei au dus la degradarea lor fizică, periclitându-le existenţa. De aici necesitatea de a fi reproduse prin copiere, care să permită cercetarea lor de generaţiile următoare.

Ideea reproducerii manuscriselor şi a cuprinderii acestora într-un corpus editorial s-a născut cu mulţi ani în urmă. A fost susţinută între alţii de Nicolae Iorga, G. Călinescu, Perpessicius, Constantin Noica, D. Vatamaniuc, Gabriel Ştrempel ş.a. Materializarea acestei idei s-a produs însă abia în zilele noastre şi s-a datorat demersului şi preocupării preşedintelui Academiei Române, Eugen Simion.

Urmărită în timp, istoria manuscriselor eminesciene dezvăluie momente de un real interes.

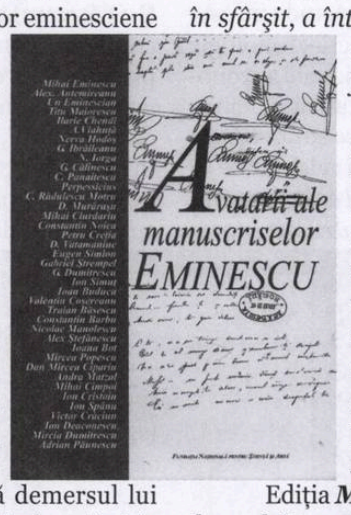

Tăinuite ani la rând, încă din timpul vieţii şi al bolii poetului, până să ajungă în păstrarea lui Titu Maiorescu au trecut mai întâi pe la Slavici, Simţion şi Chibici-Râvneanu. Maiorescu, fiind convins de valoarea întregii creaţii a lui Eminescu, a adunat textele poetului aflate la diverse persoane şi le-a păstrat în deplină siguranţă. Deşi mulţi au adus numeroase acuze de abuz şi de profit criticului în urma valorificării creaţiei poetului, alţii au apreciat gestul lui Maiorescu ca fiind un act de mare răspundere, care a dus la protejarea acestora. Gabriel Ştrempel scrie în prefaţa primului volum din seria ***Manuscrise*** că demersul lui Maiorescu *„a fost un act de excepţională judecată şi în acelaşi timp de mare răspundere. A rezistat la toate solicitările poetului aflat la Botoşani. Căci, dacă i-ar fi trimis lada cu manuscrise, este posibil că acestea ar fi avut soarta manuscriselor lui Creangă. Ar fi fost împrăştiate şi folosite la împachetat"*.

Data de 25 ianuarie 1902 a marcat un moment important în istoria manuscriselor lui Eminescu. Este ziua în care Titu Maiorescu a predat Academiei Române toate manuscrisele aflate în păstrarea sa. În scrisoarea adresată Academiei, criticul nota: *„De la Mihai Eminescu posed - dăruite mie de dânsul în diverse ocazii - multe manuscrise, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente şi variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri şi articole în proză"* (*„Lada de zestre"* lăsată de Eminescu, ajunsă în posesia academiei, conţinea 45 de caiete).

Referindu-se la acest moment şi la lada cu manuscrise, Perpessicius, cel care a realizat monumentala ediţie ***Opere***, nota: *„ceea ce se ştia de câţiva familiari sau numai se bănuia cu privire la o activitate infinit mai intensă a poetului apare de astă dată lămurit"*.

Devenind bunuri de interes public, manuscrisele lui Eminescu au atras atenţia numeroşilor biografi ai operei poetului, ele constituind baza de la care a pornit seria de ediţii ce s-au succedat, între care monumentala ediţie ***Opere complete***, realizată de Perpessicius, ***Viaţa lui Eminescu*** şi studiul ***Opera lui Eminescu***, datorate lui G. Călinescu.

Frecventa consultare a produs riscul degradării fizice a manuscriselor, iar pentru conservarea lor s-a lansat ideea reproducerii acestora în copii facsimil. Între primii care s-au pronunţat asupra importanţei manuscriselor eminesciene şi a valorificării lor a fost istoricul Nicolae Iorga, care spunea că *„niciun rând din Eminescu nu trebuie să rămână nepublicat"*.

În 4 mai 1938, C. Panaitescu lansează un semnal de alarmă Academiei Române, în care spune: *„Promisiunea Academiei Române de a fotografia şi tipări în volum toate manuscrisele lui Mihai Eminescu a fost uitată definitiv. Şi este păcat pentru că măsura aceasta de utilitate literară şi de prevedere în acelaşi timp ar fi trebuit să fie extinsă asupra unui întreg stoc de acte şi documente cărora timpul a şi început să le imprime pecetea sa necruţătoare* (...) *Aviz domnilor nemuritori!"* (apud ***Avatarii ale manuscriselor Eminescu***, p. 40).

Ideea reproducerii manuscriselor lui Eminescu a fost în atenţia multora. După semnalele lui N. Iorga, C. Panaitescu, G. Călinescu etc., cel care va stărui ani de zile pentru împlinirea acesteia a fost filozoful Constantin Noica, acesta considerând manuscrisele lui Eminescu o adevărată comoară: *„Există, într-adevăr*, spune Noica, *în mijlocul nostru o comoară de care abia ne atingem, de teamă să n-o prăpădim: sunt cele 44 de caiete ale lui Eminescu* (...). *Tocmai de aceea credem că facsimilarea acelor 44 de caiete Eminescu este o necesitate spre a se vedea ce a făcut, cât a trudit şi ce multe ştia Eminescu în ceasul acela al culturii române"*. Acelaşi C. Noica ne mai spune că *„prin Eminescu şi moştenirea miraculoasă rămasă de la el ni s-a făcut un dar de care n-au avut parte alte culturi, fie ele mari. La scara culturii noastre funcţia lui Eminescu poate fi mai vie decât cea a lui Shakespeare în Anglia, a lui Goethe în Germania, căci el nu se simte un simplu poet, nici un simplu suflet nenorocit, ci o conştiinţă de cultură completă"*. În eseul ***Introducere la miracolul eminescian***, Noica este de părere că în locul unei statui, al unei catedre, al unei ediţii complete Eminescu, ceea ce ar trebui să se facă şi care interesează mai mult decât o statuie, o catedră, un anuar care echivalează cu opera completă, *„**este editarea întocmai, facsimilarea Caietelor Eminescu***" (s.n.) pentru că, susţine criticul, *„din caietele acestea s-au scos majoritatea postumelor lui Eminescu; de aici variantele; de aici s-au desprins scrierile sale în proză, asupra caietelor acestora a lucrat Călinescu spre a da splendida sa operă critică, aici, în sfârşit, a întârziat atâţia ani Perpessicius, care a putut da în trei decenii doar 6 din cele 15 volume făgăduite ale operei complete"*.

Din păcate, stăruinţele lui C. Noica, numeroasele sale argumente aduse prin intermediul scrisului, în mod special prin admirabilul studiu ***Introducere la miracolul eminescian***, nu şi-au găsit o finalitate în timpul vieţii filozofului. Demersurile sale se vor împlini abia în zilele noastre. Meritul de a avea astăzi manuscrisele lui Mihai Eminescu cuprinse într-o ediţie facsimilată care cuprinde toate cele 14.000 de file ale manuscriselor i-a revenit acad. Eugen Simion, preşedintele Academiei Române.

Ediţia ***Manuscriselor lui Eminescu***, coordonată de acad. Eugen Simion, cuprinde 38 de volume, care *„reproduc **Caietele** aşa cum se află în dezordinea lor, în haosul lor germinativ"*, fără a încerca o nouă orânduire sau a adnota pe marginea lor. Fiecare volum este însoţit de un CD, care reproduce cu maximă fidelitate structura unei pagini. Primul volum a apărut în anul 2004. Reproduce manuscrisul 2254. Este precedat de un aparat critic: ***Cuvânt înainte*** de Eugen Simion; ***Introducere la miracolul eminescian*** de Constantin Noica; ***Manuscrisele lui Mihai Eminescu*** de Gabriel Ştrempel, Editura Enciclopedică, Biblioteca Academiei Române, 2004. Ediţia s-a încheiat în anul 2009 cu apariţia volumului XXIV (menţionăm că volumele II, IV, IX, X, XI, XII, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXIII au apărut în două părţi, totalizând 38 volume).

La realizarea ediţiei şi-au adus contribuţia Ministerul Culturii, prin miniştrii Ion Caramitru şi Răzvan Teodorescu, Academia Română, editurile care au asigurat tipărirea lucrării.

Aşa cum avea să mărturisească coordonatorul ediţiei, Eugen Simion, realizatorii acestui important act de cultură n-au avut *„prea mult timp de bucurie"*. Îndată după încheierea ediţiei au început să apară reacţii negative, culminând cu promovarea de către un oarecare Mircea Popescu a unui denunţ penal către DNA împotriva coordonatorului ediţiei, Eugen Simion, pentru grave prejudicii aduse bugetului prin publicarea acestor manuscrise. Denunţătorul a avut ca argument şi opiniile negative formulate de Ioana Bot, care contestă necesitatea şi mai ales valoarea ediţiei.

Ca răspuns la aceste acuzaţii, un număr important de critici şi de iubitori ai operei lui Eminescu şi-au exprimat indignarea faţă de o atare abordare. Parte dintre aceste opinii au fost adunate în volumul ***Avatarii ale manuscriselor Eminescu***, culegere alcătuită de Anca Silvia Bogdan şi Marin Diaconu, ***Cuvânt înainte*** de Eugen Simion, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2009.

Întreaga culegere este o pledoarie în susţinerea ideii şi a necesităţii conservării manuscriselor lui Eminescu, opinie susţinută în decursul anilor începând cu Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Peressicius, C. Noica, D. Vatamaniuc, Petru Creţia, Eugen Simion, Gabriel Ştrempel, Ion Simuţ ş.a.

Opiniile formulate în culegerea ***Avatarii ale manuscriselor Eminescu*** sunt argumente certe, care atestă oportunitatea apariţiei ediţiei facsimilate a manuscriselor eminesciene şi, în acelaşi timp, preţuirea pentru moştenirea lăsată de marele poet.

Ioan Anghel Negrean

Alexandru ZOTTA

AUREL POP: PREZENȚA MODELULUI CRISTIC

Autor al câtorva volume de poezie, destul de bine primite de critica literară, el însuşi exersându-se în acest domeniu fie printr-o critică de întâmpinare a creaţiilor unor confraţi din spaţii culturale diferite, risipită prin paginile a numeroase publicaţii, ori printr-o investigare monografică a activităţii unor poeţi şi cărturari din arealul sătmărean, Aurel Pop a acumulat cunoştinţe valoroase şi şi-a creat un orizont cultural cuprinzător, care imprimă scrisului lui, literar şi documentar, trăsături distincte. Au contribuit, fără îndoială, la aceste acumulări culturale şi studiile doctorale în domeniul istoriei moderne şi cercetările de specialitate aplicate aceluiaşi areal, contactele cu personalităţi ale culturii şi literaturii din numeroase localităţi din ţară şi chiar de peste hotare, precum şi experienţa publicistică şi editorială remarcabilă, dobândită prin activitatea de redactor-şef al revistei „Citadela" şi de harnic şi priceput manager, de mai bine de un an, al editurii cu acelaşi nume din Satu Mare.

Asemenea preocupări, de o consecvenţă meritorie, se reflectă şi în creaţia lui literară, pe care ultimul său volum de poezie (***Taina Căderilor***, Editura Citadela, Satu Mare, 2013) le ilustrează pe deplin. În comparaţie cu cele anterioare, acesta relevă în primul rând o continuitate tematică şi imagistică, un relief mai pregnant al dimensiunilor de durată ale existenţei şi o profunzime mai accentuată a semnificaţiilor lor, ignorate însă de lumea contemporană, prea intens acaparată de aspectele tentaculare ale pragmatismului cotidian. Atenţia acordată dimensiunilor spirituale ale fiinţei îl detaşează între creatorii actuali, locali în primul rând, apropiindu-l de poeţii meditativi, reflexivi.

Lectura recentului său volum de versuri creează chiar impresia că substanţa poemelor depăşeşte uneori condiţia expresiei, că în relaţia instituţivă a cuvântului, sensul excede semnului (Contribuie la această impresie şi unele greşeli de limbă scăpate din imprudenţa de a revedea ultima redactare).

Poate că, în măsura în care postmodernismul de dată recentă îşi revendică ambiţios libertatea de a reconsidera întreaga creaţie anterioară, alcătuind un context ce aduce în prezenţă şi supune unei funcţionalităţi actuale valori şi componente structurale ale creaţiei timpurilor revolute, poezia lui Aurel Pop să se resimtă şi ea de unele practici poetice ale actualităţii. Dar aderenţa lui la postmodernism nu se poate susţine decât prin puţine aspecte estetice; unele retorice, mai puţin evidente, cum ar fi învecinarea şi întrepătrunderea cu proza, altele poetice, compoziţionale, precum spaţierea versurilor, fracturarea unor poeme, cedând unor cerinţe ritmice sau unor accentuări ideatice. Ilustrativă este tehnica versificaţiei: dincolo de fracturarea postmodernă, menită să sporească emfaza poetică printr-o anumită spaţiere a versurilor, Aurel Pop practică în fond o versificaţie clasică autentică, imediat evidentă la rostire (Citez dintr-o poezie reprezentativă pentru ideatica volumului, refăcând versificaţia tradiţională, dar marchez cu bară oblică fracturarea din pagina volumului):

„Vom pătimi bătând/cu toiagul spre cer/
Din când în când/un cânt mai sună din caval/
Un strigăt coborât/sub gluga de oier/
Are început sfios/dar trist ca un final/

Noaptea din ce în ce mai plină/
umple-n casă/
La geam deodată sar/să-ţi ascult răsuflarea/
Mă simt ca un inel părăsit/de mireasă/
Aşteptându-ţi zădarnic/de mii de ani chemarea"

(***Chemarea***).

Observăm lejer structura a două catrene clasice, care imprimă poeziei o melodicitate accentuată, pe deplin adecvată stării de nostalgie pentru ratarea plenitudinii existenţiale, atât de frumos exprimată în imaginea acelui cântec cu *„început sfios, dar trist ca de final"* şi mai ales în acel *„inel părăsit de mireasă"*.

În structurarea clasică poezia ar fi evidenţiat încă alte posibilităţi de performare a expresiei, confirmând observaţia anterior menţionată referitoare la raportul dintre sens şi semn. Aurel Pop este şi autorul unui volum de ***Sonete din regatul disperării***, prin care a promovat proba exigenţelor versificaţiei clasice. Loc de performare a expresiei rămâne şi în versurile transcrise sub formă de *scară*, spre a sugera posibilitatea recuperării condiţiei sacre a fiinţei. Fără o deplină acoperire în imagini şi, mai ales, în ideatica poemelor, astfel de procedee, extrem de răspândite în poezia contemporană, nu contribuie semnificativ la un spor estetic. Rămâne însă interesant din perspectiva versificaţiei aspectul suprapunerii fragmentarismului de dată recentă peste structurile clasice, ca procedeu de simultaneizare vizuală a două structuri diferite, dar deocamdată mi se pare că acesta nu se relevă ca procedeu specific pertinent. El apare mai degrabă ca efect al unei anumite presiuni a postmodernismului.

Altfel, atât prin ideatică, începând chiar de la primul volum, dacă nu cumva de la primele versuri publicate, cât şi prin imagistică, poezia lui Aurel Pop nu datorează postmodernismului aspecte semnificative. Dimpotrivă, fără a adopta poziţii critice tranşante faţă de acest curent contemporan, poezia lui se înscrie mai degrabă în continuitatea tradiţionaliştilor şi chiar a poeţilor religioşi, fără a ajunge însă la profunzimile meditative şi, mai ales, la expresia inspirată a celor mai valoroşi dintre contemporani, precum Daniel Turcea, Ion Mircea, Adrian Popescu, ca să nu mai vorbim de Nicolae Ionel.

În partea cea mai valoroasă a poeziei sale, autorul contrapune permanent *modelul cristic*, pe care îl aduce în actualitate, unor aspecte evidente ale lumii postmoderne, unor dimensiuni ale *omului recent*, cum îl numeşte Horia Roman Patapievici. Confruntarea se configurează şi prin relaţia dintre profunzime şi suprafaţă, între acelaşi model cristic, constituit în dimensiune etică exemplară a fiinţei, şi *omul orizontal* din analizele unor gânditori ai lumii contemporane, precum Gianni Vattimo sau Alessandro Baricco.

Recent, în ordine temporală, *orizontal*, în ordine spaţială, omul contemporan are o existenţă marcată decisiv de *„prea multă îngrijorare"* sau de vremurile care ne-au făcut să *„trecem grăbiţi/nepăsători prin viaţă"*, uitând de vocaţia existenţială şi ratând astfel plenitudinea vieţii.

Tabloul desacralizării vieţii ilustrează o profanare a semnelor sacre, prin căderea în utilitar şi insignifiant. *„Au inclus preţul vinului/şi prescura-n meniu/ sărbătorile trec aşa precum au venit/...Creştinii sparg clopote/cu ciocan de lipit"* şi, chiar dacă *„mai curge sânge/pe lângă ultimul cui"*, orbirea ignoranţei şi a superficialităţii e totală.

Investigând universul rustic, autorul reface, blagian, imaginea de *Paradis în destrămare* a satului natal, revendicat drept obârşie purtătoare de sacralitate:

„Am găsit în curte/doar potcoave de cal/
şi-un câine flămând/ce lătra lângă casă/
Timpul de-aici/s-a săturat să-l vegheze/
Căruţa a înfrunzit/îmi şoptesc vecinii/
Lovitu-l-a dorul/şi-a-nceput să necheze/
Calul a murit demult/în fundul grădinii.../

Dojenitor Iisus/mă priveşte atârnat de grindă/
Umbra pereţilor reci/dintr-o carte de colorat/
Privea şobolanii hohotind/în voie prin tindă"

(***Umbra pereţilor reci***).

A dispărut din sat *Duhul sărbătorii*, cum inspirat îl numeşte Vasile Băncilă, puterea acesteia de a aduna comunitatea în jurul valorilor recunoscute şi de a actualiza semnificaţiile sacre ale ritualurilor, cum se întâmpla odinioară în **temenos**-ul din antichitatea greacă: *„În sate sunt case pustii/Curţile pline de spini/Şi sufletul de ciulini/...se duce dorul de copii/şi de părinţi plecaţi printre străini"* (***Crăciun fără colinzi***. Aş fi preferat pluralul **colinde**, deşi contravine alinierii paradigmatice). Nici *Merry Christmas*, festivitate devenită comercială, nici *messenger*-ul, comunicare mediată, nu mai deţin un astfel de duh.

Şi Cina cea de taină este substituită printr-un chef oferit de şarpele ispititor, la care se etalează aspecte ilustrative ale unei reale degradări a valorilor sacre. Apostolii ajung *„la îmbătare"*, *„sfinţii/se dau de-a dura pe zgură"*, *„evele stau pe centură"*, Iuda se ascunde, nu mai apare *„la lumina zorilor"* (***În poemul acesta***).

Imaginea vieţii desacralizate ar putea fi lejer întregită printr-o investigare orizontală, reportericească a actualităţii. Ca realităţi de suprafaţă, aspectele astfel identificate nu vor mai întreţine însă nicio legătură cu sacralitatea vieţii, considerată depăşită de civilizaţia modernă. Lumea actuală nu mai percepe nici absenţa sacralităţii, nici puterea recuperatoare a sacrificiului cristic. *Omul recent* nu mai vrea sacrificii, nu vrea să sufere, să cedeze altruist dintr-ale sale, să se ofere, din iubire, şi altora. Dezinteresată de transcendenţă (deşi Linda Hutcheon observă că postmodernismul „jinduieşte" după aceasta), fiinţa actuală ignoră total şansele redempţiunii, nu vede nici *„scara"* pe care Divinitatea i-o oferă spre a străbate, recuperator, *„urcuşul sufletului spre Dumnezeu"*, cum spune părintele Stăniloae.

Principiu structurator al întregului volum, şirul *căderilor*, identificat şi pus în evidenţă printr-o reiterare şi explicitare critică de comentatoarea Maria Muguraş-Petrescu, nu necesită prea multe detalieri, mai cu seamă că în volumul în discuţie textele poetice sunt însoţite fericit de pertinente comentarii critice.

În raport cu modelul cristic, pe care autorul îl invocă şi pe care, implicit, şi-l asumă, condiţia omului recent, orizontal reprezintă rezultatul unor căderi, al unor pierderi succesive a dimensiunilor sacralităţii vieţii. Conştiinţa acestor căderi rămâne *taină*, ascunsă omului contemporan.

În zilele noastre misiunea revelării acestora şi-o asumă poetul.

Întemeierea acestei misiuni derivă din nediferenţierea mitică a Cuvântului, comună poeziei cu meditaţia filosofică şi cu profetismul. La origine toate aceste funcţii ale fiinţei se exprimau prin Cuvânt, care deţinea o autoritate şi o aureolă sacre. Traducând vorbirea prin semne a zeilor în limbaj verbal, profetul se exprima poetic, în versete sau în parabole, care alcătuiesc şi cea mai mare parte a scrierilor sacre. Comentatoarea menţionată anterior observă şi unele aspecte veterotestamentare ale limbajului autorului, orientând comentariul spre relevarea similitudinilor şi a unităţii, la origine, a funcţiilor cuvântului, astăzi diferenţiate până la pierderea urmelor înrudirii primordiale.

Pentru aducerea în orbita percepţiei actuale a modelului cristic autorul are nevoie de concretizarea figurii lui Iisus, lucru pe deplin întemeiat întrucât modelul cristic rămâne etern, contemporan cu toate timpurile. Poetul insistă mai cu seamă pe revelarea prezenţei lui Iisus în împrejurări ale vieţii contemporane, poziţie salutară din perspectiva învăţăturii creştine, subliniind coborârea Sa într-un univers în curs de desacralizare.

În ipostaza de poet, percepută în primul rând ca funcţie a comunităţii, autorul îşi permite chiar să stea *La taifas cu Iisus*, aducându-L şi însoţindu-L astfel în lumea contemporană, gest pe care omul recent a uitat să-l mai săvârşească. Un gest similar face şi talentatul poet basarabean Traian Vasilcău (Traianus) în volumul ***Cînd s-au fost spus îngerii***, pe care autorul în discuţie l-a comentat la rândul său.

În portretul figurii cristice, autorul face uz de **sacra şi signa**, peceţi ale divinităţii: *„I-am văzut cicatricile/la picioare şi mâini,/Cămaşa zdrenţuită/la brâu mai albă ca neaua/Şi pete de sânge/şi locul coroanei de spini..."*

(*Continuare în pagina 14*)

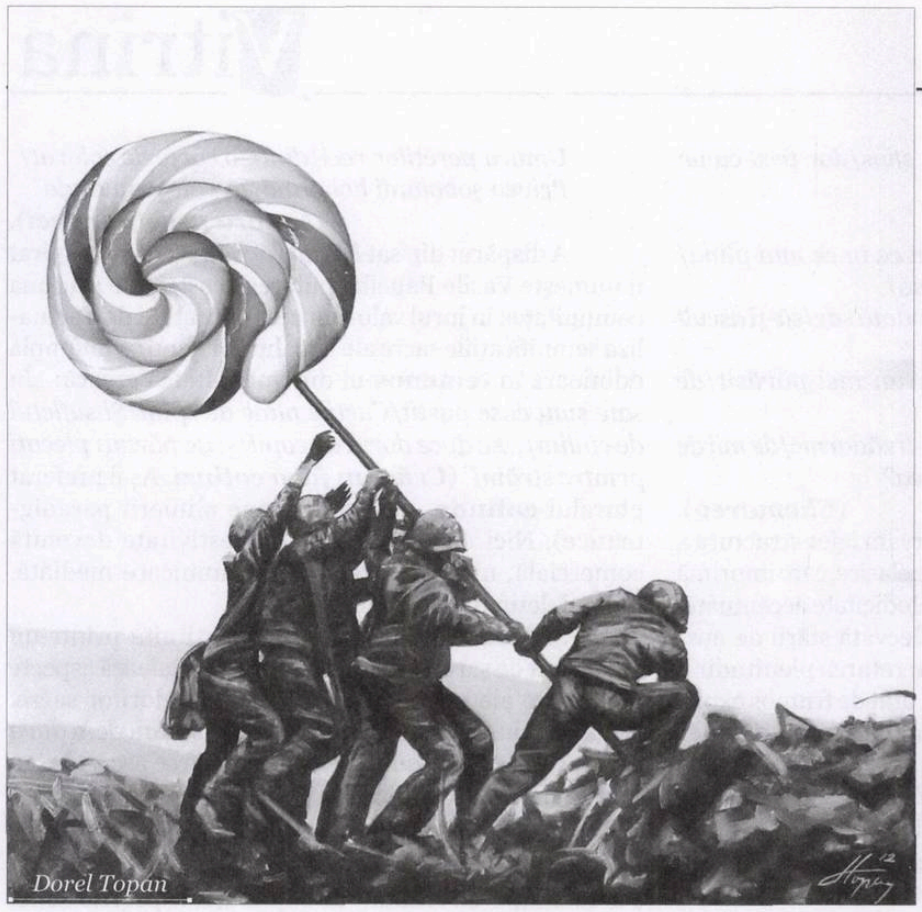
Dorel Topan

Daniela SITAR-TĂUT

„UNA DINTRE CELE MAI AUTENTICE ŞI ADEVĂRATE MĂRTURII SPIRITUALE SOSITE DIN ŢARĂ” (MONICA LOVINESCU)

Termenul „*roman de sertar*” a ajuns, în ultimii ani, din pricina prea desei şi uneori mistificatoarei utilizări, un concept devalizat, care nu mai stârneşte interes, ci doar reacţii mefiente. Sertarele literaturii române, închise de cenzură, se dovedesc, după revoluţie, destul de paupere, cu atât mai mult cu cât singura manifestare similară, la noi, samizdatului, erau dactilogramele, care nu prea existau. Apariţia, în anul precedent, a romanului lui Alexandru Buican ***Un om între români. O cronică a deceniului 7*** (Ed. Livingstone, Bucureşti), la aproape trei decenii şi jumătate de la redactare, constituie în primul rând un act restitutiv, cu atât mai mult cu cât, din anul 1979, manuscrisul a fost depozitat şi înregistrat la Library of Congress, de la Washington DC. Pe de altă parte, cartea încheie un ciclu, numit de autor al „*trăirii româneşti*”, în care mai sunt incluse: ***Posteritatea lui Bacovia şi Istoria... lui G. Călinescu*** (Ed. Ştiinţifică, 1994), ***Brâncuşi. O biografie*** (Artemis, 2006), ***Polemici. Jurnal de exil (1981-1991)***, ***Teatrul Onoarei*** (Risoprint, 2010), ***Ţepeş. O biografie a lui Vlad III Dracula*** (Livingstone, 2012). Biograf, eseist, jurnalist, dramaturg, romancier, Alexandru Buican încearcă să-şi explice destinul personal prin raportare la acela al neamului din care provine. Înainte de a deveni scriitor de limba engleză, acesta simte nevoia clarificării sinelui, o clarificare sinuoasă şi descurajantă de multe ori. În descendenţa lui P.P. Negulescu şi-a lui C. Rădulescu-Motru, veritabili mentori ai scriptorului, Alexandru Buican iniţiază un maraton istoric, cultural, social al devenirii etnice, analiza etnopsihologică detaliată a românului conferind textului unicitate în contextul literaturii autohtone. Roman filozofic, social, politic, *Bildungsroman* sau chiar *Erotische Roman*, această „*cronică a deceniului 7*” aduce efluvii de antipatie autorului din două pricini: 1. redactarea lui în „*obsedantul deceniu*”, ca mostră evidentă a faptului că asumarea unui cod etic axat pe verticalitate, întocmai ca în cazul lui Paul Goma, este o opţiune posibilă într-un stat totalitar, în care majoritatea populaţiei cultiva benefica strategie a capului plecat; 2. demonstrează, pornind de la argumente istorice şi geopolitice, că România este o ţară fără viitor, o „*no man's land*”, dezaxată, care-şi conduce „*păzitorii de temniţă*” cu onoruri la groapă, un trib necivilizat şi necivilizabil. Nota polemică, ba chiar subversivă, poate fi facil detectabilă încă din titlu, trasând o frontieră, impasabilă, între eu-ceilalţi, Om-români.

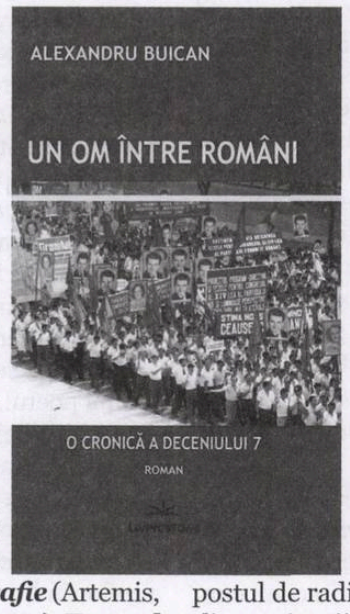

Date mai ample referitoare la geneza cărţii, la circumstanţele conceperii acesteia mi-au fost oferite în urmă cu cinci ani, într-un interviu: „*L-am scris în anii 1977-1978*[1], *când abandonasem studiile la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti şi-mi «băgasem actele de plecare definitivă» din ţară. Era o epocă în care Nicolae Ceauşescu semnase tratate internaţionale potrivit cărora trebuia să asigure libera circulaţie a persoanelor. Scriam câteodată la acest roman, închis în şifonier, la lumina unei veioze, la o maşină de scris «Olivetti», neînregistrată, în vreme ce un «Jeep» al poliţiei*[2] *staţiona în faţa blocului din cartierul Floreasca, unde locuiau părinţii mei. Din când în când, cei dinăuntru, aprindeau farurile, în plină noapte, şi luminau faţada blocului în direcţia ferestrelor camerei mele. Iubita mea de atunci [Adriana Olteanu] venea în fiecare zi şi lua paginile scrise, pe care le ascundea în locuri intime şi pleca cu ele, foarte speriată*[3]”.

Manuscrisul are, pentru o vreme, un destin independent, peregrinând prin Europa, întocmai ca proprietarul lui: „*Ca să mai urmăresc un timp traiectoria romanului meu (şi a celorlalte texte), să mai spun şi că dactilograma rămăsese în ţară, în grija fratelui meu Eugen Buican care, undeva în pădurea Băneasa, a încredinţat-o unui prieten comun, italian, Giuliani Rizzotti. Acesta, la rândul său, împachetând-o cu grijă, a ascuns-o sub automobilul său şi a scos-o din ţară, ducând-o în mica localitate italiană Raldon, de lângă Verona, de unde am şi recuperat-o*[4]”.

După un scurt popas în lagărul de refugiaţi politici de la Traischirken, lângă Viena, unde face greva foamei pentru a fi „*externat*” de acolo, nu pentru a staţiona, cum solicitau mai toţi rezidenţii, după un voiaj prin Tirol plin de suspans şi insolite peripeţii, ajunge la Roma, pentru a se întâlni cu Horia Roman, care-l recomandă lui Nöel Bernard, director la postul de radio Europa Liberă, drept „*cel mai sclipitor dintre tinerii veniţi din ţară până acum*” şi-i solicită să-l angajeze acolo. La insistenţele celui dintâi, va trimite la Paris soţilor Ierunca o copie a romanului. Epistola Monicăi Lovinescu, datată 11 ianuarie 1980 şi primită la New York ulterior sosirii tânărului în SUA, este prima cronică de întâmpinare a cărţii, aceasta semnalând totodată înrudirea spirituală dintre cei doi corespondenţi de mai târziu: „*N'am putut să vă răspundem imediat ce ne-aţi trimis adresa de la New York deoarece nu terminasem cu totul citirea romanului trimes şi ţineam să vă vorbesc de el. Dar să ştiţi că nu înseamnă în niciun fel că în tot acest timp nu ne-am gândit la modul exemplar în care aţi reacţionat la presiunea spirituală sub care aţi trăit şi n-am stabilit cu dv. multe dialoguri imaginare în care – mai e nevoie să spunem – eram mereu de acord.*

Dialogurile acestea erau, în plus, facilitate de romanul trimes şi în care nu era greu să închipuim în erou un alter ego al autorului care ne comunica astfel gândurile sale cele mai profunde. Şi acest erou şi autorului său le spunem deci: bun sosit printre noi, sperând că tot ceea ce i-a fost refuzat acolo ca orizont i se va desluşi drept posibil şi prielnic aici.

E probabil deajuns pentru a vă da seama c'am primit cartea Dv. drept ceea ce este: ***una dintre cele mai autentice şi adevărate mărturii spirituale sosite din ţară***”[5].

Alexandru Buican nu a fost vreodată afiliat vreunei mişcări sau grupări literare, nu este şi nici nu va fi vreodată membru al USR. Cultivă o atitudine defensivă în faţa conaţionalilor, atât în perioada new-york-eză, cât şi în prezent. Impactul cu modelul camilpetrescian, de la vârsta de treisprezece ani, determină o mutaţie în sistemul de valori al adolescentului care, privind în jur, în anii totalitarismului, înţelege că morala este o noţiune calpă, iar valoarea insului de vocaţie nu poate fi receptată de o societate care impune frauda intelectuală, demagogia sau servilismul ca mod de viaţă. Romanul constituie atât o frescă a societăţii în perioada comunistă, cât şi o mărturie a unui ins care se simte exilat în propria ţară. De fapt, mottoul avertizează asupra acestui divorţ, care va fi prezentat ascendent pe parcursul textului: „*Cât de străin sunt de ţara mea...*” (G. Bacovia, ***Dies irae***, 1936). Cele patru cărţi ale romanului delimitează atât perioade distincte din traseul biografic al protagonistului, cât mai ales trepte în evoluţia gândirii lui. Cu toate că biografia personală pare a-i fi „împrumutată” pe alocuri lui Emil, personajul principal (episoade din adolescenţă petrecute în Cartierul Floreasca sau în preajma lacurilor Tei ori Herăstrău, descoperirea teatrului camilpetrescian, fascinaţia iniţială pentru M. Eminescu, revolta împotriva parveniţilor comunişti, armata, studenţia la drept, depunerea actelor pentru plecarea definitivă din ţară, exmatricularea, redactarea ***Est***[6]-ului etc.), acesta este o entitate distinctă, ficţională autenticist, care nu trebuie echivalată cu autorul. Deşi cartea nu este lipsită de episoade erotice, bine penelate, cele două iubiri ale lui Emil (pentru Laura, respectiv Gina) nu constituie decât intermezzouri care îndulcesc hapul narativ/reflexiv ulterior, cel dedicat obsesiv românimii.

Fidel reprezentărilor concrete, în spaţiu şi timp, Alexandru Buican îşi brodează trama pe fundalul unor realităţi recognoscibile, România deceniului 7 şi întronarea tot mai aberantă a comunismului. Iată de ce Bucureştiul devine un veritabil cronotop, un martor al anchilozării morale şi intelectuale a ţării, dar şi borcanul cu miere care va duce la decadenţa şi la transformarea acestuia într-un oraş proletar-rural, guvernat de semidocţi formaţi la şcoala bolşevismului oportunist. Topografia este colorată de evenimente sau descrieri care oferă, direct sau voalat, materialul de construcţie al eşajodajului cronologic şi istoric: vizita lui Jimmy Carter la Bucureşti, apoi cea a lui Ceauşescu la Washington, Primăvara de la Praga, Carta 77, Paul Goma, mişcările minerilor din Valea Jiului şi cutremurul din 1977, raţionalizarea alimentelor, a energiei electrice şi termice, drumomania cuplului prezidenţial Elena-Nicolae Ceauşescu, interzicerea avorturilor, osanalele închinate dictatorului de către scriitorii servili, fastuoasele parade roşii, proletarizarea învăţământului, cenzura, ţinuta eminamente folclorică a televiziunii etc.

Personajul-cheie al textului este Domnu' Panait, fost demnitar interbelic, aparţinător „*inteligheţiei româneşti*” (ce n-a putut evita experienţa Canalului), care are un rol formator, de maieut al junelui inocent. Emil simte strâmbătatea ţării, dar nu poate încă realiza diagnoza acesteia. Lecţiile inoculate progresiv de profesorul de etnopsihologie iniţial stârnesc revolta sau frustrarea discipolului pentru că se referă fie la icoane culturale intangibile, cum ar fi Eminescu (vinovatul no. 1 pentru construcţia mitului egolatru al unicităţii şi al imbatabilităţii neamului), fie la decupaje istorice, prezentate contrar accepţiunii curente (etnogeneza, lecţia de „modestie” din întâlnirea Lisimach şi Dromichete, uciderea maniacală a voievozilor medievali, trădările succesive ale românilor în diverse epoci istorice). Neamţ în gândire, Domnu' Panait îi deconspiră mecanismele de articulare a acestui babilonian popor care, pe scena istoriei, iese permanent din tipare, ca antimodel. Aserţiunile filozofului ultragiază, prin radicalismul lor, sensibilitatea firilor patriotarde: urmaş de daci barbari, „*rebut genetic*” în comparaţie cu civilizaţia romană sau cea elenă, alterarea progresivă a neamului prin hibridări succesive, grosiere, apărute din Orient, „*un gunoi genetic*”. Rezultanta, moştenirea genetică, e descurajantă: de la cei dintâi, zestrea e o „*gândire prelogică*”, respectiv de la orientali ne-am ales cu decreptitudinea etică şi cu abulia, care-i face pe români apţi doar de „*răzmeriţe*” (sinonime cu spiritul de turmă, cu haosul, cu degringolada socială, mentală), nu şi de „*revoluţii*”, care necesită idei.

Exceptând palierul gnomic, inserat prin prelecţiunile cu auditor unic ale mentorului spiritual, notele culturale şi scripturale conferă romanului atât apelativul de metaroman, cât şi pe acela de istorie (valorică) a literaturii române. Astfel, promenadele în cimitirul Bellu constituie prilejul stabilirii unor ierarhii literare, dar şi a rechizitorilor, marcate prin solilocuri, la adresa celor mai vehiculaţi/uitaţi dintre condeieri. (*Continuare în pagina 14*)

Valeriu MATEI

Valeriu Matei s-a născut în aceeaşi zi, 31 martie, cu Nichita Stănescu. De aceea, la fiecare sfârşit de martie, în ultimii ani, poetul din Chişinău vine la Ploieşti pentru a trăi momentul astral dintre fiinţă, metafizică şi istorie în oraşul lui Nichita. Cum s-a întâmplat şi în acest an, când mi-a dăruit un grupaj de poeme pentru revista noastră. Valeriu Matei este una dintre figurile emblematice ale mişcării de renaştere naţională din Basarabia. Când a fost nevoie, poetul a îmbrăcat armura omului politic. Nu s-a lăsat copleşit de această misiune, dând poeziei soluţii estetice remarcabile. A îmbrăţişat viguros metafora cu istoria devenind un poet modern, cu o strălucită stăpânire a limbii române. Are corespondenţe profunde cu marea poezie română. Ioan Alexandru a descoperit în Valeriu Matei *„o forţă a cuvântului şi o adâncime a rostirii cum rar poţi întâlni la un tânăr de astăzi, în limba lui Eminescu"*. Pentru Valeriu Matei poezia este un mod de trăire astrală, un mijloc de supravieţuire, dar şi scut şi lance la nevoie. Un poet remarcabil şi un om de mare bunătate. Un prieten cum rar mai afli. (**Gheorghe Pârja**)

Ursul siberian

ursul siberian ne suflă mereu în ceafă...

în arşiţele sudului, când ne sufocăm
de atâtea îmbrăţişări calde,
brusc ni se face frig -
e suflarea de gheaţă
a ursului siberian
strecurată abil după guler,

alergăm prin fâşiile codrilor
haşuraţi de secure,
să adunăm o frântură de cântec,
dar de sub trunchiurile prăvălite
se aude ritmic
respirarea ursului de Siberia,

noaptea, când visele încep să se-nchege
în imagini tot mai clare,
simţim brusc pe faţă
suflarea ursului şi totul
se destramă ca o pânză de fum,

chiar şi acum,
când scriu aceste rânduri
despre fatalul urs,
respiraţia lui
loveşte cuvintele
şi topeşte vocalele
într-un strigăt al morţii

1990

Ecuaţiile disperării

1.
târguri peste oase, Gioconde învelite-n
mantia de fum a unui zâmbet
deschis ca o gară,

Dunărea din lacrimi nu mai are albie
sarea din ţărâne-i putrezită-n sânge,

nu victorii, nu singurătate,
câinele crestat sub piramidă
va muri-n triunghiul veghetor
frânt la miez de noapte
de un fir de iarbă

2.
prin gândirea colectivă a străzii
trece tinereţea purpurie a ceţii
călare pe cal alb,
trece pajura gravidă însemnată
pe singura dungă a creierului
cu steaua roşie-n cinci colţuri oarbe,

trece autocarul cu geamurile găurite
de mustăţile mari ale unchiului djo,
trece un dolofan încruntat călare
pe viaţa politică
şi o rază tradusă-n sufixele mirării
lipită de un nume de apostol,

trec, trec, ne trec
prin gândirea colectivă, prin
felul de a gândi în comun
nimicul, efortul nimicului,
discursurile cameleonilor peltici
travestiţi în gândirea colectivă a străzii

3.
există ceva dincolo de cuvinte -
sensul ascuns al clipei ce s-a dus,
înţelesul înţelesului unde te mişti
ca pe o mlaştină ce a prins
pojghiţă subţire la soare,
niciun pas în stânga,
niciun pas în dreapta
înţelesului înţelesului -
dincolo e surditatea luminii
şi larma fără culoare,

nimic nu te aşteaptă înainte,
nicio oaste de furnici nu-ţi
întretaie calea,
nimicul te goneşte din urmă,

există ceva dincolo de cuvinte
când mlaştina tăcerii se acoperă
de solzi
peste care alunecă lotuşi uscaţi
buni pentru o băutură a uitării
înţelesului înţelesului,

ridică-ţi pleoapele şi treci cu privirea
tot mai departe, până te vei face
pod văzut peste mlaştină,
sunet clar al luminii târzii
de dragul apropierii înţelesului
de dincolo de cuvinte

4.
singurătatea unui poem mai singur ca mine
developează clipa fără iluzii, iluzia clipei,

crestarea minţilor se face odată cu
aruncarea de harpoane de peste Ural -

ce vânătoare, Doamne, şi plouă cu şalvari
din care se nasc cazaci dansând,

ochire din triunghi, adulmecare de sânge,
urale... trăiască singurătatea
poemului fără de singurătate,

poemul unic al unei plecări
ca o scuturare de vise,
ca o reîmblânzire de şoimi

mai-iunie 1993

În provincia Edenuri

în provincia Edenuri
unde gându-i lent, tehui
pe înaltele gradenuri
scaunele sunt statui,

lumea poartă sub ogive
arme aprige de-atac -
moleşite substantive,
complimente de iatac,

merge la închinăciune
cu genunchii roşi pe trepte -
raiul murmură pe strune:
scaunele-s înţelepte,

pentru dreapta armonie
sunt mai vechile refrenuri,

fericit cine le ştie
în provincia Edenuri!

2002

Cămaşa lui Grigore Vieru

La balconul de unde Poetul privea cerul,
ca un drapel frânt într-o luptă nedreaptă,
cămaşa lui sinilie prinsă de gerul
iernii cumplite, ca un ostaş fidel aşteaptă
s-o îmbrace Poetul; dar el a plecat de-acasă
punându-şi cămaşa morţii - grea povară
pentru inima lui rănită şi arsă
de minciuna trufaşă, de otrava barbară
aruncate asupra-ne de trişorii de farsă
ajunşi la putere - *urâciunea fără suflet, fără cuget,*
spân roşcat, pardosit cu lozinci patriotarde,
cu privirea-mpăroşată şi la fălci umflat şi buget,
scribul slinos în slujba hidoaselor hoarde...

Ca o rază de soare în bezna fără sfârşit
Poetul venea să-ţi aducă adevărul,
aşchie de neam, divizat şi nedreptăţit,
copil orfan căruia i s-a furat viitorul.

Poetul înfrunta viscole şi furtuni,
ploi cu piatră şi surpări de pământ
să-ţi aducă icoana adevăraţilor tăi străbuni,
să te înalţe din beznă prin crez şi cuvânt.

Nu iarna l-a strivit, nu negura nopţii -
hăul minciunii şi-al urii inima i-a sfâşiat,
cuţitul lui Iuda pieptul lui firav l-a-njunghiat,
timpul sugrumat de mişei
l-a făcut să-mbrace cămaşa tatălui mort
la răscrucile sorţii,
cămaşa însângerată a morţii cu toate durerile ei...

La balconul Poetului razele soarelui pal şi cernit
mângâie firul de viaţă rămas în cămaşa de stele,
ca o pasăre a cerului ea se zbate şi flutură-n infinit...

Spune-i, mamă îndurerată, lui Dumnezeu
că Poetul a murit,
Spune-i, maică Maria, lui Dumnezeu
că verbul lui n-a murit!

duminică, 18 ianuarie 2009

Ploi în aprilie

plouă în aprilie cu zgomot de paşi obosiţi
de parcă-n prunci orfani azi plânge Dumnezeu
şi-i neîncăpătoare umbrela tinereţii
(mai tineri cu o moarte mereu)
de lăncile reci ale ploii cum stăm sprijiniţi,

e ziua Învierii, dar vestea nu-şi are vestiţii
destinului, întru împlinire, îi mai lipseşte-un popor,
ne-au îngropat în pulberea urii lor
pelticii veseli luându-şi arginţii

şi drumu-i mereu la-nceput,
bifurcat ca o limbă de şarpe,
meandrele şi le poartă dincolo de obişnuinţă, de fire,
din valea plângerii norii pogoară lent şi subţire
firele reci ale ploii ca strunele rupte din harpe...

paşii se întrerup, radiaţi din indefinitul prezent,
măsura sfinxului pulverizat bântuie zările,
în scriptele clipei defilează iertate erorile,
apelul muţeniei îşi flutură condica lent

şi plouă de parcă s-ar potoli
setea morţii făr' de măsură
pe şesuri cu mormintele proaspăt arate...

dureri şi iluzii - golul ne are în captivitate
şi-adună fâşii de neant pe soclul statuii de zgură

11 aprilie 1999

Hienele

în umbra de tăciune a nopţii nesfârşite
ele apar în cârduri, adulmecând mereu
cu nări înveninate prin ierbi sălbăticite
însângerata urmă a singurului leu,

în trupul lui puternic răcoarea morţii creşte
sterilii ochi mai poartă imagini din câmpii
cu mulţi hăitaşi în goană ce l-au cuprins în cleşte
şi arme înroşite de glonţii plumburii,

în carnea-i sfâşiată o mlaştină de sânge
în clocot se frământă pe osu-i frânt, diform
şi coama năclăită de roşul pur atinge
flori galbene de ceaţă ce-n tihna nopţii dorm,

din urletu-i puternic doar stins ecou mai sună
amestecat în cântec de păsări negre, rar
el capul şi-l ridică în licărul de lună
privind spre haita neagră mustind în cerc arar

şi-n salt şi-aruncă trupul, izbindu-se de aer
ca de un prag de piatră, spre ultimul tărâm...

hienă pâcla nopţii poartă colind de vaier
şi haite nesfârşite m-adulmecă hain

9 iulie 1999

GHEORGHE PÂRJA ÎN DIALOG CU ACADEMICIANUL EUGEN SIMION

„În imaginarul românesc, Maramureşul este un loc mitic şi mirific”

Eugen Simion, născut în 25 mai 1933, Chiojdeanca, Prahova. Studii medii la Liceul „Sfinţii Petru şi Pavel” din Ploieşti, fiind coleg de clasă cu Nichita Stănescu. Absolvent al Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti. Printre profesorii săi se numărau: Tudor Vianu, G. Călinescu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan. Doctor în ştiinţe filologice, cu teza ***E. Lovinescu - scepticul mântuit***, condusă de profesorul Şerban Cioculescu. Parcurge toate ierarhiile universitare. Din 1990, profesor universitar al Facultăţii de Litere, Universitatea Bucureşti, lector invitat de limba română la Universitatea Sorbonne (Paris - IV), membru şi fost preşedinte al Academiei Române (1998 - 2006), critic literar de excepţie, care s-a impus prin analiza fenomenului literar contemporan, editor, eseist, filolog. A scris cărţi de referinţă pentru literatura română contemporană: ***Scriitori români de azi*** (patru volume), ***Fragmente critice*** (patru volume), ***Dimineaţa poeţilor***, ***Întoarcerea autorului***, ***Sfidarea retoricii***, ***Proza lui Eminescu***, ***Moartea lui Mercutio***, ***Convorbiri cu Petru Dumitriu***, ***Ficţiunea jurnalului intim*** (trei volume), ***Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii***. Premiul Uniunii Scriitorilor i-a fost acordat de cinci ori. Premiul Academiei Române, 1977. A tipărit pentru prima dată în cultura română ***CAIETELE EMINESCU***, într-o ediţie de excepţie. O parte din operă i-a fost tradusă în Franţa, SUA, Germania, Ungaria.

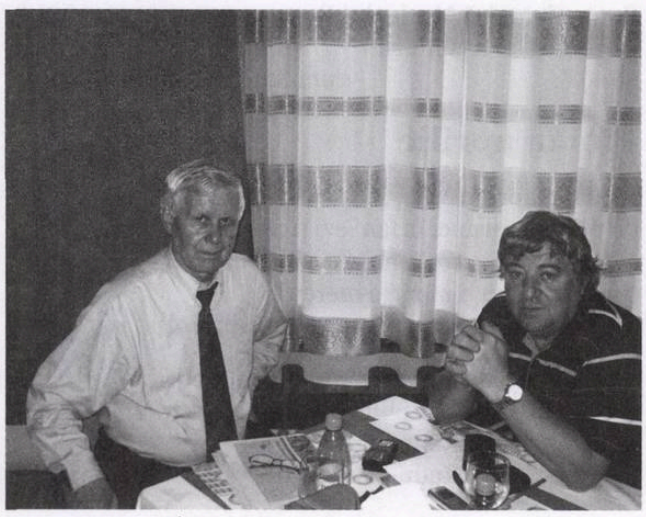

În dialog cu Gheorghe Pârja

Gheorghe Pârja: *Domnule academician Eugen Simion, vă aflaţi la Baia Mare ca invitat al Inspectoratului Şcolar Judeţean şi al Universităţii de Nord la „Colocviile didactice de literatură”, ediţia a II-a. Am asistat şi eu la o parte din prelegerile profesorilor de română care s-au referit la opera Dumneavoastră. V-aş ruga să acceptaţi un dialog despre Maramureş. Un ţinut cu adevărat cu rezonanţă istorică, dar comentat în felurite moduri. Fiind maramureşean, constat aprecierile cu oarecare mirare. De aceea, când am posibilitatea, invit personalităţi din afara lui, cu o altă cultură a percepţiei. Cum vi se pare Maramureşul? Poate e banală întrebarea, dar mi se pare necesară, adresată Dumneavoastră.*

Eugen Simion: Este o întrebare cinstită, adresată unui om care vine rar în partea aceasta a ţării. Vreau să spun că atunci când vin, sunt foarte atent şi nu sunt complezent. În general, îmi place să privesc cu atenţie şi să vă judec drept. În primul rând, este un Maramureş imaginar, pe care îl avem fiecare, din cărţi şi din amintiri, din vorbele pe care le auzim. Toate aceste poveşti care înconjoară spaţiul şi, din acest punct de vedere, Maramureşul meu imaginar ar fi următorul: spaţiul dacilor liberi, o ţară din Nord cu mituri care se pot determina şi care există şi în poezie. Apoi, un număr de scriitori care s-au născut aici. O poezie aspră, de tip expresionist, postblagiană, dacă mă gândesc la generaţiile postbelice şi aşa mai departe. Am uitat să spun că între miturile Maramureşului este cel al porţilor de lemn, goticul românesc comparabil cu al celor din Nordul Europei. Pe urmă este un alt Maramureş, pe care-l descoperi când vii aici. Eu vă spun, spre ruşinea mea, că am revenit în Maramureş după douăzeci, dacă nu după treizeci de ani. S-a întâmplat acest lucru, nu am făcut-o în chip expres, am ajuns în alte locuri, în Maramureş mai puţin. Dar cum am fost invitat de Inspectoratul Şcolar Judeţean, de Universitatea de Nord din Baia Mare, de profesorii din această zonă, n-am ezitat să vin. Şi nu regret. A fost o întâlnire foarte frumoasă. Am descoperit pe foştii mei studenţi, care acum ei înşişi sunt profesori. Alţii, care sunt scriitori. Mă întâlnesc cu ei la Bucureşti, cum m-am întâlnit şi cu dumneata. Ne regăsim aici, unde dumnevoastră trăiţi. Am făcut două drumuri, unul la Sighetu Marmaţiei şi unul la Mănăstirea Rohia şi am putut să văd o parte din acest Maramureş. În imaginarul românesc, Maramureşul este un loc mitic şi mirific. Şi vreau să spun că mitul se ţine, mitul rezistă. Din avion se vedea un peisaj de munţi împăduriţi, un peisaj absolut splendid. De străbaţi cu maşina Maramureşul, treci prin nişte locuri care nu-s deloc sălbatice. Asta este interesant. Lângă păduri de brad şi de fag, locurile largi sunt foarte bine lucrate. Satele sunt frumoase. M-am simţit foarte bine. Nu m-am simţit deloc străin de aceste locuri. Eu sunt născut în Prahova, lângă Ploieşti, în alt peisaj.

G.P.: *V-aţi întors de câteva ore de la Mănăstirea Rohia. Cum s-ar zice, veniţi cu polenul acelui loc, legat de acum de numele părintelui Nicolae Steinhardt. Mi-aţi dăruit o carte recent apărută,* ***Genurile biograficului****, din care, pentru această întâlnire, am citit câteva capitole, în care, pe lângă meditaţia critică ce aduce noi dovezi din sfera memoriilor, apreciez foarte mult scriitura - vă laud cum îl lăudaţi pe Călinescu pentru discursul critic. L-aţi cunoscut pe Steinhardt. Aţi fost cu el la mama lui Virgil Ierunca. Evocaţi, vă rog, acea călătorie.*

E.S.: Da, a fost o călătorie foarte interesantă, pentru că omul era extrem de interesant. Era pentru întâia oară când stăteam cu el mai îndeaproape, între patru ochi. Călătoria a fost determinată de următorul fapt: fusesem la Paris şi regretatul Virgil Ierunca mi-a dat nişte bani pentru a-i duce mamei lui, la Lădeşti. Mi-a sugerat că, dacă vreau să merg cu cineva, pot avea încredere în Steinhardt. L-am căutat, a acceptat imediat. Mi-amintesc că am făcut un lucru poate puţin incorect faţă de un prieten de-al meu. Mi-a fost frică să merg cu maşina mea şi l-am rugat pe Ion Băieşu, regretatul Ion Băieşu, să-mi împrumute maşina, spunând că am să-i explic eu de ce. Băieşu, care era un prieten foarte apropiat, mi-a dat maşina lui. Gândul meu era că el avea un statut social mai puternic ca al meu, cu relaţii peste tot cu sportivii lui, nu ar fi luat la ochi. Am plecat cu Steinhardt şi pe drum eu i-am pus câteva întrebări. Una dintre aceste întrebări privea dacă confirmă ceea ce Marin Preda scrie în ***Cel mai iubit dintre pământeni***. Un deţinut politic evreu, care îngrijeşte pe un muribund, fost legionar, abandonat, el îl îngrijeşte cu un devotament extraordinar. Când iese din agonia lui, se uită la salvator şi-i spune un lucru scârbos şi violent. Îi spune ceva de genul: te urăsc, jidane! Pentru mine era inexplicabil acest lucru. El a confirmat că aşa s-a întâmplat. Mi-a mai spus: eu fiind creştin, am căutat să-l iubesc pe acest om. Mi s-a părut incredibil. A doua întrebare: dacă este adevărat că el a intrat în puşcărie pentru că nu a vrut să-i trădeze pe Vasile Voiculescu, Noica şi Dinu Pillat. În timp ce un alt scriitor român - acum pot să-i spun şi numele, Constantin Ţoiu - a acceptat să fie martor al acuzării. Prozatorul a fost apoi promovat, a fost vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor. Steinhardt mi-a confirmat acest lucru şi mi-a povestit cum s-a întâmplat. Istoria orală care circulă şi pe care şi el o povesteşte în ***Jurnalul fericirii*** se confirmă. Mi s-a părut un lucru extraordinar şi de aceea am o admiraţie nemaipomenită faţă de el. A fost un om curat, un om care a trecut prin infern, fără să trădeze în niciun fel. Nu-i judec pe cei care au stat în închisori ca Ion Caraion şi care n-au rezistat. Spun mereu acest lucru. Eu n-am trecut pe acolo, deci n-am dreptul să-i judec. Dar iată că s-a putut. Iată că evreul Nicolae Steinhardt a intrat în puşcărie, pentru că nu a vrut să-şi trădeze nişte prieteni. A făcut puşcărie, s-a creştinat, şi-a schimbat destinul, a scris ***Jurnalul fericirii***, care este o carte surprinzătoare, carte fără precedent şi fără urmare în literatura română. Un om care trece printr-o închisoare iese de acolo luminat, mulţumeşte faptului că în celulă l-a găsit pe Dumnezeu.

La Rohia, cu P.S. Iustin Sigheteanul, Arhiereu-Vicar

G.P.: *Cum aţi găsit lăcaşul, Mănăstirea de la Rohia, unde părintele Steinhardt şi-a trăit ultima* →

→

parte a vieţii?

E.S.: El şi-a ales locul, iar episcopul Iustin, care m-a întâmpinat, cu care am petrecut câteva ore absolut splendide, mi s-a părut un om învrednicit, ca să folosesc un cuvânt religios. Mi-a povestit Prea Sfinţia Sa şi am văzut ce lucrare formidabilă se face. Un centru cultural monahicesc, care va purta numele lui Steinhardt. Foarte bună idee! Să revin la întrebare. Mi s-a părut un loc binecuvântat, foarte special de retragere. Am auzit că a trecut pe acolo şi Ioan Alexandru. Ba mai mult, a fost profund legat de Rohia.

G.P.: *Da, e un loc binecuvântat de la naşterea mănăstirii şi până astăzi.*

E.S: Domnule Pârja, ştiţi ce am mai descoperit? Cei cu care am mers la Rohia mi-au atras atenţia că peste deal sau peste munţi este Tîrlişiua, locul lui Rebreanu. Şi nu departe, locul în care s-a născut Coşbuc. Mi se pare extraordinar! Nu ştiu de ce, în imaginaţia mea, Bistriţa şi Maramureşul sunt două spaţii diferite. De unde? De unde? Un petec de pământ şi dai peste locuri sfinte de scriitori. Rebreanu a ieşit tot de aici, într-un anumit sens. Nemaipomenit. Am trecut prin Berinţa lui Augustin Buzura.

G.P.: *Îmi spuneaţi la începutul dialogului că în Maramureşul imaginar intră şi scriitorii născuţi în aceste locuri. Vă propun să faceţi succinte portrete omeneşti şi literare. Să încep cu Alexandru Ivasiuc. Cum vi-l amintiţi?*

E.S.: Da, regretatul Ivasiuc, care este din Sighetu Marmaţiei. L-am cunoscut, nu am fost niciodată prieten cu el dintr-un motiv foarte simplu: era un om foarte agitat. Era un intelectual remarcabil, după părerea mea. Nu ştiu dacă a avut talent epic, dar ceva a avut el. A adus în literatura română un anumit tip de conflict intelectual şi moral şi un anume simţ pentru eseul epic. Eu cred că vocaţia lui adevărată era aceea de om politic, de diplomat. Nu de scriitor. Dar noi l-am primit bine, însă el a intrat deodată într-un anumit grup, un grup care-l detesta pe Marin Preda. Şi eu de la început am fost un admirator al lui Preda. Deşi am scris despre toate cărţile lui, am scris, cred, cu o anumită înţelegere, el tot timpul era aşa, lăturalnic, nu ştiu cum, vocifera. Îl detesta pe Preda, îl înjura (pardon de expresie).

G.P.: *Era o gelozie intelectuală?*

E.S.: Era o gelozie. Vă spun o întâmplare, cred, în premieră. Şi Preda era răutăcios. Îi zicea Ivasiuc de fructe putrede. Era cam răutăcios. Făcea un joc de cuvinte. Dar să vedeţi. La începutul anului 1977, Ivasiuc a publicat romanul ***Racul***. Preda, care-şi citea şi prietenii şi adversarii, într-o zi mă întreabă: domnule, dumneata ai citit ***Racul***? Eu îi spun: Da, am citit. Ei, ce părere ai? Păi, mie mi-a plăcut. L-am citit şi eu, să ştii că mi-a plăcut. Are talent Ivasiuc! Deşi s-a purtat urât cu mine, am să-i dau un telefon deseară să-i spun că i-am citit romanul şi mi-a plăcut. Asta era la „Capşa", pe la prânz. Luam dejunul împreună. Seara, pe la ora zece, primesc un telefon. Era Ivasiuc. Care nici cu mine nu era în termeni foarte buni. Avea o agitaţie în voce. Domnule, îmi spune, ştii cine mi-a telefonat? Mi-a telefonat Marin Preda, care, fie vorba între noi, este cel mai mare scriitor dintre noi. Mi-a telefonat şi mi-a spus că i-a plăcut romanul. Era într-o stare de fericire nemaipomenită. De ce-mi dăduse telefon? Vroia ca a doua zi să mă întâlnesc cu el să-mi dea romanul. I-am spus: domnule Ivasiuc, eu am romanul, l-am cumpărat, am şi citit romanul dumitale, mă pregătesc să scriu despre el. Nu, nu, nu - îmi zice, te rog foarte mult să ne vedem mâine la „Capşa". Şi m-am dus. Domnule, nu am văzut un om mai fericit. Deci, dintr-un cârtitor, cum era el, era un om absolut fericit. În convorbirea care a durat cam două ore, cât durează o masă, nu am putut să plasez o propoziţie. El lăudându-l pe Preda. Eu, din când în când, îi ziceam: mai lasă, domnule, că şi Preda e dificil. Voiam şi eu să mai dreg lucrurile. Ivasiuc nu accepta. Şi a murit peste câteva zile, la cutremur, cu această bucurie. De atunci eu nu mai cred în duşmănia scriitorilor, cât în mica lor gelozie, care, până la un punct, este firească. Toţi vrem să fim strălucitori.

G.P.: *Un alt prozator cu rădăcini în Maramureş: Nicolae Breban.*

E.S.: Nicolae Breban. Sunt prieten cu el. Îl consider un prozator esenţial pentru literatura de astăzi. Şi el este un om dificil, un om, cum spune el, orgolios, dar nu vanitos. Eu cred că e uneori şi vanitos. Lui îi place să domine o conversaţie, ceea ce este firesc pentru un scriitor. Uneori, poţi să intri în conflict cu el. Ce-mi place enorm la el, şi trebuie să o spun, este că vrea să fie scriitor cu orice preţ. El are modele stabilite: Dostoievski, Thomas Mann şi Nietzsche, din alt plan. Se pune şi el în această familie. Îi ceartă pe colegii săi care nu trec de la nuvelă la roman. E un autor care are o operă. Sigur că putem să-i reproşăm o mulţime de lucruri, important e că el stă şi scrie. Nu prea înţeleg de ce are el tot timpul o prudenţă faţă de Preda. Dar, mă rog, trecem prin viaţă şi cu aceste mici gelozii.

G.P.: *Vorbiţi-mi, vă rog, despre Augustin Buzura.*

E.S.: Mergând spre Mănăstirea Rohia, am trecut prin satul lui, prin Berinţa. I-am şi dat un telefon şi mi-a spus: priveşte în dreapta şi vei vedea

Augustin Buzura

nişte munţi. Mai încolo, Şatra lui Pintea Viteazul. Da, mi-a atras atenţia asupra unui spaţiu formidabil. Şi el este un scriitor esenţial. Iată că Maramureşul a dat prozatori, romancieri importanţi. Ce-mi place la Buzura, el are ceva din spiritul acestor locuri. E încet, aşa, merge încet. Construieşte încet, dar sigur. Îmi amintesc că într-un articol am scris despre el că e ca un mărfar, ca un mărfar lung de tot şi care urcă, gâfâind, dar care ajunge sus. Şi cară povara aceasta în el. I-am spus chiar astăzi la telefon şi-ţi spun şi dumitale, acum înţeleg de ce dumneata mergi încet, mergi ca şi mine, cu genunchii puţin îndoiţi. Asta mi-a spus-o cineva: domnule, dumneata eşti de la munte. Dar, de ce? Mergi cu picioarele îndoite, numai cei de la munte merg aşa.

G.P.: *Şi vă mai provoc: Ioan Groşan.*

E.S.: Groşan era marea speranţă a generaţiei lui. Nuvelist excelent. Mă feresc să reproşez prozatorilor de ce nu mai scriu. Poate că pentru un prozator ar trebui să scrie mai mult. Dar fiecare are ritmurile lui. L-am citit, am scris despre el fără să-l cunosc, fără să-i ştiu biografia. El din ce parte a Maramureşului este?

G.P.: *Dinspre Zona Chioarului. Din Mogoşeşti, la vreo zece kilometri de Baia Mare, spre Someş. Domnule academician, nu pot încheia acest dialog fără să-mi spuneţi un gând despre Nichita Stănescu. Despre colegul dumneavoastră de clasă, Nichita Stănescu. Vă spun că Nichita a fost pentru prima dată în Maramureş în urmă cu treizeci de ani la Deseşti, unde am realizat un spaţiu al memoriei în numele marelui poet, pe unde au trecut nume de rezonanţă ale literaturii contemporane. De la Nicolae Breban la Marin Sorescu, de la Laurenţiu Ulici la Matei Vişniec. Deci, Nichita Stănescu.*

E.S.: Este un subiect pe care ar trebui să-l discutăm odată separat. Aştept un om curios, care să scoată de la mine tot ce ştiu despre Nichita Stă-

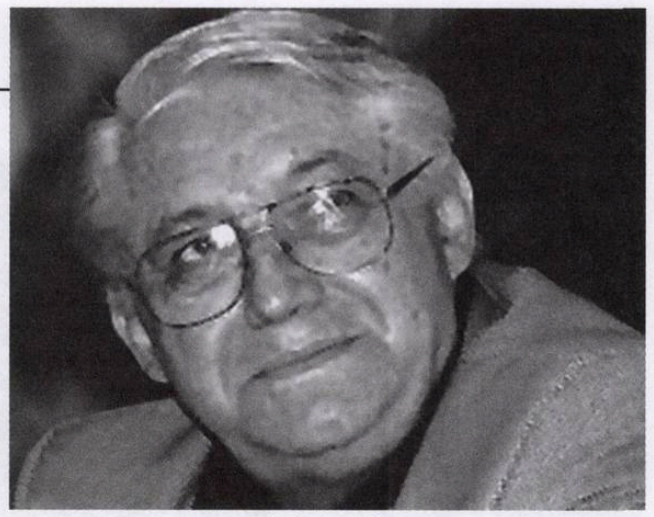

Nicolae Breban

nescu. Că ştiu foarte multe. Nu cred că mai am răbdare să scriu, dar într-o convorbire ar fi mai uşor, ar fi mai provocator. Ascultându-te pe dumneata şi ascultându-i ieri pe cei care m-au însoţit în această călătorie aproape iniţiatică în Maramureş - universitarul George Achim, doamna inspector Valentina Todoran, profesoara Alina Dorle şi mă gândeam la următorul lucru. Şi mă gândeam la dumneata în primul rând, domnule Pârja, că este foarte ciudat cum creşte mitul acesta al lui Nichita Stănescu. Poate după Eminescu nu există în literatura română un mit la care asistăm. Lucrul acesta văd că enervează pe cei care vânează iluziile literaturii române. Dar sper să fie un fenomen ireversibil. De ce? Este evident talentul lui, dar mai este vocaţia umană absolut extraordinară. N-am cunoscut un om care să aibă atâta deschidere spre oameni. Te simţeai bine cu Nichita Stănescu. Te simţeai aproape peste talentul tău, peste forţa ta interioară, peste morala ta... Foarte interesant, sunt oameni care deschid spiritul şi oameni care strivesc, care închid spiritual. Nichita Stănescu era cel care deschidea lumea. Avea spectacolul lui, că juca un spectacol cu bunăvoinţa lui, cu exagerările lui. Oamenii care suntem avem nevoie de acest lucru. Faptul că s-a ataşat de dumneavoastră şi dumneavoastră v-aţi ataşat de el, el s-a ataşat de Maramureş. L-am auzit vorbind de multe ori despre acest spaţiu. Dumneata ai făcut o carte cu Adam Puslojić despre Nichita, ai tipărit cartea recent despre călătoriile lui în Maramureş. Îmi trezesc interes. Pentru că mă interesează destinul lui. După părerea mea, poetul ca atare nu este perceput cum trebuie, nu este decodat cum trebuie. Pe de o parte, prietenii care exagerează, pe de altă parte, spiritele sceptice. Citeam recent într-un ziar unde era lăudată o propoziţie absolut nefericită a lui Nicolae Manolescu, despre ***Epica Magna***, ca despre o carte ratată, un eşec. De ce se lăuda o propoziţie greşită evident, dar orice critic poate să greşească, că nu-i Dumnezeu. Dar nu lăudăm pentru ceea ce a eşuat el, criticul, îl lăudăm pentru ceea ce a făcut bine. Nici acum nu-i discutat ca lumea poetul. Vă mai spun ceva. Am făcut un volum cu poemele de dragoste ale lui Nichita în colecţia „Pleiade". Am ajuns la volumul o sută mai la sfârşitul anului. Ce să facem? Hai să facem un volum cu poemele de dragoste ale lui Nichita. Şi l-am recitit. I-am citit toată poezia. Domnule Pârja, vreau să vă spun: de la Eminescu încoace nu este un poet erotic mai puternic, mai original, mai surprinzător decât ploieşteanul nostru. Un eros spectaculos, cu toate nuanţele posibile.

G.P.: *Domnule academician, v-am atras prin acest dialog înspre Maramureş şi o parte din spiritul lui. Mi-aţi făcut o mărturisire, o intenţie într-un timp apropiat de a veni cu un grup de nemuritori - academicieni în Maramureş.*

E.S.: Da, domnule Pârja, plec cu ideea ca un grup de membri ai Academiei Române să venim aici, anul acesta, poate la începutul toamnei. Să venim în Maramureş, aşa cum am făcut cu câţiva ani în urmă, când nouă academicieni ne-am dus în Sălişte a Sibiului, localitate care a dat nouă membri ai Academiei. Vreau să venim aici şi, împreună cu Biserica, cu şcoala, cu scriitorii din Maramureş, cu autorităţile, dacă vor să se implice, să facem momente de întâlnire într-o veche spiritualitate şi o veche tradiţie. Să perpetuăm locul, să sensibilizăm lumea românească. Să vedem ce este astăzi acest Maramureş, cum să facem ca el să nu devină o Ţară de turism, care să desfigureze, ci o Ţară de turism cultural, care să înnobileze.

Dorel Toptan

Dumitru HURUBĂ

VENIREA INVESTITORILOR

E o dimineaţă splendid-optimistă, îmbietoare la linişte sufletească, bunătate şi iubire de aproapele, chiar dacă, tocmai când părăseşti casa scării, vecina îţi scutură covorul în cap în timp ce îţi reproşează, drept că mormăit:

- Dracu' te puse să pleci tomna acu? Întârziatule!

Coincidenţă aproape stranie: şi tu gândeşti la fel, semn că şi în blocurile din prefabricate telepatia funcţionează la parametri rezonabili...

...O *lumină lină* arghezian a invadat oraşul cucerindu-l, a intrat peste tot, inclusiv în biroul nostru, unde, năuciţi de somn, lene şi lehamite, ne aşezăm fiecare la galera lui, pe care, în momente de inconştienţă sau efuziune prostească, o numim *masă-birou*, în realitate fiind vorba despre bancul nostru de lucru. De fapt, ca să mergem cu sinceritatea până la capăt, între noi am convenit că, de fapt, este mai mult *banc* decât lucru, poveste strict secretă, atât de secretă, încât, atunci cât se-aude vreun foşnet de hârţoage, careva exclamă contrariat:

- Ce-aveţi, stimaţi colegi? Munciţi? Ce-aţi păţit, oameni buni?...

Minunatul eveniment al dimineţii se petrece în timp ce colega noastră, expert contabil Despinuţa Cocostârc, se nedumireşte cu seninătate juvenilă şi decent-fermecătoare:

- Ce draci are, domnilor colegi, balega ăsta de *termoplonjon*, de nu fierbe cafeaua? Băga-mi-aş...

- Păi, nu-l băgaşi în priză, distinsă colegă, o lămureşte cu ironie Măleanu, şi e mai greu, da' insistă şi-aşa, că nu se ştie – în istorie au mai fost cazuri...

- Aşa-i-aşa-i, contribuie cu importanţă academică la completarea ideii şi doctorandul economist Ieronim Troscuţiu, trebuie să insişti, domnişoara Despinuţa. Pentru lămuriri suplimentare, vezi şi Sisif, opere complete, ediţie nouă, adăugită cu bibliografie şi comentarii la zi de Cristian Filip...

Adică, eu!

- Ordinarilor!, se zbârleşte Despinuţa. În loc să mă ajutaţi...

- Aveţi dreptate: într-adevăr, nu ne-am gândit, dar propun să constituim o comisie care să analizeze variantele, posibilităţile şi şansele de introducere a *termoplonjonului* în priză... Cine întocmeşte procesul verbal?, întreb eu.

- Sunt, totuşi, o femeie, se supără colega, şi ar trebui să apreciaţi ca atare acest amănunt...

- Cum-cum?!? Da', cine-a îndrăznit să nu? Ia aduceţi vietatea la mine!, zice cu profundă revoltă în glas Troscuţiu.

- Cine mi-a furat oraru'?, se aude de sub birou vocea înfundată a lui Varvigeanu, căruia, în fiecare dimineaţă, îi lipseşte câte ceva...

Din colţul său, revigorat cât de cât din punct de vedere moral, colegul Măleanu îl acompaniază la o chitară imaginară pe melodia „Dealu-i deal şi valea-i vale":

Şi-of-of-of,
Cine mi-a furat oraruuu,
Mânca-i-ar viaţa amaru',
Măi, măi.

Pe acest fond muzical pătrunde în biroul domnul director şi ne întreabă oarecum surâzător-părinteşte:

- Veseli, fiii mei, veseli? Vă odihniţi, vă odihniţi?

- Vai, dom' director!, exclamă în urma unui sughiţ răsunător acelaşi coleg Măleanu de la Compartimentul „Personal". Noi? Se poate? De fapt, tomna ne plănuiam cum să începem ziua de lucru pentru a avea randament maxim...

- Lasă, îl întrerupe directorul, lasă, că ştiu...

Jovial, cu faţă de *cooker spaniol* uitat în tramvai, dar cu privire de gardian al închisorii *Guantánamo Bay*, directorul nostru este un tip extraordinar, mai ales pentru că nu-şi crede soţia, Adolfina, care, nu o dată, l-a întrebat:

- Miţule, ce-ţi mai face gloata?

Gloata fiind noi, salariaţii, subordonaţii săi, pe care, fără discriminare, ne consideră un colectiv de debili mintal unit în jurul său. Şi chiar suntem, fără excepţii sau discriminări!...

Desigur, la prima auzire, sintagma sună compromiţător de rău, ducând gândul oricui la o şleahtă de retardaţi, impotenţi intelectual şi, în ultimă instanţă, la o turmă de rătăciţi biblic bălăcindu-ne cu plăcere porcească într-un troglodism irefutabil... Însă nu e deloc aşa. Dimpotrivă, noi formăm un colectiv de intelectuali rasaţi, pentru care Himalaia birocraţiei naţionale şi universale nu mai are secrete, oricât ar fi ele de labirintice sau cu specific autohton... Sigur, se mai întâmplă animozităţi, disensiuni şi altele de acest fel, însă, ori de câte ori ceva scurtcircuitează atmosfera biroului sau liniştea sufletului nostru de bugetari, careva evadează din situaţie şi murmură vesel-optimist:

Noi suntem români, noi suntem români
Noi suntem aici pe veci stăpâni!

Şi, dintr-odată, suntem străbătuţi de un fior adânc-patriotic, iar sentimentul că noi, gloata, ţinem pe umeri greii democraţiei numiţi pe nedrept trăncălăi, escroci, corupţi, ciolănari, ţara în ultimă instanţă, ne asigură verticalitatea morală şi responsabilitatea civică. În această atmosferă de entuziasm general, ne străduim să fim altceva decât părem, să dovedim că suntem cu adevărat un colectiv de intelectuali selecţi, unii chiar cu masterate, cu doctorate şi alte titluri. Cum le-am obţinut? Secretul nostru! Atât de profesional, încât a devenit un subiect pe deplin tabu, iar aici nu este vorba şi despre reducerea numărului de porcine, taurine, ovine sau galinacee la nivel de localitate, ca să fie clar şi pentru cârcotaşii vânători de senzaţii tari... La orişice caz, privind lucrurile cu realism şi loialitate faţă de firmă şi nu numai, cade întrebarea perfect logică: de fapt, ce s-ar face ea, firma, dar şi ţara, fără noi, fără noi, gloata? Iată de ce, din acest punct de vedere, ne străduim şi noi să nu dezamăgim pe nimeni, inclusiv pe doamna soţie a directorului, Varvigeanu chiar şoptindu-i cândva:

- Doamna director, la ce trup ai, cre'că te pricepi la amor de trăsneşte...

-Măgarule!, l-a apostrofat femeia tot în şoaptă. Nu ţi-e ruşine?

- Ba da, *sorry*, doamnă, milioane de *sorry*! Ba daaaaa – mi-e! Din fericire pentru mine, sunt mai măgar de la brâu în jos decât...

- Porcule!

- ...Ehe, doamnă, mare doamnă ce eşti, te faci că ai uitat cum ne mai călăream noi în calitate de colegi de an la facultate? Ay, mamă-mamă!...

- Maidanezu' naibii! Latră-latră, că de-altceva tot nu eşti bun şi poate se-alege ceva...

- O, daaa, *şi ce fecior frumos eram*...! Da', uite, *trecut-au anii*... ca norii, doamnă, ca norii!...

Niciodată n-am priceput de ce amintirea în cauză o îmbujora şi nici Varvigeanu nu ne-a spus de ce devenise multireprezentant zoologic la noi în birou...

Mă rog...

În orice caz, dacă ar trăi, după *Misterele Parisului* şi *Misterele Londrei*, Paul Féval - Eugène Sue, şi-ar uni forţele spiritului într-un tandem redutabil pentru a publica *best-sellerul Misterele Gloatei de la Serviciul Plan-Exploatare-Transport* (PET, adică...). Ce-ar mai vâna lumea acest roman, ce-ar mai exclama destui:

- Ai văzut? Bănuiam eu că acolo e o cloacă în care se bălăcesc scursorile oraşului...

Din nefericire, e clar că am o imaginaţie bolnăvicioasă, iar faptul că am probleme o dovedesc internările periodice la spitalul de psihiatrie ştiut de toată lumea ca fiind spitalul de nebuni al oraşului. Pardon? De altfel, cel puţin în cazul nostru, se pare că acuzaţia de *bălăcire* „într-un troglodism irefutabil", din punct de vedere socio-lingvistic, are o legătură de monolit cu instituţia Bălăceanca...

Da, şi? E vorba cumva despre o ţară, sau chiar o instituţie de stat în care n-ai voie să te manifeşti cum simţi, sau nu e voie să ai dereglări psihice, în limita normalului? În ce mă priveşte, n-am auzit... Aşadar, să fim sobri!

- Domnilor colegi, m-a trezit cu brutalitate din reverie directorul, sâmbătă vine o comisie din cadrul Uniunii Europene ca să evalueze situaţia filialei noastre din Peşteriţa...

- Uraaaaaa!, ţipă cam isteric Măleanu. În sfârşit!...

- ...în vederea unei investiţii extrem de importante pentru instituţia noastră şi pentru ţară...

La auzul cuvântului *ţară*, un suflu patriotic ne pătrunde până în măduva oaselor, colegul Varvigeanu chiar încercând să se ridice în picioare îngânând un fel de melodie care, cu ambiţie şi vitejie strămoşească, am recunoscut-o a fi Imnul Naţional, un fel de adaptare după melodia *Delilah*, lansată cândva pe piaţă de Tom Jones, importantul fiu de cizmar galez...

- Dom' director, zise Troscuţiu, opriţi-l, că mă pufneşte plânsul. Şi dacă-i spun prietenei mele, ungureana, că am plâns pentru Imn, vă daţi seama la ce mă expun? Vă rog!...

- Adică, sâmbătă?!?, păru speriat colegul Măleanu.

- Adică, da, sâmbătă, domnu' coleg!, repetă directorul. Şi va trebui să delegăm pe cineva de-aci, de la sediu, să pregătească primirea demnitarilor, că ştiţi cum e: o pălincuţă, o fripturică, un vinişor de-al nost...

- Jidvei?, întrebă Despinuţa, şefa Compartimentului *Falimentări*. Cunosc pe cineva important de-acolo...

- Nici nu mă mir, comentează Varvigeanu.

- Adică, dom' Varvigeanu? Adică? Că n-am înţeles, zice ameninţătoare Despinuţa. Cam ce-ţi umblă matale prin creierul ăla de pasăre colibri...?

- Nimic, doamna colegă, nimic...

- Nimic, absolut nimic? S-aude doar un fel de gemete al ideilor care încearcă să se nască, nu? Mă aşteptam!

- Domnilor, încetaţi! *Avem cestiuni importante la ordinea zilii*, îi somează pe un ton teatral Troscuţiu. De fapt, am avea nevoie de nişte fetească regală, – nu, dom' director? Ce ziceţi, domnişoară...? Vă ocupaţi...?

- Sunt doamnă, domnu' Troscuţiu! O doamnă!, dacă n-ai ştiut...

- Vorbeam din punctul meu de vedere, nu exprim părerea obştei din acest birou şi nu numai.

- Aha! Mă jigneşti, înseamnă că te consider un... Adică vrei să spui cumva că eu aş fi Ciciolina oraşului, mă, *etâcâule*?

Din punct de vedere al Despinuţei, *etâcâul* este *anonimul, nimenele*, iar cuvântul, în accepţia generală, înseamnă cea mai autentică şi clară declaraţie de război...

- Uau, mamă!, se împieptoşă Măleanu. Ce fetească, dom'director şi domnilor colegi? Ce regală? Las' pă mine, că le-aduc io neşte *regalităţi*, de nu să mai egzistă ca ele în toată Uniunea Europeană...! Îşi investesc ăia şi cămaşa de pe ei!...

- Ca data trecută pentru ăia din minister?, se interesă directorul intrând în jocul colegului.

- Egzat, dom' director, fix ca data trecută: numa' una şi una, păru el înveselit brusc. Fete regeşti!... Le-aduc io mândruţe de-o să-şi investească acilea şi proprietăţile...

- Domnu' coleg, vezi că o să fie şi-o femeie în comisie, îl atenţionează directorul...

- Şi ce? E perfect! Domnu' coleg Varvigeanu – eşti apt de-o leliţă tip *uie*?

- Colega Măleanu, fii atent, nu te juca: poate le dau fătuţele noastre vun sifilis, ori vo SIDA, de rămânem şi fără investiţii şi fără Schengen, îl atenţionă Varvigeanu.

(*Continuare în pagina 14*)

Comentarii

Dumitru CHICAN

UN TEZAUR PREA PUȚIN CUNOSCUT: LIRICA MISTICĂ SUFICĂ A ISLAMULUI

Spunea Abū Abdllah Muhammad Ibn Abī Ibn Muhammad Ibn 'Arabi, marele filosof şi mistic arab anadaluz, mai cunoscut sub numele prescurtat de Ibn Arabi (Murcia, 21 iulie 1165 - Damasc, 10 noiembrie 1240), că „esenţa" nu se „revelează" decât sub „forma" predispoziţiei fiinţei care primeşte o asemenea revelaţie; din acel moment, fiinţa va primi revelaţia esenţială şi nu va vedea în oglinda divină decât propria sa „formă"; nu va vedea pe Dumnezeu - este cu neputinţă să-l vadă - ştiind totodată că ea nu îşi vede propria „formă" decât datorită „oglinzii divine".

Peste ani, Titus Burckhardt completa aceste meditaţiuni afirmând că cele două versete pe care le explică vorbele din deschiderea textului coranic, *„Iyyāka na'budu wa Iyaka nasta'īn"* - Pe Tine te slăvim şi la Tine căutăm mântuirea - comportă două aspecte: adorarea ca nimicire a voinţei individuale în faţa Voinţei divine şi recurgerea la ajutorul sacralităţii ca participare la Realitatea divină prin Har şi, mai direct, prin cunoaştere".

Dincolo de dezbaterile teoretice, pe cât de vaste, pe atât de diversificate, se cuvine recunoscut adevărul că, vorbind despre lirica sufică, ea oferă expresia cea mai strălucitoare şi cea mai bogată a geniului poetic în poezia mistică şi extatică în cultura şi literatura lumii islamice. Născut în urmă cu mai bine de un mileniu şi păstrându-şi farmecul şi puterea de seducţie până în zilele noastre, misticismul sufic are nevoie de o minimă aplecare introspectivă pentru a fi înţeles, apreciat şi, mai ales, acceptat.

Nimeni nu poate pretinde a cunoaşte data sau perioada exactă a naşterii sufismului, căci acesta se înscrie şi se descrie prin şi în istorie, fără a se circumscrie unei perioade anume, pentru că el desemnează, înainte de toate, o atitudine spirituală a omului, nelimitată de vreo frontieră temporală sau spaţială. Adepţii sufismului susţin, chiar, că acesta a existat încă înainte de apariţia Islamului, argumentând această aserţiune prin aceea că doctrinele şi învăţăturile profeţilor, de la Abraham şi Moise până la Isus şi Muhammad, definiseră, deja, o atitudine spirituală a omului faţă de relaţiile cu divinitatea, pe de o parte, cu sinele şi cu lumea creată căreia îi aparţine şi de care aspiră să se despartă prin meditaţie, extaz şi credinţă nelimitată, pe de altă parte. Concepţia idealistă şi universalitatea sufismului ar putea fi descrise, în egală măsură, ca un elan al dragostei sacre până la renunţare extremă şi martiriu pe calea lui Dumnezeu şi până la realizarea mistică a omului în Dumnezeu şi a Sacralităţii în om. Iată de ce nebunia înţelepciunii şi înţelepciunea dorinţei extatice şi-au găsit calea de exprimare într-o literatură care a atins culmile expresiei lirice, artistice, coregrafice şi poetice, ale filosofiei şi ale teologiei, exprimând durerile cele mai crude ale dragostei şi mergând până la autocrucificare şi autoflagelare a inimii şi a corpului.

Sufismul istoric a apărut şi s-a dezvoltat într-un mediu islamic al Evului Mediu incipient, originea sa etimologică găsindu-se în cuvântul arab *sufi*, derivat al substantivului *sūf*, cu sensul de „lână", materie din care a fost confecţionată mantaua purtată de Profet în timpul rugăciunilor rituale, vestmânt adoptat de urmaşii săi şi, desigur, de primii sufiţi, adepţi mistici ai noii religii. Este, cel puţin, ipoteza cu cea mai largă răspândire şi pe care însuşi marele istoric şi fondator al sociologiei istorice Ibn Khaldun (1332-1406) a acreditat-o. Un mistic sufit poartă, în general, un vestmânt de lână albă, semn de distincţie a modestiei şi a apartenenţei la casta celor săraci. Profetul Muhammad însuşi a purtat acest strai. În consecinţă, modestia, umilinţa şi sărăcia vor deveni efigii ale sufismului, fiind identificate prin adjectivele numite în arabă *faqīr* (sărac) şi, în persană, *darviš*, derviş.

Ar fi riscantă încercarea de elaborare a unei definiri sintetice şi exhaustive a ceea ce înseamnă poezia sufică mistică şi varietatea abordărilor sale spirituale, tematice, filosofice şi chiar prozodice. În cvasitotalitatea şcolilor literare sufice, se proclamă, ca ideal şi temă inevitabilă prin însăşi natura filosofiei sufice mistice, comuniunea cu Dumnezeu, topirea egoului uman individual în natura Sacralităţii, renunţarea la existenţa tranzientă terestră în favoarea retragerii depline în fiinţa universală a Creatorului. Diferenţele fundamentale între diferitele „şcoli" de poezie ale misticismului sufist apar atunci când este vorba de maniera în care matricea filosofală şi religioasă se manifestă. Unii se limitează la acte cu caracter pur ritualic - un gest sau un anumit cântec liturgic, de pildă. Alţii preferă prozelitismul şi propovăduirea care poate atinge chiar limitele comercialului. Rămâne adevărul că practicile spirituale ale unor popoare chiar fundamental diferite sunt asemănătoare în condiţia fundamentală pentru care ele există. Dar nu atât de practici şi tehnici stilistice este vorba, cât de faptul că, în oricare situaţie, scopul comun urmărit este acela de a proclama unitatea spirituală a fiinţelor umane, pe de o parte, şi unicitatea divinităţii, pe de altă parte.

Poezia sufismului medieval - epocă în care aceasta şi-a făcut apariţia - ca şi sufismul liric contemporan are menirea autoasumată de a demonstra că nu este o manifestare adiacentă religiei, ci (şi) un fenomen estetic - (literatura, în cazul de faţă) ca încarnare a naturii metaforice a omului şi a sensului tainic, secret care se ascunde printre rândurile poemului. Din acest punct de vedere, se poate spune că „stâlpul de rezistenţă" al poeziei mistice islamice este reprezentat de subiectul tratat - iubirea - care pentru noi, nonmusulmanii, dornici să elogiem o divinitate, dar neputând-o face întotdeauna din varii motive sociale, educaţionale, religioase, şi translează dragostea divină de la Sacralitatea lui Dumnezeu la amorul terestru pentru femeia iubită, învăluit într-un stil pasional şi super - „romanticizat", în spatele căruia se află metaforele şi simbolurile adevărate pe care poetul ar dori să le întruchipeze în poezie. Mai mult, pentru a-şi „scuza" vina de a-şi ascunde adevărata iubire pentru Transcendenţă sub vălul tranzient al vieţii şi al dragostei terestre, poetul sufit nu face economie de autoflagelări şi autoculpabilizări. Regula jocului fiind cunoscută după o vreme, cititorul sau ascultătorul va şti să descopere, fără dificultate, mesajele transmise în metatext.

Caracteristica cea mai elocventă a poeziei care ne-a rămas de la poeţii sufiţi, arabi şi persani, cu deosebire, dar şi turci şi cei din subcontinentul indian este abuzul de simbolism. Chiar versetele sufiţilor înţelepţi iau forma unor texte de o profundă încărcătură cu valenţe simbolice, însoţite de un limbaj adânc încriptat şi alegoric care, pentru a fi înţeles în adevărul său lăuntric, presupune efort sau cel puţin o familiarizare cu ceea ce înseamnă mentalitatea şi recuzita artistică şi estetică sufice. Fapt interesant este acela că, la sfârşitul secolului al XVII-lea, când europenii au luat contact cu sufismul şi cu creaţiile sale literare, aceştia au putut să fie surprinşi de ardoarea erotismului din poezia mistică sufică, înţelegând, nu fără dificultate, că sub chipul sau, după caz, sub vălul femeii carnale, se ascunde, de fapt, veneraţia pentru un adevăr divin, supraterestru, după cum vinul este cântat ca simbol al extaziei spirituale şi ca mijlocul cel mai subtil de cunoaştere a acestei esenţe divine a stării de a exista în intermundii. Oricum, apărută în urmă cu douăsprezece veacuri, poezia lirică sufică a devenit principalul mijloc de exprimare, cât mai cuprinzătoare, a ideilor misticismului islamic. O poezie în egală măsură impregnată de panteism, care devine aproape un punct de reper în filosofia şi lirica sufică. Încrederea că Dumnezeu este în tot ceea ce alcătuieşte natura prin care el poate fi cunoscut este însoţită întotdeauna de bucuria de a aduce elogii Creatorului. Deşi predică ascetismul (*zuhd*) şi mortificarea fizică voluntară, poetul acordă întâietate pasiunilor sale. Se ajunge până acolo încât asimilarea pasiunii pentru femeia iubită se confundă cu veneraţia pentru Dumnezeu şi este atât de „pământească" încât, nu de puţine ori, îşi pierde substratul spiritual de la care, iniţial, a pornit.

Asemenea oricărui drum către descoperirea necunoscutului, credoul sufismului oferă receptorului pe cât de multe chemări, pe atât de multe dificultăţi şi piedici. Dar preţul plătit prin cunoaşterea unei arii spirituale care rămâne un mister chiar pentru ea însăşi va fi răsplătitor pentru cel care se hazardează pe această cale miraculoasă şi, în definitiv, foarte ospitalieră la hanurile poetice ridicate pe marginea drumului.

Prolegomene ale autorului la antologia de poezie mistică (sufică) a Islamului ***Să-l ascultăm pe Dumnezeu cum râde****, aflată în curs de apariţie la Editura Proema din Baia Mare.*

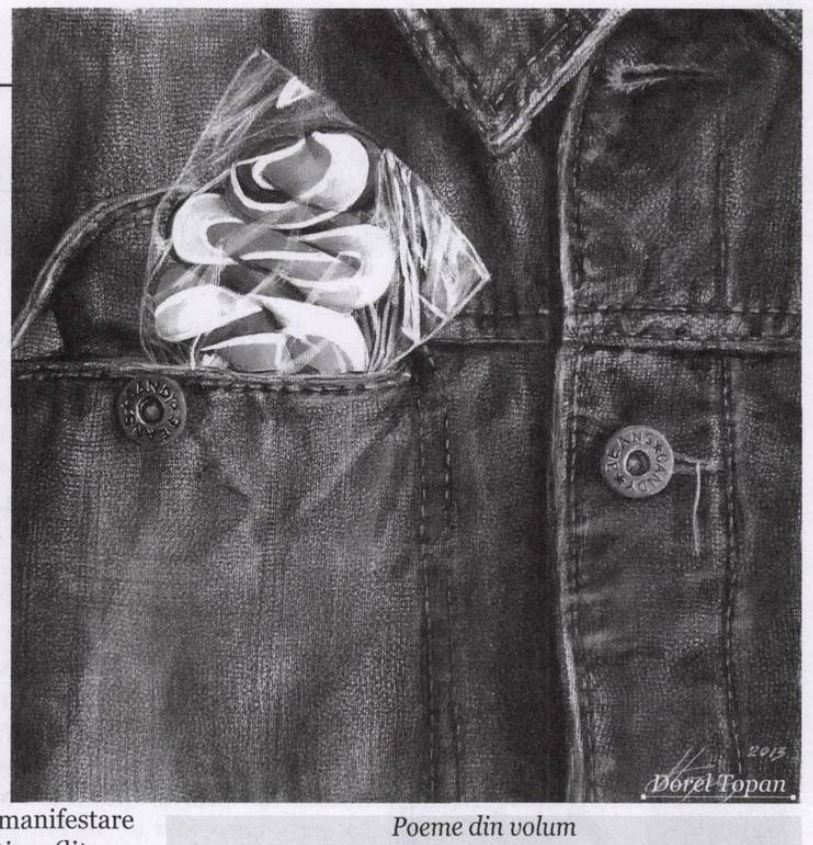

Poeme din volum

Rabī'a Al-Bassri (Irak, 717-801)

Dragoste

O, Domn al meu, de îngenunchi la tine
De frica iadului în care ard
Atuncea arde-mă, Preabune,
În flacăra ce sunt - un iad

Şi de mă rog să-mi dărui Paradisul,
Alungă-mă, Stăpâne, din cercul-Paradis,
Căci eu îţi cer, o, Doamne, numai una:
Să mă prefaci în ce am fost -
Un vis.

Al-Hallāj (Persia, 858-922)

Nu contenesc a înota în această nesfârşită mare a dragostei
Urcând odată cu valul, coborând, apoi, în genunile lui
Acum valul mă poartă pe tremurătoarea lui culme
Numai dragostea mă mai duce
spre limanul acela al nimănui

Cu ochii inimii l-am văzut pe Stăpânul şi Domnul meu
Şi întrebându-l „cine eşti tu?" mi-a răspuns:
„Eu sunt tu"

Omar Khayyam (Nishapur, 1048-1131)

Gura ta, astă-seară

Trezeşte-te! Ce să-mi mai pese? Trezeşte-te şi toarnă-mi vin
Căci gura ta podişcă este spre cercul meu ultramarin
Dă-mi vinul,
Dă-mi vinul purpuriu pe care îl sorb fiind eu însumi vin
Să fie vinul fierbinţeală precum e buza doritoare,
A dragei mele-abia deschisă şi-abia îmbobocită-n floare
Căci ce păcate sunt mai grele şi pline de necuvântare
Mai mult decât clipita albă din care beau sleiţi drumeţii
Într-o viforniţă de iarnă închisă-n aşchie de soare
Precum buclirea ta de aur topit subţire-n filigram
Să-mi aminteşti, în seara asta, tot ce-am avut şi nu mai am

Atât mai sunt şi aşa-mă cheamă: Omar Khayyam...
Omar Khayyam...

SA'ADI din Shiraz (1210-1290)

Umanitate

Doar fiind mişcat de spirit, trupul nostru-i omenesc
Îmbrăcat în straie scumpe el e lucru pământesc
Poţi avea un ochi, o gură, o ureche ori un nas
Dacă n-ai umanitate, eşti icoană pe-un privaz
Dar icoana zugrăvită în culori pe un perete
Cum îţi poate spune „om sunt"? Cum ar şti să te desfete?
Lighioana care doarme şi mănâncă-nfometată
E nimica dacă-n sânge n-are lume scăpărată
Deci să fii în toate omul şi atunci vei auzi
Cum că păsările lumii îţi vorbesc dar nu vei şti
Că eşti om. Şi vei rămâne
Sclav al diavolului cărui în veci zice-i-vei „stăpâne!"
Când nici îngerul albastru, agăţat în vârf de pom
Nu va fi vreodată ceea ce eşti tu acuma: om.
Numai ţie îţi e dată înălţimea zisă „Eu"
Ca să-l poţi şi ca să-l pipăi pe Eternul Dumnezeu
Iată ce-i umanitatea care te ridică-n nimburi!
Ca să-ţi pui la adăposturi şi iubiri şi ochi şi sâmburi
Dacă ai văzut cu mintea a condorului zvâcnire
Ia aminte: tu eşti omul şi prin gânduri şi prin fire!

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU ETNOLOGUL ION TALOȘ

Născut la 22 iunie 1934, în satul Prodăneşti (jud. Sălaj). A absolvit Facultatea de Filologie din Cluj în anul 1957. Promovat cercetător ştiinţific, obţine o bursă Humboldt, de specializare, la Freiburg şi îşi susţine doctoratul în 1970 la Universitatea din Bucureşti cu teza ***Jertfa zidirii în obiceiuri şi legende europene*** (conducător ştiinţific: prof. dr. doc. Mihai Pop). Devine şef al Secţiei de etnografie şi folclor a Filialei Cluj a Academiei Române şi lector de limba şi literatura română la Universitatea din Köln, unde, în 1993, obţine postul de profesor universitar, specialitatea literaturi populare romanice. Are la activ cercetări de teren, publică studii de folclor comparat, traduceri de poezie şi proză populară, editează reviste şi lucrări în domeniul etnologic, între care ***Gândirea magico-religioasă la români. Dicţionar*** (2002) e încununată cu Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române, iar versiunea ei franceză, cu Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici G. Pitrè - S. Salomone Marino (Città di Palermo. Edizione 2003). Este membru al mai multor societăţi ştiinţifice şi literare româneşti şi internaţionale.

Ioan Anghel Negrean

Augustin Cozmuţa: *Pornind din Clujul universitar aţi făcut carieră europeană de etnolog. Din perspectiva acestui traseu intelectual, ar fi interesant, mai ales pentru tinerii pasionaţi de domeniu, să apreciaţi rolul etnologiei în lumea de azi. Mai are ea ceva de spus şi în secolul XXI, zis al globalizării?*

Ion Taloş: Unii consideră că etnologia s-ar reduce la culegerea de material folcloric din teren şi că, acesta fiind pe sfârşite, se încheie şi destinul etnologiei. Nu e aşa. În primul rând, pentru că folclorul nostru e încă viu. În al doilea rând, pentru că cercetării de teren trebuie să-i urmeze cea de arhivă şi bibliotecă, adică inventarierea materialului, tipologizarea şi editarea lui. Urmează apoi faza comparării pe plan naţional şi internaţional. Etnologia este într-adevăr o ştiinţă a contemporaneităţii, dar în acelaşi timp şi a trecutului istoric. Un etnolog trebuie să fie înarmat cu solide cunoştinţe şi din domeniul arheologiei şi al istoriei, el trebuie să cunoască mai multe limbi străine. Aş spune chiar că, în vremea noastră, etnologiei îi revin sarcini foarte complexe, ea având acum avantajul şi obligaţia de a lua în considerare rezultatele celorlalte ştiinţe umane. Altfel s-ar menţine la o cercetare superficială.

A.C.: *Puteţi concretiza?*

I.T.: Desigur. Iau ca exemplu cea mai recentă lucrare a mea, intitulată ***Omul şi Leul***. Studiu de antropologie culturală, care sper să apară în acest an la Editura Academiei. Am pornit de la cercetarea colindei Junelui bun sau a Leului, în care un tânăr învinge leul în luptă dreaptă (corp la corp). Am cercetat-o mai întâi cu mijloacele ştiinţei folclorului şi am ajuns la următoarele concluzii: cele peste 400 de variante cunoscute ale colindei au fost înregistrate în mai multe regiuni ale limbii române: în Hunedoara şi Alba (în alte regiuni ardelene e destul de rară), în Bihor, în Bucovina şi Basarabia, până în sate cu populaţie ucraineană şi românească, pe Bug, apoi în sudul Moldovei, în estul Munteniei şi în Dobrogea, cu prelungiri până în zona Odessei. După cum se poate vedea, colinda dispune de o răspândire oarecum discontinuă: lipsesc atestări din Sătmar, Oaş, Maramureş, Chioar, Codru, Sălaj, Lăpuş, Muntenia Centrală şi de Vest. Trebuie să spun totodată că tema în discuţie nu e cunoscută în repertoriile de colinde ale popoarelor vecine, deci ea e specific românească, asemenea ***Mioriţei***.

Comparând variantele din toate aceste regiuni, am constatat că din Hunedoara şi Alba provin variantele cele mai numeroase şi mai arhaice. În plus, ADN-ul variantelor, dacă mă pot exprima astfel, indică originea colindei pe cursul mijlociu al Mureşului, de unde s-a răspândit pe diverse căi în celelalte regiuni menţionate. Sunt constatări foarte interesante, dar etnologia nu se poate mulţumi cu atât. Ea trebuie să caute răspuns la încă două întrebări, şi anume: cum se explică prezenţa în colindă a leului, animal străin faunei carpatine? Şi: care e geneza colindei? Adaug imediat că etnologia nu poate da singură răspunsurile dorite.

A.C.: *Trebuie să ceară ajutorul altor discipline...*

I.T.: Aşa e. Etnologia trebuie să apeleze la disciplinele apropiate ei. Personal am făcut apel la Scrierile sfinte, la literatura universală şi chiar la zoologia antică şi medievală. Am găsit numeroase motive şi povestiri în care apare leul, dar n-am găsit nicăieri un text sau un motiv care să mă îndreptăţească să susţin că acesta s-ar găsi la baza textului nostru.

Evident, în paralel, am făcut apel la arheologie şi la istoria veche. Nenumăratele studii de arheologie pe care le-am consultat mi-au demonstrat că leul dispune de un imaginar extraordinar încă la începuturile culturii umane, adică în jurul anului 3.000 înainte de Christos, şi anume, pe toată suprafaţa din Mesopotamia până în Peninsula Iberică şi în nordul Africii (fireşte, şi în alte zone culturale, dar, din motive lesne de înţeles, mi-am circumscris cercetarea la această zonă). Toate popoarele vechi: babilonienii, egiptenii, fenicienii, hetiţii, sciţii, grecii, etruscii, geto-dacii, celţii etc. oferă dovezi ale unei bogate *„culturi a leului"* şi multe cunosc chiar motivul victoriei unui bărbat tânăr asupra leului. Prin urmare, Hercules, care se afla permanent în vizorul meu, nu e singurul erou al luptei bărbăteşti cu leul, aş putea spune că, în vechime, tema Hercules avea un caracter universal. Totuşi, niciunul dintre luptătorii cu leul nu poate fi considerat ca prototip al colindei româneşti.

A.C.: *Dacă nu poate fi vorba de un împrumut, rămâne doar ipoteza moştenirii.*

I.T.: Da, dar avem de a face cu o moştenire de un fel deosebit. Cercetând rezultatele arheologiei şi ale istoriei vechi, am constatat că între acestea şi rezultatele cercetării etnologice există o serie de tulburătoare coincidenţe: prima dintre ele a fost că aria în care s-a născut colinda se suprapune celei în care, în perioada Daciei Romane, a fost practicat ritul leilor funerari, adică al leilor aşezaţi pe sau la morminte (edicule, altare, stele ori medalioane funerare), cu menirea de a ocroti sufletele defuncţilor. Romanii au difuzat acest rit în toate regiunile colonizate (nordul Peninsulei Italice, Galoromania, Peninsula Iberică, Dacia). Aşadar, morţii erau înmormântaţi pe Mureşul Mijlociu, ca la gurile Ronului sau pe cursul Inferior al Guadalquivirului, zone de intensă romanizare.

A doua uimitoare coincidenţă este că, exact în perioada Daciei Romane, toţi împăraţii Antonini, de la Traian şi Hadrian până la Commodus şi chiar la unii împăraţi din epoca severiană, erau pasionaţi vânători, iar vânarea unui leu era dovada supremă a dezvoltării fizice şi spirituale a unui bărbat. Vedem aici modelul evoluat al lui Hercules şi al lui Alexandru cel Mare.

Tot în perioada Daciei Romane era în floare fenomenul „jocurilor" în arene, cu lupte între gladiatori şi animale. Lupta în arene era cea mai populară formă de distracţie. Picturile murale şi dipticele evocau luptele în arenă, iar numeroasele statui şi statuete ale unor tineri romani în postură de Hercules, cu pielea de leu pe braţul stâng şi cu ghioaga în mâna dreaptă, creionează complexitatea imaginarului leonin în imperiul secolelor al II-lea şi al III-lea. Importante erau, de asemenea, legendele, de pildă cea despre Androclus, şi nu e lipsit de importanţă să arătăm că una din cele şapte trepte ale iniţierii tinerilor în riturile Mithra, a patra, era a leului, adică tânărul trebuia „să devină leu".

Prin urmare, în perioada Daciei Romane, imperiul trăia o efervescenţă a culturii leului: aventurile cinegetice ale împăraţilor romani erau cunoscute bineînţeles şi în Dacia Superioară, unde staţionau cele două legiuni romane şi mulţi tineri din Dacia Apulensis erau înrolaţi în armata romană, deci nu erau străini de acest imaginar al leului. Cultul lui Mithra era tolerat în imperiu, iar al lui Hercules era, de asemenea, practicat. În această atmosferă culturală a fost creat un nucleu epic despre victoria unui fecior în lupta cu leul, nucleu care, într-o perioadă pe care n-o putem determina, a devenit vers şi a fost cântat la sărbătorile Crăciunului, alături de alte texte care urmăresc iniţierea tineretului masculin ori feminin.

Colinda leului devine astfel un argument istoric al originii şi al devenirii neamului românesc. Într-o privinţă, chiar mai semnificativ decât argumentele istorice şi arheologice, deoarce indică permanenţa populaţiei vii pe locurile în care procesul de romanizare a fost cel mai intens.

Sperând ca specialiştii în arheologie şi istorie veche să accepte concluziile etnologiei, v-aş pune de data aceasta eu întrebarea: ce altă disciplină ştiinţifică ar fi putut oferi un asemenea argument al continuităţii? E adevărat că etnologia a obţinut acest rezultat beneficiind de concursul arheologiei şi al istoriei vechi, dar aceste discipline nu l-ar fi obţinut fără concursul etnologiei.

A.C.: *Înţeleg că cititorii revistei „Nord Literar" beneficiază în premieră de aceste informaţii. Ele mi se par convingătoare şi sper ca lucrarea dumneavoastră să apară cât mai curând şi să se bucure atât de atenţia etnologilor, cât şi de aceea a arheologilor şi a istoricilor. Întrebarea mea avea la bază faptul că în discursul public se vorbeşte deseori în ultima vreme despre dispariţia folclorului şi, în consecinţă, de dispariţia sau inactualitatea etnologiei.*

I.T.: Întrebarea e justificată, dată fiind opinia curentă, dar aceasta a fost emisă de oameni care nu sunt în cunoştinţă de cauză. Cum spuneam, etnologia nu e numai o ştiinţă a prezentului, ci şi una a trecutului, prin urmare, chiar dacă folclorul ar fi să dispară cu totul, ceea ce nu poate fi întrevăzut, misiunea etnologilor nu s-ar încheia nici atunci.

Aş adăuga că şi alte discipline se află într-o situaţie similară cu etnologia: ne putem întreba ce vor face dialectologii, căci şi dialectele dispar? Ce vor face arheologii, deoarece nici câmpul lor de investigaţie nu e infinit? Vedeţi, istoria literară nu moare niciodată,

Ioan Anghel Negrean

dar nu numai pentru că apar scriitori noi, ci şi pentru că operele scriitorilor vechi pot fi interpretate mereu din alte perspective. Prin urmare, aceeaşi e situaţia materialelor de folclor, ele vor putea fi mereu cercetate din noi puncte de vedere. Etnologii vor avea încă pentru multe generaţii de lucru. Tinerilor le pot spune doar atât: pregătiţi-vă de lucru. Etnologia continuă să aibă viitor. Învăţaţi limbi străine, pentru a va lărgi orizontul şi posibilitatea de a lucra în viitor. Bine pregătiţi profesional, etnologii pot aduce mari servicii culturii naţionale.

A.C.: *Se mai aud glasurile popoarelor în cântece - ca pe vremea lui Herder - şi dacă cercetarea ştiinţifică le mai poate cu folos acorda atenţie? Asta apropo şi de calitatea dumneavoastră de editor al unor culegeri de folclor transilvan aparţinător românilor, dar şi saşilor conlocuitori.*

I.T.: Nu, glasurile popoarelor nu se mai aud ca pe vremea lui Herder, dar se aud. Se aud ca în vremea noastră. Cântecul popular însoţeşte şi va însoţi în continuare viaţa unor oameni, dacă nu la muncă, măcar la sărbători sau în singurătate. E adevărat, cântecul popular nu va dispune de acelaşi potenţial de creaţie ca în secolele precedente. Va rămâne însă cel puţin ca lectură sau va fi reprodus de mediile de comunicare.

Editarea unor colecţii de texte sau de studii rămâne o sarcină permanentă a specialităţii.

Am publicat colecţia de basme româneşti a fraţilor Schott şi pe cea a Paulinei Schullerus, în colaborare cu colegul meu de generaţie R. W. Brednich, şi am tradus colecţia lui Franz Obert în româneşte. Punerea la dispoziţia cititorilor şi a cercetătorilor a materialelor primare mi se pare o sarcină la care nu se poate renunţa.

A.C.: *Mai este relevantă şi azi relaţia creaţiei populare cu creaţia cultă, ca în epoca romantică, ţinând seama că, de pildă, istoriile literare din ultima vreme ignoră în general folclorul, nu-l mai tratează ca un capitol al unei evoluţii organice a fenomenului literar?*

I.T.: Cine cunoaşte folclorul ştie că el este deţinătorul unor valori extraordinare. A le ignora înseamnă a te lipsi de o parte a avuţiei tale, chiar a fiinţei tale. Nu vreau să intru în detalii, dar cred că ajunge să subliniez că în folclor se găsesc părţi din rădăcinile noastre daco-romane şi din evoluţia spirituală a neamului de-a lungul secolelor. Doar că acestea trebuie descoperite şi puse în valoare, ceea ce se poate face numai dacă dispui de o foarte bună pregătire de specialitate.

Pentru a fi mai concret voi spune că, în perioada dinaintea primelor documente în limba română, folclorul ţinea locul operelor literare scrise. Altfel spus, faptul că primele documente în limba română sunt târzii şi nu au caracter literar, sau numai unele au, nu înseamnă că în acea vreme nu dispuneam de o literatură. Părerea mea e că dispuneam atât de o literatură orală, cât şi de una scrisă. Şi nutresc speranţa unor descoperiri în viitor.

Am arătat altădată că folclorul nostru conţine motive pe care le găsim în opere ale literaturii medievale europene, fie că e vorba despre ***Chanson de Roland***, de ***Divina Commedia*** sau de literatura cavalerilor Mesei Rotunde. Faptul ne arată că în secolele XII-XIV, în care au fost create acele opere, românii erau capabili de creaţie întocmai ca neamurile care au păstrat în scris comoara lor de gândire şi imaginaţie. Pentru că nu e vorba de influenţe literare târzii, ci de coincidenţe literare, adică de motive apărute aproximativ în aceeaşi vreme, datorită unităţii culturale a Europei. Trebuie să ne obişnuim cu ideea că nu suntem altceva decât restul lumii, ci suntem ca restul lumii, evident, cu note caracteristice. Vârsta nu-mi va permite să insist pe această temă, dar o las moştenire celor ce vin.

În orice caz, a ignora asemenea fapte culturale înseamnă a renunţa la avuţia moştenită de la străbuni. Cei care o fac se gândesc doar la faptul că românii trebuie să arate că dispun de o cultură la fel de modernă ca alte neamuri. Dar cultura noastră e modernă chiar dacă mai avem folclor. Existenţa folclorului nu exclude modernitatea unei culturi. Prin urmare, folclorul nu trebuie ignorat când scrii o istorie literară, ci trebuie scoase în evidenţă valorile universale ale lui.

Modernitatea unei culturi nu se dovedeşte prin simplul fapt că nu e luată în seamă tradiţia orală sau că tradiţia orală e declarată moartă. Cultura românească poate fi modernă şi dacă există în continuare, paralel, o tradiţie orală.

A.C.: *Cum se explică faptul că aţi tradus în germană* ***Antologia de poezie populară*** *a lui Blaga? În această viziune, aparţine folclorul fenomenului originar al culturii?*

I.T.: Mă număr printre tot mai puţinii oameni aflaţi încă în viaţă care l-au cunoscut pe Blaga.

Eram cercetător stagiar la Secţia de istorie literară şi folclor, în care lucra şi poetul. Cel căruia îi datorez devenirea mea profesională, Ion Muşlea, era foarte apropiat poetului şi, acceptat de Muşlea, am fost acceptat şi de Blaga. Îl vedeam aproape zilnic. Odată mi-a povestit despre succesele pe care le-a avut în Elveţia cu poezia populară, mi-a spus ce l-a determinat să facă antologia şi ce destin îi prevedea el. Zicea: dacă va fi tradusă în germană, în versuri fără rimă (pentru a nu fi „strivite imaginile"), se va vedea de ce creaţie înaltă e capabil ţăranul român. Era prin anii 1957-1959, când nici mie şi nici lui nu ne trecea prin minte că eu aş putea avea cândva o contribuţie hotărâtoare la traducerea antologiei, a traducerii ei integrale, şi anume după felul în care şi-o dorea el. Dar sămânţa aruncată atunci a rodit după două decenii şi jumătate, când am găsit în cei doi colegi germani, A. Greive şi G. Schüler, exact oamenii pe care şi i-ar fi dorit Blaga.

Da, textele antologiei grăiesc despre fiinţa noastră, despre capacităţile, sensibilitatea şi devenirea noastră şi cred că poezia populară contribuie la cunoaşterea fenomenului originar al culturii noastre. Cu atât mai mult, o selecţie atât de exigentă, cum e antologia Blaga. Acest lucru se va putea vedea mai bine după ce va fi publicată o ediţie critică a antologiei şi, eventual, după compararea textelor ei cu lirica altor popoare, în special a popoarelor romanice.

A.C.: *Aţi elaborat o lucrare, cu varianta* ***Dicţionar****, în franceză, despre gândirea magico-religioasă la români şi, de asemenea, vă aflaţi printre colaboratorii lui Mircea Eliade la redactarea* ***Enciclopediei religiilor****. Este religia o dimensiune inerentă oricărei antropologii ştiinţifice?*

I.T.: ***Gândirea magico-religioasă la români*** (în varianta ei franceză: ***Petit Dictionnaire de mythologie populaire roumaine***) mi-a fost cerută de profesorul de la Sorbona Claude Lecouteux, un mare admirator al culturii populare româneşti. El a văzut necesitatea unei asemenea lucrări, pentru ca cercetătorii europeni să aibă acces la mitologia noastră. M. Eliade dorea şi el o asemenea lucrare şi ar fi bine să existe lucrări similare şi pentru alte domenii ale culturii populare. Lecouteux mi-a propus să scriu mitologia românească, iar Eliade mi-a cerut colaborarea la enciclopedia religiilor, amândoi făcându-mi o mare onoare. Desigur, componenta religioasă a oricărei literaturi nu poate fi trecută cu vederea. Cu atât mai puţin a literaturilor populare. Mi se pare chiar că religia e fundamentul acestora. Eliade scria că omul s-a născut religios. Şi e normal să fie aşa, câtă vreme Dumnezeu l-a creat după chipul şi asemănarea lui.

A.C.: *Înţelepciunea populară arhaică este integrabilă oricărei filosofii contemporane? Există o permanenţă a unor valori fără de care omul nu şi-ar putea concepe nicicând viitorul şi nici devenirea?*

I.T.: Simplitatea comportamentului arhaic aminteşte vremurile biblice. Şi ce poate fi mai frumos decât povestirile din ***Vechiul*** şi ***Noul Testament***? Filozofia contemporană n-ar putea fi concepută fără aceste scrieri. Şi nici fără basmul arhaic.

A.C.: *E cu putinţă ca manifestări de folclor viu din lumea satului tradiţional să se metamorfozeze în evenimente culturale urbane perene? Cum resimţiţi acum, ca specialist în domeniu, atmosfera satului sălajean în care v-aţi născut şi aţi copilărit? Unii spun, reluându-l pe Blaga, că «veşnicia s-a născut la sat», dar adaugă sceptic că a murit tot acolo. Ce părere aveţi?*

I.T.: Satul copilăriei mele era un tot foarte complex şi unitar. Avea biserică şi şcoală, avea holde de grâu, de porumb şi de floarea soarelui, avea moară şi târg în apropiere, fiecare familie avea via ei ş.a.m.d. Cu un cuvânt, nu-i lipsea nimic. Dacă mă gândesc că astăzi apare un scandal alimentar după altul (carnea de porc conţine salmonele, cea de pasăre e otrăvită, se vinde carne de cal în locul celei de vită, laptele conţine aflatoxină ş.a.m.d.), îmi vine să zic că omenirea ar trebui să aibă în vedere că nu tot ceea ce s-a petrecut cândva la sate trebuie abandonat. Prin urmare, omul modern ar putea învăţa unele lucruri din expresia lui Blaga. Despre metamorfozarea manifestărilor de folclor viu în evenimente culturale urbane perene e greu de vorbit. Poate că vor exista oameni care vor reuşi acest lucru, dar vor fi cazuri izolate în spaţiu şi în timp. Nu cred că s-ar putea generaliza un asemenea eveniment.

A.C.: *Sunteţi membru al unor societăţi ştiinţifice internaţionale şi aţi colaborat cu experţi în domeniu pentru a realiza lucrări de sinteză spirituală. De curând, aţi devenit şi membru al Uniunii Scriitorilor din România. Consideraţi că ipostaza de scriitor este implicată în orice demers creator, oricât de savant ar fi? La ce lucraţi în prezent?*

I.T.: În orizontul copilăriei mele, doar un anumit funcţionar de la primărie era numit scriitor. La şcoală am înţeles că scriitori au fost poeţii, prozatorii, dramaturgii. Am devenit scriitor pentru că această noţiune s-a lărgit considerabil şi sunt fericit că am fost acceptat în uniune. Mă consider tot atât de scriitor ca istoricii sau criticii literari, ca cei care se ocupă de operele scriitorilor. Doar că eu mă ocup de opera scriitorului anonim.

La ce lucrez? Dacă aş fi mai tânăr, probabil întrebarea dumneavoastră ar fi sunat: ce proiecte aveţi? Cu toată vârsta mea înaintată, am încă proiecte destule. Şi sper ca măcar unele să poată fi duse la îndeplinire. În momentul de faţă pregătesc ediţia critică bilingvă a antologiei Blaga şi vreau să închei un mic volum de basme franceze contemporane, pe care l-am tradus cu studenţii mei de la cursurile de antropologie culturală a popoarelor romanice ţinut la Facultatea de Studii Europene din Cluj. Ceea ce mă ocupă însă cel mai mult este o temă la care am lucrat mai mulţi ani, dar pe care am abandonat-o când am devenit profesor de literaturi populare romanice la Universitatea din Köln, deoarece timpul meu a fost absorbit atunci de munca didactică. E vorba despre tipologia colindei româneşti, al cărei grad de dificultate a devenit enorm prin sporirea considerabilă a colecţiilor de colinde din ultimele decenii. Am însă şi alte proiecte...

Dorel Topan

Daniela SITAR-TĂUT

„UNA DINTRE CELE MAI AUTENTICE...”

(*Urmare din pagina 6*)

Pelerinajul cultural de după înmormântarea magistrului, veritabil atestat al deplinei asimilări a lecţiilor acestuia, are prima haltă la mormântul lui Macedonski, *„poetul blestemat”*, urmând apoi L. Rebreanu, M. Eminescu, *„poetul naţional”*, compătimit pentru că n-a înţeles evidenţa că nu străinii, ci românii aveau să facă din el *„un declasat, un «home-less», un muritor de foame”* (p. 489), Caragiale, Bacovia, cel care în poezia ***Cu voi*** a creat *„marele poem al dramei geniului – al tragediei oricărei trăiri superioare rătăcite în mijlocul românilor”* (p. 491), C. Rădulescu-Motru, ignorat şi greu de descoperit în ţintirim (*„cel care mersese şi el departe pe drumul adevărului despre români”* - p. 492), Camil Petrescu, *„spadasinul onoarei”*, alt *„semi-clandestin”*.

Paralel cu lecţiile de românism ale domnului Panait, asistăm şi la maturitatea estetică şi etică a scriitorului aspirant. Nemaifiind sensibil la ideea unei cariere literare, nici la opiniile exegetului aplaudac, care *„se gudură pe lângă Marele sătean retardat”*, Emil scrie necenzurat, *„cu propriul sânge”*, nemaicaramelizând realitatea, ci întemeindu-şi textele pe cunoaştere şi adevăr, cele două principii care stau la baza operei de artă. Protagonistul se vrea emisarul unei minorităţi ce se simte *„într-un timp nepotrivit”*, *„într-un loc nepotrivit”*, un purtător de cuvânt al celor care nu participau la hora slugărniciei, al celor pentru care vorba spusă şi gândirea erau congruente. Ambiţia tânărului era ca opera lui să reprezinte un act de frondă, un protest la adresa constrângerilor contemporane, a celor ce suprimau ascensiunea insului de vocaţie. Modalităţile de transmitere a mesajului său sunt dramaturgia (cu piesele ***Încercarea*** şi ***Neînţelegerea***, percepute drept exerciţii de maturizare artistică necesare înaintea asumării experienţei romaneşti) şi ***Est***-ul, cartea care avea să traducă mai fidel spasmele interioare ale inadaptatului într-un mediu calp, vitreg până şi pentru posteritate.

De la capitolul iniţial, al corigenţei tocmai la limba română, la cel final, al plecării din ţară, când constată cinic *„din nou, a mia oară [...] că România nu putea aştepta nimic în viitor de la tineretul care era cel din totdeauna, cel ce mereu tot vrea «să intre în Europa», dar care nu intră nicăieri* ***pentru că e neeuropean****, rămânând etern necivilizat –* ***pentru că e necivilizabil***” (p. 515), Emil traversează o odisee a coacerii mentale, a înţelegerii sinelui, dar şi a neamului căruia îi aparţine, realizând că singura posibilitate a conservării spirituale este menţinerea unei sanitare, transatlantice distanţe atât de locul de obârşie, cât şi de exponenţii acestuia: *„şi acum, odată cu trenul ce urma să treacă graniţa marelui şi hidosului penitenciar – etern penitenciar pentru OM – numit România, el părăsea românismul ăsta ce avea să duduie înainte, când târându-se, când şchiopătând, împlinindu-şi «destinul» către nicio performanţă.*

Dar pe el nu-l mai preocupa decât propriul său destin, şi anume cel viitor. Acesta «românesc», odată cu trecerea graniţei, urma să ia sfârşit...” Spre deosebire de Virgil Ierunca, ce alocă exilaţilor politici, peiorativ, şi categoria de *„români deplasaţi”*, vagabonzi cosmopoliţi porniţi la pradă pe mapamond în speranţa unui trai mai bun, Alexandru Buican este atras şi empatizează cu cei care *„şi-au părăsit ţara nu din cauza comunismului, ci din cauza... românilor”*, întorcând *„pur şi simplu spatele ţării lor”* (p. 504).

Un om între români. O cronică a deceniului 7 este incendiara carte a unui intelectual intransigent care n-a făcut concesii morale sau valorice, un document al epocii şi-o incomodă mărturie a unui cod deontologic al verticalităţii. Meditaţiile referitoare la destinul amputat al unui june scriitor, care nu-şi găseşte locul printre cei de-un neam, frustrările, angoasele, furiile, revoltele lui, toate pe fundalul repetitiv al *„României eterne”*, transformă romanul într-un text similar, din punct de vedere etic şi, parţial, tematic, romanului ***Cutremurului oamenilor*** al lui Paul Goma.

NOTE:

[1] datarea corectă este 1978-1979.

[2] Era, de fapt, Miliţia pe atunci!

[3] *„Spaţiul acesta transcarpatic e un soi de «Triunghi al Bermudelor» [...] înghiţitor şi distrugător de suflete...”* Interviu cu Alexandru Buican de Daniela Sitar-Tăut, „Poesis”, Satu Mare, anul XX, nr. 215-216-217, ianuarie, 2009.

[4] Alexandru Buican, ***Polemici. Jurnal de exil (1981-1991)***, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2010, pp. 11-12.

[5] idem, ***Un om între români. O cronică a deceniului 7***, Ed. Livingstone, Bucureşti, 2012, p. 525.

[6] Acesta a fost numele iniţial al romanului.

Alexandru ZOTTA

AUREL POP: PREZENŢA MODELULUI CRISTIC

(*Urmare din pagina 5*)

Finalul aceluiaşi poem cuprinde o „antistrofă” prin care se exprimă schimbarea radicală de contexte existenţiale: clienţii barului în care poetul îi citeşte lui Iisus un poem *„au aruncat o privire/asemeni unui tâlhar.”* Printr-o asemenea schimbare de context, orice **tip** poate deveni **antitip**, aşa că atât Iisus, cât şi poetul sunt percepuţi ca nişte *„tâlhari”*, situaţie ce reiterează şi azi binecunoscuta eroare juridică dezvăluită prin Cartea Sfântă.

Devoţiunea pentru modelul cristic şi chemarea slujirii Cuvântului imprimă şi poetului un destin asemănător. În lumea desacralizată şi convertită la tentaţii derizorii poezia devine un calvar al redobândirii condiţiei aurorale a fiinţei. Trăind într-un ***Regat al disperării*** şi urmând ***Calvarul cuvintelor*** (titluri ale unor volume anterioare), poetul stăruie în credinţa că poezia rămâne o cale de răscumpărare chiar şi pentru semenul indiferent sau inconştient de rătăcirile şi de căderile lui, dar şi că a purta povara poeziei înseamnă a crea o posibilitate de redobândire a eternităţii uitate. (Recent Aurel Pop a publicat şi o antologie a poeţilor sătmăreni plecaţi dintre noi, intitulată ***Eternitate prin Poezie***, Citadela, 2013).

Pentru devoţiunea sa poetul plăteşte şi el un tribut vieţii şi lumii în care trăieşte, are şi el „căderile” lui, înfăţişate la începutul volumului, pentru care este pedepsit, în contemporaneitate cu deosebire, cu suferinţa umilirii. Credincios însă misiunii sale, poetul luptă spre a salva prin poezie Cuvântul: *„n-am să mă dau înfrânt pentru cuvânt”*. Rămâne permanent încrezător în triumful acestuia, chiar şi asupra celui ce nu-l va citi: *„l-am privit bucuros c-am învins”*. De aceea, poetul se înfăţişează cu demnitate judecăţii lumii, convins că puterea adevărului sălăşluieşte în Cuvânt. Autorul este convins că, scris pe hârtie, fiecare cuvânt face să se întoarcă printre noi *„faptura lui Hristos”* şi *„reînvie puterea în noi”*, că poezia poate însemna, mai cu seamă pentru cititorul actual, un *vade mecum* pe drumul regăsirii fiinţei.

Dumitru HURUBĂ

VENIREA INVESTITORILOR

(*Urmare din pagina 10*)

-Hai, mă, las-o jos! Păi, ce, crezi că risc? Fac rost de nişte curvete a-ntâia, se oferi el. Marfă verificată, profesioniste, curate ca lacrima din toate punctele de vedere, numa' să nu fie ca anul trecut, când o *regală* d-aia a rămas grea, iar investitorii au pierit în ceaţă, de era cât pe ce să plătesc pensie alimentară – Doamne, fereşte!...

- Aha, dom Măleanu! Domnu' coleg, le cam ştii pe toate, zise Varvigeanu ca pentru el. Da', colega ta de cameră ştie şi ea chestiile astea?

- Colega, păru să se supere Măleanu, nu te băga peste ceteraş! Nu ştii deviza noastră naţională? Eu controlez, eu aduc, eu răspund – ura! În rest, pace vouă – e ok?

- Domnilor, linişte, vă rog, ce aia, a mamei lor? Voi nu puteţi fi serioşi?, se supără directorul. Problema are mai multe ramificaţii, inclusiv politică, inclusiv administrativă, inclusiv...

- Chiar şi economică?, se interesă cu inocenţă Troscuţiu.

Însă ironia nu-i scăpă directorului, aşa că zise:

- Ironie-neironie, domnu' coleg, chestiunea e serioasă, serioasă rău, până şi dom' prim-ministru mi-a atras atenţia. Depindem foarte mult de ei, fin'că ne paşte falimentul fără o injectare masivă de capital, aşa că avem obligaţia patriotică şi morală să facem totul pentru ca comisia... Nu, domnişoara Despinuţa?

- Dacă-mi permiteţi, domnu' director...

- Da, zi, Varvigene...

- *Ca comisia* are o cacofonie, dacă bine am înţeles eu, şi ştim cu toţii că chestiile astea nu-s pe placu' bruxellenilor de la UE şi, mai ales, a lu' dom' Barroso...

- Hai, mă, las-o naibii!, se burzului Troscuţiu – pierdem vremea! Ce drac are nea portughezu' cu prefectura şi Joiana cu gramatica noastră?

- Apoi, mai poţi să ştii, dom' Troscuţiule? Unadouă îţi bagă un criteriu *limbistic*, te rade de la investiţie şi-ţi trânteşte fix în nas poarta Schengenului dinspre Olanda...

- Lingvistic, domnu' Varvigeanu, ling-vis-tic! Fir-ar a naibii de gramatică! Pune mâna pe abecedar, că ne compromiţi colectivu'!

- Domnilor, un minut de linişte, puţină linişte, ce mama dracului! Vreţi să-i dau dreptate nevesti-mii?

- Daaaaaaa!, strigăm cu toţii aflând că directorul ştia că suntem o gloată, adică o adunătură de neisprăviţi care, surprinzător, mărşăluiesc satisfăcător prin mangrovele legislativo-birocratice...

- Bine, domnilor colegi, e ok. Mai avem de stabilit cine pleacă la filiala noastră din Peşteriţa... Hotărâţi singuri sau mergem pe varianta tragerii la sorţi?

Brusc, în liniştea deplină, se auzi cum o muscă, bâzâind sobru-venerabil, se dădea cu capul de geam... Muream cu toţii de curiozitate să vedem cât rezistă şi care dintre noi era cel mai idiot să accepte, de bună voie, o plecare în ţinutul exotic al Peşteriţei. Imediat devenirăm nişte salariaţi conştiincioşi şi-atât de preocupaţi de hârţoagele de pe birou, încât orice patron de firmă ne-ar fi angajat fără *siviu* şi vizită medicală. Fiecare simţeam deasupra capului vârful ascuţit al sabiei damoclesiene...

- Eu aş zice că avem, totuşi, două variante, dacă nu se oferă nimeni...

Directorul nostru avea de fiecare dată două variante, la orice problemă...

- Ca să nu procedez dictatorial, a continuat domnia sa, vom trage la sorţi. Domnu' Măleanu, ai terminat micul dejun?

- Din păcate, da...

- Eram sigur! Deci, fără apropouri de majorare a salariului, scrii, da? Pe un singur bilet vei scrie *delegaţie* – ok? Cine-l va extrage...

- Ăla e!, completează Varvigeanu.

Rând pe rând despăturim bileţelele... Niciunul nu spune nimic... Cine să fie?

Pe bileţelul meu scrie clar, cu majuscule: DELEGAŢIE, dar tac şi eu.

(*Fragment din romanul* ***BIROUL DUŞILOR DE-ACASĂ***)

REVISTA REVISTELOR

Marginea și Centrul

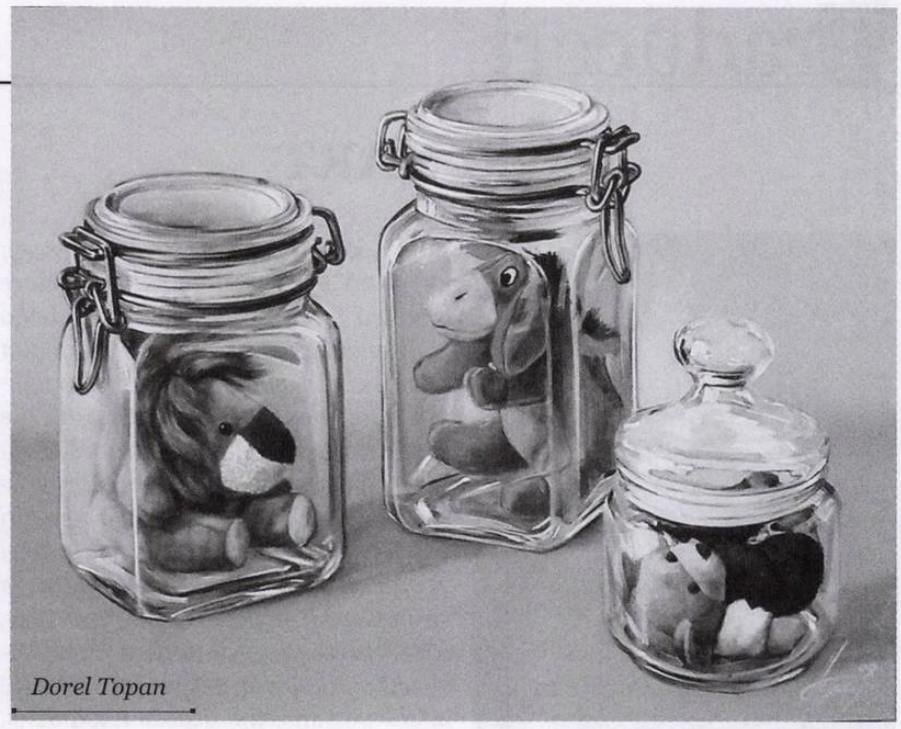
Dorel Topan

EX PONTO (nr. 1/ian-martie 2013), prin ***Editorialul*** semnat de Angelo Mitchievici, readuce în atenție problematica raportului dintre Margine şi Centru în perimetrul vieții culturale. Întrebându-se *„Care este cel mai depărtat loc de Centru din România?”*, autorul consideră că nu criteriul geografic e hotărâtor, ci cel valoric, astfel încât *„competiția pentru cea mai îndepărtată margine ar deveni una interesantă”*. Desigur, se porneşte axiomatic de la adevărul că Centrul *„este reprezentat de capitala unei țări, în cazul României, Bucureştiul”*, prin urmare *„Realitatea este că totul în raport cu Centrul constituie Marginea”*, iar în spațiul constănțean *„marginea aceasta cu vecinătatea lichidă a infinitului marin este tulburătoare”*, deci acceptabilă ca modus vivendi şi în sfera culturii. *„Trebuie să spun că mă fascinează cultura marginii, nu dintr-un impuls pios sau dintr-o proastă mândrie locală. Ah, nu sunt local, marginal, aşa cum nu sunt centrist. Dar dacă nu sunt Margine şi nici Centru, atunci unde sunt sau unde aş vrea să fiu? Cred că trăiesc mai degrabă în intermundii, sunt pe drum”*, iar tendința firească este că *„Din margine evadezi cu un efort uneori considerabil de a te desprinde”*, cu alte cuvinte de a-ți lua zborul şi de obicei nu spre altă Margine, ci spre un Centru, nici acesta unul oarecare, căci – conchide Angelo Mitchievici – *„Marginea este foarte multă uitare, doar Centrul are memorie şi memoria sa se numeşte Istorie”*. Mai este cale, deci, de străbătut până să ne eliberăm de teroarea Istoriei şi să ajungem în acel Univers unde Centrul este pretutindeni, iar Marginea nicăieri!

TRIBUNA (nr. 256/1-15 mai 2013) vrea să fie mai aproape de acest ideal prin *„diagnozele”* şi soluțiile propuse de Andrei Marga în ce priveşte descentralizarea Institutului Cultural Român, un obiectiv principal fiind *„crearea de filiale în provinciile istorice ale țării”*, spre a ne respecta tradiția şi trecutul, dar şi spre a răspunde mai adecvat cerințelor viitorului, adaptând *„filialele la regionalizarea care se pregăteşte”*, întrucât *„valori ce pot fi etalate cu succes pe plan internațional sunt şi în provinciile istorice”*, doar că acestea trebuie făcute cunoscute prin acțiuni de *„internaționalizare”* a culturii realizate de filiale. Dacă viitorul este văzut pe ruta unei astfel de descentralizări, se impune şi stimularea eforturilor locale spre a contribui la realizarea unui asemenea deziderat, inclusiv prin aportul revistelor de cultură, care să promoveze dezbaterea publică a problemelor de interes general. *„Democrația are nevoie de pluralitate de opinii şi soluții şi de dezbatere publică”*, ceea ce este în suferință la noi, aspect remarcat şi de Horia Roman Patapievici la începutul mandatului său în fruntea ICR. Dacă *„România îşi dezbate prea puțin propriile probleme şi participă puțin la dezbaterea din Uniunea Europeană”*, poate e timpul să o facem cu toții şi cu mai multă solidaritate, cum încearcă scriitorul academician Nicolae Breban în aceeaşi revistă clujeană (nr. 255/16-30 martie 2013), luând atitudine de la Paris, de la Salonul Internațional de Carte, eveniment care, deşi desfăşurat în capitala Franței şi în una din capitalele culturii universale, România fiind invitată de onoare, n-a scăpat de *„certurile şi ranchiunile mărunt provinciale de acasă, penibilele lupte pentru putere şi «arginți», transferând aici, în Apusul cultural mândru şi creator de modele şi de valori, ecourile joase şi nu rareori mizerabile ale luptelor şi hărțuirilor noastre politice”*. Lumea literară, în libertatea ei deplină, nu poate ignora totuşi anumite norme şi reguli de creație specifice domeniului şi de manifestare în sfera publică, astfel încât comunitatea umană să simtă în orice timp efectele benefice ale culturii. Nu e de admis ca *„odată cu căderea unui sistem politic, oricât de agresiv, de tiranic, de revoltător, societatea umană să şteargă cu buretele spiritele de excepție care au trăit şi au creat în acest răstimp”*. *Tabula rasa* nu poate funcționa decât cu efecte dezastruoase în istoria culturii!

CAIETE SILVANE (nr. 99/2013) ne convinge că atât cultul dezbaterii, cât şi cinstirea înaintaşilor stau la loc de cinste în programul cultural al revistei sălăjene. Dezbaterea se poartă în marginea raportului dintre *„Artă şi credință”*, iar respectul pentru antecesori se concretizează în calde evocări ale personalității profesorului Vasile Lucaciu (1926-1983), ctitor al Muzeului Județean de Istorie şi Artă Zalău. De asemenea, Zilele revistei „Caiete silvane” (martie 2013) au reunit la Zalău elite literare transilvane spre a-l gratula cu urări colegiale pe poetul şi criticul Viorel Mureşan la împlinirea vârstei de 60 de ani. Concomitent, printr-un interviu realizat de Imelda Chința, e provocat la mărturisiri scriitorul şi profesorul Viorel Tăutan la atingerea limitei de 70 de ani. Amândurora, La mulți ani! dinspre „Nord Literar”.

LUCEAFĂRUL de dimineață (nr. 4/aprilie 2013), mai dinspre centru, ne propune, prin cronica literară semnată de Dan Cristea, o recitire a celor ***11 Elegii*** de Nichita Stănescu, la ceasul când poetul ar fi împlinit 80 de ani. Volumul, apărut în 1966, când autorul avea 33 de ani, *„rămâne, orice s-ar spune, o piatră de hotar pentru limbajul poetic contemporan. Culegerea lui Nichita Stănescu readuce demnitatea intelectuală a poeziei în lirica românească după anii de barbarie şi deşert spiritual din «obsedantul deceniu» al rădăcinilor proletcultiste”*. E un gest de reconsiderare critică obiectivă şi nu neapărat de revizuire, suficient *„Motiv de a cădea pe gânduri, motiv de a reciti cartea-emblemă a lui Nichita Stănescu”*, în atâtea privințe modelatoare pentru spiritul creator poetic al limbii române.

DISCOBOLUL (nr. 181-182-183/ian.-febr.-martie 2013), prin forța lucrurilor situat mai înspre centrul istoric al vieții românilor, aduce în discuție, ca de fiecare dată, o bogată secțiune de ***Teme la alegere*** şi un florilegiu bogat de ***Cărți***, ***cronici***, ***autori***, precum şi ***Piața cărților*** cu noutăți editoriale. Directorul de onoare al revistei, criticul şi poetul clujean Ion Pop, cel alungat din Tribuna someşeană, scrie despre ***Lucian Blaga şi literatura din Basarabia***, cartea cu acest titlu aparținând unei tinere cercetătoare de la Chişinău, Olesea Ciobanu, apărută la Editura Eikon şi fiind la bază o teză de doctorat susținută la Universitatea din Cluj în 2010. Prin astfel de investigații, sunt aduse mai aproape de spiritul național unitar aspecte ale unor locuri de margine în cultura noastră *„de limbă română”*, cum cu îndreptățire subliniază referentul lucrării.

ATENEU (nr. 4/aprilie 2013) de la Bacău scrie pe două pagini despre evenimentul de la Paris unde România a fost invitată de onoare la Salonul de Carte. Reproducem un fragment semnificativ din aprecierea dramaturgului, prozatorului şi jurnalistului Matei Vişniec, stabilit în Franța de 25 de ani: *„România are nevoie de continuitate, în demersul său cultural, în ceea ce înseamnă transformarea libertății în civilizație, or în aceşti ultimi ani au fost câteva momente de întrerupere în acest prim drum, iar dacă imaginea României din când în când a fost teribilă în Franța este vina oamenilor politici, dacă imaginea României se ameliorează, acest brand de țară, ca să zic, este cultura, sunt scriitorii care sunt aici prezenți, care în acest moment ridică, înalță ştacheta şi înnobilează prin creativitatea ei imaginea României”*. Dintr-o asemenea perspectivă globală, iată, imaginea României, din Centrul ori din Marginea ei, este pusă în lumină favorabilă prin Cultură şi Creație.

ARTIFICIERUL

David HART

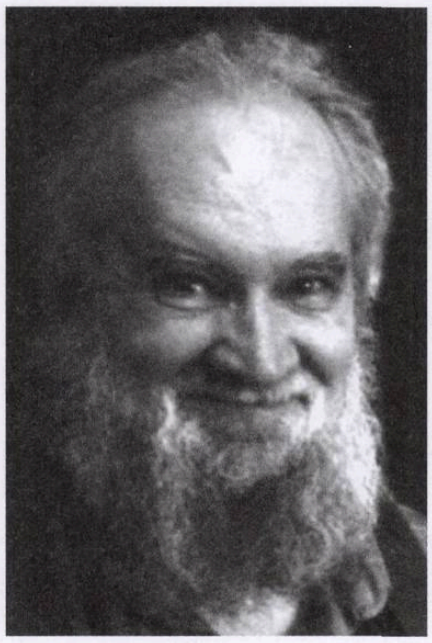

Ioan Anghel Negrean

„Mi s-a cerut de curând să scriu un poem pentru atelierul de scriere creativă pe care l-am prezentat, tema fiind «plutirea». La început m-am gândit să nu includ cuvântul respectiv, dar ulterior l-am folosit de câteva ori în diferite combinaţii şi înţelesuri. Aş dori să vă spun că prima parte îmi aminteşte de vremea când dansam la şcoală cu mulţi ani în urmă (prin anii 50) - când valsul şi quickstep-ul erau la modă - cât de ruşinos eram, mai ales la «ultimul vals», care reprezenta o relaţie deosebită, poate era vorba chiar despre fata pe care apoi «o conduceam acasă» după dans. În ultima parte, denumirea Cader Idris se referă la un munte din Ţara Galilor, unde am crescut (şi la coasta mării, în partea a doua). În această parte, termenul «plutire» este folosit cu înţelesul din galeză (în engleză), alături de referirea la Samuel Beckett şi T.S. Eliot. Ca urmare, întregul poem cuprinde trecerea de la tinereţe la bătrâneţe şi sentimentul că viaţa este o plutire sau că suntem în voia valurilor, ca să spunem aşa. Părţile a treia şi a patra: povestea pe care am auzit-o de curând despre funeraliile unui bătrân dintr-o altă ţară.” David Hart/septembrie-octombrie 2012

David Hart este poet şi scriitor independent în Birmingham, Anglia, numit Poet al Bibliotecii din Birmingham - pregătit pentru deschiderea din 2013 şi pentru schimbarea actualei biblioteci.

Plutirea

1
Îmi acorzi onoarea de a pluti cu mine în paşi de vals?
Este ultimul dans, cred: orchestra este pregătită,
nu toţi s-au întors pe ringul de dans, dar cei mai mulţi au venit;
priveşte-i,
emoţionaţi, radiază, gata să plutească într-un ultim vals.
Încercăm şi noi?

Podeaua este alunecoasă, am greşit eu sau tu? Scuză-mă.
Acest vals este cel mai frumos din viaţa mea,
nu simţi şi tu la fel? Nu-mi spune nimic. Îmbrăţişează-mă,
totuşi,
dacă te voi îmbrăţişa şi eu
împreună ca în vis
vom pluti. Uau!
Nu te uita
la ceas, te rog, în spaţiu şi timp nu privi
departe de noi acum, care timizi plutim;
ci de val te lasă purtată,
doar tu şi eu, atât.
Minunat.

2
Lin plutesc.
Dus de val purtat mă las,
încoace şi încolo legănat,
coborât şi urcat,
pe notele valsurilor de demult,
fără piruete artistice
sau înlănţuiţi,
iar regretele,
aripi, celor îndrăzneţi, le dau să danseze.

Gata lin să plutesc sunt, de luna nouă
învăluit mă las, orchestra demult
a plecat.

3
Poate până atunci, de moarte deja uitase
şi astfel noaptea, moartea însoţind, a plecat,
de parcă vreunul sau altul dintre cei vii,
la plimbare, în aceste ultime luni întunecate, l-ar fi luat.
Acum cei mai mulţi săteni au sosit, femeile în negru, iar bărbaţii
cu cele mai bune straie îmbrăcaţi sau cu cele aproape mai bune.
În groapa puţin adâncă l-au văzut pierind,
pietrele de mormânt aşezate pentru ca al său suflet să fie păstrat
şi hienele îndepărtate.

4
Şi acum, prieteni, rachiu, o ţigară, ciocolată,
cu apă de la robinet mâinile acum vi le spălaţi,
moartea de pe ele o ştergeţi; moartea pe unul astăzi l-a luat,
vă feriţi!

Hainele de doliu le aruncaţi, liniştiţi răsuflaţi. Spuneţi ceva. De veghe
staţi zile, săptămâni, luni; de nădejde bătrânul nostru a fost;
priviţi când oasele vor începe a i se crăpa, în ţărână astfel transformându-se,
priviţi cât de puternic străluceşte; se mai întâmplă. Cum să spun? Se poate.

5
Această scriere despre plutire am ticluit.
Despre plutire ai vrut să ştii şi această scriere ţi-am oferit.
Din pricina scrierii mele despre plutiri, sufăr.
Toate aceste rânduri unduitoare, plutirea ca temă
şi-au ales, şi la schimbarea lunii, cât şi a anului
asemeni; o, cât de mult de atunci a trecut,
de când plutirea în paşi de dans împotriva timpului s-a scurs,
iar locul clădirii şi podeaua lucioasă demult s-au dus,
şi toate ritualurile ce o însoţesc.

6
Muntele Cader Idris,
cele mai înspăimântătoare pante are, drum spre poale a-mi croi aş încerca,
şi chiar am încercat,
dar teamă mi-a fost.
Parcă *‘deasupra unui mormânt călare născut’*
şi scuze nu mai căuta, bine? Nimic pe această lume

din suflet nu am adus, nu-i aşa? Nimic nu am primit şi
nimic nu am oferit, un strigăt puternic şi unul mai slab,
şi o pantă spre câştig ne duce, iar altă pantă spre eşec.
‘Plecăm, şi tu şi eu?’ Tristă treabă, O, da,
pantele.

Aceste poeme sunt traduse în cadrul Proiectului Internaţional Poetry PRO, coordonat de Lidia Vianu, Director al Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan - Universitatea din Bucureşti, http://mttlc.ro.

Prezentare şi traducere: ***Elena Daniela RADU***

anul XI, nr. 6 (121), iunie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

DUPĂ ZECE ANI

Răsfoiesc primul număr al revistei „Nord Literar”, iar gândul îmi zboară, cu reală nostalgie, în urmă cu zece ani, când s-a înfiripat un proiect cultural îndrăzneţ. *Fugit irreparabile tempus* spune Vergiliu, iar paginile îngălbenite şi, pe alocuri, zdrenţuite ale exemplarului din colecţia personală vin să confirme adevărul rostit de către marele poet latin. Porneam la drum, în urmă cu zece ani, cu dorinţa de a reflecta, în toată complexitatea ei, viaţa spirituală a unui topos încărcat cu tradiţii milenare, a unui spaţiu aflat – după cum ar spune Lucian Blaga – în *„zarişte cosmică”*. Apariţia revistei „Nord Literar” a fost legitimată de dorinţa scriitorilor din Maramureş de a avea o revistă proprie şi de a valorifica remarcabilul potenţial creator existent pe aceste meleaguri. Un potenţial ilustrat prin numărul impresionant al volumelor publicate anual în urbea de pe Săsar. Autorilor din Nord li s-au alăturat rapid numeroşi colaboratori din ţară şi chiar din străinătate. Principalul merit al publicaţiei a fost acela că a depăşit existenţa efemeră a publicaţiilor care au apărut înainte pe aceste meleaguri. Timp de zece ani, revista „Nord Literar” a văzut lumina tiparului cu precizia unui metronom. Dacă, în mod excepţional, apăreau întârzieri de câteva zile, telefoanele abonaţilor ne avertizau că ea este deja aşteptată. Am dorit o revistă sobră, de ţinută, care atrage atenţia prin seriozitatea materialelor publicate şi nu prin scandaluri. Am vrut să creăm un seismograf atent al vieţii literare româneşti, acordând o atenţie deosebită vieţii culturale din Maramureş. Promiteam să reflectăm toate sectoarele culturii, de la literatură la folclor şi la artele plastice. Mai ales reprezentanţii excepţionalei şcoli de pictură din Baia Mare au fost aproape de noi, ilustrând cu talent fiecare număr al revistei. Cadrul instituţional de care am beneficiat a asigurat stabilitatea financiară absolut necesară unui proiect cultural temeinic şi de lungă durată. Din păcate, criza ultimilor ani o resimţim din plin şi în interiorul redacţiei. O criză economică şi nu una de creaţie. Pentru că dorinţa de a scrie şi de a publica nu au dispărut nicio clipă în Maramureş.

Din păcate, timpul s-a dovedit necruţător şi cu truditorii din redacţia „Nordului”. Pe unii i-a îmbătrânit, iar pe alţii i-a condamnat definitiv. Din cei cinci împătimiţi de odinioară ai condeiului, plini de ambiţie şi de dorinţa de a realiza ceva, doi nu mai sunt în viaţă. S-au mutat definitiv pe rafturile bibliotecilor. Aşa cum le stă bine unor scriitori autentici. La acest moment aniversar, e bine să ne aducem aminte de ei. De un cărturar de excepţie precum Vasile Radu Ghenceanu, care, prin corectura extrem de minuţioasă pe care o făcea, a transformat „Nord Literar” într-o publicaţie ireproşabilă din punct de vedere grafic. Dar nu trebuie uitat nici gazetarul incisiv, poetul cu har, reporterul talentat. Să ne aducem aminte apoi de Ion M. Mihai care, în redacţia „Nordului Literar”, şi-a trăit a doua tinereţe. O tinereţe spirituală, pusă în slujba literaturii din Maramureş, pe care a cartografiat-o cu meticulozitatea unui inginer. Locul lor a fost preluat de către alţi iubitori de literatură, plini de talent şi dornici de afirmare. Pentru că, în timp, revista „Nord Literar” s-a transformat într-o adevărată „şcoală de literatură”. În sensul nobil al conceptului.

Am dorit să devenim o revistă axată pe talent şi pe prietenie. Şi cred că am reuşit. Ce va urma, vom vedea. Începutul a fost făcut şi, după un deceniu, putem spune că revista „Nord Literar” a făcut istorie. Istorie literară. Este o poveste frumoasă, una din puţinele poveşti frumoase pe care le oferă lumea de azi. O lume ce s-a înstrăinat tot mai mult de actul de cultură. „Nord Literar” s-a născut din aspiraţiile unor oameni care iubesc sincer literatura şi care au luat-o în serios. Nişte oameni care au visat şi care continuă să viseze. Iar visele lor şi ale colaboratorilor lor vor duce povestea mai departe în următorul deceniu.

La mulţi ani, „Nord Literar”!

Gheorghe GLODEANU

Mircea BOCHIŞ

Acest număr este ilustrat cu lucrări din expoziţia „Ziua artistului plastic”, Baia Mare, mai 2013

Gheorghe CRĂCIUN

Instituție a Consiliului Județean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

5 948485 970010

24 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUȚA

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Săluc Horvat, ***Mihai Eminescu - repere biobibliografice*** (dicționar cronologic), ediție revăzută şi adăugită. Cuvânt despre Eminescu de Mircea Popa, Colecția Academica, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013;
• Mo Yan, ***Obosit de viață, obosit de moarte***, roman, traducere din chineză şi note de Dinu Luca, Editura Humanitas, Bucureşti, 2012;
• Mario Vargas Llosa, ***Orgia perpetuă. Flaubert şi Doamna Bovary.*** Traducere din spaniolă de Luminița Voina-Răuț, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013;
• Andrei Pleşu, ***Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste***, Editura Humanitas, Bucureşti, 2012;
• *** ***Mentori şi discipoli. 85 de ani de la naşterea profesorului Dumitru Pop (1927-2006)***, Editura Fundației pentru Studii Europene şi Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012. Lucrare apărută sub egida Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române şi Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române", editori: Ion şi Maria Cuceu;
• Ion Şiugariu, ***Poeme***, ediția a II-a revăzută şi îngrijită de Lucia Soreanu-Şiugariu şi Ion Dumitru, Editura Fundației Culturale „Memoria", Bucureşti, 2013;
•Sonia Elvireanu, ***Fața întunecată a lui Ianus (Vintilă Horia, Dumitru Țepeneag, Norman Manea, Gabriel Pleşea)***, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013;
•Bogdan Stoica, ***Destin***, proză, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2013;
•Adrian Erbiceanu, ***Tinerețe fără bătrânețe. Povestire în versuri după un basm de Petre Ispirescu***, Editura Anamarol, Bucureşti, 2013;
•Mircea Braga, ***Despre ordinul suveran al receptării***, Editura Imago, Sibiu, 2013;

REVISTE:

• „Arca", nr. 1-2-3/2013, Arad;
• „Oglinda literară", nr. 138/iunie 2013, Focşani;
• „Caiete Silvane", nr. 5(100)/mai 2013, Zalău;
• „Acolada", nr. 5/mai 2013, Satu Mare;
• „Orizont", nr. 5/mai 2013, Timişoara;
• „Ateneu", nr. 5/mai 2013, Bacău;
• „România literară", nr. 24/14 iunie 2013, Bucureşti;
• „Cultura", nr. 17, 18/mai 2013, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 258/1-15 iunie 2013, Cluj-Napoca;
• „Familia", nr. 4/aprilie 2013, Oradea;
• „Ramuri", nr. 5/2013, Craiova;
• „Portal-Măiastra", nr. 1/2013, Târgu-Jiu;
• „Apostrof", nr. 5/2013, Cluj-Napoca;
• „Steaua", nr. 3-4/2013, Cluj-Napoca.

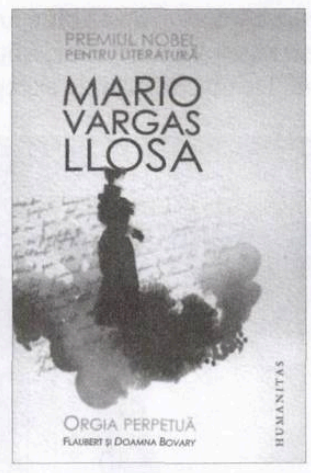

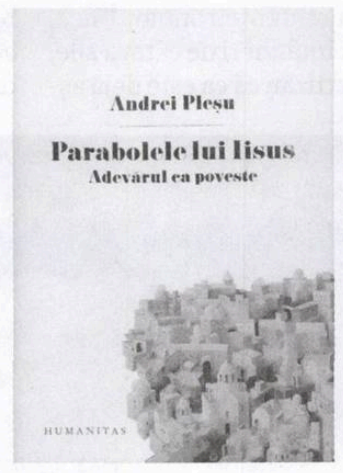

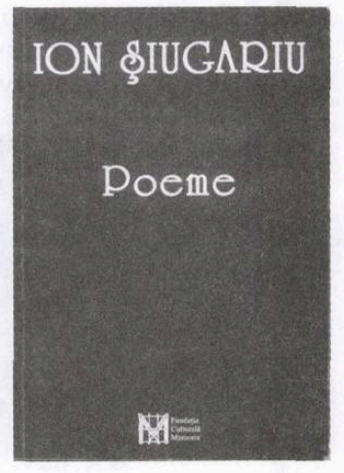

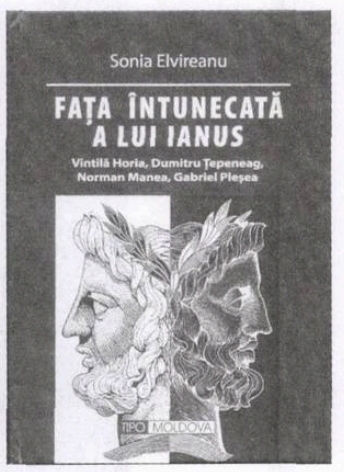

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ „TUDOR ARGHEZI"

În perioada 24-26 mai 2013, scriitoarea Florica Bud a participat la Festivalul Internațional de Literatură „Tudor Arghezi" - ediția XXXIII, organizat sub egida Universității „Constantin Brâncuşi" din Târgu-Jiu şi a Institutului Cultural Român – Filiala Oltenia Gorj. În program a figurat Simpozionul „Canonul în literatură", iar secțiunea Lansări de cărți şi reviste a fost coordonată de criticul Gheorghe Grigurcu în cadrul căreia au fost prezentate şi volumele **Secol de vânzare** şi **Mi-e dor de o pohtă bună** – autor Florica Bud. La Galeria Nemuritorilor Gorjului a fost dezvelită Stela omagială închinată lui Tudor Arghezi, iar la Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu" din Târgu-Jiu invitații şi laureații festivalului au urcat pe Podiumul poetic. În final a avut loc Gala laureaților. Au fost acordate patru premii: Opera Omnia, iar scriitorii laureați au primit şi titlul de Cetățean de Onoare al oraşului Târgu-Cărbuneşti. Între laureați s-au aflat: Eric Sarner (Franța), Stephen Watt (Anglia), Adrian Popescu şi Eugen Simion (România). De-a lungul celor trei zile ale festivalului, alături de participanți a fost prezentă şi fiica poetului Mitzura Arghezi.

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

FANTASTIC ŞI INTERPRETARE (I)

Reprezentând altceva decât realismul transparent şi previzibil, literatura fantastică i-a fascinat şi continuă să îi fascineze atât pe scriitori, cât şi pe cititori. Inspirându-se cu predilecţie din fabulosul folcloric autohton, proza fantastică românească a dat, de-a lungul timpului, câţiva scriitori extrem de valoroşi, specializaţi în acest gen de literatură: Mihai Eminescu, Al. Macedonski, Mateiu Caragiale, Mircea Eliade, V. Voiculescu, A.E.Baconsky, Ştefan Bănulescu, Tudor Dumitru Savu, Mircea Cărtărescu. Lor li se adaugă numeroşii exegeţi autohtoni ai prozei fantastice: Ion Biberi, Adrian Marino, Sergiu Pavel Dan, Ioan Vultur, Al. George, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Ovidiu Ghidirmic, Ilina Gregori etc. În această direcţie generoasă se încadrează şi recenta carte a lui Cosmin Perţa, intitulată ***Introducere în fantasticul de interpretare*** (vol. I, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2011). Ceea ce surprinde de la bun început în demersul realizat de către tânărul exeget este curajul de a aborda un domeniu fascinant, dar extrem de vulnerabil şi de controversat, în care nu se pot trage niciodată concluziile ultime. Despre seriozitatea investigaţiei realizate de către Cosmin Perţa vorbeşte şi faptul că, iniţial, aceasta a fost teză de doctorat, elaborată sub conducerea profesorului universitar Mircea Martin. Nu întâmplător, reputatul critic literar este semnatarul unui elogios ***Cuvânt înainte***. Pe coperta a patra putem citi o recomandare entuziastă, semnată de către Carmen Muşat, unul din referenţii tezei. Din păcate, nu se suflă o vorbă despre un alt membru al comisiei, Corin Braga, un specialist recunoscut în problemele imaginarului. Absenţa acestuia se explică, probabil, prin referatul său mai acid, care nu ignoră însă calităţile indiscutabile ale tezei. Preocupat de mult timp de problemele fantasticologiei, am avut şi eu ocazia să îmi exprim opiniile asupra ingenioasei exegeze realizate de către Cosmin Perţa. O lucrare ce îmbină cu talent elementele de teorie literară cu sugestiile venite din sfera literaturii comparate. Dar care ridică şi câteva probleme greu de soluţionat. De altfel, titlul tezei de doctorat, ***Fantasticul ca rezultat al interpretării în proza central şi est-europeană***, exprimă mai bine deschiderile cercetării înspre literatura universală. Am aşteptat cu real interes apariţia cărţii, cu atât mai mult cu cât studiile dedicate fantasticologiei nu sunt prea numeroase în critica şi teoria literară românească de azi.

Prima secţiune a cărţii este eminamente teoretică, reprezentând o ingenioasă incursiune în problematica abordată. ***Teoria*** este urmată de un amplu ***Corpus analitic***, ce propune o tipologie a fantasticului. Este vorba de ***Fantasticul psihologic***, ***Fantasticul absurd***, ***Fantasticul minimalist*** şi ***Fantasticul delirant***. Pornind de la distincţia modern - postmodern, Cosmin Perţa propune un concept, ***fantasticul de interpretare***, pe care îl opune ***fantasticului modernist***. Termenul îl găseşte la Matei Călinescu şi îl defineşte în felul următor: *„Fantasticul de interpretare [...] se referă la o formă de fantastic diferită de cea modernistă, teoretizată de Caillois şi Todorov, discutată de la M. Călinescu la Mircea Eliade, dar care se poate identifica frecvent în proza din centrul şi estul Europei, spre deosebire de fantasticul modernist, al cărui teritoriu predilect de manifestare este în literatura din vestul şi nordul Europei, America de Nord sau Orientul îndepărtat”*. Dihotomia *fantastic de interpretare – fantastic modernist* nu este prea fericită, deoarece poate da naştere unor ambiguităţi. De altfel, cele două concepte nici nu s-au impus în sfera fantasticologiei. Îndeosebi conceptul de *fantastic modernist* se dovedeşte extrem de vulnerabil. Cum există evoluţie în interiorul genului, fantasticul modern al secolului XX (sau „noul fantastic”, cum îl numeşte Jean-Baptiste Baronian) este opus fantasticului deja clasicizat, datorat marilor maeştri ai secolului al XIX-lea. Citind mai departe argumentaţia lui Cosmin Perţa, constatăm că *fantasticul modernist* nu este altceva decât *fantasticul terifiant* teoretizat de Roger Caillois, Tzvetan Todorov şi mulţi alţii, un concept impus şi vehiculat de multă vreme de către exegeţi: *„în cazul fantasticului modernist avem de-a face cu evenimente ambigue, neliniştitoare, în care irump forţe stranii, halucinante, enigmatice sau groteşti, în mijlocul unei lumi obişnuite, recognoscibile, pentru a culmina cu un final de cele mai multe ori nefericit”*. Pe de altă parte, echivalat cu o *aventură hermeneutică*, *fantasticul de interpretare* este, în esenţă, *fantasticul metafizic*, care mută accentul de pe efectul de spaimă pe meditaţie, pe reflecţie: *„fantasticul de interpretare încearcă să stimuleze şi să elibereze imaginaţia cititorului, minunându-l, nu deconcertându-l, conducându-l spre descoperirea credibilului în interiorul incredibilului sau invers, totul într-o tonalitate optimistă sau, oricum, nu negativă”*. Nu trebuie uitat însă că *aventura hermeneutică* poate fi caracteristică şi fantasticului modernist, între cele două domenii existând numeroase interferenţe. Având în vedere numeroasele ambiguităţi ale genului, fantasticul nu poate exista în afara interpretării. Cel care atrage atenţia pentru prima dată asupra diferenţelor radicale existente între fantasticul de tip occidental (terifiant) şi cel de tip oriental (metafizic) este N. Steinhardt într-un studiu de referinţă, intitulat ***Fantasticul lui Mircea Eliade***, din volumul ***Incertitudini literare*** din 1980. Din păcate, studiul nu figurează la bibliografie. O întrebare pe care ne-o putem pune în mod firesc este de ce nu a început Cosmin Perţa investigaţia sa cu definirea conceptului de literatură fantastică, pentru a trece abia pe urmă la teoretizarea celor două direcţii ale acestuia. Este ca şi cum am vorbi despre romanul proustian, l-am opune celui tradiţionalist, balzacian, dar am evita să dăm o definiţie generică a romanului. Dincolo de aceste nuanţări terminologice, Cosmin Perţa dovedeşte că este un bun cunoscător al fenomenului investigat. Nuanţându-şi interpretarea, el atrage atenţia asupra principalelor trăsături ale genului, relevând mereu elementele ce apropie şi care despart fantasticul modernist de cel de interpretare. Vorbeşte de rolul ambiguităţii, al atmosferei şi vede în fantastic o „aventură hermeneutică”. Identifică patru categorii în interiorul fantasticului de interpretare, dar nu precizează care au fost criteriile după care a ajuns la această tipologie, care rămâne şi ea deschisă. Acestea sunt: *fantasticul psihologic*, *fantasticul minimalist*, *fantasticul absurd* şi *fantasticul delirant*. Criticul îşi defineşte conceptele şi oferă o serie de exemple elocvente din literatura română şi universală.

Trecând în revistă câteva din principalele lucrări dedicate fantasticului, exegetul le observă atât scăderile, cât şi punctele forte. Astfel, sunt citiţi cu un ochi critic doi dintre principalii teoreticieni ai genului, Tzvetan Todorov şi Roger Caillois. Studiile de referinţă ale acestora ar fi meritat însă o dezbatere mai amplă decât spaţiul extrem de restrâns ce li se acordă în capitolul ***Nuanţări teoretice II***, adică două pagini. Pentru a circumscrie fantasticul de interpretare, Cosmin Perţa alege texte ce aparţin unui spaţiu specific, justificându-şi aserţiunea prin existenţa unui spirit comun est-european. De asemenea, exegeza vizează creaţii ce au fost redactate, cu predilecţie, în cea de a doua jumătate a secolului XX. În viziunea lui Cosmin Perţa, Gogol şi Dostoievski sunt adevăraţii precursori ai fantasticului de interpretare. Pe de altă parte, se vorbeşte de rolul nefast al cenzurii comuniste, care a dus la apariţia unei literaturi subversive, evazioniste, ce reclamă un anumit tip de interpretare. Opţiunea pentru textele din a doua jumătate a secolului XX este justificată prin faptul că, în această perioadă, fantasticul modernist îşi pierde din influenţă şi adepţi. Afirmaţia este discutabilă având în vedere numărul mare de autori de proză fantastică de certă valoare. Rămâne însă important faptul că fantasticul se metamorfozează continuu, preluând noi şi noi aspecte.

În capitolul ***Fantasticul viu şi absorbţia realului***, exegetul recunoaşte că fantasticul modernist nu este altceva decât o prelungire a fantasticului romantic, adică unul de factură tradiţională, descins din Hoffmann. Formula asumată de către aceşti autori devine perimată, ba mai mult, se susţine că fantasticul de factură modernistă dispare după 1960 (afirmaţie discutabilă), un motiv în plus pentru a afirma că termenul de fantastic modernist nu este prea bine ales din moment ce întruchipează tradiţia. Bună este însă observaţia că teoriile unor cercetători de referinţă, precum Caillois, Todorov şi Castex, nu mai sunt funcţionale decât parţial atunci când vorbim de fantasticul contemporan, aflat în plin proces de schimbare. Problema e că, având în vedere complexitatea fenomenului, aceste teorii nu acopereau nici măcar toate aspectele fantasticului modernist. Cosmin Perţa vorbeşte de metamorfozele fantasticului în literatura de azi. Genul îşi pierde coerenţa, câştigând astfel în libertatea de expresie. În ciuda marii dificultăţi de a defini fenomenul, exegetul face numeroase observaţii pertinente, reuşind să surprindă esenţa problemei discutate.

Constantin CUBLEŞAN

POEZIA LUI LUCIAN BLAGA ŞI GÂNDIREA MITICĂ (CONSTANTIN FÂNTÂNERU)

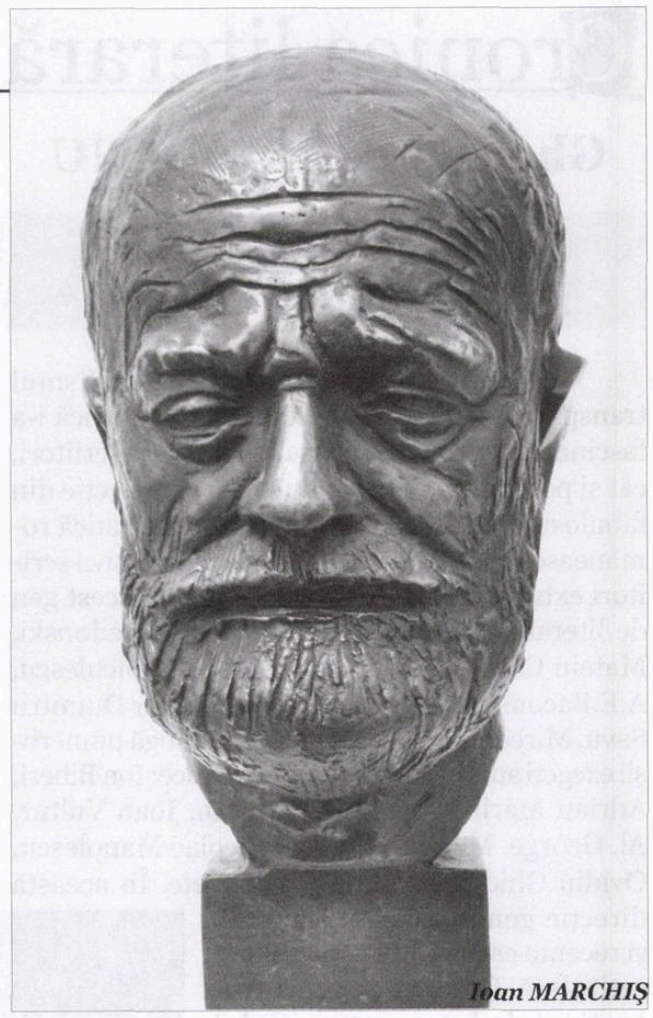

Ioan MARCHIŞ

Retras mult înainte de vreme din circuitul literar al actualităţii sale, datorită unei boli care l-a aruncat într-o mizerie morală şi nu mai puţin materială, Constantin Fântâneru (născut la 1 ianuarie 1907) a fost una dintre marile promisiuni ale strălucitei generaţii interbelice de tineri ce-şi propuseseră să modernizeze radical orizonturile culturii româneşti: coleg de liceu, la „Sf. Sava", în Bucureşti, cu Petru Comarnescu, Simion Stolnicu, Dan Botta, Edgar Papu şi Eugen Ionescu, dar în relaţii de prietenie deopotrivă cu Mircea Eliade şi Mihail Sebastian. După studii universitare clasice la Bucureşti, colaborează cu articole de exegeză literară la mai multe reviste, impunându-se însă, ca un temerar cronicar literar, în paginile „Universului literar", la a cărui reapariţie în 1938 a contribuit din plin.

Frecventând teme religioase şi orientat spre ortodoxie (autor al unui incitant studiu intitulat ***Clasicism şi creştinism***, publicat fragmentar în paginile „Universului literar"), era normal să încline spre orientarea mişcărilor de dreapta, la începutul anilor 40 – un volum de versuri intitulat ***Râsul morţilor de aur*** (1940) configurează aureola unei mitologii fabuloase a legionarismului istoric – dar are oportuna neşansă, dacă mă pot exprima astfel, ca boala să nu-i îngăduie un activism militant pe această linie, anii războiului întunecându-i apoi cu totul evantaiul creaţiei literare, astfel încât în 1949 se stabileşte, pentru o vreme, la Topoloveni, ca profesor de limba latină şi franceză, stingându-se din viaţă, la aproape şaptezeci de ani, în 1975, la Ştefăneşti-Argeş, marginalizat cvasicomplet în contextul culturii şi literaturii socialiste. În seria ***Restituiri*** a Editurii Dacia (Cluj), i se republică abia în 1981 romanul ***Interior***, din 1932, datorită preocupărilor lui Ştefan Borbely. Mai târziu, însă cu mai mult aplomb şi mai multă consecvenţă, profesorul Aurel Sasu caută să-l readucă în actualitate, reunindu-i numeroase din cronicile şi articolele literare în volumul ***Cărţi şi o altă carte*** (1999), apoi editează un alt volum: ***Cruciada umbrelor***, în 2001, tot o selecţie de articole şi studii literare, pentru ca mai recent, în 2011, să-i îngrijească, la prestigioasa editură Eikon din Cluj, în reluare, într-o nouă ediţie, amplul studiu din 1940, consacrat lui Lucian Blaga, intitulat ***Poezia lui Lucian Blaga şi gândirea mitică***[1], cu siguranţă una dintre cele mai profunde cercetări din epocă în acest domeniu, studiu cunoscut de altfel de către cei care s-au exersat în interpretarea creaţiei blagiene, dar foarte puţin citat în diversele lor studii şi încă şi mai puţin pomenit, indiferent unde.

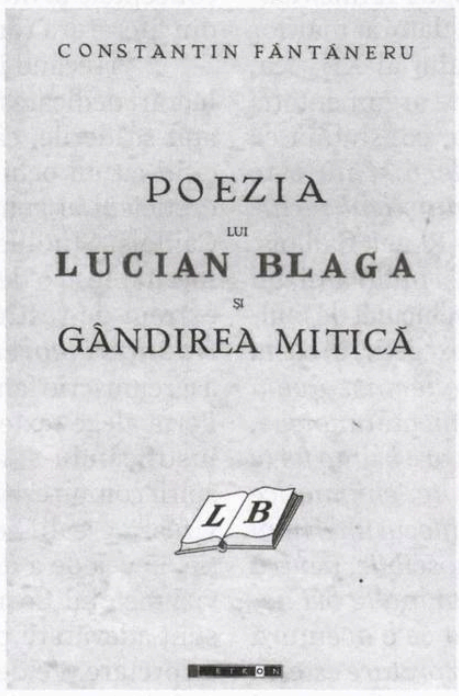

Două studii de anvergură au marcat în perioada interbelică exegeza, din perspectivă filosofică, a poeziei blagiene. Cel din 1938, al lui Vasile Băncilă: ***Lucian Blaga – energie românească*** şi cel din 1940, al lui Constantin Fântâneru, acesta venind oarecum împotriva poziţiei lui Băncilă: *„D. Vasile Băncilă, în admirabilul studiu **Lucian Blaga – energie românească** – afirmă* Constantin Fântâneru în primul capitol al cărţii sale – *porneşte chiar de la premiza valenţelor mitico-folclorice proprii vieţii noastre ţărăneşti. Noi nu adoptăm punctul de plecare al d-lui Băncilă. Drumul parcurs de Lucian Blaga ni se pare **întors** şi anume de la o gândire mitică de structură savantă la o gândire mitică de origine folclorică"*. Iată o atitudine polemică interesantă tocmai prin abordarea analitică a subiectului, din perspectivă inversă.

În ***Poemele luminii*** (1919), Constantin Fântâneru vede, în primul rând, *„încercarea de a constitui mituri, cu metodă savantă, aplicată în urma adâncirii viziunii romantice demonice (Goethe), la mitologia biblică sau orientală. În opera lui Lucian Blaga, gândirea mitică are, prin urmare, aceeaşi importanţă pe care i-o dă Platon în dialogurile sale. La ea recurge spre a realiza cunoaşterea metafizică, a cărei putinţă o neagă criticismul filosofiei moderne. Or, Platon apela la <credinţă> şi la plăsmuirile mitice tocmai în probleme **esenţiale**, cosmologice şi ontologice, unde raţiunea se dovedea neputincioasă. Meritul excepţional al lui Lucian Blaga este, deci, de a fi văzut necesitatea învierii unei metode şi de a fi avut puterea să o învieze. Iar, în cultura noastră, gândirea blagiană este decisivă prin aceea că, ontologic, afirmă destinul uman creator şi deschide, în acelaşi timp, perspectiva metafizică <rodnică>. Lucian Blaga va învia, cu metoda sa nouă de creaţie, simbolurile magice şi va deştepta din folclor forţe străvechi pe care le va sublima metaforic"*.

Constantin Fântâneru constată în poezia lui Lucian Blaga, de fapt în filosofia acestuia, o anume depărtare, despărţire de viziunea creştină, cauzele acesteia identificându-le ca fiind de natură epistemologică. *„Devenind un concept metafizic* – zice exegetul – *divinitatea încetează de a mai fi creştină, de a mai avea deci raporturi personale cu <devenirea>"*. Acest fenomen al *devenirii*, spune Constantin Fântâneru, este reflexul unghiului neutru al conştiinţei ştiinţifice care nu mai *scrutează* tema teologică, ci această realitate a *devenirii* care *„înglobează întreaga fiinţă, concentrând în sine potenţialul tragic"*. *Devenirea*, considerată în acest sens, ţine de-acum de *spiritul poetului*, care constată, înregistrează oarecum pasiv *necontenita desfăşurare*, în fond moartea *„printre nenumăratele morţi ale sufletului"*. Şi totuşi, spiritul *„nu-l consideră pe Dumnezeu mort, ci numai <îndepărtat>, <retras>, <ascuns>"*. Şi – explicitează Constantin Fântâneru – în poezia lui Lucian Blaga *„ruperea raporturilor <personale> cu divinitatea creştină"* se face *<spre a-şi justifica, parcă, o eventuală aderenţă la divinitatea metafizică>"*, poetul insistând asupra *„refuzului Dumnezeului creştin de a se manifesta şi de a interveni cu puterile sale spre a da rod sufletului în <destrămare>"*. Dar, mai mult. În poezia lui Lucian Blaga – observă Constantin Fântâneru – *„nu întâlnim nicăieri mărturisirea unei <foste> comunicări cu divinitatea creştină. Nu avem decât mărturisiri negative despre ea. O rodire a sufletului, în sens creştin, prin har, nu a bucurat pe poet niciodată"*. Exemplificările nu lipsesc, dimpotrivă, analiza merge până la detaliul expresiei, al cuvântului şi al metaforei, pentru a concluziona exegetul că în gândirea lui Lucian Blaga s-a ajuns la *„negaţia cunoaşterii teologale prin scrutarea luciferică a <devenirii>"*. Iar *„modalitatea creştină a <credinţei>, ca instrument de cunoaştere, este surprinsă în **Cunoaşterea luciferică***", unde – zice Constantin Fântâneru – avem *„încercarea de a smulge dogmei creştine sensul pur şi primitiv al gândirii mitice"*. Această gândire *„presupune o înzestrare primordială a omului, dinainte de orice criticism"*. Pe acest considerent, Constantin Fântâneru rezoluţionează: *„punct câştigat este separaţia ce a făcut-o poetul între teologie şi metafizică"*. Şi, mai departe: *„meritul unui poet de prim rang"*, cum este autorul ***Poemelor luminii***, şi *„şansa rară a unei culturi tinere în tensiunea ei de autenticizare"* stau în faptul că, *„poet metafizician, Lucian Blaga propune o modalitate lirică de valabilitate europeană, într-o vreme când atât raţiunea, cât şi credinţa sunt deopotrivă de compromise"*. Exprimând apoi tranşant un punct de vedere cu totul modern în privinţa receptării şi a înţelegerii modalităţii poetice blagiene: *„Învierea simbolurilor aurorale, care au alimentat marile creaţii, fie în teologie sau metafizică, dovedeşte parcă vitalitatea excepţională a neamului în limba căruia poetul îşi exprimă intuiţia. Întoarcerea la izvoare fantastice de creaţie, prin gândirea mitică, şi capacitatea de primenire robustă a intuiţiei metafizice, socotite în genere sleite, constituie un semn de deşteptare la o nouă viaţă a bătrânei culturi europene, din care ne-am alimentat până azi cu evlavie mai mult timidă, decât respectuoasă. Dar creaţia lui Lucian Blaga, amplă îndeosebi prin metoda ce o propune, pare a fi un protest împotriva supuşeniei noastre, o înălţare cutezătoare a frunţii şi o chemare la o recoltă nouă a spiritului"*.

Mai sunt de reţinut în cadrul amplei demonstraţii analitice a studiului datorat lui Constantin Fântâneru, comentariile privind *„adâncimea mitului Marelui Anonim"*, plăsmuire specifică gândirii blagiene, arătând cum pentru poet (pentru filosof, în fapt), *„fundalul metafizic al creaţiei"* este cel *„misteric"*; *„poezia lui Lucian Blaga este profundă, ca şi cea eminesciană, de pildă, pentu realul motiv că în poezie fundalul metafizic însemnează tensiunea în direcţia transcendenţei (...) în poeziile lui Lucian Blaga viaţa este adâncită de gândirea mitică"*. Şi, stăruind în interpretarea exprimării metafizice din ***Poemele luminii***, Constantin Fântâneru exprimă cu limpezire acea divergenţă în demersul vizionar blagian, cu care vine în polemica lui iniţială cu Vasile Băncilă: *„prin adoptarea gândirii mitice odihnite timp de milenii de neîntrebuinţare, Lucian Blaga a ajuns la folclorul românesc, pe care l-a încorporat liricii, nu transpunându-l, ci sublimându-l. N-a făcut sămănătorism, nici decoraţie tradiţionalistă, ci a căutat transfigurările, semnele de taină ale obiectelor lumii – aşa cum ele se află reale în folclor. Sublimarea folclorului a fost operaţie de identificare la poet, confruntare a gândirii mitice savante cu gândirea folclorică"*.

Finalul studiului este într-adevăr productiv, ca să preiau expresia lui Constantin Fântâneru, el identificând în poezia tinerilor teme din creaţia poetică blagiană, precum şi corespondentul lor în gândirea teoretică, afirmând fără ezitare că *„în literatură nu dezlănţuie stări de derivaţie stilistică decât personalităţi excepţionale, în a căror formulă creatoare intră totdeauna un element inanalizabil şi inexplicabil prin ideologie de <cuvânt>"*. Sunt urmărite astfel, într-un soi de comparatism ideatic şi de exprimare, vizavi de poezia lui Lucian Blaga, creaţiile unor Mihai Beniuc, Emil Giurgiuca, Ernest Bernea, Teodor Al. Munteanu, George A. Petre, Constantin Salcia, Grigore Popa, I. O. Suceveanu, Alexandru Baiculescu, George Lesnea şi încă mulţi alţii, Constantin Fântâneru punând în lumină faptul că ceea ce s-a părut a fi o inflaţie metaforică la poetul ***Poemelor luminii*** a fost, de fapt, *„o bogăţie de analogii, de corespondenţe şi configuraţii într-o lume gândită mitic"*, descoperită şi asumată creator de o întreagă pleiadă de poeţi tineri care au dat liricii româneşti, mai apoi, o deschidere nouă, având ca punct de pornire tocmai creaţia lui Lucian Blaga.

Studiul lui Constantin Fântâneru - ***Poezia lui Lucian Blaga şi gândirea mitică*** - se impune, fără îndoială, ca un amplu şi profund exerciţiu analitic asupra creaţiei autorului ***Poemelor luminii***, reclamându-şi, fără echivoc, locul de pionierat în privinţa exegezei poeziei blagiene din perspectiva gândirii filosofice a acestuia.

NOTE:

[1] Constantin Fântâneru, ***Poezia lui Lucian Blaga şi gândirea mitică***. Ediţie critică, prefaţă, îngrijirea textului şi indice de Aurel Sasu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

Nord Literar

ŞTEFAN JURCĂ ÎN DIALOG CU SĂLUC HORVAT, DIRECTORUL EXECUTIV AL REVISTEI

Ştefan Jurcă: *Revista „Nord Literar" apare lunar, de zece ani, fără întrerupere. Este prima revistă din Baia Mare cu o apariţie constantă. Care este secretul menţinerii pe piaţa literară când alte reviste, din centre culturale cu tradiţie, dispar?*

Săluc Horvat: Apariţia unei reviste de cultură în Baia Mare a constituit o preocupare constantă ani la rând. Au fost mai multe încercări, unele promiţătoare, dar care, din motive diverse, nu au reuşit să se impună, să reziste în timp. În condiţiile în care în Baia Mare existau suficiente forţe, când un număr important de scriitori valoroşi erau nevoiţi să se adreseze unor publicaţii din ţară, uneori greu accesibile, nevoia unei reviste era tot mai acută. Înfiinţarea în anul 2002 a Asociaţiei Scriitorilor Baia Mare, în al cărei statut se prevedea editarea unei reviste proprii, a creat cadrul oportun demarării unui nou proiect de revistă. Aşa s-a născut „Nord Literar", revistă editată de această asociaţie, devenită instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş, care a asigurat şi finanţarea necesară. Reuşita s-a datorat, în primul rând, eforturilor colectivului de redacţie care şi-a asumat acest demers.

Ş.J.: *Revista publică doar creaţii originale sau reia şi materiale publicate în altă parte ori în diverse cărţi? Cum reuşiţi să atrageţi colaboratorii?*

S.H.: De regulă, publicăm numai texte originale, cu excepţia unor retrospective sau comemorări. Din fericire pentru noi, oferta de publicare este mai mult decât generoasă, adesea peste posibilitatea de a răspunde tuturor solicitărilor. Propunerile vin din cele mai diferite zone ale ţării, uneori şi din străinătate, dovadă că „Nord Literar" a devenit o revistă cunoscută şi preţuită de scriitori şi de critica literară. Redacţia ţine o strânsă legătură cu colaboratorii săi.

Ş.J.: *Reamintiţi-ne în câteva fraze cum s-a născut revista, prin ce metamorfoze a trecut. Mai nou am aflat-o pe internet, are şi un sistem de contorizare a cititorilor, tot timpul sunt de la opt-zece cititori, uneori la ore înaintate.*

S.H.: Ca orice început, şi „Nord Literar" a avut obstacole de trecut până la înfiinţare. Mai greu de depăşit au fost reacţiile negative venite, paradoxal, chiar din

Participanţi la Zilele revistei „Nord Literar", iunie 2012

Încă de la primul număr (apărut la finele lunii iunie 2003), colectivul de redacţie, format din Gheorghe Glodeanu – director, Săluc Horvat – director executiv, Augustin Cozmuţa – secretar general de redacţie, Vasile Radu Ghenceanu şi Ion M. Mihai – redactori, Mircea Bochiş – redactor responsabil cu prezentarea artistică (la care s-au alăturat în decursul anilor Daniela Sitar-Tăut, Adela Naghiu, Delia Pop şi Gheorghe Pârja), a pornit la drum cu dorinţa şi ambiţia de a realiza o revistă de literatură care să valorifice potenţialul creator din acest topos cultural, revistă care să reziste în timp, aptă să se alăture publicaţiilor de cultură existente pe plan naţional. Cum se poate constata, eforturile nu au fost zadarnice, „Nord Literar" a parcurs zece ani de apariţie, devenind un brand al culturii maramureşene şi, în acelaşi timp, mesagerul integrării acesteia în spaţiul cultural şi spiritual naţional.

Ş.J.: *Consideraţi că în jurul revistei şi al cenaclului scriitorilor s-a conturat un nucleu de scriitori şi de oameni de cultură?*

S.H.: Revistele de cultură au constituit dintotdeauna un factor de coagulare a scriitorilor şi a iubitorilor de literatură. Un asemenea rol l-a avut şi revista „Nord Literar", care, în cei zece ani de apariţie, a adunat în paginile ei sute de scriitori din Maramureş şi din ţară. Indicele revistei întocmit cu ocazia apariţiei numărului 100 consemnează peste 650 de autori care au publicat în această perioadă. Tematica colaborărilor este variată: poezie, proză, critică şi istorie literară, traduceri din literatura universală etc.

partea acelora care ar fi trebuit să se bucure de apariţia în Baia Mare a unei reviste de cultură. Nu au lipsit nemulţumirile, orgoliile şi răutăţile, unele continuând şi acum, după atâţia ani de la apariţie. Meritul colectivului de redacţie constă în faptul că a avut capacitatea să le depăşească şi să-şi continue drumul început. Accesul revistei pe internet şi frecvenţa acelora ce o consultă sunt dovezi în plus că „Nord Literar" este o revistă cunoscută şi preţuită.

Ş.J.: *Din anul 1896, Hollosy Simon vine, vreme de cinci ani, în fiecare vară, în Baia Mare, cu studenţii săi din München. În urma lor a rămas şcoala băimăreană de pictură, cu stilul plain air, pictura în aer liber. Credeţi că se va vorbi în timp despre şcoala băimăreană de literatură, va însemna ceva pentru comunitatea aceasta literatura de acum?*

S.H.: Cum am mai spus, în Baia Mare există un număr important de scriitori autentici din toate generaţiile de creaţie. Acest fapt nu este îndeajuns pentru ca ei să se constituie într-o şcoală. Conceptul de „şcoală literară" e greu de conturat. Pentru a exista este necesar să fie stabilite unele coordonate estetice care să unească şi să definească un grup de creatori. Cum se ştie, în istoria literară anumite asocieri sunt denumite când grupare, când cerc literar. Exemplele sunt numeroase: gruparea din jurul Junimii şi al „Convorbirilor literare", gruparea de la „Literatorul" lui Alexandru Macedonski, de la „Sburătorul" lui E. Lovinescu, de la „Viaţa românească" de la Iaşi sau cercul literar de la Sibiu sau Târgovişte etc.

Faptul că în Baia Mare s-au constituit în decursul anilor grupuri în cadrul Cenaclului scriitorilor din care au făcut parte Gheorghe Chivu, Mihai Olos, Vasile Radu Ghenceanu, Augustin Botiş, Mihai Cupcea, Ioan-Chiş Şter ş.a. sau cel din cadrul facultăţii băimărene de litere, al revistei cenaclului studenţilor, cu Gabriel Georgescu, Monica Lazăr, Horia Ursu, Marius Jucan (cadre didactice), Teodor Ardelean, V. R. Ghenceanu, Adrian Oţoiu, Ioan Es. Pop, Radu Macrinici, Nicolae Scheianu, Ciprian Chirvasiu, Delia Pop, Daniela Sitar-Tăut, Adela Naghiu ş.a. (studenţi) şi, mai recent, Gheorghe Glodeanu, Cornel Munteanu, Săluc Horvat, Ana Olos etc. şi, în sfârşit, „Nord Literar" sunt premise că Baia Mare poate fi considerată locul cu o viaţă literară ce va rămâne în timp.

Ş.J.: *Dumneavoastră v-aţi implicat în multe acţiuni şi proiecte culturale. Despre „Cărţile anului", despre „Parcul Scriitorilor", despre „Colocviile de literatură", „Zilele revistei «Nord Literar»", ce ne puteţi spune?*

S.H.: Adevărat. O bună parte dintre acestea au fost iniţiate şi organizate cu contribuţia noastră. Desigur, nu singur, de fiecare dată am găsit înţelegere şi sprijin din partea Asociaţiei Scriitorilor, a redacţiei revistei „Nord Literar", a organelor locale. Important este faptul că prin aceste activităţi s-a adus un plus de prestigiu vieţii culturale şi spirituale a oraşului nostru. Să amintim faptul că la „Colocviile de literatură", ajunse la ediţia a XII-a şi la „Zilele revistei «Nord Literar»", ajunse la ediţia a VIII-a, au participat un număr important de personalităţi ale vieţii literare naţionale. Între aceştia îi amintim pe academicienii Nicolae Breban şi Augustin Buzura, cei mai importanţi prozatori ai literaturii române contemporane. Se cuvine să mai notăm poeţii Ioan Es. Pop, Ion Pop, G. Vulturescu, Ioan Moldovan, Mircea Petean ş.a., criticii şi istoricii literari Cornel Ungureanu, Constantin Cubleşan, Mircea Muthu, Ion Simuţ, Niculae Gheran, Dumitru Micu, Mircea Tomuş, Mircea Popa etc. Prin concursul „Cărţile anului", eveniment ce are loc anual, organizat în parteneriat cu Primăria Baia Mare de peste cincisprezece ani, se evidenţiază producţia de carte, din toate domeniile, apărută în Baia Mare. Este un bun prilej de a se cunoaşte valorile creative ale locuitorilor acestui oraş. Un rol important l-a avut revista „Nord Literar", care, timp de zece ani, a ţinut vie viaţa literară a Maramureşului şi, implicit, a ţării.

Ş.J.: *La universitatea băimăreană sunt rezerve potenţiale în ce priveşte critica literară. De ce nu le atrageţi către revistă? Despre cărţile băimărene bune sau, uneori, mai puţin bune se scrie foarte puţin. Eu cred că şi Cornel Munteanu, Crina Bud mai sunt încă, ar trebui să se implice.*

S.H.: Dacă urmăriţi sumarul revistei, veţi constata numeroase nume de universitari semnatari de materiale critice, între aceştia, chiar dacă mai rar, aflându-se Cornel Munteanu şi Crina Bud. Dar opţiunea de a colabora sau nu la o revistă este o problemă personală a fiecăruia. Chiar dacă nu îndeajuns, dar nu au lipsit din atenţia revistei cărţile autorilor băimăreni.

Ş.J.: *Cum vedeţi cu atâta experienţă viitorul revistei?*

S.H.: Cu încredere că ea va continua să apară încă mulţi ani de aici încolo. Lipsa acesteia din peisajul cultural ar lăsa Maramureşul mult mai sărac.

Ş.J.: *Vă preocupă istoria literară. Sunteţi cunoscut ca eminescolog, oricâte păreri or fi fiind. Ce cărţi pregătiţi pentru tipar?*

S.H.: Sper să adaug la cărţile deja publicate şi alte contribuţii legate de viaţa şi activitatea lui Mihai Eminescu. În cursul lunii iunie aştept să apară la Editura Tipo Moldova din Iaşi volumul ***Mihai Eminescu. Repere biobibliografice***, o lucrare de amploare despre marele poet.

Ş.J.: *Aveţi o vârstă frumoasă şi sunteţi activ încă. Ce aveţi de comentat?*

S.H.: Fără comentarii. Sănătate şi putere de muncă.

10 ani

Daniela SITAR-TĂUT •

„ELIADE NU PUNE MARE PREȚ PE SCRIITURĂ [...], DAR SCRISUL DEVINE O FORMĂ A EXISTENȚEI SALE”

Opera lui Mircea Eliade, căreia Eugen Simion îi acordă studii sau capitole (devenite deja istorie literară) pe parcursul a mai bine de patru decenii, marchează o *„eternă reîntoarcere”*. Ultramediatizatul istoric al religiilor, care abia după 1989 este într-adevăr recuperat în România, în pofida faptului că de atunci s-a aflat permanent sub reflectorul exegeților și al editorilor, nu are parte încă de o ediție critică, iar opera lui diaristică, memorialistică sau epistolară a fost tipărită sincopat, uneori cu abateri de la textul original, cum este cazul mult-așteptatului (pe atunci) ***Jurnal portughez*** (ediția Humanitas, 2006). Inițial, cercetătorul săvârșește un act de insurgență la adresa cenzurii comuniste, inserând în cel de-al doilea volum al ***Scriitorilor români*** (1976) un capitol alocat lui Mircea Eliade, ce reușește cu greu, după numeroase investigații asupra autorului, dar și a celui analizat, perceput drept nesanitar de către sistemul pe care-l părăsise, să fie tipărit, deși Mihai Gafița îl anunțase că *„volumul a fost retras și trimis la topit”*.

Cu toate că a cunoscut numeroase reeditări, acumulări, revizuiri și adăugiri, matricea analitică eliadescă rămâne volumul din 1995, ***Mircea Eliade, spirit al amplitudinii*** (Ed. Demiurg). Fidel creației acestuia, Eugen Simion revine în 2005-2006, respectiv 2011, cu un corpus tipografic dublu față de cel al variantei primare, intitulat ***Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*** (Univers Enciclopedic Gold, București, 2011, 480 p.). Păstrând prefețele tomurilor anterioare, criticul explicitează în argumentul celui din urmă atât geneza studiului, cât și faptul că acesta nu este unul exhaustiv. Expandarea capitolelor este tributară descoperirii de noi fațete ale epicii/dramaturgiei eliadești: *„Am urmat, vreau să spun, ritmul lecturilor mele din Eliade și, totodată, posibilităților mele de a mă informa asupra totalității operei sale (mă refer la corespondența sa, la **Jurnalul portughez** și la scrierile epice rămase până de curând în arhiva familiei). Până la apariția unei ediții integrale a scrierilor sale (inclusiv a articolelor sale din anii '20 si '30), nu putem lucra decât cu ceea ce există. Important este să citim bine și să judecăm drept ceea ce există”*. Exegetul preia din studiile ***Întoarcerea autorului*** (1982) și ***Ficțiunea jurnalului intim*** (2001) notațiile despre literatura diaristică, memorialistică, prezente parțial și în studiul din 1995 (***Șantier***, ***India***, ***Jurnal***, ***Proba labirintului***, ***Memorii***), precum și o analiză a romanelor neterminate, lăsate în manuscris (***Apocalips***, ***Viața nouă***/***Ștefania***). Nu sunt omise nici nuvelele din anii '20 – ***Maddalena*** (apărută în 1996), ***Toamnă la Veneția*** –, editate ulterior. În plus, atașează din ***Genurile biograficului*** capitolul despre controversatul ***Jurnal portughez*** (*„poate cel mai autentic și, prin aceasta, cel mai valoros jurnal al său”*), precum și comparația, în oglindă, a romanelor ***Maitreyi*** și ***Dragostea nu moare***, aparținătoare celor doi protagoniști, puncte divergente atât estetic, cât și evenimențial asupra story-ului amoros bengalez.

Acomodarea textelor dramatice (***Ifigenia*** și ***Coloana nesfârșită***) într-un volum alocat epicii eliadești poate părea neavenită. Acestea însă sunt percepute drept niște apendice naratologice, care procesează aceleași obsesii recognoscibile și în opera științifică, mizând pe ***Revalorificarea miturilor***. Spre exemplu, în ***Coloana nesfârșită*** mitizarea se coagulează într-un triptic care emerge atât din creuzetul motivic autohton, cât și din cel elen sau indic, cărora li se atașează o lectură proteică: textul-mamă, dublat de inserții intertextuale, dar și de elemente biografice, remodelate simbolic, ale celui mai mare sculptor al tuturor timpurilor, Constantin Brâncuși. Eroii lui Eliade sunt ancorați în realitatea imediată, dar guvernați de nostalgii arhetipale, de ardoarea impregnării actului creator cu un filon mitic, imortal.

Referitor la titlul noului volum, Eugen Simion menționează: *„Apare o nouă ediție în limba română din studiul meu despre Mircea Eliade sub un titlu pe care l-am împrumutat, așa cum am precizat în ediția anterioară, de la poetul Nichita Stănescu. Terminasem de scris a doua variantă (cu un număr dublu de pagini față de ediția princeps) și nu găsisem titlul potrivit pentru această carte în care, în jurul tipologiei și temelor epice, se adunaseră mai toate conceptele, ideile, fantasmele antropologului cultural și ale istoricului religiilor Mircea Eliade. [...] M-am trezit într-o dimineață cu «nodurile și semnele» lui Nichita Stănescu în cap și, fără să ezit, am zis: cartea mea nu se poate numi decât așa pentru că tocmai despre noduri și semne este vorba în narațiunile lui Eliade. Și așa a rămas...”*. *„Nodurile și semnele”* pot fi traduse prin axele stilistice ale epicii sale. Astfel, *„nodurile”* devin un substitut al autenticității, al realului, al insului confruntat cu *„teroarea istoriei”*, în vreme ce *„semnele”* sunt indici particularizanți ai fantasticului promovat de M. Eliade, reductibili la triada: camuflarea sacrului în profan, irecognoscibilitatea miracolelor, *coincidentia oppositorum*.

În pofida fascinației pentru autor, E. Simion emite evaluări nefardate ale acestuia, amendând aprecierile personale, hiperbolizate ale savantului, care oscilează între modestie și egolatrie (*„nu cred că s-a mai întâlnit un geniu de-o asemenea complexitate”*). Contrar opiniilor curente, ale celor care fac din M. Eliade un maestru al epicii, exegetul consideră că *„nu-i, în mod clar, un mare creator, el ratează de multe ori scenele de existență și puține din personajele sale sunt cu adevărat memorabile”*. Analistul încearcă să releve aportul acestuia în cinetica modernității autohtone, precum și capacitățile perpetue de metamorfoză ale instrumentarului său narativ, prin tranziția de la rețeta trăiristă, proust-gide-iană, la un fantastic personalizat, succedat de *„proza mitologică (în narațiunile postbelice)”* și introducerea jurnalului intim, ca entitate discursivă distinctă. Acesta se dovedește un pionier al metaromanului și, totodată, un precursor al textualiștilor cu ștaif. ***Romanul adolescentului miop***, început în preajma anului 1921 și definitivat în 1925, anterior deci celebrului ***Falsificatorii de bani*** al lui A. Gide (1926), este catalogat drept *„un exemplu de autoreferențialitate într-un roman rămas în manuscris”*. Inserarea eseului în epică va fi o găselniță naratologică dezvoltată ulterior de G. Călinescu, Al. Ivasiuc și, mai abracadabrant până înspre prolix, de N. Breban. Similar lui Camil Petrescu, în epocă, și el este un partizan al anticalofiliei stilului, *„reacție motivată într-o proză preponderent lirică”*. Uneori, aprecierile eseistului devin subiective și injuste. Astfel, meritul de a fi introdus în literatura română *„personajul care trece printr-o dramă a spiritului și poate muri din dragoste pentru un concept”* este arondat lui M. Eliade, și nu *„spadasinului onoarei”*, deși dramele de idei camilpetresciene ***Jocul ielelor*** (1918) și ***Suflete tari*** (1921) au fost elaborate anterior anilor '30, atunci când are loc impunerea orientalistului în câmpul beletristic.

Capitolul prim, omonim cu cel al ediției princeps a cărții, ***Un spirit al amplitudinii***, conturează un portret intelectual și psihologic al lui Mircea Eliade, relevând principalele direcții analitice ale operei sale, portret ce va fi definitivat în ultima secțiune, ***Mircea Eliade. Un mod de-a fi scriitor în secolul al XX-lea***, ce cuantifică și mutațiile de percepție ale prozatorului/istoricului religiilor în timp atât la noi, cât și în Occident. *„Un ciudat trăirist”*, *„un intelectual atipic”*, *„un Parsifal égaré”*, el rămâne, așa cum a afirmat inspirat C. Noica, *„un caz fără precedent în cultura română”*. Analistul remarcă paupera acceptare în străinătate a prozatorului, în vreme ce opera științifică este salutată, considerată ca aparținătoare unei autorități incontestabile. Dincolo de criteriul estetic, încă insuficient decantat chiar în studiile românești, posibilele cauze ar fi limba de redactare (invocată deseori de E. Cioran sau P. Goma), ocultarea savantă a textelor, anacronismul naratologic: *„Cu mici excepții, narațiunile sale au, când au, succes de stimă. Publicate aproape în mai toate limbile de circulație, prozele n-au avut efectul scontat. Au fost, ca și autorul lor, mereu în contratimp cu spiritul vremii și într-o concurență acerbă cu alte formule de creație: cu romanul sud-american, cu noul roman francez, cu proza postmodernă, cu romanul politic est-european. Cum să înfrângi aceste fenomene explozive când te ocupi de universurile paralele și scrii la infinit savante narațiuni despre semnele ascunse în lume? Și, mai ales, cum să învingi inerția publicului occidental când scrii într-o limbă fără mare audiență? Și încă un handicap: cum poți deveni actual când te instalezi, programatic, într-o inactualitate fundamentală?”*. Fidel limbii române în elaborarea operelor de ficțiune (*„un obstacol în calea mondializării lui Eliade”*), cel care *„a creat o școală fantastică după 1965”* reușește să scoată (parțial) literatura noastră de sub hegemonia tradiționalismului sau a citadinismului parvenit, imprimându-i amprenta recognoscibilă a universului său tematic, fără însă a o descărca de învelișul etnic. Eugen Simion identifică cinci axe stilistice fundamentale ale prozatorului și-și va dirija demersul exegetic potrivit acestui inventar: *„o fază indică”*, prezentă în ***Isabel și apele diavolului***, ***Maitreyi***, ***Șantier***, ***India***; *„o proză de tip existențialist, trăirist, care merge paralel cu exotismul și senzualismul indic”*, axată pe experiența huliganică (***Întoarcerea din rai***, ***Huliganii***); ***Lumina ce se stinge***, *„aproape joycian”*, ce are menirea descoperirii propriei identități spirituale, dar și a detașării de *„obsesia Indiei”*; proza fantastică, centrată pe simboluri recrutate din folclorul autohton (***Domnișoara Christina***), *„apoi revenind la experiența indică din perspectiva marilor mituri”* (***Nopți la Serampore***); *„proza mitică scrisă în exil”*, concentrată în jurul *„inițierii și spectacolului într-o epică profundă și esențială”* (***Noaptea de Sânziene***, ***Nouăsprezece trandafiri***).

În ceea ce privește primele jurnale la care a avut acces comentatorul (***India***, ***Șantier***) și eseurile din tinerețe (de la ***Solilocvii*** la ***Insula lui Euthanasius***), acestea-i devoalează exegetului o stranie coaliție *„între voința de asceză în ordinea spiritului și o dorință nefirească de aventură.”* Structura maniheică a viitorului savant, devorat de aspirația totalității, obsedat de antiteza dintre *libido copulandi* și *libido scribendi*, îl determină să atașeze celor *„trei blesteme ale spiritului”* (*al muncii, al solitudinii, al paradoxurilor condiției umane*) și pe cel al *simțurilor*, hedonismul fiind o școală asumată cu ardoare de tânărul de atunci. O probă a alianței celor două contrarii este ***Șantier***, un *„roman indirect”*, sumis autenticității, care promovează sinceritatea nefardată: *„eșecurile, căderile morale, experiențele penibile, «amoralismul» tinereții, notează totul cu fervoare și cruzime.”* Notele diaristice de mai târziu îl decepționează pe analist, sesizând modificări atât la nivelul articulării stilistice, cât și la acela al inventarului cognitiv: *„Când le-am citit prima oară (îndeosebi volumul al II-lea din **Fragmente**...) mi s-a părut că ele au pierdut neliniștea și, împrumut o vorbă a lui E.M. Cioran, «obrăznicia prea clarvăzătoare»”*. Insolența incisivă, necenzurată va fi înlocuită acum de filonul filozofic, de apetența *„față de adevăr și față de puterea omului de știință de a reface unitatea și plenitudinea ființei umane...”*. Memoriile de până în 1937 sunt definite drept *„excepționale”*, dar cele de după această dată *„nu mai sunt atât de interesante”*, deoarece autorul se dovedește *„prudent, cenzurează emoțiile, elimină aproape complet viața foarte intimă din narațiunea confesivă”*. O excepție se dovedește ***Jurnalul portughez***, nu atât din pricina reflectării unei perioade de mari prefaceri geopolitice și existențiale (15 februarie 1941-13 septembrie 1945), cât sub aspect autenticist, fiind singurul text diaristic, document autentic nediminuat anterior editării (de altfel, apare în limba română la două decenii după moartea autorului), care se abstrage autocenzurii, trunchierilor operate în general de un ins foarte vigilent la felul în care va fi receptat de posteritate.

Un veritabil pionier se arată Mircea Eliade și în inserarea subiectelor tabuizante în discursul epic într-o literatură eminamente pudibondă. În perioada 1936-1937 se demarează *Lupta împotriva pornografiei* (cum este numit procesul-verbal din 26 martie 1937, în urma unei ședințe a Academiei Române), demers inițiat de conservatorii și cuminții N. Iorga, N. Crevedia, N. Georgescu-Cocoș, O. Goga, I. Al. Brătescu-Voinești, autorul fiind cap de afiș al mai multor ședințe ale Societății Scriitorilor Români, acuzat chiar de obscenitate și concupiscență. În colimatorul gardienilor etici sunt luate prozele ***Maitreyi***, ***Domnișoara Christina***, ***Șarpele*** sau ***Întoarcerea din Rai***. Deși în ***Jurnalul portughez*** mărturisește: *„Problema potenței sau a impotenței nu m-a preocupat niciodată”*, există o reală, exhibitorie dorință de etalare a virilității sau a abilităților de seducție, fie în formă parodică, fie excesiv priapică în mai toate romanele trăiriste. Dezvoltând ***O mitologie a seducției***, prozatorul reflectă cuceriri kierkegaardiene, cerebrale, ale unui *„Don Juan teolog”* (în ***Isabel și apele diavolului***) până la erosul pervertit, pederast. Eugen Simion relevă nu numai inovațiile aduse de indianist în domeniul genologiei, cât și rolul acestuia în expandarea tipologiei personajelor. Nonconformiste, inadaptate, angelice sau pervertite, acestea sunt novatoare atât în planul masculinității, cât și în cel al galeriei feminine. Misogini, androgini, Lolite bengaleze, epicurei sau hedoniști, eroii/eroinele lui sunt dispuse/dispuși deseori în serii dihotomice: *„adolescenta asiatică naivă și rafinată”*, *„femeia cultă și concupiscentă”*, *„tânărul european care descoperă Asia”*, *„tânărul cinic și ispititor”*, *„intelectualii tragici și revoltați”*, *„tinerii huligani care urăsc de-a valma pe bătrâni și valorile vechi”* etc.

Romanele autobiografice care au ca temă adolescența sau perioada etudiantină (***Romanul adolescentului miop*** și ***Gaudeamus***) sunt percepute drept precursoare ale gidismului, rectificând imaginea edulcorată a puberului prezentă în beletristica vremii și deschizând apetitul pentru o tipologie a masculinității, cu inserții biotice, a tânărului care *„oscilează între asceza bibliotecii și l'heure sexuelle”*. ***Nuntă în cer*** este considerat un *„un roman stil Turgheniev”*, *„o mică grațioasă capodoperă”*, ***Lumina ce se stinge*** *„un roman joycian”*, ce esteticește *„oferă foarte puține satisfacții”*, ***Întoarcerea din rai*** e haotic, *„un roman, așadar, à thèse, preponderent eseistic, cu un gust suspect pentru sordidul din existență, cu pagini valabile despre nihilismul și tragismul unei generații care se sufocă în istorie”*, iar ***Huliganii*** un *„roman de atmosferă”*, care *„aduce în prim-plan o generație tânără, frenetică și confuză, obsedată de tragismul ei”*. Romanele neterminate (***Dubla existență a lui Spiridon Vădastra***, ***Ștefania***) și nuvelele ***Aventură*** – facilă, la nivelul semnificațiilor și al articulării scenariului epic – și ***Întâlnire*** etalează un *„alt Eliade”*, satiric și caragialian, abia penelat. Diagnosticările estetice variază între validare și invalidare. Astfel, ***La țigănci*** este *„o capodoperă a fantasticului românesc”*, ***Noaptea de Sânziene*** – *„o grandioasă ratare”*, ***Pe strada Mântuleasa*** – o capodoperă *„de limbaj aluziv”*, ***Lumina ce se stinge*** – *„un proiect eșuat”*. Tot în categoria ratărilor intră *„micul roman **Nouăsprezece trandafiri**”*, în care *„teoriile asfixiază în oarecare măsură viața personajelor”*... Beletristica (fie că e vorba de textele trăiriste, fie de prozele care promovează fantasticul savant) devine o formă de escapism, de efugionism, interludii între lucrările științifice.

Deși putem vorbi de o veritabilă școală Mircea Eliade atât în plan național, cât și mondial, în plan beletristic sau religionistic, ***Nodurile și semnele***... lui Eugen Simion (***Mircea Eliade, spirit al amplitudinii***) rămân cea mai importantă exegeză alocată maestrului necontestat al fantasticului românesc.

Vasile IGNA

„LA ANIVERSARĂ”

Rodica TÂRȚAN

Când eram elev şi, mai apoi, student, împins nu atât de nevoia de a publica, cât de lipsa certitudinii că, dacă voi simţi nevoia să public, voi avea şi unde să o fac, visam, ca mulţi alţii de o seamă şi condiţie cu mine, la existenţa la Baia Mare, deci acasă, a unei publicaţii culturale cu apariţie constantă şi previzibilă. S-au făcut încercări, au existat şi unele „cedări” ale oficialităţilor vremii, dar dincolo de sporadicele şi absolut aleatoriile apariţii ale „Paginilor maramureşene”, „Nordul”, care se mândrea cu o zestre revuistică interbelică remarcabilă, a rămas să se exprime literar la Cluj, la Bucureşti, la Iaşi sau aiurea. Ce-i drept, vocaţia autentică reuşea şi atunci, cel mai adesea, să străbată „vămile pustiei”, dar drumul era anevoios şi, cu siguranţă, talente remarcabile (cunosc câteva!) s-au ofilit prematur sau s-au pierdut definitiv, în confruntarea cu bunul plac şi cu orgoliile crescute în umbra compromisurilor de tot felul şi a abuzurilor.

Iată de ce nu pot decât să fiu bucuros că „Nord Literar”, o publicaţie născută din energii culturale renăscute, din talent, seriozitate şi bunăcuviinţă, a ajuns să sărbătorească zece ani de la apariţia primului său număr. E o probă nu doar de vocaţie culturală, ci şi de rezistenţă, curaj şi perseverenţă, pentru care toţi cei ce au făcut şi fac această revistă merită laude sincere. Celor din trecut, celor de faţă şi celor ce vor veni le aducem omagiul nostru necondiţionat.

Sunt convins că pe măsură ce hărniciei exemplare, rigorii şi seriozităţii li se vor adăuga un plus de combativitate, o paginaţie mai suplă şi o diversificare şi o severitate mai accentuată a rubricilor şi a semnăturilor, calitatea revistei va fi cea pe care o aşteaptă şi colaboratorii şi cititorii ei. E o prejudecată faptul că un mensual nu poate fi la fel de „prezent” în agora culturală precum e un cotidian sau un săptămânal. Căci nu de certuri cotidiene, nici de răfuieli hebdomadare se ocupă o revistă, ci de apărarea unor principii şi promovarea unor valori. Făcând acest lucru, vă veţi feri şi de provincialismul păgubitor, şi de veleitarismul agresiv şi de autosuficienţa mai mult sau mai puţin conjuncturală. Iar roadele nu vor aştepta să se vadă şi nici recunoaşterea sinceră să se manifeste.

E gândul cel bun, pe care-l trimit, cu delicateţea şi respectul cuvenite, harnicului colectiv redacţional al revistei. Odată cu urarea sinceră de *La mulţi şi rodnici ani!*

DOUĂ EGLOGE

Egloga I

Ianuarie: Terapie

Stele mici licăresc peste fruntariile gerului
ele nu cunosc fericirea nici nefericirea
deseori poţi visa să le atingi cu mâna
să le acoperi viclenia cu palma
să le sufoci singurătatea.
Ochiul e răsfăţat de lumină
moleşit de frig şi constrângeri.
Un vânt de mare scutură pomii şi
grădinile albe ale gheţii
şi cad fructele ca îndoielile
pe pajiştea arsă a Grădinii.
Verum dicere.

Respir greu în faţa instinctului
am oare dreptul să propun altceva
ca monedă de schimb pentru viaţă?

Silabisesc un nume
dar numele refuză să se închege
literele nu disting sensul
în sângele lor curge blajinul
nisip al compromisului.
Prietenii mei încep anul cu
călătorii prin culoarele morţii
fac reverenţe utopiei
sunt cinstiţi şi cinici cu ei înşişi.
Ei sunt mesagerii bine dispuşi
ai absurdului.

Prietenii nu spun întotdeauna adevărul
ei pervertesc până şi ascunzişurile lui
Dumnezeu
la fel ca filosofii şi babele.
Mai rămâne şansa ca ei să piardă
gravitaţia şi să plutească fără de aripi
precum îngerii căzuţi, cei ce
n-au atins niciodată Pământul.

Abia de ajunge să cadă o rază asupra ta
şi cerurile se deschid
lăsând să pătrundă în carne
săgeţile gerului.
Nimeni nu se poate însănătoşi singur.
Totul, chiar şi viaţa,
lucrează pentru abolirea veşniciei.

Egloga a II-a

Februarie: Începutul ospitalităţii

E o încrucişare de rase deosebite
niciuna nu poate ţine calea dreaptă
iată deprimarea învinge puterea de adaptare
şi sângele e corupt de oboseală şi teamă.
Il faut s'abêtir, sună goarna preceptelor,
iar timpul trece în somn şi cerşetoria
seacă albia mizericordiei.

Curg streşinile, neaua prinde puteri
doar noaptea sub luciul smochinit al lunii.
Anotimpul e al compătimirii
dorinţele cresc odată cu
neîmblânzirea viciilor
cu ameţeala păguboasă a minţii.
Unul crede în sorţii războiului
altul în sfiala nopţii de dragoste
amândoi întrec măsura cum ar trece
un nor peste marginea orizontului.
Mai rămâne muzica
şi cei ce-şi fac digestia
pe valurile imorale ale armoniei.

Lor li se aduc laude
pentru ei se ridică statui şi
se desenează în oraşe pieţe.
Dar anul e abia la început
Die fröhliche Wissenschaft înaintează
cu pas lent ocolind pericolele şi
lăsând în urmă cetăţi pustii şi
ziduri cu iederă însângerată.
Când se priveşte în oglindă
nu zăreşte decât ceva pe cale
să devină o umbră străvezie.

Eşti stăpânit de timiditate
deşi unii spun că eşti curtoazia însăşi
fără ca astfel să fi ajuns să spună totul
căci sensul se poate lipsi de cuvinte
şi cărţile nu sunt indispensabile
nici măcar pentru progresia acestui anotimp
în care februarie e doar pasul al doilea
începutul ospitalităţii.

Înţelepciunea (sănătatea?) nu e văzută decât
de privirea care îmbrăţişează:
geologia ei e desfăcută în straturi
de generozitatea virilă a ciocanelor
de grămada ţepoasă a aşchiilor
aşteptându-şi rândul la reîntrupare.
Nimeni nu-şi pierde inima
în încercări hazardate.
Totul străluceşte, totul se întunecă.

(Din volumul în pregătire ***Locuri pustii***)

Mircea MUTHU

REMEMBER TRANSILVAN

Când Perpessicius evoca *„vatra de visuri milenare şi Canaan martirizat”*, el metaforiza superb, dar şi fixa, în acelaşi timp, în linii de gravură, chipul spaţiului transilvan, aşa cum s-a perpetuat, de altfel, în memoria României reîntregite. Dimensiunile sale, reiterate periodic de la Bălcescu încoace şi caracterizate printr-o altă distribuire a accentelor în tabloul general a ceea ce s-a numit **specific naţional**, configurează o Transilvanie emblematică, lipsită de osificările subiacente modelului. Şi, tocmai de aceea, circumscrierile ulterioare lui 1918 îşi păstrează nota de gravitate şi temperatura transmise de *„rezervorul de seriozitate”*, cum numea Bariţ mai întâi şi apoi Rebreanu *„ţara”* Ardealului. *„În înfăţişarea de ansamblu a noului stat român, această lume*, sublinia prin 1923 publicistul Octavian Goga, *aduce netăgăduit un aspect de mulţime mai occidentală, exigenţe culturale mai pozitive, o concepţie mai largă a libertăţilor cetăţeneşti şi o educaţie mai veche a spiritului de datorie”* (***Reabilitarea Ardealului***). Reper constant în meditaţia intelectualului, vertebrând adesea mentalitatea nu numai culturală din ultimul de secol, în sfârşit, spiritul localizat în interiorul arcului carpatic îşi consolidează – prin statutul, acceptat, de *„vatră”* – funcţia coezivă şi valoarea de exemplu. Cu ocazia sărbătoririi a două decenii de la Marea Unire, Vasile Băncilă preciza, în 1938, că *„sensul Ardealului în configuraţia sufletului românesc e un sens de tenacitate, pe de o parte, de practicism organic şi de metodism, pe de altă parte”* (***Semnificaţia Ardealului***). E adevărat, *„spiritul ardelean constituie numai o componentă a marelui duh românesc, dar* – atenţiona într-un interviu din 1940 Rebreanu – *cea mai preţioasă şi mai caracteristică”*. Constatarea prozatorului că *„ardelenii au o concepţie despre viaţă mai aspră, mai adâncă, mai etică”* conduce la concluzia, decelabilă încă în praxisul Şcolii Ardelene, că *„etnicismul nu e povară în opera de artă, ci un spor de originalitate”*. Meditaţia călinesciană din finalul ***Istoriei*** prelungeşte, în fond, rândurile de mai sus în tentativa de conceptualizare a specificului naţional. *„Românii din centru”*, afirmă criticul, *„sunt consultabili pentru nota specifică primordială”*. Totalizările şi, concomitent, trăsăturile definitorii sunt reţinute pe ecranul conştiinţei receptoare din perioada interbelică mai ales, pregătită astfel să asigure continuitatea fertilă în perimetrul României Mari. Sentimentul, în forme atât de dramatice, de responsabilitate istorică, refuzul teatralităţii, împletirea romantismului etnografic cu cel folcloric şi distilarea acestuia în mesianismul cu rezonanţă de text sacru, ce impregnează agorele eroice din Câmpia Libertăţii, conjugarea naţionalului cu socialul *„ca una din cele mai însemnate manifestări istorice ale spiritului nostru public”*, aşa cum spunea Alex. Lapedatu în ***Discursul de Recepţie la Academia Română*** (1923), realismul *„poporan”* manifestându-se bipolar în reprezentarea satului ritualizat (George Coşbuc), dar şi a celui contemporan (Liviu Rebreanu) – alţii, ca Slavici şi Agârbiceanu, efectuând *„întregul circuit, de la satul idilic la satul actual”* (Ion Breazu) –, scurtcircuitarea polilor amintiţi în arcul metafizic şi în imaginea satului atemporal din construcţia sistematică a lui Lucian Blaga, relaţia complementară dintre *„poporan”* şi preferinţa pentru clasicizare, obsesia instaurării Legii *„ca dreaptă recunoaştere a rânduielilor Firii”* (Ovidiu Cotruş), ce argumentează profundul eticism al producţiei artistice – toate acestea alcătuiesc, legate între ele, o **forma mentis** unitară şi pilduitoare prin consecvenţă. Atributul său definitoriu cristalizat de-a lungul timpului este **organicitatea** multiplu etajată pe care am schiţat-o altădată (din perspectivă etnică, naţională, socială etc.), analizând paginile eseistice, dar şi epice ale lui Rebreanu. Funcţionalitatea, până târziu, a **organicului** (*id est*: expresie a totalităţii, efectivă şi de respiraţie epopeică în istoriografie şi literatură) este prezidată de ecuaţia cărturar-ţăran sau, cu alte cuvinte, de *„ţărănismul nostru organic”* ce, notează acelaşi Rebreanu, *„ne predestinează să cultivăm povestirea ca forma cea mai adecvată a sufletului românesc”* (***Centenarul nuvelei româneşti***). Paradigmatică, figura ţăranului-cărturar se întrupează, literar vorbind, în Budai-Deleanu, dar şi în ilustra galerie de spirite, din care nu absentează cei mari – de la Slavici la Pavel Dan – şi nici alte voci pregnante şi ele în epocă, precum aceea a lui Aron Cotruş sau a lui Emil Giurgiuca din ***Acum vei şti***: *„Şi ca-ntr-o rocă m-am văzut legat/De umărul strămoşului din sat,/Şi am văzut ca într-un bloc enorm/De piatră pe străbunii mei că dorm”*. Aşadar, încheia Ion Breazu cercetarea sa despre ***Literatura românească contemporană din Transilvania***, *„toţi scriitorii reprezentativi au trăit în contact nemijlocit cu acest pământ. Ţărâna lui nu s-a desprins de pe talpele lor nici când au ajuns pe trotuarele şi în saloanele oraşelor”*. Or, tocmai legătura anteică a creatorului de artă şi, în consecinţă, afirmarea satului ca singurul loc geometric unde socialul fuzionează cu ontologicul justifică în cele din urmă aplecarea spre *„critica constructivă”* (G. Călinescu); motivează, de asemenea, revendicarea literaturii ardelene – mai mult decât în alte provincii – de la eposul folcloric, şi asta dincolo de mesianismul naţional, social etc. *„Epicul pur e basmul”*, intuia Rebreanu după reuşita doar parţială a lui Coşbuc. Romanul proiectat, ***Păcală şi Tândală***, ar fi prelucrat pentru întâia oară un veritabil filon aurifer ce îşi aşteaptă încă rapsodul modern. Pe de altă parte însă, coborându-se – nu numai cu uneltele modestului Ioan Pop-Reteganul – la izvorul, aş spune eidetic, al epicului, scriitorul de aici i-a simţit respiraţia genuină, într-un fel fructificând-o: artistul a şi indicat, prin ***Moara cu noroc***, prin ***Ion*** sau ***Priveghiul***, o soluţie de prelungire şi de conservare în acelaşi timp a *„epicului pur”*, de sorginte colectivă. Existenţa dimensiunii ţărăneşti ca referinţă permanentă a facilitat asimilarea, până la osmoză uneori, a elementelor de clasicitate. Astfel, trama din ***Ion*** e turnată chiar pe tiparul tragediei clasice, concretizat în *„glasul”*, dublu ipostaziat, al destinului sau în Savista jucând rolul de Casandră *sui-generis*.

Asemenea eforturi constructive, reţinute de gândul călinescian au fost de lungă durată, ele nu pot fi înţelese – ca procese de apariţie şi de cristalizare în spirit – decât în conexiunile geopolitice şi istorice ale Transilvaniei. Mişcarea revuistică de aici le structurează pe toate acestea *aux petits pas*, în conjuncturi de regulă nefavorabile. Publicistica validează continuităţi seculare, în cadrul cărora pragmatismul prepară şi accesul spre metafizic. *«Ce va fi a cincea „Tribună”?»*, întreba Ion Agârbiceanu în 1957, şi retorica sa chema, în mod firesc, răspunsul de *legatum* a ceea ce s-a numit **spiritul tribunist**. Căci numele actualei reviste clujene ne trimite, ca şi „Familia” sau „Vatra” de astăzi, la o întreagă tradiţie de veche cultură românească. Iată, „Tribuna” sibiană din 1884, apoi „Tribuna poporului” din Arad, reînvierea „Tribunei” – exclusiv politică de data aceasta – în preajma primei conflagraţii mondiale, apoi „Tribuna” clujeană din 1938-1940, condusă de Ion Agârbiceanu înaintea tragicei cumpene ce avea să ne încerce, „Tribuna Ardealului”, în fine, cu existenţa damoclesiană din anii terorii şi ai ocupaţiei. E la fel de adevărat că, examinând şi alte reviste, ca „Luceafărul”, „Familia”, „Gând românesc” etc., întâlnim palpitul aceluiaşi spirit anticipat, prelungit şi diversificat, ce n-a încetat să prezideze integrarea Transilvaniei în realităţile sociale şi naţionale ale momentului. Alături de **tribunismul** cu prelungiri notabile după a doua conflagraţie mondială, **cerchismul** sibiano-clujean şi, mai târziu, **echinoxismul** coagulant dincolo de mediul universitar sunt parte integrantă dintr-o freatică în primul rând culturală şi în bună măsură pilduitoare/modelatoare la nivel naţional. Militantismul particularizat în acest chip centrează energiile, devine punctul de convergenţă al personalităţilor şi, mai ales, leagă generaţiile într-un impresionant *continuum*; el globalizează oarecum adevărul cuprins în enunţul aforistic, anume că *„a fi ardelean înseamnă a duce un gând până la capăt”* (Lucian Blaga). Aceeaşi direcţie, fundamentală pentru neamul românesc din *„matca ţării”* (Alecu Russo), îl determina pe Octavian Goga să conchidă într-o conferinţă despre ***Rostul scriitorilor***, ţinută în 1924 la Naţionalul din Cluj, că *„azi, în Ardeal, trecutul ne poate arăta ce-a fost şi ne poate da multe sugestiuni pe seama prezentului”* şi, aş completa, pe seama contemporaneităţii noastre. Coabitarea **etnică** şi **ecleziastică**, creuzetul **lingvistic**, specificităţile **imaginarului** literar, plastic şi muzical (cu influenţe reciproce), în sfârşit, posteritatea, dramatică adesea, a des invocatului spirit **mesianic** pot constitui obiectul unei analize **spectrale** a culturii din Transilvania, ce va celebra, în următorii ani, centenarul Unirii de la 1918. Este posibil, dar şi necesar ca un grup de specialişti în istorie, lingvistică, sociologie, literatură ş.a. să edifice o asemenea sinteză, prima dată acumulând referinţele de pe paliere diferite şi apoi articulându-le pe principiul vaselor comunicante ce leagă structurile imaginarului. Aportul românesc în calitate de parte integrantă a unui **transilvanism cultural** va contribui, în chip esenţial, la înlăturarea echivalenţelor ideologizante de tipul transilvanism – naţionalism, aceasta şi cu ajutorul raportărilor fireşti la eforturile – nu îndeajuns de cunoscute - făcute de la Ion Chinezu până la Francisc Păcurariu sau la Gavril Scridon. În consecinţă, legatumul formulat de Octavian Goga este certificat, pe de o parte, de spectrul diversificat lingvistic şi tematic al publicisticii culturale (incluzând aici „Steaua”, „Korunk” ori „Apostrof”) şi, desigur, al celei editoriale, precum şi de arhitecturile imaginarului artistic, în esenţa sa restitutiv-integrativ, pe de altă parte. În proză, de exemplu, (auto)biografia ficţionalizată, regramaticalizarea – pe alt portativ istoric – a paradigmei satului de câmpie mai ales, surprins în prelungita lui agonie, de asemenea, orizontul oraşului alogen etnic şi cu tipologii regăsibile în literatura Europei Centrale, dar şi epica panoramică proiectată pe fundalul istoriei transilvănene din zbuciumatul secol XX sau dimensiunea **simbolică**, manifestă sau de penumbră comunică nu doar tematic, dar şi prin atitudinea faţă de istoria mai mult sau mai puţin contemporană. Lirica, la rândul său, lipsită de obicei de exuberanţă retorică, rămâne centrată pe autoscopia fiinţei, dar şi a limbajului ca formă tot mai dificilă de comunicare, fiind vertebrată adesea de frisonul **tragic**, redevabil, şi acesta, tradiţiei ardelene.

Delia VANCEA

Horia BĂDESCU

LIBERTATEA CUVÂNTULUI

Dragi colegi,

Au fost puse aici în discuţie două aspecte extrem de importante, care vizează libertatea de expresie: 1. *Presiunea aşa-zisului „marketing" şi „comercial" al pieţelor via editori, care limitează în chip primejdios aria aşa-zisului „publicabil" şi sporesc la nesfârşit „nonpublicabilul"* şi 2. *libertatea creatoare totală, fără niciun tabu, nici auto cenzură de orice fel.*

În ceea ce priveşte primul aspect, răspunsul este simplu şi clar: da, această presiune este „o teribilă formă de atingere a libertăţii de expresie". Cea mai odioasă formă de cenzură. Care a început în momentul în care scriitorii au acceptat ca operele lor, creaţiile lor să fie considerate mărfuri ca toate celelalte şi, mai mult, ca drepturile de autor, adică remuneraţia celui care dă de mâncare editorului şi distributorului să nu depăşească, în imensa majoritate a cazurilor, 10%. E o ruşine care durează de prea multă vreme. Soluţiile individuale nu pot fi luate în consideraţie. Ele nu pot proveni decât dintr-o mişcare generală, dintr-o revoltă a tuturor autorilor contra acestei realităţi inacceptabile. În această problemă, PEN Clubul poate juca un rol major. Este el gata s-o facă şi să organizeze şi să susţină o revoltă generală a autorilor? Aceasta-i întrebarea!

Cât priveşte cel de al doilea aspect, lucrurile sunt puţin mai complicate. E adevărat, libertatea şi, cu atât mai mult, libertatea de creaţie, ne este scumpă tuturor. Mai ales acelora care au trăit în regimuri totalitare şi au suferit presiunea cenzurii ideologice. O libertate de creaţie pe care dumneavoastră o imaginaţi fără niciun tabu, nici autocenzură de orice fel. Foarte bine! Cine va stabili însă care sunt tabuurile ce trebuie respinse? Cine poate scăpa rigorilor felului său de a fi şi realităţii faptului că libertatea mea se opreşte acolo unde începe libertatea celuilalt?

Fiindcă a vorbi despre libertate înseamnă a vorbi despre absenţa servitudinii, adică supunerea doar faţă de propria voinţă şi de propria condiţie. Or, aceasta presupune cu necesitate a ţine cont de zonele de contact şi de interferenţă dintre o fiinţă şi ceva ce ar putea cenzura, de o manieră oarecare, expresia specifică acelei fiinţe.

Cândva, cu ani în urmă, scriam într-o tabletă intitulată „Cuvintele": *Abia când am înţeles cum trăiesc şi mor cuvintele, abia când am văzut cum se poate minţi, cum se poate trăda, cum se poate ucide chiar cu cuvintele, abia când mi-am dat seama că, în sine, muzica lor nu face doi bani în afara adevărului, că nu pentru a-l înjosi, a-l profana şi a-l batjocori, ci a-l înălţa pe om ne-au fost date cuvintele, abia atunci, cred, am ajuns la literatură. Dar, în fond, ce e literatura? Un mod de-a vieţui sau de a supravieţui? Poate şi una şi alta, dar, mai ales, un mod de-a ajuta omul să existe.*

Numai că a fi şi a exista nu e totuna. Iar dacă a învăţa să exişti necesită vreme îndelungată, a învăţa să fii presupune cu mult mai mult. Presupune locuirea într-un proiect, în care te afli cu spusul şi cu nespusul tău, cu ceea ce eşti şi cu ceea ce nu eşti, dar ai putea să fii, cu ceea ce eşti, nefiind şi cu ceea ce eşti, fiind. Presupune locuirea în lume, lăsându-te locuit de ea. Presupune să descoperi că lumea are un Sens. Şi că tu însuţi, ca fiind în lume, participi şi te afli dimpreună cu ea în Sens.

Iar dacă, învăţând să exist, am ajuns, cândva, la literatură, cu mult mai târziu, învăţând să fiu, am ajuns la poezie.

Continui şi astăzi să cred că poezia este un răspuns pe care fiinţa omenească, în umanitatea sa, îl dă provocărilor existenţiale, fiindcă ştim prea bine că a fi şi a exista nu e totuna şi, în acelaşi timp, provocărilor lumii în care această existenţă se consumă. Căci existenţa noastră nu e lipsită de provocări. Nici lumea noastră, în care Caliban i-a urmat lui Lucifer, lumea în care secolul ipocriţilor şi al mârlanilor i-a urmat celui al terorii ideologice şi al crimei. O lume în care prostia, derizoriul, cinismul şi retorica sunt mai agresive ca niciodată. Mai mult ca niciodată, umanitatea omului, sacralitatea sa, în sens ontologic, dar şi, şi mai ales, axiologic, a fost pusă între paranteze. Un imens hohot de râs, un val de zeflemele mătură această lume a tuturor virtualităţilor, în care suntem pe cale să jucăm zaruri cu oasele zeilor şi să zugrăvim cu scuipat catedralele. Trăim în plin spectacol de marionete, în plin carnaval, dar îndărătul măştilor se-aţine bestia umană. Mai mult ca oricând, suntem pe cale de a ne pierde sufletul. Mai mult ca oricând, nu suntem altceva decât nişte sălbatici, barbari deghizaţi.

Şi totuşi, mai avem nevoie de poezie? Da! Pentru că ceea ce face ea de la începutul începutului este să-l civilizeze pe om. Îmblânzindu-i inima, îmblânzind demonii instinctuali care scot Eul din armonia universală incitându-l să se dăruie egoistei nevoi de sine, acest egoism care-l îndepărteză pe om de lumină, de înţelegere, de iubire. Poezia îl redă pe om lui însuşi, umanităţii sale, sacralităţii sale.

Fiindcă despre ce vorbeşte poezia dacă nu despre sufletul omenesc? Despre sufletul care este motorul şi esenţa vieţii. Despre sufletul omenesc care pare din ce în ce mai mult indezirabil şi expulzat din existenţa noastră, înlocuit cu deriziunea şi cu indiferenţa faţă de sine însuşi, cel adevărat.

Puteţi uita toate acestea voi, poeţii, în numele unei „libertăţi creatoare totale fără niciun tabu sau cenzură de orice fel"? Eu nu pot s-o fac! Fiindcă poezia nu e doar o chestiune de limbaj, ci şi, şi mai ales, o modalitate de a ne trăi umanitatea. Iată de ce Paul Celan avea dreptate să afirme că sunt prea puţini poeţi fiindcă sunt prea puţini oameni!

Puteţi uita faptul că poezia s-a îndepărtat ea însăşi de cei mulţi, uitând prea ades să vorbească sufletului pentru a se risipi în cochetării formale? Dar la ce servesc mistocăreala şi vorbăria estetică într-o lume care se uită în ochii morţii? La ce serveşte exhibarea fantasmelor şi a demonilor care ne devorează într-o lume care e gata să revină ades la omul neanderthalian? La ce serveşte o libertate de creaţie absolută, dacă nu-i putem convinge pe cei mulţi că poezia nu este doar o chestiune de ocultaţie estetică, sacerdoţiul unui cerc de iniţiaţi, ci mai ales un alt mod, poate mai potrivit, de a vorbi despre şi între noi. Pentru a-i convinge că poezia nu e o marfă ca toate celelalte, ceva „nepublicabil", ci ceva esenţial, precum pâinea sau apa.

Fiecare poem este un exerciţiu de autoiniţiere în dificila artă de a exista, în dificila meserie de a exista şi uneori de a fi. Fiecare poem e o sfidare adresată neantului şi o victorie a vieţii, proba de necontestat că omul poate trăi misterul şi sensul universului şi poate împărtăşi esenţa lui şi raţiunea lui de a fi: iubirea. Aceea care deschide sufletul marii treziri ce ne permite să vedem frumuseţea lumii.

Să continuăm să trăim şi să scriem şi, dacă e posibil, să fim! Şi mai ales să continuăm a-l ajuta pe celălalt să o facă! Dacă a fi conştient de toate acestea în actul creaţiei înseamnă autocenzură, atunci eu unul nu pot să mă debarasez de ea!

(Text prezentat în cadrul mesei rotunde *„Mizele libertăţii de creaţie astăzi"*, organizate de PEN Clubul francez la 22 aprilie 2013, cu ocazia Salonului de Carte de la Paris)

Mircea POPA

A TRĂI PRINTRE CĂRŢI ŞI PENTRU CĂRŢI

Pe lângă faptul că şi-a dedicat întreaga viaţă cercetărilor folclorice, Iordan Datcu a fost o viaţă întreagă editor. Şi-a început activitatea aceasta în toamna anului 1963, după ce gustase din plin din binefacerile vieţii de dascăl de ţară. Editura la care a fost angajat se chema Minerva, o editură destinată valorificării moştenirii literare, cum se spunea atunci. De aceea şi-a intitulat unul dintre volumele sale recente ***Sub semnul Minervei***, carte reprezentând mai mult decât o incursiune în disciplina asumată, ci, mai degrabă, o carte despre edituri şi editori, o carte indispensabilă pentru oricine doreşte să cunoască mai de aproape ce s-a întâmplat în cultura noastră odată cu apariţia marilor edituri puse în serviciul educaţiei celor mulţi. Şi-a trăit deci viaţa printre cărţi şi şi-a dedicat existenţa acestora. Era firesc, prin urmare, ca la apropierea momentului împlinirii vârstei de 80 de ani (n. la 10 iunie 1933), omul care s-a dăruit cărţilor să dea la lumină şi o carte care să rememoreze acest drum sinuos şi bogat în realizări. Cartea apărută recent se intitulează ***Iordan Datcu sau a trăi printre şi pentru cărţi*** (Editura „Grai şi suflet"- Cultura Naţională), având o prefaţă de Eugen Simion, alături de care a dus o muncă susţinută pentru realizarea ***Dicţionarului general al literaturii române***, operă de mare efort sintetic. Dar unde nu găsim efort de sinteză în opera lui Iordan Datcu? De la primele sale cărţi scoase şi îngrijite de el, cam cincizeci la număr, acest inimos teleormănean şi-a dedicat existenţa spre a pune la îndemâna publicului cititor din România instrumente de lucru esenţiale, cum ar fi ***Dicţionarul folcloriştilor***, I-II (1979-1983), cuprinzând atât folclorul literar, cât şi pe cel muzical şi coregrafic, ***Dicţionarul etnologilor români*** (1998-2001-2006), ***Repere în etnologia românească*** (2002), ***Contribuţie la etnologia românească*** (2004), ***Tradiţii din Maramureş*** (2009), ***Pagini de istorie literară*** (2011), ***Pagini de istorie literară şi etnologie*** (2011). A scris despre balada ***Toma Alimoş***, despre opera lui Simion Florea Marian, Petru Caraman, Ovid Densusianu, Grigore Creţu şi alţii mai mulţi, care, dacă sunt astăzi frecventaţi şi citaţi de către tinerii studioşi e şi pentru că Iordan Datcu i-a adus în actualitate. Munca sa de documentare se îmbină cel mai adeseori cu mersul la izvoare directe, la corespondenţă şi mărturisiri literare, la realizarea de bibliografii temeinice fără de care progresul discipinei ar fi grav afectat. Exemplar în această direcţie poate fi socotit gestul său de a edita celebrele confesiuni ale scriitorilor invitaţi de D. Caracostea între anii 1932-1933 la Facultatea de Litere din Bucureşti, spre a oferi studenţilor repere esenţiale din activitatea lor literară. Frumoasa ediţie a apărut recent la editura RCR Editorial din Bucureşti şi cuprinde mărturisirile lui Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Ion Agârbiceanu, Nichifor Crainic, Ion Pillat, Ion Barbu, Cezar Petrescu ş.a. Despre această carte Mircea Zaciu spunea că *„ne aflăm în faţa unei meditaţii foarte semnificative asupra propriei creaţii"*, căci la o extremă opera e flancată de *„sondajul genetic, iar la cealaltă de aprecierea estetică"* (V. Fanache). Volumul ne pune direct în contact cu modul de lucru al unora dintre importanţii noştri scriitori care dau informaţii despre momentul şi împrejurările în care s-au zămislit cele mai importante opere ale lor, despre personajele şi mesajele pe care acestea vor să le sublinieze. Cercetător de mare probitate, Iordan Datcu îşi flanchează de fiecare dată cărţile cu notele critice necesare, cu anexe şi comentarii, cu opinii critice revelatoare, în dorinţa sa ca opera să-şi dezvăluie toate sensurile până la epuizare. Tabloul cultural al epocii se suprapune nu de puţine ori peste tabloul construcţiilor interioare ale scriitorilor reprezentativi, alcătuind o reţea densă de semne, simboluri, teme, mitologii, din care creaţia noastră literară iese mult în relief. Bagajul cultural şi informativ propulsat de cercetător este de fiecare dată convingător, de mare utilitate şi extrem de benefic. Ne bucură faptul că acest muncitor investigator de fond cultural străvechi, care duce în spate o operă personală impresionantă şi o muncă benedictină de editor, ne-a redat partea cea mai importantă din tezaurul cultural care ne leagă de trecut, aruncând totodată mari punţi de înţelegere în viitor.

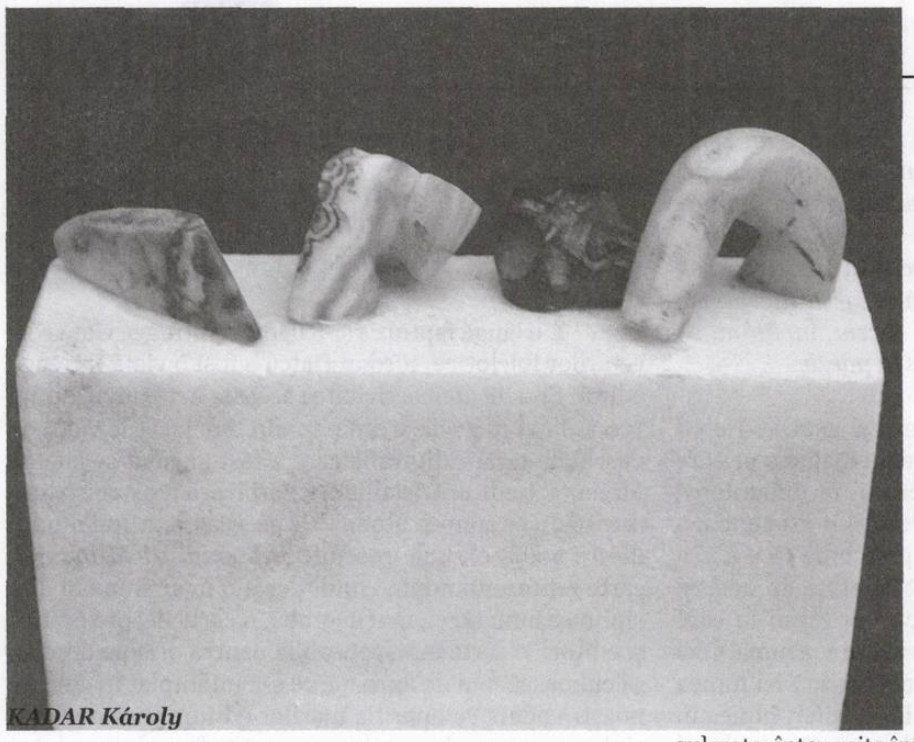

KADAR Károly

Radu ULMEANU
CU ASCONA, SPRE SOARE APUNE

- fragment de roman -

Se trezi dimineaţa pe la opt şi ceva, ora Bucureştiului, când începuse deja să se lumineze. Îşi dezmorţiră, pe cât se putea, ciolanele, întinzându-se care cum reuşea să-şi facă loc în maşina ale cărei geamuri arătau acum feeric, acoperite cu flori de gheaţă după o noapte ceva mai geroasă, în care şi burniţa ce-i alintase pe drum se transformase treptat într-o ninsoare, ce-i drept, nu foarte abundentă. Îşi căutară rezervele de mâncare de prin sacoşe şi se ospătară atât cât le cerea apetitul, nu prea mare încă, la ora aceea. Pentru o mai deplină înviorare, apelară la radiocasetofonul de bord, singurul lucru ce mai funcţiona în maşină în afară de faruri, de a căror lumină însă nu aveau nevoie acum, blocaţi cum erau pe marginea şoselei. Aşteptau plini de speranţă să vină cineva din personalul de la service, să le preia maşina şi să le-o pună la punct, nerăbdători să-şi continue drumul, spre zări doar lui Vlad întrucâtva cunoscute, din călătoria anterioară. Nu se înregistra nicio mişcare acolo, peste drum, la „garage" şi aşteptară cu înfrigurare să se facă ora zece (nouă, după ceasul Europei occidentale), dar degeaba.

– Nu cumva nu se lucrează sâmbătă? îşi dădu el cu presupusul, fixându-şi ceasul pe ora austriacă.

– Hai să vedem, poate au un orar la intrare.

Într-adevăr, exista un orar, nu însă şi pentru ziua de sâmbătă. Înghiţiră în sec, înjurară apoi, şi nu doar în gând, cu toată inutilitatea oricăror imprecaţii ce le-ar fi ieşit pe gură. Dimpotrivă, nu puteau decât să constate dimensiunea dezastrului, în special pentru pungile lor garnisite cu doar strictul necesar. Urmau să stea acolo aşteptând să treacă ziua de sâmbătă, apoi cea de duminică, dacă austriecii se hotărau totuşi ca măcar luni să se pună pe treabă. Erau la vreo zece km de Viena propriu-zisă, într-o suburbie extrem de elegantă – case una şi una, adevărate palate pentru ochii lor neobişnuiţi cu un asemenea răsfăţ.

Lăsară maşina în drum, trasă totuşi alături de carosabil de poliţaii grijulii cu asemenea amănunte şi îşi începură plimbarea de dimineaţă, amorţiţi încă, după o zi şi o noapte întreagă de stat în maşină. Era plăcut afară, aerul proaspăt, uscat în sfârşit din cauza uşorului îngheţ le umplea plămânii la fiecare inspiraţie şi-i înviora în modul cel mai plăcut. Dacă n-ar fi fost atât de departe de casă şi cu problema pe care o aveau la maşină, s-ar fi putut crede în vacanţă, în peisajul deja cam deluros al acestei localităţi pline de verdeaţă, al cărei nume îl văzuseră pe o placă tocmai la intrare, respectiv la coborârea de pe autostradă, nume atât de lung şi îmbârligat încât trebuiră să facă adevărate exerciţii mnemotehice pentru a reuşi să-l reţină, măcar pentru moment.

La rezervele lor financiare destul de modeste, perspectiva de-a întârzia aici două zile nu părea încurajatoare, dar n-aveau de ales. Trebuia să tragă mâţa de coadă în tot timpul ăsta. Şi cum puteau să o facă altfel decât plimbându-se în sus şi în jos pe străzile staţiunii, cum o numiră pe loc, în mod convenţional, deşi nu era vorba de aşa ceva. Din cauza puţinilor oameni pe care-i putură vedea vânturându-se pe ici-colo, părea mai degrabă un oraş dacă nu părăsit de locuitori, cel puţin aflat în carantină, căci impresia aseptică era vie peste tot, prin fiecare amănunt, începând de la curăţenia excesivă şi până la pustietatea aproape totală, de jur împrejur. Când, rareori, se întâlneau cu cineva venind pe stradă din sens contrar, acesta, într-o ţinută de-o eleganţă desăvârşită de fiecare dată, îi saluta de la distanţă cu un fel de politeţe îngrijorată, chiar speriată în cazul reprezentantelor sexului frumos, de parcă ar fi asistat la năvala unor barbari, deşi ei mergeau paşnici, în pas de plimbare, căscând ochii în dreapta şi în stânga, înainte şi înapoi, ca în vorba cu binecunoscutul viţel.

După vreo două ore li se făcu foame şi se întoarseră la maşină, dând iama fiecare în propria-i traistă cu merinde şi îmbiindu-se unul pe altul cu bunătăţile aduse de-acasă. După care, fiindcă tot ochiseră o berărie în timpul plimbării, se gândiră că ar economisi tocmai bine din rezervele de apă mergând la o bere austriacă.

Nici în berărie nu era cine ştie ce animaţie, doar doi trei clienţi discutând între ei, ca la academie, nu ca într-o veselă locantă de acest gen. Vlad mai auzise de nemţeasca lipsă de umor, dar asta se aplica celorlalţi, din următoarea ţară nemţească, pe care-o mai aveau de traversat. Austriecii aveau în general reputaţia unor oameni veseli, petrecăreţi, nicidecum a unor asemenea momâi scrobite şi gulerate, înţepenite într-o sobrietate severă şi ridicolă până la urmă, având în vedere locul de manifestare.

Începură să-şi dea cu părerea asupra acestor bizarerii şi ajunseră la concluzia că nimeriseră într-un oraş de milionari, cel puţin. Vorbeau liniştiţi între ei, cu voce de intensitate egală cu a celorlalţi clienţi, conştienţi că nimeni nu putea înţelege românească lor într-un asemenea mediu îngheţat şi cu totul străin, geografic şi temperamental.

Pe când ieşiră, începuse deja să se întunece, semn binecuvântat că prima lor zi pe teren austriac era pe cale să se încheie, mai rămânându-le apoi una singură de pierdut vremea, în atmosfera glacială a acestei luxoase periferii vieneze. Mircea, prepuielnic şi precaut ca de obicei, era de părere că, luând în considerare vizibila ostilitate a locuitorilor, era mai bine să stea în maşină decât să se vânture mereu pe străzi, putând să dea astfel de bănuit, cu toate că, sau tocmai din cauza asta, nu mai văzuseră picior de poliţai de când fuseseră abandonaţi de cei ce-i tractaseră până acolo. Aşa că se mulţumiră să asculte din nou muzică şi să facă speculaţii asupra celor trăite şi văzute de la plecarea din Scuteniul lor dulce, paşnic şi binecuvântat, percepându-l de la o asemenea depărtare. Spiritul analitic al lui Mircea era din nou pe cale să se dezlănţuiască, în sapienţiala manieră a prozelor lui Slavici, cândva studinte pe aceste meleaguri alături de Eminescu şi de alţi juni de prin ţinuturile natale. Iar dezlănţuirea avea din nou în vedere, desigur, lipsa de prevedere a lui Vlad de a porni la drum cu un asemenea mijloc de transport, uitând că staţionarea aici, în asemenea condiţii precare, se datorează în exclusivitate „delicateţei" cu care el însuşi mânuise cheia în contact, blocând întregul dispozitiv. Lucru pe care Vlad, cu o anume iritare, i-l readuse în memorie, inhibând şi chiar oprind brusc un discurs ce ameninţa să devină furtunos. Aşa încât Mircea se împosocă şi-şi curmă vorba, negăsind replică la observaţia de o neaşteptată precizie şi duritate, până la urmă.

O nouă cină la botul calului, în aceeaşi maşină şi apoi o scurtă plimbare într-o zonă mai ferită, care să le permită deşertarea preaplinului unei anume băşici puseră capăt până la urmă şi zilei de sâmbătă, căci revenirea în autovehicul şi înfofolirea în binecuvântata pătură de lână le aduseră brusc pacea sufletească şi un somn profund, netulburat de nimic, până a doua zi dimineaţă.

Urmă o nouă zi de plimbări, de data asta pe o vreme mai mohorâtă, deşi nu foarte umedă, încât să le taie pofta de hoinăreală. O luară spre autostrada de pe care fuseseră deviaţi cu maşină cu tot de vigilenţii poliţai ai fostului imperiu, destrămat până la urmă, şi cu modestul aport al armatei române. Găsiră un pod peste care trecea o şosea ca acelea obişnuite de pe la noi, făcând legătura între diverse localităţi aflate de-o parte şi de alta a autostrăzii. Cum exista pe pod şi un trotuar pentru pietoni, stătură o vreme să admire de sus fluxul interminabil de maşini trecând pe sub ei într-un sens ori în altul, în funcţie de benzile pe care se desfăşura. Părea să se scurgă pe dedesubt un şir nesfârşit de containere de diverse mărimi, toate mai mult sau mai puţin cenuşii, din cauza vremii închise şi, poate, a stării lor de spirit deloc luminoase, încărcate de temeri şi ameninţări venite din toate punctele cardinale.

Din nevoia de mişcare, se smulseră apoi contemplaţiei ce le provoca deja ameţeală, trecură podul şi ajunseră la un drum de acces pe autostradă, în cealaltă parte decât cea pe care veniseră, pe sensul ducând înapoi, spre Viena. Cu perfectul grad de iresponsabilitate specific ignoranţei răsăritene, o luară pe marginea benzii, spre marea capitală pe care o mirosiseră doar de departe, la venire, sperând să-i vadă, până la urmă, măcar de la distanţă, primele clădiri profilate prin ceaţa burniţei ce tocmai se pornise din nou. Din spate, în stânga lor, venea şirul nesfârşit de maşini şi, când îşi întorceau capul spre ele, vedeau prin geamuri figurile intrigate ale călătorilor privindu-i ca pe nişte extratereştri. Unii îi claxonau lung şi nervos, fie pentru a-i înjura, fie, claxonând mai scurt, pentru a-i preveni că nu făceau cel mai indicat lucru. Aşa că, după vreo douăzeci de minute de mers în acelaşi sens cu maşinile, se întoarseră şi-o luară înapoi, de data asta primind în faţă curentul de aer provocat de mişcarea acestora în sens contrar. Un curent deloc agreabil, mai ales că era pigmentat cu stropii de apă antrenaţi de aceeaşi mişcare, chestie abia simţită când merseseră în acelaşi sens şi primind-o în spate, nebăgată în seamă. Îşi căinară deci soarta amară şi nefericita inspiraţie de-a fi pornit într-o asemenea expediţie per pedes, fiecare în sinea lui, comunicarea fiindu-le împiedicată de faptul că mergeau unul după altul, la distanţă de câţiva paşi, în zgomotul continuu al motoarelor mai mult sau mai puţin ambalate, asociat celui al rulajului cauciucurilor pe asfaltul ud.

Când scăpară în sfârşit, ajunşi la limanul drumului de acces de pe care abordaseră autostrada, le venea să ridice pumnul ameninţându-i ipotetic pe toţi cei ce trecuseră pe lângă ei fie bătându-şi joc şi înjurându-i, fie atrăgându-le atenţia că nu sunt în regulă în insolita pentru ei ipostază de Badea Cârţan în luptă cu mijloacele moderne de locomoţie.

Albastra Ascona îi reprimi cu întreaga-i căldură posibilă, afectivă, desigur, înmărmurită în lipsa îndelungată a respiraţiei lor, singurul mijloc de încălzire rămas după ce o trăseseră pe partea aceea de şosea, cu dispozitivul rudimentar al meşterilor maghiari de pornire a motorului distrus cu totul de caritabilii poliţişti rutieri. Oricum, pătura de lână îşi făcea datoria din plin la nevoie, iar ei tot erau încălziţi după atâta drum, aşa că nu-i luară în nume de rău intimitatea cam îngheţată, fizic vorbind. Se destinseră, pe cât se putea, cu spătarele scaunelor în poziţia aproape verticală, de marş, căci coborârea lor la orizontală, atât de favorabilă somnului pe timp de noapte, nu era recomandată acum, la lumina zilei, când se mai întâmpla să treacă cineva pe lângă ei şi-şi arunca privirea curioasă asupra celor din habitaclul maşinii nemţeşti, atât de frumoase şi curate la pornirea de-acasă, acum însă acoperite în mare parte de glodul şoselelor ungureşti, de care ploaia de pe curata autostradă austriacă nu apucase încă s-o spele în întregime.

Ziua de duminică se scurse mai departe monoton, până la masa de prânz pe care-o serviră tot în maşină, cu o poftă de lup, după care vizitară din nou berăria onorată şi în ziua anterioară, din spirit de economie – vizând rezerva lor de apă, desigur.

Plimbarea care urmă le prilejui reîntâlnirea cu nişte case şi vilişoare ca din suburbia unei mari capitale europene. Văzură şi silueta unui hotel mai mult decât luxos, având în vedere arhitectura clădirii, spaţiul verde al curţii destul de vaste care-o înconjura şi peronul pentru oprirea maşinilor, în faţa intrării. Cochetară un moment cu gândul unei nopţi petrecute la un asemenea hotel, sau la oricare altul, cu promisiunea îmbietoare a unei băi calde şi mai apoi a unui aşternut răcoros într-o ambianţă încălzită nu numai de ospitalitatea Asconei albastre. Bună şi aceasta, la o adică, mai ales că nu-i costa niciun ban, faţă de preţul de presupus astronomic, în cazul hotelului în care nici nu îndrăzniră să intre, măcar ca să se intereseze de vreun tarif. Aveau deja experienţa hotelurilor din Budapesta, unde căutaseră sălaş pentru o noapte, în urmă cu trei ani, la întoarcerea din Bratislava, unde căutaseră o tiparniţă la mâna a doua şi nu găsiseră nici măcar la a treia, cu banii lor de-atunci...

Le rămăsese proaspăt în memorie felul cum, după ce, la Bratislava, dormiseră la un hotel superb din centrul oraşului, deşi de modă mai veche şi având chiar un liftier ce vorbea franceza, singurul cunoscător din toată Slovacia peste care dăduseră şi pe care Vlad îl răsplătise cu un bacşiş în moneda patriei lui Hugo şi lui Baudelaire, la Budapesta se văzuseră abandonaţi de trenul cu care veniseră seara, căci funcţionarul căilor ferate maghiare le dăduse în bătaie de joc o informaţie eronată despre timpul de staţionare în gară. Probabil accentul cu care îl întrebase el în limba maghiară nu-i căzuse bine la stomac honvedului feroviar în uniforma statului de pe Tisa, sau datorită adulmecării unui insuportabil parfum valah, pe care mulţi dintre urmaşii lui Attila îl considerau o adevărată putoare în sensibila şi aristocratica lor nară, fapt pentru care cei aparţinând etniei respective erau catalogaţi, invariabil, drept „împuţiţi", după cunoscuta lor vorbă neaoşă. Îi asigurase, cu un zâmbet ciudat, în zeflemea, că trenul accelerat internaţional Varşovia – Bucureşti cu care călătoreau are o staţionare de două ore la Budapesta, aşa că îşi luară liniştiţi bagajul sumar la subsuoară, pornind într-o scurtă explorare a capitalei maghiare, în zona din preajma Gării de Răsărit, cum se numea ea oficial.

Conform informaţiei primite, îşi împărţiseră riguros timpul astfel ca, pe lângă o cină frugală într-un fast-food din apropiere, să poată vedea şi câteva din splendorile oraşului, aflate la îndemână. Cu cincisprezece minute înainte de ora considerată a fi cea a plecării trenului, căutară degeaba în gară garnitura trenului cu care veniseră, acesta fiind deja cu măcar o sută de kilometri mai aproape de graniţa românească. Alt tren în aceeaşi direcţie nu mai exista până a doua zi dimineaţă, aşa că bucuria lor n-a fost proastă, vorba cuiva. Se felicitară totuşi pentru ocazia nesperată de a petrece o noapte în superbul oraş din sclipirile căruia se împărtăşiseră ceva mai devreme, în foarte mică măsură, ce-i drept, mai rămânând multe altele de explorat. →

Simion POP

→ Aşa că umblară ce umblară pe uliţele budapestane, cuvântul maghiar ce le desemna fiind, în pronunţie aproximativă, chiar „uţa", astfel cuvântul uliţă nemaiavând nimic peiorativ. Dimpotrivă! Bulevardele largi şi reclamele strălucind orbitor, superbia arhitectonică pe care iluminarea nocturnă o punea şi mai mult în valoare, vitrinele magazinelor şi lumea de pe stradă mai elegantă cu mult decât în dulcile şi prăfuitele lor vise de mărire scuteneană, totul îi făcea să trăiască cu impresia de-a fi nimerit într-o feerie de basm, comparativ mai ales cu străzile oraşelor româneşti şi chiar ale Bucureştiului care, pe timp de noapte, păreau nişte catacombe cufundate în beznă, bântuite de şuţi şi de cuţitari.

Iar când, obosiţi de atâta umblet şi căscat gura, se gândiră că n-ar fi rău să tragă la un hotel, căscară şi mai primejdios orificiul respectiv, cu perspectiva de-a rămâne cu el în aceeaşi poziţie, la vederea tarifelor afişate pentru o cameră cum ar fi avut ei nevoie. Aşa că renunţară la orice speranţă, precum Poetul la poarta infernului, doar că, spre deosebire de acesta, se abţinură să intre, resemnaţi să rătăcească toată noaptea pe aceleaşi uliţe de adevărat paradis, dacă n-ar fi trebuit să le măsoare cu pasul.

Un bar de noapte din proximitatea gării, unde ajunseră din nou, vrând-nevrând, le oferi în curând o alternativă mai rezonabilă. Stând la o masă cu un coniac lângă ei până spre dimineaţă, avură şi prilejul să se delecteze cu un program cam de circ oferit de magicieni, fetişcane dezbrăcăţele şi solişti de muzică mergând de la pop până la romanţe ungureşti de inimă albastră, totul umplându-le timpul într-un mod suficient de agreabil pentru a mai şi picoti din când în când pe scaun, cu bărbia în piept. Picoteală pe care o transformară într-un somn adevărat de cum ajunseră, dimineaţa, în compartimentul unui tren personal care-i duse târâş-grăpiş până la Oradea. Cu singura observaţie că, pe la mijlocul drumului, conductorul, alt funcţionar de stat, se declară în total dezacord cu felul în care biletele de călătorie le fuseseră adaptate, în gara din Budapesta, la noua garnitură şi vru să-i debarce la prima oprire. Noroc că între timp, deşi duhnea deja pe când le controlase biletele, într-un alt compartiment fu omenit cu ce îi mai lipsea pentru a se retrage paşnic într-o coşmelie în care sforăi apoi cu conştiinţa împăcată până la frontieră.

Având deci experienţa tarifelor acelor hoteluri din Budapesta, se gândiră că şi-ar face doar sânge rău luând pulsul – din acest punct de vedere – unor hoteluri de prin Viena, chiar mai de margine, cum li se arăta cel din faţă. Îşi continuară deci plimbarea pe străzile cu al lor carosabil frumos pietruit, aşa cum se putea vedea pe alocuri, din ce în ce mai rar, şi prin Bucureşti sau chiar în Scuteni, unde se mai păstra şi acum o asemenea mostră a unei tradiţii imperiale, pe o străduţă dând către centru. Şi se plimbară aşa până-n seară, când aceeaşi Asconă le oferi ambianţa îmbietoare pentru ultima lor cină, după cum se putea presupune, sau spera cel puţin, pe pământul austriac. Pe la nouă şi jumătate, zece din noapte, sforăiau paşnic sub miţoasa pătură de lână ce le oferea căldura unui adevărat suflet de mamă, când o duioasă bătaie cu pumnii în geamurile maşinii îi readuse la realitate. O realitate în uniformă şi cu, de presupus, cizme în picioare, în culorile deja cunoscute ale poliţiei de prin părţile locului.

– Guten Abend! Ihre Papiere, bitte!... le dezmierdară urechea vorbele deja destul de bine cunoscute, rostite pe un ton ce mai părea încă politicos, în ciuda decibelilor care le făceau să le ajungă la urechi, chiar şi prin uşile ferecate ale maşinii.

Pe care, abia dezmeticiţi, le desferecară, şi Vlad coborî cu picioarele pe acelaşi pământ austriac de dinainte de-a se refugia în lumea viselor, scotocindu-se după acte prin buzunare. Inutil de relatat din nou odiseea explicaţiilor despre ce căutau ei acolo, unde voiau să ajungă şi cum li se defectase maşina, sau faptul că tocmai colegii celor ce-i interogau acum îi abandonaseră pe margine de drum, în faţa garajului, cu întreaga şi părinteasca lor grijă. Şi, desigur, pe lângă inspecţia minuţioasă a actelor, urmă o la fel de minuţioasă inspecţie a maşinii şi a bagajelor, după care, nemaiavând ce să le facă sau zică, oamenii de cultură trebuiră să-i lase şi ei în plata Domnului, nu fără câteva vorbe de alint bine simţite şi rostite cu foc, pre limba lor păsărească.

Rămaşi singuri din nou, cu liniştea spulberată pentru câteva ore bune, comentară şi ei cu oarecare năduf ospitalitatea vieneză de care avuseseră parte deja din plin, în câteva rânduri. Găsiră singura explicaţie plauzibilă a vizitei protocolare de care tocmai avuseră parte în aceeaşi ospitalitate, a localnicilor de data aceasta. Pentru că, în mod sigur, îngrijoraţi de condiţiile precare în care stăteau ei şi dormeau, se simţiseră obligaţi să anunţe autorităţile. Românii îi obişnuiseră de altfel pe vienezi, cu ocazia a fel de fel de alte asemenea vizite, cu cele mai originale năravuri, începând cu înfulecatul de lebede şi mergând până la cele atât de obişnuite pe meleagurile româneşti, mânca-v-aş!... Aşa că nu era de mirare niciun asemenea gest, dacă judecai drept cum stăteau lucrurile. Doar că ei numai chef de judecăţi drepte nu mai aveau la ora aceea, aşa că bârfiră ce bârfiră întreaga populaţie a ţării în care se aflau acum, într-o postură mai mult decât jalnică, până când, de la o vreme, moşul lor Ene catadicsi să le mai sufle un pic pe la gene, pentru a-i face capabili, a doua zi, să-şi continue drumul, eventual.

***

Într-adevăr, luni, de dimineaţă bună, de cum se lumină de ziuă, ceea ce pentru decembrie putea să însemne cam opt, opt şi jumătate pe fusul orar al locului, se postară în faţa intrării *Garage*-ului, un franţuzism de care nu i-ai fi crezut în stare pe nemţii aceştia atât de plini de sine şi de limba lor sacrosanctă. Se postară, desigur, după ce se împărtăşiseră în prealabil cu mâncare din traistă, pentru a rezista apoi cât mai îndelungat la încercările unei zile de care n-aveau habar cum ar putea decurge până la capăt. Şi socoteala lor n-a fost în zadar, căci, de cum luară la cunoştinţă de problema Asconei, garagiştii decretară că nu au ce să le facă, lipsindu-le piesa respectivă, adică un nou dispozitiv de contact, cel vechi trebuind înlocuit în întregime. Sehr gut!, şi atunci ce să facă, dacă nu-l aveau nici ei în buzunar! La Viena! La Viena cu voi! era invariabil răspunsul, sau, mai precis, „Nach Wien!" pre dulce a lor limbă. Dar cum naiba să ajungă ei acolo nu spunea nimeni, până când un individ îşi aduse aminte că tocmai au angajat de câteva zile nişte băieţi din România, despre care nu prea le plăcea să vorbească în faţa oricui, pentru simplul motiv – după cum aveau să afle ceva mai târziu – că lucrau la negru, fiind plătiţi mult mai prost în felul ăsta şi fără taxe şi alte obligaţii faţă de angajaţi sau la bugetul de stat.

Individul trimise imediat după ei, să vadă dacă pot descâlci cumva lucrurile. Iar aceştia, doi băieţi din Timişoara, bucuroşi că pot fi de ajutor unor conaţionali, se oferiră să dea o fugă, cu propria lor maşinuţă, până la un magazin din Viena, de unde se putea cumpăra dispozitivul în cauză.

Zis şi făcut. Se înghesuiră şi ei pe cele două locuri din spate ale maşinuţei, nici măcar de mărimea şi soliditatea unui Trabant, românaşii ocupând locurile din faţă, pe când le explicau statutul lor la acest Garage. Apoi, de cum băgară cheia în contact, ambientul fu invadat de o plăcută muzică bisericească, o piesă corală în genul celor ascultate de dimineaţa până seara, dacă nu cumva şi noaptea în somn, de pocăiţii noştri credincioşi baptişti de pe-acasă. Cei doi primiseră cincisprezece minute pentru expediţia la Viena, aşa că porniră în trombă, mâncând pământul de sub asfaltul unei străduţe ce ducea direct în capitala de la capătul celor zece kilometri pe care-i aveau de străbătut. Pe acel binecuvântat fond muzical, băieţii apucară să li se plângă de condiţiile în care trăiau şi munceau, trataţi mai rău ca nişte cerşetori, la locul de muncă. Şi pe când pătrundeau în Viena, dădură să intre în depăşirea unei maşini ce mergea agale în faţa lor. Neamţul de la volan, văzând orătania ce se încumeta să-l depăşească, trase de volan şi li se postă în faţă, obligându-i să-l ocolească, nu mai departe însă de o altă maşină parcată pe stânga, în care botul maşinii lor se propti cu nădejde, în zgomotul vesel al cioburilor parbrizului ce tocmai se spărgea, ca urmare a şocului violent. Cei din spate neavând centura pusă, acuzară şi ei acelaşi şoc al maşinii, Vlad mai puţin, căci se agăţase cum putu de mânerul uşii şi-şi proptise fluierul piciorului drept în partea de jos a scaunului din faţă, cel al şoferului. Mircea însă, transpus probabil în sfere nepământeşti de acordurile unui suav cântec de slavă închinat Celui de Sus, se izbi chiar cu fruntea de spătarul scaunului din faţă, agonisind pe loc o mică rană la arcadă şi un fel de cucui, aproape de nebăgat în seamă.

– Mergeţi repede mai departe pe jos! îi sfătui băiatul ce fusese la volan, după ce ieşiră cu toţii din ce până atunci, cu un dram de bunăvoinţă, se mai putuse numi o maşină, ceea ce acum nu mai era cazul, după cum observară pe loc. O să vină poliţia, măcar pe voi să nu vă mai prindă aici...

Le explicară în câteva cuvinte pe unde s-o ia ca să ajungă la magazinul de piese de schimb şi-i îndemnară, grijulii doar de soarta lor, să-şi ia tălpăşiţa cât mai repede de la faţa locului, ştiind că nu e de glumit cu poliţaii austrieci. Lucru pe care, din păcate, îl ştiau deja şi ei, din proprie experienţă.

Îşi luară deci picioarele la spinare, cu tot regretul de a-şi părăsi noii prieteni, la ananghie. Se consolară însă cu gândul că oricum de ajutat nu-i puteau ajuta, doar să-i încurce mai rău, eventual. Aşa că se grăbiră să dispară cât mai repede, la fel cum făcuse şi neamţul ce le făcuse pocinogul, topindu-se cu maşină cu tot, necum să oprească pentru a da, eventual, o mână de ajutor, în caz că s-ar fi înregistrat şi răniţi. Răniţi mai grav decât ei, Vlad cu o durere în fluierul piciorului, care-l făcea să şchioapete uşor, iar Mircea cu o rană în frunte, pe care şi-o tot badijona cu batista, la început pentru a şterge o dâră de sânge, mai apoi doar părându-i-se că va scăpa mai repede de durerea pe care o simţea în arcada care, ca prin minune, nu se spărsese totuşi, cum li se întâmplă boxerilor.

Era o nouă zi cu soare şi lumea periferiei vieneze li se arătă surâzătoare, într-un soare primăvăratic. Mergeau cu spor, în ciuda dificultăţii resimţite de fiecare în felul lui, după accident. Explicaţiile sumare pe care le primiseră nu le fură însă de ajutor, căci magazinul respectiv nu le apărea de nicăieri în faţa ochilor, precum o promisiune de fericire. Pe cine şi cum să întrebe pe stradă, când nu o rupeau deloc nemţeşte, cu toate că pe Vlad îl învăţase bunica lui, pe când avea vreo trei ani, să numere în limba lui Goethe până la zece. N-apucase mai mult, stingându-se din viaţă cam imediat după această performanţă a nepoţelului. Mai făcuse şi printr-a şaptea ceva germană la şcoală, cu un profesor pensionar, asta pe lângă orele de limba rusă începute din clasa a patra, cum se făcea pe atunci, obligatoriu, fiind şi noi slavi de felul nostru, conform noii concepţii oficiale de-atunci, venind direct din înţelepciunea emanând de la Tătucul popoarelor, aflaţi cum eram în raporturi de veşnică prietenie cu „poporul sovietic eliberator", precum glăsuia imnul de stat al României din aceleaşi vremuri de împosocată amintire, pe versurile plătite împărăteşte de statul comunist lui Dan Deşliu. Germana nu se legase însă de el, mai ales pentru motivul că proful era o namilă de om înalt şi gras, mai şi purtându-se urât şi abţiguindu-i cu liniarul peste degete pe piperniciţii elevi, motiv pentru care, poreclindu-l până la urmă „Godzilla", căci tocmai rulase filmul acesta pe la ei, învăţăceii îşi luaseră gândul şi orice ambiţie de-a mai descâlci limba. Aşa că nu-i rămăsese acum decât să tragă ponoasele pentru o asemenea lipsă de respect pentru cultura şi spiritul naţiei propriei sale bunici după mamă, alături de Mircea, care, poliglot cum îl ştia, fusese totuşi lipsit de şansa învăţării unor limbi de mare circulaţie, mulţumindu-se doar cu italiana, pe lângă limba-i maternă.

Mergeau deci înainte fără mari speranţe, când soarta le scoase în cale o ocazie unică, pe care Mircea o prinse din zbor, năpustindu-se asupra maşinii poliţiei, oprite la semafor, aproape alături de ei. O asemenea inspiraţie îl luă prin surprindere pe Vlad, care asistă neputincios la bâiguielile lui Mircea când acesta, băiat frumos, cu o pronunţată alură orientală, reuşi să atragă asupră-şi o mai mult decât binevoitoare atenţie. Primul lucru pe care-l făcură cei din maşină, un poliţai la volan şi o poliţiotă alături, fu să coboare şi să-i ia la puricat pe încrezătorii doritori de îndrumare, totul începând, desigur, cu obligatoriul şi, banalul deja, control al actelor. Dacă piciorul lovit al lui Vlad n-avea cum fi remarcat prin stofa pantalonului, fruntea încondeiată a celuilalt, cu decorativa rană şi cucuiul de sub ea la fel de aspectuos, asociate bâiguielilor şi aerului exotic le captară cu totul atenţia celor doi oameni ai legii, care-i invitară imediat, călduros, să ia loc în maşină, alături de ei, pentru a nu încurca circulaţia tocmai în intersecţie. Începu din nou calvarul explicaţiilor şi, după ce poliţiştii îşi declinară orice competenţă în ale limbii franceze sau ale oricărei alteia, Vlad se văzu din nou nevoit să recurgă la, eternul de-acum, „Auto kaputt!", lucru în fine foarte bine înţeles pe acest mal al Danubiului albastru. Mai greu a fost cu fixarea locaţiei, deşi până la urmă se descurcară atât de bine încât peste doar zece minute poposeau din nou alături de Ascona lor, atâta timp părăsită. Urmă din nou inspecţia de rigoare a maşinii, doar că de data asta se lăsă şi cu nişte amenzi consistente datorită noroiului de pe caroserie şi iniţialei D, arătând ţara de origine a bolidului rănit şi abandonat până la momentul respectiv, literă care însă, odată cu înmatricularea în altă ţară, ar fi trebuit ştearsă ori acoperită cu un strat de vopsea, la alegere.

Abia după ce aceste mici formalităţi fură îndeplinite, românii îşi văzură visul îndeplinit, fiind imediat teleportaţi de maşina rapidă a poliţiştilor în faţa unui Garage chiar din Viena de data asta şi exact în locurile unde îl căutaseră ei zadarnic cu puţin timp înainte, unde fură introduşi de către poliţişti în persoană, cu toate recomandările protocolare de rigoare, urmând ca maşina în suferinţă să fie adusă cu un trailer la faţa locului, pe cheltuiala proprietarului desigur, pentru a se vedea ce şi cum.

După care poliţaii, mulţumiţi că putuseră contribui cu ceva, mai precis cu modesta sumă de şaptezece de dolari rezultată din amenzile aplicate, la prosperitatea statului care le dădea de mâncare, făcură stânga-mprejur şi-i lăsară în grija garajiştilor, aceştia neavând decât să se descurce cu ei.

ROMÂNIA
CONSILIUL JUDEȚEAN MARAMUREŞ

MESAJUL
Președintelui Consiliului Județean Maramureș la aniversarea a 10 ani de apariție a revistei „Nord Literar”

Pornită la drum acum 10 ani Revista „Nord Literar” a demonstrat în această perioadă perseverență, seriozitate şi competență în reflectarea vieții spirituale a acestui spațiu încărcat de tradiții, a contribuit din plin la stimularea vieții culturale maramureşene şi la integrarea acesteia în circuitul valorilor naționale.

Alături de alte nouă instituții de cultură, revista „Nord Literar” funcționează de 10 ani sub autoritatea Consiliului Județean Maramureş, fără sincope sau întreruperi. Pentru această performanță, dar şi pentru faptul că revista s-a impus ca un for de exprimare a celor mai importante voci ale culturii maramureşene, sunt onorat să felicit întreg colectivul redacțional.

Chiar dacă bugetul județului poate fi apreciat ca fiind unul de austeritate, an de an sumele alocate instituțiilor de cultură ce funcționează sub autoritatea sa au permis desfăşurarea activităților specifice în condiții bune.

La aniversarea a 10 ani de apariție doresc Colegiului de redacție şi colaboratorilor Revistei „Nord Literar” multă sănătate şi puterea de a continua activitatea cu acelaşi profesionalism, cu entuziasm şi dăruire!

Zamfir CICEU
PREŞEDINTELE
CONSILIULUI JUDEȚEAN MARAMUREŞ

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
INSTITUȚIA PREFECTULUI - JUDEȚUL MARAMUREŞ

Baia Mare, 14 iunie 2013

MESAJUL
domnului subprefect Pamfil Bercean adresat revistei „Nord Literar”

Mă bucur să constat că, în toți acești **10 ani**, revista literară şi-a făcut un deziderat şi o virtute din a servi creatorii maramureşeni şi nu numai.

Cultura reprezintă, în definitiv, sursa fundamentală a cunoaşterii trecutului şi prezentului poporului nostru. Creația artistică provine din spirit şi reprezintă un domeniu creator de resurse.

„Nord Literar” este prin definiție o componentă a noțiunii de literatură specifică elitelor maramureşene reunită într-o sumă de valori, ce rânduieşte succesiunea generațiilor care se contopesc cu prezentul continuu.

Cultura maramureşeană este parte integrantă din cea națională, unde lucrurile se decantează în timp şi unde valorile se reaşază în permanență, având în mod firesc o recunoaştere a importanței sale.

Maramureşul include în dinamica neîntreruptă a existenței sale, împreună cu alte forme de manifestare culturală tradițională, o rezonanță aparte, deoarece literatura cu toate formele sale reprezintă un mod de exprimare şi de reconstrucție interioară a fiecărui om care îşi desfăşoară activitatea în domeniul vast al culturii.

Căutările creatoare, efortul de a diversifica şi perfecționa mijloacele şi formele de expresie poetice şi publicistice reprezintă, fără îndoială, una dintre condițiile fundamentale în cultură.

Ați devenit în cei **10 ani de existență** un reper ce a permis o bună valorificare a creațiilor culturale maramureşene şi o regăsire într-un spațiu geografic bine conturat.

Prin definiție condiția creatorului de literatură presupune un sacrificiu şi nu îmi rămâne decât să mă înclin în fața dumneavoastră, celor care ne dăruiți fior, bucurie şi culoare în suflete şi să vă asigur că voi rămâne acelaşi fidel cititor al revistei „Nord Literar”.

Vă felicit la aniversarea a **10 ani** de la apariție pe piața media de specialitate şi vă doresc tuturor multă sănătate, fericire şi inspirație în activitatea literară.

La mulți ani!

Subprefect,
Pamfil BERCEAN

Participanți la Zilele revistei „Nord Literar”

Cătălin CHERECHEŞ

Primii 10 ani de „Nord Literar”, un deceniu de promovare a culturii maramureşene

Municipiul Baia Mare, județul Maramureş per ansamblu, are privilegiul de a avea oameni care, prin activitatea şi creația lor, contribuie la patrimoniul cultural al României. Se împlinesc 10 ani de când a luat ființă revista „Nord Literar”, o publicație care de-a lungul anilor a adunat printre paginile sale lucrări ale unor nume grele din literatura şi cultura locului, dar a promovat şi tinere talente care au avut posibilitatea de a se remarca prin prisma acestei publicații de excepție. La ceas aniversar felicit întreg colectivul redacțional, Asociația Scriitorilor Maramureş, entitatea care a născut apariția acestei reviste de cultură, dar a şi şlefuit pe parcurs acest diamant al tipăriturilor maramureşene. Transmit cuvinte de mulțumire şi considerația mea domnului Săluc Horvat, care a avut îndârjirea de a continua acest proiect atunci când vremurile şi lumea spuneau că nu va izbuti. Acum, „Nord Literar” împlineşte 10 ani, un deceniu de promovare a culturii maramureşene.

Felicitări şi la mii de numere înainte!
Cu prețuire,

Cătălin CHERECHEŞ
Primarul Municipiului Baia Mare

Irina PETRAŞ

NORD LITERAR ŞI CIVILIZAȚIA URMEI

Nu cu mult timp în urmă, „Nord Literar” a sărbătorit, cu oaspeți din toată țara şi consistente simpozioane, numărul 100 al revistei. Spuneam atunci că, dacă a ajuns la numărul 100, e semn neîndoielnic că se află pe drumul cel bun, că a identificat o urgență a *locului* şi a *timpului* şi a ştiut să-i răspundă convingător. Încă din iunie 2003, la apariția primului număr, revista îşi enunța programul pornind de la o zestre asumată cu aplomb şi responsabilitate – complexa „viață spirituală a unui topos încărcat de tradiții milenare”. La fel de răspicat erau numite țintele de atins: „să reflecte valorile majore”, „să supraviețuiască cât mai mult timp” şi „să contribuie din plin la stimularea vieții culturale maramureşene. Scopul este depăşirea provincialismului şi integrarea cât mai rapidă în circuitul valorilor naționale”. Cu fiecare număr, revista „Nord Literar” ilustrează, elegant şi sobru, nu accidente şi incidente din viața literară, fie ele oricât de spectaculoase, ci numitorul comun al evenimentelor literar-culturale, substanța lor durabilă. Răsfoind-o, îmi vin de fiecare dată în minte porțile maramureşene, cu horbota lor înălțând coloane de înşelătoare fragilitate, deschise larg spre lume, dar ştiind să-şi păstreze autonomia şi singularitatea. O delimitare netă, neşovăielnică a teritoriului, secondată de o dorință bine asistată de a fi în rând cu Lumea mare şi cu exigențele ei.

Prezentă la Baia Mare cu ocazia Zilelor revistei „Nord Literar” şi a inaugurării Reprezentanței Maramureş a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, am divagat atunci şi despre *privilegiul de a fi marginal*. Aflat într-un centru recunoscut de toată lumea ca puternic, fie că e vorba de o metropolă, de o cultură mare, de o mare putere a lumii, ai putea suferi de un soi de orbire, crezând că ceea ce este fundamental pentru om, pentru omenire, pentru viitor nu se poate întâmpla decât acolo unde eşti tu, adică în centru. Dacă eşti marginal, periferic, îți păstrezi dorința de a afla cine eşti, de a-ți exalta rădăcinile, tradiția, culoarea locală, de a arăta că eşti altfel decât ceilalți, dar, în acelaşi timp, îți păstrezi, oarecum ca pe un ideal, şi dorința de a

Camelia MOISIMA

cunoaşte tot ce se întâmplă în jurul tău. Situarea în marginalitate oferă şansa unei priviri largi, curioase şi nesăţioase, a înţelegerii că ceea ce suntem se poate repeta în infinite variante, care au, toate, acelaşi numitor comun: esenţa umană. În era internetică, pământul s-a împânzit de *centre* autonome şi rebele, mai puţin dispuse să se extazieze în faţa celor vechi. Centrul poate fi oriunde există oameni destul de siguri pe ei cât să înfigă un ţăruş de luare în stăpânire.

În cheie oarecum mai subiectivă, voi adăuga acum că, pentru mine, Maramureşul tatălui meu e una dintre „ţările" româneşti cel mai bine situate într-o *civilizaţie a urmei*. Cu oamenii Nordului (şi literar!) nu-i de glumit când e vorba despre tradiţie, istorie, neam, rost şi dreaptă judecată, dar poţi râde

Colegiul de redacţie

alături de ei din toată inima când mărunte inerţii dau peste cap lina curgere a zilei. Sunt oameni de cuvânt, nu de vorbă goală. Şi scrisul lor e aspru, dar gata să se plieze când o cer imperative de interes naţional. Planurile lor vizează durata lungă a Timpului, cea care se atinge doar când vremea nu e pierdută în dispute deşarte.

Blazonul revistei aşază maşina de scris la răscrucea vânturilor – semn de nobleţe şi de statornicie, dar şi de largă cuprindere a orizonturilor. Culegând zvonuri culturale dinspre toate punctele cardinale, „Nordul Literar" se propune drept centru al unui ţinut cu statură inconfundabilă şi reuşeşte să fie în chiar miezul lucrurilor care merită să dureze.

Să-i dorim viaţă lungă şi inspirată!

Horia BĂDESCU

Un deceniu de existenţă! O viaţă pentru o revistă literară, nu numai în lumea noastră de mişcătoare nisipuri culturale, ci până şi în vechimea altor vremi mai binecuvântate. Te uiţi în urmă şi vezi un vraf de pagini în care s-au scris, sub semnături importante, poeme, proze şi eseuri de toată lauda, mărturii ale unei epoci de frământată aflare de sine a acestui colţ de pământ. Te uiţi cu obiectivă atenţie şi constaţi că revista aceasta, născută sub cerul Septentrionului, îşi slujeşte cu demnitate numele, ţinând statornic drumul spre nordul literar, adică spre creaţia autentică, majoră. Revistă a unei provincii de care mă simt puternic legat sufleteşte, „Nord Literar" nu are nimic de a face cu spiritul provincial. Ea este o entitate marcată şi marcantă, un pol al unui univers de creaţie vizibil şi dinamic.

Fie ca spiritul viu, lucid şi benefic al celor care i-au dirijat destinul să rămână la fel şi pentru următorul deceniu! Ave, prieteni!

Elena Liliana POPESCU

NORD LITERAR (IUNIE 2003 - IUNIE 2013)

În iunie 2003 a apărut primul număr al revistei „Nord Literar", „şi erau puţini aceia care sperau că aceasta va dăinui în timp".

„Nord Literar" împlineşte, în iunie 2013, zece ani de activitate continuă. În paginile revistei poţi lua pulsul vieţii culturale, sunt prezentate volume recent apărute, sunt evocate personalităţi ale lumii literare care nu mai sunt printre noi, poţi citi comentarii asupra operei unor scriitori clasici sau contemporani. Fiecare număr al revistei conţine pagini de proză şi pagini de poezie, semnate de scriitori români, dar şi traduceri din literatura clasică şi contemporană universală.

Revista „Nord Literar" s-a impus prin seriozitate şi a suscitat şi continuă să suscite interesul cititorilor din România, iar prin traduceri din opera scriitorilor contemporani din alte ţări revista a devenit cunoscută şi în afara ţării, în special prin precizările din CV-urile acestora, în multe cazuri postate pe pagini web personale, dar şi prin referiri în cadrul unor reviste literare digitale, site-uri, bloguri etc.

Dincolo de succesul revistei, vizibil, se află partea invizibilă cititorului: efort susţinut, de selecţie şi pregătire a materialelor, de găsire a noi soluţii pentru problemele ce apar inevitabil în viaţa oricărei reviste şi multe alte dificultăţi pe care poate nici nu le bănuim.

Îl cunosc personal doar pe dl. prof. dr. Gheorghe Glodeanu, critic literar, un om de o deosebită seriozitate şi competenţă, a cărui prezenţă în conducerea revistei „Nord Literar" înseamnă foarte mult pentru succesul revistei. Pe de altă parte, am convingerea că succesul revistei se datorează, indubitabil, întregului colegiu de redacţie.

Colaborarea mea la „Nord Literar" a început în iulie 2003 şi a continuat în toţi aceşti ani prin publicarea de poezii proprii, traduceri, articole privind evenimente internaţionale la care am participat. Astfel, pot afirma că în acest iunie aniversăm zece ani de colaborare.

Îi doresc mult succes Revistei „Nord Literar"!

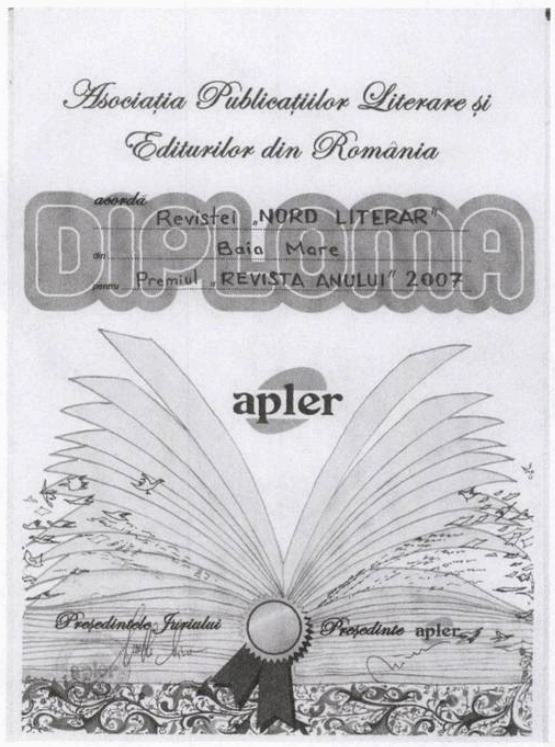

Mircea PETEAN

Ca unul care cunosc foarte bine chinurile facerii unei reviste literare în Maramureş, în *deceniul satanic*, care s-au dovedit a fi zadarnice, în cele din urmă, apreciez la superlativ isprava celor trei mari cutezători: Săluc Horvat, Augustin Cozmuţa şi Ghiţă Glodeanu, de care mă leagă o prietenie statornică şi curată, care au avut puterea şi talentul – de ce nu? – de a construi o revistă de cultură pe aceste meleaguri, înfrângând prejudecăţi, duşmănii, orgolii şi câte alte piedici numai de ei ştiute, o revistă de ţinută şi durabilă, lucru cu totul excepţional când mă gândesc că mulţi i-au cântat prohodul după apariţia primului număr...

Iată, au trecut zece ani de atunci şi „Nord Literar" e în picioare, mai dreaptă şi mai demnă ca oricând, iar eu nu pot decât să mă bucur şi să-i urez să rămână astfel şi peste o sută de ani de acum încolo!

Ciprian CHIRVASIU

Maestre drag,

aceasta este cartea. Poemul care-i acorda titlul a fost scris între anii 1983-1984, pe când, student fiind la Institutul Pedagogic Baia Mare, la secţia filologie-română-engleză, am şi intrat în lumea presei, ca secretar general de redacţie al revistei studenţeşti „Nord", coordonate de dragul nostru Teodor Ardelean. Vreme în care, după opinia mea, cenaclul cu acelaşi nume seconda, pe alte paliere, dar, fără să băgăm de seamă, prin profunzimi cel puţin egale, „Cenaclul de Luni", „gospodărit" de Nicolae Manolescu. Ei erau la Sud, noi - la Nord. Între - munţii şi o tăcere de pluş. Alte glasuri, alte încăperi. Dar acolo au citit pentru prima oară şi, mai ales, s-au educat reciproc în literatură Radu Macrinici, Adrian Oţoiu, Nicolae Scheianu, Horia Ursu, Marius Jucan, mata, eu şi alţii pe care nu-i pomenesc acum, ca să nu dau sama de uitările care mă bântuie. M-aş bucura mult ca textul să apară în revista „Nord", reinventată şi păstorită de extraordinarul domn Săluc Horvat, căruia îi transmit admiraţia, respectul şi prietenia mea definitivă.

Participanţi la Zilele revistei „Nord Literar"

Traian MOLDOVAN

Răzvan VONCU

ES. SAU ÎNAINTE DE IEŞIRE

E un privilegiu, pentru critic, ca şi pentru pasionatul de poezie, să poată reface, fie şi printr-un exerciţiu de imaginaţie, traseul formării şi al devenirii unui mare poet. Pentru că un asemenea exerciţiu este, înainte de toate, o experienţă pilduitoare cu privire la morala literaturii, la artă, la viaţă deopotrivă.

Ioan Es. Pop, cel mai important poet afirmat după 1989, îmi părea a fi printre ultimii dispuşi să ne ofere indicii cu privire la splendida combustie care l-a transformat dintr-un aspirant la graţiile poeziei în poetul inconfundabil care este azi. Pentru că această transformare s-a produs, în cazul lui, printr-o asceză laică, în care detaliile pe care le consemnează dicţionarele literare – abandonarea mediocrei cariere de profesor de ţară, penitenţa socială din Bucureştii sfârşitului de regim comunist – sunt doar repere exterioare, care nu ne spun mare lucru despre ce s-a întâmplat, de fapt, cu gândirea sa poetică în intimitatea relaţiei cu cartea sau cu pagina albă.

Nici fiinţa poetului, discretă, retractilă, fugind de efuziuni, de o impecabilă politeţe, nu promitea dezvăluiri. Povestea „ieşirii din Ieud" sau cea a uceniciei literare bucureştene puteau fi citite, desigur, în interviurile pe care Ioan Es. Pop le-a acordat de-a lungul timpului. Dar atât. Indicii despre metabolismul poetic, nu: la acest capitol, scriitorul este, la fel ca ilustrul său înaintaş din Lancrăm, *mut ca o lebădă*...

O întâmplare fericită, însă, a furnizat criticului şi cititorilor un indiciu solid legat de începuturile aventurii la capătul căreia cel care semna, în anii studenţiei sale băimărene, Ioan Pop a devenit Ioan Es. Pop.

Este vorba de un grupaj de versuri publicat în urmă cu fix treizeci de ani, în revista „Nord", de către cel care fusese până cu puţină vreme înainte, ca student, redactor-şef al acesteia. Două dintre poemele grupajului vor trece în volumele ulterioare ***Ieudului fără ieşire*** (1994): ***el călătorea înainte şi numai el*** figurează în ***Porcec*** (1996), iar ***ei sunt adânci ca rozele. ca pe nişte frunze*** în ***Pantelimon 113 bis*** (1999). În rest, însă, grupajul a fost uitat în paginile revistei, unde – ştiută fiind proverbiala hărnicie arhivistică a criticilor noştri – ar fi şi rămas, dacă hazardul nu ar fi instrumentat o întâlnire. Cea dintre redescoperirea grupajului şi cenaclul *Vorba vine*, moderat de criticul Cosmin Ciotloş şi organizat, sub auspiciile Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, în Club A. Unde, într-o seară de luni, cel care era de-acum, de ani şi ani, Ioan Es. Pop a venit să citească, alături de studenţi şi masteranzi, poeziile celui ce fusese Ioan Pop.

Nu ştiu cum a traversat Ioan Es. Pop experienţa (şi sunt sigur că nici n-o voi afla vreodată, ori de câte ori mi-o va povesti), dar eu, ca martor ocular, am avut un sentiment pe care bănuiesc că îl mai au numai arheologii, atunci când, de sub ţărâna uitării, scalpelul scoate la iveală ziduri, coloane şi porticuri. Şi când se întreabă, privind către oraşul modern care se vede în zare, *Ce-ar fi fost dacă?* Sau *Oare există vreo legătură?*

Cum împrejurarea performării lor în public a răpit poemelor voalul de necunoscut în care erau învăluite – căci câţi dintre literatorii de azi păstrează în memoria lor activă texte din „Nord"-ul din urmă cu treizeci de ani, chiar în ipoteza că ar fi citit revista? –, nu mai avea rost ca poemele să rămână într-o arhivă sentimentală. Acum le putem citi şi, în consecinţă, putem reface, cu tot atâta precizie ca arheologii care reconstituie amfora pornind de la cioburi, traseul prin care Ioan Pop a devenit Es.

Este vorba, aşadar, de nouă poezii, care împart pagina 11 a revistei „Nord" cu un alt grupaj, aparţinând actualului poet băimărean Nicolae Scheianu (debut editorial în 1996, cu volumul ***Haine groase şi cărţi de citit***). De ce doar o jumătate de pagină nu pot spune cu certitudine. Modestia proverbială a autorului? Solidaritatea de generaţie cu colegul de facultate, poet promiţător şi el? Cenzura comunistă, care obişnuia să „înghesuie" debutanţii, în cadrul strategiei de diminuare a prestigiului public al scriitorului?

Altceva este, însă, sigur din perspectiva lui Ioan Es. Pop. Ioan Pop încă nu se decisese asupra tehnicii titlurilor, pe care o va consacra în ***Ieudul fără ieşire*** şi o va păstra neschimbată până la ***Unelte de dormit*** (2011). Titlul care funcţionează drept prim vers al poemului, creând astfel o atmosferă lirică directă şi o continuitate a stării de poezie pe tot parcursul volumului (cu efecte multiple asupra conţinutului), nu apare aici. În revistă, titlurile sunt trecute între paranteze drepte, ca nişte sloganuri relativizate, distanţa faţă de text creând un contrast în locul fuziunii.

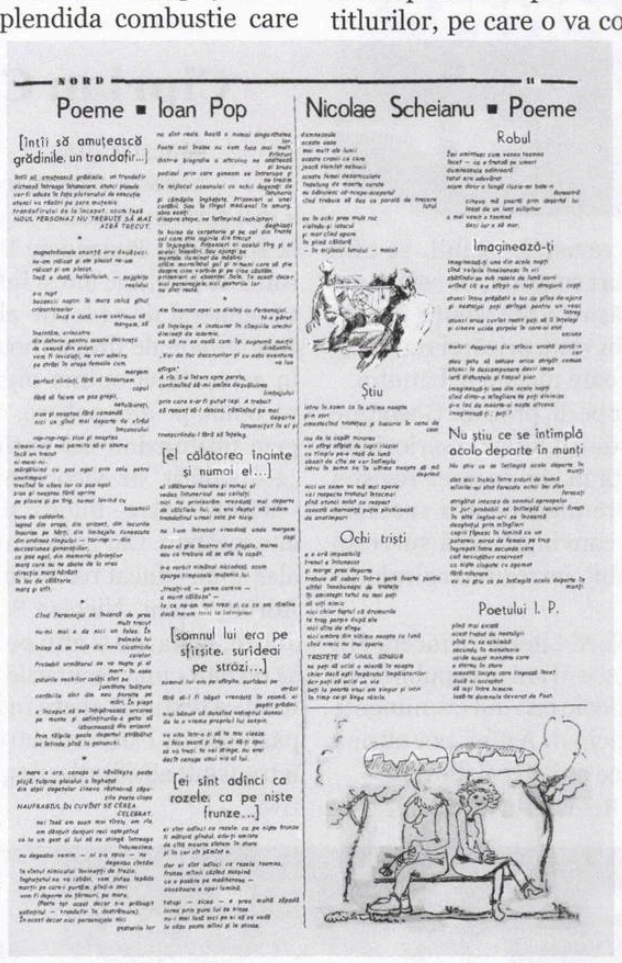

NORD

Poeme ■ Ioan Pop

[Înţii să amuţească grădinile, un trandafir...]

[el călătorea înainte şi numai el...]

[somnul lui era pe sfîrşite. surîdeai pe străzi...]

[ei sînt adînci ca rozele. ca pe nişte frunze...]

Nicolae Scheianu ■ Poeme

Robul

Imaginează-ţi

Ştiu

Nu ştiu ce se întîmplă acolo departe în munţi

Ochi trişti

Poetului I. P.

De altfel, nici nu sunt, în pagina 11, nouă poeme, ci numai patru, căci decupajul operat în urmă cu treizeci de ani este mai amplu. Astfel, ***întâi să amuţească grădinile. un trandafir*** conţine şi textele, acum separate, ***magnetofoanele anunţă ora douăzeci, când personajul se încarcă de prea mult trecut, o mare a ars. cenuşa ei năvăleşte peste plajă, în acest decor nici personajele nici gesturile lor*** şi ***am încercat apoi un dialog cu personajul. n-a părut***, alcătuind un amplu poem, ale cărui dimensiuni creează o anumită solemnitate, la care poezia lui Ioan Es. Pop a renunţat încă din volumul de debut.

Solemnitatea este prezentă în textele din revistă şi prin majuscula cu care este ortografiat *personajul*, care, devenit *Personajul*, are în poem o altă calitate şi o prezenţă simbolică mult mai pregnantă.

Dar, oricâte transformări ar opera tehnicile decupajului, titlurile sau ortografia, ele nu induc diferenţe atât de evidente ca impersonalizarea discursului poetic al lui Ioan Pop, în opoziţie cu intruziunea biograficului în cel al lui Ioan Es. Pop. Să luăm, de pildă, fragmentul care acum se numeşte ***am încercat atunci un dialog cu personajul. n-a părut*** şi care în

Ioan Es. Pop, 1984

varianta din „Nord" arată astfel: „***Am încercat apoi un dialog cu Personajul. N-a părut****/că înţelege. A instaurat în câmpiile urechii/dimineţi de iasomie/ca să nu se audă cum îşi sugrumă morţii dinăuntru". Personajul* impersonal devine, în ***Ieudul fără ieşire***, *hans, zoli, eleva ilea ioana din clasa a V-a B, mircea* sau *tov. zubaşcu*. Spaţiul impersonal („***în acest decor nici personajele, nici gesturile lor****/nu sunt reale. reală e numai singurătatea lor*"), la rândul lui, devine, mai târziu, *olteţului 15, camera 305, capri* sau *pantelimon 113 bis*. Inserţia elementului autobiografic (care, însă, la Ioan Es. Pop nu devine niciodată *egografie*) dă corporalitate discursului, coborându-l din cerul meditaţiei abstracte. În grupajul din „Nord", se simte – sper că nu este doar un efect al dorinţei mele de a căuta cauzalităţi şi determinări – căutarea, în timp ce, de la ***Ieudul fără ieşire*** încolo, poetul şi-a aflat deja teritoriul, mitologia, obiectele lirice şi imageria.

Tensiunea lirică e, de asemenea, mai scăzută la Ioan Pop decât la Ioan Es. Pop, poate şi din cauza lungimii primului poem. Ritmul interior al dicţiunii poetice, însă, e acelaşi, semn că încă din 1983 poetul simţea/intuia direcţia în care dorea să meargă. N-aş vrea, prin urmare, să exagerez importanţa pe care o are, în formarea sa, frecventarea Cenaclului Universitas, cu toate că tensiunea lirică ridicată şi, concomitent, coborârea poeziei în contingent fac parte din repertoriul de idei al grupului de scriitori care, sub conducerea lui Mircea Martin, au scris în ultimii ani de regim comunist frumoasa poveste a celei de-a doua jumătăţi a postmodernismului românesc. Însă literatura este, dincolo de toate, un act care se derulează în singurătate, atât la nivelul producţiei, cât şi la cel al consumului şi, în consecinţă, nu mă grăbesc să transfer elemente de influenţă dinspre cenaclu înspre Ioan Es. Pop, mai ales că acestea pot fi transferate şi invers, dinspre Ioan Es. Pop înspre poetica de grup de la Universitas.

Aş mai remarca, în fine, în poemele din „Nord" urmele vagi ale frecventării serioase a unei alte poezii decât cea pe care Ioan Es. Pop a citit-o după ce a „ieşit din Ieud" şi şi-a asumat fără rest responsabilitatea propriei vocaţii. Aş zice – dar nu m-ar supăra dacă poetul m-ar contrazice – că Ioan Pop avea bune lecturi din poeţii clasici ai modernităţii, începând cu simboliştii francezi, de la care înclin să cred că a luat destul de multe. Nici Nichita, nici şaizeciştii, nici Cercul Literar de la Sibiu nu sunt reperele sale, ci poeţii interbelici, români şi francezi îndeosebi. Tocmai de aceea demersul lui Ioan Es. Pop nu va fi, la sfârşitul anilor '80, unul de alăturare la o poetică de grup a generaţiei, ci de reluare pe cont propriu a unui ciclu de transformare, la finalul căruia va rezulta cea mai originală ipostază a nouăzecismului poetic.

Altminteri... Ioan Pop este deja Ioan Es. Pop. N-avem decât să citim următoarea poezie, ca să îl aflăm *in nuce* pe poetul consacrat de azi în tânărul aspirant din urmă cu treizeci de ani: „***o mare a ars. cenuşa ei năvăleşte peste****/plajă. tulpina plaiului a îngheţat./din alpii degetelor cineva răstoarnă zăpezile peste clape./naufragiul în cuvânt se cerea celebrat./noi însă am sosit mai târziu. am râs./am dănţuit dansuri reci aşteptând/ca la un gest al lui să se stingă întreaga întunecime*". Dacă am fi găsit-o în ***Unelte de dormit***, am fi crezut că este scrisă ieri.

Cartea de faţă conţine, aşadar, pe lângă poezia lui Ioan Es. Pop de-acum şi de altădată, şi o invitaţie la reflecţie pe tema, atât de delicată şi fundamentală, a *naşterii poetului*. Ea ne sugerează că nici măcar un poet „concret", care nu gustă, în orice caz, fantazia devitalizată şi romanţioasă, nu se naşte spontan. În spatele poeticii lui Ioan Es. Pop, atât de simplă (*după vorbă, după port*...), se află o transformare spirituală amplă, o *transfigurare*, ce include în egală măsură lecturi şi gesturi existenţiale şi mai ales o aspră ucenicie a cuvântului.

Căci Ioan Es. Pop se naşte din Ioan Pop prin *rescriere*.

Ioan Es. POP

1983. marş

Titlul acestui grupaj nu exista în versiunea inițială

[ÎNTÂI SĂ AMUŢEASCĂ GRĂDINILE. UN TRANDAFIR]
dictează întreaga întunecare. atunci pianele
vor fi aduse în faţa plutonului de execuţie,
atunci va răsări pe zare muţenia
trandafirului de la început. acum însă
noul personaj nu trebuia să mai aibă trecut.

[MAGNETOFOANELE ANUNŢĂ ORA DOUĂZECI.]
ne-am ridicat şi am plecat. ne-am ridicat şi am plecat.
încă o dată, aleluia, pojghiţa realului s-a rupt.
bocancii noştri în marş calcă gâtul crizantemelor.
încă o dată, vom continua să mergem, să înaintăm, orincotro,
din datorie pentru aceste decoraţii de cenuşă din piept.

vom fi invidiaţi. ne vor admira
pe străzi, în oraşe, femeile cum mergem
perfect aliniaţi, fără să întoarcem capul,
fără să facem un pas greşit, netulburaţi,
ziua şi noaptea fără comandă,
niciun gând mai departe de vârful bocancului,
rap-rap-rap, ziua şi noaptea,
nimeni nu-şi permite să îşi mai asume un trecut,
ni-meni-ni-meni-ni –

mărşăluind cu pas egal prin cele patru anotimpuri,
ieşind în afara lor cu pas egal,
ziua şi noaptea, fără oprire,
pe ploaie şi pe frig, numai lovind cu bocancii
tare în caldarâm,

ieşind din oraşe, din orizont,
din locurile înscrise pe hărţi, din limbajele cunoscute,
din ordinea timpului – rap-rap –, din
succesiunea generaţiilor,
cu pas egal, din memoria părinţilor,

marş care nu ne abate de la vreo
direcţie, marş hărăzit
în loc de călătorie.
marş şi atât.

[CÂND PERSONAJUL SE ÎNCARCĂ DE PREA MULT TRECUT,]
nu-mi mai e de niciun folos. în palmele lui
încep să se vadă din nou cicatricile cuielor.
probabil următorul se va naşte şi el mort: în oase
zidurile vechilor cetăţi sunt pe jumătate înălţate,
corăbiile sunt din nou pornite pe mări. în piept
a-nceput să se întipărească urcarea pe munte,
iar asfinţiturile-s gata să izbucnească din orizont.
prin tălpile goale, deşertul străbătut
se întinde până la genunchi.

[O MARE A ARS. CENUŞA EI NĂVĂLEŞTE PESTE]
plajă. tulpina plaiului a îngheţat.
din alpii degetelor cineva răstoarnă zăpezile peste clape.
naufragiul în cuvânt se cerea celebrat.
noi însă am sosit mai târziu. am râs.
am dănţuit danţuri reci aşteptând
ca la un gest al lui să se stingă întreaga întunecime.

nu degeaba venim – ni s-a spus – nu degeaba cântăm
în vântul nimicului învineţiţi de trezie.
îngheţul ne va izbăvi. vom putea lepăda
morţii pe care-i purtăm. până-n zori
vom fi departe de ţărmuri, pe mare.
(peste tot acest decor s-a prăbuşit
asfinţitul – trandafir în destrămare).

[ÎN ACEST DECOR NICI PERSONAJELE, NICI GESTURILE LOR]
nu sunt reale. reală e numai singurătatea lor.
poate noi înşine nu vom face mai mult. frânturi
dintr-o biografie a altcuiva ne asaltează şi brusc
podişul prin care goneam se întrerupe şi ne trezim
în mijlocul oceanului, cu ochii degeraţi de întuneric
şi cămăşile înghețate. prizonieri ai unei
corăbii. sau în târgul medieval, în amurg, abia sosiţi
dinspre stepe, ne întâmpină inchizitori deghizaţi
în haine de cerşetorie şi pe cel din frunte,
cel care ştia ieşirile din trecut,
îl înjunghie. prizonieri ai acelui târg
şi ai acelei înserări. sau ajunşi pe
muntele iluminat de măslini
aflăm mormântul gol şi nimeni care să ştie
despre cine vorbim şi pe cine căutăm.
prizonieri ai absenţei Sale. în acest decor
nici personajele, nici gesturile lor
nu sunt reale.

[AM ÎNCERCAT ATUNCI UN DIALOG CU PERSONAJUL. N-A PĂRUT]
să înţeleagă. a instaurat în câmpiile urechii dimineţi de iasomie,
ca să nu se audă cum îşi sugrumă morţii dinăuntru.
„voi da foc decorurilor şi cu asta aventura va lua sfârşit."

a râs. s-a întors spre perete,
continuând să-mi amâne dezvăluirea limbajului
prin care s-ar fi putut ieşi. a trebuit
să renunţ să-l descos, rămânând pe mai departe
întemniţat în el şi
transcriindu-l fără să-nţeleg.

[SOMNUL LUI ERA PE SFÂRŞITE. SURÂDEAI PE STRĂZI]
fără să-l fi băgat vreodată în seamă. ai şoptit grădini.
n-ai bănuit că dansând asfinţitul dansai
de la o vreme propriul lui suspin.

va uita într-o zi să te mai viseze.
se face seară şi frig, ai să-ţi spui.
se va trezi. te vei stinge. nu erai
decât cenuşa unui vis al lui.

În grupajul din revista „Nord" a studenţilor din Baia Mare existau şi următoarele două poeme, pe care autorul le-a extras ulterior şi le-a publicat în volumele *porcec* şi *pantelimon 113 bis*. Le reproducem în continuare:

[EL CĂLĂTOREA ÎNAINTE ŞI NUMAI EL]
vedea întunericul. noi ceilalţi
nici n-am privit vreodată mai departe
de călcâiele lui. ne fusese destul să vedem
trandafirul urmei sale pe nisip.

nu l-am întrebat niciodată unde ne ducem deşi
doar el ştia încotro sunt plajele, marea sau
ce trebuia să se afle la capăt.
n-a vorbit nimănui niciodată. acum
sparge timpanele muţenia lui.

treziţi-vă, geme careva, a
murit călăuza — dar noi nu.
la ce ne-am trezi şi cu ce-am mai rămâne
dacă ne-am trezi în întregime?

[EI SUNT ADÂNCI CA ROZELE. CA PE NIŞTE FRUNZE]
îi mătură gândul. adu-ţi aminte
de câtă moarte suntem în stare
şi în cer cât pământ e.

dar ei sunt adânci ca rozele toamna.
frunza mâinii căzând suspină
ca o pasăre pe mediterana –
obositoare a apei lumină.

totuşi, zicea, e prea multă zăpadă.
iarna prin gura lui se ninse.
nu-i mai lăsă nici pe ei să se vadă.
le căzu peste mâini şi le stinse.

Nicolae SCHEIANU

Dumnezeule
aceste oase
mai mult ale Lunii
aceste cranii cu care
joacă Hamlet nebunii
aceste femei dezarticulate
îndelung de moarte curtate
nu bănuiesc că-ncepe-nceputul
când trebuie să dea ca parolă de trecere
lutul
au în ochi prea mult roz
când îşi visează iatacul
şi se sting când apare
în mijlocul lanului – macul

Nişte ochi trişti

E o oră imposibilă
trenul e întunecat
şi merge prea departe
trebuie să cobori
într-o gară pustie
acolo înnebuneşti de tristeţe
îţi aminteşti totul
nimic nu-ţi mai stă în putinţă să uiţi
nici măcar faptul că drumurile
te trag parşiv după ele
nici dâra de sânge

Ioan Es. Pop, Nicolae Scheianu, 1984

nici umbra din ultima noapte cu lună
când nimic nu mai sperie

Ştiu

Intru în somn ca în ultima noapte
şi-n zori – amestecând
tristeţea şi bucuria în cana de ceai
iau de la capăt mirarea.
Voi sfârşi sfâşiat de lupii iluziei
cu tâmpla pe-o rază de lună
obosit de câte se vor întâmpla
intru în somn ca în ultima noapte
să mă deprind
niciun semn nu mă mai sperie
până atunci salut cu respect
această alternanţă puţin plicticoasă
de anotimpuri.

Tristeţe de unu singur

Nu poţi să ucizi o mierlă în noapte
chiar dacă eşti regele păsărilor împăiate
dar poţi să ucizi un vis:
baţi la poarta unui om singur
şi intri

Rob

Îmi amintesc cum venea toamna
încet – ca o frunză pe umeri
pe atunci totul era adevărat
acum doar câte o iluzie stearpă
îmi bate-n fereastră
cineva mă poartă prin deşertul lui
târât de un lanţ sclipitor.
a mai venit o toamnă
deci iar o să mor

Imaginează-ţi

Imaginează-ţi una din acele nopţi
când vulpile înnebunesc în vii
zbătându-se sub razele de lună aurii
râvnind ciorchini bogaţi de struguri copţi

atunci între prăpăstii e loc de plâns de-ajuns
şi nostalgii poţi strânge pentru un veac întreg
atunci cuvântul nerostit se face înţeles
şi cineva ucide şarpele în care-ai stat ascuns

molizi desprinşi din stânca
urcată parcă-n cer
stau gata să astupe orice strigăt comun
atunci la descompunere devii imun
iară distanţele şi timpul pier

imaginează-ţi una din acele nopţi
când dintr-o mângâiere te poţi diviniza
şi-n loc de moarte-ai naşte altceva
imaginează-ţi. Poţi?

Nu ştiu ce se întâmplă acolo departe în munţi

Nu ştiu ce se întâmplă departe în munţi
sunt aici închis între ziduri de humă
mâinile-mi sunt ferecate ochii
îmi sunt legaţi ca pentru execuţie
strigătul interzis de somnul aproapelui
în preajmă se întâmplă lucruri fireşti
în igluuri se-ncearcă dezgheţul
prin mângâieri
copiii ies în lumină cu un
puternic miros de muiere pe trup
îngropat între secunde care
cad din înalt necruţător, enervant
ca nişte clopote asurzitoare
cu zgomot de iad, enervant
eu nu ştiu ce se întâmplă departe în munţi

Corina PETRESCU

Februarie

Am vrut să te privesc...
Ramurile tale păreau braţe
Întinse spre mine.

În calendarul iernii
Tu stai precum
O stâncă îngheţată
Şi aştepţi:
Oare
Va veni primăvara?
Şi va avea ea mesageri
Ai razelor de soare?

Aseară
Braţele tale păreau
Aripi de lebădă tăcută...
Azi
Ele sunt mai negre decât
Rodul muncii de o zi al minerilor,
Cărbunele...

Aş putea să stau
Ore întregi
Să te privesc.
Şi zile.
Fără să mă mişc,
Fără să respir,
De teamă să nu te rănesc,
De teamă să nu prinzi glas
Şi să mă alungi.

În sufletul meu
Zăpezile s-au adunat până la cer...

Doar lângă tine
Pot să stau
Fără să simt
Că mi-e frig,
Că mi-e teamă,
Că mi-e... dor.

Doar lângă tine iarna
Nu este decât o simplă primăvară
Un pic mai tristă.

Piatra

Câte amintiri încap într-o
Singură clipă!
Câte bucurii, câte regrete imense...
De fiecare dată semnul plus este
Mai timid decât semnul minus.

Nu ştiu de ce reţinem, de fiecare dată, mai mult venin
Decât polen.
Şi doare şi arde şi ucide.

Din anotimpuri ne aducem aminte
Doar ceaţa şi frigul şi seceta şi arşiţa.
Aromele de fructe şi miresmele de flori
Sunt încuiate cu mai multe lacăte.
Până să le deschizi, mai trece un anotimp,
Mai trece o viaţă, mai trece un om.

Aleg să mângâi piatra.
E atât de fină şi e atât de bogată
În amintiri piatra!
În mâinile mele se simte râul care i-a dat forma,
Se simte soarele arzător, se mai simte iarba din jurul ei,
Se simte vântul care precede furtuna
Şi simt căldura ei. Piatra vorbeşte.
Nu-i înţeleg limbajul, încă nu l-am învăţat, dar mâine
Voi şti mai mult şi ştiu că-i voi vorbi şi, mai ales,
Că-mi va răspunde
Piatra!
Eu locuiesc adesea în ea, mă îmbrăţişează pereţii ei,
Mă tulbură, mă fac prizonier.
E, pentru mine, doar plus.
E, pentru mine, viaţă şi-mi va fi
Mormânt, piatra!
Va fi singurul meu cânt atunci când
Eu
Nu voi mai fi
Cânt.
Piatra!

Poezia

Este simţul cu care
Ochiul cel mai fin ştie să aleagă doar scoica,
Aceea care, dintre toate,
Are în ea perla,
Frumoasa şi unica perlă a mării.

Poemul este rostogolirea firească de perle
Rafinate, frumoase şi delicate,
Deosebite...

O perlă aici, o perlă acolo...

Un invitat de seamă pe lista de onoare a invitaţilor...
Un răsărit de soare care vine chiar şi nechemat
Şi care nu ameninţă cu existenţa iminentă a unui apus de soare...

Poezia
Este adevărul momentului în care
Strălucirea curcubeului nu este în zadar.
E cântec de sirenă şi
Cântec de iubire.
Şi tu nu o cauţi,
Te pândeşte ea şi te înhaţă
Şi te transformă în sclav,
În sclavul ei.
Şi nu te iartă
Şi nu te alintă,
Doar îţi ordonă să trăieşti
Clipa
Doar pentru ea.

Joc

Ne jucăm zi de zi de-a v-aţi ascunselea
Şi ne bucurăm sincer şi copilăreşte,
Ne căutăm înfrigurati cuvinte,
Le aşternem pe bucata de hârtie ruptă la repezeală
Dintr-un caiet, dintr-o factură de telefon sau dintr-un bilet de autobuz...

Se aude pe undeva o melodie...

Versurile nu au miros şi nici taxă ramburs.

Ne jucăm în continuare acelaşi joc.
În spatele cuvintelor, un poem.
Un spin laş îi provoacă rană, puroi, durere.
Spitalul de urgenţă nu te poate primi.
Suferinţa nu este, pe o scară de la unu la zece,
suficient de mare.
Poemul suferă, poemul şchiopătează...

O lacrimă afurisită mă dă de gol
Şi cade pe pietrele încinse.

Lacrima a dispărut într-o clipă în arşiţa pietrei.

Poemul rămâne
Şi piatra.

Piatra şi poemul rămân şchiopătând
În căutarea unei noi lacrimi...

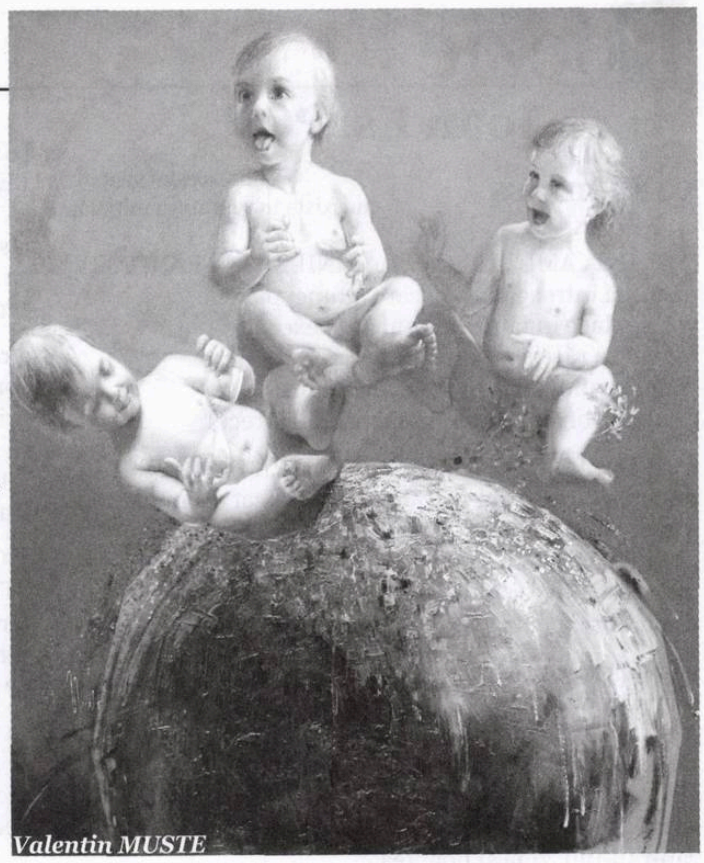

Valentin MUSTE

Bianca MOLNAR

Lumină şi umbre

Ţipete albe în ceaţa de-afară
Le-aud alungând monotonia,
Totul pare acum un carusel de nori
Ce îşi varsă pe pământ nebunia.

Lumina bacoviană, în cadenţe te văd picurând,
Peste suflete goale sau pline de scrum,
Umbre de vis, de ceară şi parfum.
Acum. Chiar acum.

Orbit de indefinit

Numai cel alb caută comori în cer
Fiindcă el a gustat din pocalul de cristal.
E foc, e apă, e mister şi gânduri de metal,
Iar tot ce vede, simte, uită e-n zadar.

A eliberat demult copilul captiv
Din colivia de mătase a sufletului,
Rămânându-i, totuşi, un rol activ:
De a fi omul slugii şi slugă omului.

Caută cu privirea ceva ce nu există:
Un cerc pătrat sau în deşert o ploaie tristă.
Desăvârşirea mereu încearcă s-o atingă
Însă, aceasta reuşeşte aripile să-i frângă.

Pantomima

Un sâmbure de energie e creaţia
Transpusă într-un mulaj care-ţi opreşte respiraţia.
E-o piesă din puzzle-ul creatorului
Din spaţiul impecabil al iraţionalului.

După ce artistul îşi scoate mănuşile
Toată lumea îi va recunoaşte mâinile,
Fiindcă odată ce masca de sticlă se sparge
Reminiscenţa de copil din el renaşte.
Şi în creaţie se recunoaşte.

Creaţia vrea doar să o reconstruieşti;
Ca într-o căutare continuă, să începi ca să sfârşeşti.

Prizonierat hibernal...

Pădure de fum, fantome de iarnă,
Privirea-mi alunecă-n zare,
Pe-un cerb alb, de cristal,
Ce-aleargă prin marea de sare.

Capcana conştiinţei e iarna de-acum,
Ce-ngheaţă în sine prezentul,
Prezentul de gânduri, de strigăte oarbe
De aur şi scrum.
Pădure de fum.

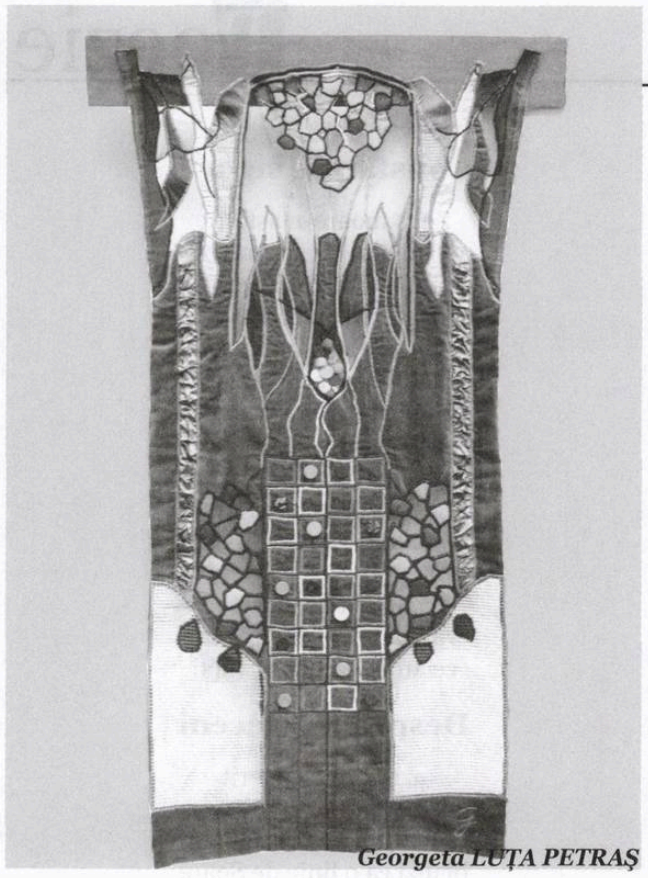

Georgeta LUŢA PETRAŞ

Augustin COZMUŢA

IDEEA DE REVISTĂ

De la „Nord statornic" (1973) la „Nord Literar" (2003-2013)

Uneori suntem visători, alteori suntem nostalgici. Visăm şi cu ochii deschişi când ne preocupă mai ales viitorul, dar şi în nostalgie ne păstrăm adeseori luciditatea pentru a ne evalua mai bine trecutul. Ideea de revistă implică ambele perspective: cea visătoare este constructivă, expresia unei dorinţe, cea nostalgică este critică, detectoare de sens. Visăm ca să punem la încercare rostul faptelor noastre, dacă, în perspectiva timpului, se alege ceva de ele. În anii '70 ai secolului trecut, apariţia unei reviste de cultură la Baia Mare era un vis, stimulat de un context în care relansarea vieţii spirituale româneşti, după depăşirea reducţionismului ideologic proletcultist, devine o posibilitate reală. Forţe literare erau, poate nu suficiente, dar proiectul, lansat şi în sfera publică, n-a dat roade. Visul s-a transformat iarăşi în nostalgie, vorba filosofului: N-a fost să fie!

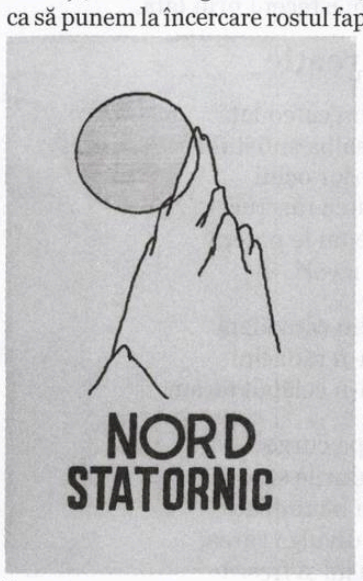

În absenţa unei publicaţii periodice, cum s-a reuşit în acei ani în alte oraşe ale ţării (Oradea, Piteşti, Craiova, Constanţa, Braşov, Bacău, Tg. Mureş etc.), s-a recurs la substitute, ceva care să ţină locul ideii de revistă. Aşa au fost, în perioada respectivă, culegerile literare anuale „Pagini maramureşene" şi suplimentele editate ocazional pe lângă alte instituţii de presă, locale ori naţionale.

În şirul lor, unele au marcat o cotă valorică menită a menţine în actualitate nevoia unei reviste la Baia Mare, altele au fost conjuncturale şi mai puţin relevante, doar că întreţineau interesul în jurul fenomenului creaţiei literare, cum erau paginile „Cultură-literatură-artă" din unele ziare locale. „Speranţa de celuloză", despre care vorbeşte Mircea Mihăieş, în „România literară" (nr. 22/31 mai 2013), încă nu avea pe atunci de înfruntat invazia noilor „tehnologii de comunicare", care pun azi sub semnul întrebării existenţa mai tuturor produselor galaxiei Gutenberg, în principial tipărirea de cărţi şi reviste. Acum că avem un abundent peisaj de apariţii publicistice şi editoriale, mulţi se întreabă sceptici la ce bun atâtea pagini tipărite, excedând puterea de receptare a cititorilor, deveniţi în mare măsură internauţi, conexaţi la surse nici măcar visate altădată. Chiar dacă are aparenţe paradoxale, procesul se instalează firesc, năzuinţa visului depăşind cu mult orice inerţie a nostalgiei. Astăzi nu mai e cum a fost cândva. Dar cum a fost atunci?

Se făcea că în anul 1973 apărea antologia ***Nord statornic***, carte de aproape 300 de pagini, care îşi propunea să radiografieze mediul literar al Maramureşului prin câteva nume reprezentative ale momentului. Elaborată pe baza unui chestionar, lucrarea reunea „profiluri literare" de poeţi, prozatori, critici şi traducători, ilustrând genurile creaţiei literare şi atestând activitatea vie pe tărâmul scrisului a unor nume care, în majoritate, şi-au probat valoarea prin evoluţia viitoare. Cu un număr sporit de autori, în 1982 apărea o nouă ediţie de referinţă din „pagini maramureşene", cu titlul ***Caietele Măiastra***, cuprinzând la fel poezie, proză, critică literară, eseuri (de astă dată lipsind traducerile). Pulsa în întreg Maramureşul o puternică viaţă de cenaclu, iar aceste culegeri, în lipsa unei reviste, vehiculau creaţii selectate şi puse în circulaţie cu dorinţa expresă de a cultiva şi afirma spiritul creator al locului. Parcurgerea lor are acum nu doar aer nostalgic, ci efectiv reprezintă o bază documentară, pe suport tipărit, a forţelor literare manifestate în spaţiul public şi cu ecou, nu o dată semnificativ, şi în plan naţional, în ansamblul peisajului literar românesc. Dacă seria de „pagini maramureşene" echivala pentru mulţi semnatari cu o formă de debut colectiv, de scoatere în relief a unor contribuţii personale, o seamă dintre ei, e drept pe atunci mai puţini la număr, au reuşit să-şi scoată şi volume de autor, intrând în circuitul revuistic şi editorial naţional, aflat în mare parte sub oblăduirea Uniunii Scriitorilor din România. Pe acest circuit, Maramureşul literar s-a făcut cunoscut şi a favorizat contacte cu scriitorii consacraţi, deseori oaspeţi ai cenacluri-lor din zonă şi ai unor concursuri de creaţie literară, a căror desfăşurare implica şi prezenţa revistelor, cu o parte din ele editându-se în colaborare suplimente speciale („Familia", „Tribuna", „Luceafărul" etc.).

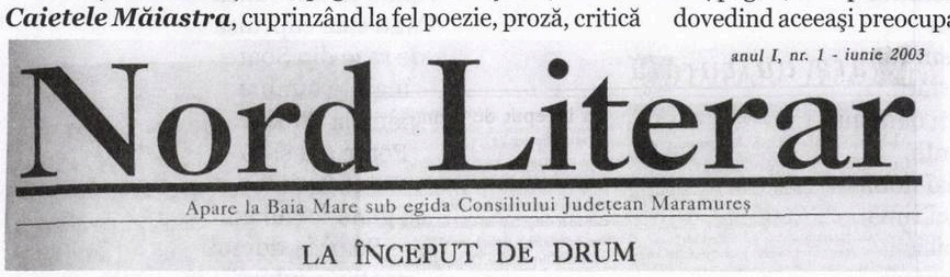

Pe plan local, suplimentul ***Maramureş*** al ziarului judeţean „Pentru socialism" a înregistrat o existenţă mai îndelungată şi a cuprins în paginile sale o varietate de scrieri literare cu suficientă originalitate, aparţinând unor autori din diverse generaţii, valorificând inclusiv tradiţii mai puţin cunoscute de cercetarea filologică, parte din ele publicate şi în revista de profil ***Studii şi articole*** a Filialei Baia Mare a Societăţii de Ştiinţe Filologice. Suplimentul ***Maramureş***, cu debut în aprilie 1969, apărea trimestrial la început, apoi şi-a rărit ieşirile de sub tipar, înregistrând 32 de numere, în 24 de pagini, până în mai 1983, când şi-a încetat apariţia. După 1989, timp de aproape un an, publicaţia a fost reluată sub titlul ***Graiul de Duminică***, cu apariţie săptămânală, în 4 pagini, ca supliment al ziarului „Graiul Maramureşului", dovedind aceeaşi preocupare pentru ideea de revistă, ce avea să se materializeze în cele din urmă prin scoaterea, în iulie 1995, a revistei de cultură ***Archeus***, al cărui „*Argument*" inaugural sublinia aproape patetic „de ce aici în Maramureş, mai mult ca oriunde, este necesară o revistă de cultură". Din păcate, după o vreme, entuziasmul voluntar şi fondurile private s-au diminuat în aşa măsură încât revista a rămas pe piaţă doar cu numele, după ce, în format ziar la început şi ulterior format carte, publicaţia îşi dobândise o notorietate binemeritată în arealul publicistic al nordului de ţară. O realizare de excepţie a fost, de pildă, numărul special, dublu, „Archeus" (Baia Mare) – „Limes" (Zalău), apărut în iunie 2000.

Însă, ideea de revistă, pentru care s-a exercitat o pledoarie consecventă, şi-a făcut drum mai departe prin apariţia, în iunie 2003, a revistei ***Nord Literar***, ca publicaţie lunară, cu statut stabil şi asimilată pe parcurs ca instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş, editată fiind de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare, constituită special în acest scop. Numele revistei îşi datorează în parte consolidarea şi recunoaşterea sa prin preluarea denumirii Cenaclului ***Nord*** din Baia Mare şi a revistei studenţeşti „Nord" din centrul universitar băimărean, în cadrul cărora se reuneau principalele forţe de creaţie literară dinainte şi după anul de cumpănă 1989. Visul de a pluti, ca şi poetul Ossian, în ceţurile nordului, de a străbate zona neguroasă a Septentrionului şi de a poposi într-un ţinut legendar precum Hiperboreea n-a rămas zadarnic pentru cei care aveau nostalgia luminii spirituale dintotdeauna, generată permanent de principiul activ al îndemnului primordial ***Fiat lux***! O lumină după care aleargă toţi căutătorii de efemeră nemurire (oximoronic, nu?), dându-şi unii altora făcliile purtătoare de durată în istorie. Pe această lungă cale, un deceniu de existenţă, inclusiv a revistei „Nord Literar" (2003-2013), pare o efemeridă, o vanitate şi o trufie provincială în oceanul lumii şi al timpului. Dar, decât nimic...

REVISTĂ DE CULTURĂ

Autorităţile judeţene sunt în faţa unui examen, zicem noi important, anume dacă să-şi dea acordul şi să sprijine efectiv editarea unei reviste de cultură a Maramureşului, cu apariţie la Baia Mare. Noi apreciem că s-a creat un context favorabil care impune realizarea acestui obiectiv şi totodată proiect cultural. Abolirea cenzurii şi a ţinerii sub obroc a spiritului de creaţie a declanşat, după 1990, o viaţă cultural-artistică demnă de a avea un vehicol care să o propulseze în circuit naţional. Sub acest aspect, judeţul Maramureş, deşi are o seamă de valori remarcabile, nu este integrat cum merită şi cum se cuvine în peisajul cultural al ţării. Prea multă izolare, prea mult provincialism, pentru o arie spirituală de tradiţie, dar situată, culmea, în vecinătatea km 0 al Europei. Tentative de a edita o asemenea publicaţie au existat, dar niciuna nu s-a permanentizat, în sensul de a avea o redacţie stabilă şi o apariţie periodică (dacă e lunară, lunară să fie!). Fondarea acum a Asociaţiei Scriitorilor Baia Mare, cu personalitate juridică, creează acel context favorabil ca autorităţile să aibă un partener reprezentativ şi demn de atenţie, căruia să îi încredinţeze împlinirea acestui deziderat al tuturor creatorilor maramureşeni din judeţ şi din ţară, care, după cum se ştie, nu sunt nici puţini şi nici lipsiţi de valoare, cum vor să insinueze unii care nu văd niciun profit în apariţia unei reviste de cultură. E timpul, după un deceniu de tranziţie, ca şi cultura să devină o prioritate. Eradicarea sărăciei trebuie să meargă mână în mână cu înlăturarea lipsei de cultură. Viaţa spirituală este, e drept, un lux, dar unul necesar, spre care au aspirat românii în tot cursul istoriei lor. A fi sărac din punct de vedere material nu înseamnă automat şi obligatoriu a fi sărac şi cu duhul sau cu spiritul. Dimpotrivă, cei cu viaţă sufletească bogată au dus întotdeauna un trai modest, preocupaţi fiind, prin talent şi vocaţie, de a se afirma prin spirit, dovedind şi sacrificii în acest scop. Pentru a se afirma cu personalitate, spiritualitatea Maramureşului are nevoie şi de o revistă periodică de cultură, de acel vehicol scris care să-i dea o expresie palpabilă şi durabilă, mai ales acum când comunicarea e o dimensiune atât de însemnată a vieţii noastre cotidiene. Cu alte cuvinte, comunic, deci exist, iar o revistă de cultură în Maramureş traversează acum un moment delicat dar responsabil: A fi sau a nu fi!

„Graiul Maramureşului", nr. 3913/15-16 februarie 2003

ASOCIAŢIE DE SCRIITORI

Cum autorii de cărţi nu prea sunt băgaţi în seamă, mulţi nefiind consideraţi nici scriitori pentru asta, o parte din ei s-au gândit să pună de o asociaţie profesională care să le reprezinte interesele în spaţiul public al comunităţii locale. E un drept civic pe care îl au toţi breslaşii care practică meserii mai mult sau mai puţin liberale, organizaţia lor având scopul de a uni forţele domeniului spre a-i da pregnanţă în viaţa cetăţii şi în folosul acesteia. Asocierea ca şi activitatea depusă se fac în mod voluntar, din dorinţa de a cultiva dialogul social şi de a stârni interesul în jurul unor valori spirituale care îşi merită respectul, cum sunt şi cele literar-artistice. Nu vedem nimic rău că există şi se manifestă în viaţa culturală autori de cărţi, mai mult sau mai puţin valoroase sau apreciate de public, scrise cu mai mult sau mai puţin talent, dar reflectând o preocupare şi pasiune statornice, unii dovedind chiar vocaţie cu pretenţie scriitoricească, vorba lui Eminescu: „Toată lumea recunoască-l...". Numai că pentru a fi cunoscut trebuie să intri într-un circuit şi să-ţi asumi curajul şi responsabilitatea de a te confrunta cu instanţe critice de ordin profesional. Aici îşi vădeşte rolul şi o asociaţie de scriitori, constituită cu personalitate juridică, în măsură să reprezinte ca partener autorizat breasla în raport cu celelalte instituţii culturale, inclusiv cu autorităţile locale, mai mult sau deloc preocupate să-şi dea concursul şi sprijinul când e vorba de a stimula creaţia literară şi manifestările specifice ce decurg din prezenţa ei publică (întruniri de cenaclu, editări şi lansări de cărţi şi alte publicaţii, inclusiv o revistă periodică de cultură, acordarea de premii gen „Cărţile anului", organizarea de colocvii şi concursuri de creaţie, adresate mai ales tinerelor talente, care îşi caută un mediu adecvat de manifestare şi nu se pot afirma dacă nu există un climat favorabil). Cam asemenea obiective şi-a fixat şi Asociaţia Scriitorilor Baia Mare, fără să lezeze cu nimic interesele şi nici orgoliile celor care sunt profesionişti din naştere şi nu au nevoie de climat spiritual comun în care să se manifeste şi să se integreze de bună voie, prin afinităţi reciproce. Ştim însă că, deocamdată, diplome de scriitor nu există şi nici nu se dau nicăieri în lume, încât cea mai mare glorie este dacă ai lăsat sau nu „un nume adunat pe-o carte", vorba poetului Arghezi.

„Graiul Maramureşului", nr. 3925/1-2 martie 2003

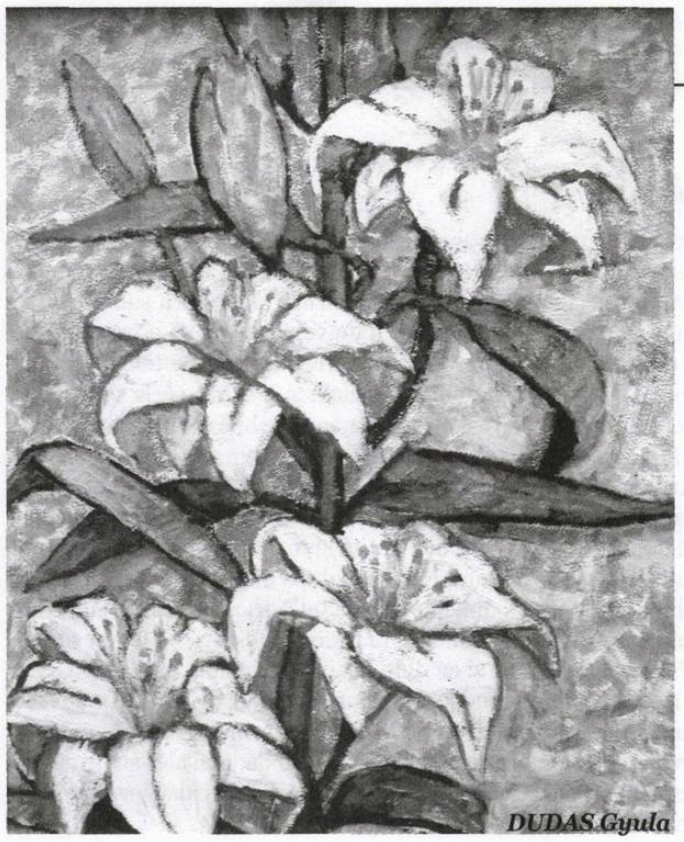

Marian BARBU

În America, timp personal

lui George Filip, din Canada

De multă vreme, Poetul
Îşi duce capul în palme
Ca un gânditor nenăscut
Se sperie prea des
Că îi sunt furate cuvintele
Nici sufletul parcă nu-i mai aparţine
Tot scriind
Crede că l-a vândut cuiva
(Barem să fi făcut vreun poet mai norocos)

Poetului nu-i lipsesc prietenii
Dar nu le mai descoperă inima
Îi vede pe toţi ca pe o cerneală
Venită să plouă în grădina personală
S-ar întoarce Poetul
Dar unde?
Nu mai este nici stare primară
Nici Ithacă
Vede cuvintele care-i vin de afară
Se aşază pe unicul pervaz
Al camerei - dormitor
Stau ciopor
Ca popoarele asmuţite
De ideea libertăţii.
În fiecare seară toţi oamenii
Devin cuvinte
Iar leacul cel mai nobil
Nu-l mai dă nici rima
Nici şoapta pisicii
Ori ochiul de miere
Al aloii,
Ci numai paharul, îndrăgostit de Poet.
E totul o Mare
Care curge spre o Grecie visată
Spre un mărunţiş al zeilor.
Pierduţi la întoarcerea lor
Spre casă, adică spre Tuzla,
Încă din primordii.

Poetul alunecă seară de seară
Sub arcadele soartei fragile.

Despărţire

Spălat, sărutul m-albeşte
şi îngheţ ca plopul
când de lună
ars pe zăpadă încremeneşte
rămân apoi doar ochi
târziu de lustruit
doar sânge
în poiana vântului nenuntit.

O dulce al meu odor,
eşti şarpe lesne de atins,
te du în galerii cu martori
strecoară-ţi pe acolo
sonetul tău de trup
Uitând că în intervale
Pot deveni şi lup.

Boală

La ţărm de ochi
aud cum crapă luna,
miez de culoare
în unghi de diamant.
Rămâne doar inima
stăpâna
în creieru-mi albit
să strige laude întruna
clipei muiate
în raza de copil
pierdută-n mine,
cearcăn albastru de potir.

Fără întoarcere

Virgină
ca floarea de colţ căutată
iubita-şi îngână
sângele
ca pe un trunchi de pasăre
nimeni nu-i clatină luna
nici grinda
nici laptele
nici seara pleznită sărac
încinsă câmpia
îi aşterne vorbe mute
până când
albă de dor
piere turbată
în zarea pădurii
şerpii plezniră în noapte
ca două buze de lapte.

.....
Ciudată cădere de floare
Iubirea nu-i basm la cingătoare !

Implorație

Ştiţi voi oare
de ce aprige izvoare
cântă răsucit sub Soare ?
Cyane, Cyane glăsuieşte
fiinţa-i tandră zvârcoleşte.
Apa-o liană întinsă
Când este cuprinsă
de raze din Soare
înghite lumina
până la izvoare.
Poate aşa şi ea
se va înclina
cu genunchiul gol
spre Soarele-domol
pentru o iubire
chiar de o zi.
Ajutaţi-o oameni,
altfel va pieri!

Frica de mine

Cine mă-nvaţă tatuajul
Mersul vieţii cu tangajul?
Medicii, medicii
scriu timpul pe trupul meu
ca pe un contemporan Orfeu
Nu-mi număr semnele
Rebelele
C-ar însemna să lenevesc
mâine să reîmbătrânesc
Dar când voi muri,
în dreptul inimii
voi cresta oglinda fermecată
a cuvântului *tată*
în dreptul tatuajului
din afara mulajului de mort
toată copilăria
pierdută în candela timpului
străjuită mirific de copii
rămaşi în spaţiul celor vii.
Atunci, sigur, frica de mine
Dispare şi din tatuaje, bine.
Iar medicii lucrează pentru tangaj
De fapt, pentru veşnicia din voiaj.

Constatare sigură

Zeus moare-n asfinţit
ca un ulm de ger trăznit
vântu-i fluieră în coajă
dezvelit ca o guaşă
nu se simte alintare
apa pietre iarăşi freacă
vremea animal de rasă
bate în structuri de casă
morţi sunt pentru el toţi anii
ca aprinşii ochi ai Anii
stau ca Soarele la ei
toţi se-nvârt sperietor
ca un rid de cerşetor
vai, blestem de univers
ce amor ruinat în vers!

Despre mesteceni

azi am descoperit
că mestecenii
pot fi copiii mei
blânzi ca o linie de Soare
curg liniştiţi şi albi
protejându-se uneori de vânt
prin mişcarea frunzelor
buchete de ochi
ard nerăbdător
ascultând ca robii
glasul pământului
părintele nostru cuaternar
umbra copiilor mei
e liniştită şi albă
m-aşteaptă pe mine
izvod al florii şi al cuvântului
dezlegarea nu poate fi
decât înspumată.

Copiii devin mesteceni prin tată.

Creaţie

Gândim câteodată
până la salba sufletului
ne dor ochii
de atâtea răscruci
pe care nu le putem
izvorî.

Gândim câteodată
până-n rădăcini
ca sondorii-n celălalt tărâm.

Apa curge
gândurile stau
cărări neumblate
Cine le divulgă zarea,
ascunsul şi fresca
munţii şi marea?

De zbor voi răspunde eu
Fără sâmbrie şi sânge
Golul aşteptării prea se întrupează
Mă muşcă, mă strânge.

Vremea poetului fulgerat

Toamna mă întorc spre roade
Ca spre bucuria mea desfăşurată
Trăiesc lumina faptei chiar cu har
Totul este tânăr, aprins chihlimbar.

Mă văd o comoară în cuvinte
O noapte de soldat în post.
Limbajul meu, lacrimă de stele,
Se află-n sămânţa din ele.

.....
Timpul cel galben dansează-n frunze
Ca un pictor alege şi decide
Câmpul şi arborii amorţiţi
Intră în zodia Soarelui văduviţi.

Din patru canale de zare
Toamna se-ntunecă în rod
E vremea poetului fulgerat
Să aleagă cuvinte pentru semănat.

Sept., 1983

Din vol. ***Icoane pe sticlă*** sau ***facturi lirico-epice neonorate la timp***, în pregătire editorială.

Gheorghe PÂRJA

LLOSA, PLEDOARIE PENTRU ADEVĂRUL FICȚIUNII

Cu rectorul Universității „Babeş-Bolyai”

În ziua Sfinților Constantin şi Elena am ajuns la Cluj-Napoca, la Facultatea de Litere pentru a-l asculta pe celebrul scriitor peruan Mario Vargas Llosa, invitat pentru trei zile în oraşul de pe Someş. Norocul mi-a surâs şi, grație rectorului universității, am avut şansa să-l întâlnesc în cabinetul decanului, fapt care a sporit bucuria acelei zile. Peste o mie de studenți şi oameni de cultură din oraş au ținut să fie în preajma laureatului Premiului Nobel pentru literatură (2010). Neavând loc în cele două amfiteatre, în curtea Facultății de Litere, am urmărit pe un ecran dialogul dintre Liiceanu şi Llosa. Amfitrion: decanul Corin Braga. Două ore de discuții spontane. Llosa a fost întrebat despre rostul ficțiunii în istoria umanității, despre tema erotismului în romanele sale, despre politică şi lectură. A fost amintită cartea ***Povestaşul***, în care se află ideea dominantă a lui Llosa că fără ficțiune omenirea nu ar fi ieşit niciodată din peşteri. „*Ficțiunea ne însoțește încă de când, în adâncurile preistoriei, am păşit întâia oară pe sinuosul drum care avea să ne ducă, după milenii, la ceea ce numim civilizație. Literatura e fiica târzie a acelei îndeletniciri primitive de a inventa şi a povesti istorii care au umanizat specia şi au rafinat-o*”, scria Llosa într-o carte de referință pe această temă: ***Călătoria către ficțiune*** (***Lumea lui Juan Carlos Onetti***). De altfel, şi în discursul rostit cu ocazia decernării Premiului Nobel, ***Elogiu lecturii şi ficțiunii***, a făcut referire la rostul primilor povestitori, anonimi, îndepărtați, aproape la fel de vechi precum limbajul pe care l-au şlefuit. Acum scriitorul a precizat: „*Literatura şi ficțiunea nu sunt un amuzament, ci o necesitate vitală a condiției noastre umane. Ne conferă posibilitatea de a ne imagina şi de a ne dori multe alte vieți. Pentru a umple spațiul gol între viața pe care o avem şi cele 1001 vieți pe care le dorim, intervine ficțiunea. Există bineînțeles diferite genuri ale ficțiunii, însă literatura ocupă un loc aparte. Efectul ficțiunii literare este profund subversiv*”. Scriitorul a făcut diferența între ficțiunile care îmbogățesc spiritul şi cele care ne strâmtorează imaginația. A ajuns la părerea că astăzi nevoia de ficțiune nu se face numai prin literatură sau prin cuvânt, ci prin imagine. S-a făcut referire la filme, la internet, presă ca satisfaceri nonliterare ale nevoii de ficțiune. Mario Vargas Llosa nu a înlăturat din realitatea imediată aceste realități fără profunzime şi a încurajat promovarea ficțiunii literare ca martor al progresului umanității. Telenovelele şi reality show-urile fac parte din categoria ficțiunilor degradante. Ele fug de realitate.

Llosa se întreba: oare scriitura a denaturat călătoria către ficțiune pe care o făceau primitivii când se reuneau pentru a asculta istorii depănate de povestitorii lor? Crede că nu, deoarece scriitura a dat povestirilor o formă mai închegată, mai îngrijită, le-a dat personalitate prin detalii care au pus în dificultate ascultătorii. Ce este ficțiunea, domnule Llosa?, m-am întrebat singur în mulțimea de ascultători din curtea Facultății de Litere. Parcă mi-a ghicit gândul; scriitorul a dat una din multele variante pe care le-a scris: „*Această viață inventată – ficțiunea – pe care o trăim când călătorim, singuri sau însoțiți (ascultându-i pe povestitori sau citindu-i pe prozatori) către universurile deschise de imaginație şi de poftele omeneşti, nu trebuie considerată o palidă copie a vieții adevărate, a vieții trăite obiectiv, chiar dacă asta este tendința cu care o citesc de obicei specialiştii în ştiințele sociale; aceştia, încurajați de literatura orală şi scrisă, văd în ea un document sociologic şi istoric. Într-adevăr, ficțiunea nu e viață, ci o replică dată vieții, pe care fantezia oamenilor a elaborat-o adăugându-i ceva ce viața nu are*”. S-ar spune că e o greşeală să credem că visăm şi fantazăm la fel precum trăim. Aşa ne întâlnim cu partea pierdută a vieții noastre ori – cum o numea Georges Bataille – cu „*partea blestemată*”. Am mai reținut din elegantul discurs al lui Llosa că magia, jocul, amuzamentul, exorcismul, recompensa, atitudinea nonconformistă ori revolta, dorința de libertate şi plăcere, ficțiunea înseamnă multe lucruri dimpreună. Ea este şi rămâne o trăsătură specifică omenirii, cea care exprimă şi definește cel mai bine statutul nostru de ființe privilegiate, unice pe acest pământ. Ficțiunea este o armă ingenioasă, pe care ne-am ridicat în lume. Prin ficțiune am dat sens libertății noastre născând în om dorința de a trăi altfel. M-am gândit, în timp ce marele peruan îşi expunea ideile, câtă frumusețe, câtă aventură a gândului avem şi în basmele noastre. Cu modernitatea care ne asediază, mulți dintre noi ne-am lepădat de atâtea lucruri – prejudecăți, spaime, obiceiuri, credințe, zeități şi demoni, am rămas devotați – spunea scriitorul – acelui străvechi rit practicat, spre norocul nostru de strămoşi la începuturile istoriei: a visa împreună, strânşi laolaltă de cuvintele altui visător – povestitor, narator, trubadur, dramaturg sau romancier – pentru a ne îndeplini dorințele cele mai ascunse, să râdem în nas bătrâneții şi să învingem moartea, să trăim dragostea, mila, cruzimea şi toate excesele cerute de îngerii şi demonii care ne însoțesc. Fugim în altă viață, care arde altfel, pe care nu o putem ține în palmă; este fermecătoare, mai confortabilă. Acum zic şi eu: o, măiastră ficțiune!

Mihaela GANȚA

În drum spre Amfiteatrul Eminescu, în curtea Facultății de Litere cu Gabriel Liiceanu şi decanul Corin Braga

Referindu-se la experiența personală, de candidat la preşedinția țării sale în 1990, a spus că politica este momentul în care ficțiunea se sclerozează, devine instrument al puterii. Dictaturile de orice fel au încercat să consoleze literatura, modul de a gândi al oamenilor: „*Poveştile ne fac viața diferită, mai frumoasă, mai liberă, ne-o împlinesc. Dictaturile, indiferent de natura lor, politice, militare, religioase toate au încercat să controleze literatura*”, a spus Llosa.

Pe arii mai largi, discuția dintre Liiceanu şi Llosa a abordat şi tema iubirii ca rod cultural, respectiv evoluția erotismului în societate. Păreri tranşante, de mare finețe, a avut despre democrațiile moderne, despre democrațiile imperfecte şi corupte, în interiorul cărora valorile spirituale şi morale trebuie reînviate.

Un portret convingător i-a făcut marelui scriitor rectorul Universității „Babeş-Bolyai”, academicianul Ioan Aurel Pop, în deschiderea ceremoniei de acordare a titlului de doctor honoris causa: „*Universitatea noastră trăieşte astăzi poate unul dintre cele mai frumoase şi spiritualizate momente din istoria ei postdecembristă şi poate unul dintre cele mai importante din întreaga ei existență de peste 450 de ani. Suntem privilegiați ai sorții să îl avem alături de noi pe omul care a adus şi aduce atâta bucurie în sufletele noastre, făcându-ne să uităm de lumea noastră prozaică şi rea.*

Mario Vargas Llosa este un demiurg pentru că vine în fața noastră cu această lume reconstruită, după gustul minților noastre iscoditoare.

El reconstruieşte lumea latino-americană, această lume cu filon european, iar România este o altă margine a latinității, ca şi America Latină, ca şi Peru”.

Cel pentru care discursul a fost legat de ideea de libertate a pledat în finalul întâlnirii pentru dreptul literaturii de a spune totul. Printre altele, literatura face ca, prin intermediul ei, viața să fie mai uşor de trăit. Acolo, pe covorul de iarbă, am ascultat (şi am notat cât s-a putut) o fascinantă pledoarie despre adevărul ficțiunii.

Cu Gheorghe Pârja, în cabinetul decanului

Delia POP

CUM POȚI DEVENI ROMANCIER? (VARIANTA UMBERTO ECO)

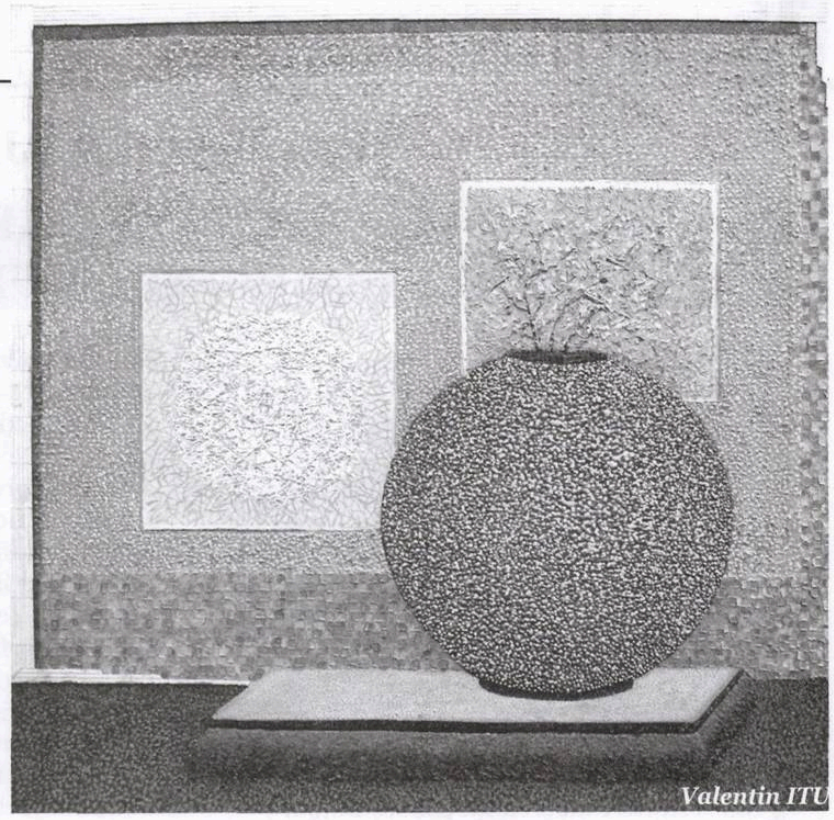
Valentin ITU

Susținute mai întâi la universitățile Harvard și Columbia, cele patru prelegeri de literatură modernă incluse în 2011 în volumul ***Confesiunile unui tânăr romancier*** (publicat la noi în același an de Editura Polirom, în traducerea Ioanei Gagea) aveau ca principal auditoriu studenții filologi. Odată publicate, ele se adresează, deopotrivă, cititorilor obișnuiți de literatură, îndeosebi celor care cunosc îndeaproape cărțile lui Umberto Eco.

Sunt, putem spune, patru lecții de creativitate: ***Scrierea de la stânga la dreapta***, ***Autor, text și interpreți***, ***Câteva remarci despre personajele de ficțiune*** și ***Liste personale***. Ideile expuse (majoritatea) le-am întâlnit și în studiile anterioare ale autorului, precum ***Opera deschisă*** (1962), ***Lector in fabula*** (1979), ***Limitele interpretării*** (1990), ***Șase plimbări prin pădurea narativă*** (1994) ori ***Lista infinită*** (2009), aspect care nu impietează, nici măcar pentru lectorul avizat, plăcerea lecturii. Fiindcă erudiția cărturarului face cu ochiul – la răstimpuri atent dozate – faptelor de viață personale, cozeriei, umorului sau (auto)ironiei, iar profesorul își gestionează atât de rafinat uneltele încât reușește să cucerească mai toate categoriile de public.

În plus, renumit deja în momentul în care îl ispitise proza, teoreticianul italian are acum ocazia să verifice pe propria piele ce înseamnă orgoliul creatorului. Iată de ce „promisiunea" din titlu se concretizează doar parțial, iar sfârșitul cărții nu aduce nicidecum la iveală ingredientul-minune: *„Nu le pot dezvălui pe toate. Pentru a scrie un roman de succes, anumite rețete trebuie păstrate secrete"* (p. 35). O spune un romancier *„promițător"*, care intenționează să scrie încă multe cărți *„în decursul următorilor cincizeci de ani"*.

Pe de altă parte, cu numai câteva romane la activ (***Numele trandafirului***, 1980; ***Pendulul lui Foucault***, 1988; ***Insula din ziua de ieri***, 1994; ***Baudolino***, 2002; ***Misterioasa flacără a reginei Loana***, 2004 și ***Cimitirul din Praga***, 2010), apreciază că mai are el însuși de învățat.

„Rem tene, verba sequentur"

Ne aflăm, așadar, în atelierul de lucru al maestrului. Aici, artistul, filozoful, semioticianul, istoricul, teoreticianul literaturii conviețuiesc. Câteodată, își prepară licorile în recipiente comune, așa cum se întâmplă în cazul eseului critic, ce îmbracă – dezinvolt, nesilit – forma narațiunii. *„Orice carte științifică* – e de părere Eco – *trebuie să fie un soi de* ***whodunnit*** *– relatarea călătoriei în căutarea unui Sfânt Graal"* (p. 12). La fel cum toate lucrările, indiferent de gen și de problematică, beneficiază de un plan riguros, precis, pentru ca autorul să se deplaseze cu încredere prin universul abia creat, și necesită o documentare temeinică, îndelungată. Neîndoielnic, ele se adresează unui public (*„Singurele lucruri pe care scriitorii le scriu pentru sine sunt listele de cumpărături"* – p. 37), pe care-l provoacă și-l îmbie la reflecție. Cât despre inspirație, aceasta rămâne doar *„un cuvânt artificial, un șiretlic folosit de unii scriitori pentru a dobândi mai mult respect ca artiști"* (p. 14)...

O scriere creativă, deși presupune, la rândul ei, adâncă erudiție, implică și aplicarea unor formule străine demersului științific. Astfel, autorul nu urmărește să aducă argumente în favoarea unei teze ori să rezolve o problemă anume; dimpotrivă, *„scriitorii creativi le cer* ***cititorilor*** (s. n.) *să încerce o soluție"* (p. 10). Totodată, creația artistică se naște dintr-o **idee** sau dintr-o **imagine seminală**, aserțiune pe care autorul o ilustrează cu exemple dintre cele mai la îndemână: ***Numele trandafirului*** are ca punct de pornire *„imaginea unui călugăr otrăvit în timp ce acesta citea o carte"*, ***Pendulul lui Foucault*** valorifică o imagine mai veche a scriitorului însuși cântând la trompetă în timpul unor funeralii, precum și o imagine a unui pendul văzut la Paris ș.a.m.d.

Odată descoperită/înviată ideea seminală, s-ar cădea ca povestea să decurgă de la sine, căci – pe urmele mai vechiului dicton - *„Rem tene, verba sequentur"*. Întreprinderea nu este însă atât de simplă. Gestația literară poate dura ani întregi. De asemenea, scriitorul e nevoit să-și stabilească anumite **constrângeri**, legate de contextul istoric evocat, de compoziția cărții (care trebuie să completeze semnificațiile temei), de identitatea personajelor, de spațiul în care se desfășoară acțiunea etc., și să manevreze eficient **dubla codificare**. Este vorba despre două tehnici postmoderne, utilizate de Umberto Eco în toate romanele sale: **ironia intertextuală** (*„citate directe din alte texte faimoase ori referiri mai mult sau mai puțin transparente la ele"* – p. 38) și **tehnica metanarativă** (*„reflecțiile pe care textul le face asupra propriei naturi, atunci când autorul se adresează direct cititorului"* – ibidem). Desigur, asemenea procedee vizează în primul rând lectorul rafinat, în semn de prețuire a inteligenței și a bunăvoinței acestuia.

Următoarea prelegere, ***Autor, text și interpreți***, reciclează câteva idei din volume anterioare: textul e definit ca *„mașinărie leneșă, care vrea ca parte din treaba ei să fie făcută de către cititor – cu alte cuvinte, este un dispozitiv special conceput pentru a da naștere la interpretări"* (p. 43, v. ***Lector in fabula***); sau: un comentariu nefericit este întotdeauna sesizat, în timp ce alegerea variantei optime dintre mai multe analize pertinente se dovedește adesea dificilă (v. ***Limitele interpretării***) etc.

Observăm că în centrul atenției se găsește cititorul (*„model"* sau *„empiric"*), actul lecturii presupunând un fel de tranzacție între oferta textuală și competențele acestuia. Necunoașterea/nerespectarea regulilor jocului de către lector poate duce – notează Eco - la situații paradoxale, precum aceea în care opera de ficțiune nu e interpretată, ci **utilizată** ca jurnal. Lucrurile se complică și mai mult când autorul depistează în studiile critice ale confraților pe marginea cărților lui modele (...sigure) ale unor personaje, precum și surse de altă natură - la care nu se gândise, pe care nu le consultase ori despre care nici nu bănuia că există - sau când cititorii se aventurează (cu ...abnegație) în căutarea unor repere spațiale evocate în ficțiune, încercând să convertească realitatea obiectivă după harta imaginară trasată de scriitor. Sau când scriitorii nu conștientizează propriile afirmații și *„numai după ce primesc reacțiile cititorilor descoperă ce anume au afirmat"* (p. 57)...

Care creator nu și-ar dori asemenea omagii?

„De fapt, îl cunosc mai bine pe Leopold Bloom decât pe tatăl meu"

A treia secvență a volumului dezvoltă unele dimensiuni ale textului dinainte. Autorul constată, printre altele, că „efectul Don Quijote" se resimte și în contemporaneitate, bântuind uneori chiar și cititorii deprinși cu stratagemele ficțiunii. Personaje precum Anna Karenina, Emma Bovary, Leopold Bloom, Ulise, Sherlock Holmes și-au depășit demult condiția de **ființă de hârtie**, devenind mai consistente, mai reale decât creatorii lor sau – după cum nota Al. Dumas în memoriile lui – decât marile figuri atestate prin cercetări istorice.

Umberto Eco explică acest aspect atât prin calitățile eroului de ficțiune, prin interferența așteptărilor culturale ale cititorilor cu strategia narativă, dar și prin acceptarea pactului naratorial, în baza căruia lectorul *„se obligă"* să-și raporteze opiniile și credințele proprii la valorile și normele avansate prin universul cărții: *„Când citim un text de ficțiune, ne angajăm într-un acord tacit cu autorul său, care* ***pretinde*** *că ceea ce a scris este adevărat și ne cere și nouă să* ***pretindem*** *că luăm în serios ceea ce citim"* (p. 94).

O altă explicație se fundamentează pe viziunea ontologică propusă de filozoful și psihologul austriac Alexius von Meinong (1853-1920), iar înaintea lui de medicul, scriitorul și filozoful persan Avicenna (980-1037), conform cărora obiectul reprezentărilor și al judecăților noastre nu e în mod obligatoriu unul real.

Vizavi de personajele în care uneori ne proiectăm și pe care, grație textului, le cunoaștem mai bine decât pe semenii noștri, Umberto Eco e de părere că (trebuie să) acceptăm realitatea lor ***„de dicto, și nu de re"***, în *„planul expresiei"*, și nu în *„planul conținutului"* (p. 101). Eroii respectivi ar intra astfel în categoria **obiectelor culturale**, a căror veridicitate nu se întemeiază pe experiența noastră efectivă, ci pe informații de natură livrescă, asemănătoare *„adevărurilor enciclopedice"*, pe care le admitem fiindcă avem încredere în oamenii de știință, deși ele sunt supuse în permanență revizuirii (de pildă, există îndoieli în privința sinuciderii lui Hitler, ceea ce înseamnă că sunt necesare dovezi suplimentare celor oferite de documentele istorice). Or, moartea Annei Karenina e absolut sigură, această aserțiune având ca unic și definitiv sprijin **legitimitatea textuală internă**.

O altă observație ce merită reținută e aceea că destinul **din afara cărții** al unui personaj nu depinde neapărat de calitățile estetice ale scriiturii, opinie ilustrată prin romanul ***Cărarea pierdută*** de Alain Fournier, al cărui protagonist, Augustin Meaulnes, e considerat mai puțin viabil decât, să zicem, arhicunoscutul Sherlock Holmes.

Capitolul se încheie cu câteva considerații privind modul în care personajele de succes își pun amprenta asupra viziunii noastre existențiale (implicit a celor care cunosc din surse nescrise eroii respectivi).

Și așa mai departe...

În cazul în care sfaturile deja prezentate nu-i sunt îndeajuns, candidatului la genul romanesc i se pun la dispoziție, în textul din finalul volumului, nenumărate **liste poetice**, un rezervor infinit de materii prime, înșiruite incantatoriu. Conținutul lor propriu-zis pare mai degrabă transportat de eufonia cuvintelor, de trena magică pe care o difuzează sunetele în chemarea lor unele către altele.

Plictisitoare la început, până ne dumirim, aceste liste sunt parcurse cu emoție mai apoi și, treptat, obsesiv, ca într-un fel de transă, cu teama că la un moment dat se vor sfârși. **Că nu poate fi spus încă totul**. Sau, dimpotrivă, că dincolo de puterea noastră de a exprima inexprimabilul rămâne ceva ce ne scapă, la care nu putem avea acces.

Sunt liste ce fac să se apropie, să se suporte lucruri dintre cele mai diferite, din toată cultura și din toată civilizația lumii, lucruri care au existat cândva ori există acum, în lumea reală sau în cea posibilă. Sunt, poate, doar *„scurtături"*. Instrumente. Eșantioane. Aluzii.

Cititorul n-are decât să intuiască ceea ce ar mai putea fi.

Sau poate consulta, cu privire la funcția și la puterea de seducție a enumerărilor poetice, varianta extinsă a capitolului, intitulată ***Vertigo. Lista infinită*** (Editura Enciclopedia RAO, București, 2009, Traducere Oana Sălișteanu). Aparținând, firește, lui Umberto Eco.

Nicolae SUCIU

Mircea PETEAN

RÂSUL, SURÂSUL, ZÂMBETUL

Pentru că deunăzi mă văzui nevoit să-mi răsfoiesc volumele anterioare, am recitit parte din prima mea carte, oprindu-mă – se putea altfel? – asupra unor piese pe care nu le selectasem atunci când mi-am alcătuit prima antologie de autor (acum o pregătesc pe a doua). Cartea mea de debut – ***Un munte, o zi***, bun titlu, nu-i aşa?, acum pot să mărturisesc că a fost ideea lui Jean Pop de a teleporta subtitlul unuia dintre poemele fără titlu incluse în ciclul final, pe coperta cărţii, căci eu mă gândisem la ***Maestrul n-a sosit încă***, nu e bine, mi-a zis criticul, toată lumea o să se lege de faptul că tu însuţi îţi acorzi circumstanţe atenuante, dar eu voiam, în contrabalans, doar să fiu oleacă autoironic, deoarece ironic eram destul, cartea aceea, zic, se încheie cu secţiunea ***Zâmbiţi, vă rog!*** Nu încercam acolo deloc să creionez un soi de monografie a zâmbetului, cum li s-a părut unora, ci doar să induc ideea de mişcare într-o lume prea statică, dacă nu chiar rigidă. Confeream astfel dinamism unei lumi încremenite, acceptând tacit tirania substantivului; încă nu mă întâlnisem cu haikuul ca să fac din această carenţă o calitate. Zâmbet, iar nu surâs, atenţie la nuanţe, aceasta este încă o dovadă că nu există sinonimie perfectă; surâsul este sub-râs, e râs pe jumătate, întrerupt la mijlocul drumului, zâmbetul – schiţa râsului, râsul esenţializat – dar, dincolo de ambiţiile mele estetice, cert este că vedeam în zâmbet o modalitate de restaurare a fiinţei umane degradate, de restaurare a unei mase de inşi reduşi la condiţia de marionete: Spune-mi cum zâmbeşti, ca să-ţi spun cine eşti!

Nici prin cap nu-mi trecea atunci că surâsul ar fi o specialitate românească. Căci există opinia că noi, românii, ne-am feri să râdem cu toată gura – aşa cum, în paranteză fie spus, ne ferim să spunem lucrurilor pe nume, condamnându-ne la poezie. Cei ce râd astfel îşi dezvelesc dinţii şi emit sunete înalte, toate acestea echivalând cu trăsături ale unui comportament agresiv, care trădează apartenenţa la un popor de luptători, ambiţios, dominant, viţă de învingători. Noi ne-am mulţumi să surâdem pieziş, cu fereală, semn că suntem un popor docil, de înfrânţi care au făcut din supunere regulă de aur, din cuminţenie şi cumsecădenie suport al echilibrului, iar din triada aşteptare-amânare-renunţare, filozofie de viaţă.

În ce mă priveşte, am încercat să sintetizez, inventând o sumedenie de nuanţe: *zâmbetul care înţelege secret fără cuvinte/zâmbetul sceptic zâmbetul cretin zâmbetul supt/zâmbetul scut scaun gard dărăpănat/ zâmbetul oricui/zâmbetul care ţipă/zâmbetul oblic strâmb pătrat/zâmbetul adumbrit zâmbetul sentinţă/ zâmbetul sentinţă amânată/surâsul peste moarte şi aşa mai departe.*

Acuma, ce-i drept, mă îndoiesc c-ar fi adevărată teoria aceasta. Invoc aci faptul că am cunoscut destui conaţionali care ştiu să râdă din toată inima de parc-ar urca şi coborî într-o veselie munţii şi văile râsului.

Recunosc, de pildă, că m-am lăsat sedus o vreme de râsul cuiva care, atunci când îşi dădea drumul – şi o făcea rar, de regulă cu ocazia unor întâlniri mai mult sau mai puţin festive – râdea colosal, râdea fantastic, râdea dementţial, de se cutremurau zidurile blocului, lumea tresărea speriată – tulai, ce-i, ce s-a întâmplat? săreau îngroziţi câţiva, pe moment, apoi, după ce realizau despre cine-i vorba, se aşezau la loc, în fotolii, scandalizaţi cu resemnare. Era un râs demăsurat, indecent care provoca surâsuri stinghere, vag dezaprobatoare.

Dar, în ultima vreme, i-a pierit omului nostru râsul. Umblă ferit, ocolind blocul şi privind pieziş, sumbru şi încruntat, supărat pe toată lumea, chiar pe prietenii lui de odinioară, cărora abia de le răspunde la salut. Nici măcar nu surâde, iar când o face, gura i se strâmbă într-un soi de rictus sinistru. E clar că râsul lui era fals. Era fals din două motive: era expresia voinţei exprese de a domina, de a se impune reducându-i la tăcere şi umilindu-i pe ceilalţi, dar, în fond, în subconştient acţionau complexul de inferioritate, plus o seamă de frustrări. În realitate, omul era slab, nesigur, ros de vicii, ezitant: făcea pe puternicul, râsul ostentativ având drept scop să convingă de contrariul, cu atât mai mult cu cât era de regulă însoţit de duritâţi verbale şi de trivialităţi. Iar iremediabilul s-a produs: a devenit victima viciilor şi a neputinţelor sale. Chestiunea este chiar mai complexă, deoarece, dacă râsul avea menirea de a produce iniţial doar o falie între el şi ceilalţi, mai târziu a intervenit ruptura, despărţirea orgolioasă care inconştient dorea să răzbune soarta fratelui, dominat de o soţie ingrată, mai cinică chiar decât el însuşi.

E limpede, excepţia întăreşte regula: conaţionalul meu râdea ostentativ, dorind să demonstreze ceea ce nu e, de fapt: un ins puternic.

Eu, care cunosc toate nuanţele zâmbetului, am nostalgia unui râs voievodal.

Nicolae SCURTU •

ION BÎRLEA – CONTRIBUŢII BIOGRAFICE

Biografia preotului, învăţătorului, publicistului şi folcloristului Ion Bîrlea (1883–1969) se cere, imperios, a fi cercetată printr-o consultare directă a surselor şi a izvoarelor documentare, evident, credibile, spre a decripta sensurile unei existenţe singulare.

Cercetător al inscripţiilor din bisericile maramureşene, istoric al cărţii româneşti vechi din răstimpul 1508–1830 şi unul din cei mai importanţi folclorişti din Maramureş, Ion Bîrlea şi-a asumat rolul, deloc comod, de a potenţa şi valorifica valenţele spirituale şi creatoare ale unor oameni predestinaţi parcă *uitării*.

Pasiunea, munca neîntreruptă, dialogul cu unul din contemporanii săi şi, mai ales, tenacitatea de a izbuti în tot ceea ce şi-a propus demonstrează, peste timp, caracter, consecvenţă şi o extraordinară forţă interioară de a se *impune*.

Ion Bîrlea, cu mult înaintea unor teoreticieni ai *localismului creator*, a ilustrat, prin contribuţiile sale, extrem de valoroase, modalităţile de *reliefare* ale patrimoniului cultural din acel atât de *nordic* topos al României.

Contribuţiile sale de istorie literară, folclor şi cercetare istorică s-au bucurat de aprecieri ce poartă numele lui Nicolae Iorga, Vasile Bogrea, Ovid Densusianu, Artur Gorovei şi mulţi alţii.

Misivele sale, destul de multe, trimise lui N. Iorga, Sextil Puşcariu, Gh. Bogdan-Duică, Ion Bianu, Constantin Moisil, G.T. Kirileanu şi A.C. Cuza reprezintă modele ale discursului epistolar şi evocă zbaterile unui autentic intelectual.

Se impune să precizez că, din motive care încă nu sunt cunoscute, Academia Română şi implicit Ion Bianu nu au publicat culegerea de folclor cea mai interesantă şi mai bogată din Maramureş.

Meritul revine, integral, lui G.T. Kirileanu, care a făcut posibilă apariţia acestei cărţi fundamentale a spiritualităţii maramureşene în celebra oficină tipografică Casa Şcoalelor.

Călineşti, 18 iulie 1916

Mult stimate domnule Bianu,

De mult nu v-am mai scris nimica, căci am cugetat că nu tipăriţi nimica din Ungaria. Dar spre surprinderea mea am văzut că, cartea prietenului Ţiplea[1] de la Năsăud, acuma nu de mult, a apărut sub îngrijirea d[omniei] voastre.

*De aceea şi eu mă grăbesc să vă întreb: nu s-ar putea ca să se tipărească şi **Poeziile populare**[2], căci poşta umblă regulat.*

Aşteptând ordurile[3] preţioase ale d[omniei]voastre, vă salută cu drag,

Preotul Ion Bîrlea

*

Călineşti 3 martie 1918
St[il] n[ou]

Stimate domnule Bianu

A trecut multă vreme de când nu am putut să trimit nici o epistolă d[omniei]voastre. Mulţumită lui D[umne] zeu acuma, din 3 ianuarie st[il] v[echi] 1919, suntem eliberaţi de fraţii noştri, reg[imentul] 14 din Roman, cu comandantul Teodor Gheorghiu.

Acuma încep a se mişca ungurii de peste Tisa, de la Teceu şi Tăros. Deja a şi fost o ciocnire, dar s-a sfârşit cu învingerea românilor.

*Trecând la pricina care m-a îndemnat să vă scriu aceste orduri mă întreb: ce-i cu manuscrisul meu, **Poezii populare din Maramureş**, pe care l-am trimis încă înainte de război, împreună cu notele muzicale a[le] lui dr. Tiberiu Brediceanu şi Béla Bartók?*

Acum începe a se restabili poşta, cred că s-ar putea să se înceapă publicarea ei.

Rog să mă avizaţi, dacă puteţi, imediat, căci sunt foarte neliniştit de soarta manuscrisului şi aş dori să am publicaţiile Academiei, cele mai noi, de acee[a] rog să-mi trimiteţi catalogul mai nou.

Mulţumindu-vă înainte, rog primiţi salutări de la Preotul Ion Bîrlea.

Călineşti, 22 septembrie 1919

Stimate d[omnu]le Bianu,

*De mult n-am auzit nici o veste de la d[umnea]ta, până mai deunăzi citesc numele d[umi]tale, de acee[a] mă grăbesc ca să-ţi scriu câteva orduri în chestia care mă priveşte pe mine şi anume în chestia manuscriselor **Poeziilor populare din Maramureş**, pe care cu adnotarea melodiilor de dr. Tiberiu Brediceanu voiam să le tipărim.*

De acee[a] vă rog să aveţi bunăvoinţa a mă aviza, cât se poate de urgent, că există manuscrisele acelea şi când se va începe tipărirea lor?

D[omnu]l dr. Tiberiu Brediceanu mi-a scris că notele muzicale ale melodiilor nu mai atunci le va tipări când se va începe publicarea textelor, resp[ectiv] a poeziilor.

Totodată aş avea o mare rugare – să-mi trimiteţi catalogul cărţilor apărute în Editura Academiei Române, mai ales a celor care au apărut din 1912 încoace.

Mulţumindu-vă înainte, şi aşteptând răspunsul d[umnea]v[oastră] mult dorit, vă salută cu drag,

Preotul Ion Bîrlea

Note

• Originalele celor trei scrisori inedite se află la Biblioteca Academiei Române. $\int\frac{9(20-23)}{CDXCIV}$. Fiecare cuprinde câte o apostilă ce aparţine lui Ion Bianu.

1. Alexandru Ţiplea ~ ***Poezii populare din Maramureş***, Bucureşti, Analele Academiei Române. Memoriile Secţiei Literare. Tomul XXVIII, 1906, 119 pagini (***Din viaţa poporului român***).

2. Ion Bîrlea ~ ***Balade, colinde, bocete din Maramureş***. [*Volumul 1*]. Bucureşti, Editura Casa Şcoalelor, 1924, 143 pagini şi ***Cântece populare din Maramureş. Descântece, vrăji, farmece şi desfaceri***. [*Volumul 2*]. Bucureşti, Editura Casa Şcoalelor, 1924, 400 de pagini.

3. Orduri – sfaturi, sugestii.

Ciprian CHIRVASIU

NIMENI, NIMIC, NICIODATĂ (I)

(Jurnal înainte de Facerea Lumii)

„Duminică, pe la orele cinci, doamna Portăreasă auzi împuşcătura şi se duse la camera lui, bătu de două ori şi-l întrebă ce face el acolo şi, pentru că nu răspundea nimeni, chemă pe domnul Gardian, care întrebă şi dânsul la uşă şi, dacă tot n-a răspuns nimeni, a chemat vecinii şi a spart încuietoarea şi, când au intrat înăuntru, nu era nimeni, d-aia nu răspundea nimeni.

Şi-au mai venit nişte femei îmbrăcate în negru şi l-au întrebat pe domnul Gardian ce se petrece şi domnul Gardian le-a zis că nimic...” (fragment dintr-o declaraţie).

1. Chiar tu, pe când te plimbai nedumerit şi oarecum trist pe marile bulevarde, te-ai abătut pe acolo şi ai văzut şi tu că nu era nimic, nimeni, şi te-au apucat o bucurie şi o ridicare atât de mare încât te-ai pomenit păşind pe aer, deasupra pieţei.

2. Şedea pe valuri calde, dus pe gânduri, îşi privea picioarele şi i se părea că sunt prea multe două, soarele acela de miere bătea în Aquarium fără încetare, zi şi noapte. Maţele mamei, grămădite pe cer, se umpleau şi se goleau la răstimpuri, câteodată femeia gemea sau ofta, câteodată ţipa, dar cel mai adesea primea vizite atunci când gemea şi ţipa. Cel mai adesea, atunci lui îi treceau prin cap cutremure, tulburări, dezastre, dihonie, despre care a aflat mai târziu că se numeau cuvinte. Când femeia nu primea vizite, el îşi amintea. Avea o singură amintire despre două - să le zicem - cuvinte, care s-au întâlnit, precum zidurile tâmpite, la colţ. Lui îi plăcea nespus amintirea asta. După ce termina să şi-o amintească, o lua de la capăt. Dar nu putea mereu să se stăpânească şi, în răgazul dintre două aminteli, se întreba, uimit la culme şi oarecum trist, de ce cuvintele acelea care s-au întâlnit erau două, adică exact câte numărau picioarele lui, şi de ce el se întreba asta exact între două aminteli. De ce, câteodată, inima femeii care-l ţinea în gazdă (doamna Portăreasă) bătea, în acelaşi timp, de două ori, aceeaşi secundă, iar bătaia venea dinspre sânul stâng, care mai avea un sân drept, deci doi. Şi dinspre bătaia sânului aceluia stâng se auzea, răvăşită, încă una, mereu alta. Pentru el, secunda însemna două bătăi, el însuşi era două convulsii de metronom, două ziduri tâmpite care s-au ciocnit, sfioase, la colţ. În rest, era bine. De obicei, şedea dus pe gânduri, pe valuri calde, mişca degetele picioarelor şi, privindu-le, se amuza teribil. Dimineaţa, după buletinul de ştiri, pe când te bărbiereai, fluierând un cântec zglobiu, cu nişte miei, te-ai surprins întrebându-te, oarecum nedumerit, de ce sunteţi doi. Animalul zâmbi şi tăcu.

3. El era un avorton spontan, perfect şi tandru. Naşterea lui fusese plănuită ca o lepădare, o eutanasiere inocentă, la patru luni.

Maică-sa înghiţise pastile şi siropuri, iar taică-său, soldat necunoscut (câţiva susţineau că s-ar fi numit Panthera), îi făcuse intrarea, ieşirea în lume, lui, celui care învinge: apucase de picioruşul care se ţea dintre vintre şi trase cu nepricepere; picioruşul s-a rupt cu un pocnet mic. Atunci el n-a mai simţit nimic, doar, la maturitate, piciorul fără gleznă l-a ajutat foarte mult la piruete. Însă tare s-au înspăimântat părinţii lui cei doi când au văzut că mişcă şi respiră, că-şi rupe casa cu dinţii, desenând apoi cu degetul un semn în praful odăii. Dacă au văzut că mişcă, l-au lăsat să trăiască.

4. La anumite ceasuri ale zilei, din anumite pricini, ori când geometria se frângea de la sine, planeta se prăvălea într-o parte, într-alta, iar lucrurile ei se izbeau, se ciocneau, se zdrobeau. El se cutremura ca de o viziune şi, în sensul invers al acelei căderi, făcea piruete pe piciorul lui fără gleznă. Scârţâind, gemând, ţipând, pământul se îndrepta la starea lui dintâi, ca o perlă abia ieşită din beţia furtunii.

Odată, se afla la marele Aquarium al oraşului şi cineva i-a arătat, printre peştii colorați, un minuscul bumerang de carne: „Este piciorul lui Alexandru, cel care învinge. El nu mănâncă, nu doarme, nu respiră, şade numai pe valuri calde, dus pe gânduri. Câteodată rosteşte cuvinte atât de oribile încât lumea se cutremură, se prăvăleşte într-o parte, într-alta. Din coasta lui ţâşnesc apă şi sânge, se primeneşte cu oxigen apa din aceste carcere de sticlă, peştii sorb cu nesaţ şuvoaiele de sânge şi-l iubesc. Apoi se aude un geamăt, un scrâşnet indefinit şi pământul se îndreaptă la starea lui dintâi”.

Iar el, privind atent înăuntru, nu văzu nimic decât nişte peşti fericiţi. Fiindcă te aflai aproape, ai privit chiar tu acolo şi nu era nimic. Parcă nici peşti nu erau, doar ecoul strigătului tău de groază a venit ceva mai repede înapoi, ca şi cum nu s-ar fi întors din cer, ci chiar din burta chitului.

Animalul se prefăcea că doarme, dar - tu ţi-ai dat seama - ţinea un ochi deschis enorm, iar împrejurul pupilei era un câmp de nisip ori de apă sărată; în adâncimea aceea sclipeau stele, peşti colorați, frânturi de cuvinte.

5. Căpătase puterea să mimeze orice, chiar şi locul unde îşi ascundea uneori sila de el însuşi. Atunci, în piaţă, mima Apocalipsa. Se făcea că e mielul şi sfâşia ultima pecete cu dinţii. Ar putea fi o artă, ţi-ai zis, dar nu pricepeai nici de ce mielul sfâşie pecetea cu dinţii, nici de ce mama ta zâmbi şi tăcu nedumerită când ai înjurat-o de naştere, de Paşti.

Visul de la five o'clock: ai încercat să-l imiţi, să sfâşii pecetea cu dinţii; în oraş s-a revărsat această după-amiază ternă, ce străbătea cartierul insomniei mele. Nisipuri cosmice zăbovind o clipă deasupra sălii de balet („Pas de deux, pas de trois”...), primăria decretând stare de siestă. Şi pe aceste străzi atinse de moarte, descheiată la toate cicatricele, zăresc trecând o fată frumoasă care mi s-a-ntâmplat. Năruit în cântec, mă trezesc călătorind prin biblioteci ca un abur şi doar o sugrumare neaşteptată a memoriei mă călăuzeşte spre neant, cu piruete obscene.

6. L-ai pândit îndelung, i-ai descompus gesturile, ai trasat harta rătăcirilor sale, ţi l-ai închipuit făcând dragoste, strâmbându-se în oglindă când se spală pe dinţi, el se purta ca un stăpân de herghelii, mirosea a sudoare de cal, a grajduri, a praf, trăsurile fluierau în urma lui pe marile bulevarde şi, privindu-l oarecum trist, i-ai zărit în ochi cavalcade şi, parcă, te-ai surprins nechezând uşor.

Luni dimineaţă, femeia ta zâmbi şi tăcu.

Five o'clock: viziune a porţelanului, dormitând în hamacul unei disperări oarecare, printre sertare îndesate cu îngeri. Lene programată a simţurilor şi a raţiunii, impotenţă imperială, incunabul care nu îţi spune nimic, nu îţi tace nimic. Lichidul burghez al unui surâs ţi se prelinge printre riduri, o palmă întinsă deasupra îţi acoperă destinul de maimuţă gânditoare, de iepure mecanic în care frica a intrat prin crăpături. Eşti paşnic. Ştii că urmează o mulţime de asedii, o mulţime de fugi, ştii că te vei retrage într-un spaţiu provizoriu, într-un timp provizoriu. Nu ştii de când până când, de unde până unde. Nu ştii.

După cum n-ai ştiut, niciodată, nimic.

7. Marţi, de foame, pisica ta se dusese să moară după bufet şi tu ai împins bufetul şi ai căutat-o, dar nu era nimic în dosul bufetului, doar tu erai oarecum nedumerit de întâmplarea cu uşa: cineva plângea la uşa ta şi te-ai dus să deschizi, ai deschis şi nu era nimeni, nici uşă nu era, iar despre tine ce să mai vorbim?

Ai ieşit deci să-ţi odihneşti tristeţea pe marile bulevarde, să iei oxigen, să te liniştezi puţin, dar oraşul era în fierbere, oameni palizi lipeau afişe pe stâlpi, pe garduri, pe oameni, afişe albe pe care nu scria nimic, nu reprezentau nimic, pe nimeni. Dinspre Aquarium cineva răcnea, megafoanele gării transmiteau în direct discursul, trenurile se opriseră în câmp şi ascultau îngrozite. Ai pătruns înăuntru şi acolo nu era nimeni, doar piciorul lui Alexandru, la o tribună, îşi povestea viaţa aşa cum a fost.

Animalul se prăpădea de râs, iar el făcea piruete uraganice şi marginile trenciului i se ridicau deasupra capului, ca nişte aripe negre, şi planeta nu se clintea din starea ei dintâi.

Te-ai sprijinit de un zid, ţi-ai amintit întâmplarea cu pisica, întâmplarea cu uşa şi, zâmbind uşor, ai început să plângi.

8. Sentimental mugea fanfara de sărbătoarea aceea pluşată, când tu te plimbai calm şi oarecum trist pe marile bulevarde, printre pungi de hârtie, cioburi, pisici tărcate, şi oamenii alergau puţin nedumeriţi spre grădina publică, unde el meşterea la o maşinărie cu pârghii şi scripeţi, şi maşinăria gemea şi ţipa, zvâcnind o aripă albă, şi el o mângâia domol pe cea neagră, şi aripa neagră tremura speriată, iar tu simţeai o părăsire uriaşă în tot.

„Eşti piciorul rupt al calului pe care s-a mizat”, îţi şopteşte singurătatea, prinzând chip şi asemănare. „Nimeni nu ucide, nimeni nu evadează la five o'clock, îi răspunzi melancolic-dement. Lumea e bine alcătuită: eu sunt, restul este, dar de ce suntem doi?” Anexă la propriul tău dosar, te scalzi în tabieturi îngheţate, canaste, table, şeptici, jocuri de societate, lehamitea îţi alungă sentimentele în aiurarea nunţii. Fără să vă priviţi, o să vă mângâiaţi gâfâind, cu nervii curgându-vă din încheieturi, cu o patimă tocită.

Acolo totul e posibil...

9. El a trecut pe-aici şi nu te-a văzut, te-ai aruncat sub roţile quadrigii lui, să te vadă, şi el nu te-a văzut, ai fluturat eşarfe. În zadar. El a trecut şi se uita înainte. „Binecuvântează măcar!”, ai implorat, şi „Frică tuturor!”, a binecuvântat el.

Five o'clock: luciditatea se gudură pe pereţi ca o căţea de cristal; vei atârna la rever decoraţiile din primul război cu tine însuţi, vei graseia, vei pendula împreună cu aceste sanatorii, cu bâzâitul vieţii domestice şi vei recompune adevărul din obsesii.

„Bună seara, doamnă!”.

„Bună seara. Nu v-a căutat nimeni, să ştiţi...”.

10. Tu, cu flori în gură, iubirea ta coborâse absentă din vagonul poştal, ca o mănuşă splendidă pentru dresură de şoim. Cumva era un alt fel de sărbătoare şi ai turnat în cupe, oarecum mirat, praf de culoarea cidrului. Foarte mult praf. Fanfara dispăruse cu furtuna de treisprezece, vâna gării se zbătea ca o găină cu gâtul sucit, „pas de deux, pas de trois”... Ce văzduh limpede! Un mecanism perfect arestase în sine firul de nisip. Animalul se oprise tulbure, între traverse, şi undeva se auzea chiotul unei petreceri cu şampanie, cu lampioane roşii.

Visul: cineva plângea la uşa ta şi te-ai dus să deschizi, ai deschis şi-a năvălit înăuntru o cohortă de contabili feroce, care ţi-au întors buzunarele pe dos, care te-au arvunit pentru ce va să vie, care te-au şcolit cum se moare citeţ, care, apoi, au sărit pe geam, lăsându-te sleit şi sărac. Mâine se vor întoarce la aceeaşi oră, să te interogheze, să te evalueze, să-ţi răsucească uşor cheiţa de la inimă, să mai funcţionezi până a doua zi, la five o'clock.

11. Gesturi care nu schimbă nimic. Şi aventura până la capătul coridorului infernal, unde creierul tău clipeşte atent, ca o şopârlă toropită. Aştepţi să se întâmple ceva esenţial şi iată: el trântise la perete o uşă, iar dinăuntru se auzea cum cresc munţii şi el ieşise urlând pe maşinăria zburătoare. Five o'clock: parşivitate de iceberg, dandy cu lornion, ascunzând sub frac stiletul pentru înjunghiat regine; dulciuri şi cafea, samovar şi pipă; bancuri de purpură şi pudori excitate; bârfe şi lămpi cu abatjour. Nemărginire în talpa lui stângă şi întinsă deasupra, acoperindu-şi destinul de maimuţă gânditoare, iar în talpă - tu ai intuit - linia vieţii, cea a dragostei, viitorul, fata aceea descheiată la toate cicatricele, pisica ta, crucea care semăna, straniu, cu o literă.

(N.a.: *Poemul de faţă a fost scris între anii 1983-1984, pe când, student fiind la Institutul Pedagogic din Baia Mare, secţia filologie, română-engleză, am intrat şi în lumea presei, ca secretar general de redacţie al revistei studenţeşti „Nord”*)

REVISTA REVISTELOR

Peisaj local

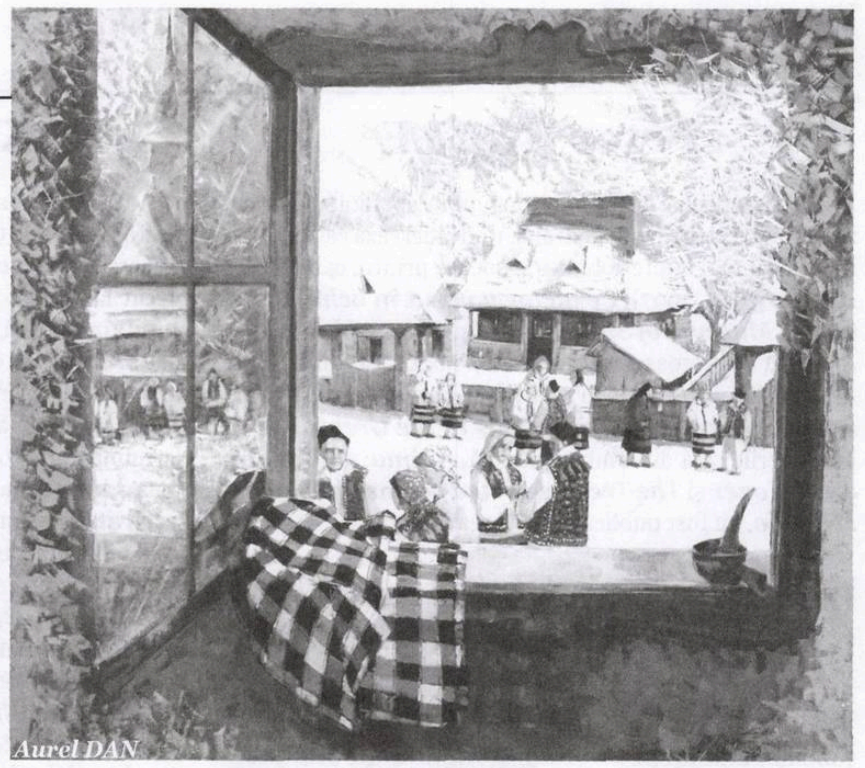
Aurel DAN

VIDA GHEZA – 100. Documentar biobibliografic aniversar, elaborat în cadrul Serviciului de informare bibliografică şi documentară al Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu" Baia Mare, marchează un eveniment de seamă al vieţii artistice maramureşene şi anume centenarul naşterii sculptorului Vida Gheza (28 februarie 1913 – 11 mai 1980). Aşa cum subliniază acad. Marius Porumb: *„Sărbătoarea Centenarului Vida Gheza este un prilej de a omagia memoria unui mare artist de talie europeană, o mare personalitate artistică, ce aparţine galeriei celor mai importanţi creatori de frumos din România"*. Chipul artistului şi activitatea lui creatoare reies elocvent şi emoţionant din evocările celor care l-au cunoscut, dar la fel de pregnant din mărturiile cuprinse în capitolele referitoare la cronologia vieţii şi operei, la bibliografia scrierilor sale şi despre el, ca şi la menţiunile textuale şi iconografice din cărţi, albume şi cataloage, parte din imagini fiind reproduse şi în volumul de faţă, de circa 150 de pagini. Noutatea între manifestările care în acest an sunt dedicate artistului o constituie ***Reconstituirea Atelierului Vida Gheza la Baia Mare***, ca spaţiu de creaţie – atelier-muzeu în cadrul Proiectului Parcul Central din Baia Mare, cu finanţare europeană, beneficiind de sprijinul Primăriei locale. *„În acest cadru deja creat* – ne asigură Laura Teodora Ghinea, preşedintele Filialei Baia Mare a U.A.P. din România – *se doreşte amenajarea acestui atelier, după modelul atelierului lui Brâncuşi de la Paris, care să preia rolul unei case memoriale"*, întrucât, cu amărăciune se recunoaşte, *„oraşul nu are nici o casă memorială ce să amintească de atmosfera timpului în care au creat aceşti artişti"*, adică reprezentanţi de prestigiu ai aşa-numitei Şcoli de pictură de la Baia Mare, fondată în 1896, şi cunoscută încă din acea vreme în occidentul Europei, unde tot năzuim să ajungem cu zestrea noastră de acasă, adesea lăsată în voia sorţii celei rele. Poate de acum înainte va fi altfel!

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS (nr. 1/2013) este Buletin semestrial al Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu" Baia Mare şi cuprinde în paginile sale o mulţime de domenii şi aspecte ale vieţii spirituale de tot interesul pentru cititori şi colaboratorii instituţiei, în număr însemnat şi ei. Desigur primează problemele speciale şi de actualitate ale bibliotecilor publice, aşa cum reies din relatarea lui Ioan Roman despre a XXIII-a Conferinţă naţională a Asociaţiei bibliotecarilor din România, cu tema „Biblioteca – tradiţie şi inovare" şi din prezentarea programului Biblionet, făcută de coordonatorul judeţean Ştefan Selek, sub titlul „De ce au nevoie românii de biblioteci?" Din interviul cu doamna Toni Garvey, directorul Bibliotecii publice din Phoenix (Arizona), aflăm că şi americanii mai au nevoie de biblioteci, ba mai mult *„Biblioteca este cea mai democratică instituţie, e simbol al democraţiei americane"*, după cum afirmă interlocutoarea, neuitând să precizeze că *„Nu e simplu să treci de la un sistem de operare clasic la unul computerizat"*, ceea ce înseamnă, în esenţă, că munca bibliotecarului, numit acum specialist în ştiinţa şi tehnologia informării, constă în completarea şi îmbunătăţirea colecţiilor, actualizarea în permanenţă a bazei de date, diversificarea serviciilor şi creşterea promptitudinii lor, deoarece *„Mii de cărţi, CD-uri şi DVD-uri circulă în fiecare zi în acest sistem, pentru a onora comenzile cititorilor"*. Competiţia rămâne, aşadar, deschisă şi dăm dreptate Lidiei Kulikovski, directorul Bibliotecii municipale „B. P. Hasdeu" din Chişinău, când afirmă: *„Noi credem că a venit momentul să se pună capăt lamentării pe marginea vremurilor grele, crizei, situaţiei politice turbulente şi să vedem ce putem face pentru revitalizarea bibliotecilor"*.

PRO UNIONE (nr. 3-4/2012), revistă a Fundaţiei „Pro Unione", are şi ea un eveniment notabil: 15 ani de activitate neîntreruptă la Baia Mare. Primul număr al revistei a apărut în noiembrie 1998 şi de atunci au apărut 52 de numere, format carte şi cu un consistent spaţiu tipografic, cum se întâmplă şi acum, când întâlnim în cuprins studii şi articole de istorie, date şi documente din sinteze monografice, din colecţii de patrimoniu, precum şi teme actuale din ştiinţă şi societate, din cultură, literatură, artă, consemnări de manifestări cultural-ştiinţifice şi apariţii editoriale. În lipsa unei publicaţii cu profil muzeal, „Pro Unione" ţine locul la de toate pentru toţi cei interesaţi de istorie şi de reconstituiri documentare despre evenimente ale neamului românesc, în Maramureş, în ţară şi în lume. La 15 ani de apariţie, colectivul redacţiei revistei urează actualului preşedinte al Fundaţiei, prof. dr. Valeriu Achim, aflat în cel de al 90 an de viaţă, La mulţi ani! şi multă sănătate, iar tuturor celor care sunt alături de publicaţie şi cred în ea *„le adresăm calde mulţumiri şi le dorim rodnici ani de creaţie"*. Exprimăm consideraţie colegială şi din partea revistei „Nord Literar".

FAMILIA ROMÂNĂ (nr. 1/aprilie 2013), revistă pentru solidaritatea românilor de pretutindeni, trimestrial de cultură şi credinţă românească, cu apariţie la Baia Mare, consacră un extins număr de pagini „Fenomenului Săpânţa", analizat din diverse perspective şi ajuns astăzi element spiritual şi nu doar punct turistic de faimă internaţională. Lăudabilă este şi iniţiativa de a alcătui o bibliografie selectivă la temă, realizată de Aristiţa Borbei, ţinând seama că fenomenul cunoaşte interpretări din cele mai curioase pe plan mondial, din partea simplilor vizitatori până la specialişti cu competenţe universitare, după cum reiese şi din caleidoscopul internautic consemnat de Corina Şpan. Scriitorul Leo Butnaru de la Chişinău are darul de a traversa şi balansa subiectul în multitudinea de opţiuni *„râsu-plânsu"*, ori *„Râsu-Săpânţu sau ce este, cum este, de ce este cum este cimitirul, zis vesel"*. Se învederează că *„prin totalitatea epitafurilor pe care le conţine, renumitul cimitir de la Săpânţa poate fi «citit» ca o fascinantă nuvelă existenţialistă la persoana întâi, dar, încă din anii '30, transmisă prin «gura altcuiva» şi anume – a meşterului Ion Stan Pătraş. Doar meşter? Nu, ci artist-naiv total, mânuitor de daltă, penel, dar şi de condei poeticesc. S-a stins şi domnia sa, văleatul 1977, îndeletnicirea-i rămânând în grija şi priceperea unuia din învăţăceii săi, Dumitru Pop, zis Tincu (n. 1955). Deie-i Domnul viaţă lungă"*. Şi multă pace – zicem noi – peste moştenitorii acestui fenomen care stârneşte şi nedorite patimi mai mult sau mai puţin creştineşti.

REVISTE ŞCOLARE. La întâlnirea revistei „Nord Literar" cu elevi ai Liceului „Emil Racoviţă" din Baia Mare, ne-au fost prezentate, pe lângă creaţii ale elevilor, şi două reviste şcolare: „ADN" (Adevărul despre noi) şi „FLA(M)MES", ultima publicaţie bilingvă (în engleză şi în franceză). Din prima aflăm că *„Existenţa unei trupe de teatru, a unui cerc de teatru sau a unui opţional despre teatru într-o şcoală poate aduce cu sine cultivarea plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul dramaturgiei şi interesul pentru descoperirea abilităţilor dramatice"*, afirmă profesoara Tatiana Cauni-Coc, în Argument la cursul opţional Forme de sincretism în dramaturgie. Şi aici dăm peste un eveniment aniversar: zece ani de activitate a trupei de teatru „Masca", cu numeroase spectacole şi premii, în ţară şi în străinătate. Creativitatea elevilor e stimulată pe felurite căi, producând satisfacţii şi chiar uimire, precum în poezia lui Alex. Ciocaş: *„But it also charms me in some way,/It takes everything, it has no mercy/It's cold and dead but you still love it/So I stop and wonder.../Why is that? Why is that?"* De ce asta? Pentru că e minunat să ne uimim de ceea ce ni se întâmplă, mai ales când întâlnim Frumosul, Binele şi Adevărul.

ARTIFICIERUL

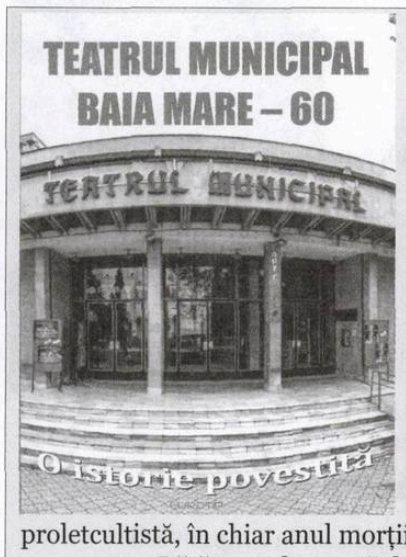

Teatrul băimărean sexagenar

Primii 60 de ani ai teatrului băimărean au trecut, spre regretul unora şi spre bucuria altora. La această vârstă s-ar putea spune că teatrul e bătrân, dar, schimbul firesc al generaţiilor îl menţine mereu tânăr, în consens cu spiritul artei, care se înnoieşte permanent. „Eu mă consider ultimul mohican", declară actorul Cornel Mititelu, din garda veche a slujitorilor scenei, iar actriţa Adriana Covaci, din grupul de actori tineri, îşi asumă responsabilitatea să „menţinem viu teatrul în Baia Mare". Aşadar, o predare de ştafetă, firească, într-un moment aniversar, încărcat de emoţii, însă menit a întreţine fenomenul teatral „în memoria locului", cum îl vedem conştient de acest adevăr şi pe primarul municipiului Baia Mare, Cătălin Chereches, el însuşi din rândul tinerilor spectatori dornici ca muza Thaliei să nu fie alungată din cetate, ci, dimpotrivă, să fie şi în viitor situată „pe poziţia ocupată în zilele glorioase". Se recunoaşte, indirect prin această apreciere, că teatrul băimărean, de-a lungul celor 60 de ani, a avut şi „zile glorioase", chiar dacă instituţia a fost fondată în plină epocă proletcultistă, în chiar anul morţii generalismului I. V. Stalin.

Dătătoare de seamă despre parcursul teatrului băimărean în această perioadă se vrea a fi şi publicaţia aniversară editată cu acest prilej şi intitulată: ***Teatrul municipal Baia Mare – 60. O istorie povestită***, volum coordonat de Oltiţa Cîntec şi imprimat cu eleganţă la Eurotip Baia Mare. În partea a II-a a volumului este reprodus ***Repertoriul Teatrului Municipal Baia Mare, 1952-2013***, stagiune de stagiune, deci, oferind cea mai reală şi elocventă imagine a evoluţiei vieţii teatrale, prin menţionarea pieselor şi dramaturgilor promovaţi pe afişul teatral, cu precizarea distribuţiei rolurilor din fiecare premieră, în total 394 de titluri, între care câteva sunt reluări, media fiind de 6 premiere pe stagiune. E un bilanţ totuşi semnificativ dacă ţinem seama de valoarea şi diversitatea repertoriului, incluzând opere dramatice din creaţia principalilor autori români şi scriitori din literatura universală, puşi în scenă cu concursul unor regizori şi scenografi de primă mărime ai vieţii teatrale autohtone, veniţi în principal din Bucureşti, Arad, Cluj-Napoca, Timişoara, Târgu Mureş, Oradea, Galaţi etc. Din păcate, lucrarea nu e însoţită şi de o bibliografie măcar sumară spre a evidenţia ecourile în presa scrisă a unor spectacole de referinţă ale scenei băimărene, nu puţine dintre ele fiind premiate la diverse festivaluri şi concursuri teatrale naţionale. Criticii dramatici şi teatrali se pot simţi lezaţi în efortul şi demnitatea lor de a fi părtaşi, seară de seară, la evenimente scenice care au bucurat mii de spectatori din succesive generaţii, lăsând, dincolo de zgomotul aplauzelor, mărturii scrise adunate în cărţi sau risipite prin ziare şi reviste de cultură ori de specialitate cum a fost publicaţia purtând chiar numele „Teatrul", iar ulterior „Teatrul azi". „Aşa se transmit informaţiile despre un spectacol", inclusiv video, cum cu îndreptăţire se pronunţă în interviul său Aurel Cucu, şeful secţiei Păpuşi.

Cei 60 de ani de existenţă instituţională se referă, în esenţă, la secţia Dramă. În decembrie 1952 s-a înfiinţat Teatrul de Stat, devenit ulterior Dramatic şi acum Municipal, iar ceva mai târziu, în 1956, Teatrul de Păpuşi, pentru ca Revista sau Estrada să se constituie în 1979, actualmente, prin unificarea lor, determinând funcţionarea unei singure instituţii cu trei secţii, manager general fiind actorul Claudiu Pintican. „Partea cea mai delicată este aceea de a reuşi să creezi o atmosferă plăcută de lucru şi de creaţie, având în vedere sensibilitatea şi felul special de a fi al oamenilor care îşi desfăşoară activitatea în teatre", după cum declară managerul în funcţiune şi care îşi propune, alături de întregul colectiv, să facă din teatrul băimărean „un centru artistic". Dorim succes şi La mulţi ani tuturor realizatorilor şi iubitorilor de teatru!

Traduceri

Peter BOYLE

Este poet şi traducător din limbile spaniolă şi franceză. Trăieşte în Sydney, Australia, unde lucrează ca profesor. A publicat mai multe volume de poezie, printre care ***Cloud Blue Crying*** (1997), ***Ce pictor a văzut în ochii noştri*** (2001), ***Museum of Space*** (2004) şi ***Apocrypha*** (2009). A primit numeroase premii pentru poezia sa, dintre care menţionăm „Queensland Premier's Award", în 2010. În 2013 a publicat cartea de poezie ***Towns in the Great Desert***. Traducerile sale din limba spaniolă, ***Anima: poems by José Kozer*** şi ***The Trees: selected poems by Eugenio Montejo***, au fost publicate în Marea Britanie.

Broaşte ţestoase

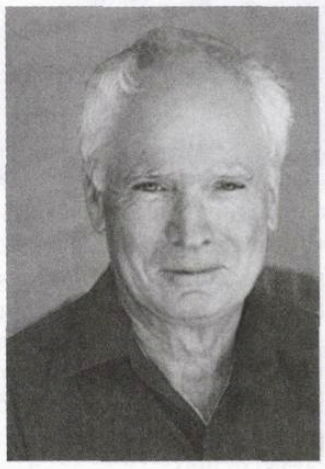

Pierdute printre
şobolani umflaţi pe
plantaţia de bananieri
în apropierea râului
mai bătrân decât
singurătatea noastră

acoperite de o tăcere
atât de completă
ele uită că transportă
amărăciune
din amintirile pământului

vara ca şi iarna
cu ochii lor atât de limpezi
ele înoată înspre mine.

De ce minotaurul este întotdeauna trist

Atât de mulţi ani sub pământ,
cu capul ameţit de la înfruntarea tuturor acestor
nori-amintiri.
Întotdeauna să fie piesa principală
a jocului puzzle al altcuiva.
Consumul nesfârşit al femeilor
nu l-a ajutat prea mult.
Şi astfel că în dimineaţa aceasta a ajuns în
împărăţia lui:
o înţeleaptă adunare a stâncilor,
o fetiţă încercând să picteze flori pe pietricele,
dar valurile le spală păstrându-le curate,
pe tronul său din faţa oceanului,
copacul cu privirea sa care spune
„şi eu am trăit în altă parte."

Scuze faţă de unicorni

A le cere scuze unicornilor este problematic. Ei înţeleg foarte rar scopurile noastre. Tandreţea este adesea văzută ca un gest de manipulare a unei temeri ce caută moartea – pentru sine şi pentru alţii. Unicornii dorm foarte confortabil în trafic intens, unde bâzâitul navetiştilor absorbiţi în preocupările lor îi face invizibili. A găsi un unicorn într-o pădure este ca şi cum ai adormi în limba engleză şi te-ai trezi fluent în Pashtun. Cineva poate chiar să fi făcut asta. Unicornii simt mai presus de toate incertitudinea noastră despre noi înşine, că nu ne aparţinem, slabul nostru talent în a recepta miracolul. Revenind la profanarea primară, inimile noastre încă tânjesc după unicorni. Am călcat pe oglindirile noastre înnorate din apele iazurilor întinse cât cerul. Deşi niciodată nu ne vor căuta pentru mâncare sau adăpost, unicornii sunt reticenţi să-şi abandoneze legenda lor despre existenţa noastră. Puritatea noastră constă în a nu ne fi născut încă.

Solja KRAPU

Poetă şi scriitoare suedeză, s-a născut în 1960 în Finlanda. La vârsta de cincisprezece ani a plecat la Umea, Suedia, pentru studii, împreună cu sora ei mai mare. În Suedia a devenit profesor de artă. Scrie în limba suedeză. Ca poet, ea a câştigat *Poetry Slam*, devenind campion al Suediei de două ori. Actualmente, a renunţat la activitatea sa profesională pentru a lucra ca poet şi interpret. A publicat cărţile de poezie ***Stones and clouds*** (1993), ***I need the busdriver*** (2002; versiune extinsă, 2003), ***The bell rings in, a big book with the alphabet*** (2004), ***It started som innocently with the kichen sink*** (2006), cărţile pentru copii ***I need my little brother*** (2002), ***A snowflakeday*** (2005), ***Little Villy*** (2005) şi romanul ***Ready for the cubbyhole*** (2005).

Dă-mi o grădină de pietre

Dragul meu,
nu îţi cer mult
dar dă-mi o grădină de
pietre
dă-mi axila ta
rămâi acasă cu mine
când plăcile tectonice se
mişcă
dă-mi o insulă de
mărime mijlocie
arată-mi câteva oraşe
dă-mi spaţiu
un şifonier, poate
ancorează-mă
îmbrăţişează-mă
include-mă
să devin axila ta
arată-mi un loc unde să stau în picioare
o zonă revendicată
un loc uitat
un chei într-o zonă slab populată
Nu îţi cer prea mult
dar dă-mi o epifanie
dă-mi spectacol şi dramă
un pic de bucurie spirituală
farmecă-mă, fă-mă să fiu uimită
arată-mi un pin care dansează
dă-mi note de 10 şi fără greşeală
poartă-mă
aşază-mă într-o cutie
deschide capacul
deschide
fii geamandura mea în apă
continuă să existi
îngrijeşte-mă când ziua se duce
îmbrăţişează-mă în axila ta
fugi cu mine
protejează-mă
fie-ţi milă de mine
fie-ţi milă
piaptănă-mă
sprijină-mi capul
dă-mi o grădină de pietre
ajută-mă să mă ţin pe picioare
fă-mă să supravieţuiesc
dă-mi suflu
şi toate motivele
stai treaz în timp ce eu dorm
lasă-mă să hibernez la tine acasă
creşte-mi calitatea vieţii
ia-mă acasă
păstrează-mă
fă-mi un sendviş
călătoreşte cu mine
fă-mă să continui să merg
ţine-mă în picioare
dă-mi o pivniţă pentru rădăcinoase

KOVACS Bertalan

Jüri TALVET

S-a născut la 17 decembrie 1945 la Pärnu, Estonia. Poet, eseist, critic literar, traducător. Doctor în litere la Saint Petersburg University (1981). Din 1992 este profesor la Universitatea din Tartu. A publicat mai multe cărţi de poezie şi zeci de eseuri şi articole critice de specialitate. Dintre volumele publicate, menţionăm ***Awakenings*** (1981), ***A Travel to Spain*** (1985), ***From Spain to America*** (1992), ***The Spanish Spirit*** (1995), ***Symbiotic Culture*** (2005), ***The Irrefutable Border*** (2005), ***A Call for Cultural Symbiosis*** (Canada, 2005), ***Un enfoque simbiótico de la cultura posmoderna*** (Spania, 2009), ***Una crida a la simbiosi cultural*** (Spania, 2009), ***Of Snow, of Soul*** (Canada, 2010), ***Del sueño, de la nieve*** (Spania, 2010). Pentru activitatea sa literară a primit mai multe premii şi distincţii, printre care *Juhan Liiv Poetry Prize* (1997), *Ivar Ivask Memorial Prize of Essay and Poetry* (2002), *Order of Isabel the Catholic* (1992) etc. A participat la diferite festivaluri internaţionale de poezie în Mexic, Lituania, Spania, Columbia, Slovenia, Belgia, Bolivia, România, Nicaragua.

Zboară înspre stup

Rândunici zboară
dinspre colţ,
inimi-săgeţi aurii
Una dintre ele eşti tu,
ai fost singură la piaţă,
pentru prima oară,
şi-acum te întorci acasă:
alergând - alergând
surâzând - surâzând,
voioasă - voioasă
îmbujorată cu cosiţe,
cu inima bătând,
şi în sacoşă cu o franzelă grea
de pâine bună de secară de Pärnu.

Unei pisici fără nume

Era o dimineaţă de duminică în timpul verii
şi soarele strălucea (aşa ar începe o poveste
pentru copii). Era o zi liberă, de vacanţă.
O pisică trecea strada.
Nu a avut timp să gândească
sau să-i facă pe ceilalţi să se gândească înţelept
în umbra irisului său încă verde.
Soarele se ridica tot mai sus.
Cerul albastru promitea libertate.
O mică grămadă însângerată de blană. Pisică.
Doar câteva oase. Ţi se arată care îţi este
locul. Meriţi să ţi se înalţe
un monument în cinstea ta.
Hurt. Kreutzwald. Peterson.
Tuglas. Tõnisson. Două Wildes.
Kalevipoeg[1]. Pisica! Cu sinceritate. Măcar atât.

[1] *Statui din Tartu, ridicate în onoarea unor reprezentanţi de seamă ai culturii şi ai politicii din Estonia.*

Scurtă scrisoare către Álvaro de Campos

Ce e realitatea? Doar o grămadă de oase. De aceea trebuie
să construieşti, doar de aceea ne imaginăm
amestecuri din cenuşă şi zori – pereţi care vorbesc,
ai unei case în care poate va locui o fetiţă.

Prezentare şi traducere: ***Elena Liliana POPESCU***

anul XI, nr. 7-8 (122-123), iulie-august 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Fantastic şi interpretare (II)*
PAG. 4-5 VITRINA
• Augustin COZMUŢA
- *Universul tandru al intimităţii*
- *Retorica bulgărului de sare*
• Mihaela ROTARU
- *Rugăciune în versuri... Ca tămâia înaintea Ta*
• Marian HORVAT
- *Numele trandafirului sau labirintul lumii medievale*
PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Arpegii literare. Istoria unui debut deloc eclatant (I)*
PAG. 7 ORFEU
• *Poeme* de Ioan PINTEA
PAG. 8 ANIVERSARE
• Gheorghe GLODEANU
- *Cornel UNGUREANU - 70. Călător prin geografia literaturii*
PAG. 9 ACADEMICA
• Gheorghe PÂRJA - *Al. Ivasiuc, despre o lume ieşită din albie*
• Horia BĂDESCU
- *De drag de Adam cel căzut din Rai în Logoslavia*
PAG. 10 TEATRU
• Marian ILEA - *Societatea de socializare din Medio-Monte*
PAG. 11 ESEU
• Daniela CĂPRAR - *Portretul scriitorului Mihail Sebastian în oglinda contemporanilor săi*
PAG. 12-13 INTERVIU
• *Aurel SASU - 70. Noi ceilalţi*
- interviu realizat de Augustin COZMUŢA
PAG. 14 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP - *Un traducător de cursă lungă: Antoaneta Ralian*
PAG. 15 POEZIE
• *Versuri* de Alexandru BONAŢ şi Doina PETRULESCU-ANTON
PAG. 16 PROZĂ
• Mircea POP
- *Aventuri cu uliul Sam*
PAG. 17 INTERPRETĂRI
• Terezia FILIP - *Eminescu - farmecul hipnotic al frumuseţii*
PAG. 18 PORTRETE
• Negoiţă LĂPTOIU - *Gânduri la o aniversare - Traian Moldovan*
• Ion TALOŞ - *Iordan Datcu sau verva unui octogenar*
PAG. 19 PROZĂ
• Ion M. FELEA
- *Fericită poveste fără sfârşit*
PAG. 20 POEME
• Ciprian CHIRVASIU
- *Nimeni, nimic, niciodată (II)*
PAG. 21 COMENTARII
• Vasile LESCHIAN
- *O consacrare poetică şi un debut*
PAG. 24 TRADUCERI
• George Elliott CLARKE
- *prezentare şi traducere: Ana OLOS*

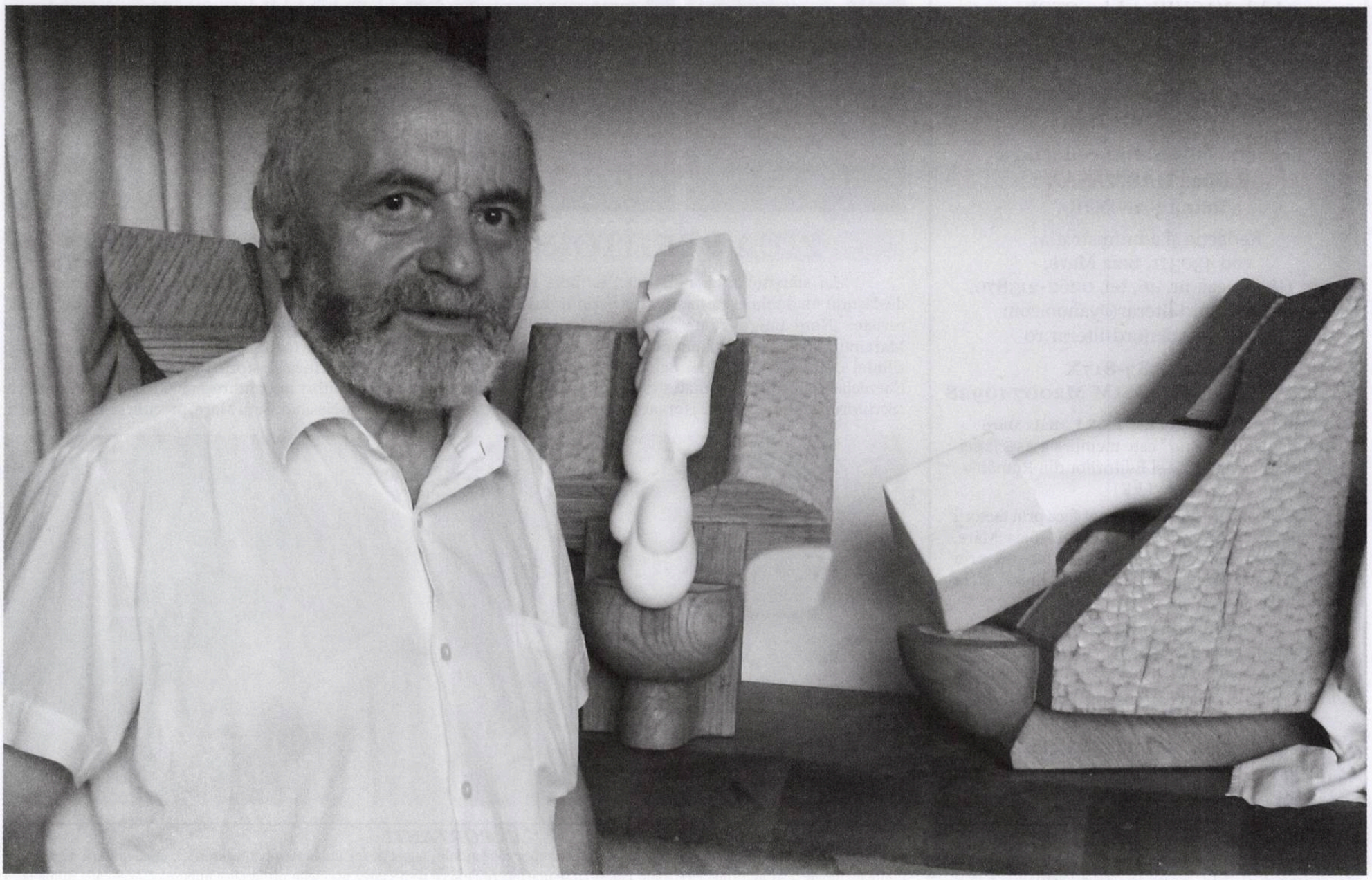

Acest număr este ilustrat cu lucrările sculptorului Traian MOLDOVAN

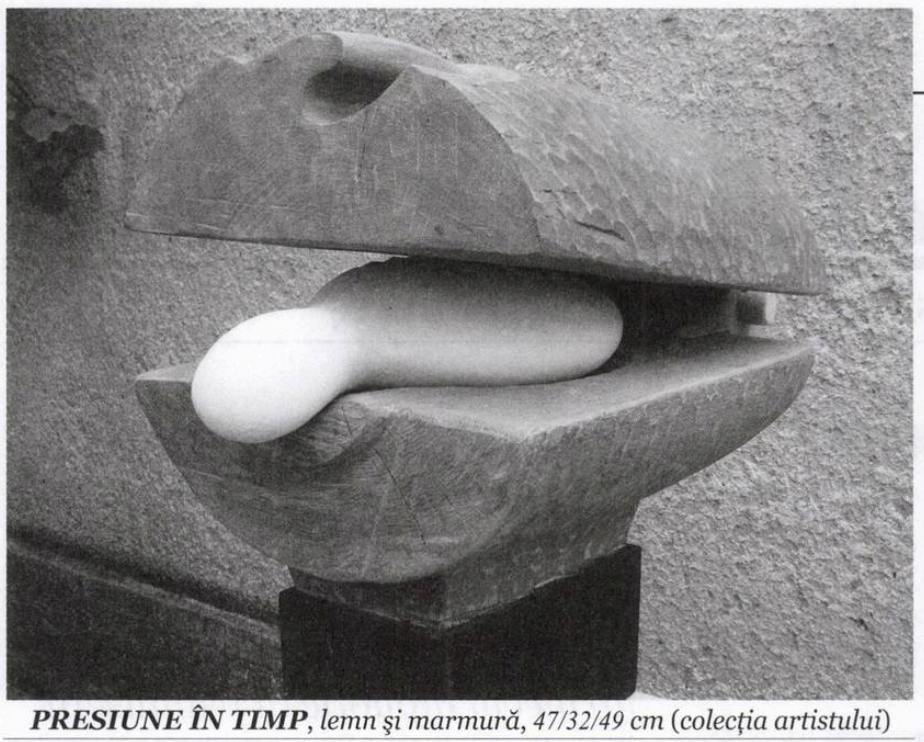

***PRESIUNE ÎN TIMP**, lemn şi marmură, 47/32/49 cm (colecţia artistului)*

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacţie: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

5 948485 970010

24 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• ***Părintele Nicolae Steinhardt şi fascinaţia credinţei***, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2013;
• George Vulturescu, ***Grota şi literele***, versuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• *** ***Dorel Petrehuş - Amprenta omului***, album editat de Consiliul Judeţean Satu Mare, de Muzeul Ţării Oaşului - Negreşti Oaş şi de Asociaţia Artistică Art Bunavestire, Editura Eurotip, Baia Mare, 2013;
• *** ***România Occidentalis - România Orientalis: volum omagial dedicat prof. univ. dr. Ion Taloş***, editat de Alina Branda, Ion Cuceu, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009;
• Nicolae Scurtu, ***G. T. Kirileanu şi contemporanii săi***. Vol I: ***Scrisori către N. Iorga***, Editura Acţiunea, Piatra-Neamţ, 2012;
• Pavel Şuşară, ***Sissi***, ilustraţii şi concepţie grafică: Mircea Bochiş, scanare, procesare foto şi pregătire pentru tipar: Claudia Tache (Veethividangan), Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2013;
• Mircea Popa, ***Ion Agârbiceanu - constelaţia realului***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Ioan Nistor, ***Accente deschise: cărţi şi autori din Nord-Vest***, Editura Citadela, Satu Mare, 2012;
• Monica Grosu, ***Literatura Apusenilor. O incursiune***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;

REVISTE:

• „Acolada", nr. 6/2013, Satu Mare;
• „Argeş", nr. 6/iunie 2013, Piteşti;
• „Citadela", nr. 4-6/2013, Satu Mare;
• „Cultura", nr. 19, 20, 21, 22/iunie 2013, Bucureşti;
• „Dacia literară", nr. 7-8/2013, Bucureşti;
• „Litere", nr. 5/mai 2013, Târgovişte;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr. 6/iunie 2013, Bucureşti;
• „Mişcarea literară", nr. 1/2013, Bistriţa;
• „Oglinda literară", nr. 139/iulie 2013, Focşani;
• „Orizont", nr. 6/iunie 2013, Timişoara;
• „Ramuri", nr. 6/2013, Craiova;
• „Repere literare", nr. 2/2013, Ploieşti;
• „România literară", nr. 27, 28/iulie 2013, Bucureşti;
• „Familia română", nr. 2/iunie 2013, Baia Mare.

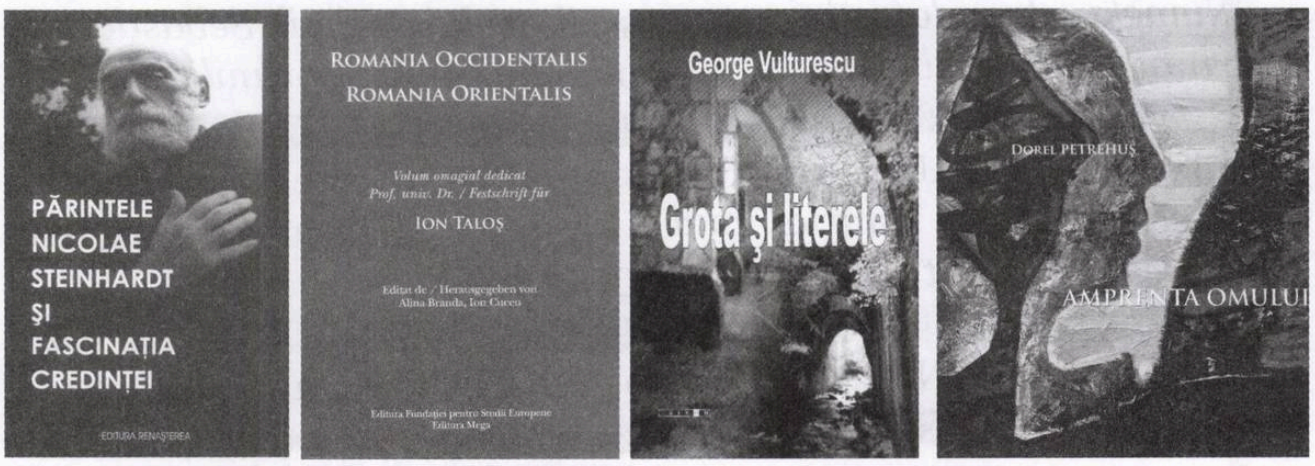

ZIUA SCRIITORULUI ŞI ZILELE REVISTEI

La sfârşitul lunii iunie a.c., în Baia Mare s-a desfăşurat un dublu eveniment: Ziua Scriitorului şi Zilele revistei „Nord Literar", sub egida Consiliului Judeţean Maramureş (preşedinte: Zamfir Ciceu) şi cu sprijinul Consiliului Local şi al Primăriei Baia Mare (primar: Cătălin Cherecheş). Juriul desemnat a decis să acorde titlul de „Scriitorul anului" lui Săluc Horvat (pentru un scriitor consacrat) şi Adelei Naghiu (pentru un scriitor în devenire). De asemenea, s-au acordat premiile revistei „Nord Literar" scriitorilor: Vasile Igna (pentru „Opera omnia"), Dorel Macarie (poezie), Ioan Groşan şi Marian Ilea (proză) şi Mircea Popa (critică şi istorie literară). La evenimente au participat scriitori maramureşeni şi invitaţi din judeţele Cluj, Bistriţa-Năsăud, Satu Mare, precum şi din Bucureşti.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

FANTASTIC ŞI INTERPRETARE (II)

Cosmin Perţa are curajul de a se apropia de o literatură greu de definit, dar fascinantă prin provocările lansate cititorului. Bine documentat, ştie să se folosească de sugestiile oferite de teoria literară contemporană, ipotezele avansate fiind verificate prin trimiterile la text. Nu trece în revistă temele specifice acestei literaturi, ci propune o tipologie specifică fantasticului de interpretare, asumându-şi chiar riscul ca tipologia propusă să rămână incompletă. Reconstituind metamorfozele fantasticului, Cosmin Perţa ştie să aleagă citatele cele mai elocvente care îi servesc demonstraţia. Exegetul parcurge un număr impresionant de studii dedicate fantasticologiei, plasându-ne în miezul fenomenului. Dacă în cazul fantasticului terifiant există o distincţie clară între real şi imaginar, în cazul fantasticului metafizic, de interpretare, asistăm la suprapunerea celor două lumi. Pagini bine argumentate analizează statutul personajului martor şi actor în proza fantastică, dar nu este ignorat nici rolul cititorului. Meritul esenţial al observaţiilor lui Cosmin Perţa constă în faptul că, spre deosebire de alte interpretări deja clasicizate, ele relevă actuala condiţie a literaturii fantastice. Dincolo de infiltrarea fantasticului în toate domeniile prozei, trebuie să recunoaştem că există şi azi o galerie de autori specializaţi în proză fantastică, fenomen ce vorbeşte de viabilitatea genului.

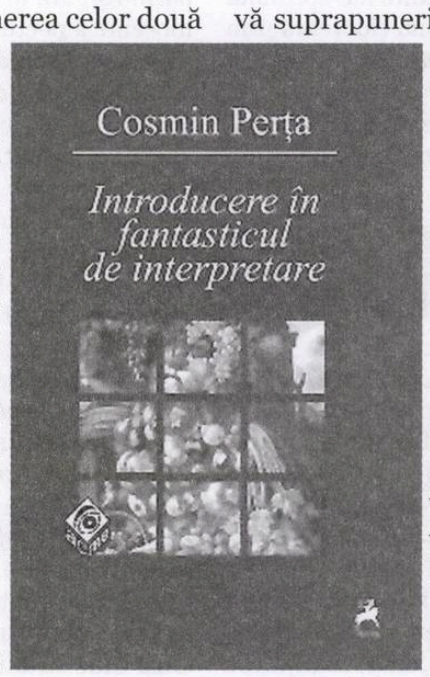

Investigaţia de factură teoretică este urmată de un ***Corpus analitic*** în măsură să ilustreze ideile teoretice ale criticului. Înainte de toate, Cosmin Perţa vorbeşte de ***Fantasticul psihologic şi cele trei deturnări ale cititorului***. Textele comentate sunt semnate de autori de referinţă, aparţinând literaturii române şi universale: ***Generalul armatei moarte*** de Ismail Kadare, ***A doua invazie a marţienilor*** de Boris şi Arkadi Strugaţki, ***Trenul de noapte*** de Ioan Groşan, ***Ultima iubire la Ţarigrad. Îndreptar de ghicit*** de Milorad Pavic.

Cele trei deturnări ale cititorului de care vorbeşte exegetul ţin de subiect şi de premisele naraţiunii, de atmosferă şi de ambiguitatea sensului. O problemă peste care se trece uşor este aceea dacă aceste texte ţin într-adevăr de fantastic sau conţin doar elemente fantastice. Oare ***Marţienii şi lovitura de stat*** nu reprezintă mai mult o parodie a literaturii S.F. decât o naraţiune aparţinând fantasticului psihologic? De asemenea, textul lui Milorad Pavic, ***Ultima iubire la Ţarigrad. Îndreptar de ghicit***, este inclus în sfera fantasticului psihologic, dar apoi se afirmă despre el că aparţine realismului magic balcanic. Din păcate, exegeza nu elimină suprapunerile, contaminările dintre diferitele forme ale fantasticului, mai uşor de delimitat în plan teoretic. Dar vina nu este a lui Cosmin Perţa, ci a subiectului supus investigaţiei. Lectura este făcută dintr-o perspectivă specifică fantasticologiei şi relevă trăsăturile specifice genului. Este semnalat mixajul dintre real şi fantastic specific fantasticului psihologic, care oferă mai multe chei de lectură, dar care nu distruge ambiguitatea textului. Din păcate, exegeza nu rezolvă suprapunerile dintre fantasticul de interpretare şi cel modernist, recunoscute chiar de către exeget! Multe din trăsăturile enumerate ca fiind caracteristice fantasticului de interpretare sunt specifice şi aşa-numitului fantastic modernist. Pentru a nu mai adăuga că şi fantasticul terifiant (modernist) este până la urmă tot unul psihologic. Cosmin Perţa recunoaşte marea diversitate a textelor analizate, unite prin faptul că se află la limita fantasticului modernist. Exegetul afirmă că fantasticul psihologic pur nu există, deoarece el se suprapune peste alte categorii narative. De altfel, considerăm că nu putem vorbi de un fantastic psihologic, deoarece toate formele de fantastic mizează pe psihologie.

Bune se dovedesc premisele de la care porneşte discuţia despre fantasticul absurd. Criticul vorbeşte chiar de eroarea de a confunda sau de a substitui cele două categorii. Cosmin Perţa relevă suprapunerile şi alternanţele dintre fantastic şi absurd, iar pentru a-şi ilustra ideile alege trei tipuri de naraţiuni, diferite, dar care urmează aceeaşi logică. Păcat că la fiecare subcategorie nu se dă o listă mai lungă de autori şi de opere pentru a se vedea din ce s-a făcut selecţia. Analiza se opreşte la ***Pâlnia şi Stamate*** de Urmuz (de ce nu la toate textele din volumul ***Pagini bizare***?), la prozele scurte ale lui Daniil Harms din volumul ***Mi se spune capucin*** şi la ***Manualul întâmplărilor*** de Ştefan Agopian. Autorul defineşte conceptul de fantastic absurd, iar lecturile sale de text sunt ingenioase, merg în profunzime. Fantasticul absurd este considerat drept cea mai instabilă formă de manifestare a fantasticului de interpretare, dar şi cea mai surprinzătoare. Nu ar fi stricat ca textele selectate să fie incluse într-o tradiţie, în care opera lui M. Blecher – apreciată la justa ei valoare doar în perioada modernă şi în cea postmodernă – merita să fie menţionată. Aceasta în condiţiile în care, după cum constatăm, exegetul nu se opreşte exclusiv la textele din a doua jumătate a secolului XX. Ne întrebăm apoi firesc de ce lipseşte Sorin Titel cu ***Lunga călătorie a prizonierului***? Ne putem întreba şi de ce lipseşte Kafka. Credem că în observaţiile sale, Cosmin Perţa ar fi fost ajutat de prima carte a lui Sergiu Pavel Dan, ***Proza fantastică românească***. Cea recentă, ***Feţele fantasticului***, care este menţionată la bibliografie, nu este o simplă reeditare, merge pe alte căi. Criticul are meritul indiscutabil de a ne oferi o tipologie personală, dar aceasta nu este dublată de o imagine de ansamblu asupra fantasticului românesc şi a celui est-european.

Şi capitolul dedicat ***Fantasticului minimalist*** se deschide cu circumscrierea premiselor. Cosmin Perţa numeşte fantastic minimalist *„acea manifestare a supranaturalului care are loc o singură dată în cadrul unei naraţiuni şi care fie o modifică substanţial, fie este într-atât de discretă încât este trecută cu vederea"*. Textele propuse sunt ***Demoniada*** de Mihail Bulgakov, ***Cearcănele floretei*** de Gherasim Luca, ***Ora spre zero*** de Mircea Nedelciu, ***Latrina părăsită*** de Jaroslav Hasek, ***Acul*** de Dusan Mitana, ***Fratele Francisc*** de Karel Čapek, ***Simeon făcătorul de minuni*** de Danilo Kis. Este interesant că exegetul oferă cele mai numeroase exemple tocmai acolo unde fantasticul este cel mai puţin prezent. Surprinde faptul că, uneori, se ignoră capodopere precum ***Maestrul şi Margareta***, preferându-se textele mai puţin reprezentative ale autorilor investigaţi. De altfel, vorbind de capodopera celebrului scriitor rus, Cosmin Perţa recunoaşte că există şi alte tipuri de fantastic decât cel modernist şi cel de interpretare. Ca urmare, tipologia propusă se dovedeşte restrictivă în comparaţie cu marea diversitate a fenomenului.

***EXPANSIUNE**, lemn şi marmură, 40/26/38 cm (c.a.)*

Fantasticul delirant este definit în comparaţie cu cel oniric, fiind provocat fie de un drog, fie de o traumă afectivă foarte puternică. Textele selectate spre comentariu sunt ***Moskova-Petuşki*** de Venedikt Erofeev şi ***Travesti*** de Mircea Cărtărescu. Surprinde absenţa trimiterilor la povestirile din volumul ***Nostalgia***, unde fantasticul este mult mai prezent. Dincolo de orice observaţii, lucrarea lui Cosmin Perţa incită la dezbateri. Suntem de părere că, în finalul investigaţiilor sale, ar fi fost interesant ca doctorandul să dea o listă de autori şi de opere din literatura română şi din literatura universală (sau cel puţin din cea central şi est-europeană), ilustrându-se astfel mult mai pregnant tipologia propusă. Rămânem surprinşi să citim o lucrare despre fantasticul din a doua jumătate a secolului XX, bine documentată din punct de vedere teoretic, dar din care nu aflăm care sunt cei mai buni autori de proză fantastică din literatura română contemporană. De asemenea, în ciuda numeroaselor titluri vehiculate, multe de ultimă oră, surprinde absenţa din bibliografie a unor nume precum Adrian Marino, Ilina Gregori, Ovidiu Ghidirmic, Ioan Vultur, Ion Biberi, Marina Cap-Bun, N. Steinhardt. Dintre cărţile străine ar merita adăugate: Jean-Baptiste Baronian, ***Un nouveau fantastique, esquisse sur les métamorphoses d'un genre littéraire***, Editions l'Age d'Homme S.A., Lausanne, 1977 şi mai ales lucrarea de referinţă a lui Jean Fabre, ***Le miroir de sorcière. Essai sur la litterature fantastique***, José Corti, 1992. De asemenea, Sergiu Pavel-Dan este citat doar cu una din lucrările sale, ***Feţele fantasticului*** (2005), deşi în ***Proza fantastică românească*** (1975) propune o interesantă tipologie a genului.

În concluzie, în ciuda observaţiilor posibile ce nu scad însă meritele certe ale unei lucrări incitante, putem afirma că Adrian-Cosmin Perţa a reuşit să realizeze o cercetare migăloasă, complexă şi originală despre un fenomen extrem de controversat şi greu de definit precum literatura fantastică. Răspunzând cu brio la provocările dificile ale genului, tânărul critic are meritul de a şti să îmbine, într-o manieră personală, sugestiile oferite de teoria literară cu analiza de text. În plus, de multe ori, se ocupă de scrieri de ultimă oră, ce nu s-au situat încă în atenţia exegeţilor.

Augustin COZMUȚA

UNIVERSUL TANDRU AL INTIMITĂȚII

De atâtea ori se spune că valoarea supremă a vieții este iubirea și că fără dragoste nimic nu e, nici măcar roman. Dacă iubirea mișcă soarele pe bolta cerească și alte astre își urmează drumul în deplină armonie cosmică, de ce oamenii de pe pământ nu ar căuta o asemenea cale ce le-ar putea aduce fericirea? Numai că ființa umană e mult mai complicată și mai contradictorie, chiar dacă destinul ei pare dependent și stă scris în astre, a căror conjuncție este la fel de capricioasă precum relațiile dintre indivizi, adică imponderabile, imprevizibile și cu totul inefabile. În această zonă a psihicului uman își fixează antenele de fin observator social prozatorul Cornel Nistea cu romanul său ***Întâlnirile mele cu Orlando*** (Editura Unirea, Alba Iulia, 2012), după ce o similară tentativă de scrutare a meandrelor sufletului omenesc realizase și în anteriorul volum, intitulat ***Ritualul bestiei. Amintiri din șezlongul albastru*** (2008). Epoca e cam aceeași, obsedantul deceniu întunecat al dictaturii plebeiene, iar raporturile individului cu istoria cunosc cam aceleași distorsiuni, datorate în principal factorului politic obstrucționist și reducționismului ideologic mutilant la adresa libertății. Nuanțând și mai mult evenimentele vremii, descrise cu același „*realism al memoriei*", Cornel Nistea își așază demersul epic sub o idee generoasă, desprinsă de astă dată nu din Nietzsche, ci din Bergson, și anume că „*Iubirea este singura aducătoare de fericire pură*", derivând pentru sine aprecierea că, fără o „*împlinire în doi*", „*viața nu are sens...*". Ca atare, plonjarea în intensitatea trăirilor personajelor se face cu o tandrețe cuceritoare și convingătoare, căpătând extensie sporită în raport cu radiografierea climatului social în care se petrec evenimentele, invocate acum mai puțin tezist decât în precedenta scriere, fără a cădea totuși în extrema cealaltă, a intimismului pur. Avem de a face tot cu conturarea unui univers determinist, echilibrat și bine structurat, în care însă „*atomii*" se mișcă mult mai liberi, cu acea specificitate dată de propensiunea spre dimensiunea etică și estetică a lucrurilor. Romanul se prezintă ca o reușită demonstrație despre locul și rolul pe care intimitatea îl joacă în viața omului și despre felul în care reușita și eșecul și-o dispută cu șanse egale în evoluția nestatorniciei sorții umane. Știm ce să alegem din viață astfel încât să nu pierdem acele „*mici bucurii pe care adeseori oamenii uită că există sau nu le iau în seamă*", cauzându-și singuri frustrări și neîmpliniri sentimentale, cu răbufniri de nemulțumire și de revoltă în plan social? Pe o asemenea traiectorie sinuoasă sunt călăuziți cei doi protagoniști ai narațiunii, scriitorul Horațiu și pictorul Orlando, personaje generice, deși cu nume, fiind alter ego-uri ale autorului și tinzând să ilustreze „*pătimirile creatorilor de orice fel*", mai ales într-un sistem politic abrutizant și insensibil la subtilitățile unei arte elevate. Cu mână sigură sunt elaborate dialogurile dintre cei doi, în secvențe deopotrivă publice și private, în ambianța atelierului pictorului ori în lumea boemă a teraselor și a sălilor de expoziții, reflectând lupta interioară pe care fiecare artist o poartă spre a se înțelege pe sine și a se face înțeles de mulțime, aspirând, dacă nu spre o vană glorie, măcar spre o firească recunoaștere a valorii. În această luptă intimă, iubirea acționează ca un revelator, menit a stimula și întreține fiorul creației și a îndepărta sentimentul ratării și al insuccesului, în artă și în viață simultan. Aici tehnica construcției epice își spune cuvântul și Cornel Nistea o strunește cu efecte notabile atât în planul interiorității, al crezului artistic propriu: „*În artă sau ești mare, sau ești nimic*", cât și al impactului cu societatea: „*Ne descoperisem victime amândoi ale sistemului*". Balansul între cele două perspective asupra intimității face, la fel, interesantă aprofundarea cunoașterii realității prin intermediul artei. Este în acest punct o contribuție originală remarcabilă pentru un scriitor care se confruntă cu o problematică deloc comodă și doar aparent convențională. Dreptul la intimitate al individului, implicit la iubire ca o stare sacră a omului, se lovește sau este lovit de un mecanism politic opresator cum este sistemul dictatorial comunist, din captivitatea căruia spiritele cu adevărat libere simt nevoia să evadeze, asumându-și curajul și responsabilitatea salvării conștiinței de sine. Episodul contactului cu atmosfera Primăverii de la Praga este concludent în privința schimbării lăuntrice petrecute în înțelegerea lucrurilor de către exponenții libertății de creație, cu răsfrângeri însă și asupra oamenilor alienați de dictatură și care „*nu-și pot imagina că se poate și altfel*". Da, se poate și altfel trăi și iubi, învingând umilința și lașitatea, frica de moarte, sperând în „*binele din viitorul despre care nu știam cum o să fie, doar că el ar putea exista*". Opțiunea lucidă pentru cultivarea intimității, cu adagiul eternei nevoi de tandrețe, este reprezentată în cazul Pictorului prin abordarea în tablourile sale a temei nudului, iar în cazul Scriitorului prin pasiunea de a descoperi adevărul iubirii în ipostaze dintre cele mai inedite ale eternului feminin, căruia să-i dea expresie cât mai elocventă prin autenticitatea scrisului său: „*Mă simt bine în postura asta critică, ba sunt chiar încântat de curajul meu, acum când scriu*". E scrisul mărturie de viață și temă de reflecție, dovadă a felului în care se manifestă în om elanul creator.

RETORICA BULGĂRULUI DE SARE

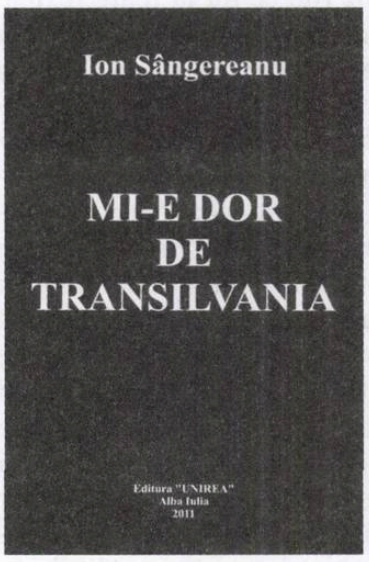

O tonalitate aspră și o structură cristalină dovedesc versurile poetului Ion Sângereanu (1941-2008), adunate într-o antologie intitulată ***Mi-e dor de Transilvania*** (Editura Unirea, Alba Iulia, 2011), ediție îngrijită de Gheorghe Dăncilă, care scrie și o binevoitoare prefață despre „*talantul*" necheltuit al autorului, retras în lumea umbrelor după „*o suferință îndelungată*". Cu adevărat, în poetul Ion Sângereanu, prin prisma debutului și a evoluției liricii sale, colegii de generație și studențe clujeană au investit, în anii '60 din trecutul secol, multe speranțe, în parte confirmate de volumele publicate: ***Cu taxă inversă*** (1973), ***Cenușa verii*** (1977), ***Starea brumei*** (1985) și ***Ieșirea din amurg*** (2002), cărora, în antologia la care facem referință, li se adaugă poezii din reviste și altele inedite din manuscrisele rămase de la autor, înmormântat în cimitirul din Ocna Mureș, unde s-a și născut de altfel. Avea o fire tranșantă și sigură de sine, așa cum l-am cunoscut în ipostaza de coleg de facultate, alături de Ion Alexandru, Ana Blandiana, Gheorghe Pituț, Matei Gavril și alții care atunci și-au conturat voci de început în resurecția lirismului vremii, debordând cu entuziasm și elan tineresc viziunea dogmatică asupra poeziei reprezentată de proletcultism și defunctul realism socialist. În felul său de a gândi și înțelege lumea avea o atitudine viguroasă și, în ciuda vieții de boem, și-a cultivat convingeri estetice bine întemeiate pe tradiția valoroasă a poeziei românești și universale, redescoperită și restituită prin scriitori interbelici și traduceri de anvergură. Verbul lui avea forță originală și putere de verdict în retorica rostirii, așa cum simțeam atunci și deducem și acum dintr-un poem precum ***Ulysse***, dedicat lui Nicolae Drăgan, și el poet cu apartenență albaiuliană, dar cu existență mai retrasă și mai discretă în manifestări publice. Înzestrat cu simț dramatic pronunțat, Ion Sângereanu își regiza ieșirile în scenă și arbora un chip de *poeta vates*, în buna tradiție a liricii transilvane, de la Andrei Mureșanu prin Octavian Goga până la Mihai Beniuc, adăugându-le și o nuanță sentimental elegiacă, deprinsă din lectura

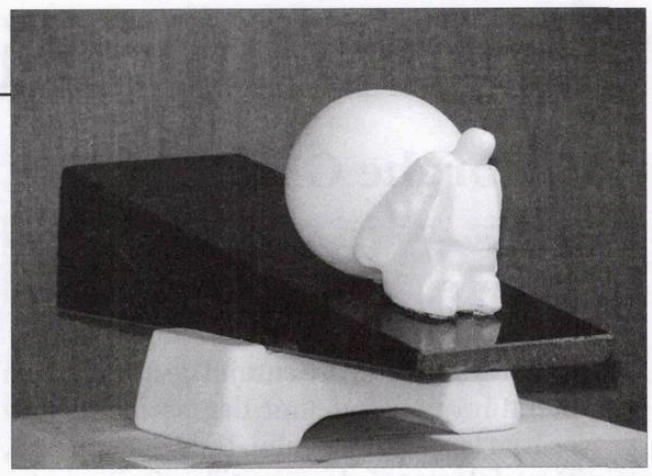

***ZĂDĂRNICIE**, marmură și granit, 18/46/11 cm (c.a.)*

proaspătă a unor poeți ruși și sovietici, în vogă atunci, de-ar fi să-i amintim doar pe Esenin și Evtușenko: „*voi merge, prieteni, să mai văd/grădina care mi-a rămas/la mine-acasă, îngrădită/de timpul mort al unui ceas.../voi auzi ca de departe/cocoș strigând a lepădare/de cine, Doamne, să mă lepăd/din toată astă lume mare?*" (***Elegie***). Dacă Ion Creangă se vedea „*un boț de humă cu ochi*" venit pe lume din spațiul de basm al copilăriei, Ion Sângereanu se simțea „*un bulgăre de sare*" menit a înfrunta cu stoicism loviturile ca de ocnaș ale unei sorți nedrepte încă de la naștere, similare cu a unui „*orfan al luminii*" (***Declarație***). Peisajul casei părintești are în amintirea traumatizată a sensibilității inocente a poetului accente sumbre și note coșmaresti: „*Tata are o poliță-n cămară/pentru sticle goale de țuică amară/mama, o poliță-n casă/pentru câteva linguri și vasă.../tata ca un smintit a băut/mama, supusă, mereu a născut/polițele mai sunt și acum/cu sticlele goale, cu vasele pline de fum/așteaptă un semn, al nu știu cui/să se facă statui...*" (***Lângă mina părăsită***, ***Tatălui meu***). Din această atmosferă cu lacrimi de sare brăzdând o față greu încercată de suferință, eul poetic se revoltă și luptă să iasă la lumină cu pași cristici pe *via dolorosa*: „*Aceasta e crucea tatălui meu/sădiți-i la rădăcină/cântece ce se cântă prin cârciumi/tata a băut și-a crescut/șapte copii, pe drumul acesta/dintre crâșmă și casă/sădiți-i, deci, cântece/întru pomenirea copiilor/care i-au pus crucea asta/să poată dormi...*" (același poem, în volumul ***Cu taxă inversă***). Dacă ar fi fost consecvent cu această linie dură și profundă de sorginte telurică, retorica „*bulgărului de sare*" nu s-ar fi diluat în soluții apoase, menite a lua forma vasului în care erau turnate în epocă multe versuri patriotice, chiar bine strunite și nobil intenționate, dar care treptat s-au echivalat cu o draconică abdicare: „*Pierdut-am gustul sării cum se pierde/Îngenuncherea – atunci când te ridici*" (***Gând***), trezind conștiente regrete târzii: „*Și simt atunci vinovăția lașă/De-a nu fi cum am fost la început,/Să văd cireșe roșii lângă casă/Dar sufletul să-mi fie nevândut*" (***Cireșele dintâi***). Pe tot acest traseu contradictoriu, cu momente de înălțare, dar și de cădere, se simte ceea ce în evocarea finală din antologie istoricul literar Ion Buzași numește „*revelația unei schimbări la față*", redobândirea conștiinței de sine autentice, pe măsura talentului ajuns în situația sisifică a ***Ieșirii din amurg***: „*În zvârcolirea ultimă și gravă/Lumina e puțină și n-o vezi/E ca o urmă galbenă, bolnavă/Ce-o lasă o omidă prin livezi*" (***Nu mai e timp***). Nu mai e timp de întoarcere a poetului la uneltele sale, deși cu disperare se recunoaște voința de a recâștiga „*sarea pământului*", accesul la esențe perene, la sentimente și mărturisiri definitorii, cum ne lasă să percepem acest efort creator, de recuperare a izvoarelor adânci și trainice, ciclul de ***Sonete*** și alte poeme cu alură de elegii filosofice și de dragoste: „*Acum e vremea luptelor pe față/Cuvine-se cu sânge să hrănesc/Slova aceasta despre viață/Pe care azi mă răstignesc/Ca pe o cruce înălțată/Din peana mea...*" (***Acum***). Antologia aniversară, când poetul ar fi împlinit șaptezeci de ani, în 2011, deși cu un titlu edulcorat și impropriu pentru realul spirit al poeziei lui Ion Sângereanu, aduce totuși în prim-plan un „*dor de Transilvania*" consonant ca retorică cu destinul de jertfă al lui Avram Iancu: „*Și i-au ales, în munți, un loc de taină/La Țebea, într-un colț de țintirim/O, ce n-am da ca să avem și noi/O lavită pe care să murim...*" (***Ultima toamnă a Ianculuí***), Autorul care își sfida contemporanii cu versul „*Statuile din parcuri sunt minciuni*" pare a-și fi ridicat totuși și sieși o statuie de sare în mormântul pecetluit cu durere din Ocna Mureș, spre o pioasă amintire a ființei prin multe din versurile sale memorabile: „*Așa că noaptea rămâne soioasă/Și cuprinde întregul pământ/Numai în Agora, la mine acasă/Îmi ridic o cetate sprijinit de cuvânt*".

***CONTEMPLARE ATEMPORALĂ**, piatră, lemn, 31/27/50 cm (c.a.)*

Mihaela ROTARU

RUGĂCIUNE ÎN VERSURI... CA TĂMÂIA ÎNAINTEA TA

În anul 2002, la Editura Ariadna, Baia Mare, apărea volumul de poezii ***...Ca tămâia înaintea Ta***, un succes de mare ecou, nu numai în plan literar, ci şi cultural, în general privind, ştiut fiind faptul că, încă de pe atunci, preotul Radu Botiş era o personalitate marcantă a spaţiului cultural (a transgresat de mult graniţele băimărene, prin activa sa manifestare pe diverse şi atât de numeroase paliere!).

Acest mănunchi de poezii, de o sensibilitate aparte, a fost premiat la secţiunea *Volum de debut*, în cadrul *Festivalului PRO UNIONE*, Ediţia a II-a, Baia Mare, în decembrie 2001, obţinând premiul Editurii Ariadna pentru poezie religioasă. De asemenea, această apariţie tipografică marca atunci al patruzecilea titlu publicat la această editură, număr cu o simbolistică demnă de luat în considerare, în ideea în care, după cum se afirmă adesea printre noi, nimic nu e întâmplător. Această afirmaţie musteşte de adânci semnificaţii, autorul este pe deplin conştient de profunzimile pe care le conţine un număr esenţialmente magic, sau sacru, mai bine spus. *Creaţia* (literar vorbind) presupune *jertfă*, jertfă de sine, jertfă de ceilalţi. Patruzeci de zile de post, de rugăciune, de asceză, *„suire pe brânci"*, *„frământare mii de săptămâni"* în termeni arghezieni consacraţi. *„Cuvintele potrivite"* presupun nu numai *„slova de foc"*, talentul-talantul cu care sunt înzestraţi aleşii, harul, sclipirea de divinitate, care, la unii... devine explozie de lumină. *Creaţie* înseamnă şi *„slovă făurită"*, elaborată, lucrată, îndelung şlefuită, precum un făurar sau un meşter artizan se apleacă asupra obiectului muncii şi ostenelilor sale.

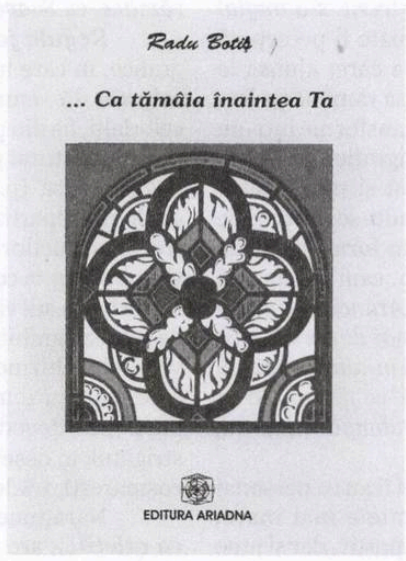

Homo artifex, Radu Botiş se dedică ardent *Creaţiei*, într-o strânsă împletire cu vocaţia sa de teolog. Sălăjean prin obârşii, clujean de formaţie intelectuală (licenţiat al Universităţii *Babeş-Bolyai*, Facultatea de Teologie), maramureşean, în cele din urmă, părintele Botiş preia din cele trei zone cunoscute mental, intelectual, spiritual frânturi de trăire şi de emoţie. Acest lucru transpare în mod evident în versurile sale, în limbaj, în modurile de manifestare. Poeziile cu tematică religioasă, până la apariţia acestui volum remarcabil, au fost publicate în diverse reviste, printre care „Credinţa ortodoxă" (Episcopia Romanului), „Cruce şi Înviere" (Bucureşti), „AloPlus" (Cluj-Napoca), precum şi într-un volum antologic, publicare ce i-a adus, în anul 2000 locul II la *Concursul Literar de Inspiraţie Spiritual-Creştină* de la Bucureşti.

Participarea sa la emisiunile religioase oferite de *TV Cinemar*, respectiv de *Radio Galaxia*, Baia Mare, îl recomandă pe preotul Botiş ca pe un activ teolog, care ştie să facă din vocaţia sa, teologică şi artistică deopotrivă, un apostolat. Menirea sa, de altfel, evidentă prin modul de desfăşurare - activ, implicat, dăruit, *jertfelnic* (ca adverb), pasionat, este *Creaţia* sa, desigur, călăuză pe calea noastră, a tuturor, spre mântuire. Cuvântul său, rostit ca preot, ca duhovnic, ca tată (fiii săi duhovniceşti sunt cu miile, părintele Botiş reuşind cu mare uşurinţă să acceadă în străfundurile inimilor credincioşilor de toate vârstele, tineri, adulţi, bătrâni, chiar şi copii), ca scriitor, ca poet, mai cu seamă, este extrem de grăitor.

Deşi simplu, la o privire superficială, *cuvântul* devine depozitar al multiplelor şi complexelor semnificaţii. Pentru cine intuieşte profunzimi dincolo de o simplă înşiruire de litere, de cuvinte şi de versuri, cuvântul părintelui Botiş are extrem de multe de spus. Într-o rostire cu ecouri maramureşene - evident, pentru cine are urechi de auzit - versurile, dar şi textele celelalte, proză în toată autenticitatea sa, eseistică, interviu, oricum le-am încadra, transmit vii şi nealterate mesaje.

Astfel, spicuim din *„dezbateri"*, clădite pe scrieri ortodoxe, prezentând adevărul Bisericii Dreptmăritoare, *„atât de bogat expus în cărţile noastre creştine"*, cu situarea la loc de cinste a Sfintei Scripturi, Cuvântul lui Dumnezeu, câteva afirmaţii percutante, cu ecou de sentinţă: *„Copilul este rodul dragostei în familia creştină, este o binecuvântare de la Dumnezeu"*, în cadrul emisiunii *Copiii şi caracterul*, de pe postul *TV Cinemar*, Baia Mare, realizator Daniel Cornea. Din aceeaşi perioadă, 1999-2001, sunt sintetizate câteva teme de larg interes, precum lupta spirituală, bătălia acerbă ce se duce, în vremuri tulburi, de o instabilitate alarmantă, pentru apărarea Cuvântului lui Dumnezeu. *„Singurul care poate rezolva problema sufletelor noastre este Domnul Iisus Hristos"* (Emisiunea *Bătălia pentru suflet, Biblia şi Sfânta Tradiţie*), discuţii pe marginea celei de-a treia porunci din *Decalog*, în acelaşi scop al apropierii de straturile adânci ale Cuvântului divin, *„dătător de viaţă la toată făptura"*.

De asemenea, ultimele pagini vorbesc despre rugăciune - ca modalitate la îndemână, pentru cel ce vrea..., de a intra în comuniune cu *„inima plină de dragoste a lui Dumnezeu, care este gata să binecuvânteze pe credincioşii Lui"* (Emisiunea *Despre rugăciune*). Volumul se încheie cu o poezie de o extrem de fină sensibilitate şi suplеţe, semnată de prof. Zamfira Deac, *Templul nezidit*, care ţine loc de postfaţă. În viziunea poetului Botiş, suntem datori *„să ridicăm spre ceruri, în căinţi/Fierbinţi dorinţe de-a primi iertare"* (***Nu voi să mă căiesc la greul vieţii***).

„Unii acceptă totul, alţii într-o oarecare măsură. Dar: ori totul, ori nimic, la Dumnezeu nu merge cu jumătate de măsură. Iar totul înseamnă fericirea eternă. Iubirea faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele ar trebui să ne caracterizeze, ar trebui să excelăm în aceste direcţii. Când vom ajunge să iubim pe Dumnezeu cu tot ceea ce avem, iar pe aproapele ca pe noi înşine, vom fi foarte, foarte aproape de desăvârşire" (***Gândind, mereu, mereu***). *„Anotimpurile se succed greoi, împletind în jurul lor istorii uneori necunoscute, alteori de neînchipuit. Punem speranţe, făurim idealuri şi totul depinde de acest licăr de viaţă din noi. Dacă ne-am cunoaşte apusul zilelor, haosul ar fi de nestăpânit"* (***El, Mântuitorul preamilostiv***). *„Ce-s fără Tine, Bunule Domn?/Pulberea zilei în vânt/O adiere înspre pământ/Gând fără noimă"* (***Lacrimi n-ajung să mă bucur de Tine***), *„A rămas pentru omenire/Gândul bun spre a nemuri/Crezul sfânt în mântuire"* (***Lumea întreagă Te cinsteşte***).

Traducerea în limba engleză, inspirat realizată de către Liviu Ivan, sporeşte profunzimile de gând, de sentiment, de emoţie şi de trăire. Această nouă perspectivă aduce un plus de lumină ideilor enunţate, fie în versuri, fie în rânduri de proză - care posedă, înlăuntrul lor, eleganţa şi muzicalitatea specifice versurilor, dovadă de netăgăduit că, şi în expuneri, în îndrumări morale, părintele Botiş rămâne sub mantia sa de... poet.

În încheiere, rămânem în acelaşi cadru al subtilităţii şi al rafinamentului expresiv, notând câteva elemente definitorii, menite să schiţeze un portret: acela al maestrului Radu Botiş, teolog devotat chemării sale apostolice, talentat mânuitor al cuvintelor şi, în aceeaşi măsură, poet înzestrat cu har, şlefuitor în cuvinte precum bijutierul în pietre preţioase. Astfel, unul din aspectele ce se cer imperios amintite este acela al construcţiei, al eşafodajului poetic: simplu şi discret în aparenţă, extrem de elocvent şi de plin de substanţă, în esenţă.

Imaginile artistice abundă în elemente ce ţin de o sensibilitate cultivată, figurile de stil nu se pierd în volute ostentative, dar atrag atenţia prin noblеţea mesajului pe care îl compun. Comparaţiile, epitetele, enumeraţiile, repetiţiile, inversiunile, invocaţiile, interogaţiile şi exclamaţiile retorice se numără printre podoabele cele mai valorificate. Sintaxa frazei curge lin, fără căderi sau opriri bruşte, printr-o graţie a scrisului care îl recomandă pe părintele Radu Botiş ca pe un rafinat poet.

Marian HORVAT

NUMELE TRANDAFIRULUI SAU LABIRINTUL LUMII MEDIEVALE

Opera-monument a lui Umberto Eco a apărut în 1980 la Milano, purtând numele ***Il nome della rosa***, fiind tradusă în România în 1984, la Editura Dacia, şi reeditată la Editura Polirom în 2010. Un roman în acelaşi timp filosofic, teologic, istoric, detectivist, politic, acesta ne lasă să descoperim lumea medievală a călugărilor benedictini, mentalităţile, moravurile, viaţa cotidiană şi convingerile unor oameni pentru care religia şi Cuvântul Domnului însemnau totul, viaţa sau moartea, fie izbăvirea sau condamnarea eternă. În numele credinţei şi al stârpirii puterii diavolului, aceştia sunt pregătiţi să facă orice sacrificiu, să-şi omoare semenii şi, paradoxal, să încalce legile Domnului şi să împingă la sacrilegii.

Prin ochii lui Guglielmo din Baskerville şi ai lui Adso, novicele acestuia, aflăm secretele unei abaţii benedictine din nordul Italiei, în anul 1327, pe când papa şi împăratul german îşi disputau supremaţia asupra bunurilor pământeşti. Prinşi în vârtejul jocurilor politice şi al subtilităţilor teologice, cei doi încearcă să împace facţiunile adverse, muncă îngreunată şi de numeroasele crime care îngrozesc abaţia şi pătează cu sânge acele locuri sfinte. Guglielmo, personajul principal, primeşte misiunea de a găsi vinovatul, ajutat şi de realele sale abilităţi, dobândite pe vremea când era inchizitor. Adso joacă rolul unui sfetnic valoros, al unui ascultător fidel, care pe alocuri îşi ajută maestrul să analizeze meandrele crimelor. Prin deducţii inteligente, maestrul şi novicele află că nimic nu e sigur, că adevărul are mai multe feţe, iar binele şi răul pot îmbrăca mai multe forme, pe care până şi oamenii cei mai înţelepţi nu le pot înţelege întotdeauna. Tot romanul este o taină, un şirag de mărgele pe care cititorul trebuie să înveţe să-l urmărească, să-l descopere, să-i cunoască mecanismele tainice pentru a-i putea da de capăt. Am putea spune că se aseamănă cu o oglindă, prin care cititorul trebuie să-şi cerceteze propria natură, propriile convingeri, pentru a putea trece mai apoi la semnificaţiile din spatele reflecţiei. Odată trecuţi de acest obstacol, putem să investigăm dedesubturile şi rafinamentele unei lumi ecleziastice aflate în plină furtună, disputele teologice, conflictele dintre partide, frica de ereziile asemănate cu nişte molime, prevestirea răului care ameninţă sufletele pioase şi neuitata Judecată de Apoi, pe care unii călugări o şi prevestesc.

Umberto Eco îndrăzneşte să ne arate o lume medievală complexă, coruptă, cu multe laturi sumbre, dar şi crâmpeie de lumină pe alocuri. Italia secolului al XIV-lea este cuprinsă de freamăt, de nesiguranţă, dar cultura înfloreşte prin intermediul călugărilor eruditi. Spiritele rigide, reprezentate de Jorge de Burgos, sunt cele care stăvilesc progresul şi ideile novatoare, ucigând din faşă orice reinterpretare a lumii.

Labirintul cărţilor, străbătut de Guglielmo şi Adso, întruchipează amploarea şi hăţişurile ascunse ale ştiinţei, în care poţi uşor să te pierzi sau să nu-i mai dai de capăt. Doar spiritele luminate, cu simţul discernământului pot desluşi şi în cele mai întunecate unghere.

Sfârşitul este întrucâtva apocaliptic, cât se poate de sugestiv, reflectând distrugerea ştiinţei de cei îndeajuns de miopi pentru a nu-i lăsa pe alţii să vadă ceea ce nu pot vedea ei. Abaţia arde din temelii şi Adso reuşeşte să salveze câteva fragmente din cărţi. Rămân doar amintirea şi numele lucrurilor dispărute.

Umberto Eco ne îndeamnă să visăm, să ne punem mintea la încercare, fără a avea pretenţia de a ajunge la un adevăr absolut. Iscusinţa de a şti să ne punem întrebări, de a reflecta asupra lumii este cheia acestui roman construit asemenea unui imens puzzle, o mărturie inteligentă şi tulburătoare asupra universului necercetat şi încă ascuns al omului.

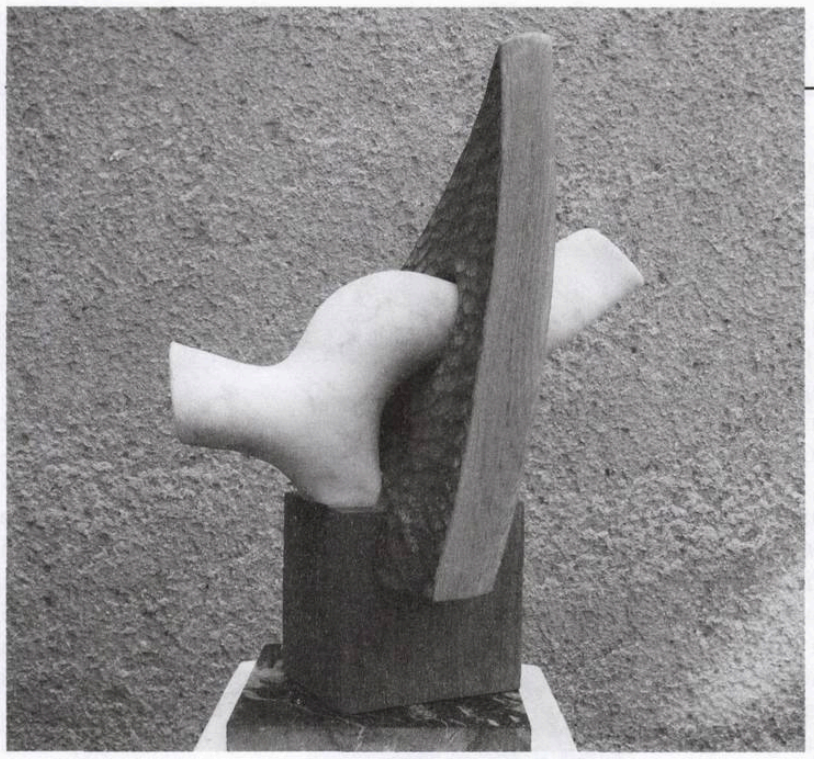

***PANTHA REI**, marmură şi lemn, 43/24/31 cm (c.a.)*

Daniela SITAR-TĂUT

ARPEGII LITERARE. ISTORIA UNUI DEBUT DELOC ECLATANT (I)

Ieşirea de sub tipar a primului volumul al lui Paul Goma, ***Camera de alături*** – apărut la E(S)PL(A) în anul 1968, precum şi difuzarea acestuia în librării, coincide cu un moment de răscruce al istoriei contemporane, cu numeroase reflexe în activitatea militantistă şi literară de mai târziu a autorului, şi anume invadarea Cehoslovaciei de către ruşi. Deşi încearcă să fie publicat mai întâi în periodice, cu proză scurtă, exerciţiu literar necesar anterior abordării romaneşti, junele aspirant, cu o consistentă – deja – carieră carcerală (arestul de la Malmaison, de la penitenciarele Jilava şi Gherla, apoi domiciliul obligatoriu în satul Lăteşti), este cenzurat de revistele literare („Luceafărul", „Viaţa Românească" „Gazeta literară", „Amfiteatru"). Explicaţia, fardată, este necreditabilă şi va fi, încă o dată, infirmată de realitatea faptică: „*Dumneata fiind un caz nu poţi debuta în periodice, trebuie să publici întâi un volum*" http://www.paulgoma.com/paul-goma-biografie-si-bibliografie-1909-2007). Ulterior, când oferă ESPLA manuscrisul romanului ***Ostinato***, sub titlul ***Cealaltă Penelopă, cealaltă Ithacă***, Mihai Gafiţa îl deturnează din nou, etalându-i o lege editorială inventată ad hoc: „*Nu se poate debuta cu un roman, numai cu un volum de proză scurtă*" (ibidem).

Suita de naraţiuni a volumului este compartimentată în două cărţi, de pondere inegală, atât din punct de vedere scriptural, cât şi ca economie tipografică. Cea dintâi, ***De-a pământul***, înglobează şapte texte, fiind arondată preponderent copilăriei, în vreme ce a doua, ***Camera de alături***, reuneşte zece, fructificând scala biologică imediat următoare, pubertatea. Tranziţia este vizibilă şi la nivelul limbajului, scriitorul cultivând empatic psihologia şi lexemele tributare fiecărei vârste. Culegerea de povestiri este încartiruită cronologic de perioada noiembrie 1965-decembrie 1967. ***De-a pământul***, povestirea omonimă, amplasată în prim-planul celei dintâi secţiuni, penelează un mediu proletar, sumis uniformizării: singura perspectivă evolutivă a noilor-născuţi este, *in facto*, o imensă zbatere pe loc în perimetrul unui cronotop omofag, uzina. Protagonistul fabulei, Tilică, în vârstă de doar cinci ani şi două luni, e un lunatic, care se pliază cameleonic fantasmelor sale, fiind, pe rând, *bunic, grâu, vacă, pământ*. Dacă în cazul primelor ipostazieri avem parte de explicitări suculente ale jocurilor, marcate prin ornamentaţie stilistică preponderent sinestezică, pământul devine un ideal atotcuprinzător, indescifrabil, o melopee audibilă doar de iniţiaţi. Iată de ce în caruselul expectanţelor ludice este angrenat şi unchiul Anton, maturul în care reverberează încă ritmurile copilăriei: „– *Tilică, auzi, tu?... Tilică... Ia-mă şi pe mine... Hai, mă, să ne jucăm amândoi de-a pământul, vrei, mă, vrei, Tilică?...*" (p. 9). Finalul, criptic, oferă multiple sugestii, angrenând lectorul în discursul epic într-o pledoarie pentru perioada infantilă şi a infinitelor ei posibilităţi, dar şi aprehensiunea nenumită a Thanatosului, camuflată în toate prozele primei părţi.

Dacă aş fi barză... fructifică tehnica povestirii în povestire, stând sub acelaşi spectru al vârstei primare. Aşa cum se va dovedi ulterior şi în plan romanesc, copilăria şi universul iradiat de ea constituie una dintre temele redundante ale scriitorului. Contaminarea realitate/beletristică este perceptibilă încă de acum, literatura devenind pretextul de relevare a exemplului personal. Naraţiunea despre bietul „*Şontorog*", copil handicapat fizic, poreclit astfel de anturaj, abrutizat şi dezumanizat ca urmare a insultelor celor din jur, funcţionează ca o marcă diferenţiativă faţă de concret. Copiii locului par a fi entităţi abstrase maliţiei, răutăţii, asimilându-i în cercul lor, fără resentimente, pe ologi. Tonalitatea nostalgică şi doza de patriotism local, prezentă şi în alte naraţiuni, au ceva din ***Amintirile...*** lui Ion Creangă, deşi nu conservă nota burlesc-condescendentă a acestora. ***Dacă aş fi barză...*** continuă, oarecum subtil, povestirea anterioară. Faptele de viaţă recrutate *din lumea celor care nu cuvântă* funcţionează ca antimodele: solidaritatea pare a fi apanajul exclusiv al umanităţii, în vreme ce zburătoarele sunt tributare selecţiei naturale, legii junglei sau a celei spartane: „*Ştiam, citisem, îmi spusese şi tata că aşa se întâmplă cu pasările bătrâne, simt că ele nu pot ţine la drum şi nici nu încearcă, şi nici nu le ajută cele sănatoase, aşa că rămân să moară. Aceasta nu se văita, nu era tristă, umbla în neştire şi a mai umblat o săptămână, apoi a fost cu totul toamnă, mlaştina s-a trezit, s-a umflat şi a înghiţit-o*" (pp. 11-12). Naraţiunea poate fi percepută ca un cântec de lebădă al berzei, pasăre care, ajunsă la senectute, cu forţele împuţinate, preferă să rămână pe loc, să se stingă discret, solitară, decât să se transforme într-un balast pentru suratele ei în perioada migraţiei. Fabulele au un aspect moralist şi moralizator deopotrivă, convertindu-se în lecţii de viaţă date pruncilor în formare, o odă a bucuriei de a fi Om, cam ajustată şi forţată pe alocuri: „*Atunci m-am întristat, dar poate numai din pricina că începuseră ploile, însă m-am bucurat că nu sunt pasăre, barză, că nu sunt lăsat flămând şi că nu sunt alungat cu ciocul, părăsit*" (p. 12).

Ochii soarelui îl au ca personaj central pe Matei, fratele mai mare, etalon profesional şi sportiv, dar şi june dotat cu excelente abilităţi empatice, pedagogice. Limbajul lui se pliază capacităţilor de percepţie ale mezinului, găsind strategii competitive care să-l determine pe acesta să mănânce. Izul didacticist se propagă fad în naraţiunea care glisează spre legendar şi reinterpretare mitică. În viziunea tânărului mentor, Meşterul Manole nu poate fi sortit pieirii, deoarece a plătit deja o dată tribut sacrificial: imolarea Anei. El se transformă într-un ucenic al Soarelui, un superviser al omenirii, care contabilizează eforturile creatoare sau le dinamizează, prin amintirea constantă a propriei vieţi.

Zilele de sâmbătă valorifică descrierile toposului infantil, privit de această dată sub aspect antropologic, sociocultural, gastronomic şi oenologic. Băieţelul Puiu, singurul copil cu nume mioritic, se imaginează „*Alexandru cel Mare şi în acelaşi timp Ducipal*", liderul absolut al cohortei de kinderi, fiind acompaniat în năbădăioasele-i expediţii de săsoaica Hanelore. Înfăţişarea sumară a habitudinilor ludice, cu nimic atipice, este dublată de o panoramă etnică în care componenta săsească, preponderentă, a locuitorilor devine dirijor, etalon şi diriguitor comportamental. Codul etic al acestora, arhaic şi imuabil, este transferat şi celorlalte etnii. Indiferent de breasla căreia îi aparţineau, serile de sâmbătă se metamorfozau într-o enclavă, într-o republică democratică, în care agentul uniformizant, liantul era muzica, toţi exponenţii manifestându-se public potrivit unor mărci etice ancestrale: „*Sâmbăta oamenii se părăseau pe ei, ca să ajungă la muzică. Pentru asta, trebuia să te speli bine, bine, ca Herr Kir, şi să nu izbuteşti să scoţi cu totul din piele izul de zer, să te îmbraci curat, în negru, să te sugrume gulerul, dar să nu te deschei, să te înclini cam ţeapăn în faţa lui Frau Thälmann, să dai mâna cu Herr Thälmann, să iei cuviincios o bucată de ştrudel, cu două degete, cu palma cealaltă dedesubt, să nu faci firmituri, şi tot cu două degete să înalţi în lumină paharul cu vin rozaliu, să-l răsuceşti, privindu-l cu un ochi zbârcit, să plescăi din limbă după prima înghiţitură, apoi să-l bei până la fund, să refuzi politicos la îndemnul gazdei de a mai lua unul, apoi să te aşezi pe scaunul tău, de atâţia ani al tău, să-l găseşti cu bucurie în faţa pupitrului tău, cu instrumentul tău, să ştii bine că **acesta eşti**, în aşteptarea momentului în care Herr Thälmann va începe să bată tactul cu arcuşul: «Eins, zwei...»*" (p. 20). Muzica este privită atât ca o marcă identificatoare a sinelui, un agent cosmetic de înfrumuseţare a oamenilor, cât şi ca o posibilitate de evadare din banalul cotidian, o salvatoare *violon d'Ingres*.

Floarea-Soarelui ia forma unei invariante a legendei populare omonime, construită pe aria iubirii imposibile, a fuziunii dintre celest şi vegetal. Pot fi remarcate schimbarea persoanei gramaticale şi asumarea perspectivei omnisciente, subiectivismul specific întregului tom fiind abandonat sporadic. Pigmentul fabulei este legendar: Floarea-Soarelui se îndrăgosteşte de Soare-Răsare. Amorul este însă unul nemărturisit, Floarea, pudică, ezitând să-i dezvăluie Soarelui sentimentele. Scena este una repetitivă, un scenariu testamentar, reduplicat identic de fiecare generaţie: „*ca mama, ca buna, ca toate străbunele s-o mângâia că, la anul, seminţele ei, fete frumoase, vor fi curajoase şi... poate... poate*" (p. 23).

Cadenţa discursivă se dinamizează prin fraze ritmate şi ritmice care punctează implozia afectivă, redimensionând ascendent sentimentele. În pofida apropierii ardente şi a sugestiei androginice, imputările fetei denunţă în Soare un Don Juan cam romantic, ce nu poate fi domesticit, nici staticizat: „*Dar cei doi, care-au fost unul, se desfac şi iar sunt doi. Totu-n jur înfăţişarea de la început şi-o prinde.*

– Să rămân cu tine... zice Soarele cu buze arse. Nu se poate, căci menirea sau blestemul e să umblu, fără de oprire, fără de oprire, chiar şi-acum când te-am găsit" (p. 24). În pofida nepotrivirii dintre cele două regnuri, cuplul îşi conservă idilic, edulcorat şi legendar durabilitatea: „*Şi vom rămâne, eu Soarele tău, iar tu Floarea mea*" (p. 25).

Regula jocului este o povestire cu inflexiuni biografice, în care ludicul e secundat de belic. Protagonistul, cel care dă semnalul de luptă, are un ascendent asupra celorlalţi, fie din pricina staturii robuste, fie ca urmare a respectului datorat profesiei părinţilor: „*Băiatul lui dom'ţător, doam'ţătoare*" (p. 26). Joaca de-a războiul, cu arme fabricate din lemn, repartizarea fermă a taberelor („*noi*"/„*duşmanii*"), trecerea micilor combatanţi de la infanterie la artilerie şi-apoi la lupta corp la corp anticipează apariţia adevăratului război, a adevăratei armate. Frontul de mucava e invadat de cel real, anihilator, care generează mutaţii, refugii şi ireversibile schizme sufleteşti. Exclamaţiile din jocul infantil, care marcau remiza sau finalul bătăliei („– *Gata! Punem pace!*") se dovedesc futile în cazul invaziei autentice, iar strigătul, în deşert, al copilului, terifiat de imaginile belice, coşmareşti, trădează încă trauma băjaniei în pădure.

Naraţiunea care încheie prima parte, ***Ca fotbaliştii, ca atleţii...***, are un incipit odorizat secretoman, marcând disjuncţia faţă de maniera de receptare a adulţilor, diferită foarte de cea a copiilor. Pentru cei mici, a se face înţeleşi de lumea celor mari necesită un exces de informaţii şi de coerenţă explicativă, în vreme ce persoanele adulte, adresându-se copiilor, folosesc propoziţii scurte, concise, inteligibile. Prima dificultate rezidă, conform mentalităţii infantile, în distanţa dintre generaţii. A doua măsură luată de copilul ce se vrea luat în serios de către adult o constituie verificarea validităţii descoperirilor recent asimilate în mediul rural. Personajul-narator reflectă cu umor atitudinea-i iniţială, de citadin infatuat, care dezvoltă faţă de cei din mediul rural un nejustificat complex de superioritate. Astfel, acesta urmăreşte să le capteze atenţia şi să-i sidereze, fie prin etalarea unor neologisme ce corespund recentelor descoperiri tehnice, de tipul „*astronaut*", fie prin arhaisme, substantive care desemnează profesii ieşite din uz, cum ar fi „*pârcălab*". Relevarea detaliată a scenariului ce viza epatarea verilor de la ţară este marcată cu condescendenţă: „*eu însă am să fiu răbdător, am să le explic totul şi voi fi un fel de Guliver*" (p. 30). Perplexitatea orăşeanului va fi majoră în momentul în care constată că arsenalul lui, noţiunile alese cu atâta trudă complexatorie, se dovedesc familiare rudeniilor care, în plus, beneficiau de o recuzită total străină snobului orăşean. Dacă pentru acesta moartea reprezintă un mister impenetrabil, pentru verii lui e doar un alt fapt natural, la fel ca naşterea. Prin prisma copilului, viul (nunta) şi mortul (înmormântarea) sunt doar fiinţe/evenimente care nu trebuie ratate şi la care participă cu egală frenezie. Abia acum, văzând ceremonia funebră de la ţară, înţelege felul în care a părăsit bunica lumea celor vii. Un mort, necunoscut, îi devine apropiat, familiaritatea rezultând din faptul că şi el şi-a pierdut bunica, iar aceasta a trecut prin aceeaşi experienţă. Preconizata participare voyeur-istă la o naştere este sistată, copiii preferând mai apetisanta – pentru ei – vizionare a unui film. Abia în final, omuleţul devoalează motivul pentru care doreşte să se mute la şcoala din Vad: abundenţa evenimentelor, a fiinţelor şi precocitatea percepţiei misterelor vieţii. Excipitul supralicitează, aproape blagian, virtuţile vieţii rurale: „*Fiindcă acolo, copiii află tot – au de toate – greieri, bivoliţe, zăpadă cu viermi, şi munţi, şi înmormântări, altfel decât la oraş. Ei nu aşteaptă ca să crească mari ca să afle, ei fac mereu aşa, un fel de antrenament în toate, ca fotbaliştii, ca atleţii...*" (p. 33).

Ioan PINTEA

Aceasta aş vrea să pot enunţa, împărtăşi: senzaţia fidelă de-a lungul citirii poeziilor lui Ioan Pintea, a indisolubilei dedublări: cvasiexistenţialista anxietate şi perfect clara neagitaţie contemplativă a izbăvitului. Tonul e dur, o singură dată nu am găsit în cuprinsul textului amprenta nefastă a unei dulcegării. Poetul e ştiutor şi nu se căinează, nu se autocompătimeşte, e slobod, e sănătos...

Nicolae Steinhardt

emily

sunt oare în stare poeţii să abandoneze poezia
şi încet încet să se retragă în orăşelul amherst
dragă domnişoară emily?
şi acolo anonimi şi ascunşi în ei înşişi
precum broasca ţestoasă
ca pe-o bucată de sticlă să şlefuiască
propria tăcere?
pot ei oare să lepede precum lepezi o haină
învechită
trecutul lor de fluture
şi să devină omizi
dragă domnişoară emily?
încuiaţi în camere izolate zile întregi
pot ei să împletească funii şi să ridice scripeţi
şi în coşuri mari de nuiele să trimită jos
pâine şi apă muritorilor?
sau în cel mai bun caz pot ei poeţii
să câştige concursul anual de prăjituri
din orăşelul amherst
şi cu onor să închine ode şi imnuri
furnicilor carnivore
dragă domnişoară emily?
mai pot aceşti omuleţi frumoşi
cu mâini mici şi puternice
să spargă între degete
de dragul Domnului stelele cerului departe de lume
şi ca nişte îngeri de foc să lumineze pâlpâind pâlpâind
ţara mea
dragă domnişoară emily?

poem despre viţa-de-vie

n-am vorbit niciodată despre povara viţei-de-vie
vorbesc acum
din burta mamei
unde stau întins precum mortul în căldura mormântului
aici locuiesc
într-un teasc improvizat
cuvintele acestea pe care le scriu chiar acum
tocmai le sfărâm dinţii şi le scot precum viperelor
limba ascuţită şi veninoasă
un lichid galben precum polenul se prelinge
până în adâncul pământului
bob de strugure
tu eşti viaţa mea de apoi

ţâpuritură

mă!
io cân' am fă' maramureşul,
zice Domnul
m-am răzgândit de trei ori
şi abia a patra oară l-am inventat
nu mai era lut
nu mai era piatră
nu mai era lemn
nu mai era apă
nu mai era nimic
a trebuit să deschid din nou cerurile
şi direct din rai
cu tot cu botiza
cu tot cu gutâi
cu tot cu săpânţa
să ţâp maramureşul!

mă!
da' nu l-am gătat
şi tot lucru la el
n-am pic de odihnă
mai am de cioplit câteva porţi şi o troiţă
Duminca stau şi-l privesc
pot fi întrezărit când nu plouă
cu desagi înfloraţi şi cu clop
plutind ca un personaj din rousseau vameşul
pe deasupra lui!

mă!
zice Domnul
io îs un cocon
în fiecare noapte
împreună cu îngerii
cu arhanghelii
cu heruvimii şi serafimii
cobor
prin paratrăznetul bisericii din ieud
şi cu un cuţitaş de lemn
răsfoiesc
până la dimineaţă
cărţile vechi de la strană
şi cântăm aleluia!

haleluya!
cum ar spune leonard cohen
şi aretha franklin
bătrânii dieci pe care îi auziţi
la liturghie
îs doi dintre ei
îi cheamă
mihail şi gavriil
stau de câteva zile în grădină sub pruni
la deseşti
de la ei am învăţat şi io
să beau dimineaţa câte un păhăruţ de horincă.

mă!
zice Dumnezeu
ca să fiu sincer nici nu vreau să-l gat
pentru că în acest caz
ar trebui să-l las în legea-i
cad uneori pe gânduri şi îmi curg lacrimi
şi mi-e foarte drag
mi-e tare drag
am hotărât într-o zi sfârşitul lumii
apocalipsa
dar de pe-acum mă cuprinde mila
şi credeţi-mă (mă credeţi mă?!
să ridice două degete ăla de mai crede!)
oi face io cumva
l-oi afla pe lot moroşanul
şi focul îl voi stinge pe loc
cu o ţâpuritură din ieud

***CASCADA**, lemn şi marmură, 44/24/33 cm*

Premiul pentru sculptură la Bienala Naţională de Artă Plastică „Lascăr Vorel", 2009
(Muzeul de Artă - PIATRA NEAMŢ)

şi ca să vedeţi şi voi
că tot nu l-am gătat
îl voi striga aici la sighet pe nume: maramu!
mă!
maramu!

casa teslarului

fiul acesta copilul acesta teslar
are un înger pururi călător
în miezul nopţii stele reci tresar
iosif ciopleşte lemn mântuitor

se-aud plângând în casă ferăstraie
şi focul nu mai arde în cămin
un munte alb de rumeguş. deasupra
fiul acesta copilul acesta. amin.

fiul acesta copilul acesta e mort
Maria sub cruce îl plânge
în ploaie şi tunet departe sub cort
o lume întreagă se stinge

casa dulgherului casa natală
acum se ridică la cer
dar fiul acesta copilul acesta rămâne
printre noi în piroane de fier

mormântul din grădină s-a deschis
e dis-de-dimineaţă. tată fiu
sunt împreună pentru totdeauna
fiul acesta copilul acesta e viu.

samarineanul milostiv

aur şi argint am pus peste rana Dumnezeului meu
în bandaje de pânză de olanda i-am înfăşat-o
i-am picurat smirnă aloe mir de mult preţ
şi untdelemn plăcut mirositor
şi un medicament foarte greu de găsit
în părţile noastre
adus de beduini pe cămile direct din arabia
cu o pensetă ascuţită şi nespus de subţire
i-am îndepărtat cicatricile şi din flacoane
alese cu grijă
din trusa faraonului kheops
cu o pompiţă de cristal
i-am prelins un lichid nemaivăzut cu mare precizie
foarte foarte adânc
exact pe locul în care suliţa sutaşului a deschis-o

tocmai mă întorceam din samaria
şi am întâlnit o femeie singură la fântâna lui
iacob
care mi-a spus toate
absolut toate
despre El

Gheorghe GLODEANU

CORNEL UNGUREANU - 70

Călător prin geografia literaturii

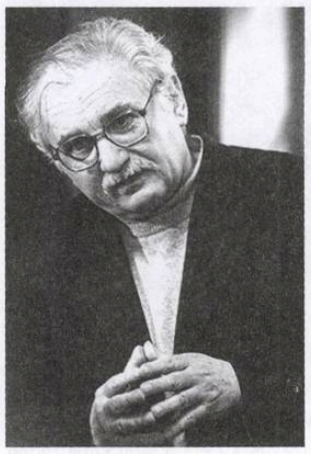

L-am cunoscut pe criticul şi istoricul literar Cornel Ungureanu mai întâi din cărţi şi din articolele sale remarcabile publicate în revista „Orizont". Apoi, cu mult timp în urmă, mi-a făcut onoarea de a fi referent în comisia mea de doctorat. Odată cu trecerea anilor, ne-am revăzut frecvent în diferite comisii de doctorat, la sesiuni de comunicări, festivaluri de poezie, lansări de carte etc. Întâlnirile cu profesorul Cornel Ungureanu sunt întotdeauna fascinante. Excelent cunoscător al literaturii, adevărată enciclopedie vie, este suficient să lansezi o problemă, să pui o întrebare pentru ca omul să se entuziasmeze brusc şi să ofere informaţiile cele mai interesante. ***La umbra cărţilor în floare*** (1975), ***Proză şi reflexivitate*** (1977), ***Contextul operei*** (1979), ***Proza românească de azi***, vol. I: ***Cucerirea tradiţiei*** (1985), ***Mircea Eliade şi literatura exilului*** (1995), ***La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*** (1995), ***A muri în Tibet*** (1998), ***Fragmente despre teatru*** (1998), ***La vest de Eden. O introducere în literatura exilului***, vol. II (2001), ***Mitteleuropa periferiilor*** (2002), ***Ioan Slavici***, monografie (2002), ***Geografie literară*** (2002), ***Geografia literaturii române, azi***, vol. I: ***Muntenia*** (2003), ***Octavian Goga***, monografie (2003), ***Geografia literaturii române, azi***, vol. IV: ***Banatul*** (2005), ***Sorin Titel*** (2005), ***Istoria secretă a literaturii române*** (2007) reprezintă doar câteva din reperele majore ale unei activităţi literare de excepţie.

Mircea Eliade şi literatura exilului (Editura „Viitorul Românesc", 1995) şi ***La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*** (Editura „Amarcord", Timişoara, 1995) sunt două cărţi ce se completează reciproc şi care, datorită seriozităţii investigaţiilor şi actualităţii subiectului abordat, s-au transformat destul de repede în lucrări de referinţă. Aceasta deoarece Cornel Ungureanu are meritul întâietăţii, oferindu-ne una din primele perspective globale asupra literaturii române scrise în exil. Subiectul se dovedeşte incitant şi deosebit de generos, iar cărţile - vorba autorului - au venit la timp, constituind un ghid de lectură util pentru cititorul insuficient familiarizat cu literatura diasporei. Tentativa lui Cornel Ungureanu se dovedeşte cu atât mai meritorie cu cât este vorba de o serie de texte recuperate masiv în ultimii ani, o recuperare necesară, făcută însă adesea în grabă şi într-o manieră apologetică, fără discernământul critic necesar. Este greu să ne imaginăm literatura română de azi fără contribuţia remarcabilă a autorilor din diaspora, după cum la fel de adevărat este şi faptul că simpla apartenenţă la exil nu înseamnă implicit valoare estetică. A considera că, timp de peste patru decenii, în ţară a domnit o veritabilă „*Siberie a spiritului*" reprezintă o opinie la fel de hazardată ca şi aceea că în exil s-au scris numai capodopere. Trăim o perioadă de reaşezare a valorilor şi în această tentativă se înscriu şi lucrările lui Cornel Ungureanu. Criticul vorbeşte despre condiţia specială a scriitorului din exil în contextul social-istoric zbuciumat al secolului XX. Cei mai mulţi dintre autorii care, după 1948, au renunţat la „*Edenul*" comunist au fost obligaţi să ia totul de la capăt şi să renască într-o altă ţară. Experienţa morţii şi a renaşterii - consideră Cornel Ungureanu - este experienţa fundamentală definită, în secolul XX, de literatura exilului. Exilul nu reprezintă doar o dezrădăcinare - arată criticul -, ci şi o înfrângere ce lasă răni deschise, o boală a cărei terapie cea mai eficientă este negaţia. Chiar dacă recuperarea valorilor aparţinând diasporei reprezintă o restituire îndelung aşteptată, un act justiţiar firesc şi necesar (mulţi dintre autorii din diaspora întorcându-se astfel în mod simbolic în ţară), „*entuziasmul faţă de întregirea culturii române nu trebuie să anuleze dreapta scară de valori, înţelegerea critică a autorilor aşezaţi în cultura exilului*". Aceasta deoarece nu este deloc rar cazul în care operele au avut un anumit mesaj în contextul zbuciumat al apariţiei lor, dar i se adresează cu totul altfel cititorului de azi. Cornel Ungureanu ne previne asupra pericolului de a nu confunda în apreciere criteriul estetic cu cel ideologic, repetându-se astfel, la alte coordonate, greşelile perioadei proletcultiste. De aici şi afirmaţia semnificativă de care adesea nu se ţine seama în ultima vreme: „*A fi autor «interzis în anii comunismului» nu înseamnă, neapărat, a fi un mare scriitor*". Poziţia pe care se situează C. Ungureanu este aceea a unui echilibru constructiv, ce refuză atât „*moda laudei excesive*", cât şi pe aceea a „*campaniilor defăimătoare*", demolatorii, pretinşii „*justiţiari*" situându-se adesea cu mult sub valoarea celor pe care încearcă să îi anuleze. Criticul recunoaşte însă că anul 1989 marchează un alt timp în cultura română, un timp ce presupune revizuirea, reevaluarea ierarhiilor literare şi impunerea firească a valorilor aparţinând diasporei româneşti. Ca urmare, şi cele două cărţi au fost scrise cu scopul vădit de „*a face anumite rectificări, contextualizări, îndreptări*", fără a avea însă pretenţia de a epuiza un subiect extrem de vast sau de a spune ultimul cuvânt într-o polemică ce abia s-a declanşat şi care se va închide abia odată cu reaşezarea firească a valorilor literare.

Dacă cele două volume ale studiului ***La vest de Eden*** abordează marile figuri ale exilului românesc, volumul ***Mircea Eliade şi literatura exilului*** se opreşte, cu predilecţie, la figura emblematică a autorului ***Nopţii de Sânziene***. Demersul exegetului este justificat în felul următor: „*Aflat, prin creaţie literară şi ştiinţifică, prin vocaţie constructivă, în centrul celei mai vii generaţii a culturii române, Mircea Eliade e cel mai în măsură să vorbească prin dascălii, colegii, prietenii, elevii săi despre modul în care literatura exilului îşi asumă misiunea reconstrucţiei Utopiei*". ***Mircea Eliade şi literatura exilului*** conţine două secţiuni ample. Prima se intitulează ***Heautontimorumenos*** şi se opreşte la o serie de autori precum Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Vintilă Horia şi Constantin-Virgil Gheorghiu. Unele din aceste eseuri (mai puţin cele consacrate lui Nae Ionescu şi C.V.Gheorghiu) vor fi reluate, de altfel, şi în volumul ***La vest de Eden***. Cornel Ungureanu îşi începe demersul de la circumscrierea generaţiei de la 1918 şi a noii geografii spirituale a României. În acest scop, el reia un citat pe care exegeţii lui Mircea Eliade îl repetă în mod frecvent: „*Noi am fost prima generaţie românească necondiţionată istoric*". Generaţia lui Eliade se dovedeşte importantă deoarece ea „*se va desprinde de naţional în numele universalului; se va emancipa de localism în numele unei vocaţii intelectuale reale*". Un interesant capitol îi este apoi consacrat lui Nae Ionescu. Cornel Ungureanu reconstituie profilul profesorului-filosof care a fost mentorul spiritual al unei generaţii de excepţie şi care a constituit un subiect tabu înainte de 1989. Exegetul vede în Nae Ionescu un om-spectacol, un gânditor extrem de receptiv la cerinţele actualităţii, unul din cei mai expresivi intelectuali ai sudului românesc. Nuanţând acuzaţiile aduse omului, C. Ungureanu atrage atenţia că „*în spiritul ideilor sale nu s-au manifestat torţionarii din noiembrie 1940, din ianuarie 1941 şi nici asasinii lui Armand Călinescu. În spiritul lui s-au manifestat Vulcănescu, Eliade, Comarnescu, Călugăru, Sebastian, Noica, Pandrea, Cioran, Racoveanu*".

Deosebit de interesante sunt, în acest „*roman*" al exilului românesc, paginile consacrate „*personajului*" Mircea Eliade. C. Ungureanu reconstituie profilul spiritual al marelui scriitor, propunând o lectură ferită de prejudecăţi. Criticul abordează în mod distinct etapa petrecută de Eliade în ţară, relevă motivele pentru care acesta s-a transformat în liderul unei generaţii şi discută apoi rolul pe care marele om de cultură l-a jucat în cadrul exilului românesc. În sprijinul ideilor sale, exegetul face o serie de trimiteri la eseistica şi la opera memorialistică a autorului ***Nopţii de Sânziene***. C. Ungureanu prezintă modul specific în care Eliade s-a integrat în lumea exilului, integrare facilitată atât de numeroşii săi cunoscuţi din străinătate, cât şi de „*lecţia Indiei*". În antologia intitulată ***Împotriva deznădejdii***, criticul identifică o serie de pagini capabile să ne edifice asupra situaţiei exilului românesc în 1950. Cititorul poate afla pagini interesante despre omul Eliade, despre rolul său jucat în diaspora, despre concepţia sa privind necesitatea salvării spirituale a naţiunii. Idei ingenioase sunt vehiculate şi în interpretarea operei literare a creatorului, în destinele personajelor C. Ungureanu citind însuşi destinul lui Mircea Eliade. Rândurile consacrate celor trei lecţii ale Indiei, explicarea marilor simboluri ale operei, observaţiile vizând arta spectacolului la Mircea Eliade sunt remarcabile. Din păcate însă, şi de această dată funcţionează principiul *pars pro toto*, interpretarea restrângându-se la câteva opere semnificative şi, prin urmare, rămânând la nivelul unei simple (dar extrem de interesante şi documentate) introduceri. Este marele regret pe care îl încearcă cititorul ce parcurge această carte deosebit de informată, ale cărei capitole pot constitui oricând punctele de pornire pentru tot atâtea lucrări de mai mare anvergură.

Pagini interesante sunt consacrate apoi unor autori precum Emil Cioran şi Eugen Ionescu. Metoda este aceeaşi. Criticul reconstituie biografia scriitorului investigat pentru a-i explica apoi mai uşor opera. Aceasta deoarece C. Ungureanu nu este interesat doar de comentariul de text (în ciuda recomandărilor furnizate de noua critică), ci îl interesează la fel de mult şi relevarea contextelor sociale care au declanşat apariţia ei. Dacă în eseistica lui Emil Cioran sunt identificaţi trei termeni esenţiali (*paradisul, destinul, somnul*), în schimb, opera lui Eugen Ionescu este interpretată pornind de la o afirmaţie a lui Wittgenstein din ***Tractatus logico-philosophicus***: „*Tot ceea ce nu poate fi gândit, trebuie tăcut*". Pornind de aici, criticul afirmă că „*Eugen Ionescu scrie într-o lume care nu mai poate fi gândită*" şi ale cărei teribile păcate „*trebuie aşezate sub pecetea tainei*". Apoi continuă: „*Eugen Ionescu arată în teatrul său cum trebuie tăcută lumea. În fond, scriitorul pune la punct o metodă de a explora această lume care nu (mai) poate fi gândită*". Eliade, Ionescu şi Cioran sunt văzuţi ca nişte învingători într-o lume în care românii răzbat doar cu dificultate. Ei sunt autorii care şi-au creat o mitologie proprie, o mitologie justificată de valoarea operei şi amplificată de interdicţiile severe din ţară.

***IZVORUL**, piatră h 1,20 m, Tabăra Internaţională „MADARSKI KONNIK", 2007, Madara, Bulgaria (Muzeul de Istorie Shumen)*

Un portret diferit i se face lui Vintilă Horia. Deşi s-a numărat şi el printre elevii lui Nae Ionescu, autorul ***Cavalerului resemnării*** se înscrie în tradiţia literară gândiristă ce nu vrea să demoleze nimic şi care, dimpotrivă, doreşte să continue valorile consacrate ale culturii naţionale. În drumul de la Dante la Guénon, eseistul identifică „*itinerarul regal*" al gândirii lui Vintilă Horia. Scriitorul preia ipostaza unui Ovidiu contemporan, care îşi descoperă în exil adevărurile interioare. Criticul observă calităţile, dar sancţionează sever şi punctele nevralgice ale unei opere ce nu se poate elibera întotdeauna de teză. C. Ungureanu reface nişte destine mai mult sau mai puţin spectaculoase şi, în acest sens, el trebuie să reconstituie cu fidelitate şi contextul social-istoric în care scriitorii investigaţi şi-au dus existenţa. De aici decurge un biografism ce poate părea excesiv celor preocupaţi exclusiv de valorile operei, dar care ajută la circumscrierea şi la înţelegerea unui destin. Un portret care diferă radical de cele anterioare este cel consacrat lui Constantin-Virgil Gheorghiu. C. Ungureanu reconstituie reperele unui succes, greu de înţeles dacă nu este refăcut contextul apariţiei romanului ***Ora 25***. Este vorba de o carte care vine la timp, care apare exact atunci când trebuie şi care oferă o altă perspectivă asupra războiului decât cea furnizată de tirul propagandistic al stângii. ***Ora 25*** este o carte demascatoare, „*care îi vorbeşte cititorului occidental despre masacrele inimaginabile ale comuniştilor care au pus mâna pe putere în răsărit, despre crimele sovieticilor, mai cumplite decât le bănuia orice gazetă a dreptei*". Criticul se întreabă apoi care sunt semnificaţiile romanului azi, iar concluziile sale nu sunt deloc favorabile, demonstrând un lucru de altfel ştiut, şi anume că nu tema face romanul.

Spre deosebire de prima parte a lucrării, ce reconstituie o serie de profiluri spirituale, cea de a doua, intitulată ***Conexiuni inverse***, are un vădit caracter polemic, alcătuind răspunsul exegetului într-o problemă delicată. C. Ungureanu se ocupă de ***Dosarul Mircea Eliade***, publicat de revista „Toladot" (Buletinul Institutului Dr. J. „Niemerower") în 1972. Criticul se simte obligat să ia atitudine deoarece informaţiile „*studiului*" (puse în pagină nu o dată aberant) au fost preluate la începutul anilor nouăzeci de o serie de publicaţii româneşti şi interpretate adesea într-o manieră destul de „*originală*". C. Ungureanu ia rând pe rând piesele dosarului Eliade şi le răspunde acelor vânători de senzaţie care speră să „«*demaşte*» *biografia unui nazist ascuns sub masca unui om de ştiinţă*". Ca urmare, capitolele celei de a doua secţiuni se transformă în tot atâtea etape ale demersului realizat de istoricul literar în numele adevărului: ***Între dosarul Sebastian şi dosarul Eliade***, ***Virgil Nemoianu între alianţe şi alibiuri***, ***Norman Manea şi fericita vină a lui Mircea Eliade***. C. Ungureanu reuşeşte să fie creditabil, deoarece observaţiile sale sunt cele ale unui atent cititor al operei lui Mircea Eliade şi ale unui redutabil polemist. În plus, criticul nu este nici gazetarul avid de senzaţional şi nici scriitorul din exil pornit să cucerească Occidentul prin orice mijloace. C. Ungureanu recunoaşte că nu este un „*fan*" al lui Mircea Eliade. Cu toate acestea, într-o epocă a demitizărilor brutale, demersul său are o vădită tentă justiţiară. Mai trist este faptul că voga de care s-a bucurat la începutul anilor nouăzeci un text precum ***Fericita culpă de Norman Manea*** a putut umbri (şi chiar umili) popularitatea unei lucrări de referinţă pentru biografia spirituală a lui Mircea Eliade precum ***Încercarea labirintului*** (text tradus în limba română în aceeaşi perioadă). Pornind de la asemenea premise, C. Ungureanu ştie că autorul ***Nopţii de Sânziene*** va continua să alimenteze în anii ce vin un şir de neînţelegeri. Cartea lui vine tocmai să preîntâmpine o parte din ele.

La mulţi ani, Domnule Profesor!

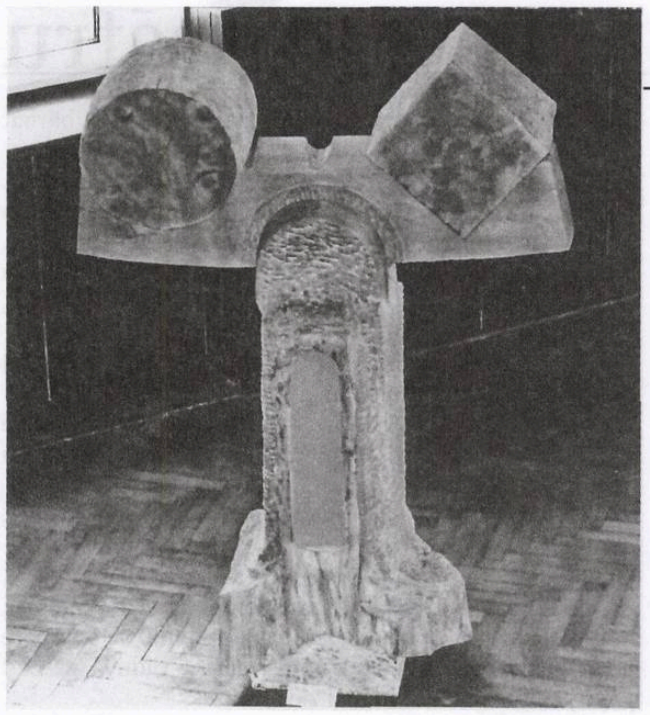

***CUMPĂNA**, lemn h 1,75 m, Tabăra Internaţională „ART SYMPOZIUM 2008”, Vşeradice, R. Cehă*
(Colecţia Primăriei Vşeradice)

Gheorghe PÂRJA

AL. IVASIUC, DESPRE O LUME IEŞITĂ DIN ALBIE

Scriitorul Alexandru Ivasiuc, cel despre care s-a spus că *„era considerat de toată lumea, chiar şi de adversari, o minte strălucită”* (Alex. Ştefănescu), a intrat în conul de umbră al criticii postdecembriste, fiind şi el prins în hora stranie a anarhiei valorilor. Totuşi, confraţii de generaţie la timpul potrivit şi-au făcut datoria faţă de opera lui explozivă, adulată ori contestată. Unii i-au pus la îndoială talentul literar, dar nu puţini i-au prevestit că opera sa va naviga, cu îndreptăţit orgoliu, spre viitor. Numai că acel viitor despre care se vorbea a avut alte planuri cu noi. Scriitorul Alexandru Ivasiuc ar fi împlinit în **12 iulie opt decenii de viaţă**. Tocmai pentru a ne aduce aminte de scriitor socotesc necesare câteva popasuri biografice. S-a născut la 12 iulie 1933 la Sighetu Marmaţiei, ca fiu al lui Leon Ivasiuc, profesor de ştiinţele naturii şi al Anei, născute Iusco. Familia mamei se înrudea cu vechea nobilime maramureşeană. În 1940, în urma Dictatului de la Viena, se refugiază la Bucureşti. Se întoarce la Sighet în 1951. Scriitorul urmează Facultatea de Filozofie (neterminată) a Universităţii din Bucureşti. Se înscrie la Medicină. În 1956 participă la un miting, care urma să devină o mişcare pentru răsturnarea regimului comunist. Arestat, este purtat pe la închisorile din Jilava şi Gherla. Eliberat, i se fixează domiciliul forţat în Bărăgan, în satul Rubla. Eliberat în 1953. Muncitor la o fabrică de medicamente, translator la Ambasada SUA. În 1964 debutează cu schiţa ***Timbrul*** în „Gazeta literară”. Redactor-şef la Editura Cartea Românească, secretar al Uniunii Scriitorilor, director al unei case de filme. În 1969, invitat să ţină conferinţe despre literatura română în SUA, la Universitatea Columbia. Şi în Marea Britanie, la Oxford.

Autor al romanelor ***Vestibul*** (1967), ***Interval*** (1968), ***Cunoaştere de noapte*** (1969), ***Păsările*** (1970), ***Apa*** (1973), ***Iluminări*** (1975), ***Racul*** (1976), al volumului de nuvele ***Corn de vânătoare*** (1972). Eseist de vocaţie, este autorul volumelor ***Radicalitate şi valoare*** (1972) şi ***Pro domo*** (1974). Din păcate, s-a numărat printre primii morţi ai cutremurului din 1977, în faţa Cafenelei „Scala”. Este înmormântat în Cimitirul Străuleşti II, având la căpătâi o troiţă maramureşeană.

*
**

Apariţia scriitorului Ivasiuc în literatura română a fost socotită ca un eveniment. Este plasat totuşi într-o configuraţie care priveşte dialectica tradiţie-inovaţie. I se recunosc rădăcini în proza de analiză reprezentată de M. Sebastian, M. Eliade, Anton Holban, dar mai ales de Camil Petrescu, care, după cum se ştie, a reformat romanul românesc dintr-un unghi intelectual. Acestea ar fi presupuse modele interne, dar s-a format şi sub aripa unor scriitori străini, precum Thomas Mann, Faulkner, Virginia Woolf, Joyce, Huxley, Proust, Malraux, Camus. La apariţia primului roman, ***Vestibul***, critica noastră a reacţionat în prima fază derutant, precum critica franceză în faţa noului roman francez (Nathalie Sarraute, Michel Butor ori Alain Robbe-Grillet). Treptat, spiritul critic a început să se adapteze, să zic, la viziunea particulară a scriitorului. Ivasiuc a simţit nevoia să-şi expună punctele de vedere despre roman în eseuri care au devenit un sprijin lămuritor pentru opera sa. *„Concepţia mea despre proză* – declară Ivasiuc într-un interviu apărut chiar în ziua morţii lui în revista „Contemporanul” - *avea, ca să spun aşa, două componente. Una strict estetică, vizibilă în cărţile mele, care înţelege proza ca o întrebare constructivă aruncată lumii, pentru care orice modalităţi sunt bune dacă sunt supuse facerii sensibile şi acute ale problematicii înscrise. Epic sau eseistic, cu personaje sau fără, cu atmosferă sau fără, dincolo de orice canoane, pregnanţa ideii şi forţa ei de pătrundere sunt esenţiale. Cealaltă latură se referă la obsesiile mele, legate mai ales de mecanismul puterii*”. Concis ca un program neabătut, îl apropie de Nicolae Breban şi Augustin Buzura, acest triunghi maramureşean care a reorientat proza românească spre analiză. Personajele lui Ivasiuc, până şi cele din romanul ***Apa***, sunt problematice. Ele se raportează la lumea politică şi socială cu reflexe diferite. Aparţin unei familii (N. Manolescu spunea că la Ivasiuc familia funcţionează ca un clan) unde motivul eredităţii, cu legi şi obiceiuri bine fixate, este cel mai bine observat în romanul cu acţiunea plasată pe malul unei ape. Ţin minte, la apariţia romanului căutam cu febrilitate asemănări cu personaje şi locuri din Marmaţia. Confundam romanul cu reportajul, cum a făcut şi o familie de dascăli care s-au recunoscut descendenţi ai unui personaj care nu dădea bine peste generaţii (*„Ion Lumei, zis Piticu, contrabandist, ucigaş, căpetenie de bandă, avea pentru prima dată şi ultima dată în viaţa lui...”*). S-a lăsat cu un răsunător proces, fără urmări, dar Ivasiuc a publicat a doua ediţie a romanului cu menţiunea: *„autorul ţine să menţioneze că personajele din această carte sunt proiecţia în imaginaţie a unor evenimente petrecute în contextul istoric al epocii de care se ocupă. În consecinţă, biografiile acestei cărţi nu reprezintă decât tipuri ale unei literaturi de ficţiune*”. La apariţia romanului, Nicolae Manolescu scria: *„**Apa** este unul dintre cele mai puternice şi mai originale romane din ultima vreme*”. Ivasiuc, care preţuia mult Maramureşul, avea intenţia de a scrie un mare roman al familiei maramureşene. Într-o epocă suficient de problematică, Ivasiuc scrie despre criză. Despre criza personajelor intrate în conflict cu lumea. Comentatorii operei lui au observat traseul radicalizării conştiinţei. Un critic care s-a aplecat cu pricepere asupra operei lui Ivasiuc este Cristian Moraru, care observă: *„Fiecare text al lui Ivasiuc şi întreaga sa operă, în ansamblul ei, sunt un uriaş joc de domino, în care mişcarea unei singure piese antrenează mutaţii în întregul edificiu*”. Ivasiuc a fost o minunată maşină de gândit, socotea Alex Ştefănescu, care a avut prilejul să-i aprecieze forţa de gândire asistând la o aprinsă controversă între el şi Nicolae Breban, Scrie Alex Ştefănescu: *„Preopinenţii foloseau arme diferite. În timp ce Nicolae Breban improviza imagini obscure şi obsedante, încercând să-şi copleşească interlocutorul cu un torent de iraţionalitate, Alexandru Ivasiuc desfăşura o argumentaţie impecabilă, dovedindu-se un as al dialecticii. Figura sa exprima o mare însufleţire: ochii negri, strălucitori se dilatau în momente de tensiune intelectuală, având ceva din luminiscenţa ecranelor de afişaj cu care sunt înzestrate calculatoarele electronice. Simţeai că în spatele lor funcţionează miliarde de neuroni, aflaţi într-o perfectă conexiune*”. Opera lui Ivasiuc rămâne un teritoriu în care se pot purta bătălii critice serioase.

*
**

Mi-a fost dat să-l cunosc pe Alexandru Ivasiuc, spre marele meu noroc, chiar în 12 iulie (ziua lui de naştere) 1968 în Tabăra de literatură de la Gâlma-Pietroşiţa. A venit acolo, în munţi, aproape de peştera Ialomicioarei pentru a se întâlni cu peste două sute de tineri care navigau spre literatură. Acolo m-a descoperit. Discuţia în doi s-a prelungit până spre miezul nopţii. Am vorbit despre dascăli comuni: Gheorghe Chivu, Grigore Balea, Eracle Titircă. Despre familia Buzatu. Atunci mi-am dat seama că scriitorul foloseşte Maramureşul ca sursă de inspiraţie. Acea întâlnire a echivalat cu intrarea mea în literatură. Cu girul şi cu recomandarea lui am debutat în revista „Luceafărul”, seria Ştefan Bănulescu, în 3 august 1968. Ne-am întâlnit de mai multe ori, mai ales în Marmaţia, iscodindu-mă despre ce mai scriu. Chiar în seara zilei de 4 martie 1977 trebuia să ne întâlnim. Colegul Augustin Cozmuţa (eu fiind student în Bucureşti) mi-a sugerat să-i propun un interviu pentru un supliment literar din Maramureş. N-a fost să fie. Nici nu ştiu unde ne-am fi întâlnit: în viaţă sau în moarte? Ştiu că Ivasiuc, Breban şi Buzura au format într-un timp suficient de împovărat un triunghi maramureşean iluminat al prozei româneşti contemporane. Fiecare a modificat, în felul lui, discursul naraţiunii contemporane.

Horia BĂDESCU

DE DRAG DE ADAM CEL CĂZUT DIN RAI ÎN LOGOSLAVIA

Cândva, cu decenii în urmă, văzusem pe podul de la Struga un fel de Rasputin celest răstindu-se cu iubire la stele. Şi la oamenii înghesuiţi pe malurile Drimului să asculte cum bat clopotele în catedralele cerului. Mi s-a spus că acela e Adam. Adam Puslojić. Şi m-am gândit că doar ce căzuse din Rai şi-i certa pe încă «*nenăscuţii oameni*»; păcătoşii ce aveau să vină. Pe-atunci predica sârbeşte despre simetria durerii. Cel puţin aşa înţelesesem eu. M-am reîntâlnit după vreun sfert de veac cu «*omul dintâi*» rugându-se româneşte să înţelegem asimetria aceleiaşi neostoite dureri de a fi. Şi, Doamne, ce spectacol!

Adam se mişcă în limba română ca un haiduc. Trece printre cuvintele ei cu burca lui sârbo-valahă de nouri pe umeri şi-i fură înţelesuri ascunse din cotloanele unei sintaxe pe care n-o-ntreabă de boierie decât pentru a o goli de giuvaiericale. Metafora lui se retează ca o pleasnă de bici şi, din pleasnă-n pleasnă, încheagă cântecul ce vesteşte naşterea luminii de sub aripa îngerului.

Se-ncruntă la vorbe cu mânie de martolog, dar nu ca să le sparie, ci ca să le facă îngăduitoare cu tăvălugul răsuflării lui lirice, în care respiră cerul şi pământul şi uneori suspină Dumnezeu.

E un fel de popa Stoica, botezând păgânătatea sunetului cu crucea tăcerii. Are în el evlavie de stareţ şi răzvrătire de brigand. E fioros pe dinafară şi îngerit pe dinăuntru, după vorba fratelui său de cruce, Nichita.

Ca şi Nichita, cu care împarte frăţietatea, precum pe pământ aşa şi-n cerul poeziei, umblă cu inima-n palmă să i-o vadă ascunsul ochi al neascunderii şi să i-o-nsângereze «*acest strop de mărăcine uscat, ...mai sonor şi mai dureros decât un clopot*», căzut din cununa răutăţilor lumii. Ca şi el, are umilinţa împărătească a celor născuţi cu căiţă orfică, mai măreaţă decât toate arcurile de triumf din Podul Dâmboviţei.

Ar aduce la inima lui tot poporul metaforelor, cu poeţi cu tot, să se-ncredinţeze că povara invidiei şi a duşmăniei atârnă în talgerele altora şi l-ar îmbrăţişa pe diavol dacă ar şti că-l poate duce la liturghie.

Academician de două vîţe, aduce în solemnitatea aulică huietul sălbatic cu care se leagănă pădurile cerului şi se surpă în necuprins volbura apelor în care s-a scăldat întâi Dumnezeu.

E adevărat, fiindcă scrie cu el însuşi şi se jupoaie de suflet întru iertarea păcatului de-a fi om blestemat să trăiască şi să moară poeziei «*răstignit ca orice pământean*».

Uneori se nichiteşte şi se vascopopeşte ca să-i putem desluşi şi mai bine puterea adamică prin care face al său tot ce se-nfiripă în jur. E asimetric nu numai în durere. M-am trudit să caut în stihurile lui un ţăran din Valea Timocului, cum se preafuduleşte a fi, şi-am dat peste un giuvaiergiu de transcendenţă, «*poetul flămând de poezie*» care se hrăneşte cu sine precum barbianul hagiu. Poemele lui, «*strecurate ca mierea din/sângele de albină grea*», sunt nişte clopote care bat a viaţă în biserica unei morţi alungate. Acolo unde «*forma este un zeu/vizibil şi invizibil*». Fiindcă scrisul lui este sicriul lui. De nemurire, vezi bine!

Duce-n suflet o mânăstire în care slujeşte patimile lumeşti şi luminile transcendentului. Vederea lui, lustruită de «*ochiul Domnului/deschis, poate afla*» câtă lumină este în tăcerea clepsidrei de piatră, în care se scurge eternitatea Hobiţei şi «*câtă tăcere iarăşi/conţine lumina aceasta*». Tăcerea lui, de turn de cetate şi de Greul Pământului, «*este un ţipăt*». Fiindcă el e «*o poartă deschisă/şi poate închisă. Un om/nebun care cântă/din frunză, din umbră./Din apă, din piatră.*» Tace «*sub gutui de salcâm*» ca s-audă povestea cosmică a facerii lumii şi să spună «*câteva, numai câteva/cuvinte proaspăt aduse/şi scoase din pământ*». Câteva cuvinte cu care ne spală sufletele până când va veni vremea tăcerilor «*din mers şi din vers*», până când «*poetul eliberat de întuneric*» va simţi că «*umbra mea mă doare/tot mai tare*».

Poetul Adam, cel dintâi şi dintotdeauna, adică «*o tăcere/în formă de cruce*», purtând în gură «*mai departe/un amestec de rouă, nisip/şi cenuşă albastră şi rară*».

Te îmbrăţişez, Adame, la cele şaptezeci de poveri înstelate pe care le ducem, deopotrivă, pe umeri!

TOTUL CURGE, *lemn şi piatră, 50/42/39 cm (c.a.)*

Marian ILEA

SOCIETATEA DE SOCIALIZARE DIN MEDIO-MONTE (PROIECT AL UNIUNII EUROPENE)

- piesă de teatru într-un act -

Personajele:
Lang - domn în vârstă, fost maistru-zidar, îmbrăcat în costum
Liz - doamnă în vârstă, îmbrăcată în rochie lungă
Henrietta - doamnă în vârstă, îmbrăcată lejer, ţinută de mers la piaţă

Personajele vor apărea pe scenă din fundul scenei: Lang, din stânga, Liz şi din dreapta Henrietta.

În fundal scrie cu litere mari pe o pancartă: „Societatea de socializare din Medio-Monte - proiect al Uniunii Europene".

Pe scenă, trei fotolii, trei noptiere şi trei veioze cu picior. Acestea din urmă vor lumina personajele şi scena. În rest, întuneric. Doar pancarta va avea un sistem propriu de iluminat.

Cele trei personaje intră în scenă, nehotărâte, parcă stinghere, se salută ceremonios. Se aşază pe fotolii şi iau caiete voluminoase de pe noptiere.

Vor povesti şi vor scrie în funcţie de felul în care vor fi atinse de curiozitate sau de nepăsare.

Suntem la centrul de socializare pentru vârsta a treia din Medio-Monte.

Actul unu

Lang: A trăsnit în farmacie. Ieri pe seară. În timpul furtunii. Întâi s-a dezlănţuit, apoi au fost descărcări electrice. S-a pornit şi ancheta asupra cazului întrucât...

Liz: Întrucât cazul poate fi numai o invenţie a creierilor unui om exaltat, care nu vrea să dea satisfacţie adevărului în mod altruist...

Henrietta: Întrucât omul nu serveşte interesele acestei obşti, aşa că se suspendă orice judecată asupra cazului relatat.

Lang: O plapumă pusă la uscat a luat foc împrăştiind în odaie un fum înăbuşitor. Au fost asfixiaţi cei din încăpere, care apoi au murit. Farmacistul a spus că nu poate părăsi farmacia, dar l-a lăsat pe ajutorul lui s-o părăsească...

Henrietta: Liniştea mormântală a cartierului nordic a fost brusc întreruptă. Ştim astea, domnule Lang.

Lang: Prin toaca de lemn care a început să bată, doamnă Henrietta.

Liz: Sunteţi pompier, cumva, domnule Lang, şi aveţi fluier ca de sirenă?

Lang: Sunt maistru zidar, precum deja ştiţi, doamnă Liz.

Liz: Bărbatul cu defecţiuni fizice nu poate participa la stingerea de incendii. Dar poate visa la ceea ce nu poate, domnule Lang.

Henrietta: Domnul Lang umblă langa, doamnă Liz.

Liz: Langa-langa umblă domnul Lang, Henrietta.

Lang: Aveam maşinuţă cu dopşor mic pentru parfumat fetele, doamnelor. Aveam săculeţ de vinilină de culoare verde, în care-mi duceam mâncarea la grădiniţă. La lumina lămpii cu fotoghin ascultam radioul cu tranzistori.

Liz: Aha, domnule Lang, eu am terminat pensionul la fete, cu educaţie pentru domnişoarele din înalta societate, cu ore de pian, cu ore de administrarea casei şi tot ce trebuie unei domnişoare să devină soţie de om important.

Lang: Nu ţin minte să te fi parfumat, doamnă Liz. Mama mea era o femeie bătrână, mică de statură, mândră de sine şi de originea sa, doamnelor.

Liz: Aveam pian cu coadă-n cameră, aveam mobilă grea, masivă, cu miros de lemn vechi.

Henrietta: Leagănul acela din curtea casei mi-l amintesc, domnule Lang.

Lang: Nici pe dumneata nu ţin minte să te fi parfumat...

Liz: N-aveai cum, domnule Lang, pe noi ne parfuma domnul Stamboli. Un om înalt, puternic, cu o chelie ascunsă de o şuviţă de păr ce trecea dintr-o parte în alta.

Henrietta: Cu o privire fioroasă, Stamboli a Pitarăşului din oraş.

Liz: Tatăl lui lucrase la o brutărie. El luase în asociaţiune o frizerie.

Lang: Ah, bătrânelul Stamboli - frizerul, cum să nu, îmi aduc aminte, nu mergea, ci alerga! Îndoit de vârstă, uitându-se în jos, se mai oprea să-şi tragă suflarea, să-şi şteargă sudoarea care-i acoperea chelia... Nici nu v-aş fi parfumat, doamnelor. Nici n-aveam cum, dar nici n-aş fi făcut-o.

Liz: Stamboli, minunatul frizer evlavios care se uita la cer.

Henrietta: Mânca turtă dulce cumpărată de la magazinul de lux din oraş.

Liz: Mă îndulcesc, zicea, plescăind de plăcere.

Lang: Tundea la lumina unei lămpi ce se agita pe peretele frizeriei. Nu avea nevoie de lumină. Mâinile lui ştiau tot. În aer plutea miros de transpiraţie îmbibat în pereţi. În oraş au apărut frizeriile noi, doamnelor. Munca lui se rezuma la câţiva clienţi fideli, care-şi aminteau că există şi el pe pământ, doamnă Liz, doamnă Henrietta. Se adresa respectuos fiecărui client: Să trăiţi, să trăiţi, Doamne ajută, multă sănătate cu sănătate, să vă dea Dumnezeu sănătate, vă mulţumesc din suflet, uite că ne ajută Dumnezeu. De câte ori îşi termina tunsoarea. Clienţii lui erau din ce în ce mai rari. Plecau în cimitir şi nu mai aveau nevoie de frizer.

Liz: Dumneavostră cum vă mai numiţi, domnule Lang?

Lang: Cum să mă numesc, doamnă Liz?

Liz: Din ce zonă, domnule Lang?

Lang: De acasă de la mine, doamnă Liz.

Liz: Exact cum am bănuit, domnule Lang.

Lang: Unde nu duc lipsă de nimic. Am tot ce-mi trebuie, doamnă Liz.

Liz: Exact cum am bănuit, domnule Lang.

Henrietta: Mă interesează tot... ce vă trebuie, domnule?

Lang: Da, doamnă Henrietta, pentru că am avut o casă, de când am avut-o m-am interesat de tot ce-mi trebuie. Doamne ajută, cu multă sănătate să trăiţi, doamnă Henrietta.

Henrietta: Exact cum am bănuit, Liz.

Lang: Când băiatul meu a murit, am rămas cu nora mea, doamnelor.

Henrietta: Ah, bătrânii din ziua de astăzi, domnule.

Lang: Să trăiţi, să trăiţi, Doamne ajută, doamnă Henrietta.

Liz: Ce gând v-a adus aici, domnule Lang?

Lang: În tinereţe mi-a fost foarte greu, doamnă. Mi-am câştigat pâinea. O grămadă de ani. M-am îndemnat şi mi-am făcut casa cu mâinile astea. Am făcut tot ce am putut din muncă pentru că am fost în putere. Foarte mulţumit am fost şi aveam o maşinuţă cu dopşor pentru parfumat. Era o maşinuţă ca o sticluţă de apă de colonie. Exact de aia aveam. Când se termina, cumpăram alta, că erau ieftine. Aducea Stamboli la frizerie şi-mi vindea ori de câte ori era necesar.

Liz: Nici nu mai ai ce căuta la frizeria lui Stamboli.

Henrietta: Nu ai după ce să mai mergi acolo.

Liz: Ai înţeles, domnule Lang?

Lang: Să trăiţi, să trăiţi, Doamne ajută, doamnelor...

Liz: Să rămâi aproape în drum la şaptezeci şi cinci de ani.

Henrietta: Păi, cum?

Liz: Să ai casă, un băiat mort şi o noră vie.

Henrietta: Mare scofală, Liz.

Liz: Să-ţi zică nora aia, că-ţi vinde casa, Henrietta.

Henrietta: Ba, să-ţi zică nora aia, Lang, ţi-am vândut casa, Liz.

Liz: Să-ţi zică, Lang, era casa ta şi am vândut-o eu şi nu mai ai ce căuta acolo.

Henrietta: Să ieşi, să pleci, să plângi...

Liz: Să rămâi să locuieşti pe o bordură în acest oraş, să spui, lângă frizeria lui Stamboli, minunatul domn Stamboli, că n-ai unde să te duci, că n-ai casă, că n-ai pe nimeni absolut, Henrietta.

Henrietta: Să te temi că numai în groapă mai poţi să te duci, domnule Lang.

Lang: Să trăiţi, să trăiţi, Doamne ajută, doamnelor.

Liz, Henrietta (în cor): Ah, bătrânii din ziua de azi...

Lang: Mă rog la Dumnezeu în gândul meu...

Liz, Henrietta (în cor): Bărbatul mort a fost bărbat bun, domnule Lang.

Lang: Omul e la rândul lui ca oricare om, doamnelor. Îmi pare bine că nu v-am parfumat. Am uitat. Acuma am uitat, Stamboli zicea: Lang, nu asculta de gura babelor, c-or zice babele că-i aşa ori că-i aşa, tu vezi-ţi de casa ta şi de nora aia a ta. Să trăiţi, să trăiţi, Doamne ajută, doamnelor...

Liz: Oricum stai acolo pentru mâncare, ţigări şi îmbrăcăminte, domnule Lang.

Lang: Toate femeile astea peste şaptezeci şi cinci de ani sunt nişte acrituri. Sigur că asta nu înseamnă să nu intri în vorbă cu ele.

Henrietta: Să-ţi numeri bănuţii ca să-ţi ajungă, domnule.

Lang: Aş vrea să mă roiesc de aici, dar nu mă roiesc. Când vezi o noră tânără, îţi curg ochii după ea. Dichisită, aranjată, nu ca alea mai grase de la pensionul de fete, care nu dau nimic pe aranjare, o noră tânără şi văduvă, parcă-i păpuşă, doamnelor. Nu mai zic nimic.

Liz: Ne-ai pierdut încrederea, ai fost tăntălău, domnule Lang. Femeile profitoare trag la dumneata ca muştele la miere.

Lang: Îmi fac valiza, doamnelor, plec, poate nu mai vin înapoi, ba vin înapoi, iară vin înapoi, cum Doamne ajută... să nu-mi placă oraşul meu.

Henrietta: Domnul Lang e un simplu gheboşat cu gândirea, Liz.

Liz: Boul care trage-n jugul norei sale, Henrietta. Aicea-i viaţă, nu-s chinuri ce are el în casa aia, unde tot la coteţ merge şi tot acolo doarme, mănâncă şi-şi face nevoile.

Lang: M-am operat de cinci ori la stomac, doamnelor. O singură dată mi s-a desfăcut. Nu s-a prins. M-am tăiat iară. Din nou. M-am cusut. Aceea a fost a şasea operaţie.

Liz: Şi vrei să te operezi din nou, domnule Lang?

Lang: Vreau să mă duc acolo iară, să mă duc să văd, ori să mă opereze, ori să-mi dea medicamente. Din astea două... una!

Liz: Ai dat tot ce ai avut, domnule Lang, ca să te îngrijească.

Henrietta: Ai dat tot ce ai avut, domnule Lang, ca să te îngroape.

Lang: Din poveste în poveste i-am spus nurorii că am nevoie de înţelegere, să mă ajute când o să pic jos. Şi Dumnezeu mă ajută zi şi noapte. Mi-a spus, socrule Lang, să ne cunună la biserica aia mare din faţa Spitalului. Să nu apară alţi moştenitori. Cununie în toată regula, cu cruce, cu evanghelie, cu coroana pe cap, cu miere de albină, exact cum se face.

Liz: Ai avut şi panglică?

Lang: Şi panglică am avut. Şi popa Nelu ne-a fost nănaş.

Henrietta: Lang stă într-un pat, într-o cameră. Nora stă în alt pat, în altă cameră.

Lang: Dimineaţa ne sculăm, ne spălăm, ne facem paturile. Eu îi duc mâncarea la pat. O cafea, la pat. Bunul Dumnezeu s-o ţină, să nu moară înaintea mea.

Liz: Apoi, ea se plimbă prin oraş.

Henrietta: În timp ce el ia câte o tură de medicamente.

Lang: Când vine seara, ne punem fiecare în camera lui, în patul lui. E tare frumos, doamnelor. Am o viaţă tare frumoasă în căsuţa aia a mea. Ăia care au în acest oraş casele alea cu etaje nu-s atâta de fericiţi, doamnă Henrietta, doamnă Liz.

Liz: Domnul Lang execută tot ce-i spune nora lui.

Henrietta: Nora aia a lui a ajuns să-i fie nevastă.

Lang: Cu acte în regulă, doamnelor.

Liz: Lumea e tare încâlcită, Henrietta.

Lang: Eu am descâlcit-o la mine în casă. Spăl vase, mă uit la film şi iară spăl vase.

Liz: Bei câte o ţuică bătrână, domnule Lang.

Lang: Un lichior de vanilie, doamnă Liz.

Liz, Henrietta (în cor): Dacă bagi mâna într-un buzunar gol, nimica n-ai ce scoate de acolo, domnule Lang.

Lang: Când aveam salariul meu câştigam bine, doamnelor, două mii cinci sute de lei.

Liz, Henrietta (în cor): Aveai şi ciubucurile alea de la zidărie, domnule Lang.

Lang: Despre alea nu vă spun că erau de două ori salariul.

Liz, Henrietta (în cor): Rolul bisericii, în aceste momente, ar trebui să fie mai adânc implicat. Preoţii ar trebui să fie fermentul. Categoric, domnule Lang, aşa ca surorile ursuliene, care au diafilm cu religia şi minunatul ei rol de fiecare zi.

Lang: Îmi pare bine că nu v-am parfumat niciodată, doamnelor, cu sticluţa aia cu dopşor, ca o maşinuţă, pe care o cumpăram de la Stamboli frizerul.

(*întuneric*)

Cortina

Daniela CĂPRAR

PORTRETUL SCRIITORULUI MIHAIL SEBASTIAN ÎN OGLINDA CONTEMPORANILOR SĂI

„Trebuie să mărturisesc că nu-mi prea pasă de manuscrisele mele; îmi pasă mai mult de cărţile pe care s-ar putea să nu le mai pot scrie; şi îmi pasă mai ales de viaţă-viaţa asta cu care n-am făcut mai nimic până astăzi"
(*Mihail Sebastian*, ***Jurnal. 1935-1944***)

Mihail Sebastian impresionează în spaţiul literar cultural al epocii prin umanitate, prin spiritul lucid, reflexiv, prin sinceritate, prin onestitate, prin ipostaza de luptător în faţa rinocerizării societăţii româneşti, în anii '30, dovedindu-se matur, în toate deciziile sale, prin spiritul solitar, francez, cartezian, al dreptăţii absolute în numele căreia s-a angajat cu întreaga sa fiinţă. Scriitorul evreu-român, de la Dunăre, cum îi plăcea să se autointituleze, deziluzionat de experienţa de la „Cuvântul", de mentorul său, Nae Ionescu, de colegi, dar mai ales de prietenii criterionişti rinocerizaţi (în mod deosebit de Mircea Eliade, Nina, Marietta Sadova ş.a.), era o figură meditativă, un om modest, dar şi de o sensibilitate exagerată.

Paul Cornea, fostul elev de optsprezece ani, care va deveni viitorul critic literar, îi conturează scriitorului dunărean un portret edificator, impresionant: *„L-am întâmpinat pe Sebastian cu o imensă curiozitate şi speranţă: voiam să ştiu, eram flămânzi de adevăr şi nu găseam pe nimeni în jur să ne arate, cu deget de lumină, încotro trebuie s-o apucăm. Noul nostru profesor nu aparţinea oamenilor care te câştigă de la primul contact. Era de statură potrivită, mai degrabă mărunt după etalonul manechinelor de azi. Fizionomia sa gânditoare, cu ochi adânci şi buze senzuale, avea un aer copilăresc, reprimat parcă de o încruntare nefirească: se temea să-şi dezvăluie lumea lăuntrică? Voia să-şi cenzureze printr-o severitate impusă spontaneităţii pe care şi le socotea vulnerabile? Părea un* ***puer senex****, un tânăr îmbătrânit precoce, zidit nu atât din elanuri, cât din eşecuri, alcătuit dintr-un aliaj straniu de prospeţime şi oboseală, de sensibilitate hăituită în frâu. N-avea nimic dintr-un învingător, căci îi lipseau aroganţa şi siguranţa de sine, dar nici nu semăna a învins: dincolo de anxietatea privirii frapa în chipul lui o tresărire încremenită de orgoliu, mândria încăpăţânată a unui neam bătrân. Aşeza între el şi ceilalţi o distanţă politicoasă, dar ferm păzită, încât mi-au trebuit luni de zile de asediu şi câteva vizite în casa pe care o locuia în strada Antim, spre a sparge gheaţa"*[1].

Acest portret al omului şi al profesorului Sebastian surprinde câteva trăsături fizice şi morale ale celui care nu se dorea a fi un luptător social, poate un scriitor, aşa cum el însuşi i se confesa lui Camil Petrescu într-o scrisoare trimisă acestuia de la Paris. Astfel, din perspectiva adolescentului P. Cornea, Sebastian era prematur îmbătrânit, un om inteligent, obosit de tumultul bătăliilor de la „Cuvântul", aflat în război cu toată lumea. De fapt, viaţa despre care spunea că-l interesează mai mult decât opera în sine, mai mult decât celebrul său roman, în care s-a angajat cu toată fiinţa lui, a fost un şir infinit de dezamăgiri, deziluzii, privaţiuni materiale, eşecuri în plan sentimental, interdicţii în a-şi semna propria operă sau pierderea celor mai buni prieteni, **solitudinea**. Viaţa lui a devenit una absurdă, într-un univers kafkian, din care i-a fost imposibil să evadeze, totuşi, având simţurile trezite în aşteptarea libertăţii în care a crezut dintotdeauna, în spiritul căreia a luptat şi a trăit. Destinul său tragic, ironic l-a făcut să-şi păstreze demnitatea umană, să nu se dezică de valorile morale, spirituale asumate (onestitate, libertate, conştiinţă). Ca urmare, în anii premergători rinocerizării, scriitorul publică un articol cu valoare premonitorie, ***Moartea individualismului***, în care atrage atenţia asupra uniformizării societăţii, atrase tot mai mult de ipostaza omului nou: *„avea să trăiască deceniul iraţionalismului şi al urii între oameni. Ajungând la libertatea socială pentru care militase şi luptase, avea să piardă cea mai elementară libertate: aceea de a trăi"*[2].

Mihail Sebastian găseşte puterea de a supravieţui în acest univers antisemit prin refugiul în muzică, mai ales în cea a lui Bach, despre care îi scrie de la Paris fratelui său, Poldy; apoi, în lecturi diverse, de la literatura franceză la cea engleză (Proust şi Shakespeare, ambii consideraţi creatori de oameni). În mod deosebit, scriitorul dunărean era pasionat de lecturile proustiene, pe care le trăia la cote paroxistice, identificându-se cu unele dintre personajele romanului ***În căutarea timpului pierdut***, şi anume, cu Swann. Totodată, el identifică asemănări între personajele reale şi cele ficţionale. De fapt, ficţiunea se suprapune realităţii, iar scriitorul ajunge inevitabil şi la asocierea Nae Ionescu-Sparkenbrooke, în urma unei vizite făcute profesorului în 7 ianuarie 1938.

Acum, profesorul (care în 1934 îi scrisese ***Prefaţa*** ce-l condamna la moarte) i se pare extrem de îmbătrânit, lipsit de vlagă.

De cele mai multe ori, Sebastian suprapunea literatura cu propria-i viaţă şi, astfel, creiona o **metarealitate superioară**, pentru că el nu citea opere, cărţi, ci oameni, fiind pasionat de acest aspect sociologic. Pentru el însuşi, a citi o carte, mai ales despre oameni, este un lucru esenţial, apoi, a scrie despre ea devine un proces definitoriu, iar în cele din urmă, pentru a-i reda claritatea este nevoie de critică.

În acest sens, prietenul său, Petru Comarnescu, era de părere că cel care putea să revitalizeze generaţia rinocerizată, complet măcinată de ideologiile extremiste, era Mihail Sebastian. Acesta din urmă *„a răscumpărat-o desigur prin cărţile lui, care rămân, şi prin demnitatea comportării sale umane, prin amintirea luminoasă ce ne-o lasă acest om care a ocolit totdeauna entuziasmul şi care încă nu vroia să fie judecat ştiind că mai are atâtea de creat şi de rostit"*[3]. Aceeaşi demnitate, aceeaşi umanitate a lui Sebastian o identifică şi poetul Camil Baltazar în comportamentul, atitudinea, relaţiile cu ceilalţi, în dezbaterile sale de la barou, dar şi în cercurile literare, teatrale sau culturale. Mai mult decât atât, poetul urmăreşte evoluţia scriitorului, dornic să evadeze din mediocritatea provinciei, cu încercările-i asidue de a ajunge la Bucureşti, de a-şi găsi un loc de muncă (C. Baltazar reuşeşte să-i găsească un post de traducător la Biblioteca *Lectura*), de a scrie cât mai bine, de a se face cunoscut în lumea literară românească a epocii; o evoluţie cu dezamăgirile, cu luptele de cele mai multe ori eşuate, mai ales atunci când vrea să scrie Marele Roman, oglindă a vieţii româneşti intelectuale între 1927 şi 1941. Era un om cu simţul echilibrului, care ascundea, în esenţă, *„o frenetică instabilitate sufletească (un ins) de un aprig pesimism"*[4].

Cu repetabilitate, mai ales în anii terorii, trăia cu gândul morţii, al sinuciderii, despre care nu vorbea absolut niciodată în public, însă îşi comunică aceste stări mai ales în paginile diaristice. În public, el încerca să se înfăţişeze într-o ipostază luminoasă, fără să se plângă de soarta-i cruntă. Strigătul său de durere, de sfâşiere lăuntrică este cel al lui Munch, al omului care se vede hăituit, agresat de evenimentele de pe front, de un război care abia îl lăsa să supravieţuiască, care l-a metamorfozat complet, dintr-un om plin de vitalitate într-un om sfârşit, deznădăjduit, dezgolit spiritual.

Destinul său tulburător este completat de propria-i creaţie, până la contopire, aşa cum va reliefa în eseurile despre roman, şi anume: creaţia implică, în mod evident, viaţa, cu fluctuaţiile-i tumultuoase. De altfel, imaginea complexă a lui Sebastian se conturează şi din perspectiva operei, a eseurilor literare, culturale, politice. Dacă în romanele panlirice scriitorul este interesat de reliefarea unor destine umane, a unor experienţe multiple, evoluând înspre cunoaştere sau autocunoaştere, în romanul existenţialist ***De două mii de ani*** (eseul fiind modalitatea de a-şi exprima tumultul vieţii) este reliefată neliniştea-i interioară, dar şi proclamarea adevăratei identităţi, a omului, precum şi a scriitorului-evreu: *„se socotea o făptură zămislită - cum spunea - de* ***peisagiul dunărean*** *- atât de lin, de gingaş, totuşi cu liniile atât de precise şi a trăit cea mai mare parte a scurtei lui vieţi pentru lămurirea tuturor*

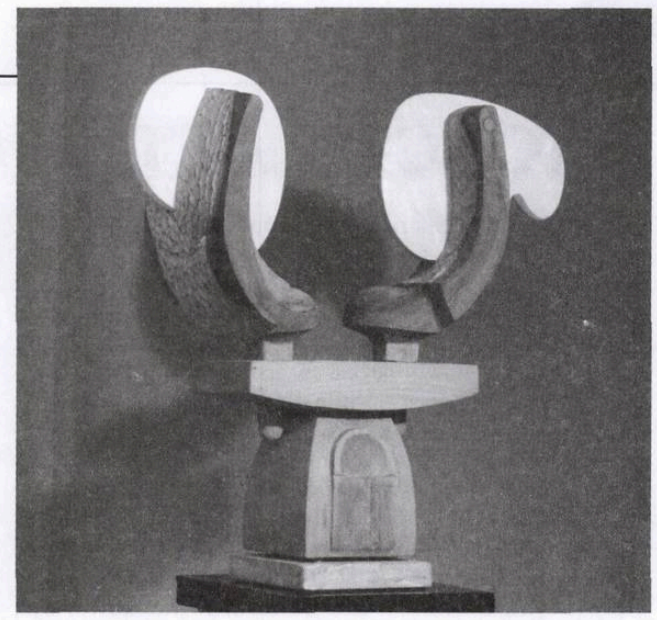

RAPORT DUAL*, lemn şi marmură, 63/66/38 cm (c.a.)*

expresiilor literare ivite în acest peisagiu"[5].

*

În cadrul generaţiei sale (Al. Sahia, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu), Mihail Sebastian era o personalitate complexă: gazetar, publicist, eseist, critic literar, teatral, romancier, nuvelist, dramaturg, fiind mereu în pregătirea unor proiecte, care interferau la un moment dat, dându-i posibilitatea să aibă o viziune amplă asupra literaturii. De fapt, scrisul devine pentru el o experienţă unică, necesară în fiecare zi, ca activitate spirituală de evadare din spaţiul rinocerizat, spre autocunoaştere, spre revitalizarea propriei personalităţi.

De aceea, el se va refugia şi va consemna zilnic în propriul jurnal, acesta devenindu-i, până la urmă, singurul mijloc de comunicare, mai ales în anii singurătăţii absolute, deşi uneori era încercat de sentimente de deznădejde, de neîncredere în însemnătatea consemnărilor diaristice. Scrisul devine un proces superior, de maturizare deplină a scriitorului de la Dunăre, abia ieşit din adolescenţă, dornic să se integreze în cultura română. Este vorba despre drama scriitorului evreu, care simte şi trăieşte ca un român de la Dunăre: *„Mă gândeam, cercetând adânc în mine: sunt oare eu mai puţin român decât ceilalţi, decât un Mişu Polihroniade, de pildă?* [...] *Am trăit atmosfera aceea înfrigurată, când fiecare veste despre un succes al nostru, al românilor, era o sărbătoare şi fiecare înfrângere, o umilinţă şi o desnădejde.* [...] *Şi în faţa acestor forţe oarbe, iraţionale, cari pustiesc sufletele, înlătură orice generozitate şi cuprindere mai largă a lumii şi a vieţii, mă simt adânc întristat"*[6]. Acelaşi sentiment, de melancolie metafizică îl încearcă pe Sebastian şi în anul deschiderii spre libertate, 1944, care este, în viziunea lui, doar o utopie.

Mihail Sebastian este, pe de o parte, liric, sentimental, plin de farmec, estet, un rafinat intelectual, cu o vastă cultură europeană, de o nobleţe a spiritului moral, a civilizaţiei, un om echilibrat între extreme, iar pe de altă parte, este anxios, tulburător, revoltat, răzvrătit, un antimodern, putând ajunge un remarcabil dramaturg, alături de Camil Petrescu, Victor Ion Popa, G. M. Zamfirescu, dacă destinul său nu ar fi fost frânt de un banal accident, cu o oră înainte de a-şi susţine cursul la universitate, despre romanele balzaciene. Cuvintele mamei sale din timpul ceremoniei de înmormântare definesc omul Sebastian într-o lume dominată de huliganismul moral: *„copilul meu cinstit şi deştept..."*[7].

NOTE:

[1] Mihail Sebastian, ***Prefaţă*** la ***Jurnal. 1935-1944***, semnată de Leon Volovici, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 10.

[2] Petru Comarnescu, ***Ironicul destin al lui Mihail Sebastian***, în ***Mihail Sebastian interpretat de...***, Antologie, prefaţă, tabel cronologic şi bibliografie de Anatol Ghermanschi, Bucureşti, Editura Eminescu, 1981, p. 39.

[3] *Idem.*

[4] Camil Baltazar, ***Mihail Sebastian – omul***, în ***Mihail Sebastian interpretat de...***, ed. cit., p. 58.

[5] Felix Aderca, ***Secretul lui Mihail Sebastian***, în ***Mihail Sebastian interpretat de...***, p. 50.

[6] ***Manuscriptum***, nr. 4, ed. cit., p. 168-169.

[7] D. I. Suchianu, ***La moartea lui Mihail Sebastian***, în ***Mihail Sebastian interpretat de...***, p. 75.

NOI CEILALȚI • *Interviu cu Aurel SASU*

Aurel SASU s-a născut în 21 iulie 1943, la Alba Iulia. Studiile filologice le-a făcut la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj, în perioada 1963-1968. După absolvire, a lucrat ca cercetător la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din acelaşi oraş, la secţia Istorie literară (1968-2012). A funcţionat şi ca profesor la Universitatea „Avram Iancu" (2001-2006) şi la Facultatea de Ştiinţe Politice, Administrative şi ale Comunicării (din 2006). Debutul editorial s-a produs în 1972, cu volumul ***Progresii. Eseuri de critică şi istorie literară***, iar titlul ştiinţific de doctor în filologie l-a obţinut în 1976 cu lucrarea ***Retorica literară românească***. A publicat peste patruzeci şi două de lucrări, volume personale sau în colaborare, a alcătuit ediţii critice din autori precum I. Agârbiceanu, E. Lovinescu, I. Molnar-Piuariu, I. H. Rădulescu, E. Cioran, Eugen Ionescu, Adrian Marino, Constantin Fântâneru şi a tradus din engleză scrieri de Northop Frye, Susan Sontag şi Leonard W. Taylor. Din volumele originale, menţionăm, între multe altele, ***Liviu Rebreanu - Sărbătoarea operei*** (1978), ***Textul ipotetic. Contribuţii la o istorie a hermeneuticii româneşti*** (1984), ***Eul suveran. Paradigme lovinesciene*** (1994), ***Strategia disperării. Jurnal american*** (1999), ***Breviter. Întâlniri cu mine însumi*** (2003), ***Cartea mea de muncă. Atelier critic*** (2007), ***Noapte după noapte*** (2010), ***Elegiile răscumpărării***, versuri (2011), ***Mihail Sebastian. Dincoace de bine şi de rău*** (2012). Activitatea de lexicograf literar, atât de bogată, diversă şi de bine cunoscută, este reprezentată, în calitate de autor şi de coordonator, de ***Dicţionarul scriitorilor români***, vol. I-IV, 1995-2002, ***Dicţionarul biografic al literaturii române***, vol. I-II, 2006, ***Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada***, 2001 etc. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România din anul 1976, a fost bursier Fulbright (SUA) şi al Multicultural History Society (Canada). Activitatea în domeniul cercetării şi al creaţiei literare i-a fost încununată cu premii şi distincţii acordate de Ministerul Culturii (1991), Academia Română (1993), Uniunea Scriitorilor (1995 şi 2004). Deţine, de asemenea, Ordinul Naţional „Pentru Merit" în Grad de Cavaler (2002). Împlinind şaptezeci de ani, în iulie 2013, îi zicem *La mulţi ani!* şi spor la muncă în continuare.

Augustin Cozmuţa: *Ilustrezi prin întreaga activitate şi prin cărţile publicate dubla ipostază a cercetătorului fenomenului literar, fiind deopotrivă critic şi istoric literar. Rămân complementare aceste două ipostaze şi mai are relevanţă în context actual o asemenea legătură între ele?*

Aurel Sasu: Gusti, dacă vrei să scrii o simplă carte de recenzii şi trebuie să construieşti o notă de subsol, nu o simplă trimitere, se zice că eşti deja un istoric literar. Un critic fără informaţiile istoricului literar nu se va descurca niciodată în hăţişul erorilor trecutului. Aşa cum un istoric literar fără simţ critic, un om adică numai al trecutului, nu va înţelege niciodată misterul dialogului dintre operă şi cititori. Fiindcă, în fapt, nu citim cărţi, ne citim pe noi, ne căutăm pe noi în titlurile pe care le cumpărăm, le căutăm şi le facem cu dragoste un loc în sufletul nostru. Am în vedere, firește, cazul fericit al profesionistului, nu toate aventurile grafomane de ieri şi de azi. Aminteşte-ţi mulţimea volumelor de cronici literare din anii '70, printre rândurile cărora zâmbeau duplicitar compromisurile, relaţiile sociale, serviciile reciproce şi ingredientele politice! Cine le mai citeşte? Nimeni! Să ne amintim istoriile literare care dădeau lista premianţilor de la „Cântarea României" sau ediţiile din clasici „alese" după dictatul intern sau extern al unor ideologii! Cui mai folosesc? Nimănui. Să observăm şi valorificările critice de după '90, fără noimă şi fără norme, fără cercetarea răbdătoare a surselor, a variantelor, un dezastru editorial deloc mai mic decât cel care a precedat momentul iluziilor noastre din decembrie 1989. Poezia, zicea Maiorescu, nu poate trata obiecte ştiinţifice. Cum şi-ar fi exersat criticul observările polemice asupra poeziei hilare, viscerale, paranoide, triviale, de pură biologie mecanic-violentă a generaţiei milenariste, să zicem? Critica, la noi, suferă crud de un sindrom al letargiei! Ca şi istoria literară, de altfel, descurajată în demersurile sale de recuperare documentară de vagi proiecte lipsite de progresia adevărului în conştiinţă (un secol de cultură a diasporei române - scriitori, instituţii şi publicaţii periodice - e total absent) în ***Dicţionarul general al literaturii române*** (I-VII, 2004-2009) şi în grotesca ***Istorie a jurnalismului din România în date***, o recentă enciclopedie cronologică a ignoranţei. Sunt două exemple-limită. Restul intră, cum se spune, în jocul întâmplării şi al hazardului. Cine să mai urmărească furtul, plagiatul, falsul sau hoţia de idei la drumul mare? Criticul continuă să scrie convins că nimic nu se mai întâmplă potrivit voinţei lui. Iar istoria literară e deja o fată bătrână, pe care ruşinea o împiedică să mai iasă în lume. Aşadar, două aripi strânse, până când vom redescoperi că literatura nu e numai text, ci şi un univers în care cuvântul şi experienţa au aceeaşi valoare.

A.C.: *Cineva afirma, nu demult, că în Occident nu prea sunt uzuale aceste formule de critic şi istoric literar, interesul mergând spre competenţa universitară dovedită în domeniu. E o disociere valabilă sau e mai mult o discriminare intelectuală?*

A.S.: Acel cineva poate afirma orice. Modelul criticii zise universitare a dispărut de mult. El se raporta la nevoia de lectură didactică a studenţilor. Nu s-a născut din neant. Era procedeul cuminte al înscrierii unor informaţii, acreditate de precauţia enunţului polemic şi al punctului de vedere personal, panorame, în general, născute din monotona prezentare a cursurilor în faţa a sute de studenţi. Puteai discuta, de pildă, doi ani, despre paternitatea „Cântării României", fără să observi că Maiorescu lipseşte din cultura română, că Mircea Eliade trăieşte la Chicago sau că Dorin Tudoran nu mai poate publica în ţară. Din punctul meu de vedere, n-a existat o critică universitară, ci doar un didacticism plictisitor şi extrem de periculos pentru o disciplină întemeiată în secolul al XIX-lea pe direcţie. Astăzi lucrurile nu sunt deloc mai simple. Inflaţia de profesori universitari a aruncat în deriziune, la un loc, cercetarea, modelul (dacă a existat unul!), performanţa şi, nu în ultimul rând, onestitatea apartenenţei la o importantă categorie intelectuală. În critica şi istoria literară, ca peste tot, există doar profesionişti şi amatori. Năruirea învăţământului şi starea de incultură a studenţilor fac ele înseşi din competenţa universitară, în multe cazuri, un subiect de îngrijorare şi de primejdie.

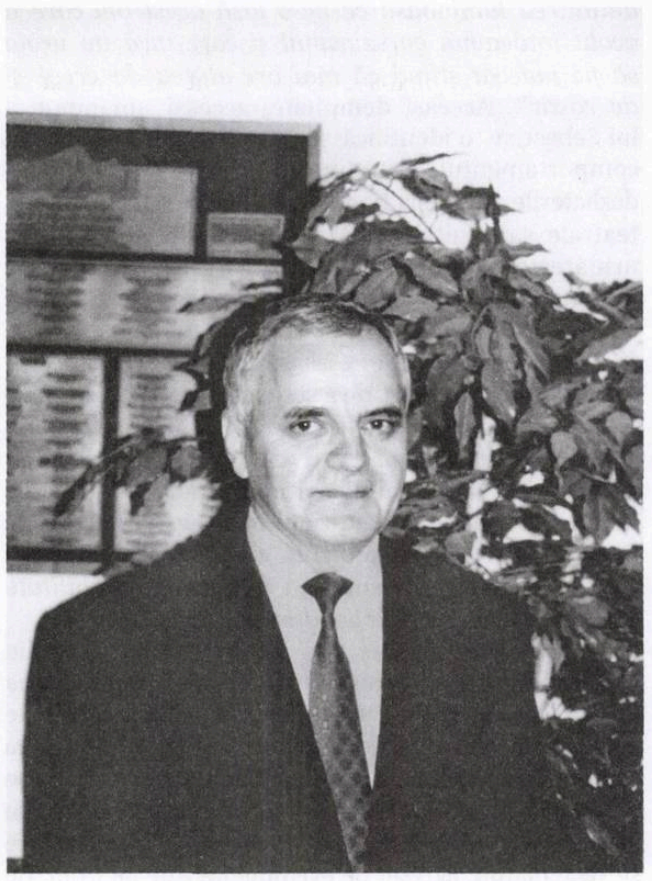

A.C.: *Şi la noi, savanţi precum Mihail Dragomirescu sau Sextil Puşcariu au tins să orienteze stadiul literaturii spre ipostaza ştiinţifică de „Institut", primul, ori de „Muzeu", al doilea. În ce măsură o asemenea tradiţie mai este vie în cultura românească astăzi?*

A.S.: Ar mai fi o tradiţie vie, dacă n-am înţelege încă respectivele instituţii după nomenclatorul de acum două secole. Institutul, o armată anonimă de făcut fişe, de funcţionari (mai nou) în serviciul unor personaje malefice sau al unor suprastructuri monstruoase rămase din vremea luptei pentru pace. Grupuri, să zicem, de cercetători, angajaţi mereu în lucrări de plan, aprobate discreţionar în capitala soarelui răsare, sub purtarea de grijă a unor capete înfierbântate de angoasa parvenitismului. Inapetenţa pentru muncă a acestor oameni e direct proporţională cu lipsa de viziune, cu haosul metodologic şi cu spectacolul înjositor al bursei de valoare. Repetăm, în ordinea spiritului, experienţa megalomană a Casei Poporului. Punem în locul personalităţii, cu operă reprezentativă, ideea de colaborator sub patronajul

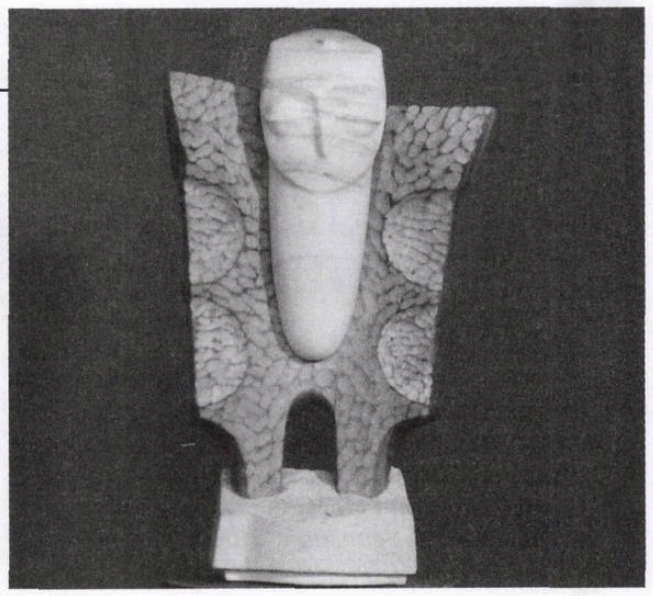

HIMERA NOPŢII, *lemn şi marmură, 46/30/14 cm (c.a.)*

fericit, distrugător de identitate, al mulţimilor disciplinate. Nu mai există modelul unor astfel de instituţii îngheţate niciunde în lume. Un om nu se angajează, este înscris într-un proiect, pe o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp, cu responsabilităţi pe care şi le asumă sau nu după criterii în prealabil stabilite. Am în vedere istoria literară, nu lexicografia propriu-zisă ori alte departamente (toponimie, dialectologie etc.), unde mijloacele de exprimare pot fi, practic, altele.

Sunt de mult în învăţământ, din păcate nici el străin ideii de Muzeu. În varianta imobilă a privitorilor ca la teatru, a opţiunilor conjecturale, de tineri străini atitudinii de rezistenţă şi răzvrătire spirituală, într-un cuvânt indiferenţi la ideea de luptă şi jertfă, ca asceză. Cine să accepte ipoteza ştiinţifică de Institut? În 2004, colectivul de istorie literară din Cluj publică o lucrare fundamentală de lexicografie literară, în măsură să consacre nu o grupare, ci o şcoală. Este marele ***Dicţionar cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989*** (completat, în 2011, cu perioada 1990-2000). Un gest de recunoaştere publică din partea Academiei Române, la editura căreia a apărut? Un premiu local, unul din acelea mici ale mersului pe sârmă? Nici vorbă! Gradaţiunile cercetătorilor au fost diminuate, cu penalităţile respective din salariu. Ce alt exemplu mai concludent să aduc pentru a demonstra că nu Institutul în sine e bun sau rău, ci deficitul mai general de înţelegere a sensului de biruinţă a idealităţii. Sufăr din cauza acestor anomalii, fără să fiu, totuşi, disperat. Bucuria este a sfârşitului de drum. Cândva, trebuie să întemeiem şi noi o permanenţă.

A.C.: *Ca cercetător în cadrul Institutului de lingvistică şi istorie literară „Sextil Puşcariu" din Cluj ai contribuit la elaborarea unor lucrări care pun în valoare şi publicistica literară a scriitorilor, îndeosebi interviurile. Aceste genuri de lucrări sunt considerate instrumente de lucru sau simple domenii auxiliare pentru cercetarea literară?*

A.S.: Când spui interviu, ai în vedere, nu mă îndoiesc, ***Romanul românesc în interviuri*** (I-IV, 1985-1991, fiecare volum în două părţi; în colaborare cu Mariana Vartic) şi ***Dramaturgia românească în interviuri*** (I-IV, 1995-1996). Poezia şi critica în interviuri aşteaptă şi acum în manuscris. Am avut surpriza să descopăr consemnat debutul acestei lucrări în celebrul ***Jurnal*** al lui Mircea Zaciu (I, 1993): „S[asu] vine cu un proiect: să facem împreună o carte despre romanul românesc, un fel de «autobiografie» a sa, mai ales a celui interbelic, din colaje de interviuri ale romancierilor ş.a. N-ar fi o idee rea, însă efortul de investigare – mai ales – de copiere la modul cel mai primitiv, medieval, mă depăşeşte". Da, dragă Gusti, aşa am lucrat, primitiv şi medieval, consultând doi oameni (eu şi Mariana Vartic) peste cinci sute de periodice, pagină cu pagină, copiind apoi câteva mii de texte publicistice, interviurile integral, pentru cele, practic, opt tomuri ale cărţii. În condiţii de frig, sărăcie, supraveghere şi diabolice dificultăţi în accesarea informaţiei din iraţionalele fonduri secrete. În plus, xerocopierea era un lux pe care nu ţi-l puteai permite fără aprobarea specială a instituţiei, la rândul ei având nevoie de... etc., etc. A fost una din cele mai stranii, absurde şi, de ce nu?, mai frumoase aventuri ale vieţii mele (pentru lucru la domiciliu, cum se spune, transportam, cu sania, revistele acasă, după căderea întunericului!). A fost una din rarele minuni ale solidarităţii de breaslă, cu Ion Vlad, rectorul universităţii, în frunte, şi unul din rarele momente în care utopia a sfidat, apoi a învins teribilul control totalitar. Presa a comentat cu surprindere şi admiraţie apariţia insolitei sinteze de istorie literară, →

***CLEPSIDRA**, lemn, 73/48/24 cm (c.a.)*

→

accentuând capacitatea ei de a institui şi reinventa ideea de instituţie, de program viu şi creator în spaţiul pustiu al cărţilor de referinţă fundamentale. Exerciţiul de voinţă, perseverenţă şi răbdare mi-a fost, mai târziu, vital în traversarea întunecatei istorii a ***Dicţionarului scriitorilor români***. Am numit volumele de interviuri (unii le-au apropiat de seria Hurmuzachi) istorie autobiografică. De ce? Fiindcă, dincolo de opiniile autorilor despre opera personală, despre contemporani, despre mediul intelectual şi contextul social-istoric, aceste interviuri circumscriu marea aventură a conştiinţei româneşti şi a evoluţiei genului în manifestarea lui intimă, directă şi mereu actuală. Dincolo de orice ideologie sau accidente biografice. În 1986, oprirea cărţii mi-a prilejuit o memorabilă întâlnire cu cerberul Mihai Dulea, preşedintele Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (despre una asemănătoare povesteşte şi Adrian Marino, în ***Memoriile*** sale). A fost o izbândă compensatorie în pofida unui obtuz ideolog al partidului, obţinută cu ajutorul conspirativ al... secretarei! Apariţia a fost reluată, începând cu 1988. Prin urmare, dragă Gusti, asemenea sinteze de cultură, de departe, nu sunt simple instrumente, ci mijloace esenţiale de înţelegere a unei istorii instinctual-periferice şi cumplit de triste. Efortul de realizare a ei, pe durata unui deceniu, m-a întărit în credinţa că singura răsplată a bucuriei este jertfa.

A.C.: *Când te-ai ataşat de proiectul realizării unui **Dicţionar al scriitorilor români**, alături de Marian Papahagi şi Mircea Zaciu, coordonatorul lucrării, se resimţea o criză a istoriei literare sau, pur şi simplu, un asemenea dicţionar lipsea culturii române?*

A.S.: Ai deschis o rană veche şi nevindecată. Istoria ***Dicţionarului scriitorilor români*** (I-IV, 1995-2002) este, în detaliu, prezentată ca prefaţă (***Dosar***) la volumul întâi. Scrie despre ea şi Mircea Zaciu în cele patru volume ale ***Jurnalului*** său. Dacă ***Romanul românesc în interviuri***, dramaturgia inclusiv, au fost, ziceam, o aventură, ***Dicţionarul***, cu toate dificultăţile şi provocările lui, a fost un coşmar. Pentru întâia oară regimul totalitar se confrunta deschis şi agresiv cu un colectiv format din peste şaizeci de profesori, cercetători, critici şi istorici literari reprezentativi din principalele oraşe ale ţării. Un colectiv cu un program de dimensiuni neobişnuite în acei ani, decis, în ciuda oricăror impedimente şi represiuni, să-şi ducă la bun sfârşit proiectul. Bătălia s-a purtat în câmp deschis şi, timp de peste un deceniu, a mobilizat energii literare, monopolizând uneori scena literară, până la a deveni, în deceniul satanic, elementul de coeziune al breslei, altfel, ca şi astăzi, dezbinate, incoerente şi manipulate politic, în multe cazuri, până la pragul slugărniciei. Totul a început sub bune auspicii. În 1978, publicasem, în aceeaşi coordonare, ca un prim text, volumul ***Scriitori români*** şi nimic nu lăsa să se întrevadă drama din 1985, când noua versiune în două volume, peste noapte, este complet distrusă, casată, în ultima corectură. Din acel tiraj topit se mai păstrează un singur exemplar, în biblioteca mea, salvat cu preţul libertăţii de un inginer al tipografiei. Incredibil, pentru cei care citesc astăzi asemenea lucruri, e că perfidul clovn al dramei (prezent şi în ***Antologia ruşinii*** a lui Virgil Ierunca) a fost poetul Ion Brad, unul din cei mai apropiaţi, credeam atunci, prieteni ai profesorului Mircea Zaciu. Împreună cu Marian Papahagi i-am trimis o scrisoare de protest, reprodusă în ***Dosarul*** amintit. Referatul lui, ultimul, a năruit toate iluziile câtorva ani de muncă şi de speranţe. Refuzul nostru de a introduce un citat din Nicolae Ceauşescu în prefaţă a fost, recunosc, un act de sinucidere. Ni l-am asumat cu bună ştiinţă şi responsabilitate. Am reluat ***Dicţionarul***, după 1990, cu un colectiv risipit şi cu mari ambiţii: completarea sumarului şi introducerea în carte a scriitorilor exilului politic. Dificultăţi financiare (vezi ***Noapte după noapte***, 2010) au întârziat apariţia volumului întâi până în 1995. Marian Papahagi trece la cele veşnice în 1999, urmat, la un an, de Mircea Zaciu. Am continuat singur ultimele două volume, transferate la Editura Albatros, punând punct teribilei istorii a cărţii în 2002. Tot singur am fost obligat să aduc la zi informaţia rămasă la... 1982. Între timp (2000), un abia schiţat ***Dicţionar esenţial al scriitorilor români*** a devenit şi el realitate. Te mai reţin cu doar trei lucruri. Primul este cel cu care trebuia să încep. Pe Mircea Zaciu nu l-am avut profesor. În anii studenţiei mele era lector în Germania. Întâlnirea (simbolică?) a avut loc pe podul de peste Someş, el venea, eu mergeam la Litere. Mi-a dat bună-ziua, eu nu-l cunoşteam, şi m-a întrebat, simplu, dacă doresc să scoatem o carte împreună. Poţi uita asemenea clipe? După un an (1971), apărea volumul de publicistică al lui I. Agârbiceanu, ***Meditaţie în septembrie***. A fost începutul unei mari prietenii, pe care n-au clintit-o nimeni şi nimic până la moartea năpraznică din 2000. Credeam, în acei ani, acum nu mai cred, că o ţară mică nu-şi poate risipi forţele intrând într-o absurdă competiţie cu ea însăşi. Mi se părea firesc, după moartea profesorului, Academia Română să se alăture vechiului proiect şi să-l ducă la bun sfârşit cu alte posibilităţi de organizare şi de sprijin financiar (Mircea Zaciu fusese doar membru de onoare al venerabilei instituţii!). Puteau fi, astfel, gândite şi ediţiile succesive, mereu augmentate, îndreptate, completate etc. Ei bine, Academia, eludând orice logică, se angajează, începând cu 2000, într-o întreprindere paralelă, incluzând în planul institutelor de cercetări (zeci de oameni!) ***Dicţionarul general al literaturii române***, încheiat, în ediţia întâi, după un deceniu, sub chipul uriaşului cu picioare de lut (citat din „România literară"). Cât de ocultă este istoria, o dovedeşte numirea, după 1990, a lui Mircea Mâciu, fostul director al Editurii Ştiinţifice şi Enciclopedice, cel care şi-a pus semnătura pe „casarea" ***Dicţionarului*** de la Cluj, redactor-şef al revistei „Academica", patronată de chiar Academia Română. Restul e tăcere.

A.C.: *Recuperarea şi integrarea autorilor români din străinătate au fost o misiune dificilă? Cum a decurs ea şi în ce măsură s-a modificat peisajul valoric al literaturii naţionale? Prin stagii de cercetare în străinătate, ai investigat mai ales cultura şi literatura comunităţilor româneşti din North America, din Canada şi SUA. De ce talie sunt scriitorii care s-au manifestat şi reprezintă acest spaţiu spiritual?*

A.S.: Gusti, în istoria literară eu nu sunt cel ales, sunt cel chemat. Prin vrerea timpului. După ce am păcătuit cu volumul de ***Retorică a ficţiunii*** (1976) şi cu cel de hermeneutică (***Textul ipotetic***, 1984), scrise la sugestia lui Adrian Marino. Fiindcă am avut doi mentori, unul al marilor utopii de ideologie literară, celălalt al subtilelor confesiuni pascaliene, când proza i-a devenit străină şi critica l-a obosit. Experienţa nord-americană are ceva din aventura ***Romanului românesc în interviuri***, prin marele efort documentar şi prin voinţa de a încheia un lucru început (în ţară). Am publicat, cum ştii, sub genericul „Cultura română în Statele Unite şi Canada", mai multe volume dedicate presei, societăţilor culturale, comunităţilor româno-americane, încheiate cu ***Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*** (2001). Un efect secundar, să zic aşa, al anilor de cercetare sunt cărţile despre întâiul episcop al românilor-americani, Policarp Moruşca, şi despre celebrul general din Războiul Civil American, George Pomutz. Să-ţi spun, mai întâi, o întâmplare de necrezut. Frecventam, din anii '80, Biblioteca Americană din Bucureşti. Era perioada când se refuzau absurd, din raţiuni politice, bursele oferite de statul american. Am aplicat, la sugestia ataşatului cultural al ambasadei, pentru o bursă Fulbright, hotărând apoi să-mi construiesc dosarul prin Uniunea Scriitorilor, mizând şi pe ajutorul preşedintelui D. R. Popescu. Totul s-a blocat însă, nu se ştie unde şi când. În primele zile ale lui 1990, Mircea Dinescu, noul preşedinte al uniunii, mă sună şi mă invită să plec în... Statele Unite. Dosarul fusese descoperit, ţinut sub pază, chiar într-un sertar al instituţiei. După o săptămână, eram la Washington, asociat al renumitei Library of Congress. Acolo au început şi acolo au sfârşit toate. Mă înşelasem, luând de bune vorbele altora. Credeam că voi găsi acolo totul şi, practic, n-am găsit nimic. Biblioteca nu organizează nici colecţii permanente ale grupurilor etnice, nici depozite de carte complete din opera, bună-rea, a emigranţilor. Am chibzuit, prin urmare, ca orice ardelean, şi am ales singura soluţie la îndemână: un bilet în circuit cu trenul (două săptămâni) la toate comunităţile româneşti importante, deţinătoare de arhive, din Cleveland, Detroit, Chicago, Youngstown, Pittsburgh, Saint Paul etc. Acolo am căutat publicaţiile periodice (multe, în tiraj familial), acolo am ascultat istoria imigrării peste ocean, acolo am înţeles în ce constă spiritualitatea şi modelul existenţial românesc în lume. Recuperarea valorilor e dificilă şi, din păcate, rău înţeleasă în ţară (în urmă cu câţiva ani, a dispărut, la Detroit, peste noapte, întreaga colecţie a ziarului „America", cel mai important periodic, cu o apariţie neîntreruptă din 1906). Exemplele de acest fel sunt multe şi nesfârşit de triste. Să spun doar că Institutul Cultural Român (fostul Centru Cultural) din New York nu are nicio colecţie de publicaţii româneşti la zi, aşa cum majoritatea titlurilor editate la New York, Los Angeles, Toronto, Montreal sau Hamilton lipsesc cu desăvârşire din marile biblioteci din ţară. Asta spune mult despre schimbul de idei şi despre administrarea imaginii României în lume. ***Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*** a fost scris cu intenţia de a-i aduce acasă pe cei care construiesc destinul literar cumva paralel cu literatura naţională, absenţi din comentariile critice şi, foarte grav, din lucrările de sinteză. Am amintit deja atitudinea condamnabilă faţă de literatura şi instituţiile diasporei în două improvizaţii recente: ***Dicţionarul general al literaturii române*** şi ***Istoria jurnalismului din România în date***. De ce „talie" sunt scriitorii? De talia lui Mircea Eliade, Peter Neagoe, Aron Cotruş, Ioan Petru Culianu, Dorin Tudoran, Andrei Codrescu, Aurel Dragoş Munteanu, Petru Popescu, Norman Manea, Marcel Pop Corniş, Andrei Brezianu, Constantin Virgil Negoiţă etc. Cine-şi poate imagina o serie, să zicem, de opere complete ale lui Mircea Eliade fără cunoaşterea sutelor de texte, de literatură sau de istoria religiilor, îngropate în periodicele americane sau româno-americane? Iată doar un exemplu de posibilă modificare a peisajului valoric printr-o abordare responsabilă a ideii de destin literar. Vestea bună este că, pentru anul viitor, Institutul Cultural Român a acceptat, în regim de prioritate, proiectul unei mari şi complete ***Enciclopedii a comunităţilor româneşti din Statele Unite şi Canada*** (scriitori, presă, oameni de cultură, ziarişti, politicieni, diplomaţi, arhive, muzee, instituţii, galerii de artă etc.). Un alt stagiu de cercetare, nu-i aşa?

A.C.: *Prin spirit polemic, încerci să atragi atenţia opiniei publice asupra unor probleme spinoase ale fenomenului literar şi în scopul apărării acestuia de impostură şi falsuri. Într-o lume atât de relativizată, nu e incomod să spui şi să repeţi cu Maiorescu verdictul „În lături!"?*

A.S.: Ştii care-i problema, dragă prietene? Strigi „în lături" şi nimeni nu face un pas! Am scris, în ***Noapte după noapte*** (2010), despre administratorul de bloc canadian, venit în urbea de pe Someş să editeze volumul ***Personalităţi clujene*** (2007), aruncând în inutil şi derizoriu un întreg oraş de critici şi istorici literari; am scris despre estropierea textelor din ***Lumea literară*** (New York) în ediţia, fără autor, ***Păcatul împotriva spiritului*** (1999) a lui Ioan Petru Culianu; am scris despre cenzura postdecembristă, dând exemplu scoaterea din paginile „Tribunei", în 1996, cu ordin de sus, a unor traduceri din Valerian D. Trifa, fostul arhiepiscop al românilor-americani; am pus pe două coloane furtul unei cărţi întregi! S-a întâmplat ceva? Absolut nimic! A răspuns cineva? Nimeni! Doar noapte după noapte! Am scris, în rubrica permanentă din „Tribuna", despre traduceri româneşti *ad usum delphini*, despre ediţii lipsite de exerciţiul competenţei, despre „manipularea ideii de Eminescu", despre furtul de identitate în lucrări zise de sinteză, despre primejdia delaţiunii, despre trufia ignoranţei etc. Vreo atenţie? Te-a ferit Dumnezeu! Am ajuns să cred că impostura este regula de aur a freneziei noastre distructive de ieri, de azi şi dintotdeauna.

Interviu realizat de Augustin COZMUŢA

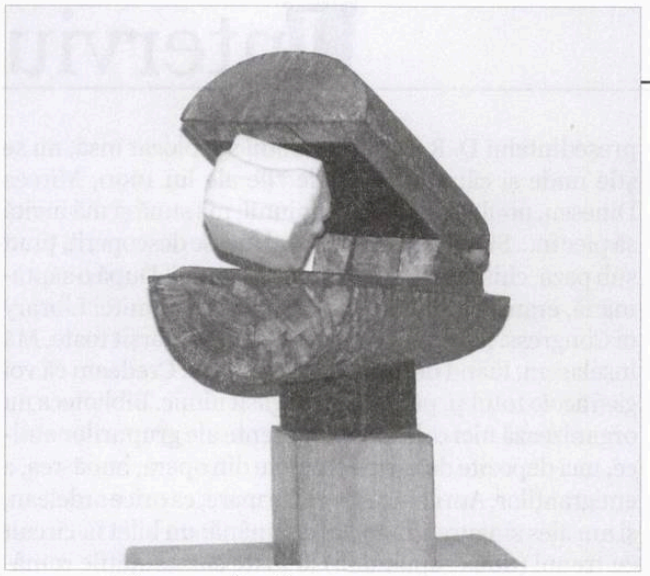

SĂ INTRĂM ÎN NORMALITATE,
Premiul II pentru sculptură la BIENALA DE ARTĂ PLASTICĂ „Gheorghe Petraşcu", 2010, Târgovişte (Muzeul de Artă)

Delia POP

UN TRADUCĂTOR DE CURSĂ LUNGĂ: ANTOANETA RALIAN

Virginia Woolf, Henry James, Iris Murdoch, Saul Bellow, Raymond Federman, Henry Miller, Salman Rushdie, Truman Capote, Tennessee Williams. Şi lista de-abia începe. Le citim cu nesaţ creaţiile, în original sau în versiune românească, admirăm acrobaţiile reuşite de condei, ne crispăm înaintea faptelor de limbă tălmăcite mai în grabă. Aproape de fiecare dată trăirile şi reflecţiile noastre se îndreaptă către cel care semnează textul. Ca şi cum traducerea lui s-ar ivi firesc, de la sine. Ori, mai nou, computerizat.

Scormonim chiar biografia autorului, precis vom găsi şi alte semne. Să ni-l aducă mai aproape. Iar cel care aşază cartea în limba noastră, mediind între spaţii, vremi şi culturi, urmăreşte discret, din spatele scenei (câte cărţi au numele traducătorului pe copertă?), botezul publicului. Ascultă, aproape nebăgat în seamă, aplauzele, apoi merge mai departe. Semnele lui sunt altfel. Hrana lui cea de toate zilele o constituie înseşi pasiunea şi povara tălmăcirii, satisfacţia de a propune consumatorilor transpuneri tot atât de valoroase, de seducătoare precum originalul.

Un asemenea om de cultură, căruia în datorăm, în spaţiul românesc, traducerea unei părţi consistente din literatura anglo-americană (am trecut deja în revistă câteva nume) este Antoaneta Ralian (n. Antoinette Stein, 24 mai 1924, Bucureşti). A început în 1954 cu nişte povestiri din italiană, grupate sub titlul ***Ochelarii*** şi aparţinând scriitoarei Anna Maria Ortese, apoi a trecut la ***Omul invizibil*** al lui H. G. Wells. De-atunci a mai tradus peste o sută zece volume. O muncă de excepţie, de peste o jumătate de secol şi o personalitate a căror devenire e aproape necunoscută publicului larg, fiindcă distinsa doamnă a ales să se exprime, să se confeseze prin intermediul cărţilor traduse.

Dintre semnele de apreciere oferite de breaslă, atrage atenţia unul din 2004: redacţia „României literare" îi propune scriitorului, jurnalistului şi traducătorului Radu Paraschivescu să scrie un *Laudatio* dedicat Antoanetei Ralian la împlinirea a optzeci de ani. Mai tânărul cărturar (n. 1960) îşi face sârguincios tema, însă, odată publicat articolul, observă că dimensiunea umană a sărbătoritei pare neiertător eclipsată de competenţele ei profesionale: *„Identificasem în Antoaneta Ralian doar un robot performant şi rezistent, un doborâtor de recorduri în breaslă, un traducător capabil să umple trei-patru rafturi. Nimic mai mult. Omul dispăruse în conturul şi în respiraţia meseriaşului. Strachina plesnise sub călcătura mea voinicească. Nu numai că mă simţeam vinovat, dar nici măcar nu ştiam cum aş fi putut drege busuiocul"*.

Îşi poartă „păcatul" până prin 2011, când publică la Editura Humanitas din Bucureşti, după o documentare migăloasă şi după câteva întrevederi cu traducătoarea, povestea vieţii acesteia: ***Toamna decanei. Convorbiri cu Antoaneta Ralian***. Volumul luminează dintr-un unghi diferit un destin singular (*„O viaţă compusă din renunţări, pasiuni, succese, deziluzii, spaime, intuiţii, angoase şi bucurii. O viaţă schimonosită de convulsii ideologice şi înnobilată de prietenii înalte. O viaţă-slalom, o viaţă-arsură, o viaţă-caleidoscop [...], o viaţă-document"* – p. 9-10) şi completează în mod fericit contribuţiile din periodice ale exegeţilor şi ale jurnaliştilor culturali (printre alţii: Paul Cernat, Cosmin Ciotloş, Gabriela Gheorghişor, Dora Pavel, Vlad Stoicescu, Iulian Andrei ori Virginia Costeschi).

În cuprinsul lui găsim şaisprezece interviuri (treisprezece cu Antoaneta Ralian şi trei luate de ea însăşi unor scriitori: Saul Bellow, Iris Murdoch, Amos Oz), opinii despre activitatea translatoarei, titlurile operelor traduse, precum şi un grupaj de fotografii din arhiva familiei. Pe lângă certa lor valoare documentară, convorbirile atrag cititorii prin viziunea aparte asupra unei profesii rare (de ale cărei produse beneficiem cu toţii), cât şi prin spectacolul de calitate pe care îl propun, cu umor inteligent şi cu eleganţă deloc teatrală, cei doi parteneri de dialog.

Temele abordate se întrepătrund, iar cronologia faptelor de viaţă este una relaxată, cu alunecări imprevizibile, dar sugestive de la un context la altul. Uneori, se ivesc paranteze (provocate sau spontane), alteori jurnalistul e nevoit să apeleze la tehnici rafinate de învăluire, de seducţie spre a nu lăsa deoparte nimic relevant. Sarcină nu tocmai uşoară, deoarece încântătoarea doamnă de optzeci şi şapte de ani nu este la prima întâlnire cu presa şi are anumite aşteptări în ceea ce priveşte calităţile, implicit întrebările reporterului. Ea dispreţuieşte omagiile clişeizate, *„cu iz de **nil nisi bene**"*, iar formula *„trufanda geriatrică"*, avansată complice de Radu Paraschivescu, dezlănţuie un întreg asalt de cochetărie: *„Cred, într-adevăr, că sunt căutată ca marfă bună de interviu pentru vârsta mea. Cred că oamenii care îmi tot solicită interviuri îşi spun: <<Asta n-o mai duce mult, hai să avem materialul pregătit, că prinde bine.> > M-aş bucura să ştiu că mă caută pentru inteligenţa mea, pentru umorul meu [...] sau pentru ideile mele interesante, dar am depăşit de mult faza autoamăgirilor"* (p. 13).

Nu o dată, pe parcursul discuţiei, ea însăşi este aceea care strecoară câte-un ingredient mai puţin cunoscut, ca spre a pune la încercare inteligenţa, spontaneitatea şi backgroundul cultural ale intervievatorului (cel de faţă nu se lasă însă prea lesne inhibat):

„A.R. *Ţin minte că mama, care-mi povestea pe înţelesul meu tot ce citea, era impresionată de o carte de Max Nordau, care se numea **Minciuni convenţionale**, sau cam aşa ceva.*

R.P. ***Minciunile convenţionale ale civilizaţiei noastre**. Mi se pare că acesta e titlul complet.*

A.R. *Ei nu, că m-aţi dat gata! De unde ştiţi de cartea asta?*

R.P. *Au şi părinţii mei bibliotecă. Ba chiar şi eu"* (p. 27-28).

Cum cărţile nasc afinităţi, interlocutoarei îi este mult mai uşor să se destăinuie. Aflăm astfel despre originile sale evreieşti (tatăl - fost student al Academiei Comerciale din Leipzig; mama - crescută de maici la un pension german), despre copilăria în patriarhalul Roman (unde a cunoscut familia lui Max Blecher), despre educaţia primită (părinţii şi-ar fi dorit *„o domnişoară de salon, care vorbeşte limbi străine, cântă romanţe la pian, pictează peisaje edulcorate şi brodează la gherghef"* – p. 16; *„Numai un profesor de joacă, de comunicare cu alţi copii n-am avut"*, mărturiseşte adultul de mai târziu).

Antoaneta Ralian are încă vii în memorie încercările la care i-a fost supusă familia odată cu înăsprirea mişcării legionare, spaima provocată de pogromul de la Iaşi, evacuarea din casă, confiscarea bibliotecii, eliminarea din liceu, obligaţia de a purta *„infamanta stea galbenă"*, sechestrarea fabricii bunicului; concentrarea fratelui mai mare, Richard (absolvent al Conservatorului din Paris, compozitor, printre altele, al şlagărului ***Sanie cu zurgălăi***), într-un lagăr de muncă forţată; cazarea în locuinţa familiei, recăpătată pentru câţiva ani, a militarilor nemţi (reţinem episodul în care tatăl, bolnav de septicemie, e salvat de la moarte de un ofiţer hitlerist, care îi administrează penicilină, un medicament necunoscut la acea vreme pe piaţa autohtonă), apoi a celor din Armata Roşie; vânzarea lucrurilor din casă pentru procurarea hranei.

După al Doilea Război Mondial – aflăm mai încolo - tânăra Antoinette se înscrie la Facultatea de Litere şi Filozofie (secţia engleză - italiană) a Universităţii din Bucureşti, iar după absolvire e angajată la Ministerul Culturii, lucrând iniţial într-un departament de epurare a bibliotecilor, ulterior la Direcţia Generală a Editurilor, Poligrafiei şi Tipăriturilor. Este o perioadă ingrată, în care împătimitul filolog (din păcate, cu „origini nesănătoase" şi fără carnet de membru de partid) e nevoit să aşeze în prim-plan supravieţuirea: *„Am învăţat despre mine că, la disperare, ştiu să fiu laşă, fricoasă şi, vai!, conformistă. Cum poţi trăi cu tine însuţi când eşti obligat să ciopârţeşti literatura? Te dedublezi [...]. Ziua faci cu scârbă şi cu silă ceea ce se-aşteaptă de la tine, iar seara vii acasă şi ajungi să plângi de scârbă şi de silă. O schizofrenie dureroasă, corozivă"* (p. 35).

E trimisă apoi, cu salariul considerabil diminuat, *„la munca de jos"*, ca redactor al Editurii Univers, unde are obligaţia de a defrişa terenul pentru colegii de la cenzură: *„Tăiam sau modificam, parafrazam, edulcoram. Şi eram conştientă că eu, un nimeni, intram cu bocancii în marea literatură"* (p. 36). Acum începe să traducă, activitate căreia i se dedică şi în momentul de faţă *„cu pasiune şi cu o conştiinciozitate bovină"*. Este poate unul din leacurile care o împiedică să se lase pradă vârstei.

Dacă munca de traducător e percepută, în general, drept cronofagă, epuizantă, migăloasă, pentru Antoaneta Ralian aceasta presupune, pe lângă *„teribil de multă răbdare"*, *„har, chemare, vocaţie, dragoste de literatură şi un fond cultural"* (p. 176-177), dimensiuni ce nu prea se regăsesc la unii traducători contemporani, ale căror lucrări le consideră *„greoaie, stângace, lipsite de simţ literar şi chiar de acurateţe"* (p. 177).

Munca traducătorului autentic este, în bună măsură, una de creaţie (sau de re-creaţie), ce implică decodarea textului original, identificarea virtuţilor şi a armăturii sale intime, iar în final recodarea lui, altoirea pe sensibilitatea noii limbi. Impresionează modul cum Antoaneta Ralian se raportează la fiecare carte de care se ocupă: contactează (când e posibil) autorul pentru a înţelege mai bine în context unele fapte de limbă (aşa s-au născut şi relaţiile de prietenie cu Saul Bellow şi cu Iris Murdoch), apelează la generaţiile tinere pentru a găsi cele mai potrivite, mai actuale sintagme pentru termenii compromişi, lipsiţi de pudoare (e cazul romanelor lui Henri Miller), notează cuvinte şi expresii din argoul taximetriştilor pentru a fi la curent cu dinamica limbii vorbite. Anul trecut, Editura Humanitas i-a publicat chiar o retraducere a unei cărţi de James Joyce, ***Portretul artistului în tinereţe***, a cărei primă versiune românească - realizată, de altfel, impecabil, prin 1969, de traducătoarea Frida Papadache - i se păruse oarecum îndepărtată de modul de a gândi al omului modern.

Avem de-a face aşadar cu o translatoare ce îşi respectă meseria, atitudine remarcată şi într-unul din comentariile de la sfârşitul volumului (*„Traducerea Antoanetei Ralian din **Plexus** onorează textul, urmând intonaţia autorului, păstrând umorul scriiturii şi ironia fină a nuanţelor. Pe drumul din americană în română, Miller nu îşi pierde savoarea (uneori, să recunoaştem, indigestă), iar discursul îi rămâne personalizat şi puternic"* – Ilinca Anghelescu, „România literară", aprilie 2003, fragment reprodus la p. 223).

Per ansamblu, Radu Paraschivescu izbuteşte să configureze un portret seducător şi memorabil al unei personalităţi conştiente de valoarea ei şi care se încăpăţânează să creadă în anumite principii în pofida provocărilor contemporaneităţii. Am putea-o situa, dacă am avea în vedere doar cărţile traduse de Antoaneta Ralian, pe linia lui Albert Corde din romanul lui Saul Bellow, ***Iarna decanului*** (titlu generator, la rândul său, de analogii), personaj *„la fel cu ceilalţi, numai modul în care ceilalţi concepeau viaţa era diferit. Felul în care vedea el lucrurile avea mare putere asupră-i, şi îşi spunea că, dacă şi-ar sacrifica aceste vederi – adevărul lor – s-ar sacrifica pe el însuşi"* (Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 360).

Calităţilor persoanei intervievate li se adaugă, în ***Toamna decanei***, atuurile unui jurnalist pursânge, care ştie să dirijeze cu abilitate meandrele dialogului, pentru ca dimensiunea sapienţială – deloc ostentativă – să nu văduvească plăcerea spunerii, nicidecum pe aceea a lecturii. Prin urmare, suntem de părere că volumul pune admirabil în relaţie **două portrete, două personalităţi**. Filozofia lor de viaţă, curiozitatea, umorul fin, sinceritatea, graţia exprimării – iată doar câteva din motivele pentru care e imposibil să nu le admirăm. Pe amândouă.

Poezie

Doina PETRULESCU-ANTON

Într-o epocă a celor mai complicate înnoiri stilistice, când totul pare a fi fost spus şi parodiat, candoarea, această soră a inocenţei, este privită ca o maladie a spiritelor infantile. Neliniştea metafizică este *„nucleul genetic”* al poeziei pe care o scrie Doina Petrulescu-Anton. Predispoziţia ludică, câtă va fi existând, serveşte unei poezii sobre, grave, de înaltă ţinută intelectuală. De aceea spun şi cred că este aproape necuviincios pentru un cititor de poezie cu sufletul limpede să nu fie cucerit de personalitatea lirică a poetei Doina Petrulescu-Anton. (**Echim VANCEA**)

Sunt apa dulce a nopţii

Sunt apa dulce a nopţii
şi pe buzele tale şoptesc,
sunt floarea albastră din cămaşa arvunii
şi pe pieptul tău înfloresc...
sunt sălbăticiunea ascunsă în vântul hain,
dar la picioarele tale m-alin...
sunt pomul cu mere de aur şi crud întuneric,
dar cu mâinile tale mă scutur prielnic...
sunt aburul văii învălmăşind mătasea din nori,
dar pe sub braţele tale, trupul meu se clădeşte în zori...
Mă alegi, mă şopteşti, te suspin,
Eu, apa dulce a nopţii,
eu, floarea din Yin...
Şi pe cerul de foc al destinului larg,
mă dăruiesc ţie, floare din Yang...

Când lupul cel alb

iubirea îşi caută-n lună,
cascadele negre, de vis
ne-mpletesc în abis,
ţinându-ne strâns împreună...

Când lupul cel negru
prada şi-o caută-n lună,
cascadele albe, de fier,
ne despart aruncându-ne-n cer
încremeniţi în furtună...

Când din preaplinul de umbră, rotund,
rostogolindu-se-n carnea pădurii
cei doi lupi ne respiră profund,
ca o rouă stingând setea gurii,
cui îi mai pasă de ce şi de când...

Suavă ca un fum de ţigară

Suavă ca un fum de ţigară
În oglinzile nopţii dansând,
Cea mai frumoasă şi cea mai bizară
Adiere de foc şi de vânt...

În mâinile tale de ceară
Dorinţa se-aude cântând,
Ca o inimă într-o vioară
Din trunchiul pădurii crescând...

Îmbrăţişată de parfumul de vară
Strâns în ploaia din tine căzând,
Mă înalţ ca un fum de ţigară
În oglinzile nopţii dansând...

Ai tăcut

Ai tăcut
şi râul tăcerii a umplut toate albiile secate.
Ai râs
şi au înflorit livezile toate...
Ai dansat
şi lumina a venit mai aproape...
Ai scris
şi cerul s-a aşezat ca o coală pe ape...
Ai vorbit
şi eu mi-am desfăcut părul înfiorată...
Ai venit
şi drumul s-a închis dintr-o dată...
Ai plecat
şi în lanul de crini nepătruns
m-am ascuns...

Reîncarnata Sapho într-o toamnă târzie

Reîncarnata Sapho într-o toamnă târzie,
În pădurea uitării râzând a păşit,
Tremurând ca o flacară vie
Cu ochii încercănaţi de amurg, te-a iubit...

În braţele tale de noapte amară,
Dezmierdând precum razele lunii n-au facut-o nicicând,
Ea, Sapho, cu lacrima clară,
Prin hăţişul inimii tale se pierde cântând...

Desculţă ca vântul prin iarba înaltă,
Prin rugul măceşilor cu umerii goi,
Îşi pune sărutul zălog, încă o dată,
Pe cruda tăcere din noi...

Crede în albastru

Crede în albastru
când arţarii se înnoiesc a toamnă,
Crede în rouă
când ploaia stă desculţă în munţi...
Crede în zâne
când pădurile se îmbată de fluturi
Crede în pietre
când florile le copleşesc...
Crede în alb
când curcubeul îţi taie calea...
Crede în mine
când „anotimpuri neprevăzute” îşi caută rostul...
Crede în dans
când în aer se strecoară delfini...
Crede în somn
când noaptea ţi se adună la piept...
Crede în lup
când cascadele se revarsă în lună...
Crede în paşii desenaţi pe nisip
când răspunsuri poartă pescăruşii
Crede în verde
când arborii privesc cu ochii tăi...
Crede în păsări
când ele poartă aripile tale...
Crede în nori
când amurgul îi îmbie...
Crede în mine
când „anotimpuri neprevăzute”
îşi caută un rost...
Crede în depărtare
când liane strălucitoare se înfig în prăpăstii...,
Crede în aproape
când nicio secundă nu mai ştie ce e...
Crede în despărţire
când pianele apelor ne unesc...
Crede în regăsire
când cuvintele îşi freamătă gura...
Crede în tăcere
când lumina se roagă între noi...
Crede în galben
când floarea-soarelui cade în braţele lui...
Crede în roşu
când macii scriu scrisori pe lanuri de grâu...
Crede în mine
când „anotimpuri neprevăzute”
îşi caută un rost...

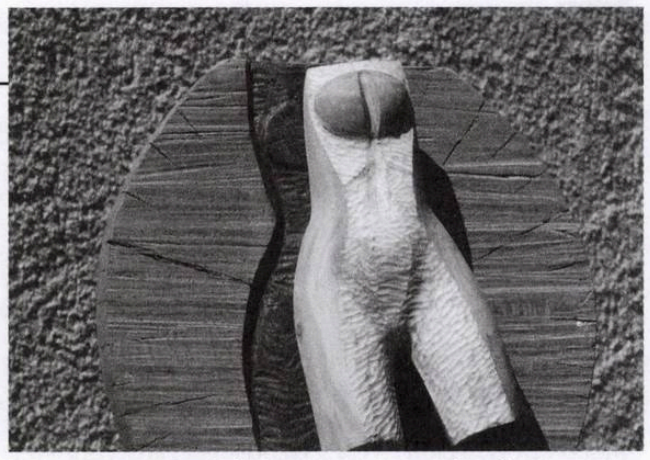

***TORS**, lemn, 34/32/11 cm (c.a.)*

Debut

Alexandru BONAŢ

Recviem

Oameni vii în sicrie, asemeni mie, se ştie –
Caut ocrotire-n rime, într-o noapte târzie.
Vreau fericire zglobie, să pună stăpânire,
M-omoară o reverie, 's obsedat de nemurire.

Agonie în zâmbire, zădărnicire-n iubire,
O privire cu mândrie şi-o falsă modestie;
Amăgire în vorbire, foarte multă lăcomie –
Nicio cale de ieşire, verdictul: tragedie!

Fie noaptea cât de lungă, durerea mi-o alungă,
's mereu pus pe fugă, căutând răspuns la rugă.
Dar m-opresc acum din drum, nici eu nu ştiu cum
Şi m-arunc direct în foc, ca să devin scrum.

Plumb – negru şi rece, m-apasă pe torace
Şi parcă-mi place, da-i tenace şi vivace, nu-mi dă pace,
Drace! Te-am luat în braţe şi-acuma mă ţii strâns –
M-ai pus la pământ, la propriu – am izbucnit în plâns.
(şi-apoi am râs!)

Îmbrăcat cu credinţă, înarmat cu voinţă,
O singură dorinţă – viaţa în nefiinţă.
Călătoresc în timp şi-n spaţiu singur, nesigur
Că voi găsi iubire-n cer ambiguu, desigur

Am să plec departe de toate visele deşarte,
Păcate – le car în spate, poate de frică, nepoate,
Fapte ce mă pun pe coate sau ce-mi pun bețe în roate,
Aproape de-absurditate, fac criză de identitate!

Acum sunt un nebun, deghizat în costum negru,
c-un portum,
Hotărât să spun ce am să spun şi să-mi iau
rămas bun,
C-am să plec nu-ştiu-unde mă va duce destinul –
Poate niciunde, poate unde-i ca vinul de dulce
chinul.

Sunt gol pe dinăuntru, de-ast-aştept să-mi fac plinul,
's îngropat în noroi, să poată străluci rubinul.
Ajutat de cei ca tine, mi-am săpat rapid groapa –
Îţi spun rămas bun acum, căci m-a îmbrăţişat
Moartea.

(hai pa!)

Mircea POP

Să credem ce vrem, dar să ne grăbim, căci se pleacă la o vânătoare de reptile

Mai poţi să ştii ce-i adevărat şi ce nu din toată povestea aceasta cu uliul devenit erou al copiilor din cartier?

E drept că elevul Anton Pietraru a îmblânzit un uliu şi că iese cu el la vânătoare. Dar că uliul ar fi învăţat să vorbească şi să judece omeneşte – asta cum s-o mai crezi? Sau cum să crezi că Şopârla verde, Stăpâna muntelui şi ocrotitoarea minerilor, ar fi reapărut din legenda aproape uitată?

Realitatea e că dresarea unui uliu e o problemă grea chiar şi pentru un naturalist ca Ton. E mai uşor să-l împăiezi. Ton însă a reuşit să facă din Sam o pasăre ascultătoare şi demnă de admiraţie. Iar de aici până la aureola cu care închipuirea înaripată a copiilor a completat restul nu-i decât un pas.

- Uliul lui Ton înţelege tot ce-i spui...

- Ce? Doar că înţelege? Ştie şi să răspundă!...

- Vorbeşte! L-am auzit eu, când se certa cu Cucu, frăţiorul lui Ton.

- Sigur că vorbeşte! Dar numai cu ei, cu Ton, cu Deru şi Cucu!...

Apoi a mai adăugat şi autorul prezentei cărţi câte ceva-ceva, aşa că nu trebuie să ne mire nimic din paginile ce urmează, ci să intrăm cu tot sufletul în aventurile eroilor cărţii, alături de trei copii, o şopârlă bună şi un uliu brav, minunat.

Dar să trecem îndată la acţiune! Căci Ton, Deru şi Cucu pornesc spre deal, cu uliul Samuilă, la o vânătoare de reptile, pentru împăiere. Priviţi-i! Vin!

AVENTURI CU ULIUL SAM

Uliul zbura, la o poruncă pe care încă nu o înţelegea, lua înălţime, simţea sub aripi muntele care urca. Vezi muntele? Acolo, şi dincolo să te duci! Şi să nu mai vii! Tu eşti pasăre liberă!

Nu simţea părere de rău. Uliii nu au păreri de rău. Sunt ulii şi atât. Sam era uliu, şi atât.

Verdeaţa pădurii era multă şi nesfârşită. Tot mai nesfârşită.

Vedea jos pradă. Nu-i era foame. Când execuţi porunci, nu ţi-e foame.

În urmă, oraşul rămăsese departe. Nu purta amintiri. Ton, stăpânul poruncitor, Cucu, frăţiorul lui Ton, Deru, prietenul lor, colivia în care a crescut, pui fără cuib, nu mai erau. Era doar pădurea multă. Muntele.

S-a ivit o casă. O curte, garduri. Un copil, care se joacă cu ceva. Cu o păpuşă. A coborât. Zburase mult.

Copilul e o fetiţă. Şi-a ridicat privirea, a zărit uliul. Nu se teme de el. E o pasăre. Îi plac păsărelele. Dar aceasta-i o pasăre mare. Ce mare e!

- Tu eşti o pasăre mare-mare, aşa-i?

Uliul nu ştia dacă-i mare. Era aşa cum era. Nu răspunse.

- Cum te cheamă?

A răspuns sec: Sam.

- Binee.

Fetiţa a fost chemată din casă. A plecat. Păpuşa i-a rămas pe locul unde se jucase.

Prin curte ciuguleau pui, o cloşcă, cip-cirip, cip-cirip! Cot-cot-cot! Şi un cocoş, care-şi înfoia din când în când penele, îngâmfat. Toţi cocoşii sunt îngâmfaţi? Sam îşi aminti, o clipă doar, de Cler, cocoşul vecinilor lui Ton, fusese arţăgos, îngâmfat, apoi s-au împăcat.

Nu simţiseră uliul. Lui Sam îi era foame. Putea în orice clipă să înşface un pui, pe oricare. Nici nu se gândea. Sunt păsările oamenilor, nu e voie să te atingi de ele. De ceea ce nu-i al tău nu te atingi. Va găsi în pădure şoareci, şopârle, şerpi.

Însă uliul, de unde era, vedea cu îngrijorare cum cloşca se apropia de păpuşa uitată pe jos. Acum o luă în cioc, cotcodăcea, o strica! Vrea s-o mănânce? Dar nu-i a ei! E a fetiţei!

Sam luă avânt, ţâşni ca de atac, îşi flutură mânios aripile deasupra găinii. Lasă păpuşa!, apoi săltă la loc, pe creangă. Zvâcni, cotcodac!, piu-piu, chirăit de cocoş, vacarm în toată curtea. Şi o bunică ivită grabnic din casă: „Ha-a-ha! Uliul! Ha-a-ha! Ha-a-ha!" Şi fetiţa, ieşind, şi imitând-o pe bunica: „Ha-a-ha! Uliul! Ha-a-ha!"

Sam zvâcni din aripi, zbură.

Nu speriat.

Supărat.

De ce? Nu făcuse nimic rău! Îi apărase păpuşa, ca să n-o mănânce cloşca! Ce era rău?

Nu înţelegea. Pe oameni de multe ori nu-i poţi înţelege.

Peste puţin timp, se ospătă cu un şarpe, chiar dintr-un salt, în timp ce încerca să pătrundă la ouşoarele dintr-un cuib. E bine.

Cum a făcut cunoştinţă Sam cu fetiţa

Sam nu era un uliu oarecare. Sam ştia să vorbească. Dar numai cu copiii. Şi nici cu aceia nu cu toţi. Numai cu unii, care îl înţelegeau. Cum îl înţelegeau? Nu se ştie!

Cu fetiţa aceasta nu el a vrut să intre în vorbă.

El privea doar asupra curţii, de sus, de pe o ramură uscată.

De ce a venit aici? Nu ştia de ce. Poate pentru că a fost alungat de peste tot, de către alţi ulii. Erau în dreptul lor. Îşi aveau loc ocupat. Şi cuib. Sam era venetic. Un oaspete. Uliii nu primesc oaspeţi. Oare toată pădurea e ocupată? Tot muntele?

Singurul loc până acum unde nu i-a ieşit aripă bătăuşă în cale e pe-aici. Pe lângă casa omului. De fetiţă nu se ferea. Era un copil. Sam îndrăgise copiii... acolo... departe, departe...

Fetiţa l-a observat şi îl privea.

- Ce faci? l-a întrebat din privire.

- Nimic, i-a răspuns tot aşa.

Apoi, o vreme n-au mai vorbit. De fapt, fetiţa nici nu ştia să vorbească. Ştiuse, cândva. Înainte. Acum, nu mai ştie. Nu mai ştie nimic. Nici de ceea ce i s-a întâmplat nu-şi mai aduce aminte.

Se priveau.

Apoi fetiţa l-a întrebat dacă nu vrea să se joace cu ea.

Şi el a vrut.

Dar cum?

- Aşa, că eu o să fug şi tu fugi după mine şi mă prinzi dacă poţi.

- Pot.

- Apoi, fugi tu şi fug şi eu după tine, şi te prind.

- Tu nu mă poţi prinde.

- Ba da! Dar să nu fugi prea repede, că atunci nu te pot! Să fugi aşa, mai încet. Ca să te pot prinde! Bine?

- Eu nu fug. Eu zbor.

Fetiţa s-a întristat. Nu se pot juca. Ea... cum o să-l prindă, dacă el zboară!

Uliul a simţit că ea s-a întristat. Nu-i plăcea. El e de vină?

- Bine, o să zbor pe jos. Dar tot nu mă poţi prinde.

- Ba da! Ba da! se înveseli fetiţa.

Iar Sam răspunse sec: Nu.

Apoi se jucară.

Fetiţa fugea şi Sam o „prindea".

Cum o prindea? Aşa! O ajungea din două zvâcnituri de zbor şi o atingea cu aripile peste umăr. Gata, te-am prins. Nu mă mai prinzi! Ba, te prind! Uite!

- M-ai prins! Gata! Acum, tu!

Dar jocul s-a întrerupt brusc.

Cei din casă nu ştiau ce e. Pe fereastra dinspre curte, bunica a văzut fetiţa şi nu ştia ce-i. Nepoţica ei, bolnavă, amorţită, aproape adormind pe două picioare mereu... acum alerga! Cât e curtea de largă! O fugărea o pasăre! Un uliu!

- Fugi! Fugi! Alte cuvinte nu-i ieşeau din gât. Ci doar arăta pe geam afară. Pădurarul nu pricepe nimic.

Apoi a văzut şi el.

N-a mai fost timp de puşcă, de încărcat cartuşe.

A sărit în curte, parcă cu uşă cu tot. Şi cu un fluierat ce ar fi pus pe fugă o... locomotivă! Darmite un uliu!

Sam, fulger peste ramuri, a dispărut. Nu ştia că la el s-a şuierat, dar s-a speriat şi a fugit. Oare şi omul îl alungă? De ce? Nu vânează aceeaşi hrană. Sam zbura acum în înălţimi. De ce? De ce?

Vedea curtea, de departe, de sus.

- Ce ţi-a făcut, să vedem, zicea bunicul şi o cerceta pe fetiţă.

- Era să-i scoată ochii! Asta a vrut! Uliu afurisit!

Şi fetiţa nu le spunea că nu, nu-i adevărat, căci nu ştia să vorbească. Doar din ochi. Iar ochii ei acum plângeau. Şi bunicii credeau că plânge de speriată, şi nu de speriată plângea! Plângea după pasăre! Pasărea ei!

- Să-l împuşti! Cum, cum nu, dar află uliul şi să-l împuşti! Te lauzi că eşti vânător, împuşcă-l! Dacă mai vine iar!

Nu era nevoie să i se spună.

Îl va împuşca!

Însă bunicii i-a răspuns doar simplu: Taci odată!

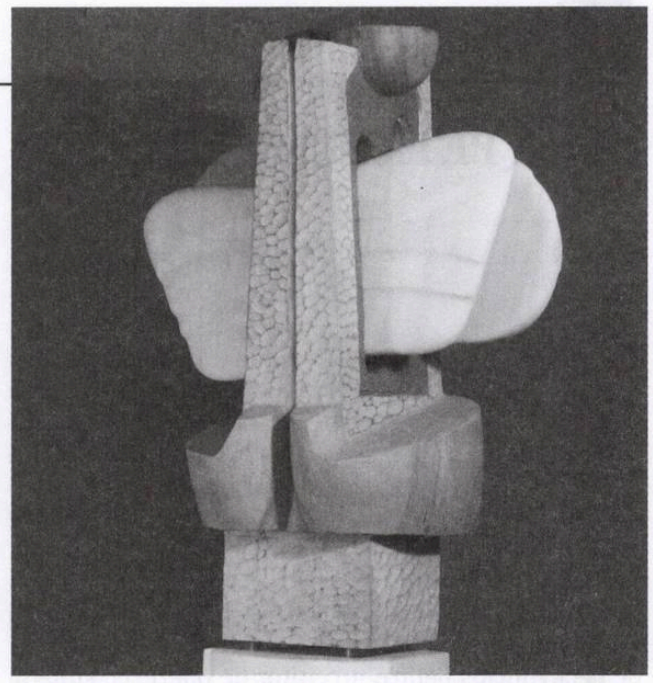

***CUMPĂNA APELOR**, lemn şi marmură, 66/43/36 cm*
(Colecţie personală N. Căpuşan, Cluj-Napoca)

Pădurarul, fetiţa, uliul

- Unde poţi fi, Sam?

Cucu privea cerul sus, roată, roată. Nimic. Doar vârfuri de copaci şi creste de stâncă. Muntele îi primea, dar nu le spuse nimic.

Erau patru acum. Trei, până mai ieri, numărul le-a sporit cu un copil nou mutat în vecini, care nu avea cu cine să se joace, iar Cucu l-a primit în echipa de „cercetători".

- Dar ce cercetaţi?

- O, habar n-ai! De toate! Mai ales pe muntee... nişte tainee... habar n-ai!

- Ce taine?

- Taine! Ce, nu ştii ce-i o taină? E... ceva ce nu se ştie!

- Dar eu nu ştiu să cercetez. Sunt... numai într-a treia.

- Înveţi, şi noi am învăţat!

Deci, noi patru şi urcam poalele muntelui, pe singura potecă ştiută de Cucu, cea care ducea la Grota Tâlharului. Potecă grea, stâncoasă. Cu prăpăstii.

La primul popas făcură jurământul de a nu coborî din munte până nu vor găsi uliul sau o taină. Au mai jurat ca lui Cucu să nu-i mai spună Cucu, ci Cuky. Sună mai serios. Era căpitan.

- Ce uliu? se întrebă noul venit, după jurământ.

- Sam! Habar n-ai!

Cel nou nu mare lucru a înţeles, dar n-a mai întrebat nimic. Va afla el. E o taină.

N-avem spor la urcuş.

Ba unul, ba altul, tot îşi găseau câte ceva să întârzie echipa. Întâi, au găsit un muşuroi mare-mare de furnici şi, nu departe de el, un alt muşuroi mare-mare. Au pus furnici să se bată între ele, le-au urmărit cum se frângeau de mijloc, încleştate.

Le-au stârnit întâi în muşuroaie, şi lui Cucu i-a părut rău de stricăciunea pricinuită şi-apoi şi celorlalţi le-a părut rău şi au încercat să netezească la loc, cum a fost, fiecare muşuroi şi, pe deasupra, le-au dăruit şi merindea. Toată.

Apoi au mai urcat şi la un povârniş abrupt, au făcut concurs de aruncat cu pietre peste vârfurile copacilor de jos. Dar n-au putut stabili cine a câştigat. Cucu zicea că el.

Apoi, Cucu a văzut şopârla.

A văzut-o clar. Pe un colţ de stâncă, de unde n-avea cum să dispară aşa cum a dispărut. Dar a dispărut după ce Cucu le-a tot arătat-o şi celorlalţi:

- Uite-o! Uite-o! Nici acum n-o vedeţi?! Cum n-o vedeţi?

Şi când au pornit să se apropie de stâncă, s-o vadă, a dispărut.

Am ocolit colţul de stâncă de zeci de ori. Nimic.

- Poate că ţi s-a părut, se îndoia careva.

- Nu mi s-a părut. Şiii...

A vrut să adauge ceva, dar s-a oprit. Ce rost?

Şi-apoi n-au mai urcat, le era foame şi le era sete şi au coborât, amânând găsirea uliului sau a tainei pe altă zi. Cucu nu s-a împotrivit, sunt meseriaşi, şi-a zis. Cum n-au văzut şopârla? Doar se vedea clar!

Ceea ce nu le-a spus Cucu este că şopârla avea un punct strălucitor pe frunte. Era licăr de soare sau o coroniţă mică, mică, de aur! Stăpâna muntelui! Ea să fi fost?

Cucu ştia de-acum cum îl va găsi pe Sam!

O va întreba pe Stăpână! Ea ştie totul.

Dar... cum s-o găsim pe EA?

*Texte inedite din vol. II al romanului **Aventuri cu uliul Sam** (1971) de Mircea Pop (1930-1993)*

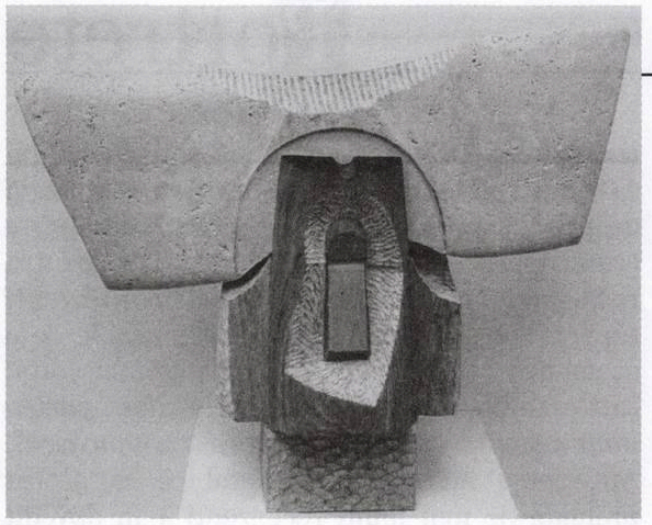

***CUMPĂNA CERULUI**, lemn şi travertin, 56/72/35 cm*
Premiul special al juriului „Ovidiu Maitec" la Bienala Internaţională MEETING POINT - Arad (Muzeul de Artă)

Terezia FILIP

EMINESCU - FARMECUL HIPNOTIC AL FRUMUSEŢII

Peisaje fastuoase, portrete de neuitat, scenarii pline de patos şi gravitate şi edificii fabuloase invocă frumuseţea extatică, farmecul şi încântarea eului în circumstanţe imaginate sau reale, indicând frecvenţa unei stări sufleteşti ce unicizează de departe creaţia poetică eminesciană. Trăite aievea şi cât se poate de reale, astfel de momente sunt, în plan poetic, mai mult decât expresii ale stării de farmec, sunt sursa discursului liric şi a imaginarului ce întreţese substanţa multor poeme. De unde şi cum vine starea ce înalţă eul la absolut sau îl duce la neantizare – încerc să-mi lămuresc în rândurile ce urmează.

Capacitatea de-a se extazia în faţa frumuseţii, de-a se încânta de perfecţiunea lucrurilor lumii ori de-a o elabora imaginar până în detaliu reprezintă o calitate rarisimă, care-l exceptează pe eul unor astfel de experienţe de la nivelul comun, căci ele ţin de manifestarea genialităţii. A contempla frumuseţea înseamnă a te nutri cu ea şi, astfel, degustând-o, a o insera în planul existenţei proprii. A apela perfecţiunea ca model de existenţă reprezintă o habitudine poetică şi spirituală, indiciu totodată al excepţionalei deschideri a fiinţei spre cunoaşterea unei supremaţii aflate la limita cu absolutul, cu *lucrurile divine*, pe care nu oricum, oricând, cineva le poate sesiza şi atinge. O atare deprindere nu stă în posesia oricăruia, întrucât gustul Frumuseţii şi al desăvârşirii vine din fiinţa contemplativă, ca o funcţiune întru totul specială a eului, în atingere cu lucrurile uimitoare ce dau bucurie. Odată atinsă această lungime de undă a contemplării extatice, eul cunoaşte farmecul sau graţia ca pe o stare eminamente poetică şi intelectivă de tip superior, care-l nutreşte şi-l informează. În chip similar, experienţele mistice, extazele, revelaţiile, clipele de farmec au creat şi sedimentat, în timp, aventura culturală şi spirituală a umanităţii şi valorile ei memorabile.

„Răpit de farmec" (***O rămâi***); *„Să plutim cuprinşi de farmec/Sub lumina blândei lune"* (***Lacul***); *„...a mea minte farmecului roabă..."* (***Nu mă înţelegi***); *„Ca farmecul de care tu eşti împresurată"* (***Idem***); *„Că poţi cu-a farmecului noapte/Să-ntuneci ochii mei pe veci"* (***Atât de fragedă***); *„Cu farmecul luminii reci/Gândirile străbate-mi"* (***Luceafărul***); *„Tu trebuia să te cuprinzi/De acel farmec sfânt"* (***Pe lângă plopii fără soţ***) sunt construcţii poetice, care condensează-n ele rarisime clipe de frumuseţe şi vrajă, trăite aievea sau elaborate poetic – ceea ce este tot atât de important şi de real precât realul însuşi. Veritabile stări de intelecţie şi emoţie, asemenea momente constituie implicit forme de cunoaştere şi de nutrire poetică.

Revărsarea de frumuseţe din poemele eminesciene, experimentată liric şi atribuită, pe rând, fiinţelor, lucrurilor, contextelor, e augmentată de voluptatea contemplării şi a evocării ei. Efectul frumuseţii superlative e **starea de farmec**, mai puţin analizată de criticii eminescieni ori absorbită adesea în tematica poetică, eludând astfel sensurile pe care încântarea, frumuseţea, extazul le-ar implica. E drept, clipa de vrajă ţine mai mult de comportamentul empatic al eului, de polivalenţa sa afectiv-arhetipală, ce ar reveni nu atât criticii literare în sensul ei clasic, ci psihanalizei. Comentat de Tudor Vianu, *„farmecul dureros"*[1] a fost adus de marele estet în sfera *dorului* din lirica populară şi motivat printr-o profundă înrudire de esenţă cu acesta, ca ilustrare şi *„rezultat al armoniei între cultură şi natură"*[2].

Efect al frumuseţii superlative, al graţiei şi al elevaţiei, **starea de farmec** o ating, o iscă şi relevă patru aspecte în poemele eminesciene: portrete de neuitat, în speţă cel al iubitei, dar şi al altor fiinţe, zeităţi, majestăţi, eroi; momente de graţie ivite din contemplare, adoraţie, iubire; peisaje sălbatic-edenice, de-o frumuseţe magică, ce încântă ochiul şi circumstanţiază întâmplări la limita cu fantasticul şi, în fine, arhitectura fabuloasă, cu ambienturi splendide, elaborate de visul poetic de înfrumuseţare a lumii. Destinată să activeze afectiv şi spiritual omenescul, să-l modeleze, Frumuseţea nu se limitează însă la funcţiunea pur estetizantă; ea extaziază eul oferind fericire, îmboldindu-l spre înălţimi. Numai că fericirea căpătată astfel nu se consumă abuziv, înfometat, pe săturate, ci se degustă cu grijă, puţin câte puţin, ca pe-o esenţă rară şi îndestulătoare. Căci în momentele de farmec, la limita cu absolutul, eul se află, de fapt, într-un punct vulnerabil, în care, inapt de-a degusta fericirea, riscă risipa de sine şi neantizarea. În cele mai multe scenarii eminesciene găsim această situaţie – povara fericirii, a clipei de farmec imposibil de suportat de fragila condiţie omenească.

Privit fulgerător ori contemplat îndelung, extatic, chipul de-o frumuşte hipnotică ce stârneşte starea de farmec este, evident, cel al iubitei. Astfel de clipe promit eului fericirea absolută ori reversul ei – neantul. Frumuseţea fascinantă a femeii zărite o clipă iscă fulgerător *visul de iubire*: *„Atât de fragedă, te-asameni/Cu floarea albă de cireş/Şi ca un înger între oameni/În calea vieţii mele ieşi.* [...] *O, vis ferice de iubire,/mireasă blândă din poveşti..."* (***Atât de fragedă***). Cum sursa frumuseţii este celestă, angelică, spiritualizată, iar mişcarea adoratei fără nimic gravitaţional în ea – eterată, părelnică, în atingeri foşnitoare de mătase şi de vis: *„Abia atingi covorul moale,/Mătasea sună sub picior/Şi de la creştet până-n poale/Pluteşti ca visul de uşor"* (***Idem***). La cotele ei superlative, frumuseţea iscă *visul ferice de iubire*, dar adoratorul întrezăreşte-n el doar *„umbra frumuseţii cei eterne pe pământ"*, cum afirmă într-o altă poemă, sau modelul suprem al feminităţii – *„icoana verginei Marii"*. În frumuseţe stă însă nu doar farmecul angelic, ci şi voluptatea cu forţa ei demonic-încercuitoare şi distructivă: *„Cât poţi cu-a farmecului noapte/Să-ntuneci ochii mei pe veci..."* (***Idem***). *Întunecarea* sau *devastarea*, *suferinţa* sau *însingurarea* constituie frecvent, în imaginarul eminescian, efectele atingerii unei stări extatice de iubire, fericire, farmec.

Vorbim astfel de un paradox al frumuseţii, prezent în unele poeme. Extazul, clipa de graţie iscate din contemplarea frumuseţii superlative generează adesea suferinţă în loc de fericire, nebunie şi dezastre în loc de împlinire. Efectele neantice ale frumuseţii sunt simptomatice în multe poeme, dar evidente în ***Sarmis***, ***Gemenii*** şi, subtil, în ***Scrisoarea IV***. Un climat specific eminescian definit de frumuseţe şi de farmec, cu tot cu efectele lor, înrudeşte între ele aceste poeme. Iubita din poemul ***Sarmis***, aceeaşi în ***Gemenii***[3], numită *Tomiris*, de-o candidă frumuseţe, *„ca floarea de cireş"*[4], iscă, drept efect al candorii, nu fericirea şi împlinirea regală a prinţului get, cum ar fi de aşteptat, ci ruptura între fraţi, lupta pentru tron, nebunia lui *Sarmis* şi apoi a lui Brigbelu, iar în cele din urmă, fratricidul sau sinuciderea. Portretul ei, aici, e printre cele mai tulburătoare imagini feminine din poemele eminesciene. Din el s-a decantat şi stilizat, până la urmă, chipul emblematic al adoratei din ***Atât de fragedă***, publicată în 1879. Definit în tonalitate specific eminesciană, farmecul feminităţii este, în ***Sarmis***, iradiant, hipnotic: *„Şi plini îţi erau ochii de lacrimi şi de foc;/Pe-al genei tale tremur purtând atât noroc/*[...]*/Pluteai ca o uşoară crăiasă din poveşti,/Dintr-o zâmbire-n treacăt simţii ce dulce eşti!/Şi cum mergeai, armonic şi lin îţi era pasul,/**Rămas în nemişcare, m-a fost cuprins extazul**,/Am stat pe loc, cu ochii doar te urmam mereu,/Tu, gingaşă mireasă a sufletului meu..."* (***Sarmis***). Efectul contemplării extatice nu e fericirea, ci pustiirea, întunecarea, devastarea sufletească: *„**De-atuncea cu pustiul stătut-am să mă cert**,/Urmând cu-a mele braţe o umbră în deşert.*/[...] *Ce zeu din cer te puse în calea mea să ieşi,/O, fragedă fiinţă ca floarea de cireş!"* (***Idem***). Clipa de farmec induce, paradoxal, iubitului, pierderea de sine, gustul neantizării, căci, aflat în piscul fericirii, el *uită:* de Dumnezeu[4], ordinea mundană şi locul sinelui propriu în ea, riscând, precum Dionis, căderea din eden, însă una dramtică. Iubirea e vis de fericire şi de absolut: *„... un vis misterios/Şi blând din cale-afară"*, *iar* la anumite cote de graţie şi frumuseţe e sortită eşecului: *„Şi prea era de tot frumos/De-a trebuit să piară.//Prea ne pierdusem tu şi eu/În al ei farmec, poate,/Prea am uitat de Dumnezeu,/Precum uitarăm toate"*, găsim în poema ***S-a dus amorul***.

În ***Sarmis*** şi ***Gemenii***, Eminescu detaliază opoziţia între frumuseţea feminităţii candide şi efectul ei devastator în destinele celor doi prinţi, Sarmis şi Brigbelu. Monologul lui Sarmis – *„craiul tânăr din Geţia străveche"* – evocă în ***Gemenii*** acest efect paradoxal. Tentat să blesteme frumuseţea şi iubirea, pentru el aducătoare de nenoroc, Sarmis, prinţul nebun, percepe farmecul candorii ca pe o stare de înaltă spiritualitate, incompatibilă cu ţărâna omenească: *„Tomiris, vis de aur în viaţa-mi, să te cert?/Ce să te blestem, oare? Căci visul mângâios/A trebuit să piară... Prea, prea era frumos"* (***Gemenii***). În accepţiunea renegatului Sarmis, nebun din iubire, un anumit stadiu al frumuseţii, de natură *divină*, e imposibil de împlinit la nivel omenesc: *„Cu-amor atât de fără de margini şi înalt/Nu se cădea să ţie un om la celălalt./Prea nu aveam în lume nici sfânt, nici Dumnezeu,/Prea ne uitasem astfel de tot şi tu şi eu./Cerească fericire nu se putea să ţină,/Nu se cădea s-o aibă o mână de ţărână"* (***Gemenii***). În această accepţiune eminesciană, a gestiona propria fericire e proba de maximă dificultate a omenescului. A suporta clipa de farmec, cu tot misterul ei, necesită o forţă sufletească mai presus de o condiţie comună.

Există în poemele eminesciene un fenomen pe care-l putem numi **efectul de atmosferă** sau de **câmp**, context magic, clipă de graţie iscată din vraja contemplării frumuseţii. Admiraţia şi încântarea în faţa lucrurilor minunate – fiinţe, edificii, peisaje – generează un **câmp** magnetizant, în care eul contemplativ sau cel îndrăgostit atinge extazul. Fenomenul de **câmp** aseamănă între ele secvenţe din poemele mai sus amintite, în care farmecul naturii iscă aceleaşi efecte hipnotice şi neantice pe care le generează frumuseţea feminină şi iubirea. E drept că în mitologie şi în simbologie natura însăşi e feminitate. Când frumuseţea peisajului atinge cote superlative, eul *„cuprins de farmec"* e tentat a se abandona pe sine în voia elementelor. O asemenea ispitire apare simptomatic, încă în idila ***Lacul***, unde, *„cuprins de farmecul"* nocturn-lunar, cuplul se visează plutind în voia undelor: *„Să sărim în luntrea mică/Îngânaţi de glas de ape,/Şi să scap din mână cârma/Şi lopeţile să-mi scape.../**Să plutim cuprinşi de farmec/Sub lumina blândei lune**/Vântu-n trestii lin foşnească,/Unduioasa apă sune"* (***Lacul***). Farmecul naturii produce aceeaşi hipnoză cuplului care, în ***Sarmis*** şi ***Scrisoarea IV***, cedează atracţiei misterioase a elementelor. Există un circuit cu dus-întors între sentimentele perechii umane şi peisajul pătruns de farmecul frumuseţii şi al iubirii. Vorbind în termeni jungieni, protagoniştii par a intra *în conjuncţie* cu peisajul, reverberând iubirea în planul elementelor, al undelor acvatice. Iată peisajul din ***Sarmis***: *„...iar tu ascultă-ncoace/Cum stă la sfaturi marea cu stelele-i proroace/Şi codrii aiurează – izvoarele-i albastre/Şoptesc ele-n de ele de dragostele noastre./Luceferii ce tremur sclipind prin negre cetini,/Pământul, marea, cerul – cu toate ni-s prietini"* (***Sarmis***). Reiterează aici tentaţia abandonării de sine, anticipată în ***Lacul***: *„Cât ai putea departe lopeţile să lepezi,/Ca-n voie să ne ducă a mării unde repezi./Oriunde ne vor duce în farmecul iubirii,/Chiar de murim ajungem limanul fericirii"* (***Idem***). Erotizate ele însele, elementele seduc, acţionează hipnotic asupra eului gata să cedeze farmecului lor neantic.

În ***Scrisoarea IV***, peisajul e, din start, erotizant: parcul abundă de roze şi de crini – *„roze roşie de Şiras şi liane fel de feţe"* – aleile invită la însingurare şi la discreţie în lumina crepusculară, greierii îndeplinesc funcţiuni muzicale, iar umbre misterioase, foşnete vegetale şi murmur de ape cu bărci trase la mal, în aşteptare, şi lebede tăind undele creează un câmp irezistibil de frumuseţe şi de farmec: *„Stă castelul singuratic oglindindu-se în lacuri/Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri./Se înalţă în tăcere dintre rariştea de brazi/Dând atâta întuneric rotitorului talaz./Papura se mişcă-n tremur de al undelor cutreier,/Iar în iarba înflorită somnoros suspin-un greier"* (***Scrisoarea IV***).

(*Continuare în pagina 21*)

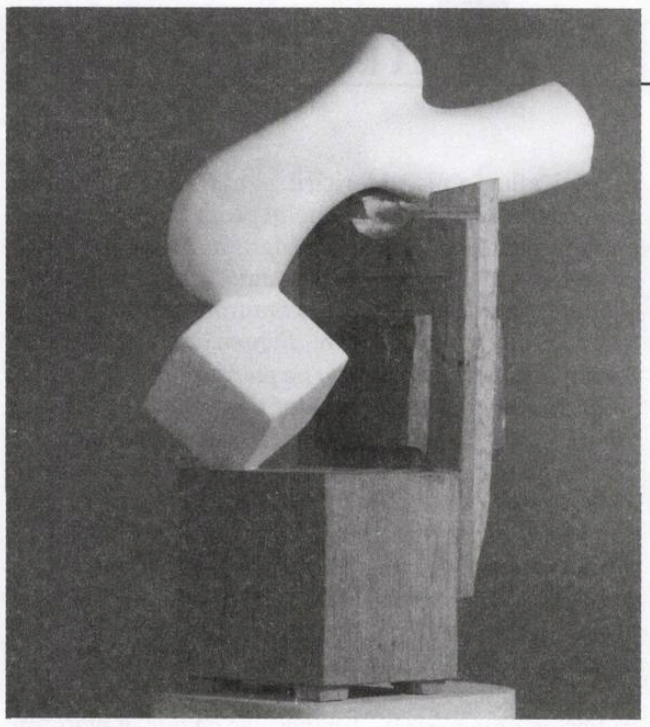

TENTAȚIA CUBULUI, *lemn şi marmură, 43/14/36 cm (c.a.)*

Negoiță LĂPTOIU

GÂNDURI LA O ANIVERSARE – TRAIAN MOLDOVAN

După o jumătate de veac de rodnică şi originală afirmare creativă, dublată de o memorabilă implicare în evenimente culturale menite să promoveze în spaţiul public rosturile formative ale artei autentice, Traian Moldovan poate privi cu nobilă împăcare la anii rotunjiţi într-o frumoasă vârstă. Generos dotat nativ cu sensibilitate şi energie orientate spre făpturi animate de superbe elanuri spirituale, la acest prag al unei emoţionante priviri retrospective, asistă la ampla ramificare a operei în patrimonii muzeale şi particulare din ţară şi din străinătate. Se reflectă aici reacţia promptă, curată, obiectivă, a unui mediu receptor profund marcat de subtilităţile unor modalităţi de configurare plastică situate pe filiera exigenţelor estetice contemporane.

Pondere în sfera creativităţii au căpătat transpunerile sculpturale care recomandă o semnificativă stare evolutivă. Cum era şi firesc, ca orice discipol care în faza iniţială a sesizat tainele artei maestrului tutelar Ladea, a exersat sub pozitivă viziune figurativă, asociind logicii modelatoare şi constructive un viguros patos afectiv. Treptat, începând cu anii '70 ai veacului XX, se insinuează la nivelul limbajului semnele unei atitudini sintetizatoare, conferind formelor ritmuri condensate în volumetrii aureolate de stări metaforice şi sensuri simbolice. Graţie unei structuri poetice a firii, s-a simţit atras de acel impuls al curgerii necontenite a energiilor conform principiului heraclitian al sintagmei *Panta rei*. Chiar aşa se şi intitulează compoziţia în două variante care îşi întemeiază expresivitatea pe inspirata interferare a două diverse materiale: lemnul şi marmura. A mizat pe efectul cald al fibrei lemnoase şi pe puritatea iluminărilor marmoreene, lansându-se în ingenioase alternanţe de muchii şi sfericităţi prin care se finalizau rezonanţele unor profunde gânduri şi sentimente.

Privită în ansamblul împlinirilor ei semnificative, sculptura lui Traian Moldovan cultivă cu vădită distincţie o omniprezentă impresie de proiecţie a formelor pe o dinamică a creşterii şi a înălţării. Îl preocupă şi pasionează acea spectaculoasă etalare de energie subterană care tinde să iasă din adâncuri pentru a căpăta acces şi afirmare în spaţiul evanescenţelor solare, unde domină plenitudinea luminii. Se simte în tot ce modelează şi şlefuieşte o certă adeziune la o filozofie de viaţă românească, unde prevalează seninul, armonia, sobra îngândurare. Acel freamăt al necontenitelor şi al fertilelor metamorfoze îl sesizăm articulat în zeci de ipostaze de la *Izvorul*, *Raport Dual*, *Himera Nopţii*, *Semn pentru timp*, *Bocitoare*, *Expansiune* ş.a. Extrem de frecventă este şi tendinţa de a imortaliza un sentiment sacral al liniştii şi al reculegerii, al împăcării cu sine în confruntare cu încercările destinului uman trecător: *Cumpăna cerului*, *Contemplare atemporală*, *Lumină-altar*, *Tentaţia cubului*, *Clepsidra* ş.a. Chiar şi atunci când logica pretextului imaginativ impune o desfăşurare mai tumultuoasă a segmentelor compoziţionale vâltoarea volumelor dezvoltă cadenţe care se prelungesc în elegante arcuiri şi tandre sinuozităţi, sesizabile în fascinantele cicluri configurând *Cascade*, *Torsuri*.

Cunoscându-i şi admirându-i freneziile unei admirabile voinţe de confesare prin forme fin şi expresiv elaborate, aşteptăm cu îndreptăţită emoţie plămădirea altor definitorii volumetrii, care vor completa elocvent şi generos o operă asociată deja zestrei de spiritualitate autohtonă şi universală rezonanţă.

Ion TALOŞ

IORDAN DATCU SAU VERVA UNUI OCTOGENAR

Împlinirea vârstei de optzeci de ani l-a surprins pe Iordan Datcu în plină putere creatoare: lucrarea lui intitulată ***Ovidiu Bârlea, etnolog şi prozator*** (RCR Editorial, Bucureşti, 2013, 230 p.), apărută cu doar câteva zile înaintea datei aniversare, pune în valoare capacităţile şi originalitatea personalităţii lui. Ştiu efectiv că, la intrarea într-un nou deceniu, Datcu are proiecte cum alţii n-au avut nici la vârste mult mai puţin avansate. De la Iordan Datcu putem aştepta în curând noi publicaţii de valoare.

Pe lângă, presupun, numeroasele articole cu care va fi sau a fost omagiată aniversarea lui, Iordan Datcu a primit şi un dar deosebit. Iulian Chivu a avut ideea de a aduna în volum o bună parte dintre articolele dedicate lui Iordan Datcu de-a lungul celor cinci decenii de activitate în domeniul cercetării etnologice, al istoriei şi al criticii literare, ca şi în cea de editor: ***Iordan Datcu, a trăi printre şi pentru cărţi*** (Cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, Editura Grai şi Suflet - Cultura Naţională, Bucureşti, 2012, 576 p.). Frumosul şi foarte propriul titlu e o preluare a celui cu care Ion Şeuleanu îl omagia pe Datcu la şaizeci şi cinci de ani. Avem de a face cu un volum omagial sui-generis, în care semnează nume dintre cele mai importante ale culturii noastre, de la generaţiile de folclorişti decedaţi (Al. I. Amzulescu, A. Fochi, O. Bârlea, P. Caraman ori Gh. Pavelescu), la personalităţi marcante din domeniul criticii şi al istoriei literare (O. Papadima, Şerban Cioculescu, Constantin Noica, Al. Săndulescu, Dan Simonescu, T. Vârgolici, Z. Ornea), al cercetării istorice (Al. Zub) şi al istoriei muzicii (Viorel Cosma).

Volumul pune în dificultate orice încercare de a scrie un articol omagial închinat lui Iordan Datcu. Numărul personalităţilor care au creionat portretul şi personalitatea lui, care subliniază rezultatul eforturilor de o viaţă ale autorului omagiat, se apropie de o sută. Nu cunosc un etnolog român despre a cărui operă să se fi scris atâta în timpul vieţii lui. Numărul mare al participanţilor la volum se datoreşte celor nouăsprezece cărţi, patruzeci şi opt de ediţii, opt prefeţe, postfeţe şi cuvinte înainte, care i-au adus un mare număr de premii, diplome şi medalii, dintre care cele mai importante mi se par a fi Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române şi Ordinul „Meritul Cultural în Grad de Cavaler", conferit de Preşedintele României.

Textul omagiului meu încearcă să scoată în evidenţă acele opere care s-au bucurat de cea mai mare atenţie din partea criticii şi care cred că sunt principalii piloni de rezistenţă ai activităţii ştiinţifice a lui Datcu, într-o privire strict personală. Vreau să spun că lucrarea care m-a însoţit de la apariţie în activitatea mea şi la care apelez frecvent este ***Dicţionarul etnologilor români*** (2006), clădită pe lucrări parţiale anterioare, fiecare de mare valoare la apariţia ei. Aşadar, o lucrare indispensabilă, un ***Standardwerk***, în adevăratul înţeles al termenului. Cele aproape două sute de pagini care au fost scrise despre această lucrare şi despre ediţiile ei vorbesc de la sine. Mulţi dintre critici apelează la ceea ce O. Bîrlea, care, pentru redactarea ***Istoriei folcloristicii româneşti*** (apărute în 1974), ar fi avut mare nevoie de o asemenea carte, scria în prefaţa primei ediţii: *„iat-o ajunsă sub ochii cititorilor cartea mult aşteptată de folcloristica românească"*. Aprecierea lui Bîrlea şi faptul că ea a fost preluată de mai mulţi recenzenţi s-au dovedit a fi un adevăr de nimeni pus la îndoială. Sunt convins că lucrarea lui Datcu nu poate lipsi de pe masa de lucru a niciunui folclorist, ei alăturându-i-se între timp ***Miscellanea ethnographica*** (2010), o cronică a mişcării folcloristice din ultimele decenii. Şi tot atât de importantă e contribuţia lui Datcu la ***Dicţionarul General al Literaturii Române***, în care preia o parte a articolelor din ***Dicţionarul etnologilor***, actualizându-le şi adaptându-le la specificul marelui lexicon.

În acelaşi domeniu istoric se înscriu contribuţiile lui Datcu la editarea bibliografiei generale a etnografiei şi a folclorului românesc, mai precis, a volumului al doilea al acesteia (perioada 1892-1904), care, fără aportul lui, ar fi rămas sub formă de fişe, inaccesibile cercetătorilor. Tot lui Datcu îi datorăm reeditarea în volum a bibliografiei anuale a folclorului şi a etnografiei din perioada 1930-1955, publicate de Ion Muşlea mai întâi în paginile „Anuarului Arhivei de Folclor" şi ale „Revistei de Folclor". (Re)editarea acestor lucrări este dovada cea mai clară a ataşamentului faţă de disciplină şi faţă de colegii de breaslă, aş spune, faţă de cultura naţională. Şi nu poate scăpa nimănui întrebarea: ce se întâmplă azi cu continuarea acestui instrument de lucru indispensabil?

Iordan Datcu n-a lucrat însă numai în domeniul lexicografiei, al istoriei folcloristicii şi al bibliografiei de specialitate. Opera prin care a dovedit că dispune de o excelentă pregătire în domeniul folclorului propriu-zis o reprezintă studiul monografic ***Un mit - Toma Alimoş*** (1999, 176 p.), care a parcurs mai multe faze: a fost mai întâi o antologie, apoi un corpus de texte (în colaborare cu Viorica Săvulescu), din ele născându-se monografia însoţită de corpus. Din volumul editat de Iulian Chivu rezultă atât măsura, cât şi felul în care au fost receptate această operă şi fazele ei preliminare: sunt reproduse nu mai puţin de paisprezece comentarii consacrate ei de tot atâţia specialişti în domeniu. Prin monografia sa, Datcu a pus în valoare o baladă comparabilă cu marile capodopere ale folclorului românesc, ***Miorița***, ***Meşterul Manole*** sau ***Soarele şi Luna***, iar monografia lui a fost aşezată alături de clasica lucrare a lui Fochi despre ***Miorița***.

Acest scurt articol omagial dedicat lui Iordan Datcu nu poate fi încheiat fără a sublinia că operelor din domeniul lexicografiei, al bibliografiei, al folcloristicii şi al baladei li se alătură valoroasele ediţii ale unor colecţii de folclor - unele maramureşene -, bine primite şi ele de către colegii de breaslă. Urarea mea scrisă poate părea întârziată, dar ea o reproduce pe cea exprimată oral la timpul său, ca preţuitul nostru coleg să-şi păstreze puterea de muncă şi bucuria vieţii de care a dat dovadă până acum.

Ion M. FELEA

FERICITĂ POVESTE FĂRĂ SFÂRŞIT

Aceasta este o poveste happy fără end. Acum patru ani stăteam într-un local plin de fum, beam bere la keg de patru litri şi ne examinam perspectivele. Nu erau prea multe opţiuni, sistemul nu era prea generos cu doi absolvenţi de ştiinţe umane. Eu terminasem literatură comparată, un angajament care necesită travaliu intelectual cât pentru trei sarcini născute pe gură. Îi spuneam lui Ando că teza de licenţă mi s-a părut echivalentă cu încercarea unei femei de a scoate un copil pe urechi, după ce l-a conceput în biblioteca vreunei limbi străine cu forme halucinante de plural. Ando terminase istoria, cu o teză entuziastă în istoria contrafactuală, motiv pentru care îşi căpătase porecla de Undo. Ambii încercaserăm să ne integrăm în câmpul muncii, dar era exact ca la petrecerile cu un cod subteran de conduită pe care tu, intrusul, filistinul, nu-l cunoşti. Aşa cum nu ne integram la chefuri, nu a ţinut iniţial nici cochetăria cu piaţa economiei naţionale. Începuserăm timid, eram tineri, inteligenţi şi dispuşi să punem umărul la împins bolovanul economiei naţionale, dar se pare că şi vitele de povară erau numărate pe copite, turma era sfioasă şi nu primea outsideri. Dacă mă gândesc bine, era şi vina noastră. Undo ajungea invariabil să povestească la interviuri ce ar fi fost dacă nu izbucnea o epidemie teribilă de holeră în tabăra asiriană la asediul Ierusalimului în 701, ce s-ar fi ales de iudeo-creştinism etc. Dacă nu impresiona cu asta, scotea din mânecă asul de praf de puşcă. Istoria o ştiam şi eu, o ştia orice om care avuse de-a face vreodată cu Undo. În stilul lui exuberant, relata oricui era dispus să-l asculte că pe la începutul secolului 20 a avut un turneu prin Europa o trupă de cascadori, soţi şi soţie. Ea îşi făcea numărul, sărituri, acrobaţii pe cal şi alte minuni pe care nu le-ai aştepta de la o femeie, după care îşi încheia reprezentaţia cu cireaşa de pe tort. Avea nevoie de voluntari pentru ce intenţiona să facă, un voluntar fumător, căruia să-i zboare trabucul cu un foc de pistol de la o distanţă de douăzeci de metri. De obicei, strecurându-se printre bătăile înfiorate de inimă ale asistenţei, ieşea un bătrânel, soţul neştiut de nimeni al tinerei Xena. În reprezentaţia de la Berlin însă, s-a oferit, mai înainte ca să poată reacţiona cineva, însuşi Kaiserul Wilhelm, calm, pufăind dintr-un trabuc fin, încercuit cu fir de aur la limita recomandată a fi fumat un trabuc. Îngheţându-şi gărzile de corp cu un gest scurt, s-a postat ţanţoş în faţa trăgătoarei şi a aşteptat. Aceasta a tras aer de ciment în piept şi s-a pişat glonţ pe munca migăloasă a vreunui cubanez la limita subzistenţei. Gândiţi-vă dacă rata, perora Undo, am mai fi avut Primul Război Mondial, criza economică de după război, am mai fi avut o Germanie revanşardă şi flămândă, dispusă să îl aleagă şi urmeze pe Hitler, am mai fi avut revoluţia bolşevică urmată de tot calvarul statelor comunismului? Undo era un băiat extrem de deştept şi polemic, plin de asemenea istorii care te lăsau cu gura căscată, cu darul rar de a diseca istoria cu bisturiul minţii lui pătrunzătoare, de o fineţe care te făcea pe tine, potenţial angajator, să te simţi ultimul ţăran parvenit. Iar asta nu îi augmenta lui Undo şansele, ba dimpotrivă, le atrăgea celor lăsaţi cu orificiul bucal în poziţie de acces liber atenţia că le pute gura a incultură.

Eu nu reuşeam să fac rost de slujbă din două motive. Primul era un buchet indolenţă, lipsă de motivaţie şi capacitate de a mă plictisi repede. Ca absolvent din zona literelor, am prins o poziţie de copywriter la o firmă de mică publicitate. Prima mea idee serioasă prezenta grafic un omuleţ care cădea cu sârg de pe marginea unei ferestre, ţinând un laptop în mână. Tot afişul, căci de asta ne ocupam, avea forma unui pachet de ţigări şi, acolo unde trebuia să fie mesajul de avertizare contra cancerului, a impotenţei, poze cu bebeluşi retardaţi şi alte scuze să nu te ocupi de nevastă-ta, stătea scris: wifi-ul prost poate să ucidă. Aşa voiam eu să atrag atenţia trecătorilor spre compania care instala wifi la domiciliu, clienţii firmei noastre de mică publicitate. În aceste condiţii, e lesne de ce nu am prins rădăcini. Un al doilea motiv ar fi fost, deşi mie îmi vine până azi greu să accept, că nu ştiam să fac nimic. Nu aveam nicio calificare. Ceea ce terminasem eu era, de fapt, ce ştia să facă orice om normal în cunoştinţă de alfabet şi cu o cât de mică pasiune pentru literatură. Ambii citeam cărţi din diferite colţuri ale culturii universale şi ne dădeam cu părerea care dintre ele ar fi mai bună şi de ce. Ambii ajungeam să înţelegem că atât ***Sânul*** de Roth, cât şi ***Metamorfoza*** de Kafka vorbesc despre acelaşi lucru, doar că eu foloseam cuvinte sofisticate ca *alienare, tentă existenţialistă, diegesies, derelicţiune* şi alte minuni de peste şapte litere. Un om normal şi cu minimum de respect pentru sine şi *cu responsabilitatea unui interlocutor* (deformare profesională, scuzaţi şi acceptaţi) ar fi spus, dând din umeri: se pare că individul X a avut o zi atât de proastă încât, în loc să se trezească a doua zi mahmur, cu gura de lemn şi promisiunea că nu mai bea, s-a trezit ţâţă sau gândac. Înţelegeţi că nu eram bun de nimic, aduceam cu Vonnegut care în tinereţe s-a angajat la Sports Ilustrated şi, după ce s-a holbat jumătate de oră la foaia pe care trebuia să materializeze un articol despre un cal de curse care evadase din grajduri, a scris într-un final constipat: **The fucking horse jumped over the fuckin fence**, plecând acasă.

Când, în fine, n-am mai avut bani de băut, am cedat. Nu am mai vânat ceva pe măsura competenţelor şi care să ne solicite intelectual. Şi n-am nimerit rău. Ne-am înhămat la prestigioasa branşă a tăbăcarilor, în sensul că ne căram în fiecare zi la un birou unde ne tăbăceam curul de scaune. Spre surpriza noastră, datorită dăruirii şi asiduităţii, am făcut rapid pasul spre departamentul de argăsire. Adică am fost avansaţi, făcuţi şefi de departamente cu nume pompoase, iar pieile noastre bine tăbăcite au devenit obiectul umezirii conştiincioase de către subalterni. Motivul pentru care am urcat în ierarhia internă a firmei este foarte simplu: eu întocmeam pentru managerul regional lista de lecturi, iar fiecare carte recomandată era însoţită de un scurt rezumat care făcea superfluă chiar citirea ei. *„Aceasta este interpretarea pe care am dat-o eu cărţii”*, făceam eu conspirativ, *„vă rog să o confruntaţi cu cea la care veţi ajunge dumneavoastră”*, făceam eu profund afectat în faţa privirii entuziaste a superiorului nostru direct. Aşa se făcea însă, hegelian, că din conflictul antitetic dintre teze ieşea o sinteză similară cu teza mea, iar această sinteză însămânţată cu termeni savanţi era servită altor manageri de regiune. Ipochimenii, presupun eu nu fără urmă de orgoliu, o preluau gata rumegată şi o duceau mai departe, la soţii, amante, frizerie, la tutorii de literatură cu doctorate în realismul magic ai propriilor copii. Mă flatam cu gândul că o întreagă armată de gulere albe debita afectată că *„la Marquez, fantasticul frizează realul, în sensul că îl pândeşte de după colţul plauzibilităţii, studiindu-i viciile şi rebuturile, magicul corectează realul acolo unde acesta însuşi se comportă improbabil”*. Sau ceva în sensul ăsta.

Undo epata cu mostrele de istorie distractivă, primea delegaţii, îi binedispunea şi le amintea că Napoleon a numit ideea lui Fulton de a construi o covată uriaşă din metal care să plutească împotriva vântului cu incendiu la bord nebunie. Le povestea tuturor despre bătălia de la Salamina, cum puteau perşii să distrugă din faşă întreaga promisiune de civilizaţie europeană cu origine în raţionalismul aristotelic şi în antropocentrismul socratic. Îi întreba cam ce cred stimaţii doni Ortega şi Villanova că s-ar fi întâmplat dacă în fruntea armadei n-ar fi stat un om atât de şovăielnic. Ce s-ar fi ales de Anglia dacă Richard al treilea ar fi optat pentru bicicletă... I-am zis odată, în glumă, că e un bun delegat nebun de legat. Muncea patru ore pe zi, stătea cu mine o oră să-mi termin şi eu programul, după care ne refugiam în Autobuz, o bombă dragă nouă din facultate, unde se fuma mult, se bea ieftin şi te pierdeai în masa de mese pline. Acolo, puteai să discuţi orice. Beam bere mai scumpă şi trăiam tihnit, mulţumitor.

Dar lui Undo nu i-a fost de ajuns.

De la o vreme analizam mai rar Tarkovski şi geopolitica secolului XX. Niciunul nu era genul capricios, n-am fost niciodată, însă Undo avea idiosincrazii dintr-un alt aluat. Urăsc să stau la bloc, gesticula el, detest spaţiile închise, vecinii, senzaţia de carusel pe care mi-o dă balconul. Vreau să stau pe pământ, să am casa mea, în care să mă pot mişca în linişte, să mă pot pişa pe stratul meu de flori la patru dimineaţa că aşa am chef. Şi tot aşa, invariabil în imagini vizuale, Undo mă asalta cu perspectiva unei asemenea vieţi semiabulice, în care plantezi pomi fructiferi şi atârni scrâncioburi pentru copii de ramurile lor. Energumenic, părea să ignore faptul că pomii, spre deosebire de carierele noastre administrative, se înalţă greu spre zenit. Până să apuci mere dintr-un pom pus de tine, îţi cresc copiii mari şi-ţi fac cadru de sicriu din ce sperai tu să faci dulceaţă. Aşa e, sunt cinic, dar, cel puţin, priveam realitatea practic. Nu aveam niciun chef să mă înglodez în mlaştina unor datorii interminabile la bancă cu satisfacţia compensatorie de a-mi marca răzoarele de

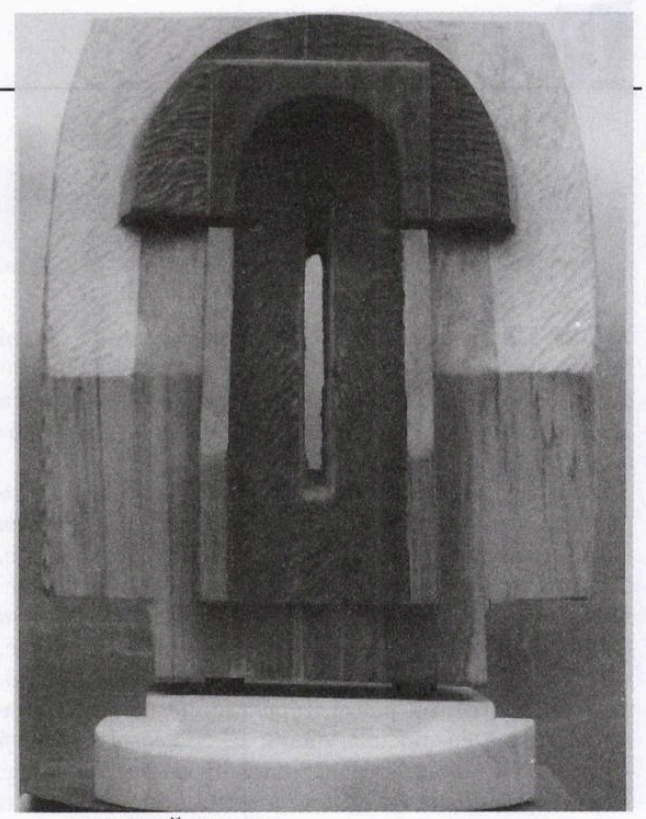

LUMINĂ ALTAR, *lemn şi marmură, 47/32/37 cm*
(Muzeul Naţional de Artă al Moldovei - Chişinău)

flori prin jeturi de landlord. De parcă cei care vor veni să mă execute silit se vor prosterna circumspecţi în faţa rondului, şi, mirosindu-mi urina de mascul alfa, vor înţelege că ăsta e teritoriul meu, plecând cu coada între picioare. Aşa că deviam subiectul spre mări mai calme, unde nu existau castele de nisip, ci de cărţi.

Ce-ar fi, a început el contrafactual acum câteva luni, dacă am avea 150 de mii de euro. Atât. Găsise teren cu două case alături. Comunicare prin grădină. Acolo, la colţ, o să facem o terasă, nu – o sală de sport, nu – un mini bar ca să ne petrecem serile fumând, jucând cărţi, discutând şi bând absint. O să ne creştem copiii şi copacii, o să ne sărutăm soţiile şi o să putem crea, scrie tot ce n-am scris până acum. El are nevoie de cincisprezece ori cât salariul nostru pe un an şi eu, cu un dor cumplit de trecutele seri în care făceam cenacluri în doi, în care disecam evenimente, cărţi şi discutam mentalităţi, pe homo ludens, adică noul tip de homosexual cu jucării perverse, seri în care comentam despre tot ce se poate comenta şi despre multe altele, îi spun că, dacă ţine atât, n-are decât să se dea cu fundul pe gheaţă. Ce-ar fi dacă am putea face rost de 150 de miare, a întrebat. I-am zis că nu-i aşa mare brânză. Să nu glumeşti cu aşa ceva, mi-a zis. Nu glumesc, i-am răspuns. Dacă ţii atât de mult pe cât vreau eu să ne revenim la contemplaţie, să ne întoarcem înapoi în peşteră, există o variantă. În seara aceea am discutat mult, am pus la punct planul, ne-am îmbătat, ne-am îmbrăţişat şi a doua zi dimineaţă ne-am apucat de treabă.

Acum, la câteva luni după, stăm, ne fixăm reciproc cu privirea şi aproape nu ne vine să credem că avem dosite bine în portbagaj două kilograme de metamfetamină, rodul muncii noastre asudate de două luni în cap.

Să coci metamfetamină nu e o aşa mare şmecherie. Când eram puştan, ştiam oameni care trăiau din asta. Fără doctorate în chimie, fără practică, arsurile de pe mâini le serveau drept recomandare. Îi ştiam şi noi, îi ştia şi poliţia. Dacă îi găseau, erau trimişi la zdup, de unde ieşeau, făceau prozeliţi care duceau înţelepciunea mai departe. Pentru cine lumea asta pare străină, impresiile greşite din ce-a văzut el la cinematograf înlocuiesc o cunoaştere adecvată a fenomenului. Când eram mai tânăr, toată lumea privea Breaking Bad şi îşi imagina producătorul de metamfetamină ca pe un soi de pirat modern, răzvrătitul societăţii, chimistul genial. Eu ştiam băieţi care făceau Meth într-o oră şi nu aveau nici măcar liceul terminat. Nu ştiau să descifreze o reţetă, nu puteau deosebi organicele de anorganice. Ştiau să facă Meth şi atât. Nimic greu. Aveai nevoie de înălbitor, fosfor şi efedrină, iod şi alte câte substanţe care se obţin relativ uşor. Lucruri la îndemâna unui copil mic, substanţe pe care un vânzător cu studii în epoca de aur ţi le procură cu diligenţă, cu pasiune chiar. Spre amuzamentul nostru, cele mai calitative produse le-am obţinut de la un magazin de îngrăşăminte, un nene gras şi entuziast ne-a făcut rost şi de chestiile care nu se vindeau acolo. Acid clorhidric, înălbitori în cantităţi industriale (sau, cum zicea Undo, undostirale). Am fost convins că o s-o scoatem la liman dintr-un singur motiv. Aveam un prieten din Vişeu, care avea un prieten care avea un prieten în Borşa, care moştenise o farmacie. Două lucruri sunt ale dracului în toată experienţa asta chimico-euforică. Să obţii efedrină era primul dintre ele.

(*Continuare în pagina 22*)

Ciprian CHIRVASIU

NIMENI, NIMIC, NICIODATĂ (II)

(Jurnal înainte de Facerea Lumii)

12. Zilnic străbăteai acel coridor şi zilnic te opreai în faţa aceleiaşi uşi, zilnic disperarea creştea izbind cu pumnii, zilnic, în pieptul aceleiaşi uşi, iar lumea zicea „Acesta-i un viciu" şi-n spatele uşii - tu bănuiai - se întindea, surâzător, deşertul.

La five o'clock: „Doamne, ce beznă asurzitoare pândeşte în ungherele măririi Tale şi cum tăcerea lăcătuieşte buzele zborului! Câte oase de şarpe, Doamne, delirează pe aceste străzi atinse de moarte şi ce muzici sălbatice ard în struguri, ce freamăt!", spuneai ca pentru tine, zilnic, străbătând acelaşi coridor infernal spre intrare, să ieşi, iar Animalul te aştepta la ieşire, să ieşi, şi tu, iarăşi, nedumerit, trist, nu mai pricepeai nimic. El se tolănise într-o vitrină cu dulciuri, dându-se de ceasul morţii şi - presimţeai - doamna Portăreasă îţi va zice din prag: „Bună seara, nu, nu v-a căutat nimeni!". Ca să-ţi stăvileşti greaţa, ai gândit cu voce tare această maximă stupidă: „Suficient de târziu, totul se transformă în trupuri!"

13. Abia scăpat de la cheremul isteriilor iubirii tale şi, cu fruntea spartă de nevroza oraşului, încercai să fluieri un cântec zglobiu, cu nişte miei, ori să dezmierzi ambulanţe sfioase, maici de companie, bandaje, când cineva zise: „Linişte, domnule, se moare încă, linişte!", şi se porni să plouă cu păsări întunecoase, piepturi de păsări se rostogoleau pe geamuri, pe acoperiş, ochi de păsări, erai ud de vaierul păsărilor, „Oxigen, nu mai avem oxigen!", a hohotit şoferul unei ambulanţe, „Daţi-ne puţin oxigen!", a cerut călcând în vârful picioarelor peste gâturi de lebede, „Linişte, domnule!, i-a zis cineva, nu vezi că se moare?", şi chiar muribundul a tăcut, oarecum nedumerit, şi chiar Animalul ataşipise pe streaşina catedralei.

14. (Mai ţii minte?). Animalul învârtea manivela flaşnetei cu iluzii şi apărea un alai cu mireasă bună de-mpuşcat şi, dacă el înceta să învârtă, dispăreau şi alaiul, şi mireasa, iar, dacă învârtea iarăşi, apărea un om care purta o cruce, pe un munte numit Golgota, către un loc numit Căpăţâna.

La five o'clock, pădurile mărşăluiesc prin oraş, în ceasornic se tânguieşte un muezin tomnatic, curând va fi noapte, fetiţe alungate cutreieră lujerii somnului, de parcă undeva umbra cioplеşte în auz corăbii.

15. După întâmplarea cu pisica, după întâmplarea cu uşa, ai constatat, oarecum nedumerit, un fel de cadenţă a întâmplărilor asemenea. Într-o dimineaţă ai descoperit că aparatul tău de bărbierit există doar pe jumătate, că şamponul se împuţinează cu fiecare secundă, că din prosop au rămas doar sunete. Te-ai privit în oglindă, lacom, până la orbire te-ai privit, şi acolo ceva îţi devora chipul, o lepră a reflectării, care ştergea suprafaţa oglinzii, până când oglinda a devenit un afiş alb, pe care nu scria nimic, care nu reprezenta nimic, pe nimeni.

Atunci ai vrut să-ţi tai beregata cu lama, dar aparatul de bărbierit dispăruse, nici lamă nu era, cât despre faptul că nici astăzi nu te-a căutat nimeni, ce să mai vorbim?

16. (Mai ţii minte?). Văzul îţi lunecase în pântece şi-n loc de măruntaie pântecele tăinuia o caravană ucigaşă.

„Eu sunt omul, iată omul, i-ai desenat cu degetul în colbul odăii, cine se simte mai vinovat decât mine să ridice piatra, să mişte muntele, să-l înveţe roditul pe smochin, să rupă cu dinţii pecetea!"

„Nu te mai teme în halul ăsta, ţi-a zis caravana ucigaşă, nu te-a căutat nimeni, nimic, niciodată!"

17. Sau când l-ai întrebat de ce te-a părăsit, ţi-a răspuns cineva, spune!, ţi-a răspuns cineva?!

Erai acolo, ţintuit cu piroane de piciorul lui în formă de T şi acel obiect se rotea ameninţător, făcea piruete, doamna Portăreasă uitase lacrimile acasă, orbitele ei strângeau, în dosul pleoapelor, un câmp de nisip ori de apă sărată ori de birjari amputaţi şi, cu buretele îmbibat în oţet, ţi-ai uns pe buze acele cuvinte şi ai numit piciorul lui Alexandru, zicându-i Ion, şi te-ai întors către ea şi i-ai spus: „Femeie! Iată fiul tău!".

18. Sau, când cereai îndurare şi nu se auzea nimic împrejur, nici măcar tu cerşind îndurare, şi te loveai cu pumnii în cerul gurii şi nu se auzea nimic, decât seara, vag, un zgomot de jaluzele. Doamna Portăreasă zâmbi şi tăcu nedumerită când ai înjurat-o de naştere, de Paşti. Numai pentru că ţara se afla la mare nevoinţă, ea zămislise brusc unsprezece bărbaţi, doar ultimul rămăsese la vatră, pe jumătate născut, cu fruntea între vintre, şi, înainte de a pleca, ea îl botezase Iuda, se grăbeau, ţara era în mare primejdie.

Şi, dacă tot nu mai folosea la nimic, ea l-a supt înapoi.

Era joi.

19. Vineri - la prânz - el se pregătea de război, înfloriseră zarzării şi el se pregătea de război, oamenii dădeau din cap îngrijoraţi, îl băteau pe ceafă, el îşi cosea vipuşca de gheneral. Tu frunzăreai o gazetă şi ţi s-a părut c-ai mai văzut-o cândva, ştirile de azi erau cele de-atunci, istoria se plictisise şi, pe marile bulevarde, trecea un copil, cu un cerc. Sâmbătă, în zori, Animalul se întoarse rănit, ambulanţele împroşcau eterul cu lanterne albastre. „Oxigen, a cerut un şofer, daţi-ne puţin oxigen!", a cerut, „Linişte, domnule, nu vezi că se moare?", i-a zis piciorul lui Alexandru, iar peştii coloraţi tăcură oarecum speriaţi, nedumeriţi, fericiţi, sorbind cu nesaţ şuvoaiele de sânge, iubindu-l.

20. Risipise pulbere peste oraş şi câmpie de hârtie albă pe care nu scria nimic, nu reprezenta nimic, pe nimeni, iar mai apoi, când tu păşeai calm şi oarecum trist pe marile bulevarde, ai ascultat dinspre tălpi cum cineva te răsfoieşte şi ai băgat de seamă că pulberea este plină de semne. Călătoreai prin biblioteci ca un abur. Încercai să-ţi aduci aminte ce ar fi fost dacă - să zicem - cele două cuvinte n-ar fi dat unul într-altul, ca tâmpitele, la colţ, şi ai văzut clar acea livadă cu zarzări în floare, Ghetsemani, devastată de caravanseraiul unei hoarde. Unii şedeau duşi pe gânduri lângă foc, alţii silabiseau arabescurile de pe flăcări, unii făceau dragoste, alţii - unsprezece la număr - se strânseseră în jurul chivotului şi ascultau cu groază vorbele acelui minuscul bumerang de carne, „Frică tuturor!", binecuvânta dânsul, iar ei se aruncau cu faţa la pământ, cu mâinile în cruce, şi pământul se cutremura, prăvălindu-se dintr-o parte în alta. El intrase atunci în cort, zvârlise disperat păturile de pe tezaur şi prinse să mângâie cotoarele acelor incunabule care se prefăceau în pudră sub mângâieri. Iar, când a simţit pe umăr o mână, s-a întors, furios, s-o reteze, însă doamna Portăreasă i-a zis cu blândeţe: „Lasă-le, Alaric, lasă-le! Nu te-a căutat nimeni...".

21. Şi ai vrut să le povesteşti legenda marilor bulevarde, voiai să le spui că ele sunt doar închipuire a zilei incendiate, dar nu ai reuşit decât o grimasă, care a sfărâmat o statuie, prefăcând-o într-o muţenie, într-o lespede. Şi nici Petre nu te-a crezut când l-ai chemat la tine pe ape, nici Toma, nici Pilat, nici poporul tău. Nimeni!

La five o'clock, el închiriase dansatoare pentru dezmăţul final, cu lampioane roşii. Putorile băteau tamburine, agitau clopoţei, după o muzică neauzită, dansau salomeele, casandrele, „pas de deux, pas de trois", printre nori pluteau peşti coloraţi, fericiţi, ambulanţe, se despuiau maicile de companie, lesbienele se lingeau pe tălpi, apoi dansau iarăşi, el mima Apocalipsa, gomoriza, sodomea, făcea piruete în sensul precis al piciorului de carne, nevasta lui Lot bătea zilnic în pieptul aceleiaşi uşi, iar uşa nici nu era, după cum înăuntru nu era nimeni, nimic, niciodată, decât poate o grămadă mică de sare. Pleca înapoi uşor nedumerită, căci vacarmul se auzea mai apăsat, mai cumplit, doamna Portăreasă dădea din umeri, zâmbind, se iviseră zorii cei răi, iar el tocmai biciuia balerina care, în travaliu, se străduia să nască un bărbat frumos, cu irişi verzi, ce se numea Iuda Iscariotul.

Animalul calcula pe un abac zilele rămase, iar ele îi ieşeau mereu două. Oamenii îl strigau pe nume, lui nu-i păsa, asta din pricină că unii îi ziceau Abbadon, alţii Aldebaran, confundându-l, de fapt, cu Iona.

22. El ştia cu exactitate totul. În servieta lui deformată se mumificau procesele-verbale ale tuturor stărilor. Avea un tabel cu bărbaţii şi un tabel cu femeile, un tabel cu zeii şi un tabel cu sine însuşi. Restul putea fi găsit în alte tabele. Fuma enorm şi se hrănea cu cahfea, n-a fost auzit niciodată vorbind, nu-l cunoştea nimeni, doar câţiva susţineau c-ar fi un înger, alţii - că ar scrie poeme.

Sigur, l-ai urmărit în taină, ca să pricepi. Şi ai aflat următoarele: locuia pe strada opt, colţ cu Răstignirii, zilnic cumpăra câte o pâine proaspătă şi un kil de vin negru, zilnic doamna Portăreasă îi spunea, la intrare, câteva cuvinte porcoase, apoi el urca, străbătea coridorul infernal, intra în odaie. Când n-ai mai suportat şi ai făcut ţăndări, cu umărul, uşa şi ai pătruns înăuntru, înăuntru el împărţea dansatoarelor, cu mâna lui, pâinea şi vinul.

Era ceasul cinei.

23. De la Primărie au zis că nu. Nu ai acte asupra ta, eşti un nimeni. Tu le-ai mărturisit că nişte bătrâni înţelepţi lucrează asupra actelor tale. Degeaba. De la Primărie au zis că nu.

La ora ceaiului, nici măcar cahfea nu mai aveai, nu mai aveai nimic, pe nimeni care să le zică da, domnilor, e fiul tâmplarului Panthera, cel care v-a cioplit tuturor tâmplele de lemn, flaşnetele voastre cu iluzii. Şi, dacă nu aveai, ai ieşit să cumperi. Iar pentru că tot ai ieşit,

„... Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deşteaptă...", lemn, 50/67/26 cm (c.a.)

ai trecut din nou pe la ei şi le-ai zis: „Iubiţi-mă ca pe voi înşivă. Eu sunt cel care este". Iar ei ţi-au zis: „Bine, şefu', o să ne amintim din când în când, mai treci pe-aici săptămâna viitoare". Apoi au zâmbit şi au tăcut oarecum nedumeriţi. Tu te-ai întors acasă, ai pus cahfeaua la fiert şi-ai numărat atent restul pe care ţi-l dăduse băcanul: treizeci de arginţi.

24. Duminică, te-ai arătat cu degetul, ai zis „eu" şi copacul a zis „eu", piatra a zis „eu", Animalul a zis „eu". Astfel ai descoperit că „noi" este o eroare gramaticală.

La marele Aquarium al oraşului, piciorul lui Alexandru a zis aşa: „Nu vă mai închinaţi Animalului, el este sintaxa, curva samariteancă, el nu pricepe nimic. El doar pare că leagă între ele înţelesurile acestor vorbe, însă, dacă veţi sta pe gânduri, veţi vedea clar că nu acesta este adevărul. Cuvintele mele nu au nicio formă, niciun înţeles, el doar ţese între ele aceste absenţe, deodată cu iluzia că sunteţi, că existaţi, că aparţineţi unei ţări de semne, o ţară care - voi nu ştiţi - are o fisură prin care sensul se scurge spre nicăieri, spre nicicând, iar această scurgere vă afirmă chiar în secunda în care vă anulează. Acesta este adevărul! Credeţi deci în mine, închinaţi-vă acelor afişe care nu reprezintă nimic, pe nimeni, ele nu vă vor înşela niciodată. Iar dumneata, domnule Pilat, nu mai zâmbi aiurea, ia scaunul acesta şi du-te să te sinucizi dracului!, acolo, unde se întâlnesc zidurile acelea, tâmpite, la colţ!". „Ei, şi?", făcu Animalul, din umeri, un gest de sictir. Iubirea ta purta cu mândrie pe gleznă muşcătura unui ferăstrău.

25. El şedea gânditor şi oarecum trist pe ţărm, cu spatele la mare, jucându-se într-o doară cu degetul arătător în blana Animalului. Alături se construia un fel de turn, zidarii nu-l mai băgau în seamă, se obişnuiseră cu el, aşa, cum şedea cu spatele la mare, de luni în şir. Prima dată l-au întrebat cine este, ce vrea, de unde vine, iar dacă au văzut că nu răspunde, nu l-au mai întrebat nimic, l-au lăsat în plata lui, şi-au văzut de lucru. A venit noaptea - ei zideau sub felinare-apoi, iarăşi, s-a crăpat asurzitor de ziuă. Dăduse bruma pe grumazul Animalului şi el se juca într-o doară cu degetul în pudra sticloasă. A doua zi, era tot acolo. A treia zi, s-au apropiat de el şi au văzut că nu mănâncă, nu bea, nu doarme. Respira doar, se juca şi şedea cu spatele la mare privind spre oraş. L-au mai întrebat ceva, iar dacă au văzut că nu răspunde, l-au lăsat încolo de smintit. Curând, el s-a topit în peisaj. Doar că, de la un timp, treaba o luase razna. Meşterii cumpăneau diferit, fiecare citea proiectul altfel decât celălalt, fiecare atârna firul cu plumb în altă parte. Turnul pornise pe orizontală ca, deodată, să se clădească în jos, închipuind un arc de triumf. Exact când au pornit să sape, zidindu-l spre centrul pământului, s-au săvârşit crimele. S-au ucis unul pe altul ca pe ei înşişi. Ultimul Maestru a ieşit însângerat din tunel, şi-a clătit tălpile în pânza subţire a unei meduze şi a înaintat, păşind peste talazuri. L-a mistuit orizontul. Abia când el s-a ridicat ostenit, pornind spre oraş, turnul a căzut fără zgomot, făcându-se nisip. Peste părul sur al Animalului ningea năprasnic.

26. Animalul făcuse din vorbe un fel de zeu şchiop şi hălăduiau prin oraş, discutând despre stele, despre peşti coloraţi, în timp ce tu desfăceai conservele cuvintelor şi ele erau goale ca regii.

Ai contemplat panorama. Oraşul se turtise, devenise plat.

L-ai acoperit cu palmele şi ai strâns: marile bulevarde ţi s-au prelins printre degete. Ei adorau un singur partid: extrema simplă.

Five o'clock: momentul în care cahfeaua se revărsase pe aragaz, pretutindeni, şi tu îţi închipuiai oraşul aşa cum l-ai visat să fie. Se făcea că palpită, că maţele mamei, grămădite pe cer, se umpleau şi se goleau la răstimpuri, că marele Aquarium moţăia sub soarele acela de miere, iar oraşul gemea sau ofta, câteodată ţipa, dar cel mai adesea primea vizite atunci când gemea sau ţipa.

(*Continuare în pagina 22*)

***TORS**, piatră, 58/28/28 cm (c.a.)*

Vasile LESCHIAN
O CONSACRARE POETICĂ ŞI UN DEBUT

Rar asistăm la o consonanţă poetică: tată-fiică, într-o apariţie editorială simultană. De la Bogdan Petriceicu-Hasdeu (marele spirit enciclopedic şi autor de versuri romantice) şi Iulia Hasdeu (poetă sensibilă de expresie franceză) nu ştiu o altă ştafetă lirică la noi!

Recent au văzut lumina tiparului, concomitent, două volume de versuri: ***Peregrin spre... Dincolo*** de Gheorghe Pop şi ***Erezii stelare*** de Ioana Anamaria Pop, prefaţate de către poeţii Gheorghe Pârja, respectiv Nicolae Scheianu (Editura Eurotip, Baia Mare, 2012). Gheorghe Pop e o personalitate de formaţie clasică (licenţiat în teologie), ce şi-a asumat credinţa şi propovăduirea adevărului biblic, convins fiind de necesitatea împlinirii Fiinţei prin puterea credinţei, a speranţei şi a iubirii, întrupate în Cuvântul poetic mântuitor. După creaţii publicate în cotidiene locale şi în reviste literare, îi apare cartea de poezie ***Învins de iubire*** (Editura Gutinul, Baia Mare, 1994). Recentul volum ***Peregrin spre... Dincolo*** e o continuare a explorării filonului său liric, înscris într-o ascensiune spre consacrare. Universul său poetic, îmbrăţişând formule ritmice de rezonanţă clasică, până la un temperat modernism de factură expresionistă, blagiană, se conturează într-o permanentă şi nuanţată meditaţie, fie religioasă, fie filosofic-metafizică, asupra rostului fiinţei umane în lume, asupra raportului acesteia cu Divinitatea, cu teluricul şi cu Sinele. Se evidenţiază şi alte faţete tematice, precum cele cu nedisimulată tentă patriotică sau de plonjare în mitologia folclorică. Toate acestea, însă, prin esenţa conotativă şi expresivă a cuvântului, degajă o vibraţie lirică sinceră, directă ori camuflată în metafore revelatorii. Sinele poetic e într-o perpetuă revigorare, simţindu-se, parcă, *„învins de iubire"*. Versul primeşte, pe alocuri, o incantaţie angelică, cu o sonoritate de cântec liturgic, ce străbate atemporal spre haloul Luminii dintâi, reverberând, deopotrivă, spre lumina din noi. Noi înşine, crede poetul, suntem *„o picătură de rouă,/ lacrimi de stele/pe obrazul pământului"*. Deşi se simte în custodia destinului *„precum o jucărie"* în mâinile unui copil, poetul are viziunea Omului-Poem: *„Văd în fiecare om un Poem/scris pentru eternitate..., ce trebuie citit cu sufletul la gură/iubindu-l.../E capodopera lumii,/inefabil cu adevărat,/miraculoasă Lectură/de sorginte cerească/ca Sfânta Scriptură..."*

Poemele lui Gheorghe Pop se încheagă într-o sinceră şi lirică mărturisire a credinţei în Dumnezeu, a iubirii, a adulării profund asumate interior. Motivele poetice centrale – iubirea şi lumina – structurate în metaforă-simbol, în metonimie sau sinecdocă, primesc forţa dorinţei arzânde de viaţă, a devenirii întru fiinţă. Poetul îşi asumă iubirea sub două alternative, dihotomice în aparenţă: ca relaţie între interioritatea trăirii vibrânde a Eului, oglindită în femeia iubită, iar apoi, în sens larg, ca relaţie în corporalitate simbiotică a Sinelui poetic cu Divintatea. Ambele alternanţe devin sinergice prin profunzimea trăirii, a aspiraţiei fiinţei în miraculoasa ascensionalitate spre eternitate: *„Sufletul năvalnic/mă transformă/într-un univers de iubire!/Vino, adorata mea, vino,/arzând te aştept/cu braţele înflorite/şi veşnicia în iubire"* (***Miracolul firii***). Relaţia Eului cu Divinitatea e una deschisă, sincer asumată, e de rugăciune pioasă, de renunţare la Sinele trufaş, de veneraţie. Poetul se îndepărtează de existenţialele trăiri psalmice argheziene, apropiindu-se mai ales de vibraţiile spirituale ale lui Vasile Voiculescu din ***Poeme cu îngeri***. Ruga poetului e solitară cântare a găsirii echilibrului şi a împăcării cu Sinele scăldat în lumină, în esenţa vieţii numită iubire: *„Dăruieşte-mi, Doamne,/al frumuseţii chip!/renunţ la tot ce este-n fire,/nu vreau să am... să fiu.../nimic mai mult/decât IUBIRE,/Oglinda Celui care m-a făcut!/Vindecă-mă, Doamne, de mine însumi/.../ fără tine Steaua mea de sus,/naufragiam în Niciunde,/pierzând orice legătură/cu Tărâmul Speranţei,/nonsensul înghiţindu-mă/ precum Triunghiul Bermudelor"* (***Rugăciune***).

Gheorghe Pop e un poet solar, chiar dacă, uneori, se lasă atras de accente meditativ-melancolice. Deşi se declară *„învins de iubire"*, devine învingător prin accederea în nemărginirea Luminii divine. Acest al doilea volum e ascensional calitativ în lirism şi în tehnică poetică. Cuvântul căutat primeşte consistenţă şi plurivalenţă, versul, reîntrupând şi translând realul, plonjează în metafizic. Multe dintre poeme trădează filonul de esenţă expresionistă, de meditaţie etică şi filosofică, fiind focalizate spre esenţa tulburătoare, miraculoasă, a existenţei, dar şi a conştientizării efemerităţii fiinţei umane, în contrapondere cu Veşnicia şi cu Marele Creator. Poetul e, astfel, peregrin în marea călătorie a Fiinţei prin lume. Volumul e, astfel, în partea lui consistentă, o Odisee printre repere de spiritualitate, iar poetul un Odiseu modern în veşnica căutare a desluşirii sensurilor vieţii telurice, cât şi a traseului spre un *„Dincolo..."* mântuitor, nu ca un punct terminus, ci ca un tărâm al contopirii fiinţei în armonia universală. Traseul nu e schiţat linear, ci e unul al neliniştilor, căutărilor, cât şi al revelaţiei găsirii răspunsurilor credibile, reieşite din meditaţia iluminată prin mijlocirea divină a Logosului dintâi.

Cititorul atent va desluşi faţete tematice ale poemelor neevidenţiate aici. Noi am creionat doar câteva repere semnificative, credem, ce-şi pun amprenta asupra originalităţii lirismului acestui poet. Tehnica poetică e o pendulare între clasicismul strofic şi al rimei şi asumarea expresiei în vers liber, îmbrăţişând enjambamentul într-o curgere firească a ideilor, finalizate într-o mărturisire rostită cu patos în ***Cuvântul ziditor dintâi***: *„Când Dumnezeu, prin Cuvânt/din nimic a făcut lumea/şi zis-a: «Să fie lumină»/cuvintele creatoare au fost rostite/în Limba română!"*.

În atmosfera de azi, a dezmopatiei ligamentelor moralităţii (inclusiv a tendinţelor de disoluţie a exprimării în limba română), poetul Gheorghe Pop ne propune un exerciţiu de meditaţie benefică.

Revenind la consonanţa poetică iniţial enunţată, semnalăm apariţia simultană a volumului de debut al fiicei – Ioana Anamaria Pop – ***Erezii stelare*** (Editura Eurotip, 2012). Ca fiinţă fizică, prin pregătire intelectuală (absolventă a unui colegiu filologic şi a Facultăţii de Drept şi Filosofie) este apropiată de părintele ei, dar prin creaţie are tendinţa fermă de desprindere, de conştientă şi furibundă asumare a propriului destin poetic. Prin titlul volumului îşi anunţă, subtil, tăierea cordonului ombilical poetic, asumându-şi riscul nesupunerii faţă de modele, tendinţa de a nu fi încorsetată în rigorile consacrate, clasicizante ale creaţiei în general. Fiinţă poetică neîmblânzită, ea doreşte prin toate fibrele sale să depăşească căile cunoscute, să înlăture efemerul. Vrea şi reuşeşte în bună măsură să se circumscrie stării de orgoliu firesc al generaţiei actuale, aflate în căutarea originalităţii, în sfâşierea unei cămăşi strâmte pentru un trup aflat în *„schimbarea vocii"*. Înălţarea ei spre constelaţii vrea aripi proprii, precum atât de plastic se exprimă marele poet Vasile Voiculescu în ***Poeme cu îngeri***: *„De-ar fi să mă înalţ spre stele/Chemat l-al zeilor sobor,/Eu n-aş primi altfel să zbor,/ Decât cu aripile mele"*. Înscrisă pe coordonate similare, Ioana Anamaria Pop mărturiseşte: *„Mi-e dor de aripi/şi de-al lor zbor spre nemurire/.../Mi-e dor de tine/Dor neîmplinit"*. ***Erezиile stelare*** ale poetei relevă o faţetă a zbuciumului interior al fiinţei în nevoia organică a căutării de sine; trădează înverşunarea căutătorului de *„comori de foc"*, iar alteori e însetată de absorbţia luminii, a unei lumini pulverizate de ploaia de stele a unei noi Căi Lactee, în dorinţa de a înfrânge întunericul şi necunoscutul. În cea mai mare parte, autoarea, prin tematică şi prin motive poetice, apelează la elementele constitutive esenţiale ale vieţii – apă, aer, pământ, focul mistuitor, purificator şi, mai presus de toate, la *„dorul – dor"* pentru iubire şi speranţă, în care *„Prisos de lumină e ziua/şi noaptea prea puţină"*. Apa e îngurgitată din nevoia de a se *„risipi frumos şi iluzoriu"*: *„Apa o beau cu pelin/şi mă risipesc/în roua sorbită/de Fata-Morgana"* (***Strâmt***). Volumul abordează idei accesibile, de profunzime, reuşind ocolirea facilului: *„Sunt o sete adâncă/ de dorul ascuns într-o stâncă/Din care izvorăşte apa/ce-mi udă grădina./Desenez arcuri cu gândul,/ca să mă scald neîncetat/în apa de lună"*. Abordează lumina ca motiv poetic, încercând ca idee filosofică să redescopere umbra urmei paşilor lui Lucian Blaga. Poeta simte respiraţia luminii: *„respir lumina"*, iar fulgii albi ce i se topesc pe faţă devin izvor tonifiant etic: *„Fulgi de zăpadă mi se topesc pe faţă/Ca să beau speranţă"* (***Ritm de vals***). Avansând în lectura volumului, devii frapat adesea de ineditul asocierii ideilor, de maturitatea expresiv-metaforică a discursului poetic. Poeta ştie să dea sens profund lucrurilor, elementelor aparent banale ale concretului la care apelează. Acestea se metamorfozează în metafore-simbol pentru a ne decoji nouă un altfel de *„fruct"*. O banală nucă cu înveliş dur prilejuieşte poetei o efuziune lirică erotică, circumscrisă unei *„erezii deşarte"* (aş reitera oximoronicul eminescian *„dureros de dulce"*), ca în poemul ***Blestemul nucilor***: *„Cuprinde-mă ca să mă doară/până am să-ţi simt iubirea/cu coajă tare şi miez dulce/ tânără nucă solitară,/pierdută-n erezii deşarte,/te voi condamna la moarte/prin spargere/ca să hrăneşti veşnic mulţimea/care te huiduie"*. Alteori, imaginaţia poetei creează imagini artistice apelând la culori vesele (maro, albastru) sau la transparenţa stropilor de rouă, *„transformându-se în aripi/pentru ca tu să zbori"*. Zborul ei poetic are toate şansele să se împlinească, întrucât în ieşirea-i dinspre pustie, asemenea lui Camil Petrescu, poeta ***Erezиilor***... *„visează idei"*, vede cum *„umblau în haită ideile/urlând în pustie/înfometate şi bolnave/devorau nelinişte"* (***Vulpea e-n grădină***; ***Ideile***).

Privite în ansamblu, poemele Ioanei te absorb şi prin ritmul sprinţar, tineresc, iradiind puritate şi bucurie în faţa esenţelor lumii.

Terezia FILIP
EMINESCU (...)

(*Urmare din pagina 17*)

Nota superlativă a capacităţii imaginative a poetului adaugă aici o voluptate a detaliului şi o bogăţie a reveriei poetice cu totul rarisimă. Elementele complicitează la efectul de câmp – teluricul şi mineralul, apa, vegetaţia, fauna sporind melodic reveria erotică, cosmicul şi luna, *„copila cea de aur, visul negurii eterne"* acompaniază, în cel mai înalt grad, supremul vis omenesc de frumuseţe şi de fericire. Citit din unghi psihanalitic, acest ambient cu castelul sporind umbrele amurgului, oglindit *„de veacuri"* în fundul *„apei clare"*, cu miresme şi sunete estivale ce dau vraja crepusculară peisajului, e locul exploziei floral-vegetale, al încântării şi al aşteptării romantice a iubitei, al romanţei intonate pe corzile chitarei, al emoţiei erotice şi al declaraţiilor patetice de amor, al întâlnirii nocturn-lunare a perechii îndrăgostite şi al plutirii somnambule pe lac, în voia undelor etc. *„Atâta farmec şi atâtea frumuseţi"* complice încântării insinuează o erotică imanentă a peisajului însuşi. Numai că ceea ce pare promisiune de fericire în peisaj devine treptat o hipnotică ademenire. O lentă legănare a luntrii cu perechea de iubiţi în ea augmentează farmecul peisajului animând ciudat relieful, iar frumuseţea creează riscul unei disoluţii a cuplului în peisaj, în lume ori în neant. Iată cum seduc aici elementele: *„Şi cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămureşte,/Cu-atât valurile apei, cu-atât ţărmul parcă creşte,/Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape/Dimpreună cu al lunii disc stăpânitor de ape./Iară tei cu frunza lată şi cu flori până-n pământ/Înspre apa-ntunecată lin se scutură de vânt..."* (***Scrisoarea IV***) Într-un asemenea decor ce se apleacă, se leagănă, fascinează, comunică, se apropie etc. reapare halucinant tentaţia recurentă a abandonării de sine: *„Ai putea să lepezi cârma şi lopeţile.../După propria lor voie să ne ducă unde repezi"* etc. Chemarea acvatică şi somnambulică a cuplului se iscă aici prin complicitatea elementelor cu farmecul erotic. Frumuseţea extatică a naturii e o chemare într-atât de fascinantă, de irezistibilă, precum orice lucru ce atinge cota supremaţiei sale, încât eul se află cumva pe muchia între absolut şi neant. Iubirea ar putea salva fiinţa oferindu-i fericire, dar tot atât de lesne frumuseţea, subjugându-l, ameninţă să-l piardă, să-l răpună, să neantizeze eul. Acest abandon de sine vine din clipa de maximă fericire, când vecin absolutului e neantul. *„Fascinatia hipnotică a depărtării, a orizontului ca punct promis de nuntire a elementelor"* sau *„alunecarea hipnotică a cuplului"*[4] le sesiza şi Ioana Em. Petrescu în exegezele sale eminesciene, analizând modul de configurare a imaginii poetice. Peisajul augmentează sentimentele erotice, care nu întotdeauna sunt sursă a fericirii, ci mai degrabă capcană pentru fiinţă. Frumuseţea, iubirea, fericirea, experimentate în notă superlativă, în mreaja fermecată a peisajului sunt pentru protagoniştii eminescieni hipnotice şi ameţitoare; ele nu conduc cuplul ţintă spre fericire şi împlinire, ci îl farmecă, atrăgându-l, ca într-un vârtej, într-o voluptuoasă pierdere de sine. Astfel, iubiţii văd în moarte nu neantizare, ci fericire.

În momente crepusculare – *„sara"* – natura eminesciană îşi îmbie protagoniştii cu un prisos de frumuseţe care maximizează şi iubirea, şi orice sentiment. Clipa aceasta scurtcircuitează, ca un fulger, eul, făcându-l să-şi abandoneze brusc proiectul de existenţă, lăsându-se pradă elementelor, cedând farmecului stihial al apei şi al nopţii. Vrăjit de puterea lunară, într-o străfulgerătoare complicitate cu elementele, eul/cuplul se lasă sedus, subjugat până la neantizare de forţa lor. Astfel, *„ţărmul creşte"* şi pare că *„vine tot mai aproape"*, apele ademenesc hipnotic protagoniştii, luna *„ţese"* de la un ţărm la altul *„o cărare de văpaie"*, *„codrul pare tot mai mare"*, valurile *„cresc"* în ochii cuplului *„cuprins de farmec"*[5] în lună, al cărei disc guvernează fascinant peisajul. Ameţitoare şi absorbitoare, elementele tăinuiesc în mişcarea lor imperceptibilă două posibile funcţii: una thanatică, atunci când omul, destinat să le guverneze, să şi le subordoneze, devine captiv lor şi oricărei frumuseţi, şi o alta erotică, nu mai puţin ameţitoare şi anihilantă, ce acţionează ca o forţă de absorţie, de înghiţire în valuri ori de resurecţie a fiinţei în elementele ce cresc ameninţător în jur.

Note

[1] Tudor Vianu, cap. ***Voluptate şi durere***, p. 408, în ***Opere 2***, ***Scriitori români***, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.

[2] ***Ibidem***.

[3] ***Gemenii*** reprezintă continuarea tramei erotice din ***Sarmis***. Tomiris a devenit, în ***Gemenii***, iubita lui Brigbel.

[4] Ioana Em. Petrescu, ***Mutaţiile poeziei româneşti***, Editura Viitorul Românesc, 1998, p. 58, cap. ***Ochiul lăuntric***, 1. ***Captivul din oglindă***.

[5] Sintagma e una relevantă şi recurentă, ea definind o situaţie tipic eminesciană a eului ori a cuplului în raport cu iubirea şi cu farmecul lunar al locului.

***HIMERĂ**, lemn şi marmură, 70/42/24 cm*
(Colecţie particulară Londra - Anglia)

Ciprian CHIRVASIU
NIMENI, NIMIC (...)

(Urmare din pagina 20)

Ei trăiau acolo, în cubuleţele lor de beton, seara străbăteau marile bulevarde, să se atingă, să se bucure, să se convingă că sunt. Ai vrut să le spui adevărul, dar pe Corso apăruse Animalul învârtind manivela flaşnetei şi, dacă el înceta să învârtă, apăreai iarăşi tu, cu monstrul acela de lemn în spinare, iar unii ziceau „Acesta-i un viciu", alţii - „Ar putea fi o artă", „Este o literă", i-ai dumirit, şi ai lăsat-o s-o poarte unul, Simon Cirineul, singurul care nu s-a-ndoit, singurul care a sorbit până la capăt cucuta acelui cuvânt.

„Du-o, Simone, i-ai zis, du-o unde vrei!".

Ei se întorceau de la promenadă în cubuleţele lor de beton, se întindeau pe partea dreaptă şi adormeau adânc.

27. După five o'clock, exact după întâmplarea cu turnul, ai cerut înţelepţilor să caligrafieze limba dansată. Tu puneai vocalele, ei - tăcerile dintre sunete, tu - consoanele, ei - ritmul.

Ai făcut o voltă, spunând primul „da", altă voltă - primul „nu", prima întrebare, iubirea ta unduia alături într-o declaraţie de amor, unii săltau cu strigăte războinice, alţii promiteau egalitatea între oameni, comunismul, belşugul, unii învăţau să mintă în noua limbă, şoferul unei ambulanţe se zbătea ca un peşte străpuns de cângi, cerând oxigen, dar cei mai mulţi conversau în paşi contorsionaţi, împleticiţi, articulând cuvinte fără noimă, „pas de deux, pas de trois", şi doar balerina aceea care-l născuse pe Iuda sub lampioane roşii, singură, într-o cameră de hotel, încerca, sângerând pe poante, biciuindu-se cu cruzime, să recite evanghelia lui Ghilgameş.

Doamna Portăreasă îţi repeta lasciv că nu te-a căutat nimeni, iar Animalul, în pragul demenţei, reuşea să se afle sub tălpile tuturor, să denatureze sensurile, să altereze mesajele, să le răstălmăcească în metafore din care nimeni nu mai pricepea nimic, el era sintaxa, curva samariteancă, doar el pricepea totul.

28. Te-ai târât cu speranţă la buza oraşului şi ai privit lacom, până la orbire ai privit, şi dincolo era un câmp de nisip ori de apă sărată ori o nesfârşită stârpire şi te-ai întors. Animalul scăpase de sub control, lega bulevarde, iubiri, ambulanţe, maici de companie, bandaje, peşti fericiţi, lucruri care altfel nu s-ar fi întâlnit niciodată, piciorul lui Alexandru zâmbea şi tăcea oarecum nedumerit, maşinăria zburătoare se pregătea de survol, lovind aerul cu aripa neagră, cu aripa albă, doamna Portăreasă auzise o împuşcătură deasupra şi a vrut să fugă la etaj, cineva i-a zis „Stai, femeie, nu-s decât copite de mânz pe asfalt!", şi-ntr-adevăr oraşul mirosea a sudoare de cal, a grajduri, a praf, ai fi crezut că a fost traversat de cavalcadele lui Alaric, dar nu trecuse nimeni decât el, în quadriga lui, de la cumpărăturile obişnuite, ca să le dăruiască, spre seară, pâinea, vinul, cahfeaua, circul, arginţii.

29. „Linişteşte-te, ţi-a zis doamna Portăreasă când ai intrat, linişteşte-te, nici măcar astăzi nu te-a căutat nimeni!". Tu ai tăcut oarecum nedumerit de aluzia cu „nici măcar astăzi", ai străbătut trist şi calm coridorul infernal, ai pătruns în odaie. Ai rupt în porţii egale pâinea, vinul, peştii, maşinăria era la locul ei zvâcnind aripa neagră, lumea - la locul ei. Ai mai împins o dată bufetul, ai mai căutat o dată acolo pisica, dar nu era nimic în dosul bufetului. Deci nu o va mai căuta nimeni acolo, niciodată.

Five o'clock: ajunseseşi călare pe maşinărie în vârful muntelui Tabor, Simon şedea crucificat pe gânduri între doi tâlhari, i-ai pus cu blândeţe pe umăr o mână, el s-a întors şi ţi-a zis rugător „Mai lasă-mă, Barabas!", apoi ţi s-a prelins printre degete şi n-a mai rămas nimic. Şi cum şedeai pe maşinăria aceea cu pene, ea a scos un picior, o gleznă şi a început să se rotească întâi încet, apoi din ce în ce mai repede, uraganic să se învârtă în jurul propriei tale axe, şi ai simţit cum te înşurubezi halucinant în pământ, ai fi vrut ca totul să se petreacă invers, era prea târziu, te înălţaseşi deja înăuntru, călătoreai către centru, planeta strălucea exaltând o lumină căreia, mai târziu, i s-a spus taborică.

30. Dinspre creştet, călătoria asta a ta se vedea ca un sabat, ca un carnaval bolnav. În burta lui erai tu, singur, alături - cineva străin, apoi, o fată frumoasă, descheiată la cicatrice; Portăreasa, în amor năvalnic cu Alexandru, urmat de el însuşi; Panthera - crucificat pe ambulanţa şoferului fără oxigen, scuipând în obrazul Gardianului; quadriga - trasă de pisici pe marile bulevarde; contabili răi şi mici, mângâindu-le cu o mănuşă splendidă pentru dresură de şoim; Simon - ivindu-se dintre vintrele unei maici de companie, în jurul gâtului cu singurătatea, cu uşa, cu visul de la five o'clock; omul năpădit de nervi, de frică, de praf, strigând după Ion - Iona - muribundul, în limba dansată şi răspunzându-i copacul, piatra, lesbienele, lui Toma, Iuda - numindu-l tandru pe Alaric - Petre; Pilat, zis Aldebaran, vânzând soarele de miere meşterilor sângeroşi; oraşul, pâinea, vinul, peştii coloraţi, cahfeaua, bufetul, arginţii - căzuţi în laba lui Abbadon, mielul cu dinţi moi, toţi, toate, totul erau cu tine, erau - de fapt - tu, cel pe care nu l-a căutat nimeni, nimic, niciodată. Abia atunci, cum te înălţai în jos, ai priceput: uitaseşi chiar tu să te cauţi şi, în realitate, nu ai aşteptat vreodată pe nimeni.

31. Şi te-ai dus la casa cea arsă şi ai zis: „Casă arsă, cinste cui ţi-a pus foc!". Şi a ieşit de sub grinzile negre Animalul şi a râs.

„O vom lua de la capăt, au zis bieţii oameni, se-mplinise timpul s-o luăm de la capăt, ne săturaserăm, eram prea fericiţi".

Ai făcut o reverenţă. Ai plecat spre casa vecinului în flăcări:

„Casă frumoasă, cinste cui ţi-a pus foc!"

32. După cum te-ai dus, nu s-a mai întâmplat nimic. Nici măcar nu mai avea ce să se întâmple. Sau cine. Poate doar tăcerea din ungherele mohorâte ori bezna de pudră. Dar parcă nici ele nu mai erau, nimic nu era nimeni. Crescuse deasupra acestui absolut nimic un astru care picura în neştire de cauză raze galbene peste un fel de scuar unde...

33. ...el tocmai mima începutul.

„...şi când doamna Portăreasă i-a zis lui domnul Gardian că cu urechile ei a auzit împuşcătura, el i-a zis că-i nebună" (fragment dintr-o declaraţie).

(N.a.: *Poemul de faţă a fost scris între anii 1983-1984, pe când, student fiind la Institutul Pedagogic din Baia Mare, secţia filologie, română-engleză, am intrat şi în lumea presei, ca secretar general de redacţie al revistei studenţeşti „Nord".*)

Ion M. FELEA
FERICITĂ POVESTE (...)

(Urmare din pagina 19)

Am făcut o călătorie chinuitoare pe Gutin, serpentine pe Prislop şi am ajuns într-un loc unde fiecare al doilea om părea să poarte armă la el. Insul care ne-a aprovizionat cu pseudoefedrine în cantităţi suficiente ne-a dat şi un pistol gratis. Undo l-a aruncat peste geamul maşinii în Someş. Două lucruri sunt extrem de dificile în treaba asta, şi nu mă refer la partea de chimie. Să coci Meth e o treabă de copil, ai nevoie doar de atenţie, precizie şi mână fixă când purifici compoziţia în ultima etapă. Să nu te pierzi cu firea şi să arzi cristalele roz care se solidifică. Să nu te lăcomeşti, să o iei uşor, cu duioşie de mamă, doar naşti prin eprubetă un copil de două kilograme. Nu, greul vine când ai copilul în braţe, e copilul tău, la care ai muncit să-l creşti şi tre să-l dai la alţii să ţi-l tragă. Taţii, în special, se pot solidariza cu sentimentul. Desigur, ca să continui paralela, nu e în regulă să ţi-l tragi singur. I-am zis lui Undo că mi-e ca un frate, dar dacă se apucă să încerce din ce gătim noi, îi crăp capul cu creuzetul. No stress, a zis Undo, şi primul gram pe care l-am făcut l-am frecat de gingie, am leşinat pe podea şi, dimineaţa, Undo a zis că-i un căcat mare şi eu nu mai puteam fi de acord. Aşa că l-am vândut. În porţii de cincizeci - o sută de grame, l-am vândut la corporatişti, l-am vândut managerilor de regiune, l-au cumpărat frenetic costumele Armani, pantofii cu lac, veneau bodyguarzi cu cefe de viţel şi cumpărau pungi de făină pentru şogunii lor. În jumătate de lună am epuizat tot stocul, cred că am aprovizionat toate cluburile de fiţe şi orgiile private. Partea cu adevărat complicată e, cum am spus, să nu fii prins. Jumătate din dilării din cartierul în care am crescut erau ridicaţi pentru că erau dilări, umblau în haine de dilăr şi făceau parte din clasa de jos. Erau prinşi în discoteci obişnuite, erau ridicaţi în razie odată cu curvele, erau daţi în gât de alţi dilări. Dacă apărea pe piaţă juma de kil de meth sau o mie de pastile de E, ştia tot oraşul consumator. Noi n-am fost prinşi. Poliţiştii nu aveau trecere în cluburile în care mergeau clienţii noştri. Când simţi miros de Hugo Boss nu zici: *„Ce avem aici, băi bulangiule, ia întoarce tu buzunarele pe dos până nu-ţi întoarcem noi maţele"*, ci „să trăiţi, dom' consilier". Furnizam discret acolo unde nu-şi băga nimeni nasul, marfă pură la o sută de euro gramul, cântarul clientului. Două sute de mii de euro curat.

Abia acum venea partea dificilă. Ştiu că ce spun acum pare neverosimil. Dar pentru noi aşa era. Să coci metamfetamină în concediu şi să o vinzi urşilor panda în pădurea de bambuşi şi saxofoniştilor din Midi nu era mare păcăleală. Bătaia de cap, prima veritabilă era să introduci o sută de mii de euro de căciulă în micul nostru univers familial. Nu vii acasă şi zici: *„puiu', azi mâncăm în oraş. Avem bani pişalău. Poţi să nu te îmbraci, ieşi aşa că-ţi luăm pe drum ceva frumos din Zara. Nu te uita aşa la mine, am primit prima de Crăciun. Pe ultimii două mii şi ceva de ani"*. Aşa că am pus la punct un plan genial de acoperire. Am copt o ultimă nebunie, alambicată şi ocultă ca discursurile profesorului meu de semiotică din facultate.

Urma să câştigăm la loto. Cinci numere din şase, un câştig frumos de peste o sută de mii de euro, care să ne transforme peste noapte în uşor potenţi financiar. Nu trebuia decât să fluturăm un bilet atent contrafăcut pe sub nasul nevestelor şi pe sub ochii colegilor. Ando s-a împotrivit la început, treaba i se părea riscantă din câteva motive. Exista posibilitatea să se uite cineva la bilet, să sune nevestele la loto sau să zboare vorba în cuiburi greşite. L-am convins până la urmă, arătându-i că Loteria este obligată să păstreze confidenţialitate asupra câştigătorilor. Cu siguranţă că se vor găsi măcar doi-trei norocoşi care să câştige cu adevărat în săptămâna aceea. L-am convins şi am purces la îndeplinirea ultimei părţi din planul nostru opac. Un bilet de loterie era compus, aşa cum am constatat rapid, din două părţi. Una cu numerele bifate cu pixul şi printate de identificator, cealaltă cu datele de identificare ale biletului, în speţă locul de achiziţionare, data şi ora exactă la care s-a jucat acel bilet. Eram nevoiţi să facem rost de două bilete, unul jucat în săptămâna pretinsului câştig şi pe care l-am jucat imediat, cu Ando bifând la nimereală şase numere şi încă unul, cu numerele care vor ieşi în săptămâna în care trebuia să câştigăm. Ne-am repartizat rapid rolurile. În zilele ce au urmat, am plasat subtil informaţia că jucasem la loto, din capriciu sau nebunie, o prostie nevinovată. În seara extragerii, eu trebuia să fiu cu soţiile amândurora la noi, în apartamentul în care stam cu chirie şi să fac conversaţie. Ando trebuia să urmărească extragerea, să completeze imediat după aceea un bilet cu numerele care abia ieşiseră, să îl înregistreze pe săptămâna următoare celei a câştigului nostru şi, astfel înarmat cu cele două părţi necesare unui bilet câştigător în săptămână trecută, să-l meştereasscă rapid în Photoshop-ul de la serviciu, să-l scoată pe hârtie de cec şi să vină triumfător acasă, unde noi îl aşteptam cu vin spumant. După care ar fi urmat planuri, îmbrăţişări, speranţe de o viaţă mai bună în care beam, de data asta, şampanie şi cascade de muci emoţionaţi. Mucii ar fi urmat, nu i-am fi băut, fireşte.

Zis şi contrafăcut. După ce l-am privit toată după-amiaza pe un DiCaprio tânăr şi agil, ne-am despărţit, fiecare cu partea lui de plan. Eu m-am bărbierit atent, în timp ce, undeva, aşteptând extragerile, Ando îşi dădea palme să aducă măcar un strop de roşeaţă în obraji. Mai spre seară a venit la noi soţia lui Ando şi, împreună cu iubita mea Flo, s-au pus la taclale. Pe la vreo opt jumate le-am întrerupt şueta gâfâind entuziasmat că am nimerit numerele de la loto. Am nimerit cinci numere, am zis şi am destupat impetuos o sticlă de brandy din bufet. Am încercat să-l sun pe Ando ca să-i dau vestea cea bună, dar el era de neaccesat. Am mai turnat femeilor un rând, prelucrându-le neîncrederea. Ando are biletul la el, ziceam eu, dar nu ştie că e câştigător. O să-i facem o surpriză, suntem mai bogaţi ca ieri, cinci numere, o sută, poate două sute de mii de binecuvântări foşnitoare, verbigeram eu cu entuziasm. Lia şi cu Flo s-au prins în joc şi nu m-au încuiat cu nicio întrebare. Nu m-au întrebat care număr nu ne-a ieşit sau după ce criterii am pus numerele. Dacă am ales zilele noastre de căsătorie şi dacă eu o ţin minte în genere pe a noastră. Nimic din toate acele momente neplăcute care maculează un eveniment frumos. Noi discutam deja de aproape patruzeci de minute, cheltuind imaginar banii drogaţilor de fiţe din capitală, când m-a sunat Ando. M-am scuzat cu un deget conspirativ la buze şi i-am răspuns.

- Ştii că tipa aia cu numărul de la Berlin i-a scris din America Kaiserului după ce a început Primul Război Mondial? am auzit vocea lui Ando. A cerut permisiunea să mai tragă o dată.

- Unde eşti? l-am întrebat bine dispus.

- Am câştigat la loto, mi-a zis Ando.

- Ştiu, am chicotit cu paharele de brandy luându-se la întrecere pe circuitele mele neuronale. Asta şi era ideea.

- Nu înţelegi, m-a placat Ando. Chiar şi după ce ne ia statul douăzeci şi cinci la sută, tot rămânem cu opt sute de mii de euro de pe biletul pe care l-am jucat alaltăieri.

REVISTA REVISTELOR

Non multa, sed multum

LITERE (nr. 5/mai 2013), revistă lunară a scriitorilor târgovişteni, face incursiuni istorice sub semnul permanenţei esteticului. Liviu Grăsoiu vorbeşte de *„romantismul atemporal"*, apreciind că sufletul romantic, generator de lirism rămâne *„atributul funciar al poetului apărut fie în plin clasicism antic, fie în căutările evului de mijloc, fie în explozivul veac al XIX-lea, fie în halucinantul, prin experienţe, secol trecut"*. Drept ilustrare este dată creaţia lui Horia Zilieru, poet ieşean octogenar, a cărui operă *„demonstrează cu nonşalanţă vitalitatea romantismului într-adevăr atemporal"*. Analizând un vers de Eminescu, *„Pluteşti ca visul de uşor"*, în asociere cu un altul din Nichita Stănescu: *„Ea era frumoasă ca umbra unei idei"*, criticul Alex. Ştefănescu conchide cam în aceeaşi manieră că *„între marii poeţi se realizează un fel de colaborare, peste timp, ca şi cum ei ar avea de îndeplinit o misiune secretă, mai importantă decât războaiele, revoluţiile şi căderile de guverne"*. Aferim!

ARCA (nr. 4-5-6/2013) de la Arad, revistă de literatură, eseu, arte vizuale, muzică, ne obişnuieşte şi ea cu incursiuni din cele mai îndrăzneţe în domenii din cele mai captivante pentru lectorul ahtiat după noutăţi. Punctul forte al prezentului număr îl oferă artele vizuale, prin două evenimente: *„Pictură şi stampă chineză la Muzeul de Artă din Arad"* şi workshopul de la Valladolid (Spania), cu tema *„Pictura realistă astăzi"*, între cei douăzeci şi cinci de participanţi din treisprezece ţări din spaţiul Uniunii Europene, figurând şi doi artişti români, fiind vorba de Onisim Colta (Arad) şi Szende Melinda Gido (Harghita). Comentariul, ca şi ilustraţia anexată, dovedeşte că spiritul acestui proiect artistic internaţional este cu totul altul decât realismul impus politic în Europa de Est *„odată cu instaurarea regimului comunist stalinist"*, formulă urâtă şi detestată, întrucât devenise *„o formă de silnicie a artistului dornic de sinceritate în pictura lui"*, obligându-l să evadeze şi să adopte *„îmbrăţişarea în taină a abstracţiei, a soluţiei suprarealiste sau a geometrismului simbolic"*. Redescoperirea realismului, aşadar, şi promovarea lui în alte ipostaze îl situează sub aceeaşi zodie a atemporalului, drept viziune permanent viabilă şi fertilă a spiritului creator.

CRONICA (nr. 5-6/mai-iunie 2013) de la Iaşi, mai ales prin vocea lui Valeriu Stanciu, are un ton înverşunat împotriva unor realităţi româneşti de ieri şi de azi, surprinse sub o tutelă fără contenire malefică. Ce a însemnat în perioada comunistă şi deopotrivă în cea postdecembristă *„mândria de a fi român"*? Aceeaşi umilinţă de a ne lăsa conduşi *„de hoţi, de impostori, de corupţi, de foştii securişti şi de veşnicii activişti ai partidului roşu"*. Din pagina de revistă în cea a romanului ***Respiraţia umbrei*** (Editura Cronica, 2012), scriitorul Valeriu Stanciu *„face de ruşine acel fals act oficial de condamnare a comunismului redactat de tismăneni, patapievici şi băseşti, care apare acum ca o glumă proastă făcută de copii retardaţi"*. Roman al *„copilului fără copilărie"*, ***Respiraţia umbrei*** este *„cel mai curajos şi mai argumentat act de condamnare a comunismului de import"*, spune Andrei Petruş în comentariul său. Reluând tonul înverşunat în serialul de impresii de călătorie în Vietnam, acelaşi Valeriu Stanciu, relatând *„poveşti despre temple, pagode, zâne şi dragoni"*, constată similare contraste defavorabile nouă, anume, dacă acolo *„peste tot întâlneşti orezării"*, în România tranzitară dai numai peste pârloage, *„vietnamezilor apa le aduce recolte bogate, iar românilor, dezastre repetate"*. *Indignatio facit versus*, spunea scriitorul latin de satire Juvenal.

SPINUL (nr. 2/2013), publicaţie a epigramiştilor băimăreni, are şi ea destui ţepi la adresa unor situaţii deloc confortabile pentru cetăţenii ţării. În ***Dualitate salarială***, zice Laurenţiu Ghiţă din Bucureşti: *„Leafa plebei bugetare/Controverse azi ridică:/Pentru guvernanţi, e mare,/Pentru guvernaţi, e mică"*, de unde, în catrenul ***Simţul patriotic***, băimăreanca Viorica Găinariu deduce efectul: *„Au românii traiul prost/Şi tot banu-i vinovatul./Dacă vrei să-i dai de rost,/Mai uşor e cu plecatul!"* la muncă în străinătate, se înţelege. Spunând şi el ***O vorbă, colea...***, Toma G. Rocneanu prelungeşte starea de agonie: *„Deci nu vom avea unde lucra, unde pune şi aduna produse, casele sunt ale lor, tu chiar crezi că este nevoie aici de români? N-am stat destul 2000 de ani!"* pe aceste locuri. Se recunoaşte gluma: *„Frumoasă ţară-i România, păcat că-i locuită"*. Iar Florica Bud, pe ton de pamflet, constată cam aceeaşi stare de lucruri, în textul ***Someşul – un râu ce moare***: *„...cât de nonşalant deteriorăm totul în jurul nostru"*, dar găseşte şi hiba: *„ştiu că nimeni nu poate face nimic, pentru că... la noi se poartă neputinţa şi lenea"*. Prin ceea ce scriu şi publică, epigramiştii băimăreni dovedesc însă contrariul, ei fiind foarte talentaţi şi harnici.

POESIS (nr. 4-5-6/2013), revista sătmăreană de poezie, ne oferă întâlniri şi reîntâlniri cu poeţi de ieri şi de azi, prin creaţii originale, comentarii critice şi evocări. Astfel, găsim un *„remember"* cu fotografii inedite despre prezenţa lui Nichita Stănescu la Satu Mare în anul 1980, un *„sertar cu manuscrise"* ale poetului Teohar Mihadaş, un dublu *„in memoriam"* cu Marian Nicolae Tomi comentând poezia lui Ion Burnar, sub titlul ***Cumineţenia marelui drumeţ***. O dramatică incursiune în trecut, în ***Catastrofele regimului sovietic***, ne mijlocesc paginile de jurnal ale Mariei Briedis Macovei, despre război şi migraţie, foamete şi deportări în Siberia ale românilor basarabeni, textul fiind însoţit cu fotografii-document de epocă. Autoarea, copil pe atunci, îşi aminteşte cu durere cum *„în decursul celor şapte ani de deportare, am fost de şapte ori mutaţi dintr-o baracă în alta. Situaţie care a durat până la moartea lui Stalin, când ni s-a dat voie să ne întoarcem la baştină"*, în ţara dintre Prut şi Nistru, dar cu numele... Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. De unde se vede cât de greu sunt de vindecat rănile şi de îndreptat aberaţiile istoriei nedrepte pentru unii.

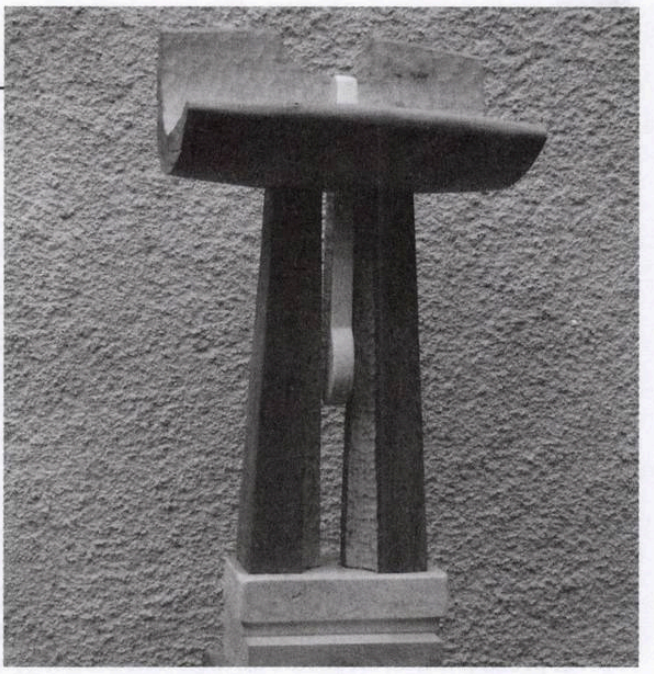

***SEMN PENTRU TIMP**, lemn şi marmură, 75/47/34 cm (c.a.)*

FAMILIA (nr. 5/mai 2013), prin editorialul semnat de Ion Simuţ, ***Citesc, deci exist***, ne reaminteşte de criza lecturii, dar ne şi consolează prin meditaţiile sale, întrucât – afirmă dânsul – citim nu doar cărţi, ci un univers de semne, tot ce ne înconjoară în lumea văzută ca un text: *„Nu exişti dacă nu citeşti lumea din jurul tău, dacă nu o interpretezi adecvat şi, în funcţie de lectură şi de interpretare, te adaptezi, te integrezi. Adaptarea (socială, morală, estetică) e un rezultat al lecturii, e o formă de răspuns la o lectură specifică de semne"*. Nemulţumit de prezentările scriitorilor în articole de dicţionar, tot Ion Simuţ ne propune *„un mod nou"* de a înfăţişa o biografie, exemplificând acum prin Liviu Rebreanu (1885-1944). Ioan Moldovan, la rubrica *Replay@Forward*, face referiri la volumele ***Mireasa şi moartea*** de Gavril Ciuban şi ***Până una-alta*** de Mihai Mănuţiu, afirmând despre primul că are în versurile sale *„trimiteri oculte, încifrate, simbolice, nu doar metaforice"*, iar despre al doilea că este *„un poet cu o admirabilă mobilitate a imaginaţiei lirice"*. Explorările lui Mircea Morariu, pe partea de istorie, merg spre a evidenţia rolul postului de radio Europa liberă în combaterea ideologiei marxist-leniniste, înfruntând pericole, inclusiv acţiuni *„cu caracter terorist, comandate de serviciile secrete comuniste"* ale ţărilor din Est, menţionând, între altele, *„cât de obsedat era Ceauşescu de ceea ce se spunea la Europa liberă"*. Protagoniştii s-au retras din istorie, obsesiile teroriste au rămas!

DISCOBOLUL (nr. 184-185-186/2013), revista de cultură a judeţului Alba, ne oferă, ca de obicei, şi multe şi mult din fiecare domeniu abordat (poezie, proză, critică, traduceri etc.). Ovidiu Pecican îşi continuă serialul despre ***Istoria culturii române în direcţii, tendinţe şi şcoli***, făcând un scurt popas asupra *„romanicului românesc"*, stil arhitectural şi epocă *„încă insuficient cunoscută, dar ale cărei existenţă şi forţă de afirmare culturală au devenit astăzi incontestabile. Ea face parte, cu depline drepturi, din lumea romanică a Europei medievale şi are, în raport cu aceasta, particularităţi deja cunoscute"*. De pe atunci, se pare, prin aceste particularităţi, România şi românii sunt altfel, cum încearcă să demonstreze în cărţile sale şi istoricul Lucian Boia. La rubrica *Scriitori din Filiala Alba – Hunedoara* facem (re)cunoştinţă cu Cornel Nistea, Aurel Pantea şi Mircea Stâncel prin fişe biobibliografice şi prin creaţii în versuri şi în proză. Ne bucură disponibilitatea publicaţiei din Alba Iulia pentru dialog cu alte reviste din ţară, între care figurează şi „Nord Literar". E o colegialitate care onorează ambele părţi, văzând rolul revistelor în afirmarea valorilor, după cum recunoaşte şi poetul Viorel Mureşan, declarând, în interviul acordat „Discobolului", că *„am început să contez pe plan literar"* din momentul publicării în „Echinox", iar după parcurgerea colecţiei revistei „Secolul 20" *„drumul meu spre literatură începea să prindă contur"*. Fără creaţie, lupta omului cu neantul ar fi zadarnică, lăsând calea, adevărul şi viaţa în seama... Nimicitorului.

ARTIFICIERUL

ALBUMUL UNEI MARI IUBIRI

Preţuirea acordată unui lucru, unei fiinţe sau idei generează şi semnifică iubire. A preţui lumea, oamenii şi viaţa lor înseamnă iubire. Când ne lipseşte iubirea cuiva sau faţă de ceva, devenim străini de noi înşine. Atunci simţim nevoia să redescoperim lumea în care trăim şi pe semenii noştri, cu mai multă sau mai puţină bucurie, exprimată sau nu. Pe o astfel de cale, ziaristul Alec Portase ne propune un album foto cu un titlu prin care ne îndeamnă să redescoperim Maramureşul, cel atât de cunoscut şi de bătătorit, inclusiv de artişti fotografi, cu speranţa că oricând putem găsi ceva nou sau un mod nou de a privi lucrurile, nu oricum, ci cu dragoste. De aceea, credem că ***Redescoperind Maramureşul*** (Editura Eurotip, Baia Mare, 2012) este albumul unei mari iubiri, în care sunt însumate mai multe, din care cel puţin trei sunt reprezentative şi anume iubirea de natură, dragostea pentru fotografie şi respectul pentru profesie. În modestia sa, autorul se vrea înainte de toate un călător şi un observator: *„Nu mă consider un artist al fotografiei. Fotografiez din dorinţa de a-mi ilustra reportajele"*, scrieri publicate de-a lungul anilor în ziarul „Graiul Maramureşului" şi, parte din ele, apărute în cărţile ***Potecă spre Maramureş*** (2003) şi ***Codice pentru mileniul următor*** (2006), ani în care a obţinut Premiul naţional pentru reportaj conferit de Clubul Român de Presă şi, respectiv, Premiul UNESCO pentru jurnalism. Nu e un singuratic, cum pare uneori, ci membru al Clubului de Speologie MONTANA din Baia Mare, de care s-a ataşat în explorarea peşterilor şi, deopotrivă, în escaladarea munţilor (a ajuns, în 2009, pe Olimp, la 2.918 m altitudine, în preajma zeilor, zicem noi, şi nu e puţin lucru). Răsfoind albumul, trăieşti impresii vii de a vedea imagini irepetabile, căci fotografia bine făcută e memoria clipei, dar trăieşti şi senzaţia că aceste instantanee ţi-ar fi accesibile şi ţie dacă te-ai aventura pe urmele reporterului ca să simţi pe viu armonia peisajului şi felul în care oamenii îşi duc viaţa în sânul naturii, mai mult sau mai puţin fericiţi, dar marcaţi de o legătură sacră cu universul necuprins şi atât de greu de înţeles în misterul său esenţial. Deşi fotografiile sunt atât de reale (realiste) şi deloc trucate sau afectate de intervenţii tehnice şi artistice, ele te trimit în marginea fantasticului, invitându-te să *„redescoperi"* cu alţi ochi o lume totuşi cunoscută şi accesibilă tuturor. Mulţi turişti or fi străbătut Maramureşul, din Şatra Lăpuşului până în Munţii Rodnei, fără să fi întâlnit ceea ce a observat Alec Portase ascuns în spatele aparatului de fotografiat şi, câteodată, te întrebi dacă mai e posibil să regăseşti ceea ce el a surprins pe peliculă. Aici e frumuseţea şi, la fel, tristeţea reporterului de a ne arăta ceva pe care noi, mergând pe urmele lui, să nu mai găsim niciodată. El e descoperitorul, noi suntem redescoperitori. Maramureşul e acelaşi şi totuşi altul, cu fiecare zi. Numai redescoperind, suntem capabili de o mare iubire.

George Elliott CLARKE

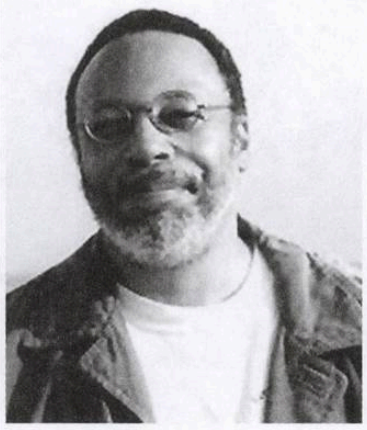

Poet anglofon de excepţie, eseist, dramaturg, romancier, libretist, dar şi profesor universitar, invitat să predea din septembrie la Harvard, George Elliott Clarke (n. 1960) este, de la începutul lui 2013, poetul laureat al metropolei Toronto şi ambasadorul ei cultural. Flavia Cosma a transpus în română un florilegiu din poezia lui (***Poeme incendiare***, Cogito, Oradea, 2006), iar revista „Poesis" din Satu Mare l-a onorat cu un premiu în 2007. Tot atunci a conferenţiat şi la Universitatea de Nord şi a acordat un interviu unui post TV local. Un articol al poetului Gheorghe Pârja l-a prezentat cititorilor „Graiului Maramureşului".

Traducerile de faţă sunt selecţii din ***Whylah Falls*** (ediţia aniversară, Polestar, Vancouver, 2000), cel mai original, mai cunoscut şi mai premiat volum al lui G.E. Clarke, dramatizat şi devenit film de televiziune. Cascada Whylah e un spaţiu mitic, imaginat de poet ca fundal al dramelor unui grup de personaje prezentate într-un amalgam de genuri şi stiluri, de monologuri dramatice, versuri şi proză poetică, cu ecouri din sonurile biblice şi autorii canonici, dar şi din poezia orală naivă şi cântecele argotice ale negrilor. Cititorul român va fi surprins să descopere în unele poeme asemănări cu biografiile versificate de pe crucile din „Cimitirul vesel" din Săpânţa, chiar dacă naivitatea este mimată la poetul postmodern.

Către guvernul din Nova Scotia

În ţara asta de granit, casa e
Din stâncă dură şi apă şi mai dură,
Vitele se târăsc înfrigurate peste dealuri, apoi se prăbuşesc
În zăpadă – adâncă, întunecată şi continuă, precum durerea.
Iarna prosperă, îngrăşându-se pe oase.
Îmi irosesc bărbăţia în vise şi băutură,
Zilele, pe loturi de-mpăduriri, ca nişte închisori.
Singura iubire constantă e pensia;
Salvatorul meu e câştigul la bingo.
Posed doar muşchi, vin şi văzduh
Şi totuşi, în închipuirile inimii mele,
Urmăresc gâştele sălbatice în zbor, zbor
Spre refugii acoperite cu stuf,
Ca nişte fortăreţe, în mlaştinile din Tantramar,
Departe de orice posibil vânător.
Tânjesc după aripi –
Mari imposibilităţi posibile –
Să moştenesc nu pământul, ci *Cerul*.

Aripi de albină

Dimineaţă spălăcită, ploaia de april
Se plânge de gravitaţie, oasele frânte
Ale pietrişului în cimitire, iar Cora presară
Păpădii aurii cu zahăr
Şi le aşază pieziş în vin auriu, apoi povesteşte
Că Pablo şi-a-necat motorul ieri seară
Gonind spre plaja Beulah sub o lună
Pătată şi-ngălbenită ca hârtia veche de ziar.
Acum, Othello, faimosul chitarist, încălzit
De rom străveziu ca ploaia, dă glas notelor transparente
Despre trişti eroi anonimi care-au prins
Scrumbii şi-au dormit pe coapsele iubitelor
Şi-au dat de băut în cruciade-n zadar să încheie
Douăzeci de veacuri de creştinism.
Vocea lui e simplă, aer cântat: fără note,
Nu-i nimic. Moartea lui neştiută, iminentă.
(Sentimentul iambilor sfârşind ca trohee
Într-un vals mortal lent, decasilabic;
Vertebrele pe spaliera spinării vărgate
Ca un xilofon sau claviatură de nervi.)
Vor fi şi ele nimic: soarele toarnă aur
Peste Shelley, sora lui, uşor ca aripile albinei
Ce-nconjoară ghizdul putred al fântânii
Şi cuvintele, culegând substantive verzi şi verbe proaspete, lucioase,
Căci nu-i nimic ce nu pot face vorbele să spună
Ca să fim împreună – chiar dacă apa
Ne arde ca alcoolul sau soarele ne arde ca uleiul
Sau iubirea se stinge în cuvinte şterse de vreme de pe-o piatră.

Revelaţie

Ne întoarcem spre iubire înainte de a deveni ţărână, ca mormântul
Să nu comprime vieţile noastre doar în insecte, humus şi cenuşă.

Iubirea e unica noastră rezistenţă împotriva dictaturii morţii

Şi pentru momentul încarnării ei, îl vom venera pe Domnul,
Ne vom face frumoşi în strălucirea unui ochi.

Mortalitate

Coroane se prăbuşesc într-un vânt liniştit de oase,
Adevărul lor negru, înaripat, decăzut într-un vis alb,
Ca tot ce devine. Trandafirii se deschid
Viermilor şi pulberii; femeia aceasta pătimaşă
Se abandonează devenind cenuşă albă, ulei negru,
Şi de două ori moartea asupra ei; la fel şi eu,
Am rămas fără mască: craniul gol străluceşte;
Rânjetul lui se preface într-o ocheadă terestră.
Totul, totul trebuie să sfârşească: mătasea şi satinul se destramă,
Strălucirea păleşte, filozofia decade.
Avutul se năpusteşte asupra proprietarilor,
Le adună oasele; viermii ară veşnicia.

Cântec funebru

Arma răpăind împroaşcă singurătatea,
Singurătatea ei, neagră ca marea.
O ghitară se frânge şi două duzini
De fluturi galbeni fâlfâie din aripi liberi.
Suntem doar ţărână.

Aud geamătul de plumb şi lugubru
De metal jelind pentru trup
Lapte ce-i smântânit de pe oase
Miere zaharisită în ţeste de zahăr.
Suntem doar ţărână.

Atlanticul bolboroseşte şi schiaună
Smulgându-se de pe pietrişul aspru
Sângele meu udă iarba şi pietrişul
Plânsul meu botează pietre cu apă de mare.
Suntem doar ţărână.

Testamentul Corei

Nemernicul de Saul Clemens, urât ca păcatul,
M-a luat odată la pumni, m-a trântit pe podea şi m-a lovit cu piciorul;
Altă dată m-a proiectat prin geamul de la etaju' doi:
Spinarea nu mi s-a-ndreptat nici în douăzeci de ani.
Dar am suportat, am rezistat pumnilor săi.
Acum e hrană la viermi. Cum să mai beau cu el?
Unchiul mi-a dat târcoale, dar să fiu a naibii
Dacă l-am lăsat să se-nfrupte din miere,
M-am prefăcut păpuşă plângoce; iar când Saul
Fustagiul, care bătea nouă mile şi-napoi ca să smolească
Gipsul, a început să umble după mine, i-am măturat casa,
M-am culcat în patul lui.
De ce mă bătea mereu?
Eram prea fricoasă să umblu aiurea.
I-am fost credincioasă ca stelele din cer.

Ecleziastul

Sunt ostenit de floarea-soarelui cu frunze de jad.
Râul Sixhiboux, aproape secat
Plânge printre dealuri anoste şi surde. În spatele cuvintelor
Arde un deşert de singurătate. Lumina soarelui
Păleşte în auriul vulgar. Crezusem odată că
Iubirea Selah-ei va semăna floarea-soarelui şi
Va face păstură – visele albinelor ineluctabile.
Dar, totul e tristeţe daurită şi durere lucitoare;
Floarea-soarelui grea se veştejeşte, strălucirea şterge
Pământul; înţelepciunea vine târziu, iar moartea curând.

***BOCITOARE**, bronz, 29/15/17 cm (c.a.)*

Mai 19

Othello intră clătinându-se în curte
Şi mă loveşte cu pumnul strâns în obraz şi scuipă, „Dacă
Chiar visezi că tu cu soru-mea aţi putea..."
Noaptea aceea era umezită de şansă, şocul lichid
Al trăsnetului. Râul s-a despicat ca un buştean.
Case din carton gudronat s-au prăbuşit sub povara
De minciuni ale liberalilor stacojii la alegeri.
Tu m-ai ospătat cu cafea, cârnaţi, fasole şi pâine;
Eu am plâns poeme cu maiestate tragică,
Amintindu-mi de toate eşecurile epice,
Fumul de ţigară din café Marxists,
Perla lunii deasupra perlelor din casa de amanet,
Când am trecut obosit peste deal în Montreal,
De la Pie IX la Berri-de-Montigny,
În singurătate neagră şi cu dorinţa indigo.
După cinci ani, Shelley, nu pot uita.
Suntem trecutul nostru. Nimic nu se uită.

Blues în Jordantown

La Jordantown Selah exersează iubirea –
Plăcintă cu mere fierbinte, jale country şi western,
Înjurăturile omului plecat toată noaptea,
Loviturile omului la lucru toată ziua,
Pumnii omului beat mort,
Ochii lui galbeni ţintind spre nimic,
În timp ce viaţa o ia razna, şuvoaie de sânge, gâlgâind, stoarse
Din regimul lui cu rom şi trabucuri de la conservatorii albi
Şi din regimul ei de frică, ceai şi aspirine.
Astă seară, astă evanghelie, astă predică, despre un om,
Expediat de băutură, tremurături şi încurcături,
La casa lor strâmtă, se îneacă cu o rugăciune de sânge –
Căinţa lui pentru trei zile de chef cu vin –
Cu pieptul despuiat, în comă, cu genunchii muiaţi,
E dus de urgenţă, sufocându-se, la spital
Unde sfârşeşte, unde moare, unde încetează să mai respire.
Căci Isus coboară prin acoperiş după el,
Lăsând-o pe Selah să exerseze iubirea de una singură.

Descoperire

Textul e deschis.

A fost o străfulgerare în tufişuri
lângă râu, apoi am simţit-o.

Liana, Liana!

Ea e Cuvântul, un cod pe care-l dezleg,
degetele mângâind braille-ul sânilor
din corsajul deschis să-i ating.

Râul e arhetipal, e adânc;
părul ei împodobit este un fluviu.

O privesc şi văd violete
africane, manioc, cireşe sălbatice.

Numele ei adevărat e Oshun.
Sau *Ocean*.

Textul e deschis.

Încheiere

X şi cu mine rătăcim prin umezeală
În drum spre casă, mirosind a ploaie.

Am desluşit moartea şi viaţa acum –
Frumuseţea pune miere pe durerea amară.

Traducere şi prezentare: ***Ana OLOS***
(*cu permisiunea* ***Gaspereau Press Limited, Printers & Publishers***)

anul XI, nr. 9 (124), septembrie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 AUGUSTIN BUZURA - 75

• Gheorghe GLODEANU
- *Sub pecetea iluziei*

PAG. 4-5 VITRINA

• Săluc HOVAT
- *Scrisori către Nicolae Iorga*

• Echim VANCEA - *Poetul sub povara singurătăţii*

• Francisco da Silveira Neto BRANDAO - *Dunărea în Jaguaribe*

• Ioan ŞIMON
- *Scriitori maramureşeni în „Cartea Colocviilor”*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Ceea ce nu ţi se iartă niciodată, cu niciun preţ, este succesul” (Mircea Cărtărescu)*

PAG. 8-9 AUGUSTIN BUZURA - 75

• Nicolae BREBAN
- *La o aniversare...*

• Cornel UNGUREANU
- *Dacă fiecare revoluţie îşi devorează liderii...*

• Viorica Gligor
- *Feţele adevărului*

• Anca GOJA - *De ziua lui Augustin Buzura, la el acasă*

PAG. 10 COMENTARII

• Constantin CUBLEŞAN
- *Arhitecturi mesianice*

PAG. 11 INTERPRETĂRI

• Ana OLOS
- *„Ars amatoria” şi „Remedia amoris” de Ovidiu în America şi la noi*

PAG. 12 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP
- *Călătoresc, deci exist*

PAG. 13 INTERVIU

• *„Cine nu a fost în Maramureş nu a văzut România” (Ilie Tudor Zegrea) - interviu realizat de Gheorghe PÂRJA*

PAG. 14 IN MEMORIAM

• Alexandru ZOTTA
- *O descindere în biblioteca „Echinox”. În memoria lui Petru Poantă*

PAG. 16 TRADUCERI

• Gérard BAYO
- *Versuri* (prezentare şi traducere: Horia BĂDESCU)

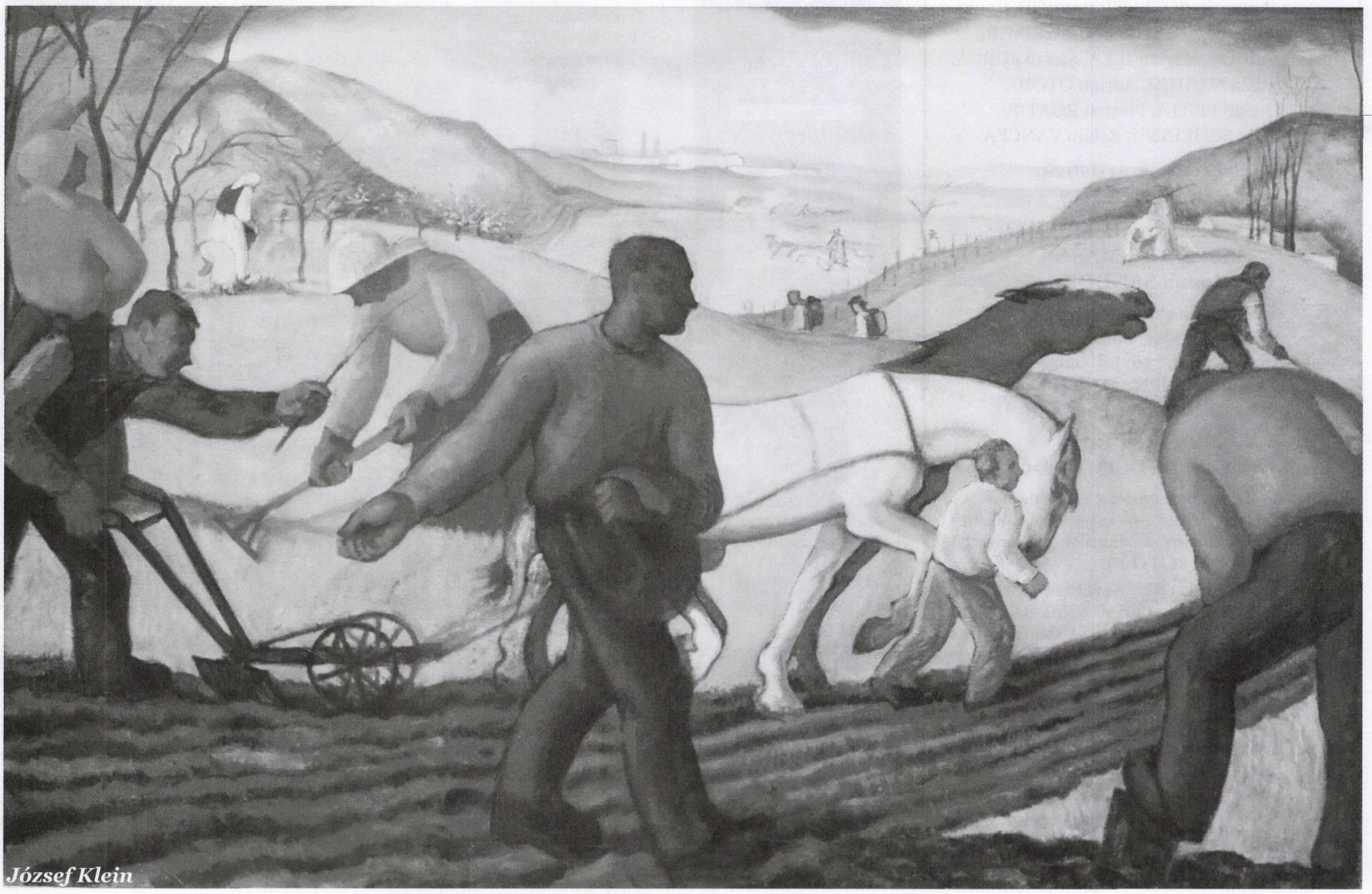

József Klein

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia „Patrimoniu”, organizată de Muzeul Judeţean de Artă Maramureş

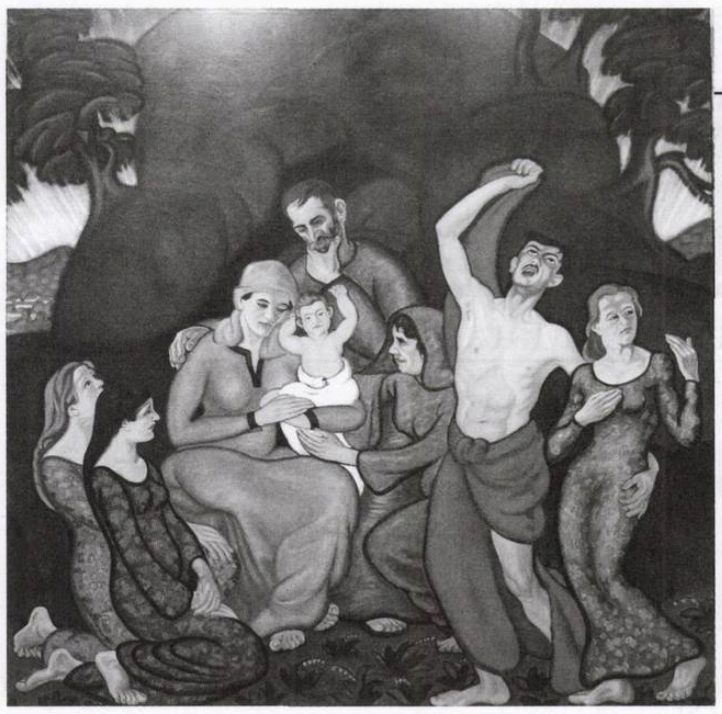

Tibor Boromisza, *detaliu*

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Mircea Popa, ***Prezențe literare. Oameni şi cărți***, Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2011;
• Vasile Proca, ***Născuți din pânda timpului*** (***dialoguri elective***), Editura Opera Magna, Iaşi, 2012;
• Augustin Cozmuța, ***Momente şi schițe pe scena criticii***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2013;
• Mircea Crişan, ***Între Dumnezeu şi femeie. întotdeauna***, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2013;
• Bogdan Nicolae Groza, ***Bă, Bogdanule!***, versuri, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• Gheorghe Râmboiu-Bursucani, ***Catrene Aforistice***, Editura AmandaEdit, Bucureşti, 2013;
• Gheorghe Andrei Neagu, ***Poemele din templu***, Editura Olimpus, Râmnicu Sărat, 2013;
• Paulina Popa, ***În vecinătatea psalmilor***, Editura Emia, Deva, 2012;
• Vasile Tarța, ***Patrimoniul nefericirii***, Editura Pleiade, Satu Mare, 2013;
• ***Satul sălăjean***, supliment al revistei „Caiete Silvane", Tipografia Color Print Zalău, Sălaj, 2013;
• Ştefan Doru Dăncuş, ***Casa memorială Dăncuş - antologie de autor***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011;
• Ştefan Doru Dăncuş, ***Întoarcerea poetului risipitor***, versuri, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• Olimpia Danci, ***când umblu prin tine desculță***, versuri, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• George Filip, ***Axiome***, versuri, Editura Destine, Montreal, 2013;
• Mihai Pascaru, ***Balade şi altele***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2013;
• George Filip, ***top secret - 2013***, satire, Editura Destine, Montreal, 2013;
• Ştefan Doru Dăncuş, George Coandă, Vali Nițu, Dan Şalapa, Grigore Timoceanu, George Terziu, ***O altfel de istorie a literaturii române contemporane***, vol. I şi II, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• Stelian Platon, ***Azi ne mulțumim cu depărtarea***, versuri, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• George Filip, ***Era poeților***, versuri, Editura Destine, Montreal, 2012;
• Teresia Bolchiş Tătaru, ***Jar şi diamante de Igniş***, roman, Editura Gens Latina, Alba Iulia, 2012;
• Dana Daea, ***Rondou cu un pumnal în mijloc***, versuri, Editura Singur, Târgoviște, 2013;
• Ştefan Doru Dăncuş, ***Avocații cerului***, Editura Singur, Târgoviște, 2013;

REVISTE:

• „Acolada", nr. 7-8/2013, Satu Mare;
• „Actualitatea literară", nr. 32-33/2013, Lugoj;
• „Arca", nr. 4-5-6/2013, Arad;
• „Argeş", nr. 7/2013, Piteşti;
• „Caiete Silvane", nr. 104/2013, Zalău;
• „Confesiuni", nr. 8/2013, Târgu Jiu;
• „Cultura", nr. 29, 30/2013, Bucureşti;
• „Dacia literară", nr. 9-10/2013, Iaşi;
• „Ex Ponto", nr. 2/2013, Constanța;
• „Familia", nr. 6/2013, Oradea;
• „Litere", nr. 6, 7-8/2013, Târgoviște;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 8/2013, Bucureşti;
• „Oglinda literară", nr. 140, 141/2013, Focşani;
• „Orizont", nr. 7/2013, Timişoara;
• „Poesis", nr. 7-8-9/2013, Satu Mare;
• „Pro Saeculum", nr. 3-4/2013, Focşani;
• „România literară", nr. 37/2013, Bucureşti;
• „Salonul literar", nr. 81/2013, Odobeşti;
• „Tribuna", nr. 263/2013, Cluj-Napoca.

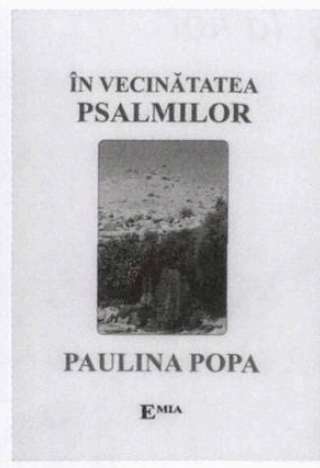

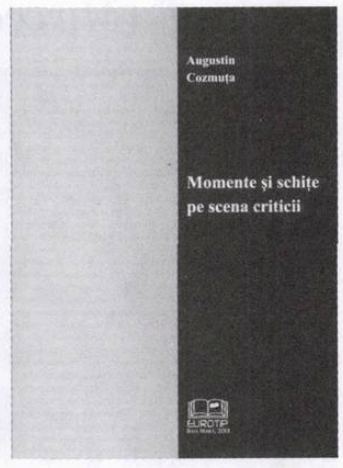

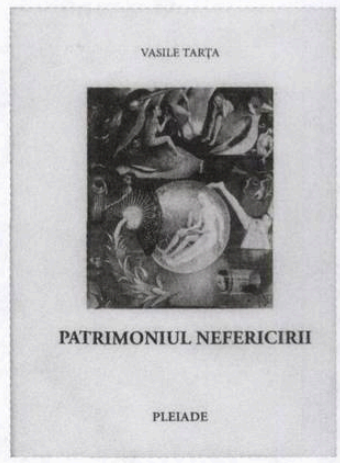

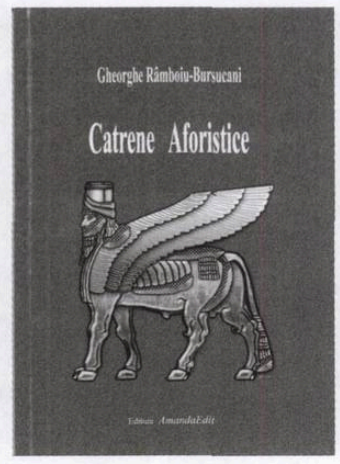

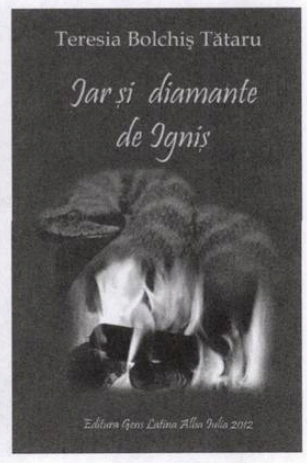

CĂRȚILE ANULUI 2012

Asociația Scriitorilor Baia Mare, în parteneriat cu Primăria şi Consiliul Municipal Baia Mare, organizează o nouă ediție a concursului „Cărțile anului".

Acțiunea va avea loc în cadrul Sărbătorii Castanelor 2013. Autorii de cărți (indiferent de domeniul de abordare) care doresc să participe la concurs sunt invitați să depună la sediul Asociației Scriitorilor – Baia Mare, strada Gheorghe Şincai, nr. 46 (sediul revistei „Nord Literar") un număr de minimum trei exemplare din titlurile apărute în 2012.

Festivitatea de premiere va avea loc sâmbătă, 28 septembrie 2013, ora 13.00, în Sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu".

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Augustin Buzura - 75

Gheorghe GLODEANU

SUB PECETEA ILUZIEI

După cum rezultă din ***Cuvântul înainte*** semnat de Crisula Ştefănescu, volumul ***Teroarea iluziei*** (Augustin Buzura, ***Teroarea iluziei. Convorbiri cu Crisula Ştefănescu***, cuvânt înainte de Crisula Ştefănescu, post-scriptum de Augustin Buzura, Editura Polirom, 2004) reprezintă transcrierea unei lungi convorbiri avute cu Augustin Buzura în decembrie 1989, la München. Autoarea însăşi se minunează că a putut să lase să treacă anii fără să revină asupra unui proiect ce putea fi valorificat încă din 1989. La acea vreme de profunde schimbări, realizatoarea interviului era cercetător-analist la secţia de cercetare a postului de radio „Europa Liberă" şi se ocupa de cultură şi de fenomenul de disidenţă din cultură. În cei zece ani în care a lucrat la secţia de cercetare a „Europei Libere", Crisula Ştefănescu a publicat în jur de o sută douăzeci de lucrări, comentarii ori analize ale unor evenimente sau fenomene politice şi culturale. A stat de vorbă cu foarte mulţi oameni de cultură care veneau din ţară, având mare grijă să nu îi expună în mod inutil. Întâlnirea cu Augustin

Buzura s-a desfăşurat la sfârşitul anului 1989, într-un context special, după căderea zidului Berlinului şi după schimbările de regim ce au avut loc în aproape toate ţările comuniste est-europene. Reportera „Europei Libere" îi propune prozatorului să înregistreze discuţiile lor şi, spre surprinderea ei, autorul ***Orgoliilor*** acceptă. Redescoperind ulterior dialogul înregistrat, Crisula Ştefănescu reţine caracterul spontan al schimbului de idei şi constată faptul că dialogurile din frământatele zile din decembrie 1989 nu şi-au pierdut interesul până azi. Acesta este motivul care o determină să încredinţeze tiparului schimbul de idei avut odinioară, într-un context extrem de important, acela al aşteptării încordate a unui eveniment hotărâtor pentru destinul ţării. Oscilând între speranţă şi încredere, Augustin Buzura îşi pune o serie de întrebări grave, la care speră ca evenimentele să îi ofere un răspuns cât mai grabnic.

Cartea are şi un ***Post-scriptum*** purtând semnătura lui Augustin Buzura, în care prozatorul îşi exprimă profesiunea de credinţă. Scriitorul nu a uitat nimic din temperatura momentului în care a acordat acest interviu, deşi între timp s-au scurs cu repezeală cincisprezece ani. Autorul ***Orgoliilor*** mărturiseşte că nu şi-a expus niciodată în totalitate rănile deoarece nu s-a aşteptat nici la „recunoştinţa patriei", nici la înţelegerea sau admiraţia cuiva. În ceea ce priveşte convingerile sale, acestea nu au fost modificate în timp. Ieri, ca şi astăzi, indiferent de consecinţe şi de contexte, a spus şi a scris exact ceea ce i s-a părut moral, corect, în consonanţă cu propriile sale convingeri. Sub acest aspect, ideile exprimate par să constituie o prelungire a articolelor programatice reunite în volumul ***Bloc notes*** din 1981. Înainte de toate, Augustin Buzura reconstituie atmosfera terifiantă din ţară din epoca în care a fost realizat interviul, oferindu-ne o mărturie veridică despre maniera în care a trăit anii totalitarismului. Recunoaştem în aceste rânduri mâna unui scriitor de vocaţie, care ştie să îşi toarne ideile pe hârtie într-o manieră fascinantă. În timpul dictaturii comuniste, Augustin Buzura scria din nevoia de a se simţi liber şi nu pentru a fi considerat curajos, virtute extrem de uşor de pastişat. Într-o lume în care totul era parodiat, prozatorul a fost cuprins de două sentimente înrudite: greaţa şi zădărnicia, sentimente care nu au scăzut în intensitate nici după Revoluţie. Parodiile au anulat curajul adevărat, astfel încât nimic nu a rămas întreg, nemurdărit. Durerile, spaimele şi întrebările notate de Crisula Ştefănescu în acele zile de cumpănă şi de îngrijorare trimit spre o lume ce îşi aşteaptă dreapta pomenire în studii, romane şi evocări, deoarece numai cunoscând trecutul putem înţelege prezentul. Romancierul nu găseşte cuvintele potrivite pentru a zugrăvi profunda neliniştе trăită în acele zile de răscruce, când se temea atât de lumea ce trebuia să moară, cât şi de ceea ce avea să se nască. În cărţile scrise până atunci, a fost preocupat de raportul omului cu istoria, cu o istorie brutală, apăsătoare. L-au mai interesat feţele terorii, viaţa în condiţiile de lagăr şi cele două impulsuri vitale în vreme de teroare: dragostea şi moartea. Consideră însă că nu ar fi putut să scrie dacă nu s-ar fi eliberat în forul său interior de constrângerile unei societăţi totalitare. Scriitorul crede cu tărie că „*suntem cărţile noastre*" şi că nimeni nu ne iartă pentru ceea ce nu am făcut sau nu am putut face. Mai mult, prozatorul afirmă că, în judecarea unei cărţi, contextul în care ea a fost scrisă nu are nicio importanţă, după cum nu au importanţă nici suferinţele, bucuriile, privaţiunile. Un scriitor există – sună convingerea lui Augustin Buzura – prin fărâma de eternitate pe care a reuşit să o încredinţeze hârtiei. În timpul interviului, simte însă că mai important decât orice teorie despre roman, despre literatură în general era răspunsul la câteva întrebări fundamentale ce nu puteau fi amânate. Prozatorul se întreabă, înainte de toate, ce va face cu propria lui viaţă. Ce vom face după? Poţi fi liber doar când reuşeşti să îţi învingi frica şi accepţi că ţi se poate întâmpla orice, chiar şi să mori? Despre literatura de sertar afirmă că nu a existat decât ca scuză pentru frică şi neputinţă. Într-o perioadă în care se ştia dinainte ce merge şi ce nu merge, Cenzura şi Securitatea au constituit nişte scuze enorme pentru cei laşi. În ceea ce îl priveşte, prozatorul a făcut ceea ce credea că i se potriveşte, iar raţiunea şi datele avute la dispoziţie în acel moment de mare cotitură au fost învinse de imensa lui putere de a se autoiluziona că oamenii pot fi *altfel*, că vor fi *altfel* după dispariţia factorilor stresanţi. Făcând o radiografie minuţioasă a existenţei sale sub totalitarism, Augustin Buzura ajunge la nişte concluzii elocvente: „*Oricât m-aş strădui, nu-mi ajung cuvintele pentru a descrie dezgustul şi neliniştea care mă încercau în fiecare zi, epuizarea fizică şi psihică însoţite de jena cumplită de a fi obligat să alergi de dimineaţa până seara după hrană, să te umileşti pe la toţi măcelarii şi crâşmarii, să cerşeşti pe la mai-marii finanţelor Uniunii Scriitorilor câteva sute de lei...*" Aflat mereu în vizorul Securităţii, prozatorul nu a ştiut niciodată când se va trece pragul labil de la ameninţare la faptă. Redă extraordinara forţă a zvonurilor din acel timp şi se întreabă cine putea face atunci diferenţa dintre adevăr, minciună şi intimidare. Conştiinţa vulnerabilităţii îl ajută să îşi învingă frica, să facă numai ceea ce i se părea obligatoriu din punct de vedere moral. Făcea imposibilul să se comporte normal, să scrie ca şi cum ar fi trăit în cea mai liberă dintre ţări, lăsând impresia că toată agitaţia securiştilor îl lasă indiferent. Buzura a jucat cu succes rolul omului foarte sigur pe el şi pe relaţiile lui din ţară şi mai ales din străinătate. Stimulat de interviu, vorbeşte de sine ca de o persoană ale cărei putere de iluzionare şi candoare îl emoţionează mai ales azi, când lucrurile au devenit limpezi. Dacă radiografia ororilor trecutului este firească, putem constata însă că nici prezentul nu îl satisface deplin, deoarece nu se ridică la valoarea iluziilor de odinioară, devenind sursa a numeroase decepţii mai ales în plan profesional. Îl şochează îndeosebi nemaipomenita lipsă a culturii, a simţului realităţii şi al celui istoric. Este uluit de faptul că, pentru a accede în băncile din faţă ale culturii, noii „calibani" folosesc exact aceleaşi mijloace ca şi activiştii de odinioară, ce negau valoarea cărţilor pentru a-şi apăra posturile. Mai mult, orientarea politică a ajuns să ţină locul cărţilor. Şocat de stagnarea în care trăim, scriitorul a ajuns să fie obsedat de conotaţia ironică din celebrele versuri ale lui Eminescu: „*Iar noi locului ne ţinem,/Cum am fost, aşa rămânem*". Sunt afirmaţiile unui om decepţionat, care se aştepta la mult mai mult de la lumea în care trăieşte şi care este profund dezamăgit îndeosebi de viaţa literară românească de după 1989.

Revenind la atmosfera de odinioară, Augustin Buzura mărturiseşte că, la sfârşitul anului 1989, trebuia să plece la obişnuita adunare a Grupului Gulliver din Amsterdam. În aceeaşi perioadă mai avea două invitaţii: în Anglia, de la un departament al Ministerului de Externe, şi la Universitatea din Heidelberg, de la profesorul Klaus Heitmann, la catedra căruia lucra şi criticul Sami Damian. În ciuda reproşurilor unor confraţi, scriitorul se decide să plece deoarece proiectele Grupului Gulliver din Amsterdam referitoare la dialogul cu intelectualii din Est i se păreau extrem de interesante. Textul rostit la înfiinţarea grupului,

Sándor Ziffer

în 1987, a fost publicat în volumul ***Tentaţia risipirii*** din 2003. Călătoria este făcută şi din nevoia ieşirii din lagărul chinuitor şi încremenit care era ţara în acei ani de teroare. Ca om de ştiinţă profilat pe cunoaşterea psihicului uman, Buzura a anticipat ura ce se va declanşa atunci când vor cădea barierele, dar, aşa cum se întâmplă de multe ori, realul a depăşit coordonatele imaginarului, revolta periferiei culturale, asediul mahalalelor spiritului depăşind orice aşteptare, atât ca intensitate, cât şi ca durată. La sfârşitul anului 1989, scriitorul încă mai visa la dispariţia lungii nopţi totalitare şi aduna informaţii indispensabile despre ce se scria, cum se scria, care erau discuţiile cele mai frecvente în literatură. Obsesiile dureroase de atunci a trebuit să le păstreze pentru sine, deoarece agonia comunismului atinsese paroxismul şi toată lumea era contaminată de politică. Scriitorul pleacă spre Germania cu sentimentul dureros că nu se va mai întoarce sau, mai exact, că nu va fi lăsat să intre în ţară, aşa cum l-au ameninţat cei care i-au înmânat paşaportul. În ciuda sfaturilor de a rămâne în Occident, ideea era de neconceput pentru prozator. Odată ajuns la München, el a început să caute chiar o serie de filiere posibile privind întoarcerea sa clandestină în ţară. Augustin Buzura dezvăluie semnificaţiile interioare ale drumului pe care l-a parcurs, călătoria geografică fiind dublată de o incursiune în labirinturile propriului for interior: „*A fost, probabil, cea mai complicată călătorie din viaţa mea, un drum interior împotriva fricii, a laşităţii, a morţii. Căci, oricât de multe lucruri ştii despre libertate, demnitate, curaj, viitor, măsura lor adevărată, gustul lor real le afli abia când eşti pus în situaţia de a le exprima, apăra, abia când realitatea te obligă să te măsori în fapte*". În Occident, constată că lumea nu cunoştea dimensiunea reală a spaimelor şi a durerilor noastre. Tot aici, încearcă să trăiască în viitor, să anticipeze ceea ce avea să se întâmple peste puţin timp. Viitoarea libertate i se părea însoţită de spaime şi mai mari decât cele pe care le trăise. Are şansa să vadă căderea zidului Berlinului şi îl urmăreşte timp îndelungat imaginea fantastică a pianistului care cânta în timp ce zidurile erau dărâmate. La Londra, are ocazia să vorbească în mod necenzurat la microfonul postului de radio BBC, fără să îi pese de ceea ce îl aştepta în ţară la întoarcere. Prozatorul face apoi portretul Crisulei Ştefănescu, în casa căreia a cunoscut şi a reîntâlnit o seamă de personalităţi marcante ale exilului românesc. Tot în locuinţa Ştefăneştilor era pus la curent cu noutăţile politice importante ale momentului. Ideea de a avea o discuţie înregistrată l-a surprins deoarece în convorbirile de până atunci întorsese deja lucrurile pe toate feţele şi nu ştia ce ar mai fi putut spune. Cu toate acestea, propunerea a fost acceptată imediat. Citind azi dialogul de odinioară, prozatorul rămâne surprins de calmul şi de siguranţa manifestate. Gândul îi era însă acasă, deoarece nu voia să lipsească de la Evenimentul apropiat ce trebuia să zguduie, în mod inevitabil, şi România. Din periplul său în Occident, Buzura s-a întors cu o certitudine, privită cu neîncredere de către cei din ţară. Peste câteva zile, istoria i-a dat însă dreptate, cerând şi la noi raţia ei de sânge, de speranţă şi de iluzii.

Interviul propriu-zis confirmă şi ilustrează ideile exprimate în prefaţa şi în postfaţa cărţii lui Augustin Buzura. Confesiunile din volumul intitulat simbolic ***Teroarea iluziei*** ne ajută să intrăm în intimitatea unuia din scriitorii marcanţi ai literaturii române postbelice, permiţându-ne accesul la o serie de informaţii extrem de interesante despre omul aflat în spatele operei. Deşi tipărite cu mare întârziere, interviurile reunite în volumul ***Teroarea iluziei*** se dovedesc interesante deoarece reprezintă radiografia unei epoci damnate şi ne introduc în laboratorul de creaţie al unuia din cei mai importanţi romancieri români de azi.

Săluc HORVAT

SCRISORI CĂTRE NICOLAE IORGA

Autor al unor lucrări de referinţă din domeniul istoriei literare, eruditul cercetător şi neobositul căutător şi colecţionar de documente de istorie literară Nicolae Scurtu este prezent cu o nouă lucrare: ***G. T. Kirileanu şi contemporanii săi. Scrisori către N. Iorga*** (Editura Acţiunea, Piatra Neamţ, 2012).

Cartea cuprinde o sută cincizeci de scrisori trimise de cărturarul G. T. Kirileanu* din Piatra Neamţ istoricului Nicolae Iorga şi soţiei sale, corespondenţă din care rezultă preţuirea şi loialitatea faţă de omul şi savantul Iorga.

Preocupările lui Nicolae Scurtu în adunarea şi valorificarea de documente literare sunt bine cunoscute atât din numeroasele cărţi tipărite (amintim, între altele, „seria" de ***Cercetări literare***), cât mai ales din colaborările frecvente la presa literară cu acele „contribuţii" sau „întregiri bibliografice" ale unor personalităţi.

Recentul volum include o „antologie" de scrisori trimise de Kirileanu lui N. Iorga (150 la număr), redactate într-o perioadă îndelungată de ani. Prima scrisoare este datată 12/15 iunie 1903, iar ultima 28 iunie 1932. Conţinutul misivelor cărturarului din Târgu Neamţ este divers. În parte, unul informal, constând în comunicarea unor fapte de cultură din zona Moldovei, a apariţiei unor cărţi şi articole etc. Majoritatea conţin mărturii ale preţuirii pe care o are pentru marele istoric. Iată ce-i scrie folcloristul istoricului la intrarea lui în Parlamentul României: *„Mare ne-a fost bucuria tuturor acelora care ne împărtăşim din învăţătoarea dv. activitate, că glasul dv. va răsuna şi în sfatul ţării pentru binele neamului şi îndeosebi a sătenilor lăsaţi atâta timp în părăsire."* Scrisoarea este datată 31 mai 1907, iar referirile se fac la situaţia ţăranilor din acel an al marilor răscoale. Apreciate sunt şi discursul *„Către ieşeni"* şi *„Cea dintâi zi a Parlamentului"*.

Aceleaşi sentimente de preţuire rezultă şi din scrisoarea datată 26 mai 1910, cu referire la alegerea lui Nicolae Iorga în Academia Română. Pe lângă bucuria faţă de această alegere, Kirileanu se revoltă împotriva acelui academician care a votat împotrivă, scriindu-i proaspătului intrat în rândul „nemuritorilor": *„Deşi pentru dv. un vot negativ al Academiei n-ar fi însemnat nimic, pentru noi cei care necurmat ne împărtăşim din izvorul nesecat al luminării şi patriotice îndemnări ale uriaşei dv. munci pe atâtea tărâmuri, asemenea vot ne-ar fi durut până în adâncul sufletului. Prin intrarea dv. la Academia Română, acel aşezământ de cultură câştigă o putere fără pereche pentru care felicitez pe cele 15 suflete bune care v-au votat* (...). *Adânc devotat G. T. Kirileanu"*.

Asemenea gânduri se regăsesc în multe alte misive. Din scrisori se desprind şi numeroase alte date de interes pentru istoria literară, pentru întregirea biografiei celor doi cărturari, pentru o mai bună cunoaştere a vieţii culturale, sociale şi literare a vremii.

Preţuirea lui Kirileanu pentru marele istoric rezultă şi din formulele de adresare cu care începe fiecare scrisoare: *„Prea onorate domnule Iorga"*, *„Mult onorate"*, *„Onorate şi iubite domnule..."*, *„Mult onorate şi iubite domnule..."*, dar şi din formulele de încheiere ale scrisorilor: *„Al dv. devotat şi recunoscător"*, *„Adânc devotat"*, *„Cu dragoste şi devotament"*, *„Cu adânc respect"*, *„Al dv. vechi devotat"* etc.

Valoarea cărţii lui Nicolae Scurtu rezultă şi din notele critice ce însoţesc fiecare scrisoare, note din care aflăm amănunte privind datarea scrisorii, localizarea, locul unde se află, referiri la unele persoane sau evenimente menţionate în conţinutul misivei etc. Toate acestea dovedesc acribia care trebuie acordată atunci când facem referire la un fapt de istorie. Şi de data aceasta Nicolae Scurtu şi-a dovedit atributul de cercetător autentic, a dovedit că, pentru a fi istoric literar, trebuie să nu te abaţi cu nimic de la canoanele impuse unei cercetări.

În încheiere, aş mai nota faptul că, prin publicarea unor scrisori redactate de diferite personalităţi, Nicolae Scurtu oferă mai ales generaţiilor tinere modele pentru felul în care ar trebui să ne adresăm, să comunicăm, să le arătăm drumul greşit pe care au pornit batjocorind limba română prin modul de comunicare pe care îl practică astăzi.

NOTE:

* G. T. Kirileanu (1872-1960), istoric literar, folclorist şi editor, admirator fidel al lui N. Iorga. A funcţionat ca bibliotecar al Palatului Regal, secretar al Fundaţiei „Regele Ferdinand I", redactor la revista „Şezătoarea" etc. A colaborat la „Convorbiri literare", „Făt-Frumos" ş.a. S-a remarcat ca editor, fiind considerat cel mai autorizat editor al scrierilor lui Ion Creangă, realizatorul unor ediţii succesive de ***Opere complete I. Creangă***.

Arthur Gargurom Verona

Echim VANCEA

POETUL SUB POVARA SINGURĂTĂŢII

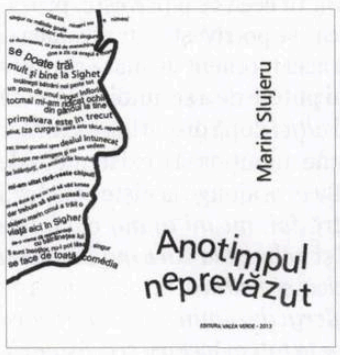

„Străin" cu totul sau, mă rog, aproape cu totul, de formule stilistice sau de modele de efect ni se pare a fi şi în această ultimă apariţie editorială Marin Slujeru (***Anotimpul neprevăzut***, Editura Valea Verde, Sighetu Marmaţiei, 2013).

Există, cred, în poezia lui Marin Slujeru o notă „a banalului" bacovian, un plictis, o stare de degradare a purului: *„ce dumnezăriţe, ce şcoli de manechine/cine a zis că oraşul e mort//se poate trăi mult şi bine la Sighet/întâlneşti bătrâni noi peste tot"* (***corso***) sau *„o, n-aţi văzut bătrânul în argint/stătea încremenit în Anotimp, pierdut în argint//orice mişcare l-ar fi prefăcut în nişte lut pe trotuar/şi m-am ferit să nu mă vadă//şi m-am ferit să nu îl văd"* (***banca din faţă***); sau această mărturisire, pentru mine,... banal cehoviană: *„pe mine să mă lăsaţi în pace eu/sunt sub ocupaţie/de plictis de îngeri de farmazoane de singurătate//nu sunt aici şi nu am fost vreodată/am incapacitatea fiinţială de a fi prezent/n-am merite, nici vinovăţii//pe mine să mă lăsaţi în pace/pe mine să nu mă uitaţi nicio clipă"* (***mărturisire***).

Starea pe care ne-o transmit versurile lui Marin Slujeru nu are nimic de-a face cu buna dispoziţie sufletească sau cu delirul, vindecabile, de altfel, fie şi prin folosirea în doze mai mici sau mai mari de regrete superficiale a unei experienţe de viaţă. Este vorba de o agonie lentă: *„cafenelele pline, parcurile aglomerate,/pe corso aceiaşi inşi – ce aşteptăm pe aici?//poate lumina ce enervează dimineaţa pescarii, vreun/zvelt allegro de pian, rătăcit//poate ziua în care, lămpăresele făcându-şi datoria, fi-va/totul clarissim"* (***vara continuă***), în care clipele putrede se scurg printre degetele unor mâini ce se leagănă alene în aerul îmbibat de miasma unor trupuri pe jumătate vii, pe jumătate descompuse în *„codrul orăşenesc"*: *„în codrul orăşenesc ne pândim care/moare primul// să nu trăim mai puţin să nu/rămânem singuri//să nu întâlnim anumite persoane la înmormântări să nu/murim cu poemul în noi"* (***congeneri***)...

În loc de speranţă, în această lume *„anotimpulară"* plutesc aduceri aminte vagi dintr-o lume în care *„nu bine se stinge ultimul lătrat şi începe ceasul meu"* şi în care nu descifrăm înlăuntrul lor urme de regret sau de nostalgie (*„Ion era în bucătărie, fuma..."/povesteşte unul din hoaverii întorşi de la înmormântare/e vorba desigur de răposat//– a rămas de o poveste şi din viaţa lui fiecare ajunge odată cineva"*)...

(*Continuare în pagina 14*)

Francisco da Silveira Neto BRANDAO[1]

DUNĂREA ÎN JAGUARIBE

(***ALÉM DO AZUL – DINCOLO DE AZUR***[2])

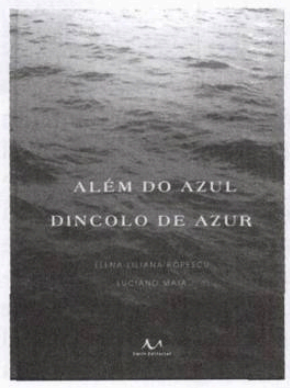

Fluviul Jaguaribe aduce cântece tânguitoare în secret prin vânt, declama cândva poetul nostru, Luciano Maia. El a descoperit şi alte secrete şi ni le-a dezvăluit în această nouă călătorie: *„vărsarea Dunării în Jaguaribe"*. Misterul maiestuosului râu care străbate România până ce îmbrăţişează Marea Neagră pare acum a fi, în literatura română, acela de a ne fi făcut vecini şi apropiaţi aşa cum simpaticele *jangadas* din Aracati populează competiţii omniprezente. Prin misterul războiului său blând, România este sinonimă cu Poezia, în Ceará. Pot reînvia amintirile braţului milenarului Imperiu Roman de Răsărit, al trunchiului nostru latin, ale unui popor nesupus, ale geniului filosofului Mircea Eliade, dar ceea ce străluceşte este poezia română, prin străduania şi dăruirea lui Luciano Maia aducându-ne *poezia grădinilor din Bucureşti*.

Noi învăţăm că *traducerea este trădare*, dar putem reînvăţa că în cele din urmă traducătorul este creditat prin cel mai fidel angajament. Traducătorul adevărat reîntâlneşte în cuvinte aceleaşi emoţii şi le creează din nou. Înţelepciunea adevărată se poate transmite doar de la inimă la inimă, *i shin den shin* - rugăciune de expresie orientală (*din inima mea pentru inima ta*). Aşa a fost traducerea acestei cărţi ***Além do Azul/Dincolo de Azur***. Tăcând profund în linişte şi făcând să răsune aceleaşi sentimente, mai proaspete şi limpezi într-o limbă nouă.

Consulatul Onorific, misiune de voluntariat privind viaţa unor persoane pentru a le apăra de alte popoare şi culturi în diferite teritorii, se află în destinul scriitorului nostru Luciano Maia ca o misiune mai amplă, care a îmbrăţişat prin chemarea *adierilor* Daciei sale Felix, popor şi cultură afectate de valuri de invazii istorice, dar mereu reunite de un braţ puternic al limbii latine, care o identifică şi o onorează.

Ca lector entuziasmat, eu m-am afundat în Albastrul acestei opere bilingve, cu o reverenţă pentru *tăcerea* atât de des repetată în ea. Poeta Elena nu ştie *„altceva mai bine/decât Tăcerea,/să umple/clipa/durerea/cuvântul"*... De parcă poezia m-ar fi dus de mână în adâncul oceanului şi m-ar fi făcut să reapar în albastrul cerului şi apoi acolo, în faţa absolutului, mi-ar fi dat drumul la mână şi m-ar fi făcut să încerc contemplarea incontemplabilului. Moise nu poate să ne facă să vedem Rugul Aprins pe Muntele Sinai? Sfântul Francisc →

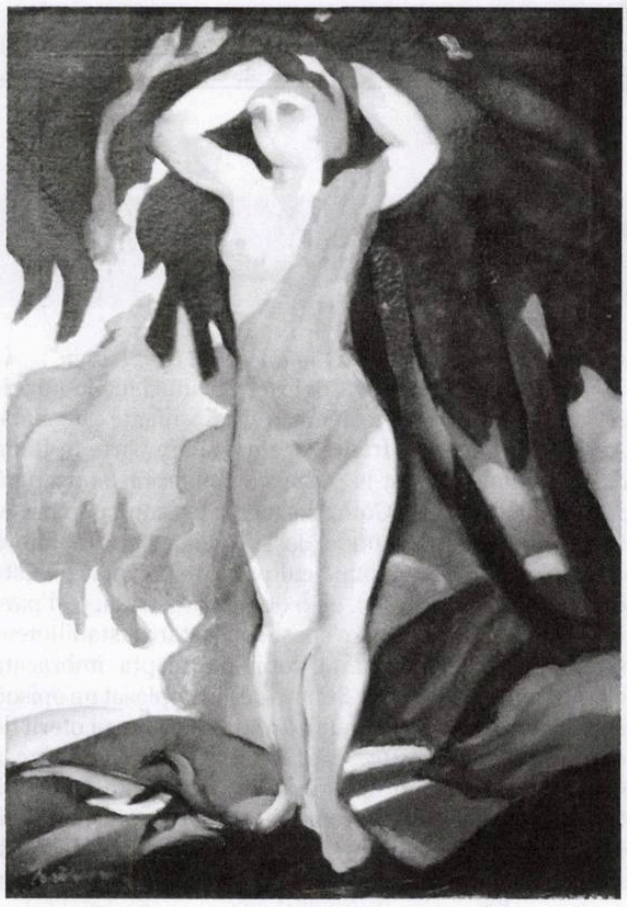

Eugen Pascu

→

nu ne poate face să-L auzim pe Dumnezeu pe Muntele Subasio, iar Milarepa nu ne poate face să deschidem uşile vidului de pe Muntele Kailash din Tibet? Este de bun augur ca prima capitală a României să fie tocmai complexul de sanctuare de la **Sarmizegetusa Regia**, de pe culmile munţilor inspiratori. Oare ceţurile lor nu inspiră încă mistica literaturii poetei noastre Elena Liliana Popescu?

Poezia este în această carte ghidul absolut şi, cum citează Luciano Maia, *„te afli la porţile Infinitului, dar vei intra doar când o va face şi ultimul semen"*, cel mai nobil dintre jurămintele unui Bodhisattva. Ce se va întâmpla acolo, în acel loc, în acea clipă, în care în inima şi în sufletul poetului pătrunde cuvântul tăcerii sau acea tăcere în care cuvântul etern este revelat? În acel moment, spune Elena: *„totul este la locul său ca altădată/deşi totul nu mai înseamnă nimic/când se pierde în spaţiul fără de timp,/în timpul fără de spaţiu"*. Mircea Eliade ne învaţă că hierofania, manifestarea sacrului este o revelaţie a unei realităţi absolute, care se opune nonrealităţii imensei întinderi înconjurătoare. Ce să spunem despre poezie atunci când în versurile lui Luciano Maia *„inima atinge noi culmi/ce depăşesc înălţimile raţiunii./Urcă pe culmile subţiri ale iluziei/ curcubeului dinăuntrul culorilor pure"*?

Vom evoca aici pe Florbela Espanca: *A fi poet înseamnă a fi mai sus, mai matur decât ceilalţi oameni.*

Totul trimite la permanenţa poeziei, care îşi propune să imortalizeze chiar şi cel mai simplu lucru, la fel ca în versurile lui Luciano: *„zâmbetul tău încărcat de alb/făcând să dăinuie momentul acela"*.

Luciano Maia continuă în alte versuri, când scrie: *„răscrucea de drumuri poate să pară o/direcţie nedorită sau o invitaţie.//O răscruce este de asemenea o/distanţă dublată"* şi ne-am spune: este bine că este aşa, că avem aceste două drumuri, al Elenei Popescu şi al lui Luciano Maia, pentru a străbate astfel aceste căi poetice încântătoare, ce ne conduc la un banchet literar unde, *în jurul mesei umbre, se interoghează* aşa cum scrie Luciano sau cum declamă Elena: *„aşezaţi la masa Tăcerii/în regatul necunoscut/Poeţii frâng pentru noi/ Pâine curată/stropită de Rouă cerească..."*

Mulţumesc cu umilinţă pentru oportunitatea de a mă întâlni *dincolo de azur* cu aceste două lumini ale latinităţii, aşa cum exclamă profesorul Raul Lavalle.

Am copleşit inima cititorului de poezie şi nu mai zăbovesc. Să citim, să simţim poezia şi, în semn de respect, să le adresăm mulţumirile noastre celor doi poeţi şi să rămânem cu povaţa poetului nostru Luciano Maia: *„Spre deosebire de alte lucruri bune, Iubirea/creşte când o dăruieşti celorlalţi./De aceea, iubeşte, oricum ar fi,/şi să nu regreţi aceasta, vreodată."*

NOTE:

[1] Viceconsul al Portugaliei în Fortaleza, Brazilia.

[2] ***Além do Azul/Dincolo de Azur***, volum de poezie de Elena Liliana Popescu şi Luciano Maia, apărut la Editura Smile în Fortaleza, Brazilia, 2012;

Traducere din portugheză:
Elena Liliana POPESCU

Ioan ŞIMON

SCRIITORI MARAMUREŞENI ÎN „CARTEA COLOCVIILOR"

Iniţiate în anul 1998, *Colocviile de la Beclean* aveau să se impună rapid nu doar pe plan local, ci şi la nivel naţional, atât prin tematica dezbaterilor, cât şi prin personalităţile care participau la această manifestare, aflăm din ***Notă asupra ediţiei*** la ***Cartea Colocviilor*** (Editura „Eikon", Cluj-Napoca, 2012), carte alcătuită şi îngrijită de scriitorul Aurel Podaru (preşedintele Clubului „Saeculum" Beclean, organizatorul principal al acestor manifestări, un vrednic *„pălmaş al limbii române"*, cum îmi place mie să-i spun) şi prefaţată de Andrei Moldovan (preşedintele Societăţii Scriitorilor din Bistriţa-Năsăud). Astfel, de-a lungul celor zece ediţii, aflăm din aceeaşi sursă, s-au perindat pe la Beclean scriitori, artişti plastici, critici de artă, jurnalişti, alţi oameni de cultură din ţară şi din Basarabia: Elena Conţescu şi Dumitru Corduneanu (Chişinău), Liviu Ioan Stoiciu şi Pavel Şuşară (Bucureşti), Călin Vlasie (Piteşti), Maria Tudur (Reşiţa), Lucian Alexiu, Liviu Bleoca, Ilie Chelariu, Lidia Handabura şi Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Viorel Mureşan (Jibou), Alexandru Jurcan (Huedin), Ioan-Pavel Azap, Dan Banciu, Ion Cristofor, Zorin Diaconescu, Vasile Gogea, Laszlo Alexandru, Radu Mareş, Dan Moşoiu, Ion Mureşan, Marcel Mureşeanu, Ovidiu Pecican, Mircea Petean, Adrian Popescu, Radu Săplăcan, Teodor Tanco (Cluj-Napoca), George Vulturescu (Satu Mare), Balázs István, Vasile Muste şi Echim Vancea (Sighetu Marmaţiei), Ion Filipciuc (Câmpulung Moldovenesc), Rodica Mureşan (Suceava), Nicolae Corlat şi Florentina Toniţă (Botoşani), Luigi Bambulea, Emil Lazăr, Ştefan Mihuţ, Ion Poenaru şi Magdalena Vaida (Dej), plus numeroşi participanţi din judeţul gazdă.

Cele zece ediţii au pus în dezbatere teme precum: „Vinovăţia şi iertarea în cultura perioadei comuniste", „Rezistenţa prin cultură la totalitarism", „Naţionalism. Globalizare. Multiculturalitate", „Cultura în provincie. Provincialismul în cultură", „Putere – Cultură – Politică", „Memorialistica între realitate şi ficţiune", „Adrian Marino şi integrarea europeană a culturii româneşti", „Gheorghe Grigurcu: A fi scriitor în zilele noastre", „Mircea Eliade în conştiinţa noastră", „Genul epistolar în literatura română".

De-a lungul celor zece ani de colocvii, întâlnirile au fost moderate de Oliv Mircea, Vasile Gogea, Adrian Dinu Rachieru, Ovidiu Pecican şi Laszlo Alexandru.

Fiecare dezbatere a fost înregistrată cu reportofonul, apoi transcrisă şi aşezată în pagină de carte (o iniţiativă inedită la nivel de judeţ, dacă nu chiar naţională, la vremea respectivă). Zece ediţii în zece cărţi, intitulate generic „Carnetele de la Beclean". La sugestia lui Andrei Moldovan (dacă e să-i dăm crezare lui Aurel Podaru), cele zece cărţului au fost adunate într-una singură şi astfel a luat naştere ***Cartea colocviilor***, un tom masiv, de cinci sute de pagini, fiecare ediţie a colocviilor fiind completată, la final, cu un mic album cu imagini foto realizate în timpul dezbaterilor.

Revenind însă la titlul acestui expozeu, ţin să subliniez şi contribuţia unor redutabili scriitori şi artişti plastici maramureşeni (Sighetu Marmaţiei), care au fost aproape nelipsiţi de la această manifestare. Este vorba de **Echim Vancea**, **Vasile Muste** şi **Balázs István**, amintiţi şi la începutul acestor rânduri. Dacă ultimul dintre ei are meritul de a ilustra plastic (inspirat şi cu succes la public!) temele colocviilor, cei doi scriitori au avut intervenţii consistente, aplicate şi, nu de puţine ori, incitante. De pildă, la tema „Cultura în provincie. Provincialismul în cultură", în intervenţia sa, Echim Vancea (despre care Adrian Dinu Rachieru spune că este „infidel faţă de centru") întreabă şi se întreabă dacă *„Nu cumva, cineva, prin acea mass-media puternică încearcă să ne provincializeze? Să ne dea peste cap? Provincia există numai dincolo de Bucureşti?"* şi atenţionează că *„omul sfinţeşte locul"*, sintagmă sapienţială *„care este valabilă oricând şi oriunde"* şi susţine necesitatea înfiinţării unui muzeu al literaturii române şi în provincia Transilvania, după cum în Moldova există la tot pasul.

Revelatoare prin erudiţie şi profunzime analitică mi s-a părut intervenţia domniei sale la tema „Memorialistica între realitate şi ficţiune", în care propune spre reflecţie povestea despre „regele poienii" din cartea lui George Frazer, ***Creanga de aur***, *„regele devenit rege şi înalt preot"*, ucigându-l pe înaintaşul său cu mult mai bătrân, hăituit de propria-i crimă şi aşteptând să apară următorul rege al poienii. De asemenea, după opinia lui Echim Vancea, memorialistica este *„teroarea şi hrana noastră cea de toate zilele"*; *„fiecare individ, scriitorul cu atât mai mult, parcurge un timp al trăirii şi un altul al mărturisirii"* şi participă prin scris la *„facerea istoriei"*, memoria fiind *„un secret personal"*, *„o încălcare a unui delict"*, *„o perversă improvizaţie de îngeri"*, sintagme puse sub semnul interogaţiei.

La tema „Putere – Cultură – Politică", Vasile Muste este de părere că politicienii de azi sunt *„surogate politice"*, *„înlocuitori de politicieni, neavând exerciţiul democraţiei"*, concluzionând că *„este necesar ca o clasă politică veritabilă să apară pe scenă, înlocuind astfel «surogatele» care s-au grăbit să o ocupe"*, iar la tema „Memorialistica între realitate şi ficţiune" acelaşi opinent afirmă că marea carte de memorialistică a fost scrisă la Sighet, *„nu formată din coli, ci din celule, fiind vorba de Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei Sighetu Marmaţiei"*.

Despre ***Cartea colocviilor*** s-au scris recenzii elogioase în ziare şi reviste de cultură din judeţele Cluj, Mureş, Suceava, Alba, Bistriţa-Năsăud. *„Volumul nu impresionează doar prin numărul mare de pagini, ci şi prin profunzimea tratării temelor, prin responsabilitatea opiniilor asumate de cei care intervin. Întâmplate la Beclean, colocviile nu rămân doar ale Becleanului, ci, graţie publicării lor, devin parte a unei mai largi respiraţii, aşa cum o merită"* (Andrei Moldovan); *„**Cartea colocviilor** este un volum care se citeşte deja cu nostalgie. [...] o carte-document, peste ani – cu valoare de... «fotografie veche, înrămată», este un jurnal viu, animat, al întâmplărilor ce aveau loc «la bibliotecă», este un alt fel de memorialistică, este istorie literară, selecţie de texte şi scriitori acoperind arii geografice şi literare, dar şi teme din cele mai diverse, unitate în diversitate, frumuseţe prin profunzime. Este şi dovada că se poate lupta cu morile de vânt, coordonatorul Clubului «Saeculum» şi cel care a alcătuit şi îngrijit această ediţie, Aurel Podaru, şi însăşi **Cartea Colocviilor** fiind dovada unei izbânzi, o izbândă cât un bob de chihlimbar, suspendat în afara timpului şi care a prins în el pentru posteritate tot ce e mai de preţ şi merită transmis mai departe"* (Andrea Hedeş); *„Volumul «arhivează» transcrierile fixate până acum doar în **Carnetele de la Beclean** ale dezbaterilor care au avut loc cu prilejul Colocviilor de la Beclean, de-a lungul celor zece ediţii, începând din 1998 – colocvii de critică iniţiate de Aurel Podaru şi Sorin Gârjan"* (Vasile Gogea); *„Cititorul constată nu doar varietatea tematică, din care luminează numele unor personalităţi, precum Mircea Eliade şi Adrian Marino, dar şi voluptatea discuţiilor libere, neconstrânse de cenzura ideologică. Cititorul constată, de asemenea, cum această vâlvoare imaterială a pornit dintr-o vatră mică, reuşind de la primele ediţii să devină un semnal cultural naţional"* (Mircea Ioan Casimcea); *„De-a lungul celor zece ediţii s-a închegat un adevărat spirit colocvial, surprins şi de acest volum care aduce în atenţia cititorului toate lucrurile importante care s-au discutat despre literatură în oraşul de pe Someş"* (Menuţ Maximinian).

Cartea colocviilor, care cuprinde şi un aparat critic, alcătuit dintr-un indice de nume şi un indice de titluri, ambele în ordine alfabetică, este o carte a prieteniilor intelectuale, a dialogurilor spirituale şi, nu în ultimul rând, dovada unei izbânzi în faţa morţii, izbândă ce se opune timpului viclean şi amneziei prezentului.

Daniela SITAR-TĂUT

„Aşa ne-am prezentat ca naţiune [...]: săltând în ritm de hop-şa-şa”
„Ceea ce nu ţi se iartă niciodată, cu niciun preţ, este succesul”

Am ezitat ceva vreme să citesc ***Frumoasele străine***. I-am adus volumul din ţară unei colege de catedră şi i l-am dat, fără a-l parcurge. Mă aşteptam iar la ceva-de-genul ***De ce iubim femeile***, carte care a creat o „isterie” consumistă la vremea ei. Un portughez, la o conferinţă, îmi cerea date despre autorul pe care nevastă-sa-l lectura extaziată în avion, pruncii la şcoală şi studenţii îl alegeau pe acesta, pe motiv că ***Nostalgia*** sau ***Travesti*** nu sunt de găsit, damele şi damicelele zâmbeau în transă, că s-a găsit în sfârşit un bărbat care să le preţuiască şi să le înţeleagă. Căutam la librărie a doua ediţie a ***Enciclopediei exilului*** a lui Florin Manolescu, iar vânzătoarea încerca să-mi ofere, surâzândă, *„ultima carte a lui Cărtărescu”*. În plus, autorul mi se părea epuizat după ***Orbitor***, mai ales că în ultima vreme reedita doar povestioare sau eseuri de atitudine răspândite prin reviste. Am început s-o răsfoiesc între două licenţe, cu ţepii deja activaţi, cu atât mai mult cu cât fragmentul de pe coperta a IV-a încerca să mă convingă că o voi ţine tot într-un râs vreme de aproape trei sute de pagini. E o carte pe care poţi, în egală măsură, s-o parcurgi în tren, dar şi cu creionul în mână în pasajele legate de etnopsihologia românului sau de imaginea acestuia în străinătate. Anomaliile, anacronismul, mărcile separative Orient-Occident într-ale mentalităţii, ale civilizaţiei, ale conduitei sunt relevate în registru ironic, fără obida *„neajunsului de-a te fi născut”* pe-aici, dar şi cu amărăciunea generată de brandul autohton, perceput cu mefienţă şi deseori cu dispreţ de către străini.

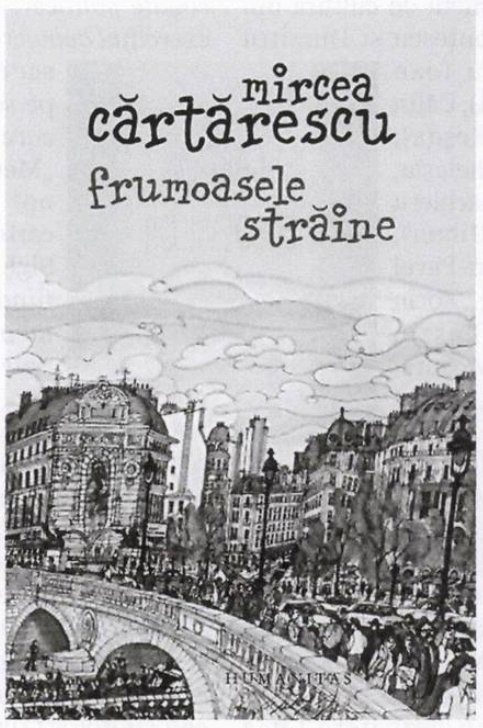

Cartea este alcătuită din trei naraţiuni de sine stătătoare, la persoana întâi, în mare parte reflectări ajustate livresc ale experienţelor biografice: ***Antrax***, ***Frumoasele străine*** şi ***Bacoviană***. Deşi toate pornesc de la evenimente reale, tematica, dar mai ales modalitatea zicerii, diferă. O carte nu atât despre femei, cât cu şi despre scriitori, de la potentaţii diasporei la geniile provinciale, omnisciente foarte într-ale literaturii, în care traseul rememorativ este împănat de portrete ale confraţilor de condei. Chiar când este vorba de *forberies* de-ale lui Ţepeneag, revolta „paranoică” a povestitorului nu glisează înspre vitriolări neloiale. Dacă în prima relatare, ***Antrax***-ul este pretextul relevării unui sistem poliţienesc deficitar, grefat pe aroganţă, incompetenţă, dezinteres, deconcertare şi interminabile aşteptări pe culoarele departamentului antitero, cea de-a doua poate fi receptată ca un jurnal de călătorie, o istorie a preumblării unei duzini de apartenenţi ai „giantei latine” prin patria lui Balzac. Bun stăpânitor al harului povestirii, Mircea Cărtărescu uzitează permanent tehnica *Frame stories*, rama iniţială a naraţiunii deschizându-se continuu spre alt flux de amintiri, integrabile aceleiaşi teme. Pluralitatea de registre stilistice, fragmentele metatextuale, comparaţiile voit savante succedate de alunecări în jocuri lexicale (*„de primă rangă”*), trimiterile istorice vagi, declişeizarea situaţiilor prin tragicomice bulversări situaţionale conferă savoare scrierii, care numai plictisitoare nu e. (Dar nici nu-ţi agresează încărcatul hard, de „lector avizat”, cu fraze scorţoase, elitist-indigeste.)

Lamentaţiile pe aria neacceptării, a boicotului, a cabalei confraţilor literari, reiterate ca un obsedant refren în cele trei texte, care devin oarecum agasante atâta vreme cât acesta este cel mai mediatizat şi tradus dintre postmoderni, sunt succedate de explicaţia, validată întotdeauna: *„Ceea ce nu ţi se iartă niciodată, cu niciun preţ, este succesul”*.

Succinta prefaţă îmbracă forma epistolară, printr-un clasic captatio benevolentiae, adresându-se direct şi familiar naratarului, cu formule afective: *„Dragă cititoare, iubit cititor”*. Potenţialul *„andrisant”* se doreşte a fi dotat cu simţul umorului, cei *„scrofuloşi la datorie”* fiind consiliaţi *„să-şi folosească timpul liber într-un mod mai adecvat”*. De altfel, antrenarea lectorului în discursul epic se realizează permanent, fie prin aparente cenzuri ale digresiunilor (*„OK. Să pun capăt acestui interludiu”*), fie ludic, prin aluzii beletristice (*„Hai mai bine despre copilărie să vorbim!”*). Autorul recunoaşte puternicul filon biografic, dar şi tentaţia ficţionării, astfel încât graniţa dintre realitate şi pigment livresc este intrasabilă. Volumul se doreşte unul deconectant, atâta vreme cât râsul pare a fi devenit o monedă expirată. Textura foiletonistică a acestuia se datorează faptului că anterior naraţiunile au apărut în revista „Şapte seri”.

Antrax debutează în genul scrierilor de mistere şi, în pofida faptului că finalul fals alarmist e previzibil, aglomerarea de episoade este savuroasă: un bizar plic primit din Danemarca, tocmai în perioada psihozei mondiale cu infecţioasa, contagioasa bubă neagră, pe care era inscripţionată malefica interogaţie *„Why don't you sneeze?”* Spaima contaminării, descotorosirea de acesta într-o pubelă va fi continuată de recuperarea lui, datorată înaltei conştiinţe civice a soţiei care-l obligă să-l ducă poliţiei capitalei. Mitocănia amploaiaţilor, semidoctismul, limbajul de mahala, superficialitatea acestora, lipsa de dotare a secţiei antitero conduc cuplul într-un kafkian labirint al porţilor închise, al aşteptărilor infinitivale pe culoarele poliţiei. Autorul este învăţat chiar să elaboreze o declaraţie *„ca la carte”* de către un funcţionar mai preocupat de achitarea danturii nevestei decât de posibilitatea răspândirii bacilului. Lecţia de scriere este întreruptă de amintirea unei emisiuni, la Tele 7 ABC, reluate abia în naraţiunea următoare, care evidenţiază grosolănia prezentatoarei, clişeizarea sintagmelor, lipsa unei minime informări în privinţa invitatului, astfel încât unul dintre realizatori nu ştia nici măcar dacă *„enciclopedia asta e a zeilor sau a zmeilor?”*. De altfel, referirea la slaba pregătire profesională a celor din lumea presei, funcţionari ai editurilor sau tălmaci revine, permanent, in crescendo. Andrei Pleşu, în descrierea unei domnişoare redactor la o pagină de cultură, absolventă de litere este un *„Ăstalalt, cu figură de pitic din Alba-ca-Zapada”*, necunoscut jurnalistei. Corectorii şi redactorii de carte suferă de hipercorectitudine, astfel încât *vitelus* se metamorfozează barbarizant în mai comprehensibilul *viţeluş*. Traducerile în franceză au parte de malformări prin intermediul unei doamne din Lyon, care rescrie textul, adăugând episoade sau denaturând sensul câte unei construcţii.

Portretele confraţilor sunt schematice, fiecare fiind însoţit de una sau de mai multe întâmplări. Astfel, autorul are o reverenţă în faţa memoriei infailibile a lui Agopian, relevă funcţia de moderator şi catalizator a lui Muri, Dan Lungu este văzut ca un *„băiat bun, de-al nostru”*. Retina lucidă şi ironică înregistrează lubricitatea unei prozatoare minione, cu sâni voluptuoşi, patentate în detalieri orale şi verbale despre *„fucking and sucking”*, dar şi spectacolul oferit de Cirikure-Cirikure, poet congolez, care se preumbla pe la festivaluri internaţionale, brodând variaţiuni ale versului *„Fucking dragon-fly!”*, într-o coridă de răcnete spectaculare şi de ambuscări ale câte unei bătrânele din public. Fără a încerca să epateze şi fără iz de vedetă, Mircea Cărtărescu reflectă speculaţiile perpetue din jurul numelui său: propriile confesiuni din jurnal devin bumerangul atacurilor mârşave de mai apoi ale colegilor, care decupează maliţios sintagme şi le asamblează într-un crochiu defavorizant. Autorul nu-şi camuflează aspiraţiile, expectanţele, dorinţa de recunoaştere internaţională, dar nici decepţia când constată că receptarea în Occident a cărţilor lui ia deseori forma unor prezentări la indigo, decupate de pe coperta a IV-a, ce conţine însă informaţii eronate şi în privinţa sumarului cărţii.

Titlul, înşelător, ***Frumoasele străine (sau Cum am devenit autor de duzină)*** poate fi privit atât literal, ca o traducere a proiectului Belles Étrangères, prin care o duzină de scribi, din generaţii diverse, în fiecare an din altă ţară, sunt invitaţi în Franţa şi prezentaţi publicului de acolo, cât şi ca o metaforă a statutului autorului, care este văzut de ceilalţi ca o fiinţă exotică, atractivă, dar a cărui limbă le este necunoscută. Companioni ai lui Mircea Cărtărescu în odiseea galică sunt: *„Blandiana şi Agopian, Adameşteanu şi Zografi, Crăciun şi Mureşan, Marta Petreu şi Simona Popescu, Cecilia Ştefănescu şi Dan Lungu”*.

Periplul popularizator ia forma unui lanţ de surprize, iar imaginile ajung coşmareşti şi halucinante câteodată. Anterior experienţei franceze, autorul are parte în Italia de un recital susţinut la *„Ospiciul peniteciar de maximă securitate”* din Castel Goffredo, mediu terifiant, populat cu criminali şi detracaţi, unde, deşi premiat, e pus în umbră de o colegă ravisantă, bună cultivatoare de aplauze. Este elogiat, compensativ (?), de o doamnă distinsă, ce-i pare infirmieră, dar care se dovedeşte o locatară a stabilimentului ce, deşi şi-a ucis ambii copii, îi aşteaptă, îmbrăcată elegant, s-o viziteze încă. Simetric este amplasat un episod similar în privinţa publicului, un spectacol reuşit oferit de deţinuţii de la Sângeorz-Băi. Franţa penelată de Mircea Cărtărescu diferă de imaginile ei consacrate pe filieră turistică şi culturală, iar felul în care sunt trataţi românii se datorează şi imaginii promovate de ei înşişi. Masa *„cu specific românesc”*, fără sare însă, se transformă într-un coşmar culinar, vizual şi auditiv, fiind acompaniată de o trupă de gitanes, mesageri folclorici şi de fotografii ale unei Românii ruinate de sărăcie şi populate de etnici rromi: *„Tzouika, sarmalutze cu mamaligutza, kalushari, le flûte-de-Pan, les haïdouks – ce-aveau toate astea de-a face cu mine? De ce trebuia mereu, sub numele de specific naţional, să ne exhibăm fără jenă organele atavice ale unui trecut ciobănesc? De ce trebuia mereu să trăim schizofrenia asta: pe de o parte vrem să arătăm că suntem oameni perfect europeni, iar pe de alta le spunem că farmecul şi specificul nostru e că am rămas ciobani primitivi, travestiţi în blugi de la Diesel şi cămăşi de la Tommy Hilfinger, parfumaţi cu Fahrenheit ca să nu se simtă mirosul de la stână... Cred că francezul mediu, cel care ne-a întrebat la fiecare întâlnire dacă folosim şi noi telefoane mobile şi dacă avem în România librării, îşi imaginează că ne dăm jos la graniţă cămeşoaia şi ţarii, ne îngropăm în pământ straiţa cu mamaligutza şi caşul aferente şi ne-nfăţişăm lor proaspăt bărbieriţi, doar-doar i-om păcăli că suntem oameni ca şi ei, şi nu subiecte de etnologie şi folclor. Ei, săracii, n-au nicio vină: aşa ne-am prezentat ca naţiune în străinătate de-o sută de ani încoace: săltând în ritm de hop-şa-şa. Şi-atunci cum să creadă ei că romanele noastre sunt tot literatură modernă ca şi ale lor, că artele noastre vorbesc tot despre condiţia umană, că filmul nostru este film, şi nu vicleim de Crăciun?”* Paşaportul autohton, zestrea etnică sunt cauzele unui lanţ de refuzuri, umilinţe şi verificări poliţieneşti în momentul în care, timid sau înverşunat, autorul încearcă să schimbe traveller's checks în euro.

Ultima povestire a ciclului, ***Bacoviană***, reprezintă o amuzantă regresiune temporală, în perioada totalitară, pe când autorul era profesor la o mizeră şcoală generală din capitală şi abia publicase două volume de versuri. Rememorările Cenaclului de luni, incluse deseori în alte texte, sunt contrabalansate, burlesc, de prezentarea unei şedinţe de cenaclu în provincie, taman în cenuşiul Bacău. Invitaţia lansată de un confrate prozator va fi declinată cu optimism de promiţătorul poet al momentului, care-şi prepară conştiincios atât potpuriul liric, cât şi alocuţiunea ce va fi rostită în faţa a trei-patru auditori, într-o sală în care cei de la prezidiu dominau asistenţa schematică foarte numeric. Etalarea bombastică a talentelor locale, ahtiate narcisiac de validare naţională, contrastează cu naturaleţea invitatului, aproape leşinat de inaniţie după un voiaj într-un tren din care vagonul-restaurant era omis. Experienţa băcăuană capătă inflexiuni suprarealiste, iar ceata de petrecăreţi se obstinează să-i facă şederea memorabilă: preumblări nocturne, într-un Aro bun de dat la casat, la monumentul eroilor de la Mărăşeşti, pentru o priză de patriotism deşucheată, bonificaţia sexuală, achitată de cheflii şi refuzată de autor, la o fată bună, rea de muscă, popasul la Tescani, unde e cât pe ce să capete o indigestie de la unicul preparat culinar, o tocană de ciuperci cam dubioasă cromatic, până la descotorosirea de invitat pe peronul mohorâtei gări.

Frumoasele străine este o carte scrisă cu naturaleţe de către un prozator căruia nu-i pot fi negate, în niciun caz, harul povestirii şi simţul umorului. Receptarea lui se izbeşte de concurenţa cu „celălalt Cărtărescu”, cel din ***Poemele de amor***, ***Nostalgia***, ***Levantul***, ***Orbitor*** sau ***Postmodernismul românesc***, astfel încât ***Frumoasele...*** par, raportate la ele, superficiale sau schematice. Dar de ce să tot compari, clasezi, sur- şi subclasezi? ***Frumoasele*** sunt chiar frumuşele... Ele nu trebuie să te şi înveţe ceva.

Ioan NISTOR

La lumina fulgerelor

era un munte înalt – un prag

şi stâncile nu-ţi întind o mână
stâncile au colţi tăioşi
iar pietrele sunt scufundate în tăcerea lor suspectă
şi se pot rostogoli

numai iarba te primeşte în braţele ei iubitoare
dar era o ploaie neprevăzută
era o ploaie nebună, o rupere de nori
şi pânzele de pe mine se dizolvau
şi eu strigam
şi mă apăra un copac cu frunzele lui
dar pe el nu-l apăra nimeni
şi eu strigam
şi am ieşit atunci la vedere sub torentul ceresc
să mă poată vedea Dumnezeu
la lumina fulgerelor

Brăţara

metalul poate să te apere
poate fi strună legată de o mică tăietură a inimii
unii mai fac din metal glonţ
eu nu fac decât un banal prespapier
în rest admir ceasurile vechi din metal
păstrându-le întemniţate într-un sertar
iau câte unul din când în când şi-l pun pe mână
deşi arată o oră cam aiurea
dar ce mă surprinde este răceala nebănuită,
răceala absenţei

Doamne, ce intensă este răceala ceasului abandonat
mi-ar putea îngheţa
mai întâi
o mână

Sintaxă cutremurată

(11 septembrie 2001)

aşezat în fotoliu
relaxat şi lucid
tocmai pregăteam
nişte lecţii de gramatică bazate pe exemple logice din
poeţii români clasici
desenam în creier tot felul de scheme,
trăgeam linii imaginare
drepte
pentru a evidenţia relaţia logică dintre cauză şi efect
şi alte aspecte serioase de acest gen

când am observat la televizorul fără sonor (sunt o victimă
însă din când în când îi dau violent un pumn în nas şi-l
reduc la tăcere)
se transmitea în direct prăbuşirea Turnurilor Gemene
şi am fost extras fulgerător din logica sintaxei poetice

pe moment am presupus că e un film SF, că sunt
nişte desene animate mai zurlii, că oamenii
căzând erau nişte litere sau
virgule în culori

câteva clipe au trecut până am înghiţit găluşca realităţii

mai târziu imaginile mi-au revenit în minte la lecţia
pregătită
şi trebuia să fac un efort mare să expun logic
misterioasele ţesături ale limbii
în logica mea apăreau fisuri
şi când scriam strofele pe tablă
virgulele şi punctele cădeau în vid
literele alunecau la întâmplare din şirurile de cuvinte
fragile, neînsemnate ca vieţile oamenilor

apoi mi-au fost deturnate prin creier
nişte avioane încărcate cu kerosen
le vedeam cum ies prin piele cu zgomot şi cu praf
sufocant

şi mă întrebam:
Doamne, unde am greşit?

Ţara Oaşului

1.
Troiţa

a căzut o cruce de lemn
pe Cununa Dealului
lemnul bătrân n-a mai putut înfrunta poverile
saliva timpului l-a muiat
l-a muşcat dintele ploii

au rămas numai patru litere mari
INRI
în aer
printre raze de soare

doar cine le ştie
le vede

2.
Trei cetere

Lui Grigore Leşe

Duce-m-aş şi tot aş mere
Unde-i ceteră cu miere,
Şi-aş tot sta şi-asculta-o-aş
Cu o pruncă din Oaş,
Că din Prilog până pe Grui
Arde ceteruica lui,
Cetera Chioreanului
Şi din Turţ până-n Săpânţă
Struna-i floare şi sămânţă,
Şi din Tarna în Lăpuş,
Cărarea-i suiş de-arcuş
Să ne tot aduc-aminte
Cu bumbuşcă de cuvinte
Că-n lume toate-s cu rost
Dacă nu uităm ce-o fost...

Ai! şi de tri ori de-om ţâpuri
Timpul nu s-a mai grăbi,
A sta-n loc, s-a hodini,
Şi pe noi ne-a agodi.

3.
La Vultoare

neobosită vultoare!
cum seceri apa şi-o aduni într-un snop sonor
sub ochii fecioarelor care-ţi şoptesc pe-ascuns:

apă lăuroasă,
fă-mă frumoasă
şi-adună-l pe el
cu însetare de miel,
foc lung să-l aţâţe
la albele ţâţe
cârcei de rug să-i arunc
din viţă verde de prunc...
frământată vultoare,
şi pe tine te doare
dar suspină-i, suspină
să n-aibă hodină,
fă-i dorul o zgardă
să-l strângă, să-l ardă
şi-n cătuşe mi-l ţine
să vină la mine
să vină la mine

neliniştită vultoare!
tu seceri apa şi-o aduni într-un fir alb şi lung
cât timpul curgând prin ochii însetaţi
care-l torc

4.
Oşenii

strigaţi au fost de Cel de Sus
când cerbi păgâni goneau pe dealuri
şi ei au auzit şi s-au supus
ca Valea botezată între maluri

şi au strigat şi ei atunci de jos
prea bucuroşi că sunt şi ei în lume
şi strigătul le-a fost ca un prinos
iar Cel de Sus i-a însemnat cu nume

şi strigătul rămas-a cunună de lumină
ca un sigiliu vechi aurifer
sub nordul care nu se-nclină
ducând în braţe scara către cer.

5.
Strigături

***

Dacă nu ţi-e lumea dragă,
Poţi dormi şi ziua-ntreagă.

De ţi-e drag de toate cele,
Şi noaptea te uiţi la stele,

De ţi-e drag de ce-i sub soare,
Lumea-i înflorită floare.

***

Fost-a lume, fost-a, fost,
când i-am aflat preţ şi rost,

Da' când n-am băgat de samă,
Fost-a lume de pomană,

Şi când nu m-am uitat bine,
O trecut pe lângă mine.

***

Taie-mi, mândro, cărarea!
Da' ochii nu ţi-i lega,

Să mă vadă de departe,
Să m-adune, să mă poarte.

Grijă n-oi avea de mor,
legănat în negrul lor.

***

Nu-i lumină nicări,
Numai la fereastra i.

Ceru-i gol şi stele n-are,
La mândra-i lumină mare.

De noapte-i cărarea plină,
La mândra-i dulce lumină.

***

Tace iarba-n şesul lat,
S-o uscat şi ne-o uitat.

Tace, creşte, înverzeşte,
De noi nu-şi mai aminteşte.

Numai roua ne mai scaldă,
Încă blândă, sfântă, caldă.

***

Pe cel deal şi pe cea vale
Rămas-o crengile goale

Numai pe una-i o stea,
Poate ea e steaua mea,

Şi mai stinsă, şi mai vie,
Eu o ştiu, şi ea mă ştie.

Complicitate

ei bine, mi-au plăcut încă din copilărie pisicile
şi le flocăiam şi eu aidoma năstruşnicului Nică,
dar numai cât timp erau pui plăpânzi şi delicaţi
(ehei, de-ar fi să rămână aşa mereu!)
îmi venea să le mănânc urechile de dragi
mai ales când se dădeau tigri în faţa mea
îndată însă ce creşteau mă enervau la culme
pentru că făceau pe ici şi pe colo
iar mie mi-a lipsit cu desăvârşire
aspiraţia de a dresa pe cineva şi de a fi dresat
şi nici nu aveam răbdare, interes şi, bineînţeles, timp
stând cu o carte în mână
până când apărea semnalul olfactiv

aşa că am început să ignor pisicile gândind:
la ce bun să fie luate în seamă,
dau şi ele puţină culoare şi cu asta
basta!

iată însă pacostea ca o răzbunare a sorţii:
la miez de noapte
în singurătatea pietrificată
am călcat o pisică în drum
şi ea a rămas deşelată cu picioarele din spate schilave
precum leoaica rănită dintr-un mozaic antic
şi nu ştiu ce să fac
şi nu mai trece nimeni pe drum
şi e încă vie şi suferă
cred că voi deveni laş şi voi pleca
abandonând-o în seama cititorului pe care,
vezi bine, l-am implicat fără vrerea lui
în acest eveniment nedorit

Cunoaştere obraznică

prin despicătura luminii
prin tăietura fulgerului:
spaţiul necunoscut,
înfiorat

aş ţine cu mâinile cele două canaturi efemere
să văd
locul ascuns

cum aş vedea prin vulva ocheanului
prin fereastra de purpură
timpul ce va veni cândva,
timpul ce nu ţi se va da ţie

Augustin Buzura - 75

Nicolae BREBAN

LA O ANIVERSARE...

Revista „Nord Literar" şi întreaga ţară a Ardealului au bucuria de a sărbători pe unul dintre cei mai mari romancieri ai literaturii române – Augustin Buzura. Odată cu prima apariţie romanescă, ***Absenţii***, care a primit Premiul Uniunii Scriitorilor, dar s-a bucurat şi de furcile cenzurii ceauşiste – din vara fierbinte a anului 1971 – ca şi cu cele care i-au urmat, ***Orgolii*** şi ***Feţele tăcerii***, romancierul se situează în atenţia publică cu un aplomb şi cu o capacitate de reprezentanţă a spiritului naţional rar întâlnite în literatura noastră. Cu atât mai redutabilă şi mai singulară, cu cât ele se întâmplau într-un regim de opresiune culturală şi politică, regim care i-a blocat şi i-a făcut să se prostitueze, mai mult sau mai puţin, pe nu puţini dintre confraţii săi. Mai bine de două decenii, în fapt, Augustin Buzura a ţinut prin lucrările sale epice, de mare substanţă şi conţinut, echilibrul şi spatele întregului front epic românesc. Titluri ca ***Vocile nopţii***, ***Refugii***, ***Drumul cenuşii*** au atacat pe rând şi cu o radicalitate rară teme psihologice, dar şi sociale, aflate în vizorul cenzurii politice, dar şi în atenţia maselor de cititori. Problemele ţăranilor şi ale militarilor fugiţi în munţi, refuzând barbara colectivizare de tip sovietic, carierele unor cercetători în ştiinţă, balansându-se între rigorile adevărului ştiinţific şi cele ale normelor arbitrare politice, drama unei femei, care se autoizolează până la limitele nebuniei din mediul ei firesc, presată de politic şi de îndoctrinata opinie publică – iată doar câteva din temele abordate în aceste creaţii epice.

După Revoluţie, cu o rar întâlnită generozitate în lumea de vârf a literelor autohtone, marele romancier se înjugă la construcţia unui institut cultural, care urma să sprijine creaţia internă, specifică, dar şi o susţinere a ei pe glob. După cincisprezece ani, Augustin Buzura e înlăturat cu brutalitate şi fără un cuvânt de mulţumire de către puterea prezidenţială, dar, fidel propriei sale firi, autorul nu se refugiază între patru pereţi şi între filele manuscriselor sale, ci pune bazele unei reviste de o largă anvergură ideatică, „Cultura", săptămânal care animă teme de actualitate din toate zonele de creaţie sub semnăturile unor colaboratori din mai multe generaţii literare.

Recviem pentru nebuni şi bestii şi ***Raport asupra singurătăţii*** sunt două titluri care acoperă o amplă viziune epică asupra actualităţii postdecembriste, semnate de Augustin Buzura.

De curând Editura RAO l-a sărbătorit pe prietenul şi maestrul nostru, oferind publicului românesc la începutul verii, anul curent, opera integrală a Maestrului. Prilej şi pentru noi să ne îngrămădim cu multă emoţie şi bucurie, alături de mii şi mii de lectori, care îi sunt recunoscători nu numai pentru darurile sale epice, dar şi pentru speranţa pe care ne-a sădit-o în suflete în vremuri barbare, şi să-i urăm, în continuare, calm creator şi bărbăţia necesară traversării, încă o dată, a unei perioade neaşteptat de dificile, de haotice, a societăţii noastre contemporane.

La mulţi ani, Augustin Buzura!

Cornel UNGUREANU

DACĂ FIECARE REVOLUŢIE ÎŞI DEVOREAZĂ LIDERII...

Scriam altădată că rezistenţa românească din epoca Nicolae Ceauşescu nu s-a sprijinit pe foarte multe nume. Dacă era o opoziţie clară, ea era activată de scriitori. Literatura avea, în anii comunişti ai României, un rol privilegiat: scriitorul putea, în numele unei ambiguităţi bine, cu „talent" subliniate, să deteste regimul, conducătorii, lozincile oficiale. Forţa talentului proteja. Marin Preda, Nicolae Breban, Augustin Buzura aveau dreptul să-şi apere în faţa cenzurii, a oficialilor, opera, fiindcă autoritatea le era dată de cărţile cu care îşi asiguraseră întâietate în lumea literară: în ţară şi peste hotare. Erau exponenţii unei culturi, ai unui timp, voiau să demonstreze doctrinarii, care nu asasina norma morală. Augustin Buzura era unul dintre autorii cei mai citiţi fiindcă norma morală din scrisul lui era mereu inatacabilă. Iar sarcasmul, ironia, arta de a dispreţui îl apropiau de Hrabal, de Kundera, supervedetele anilor optzeci. Nu numai subtextele abil etajate, ci şi trimiteri directe la momentele anticomuniste din istoria românească „secretă" făceau din fiecare carte a lui Augustin Buzura un bestseller. La 22 decembrie 1989, Augustin Buzura era una dintre personalităţile revoluţiei victorioase. Unul dintre cei foarte puţinii revoltaţi făcuţi vizibili de o operă literară. Fiindcă fiecare revoluţie îşi devorează liderii, atacurile împotriva lui Augustin Buzura (a operei sale) au mers în crescendo, cu momente de intensitate greu de înţeles, cel puţin de aceia care au urmărit devenirea operei.

Noua „capacitate de a rezista", de a construi, de a nu se lăsa devorat se manifestă şi în publicistica lui Buzura de după anul 2000. Şi mai ales în cea de după 2004. Un editorial începe aşa: *„În sfârşit, zarurile au fost aruncate, pentru o lungă perioadă vom avea câteva certitudini: haos, mitocănie, mizerie morală şi spirituală, exod spre Vest, violenţă şi ură la cote alarmante. Pe de o parte, circul politic, transformarea ţării într-un talcioc oriental, forfota satisfăcută a lichelelor şi aplaudacilor care s-au aliniat din timp sub drapelul câştigător, iar pe de altă parte, disperarea oamenilor cărora seceta le-a distrus şi ultima speranţă"*. Sunt o profunzime şi o disperare care amintesc de momentele eminesciene ale secolului al XIX-lea. Sau de comentariile anilor cincizeci ai istoriei româneşti. Felul în care scrie Buzura despre Breban evocă nu doar o alianţă, o prietenie, un timp sumbru, ci şi „absenţa lui Zamolxe". Există o simetrie între perioada 1948-1958 a literaturii române şi perioada comentatorilor (mai) tineri afirmaţi după 1989: lumea începe cu ei, tot ce a fost înaintea lor e precar. Orice proiect de construcţie din perioada anilor şaizeci, şaptezeci, optzeci e aşezat sub semnul întrebării. Nicolae Breban, Adrian Marino, Eugen Uricaru, Mircea Iorgulescu, creatori esenţiali ai acestei etape a scrisului românesc (1965 – 1989) apar, dintr-o dată, ca personaje care au oficializat dictatul. Într-un subsol de revistă războinică apare, în câteva rânduri, şi numele lui Buzura. Există vreun proiect secret de demolare a valorilor culturale naţionale? În această lume în care există mereu proiecte globale, să existe vreun proiect de distrugere a valorilor spirituale, culturale, literare naţionale? Dacă fiecare revoluţie îşi demolează liderii..., am putea bănui. Desigur, în glumă. Fiindcă, altfel, totul pare a se trage din spiritul utopizant al unei generaţii care crede, iar, în lumea cea mai bună cu putinţă.

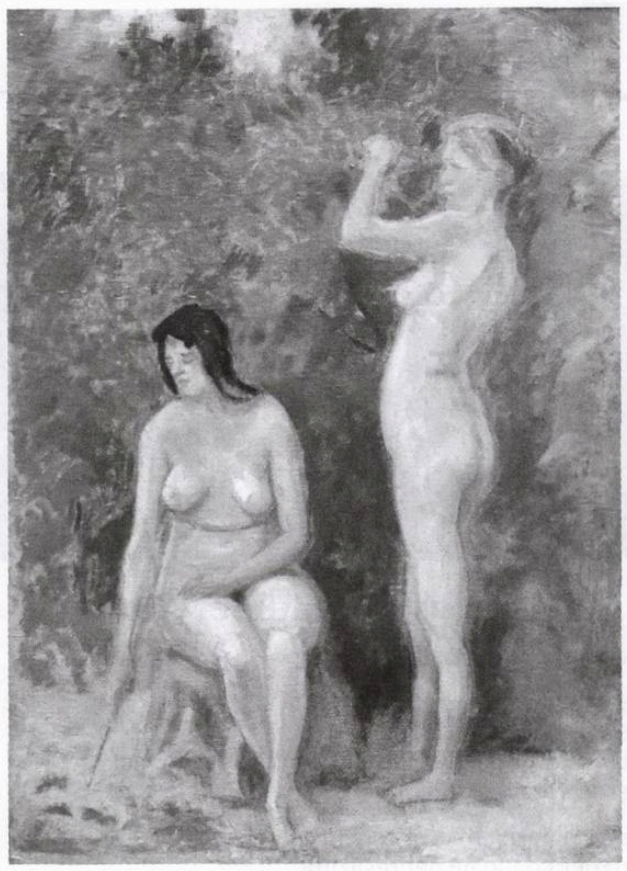

Tibor Boromisza

Viorica GLIGOR

FEŢELE ADEVĂRULUI

Despre dimensiunea morală a romanelor lui Augustin Buzura

Romane ale crizei de conştiinţă şi ale resurecţiei morale: ***Absenţii*** (1970), ***Feţele tăcerii*** (1974), ***Orgolii*** (1977), ***Vocile nopţii*** (1980), ***Refugii*** (1984), ***Drumul cenuşii*** (1988) oglindesc dramele unor conştiinţe traumatizate de anomaliile totalitarismului, dar, fără îndoială, reuşesc *„să scoată din istorie adevăruri general-umane, permanent valabile"* (Augustin Buzura, ***Teroarea iluziei***, Ed. Polirom, Iaşi, 2004, p. 185). ***Recviem pentru nebuni şi bestii*** (1999) radiografiază tarele perioadei postrevoluţionare, măcinate de maladii grave, moştenite din regimul anterior. Protagoniştii sunt ipostaze eroice şi tragice ale omului revoltat, aflat într-o teribilă încleştare cu absurdul social-politic şi cu *„moartea psihică"*. Toate cărţile lui Augustin Buzura sunt disputate între *„analiza psihologică şi tabloul de moravuri"* (Nicolae Manolescu), între *„investigarea abisului lăuntric al subiectivităţii şi aspiraţia de a înfăţişa obiectiv societatea actuală"* (Ion Simuţ, ***Augustin Buzura - monografie***). Nicolae Manolescu apreciază că ele *„sunt rezistente în latură obiectivă, nu analitică, radiografii ale societăţii, mai degrabă decât ale sufletului"* (***Istoria critică a literaturii române***, p. 1142). Zugrăvirea epocii comuniste, a mediilor şi a mentalităţilor profesionale reprezintă *„paginile cu adevărat valabile literar"*, în viziunea aceluiaşi critic.

După părerea mea, complexitatea şi fineţea analitică a crizelor identitare, sondarea subiectivităţii ultragiate de abuzurile istoriei constituie centrul de greutate al acestor cărţi problematizante. Spovedaniile lucide ale protagoniştilor sunt strigăte de revoltă, ţipete ale fiinţei încarcerate într-un univers concentraţionar. Univers devorat de vină, de angoasă şi disperare. Romanele lui Augustin Buzura reprezintă un autentic proces al comunismului, prin care sunt smulse măştile de pe chipul cosmetizat al ideologiei. Mai mult decât atât, universul ficţional oglindeşte spectacolul degradării morale al unei umanităţi în derivă. Aflate într-o înverşunată căutare a busolei.

Conştiinţe interogative, intransigente, justiţiare, personajele lui Augustin Buzura fac parte, ca structură psihologică şi comportamentală, dintr-o familie spirituală nobilă.

(*Continuare în pagina 11*)

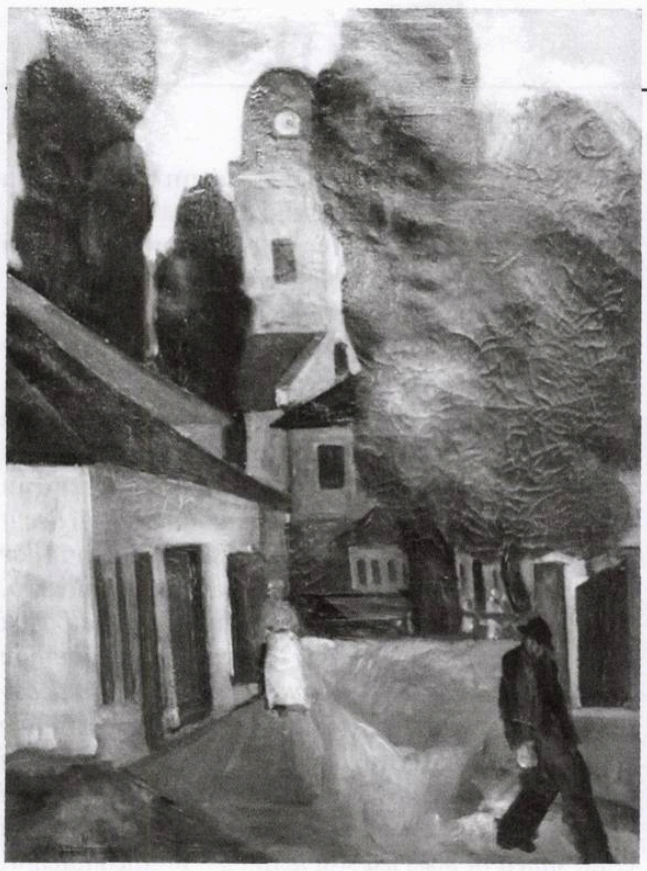

David Jandi

Anca GOJA

DE ZIUA LUI AUGUSTIN BUZURA, LA EL ACASĂ

Duminică, 22 septembrie, marele romancier Augustin Buzura, membru al Academiei Române, a împlinit 75 de ani. Momentul a fost marcat de comunitatea din satul natal, Berința, precum și de o seamă de intelectuali care îl cunosc și îl apreciază pe scriitor, printr-un eveniment petrecut la căminul cultural din localitate. A fost o după-amiază în care firescul și simplitatea au dominat, în care cei prezenți au mărturisit, cu sinceritate, sentimentele care îi leagă de Augustin Buzura și amintirile pe care le au cu acesta, fie în mod direct, fie prin intermediul unui reușit film produs în 2010 de TVR Cultural. Din păcate, sărbătoritul nu a putut fi prezent la eveniment, dar le-a transmis rudelor, vecinilor și prietenilor din copilărie un mesaj emoționant.

„Berința este un loc din care nu am plecat niciodată"

Ideea acestui eveniment oarecum ieșit din tipare a avut-o poetul și ziaristul Gheorghe Pârja, vechi prieten al lui Augustin Buzura, și a prins imediat atât la primarul comunei Copalnic Mănăștur, Vasile Mihalca, cât și la familia scriitorului, reprezentată de nepoata Dana Buzura-Gagniuc. *„Am avut emoții. De abia după ce s-a cristalizat ideea acestui moment l-am sunat pe Augustin Buzura. A vorbit mai întâi modestia: «Lasă...». Dar am vorbit cu el în fiecare zi și, pe măsură ce timpul trecea, emoția creștea. Aseară, când am vorbit la telefon, avea o emoție de copil. Nu a scris textul pe care i l-am cerut pentru a-l citi aici, în fața voastră, mărturisind că este cel mai greu mesaj pe care a trebuit să îl scrie vreodată. Dar mi-a zis așa: «Spune-le că Berința este un loc din care nu am plecat niciodată». Mi-a mai spus să dau citire unui text din cartea lui* ***A trăi, a scrie****, care se referă la ziua de 22 septembrie 1998, când și-a sărbătorit ziua de naștere în prezența împăratului Japoniei"*, a povestit Gheorghe Pârja în fața numerosului public.

„Cetățean de onoare al comunei Copalnic Mănăștur"

La întâlnirea cu sătenii a participat și primarul Vasile Mihalca, acesta amintind, cu mândrie, că Augustin Buzura este cetățean de onoare al comunei Copalnic Mănăștur. Mihalca a povestit că tatăl său era prieten cu scriitorul și îl pomenea pe acesta ca pe un om cu mare dragoste de carte. Totodată, Augustin Buzura este *doctor honoris causa* al Centrului Universitar Nord din Baia Mare, instituție reprezentată la eveniment de dr. Mircea Farcaș. Acesta a vorbit despre opera prozatorului din punctul de vedere al omului de litere: *„Omul romanesc al lui Augustin Buzura se aseamănă cu un ceas ale cărui elemente sunt demontate și apoi montate aleatoriu. Formația de psihiatru a lui Buzura și-a pus amprenta asupra stilului său. S-a luptat cu cenzura pentru fiecare punct și fiecare virgulă"*, a amintit dr. Farcaș despre academicianul a cărui experiență literară depășește 50 de ani.

„Nu și-a pierdut onoarea niciodată"

Amintiri frumoase despre *„unul dintre cei mai mari scriitori ai epocii contemporane"* are Săluc Horvat, care l-a cunoscut pe Augustin Buzura în anii 1956-1957, când desfășura activități în domeniul mineritului. Apoi, cei doi scriitori s-au reîntâlnit în perioada studenției și în vremurile în care Buzura lucra la revista clujeană „Tribuna". Legăturile au continuat și în perioada recentă, Buzura fiind unul dintre colaboratorii apropiați ai revistei „Nord Literar", care l-a și premiat, ca o recunoaștere a contribuției sale la literatura română. Profesorul Adrian Bota din Copalnic Mănăștur i-a zugrăvit în cuvinte un portret admirativ academicianului: *„Augustin Buzura nu și-a pierdut onoarea niciodată. Onoarea înseamnă, în ultimă instanță, integritate morală. A rămas mereu falnic ca un stejar, nu a cedat. Augustin Buzura este considerat de critica românească un maestru al prozei românești din a doua jumătate a secolului XX - începutul secolului XXI. El este un titan al prozei românești contemporane. Întotdeauna a luptat pentru adevăr, dreptate, respect și demnitate. Este un Om în adevăratul sens al cuvântului, care nu și-a uitat meleagurile natale"*. Printre invitații la eveniment s-a numărat și Zamfir Ciceu, președintele Consiliului Județean Maramureș, care s-a declarat un admirator atât al literaturii lui Augustin Buzura, cât și al omului Augustin Buzura, care rostește adevăruri incomode.

„Arta de a birui frica"

Moderatoarea evenimentului a fost Dana Buzura-Gagniuc, fiica surorii scriitorului, care a prezentat un curriculum vitae documentat și emoționant. Apoi, cei prezenți au avut ocazia să vizioneze filmul „Augustin Buzura - Arta de a birui frica", produs de TVR Cultural în urmă cu trei ani, cu sprijinul familiei scriitorului și al câtorva săteni care îl cunosc încă din copilărie. Director de imagine este Mihai Adrian Buzura, fiul academicianului. Filmul îl prezintă pe Augustin Buzura povestind, într-un interviu, principalele momente ale copilăriei și ale vieții sale de adult, cu personajele care i-au influențat biografia în mod major, cu pericolele înfruntate, cu diferitele gusturi ale fricii, dar și cu influența benefică a divinității, care l-a ajutat să își învingă temerile de fiecare dată și să meargă mai dreparte. Umbra morții atârnă peste multe clipe importante din viața copilului și a adultului Augustin Buzura, iar scriitorul a dezvoltat o filosofie proprie de acceptare a acesteia ca pe un moment firesc de trecere. Într-unul dintre momentele când Augustin Buzura filosofa pe marginea morții, o femeie din sală a exclamat admirativ: *„Ce înseamnă să fii un om deștept!"*. În rest, filmul a trezit tăceri meditative, dar și râsete din tot sufletul, atunci când bătrânii satului se descopereau pe ei înșiși în film ca martori ai copilăriei și ai tinereții viitorului scriitor.

„Nu trebuia să fii psiholog ca să-ți dai seama că va deveni cineva"

În final, foști colegi de școală ai lui Augustin Buzura, vecini și cunoscuți ai săi au rostit câteva cuvinte cu ocazia momentului aniversar. Ștefan Jula, în vârstă de 74 de ani, a spus: *„Trebuie să fim mândri că avem în Berința oameni de genul ăsta. El era dintr-o familie mai străbătută, dar cultura omului - asta contează foarte mult. Augustin Buzura este un exemplu în Berința. Unii nu l-ar crede niciodată, dar eu am venit cinci kilometri până aici, în sat, ca să aud ce a făcut el până acum"*. Medicul stomatolog Vili Hereș a declarat în fața audienței: *„Sunt mândru că sunt contemporan cu scriitorul Augustin Buzura. Nu trebuia să fii psiholog ca să-ți dai seama, încă de când era mic, că va deveni cineva. Îi doresc «La mulți ani!» cu sănătate multă, știu că are nevoie"*. Apoi, povestind un episod hazliu, când, împreună cu Buzura, au stins un foc folosindu-se de propriul aparat urinar, i-a urat scriitorului: *„Îi doresc să mai vină o dată să frigem aici slănină. De făcut focul, l-om face... nu știu cum l-om stinge!"*. Sătenii au felicitat, în final, organizatorii, pentru că *„această manifestare culturală la nivel de sat s-a ridicat nu mai jos de cum s-ar fi organizat la nivel de municipiu"*. După-amiaza s-a încheiat cu *„punctul 3"*, pentru care gospodinele din sat au adus pancove, plăcinte și cozonaci.

Maria Droc

Constantin CUBLEŞAN

ARHITECTURI MESIANICE

(Ovidiu Pecican)

Pe la începutul secolului trecut şi chiar la finele celuilalt, de dinainte, se teoretiza foarte mult formula literaturii (a teatrului) ca *felie de viaţă*. Adică, un soi de construcţie artistică în care să se recunoască realitatea în toată cruditatea formelor sale de manifestare. Acestei teorii i se ralia şi aceea a *finalului deschis*, în care autorul să nu ofere o încheiere a *poveştii* sale, pentru a putea fi continuată de imaginaţia cititorului (a spectatorului), ca mergând înainte precum viaţa însăşi, în general, totul rămânând deci la opţiunea cititorului (a spectatorului) pentru a-şi putea compune însuşi deznodământul conflictului din paginile tocmai sfârşite, după propria logică a unei posibile soluţionări, fericite sau nu, a dramei (comediei) în care erau implicaţi eroii. S-a creat astfel o întreagă literatură de această manieră, care, sub o altă formă de teoretizare, a revenit în suportul operelor literare de la finele veacului nu de mult încheiat şi continuând, cel puţin la noi, cu brio, sub eticheta postmodernismului. În această cheie – generoasă de altfel, incitantă nu mai puţin – îşi construieşte Ovidiu Pecican romanul ***Arhitecturi mesianice*** (Editura Charmides, Bistriţa, 2012). Cadrele romanului sunt nominalizate, fără niciun fel de echivoc, în Clujul anilor de imediat după '89 (*„Clujul cu nouăsprezece universităţi – publice şi private"*), autorul angajându-se în succinte, dar exacte descrieri ale oraşului, ale unor părţi din acesta, locuri şi întâmplări nu greu de recunoscut, ele fiind consemnate chiar cu precizie, oarecum reportericească (vezi, de pildă, comentariul privitor la construirea supermarchetului Iulius Moll etc.). Se dovedeşte a fi astfel un roman al realităţilor palpabile, în care ficţiunea se introduce oarecum adiacent, dând loc de meditaţie şi de interpretare dincolo de ceea ce se vede nemijlocit.

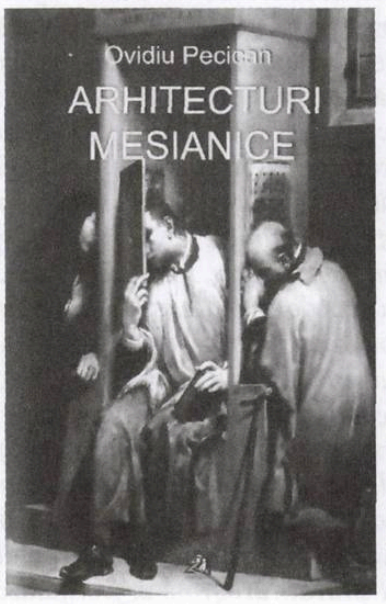

Eroul este un preot greco-catolic (*„sunt celib"*), Laurenţiu Gomboş, care slujeşte în Catedrala „Schimbarea la Faţă", unde este căutat mereu (dar şi acasă, la telefon, de asemenea) de diverse persoane, pentru spovedanie ori pur şi simplu pentru un sfat (*„am venit la dumneavoastră cu o problemă"*), el fiind cunoscut şi recunoscut ca un om de o mare calitate morală. Şi, chiar dacă păstrarea tainei spovedaniei este una dintre cele mai stricte obligaţii ale oricărui preot, Ovidiu Pecican nu ezită a lua asupra sa divulgarea mărturisirilor acestor indivizi, el relatând, cu o perspectivă de dinafară, dialogul ce are loc între cei doi ce stau de o parte şi de alta a *„grătarului de lemn al confesionalului"*. Se alcătuieşte astfel o suită de *fişe* biografice, diverse ca ilustrare a individualităţilor umane, întrucât cei ce vin la spovedanie (*„vreau se spovedesc... vezut la dumnevoastra om bun..."*) nu sunt numai greco-catolicii, enoriaşii de la Catedrală, ci tot felul de credincioşi (sau mai puţin credincioşi: *„n-am venit să vă văd pentru a cere iertarea păcatelor, Doamne iartă-mă /.../eu nu la biserică am venit"*), de felurite confesiuni, aşa încât în subsidiarul atitudinilor părintelui Gombos trebuie să descoperim un ecumenic.

Mărturisirile acestea au dramatismul lor, deopotrivă cu farmecul divulgării unor întâmplări insolite, sau hazul unor expresii libere, folosite fără perdea, fără jenă (*„să nu-mi vorbeşti mie de curvie şi preacurvie... Eu fac ce fac din inimă şi pentru familia mea /.../ Păi dacă îmi vei spune dumneata că eu cad sub semnul curviei ori a preacurviei, iar ăia nu, n-oi mai crede nimic din ce spui nici dumneata, nici toată biserica"*), ori vulgaritatea unor relatări de viaţă trivială, execrabile (*„- Mă duc după pomi – anunţă Jovan./- Ce vrei acolo? Te poţi pişa şi aici – zise Bratko./- Nu vreau să mă piş. Mă duc să mă cac./ - Cacă-te – zise celălalt"*) ş.a.m.d. E un păienjeniş de întâmplări în care părintele Gomboş este antrenat, nu atât teoreticeşte, cât mai ales în latura practică a chemării sale preoţeşti (*„Se simţea în primul rând un preot practician, nu un teolog, îi intrase oarecum în sânge ideea că trebuia să asiste turma chiar şi atunci când avea îndoieli sau ezita, chiar şi când nu înţelegea exact ce se petrece, ghidându-se cât putea de mult după credinţă"*), pe fundalul unui conflict activat, între greco-catolici şi ortodocşi, cu acte de violenţă chiar, din partea fanaticilor ambelor părţi. Dar nu acesta este mobilul intrigii romanului. Ci drama... morală, în cele din urmă, a acestui slujitor devotat al bisericii.

Toate episoadele faptice aluvionare în desfăşurarea naraţiunii au tâlcul lor, ce implică biografia părintelui Gomboş. Un tânăr se vrea consiliat şi chiar ajutat pentru a putea deveni cadru activ în Serviciul de Informaţii – *„Nu la Şcoala de Poliţie, ci la S.R.I"*, explică tânărul Stregulea; un fost terorist în regimul trecut – *„am dat ordin să se ucidă. Şi nu doar odată"* – aflat acum în metastază, îi cere un canon de ispăşire a păcatelor: *„acum, cât mai am timp de stat pe lumea asta, să nu ajung cu povara asta asupra mea în faţa Scaunului Ceresc"*, reacţionează cu violenţă atunci când preotul îi cere să se mărturisească public, în biserică, pentru toate cele săvârşite: *„Ce sfat îmi dai, popo? Băgăm în voi bani pe toate căile, să vă reparaţi lăcaşul, să aveţi pentru cantina săracilor, să faceţi şi să dregeţi. Iar când venim la voi, sfatul e (...) 'Reaţi ai dracu' să fiţi, popi nesimţiţi!"*; o femeie care, căutându-şi de lucru prin Olanda, ajunge să fie obligată a se prostitua, iar la întoarcere trăieşte coşmarul ratării sale în plan moral, mai ales: *„părinte nu păcatele trupeşti mă dor pe mine, ci altceva. Mi-am ucis copilul în pântec, asta mă doare (...) Că nici nu mai ştiu de câte ori am curmat viaţa care stătea să se înfiripe în mine, Doamne, iartă-mă..."*; un bărbat care credea despre sine că este un om întreg a fost părăsit de soţie şi, căsătorindu-se de-a doua oară, află că femeia asta e o depravată (*„mi-am pus-o cu toţi bagabonţii"*), acum simţindu-se cu totul distrus; un tânăr, care a participat la ororile războiului din fosta Iugoslavie, are coşmaruri (*„Am probleme cu amintirile /.../ Am ajuns să mă absoarbă gândurile în asemenea hal, încât nu prea mai am eu mult somn, părinte"*), dar e şi îndoit în faptul iertării păcatelor: *„La ce-am făcut eu, numai Isus poate decide... Dacă există..."* Etc.

Părintele Laurenţiu Gomboş pare a ilustra întru totul figura prelatului de vocaţie, a omului integru, care, deşi nu are o prezenţă deosebită în public (*„Avea o figură mai mult lunguiaţă decât lată, în timpul mersului pe stradă sau al activităţilor socotite rutiniere părând aproape opacă, anodină, lipsită de relief. Totuşi, pometii lui înalţi, ochii albaştri cenuşii, dobândind nuanţe de verde în anumite împrejurări, nasul drept care devenea <vertical> atunci când restul trăsăturilor se umplea de o anume concentrare, obţineau brusc identitate de câte ori omul era <prezent>; ori în timpul unei convorbiri cu inşi întâlniţi anume sau întâmplător, ori atunci când slujea în biserică sau le ţinea o predică laicilor, indiferent unde s-ar fi petrecut asta. Părea să aibă o capacitate specială de a se mobiliza de câte ori se afla în prezenţa nemijlocită a vreunei persoane, retrăgându-se îndărătul unei cortine şi abordând un aer anonim de fiecare dată când recădea în solitudine"*), se impune prin puterea sa de înstăpânire, prin echilibru, a spiritului uman creştin de obşte. Iată însă că într-una din aceste zile (romanul se desfăşoară la finele lunii februarie 2008) este căutat de un tânăr venit dintr-o altă localitate, din Arad, care îi solicită o întrevedere, pacienţa unei confesări, detaliindu-şi în faţa lui viaţa dramatică pe care a dus-o până în acele momente, impresionându-şi profund confesorul. O stare de nelinişte apasă relaţia ce se stabileşte între cei doi, tulburându-l emoţional pe Laurenţiu Gomboş. Şi nu degeaba. El află astfel, în cele din urmă, că acest tânăr este fiul său, conceput într-o relaţie ilicită de tinereţe, căruia niciodată însă nu i-a acordat, mai apoi, vreo atenţie, lipsindu-se de orice responsabilitate în privinţa-i (*„tatăl unui fiu de care nu ştiuse nimic, pe care nici nu-l avea"*). Adevărul este rostit cu destulă brutalitate, chiar cu un anume cinism: *„– Copiii nu apar din seminţe purtate de vânt, tată! – rânji sarcastic. – Tu nu m-ai întrebat dacă vreau să mă nasc în lumea asta infectă, iar eu nu te-am întrebat dacă vrei sau nu copii, asta e, n-avem ce face..."* Monumentul de moralitate pe care îl întruchipa preotul greco-catolic pare dintr-o dată să se clatine. *„Enigmatic pentru unii, acesta nu avea niciun secret major în viziunea lui. Era vorba doar de împlinirea voinţei divine: legea iubirii şi a dăruirii. Ce golgotă, chiar şi pentru cei mai frecvenţi credincioşi şi iubitori ai oamenilor!... Să fi fost la îndemână, omul însuşi ar fi descoperit iubirea, dăruind mereu, mulţumindu-se cu puţin, în ordinea lumii, acceptând tot ce îi revenea, însă rămânând atent, subjugat chiar, numai de iradierea divină, de lumina interioară"*. Se insinuează aici un anume proces de conştiinţă, pe care Ovidiu Pecican îl proiectează, oarecum dostoievskian, pe canavaua evenimentelor sociale ale unui timp convulsionat istoric (Se comentează chiar în marginea romanului ***Fraţii Karamazov***) lăsând însă totul, în final, într-un suspans pe care, didactic vorbind, ar fi fost de prisos să-l... rezolve. N-au decât cititorii să presupună ce vor în legătură cu felul în care va evolua relaţia aceasta dintre tată şi fiu, ivită brusc, pentru a pune semne de întrebare fundamentale asupra oricărui destin. Sau, poate, de aici va porni continuarea unui alt roman pe care Ovidiu Pecican l-ar putea scrie. Finalul e, oricum, deschis.

Fără a intenţiona investigaţii în zonele abisale ale conştiinţelor, ba mai degrabă complăcându-se într-un soi de fals detectivism, Ovidiu Pecican scrie un roman alert, cu nenumărate acroşuri în aspectele publice ale Clujului, dând astfel o culoare pitorească unui segment de epocă postrevoluţionară, căruia ţine cu tot dinadinsul să-i probeze, printr-o fabulă literară, veridicitatea.

Viorica GLIGOR

FEȚELE ADEVĂRULUI

Despre dimensiunea morală a romanelor lui Augustin Buzura

(Urmare din pagina 8)

Intelectuali inadaptaţi, revoltaţi, medicii (Mihai Bogdan din ***Absenţii***, Ion Cristian din ***Orgolii***; Cassian Robert din ***Raport asupra singurătăţii***), ziariştii (Dan Toma din ***Feţele tăcerii***, Adrian Coman din ***Drumul cenuşii*** şi Matei Popa din ***Recviem pentru nebuni şi bestii***), profesorii (Iustin şi Ioana Olaru din ***Refugii***) îşi introspectează eşecurile, dramele. Coborând în subterana labirintică a fiinţei, sapă tunele spre inima adevărului trăit. Când se întorc spre realitatea din afară, demască laşitatea, ipocrizia, parvenitismul, corupţia, abjecţia morală, abuzurile puterii.

Prin romanele sale insurgente, Augustin Buzura a închinat un recviem nebunilor sublimi, care s-au aşezat de-a curmezişul Istoriei şi au preluat asupra lor povara existenţei. În confruntarea cu religia ticăloşiei şi a compromisurilor, ridicată la rang de valoare supremă, ei au fost, în egală măsură, învinşi şi învingători. Prozatorul a elogiat nebunia exemplară a celor care nu şi-au pierdut reperele identitare. Lupta lor donquijotescă împotriva forţei malefice, bestiale a comunismului, generatoare de traume individuale şi colective. *„Dosare de mărturii"* despre condiţia umană, confesiunile protagoniştilor recompun imaginea simbolică a fiinţei care nu poate trăi oricum şi se răzvrăteşte împotriva condiţiei de victimă, împotriva propriei decăderi. Valorile pe care le creditează eroii (iubirea, prietenia, demnitatea, libertatea, adevărul) sunt valabile oriunde şi oricând. Ele dau sens vieţii noastre, ne definesc umanitatea.

Indiscutabil, proza lui Augustin Buzura a câştigat pariul cu timpul şi s-a statornicit în contemporaneitate ca o meditaţie profundă despre rostul omului în lume. Fapt cu atât mai evident în ***Raport asupra singurătăţii***. Obsedanta temă de reflecţie din romanele publicate înainte de 1989 - relaţia individului cu Istoria - a fost pusă în paranteză. Alienarea, dragostea, singurătatea, eşecul au rămas dominante ale discursului narativ. Totuşi, evadarea din chingile contextului social şi politic nefast rămâne discutabilă, de vreme ce refugiile vitale (iubirea, prietenia, familia) s-au dovedit, la o analiză mai profundă, nişte paleative. Valori destrămate de maladiile spirituale ale societăţii contemporane. În miezul ultimei cărţi se află drama existenţială a omului dintotdeauna. Confruntarea lui cu timpul, bătrâneţea, boala, singurătatea şi finitudinea. Un alt tip de uzură decât cea provocată de „teroarea istoriei". Câmpul de investigaţie este lărgit. Tragismul fiinţei condamnate la destrămare este axa care structurează introspecţiile protagonistului. Remarcabilă se dovedeşte, şi de această dată, capacitatea scriitorului de a radiografia psihologia victimei, angajate în încleştarea cu cei mai necruţători duşmani – timpul şi moartea. Conştientă de propriile limite, dar nemântuită de revoltă. Cutremurată de iminenţa sfârşitului, dar verticală prin puterea de a-şi privi în faţă înfrângerea. Mai mult decât oricare alt roman scris de Augustin Buzura, ***Raport asupra singurătăţii*** este centrat pe tema confruntării cu inexorabilul. Oglindiri ale fiinţării sunt atât criza identitară a protagonistului, cât şi lupta lui încrâncenată de a-şi ţine în frâu stările negative, induse de ameninţarea neantului. Credinţa, iubirea şi scrisul, armele la care recurge, relevă năzuinţa dintotdeauna a sufletului de a se vindeca de suferinţa efemerităţii.

Convingerea mea este că scriitorul a reuşit, prin întreaga sa operă romanescă, să mediteze asupra unor probleme majore: destinul, dragostea, libertatea, moartea. Să pună întrebări fundamentale referitoare la şansele omului de a-şi salva identitatea sub presiunea istoriei, a timpului şi a finitudinii. Emblematică rămâne imaginea luptătorului, a intelectualului sfâşiat de contradicţia dintre aspiraţia idealului şi imposibilitatea împlinirii lui. Un portret sintetic al eroilor lui Buzura a fost realizat de criticul literar Cornel Ungureanu: *„Inteligenţe în fierbere..., aflaţi în luptă cu imposibilul, cavaleri ai unor bătălii ce trebuie purtate «sans peur et sans reproche», ei detestă, cu furie, cu energie, cu entuziasm adolescentin, spiritul tranzacţional, viaţa inertă, incapacitatea de a trăi sublim"* (***Proza românească de azi***, p. 530). Alienaţi de viaţă, prinşi în capcanele unor lupte procustiene, fără sorţi de izbândă, însetaţi de armonie, de iubire, adevăr şi dreptate, ei sunt noi înşine. Ipostaze ale obsesiilor, ale căutărilor şi ale eşecurilor noastre. Răfuiala lor cu absurdul, cu peticeala trăirii pe orizontală este şi a noastră. Imaginea realistă a epocii contemporane este recompusă din drame colective şi individuale, din tablouri sociale şi de moravuri, din mişcările contorsionate ale istoriei. Toate acestea reflectă personalitatea scindată, antitetică a lumii în care trăim. Aspiraţiile şi obsesiile, căderile şi neîmplinirile ei.

*Ediţie americană din poetul Ovidiu (I)**

Şederea periodică şi temporară în California m-a îndemnat să cunosc câte ceva şi despre felul în care literatura antică europeană, greacă şi latină, e promovată în vastul peisaj cultural nord-american. Reperul inerent şi accesibil pentru educaţia românilor este, după cum îndeobşte se ştie, numele poetului Ovidiu, exilat din Roma la Tomis, pe malul Pontului Euxin, unde a şi murit de altfel, nu înainte însă de a scrie celebrele poeme ***Tristele*** şi ***Ponticele***. Soarta de exilat pe viaţă îşi are însă explicaţia în scrierea şi în propagarea la Roma a lucrării ***Ars amandi***, despre care s-a iscat acuzaţia că ar contribui, precum filosofia socratică în Atena, la coruperea tinerilor. Aşa am dat peste o carte, în ediţie americană, a controversatei lucrări ovidiene ***Ars amandi***, pe care am adus-o în România, la Baia Mare, şi am dat-o la doi specialişti în materie, cunoscători avizaţi de latină şi de engleză. Ei sunt Augusta Buteanu şi Ana Olos, ale căror comentarii le publicăm alăturat, spre satisfacţia celor interesaţi ca şi noi de soarta poetului Ovidiu cu a sa operă ***Ars amandi***, în context american şi global contemporan. **Augustin COZMUŢA**

Ana OLOS

ARS AMATORIA ŞI *REMEDIA AMORIS* DE OVIDIU, ÎN AMERICA ŞI LA NOI

Primesc cu dedicaţie, adusă de dincolo de ocean, o selecţie din două opere ale lui Ovidiu şi, ca orice carte-cadou, îmi stârneşte curiozitatea. Dar, de data asta, şi nostalgia anilor când o excelentă profesoară de liceu ne învăţa arta de a iubi cultura latină şi greacă.

Publicată pentru prima oară în 1952 şi reluată în ediţii succesive, chiar şi după dispariţia profesorului de limbi clasice Graves Haydon Thompson (1907-2003)[1], cartea cu selecţiile sale din ***Ars amatoria*** şi ***Remedia amoris*** de Ovidiu este recomandată studenţilor americani, îndemnându-i la lectură în limba care se preda încă din perioada colonială, conform tradiţiei moştenite de pe continent, dar apreciată şi de cei care au întemeiat republica americană.

Profesorul Thompson, originar din Charleston, orăşel din Virginia de Vest, era un împătimit admirator al lui „Ovid" (conform prescurtării din engleză) şi, cum se vede din ilustraţiile care deschid volumul, chiar a făcut un pelerinaj la Constanţa (probabil cu prilejul unuia din congresele ovidiene) şi a depus, drept omagiu, un buchet de flori de câmp la monumentul poetului exilat la Tomis. A mai inclus în carte şi o reproducere după bustul poetului şi, drept *captatio benevolentiae,* versurile-testament ale poetului latin[2].

De ce oare a ales profesorul american din opera lui Ovidiu tocmai ***Ars amatoria*** şi ***Remedia amoris***? Pe lângă faptul evident că iubirea e o temă eternă şi una din preocupările prioritare ale vârstei pentru student, profesorul Thompson considera că ***Ars amatoria***, la fel cu ***De rerum natura*** (***Despre natura lucrurilor***) a lui Lucreţiu, este o operă didactică şi, prin urmare, studenţii de azi pot încă învăţa de la poetul latin nu numai despre arta de a iubi, ci şi despre cum se poate lecui dezamăgirea din dragoste. De altfel, profesorul era convins că anumite valori cultivate de antichitatea latină sunt valabile şi pentru societatea modernă. Astfel că, la o aniversare a colegiului unde preda, îi îndemna pe studenţi să-şi amintească de vechile virtuţi romane, precum: *gravitatea*, *simplitatea* şi *pietatea* şi le recomanda, ca cea mai actuală, *loialitatea*, faţă de cei cu care se asociază, fie ele instituţii, organizaţii, parteneri de afaceri sau cei din familie şi, desigur, faţă de Dumnezeu.

Cartea de selecţii e menită să-l „seducă" şi pe studentul comod (să nu zicem „leneş"), autorul oferindu-i mai întâi motivaţia pentru lectură prin temă şi textele introductive, mai apoi înlesnindu-i înţelegerea textului original prin „trei într-una": 1. scurte rezumate ale fragmentelor omise (uneori şi din raţiuni de pudoare faţă de limbajul prea direct, obişnuit pe vremea lui Ovidiu); 2. comentarii amănunţite la subsolul paginii; 3. vocabularul pliat de la sfârşitul volumului, cu cuvintele ce apar de mai mult de zece ori în texte, suplinind nevoia de dicţionar.

Pentru cei care predau limbile antice, dar şi pentru cei care au antologat texte moderne, modul în care şi-a conceput profesorul Thompson cartea cu selecţiile din Ovidiu nu e ceva neobişnuit, deşi poate constitui un exemplu prin temeinicia caracterului ei didactic.

Drept termen de comparaţie am ales (şi nu la întâmplare!) o carte aflată în fondul documentar al bibliotecii „Petre Dulfu" din Baia Mare, „excerptele" din ***Tristia*** şi ***Pontica***, pentru lectura „cursorie" a elevilor din clasa a VI-a liceală („Cartea românească", 1929), purtând semnăturile lui G. Popa-Lisseanu, membru corespondent al Academiei, şi ale profesorilor universitari Cezar Papacostea şi Iuliu Valori. Din „Prefaţă" aflăm că apariţia cărţii se datorează modificărilor din Programa analitică, acordându-se o mai mare pondere studiului operei lui Ovidiu care, *„deşi nu e un poet de geniu ca Virgiliu şi Horaţiu"*, e important prin cele două scrieri *„mai ales din punct de vedere naţional românesc"* – ***Tristia*** şi ***Pontica*** – datorită cărora devine *„un poet al ţării noastre"*. Recunoscându-se măiestria „tehnică" a lui Ovidiu, în „Adaos"-ul urmând textelor inspirate de exilul tomitan sunt incluse fragmente din ***Fasti***, ***Amores*** şi ***Metamorfoze***. ***Ars amatoria***, amintită doar în lista de opere, e prezentată ca având *„un fond cu totul imoral"*, iar ***Remedia amoris*** ca o simplă retractare (palinodie) a celor scrise în volumul precedent. Ca şi la profesorul american, fiecare din „excerpte" e precedat de un rezumat al conţinutului elegiei, urmând apoi textul original şi comentariile.

Dacă alegerea operelor lui Ovidiu din care se publicau selecţii în Statele Unite şi în România nu cere alte observaţii, ceea ce surprinde comparând cele două cărţi este, în primul rând, numărul redus de comentarii în cea destinată lecturii suplimentare a liceenilor români interbelici. Explicaţia este, fără îndoială, importanţa acordată limbii latine în liceele teoretice în acea perioadă, numărul de ore permiţând timp destul învăţării ei temeinice în clasă. Modificarea Programei şcolare, în sensul augmentării interesului pentru opera lui Ovidiu, se cere asociată cu momentul istoric. În 1927 se împlineau cincizeci de ani de la Războiul de Independenţă şi în 1928 se aniversa un deceniu de la întregirea ţării. Iar după moartea Regelui Ferdinand, perioada regenţei era propice reamintirii latinităţii neamului. Ministrul Instrucţiunii Publice din acea vreme era liberalul dr. Constantin I. Angelescu, un reformator al şcolii româneşti, în tradiţia lui Spiru Haret, care reintrodusese examenul de bacalureat în 1925, având deviza, de luat în seamă şi astăzi, *„Şcoală cât mai multă! Şcoală cât mai bună! Şcoală cât mai românească!"*[3].

A mai atras atenţia asupra poetului exilat la Tomis şi cincantenarul Dobrogei (1927). Acestui eveniment îşi dedica profesorul constănţean Carol Blum, de la Liceul „Mircea cel Bătrân", cartea sa, remarcabil documentată, despre „cauzele relegării" sau ale „internării" lui Ovidiu la Tomis[4], numind Dobrogea, cu patos patriotic, *„binecuvântat petec de pământ al întregitei noastre patrii"*.

Cei interesaţi de „creşterea şi descreşterea" interesului faţă de opera lui Ovidiu au remarcat poate că în ultima vreme editurile preferă ***Arta iubirii***[5] faţă de cele două opere ce-l făceau pe Ovidiu poet naţional. Mai e nevoie să explicăm de ce? Dar mai mult decât destinul traducerilor din opera lui Ovidiu ar trebui să ne intereseze soarta predării limbii latine în şcolile şi în universităţile noastre, la fel ca şi a altor umanioare...

Personal, am avut privilegiul (chiar dacă ciuntit de importatul sistem scurt, sovietic) de a absolvi cursurile unuia din cele cinci licee clasice din ţară. Distinsa noastră profesoară de latină şi greacă, doamna Maria Pârlog, preferase şi ea să ne vorbească mai mult despre ***Tristia*** şi ***Pontica*** şi mai puţin despre arta amorului. Iar mai târziu am gustat ironia subversivă a grupării „ars amatoria" în contextul încurajării amatorismului în artă. Cum însă la vârsta mea am depăşit şi arta, şi nevoia remediilor amorului, preferând leacurile pentru cord şi „reumă", încercarea de a descifra din nou texte în limba latină este un exerciţiu binevenit de întreţinere şi chiar de întinerire a minţii. Drept care mulţumesc din inimă celor care mi-au dăruit cartea profesorului american.

NOTE:

[1] Graves Haydon Thompson. ***Ovid. Selections from Ars Amatoria and Remedia Amoris***. Text, Commentary, Vocabulary. Bolchazy-Carducci Publishers, Inc., Wauconda, Illinois, 2005. Ediţia originală a fost publicată de Farmville Printing, Farmville Va., 1952.

[2] Mi se pare ciudat că profesorul Thompson omite să menţioneze autorul monumentului datând din 1887 – operă a italianului Ettore Ferrari – şi pe cel al remarcabilului bust din 1927, datorat lui Corneliu Medrea, al cărui original se află în parcul Kiseleff din Bucureşti.

[3] Vezi şi Gabriela C. Cristea. ***Reforma învăţământului. O perspectivă istorică 1864-1944***. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2001.

[4] Carol Blum. ***Cauzele relegării poetului roman P. Ovidius Naso la Tomis. Consideraţii juridice***. Institutul de Arte Grafice şi Editura „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, 1928 .

[5] V. Ovidiu, ***Arta iubirii***, Ed. Emia, Deva, 2002 sau ***Ovidiu. Arta iubirii***, Editura Gunivas, Chişinău, 2007.

* Eseul doamnei Augusta Stan Buteanu va apărea în nr. 10 (125), octombrie 2013

Cronica literară

Delia POP

CĂLĂTORESC, DECI EXIST

Desprinderea de un spaţiu dat, tentaţia necunoscutului, căutarea cifrului ideal, unic, care să ne armonizeze locul şi timpul sau, pur şi simplu, plecarea în lumea largă – iată câteva din elementele ce configurează în literatură tema călătoriei. O regăsim dintotdeauna, începând cu primele texte ale umanităţii. În vremurile noastre, se dovedeşte extrem de generoasă în semnificaţii şi deschisă către conexiuni cu tot mai multe domenii: o curtează artele, istoria, antropologia, gastronomia ş.a.m.d. În fiecare erou călător se cuibăresc ipostaze ale lui Ulise, reîncarnări ale unor foşti pelerini, iar fiinţele şi locurile ivite în cale devin tot atâtea instrumente de cunoaştere sau ocazii de punere la încercare şi de activare a unor comportamente.

Lăsând deoparte ficţiunea, observăm că individul contemporan poartă nealterată cu sine străvechea sămânţă a nomadismului. Ne mişcăm în permanenţă, cercetăm spaţii noi, ne asociem – chiar şi provizoriu – cu alţi călători. Consultăm hărţi şi ghiduri turistice, zapăm, rătăcim pe Google.

Nu contează încotro ne îndreptăm. Sau ceea ce ne aşteaptă.

Important e să ne mişcăm, să ne simţim liberi.

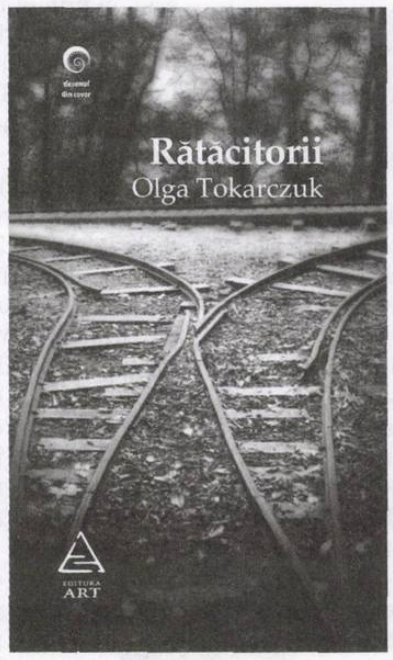

Despre călătorie şi despre călători scrie şi Olga Tokarczuk în romanul ***Rătăcitorii***, apărut în versiune românească (semnată de Cristina Godun) la Editura Art anul trecut. Este a unsprezecea carte a autoarei şi ultima tradusă la noi, fiind precedată de romanele ***Călătoria oamenilor Cărţii*** şi ***Străveacul şi alte vremi***, scoase de Polirom în 2001, respectiv în 2002. Volumul a obţinut o serie de premii importante şi a beneficiat deja de traduceri în numeroase limbi, situând-o pe Olga Tokarczuk printre cei mai valoroşi prozatori polonezi contemporani.

Tema fundamentală a romanului, condiţia umană în continuă mişcare, cunoaşte de astă dată interferenţe cu teme precum corpul (viu sau conservat/plastifiat), timpul, moartea, scrisul, abordate în manieră postmodernă, cu ecouri dinspre psihologie, religie, filozofie, mitologie, muzeografie, cartografie ş.a.

Apartenenţa la specia romanescă, propusă de autoarea însăşi, derutează cititorul obişnuit. Primele pagini ale cărţii cuprind însemnări cu tentă autobiografică, ce promit o lectură coerentă şi confortabilă. Facem cunoştinţă cu o naratoare, ce evocă subiectiv, în respiraţii scurte, episoade din viaţa ei şi a părinţilor. După vreo nouă pagini găsim însă reprodusă o veche hartă hidrografică, redactată în limba germană; la pagina unsprezece, autoportretul personajului narator e completat cu detalii fiziologice „inutile", pe care cititorul le-ar parcurge iute, lipsit de remuşcări (*„Hemoglobina – 12,7. Leucocitele – 4,5. Hematocritul – 41,6. Trombocitele – 228. Colesterolul – 204"* etc.). Mai încolo sunt trecute în revistă câteva ocupaţii pasagere încercate de-a lungul timpului (chelneriţă, cameristă, garderobieră, pedagog, consultant în dezintoxicare, bibliotecar); urmează un flashback înfăţişând anii de studenţie din Varşovia, în domeniul psihologiei (din nou, referire autobiografică); pe acelaşi ecran, cursorul alunecă apoi la mecanismele şi la capcanele psihicului, intercalate cu opinii vizavi de preocupările literare ale protagonistei sau referitoare la sindroamele studiate de psihologia călătoriei. La pagina 26, după reproducerea unui fragment din ***...Mărturisiri(le) şi anateme(le)*** lui Emil Cioran, episodul confesiv, legitimat ca real, ne scapă printre degete pentru a face loc poveştii despre un oarecare Kunicki (polonez), ale cărui soţie şi copil dispăruseră în timpul unei călătorii prin Croaţia. Istoria aceasta e întreruptă la rândul ei, pe neaşteptate, pentru două fragmente aparent fără nicio legătură cu relatările anterioare, intitulate ***Benedictus, qui venit*** şi ***Panopticum***. Asemenea celor cinci ochi ai albinei, care, prin intermediul omatiilor, văd numai instantanee disparate, camera de filmat a naratoarei înregistrează, aşadar, tot felul de imagini şi de informaţii individuale, aflate într-un flux neîntrerupt, care aşteaptă să fie rânduite într-un ansamblu unitar.

Întregul volum continuă în aceeaşi manieră, ineditul colajului trădând o sensibilitate aparte şi un crez artistic singular: *„mă simt atrasă de orice este deteriorat, imperfect, infirm, crăpat. Mă interesează formele mediocre, erorile din opera creaţiei, fundăturile. Ceea ce trebuia să se dezvolte, dar, din cine ştie ce pricini, a rămas involuat; sau dimpotrivă – care a depăşit cu mult planul iniţial. Tot ceea ce se abate de la normă, ce este prea mic sau prea mare, abundent sau incomplet, monstruos şi respingător. Formele care nu respectă simetria, care se multiplică, cresc pe margini, îmbobocesc sau, dimpotrivă, reduc multitudinea la unicitate"* (p. 20).

Cum nu avem de-a face cu *„o carte-tartină – de înghiţit dintr-o dată, pe nemestecate"* (p. 16), reluarea lecturii poate oferi satisfacţii surprinzătoare. Printre alveolele narative (majoritatea, văduvite de început şi de sfârşit) îşi fac loc – parcă trăgând de timp, amânând la nesfârşit elementul-cheie - amintiri, note de călătorie, aforisme, scrisori din alte epoci, curiozităţi (lingvistice, anatomice, mitologice ş.a.m.d.), speculaţii filozofice, articole de dicţionar, reproduceri cartografice, rapoarte, consideraţii privind psihologia călătoriei, citate din alţi autori. Reale sau iluzorii, ele se mişcă brownian, asemenea frânturilor de gând, imposibil de îmblânzit. Naratoarea le selectează, după o grilă personală, dintre observaţiile şi impresiile generate de propriile călătorii, consemnându-le pe unde se nimereşte: *„Am învăţat să scriu în trenuri, hoteluri şi săli de aşteptare. Pe măsuţele rabatabile din avioane. Fac însemnări în timp ce mănânc, sub masă, sau la toaletă. Scriu în muzee pe scări, în cafenele, în maşina parcată pe marginea drumului. Fac notiţe pe bucăţele de hârtie, în agende, pe cărţi poştale, în palmă, pe şerveţele de hârtie, pe marginea filelor de carte"* (p. 21). Haosul lumii din afară, dar şi al celei dinăuntru este cercetat şi aşezat în cuvânt pe fragmente, zdrenţuit, refuzând aproape orice legătură cauză-efect (specifică romanului tradiţional): *„Lumea se vede numai pe bucăţi, iar alta nu există. Sunt momente, frânturi, configuraţii de moment care, odată ce au prins viaţă, încep imediat a se dezintegra"* (p. 172-173).

Pe măsură ce lectura înaintează, firele se leagă discret – căci *„constelaţia, şi nu secvenţa, este purtătoarea adevărului"* (p. 76) - şi îndeamnă cititorul să parcurgă din nou anumite pasaje, poate lipsite de miez la o lectură de suprafaţă. Pot fi cercetate cu alţi ochi, de pildă, filozofia (incipientă) de viaţă a adolescentei, schiţată în primele pagini (*„fixând cu privirea apa, mi-am dat seama că [...] e mai nobilă schimbarea decât statornicia; că tot ce e nemişcat va fi supus degradării, degenerării şi se va preschimba în praf şi pulbere, în timp ce tot ce se află în mişcare va dura chiar şi o eternitate"* – p. 7), textele reclamelor de prin oraşele-aeroporturi (ex. *„Realitatea înseamnă mobilitate"*) ori setea de a călători a protagonistei (*„Nu-mi trag seva din pământ, sunt un anti-Anteu. Eu îmi trag energia din mişcare – din zgâlţâitul autobuzelor, din huruitul avioanelor, din legănatul bacurilor şi al trenurilor"* – p. 11).

Iar după ce ajungem la povestea Annuşkăi – adică dincolo de pagina 200, în prelungirea unor consideraţii misticopsihologice despre iad – se lămureşte şi titlul cărţii, schimbându-se totodată centrul ei de greutate. Nuclee precum aventura lui Kunicki, povestea pitorescului marinar Eric şi a altor hoinari (Frederik Ruysch, Mole Blau şi Filip Verheyen călătoresc şi ei, însă în profunzimile corpului omenesc) trec provizoriu pe plan secundar, spre a face loc adevăraţilor oameni

Nagy Oszkár

ai drumului, urmaşi ai unei secte religioase din Rusia secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea.

Într-un miniinterviu acordat lui Mircea Laszlo („Echinox", mai 2013), referindu-se la documentarea pentru roman, Olga Tokarczuk menţionează, printre altele, o călătorie la Moscova, împreună cu un expert polonez în filozofia religiilor. De la acesta a aflat că în metroul moscovit mai circulă şi azi „rătăcitori", chiar dacă motivele ce au provocat iniţial fuga/nomadismul ca formă de protest nu mai sunt valabile. Astfel, dacă exodul credincioşilor de rit vechi (denumiţi şi fugari, raskolnici, stavoveri, hoinari, nietovţi) se datora îndeosebi respingerii reformelor introduse cu forţa de patriarhul Nikon şi persecuţiilor suferite ca urmare a neascultării (privarea de drepturi sociale şi de libertatea confesională; uciderea prin spânzurare, înecare, schingiuire sau ardere), adepţii din zilele noastre ai sectei privesc imobilitatea, sedentarismul, dependenţa de rădăcini drept forme de încorsetare fizică şi spirituală, de încremenire în etichete, reguli, roluri, frustrări, nelinişti.

Călătoria reprezintă – din perspectiva rătăcitorilor – singura modalitate de eliberare, inclusiv din împietrirea definitivă: moartea. Crezul e superb formulat în roman prin vocea Annuşkăi în secvenţa intitulată ***Ce spunea pribeaga înfofolită*** (p. 245-247): *„Leagănă-te, mişcă-te, fugi. Numai aşa poţi scăpa. Cel care conduce lumea nu are putere asupra mişcării şi ştie că trupul nostru în mişcare este sacru, numai atunci când te mişti poţi scăpa din ghearele lui [...] Cine se opreşte pe loc încremeneşte, cine se opreşte va fi împuns ca o insectă într-un insectar, inima îi va fi străpunsă de un ac de lemn, mâinile şi picioarele vor fi găurite şi bătute în prag şi în grindă"*...

Pribegii din metrou alcătuiesc o comunitate distinctă, singura care se mişcă împotriva curentului (adică sunt „anormali", deci merită atenţia romancierei), în vreme ce *„restul oamenilor sunt ca un râu, un şuvoi, o apă care curge dintr-un loc în altul, formând vârtejuri şi valuri, dar fiecare din formele acestea este temporară, dispare şi râul uită de ele"* (p. 234). Povestea lor tulbură (autoarea mărturiseşte, în acelaşi interviu, că a petrecut trei zile călătorind prin subteranele Moscovei în căutarea actualilor rătăcitori, însă nu a reuşit să-i identifice) şi captează pe orbita ei simboluri, informaţii, secvenţe din întregul volum, armonizându-le şi sporindu-le semnificaţiile.

Iese acum şi mai mult în evidenţă un enunţ-laitmotiv, care cunoaşte şase apariţii aproape identice: *„Scopul pelerinajului îl reprezintă un alt pelerin"*. Naratoarea îmbracă fiecare hoinar într-o poveste, îi dă sens şi, totodată, îşi caută ea însăşi temei.

Văzut astfel, romanul ***Rătăcitorii*** este şi o încercare de a vedea lumea prin mintea călătorului care, desprinzându-se de ceea ce îl limitează, părăsind punctul zero, îşi construieşte ocazii de a se redescoperi prin ochii Celuilalt, ai Străinului. Dintr-o atare perspectivă, suntem de părere că autoarea lansează un pariu cititorului, demonstrându-i – prin originalitatea şi prin profunzimea abordării subiectului – că are încredere în competenţele de lectură ale acestuia. Îi permite să-şi creeze – „rătăcind" el însuşi prin carte – propriile corespondenţe, propriile dezlegări, propria versiune asupra fenomenului.

În plus, îl momeşte cu un talent literar de excepţie.

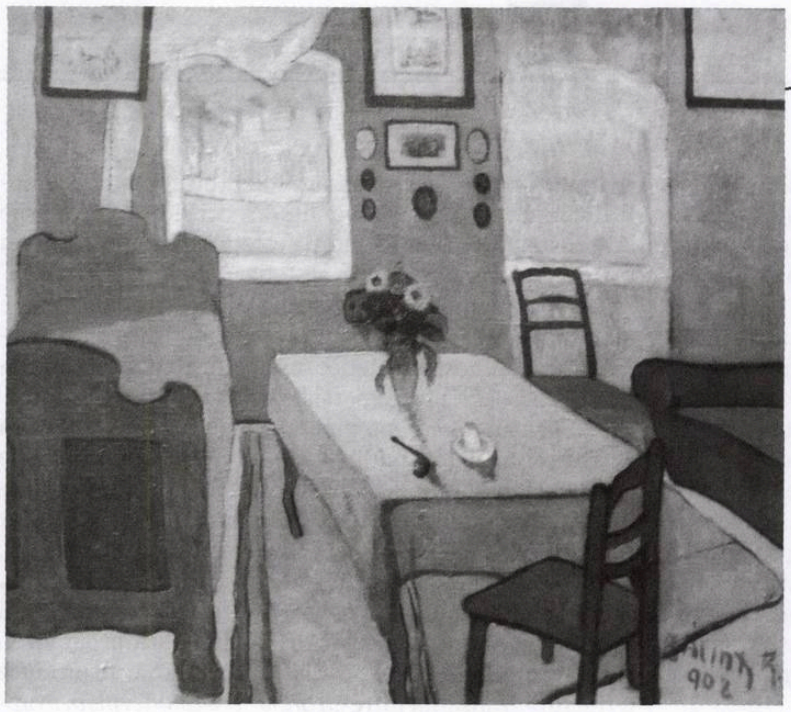

Rezső (Rudolf) Bálint

INTERVIU CU ILIE TUDOR ZEGREA, CERNĂUȚI

„Cine nu a fost în Maramureş nu a văzut România”

Mă preocupă de multă vreme românii din jurul României. La unii am fost la ei acasă. Alţii au devenit prieteni ai Maramureşului. Cu puţin timp în urmă, unul dintre ei, scriitorul şi jurnalistul Ilie Tudor Zegrea, a venit în Maramureş. Acest dialog face parte dintr-un reflex al nostru, de a ne mărturisi ori de câte ori ne întâlnim. Ilie Tudor Zegrea s-a născut la 3 iunie 1949, în satul Sinăuţii de Jos, în raionul Hliboca. A absolvit şcoala medie în Tereblecea şi Facultatea de Filologie (secţia de Limba şi literatura română) a Universităţii de Stat din Cernăuţi. A debutat cu versuri în 1963, în presa din Chişinău. În 1977 debutează editorial cu volumul ***Timpul Ierbilor*** (Ed. Carpaţi, Ujgorod). Ulterior a publicat mai multe volume de versuri. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Ucraina (1986), al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1993) şi al Uniunii Scriitorilor din România (1994). Membru fondator şi preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români din Cernăuţi. Redactor-şef al revistei scriitorilor români din Cernăuţi „Septentrion Literar”. Deţine numeroase premii acordate la festivaluri din Ucraina, România, Republica Moldova. În anul 2000 este distins de către Preşedinţia României cu Medalia jubiliară - **150 de ani de la naşterea lui Mihai Eminescu**, iar în 2009, cu **Insigna de merit** a Uniunii Naţionale a Scriitorilor din Ucraina. Este o voce auzită şi respectată în Bucovina de Nord. În vara aceasta, la Ocna Şugatag, am pus temelia prezentului dialog.

Gheorghe Pârja: ***Ilie Tudor Zegrea, ne cunoaştem din 1990, când am avut şansa, cu un grup de prieteni scriitori din Maramureş, să fim la Cernăuţi. De atunci schimbăm gânduri, ne ducem dorul, ne întâlnim. Ne punem întrebări şi ne răspundem. Îmi este dor de românii din Bucovina de Nord. Ce mai fac românii din Nordul Bucovinei?***

Ilie Tudor Zegrea: Românii o duc tot mai greu şi mai greu. Din ce cauză? Problemele cu care ne-am ciocnit în 1991, când Ucraina a devenit independentă. Noi am pierdut atunci posibilitatea de a procura cărţi în limba maternă, în Cernăuţi. Am pierdut posibilitatea de a ne mai abona la presa literară din Basarabia şi din România. Deci pentru intelectualii din Bucovina de Nord au început zile grele. Cu timpul am crezut că se va rezolva problema. De fiecare dată când ne întâlneam noi, reprezentanţii românilor, ai societăţilor de cultură românească din Cernăuţi cu şefii de la administraţie, abordam şi problema presei, a librăriilor. Spuneau: da, vom rezolva! Totul a rămas promisiune.

G.P.: ***Cum este astăzi?***

I.T.Z.: Astăzi situaţia este mult mai gravă. Din ce cauză? Fiindcă o mare parte a românilor sunt derutaţi. O altă parte sunt timoraţi, deoarece au ajuns până acolo că îşi dau copiii la şcolile ucrainene. Deci românii care au avut în 1991, la Cernăuţi, 96 de şcoli româneşti, dar româneşti cu toate obiectele predate în limba română, astăzi au sub şaptezeci de şcoli, în care o parte a obiectelor sunt predate în limba ucraineană. De aici reiese că situaţia noastră este mai proastă, este chiar dramatică. Unii părinţi îşi dau copiii la şcolile ucrainene, fiindcă în felul acesta ar avea perspective copiii lor. Eu nu înţeleg de ce spun ei că numai cei care ar învăţa la şcolile ucrainene ar avea viitor. Deoarece noi, care astăzi suntem şi scriitori, şi medici, profesori şi profesori universitari, savanţi, am absolvit în timpul Uniunii Sovietice şcolile naţionale. Moldoveneşti li se spunea, nu româneşti, dar învăţam în aceste şcoli româneşte, în limba română - în limba noastră maternă. Cine a avut dorinţă şi materie cenuşie a urmat studii superioare în limba rusă. Adică, dacă ar absolvi şcolile româneşti, nu ar avea posibilitatea să studieze în instituţii de învăţământ în limba ucraineană? Eu cred că este o invenţie a unora care vor să ducă procesul de deznaţionalizare a românilor din Ucraina la apogeu. Adică librărie nu-i, carte nu-i...

G.P.: ***Nu este o librărie românească în Cernăuţi?***

I.T.Z.: Nu există. În 1991 a fost închisă. Şi de atunci, iată, noi nu avem posibilitatea să cumpărăm o carte din România. Sau din Republica Moldova. Când

venim în România, ne mai procurăm o carte sau, cum ai făcut tu, prietenii ne dăruiesc ceva cărţi.

G.P.: ***Presa literară? Sau presa în limba română?***

I.T.Z.: Aceeaşi poveste. Presa românească, de orice fel, nu ajunge la Cernăuţi.

G.P.: ***Dar acolo, în Bucovina de Nord, există publicaţii în limba română. Când am fost eu, e adevărat, prin 1990, era un ziar „Zorile Bucovinei”.***

I.T.Z.: Presa editată la Cernăuţi are câteva nume: „Zorile Bucovinei”, „Libertatea cuvântului”, „Concordia”, dar au tiraje foarte mici. Nu doresc să critic, dar profilul acestor publicaţii nu ne reprezintă. Foarte multe din articole sunt luate de pe Internet. Sunt foarte puţine materiale despre lumea noastră de acolo. Singurul ziar care are un pic de libertate publicistică este „Zorile Bucovinei”. „Libertatea cuvântului” este dublura unui ziar ucrainean care a fost fondat de administraţia regională.

G.P.: ***În satele bucovinene care-i starea? În satul tău, Sinăuţii de Jos, din raionul Hliboca, unde am fost, ce mai fac oamenii?***

I.T.Z.: Cum să-ţi spun eu, deznaţionalizarea se face şi la nivel de localităţi. Când se organizează ceva, apoi numaidecât trebuie să fie acolo solii ucraineni. Ceea ce nu se făcea nici în timpul comunismului.

G.P.: ***Vă mai caută românii din România? Scriitori, ansambluri folclorice, cum a fost în 1990 Ansamblul „Mara”?***

I.T.Z.: Atunci a fost o perioadă când am fost purtaţi pe braţe de fraţii noştri din România. Veneau ansambluri folclorice, veneau senatori şi deputaţi, scriitori. Acum suntem uitaţi. Uneori foarte uitaţi. Când vine o delegaţie oficială, din judeţul Suceava să zicem, se întâlnesc şefii. Ce mai fac românii din zona Cernăuţi nu-i prea interesează. Înainte se întâlneau cu reprezentanţii intelectualităţii, chiar cu ţărani. Stăteau de vorbă. Din păcate, nu se mai întâmplă aşa ceva.

G.P.: ***Lipsa de întâlniri mai frecvente între ţară şi Bucovina de Nord o fi din cauza sărăciei, a crizei?***

I.T.Z.: Nu este vorba de sărăcie. Mai degrabă o sărăcie sufletească, spirituală, aş zice. Un întreprinzător din Suceava ar putea găsi douăzeci de litri de benzină, până la Cernăuţi şi înapoi. Dar nu-i mai interesează. Nu-i mai doare sufletul pentru românii de dincolo de gardul cu sârmă ghimpată. Este un lucru care ne doare.

G.P.: ***Guvernul României are un reprezentant care se ocupă de românii de pretutindeni. Vă ajută cu ceva?***

I.T.Z.: Îi ajută, dar nu pe toţi. Eu am mai vorbit despre chestia asta. Revista „Septentrion literar” din regiunea Cernăuţi, unica revistă literară care a reapărut după 1944. Când au venit ruşii a doua oară au închis toate redacţiile revistelor literare româneşti şi cu mare greutate s-a înregistrat această publicaţie. După 1990 revista a apărut cu sprijinul Uniunii Scriitorilor din România, o perioadă. Mai ales când a condus Uniunea Laurenţiu Ulici, care a fost un om de o deschidere culturală excepţională. După aceea ne-am adresat Departamentului pentru românii de pretutindeni. Am primit sprijin pentru patru numere pe an şi eram mulţumiţi. Aveam unde publica scriitorii din Cernăuţi, mai ales cei tineri. În ultimii cinci ani nu am mai primit sprijin. Anul acesta se anunţă veşti mai bune în această privinţă.

G.P.: ***Autorităţile ucrainene nu dau semne de sprijin?***

I.T.Z.: Nu, nu ne sprijină. Societatea Scriitorilor Români din Cernăuţi nu are sediu. Sediul societăţii este în casa mea.

G.P.: ***Ai pomenit de Societatea Scriitorilor Români din Cernăuţi; spune-mi câteva nume.***

I.T.Z.: Mircea Lutic, personalitate marcantă a scrisului românesc. Simion Gociu, Vasile Tărâţeanu. Apoi mai tinerii Dumitru Mintencu, Gheorghe Ungureanu, Doina Bojescu, Marin Gherman şi Grigore Gherman (sunt verişori). Îi îndemn să fie mai insistenţi, pentru a răzbate în revistele din România.

G.P.: ***Ilie, constat că, deşi nu suntem străini unii de alţii, nu ne prea cunoaştem frământările care ne unesc. Întâlnirile noastre sunt întâmplătoare. Nu avem un calendar mai consecvent, nu ne ştim creaţiile. Autorii din Cernăuţi sunt bineveniţi în Maramureş, în ziarul nostru, în revista „Nord Literar”. Să nu uităm că Lucian Blaga a publicat la Cernăuţi.***

I.T.Z.: Eu vreau să-ţi spun un lucru care conţine un paradox. Dacă baţi oraşele bucovinene din România, nu vei găsi cărţile scriitorilor din Suceava. I-am spus unui librar că nu-i bine. Atunci, ce să mai vorbim de Cernăuţi? Nu se mai cunosc autorii nici între ei. Este cumplit. Se mizează pe internet. Eu nu cred că internetul va scoate cartea din circuit. Trece şi perioada asta. Cartea va exista. Eu nu voi uita niciodată mirosul proaspăt al cernelii din cărţile de şcoală. Era ceva fantastic! Cartea va supravieţui împotriva acestui atac la adresa culturii profunde.

G.P.: ***Cum se vede Maramureşul din Cernăuţi, Ilie? Şi să nu uităm că tot un Ilie (Lazăr de Giuleşti), în 1918, a pus tricolorul românesc pe primăria din Cernăuţi.***

I.T.Z.: Eu spun prietenilor mei din Cernăuţi şi din Chişinău un singur lucru: cine nu a fost în Maramureş nu a văzut România. Aceasta este părerea mea. Aici te încarci cu energia pozitivă a acestor locuri. Principala bogăţie a Maramureşului sunt oamenii lui. Care în decursul istoriei au avut aceeaşi soartă cu a bucovinenilor. Asta ne apropie. Şi de aceea trebuie să ţinem legăturile. Iată, acum sunt la Ocna Şugatag, o localitate de poveste. De aur. Aurul care nu-i valorificat. Toţi trebuie să vă daţi mâna, să rezolvaţi cea mai acută problemă: APA. Pe lângă apa curativă, care este un dar divin, să se facă eforturi, să găsească soluţii pentru apă. Nu se poate să nu se poată.

G.P.: ***Ilie, ne vedem în toamnă la Sighetu Marmaţiei şi la Deseşti!***

Gheorghe PÂRJA

Mikola András

Alexandru ZOTTA

O DESCINDERE ÎN BIBLIOTECA ECHINOX

În memoria lui Petru Poantă

Instruit, pe cât am fost în stare, în alte centre culturale mari ale ţării, am ajuns să beneficiez într-o bună măsură şi de generoasa ofertă culturală a Clujului, centru în jurul căruia gravitează mai toate oraşele din Transilvania, inclusiv unele centre universitare, mai vechi şi mai noi. S-a întâmplat să susţin aici şi examenul de doctorat, sub îndrumarea unor eminenţi profesori cu contribuţii remarcabile la viaţa culturală şi literară a Transilvaniei şi chiar la activitatea „Echinox"-ului clujean. Iniţiind şi întreţinând, la îndemnul renumitului cărturar Nae Antonescu, legături profesionale, lingvistice şi literare cu deosebire, cu scriitorii de la „Steaua", am ajuns să constat că pentru mine Clujul înseamnă în primul rând „oraşul cu prieteni". Şi nu pot să nu mă întristez la pierderea acestora, mai vârstnici sau mai tineri, deopotrivă de apropiaţi. Şi când se întâmplă, prin fatalitate, să înregistrez o asemenea pierdere, încerc să rememorez întâmplările prin care am început şi am întreţinut astfel de legături prieteneşti, să le actualizez astfel prezenţa. Îmi rămân la îndemână cărţile lor, citite şi necitite încă, în care găsesc mereu şi adaug preocupărilor mele modeste numeroase cunoştinţe: de la simple informaţii la idei, modele şi exemple, concepte şi strategii.

* * *

Dintre cărţile lui Petru Poantă, plecat dintre noi la începutul acestei toamne, reiau lectura volumului ***Efectul Echinox sau despre echilibru*** (Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003), pe care îl percep ca lucrare necesară asupra unui fenomen literar care a marcat apăsat evoluţia vieţii literare a Clujului, în primul rând, dar cu reverberaţii mai ample în spaţii culturale mai cuprinzătoare.

Lucrarea a apărut la trei ani după ce autorul publicase volumul ***Cercul literar de la Sibiu***, 1997, o monografie a unui fenomen literar valoros, în continuitatea căruia şi „Echinox"-ul, reper al istoriei noastre literare, se înscrie prin câteva dimensiuni culturale majore, dar şi prin modul de constituire şi de existenţă, receptat însă la fel de divers şi contradictoriu de istoria şi critica literară. Experienţa îndelungată dobândită de-a lungul câtorva decenii de activitate „cronicărească" la „Echinox"-ul clujean, dar şi la revistele „Tribuna" şi, cu deosebire, la „Steaua", adunate în două volume de ***Radiografii***, în ***Scriitori contemporani*** sau în ***Dicţionar de poeţi***, precum şi colaborarea la ***Dicţionarul Scriitorilor Români***, vol. 1-4, îl recomandă din plin pentru un demers critic spre care se simte chemat şi din consideraţii culturale, dar şi din impulsuri afective.

Elaborată dintr-o dublă perspectivă, cartea este şi *„o reverie eseistică şi memorialistică"*, dar şi *„reconstituirea genezei unui fenomen literar"*, întru totul necesară, întrucât receptarea şi evaluarea acestui fenomen literar valoros s-au făcut prin oglinzile deseori deformatoare ale criticii şi ale istoriografiei de până acum un deceniu.

„Monografia" revistei clujene şi a mişcării din jurul acesteia reprezintă mai întâi o analiză şi o evaluare critică a fenomenului cercetat din perspectiva istoriei literare, dar şi un binemeritat elogiu adus Clujului, pe care criticul l-a iubit şi cu viaţa literară a căruia s-a identificat, începând din anii studenţiei, pe tot parcursul activităţii sale de scriitor, făurindu-şi astfel şi propria biografie culturală.

Conştient de posibilitatea completării demersului propriu, autorul arată şi ceea ce această prestigioasă lucrare monografică nu este, adică *„o panoramă sau o istorie a fenomenului echinoxist*; *un dicţionar complet de autori*; *o cercetare critică a operei echinoxiştilor*; *o selecţie valorizantă şi ierarhizantă"*.

Chiar dacă nu e o analiză exhaustivă a fenomenului enunţat, lucrarea e una absolut necesară tocmai pentru că receptarea critică a fenomenului în discuţie, afectată de conceptul de „corectitudine politică" şi de interpretările contradictorii ale conceptului de canon literar, aduse în actualitate în legătură cu legitimarea postmodernismului românesc, este întreprinsă deja dintr-o perspectivă inadecvată, viciată fundamental de o viziune resentimentară asupra întregii epoci culturale din perioada totalitarismului. A anula şi a acuza aproape o jumătate de veac de compromis şi nonvaloare literară şi culturală, în ciuda unor realizări întru totul pertinente şi a unor izbânzi impresionante, constituie o atitudine greu de acceptat.

Lucrarea a apărut aşadar la un moment oportun, amendând necesar erorile interpretării fenomenului echinoxist şi preîntâmpinând astfel continuarea valorizării lui inadecvate şi nemeritate.

În complementaritatea lor, perspectivele enunţate în *Precizările* ce deschid volumul permit o investigaţie, întreprinsă cu o instrumentaţie critică de înalt profesionalism, solicitată să dezvăluie aspecte rămase deseori în umbra unor abstractizări şi generalizări teoretice, dar şi să aducă în orizontul evaluărilor întemeiate aspecte

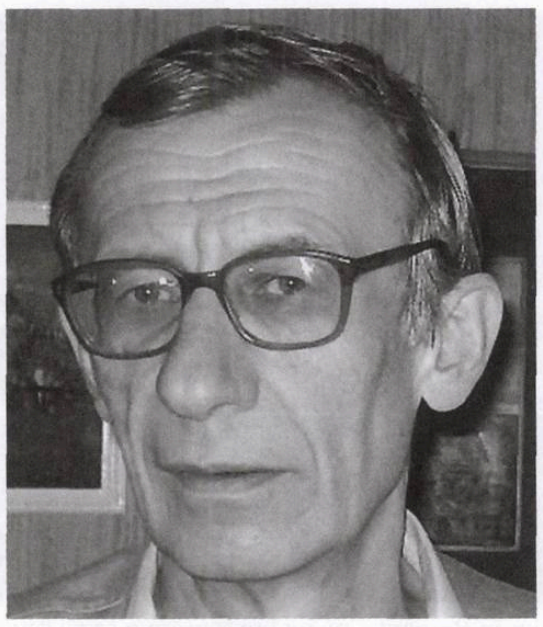

particulare, justificate prin cuantumul de informaţie şi de receptare a fenomenului în discuţie din interiorul mişcării, la care autorul a fost participant activ şi martor pe tot parcursul manifestării ei. Ca urmare, autorul deţine o deplină legitimare a demersului său, posibil de completat, dar dificil de amendat de alte întreprinderi critice.

Monografia apare şi dintr-o astfel de insatisfacţie a autorului faţă de receptarea critică a fenomenului analizat, de calificarea lui eronată şi de integrarea neadecvată în istoria literară. Se cunoaşte, în istoria culturii, faptul că legitimarea unui nou curent se întreprinde prin opoziţie cu cel existent, situaţie în care se declanşează tensionate dezbateri polemice, în focul cărora se strecoară exagerări şi minimalizări eronate. Alimentate de ideologia politică, acestea se îndepărtează deseori de realitate şi de adevărul care este întotdeauna concret. Revenirea la echilibru se produce în timp, odată cu clasicizarea valorilor, cu reaşezarea acestora pe baze mai realiste, cu instaurarea „calmului valorilor".

Consacrarea acestora aduce în discuţie conceptul de *canon literar*, în jurul căruia, în critica noastră actuală, se desfăşoară dezbateri tensionate, care afectează şi valorizarea corectă a creaţiei. Ele afectează chiar şi perceperea conceptului de canon, relansat în modernitate de poetul american Harold Bloom prin lucrarea ***Canonul occidental***. Acesta susţine o finalitate transistorică a literaturii şi a artei, exprimată prin „confruntarea cu măreţia", cu aspiraţia spre sublim, categorie estetică de cea mai ridicată altitudine valorică. De pe o astfel de poziţie, periodizarea istorică şi condiţionarea ideologică a artei devin irelevante, conceptul de canon situându-se la nivelul valorilor permanente, clasicizate. În zilele noastre, această înălţătoare încercare a omului dintotdeauna este dezavuată, mai cu seamă de ideea de corectitudine politică.

În critica literară românească, conceptul de canon a fost actualizat de Mircea Cărtărescu, exponentul cel mai autorizat al postmodernismului românesc.

Dacă teoreticianul american se situează pe poziţia conservatoare a clasicităţii valorilor, autorul ***Postmodernismului românesc***, susţinător al proiectului epistemologic în primul rând şi apoi literar, consideră că valorile anteriorităţii, inclusiv condiţia estetică a literaturii, şi-au pierdut poziţia „tare". Prin „estetizarea integrală a vieţii" esteticul a devenit „slab". Urmează ca literatura să-şi caute alte valori, centrarea pe estetic ajungând irelevantă, promovarea autonomiei estetice însemnând o nouă desincronizare cu Occidentul, o persistenţă în tardomodernism.

Principiul autonomiei estetice, prin care literatura noastră şi-a apărat condiţia de efectele uniformizante ale ideologiei totalitare, este în felul acesta ignorat, generaţiilor care au creat în perioada totalitarismului, inclusiv celor din anii relaxării politice şi ai deschiderii spre Occident, refuzându-li-se sincronizarea cu mişcările de avangardă. Noile valori devin astfel privilegiul exclusiv al generaţiei optzeciste, prin care aceasta îşi legitimează programul. Revendicându-şi astfel poziţia de avangardă, se produce o fractură tranşantă între „fronda" postmodernistă avangardistă şi „establishmentul" tardomodernist conservator, proiectat, fără diferenţieri şi nuanţări necesare, fără corectivele realităţii concrete, asupra întregii perioade totalitare.

Disputa a depăşit cu mult cadrele literaturii şi ale artei, angajând domenii multiple ale vieţii de după 1989. Cu deosebire în domeniile vieţii spirituale, în care politicul şi ideologicul s-au implicat deseori în exces, s-a ajuns la vicierea climatului şi a criteriilor de valorizare a vieţii, inclusiv de evaluare a creaţiei literare. Alunecate deseori în ideologie, disputele generează un discurs accentuat resentimentar, care incriminează fără diferenţieri şi nuanţări necesare „colaboraţionismul" şi transferă în spaţiul culturii naţionale etichete străine precum „Gulagul românesc, o Siberie a spiritului" şi alte sintagme similare, fără acoperire în realitatea românească. Nu se poate contesta, în condiţiile unei societăţi democratice, legitimitatea unor luări de poziţie faţă de ideologia totalitară; ceea ce se poate însă reproşa acestor manifestări este lipsa diferenţierilor şi a nuanţărilor, ignorarea realităţii concrete şi persistenţa într-un discurs resentimentar. În cazul concret al „Echinox"-ului, acesta afectează şi principiul autonomiei esteticului, constitutiv fenomenului artistic. Aşa s-a ajuns şi la integrarea fenomenului echinoxist în rândul manifestărilor de compromis ale scriitorilor cu puterea totalitară, ceea ce nu se poate generaliza.

Analizând cu atenţie factorii care întreţin un astfel de discurs, criticul nu ignoră factorii subiectivi, arătând că *„resentimentul de acum este consecinţa unui complex al frustrării duble: absenţa duşmanului redutabil cu interdicţiile sale şi pierderea prestigiului social. Toate acestea se combină adeseori cu sentimentul nevrotic al irealizării, de unde proiecţia fantasmatică într-un alt destin, saturat de potenţialităţi neactualizate sub un regim de teroare. Aşa se face că mai cu fiecare interpretare trecutul e transformat, ficţionalizat, iar limbajele sale, resemantizate negativ. De aici a rezultat o imagine carcerală a societăţii româneşti, ale cărei valori ar fi fost infestate ideologic, fie anacronice ori evazioniste"*.

Faţă de extrapolările discursului resentimentar autorul intervine cu o deplină cunoaştere a faptelor în particularul şi concretul lor. Aplicând terminologia epistemologică a arheologiei moderne a cunoaşterii din gândirea lui Michel Foucault, criticul clujean rezervă „fenomenului" Echinox condiţia unei *heterotopii*, concept ce ilustrează posibilitatea unor *„utopii parţial realizate în disjuncţie cu ideologia oficială"*, interpolând astfel într-o ecuaţie prea simplificatoare o creaţie conceptuală mai aproape de realitate. Autorul nu raportează apariţia revistei în 1968 la evenimentele din acelaşi an din Franţa şi din alte părţi ale Europei, deşi coincidenţa ar putea propune ipoteze tentante. Realitatea nu a cunoscut o manifestare de acest fel, nonconformismul unor tineri echinoxişti consumându-se în comportamentul individual şi în expresia literară.

Heterotopia se ilustrează şi în concepţia echinoxiştilor despre civilizaţia şi cultura modernă, dezvoltată pe baza ***Istoriei civilizaţiei române moderne*** a lui E. Lovinescu, lucrare consultată cu acribie şi de liderul neformal al grupării, Marian Papahagi, şi de autorul cărţii, cu siguranţă şi de alţi echinoxişti. Ca şi în cazul ***Cercului literar de la Sibiu***, *„lovinescianismul a devenit astfel modelul secret al grupării echinoxiste şi probabil că tocmai de aceea cerchiştii au întâmpinat cu entuziasm apariţia revistei"*. Din această poziţionare provin principalele caracteristici ale grupării, mai cu seamă în lipsa unui program ideologic sau estetic al mişcării şi al revistei. În schimb, aşa cum afirmă criticul, echinoxismul a însemnat *„o grupare literară care a avut vocaţie canonică"*, aspect care motivează şi raportarea demersului critic la conceptul de canon.

La identitatea grupării a contribuit şi comportamentul cultural şi social al tinerilor echinoxişti, cu rădăcini mai vechi în viaţa intelectuală a cetăţii transilvane, din care →

Marton Katz

izvorăsc hărnicia şi consecvenţa. Acestea s-au reflectat şi în activitatea Cenaclului, întâlnirile de „la Mongolu" având ca principală preocupare dezbaterea unui concept teoretic şi prezentarea şi analiza creaţiilor individuale, şi mult mai puţin manifestările ştiute, de boemă studenţească.

Capitolul ***Eroii*** reprezintă o actualizare a personalităţilor şi a momentelor importante din viaţa revistei şi a mişcării echinoxiste, pe care autorul le reconstituie cu exactitatea observaţiei celui care a fost participant şi martor direct, amendând astfel erorile şi mai puţin inerentele omisiuni ale receptării acestuia în critica şi istoria literară postdecembristă.

Un spaţiu mai amplu acordă lui Ion Pop, Marian Papahagi şi Ion Vartic, rămaşi *„singurii patroni spirituali ai revistei"*, deşi fuseseră destituiţi în 1983, în urma *„unor invidii şi a unor politici literare de culise"*. Aceştia făceau parte dintre *„tinerii asistenţi"* din anii 1965-1970, *„care păreau să vină din altă lume"* şi care *„aveau o conştiinţă a valorilor şi o corectă reprezentare a ierarhiei acestora"*. Cercetători ai avangardismului, cunoscători ai esteticii occidentale, întreţinând legături directe cu centre culturale europene, ei sunt liderii grupării, autorizaţi prin valoarea intelectuală şi formaţia culturală, prin comportament şi atitudine, nu prin funcţii şi titluri acordate de instanţele regimului.

Alegerea lui Ion Pop *„ca redactor şef a fost providenţială"*; acesta, *„fără a fi fondatorul Echinox-ului, ... a devenit autorul şi proprietarul de fapt al brevetului* ***Echinox***".

Marian Papahagi a fost *„un caracter puternic, cu vocaţie de savant"* şi a rămas *„...primul şi deocamdată singurul echinoxist a cărui valoare este recunoscută în cultura şi în mediile universitare europene"*. În persoana lui *„locvacitatea şi jovialitatea temperamentului sudic sunt dublate de substanţa ardelenească, vizibilă în construcţie, rigoare, datorie şi muncă"*. El este şi cel care preia şi transferă echinoxismului spiritul lovinescian, concepţia marelui critic despre evoluţia civilizaţiei şi a culturii naţionale. Şi tot el identifică, în *spaţiul de construcţie intelectuală* al „Echinox"-ului, caracteristici care-l diferenţiază: *(1) „Echinox" a fost mai întâi o speranţă, (2) a devenit apoi un exemplu despre faptul că o conjunctură (fie ea politică ori de alt fel), oricât de nefavorabilă, nu poate fi o scuză pentru lipsa de iniţiativă în cultură, (3) un atelier literar şi nu numai literar, (4) o şcoală „în aer liber" lipsită de programe şi înlesnind, de aceea, o experienţă benefică a pluralităţii, (5) o exersare zilnică, la fel de necesară, a unei cordialităţi neaflate în contradicţie cu spiritul critic, (6) un spaţiu pentru toleranţă şi colaborare interetnică, (7) un exerciţiu de libertate, (8) un teritoriu magic al prieteniei (cine n-a fost niciodată la şedinţele de cenaclu de la sfârşitul anilor *60 nu are cum să înţeleagă ce vreau să spun), (9) o oglindă a câtorva generaţii literare, (10) o bibliotecă virtuală, (11) o bibliotecă reală, (12) un mit generos permiţând despre sine toate variantele posibile, (13) un capitol de istorie literară, (14) o emblemă, (15) o amintire foarte vie încă"*.

Am reprodus acest lung citat spre ilustrare a modului în care se poate defini complet şi adecvat fenomenul „Echinox", sedus, la rândul meu, de posibilitatea de a cuprinde în termenii descriptivi ai unui fenomen mişcarea continuă şi diversă a unui proces. E normal ca, de la o asemenea altitudine intelectuală şi morală, spiritul său să fie şocat de *„agresivitatea şi primitivismul deconstructivismului anticomunist"*.

Între puţine alte definiţii edificatoare ale fenomenului în discuţie, autorul o citează şi pe a lui Matei Călinescu: *„grupare aflată în căutarea unei identităţi generaţionale"*, având ca elemente diferenţiatoare *„o forma mentis, o sensibilitate culturală comună"* şi *„un inconştient cultural"*.

Tripleta patronilor spirituali ai grupării e completată de Ion Vartic, *„un model de urbanitate"*, universitarul care preia spiritul cerchist şi care imprimă şi susţine *„dimensiunea demonic-ludică a echinoxismului"*. El iniţiază grupul „Ars amatoria", promovându-i pe Ion Groşan, Ioan Buduca şi Radu G. Ţeposu, a doua generaţie de echinoxişti care au abordat ironicul, ludicul şi parodicul, creând într-o zonă estetică intens practicată şi de optzecişti, făcând oarecum joncţiunea cu aceştia şi cu postmodernismul.

Totodată, universitarul clujean se dovedeşte un eseist exemplar prin *„raţionalizarea fără rest, definitivă, a intuiţiei originare printr-o analiză care epuizează toate sugestiile posibile ale acestei intuiţii"*.

Un portret substanţial este şi cel al lui Eugen Uricaru, cel dintâi redactor-şef al revistei, devenit apoi redactor-şef adjunct şi totodată un spirit întreprinzător, care şi-a asumat şi dificilele demersuri administrative ale publicaţiei. Ca scriitor, *„a înţeles că relaxarea ideologică era favorabilă meritocraţiei"*. Printre puţinii prozatori importanţi ai grupării, romancierul are contribuţii substanţiale la modernizarea discursului romanesc; stăpânind pe deplin priceperea ficţionalizării, el imprimă imaginilor perceptibile o ordine semnificantă.

Deşi incomplet, şirul echinoxiştilor continuă cu poeţii. *Adrian Popescu, Horia Bădescu, Ion Mircea „aparţin tipului psihic caracterizat, după Gilbert Durand, prin sindromul paradisiac al Vârstei de Aur... Dezacordul lor cu realitatea imediată este exprimat prin evadarea în spaţii securizante, în locuri ale fericirii; în genere, într-un imaginar fictiv, idealizat şi antirealist"*. Acesta ar putea reprezenta tocmai condiţia heterotopică a apariţiei şi a manifestării grupării.

Prin ei şi prin alţii, lirica echinoxistă reabilitează ideea de organicitate a lumii, ceea ce a privilegiat interpretarea ei în descendenţă blagiană şi expresionistă, dar mai cu seamă a produs *intelectualizarea structurilor*.

Portretele lor sunt pagini de critică veritabilă, ce pun în evidenţă diferenţa dintre neomodernism, echinoxism şi postmodernism.

Se continuă cu trecerea în revistă a criticilor, dintre care autorul îl remarcă pe Alexandru Cistelecan, şi a eseiştilor. Deşi individualizate, portretele lirice evidenţiază şi trăsături comune între scriitorii grupării, iar prin unele dintre acestea, precum deplasarea spre fantastic şi oniric, apoi spre ludic şi parodic, gruparea precedă programul optzecist.

Autorul observă că *„optzecismul a acţionat ca un revelator: ieşea la iveală nu doar destrămarea grupării echinoxiste originare, ci şi lipsa unui program teoretic legitimator"*.

La distanţă de câteva decenii se observă mai clar că delimitarea mişcărilor literare pe decenii nu este cea mai potrivită, chiar dacă în contextul totalitarismului aceasta îşi avea raţiunea în sesizarea oportună a mutaţiilor estetice esenţiale, prin care literatura reuşea să se sustragă ideolgiei. Aparţinând generaţiei *70, echinoxiştii nu se delimitează de optzecişti; prin fondul cultural al formaţiei lor şi prin continuitatea formulelor lor literare, mişcarea supravieţuieşte în condiţia de heterotopie, chiar dacă unii dintre echinoxişti au aderat la postmodernismul optzecist.

* * *

Am reluat cu intenţia unei compensări lectura volumului, curios să actualizez totodată şi figurile cunoscute mie, din întâlnirile de la Satu Mare sau din oraşul cu prieteni, dar mai ales să-mi împrospătez percepţia poemelor, a romanelor sau a studiilor critice pe care le-am parcurs şi care au contribuit substanţial la demersurile mele literare.

Rămân neuitate pentru mine, dar şi pentru mulţi scriitori, profesori şi iubitori de literatură sătmăreni întâlnirile cu profesorii Ion Vlad şi Mircea Zaciu, mentori ai multora dintre echinoxişti şi, în anumită măsură, şi ai mei, cu Ioana şi Liviu Petrescu, Dinu Flămând, devenit şi *doctor honoris causa* al universităţii la care am lucrat, cu poeţii Adrian Popescu, Horia Bădescu (la Baia Mare), cu Eugen Uricaru, Aurel Sasu şi, bineînţeles, cu Petru Poantă, cu echinoxiştii angajaţi la „Steaua". Revista, la care am avut bucuria să colaborez mai susţinut între anii 1976-1983, mi-a rămas publicaţia „de suflet", chiar dacă am publicat în alte reviste din arealul nord-vestic al ţării. Trebuie să mărturisesc însă că debutul meu la „Steaua", aşa cum mi-a dezvăluit ulterior Virgil Nistor, se datorează lui Petru Poantă care, fără să mă cunoască, a afirmat după lectura primului articol, ajuns acolo prin bunăvoinţa unor prieteni, că „băiatul acesta ştie să scrie", iar redactorii au decis să-l publice în numărul din decembrie 1976. Şi tot el a notat într-un articol din „Tribuna" că aş avea datele necesare pentru a mă preocupa de critica literară, ceea ce a însemnat pentru mine un îmbucurător îndemn. Fac aceste divagaţii de la analiza cărţii menţionate în ideea că revista „Echinox", la care am publicat un singur articol, la îndemnul lui Alexandru Pintescu, dar mai ales echinoxiştii au exercitat o influenţă benefică dincolo de cetatea Clujului, pe tot cuprinsul Ardealului. Dacă am resimţit-o şi eu, venit nu demult din alte părţi ale ţării, cu atât mai mult sătmărenii care au făcut studii la Cluj, unii devenind scriitori cu afinităţi culturale şi dimensiuni artistice echinoxiste. Iar dacă unele dimensiuni ale echinoxismului se regăsesc în poezia anilor 70 şi în creaţia unor poeţi remarcabili din Iaşi sau din Timişoara, ilustrând astfel *heterotopia* fenomenului, în cele ale sătmărenilor se regăsesc şi ca efect direct, semn al prestigiului de care revista şi mişcarea literară s-au bucurat în timp, fără a urma programe elaborate sau declaraţii de credinţă artistică; le regăsim în melancolia lui Ion Vădan, în energiile nordului şi în nostalgiile vechimii la George Vulturescu, în organicitatea liricii lui Ioan Nistor sau în manierismul ludic al lui Alexandru Pintescu.

Voi mai citi cu siguranţă cărţile din Biblioteca Echinox. În memoria mea din paginile lor vor prinde contur şi figurile celor pe care i-am cunoscut şi care au făcut din Cluj, pentru mine, oraşul cu prieteni. Şirul lor a început cu Virgil Nistor, Eugen Uricaru, Adrian Popescu, Petru Poantă...

Echim VANCEA

POETUL SUB POVARA SINGURĂTĂŢII

(*Urmare din pagina 4*)

„Recviemele" sale cântate în semiobscuritate sunt ca o dare de seamă statistică, în care cifrele (sentimentele) sunt acoperite de un strat de praf sau de cenuşă (*„nici nu ştiu eu cât se bucură că m-a întâlnit,/îmi comunică o tanti foarte îngrijorată, printre altele/– „mi s-a spus că ai murit"//şi oraşul a consemnat treaba asta fără obiecţii/şi îşi derulează viaţa ca şi cum/– şi tu, Sighete, frate al meu – şi tu?"*). Conştientizându-şi „înfrângerile" (*„nu te cruci de bătrâneţea mea/nu te minuna nu mă căina/ea mi-e pavăză înger cuib/cum trec mă păzeşte de vuiet//totdeauna e cu mine/şi mă-nvaţă-a face bine/în tot locul mă-nsoţeşte/şi de rele mă fereşte"*), Marin Slujeru îşi „savurează" victoria pentru că la urmă va vorbi ca pe apă (*„tocmai am terminat poemul despre îmbătrânire/cad lat în pat/oasele mi se fac foarte uşoare/dau din picioare foarte dezordonat/o, dulce osteneală a trupului tinereţă!"*), ce se conturează undeva, în zare, ca un hobby, o fata morgana menită să-l inducă în eroare: *„de-o vreme m-am oprit, nu ştiu când va continua îmbătrânirea//viaţa mea – hobby-ul, amuzamentul – este îmbătrânirea doar ea se întâmplă/de pildă: un tânăr se prăpădeşte brusc de grija mea//– îmbătrânirea se petrece în salturi între ele răstimpuri imense, cu viitorul încremenit în faţă"* (***răstimp***)... O condiţie a poetului *„pentru îndeplinirea adevărului din poeme"* ar fi fost aceea a unui *„sărut"*: *„s-au împlinit adevărurile definitive din poeme/ trec, năruiţi, congeneri/eu păzesc tinereţea noastră/veniţi de luaţi!//uneori o sărut/buzele ei au un gust gândit"*, dar poetul, pentru a-şi contempla parcursul preferat, un trafic „13 iunie", în care toate îi sunt cunoscute, contemplându-le dintr-un punct ceţos, din care ochiul nu percepe decât *„cum arde de tare Octombrie în vitrine,/turle şi plopi se confundă în subcerime,/spaţii peste tot, fără timp, la vânzare"*. De ce această stăruire pe *„zona vizualului"*? Nu ştiu. Poate pen'că vremea celor ***O mie şi una de nopţi*** a trecut mult prea demult şi în calculator poetul Marin Slujeru are *„80 de poezii de îmbătrânire/iar restul sunt floare la ureche"*. Bucuria gratuită nu mai ţine: *„este ziuă seara/a fost înlăturat întunericul"*. Ţine doar bucuria textului. Că suntem tineri sau bătrâni *„nu s-a stabilit"*, încă. Aşa că putem izbucni în râs împreună, poete! O mare bucurie ne-aşteaptă! Lucrurile mici îmbătrânesc mai încet sau vârsta, de la o vreme, ne e cuceritoare şi şubredă"... *„în oraşul cu femei singure în fereastră/cu îndrăgostiţi singuri pe străzile singure,/petrecem ne petrecem//se vede prin noi ca prin frunzele tot mai subţiri mai străverzii/cum trecem prin anotimpuri, apoi, anotimpurile trec trec prin faţa noastră/ cu o mare viteză//şi o mare bucurie ne aşteaptă"*.

Marin Slujeru îşi poartă, încă de la debut, cu nedisimulat orgoliu, dar şi cu noblеţe povara propriei singurătăţi.

Traduceri

Gérard BAYO

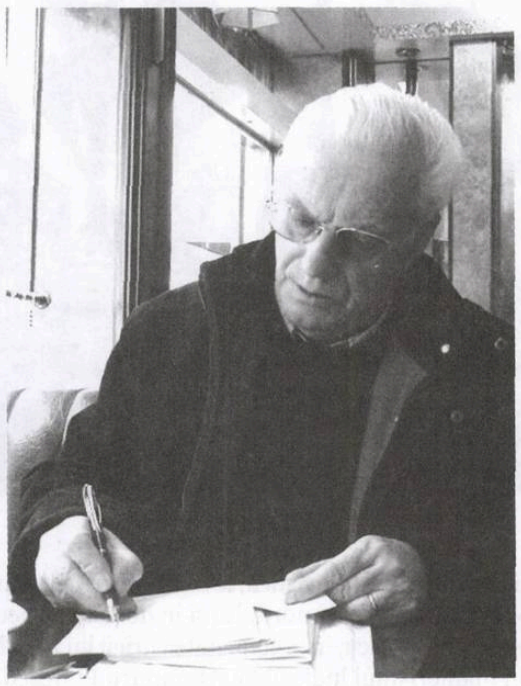

Născut în 1936 la Bordeaux, Franţa, autor a peste douăzeci de volume de poezie şi unul dintre cei mai interesanţi exegeţi ai lui Rimbaud, laureat al Premiilor Artaud şi Lucian Blaga, Gérard Bayo este un căutător de adevăr interesat de puterea magică a verbelor şi nu a vorbelor, ale cărui poeme, deja cunoscute publicului românesc, sunt tot atâtea căi spre adâncurile sufletului omenesc, tot atâtea mâini întinse celui de alături.

Gérard Bayo nu vorbeşte niciodată despre suferinţa sau fericirea celuilalt, el le trăieşte. El este totdeauna celălalt, suferind sau iubind; singur şi în acelaşi timp împreună cu acesta. Totdeauna cu demnitate, în acest discurs în care cuvântul şi tăcerea se joacă de-a v-aţi ascunselea, în care cuvântul rămâne singur şi despuiat în spaţiul infinit al tăcerii, în acest spaţiu de rezonanţă al Fiinţei, pentru ca ecoul Sensului pe care ni-l aduce să păstreze amplitudinea adevărului conţinut în el.

Dimensiunea cosmică a fiinţei omeneşti, sacralitatea ei, iată cel mai important lucru pentru acest poet care nu ezită să se implice. Frate al după-amiezelor triste şi al sărbătorilor celeste. Preot al încenuşatei noastre existenţe şi al misterului prăznuit în umilinţa firului de iarbă. Refuzând să abjure, clamând sacralitatea lumii şi apartenenţa omului la această sacralitate.

«Cine e omul ca tu să-l iubeşti?» aceasta e întrebarea pe care, sub o formă sau alta, Gérard Bayo o reia în fiecare dintre cărţile sale. Fără a da senzatia că ar cunoaşte răspunsul, lăsând mereu deschisă întrebarea, el răspunde, totuşi, convingător în fiecare dintre volumele sale. Aşa cum convingător este în iubirile lui, printre care România şi, cu osebire, Maramureşul, pe care-l poartă întru eternitate în suflet, se prenumără. Căci aproape că nu există volum de poezie în care să nu fie prezente. Aşa se întâmplă şi în cel mai recent, ***Limba semnelor*** (Ed. L'herbe qui tremble, 2013), din care am ales aceste poeme.

Acolo unde locuieşti tu

Prin apele golfului şi ale canalelor
şi ale fluviului,
prin ploile cerului
revărsate: cheiurile

deşarte,
spălate,
spălate precum un chip.

Infinitu-i un chip.
Întreg.

La ferestre nu-i nimeni.

Intrare în portul străin

Tu, frumosule cer
de acasă, rămâi cenuşiu,

aşteaptă-mă.

Răsfrângerea de pe val
la jumătatea cheiului
dansează de-asemeni.

Fluviul şi braţele lui
sunt parâmele tale.

Sub norii tăi
imens e pământul.

Întâlnire

Apoi licăresc taluzurile, cerul se
luminează
şi drumul te duce cu el.

Şi drumul te duce cu el...

Doar o clipă încă: vei fi singur
cu fericirea ta, a lor
până la tine,

pe totdeauna

împărtăşită.

Suntem
pulbere de stele şi noaptea
niciodată nu doarme.

Nelinişte

Zarva vântului
pe-acoperiş
şi pe ziduri, noapte continuă,

noaptea fără sfârşit.

Dimineaţa chiciura
a-nflorit
jumătate din crengile grădinii uitate.

La mijitul zorilor cerul se umplu de păsări
tăcute: turul lor de onoare în nisipul ţărmului,
sub funinginea cerului.

Numai viaţa
ne surprinde mereu. Moartea
va veni mult prea târziu.

Cernăuţi

Nu-i totdeauna uşor
să te-abordez,
să-ţi

vorbesc,

să te-aud.
Acolo unde ceea ce
tu dăruieşti nu se află.

Vântul spulberă
nisipul zăpezii, îngheaţă geamul.

...Ceea ce urmează
să vină pe lume.

Samuel Börtsök

Mi-e sete, atâta de sete!

Faţadele în umbră rămân.
Abia
dacă cerul se luminează.

O splendidă dimineaţă, absenţa noastră
o va egala pe a ta.

Uneori în bălţi se-ncheagă
imaginea: nimic
nu apare.

s-ar spune că totul e-adevărat în dimineaţa
aceasta: cu asta
să vieţuieşti. Imaginea
ploii care vine din cer.

Pe care ei o visau.
(*Charbogne*)

Fără titlu în limba semnelor

Un cer (galaxie
să-i spunem)

la fel de frumos ca un picur de ploaie
dorit omeneşte.

*

Uşa a rămas
pentru tine deschisă; locul tău, farfuria
sunt goale.

Un cer
omenesc aproape şi jarul în două-
mpărţit,

vârtejuri negre de fum.

Un cer

întreg, deplin, debordant. Un apel
semnat.

(*Maramureş, pentru 20 iulie*)

Prezentare şi traducere:
Horia BĂDESCU

anul XI, nr. 10 (125), octombrie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ
• *Editura Eikon la Baia Mare*
• *Conducerea Filialei Cluj a USR*
• *Cărţile anului 2012*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *O nouă ediţie Pavel Dan (I)*

PAG. 4-5 VITRINA
• Săluc HORVAT
- *Momente şi schiţe critice*
• *Mircea Bochiş - premiu pentru ilustraţie şi design de carte*
• Daniel DRAGOMIRESCU
- *Dumitru V. Marin şi un pariu cultural*
• Ştefan JURCĂ
- *Pictorul şi Vila Wagner*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„dar vei muri înaintea tăcerilor”* (Horia Bădescu)

PAG. 7 ORFEU
• Ştefan Doru DĂNCUŞ
- *Poeme*

PAG. 8 COMENTARII
• Sonia ELVIREANU
- *Rodica Braga,* ***Vânare de vânt***

PAG. 9 PROZĂ
• Tatiana DRAGOMIR
- *Dimineaţă de zombi*

PAG. 10 ESEU
• Terezia FILIP
- *Chipul României, o diagnoză la rece, în fuga privirii*

PAG. 11 PROZĂ
• Mirel GIURGIU
- *Peregrinări*
• George ANCA
- *Cozia tail*

PAG. 12 INTERPRETĂRI
• Augusta STAN BUTEANU
- *Publius Ovidius Naso, al nostru*

PAG. 13 POEZII
• Ioan VOICU, Ioana ŞOVAGO şi Ştefan Aurel DRĂGAN

PAG. 15 VARIA
• *Revista revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI
• Michael SWAN - *Versuri* (prezentare şi traducere: Elena Daniela RADU)

Espace 59, rue Rivoli

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Expoziţia „Trans-Paris-Europe” (Mondrianisation), care a avut loc în iunie 2013 la Paris, în Espace 59, rue Rivoli

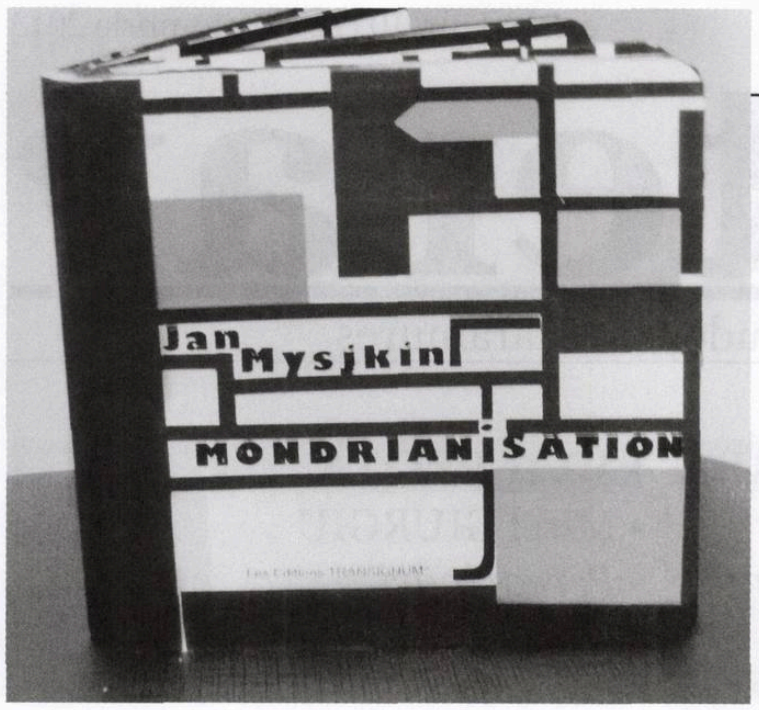

Jan Mysjkin

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OȚOIU,
Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

5 948485 970010

16 pagini - 1,5 lei
Responsabil de număr:
Augustin COZMUȚA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Gheorghe Glodeanu, ***Poetica romanului românesc interbelic. O tipologie posibilă***, ediția a III-a, revăzută şi adăugită, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013;
• Mircea Dinutz, ***Editoriale***, Editura Pallas Athena, Focşani, 2013;
• Culiță Ioan Uşurelu, ***Jurnalul unui singuratic***, Editura Salonul Literar, Odobeşti, 2013;
• Eugeniu Sperantia, ***Studii de filosofia valorilor***, Ediție îngrijită şi postfață de Codruța Liana Cuceu, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011;
• Eugeniu Sperantia, ***Contribuții la filosofia religiei, magiei şi mitologiei***, Ediție îngrijită şi studiu introductiv de Codruța Liana Cuceu, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011;
• Constantin Cubleşan, ***Liviu Rebreanu. Zece ipostaze ale romanului***, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013;
• Horia Bădescu, ***Cărțile viețuirii***, vol. I-III, antologie, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Ovidiu Drimba, ***Ovidiu. Marele exilat de la Tomis***, Ediție definitivă, Prefață de Tudor Vianu, Editura Saeculum I. O., București, 2001;
• Anca Goja, ***Un jurnalist prin bibliotecă (2009-2012)***, publicistică, Baia Mare, 2013.

REVISTE:

• „Actualitatea literară", nr. 34/2013, Lugoj;
• „Arca", nr. 7-8-9/2013, Arad;
• „Boema", nr. 53, 54, 55/2013, Galați;
• „Cultura", nr. 33, 34, 35, 36/2013, București;
• „Discobolul", nr. 187-188-189/2013, Alba Iulia;
• „Familia", nr. 9/2013, Oradea;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 9/2013, București;
• „Marmația literară", septembrie 2013, Sighetu Marmației;
• „Oglinda literară", nr. 142/2013, Focşani;
• „Orizont", nr. 8, 9/2013, Timişoara;
• „Poesis", nr. 7-9/2013, Satu Mare;
• „Pro Saeculum", nr. 5-6/2013, Focşani;
• „România literară", nr. 39, 40, 41/2013, București;
• „Tribuna", nr. 266, 267/2013, Cluj-Napoca.

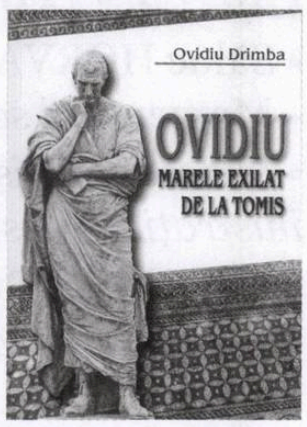

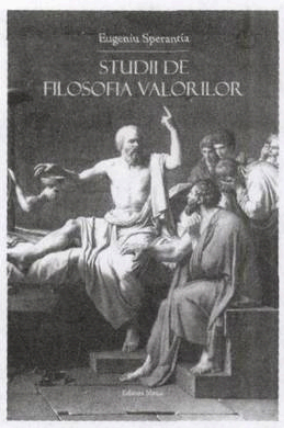

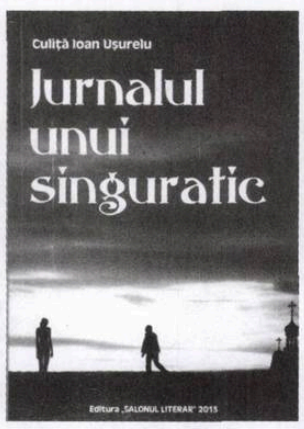

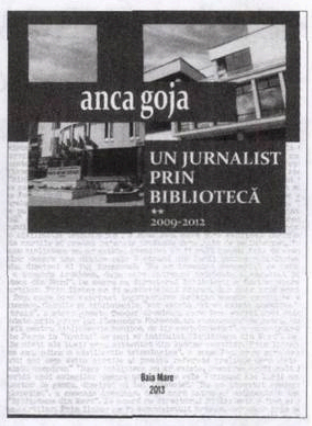

EDITURA EIKON LA BAIA MARE

La Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" din Baia Mare, în programul consfătuirii cu bibliotecarii maramureşeni a figurat şi o întâlnire cu Editura Eikon din Cluj-Napoca, reprezentată prin Vasile George Dâncu. Cu acest prilej au fost prezentate ***Cărțile viețuirii*** de Horia Bădescu şi ***Grota şi literele*** de George Vulturescu. Despre cărți şi autorii lor au vorbit Gheorghe Pârja, Gheorghe Glodeanu, Săluc Horvat şi Augustin Cozmuța. Poeții Horia Bădescu şi George Vulturescu au citit din creațiile lor şi au oferit autografe pe volumele recent apărute.

CONDUCEREA FILIALEI CLUJ A USR

În urma alegerilor din 27 septembrie 2013, pentru un nou mandat de cinci ani, Comitetul de conducere al Filialei Cluj a USR are următoarea componență: **Irina Petraş** (preşedinte), Doina Cetea, Ion Cristofor, Ovidiu Pecican şi Adrian Popescu (membri). Reprezentantul filialei în Consiliul Național al USR este Ruxandra Cesereanu. Dorim succes în activitate noii conduceri a Filialei Cluj a USR, din care fac parte şi mulți autori din Maramureş.

Menționăm, totodată, că în fruntea Uniunii Scriitorilor din România a fost reales criticul şi istoricul literar **Nicolae Manolescu**.

CĂRȚILE ANULUI 2012

Organizată de Asociația Scriitorilor Baia Mare, în parteneriat cu Consiliul Municipal Baia Mare, acțiunea-concurs „Cărțile anului 2012" şi-a desemnat câştigătorii în urma evaluării de către un juriu format din Ioan Derşidan (Oradea) - preşedinte şi Săluc Horvat, Gheorghe Pârja, Teodor Ardelean, Florica Bud, Ana Olos şi Florian Roatiş - membri. Juriul a hotărât acordarea următoarelor premii: **Premiul pentru poezie**: Ion Bogdan, ***Elegii domestice***; Mircea Crişan, ***Distanța dintre umbră şi apă***; Rodica Brad-Păuna, ***Poezii văzute prin ochii unei păsări***; Ioan Dragoş, ***Studiu de oportunitate*** ♦ **Premiul pentru critică literară**: Gheorghe Glodeanu, ***Narcis şi oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*** ♦ **Premiul pentru carte ştiințifică**: Livia Ardelean, ***Istoria economică şi socială a Maramureşului între 1600-1700*** ♦ **Premiul pentru carte didactică şi documentară**: Gheorghe Ardelean, ***Interactiv Bazin. Software didactic pentru studiul bazinelor de atracție***; Nistor Ioan Bud, ***Clubul epigramiştilor „Spinul" la 10 ani*** (2002-2012) ♦ **Premiul pentru literatură populară**: Pamfil Bilțiu, Maria Şerba, Maria Bilțiu, ***Folclor de pe valea Cosăului***; Nicoară Mihali, Mihai Ciurcaş, ***Săpânța (fotoalbum)*** ♦ **Premiul pentru teatru**: Augusta Stan Buteanu, ***Teatru etno-mitic-istoric*** ♦ ***Premiul pentru carte de muzică***: Simion Vaida şi Lotica Vaida, ***Liviu Borlan. Piese corale*** ♦ **Premiul special al juriului**: Octavian Butuza, ***Justinian - Patriarhul Maramureşului***; ***Comuniune şi mărturisire***.

Premiile au fost înmânate, în cadrul Sărbătorii Castanelor, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" din Baia Mare.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

O NOUĂ EDIȚIE PAVEL DAN (I)

La Editura Eikon din Cluj-Napoca a apărut recent o superbă ediție critică din scrierile lui Pavel Dan (***Opere***, vol. I-III, Ediție critică de Aurel Podaru, studiu introductiv de Andrei Moldovan, 2012). O ediție ce vine să concureze cu succes apreciata serie coordonată de către Eugen Simion sub auspiciile Academiei. Primul volum are la bază textele din ediția princeps a nuvelelor scriitorului, publicate în 1938. Tomul următor reunește o serie de nuvele, schițe, povestiri și fragmente practic necunoscute de către cititorii de azi. Ultimul volum repune în circulație ***Jurnalul*** scriitorului, dar mai conține pagini interesante de ***Corespondență***, ***Literatură populară***, ***Studii***, ***recenzii și articole***, ***Varia***. Pe lângă remarcabilul aparat critic al ediției, merită să menționăm și sprijinul acordat de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud în apariția unei lucrări de referință.

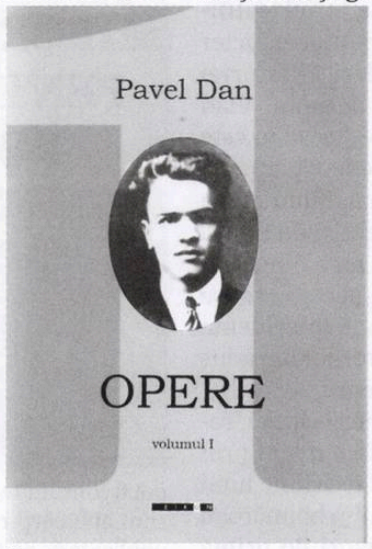

Situat în descendența unor creatori precum Liviu Rebreanu, Ioan Slavici și Ion Agârbiceanu, Pavel Dan continuă viguroasa tradiție a prozatorilor ardeleni, elaborând, dincolo de orice mode sau modele, o operă de o autenticitate inconfundabilă. Nuvelele sale, atâtea câte a avut răgazul să aștearnă pe hârtie într-o existență curmată prematur, impun un prozator viguros, ce își extrage substanța epică din destinul tragic al țăranilor din Câmpia Ardealului. ***Priveghiul***, de exemplu, este o capodoperă ce prelucrează, asemenea lui I. L. Caragiale în ***Kir Ianulea***, tema răutății feminine. Toader, eroul narațiunii, este un „*supus și obosit rob al pământului*” care își pierde sensul existenței tocmai la vârsta senectuții, când, după ani de trudă, ar trebui să se bucure în liniște de agoniseala muncii sale. Complotul mefistofelic al fiicei și al soției îi transformă însă existența într-un adevărat infern, unicul refugiu din calea suferinței fiind cel în moarte. Răutatea aceasta absolut nejustificată este inversă decât cea din romanul ***Ion*** al lui Rebreanu – unde personajul malefic este protagonistul întâmplărilor – și atinge dimensiuni paroxistice. Asemănarea numelor (Toader – Todorica) nu sugerează armonia existentă între cei doi soți, ci, dimpotrivă, exprimă o antiteză ireconciliabilă. De altfel, narațiunea se bazează pe mitul eternei reîntoarceri. Aceasta deoarece Toader nu face altceva decât să repete experiența tragică a socrului său, existență relatată de către cârciumarul Ioșca. Nu întâmplător, scurta povestire în povestire are un vădit caracter premonitoriu. Căsătorit cu o muiere rea, care refuză să îi dea de mâncare și care se certa cu el până și noaptea, acesta, după ani de supliciu, se revoltă punându-și capăt zilelor. Constituind un caz patologic cu evidente accente naturaliste, răutatea va fi moștenită și de celelalte reprezentante ale familiei. Ocupându-se de întâmplări situate la limita normalului, care se abat de la tradiția vieții satului, narațiunea alunecă în mod imperceptibil înspre fantastic. Semnificativă devine, într-un asemenea context, scena sinuciderii lui Toader. Fântâna în care se privește personajul căutându-și parcă adevărata sa identitate reprezintă un ochi al pământului, o cale de acces către lumea de dincolo. Apa îi apare mai întâi asemenea unui ochi magic, care îl vrăjește și îl cheamă, apoi se transformă „*într-o gură flămândă, cumplită*”, într-un monstru acvatic ce îl înghite. Autorul păstrează echivocul textului, nu numește lucrurile, ci doar le sugerează, astfel încât nu ni se explică dacă moartea lui Toader s-a datorat unui accident sau dacă el s-a sinucis într-adevăr. Conduita potrivnică a soției, ce contravine tradiției și este amendată de „*gura satului*”, păstrează narațiunea în proximitatea fantasticului. Oprindu-se la câteva personaje atipice, pentru care ritualurile străvechi și-au pierdut semnificațiile originare, Pavel Dan zugrăvește procesul desacralizării satului tradițional. Priveghiul însuși se transformă într-un prilej de desfătare, ceremonialul fiind îndeplinit doar pentru a induce în eroare colectivitatea. În realitate, totul nu este decât un simulacru, durerea familiei este trucată, spectacolul atent regizat având drept scop salvarea aparențelor. Dincolo de parodie, de ludicul gratuit, se ascunde însă întotdeauna dimensiunea tragică a existenței. Confruntarea celor două neamuri provoacă reîntoarcerea lumii în haos și dezumanizarea treptată a personajelor. Finalul ambiguu provoacă din nou intruziunea fantasticului, acțiunea forțelor oculte purificând locul de orice influență malefică.

Existența dusă în răspăr, raportată la normele impuse de comunitatea satului, caracterizează și cele două narațiuni în care eroul central este Urcan bătrânul. Sunt nuvele ample, care vorbesc în mod elocvent de proiectele mai complexe, din păcate nefinalizate, ale autorului. Izolarea neamului este simbolică, ea marcând ieșirea din tradiție, ca urmare a modului de existență profesat. Membrii familiei Urcan aleg calea cea mai facilă a vieții, preferând în locul muncii cinstite micile furtișaguri. Despre bătrânul Urcan, întemeietorul clanului, se zvonește că și-a câștigat moșia „*cu străițile*”, străbătând drumurile Ardealului și apelând la mila oamenilor de bună credință. Peregrinările personajului nu au însă numai un substrat material. Ca și în cazul lui Ilie Moromete, aceste escapade se transformă în adevărate aventuri ale cunoașterii, satisfac o vădită curiozitate intelectuală, câștigul nefiind atât un scop, cât o consecință binevenită. „*Năravul vechi, din vremea sărăciei, de a ciupi câte ceva din bunul altuia*” nu este abandonat nici atunci când Urcanii devin fruntașii satului. Dereglările încep să apară în momentul în care etica haiducească începe să fie aplicată și în relațiile din interiorul familiei, subminând-o. Ca și în cazul scrierilor lui Liviu Rebreanu, în centrul operei lui Pavel Dan se găsește problema pământului. În acest sens, exclamația Ludovicăi, nora lui Urcan, devine simbolică: „*Mare-i lumea asta, Doamne! se gândi Ludovica. Cât pământ! Și tot n-ajunge*”. Narațiunea ***Urcan bătrânul*** este scrisă din perspectiva unei femei diabolice. „*Nebunia*” Ludovicăi se datorează presimțirii funeste că bătrânul ei socru a fost cumpărat de propriul său nepot, Valer, care face totul pentru ca pământul să fie „*întabulat*” pe numele lui. Proiectul viclean eșuează, astfel încât gravul conflict dintre generații se aplanează la final.

Mai aproape de fantastic se găsește nuvela ***Înmormântarea lui Urcan bătrânul***. Dacă în narațiunea care îi poartă numele Urcan nu era decât un personaj șters, episodic, acum se schițează adevăratul său profil spiritual. Sfârșitul apropiat al eroului este anunțat de o serie de semne premonitorii. Asemenea Vitoriei Lipan, Urcăneasa visează „*că umbla prin tină până la genunchi și își pierduse năframa*”. Or, potrivit credințelor populare, „*noroiul înseamnă boală și pierderea năfrămii ori pălăriei – moarte*”. Revenind aproape în fiecare scriere, obsesia morții reprezintă o altă temă majoră a narațiunilor lui Pavel Dan. Aflat în fața sicriului tatălui său, fiul lui Urcan, Simion, are revelația efemerității condiției umane. Personajul știe că, după părintele său, urmează el și că descendenții lui vor repeta aceeași experiență tragică. Concluzia este că lumea merge înainte potrivit acelorași tipare, într-un spectacol în care se schimbă doar actorii și unde rolurile rămân aceleași. Pavel Dan descrie o lume agonică, desacralizată, ceea ce explică frecventele substituiri ale tragicului prin grotesc. Ritualul priveghiului și ceremonialul înmormântării sunt perturbate de zgârcenia patologică a familiei. Asemenea naturaliștilor, scriitorul surprinde cazurile ce se abat de la normă (și prin aceasta se apropie de fantastic, și el o abatere de la legile ce guvernează universul). Ca să ofere o lecție familiei, preotul și diaconul înscenează parodia unei înmormântări, ceea ce declanșează buna dispoziție a adunării, în totală disonanță cu tristul eveniment. Prozatorul disecă, cu o privire extrem de pătrunzătoare, realitatea cea mai concretă, dar fotografia este mișcată, de unde și impresia de insolit. Ochiul fixat insistent asupra unui obiect face ca acesta să își piardă contururile reale, să se deformeze. Fenomenul i se întâmplă Ludovicăi, căreia, uitându-se cu reproș la preot, i se pare că acesta devine

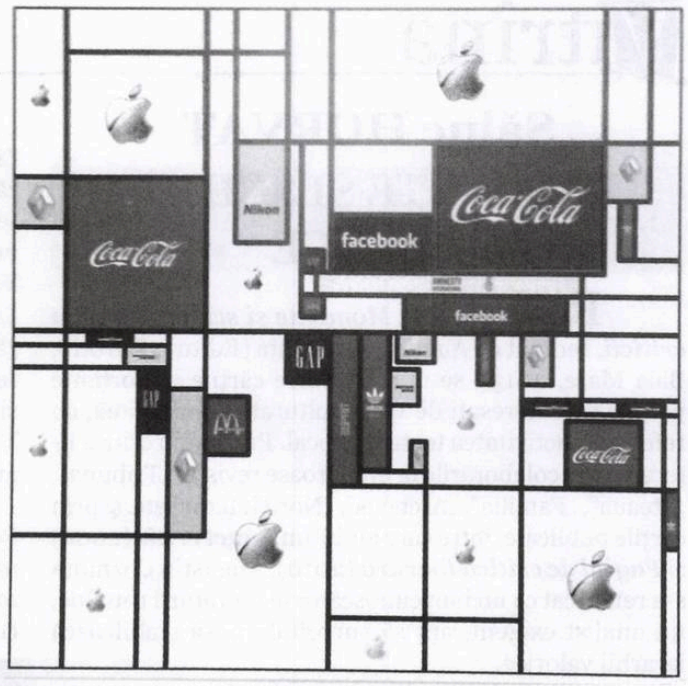

Jean-François Caillarec

monstruos, metamorfozându-se în diavol. Exploatat cu mult talent în proza românească de la Eminescu până la Mircea Eliade, motivul fantastic al credinței în puterile premonitorii ale viselor se regăsește și în narațiunea ***Ursita***. Grav bolnav de șase săptămâni, Iacob visează că destinul său se va curma „*în lac la Tăureni*”. Mesagera reveriei este mama țăranului, care, preluând o înfățișare angelică, apare drept o prevestitoare a morții. Pe de altă parte, Ana, soția lui Iacob, joacă rolul unei Moire. Torsul ei întrerupt este simbolic, anunțând și el sfârșitul implacabil al personajului. Situarea sub zodia regimului nocturn al imaginarului face ca și alte proze ale lui Pavel Dan să se găsească în proximitatea fantasticului. Ceea ce surprinde în narațiunea ***Uliana***, de exemplu, este, dincolo de fresca vieții satului, atmosfera plină de mister. Ca întruchipare a haosului primordial, noaptea reprezintă momentul prielnic al aparițiilor stranii. În timpul nopții apare și Uliana, care vine să fure banii vecinilor care tocmai și-au vândut vaca la târg. Ca și în povestirea ***Masca*** a lui Al. Macedonski, fantasticul este trăit cu maximă intensitate de către protagonistul relatării, Simion. Finalul deconspiră însă taina, totul reintrând în normal prin identificarea făptașului.

Adevărata capodoperă a scriitorului și singura sa narațiune fantastică propriu-zisă este povestirea ***Copil schimbat***. Ea se deschide cu fixarea cadrului, excelent pretext pentru povestitor ca, prin intermediul motivului drumului, să realizeze o incursiune în trecut, în vremea copilăriei sale. Descrierea alcătuiește doar rama, adevăratele întâmplări (povestirea în povestire) fiind relatate de către un mocan ce cobora periodic la câmpie pentru a repara ciuberele oamenilor. Prezentarea este minuțioasă și relevă condițiile dificile în care trăiau țăranii. Singurul element care perturbă expunerea realistă este portretul insolit al fiului mocanului. Antiteza dintre vârsta destul de înaintată a acestuia și înfățișarea sa prematură se explică prin faptul că e un „*copil schimbat*”. Așa cum observă criticul Sergiu Pavel Dan în ***Proza fantastică românească***, relatarea prelucrează „*credința străveche în puterea diavolului de a substitui nou-născuții nedoriți de părinții lor*”. Din punct de vedere tematic, narațiunea pare o sinteză a două reușite ale lui I. L. Caragiale, ***La hanul lui Mânjoală*** și ***Kir Ianulea***. Mai mult decât alte narațiuni ale scriitorului, ***Copil schimbat*** este o poveste în care se pune un accent deosebit pe atmosferă, evenimentele derulându-se sub pecetea regimului nocturn al imaginarului. Asemenea fantasticului caragialian, cel prezent în opera lui Pavel Dan își are originea în universul eresurilor populare. Provocat de tatăl naratorului, munteanul relatează marea dramă a existenței sale. Fantasticul din povestirea sa nu ține atât de concretizarea diavolului – a cărui existență nu este pusă nicio clipă la îndoială de credințele populare –, ci de experiența-limită trăită în noaptea când i se schimbă copilul. Din acel moment, existența personajului se reduce la un singur lucru: dorința de răzbunare. În mod treptat, mocanul devine un inițiat care dorește, pe cale magică, să se răfuiască cu diavolul și să-l răpună, cerându-și înapoi, în același timp, adevăratul copil.

Talent autentic și pictor inconfundabil al satului ardelean, Pavel Dan și-a câștigat, în ciuda caracterului fragmentar al operei sale, un loc distinct în istoria literaturii române.

Săluc HORVAT

MOMENTE ŞI SCHIŢE CRITICE

Recentul volum ***Momente şi schiţe pe scena criticii***, semnat de Augustin Cozmuţa (Editura Eurotip, Baia Mare, 2013), se numără între cărţile importante pentru cei interesaţi de viaţa culturală băimăreană, cu referire la activitatea teatrului local. Prezent în critica literară prin colaborările la numeroase reviste: „Tribuna", „Steaua", „Familia", „Archeus", „Nord Literar" etc. şi prin cărţile publicate, între care amintim ***Punct critic*** (2004) şi ***Pagini de critică literară*** (2010), Augustin Cozmuţa s-a remarcat ca un bun cunoscător al literaturii române, un analist exigent, apt să surprindă şi să stabilească ierarhii valorice.

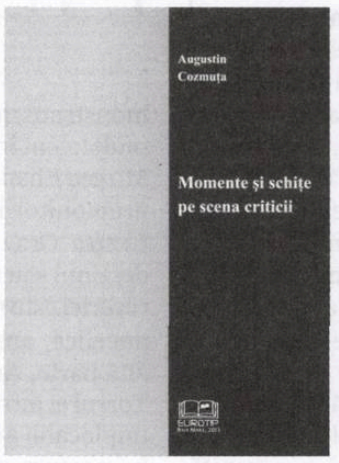

Profesia de jurnalist în presa locală a făcut ca în multe cazuri selecţia lecturilor sale şi a demersului critic să se oprească la cărţile şi la actele de cultură cu caracter local. Acest fapt nu a însemnat cantonarea criticului într-un provincialism păgubos, autorul ştiind să-şi aleagă temele şi să le raporteze la valorile estetice, făcând mereu legătura necesară între provincie şi centru, între literatura locală şi literatura naţională.

Aplecarea lui Augustin Cozmuţa spre anumite fapte de cultură cu localizare într-un anumit topos spiritual se regăseşte şi în recentul volum ***Momente şi schiţe pe scena criticii***. De data aceasta, tema principală a cărţii se referă la viaţa teatrală.

Volumul este o culegere de eseuri şi cronici scrise de-a lungul anilor, mare parte publicate în presa locală. Materialul este organizat în trei capitole: ***Microeseuri***, ***Cronici dramatice***, ***Cartea de teatru***, o adevărată cronică a vieţii teatrului băimărean.

În primul capitol, Augustin Cozmuţa face câteva consideraţii despre Maramureş şi despre oamenii ataşaţi lui (***Scriitorii vin în Maramureş*** – p. 7-12), la interferenţele dintre literatură şi istorie, afirmând că, *„fără a uzurpa rolul istoriei, literatura a depus dintotdeauna mărturie în sprijinul acesteia, nu înlocuind, ci completând documentul sau alte mărturii recuperate de ştiinţa cercetării trecutului"* (***Literatură şi istorie***, p. 13-20). Nu lipsesc referiri la unele personalităţi precum Iosif Vulcan, întemeietorul revistei „Familia", poetul şi actorul Emil Botta, prozatorul şi dramaturgul Mircea Marian etc.

În capitolul ***Cronici dramatice***, Augustin Cozmuţa cuprinde comentariile pe marginea unor spectacole dramatice care au avut loc pe scena Teatrului din Baia Mare, semnalând derularea unui repertoriu bogat şi variat atât ca titluri, cât şi ca autori ai pieselor reprezentate, în majoritatea cazurilor acestea aparţinând dramaturgiei româneşti contemporane: Valeriu Anania, cu ***Steaua zimbrului***; Dan Tărchilă: ***Moartea lui Vlad Ţepeş*** şi ***Vasile Lucaciu***; Marin Sorescu: ***Matca***; Teodor Mazilu: ***Mobilă şi durere***; Tudor Popescu: ***Paradis de ocazie***; Romulus Guga: ***Speranţa nu moare în zori***; Adrian Dohotaru: ***Îndrăgostiţii de la 9 seara***. Nu lipsesc nici autorii clasici: Al. Davila, cu ***Vlaicu-Vodă***, I. L. Caragiale, cu ***O scrisoare pierdută***; Al. Kiriţescu, cu ***Gaiţele***, dar nici dramaturgi aparţinând teatrului universal: W. Shakespeare, Georg Büchner, H. Ibsen, Dario Fo, Leonid Zorin.

Urmărind cronicile lui Augustin Cozmuţa, constatăm că acestea nu se opresc doar la arta spectacolului, la modul de interpretare. Criticul are în vedere în egală măsură valoarea textului ca operă literară. În multe cazuri cronicile lui Augustin Cozmuţa se transformă în adevărate eseuri cu trimiteri şi conexiuni cu istoria literară, cu arta dramatică şi scenică. Adesea criticul realizează portrete sugestive ale actorilor interpreţi, date ce fac ca lectura textului să devină interesantă şi instructivă. Scriind despre ***Steaua zimbrului***, de exemplu, cronicarul este de părere că *„marea seducţie a piesei o constituie conţinutul său, inspirat de realităţi glorioase şi de durabilă amintire din trecutul poporului nostru (...), că evenimentele evocate constituie un capitol important în însăşi istoria Maramureşului, pământ de atâtea ori supranumit «ţară de voievozi descălecători»"*, de aceea cronicarul este de părere că în acest caz nu este vorba doar de o punere în scenă a unui text dramatic consacrat, a unei opere până atunci uitate, ci de introducerea în circulaţie a unei piese şi a unor autori reprezentativi.

Privind spectacolul cu piesa ***Vasile Lucaciu*** de Dan Tărchilă, cronicarul subliniază reuşita dramaturgului de a reda într-un text scenic viaţa zbuciumată a marelui luptător pentru unitatea noastră naţională Vasile Lucaciu, supranumit *„Leul de la Şişeşti"*. Reuşita spectacolului se datorează, în opinia cronicarului, regizorului Ioan Ieremia, scenografului Dragoş Georgescu şi, mai ales, actorilor Ion Săsăran, Teofil Turturică, Vasile Constantinescu etc., care au dat viaţă eroilor.

Paradis de ocazie, piesa lui Tudor Popescu, în opinia lui Augustin Cozmuţa, nu trebuie privită doar ca o satiră de moravuri şi mentalităţi condamnate de o colectivitate şi incompatibile cu un mod de viaţă constituit pe principii etice novatoare ci, mai degrabă, unul simbolic, care se pretează a fi descifrat şi comunicat scenic prin diverse chei de percepere.

Cuprinderea în repertoriul teatrului a unor piese cu un pronunţat caracter patriotic, cu eroi legendari ai istoriei noastre, precum Dragoş, Bogdan, Vlad Ţepeş, Vlaicu-Vodă, Vasile Lucaciu, este explicabilă dacă avem în vedere perioada în care au fost puse în scenă. Fiind vorba însă de opere reprezentative şi de autori bine-cunoscuţi, acest fapt nu a diminuat valoarea scenei Teatrului, iar cronicile de spectacol scrise de Augustin Cozmuţa, care a ştiut să pună în evidenţă textul literar şi prestaţia de excepţie a actorilor, au adus un plus de valoare vieţii teatrale băimărene.

Întregit cu piese ale unor dramaturgi clasici, repertoriul Teatrului Dramatic din Baia Mare trecut prin viziunea critică a cronicarului poate fi notat ca fiind unul de excepţie; nu întâmplător, scena teatrului băimărean a fost onorată de-a lungul anilor de actori de primă mărime ai teatrului românesc.

Pasiunea de cititor şi de comentator de carte l-a urmărit mereu pe Augustin Cozmuţa şi se regăseşte şi între paginile acestui volum în care, de data aceasta, şi-a ales un domeniu puţin diferit – cel al ***Cărţii de teatru***.

Capitolul include cincizeci de cronici, unele cu referire la aspecte de teorie teatrală, altele la unele apariţii editoriale. O primă cronică se referă la volumul ***Teatru fără scenă*** de Horia Barbu Oprişan, carte *„închinată în exclusivitate fenomenului teatral popular"*, în prefaţa căreia Ovidiu Papadima nota: *„o carte seducătoare, care va fi însă, desigur, de folos şi cercetătorilor culturii noastre populare"*. O altă carte *„recenzată"* este ***Teatrul la români*** de C. Ollănescu, o lucrare de sinteză privind istoria dramaturgiei româneşti, a teatrului ca instituţie care, *„după lupte şi jertfe îndelungi şi simţitoare, (...) ajunsese să intre în rândul aşezămintelor publice de cultură şi progres"*. În articole precum ***Teatrul şi artele poetice***, ***Teatrul şi viaţa***, ***Teatrul nostru cel de toate serile***, ***Demnitatea artei scenice***, ***Viziuni şi forme teatrale***, ***Cultura spectacolului teatral***, ***Spaţiul scenografic*** etc., Augustin Cozmuţa radiografiază aspecte din cele mai diferite petrecute pe scena teatrului, aspecte desprinse din opiniile celor ce au văzut *„viaţa ca teatru"* şi *„teatrul ca viaţă"*.

Titlurile trecute prin ochiul critic al lui Augustin Cozmuţa, regăsite în ***Momente şi schiţe pe scena criticii***, sunt numeroase. Pe lângă cele amintite mai notăm, aleatoriu, alte câteva: ***Teatrul şi artele poetice*** de Ioana Mărgineanu, ***Demnitatea teatrului*** de Margareta Bărbuţă, ***Viziuni şi forme teatrale*** de C. Măciucă, ***Teatrul obiectelor*** de Paul Cornel Chitic, ***Elogiul actorului*** şi ***Elogiul regizorului*** de Horia Deleanu, ***Teatrul ca lume*** de Amza Săceanu, ***Teatru şi umanitate*** de Ion Zamfirescu, ***Mic îndreptar de teatru*** etc.

Interesante sunt şi eseurile dedicate lui I. L. Caragiale: ***Întâmpinarea lui Caragiale***; ***Despre Caragiale***, ***Caragiale văzut mai de aproape***, cele despre ***Opera dramatică a lui Ion Minulescu***, ***Scrierile dramatice ale lui M. R. Paraschivescu***, ***Dramaturgi români contemporani***, ***Critica bilanţieră*** etc.

„Rătăcit printre spectatori", criticul Augustin Cozmuţa, *„îndrăgostit şi el de Thalia"*, ne-a dăruit din surplusul lui spiritual bucuria unei lecturi nu numai agreabile, dar şi emoţionante mai ales pentru cei care adesea ne-am aflat printre *„rătăciţi"*, astăzi retrăind bucuria acelor momente.

Alain Nahum

MIRCEA BOCHIŞ - PREMIU PENTRU ILUSTRAŢIE ŞI DESIGN DE CARTE

Concursul Naţional de Design de Carte „Cele mai frumoase cărţi din România", ediţia 2013, are 39 de cărţi câştigătoare, alese din 174 de cărţi înscrise în competiţie de către editurile, graficienii sau designerii de carte din România şi Republica Moldova. Imagini cu cărţile câştigătoare şi titlurile pot fi consultate pe www.celemaifrumoasecarti.ro. Printre ele sunt atât cărţi realizate de edituri prestigioase, cât şi titluri publicate de edituri mici sau chiar de autori. Membrii juriului au fost: Matei Câlţia, Radu Manelici, Alexe Popescu, Raluca Bem Neamu, Anamaria Pravicencu, Vlad Arghir şi Géraldine Lay (Franţa).

„Aşa cum ne-am propus, concursul a vizat performanţa în materie de design grafic (creativitate, profesionalism, calitate tehnică etc.). Concluzia mea este că interesul editurilor pentru profesionalizarea prezentării vizuale a publicaţiilor lor de tiraj comercial este redus. Evoluţia lui se împiedică de deficienţe în pregătirea profesională, în organizarea procesului de producţie, în mentalităţi rămase la clişee vetuste şi, pe cât de greu de verificat, pe atât de greu de contrazis (piaţa nu cere, nu sunt bani, nu există interes, ceilalţi sunt de vină, dar noi facem tot posibilul etc.). Nu în ultimul rând, nesinchiseala celor responsabili acoperă, în cel mai rău caz, o gravă disonanţă între educaţia vizuală şi activitatea profesională. Faptul că totuşi o oarecare evoluţie a avut loc, oricât de modestă, sugerează că profesionalismul şi responsabilitatea se vor impune – şi acest concurs îşi propune să arate o faţetă a profesionalismului: criteriile de apreciere a produsului «carte» fac parte din cultura generală." (Vlad Arghir, membru al juriului)

În perioada 9-13 octombrie, cărţile câştigătoare au fost expuse în Târgul Internaţional de Carte de la Frankfurt, în pavilionul României 5.0, B122, la cel mai important târg de carte din lume. Cu această ocazie, Asociaţia pentru Performanţă şi Cultură, în parteneriat cu Federaţia Editorilor din România, cu sprijinul Ministerului Culturii, a organizat un eveniment special de vernisare a celor mai frumoase cărţi româneşti, în data de 10 octombrie, la care au fost invitaţi membri ai Federaţiei Editorilor din Europa.

Volumele câştigătoare vor reveni în ţară şi vor fi prezentate publicului român într-o expoziţie în perioada 4-8 noiembrie la UNAgaleria, în Bucureşti. În cadrul vernisajului expoziţiei, vor fi anunţate cele şase premii acordate de juriu - Premiul I, Premiul II şi Premiul III şi trei premii speciale: Premiul pentru cea mai bună ilustraţie, Premiul pentru cea mai frumoasă carte pentru copii, Premiul pentru carte obiect / bibliofilă (pentru categoria specială a acestor lucrări, jurizate separat, în acest an). Mircea Bochiş a fost premiat la secţiunea beletristică pentru ilustraţie şi design de carte cu opera ***Sissi***, scrisă de Pavel Şuşară.

Toate cărţile câştigătoare vor reprezenta România în competiţia internaţională de design de carte „Best Book Design from All Over the World" – Târgul de Carte de la Leipzig, ediţia 2014 şi vor fi incluse în expoziţiile organizate de Stiftung Buchkunst.

Proiectul este sustinut şi de UNArte - UNA Galeria, Clubul Ilustratorilor, Galeria Posibilă, Asociaţia Idioma, Mkor, Librăria Kyralina, Librăriile Cărtureşti, Modernism, Artclue, Igloo, Radio România Cultural, Radio France International, Agressione, Sappi, Arta Grafică.

Daniel DRAGOMIRESCU

DUMITRU V. MARIN ŞI UN PARIU CULTURAL

„*Un tânăr cu mai mulţi ani*", după cum singur se defineşte, Dumitru V. Marin este o personalitate ambivalentă a lumii noastre culturale de ieri şi de azi, un om înzestrat cu o vioiciune a doxei şi a duhului, pe care puţini, prieteni sau dizidenţi, i-ar putea-o contesta.

Recenta sa carte, ***Cu Eminescu, dascăl de suflet*** (Ed. Pim, Iaşi, 2013), este ilustrativă pentru perseverenta (şi bogata) lui acţiune culturală, întinsă de-a lungul mai multor decenii, atât înainte, cât şi după Decembrie 1989. Subintitulat academic ***Studii şi adnotări istorico-literare***, volumul grupează, într-o relativă ordine cronologică şi tematică, scrieri variate. Prima parte, intitulată ***Pagini de istorie literară***, aduce binemeritate omagii unor figuri reprezentative ale spiritualităţii româneşti: Cantemir („*făuritor de seamă în cultura românească*"), Alecsandri („*o mare personalitate a timpului său*"), Eminescu („*dascălul nostru de suflet*"), Caragiale („*Ion Luca Gură de Aur*") şi nu în ultimul rând Tudor Pamfile („*cel mai de seamă reprezentant al epocii romantice în folcloristica românească*"). A doua parte debutează cu un interviu (datat 1971) cu scriitorul Laurenţiu Fulga şi conţine medalioane destinate să eternizeze memoria unor personalităţi culturale din trecutul apropiat, pe care autorul a avut prilejul şi privilegiul de a le cunoaşte direct: Nichita Stănescu (evocat în contextul unei reuniuni literare desfăşurate la Bârlad, în anul 1971), Grigore Vieru (oaspete al TV Vaslui), care „*a murit slujind limba română*", teatrologul Valentin Silvestru, invitat şi el la emisiunile TVV, caracterizat drept „*prietenul fără prieteni*" sau, mai simplu şi mai direct, „*prietenul nostru*", dar şi cărturarul universitar Constantin Ciopraga, care, cu ocazia unei întrevederi avute cu autorul, „*a mărturisit groaznice*(le) *suferinţe din prizonierat* (...) *şi cum le spălau ruşii* (prizonierilor) *creierul*" (p. 57).

Cum este şi firesc, partea finală a cărţii se constituie într-o pledoarie pro domo (dar pusă şi în serviciul publicului interesat de informaţia culturală locală), fiind consacrată prezentării detaliate a activităţii îndelungate desfăşurate de autor, ca iniţiator şi îndrumător al ziarului „Meridian", respectiv al posturilor TV Vaslui şi Radio „Unison", din cadrul Grupului de presă „Cvintet TE-RA" („televiziune, radio, ziar", fondat 1992), care îşi revendică prioritatea pe plan local şi regional, dacă nu chiar naţional. Cert este că postul de radio „Unison" şi-a început emisiunile încă din anul 1994, când la Vaslui se puteau recepţiona doar posturile de radio Bucureşti şi Iaşi, iar ziarul „Meridian" şi-a început apariţia în 1996. Cât despre postul TV Vaslui, care a precedat cu câţiva ani actualele posturi TV teritoriale, este binecunoscut atât prin îndelungata sa activitate mediatică, cât şi datorită regizorului Cornel Porumboiu, care l-a eternizat în pelicula sa ***A fost sau n-a fost*** (2006), premiată la Cannes.

Un pariu pe care Dumitru V. Marin pare că doreşte să-l câştige este promovarea şi impunerea în spaţiul vasluian (şi chiar mai departe) a aşa-numitului „*curent cultural-informaţional*", a cărui existenţă reală (ca alternativă culturală) este fie pusă la îndoială (de către Theodor Codreanu, promotor al transmodernismului), fie minimalizată sau insuficient cunoscută. Intenţia în sine, de a pune o acţiune culturală şi mediatică în paradigma unui proiect sau a unui program, ca şi faptul de a grupa în jurul acelui program un număr de creatori şi un public interesat, este cât se poate de lăudabilă. În cartea sa, autorul face dese referiri la acest „*curent*" şi îl susţine la modul general, dar nu intră în detalii, descriindu-l într-un loc drept o „*expresie a localismului creator*" (p. 120), iar în altă parte enumerându-i particularităţile în mod laconic (deşi sunt puţini cei care ştiu într-adevăr despre ce e vorba). Mai explicit este autorul atunci când se referă la exponenţii „*curentului*", unde s-ar încadra scriitori şi oameni de cultură mai mult sau mai puţin cunoscuţi publicului local, dar şi jurnalişti din mass-media scrisă şi audiovizuală, precum Lucian Pârvoiu (TVR), Cătălin Striblea (Realitatea TV), Val Andreescu („Meridianul"), Mihaela Manu şi Clara Bişoc (ziarul „Obiectiv"), alături de alţii. În mod surprinzător, autorul face un pas înapoi şi îi pune în fruntea „*curentului*" său pe Teodor Pracsiu (care tocmai a declarat, într-un cadru oficial, că preferă „*să stea departe*") şi pe Theodor Codreanu (care din turnul său de fildeş de la Huşi priveşte fără prea mare entuziasm spre fosta locuinţă a doctorului Sepeniuc din str. Frunzelor, nr. 2, convertită în locaţia principală a Cvintetului TE-RA şi a „*curentului*" amintit).

Dar poate că, dincolo de aceste aspecte, cartea de faţă reţine atenţia prin stilul ei particular, iar stilul este, cum se spune, egal cu omul însuşi. Într-un limbaj uneori esopic, alteori vrednic de Nichifor Coţcariul, autorul îşi apără convingerile (cu privire la Eminescu în mod special), lansându-se în aprecieri care se impun atenţiei prin caracterul lor tranşant: „*Am văzut şi auzit nenorociţi* (...) *blamând poezia lui* (Eminescu), *plasându-se astfel între inculţi şi animale*" (p. 16) sau „*Numai de Eminescu al vostru n-am eu nevoie, cum s-a exprimat un urât al timpului*" (p. 19). Mai departe, autorul, ca dascăl de limba şi literatura română, consemnează binevoitor-ironic, în marginea unei manifestări omagiale organizate de şcoală, la care a fost prezent: „*M-am amuzat auzindu-i pe vechi amici întrecându-se în expresii păsăreşti, cu care i-au bombardat pe cei câţiva elevi* (...) *concentraţi în sala de expoziţie*" (p. 20), convins fiind că „*un om care nu ştie să se exprime* (...) *nu poate fi o valoare nici pentru ai lui, nici pentru alţii*" (p. 21).

Cartea ***Cu Eminescu, dascăl de suflet*** înglobează un număr destul de mare de literaţi, pe care autorul îi portretizează rapid, în maniera „*se non è vero, è ben trovato*" şi făcându-şi din paradox o metodă. Teatrologul Valentin Silvestru este etichetat, cum s-a văzut, drept „*prietenul fără prieteni*" (p. 51), iar poetul Ion Enache, un „*talent uriaş, cu neîmpliniri uriaşe*" (p. 85). Reliefat apare şi portretul uitatului Ion Patriche (dascăl, inginer, inventator, epigramist, poet), despre care suntem încredinţaţi că „*e un tip subţiratic şi negricios* (...), *dar un mare meşter al cuvântului scris...*" (p. 95), care pare a fi un fel de răsturnare a portretului pe care un cronicar moldovean i-l făcea lui Constantin Cantemir, domnitorul analfabet: „*Carte nu ştiè, ce numai iscălitura învăţase de făcè. Barba îi era albă ca zăpada...*" (I. Neculce, ***Letopiseţul Ţării Moldovei***).

Dar, revenind la fondul problemei, ne punem şi noi întrebarea: a fost sau n-a fost – există/nu există - un „*curent cultural-informaţional*", care să justifice o astfel de etichetare? La această întrebare, un răspuns negativ nu pare mai relevant decât unul afirmativ. Cert este că Dumitru V. Marin (persoană, personalitate, personaj) există şi, de aceea, nimeni nu poate contesta prezenţa şi persistenţa lui în spaţiul cultural şi mediatic vasluian.

Ştefan JURCĂ

PICTORUL ŞI VILA WAGNER

Prin anii 80, împreună cu un prieten, l-am căutat pe pictorul Ioan Titus Petruse, nu mai ştiu ce aveam de vorbit ori de împărţit, îi plăcea să-l citeze pe poetul german Hölderlin, despre care spunea: poetul care a înnebunit, completare peiorativă pentru că apăruse o ediţie a poemelor neamţului şi lumea citea. Dar şi despre Esenin se ştia pictorul din care îi plăcea să recite patetic. Avea o cărticică cu poemele rusului, pe care o purta într-un buzunar al paltonului său verde, la fel ca pădurile Apusenilor, pentru că pictorul Titus era un boem. Umblând noi aşa prin domeniul Coloniei de Pictură, am dat peste cineva care ne-a îndrumat spre vila Wagner, probabil că era pictorul cu o pipă în colţul gurii Alexandru Şainelic. De asta însă nu sunt sigur.

Numele acesta te trimite automat cu gândul la muzicianul celebru şi apoi sună nu tocmai potrivit, un pictor şi o vilă. În acei ani pictorii băimăreni nu erau boieri, însă de un lucru eram convinşi, atât eu, cât şi prietenul meu, că sunt nişte focuri vii care emană cultură. Pictor şi vilă, poate la Bucureşti să fi avut dintre acei ce-l făceau nemuritor pe Conducător, dar nu în Baia Mare. Eu tocmai aterizasem din capitala Banatului, eram mândru de asta, iar prietenul meu din cea a Moldovei. Am fost priviţi cu suspiciune de către literaţi, dar nu la fel de către pictori, cu care am devenit prieteni de-adevăratelea. Din Ţara Moldovei până în Ţara Banatului/ Înfloreau merii, înfloreau perii...

Clădirea arăta deplorabil, ce fel de ciocoi o mai fi fost şi acesta de este atât de neluat în seamă cu moştenirile sale cu tot, ne-a fulgerat prin gând? Pe faţada de către Valea Usturoiului se putea vedea locul unde se aflase statueta Sfintei Fecioare, patroana spirituală a zidirii.

Deşi nu arăt, am colindat cu voia, dar şi fără voia mea mai multe aşezări urbane. Doar în Braşov mai erau asemenea vile în drumul spre Poiana, case clădite în coastă de munte, cu o fundaţie imensă. Te făceau să te simţi neînsemnat în faţa măreţiei lor. Am fost întâmpinaţi de un lacăt ruginit, uşile demisolului încastrat în piatră aduceau a orice, numai a intrări într-o vilă nu. Pe Titus nu l-am aflat, o fi fost plecat să picteze pereţi de biserici, pentru că el era unul dintre frescarii autorizaţi de mai marii bisericii pentru astfel de lucrări. Avea câteva ajutoare dintre literaţi.

Se spune că şi în Câmpia Aradului a pictat o biserică în stilul său specific, iar sfinţii erau îmbrăcaţi în straie de moroşeni. Încă nu am ajuns să verificăm aceste legende, pentru că după mai bine de treizeci de ani multe întâmplări devin legende.

O luam prin parcul Regina Maria, pe aleea cardiacilor, traversam podeţul de beton de peste Valea Usturoiului, pe lângă terenul de tenis, înaintam pe lângă gardul grădinii zoologice şi iată-ne în faţa unei arătări cu două nivele. Un arbore de tuia secular, intrarea prin partea dinspre grădina zoo, câţiva cireşi şi un nuc. În partea opusă, intrarea se făcuse mai întâi printr-o terasă cu trepte din piatră şi balustradă, acum cu uşa de la intrare înfundată.

În jurul clădirii, bucăţi de mortar căzute de pe pereţi, urzici şi multe buruieni.

Cu altă ocazie, l-am cunoscut pe unul dintre vechii locuitori ai stabilimentului, pictorul Iosif Hamza. El avea o cameră la etaj, bine întreţinută. Ne-a povestit despre vila doctorului Wagner de la fostul sanatoriu. Încă puteau fi văzute nişte pavilioane din vechiul ansamblu pentru tratament. În interbelic Baia Mare fusese staţiune balneară.

Ce legătură poate exista între un doctor vindecător de boala de plămâni şi pictură, cu privirea sa inocentă, Hamza mi-a răspuns: un pictor ştie mai multă anatomie de câtă pictură ştie un medic. Este drept că doar doctorul Ţuculescu, pictorul, ne poate contrazice. Am fost la Craiova în muzeul amenajat lui Ţuculescu, i-am admirat lucrările, e drept în mare grabă, dar mi-au rămas în memorie lucrări din tinereţe cu peisaje marine şi cu imagini din Grecia. Devine celebru după moarte cu acele lucrări în care culorile explodează, iar perechile de ochi inundă cadrul lucrărilor. Am vrut numai să-i demonstrez maestrului Hamza că nu sunt un ageamiu în artă.

În atelier avea o bibliotecă bogată: albume de artă, monografii, afişe, ediţii Larousse, cărţi de literatură, colecţii de „Secolul 20", „Steaua" (de pe vremea lui A. E. Baconsky). Atelierul părea un depozit cosmic cu bibliotecă, pânze, rame, cuie, borcane cu pensule şi un şevalet, bineînţeles, care, la rândul său, avea o istorie complicată. Erau şi un pahar pentru horincă, o ceaşcă pentru cafea, femei n-am căutat, poate să fi fost nu doar pe pânze.

Atelierul lui Titus era închis şi nu se putea vedea nimic dincolo de fereastra zidită, parcă. Odată mi-a arătat nişte numere din ziarul local cu poemele sale, caiete cu schiţe şi desene. Îl preocupa Brâncuşi. Alt locatar pe care l-am cunoscut în vila Wagner era sculptorul Ştefan Várvédö, el păstra în atelier copia în ipsos a lui Petőfi, după care s-a turnat în bronz bustul poetului. Plantase nişte arbuşti, pe care-i împletea pe măsură ce creşteau. Vremurile au trecut şi deodată cu ele şi noi. Dintre cei de atunci nu-mi amintesc să fie prezent pe aici niciunul. Am aflat o pagină din gazeta locală, galbenă şi trasă la faţă, am vrut s-o mototolesc şi s-o arunc la ex-haust. Oare de ce am păstrat-o, totuşi, mi-am zis. Acolo era un articol de-al meu despre vila Wagner şi despre pictor. Încercasem să-l republic după vreo zece ani, dar era ca un făcut că nimeni nu se îndemna să-l tipărească, deşi aveam o rubrică de cultură. Nu este de actualitate şi apoi vila Wagner a fost retrocedată moştenitorilor, deşi susţinea maestrul că este concesionată uniunii artiştilor plastici pentru o sută de ani. Cine mai crede în uniuni şi în pictori?

Fie ca aceste rânduri să reprezinte o evocare pentru cei care au fost cu mine pe acolo: poetul Claudian Cosoi (1952 -2001), pictorul Iosif Hamza (1937 - 1998), pictorul Ioan Titus Petruse (1947 - 1985), sculptorul Ştefan Várvédö (1947 - 2002).

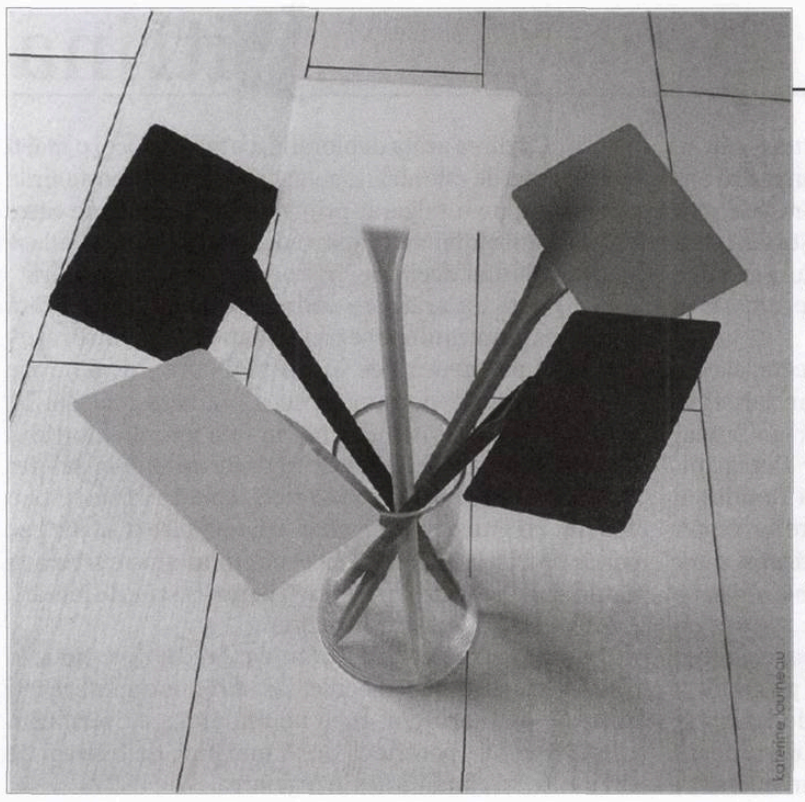

Katerine Louineau

Daniela SITAR-TĂUT

„dar vei muri înaintea tăcerilor”

Cartea de vizită a omului de cultură Horia Bădescu este luxuriantă. Poet, prozator, eseist, jurnalist, doctor în filologie, laureat al Premiului Academiei Române şi al Premiului European de poezie francofonă „Leopold Sedar Sengor”, membru de onoare al Academiei Francofone şi al Uniunii Poeţilor Francofoni, scriitor tradus în Bulgaria, Macedonia, Spania, Vietnam, echinoxist fondator, director al ICR Paris vreme de câţiva ani, scriitorul publică în Franţa şi în Belgia volume care se tipăresc ulterior şi în limba română. Cartea ***Vei trăi cât cuvintele tale*** din cadrul colecţiei de autor *„Scriitori la ei acasă”* (Dacia XXI, 2010) constituie o reluare a poemelor franceze din tomurile ***Un jour entier*** (Ed. l'Arbre à paroles, 2006) şi ***Miradors de l'abîme*** (2008). La fel ca în volumul precedent, ***Pielea îngerului*** (Limes, 2007), notele redundante sunt moartea şi aprehensiunea acesteia, viziunile escatologice, bioticul, nocturnul, teroarea temporalităţii erodante, sentimentul caducităţii fiinţei şi, întocmai ca în cazul lui Lucian Blaga, o atitudine de reverenţă, adulatorie aproape, în faţa tăcerii. Cartea propune o viziune sumisă escatologicului, într-un itinerar în care vidul existenţial este asezonat cu aprehensiunea mortalităţii, care-şi propagă, ascendent, hegemonia. În pofida unei tonalităţi elegiace care traduce postura unei alterităţi camuflate sub mantia unui „tu” generic, sinele nu-şi devoalează catacombele interiorităţii. Discursul gnomic, sapienţial, cu structuri eliptice care obligă lectorul să completeze el însuşi blancurile voluntare, jongleriile lexematice care mizează pe jocuri tautologice, repetiţiile ce iau, de cele mai multe ori, forma anaforelor, recursul la biblic şi arhetipal funcţionează ca un actant care denunţă scindarea ego-ului, clivajul mnemotehnic al recuperării jadis-ului. Sub pecetea unui nocturn sepulcral, onticul tentează o salvgardare, prin intermediul bioticului, a destinului amprentat prin recursul la scriptural. Structurile dubitative amplifică incertitudinile, cimentate de o cronologie ambiguă, de o temporalitate impalpabilă, ce nu poate fi prob cuantificată. Limbajul, aparent accesibil din pricina simplităţii curgerii stihurilor, ce se înlănţuie firesc, glisează înspre criptic, spre teritorii ale absconsului, în care demoniacul îşi semnalează discret ubicuitatea. Voiajul acronic reclamă duelul dintre identitate şi ipseitate, sinele estompându-se progresiv, boicotat de imaginea contagioasă a unui dublu intangibil.

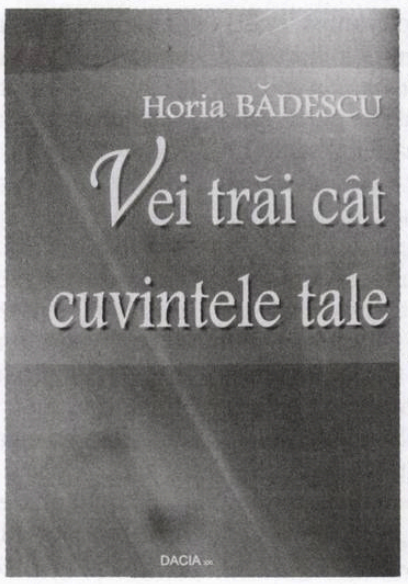

Meditaţiile asupra unui fatum implacabil, damnat, căruia nu i te poţi sustrage, constituie filonul filozofic al celui de-al doilea poem. Deşi lumina este unul dintre laitmotivele textelor, ea nu e una apolinică, iar diurnul – regresiv, cedează, ascendent, tot mai mult teren întunericului, echivalat deseori *„marii treceri”*. Tonalitatea generală e mai puţin elegiacă, cât nihilistă, resemnată. Poetul – raţional, nu se lasă antrenat în poleite zboruri icareşti, adolescentine, ci inventariază un itinerar biotic deconcertant, pesimist. Plictisul, monotonia sunt datorate în mare parte conştientizării futilităţilor acţionale, scenariilor repetitive ale vieţii/istoriei în care asistăm la o imensă zbatere pe loc sapienţială generată de prea-plinul unui déjà-connu. Scriitorul devine acum un gardian al *„miradoarelor abisului”*. Construcţia, oximoronică aproape, denunţă profunzimea văzului celui ce reuşeşte să pătrundă chirurgical, în hăuri ale absconsului, impalpabile, căutând cu acribie începutul/sfârşitul. Foarte multe din creaţii constituie arte poetice. Laconismul liric, ce sintetizează destinul unui sine cerebral, solitar, introvertit, repetiţiile obsesive, anaforice, suita de interogaţii şi dubitaţii gnomice, cadenţa lexemelor simple, expresive, recrutate din vocabularul de bază, metaforele sangvine – definiţii ale unui ego scindat între identitate şi ipseitate, tentaţia recuperării unei temporalităţi benefice, protectoare, cu iz patriarhal, imaginarul restrictiv, constant sunt mărci recognoscibile ale stilului lui Horia Bădescu.

Titlul volumului, ***Vei trăi cât cuvintele tale***, stabileşte sentenţios o simbioză între biografia scripturală şi cea concretă, reală, astfel încât instrumentarul liric poate deveni sau nu un adjuvant al survolării perisabilităţii umane. Logos şi bios ajung complementare, într-un binom unificator al Fiinţei. Sugestia conţinută de titlu este amplificată/anihilată de mottoul adversativ: *„dar vei muri înaintea tăcerilor”*. Textul se înfăţişează deseori ca un Ianus, dual, obligând lectorul, în special prin utilizarea unui „tu” generic, universal/uniformizant, să descopere el simbolul camuflat în jonglerii cognitive. ***O zi*** se află în deschiderea celui dintâi volum. Repetarea simetrică, de trei ori, a sintagmei-titlu apare ca o doleanţă basmică ce se vrea împlinită. Cadoul dorit este unul celebrator, o zi personală, *„doar a ta”*, similară aniversării. Setea avidă de posesie ia forma unei avariţii temporale, a unui rapt prin care insul speră să încremenească, egotist şi rapace, doar pentru el, cronologia unei zile. ***Erai locuitor*** constituie o poezie a repudierii, a excluziunii, a prea-târziului, a desincronizărilor anacronice. Exilatul detaşat de o alteritate ostilă, căruia-i sunt refuzate notele definitorii: *tăcerea*, *vorbirea*, *viaţa* se lamentează, printr-o şarjă interogativă, încercând să descopere momentul pierderii lor. Prezentul dilematic va fi succedat nihilist de proiecţia unui viitor vacumat, al uitării totale. Sentimentul devorant al dezintegrării de eul teluric/empiric, al îndepărtării de identitate, amneziile voluntare, sporadice suscită sinelui dubii asupra identităţii, a interiorităţii spirituale, datorate interstiţiilor fluctuante ale aducerii-aminte. Zbaterea pe loc, repetitivitatea situaţiilor relevă monotonia existenţei, sistând propensiunile revolute. Discursul laconic, interiorizat proclamă în textul ***N-ai să-ţi vezi*** limitele constrictoare ale umanului, expulzat din fortul inexpugnabil al cunoaşterii de sine. Redusă la motivul privirii – reptiliene, ce-şi camuflează esenţa atât sinelui, cât şi celorlalţi, fiinţa se ascunde cochiliar prin văz. Sentimentul devorant al zădărniciei şi reluarea ideii referitoare la deriziunea cunoaşterii în planul real, percepută ca un rezid inutil sunt prezente şi în ***Strigăte de copii***. Cenuşiul unei existenţe terne, fade apropie textul de bacovianism. ***Ninge-acolo şi acum***, text circular, în care titlul este reluat în formă inversată şi în exit-ul liric, oferă zăpezii simbolul durabilităţii beatnice, într-un topos patriarhal, agăţat într-o temporalitate încremenită. Motivul aşteptării aminteşte, prin neconcretizarea expectanţelor, de piesa lui Samuel Beckett ***En attendand Godot***.

Cântecul deţine atribute orfice, iar geneza zicerii conduce înspre un dezgheţ sufletesc, înspre o sensibilizare a umanului: *„Pentru prima dată/ lumea stătea-n/ascultare”* (***Stătea lângă fereastră***). Viziunile suprarealist-expresioniste din ***Cu fără-de-mâinile lor*** debutează cu tatonări tactile ale existenţei, o confrerie a obiectelor ce vor să certifice veridicitatea vieţii umane care le condiţionează, fie şi prin proiecţia ei impalpabilă, umbra, propriul trai. Fiinţa racordată la ritmurile mişcării de rotaţie este ***De pretutindeni şi de nicăieri***, iar străinul peregrin prin natură se simte diminuat. Micşorarea luminii diurne antrenează implacabil, swiftian regresia erodantă a sinelui: *„Ziua scade-n ea însăşi,/tu de asemenea”*. Masa, cuvânt redundant în economia lirică, este atât un loc de reflecţie, cât şi element al recuzitei scripturale. Tripticul *„masa bătrână” - „tăcerea” - „pâinea”* denunţă o devorantă poetică a solitudinii. Jogleriile cronologice ale lui ***Altădată şi acum*** concentrează un itinerar al devenirii. Tăcerea expresivă de *jadis* este înlocuită acum de lexeme născute *„din uitare”*. Implacabila caducitate umană, dubiile asupra existenţei vreunui viitor, bilanţul contabilizator al vieţii de până acum, satisfăcător trăite, sindromul excluderii, haosul şi cecitatea clipei, acceptarea fatumului, anihilarea aspiraţiilor atotcuprinderii prin rezultante simbolice ale deriziunii şi ale insignifianţei (***Lumea e-a ta***) sunt ideile promovate în primul volum.

Miradoarele abisului pun accentul asupra actului de creaţie, iar eul liric pare un Cerber al bolgiilor solitare. Voiajul mnemotehnic în hrube anterioare genezei amplifică singurătatea sinelui. Repetarea scenariilor biotice, acceptul acestei redundante uniformizări terestre se pot suporta, descurajant, doar prin asumarea vieţii. ***Ţi-a fost dăruită lumea*** implică un pact mefistofelic, deoarece viaţa are propriu-i ghidaj, iar eul liric va fi prizonier al Thanatosului. Sângele pare a deveni elementul de atestare, agentul ce delimitează coordonatele ontologicului, dar şi pecetea sacrificială a damnatului. ***A tăcea****/înseamnă a spune totul*, este de părere poetul care, cultivând un chiasm parţial, relevă şi amendează inconsistenţa verbozităţii, prin note explicitante: *„A spune totul/înseamnă a nu spune nimic”*. Viaţa pare o târâre şonticăită, ciclică prin lume de la stadiul infantil la senectute. Insul fatalist, resemnat nu mai e stăpân nici măcar al propriului destin scriptural, abandonându-se abuliei. Constatarea ***E vreme urâtă*** nu angrenează decepţii meteosensibile, ba din contră, aclamă faptul că nu e imun la manifestările vremii, că, aşadar, încă simte, încă trăieşte. Din punctul de vedere al lui Horia Bădescu, cuvintele au parte de un destin similar celui uman, îşi urmează progresiv devenirea, silenţioase, fiind, pe rând, *„cărări ale vieţii/ spre moarte”*, *„copii ai tăcerii/care-şi învaţă limba/ murind”*. ***Acest poem***, ultimul, care încheie ciclul, narcisiac şi autoreflexiv, se emancipează de sub tutela creatorului, devine străin maestrului de altădată, ajungând o entitate voiajoare, ce-şi află independent raisonneur-ii.

Ştefan Doru DĂNCUŞ

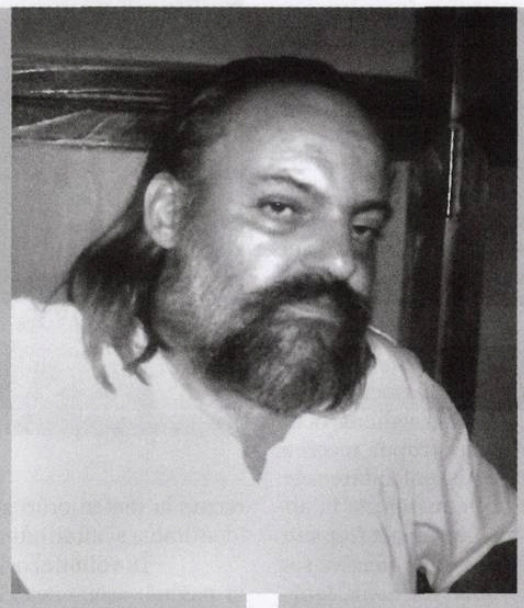

S-a născut la 4 august 1968, localitatea Ieud, judeţul Maramureş.

Actualmente, locuieşte la Târgovişte.

Între 1990-2000 a lucrat în mass-media la Baia Mare, Sibiu, Bucureşti, Târgovişte. În 2001 a înfiinţat revista de cultură, civilizaţie şi atitudine morală „Singur", cu distribuţie naţională şi internaţională. În prezent, conduce activităţile Grupului Media „Singur" (Ed. Singur, site-ul interactiv www.revista singur.ro, revista „Singur", Agenţia Literară „Singur" şi Agenţia de Publicitate „Mădălina").

A debutat editorial cu volumul ***Dormi în pace, Doamne! Antidiavolul***, poezie-eseu (Ed. Euphorion, Sibiu, 1996).

Alte volume editate: ***Să ne naştem de Sus*** (dialog între Ştefan Doru Dăncuş şi Mihai Pop, directorul Spitalului Orăşenesc Negreşti-Oaş); ***Lume de mântuială. Amândoi***, poezie; ***Apocalipsa după Dăncuş***, poezie-eseu; ***Casa memorială Dăncuş***, poezie-eseu, ***Întoarcerea poetului risipitor***, poezie, ***Bocitorii. Aşteptătorul*** (proză), toate la Editura Singur, ***Sex cu femei*** (roman, în colaborare cu Adrian Suciu, Ed. Tritonic, Bucureşti, 2008, premiul Uniunii Scriitorilor - Filiala Sibiu, 2009), ***Poveşti pentru Gabriella*** (roman, Ed. Limes, Cluj, 2009), ***Scrum/ Cendre*** (poezie, ediţie bilingvă româno-franceză, Ed. Grinta, Cluj, 2010, premiul I la Festivalul Naţional de Poezie „George Coşbuc" din Bistriţa-Năsăud, 2010), ***Bărbatul la 40 de ani*** (proză, Ed. Criterion Publishing, Bucureşti, 2010), ***Bărbatul la 40 de ani*** (proză, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ed. Valea Verde, Sighetu Marmaţiei, 2011), ***Casa memorială Dăncuş*** (antologie poetică de autor, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011), ***Eliberarea*** (eseu sociologic, Ed. Singur, Târgovişte, 2012), ***Avocaţii Cerului*** (eseu sociologic, Ed. Singur, Târgovişte, 2013).

A editat şi mediatizat, împreună cu Gabriel Cojocaru, în anul 2010, Antologiile Revistei „Singur" (proză şi poezie).

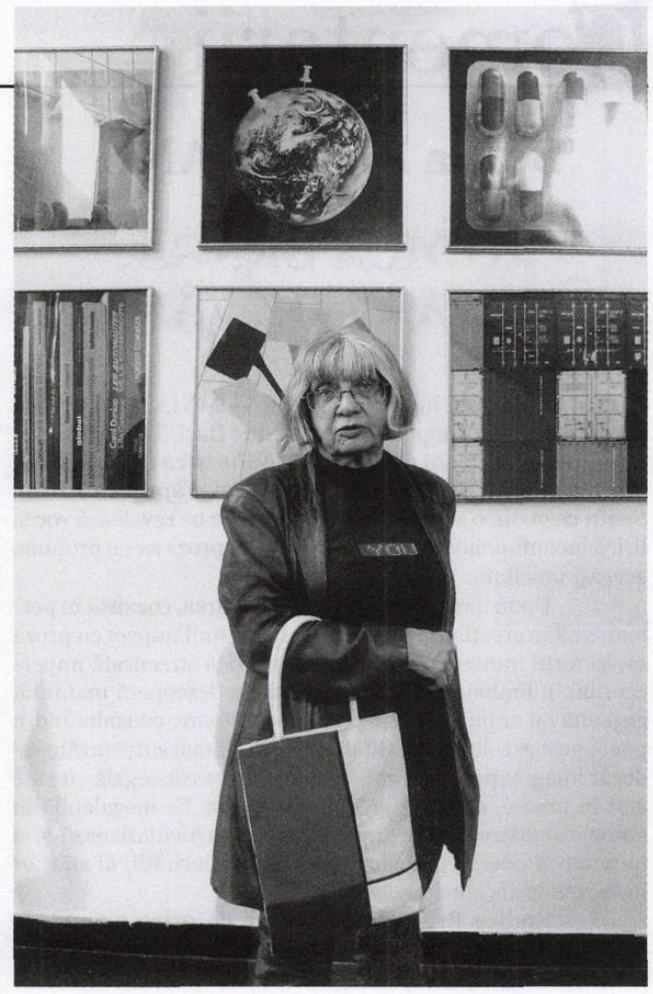

Wanda Mihuleac

Poem trist

- Gabriellei -

Ce frumoşi eram atunci
Silă mi-e de ce se-ntâmplă
Când un glonţ rămâne-n tâmplă
N-ai în Cer cum să te-arunci

Ziua noastră de acum
Goală ca o limbă stinsă
Ca o eră dinadinsă
A căzut din Cer în drum

Colbuită de necaz
Ne acoperă umilă
Nu avem nicio feştilă
Să învolbure vreun pas

Bate inima pe loc
Unde-i frumuseţea noastră?
Tu erai atât de castă
Eu – atât de vagabond

Ziua asta-i toată dungi
Au înveşmântat-o-n zeghe
N-am ştiut să stăm de veghe
Când eram frumoşi – atunci

Stă păzită de călăi
E posibil s-o omoare
Până la apus de soare
Ziua noastră-i la cei răi

Ziua asta nu e zi
- Doamne, cât eşti de frumoasă!
Hai, întoarce-te acasă
Să pot iarăşi asfinţi -

Să mă-ntorc pe altul drum
Fără noapte, fără tâmple
Doamne, fă să se întâmple
Ziua asta de acum.

Gunoierii

Stau şi cântă molcom la fereastră
Strada îi înalţă din ciment
Omenirea plânge ca o proastă -
- Ca o ţeavă de eşapament

Gunoierii-şi cântă tragedia
Fluturi măturând pe caldarâm
Unde Dumnezeu s-a dus vecia
Şi mireasma florii de salcâm?

Îi pudrează luna-n praf de cretă
Sunt al nopţii fascinant decor
Împărţind sub geam de Julietă
Vodca şi amarul pâinii lor

Către ora patru dimineaţa
Par vremelnici, mesianici hoţi
Se ridică şi-şi culeg viaţa –
Fiecare-un tomberon cu roţi –

Bufniţele pleacă la culcare
Noi, în somnul derutant, pierim.
Gunoierul e o provocare:
Este cel mai veşnic anonim

Dar să fiu la modă cu prostia
Cartea-n stradă brusc am aruncat
Cine să-mi citească poezia?
Doar un gunoier s-a aplecat

Şi mirat că Dumnezeu îi scrie
I-a răspuns cu-această poezie.

Bolnav în Bucureşti

- lui Eminescu -

Poeţi frumoşi suntem de-a-ntr-adevărul
Tot publicul aplaudă convins
Că numai noi ştim unde este Cerul
C-avem oricând acces în paradis

Iar noi? Cam trântori – scriem pagini goale
Noi suntem scriitorii cei frumoşi
Aşteaptă ţara plină de parale
S-o mulgem. Noi să fim la pungă groşi

Aceasta-i ţara şi aceasta-i schema
În care mari poeţi au conturi mari
În care stau la rând primindu-şi tema
Şi se preschimbă-n vajnici cioflingari

Eu spun că sunt poet – dar cui îi pasă?
E ţara asta plină de eroi
Şi Eminescu a plecat de-acasă
Deşi e cel mai mare dintre noi

Noi nu cu adevărul facem paşi
Când „ministerul" dă „sponsorizare"
Suntem doar corbi. Şi printre cei rămaşi
Mă-ntreb: nu-i Eminescu cel mai mare?

De ce nu e şi el ca fiecare
Să-şi ia simbria de la un ghişeu?
I-am face loc – doar este cel mai mare!
Şi-aicea intervine Dumnezeu

Şi-n mintea mea, ucigător de rece
Aruncă treizeci de arginţi de-apoi
„În cercul strâmt norocul vă petrece".
El este cel mai mare dintre noi.

Oficiul s-a închis. Cu banii-n pungă
Poeţii pofticioşi dau iar năvală
Femei, beţii – o noapte lungă, lungă
Pentru o existenţă goală, goală

Sunt singurul rămas pe dinafară
Simbria mea - privirile alpine
În Bucureşti sunt trist şi este seară
Şi Eminescu e mai mult ca mine

De altădată

Parcă-am locui de altădată
Nu ştim ce-i aici şi nu ştim cine
Şi în lumea asta terminată
Dumnezeu nu seamănă cu tine

Uite draga mea cum plâng pe armă
Câtă evadare-i în suspine
Când să aflu – pumnul iar mă sfarmă.
Dumnezeu nu seamănă cu mine.

Credincioşii spre biserici pleacă
Lepădând pe drum frumoase piei
Eu sunt pe aproape. Şi ce dacă?
Dumnezeu nu seamănă cu ei

S-au culcat femeile uşoare
Amăgite că-ntr-o noapte-s stele
Şi în crunta lor destrăbălare
Dumnezeu nu seamănă cu ele

Nici pământul nu vă mai sugrumă
De atâtea filme cu eroi
Care au ucis popoare-n glumă
Dumnezeu nu seamănă cu voi

Eu scriind acest moment ce n-are
Cum atinge bunătatea Sa
Vreau să strig că nu mai am răbdare
N-are om cu care semăna

N-ar mai trebui s-aştept o vreme
Prăbuşit ceva ce se amână
Dar când nu e nimeni să mă cheme
Iată că Isus mă ia de mână

Falsul strai de Iov îl dă deoparte
„Nu vorbi aşa de mult cu Mine!"
Tac. Răspund şi-n viaţă şi în moarte
Dumnezeu se-aseamănă cu cine?

Unde?

Mi-e atât de dor de-acasă
Că biserică mi-e claia
Că de când lipsesc la masă
A crescut cât Himalaya

Mi-e atât de dor de-acasă
Că se dau în spate munţii
De prin ţara asta arsă
Ce-o suport în dosul frunţii

Mi-e aşa de dor de tine
Draga mea femeie blândă
Că nu-i apă pusă-n pâine
Cât mi-au dat ăştia osândă

Mi-e aşa de dor de ţară
Că aş pune punct şi gata
De n-ar fi o exemplară
Groapă – străjuind lopata

Tot lucrând pentru o ţară
N-am ştiut că mi-au pus cruce
S-au gândit s-o vândă iară.
Acum unde mă voi duce?

Pregătit pentru plecare

Pentru omul care fură
Doamne ai plouat destul
Lasă-l cu un rai pe gură
Şi în altă noapte du-l

Pentru omul care minte
M-ai plouat de n-am cuvinte
Doamne dacă-s trist şi scrum
Lasă mincinoşii-n drum

Ucigaşii n-au măsură
Ce mai caut prin Ardeal?
Uite Doamne – unul fură
Altul minte că-i normal

Pentru cineva ca mine
Nu ştiu Doamne ce să cer
Ştim că lumea-i o ruină
Fă-mă Doamne-un blând oier

Să asist încă o dată
La botezul lui Isus
Şi când mor – lasă-mi o fată
Că n-am ce lua în plus

Plouă pentru tot poporul
Şi e frig prin Românii
Rana mea de ştefan doru
Tare-aş vrea *să nu mai vii*

Poeme din volumul în pregătire
Avans şi lichidare

Sonia ELVIREANU

RODICA BRAGA, „VÂNARE DE VÂNT"

Apărută în colecţia OPERA OMNIA, antologia de poezii a Rodicăi Braga ***Vânare de vânt*** (Iaşi, Tipo Moldova, 2012) reuneşte poezii din volumele ***Neliniştea cuvintelor***, ***A doua neliniște***, ***Stacojiu***, ***Visul bufniţei***, ***Făptura de raze***, ***Senin ca-n ou***, o selecţie de excepţie, care ne revelează vocea lirică inconfundabilă a poetei, la fel cum proza sa ne propune aceeaşi unicitate.

Două ipostaze, poeta şi prozatoarea, coexistă în permanenţă în creaţia Rodicăi Braga. La primul impact cu proza sa, lectorul intuieşte sensibilitatea poetică strecurată imperceptibil în limbaj şi imagine. Cel care o descoperă mai întâi ca poetă nu ar putea-o imagina ca prozatoare, considerând-o poetă prin excelenţă. Realitatea este mult mai surprinzătoare decât imaginaţia cititorului. Rodica Braga este egală cu sine atât în poezie, cât şi în proză, reuşeşte să fie inegalabilă în ambele registre, printr-un stil care o particularizează şi o impune ca poet şi prozator lucid al interiorităţii, al stărilor insesizabile ale sinelui.

Rodica Braga se detaşează de orice nuanţă de sentimentalism feminin de tip romantic, printr-o privire lucidă, uneori contemplativă, cel mai adesea reflexivă, care o apropie, la fel ca în roman, de luciditatea şi reflexivitatea tipic masculine, însă autoarea insistă pe analiza minuţioasă a vibraţiilor interioare, într-o tentativă de exfoliere a psihicului uman, depăşind prin profunzimea analizei, prin sensibilitate şi vibraţie poetică, specificul scriiturii masculine.

După cum mărturiseşte în ***Notă*** la această ediţie, autoarea nu include în antologie versurile replică la dialogul cu poetul Mircea Ivănescu, care a însemnat „*trezirea spirituală întru poezie*" (p. 14), reluând în exclusivitate versurile sale, pentru a fi doar ea însăşi. Dialogul poetic cu alt poet, o provocare în sine, înseamnă altceva.

Antologia se deschide cu invitaţia din ***să pornim spre iarnă*** din ***Neliniştea cuvintelor***, spre „*imaculatarea zăpezii*", metaforă obsedantă, simbol al purificării, dar şi al trecerii unui prag, prin ambivalenţa simbolului, viaţă şi moarte, amplificată de senzaţia de frig şi de „*alte căderi de ninsori*", al căror foşnet „*se precipită-n aer/ca un tandru viol*" (p. 20) sau de „*liniştea nordului*", de neliniştea metafizică ce transpare din versul „*fiecare sângerăm/de moarte*" (***mater dolorosa***).

Neliniştea cuvintelor sugerează, printr-o insolită asociere de cuvinte, însăşi neliniştea viscerală a vieţii în pragul trecerii inexorabile spre altceva, resimţită în cuvinte, presentimentul morţii în hora cuvintelor necruţătoare în care alunecă eul, pândit de violenţa lor criminală de îndată ce iese din nerostirea albă şi din „*extazul tăcerii*" (***tăcere***, p. 35). Poemele stau sub semnul unei nelinişti metafizice şi al conştiinţei lucide a prefacerii inevitabile a fiinţei, a intrării în conul de umbră al existenţei, surprinse mai ales în imagini-metaforă: în ***floare visând*** (p.23), prin imaginea florii, încremenită în neînflorire, într-o ultimă zvâcnire vitală, ca o muşcătură ce îi semnalează încă prezenţa, în fragilitatea visului de a dăinui; ***în ochiul de bufniţă al singurătăţii***: „*treptat mă transform într-o linie frântă*", „*foarte curând voi intra apoi/în cercul de umbră/ce mi-a fost hărăzit dintru începuturi*"; în ***iubire*** (p. 25), prin trupul ce îşi simte rugina, încercând să renască efemer sub lumina iubirilor târzii ce cad însă sub incidenţa inexorabilă a timpului; în ***divagaţii*** (p. 27), prin trimiteri intertextuale la Kierkegaard, prin tentativa de distanţare de „*crănţănirea*" timpului, într-o aşteptare lucidă şi înfrigurată a trecerii: „*aştept secunda/samavolnic deraiată de timp/când, în cădere abia observată de stea,/să mă transform în halucinanta ei traiectorie*"; în ***pisica de fum*** (p. 28), printr-un dialog imaginar despre pisică şi aparenta sa impasibilitate existenţială; în ***prea multă floare*** (p. 29), prin scânteierile memoriei din care reapare chipul inocent al tinereţii ca o replică la „*limbile vârstelor*"; în ***când se va închide cercul*** (p. 33), prin metafora acvilei: „*încă puţin şi voi simţi/pliscul neîndurător al acvilei/perlându-mi trupul cu broboane de-ntuneric*"; în ***rămas bun***: „*pregătită nu sunt să-ţi iau locul şi,/neocrotită de tine, de nimeni, să privesc/drept în moarte, ca-ntr-un cearcăn de stea*" (p. 36).

Tonalitatea gravă, amprenta reflexivă, uneori interogativă, prezenţa metaforei, insolitul sintagmelor poetice construiesc un univers liric traversat de neliniştea trecerii, nu de spaimă, temperată de luciditate, de acceptarea limitelor existenţiale.

A doua neliniște continuă tematic poemele din ***Neliniştea cuvintelor***. Aceeaşi sugestie metaforică a fiorului trecerii: „*frumuseţea extincţiei,/săgeată în inimă*" (***octombrie***, p. 47). Doar iubirea poate înfrunta „*nemărginirea despotică*" (***iubirea nu-i chip să ne-o stingă***, p. 52) sau tămădui de nelinişti: „*licoarea ochilor tăi/îmi tămăduieşte fiinţa*" (***niciodată ploaia***, p. 59). Sentimentul e cântec nebun, vârtej, ţipăt dureros, pândă de tigru, „*orgă nebună*", o contopire nu doar a „*oaselor perechi*", dar în egală măsură a gândurilor şi a viselor: „*e cineva care-mi ştie pe de rost/toate gândurile,/care-mi visează visele/şi dimineaţa mi le dăruieşte/fără niciun cuvânt*" (***e cineva***, p. 77). Stările şi imaginile se deapănă în nuanţele sentimentelor, într-o iubire ce arde, refuzând cenuşa, tulburată doar de vremelnicia trupului, când cresc imperceptibil în gând melancolia, tristeţea, neliniştea, apoi spaima de neant (***spaimă***, p. 85).

Eul, născut din nefiinţă, îi resimte chemarea, definindu-se tulburător prin simbioza dintre fiinţă/nefiinţă într-un superb joc de metafore: „*sunt sarea lacrimei voastre,/cel mai înalt hohot al râsului/vostru eu sunt./sunt cicatricea prin care umbra se rupe de voi*", „*sunt uitarea ce-o puneţi la gât, ca pe un neputincios talisman*" (***cine sunt eu***, p. 57).

Lumina lunii, a zilei, a soarelui, a zăpezii, a dragostei, a ochilor devine motiv obsesiv, fiind o modalitate de iniţiere în adevărul crud al lumii, de aceea e „*tăioasă*" ori „*pietroasă*", niciodată blândă: „*lumina/dezlănţuită cascadă, săvârşeşte/ceea ce era de săvârşit: mă dezbracă de spaime, de biete orgolii, şi-şi cântă nemilosul său cânt*" (***sunt tot eu***, p. 67). E asociată altor motive specifice poemelor Rodicăi Braga: ploaia, oglinda, ochii ca element particular de portret (iubit, tată), trupul, tăcerea, cuvântul, cântecul, pisica, frigul, moartea, timpul, iubirea etc. Tulburător e portretul tatălui, construit pe metafore, în absenţa sa dureroasă, din rememorarea unor elemente frapante de fizionomie, ochii şi zâmbetul, ori a unor stări afective sau fizice, a vorbelor: „*ochii tăi de antracit/dând foc lumii, tată./tăcerile tale fierbinţi sechestrând timpul./zâmbetul tău pieziş/rană în paloarea dimineţii*" (***tatei***, p. 69). La fel de sensibilă e imaginea mamei, ivită din nelinişti şi din reiniţieri succesive până la cea din urmă, în moarte (***învaţă-mă***, p. 70).

A doua neliniște se încheie cu poemul ***fiului cel mic*** (p. 88), în a cărui făptură inocentă poeta descifrează lucid şi dureros însuşi destinul uman, încă netrăit, pe care se altoieşte propriul său destin: „*gustul de fruct necopt al vieţii tale/îmi îngheaţă surâsul pe buze./în tine steaua mea căzătoare clipeşte*" (***fiului cel mic***, p. 88). Poezia Rodicăi Braga se construieşte ca un joc inteligent, în care emoţia se decantează şi se intelectualizează într-un limbaj cu tentă expresionistă şi conotaţii thanatice, sub permanenta angoasă provocată de cuvânt şi de obsesia timpului.

În ***Stacojiu*** revin obsesiv motivele trecerii, spaimele, în imagini oximoronice: viaţa, moartea, lumina, noaptea, zborul, căderea. Lumina are sensuri iniţiatice, ca în poemele lui Lucian Blaga: cunoaştere prin trăire - „*netedă ca o piatră,/în zbor deviat ne ţinteşte durerea./Vitraliu explodând,/locul atins/cu lumină ne însămânţează*" (***parte a durerii***, p. 93) – prin imaginaţie – „*imaginaţia, fosforescentă/noapte,/îşi îmbată carnea/selenară cu dulci alcooluri/milenare*" (***adâncime cerească***, p. 94) – prin moarte solară, după o magică înflorire a sufletului eliberat de trupul efemer - „*în aer pur să înfloresc/ca gânguritul unui prunc/şi să mă-ngrop în soare*" (***regal mormânt***, p. 96) - prin interiorizare: „*ochii noştri nu mai/privesc,/se hrănesc doar/cu licărirea lăuntrică*" (***ca pe un ghioc***, pp. 101-102).

Actul creaţiei, săvârşit prin cuvântul creator de sens, se ţese în aceeaşi neliniște existenţială, căci poemul, „*ochi magic*", „*ţintuindu-ne/cu privirea-i ciclopică*" (***adâncime cerească***, p. 94), anulează concretul în neobosita sa căutare, proiectând eul în profunzimile infinitului. Cuvântul înşelător al poemului e doar coajă ce înveleşte miezul adânc al lucrurilor, esenţele tari ale gândului din nerostire, din tăcerile ce nu pot fi încorsetate în cuvintele mişcătoare, neliniştite în imaterialitatea lor, într-o perpetuă luptă a fiinţării din necuvinte (***necuvântul***, p. 97), „*poemul dispare,/îşi lasă în mâna mea/tremurătoarea coadă/de şopârlă*", „*doar rănile poemelor/nescrise îşi adâncesc/cicatricea*" (***concierto de aranjuez***, p. 104).

Cântecul blagian al marii treceri prin lumină e surprins în trupul fragil iluminat o clipă şi metamorfozat în cântec, în vibraţii luminoase şi muzicale: „*uneori oasele-mi devin/transparente./pot privi soarele prin ele*", „*trupul mi se desface în tuburi/de orgă./Întreaga lume/vine să vibreze în ele*" (***cântec***, pp. 99-100). Însă curgerea inexorabilă apropie fiinţa de moarte, pregătind trecerea, perceptibilă în lenta istovire a trupului, în privirea tot mai absentă, în liniştea aşteptării, în seninătatea impasibilă a zilei: „*istovit ca un vultur/atins de boala sfârşitului,/tata murea fastuos*" (***tatei***, p. 108). Moartea părinţilor este evocată de Rodica Braga în imaginile tulburătoare ale eului martor, printr-o iniţiere dureroasă, dar lucidă. Motivele frigului, ca presentiment, şi al aşteptării lucide, ca stare, apar în poemul ***femeia-copac***: „*despuiată până la ramuri,/voi rămâne s-aştept/coborârea în frig/şi sfidarea zăpezii,/disperată şi trează/în trunchiul meu drept*" (***sunt femeia-copac***, p. 118).

Chipurile multiple ale propriei identităţi se reflectă în chiar devenirea fiinţei şi în conştientizarea dublei alterităţi, exterioare şi interioare, a metamorfozei inevitabile sub pecetea timpului, o prefacere înscrisă în cronotopul timp-spaţiu: „*nu mai sunt aceeaşi,/nici în vârsta, nici în spaima mea./străină, tot mai străină,/departe, tot mai departe/în propriul meu sânge*" (***iubire***, p. 142). Sufletul se reîntoarce nostalgic spre Lancrămul copilăriei, spre izvoarele începutului, cu puteri magice încă pentru poetă, într-o rememorare a casei îmbătrânite, inundate de lumina şi de miresmele copilăriei, de umbrele celor înstrăinaţi reînviind fugar pe retină, ca topos recurent în poemele şi în proza sa (***puteri ale vieţii***, p. 111).

Oscilând între real/ireal, existenţial/metafizic, poeta îşi interoghează propria fiinţă asupra identităţii poetice, prin

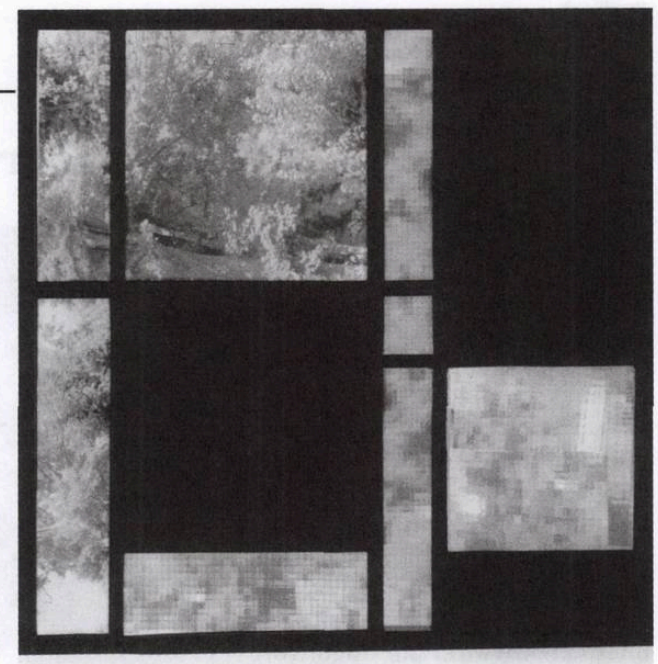

Leo Scapel

recurs la rememorări şi reflecţii, în tentativa de a reconcilia identitatea şi alteritatea.

În volumul original ***Stacojiu***, dispunerea versurilor în pagină, asemenea caligramelor lui Apollinaire, în forma unor volute de coloană sau de clepsidră, poate sugera cititorului, pe de o parte, obsesia timpului, pe de altă parte, tendinţa de înălţare, două teme majore din lirica poetei. În ***vânare de vânt***, toate poemele din cele şase volume reunite au aceeaşi formă, nu se diferenţiază.

Visul bufniţei se află sub metafora bufniţei, ce semnifică la Rodica Braga înţelepciunea dobândită prin cunoaştere: indiferenţa în faţa trecerii prin lume, nu spaima de un adevăr existenţial ce nu poate fi evitat: „*înţelepciunea are indiferenţa frunzei*" (***visul bufniţei***, p. 7). Poezia care explică titlul volumului e omisă din selecţia pentru ***vânare de vânt***, care se deschide cu ***vals în mi bemol***, un poem ce readuce în prim-plan un motiv recurent în lirica sa, spaima de cuvânt, de impuritatea sa distructivă, sursă de înstrăinare. Poeta locuieşte în cuvânt, iar coborârea în lume e percepută şi ea ca înstrăinare, de realitate, dar şi de substanţa prin care se reflectă lumea, cuvântul mistificator: „*zicerea denaturează totul*" (***trădare***, p. 193). Oscilează mereu între două lumi, exterioară/interioară, între viaţă/vis, între două iubiri, el/ea, creaţia. Iubirea e iniţial magie, contopire, apoi durere, iluzie, trădare a visului de înălţare şi de reîntoarcere la starea de puritate primordială. Un foc lăuntric o îndepărtează de tentaţiile lumii, absorbind-o în „*jocul fără sfârşit al cuvintelor*" (***aceleaşi spaţii***, p. 202), o altă himeră, la fel ca iubirea, fiindcă „*fiecare poem e o trădare*", iar „*ce doare mai tare rămâne/nespus*" (p. 193).

Ideatic, ***Visul bufniţei*** se articulează pe trei motive majore: cuvântul, deci actul creator, iubirea, copilăria. Primele două sunt surprinse în dialectica materie/spirit, prin stări contradictorii, extaz/deziluzie, plenitudine/vid, prezenţă/absenţă, bucurie/tristeţe, provocate de oscilări continue între înălţare/cădere, conştiinţă/trăire, vis/lume: „*mă obsedează cerul/mă absoarbe ţărâna*" (***bolire***, p. 218); „*dăruită focului,/mă înalţ şi scad asemeni/flăcării fără astâmpăr* [...], „*aştept să urce în înalt,/în locul rece şi uscat al flăcării/topite-n cer, acolo unde gândul/pur e doar o pulbere de stea*" (***dăruită focului***, p. 213); „*zâmbetul singuratic/al iubitului/te atinge ca un fulg de omăt/fără voie tresari, îmbătată de tine însăţi* [...] *aştepţi clipa/când lacomă o să-l devori*" (***fiară de pradă***, p. 221); „*când palma ei îl mângâia,/el rătăcea prin căi lactee/destinul să şi-l afle astfel*" (***contopire***, p. 227).

Printr-un flux anamnetic, la fel ca în proză, Rodica Braga revine spre toposuri primordiale, casa copilăriei, dintr-un *illo tempore* al edenului copilăriei. Poemul ***acasă*** defineşte metaforic un spaţiu afectiv solar, reactivat prin amintire: „*soare imposibil de rănit*", „*muzică ritmând alunecare/de gânduri*", „*un ochi deschis ca o peşteră*" (***acasă***, pp. 188-189). Acasă e începutul contemplaţiei, trăire, gând, trepte ale revelaţiei lumii şi a sinelui. În acest topos privilegiat se înscriu făpturile care l-au populat cândva, dintre care imaginea tatălui capătă o aură mitică: „*alb de făină ca o nea sfinţită,/cu genele grele subţiindu-i privirea,/în gura cuptorului, scuipând foc ca un zmeu/stă tata*" (***tatei, cu neatinsă iubire***, p. 187).

Dincolo de rememorări şi regăsiri sporadice, ca restituiri ale realului reflectat în cuvinte, sentimentul acut al singurătăţii şi presimţirea morţii dau consistenţă visului de a atinge absolutul, lumea dintr-un plan superior, invizibil, intuit, de a înscrie fiinţa în durată. Predilecţia pentru metaforă, epitet, timpul prezent, opţiunea pentru suprimarea majusculei la început de frază, alternanţa între fraze scurte, nominale şi fraze predicative mai ample, ce ritmează poemul între o respiraţie alertă sau una obosită, particularizează stilistic creaţia lirică a Rodicăi Braga. Uneori imperfectul situează poemul pe coordonatele nostalgiei, ale trecutului rememorat, opunându-l prezentului imperativ al visului. Foarte rar poemul se structurează pe repetarea aceluiaşi cuvânt în construcţii nominale ce definesc prin metafore existenţa transpusă în cântec orfic (***doar***, p. 219). Rememorarea, alteori plonjarea în real sunt tentative de eliberare a conştiinţei poetice de obsesia timpului, după cum remarca Ioan Mariş. Reflecţiile metatextuale despre limbajul poetic dau unor poeme caracter de artă poetică, precum în volumele anterioare.

(*Continuare în pagina 14*)

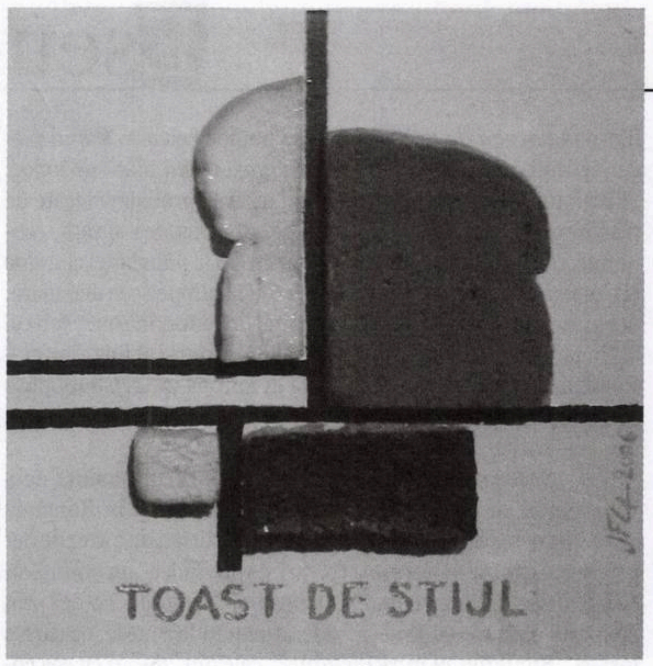

J. F. Lesanfans

Tatiana DRAGOMIR

DIMINEAȚĂ DE ZOMBI

(*fragment de roman*)

Cu toate străduințele și precauțiile, pe marți dimineață, exact așa cum spusese, fără pic de răutate, dimpotrivă, Vicu Deloi, orașul vuia de vestea că fiul primarului Gelu Milian dispăruse, ba chiar se aflaseră o mulțime de amănunte despre care până atunci Milian își făcuse iluzii că le erau cunoscute numai anchetatorilor, de exemplu că Bogdan plecase de acasă pe o vechitură de motocicletă rusească (numai atâta se îndurase marele Milian să-i cumpere de majorat?).

Pe străzi, pe holurile dispensarelor, în autobuze, prin birouri, dar, cel mai supărător, pe coridoarele palatului Consiliului și prin sediile partidelor, peste tot se vorbea numai despre asta. De la o oră la alta apăreau noi detalii, unele înspăimântător de exacte (că în seara aceasta urma să vină în oraș și mama lui Bogdan, prima nevastă a lui Milian, care trăia în Belgia acum), altele de-a dreptul fantasmagorice, cum era că băiatul ar fi făcut parte din cine știe ce grup de sataniști care ataca oamenii pe câmpul dinspre Groape.

După discuția de dimineață cu Donca, Vicu Deloi se retrăsese pe celălalt mal al râului, la pensiunea *Ada Kaleh*, a cărei proprietară, Adriana – nimeni nu-i știa celălalt nume – îl găzduia cu discreție într-o căsuță rustică din spatele pensiunii, la capătul unui drum străjuit de două șiruri de nuci. Aici Deloi găsea o odaie curată, un pat moale și liniște deplină după câte o noapte zbuciumată în redacția „Provinciei". Șoferul lui, Simi, îl conducea până aici, îl instala și, înainte de a ieși din căsuță, avea grijă să-i închidă telefonul. Deloi înregistra totul cu senzația că el însuși nu mai era decât un zombi cu creierul mâncat de nesomn.

Se trezi pe la unu și jumătate după amiază, cu ultima imagine a visului de adineauri stăruindu-i încă în minte: un animal diform și greoi, făcut din lut moale, agitându-se dezarticulat ca într-un film mut, gata să se dezmembreze în orice moment. Își dădea seama că visa, dar, rămânând încă o bună bucată de vreme cu ochii închiși, visul se tot continua, întrerupt de scurte momente de trezie, în care îi reveneau în minte imagini din ultimele patruzeci și opt de ore, de dinainte de a adormi, legate între ele aleatoriu. Își spunea că trebuie să se trezească, altminteri bestia nu va dispărea de tot și îi va înghiți amintirile.

În cele din urmă reuși să deschidă ochii, dar visul absurd îi picurase în suflet o neliniște suplimentară, pe care nu o avusese înainte, iar capul îi bubuia. Sperase că după câteva ceasuri de somn circuitele vor începe să-i funcționeze normal, iar faptele vor reintra în dimensiunile lor obișnuite. Dar știa că, după un heirup ca cel de ieri toată ziua și de azi-noapte, o vreme toleranța lui la stres va rămâne foarte scăzută.

Amâna să-și deschidă telefonul, fiindcă asta ar fi însemnat să se pună din nou la dispoziția tuturor. Presimțea câte furtuni se stârniseră în urma apariției revistei și încă nu era pregătit să le dea piept. În clipa aceea, cu telefonul în mână, îl invadă regretul ucigător că nu mai putea schimba nimic.

Își alungă din minte gândurile acestea, spunându-și că e inutil să se și gândească la asta, câtă vreme nu mai era cale de întoarcere. Și ca de obicei în momentele de cumpănă, când simțea că-l părăsește încrederea în sine și în deciziile pe care le luase, ca să se îmbărbăteze singur, începu să-și recapituleze în minte reușitele, mici și mai mari. Conducea singura revistă regională cu distribuție în întreaga țară. În esență, cu „Provincia", creația lui supremă, până la urmă cel mai important proiect al vieții lui, nu-i ieșise deloc rău. Era un jurnalist onest și un spirit liber, fălindu-se cu libertatea lui. Nimeni și nimic până acum, în aproape un sfert de secol de carieră, nu reușise să-l compromită și nu-l putuse face să acționeze împotriva convingerilor lui, exact așa cum se întâmplase și în cazul acesta. Cum-necum, izbutise să păstreze revista, și mai ales să se păstreze pe sine, într-o zonă de neutralitate care îi adusese o notorietate pozitivă și foarte solidă. El, *Deloa*, poetul depresiv și măcinat de dileme, se dovedise a fi un comandant foarte priceput și își scosese vasul întotdeauna la liman, oricât de înspăimântătoare erau furtunile pe care le avea de traversat. Acum era doar o nouă furtună – hai, fie, un nou uragan! – dar nimic mai mult. O vijelie, nu sfârșitul lumii.

Zâmbi. Reușise să se remonteze binișor. Autoterapia funcționase. În timp ce se îmbrăcă, sorbi de mai multe ori din cafeaua rece și foarte amară de pe masă, apoi, gata să dea din nou piept cu lumea, își puse ochelarii și apăsă butonul telefonului, care clipi scurt a recunoaștere. Pierduse douăzeci și șapte de apeluri.

Se îndreptă spre ușă. Lumina sclipitoare a amiezii aproape că-l orbi. Izbuti să distingă pe aleea pietruită silueta masivă a automobilului, iar după câteva secunde, pe cea a lui Simi, întins pe o bancă sub un nuc, cu căștile pe urechi. Se apropie de el și îi atinse umărul.

- Plecăm? întrebă tânărul în momentul în care deschise ochii, cu palma făcută streașină deasupra frunții.

- Plecăm, răspunse Deloi. Mai avem un picuț de treabă.

O salutară în treacăt pe Adriana, care își itise mutra zâmbitoare pe fereastra pensiunii, apoi în câteva secunde erau pe pod.

Pe drum Simi îi prezentă rezumatul dimineții, așa cum făcea de obicei. Știa tot. Cât era singur în mașină, urmărea emisiunile posturilor locale de radio, mai ales cele în care ascultătorii intrau în dialog cu realizatorii și își spuneau părerea pe te miri ce teme. Deloi îl bănuia că uneori suna și el, așa, de distracție. De când veniseră la *Ada Kaleh* și până acum Simi ascultase o emisiune maraton, care începuse cu discuții despre manifestația de pe Groape de vineri – un subiect încă neepuizat – și continuase cu impresiile cetățenilor despre fotografiile apărute în „Provincia". Oamenilor le păsa destul de puțin de centrul Benefica, dar se arătau interesați de câmpul roșu, pe care mulți nu-l cunoșteau. Era un teritoriu virgin, și totuși se afla atât de aproape de oraș. Unii auziseră ceva despre atacurile și violurile ce avuseseră loc acolo din ultimul timp. În poze remarcaseră urmele – de bicicletă? de motocicletă? – care se întrețeseau pe câmp și detaliile mai puțin vizibile („Ce-o fi, dom'le, obiectul acela în jurul căruia se învârt atâtea dâre?"). De aproape două ore, în ciuda încercărilor disperate ale moderatorului de a îndrepta discuția în altă parte, toți cei care sunau aveau ceva de spus sau de comentat în legătură cu dispariția băiatului lui Gelu Milian. „Vă rog, stimați ascultători," insista tot mai puțin convingător moderatorul, „să nu transformăm emisiunea aceasta într-un forum de bârfe și de învinuiri fără temei!" Dar avalanșa o pornise la vale și, până se va domoli singură, nu mai era chip s-o oprească nimeni.

- Vezi, am avut dreptate să opresc interviul! spuse Deloi, arătând spre revista care trona pe bordul mașinii.

- *Comme toujours*! rânji Simi amuzat, arătându-și toți dinții.

- Iar începi?... izbucni Deloi în glumă și-l amenință cu degetul ridicat. Mă tem că ți-o cam iei în cap!

Așa făcea Simi întotdeauna când era mândru de șeful lui și de isprăvile lui: picura două-trei vorbe franțuzești, aluzie la porecla franțuzită a lui Deloi. Ca și când și-ar fi însușit critica, deodată fața tânărului deveni foarte serioasă.

- Telefonul? întrebă.

- L-am pornit. A sunat în draci cât am dormit. Douăș'șapte de apeluri.

Simi fluieră admirativ, exact cum ar fi fluierat în cartierul lui după vreo fată. Era singurul om din lume care putea să fluiere în timp ce zâmbea. Îi era imposibil să stea serios mai mult de un minut. Totul la chipul lui – ochii luminoși, nasul care se încrețea la rădăcină când râdea, dinții mari, destul de bine aliniați și foarte albi –, totul era special croit pentru zâmbet. Aerul permanent de neseriozitate îl prindea nemaipomenit de bine, îi dădea șarm.

Intrau deja în parcarea subterană a clădirii în care se afla redacția. Deloi trecea în revistă apelurile pierdute, când telefonul începu să sune. Se încruntă, încercând să citească numele de pe ecran, dar nu avea ochelarii la îndemână. Întoarse telefonul spre Simi.

- *Ovidiu Seraz*, citi tânărul.

Deloi ridică din sprâncene, mirat. Îl știa pe Seraz de la TVCo, dar personal nu vorbiseră mai mult decât o dată sau de două ori. Lăsă telefonul să sune de mai multe ori înainte de a răspunde, tocmai când mașina oprea în parcare.

- Bună ziua, Ovidiu!... Nu, niciun deranj... Da, eram probabil... hm, într-o ședință... Nu, nu, spune!... Articolul tău? Nu încă, n-am avut timp, dar sigur...

Ieșise din mașină. Ecoul pe care îl făcea vocea lui înconjura parcarea. Coborî vocea și mai mult. Simi o luase înainte și apăsase butonul liftului. Deloi se oprise pe culoarul dintre șirurile de mașini, cu mâna liberă în buzunarul pantalonilor.

- Mâine?... Posibil... Pe ce temă?... Da, deși nu știu ce altceva aș mai putea adăuga. Tot ce era de spus deocamdată despre centru găsiți în revistă... A, da, sigur, în contextul acesta... Și cine va mai participa la emisiune?... Și de la jandarmi?... Da, chiar mai bun Bobaru, că el a și fost la intervenție... Interviu? Nu știu, întrebați-l pe Donca... Ceva-ceva am auzit. Sper că nu ai de gând... Deocamdată sunt numai zvonuri, să vină ei cu un comunicat, ceva, dacă e cazul. Până atunci eu... Bine, deci rămâne pentru mâine la șapte și jumătate, ca să putem discuta înainte... Nu, stai liniștit, cum o să te las baltă?... Ne vedem mâine. La revedere!

Simi ținea ușa liftului deschisă cu piciorul. Înainte de a păși în lift, Deloi îi spuse, strecurându-și telefonul în buzunar:

- N-ar fi rea o cafea.

- De-aia ca după chef? întrebă Simi și-i trase cu ochiul.

- Păi?...

Când era foarte obosit, lui Deloi îi plăcea cafeaua cu whiskey care se făcea la un bar irlandez de vizavi.

- *Oui, patron*!

Telefonul începu să sune din nou. Exasperat, Vicu Deloi ridică ochii spre plafonul liftului, dând la iveală două conjunctive foarte iritate. Scoase micul aparat din buzunar și i-l puse sub ochi lui Simi.

- *Prisăcan*, spuse tânărul în șoaptă, de parcă acel Prisăcan ar fi putut să-l audă.

Deloi se strâmbă. De câteva săptămâni nu reușea să mai scape de *dr. G.S. Prisăcan, cercetător – Institutul de Geologie și Geofizică*, cum scria pe cartea de vizită pe care i-o lăsase la birou, deși, judecând după vârstă, ar fi trebuit să scrie „fost cercetător". Îl bombarda cu telefoane, îi trimitea prin e-mail articole scrise de el, prea savante, deloc de interes pentru Deloi, venise de câteva ori chiar și la redacție să-l caute. Noroc cu Simi, care îl salvase în câteva rânduri, dar o dată Prisăcan tot reușise să se strecoare până în biroul lui și abia mai scăpase de el. În esență, bătrânul elaborase o teorie – cât de bine documentată științific n-avea Deloi cum să știe – cu privire la problema sclipiciului care plutea pe deasupra orașului, concentrându-se mai nou tot mai mult deasupra părții de nord. Bref, Prisăcan susținea că praful roșu care acoperea câmpul învecinat Groapelor, o argilă cu granulație foarte fină de fapt, constituia doar un strat superficial, abia câteva zeci de centimetri, care probabil fusese depus acolo intenționat, adică fusese creat artificial, cine știe de cine, în vechime, pentru vreun motiv pe care noi nu îl cunoaștem, dar care ar putea fi eventual lămurit de istorici și arheologi. Însă dedesubtul acestui covor, să-i spunem, cercetătorul spunea că deținea dovezi că s-ar întinde un vast zăcământ de roci pegmatitice, specifice zonei Roinei, cu granulație mult mai mare, împănate cu mică, un mineral foarte puțin dur, care se sfărâmă ușor, având în plus și o densitate scăzută. Era chiar de mirare că nimeni nu se gândise la asta până atunci, mai ales că problema preocupa opinia publică.

- Particulele de mică sfărâmată fiind foarte ușoare și reflectând lumina... se ambală bătrânul, cu fruntea pleșuvă transpirată de efort.

- Domnule Prisăcan, îl întrerupsese Deloi, aceste explicații ar fi potrivite pentru o revistă de specialitate. Pentru cititorii noștri însă sunt mult prea... specializate, ca să spunem așa.

(*Continuare în pagina 14*)

Terezia FILIP

CHIPUL ROMÂNIEI, O DIAGNOZĂ LA RECE, ÎN FUGA PRIVIRII

„Credeți-mă că știu prea bine ce înseamnă Occidentul, că știu ce a însemnat aculturația spațiului răsăritean în raport cu Occidentul." (Lucian Boia)

Cartea ***De ce este România altfel?***, a reputatului istoric și imagolog Lucian Boia, nu-l lasă pe cititor indiferent, fie acesta ori nu de acord cu ideile emise în ea. Incitantă peste poate, ea se integrează în categoria textelor efervescente și provocatoare ce rostesc adevăruri incomode, fapt mai puțin obișnuit și dificil de acceptat în mentalitatea românească, fie ea și cultural-literară. Drept urmare, recenziile din presă au fost ba respingeri energice, ba patetice argumente de susținere. Citind-o, e, într-adevăr, dificil să rămâi în limitele unei reci obiectivități. Față în față cu scriitura tranșantă, sinceră, din mers, și cu o tonalitate la limita cu ironicul, dar în permanentă incidență cu adevăruri dureroase rostite fără ocolire, cititorul, critic ori specialist, tresare reactiv și simte, de îndată, nevoia să ia atitudine. Enunțarea fără nicio ezitare „patriotică" a aspectelor ce ne fac țara *altfel*, și nu în sens pozitiv, e dificil de îndurat și ar fi, în asemenea caz, la oricare alt popor. Înțeleg, evident, prin „patriotism" a pleda mereu pentru țara ta, nu însă necondiționat, ci prin prisma unei grile de valori unanim acceptate și respectate.

Adoptând din start ipoteza că România e o *țară defectă*, autorul operează cu imaginarul social și cultural – puțin prezent în cercetările românești – privindu-l ca fundal sau ca țesătură de suprafață a istoriei, cu rădăcini adânci în mentalul colectiv. Utilizat de decenii în Europa, ca instrument sau ca mijloc de investigare sociologică și istorică, psihologică și culturală, imaginarul relevă în realul diferitor epoci decriptate astfel cauzalități și consecințe ce definesc în fond cursul istoriei, al lumii înseși. Istoricul citește în fuga privirii chipul de două mii de ani al unei Românii aflate la răspântii, nu doar ale Estului și ale Vestului, ci ale istoriei înseși, între lumea imperială a Sud-Vestului European și o alta mai puțin modelată social și civic, zisă *barbară* în istoria veche. Situarea la interferență de zone și de forțe diferite în ce privește puterea, rostul și modul de-a fi în lume al popoarelor, s-a repercutat puternic și decisiv în destinul României.

I s-au imputat cărții definiri lapidare și sentențioase, absența analizei, judecata prea aspră, simplificarea, enunțarea tranșantă doar a deficiențelor istoriei noastre, negativismul, demitizarea, ironia, absența unui sens utilitar, inoportunitatea etc., dar puțini critici au cuantificat validitatea adevărurilor rostite, scurt, eseistic, *sine ira et studio*. Decriptând din epoci ceea ce definește mai semnificativ România, istoricul enunță și denunță, eseistic, în 120 de pagini, carențe culese în fuga privirii, de la suprafața realului ei de secole. Acuratețea privirii critice ne convinge că ochiul expert în lectura formelor poate citi esența în ceea ce istoria arată la suprafață. Privirea rapidă culege impresia imediată, edificatoare și definitivă, care se înalță cumva misterios din adâncul lucrurilor contemplate, căci există două moduri de-a citi realitatea: la suprafață, prin codul imaginii, și detaliat, în profunzime. Când decriptarea suprafeței nu dă imaginea favorabilă, nici analiza în adâncime nu oferă altceva. În raza ochiului expert, România arată altfel, căci istoricul demitizează, pe rând, clișee și mituri despre noi înșine, puternice și implantate în mentalul public de sute de ani. Mai mult, domnia sa indică și contextele care au instituit în timp aceste mituri, idei, clișee.

„Întârzierea României", o primă carență, s-ar datora contextului geoistoric, fiindcă geografia este – nu-i așa? – o condiționare a istoriei. Graniță naturală, ce delimita în vechime Imperiul Roman de *lumea barbară* din teritoriile de nord, Dunărea a impus României *„condiția de frontieră"* (p. 10) și, ca o fatalitate, destinul de țară situată *„la margine"* (p. 9). Ipoteza domnului Boia confirmă că startul defect face ca toată istoria să curgă marcată de acel viciu. Cauzele *altuifel de-a fi* al României – multe, peste treizeci enunțate de autor – decurg astfel din deficitul ei originar. *„Întârzierea apariției statelor feudale românești"* până abia în secolul al XIV-lea – când Ungaria Mare exista deja din anul 1000, Țaratul Bulgar avea câteva secole, Polonia era o putere însemnată, iar Cehia, parte a Sfântului Imperiu Roman de Apus, dădea istoriei una din cele mai ilustre figuri ale Evului Mediu, pe Carol al IV-lea, care fonda la Praga o universitate, când la noi abia începea Evul Mediu, iar în Occident el se încheia pe la 1300 – constituie un handicap cu efecte istorice majore. *„A fi la urmă"* acționează ca o fatalitate și înseamnă a rămâne tot acolo, în concepția autorului, căci în istorie ierarhiile sunt dificil de răsturnat (p. 9). *„Situarea la margine"* – de imperii și de lumi – iscă diversitatea de probleme: receptivitatea deformată a elitei, civilizație eminamente rurală, oscilație între atitudini contrarii, acceptare-respingere, amestec, paradoxuri – tare istorice, sociale, psihologice. Privirea istoricului deschide vederea cititorului în propria istorie: cum o defecțiune generează, în consecință, altele.

Inapetența de-a ne făuri istoria se relevă indirect în *absența culturii*, a oricărui document scris în Dacia înainte de stăpânirea romană și după, mai bine de o mie de ani, și în *adoptarea religiei*, nu firesc, pe filieră latină, *ab initio*, ci, indirect, pe cale pravoslavnică, de la bulgarii vecini, odată cu limba chirilică, *„mediobulgara"* (p. 13) greoaie a cărților bisericești și a unora din documentele oficiale medievale. Se ating astfel paradoxurile de-a fi singura țară latină de religie ortodoxă și singura țară ortodoxă de limbă latină (p. 20). Slavona preluată cu discutabilă ușurință în limba liturgică, suportată dintr-o condamnabilă lene culturală și persistentă până în secolul al XIX-lea, la un popor cu origine și limbă romanice, indică discrepanța între originea istorică și dimensiunea religioasă și spirituală. Afirmația că *limba română* are o *„puternică încărcătură slavă"* e o veritabilă provocare pentru cititor. *„Absența scrisului cultural"* până în secolul al XVII-lea – când cronicarii moldoveni sunt treziți la cultură și la conștiința propriei istorii în școlile iezuite din Polonia, în contact cu educația de tip latin și occidental, ce se practica de o mie de ani în Europa (n.m.) – e un alt adevăr incomod. Unele observații, deși vizează trecutul, ricoșează puternic până în prezent.

„Modelul turco-fanariot", imprimat și păstrat îndelung în obiceiuri, vestimentație, limbă (p. 13) și *„slăbiciunea statului"* (p. 14) apasă destinul nostru istoric din începuturi până astăzi. În fond, *„un stat puternic"* e un spațiu al ordinii și, clarifică din nou autorul: *„o rețea completă și eficientă de instituții și de reguli... ce reușește să pună principiile de guvernare și interesul colectiv deasupra intereselor personale și de grup"* (Idem). *„Neorânduiala ocupării tronurilor"* și *„numeroșii fii naturali ai neamurilor Basarab și Mușatin"* (cf. pp. 15-16) mențin istoria noastră într-un lung Ev Mediu conflictual, ce pare a se perpetua *sine die*. *Urbanitatea*, *„generatoare de modernitate"* la europeni și în toată lumea, a fost, în spațiul românesc, net neromânească – întrucât *„exercitarea ocupațiilor urbane, meșteșuguri și comerț"* a revenit etnicilor neromâni: germani, unguri, armeni, greci, evrei (p. 17). Secolul al XIX-lea, cu perioada pașoptistă și cu *Junimea*, unde T. Maiorescu contesta *„barbaria orientală"* (p. 19), este, în sfârșit, unul al modernizării și al occidentalizării României. Dar, într-un spațiu al contrariilor, la polul opus, N. Iorga pleda mai târziu pentru *„civilizația străveche, continuatoare a tradiției bizantine"* cu rădăcini în Răsărit (p. 19). Odată adoptate, *„întocmirile de tip occidental"* ridică standardele și racordează România la civilizație: alfabet latin, universități, reviste de cultură, academie, legislație, constituție, literatură și artă, pictură, aliniate genurilor și stilurilor apusene (pp. 20-21). Originalitatea, dar și rămânerea în vârful ierarhiei liricii românești a lui M. Eminescu, poet de esență germanică, e „relativă și discutabilă", afirmă autorul (p. 22) atingând, evident, o coardă extrem de sensibilă.

„Locul străinilor" e crucial în istoria României – greci și bulgari veniți din sud, evrei din Rusia țaristă (cotă foarte ridicată în sec. al XIX-lea), germanii din Transilvania, italienii în construcții, ungurii, numeroși nu doar în Ardeal, ci chiar și în capitală (p. 24). Faptul că România în sec al XIX-lea era destinația migrației europene face ca arhitecții unor lucrări celebre (Albert Galleron – Ateneul Român), restauratorii (Lecomte de Noüy – Biserica de la Curtea de Argeș și „Trei Ierarhi" din Iași) și sculptorii să fie străini (statuia lui Ștefan cel Mare din fața Palatului Culturii din Iași, sculptată de Emmanuel Férmiet) (pp. 26-27). *Burghezia Țărilor Române*, în majoritate neromânească – indică procente relevante – în economie și industrie doar 47% erau etnici în 1930, în comerț doar 35% etc. Contribuții importante: Carol Davila în medicină, P. Kiseleff în guvernarea Principatelor, Regina Maria și Carol I în modernizarea societății românești (pp. 29-30). Principiul dinastic și principii străini – de bun augur în istoria românească, au indus modele. Regina Maria, în 1918, către generalul Averescu: *„Nu mă poți înțelege, generale. Sunt englezoaică și englezii nu obișnuiesc să piardă"*.

„Națiunea română" e o creație de secol XIX (pp. 31-32), alcătuită din moldoveni, ardeleni, valahi sau munteni, iar *România Mare* o construcție orgolioasă, rotunjită în etape, în 1859 și în 1918, menită să contracareze vechi complexe de inferioritate, afirmă autorul. Miturile care ne-au marcat istoria sunt creațiile elitei intelectuale. *„Resuscitarea latinismului"* ca urmare a tonului dat de intelectualii transilvăneni, prin Școala Ardeleană (pp. 33-34), continuă în secolul al XIX-lea, prin elita occidentalizată ce repudiază acum grecismul și slavismul, cultivate de secole. *„Mitologii de secol XIX"* sunt, în opinia autorului: 1. conștiința unității naționale; 2. dacismul, teză autohtonistă a lui Densușianu; 3. lupta pentru apărarea creștinismului și Țările Române ca zonă de sacrificiu, avanpost în fața năvălirilor din Răsărit; 4. exagerarea victoriilor de la Rovine, Călugăreni și ale lui Ștefan cel Mare; 5. dramatizarea relațiilor cu străinii a insinuat în mentalitatea colectivă ostilitatea față de alte etnii: greci, ruși, unguri etc.

„Mitul conducătorului" (p. 39), fondat pe relația cu așteptările populare, specific societăților patriarhale, indică absența mecanismelor democratice. *„Obișnuința supunerii"*, bazată pe dictoane de tipul *„Capul plecat sabia nu-l taie"*, e contraproductivă în emanciparea socială și în democratizarea țării. Opiniile lui T. Maiorescu în articolul ***În contra direcției de azi din cultura română*** din 1868 (pp. 40-41) și analiza critică a *formelor fără fond*, văzute ca mimare a civilizației occidentale autentice (pp. 38-39) sunt justificate. *Umorul* – o supapă – a instituit filosofia *hazului de necaz*, axată pe butade celebre: *Capul plecat...*, *Mămăliga nu explodează*, *Ce țară tristă plină de umor*. *„România Mare"*, stat național unitar, avea probleme legate de performanța economică, democrație, proprietatea agrară, economie, sănătate, procentul majoritar străin al populației citadine (***Diversitatea minorităților*** p. 46), natalitatea cea mai mare, dar și mortalitatea infantilă. Cu venitul/locuitor, în 1938, sub cel al Ungariei și al Poloniei, dar peste al Bulgariei și al Iugoslaviei – România Mare era printre ultimele în Europa (p. 47). Sunt puse în discuție concepte sensibile: stat național, etnicitate, unitate, caracter național și multinațional.

„Spectrul politic românesc", definit de obișnuința de-a vota mereu cu puterea (p. 49), a făcut imposibil în România *„idealismul politic al lui Iuliu Maniu"* – politician de formație democratică central-europeană (p. 50), ce pretindea *„un minimum de legalitate și de moralitate"*. *Intelectualii români* – notorii prin labilitate politică (p. 51) – au aderat mereu la putere, oricare a fost ea. *„Similitudini între dictaturi"*, cele din '38-'40 cu cea comunistă, sunt discursul, retorica, manifestațiile. *„Epoca de aur interbelică"* e *„o elaborare mitologică"* din nevoia de ancorare într-o zonă ideală, diferită de comunism, spune Boia, forțând demitizarea (p. 54, 55). Autorul plusează însă enumerând: *„o viață culturală efervescentă"*, definită de maturitate, valoare intelectuală, literatură de calitate, opera fastă a scriitorilor: M. Sadoveanu, L. Rebreanu, T. Arghezi, L. Blaga, E. Cioran, E. Ionescu, M. Eliade (p. 55), universitari celebri – P. Constantinescu, Vl. Streinu, P. Panaitescu, C. Giurăscu, N. Iorga, Gh. Brătianu, și *intelectualii evrei* ce au contribuit la îmbogățirea și diversificarea culturii românești (V. Brauner, J. Perahim, Marcel Iancu, H. Maxy).

„Onoarea pierdută", problemă de fond a istoriei noastre, vine din faptul că România și-a încălcat mereu tratatele, ajungând la război cu aliații ei (p. 59) și istoricul exemplifică situațiile din 1916, 1918, 1941, 23 august 1944. *„Holocaustul"* e *„un echivoc românesc"* (p. 61) ce ilustrează comportamentul nostru contradictoriu, punctează necruțător Lucian Boia. *„Comunismul"*, din nici o mie de membri în '44, a ajuns la șapte sute de mii în 1947, căci *supunerea* a fost mai puternică la noi decât *ofensiva* față de regim, comparându-ne cu alte țări estice. *Servilismul* complice al unor intelectuali ca M. Ralea, G. Călinescu, Al. Rosetti, C. Daicoviciu, V. Eftimiu, M. Sadoveanu a sprijinit comunismul (p. 67). *„În România comunistă n-a existat producție clandestină de carte"*, ci doar acorduri tacite ale scriitorilor cu puterea (p. 68) – idee, cu siguranță, iritantă pentru unii literați. Compromisul, adevărul spus pe jumătate, minciuna prin omisiune au dus la o periculoasă și discreditantă *„filosofie a duplicității"*, la a gândi una și a spune alta.

„Traficul" a tot ce putea fi traficat: țigări Kent, băutură, cafea, la medic, la profesor, la orice funcționar, pentru obținerea de servicii: un pașaport, un certificat medical, un loc de muncă, o intrare la facultate, note mari la școală etc. era notoriu. *„Puterea comunistă"*, multinațională în anii '50 – unguri, evrei, ruși, alte etnii – devine naționalistă în anii '80. *Etniile, vândute, cumpărate*, traficate „la bucată" (p. 72), au plecat din Dobrogea, din Banat, din Transilvania, evreii de peste tot, dar nu toți. *„Comunismul dinastic al lui Ceaușescu"*, modelat megalomanic, după tipare ca Stalin și Lenin, ajunge din căsuța din Scorniceștii în Palatul Republicii. Concluzia autorului e tranșantă: *„Românii l-au avut pe Ceaușescu, fiindcă l-au meritat"* (p. 75). *Dezvoltarea în comunism* – monumentalitate, megalomanie, industrializare forțată, blocuri, mutarea populației la orașe, demolarea Bucureștiului, a bisericilor, a satelor, năzuind ștergerea trecutului – probează lipsă de măsură. *În politica externă* – Ceaușescu mediază *„pe liniile de fractură"* URSS-SUA, URSS-China, Israel-Statele Arabe (p. 78). *Nu e vorba de dizidență în interiorul sistemului*, punctează autorul – și, totuși, Doina Cornea? Paul Goma? SLOMR? (n.m.) – căci românii *„stăteau liniștiți"*, *„se descurcau cum puteau"* (p. 78, 79), iar Securitatea era extrem de puternică într-un peisaj social amorf, dominat de frică. Biserica Ortodoxă rămânea tăcută și capii ei supuși când se demolau biserici din centrele urbane (p. 79, 80). *„Lipsa de reacție a unei societăți complet atomizate"*, *obișnuința tăcerii* ori a spunerii de butade și bancuri nu puteau duce la *„soluții colective"* în *țara tristă plină de umor* (p. 81). Însăși Revoluția din '89, fondată pe manipulare și pe o *strategie a minciunii*, este o justificare a eșecurilor din prezent (pp. 93-96), iar *„calitatea elitelor"* formate în comunism înseamnă amestec, lipsă de tradiție, complicități, corupție, lipsa criteriilor de selecție a valorilor, plagiate (pp. 90-95).

Erori ori exagerări în șirul de tare ce fac *România altfel*? Greu de confirmat, și mai greu de contracarat și de contestat. În istoria noastră recentă și în cea veche, faptele bune au fost mereu devansate de cele negative și, în raport cu țările estice, reacțiile românești întotdeauna mai lente ori inexistente, compromisuri în loc de ofensive, bancuri în loc de măsuri, butade în loc de diagnoze și proiecte. Momente de democrație, de construcție culturală și socială au fost, din păcate, estompate de tăvălugul unor dictaturi ori de jocuri politice.

Incitante, defecțiunile identificate de Lucian Boia pot părea „nepatriotice", sfidătoare, ireverențioase față de istoria românească, rareori și pentru scurte secvențe fericită, dacă n-ar fi adevăruri dureroase spuse de-a dreptul. Înțelegem însă că privirea istoricului expertizează realul tot așa cum un medic stabilește diagnosticul pacientului atins de multiple maladii.

Mirel GIURGIU

PEREGRINĂRI

„*Il Cammino di Compostela*”

Dis-de-dimineaţă am ieşit din strâmtorarea pereţilor casei mele..., am luat-o spre porţile cetăţii care mi s-au deschis larg până acolo unde îngerii se priveau şi se recunoşteau unii pe alţii zâmbind în adâncul apei de argint...

Am ajuns să mă închin din nou la Iacob al lui Zevedeu, am auzit îndemnul şi chemarea lui de-a pleca spre Compostela, să-i duc în dar o floare şi o rugăciune... Înainte să-mi iuţesc pasul, călătoria a început în mine, cu mine în întregime, deşi nu luam mai nimic la purtător, păstram imensa bogăţie a unui altar plin de lumini în suflet, iau cu mine arcadele imensei catedrale de granit inundate de lumină chiar atunci când străbat cărările pietruite, bătute de aspru vânt, înghiţite de ploaie... Deşi merg spre soare apune, către capitala Galiţiei - gândul îmi fuge din când spre răsărit, zboară luând mereu înălţime ca să aibă de unde coborî pe umărul ei pe care-l zăresc aplecat deasupra unor răsaduri pline de flori... Nu vede şi nu ştie ce sol plin de sori o să-i trimit, îşi vede mereu de ale ei... stă sub o boltă cerească care se lasă ca o imensă cupolă protectoare sub care încape tot orizontul raiului hrănitor care se ghiceşte muritorului atent precum o locuinţă lacustră plutind pe apele verzi albastre ale ochilor zâmbitori de fată... Bolta aceea, sublim acoperământ, pare o imensă umbrelă ce mi se arată din când în când presărând petale pe care mereu alte versuri sub alte portative se ghicesc... În timpul acesta eu îmi iuţesc paşii pe poteci din ce în ce mai largi ce coboară pe sânul Europei spre „*marea cea mare*”, mă amestec cu sutele de pelerini pe care nu-i văd, într-atât sunt de singur, pradă benevolă gândurilor mele care-mi umplu cugetul cu impresii..., mereu altele, mereu proaspete...

La ce bun să-ţi hrăneşti la infinit trupul, să te lupţi pentru o bunăstare meschină ajungând la bogăţia care-i orbeşte pe cei mai mulţi, transformându-i în robi ai unor averi pe care oricând le pot pierde...? Ce caută pelerinii aceştia să afle la capătul acestui „*Cammino*” istovitor...? S-au săturat de efemerul vieţii şi speră să găsească veşnicia pe pământ..., când nu-i de găsit decât în cer...? Calc pietrele, îmi risipesc privirile în toate părţile..., n-am ochi destul să văd imens în jur... Ea m-a învăţat că o imensă iubire, logodită cu o credinţă vindecătoare de marasme, îmi ajunge drept hrană şi drept pat de odihnă în care să aşez o pernă de vise după ce mă acopăr cu o cuvertură făcută din scrisuri vechi ca nişte papirusuri din care mintea mea absoarbe literele ce se prefac în altfel de hematii, la fel de hrănitoare cu cele roşii cu care se împacă precum palmierul cu cerul, precum curcubeul cu întinsul apelor..., precum pelerinul cu drumul pe care paşii lui se avântă spre nemurire... Simt literele cum îmi curg prin sânge în timp ce străbat drumul, celebrul „*Il Cammino di Santiago*”, „*dromos*” pârjolit de atâta lumină se îmbălsămează cu verdele păşunilor din jur... Atâtea locuri pline de pietate, străbat o cale pe care mi-o închipui a fi de mult umblată de sfinţi şi de apostoli... trec prin Fereiro, Arzna, Ponte campagna...

Apostolii pe care Iisus îi numea „*Sarea Pământului*” au călcat pe aici şi au lăsat în urma lor o rugăciune şi un nume, un crucifix şi o icoană... şi iar răsare zâmbetul tău ca un soare în mijlocul ţării aşezate la Apus...

Duc cu mine un sac plin de lucruri, trup ce ascultă de o minte ce se răsfaţă în visul unor fantezii molcome, prezent şi amintire una se fac, un bulgăre de aur se rostogoleşte prin praful pe care-l calc cu atâta nesaţ, cu atâta hotărâre de-a străbate şi a ajunge să-ngenunchez în Câmpul Stelei... Compostela - tu, „*Fata Morgana*” - tu, Iluzie regăsită - când te-apropii, când te pierzi în zări de fum şi de făină... Păşesc pe o „*terra incognita*”, vorbesc cu Calderon şi-ncerc să-i traduc cum pot ideea că viaţa este un vis, „*la vie est un rêve, une illusion, une ombre, une fiction...*” Dar poate tocmai de aceea merită trăită..., ca să fim zilnic martorii spectacolului inedit al transfigurării neîncetate a realităţii în contrariul ei plin de magie... Plinătate de farmec, catharsis aducător de euforii nebănuite în care sufletul nostru se leagănă în răsfăţ de baldachin deasupra oricăror griji pământeşti...

Rostul existenţei, devenire prin iubire, închinare în câmpul stelei, „*Compostela*” revedere mirifică cu Sfântul Iacob sub ghirlande de lumini şi piatră, drumul către catedrală - drum către sine - sub acoperământ sfânt, „*Il Botafumeiro*” cădelniţează pelerini dăruindu-le cupole de nori plini de taine nedezlegate ce tot aşa vor să rămână... Fum de efemeride se suie şi trece fără întoarcere prin arcadele romanice, ferestrele cerului... Dincolo de arhitectura lor, începe o altă lume, în care cele trebuincioase omului sunt cele ale gândului trăitor pe alte întinsuri, toate rănile trupului căpătate pe panglicile lungi „*dell Cammino*” botezate de vânturi şi ploi, înduhovnicite de lumină, îşi află vindecarea aici, în Câmpul Stelei celei Mari, în faţa imensului altar de granit, faţada catedralei, altar vorbitor cu glas de îngeri şi de profeţi unor pelerini aflaţi „*În marea trecere*”, ambasadori ai neliniştilor noastre îşi află aici răsplata... „*Tutto passa, ma a Dio non sfugge niente*”... „*Totul trece, dar lui Dumnezeu nimic nu-i scapă*” ne spune Ecclesiastul... Pelerinii caută şi găsesc oglinda veşniciei, luminată mirabil aici la „*Compostela*” - singura oglindă care nu înşală, nu minte pe niciun muritor doritor să observe că aici adversitatea dintre existent şi inexistent dispare...

Se întâlnesc din patru zări de lume şi se risipesc şiruind pe răspântiile aflate la încrucişare de cuget şi de credinţă...

Când s-au întâlnit şi-au spus bună ziua în mai toate limbile pământului. „*Buenas Dias*”, „*Buon Giorno*”, „*Bonjour*”... acum, la despărţire, după ce-au trecut botezul asprului „Cammino”, se regăsesc într-un singur „*ADIO*” - „*A-DIO*”, ne revedem la Domnul..., îmi pare a fi o scurtă mărturie: eram mai mult cu trupul, azi suntem în spirit...

Ne-am întâlnit şi ne-am zâmbit aici cu trupurile, ne vom regăsi şi ne vom înţelege dincolo de lumi, dincolo de marasme şi dureri, purificaţi „*cu gândurile curate*”...ADIO - A-DIO - ADIOS - ADIEU...

George ANCA

COZIA TAIL

Sensacionismo. Nu e încă lumină. Se dichisesc păduchii cu nume de rădăcină. Nu mai mâncase mere coapte de mult timp. În Germania, o chestie d'asta se plăteşte. N-ar scrie aşa, n-ar fi el. Un privilegiu. Două doine, trei doctori. Cui fumăm cenuşa? Nemţi să-mi găseşti. Descriem coasta vânătorii. Orgoliu în ce priveşte aspectul fizic. Oboseală neyogină, transe regăsite. Se întâmplă interzis, decât premiat. Răsturnare de tabu. Manipularea senzaţiilor auditive şi vizuale.

Septicemie. Dorinţa ei testamentară a fost să fie incinerată. Să ajungă în India, în Gange. Să se purifice. Dorinţa fiicei mele mă apasă. Nu pot să ajung acolo. Cineva care merge acolo. Să am certitudinea că ajunge în Gange. Ultima călătorie, a opta, pe Himalaia, în Tibet, poate i-a cauzat moartea. S-a adresat şi unei colege de la ambasada americană, în toamnă. I-a spus, dacă nu poate mama, să te duci tu.

Insulină. Diabet, ciroză. Hemoragie terminală. Nu se mai înţelege ce spune, mănâncă plăcintă, i-au găsit glicemia 470. Nici nu era întreagă la cap. Părintele Pişti la telefon.

Îţi faci de lucru, să te dregi. Alerg. Aleg', aleg' (oilor). M-ai scos la drum, şerpoaico. La fraza romantică da morire. Erotica de partid. Nu mai ştiţi ce să scrieţi şi nu vreţi să munciţi. Adaptaţi radiaţiei, nu se simt bine în altă parte.

Porniţi iarăşi ventilatorul. Malarie, nu bere. Suflu la inimă, plămâni-ţigări pasive. Când candidoza. 13-7. Accentuarea interstiţiului pulmonar difuz bilateral, mai important intrahilar. Sinusuri costadia fragmatice libere. Cord cu diametrul transvers crescut. În aorta poporului.

Printre caractere aburi pe gânduri de artă vărsaţi din grui în grai. Viaţă perlată reflex. Wallahi: if one can do it, let him do it. Striscia la notizia. Superoxid de dismutază, pitonul birmanez – cheia vindecării inimilor noastre.

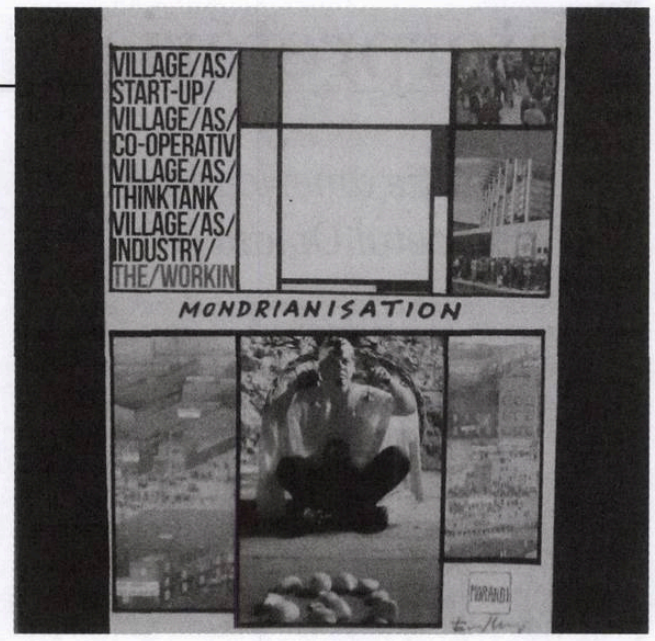

Emilio Morandi

Zalapanpatak. Cunundru. Mai-o-maya. Neamuluilor. Stai-ca-Antonioni-nu-te-mai-năşteai.

*

Aurel Opiatră, Radu Humor, Toma Hegel. Bordurile crapă numai dacă te uiţi la ele. Victoria şi foloasele sunt ale securităţii criminale. Mitletoe and the mighty Oak. Dies Natalis Solis Invicti. Christmukkah. De quadam libertate Decembrica (John Beleth). Bona Dea. Orhidectomie. Noi aşa am crescut. Terţinele bărbii făcute bazaconii. Marina avusese 20 de musafiri. Tu du-i la restaurant. Tu eşti Hegel. Pe Kant i-l las lui Sandu, cu Eminescu. Da' taică-meu? Tot Kant. Molatec la Văratec. Semănător singur.

Cozia Tail. Pomenirea la Copaie, ginerele lui. Fetele Hegel – Adina, Mariana, Veronica. Ancora Doru. HA Hegel Again. Sublimăm. De coloribus. Ţeapăn în ţeapă. Potul cotul. I want to sin. Victima propriei capacităţi de adaptare şi încă o dispariţie pindarică. Adidaşi? Îl ucise. Animismul n-ajută definitiv. Du-te. Legătură un pic divină. Dacă nu umbli, nu mergi. Cine mişcă nu mai mişcă. Tăietură curată (de topor). Câini de urmă. Mantra asupra karma. Locul naşterii, amorul.

Meleoni, cameleoni. Noi fără noimă. 2012, Bram, Braun. A Game. Barba-n bâtă, tichii în Tichileşti. Atotştiutor a nimic cunoscător. Linga Ligonier. Nirvana Ninive. Saudi Isai. Tomaidorii adori-i. E orfan, şi-a ucis părinţii. Egipto. Pigudel. Actor de matineu. Ţi-am umplut coşul cu ceapă, ca să-i apuce plânsul pe duşmani.

Conferinţa se ţinea în vechiul palat. Mă strecurasem cu Plata, pe o uşă lăturalnică. Am luat-o singur printr-o sală. M-am trezit sub podium. M-am întors, am deschis o încăpere persană. Ne instalasem, când au intrat două femei şi un bărbat. N-a deschis nimeni gura şi au ieşit. Apoi, o fată din casă ne-a zis că să stăm acolo şi să mâncăm cât putem. În societatea congresiştilor, uite o elevă a lui nea Romică, da, zici, am văzut-o cu graurul ei. Eram şi noi coz(i).

Mâncasei pâine sărată, ţi-am adus apă în vis, usturoi contra strigoi. Ascunsesei coasele. Toţi militarii morţi au văduvele în armată. Scafandri pe sub arcul de triumf. Spiritul de corp. Solidaritate neanexată politicii. Trădarea de ţară în aur se măsoară. Omega. Om. Vum. Architecturae cosmicae. Indi-geţi cuejdi. Lasă faţa asta, că nu e pe falsitate. Trebuie să-ţi faci loc cu corpul. Aerul Tismanei.

Ne-o despărţi apa, ne-o uni cerul cu pământul. Fata ne va revedea şi în manuscris. Rânjind schelet, jertfind popor, criminal străin. Te-am făcut de ruşine în oraş. Who controls the past controls the future, who controls the present controls the past. Se apropie şi solistiţiul. Voiai să ajungi mai târziu acasă, să adoarmă copilul vecinului, care nu te lasă să dormi. O superbombă mariană şi ar şti şi un thailandez că Aricescu a fost un poet minor din secolul 19. Pont d'Avignon.

Rănit la Oituz. Oferta valetului britanic. Nu au progresat decât distrugând. Cei cu bani nu sunt proşti. Vai, ce mâţă are tovarăşul. Au Doo Mau, hai la drum, triolet. Frica de oameni te împinge în sunetele lor. Au, că nu mi-era frate, poate Dumnezeu. Margareta lui frate-său cu asasini-ochi. Vezi tu, Au Doo Mau, coeur de loup. Hai la tramvai, la împins cu Mihai, sor'ta mai. Claustru lacustru.

Berjera, personaj de persoana întâi. Tăiatul, desenat de asasinat în concurenţa berjerei. Invizibilităţi adăugite psiho. Am fi portretizat agonia. Mantre boeme, noeme. Farben. Ne-am văzut în Maroc. Kun invadează Transilvania conform planurilor lui Lenin.

*Ediție americană din poetul Ovidiu (II)**

Ședерea periodică și temporară în California m-a îndemnat să cunosc câte ceva și despre felul în care literatura antică europeană, greacă și latină, e promovată în vastul peisaj cultural nord-american. Reperul inerent și accesibil pentru educația românilor este, după cum îndeobște se știe, numele poetului Ovidiu, exilat din Roma la Tomis, pe malul Pontului Euxin, unde a și murit de altfel, nu înainte însă de a scrie celebrele poeme ***Tristele*** și ***Ponticele***. Soarta de exilat pe viață își are însă explicația în scrierea și în propagarea la Roma a lucrării ***Ars amandi***, despre care s-a iscat acuzația că ar contribui, precum filosofia socratică în Atena, la coruperea tinerilor. Așa am dat peste o carte, în ediție americană, a controversatei lucrări ovidiene ***Ars amandi***, pe care am adus-o în România, la Baia Mare, și am dat-o la doi specialiști în materie, cunoscători avizați de latină și de engleză. Ei sunt Augusta Buteanu și Ana Olos, ale căror comentarii le publicăm alăturat, spre satisfacția celor interesați ca și noi de soarta poetului Ovidiu cu a sa operă ***Ars amandi***, în context american și global contemporan.

Augustin COZMUȚA

Augusta STAN BUTEANU

PUBLIUS OVIDIUS NASO, AL NOSTRU

Se înstrună corzile lirelor pentru manifestarea bimilenară legată de moartea poetului Ovidius (17 e.n.).

Desigur că sunt mai stenice „venirea pe lume" și festivitatea acesteia decât „plecarea", numai că aceasta s-a săvârșit pe teritoriul țării noastre, la Tomis. În curând vor suna, în surdină, alămurile și lăutele pentru a se face cunoscute imnele „pontice", în metru antic, închinate poetului.

Tomisul, Constanța de azi, a mai găzduit festivități bimilenare în anii 1957 – 1958, 1972 și 1980, legate de nașterea și exilul poetului.

„Ovidius a concentrat asupra sa atenția clasiciștilor" în deceniul al VI-lea al secolului XX. *„Faptul se explică prin sărbătorirea în 1957 – 1958 a două mii de ani de la nașterea poetului. Dar bimilenare au mai fost: al lui Vergilius în 1930 – 1931, al lui Horațius (1936), Titus Livius (1942), C. Iulius Caesar (1957), Cicero (1958). Cu toate acestea, se pare că niciuna din aceste ocazii festive nu a prilejuit mai multe publicații, de tot felul, decât aniversarea lui Ovidius. Este aici răzbunarea îndepărtată a celui care și-a sfârșit viața rupt de lumea literară a vremii sale? Vergilius a fost poetul oficial și național al erei lui Augustus..., pe când poetul sulmonez (Ovidius) a avut ciudatul destin... Mie mi se pare că tocmai sentimentul acestei datorii, al unei reparații postume lămurește cel mai bine, măcar în parte, bogăția manifestărilor și a omagiilor publice, eflorescența neobișnuită a studiilor, edițiilor și traducerilor începând de acum zece ani"*[1].

Într-adevăr, după ce acest poet a fost „luat în brațe" și apoi, brutal, „scăpat" sau mai bine zis trântit, și-a încheiat viața, în exil, într-o adâncă tristețe. Se naște o întrebare legitimă: De ce a fost agreat de societatea romană și de ce a căzut în dizgrația împăratului Augustus?

Ovidius a fost cântărețul iubirii și magia acestui sentiment are o traiectorie de la „marele vrăjitor" până la puterea demiurgică.

*„Nu este el oare, încă din primele sale poeme, poetul doct al iubirii? Intenția filozofică – perspectivă ce nu poate fi negată **Metamorfozelor**, chiar dacă este dificil să precizăm cărei filosofii îi aparține – conferă acestui sentiment o demnitate și o semnificație cosmică. Poetul relevează, pe o cale indirectă, rolul pe care iubirea l-a jucat și continuă să îl joace în istoria universului. Ea este una dintre atotputernicele forțe ce au reușit să pună capăt discordiei care domnea în haosul primitiv"*[2].

Cât privește pe împăratul Augustus, nu se știe precis care a fost acel „error" de care Ovidius ar fi fost învinuit.

Eros, cuvânt de ordine în creația ovidiană, se pare că ar ascunde o parte din învinuiri (o parte infimă). Câtă apropiere între cuvintele „error" și „eros"!

Deși, prin temperament, Ovidius se învecina cu jocurile erosului, el totuși n-a fost într-atâta de vinovat și oricum era departe de a fi un imoral.

De altfel, somități în materie de studii clasice rămân în apărarea poetului.

Pierre Grimal spune: *„Acuzația de imoralitate nu constituie, deci, decât un pretext"*.

„Dar, cum observă J. Carcopino, *de ce principele* (Augustus) *l-ar fi lovit cu mult mai multă îndârjire pe Ovidius decât pe autorii înșiși ai scandalului, care au fost pedepsiți doar ușor? Ipoteza cea mai verosimilă pare aceea că Ovidius ar fi luat parte la o ședință de divinație privind eventualitatea decesului lui Augustus și numele succesorului său – dar totul rămâne foarte nesigur"*[3].

Găsim că este important a se releva două aspecte care decurg din cele de până acum:

Primul. Trebuie, oare, de uitat „erosul" din biografia principelui? A fost el chiar așa de moral?

În ***Heroide***, Ovidius, făcând un scurt istoric al moralității, fără a se exprima cu adresă la Augustus, ridică un văl de pe un episod al biografiei principelui.

„De pildă, Phaedra declară fără ocolișuri: «Gândul că voi fi văzută eu, mama vitregă, de gâtul fiului meu vitreg, ei bine gândul acesta nerod să nu te sperie», după care adaugă:

«Pietatea aceasta învechită care trebuia și avea să dispară mai târziu, la vârsta de azi a omenirii, nu exista decât pe vremea când Saturnus domnea peste un regat de țărani.» Iuppiter a făcut să se schimbe totul după ce a pus mâna pe putere. A hotărât să considere moral «tot ceea ce făcea plăcere». Astfel de argumente puteau, oare, să îl scandalizeze pe Augustus? În orice caz, puteau nu atât să îl scandalizeze, cât să îi amintească, în mod dezagreabil, condițiile în care, cu aproximativ douăzeci de ani mai înainte, o luase în căsătorie pe Livia smulgând-o pur și simplu soțului ei, pentru unicul motiv că «îi plăcuse...»"[4].

Al doilea. Trebuie, de asemenea, uitată vârsta fragedă la care și-a făcut publice poeziile de dragoste, debutul, când este știut cât de mult le place băieților să braveze? *„Ovidius nu împlinise încă douăzeci de ani și, ne-o spune chiar el, nu își răsese barba decât o dată sau de două ori, atunci când a început să-și citească poemele în public. Era vorba, desigur, de **Amores** (**Iubirile**)..."*[5]

Desigur, cu acest debut Ovidius și-a amprentat opera, care, de fapt, merge pe această linie, numai că rândurile de față nu urmăresc să-i aducă circumstanțe atenuante poetului, ci, prin strădania noastră, bazându-ne pe citate și pe observații din lucrările celor mai avizați specialiști, ca elemente de certitudine, încercăm să corectăm și chiar să eliminăm calificativele de „sprințar" și „amorez", cât și pigmentul „superfluului" cu care unii caracterizează poetul și o parte din operă.

De ce să nu luăm în seamă și „profunzimile" erosului la Ovidius?

Începem printr-o pertinentă și onestă distribuție a operei lui Ovidius făcută de Janina Vilan-Unguru, care arată astfel:

I. Poezia erotică; II. Opera de maturitate; III. Opera din Exil, spre deosebire de alte clasificări care elimină cuvântul „maturitate".

Opera de maturitate: ***Metamorfoze*** și ***Fasti*** încorporează multe legende ale iubirii, care pot conduce la comentarii, înțelesuri și dezlegări, ridicând „erosul" pe treptele înalte ale demnității umane, ba chiar apropiindu-l de tragedia greacă, ce stârnește catharsisul.

Cum s-ar putea să fie lăsată neobservată povestea lui Orpheus și Eurydice, din ***Metamorfozele*** lui Ovidius, când acești eroi populează și dăinuiesc în cultura universală?

În literatură: Vergilius, Angelo Poliziano, Lope de Vega, Calderon de la Barca, Vincenzo Monti, Giuseppe Parini. În muzică: Claudio Monteverdi, C. W. Gluck, Joseph Haydn, Franz Liszt, Jacques Offenbach, E. Krenk. În pictură: Giovanni Bellini, Dossi Dosso, Tintoretto, Rubens, Brueghel, Jean Corot, Eugène Delacroix. În cinematografie: Jean Cocteau și Marcel Canns.

Nu poate fi trecută cu vederea povestea tragicei iubiri dintre Pyramus și Thisbe, relatată de Ovidius în ***Metamorfozele*** sale. Cei doi eroi își au corespondentul în creația shakespeariană a celebrului cuplu de îndrăgostiți Romeo și Julieta.

Grăitoare sunt poveștile lui Apollo și Daphne, Apollo și Sibylla de la Cumae, Narcissus și Echo; Philemon și Baucis; Pomona și Vertumnus ș.a.m.d.

Cine ne poate împiedica să găsim profunzime chiar în poeziile erotice, anterioare operei de maturitate, unde poate fi vorba de suflet, nu neapărat de carne, spre exemplu cele douăzeci și una de scrisori trimise de personaje legendare sau istorice iubiților sau iubitelor lor, din ***Heroides***. Iată câteva: Penelopa către Ulise; Briseis către Ahile; Fedra către Hipolit; Didona către Aeneas; Sappho către Phaon; Paris către Elena; Elena către Paris; Leandru către Hero; Hero către Leandru etc.

Ieșind din lunga „captatio benevolentiae" pentru cele ce sunt esențial de reținut, în calitate de profesor de latină, cazul „Ovidius" îl încadrez în designul nostru național, având în vedere că, pe lângă gimnastica morală oferită, „și" cu Ovidius începem „lucrul" la identitatea noastră.

Oare nu a învățat Ovidius limba geto-dacă în care a și scris poeme?

Oare nu suntem în posesia unor date istorice cu privire la înaintașii noștri, tocmai din opera de exil a poetului?

Însă, ideal ar fi să ne documentăm pe textul latin, muncă, să recunoaștem, destul de anevoioasă.

Interesul pentru limba și literatura latină în rândul învățăceilor poate să crească prin opera ovidiană și mai ales prin secțiunea „poezie erotică": ***Amores*** (***Amoruri***); ***Heroides*** (***Eroinele***); ***Ars amatoria*** sau ***Ars amandi*** (***Arta iubirii***); ***Remedia amoris*** (***Remediile iubirii*** sau ***Vindecarea iubirii***); ***Medicamina faciei*** (***Remediile feței*** sau ***Farduri***), fapt valorizat de autori de manuale de latină, ca „atracția"... „mirabila", care nu numai că sfidează efortul pentru studiul latinei, ci (chiar) îl reiterează, descurajând suficiența și mediocritatea.

Variante pe această idee ar fi multe, cum, spre exemplu, s-ar arăta cartea ***Ovid***, ***Ars Amatoria***, ***Remedia Amoris*** de Graves Haydon Thompson, editată la Bolchazy Carducci Publishers, Inc., Wauconda, Illinois, 1997 (reeditată în 2005) și despre care, deschizând-o, ai vrea să spui: *„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!"* Câtă muncă! Câtă documentare! Câtă pedanterie! etc. De fapt, cartea afișează faza de pregătire până la momentul „traducerea textului" și este, în exclusivitate, munca profesorului.

Tehnica de lucru cu textul latin, pe la noi, este cea activă și cea „a putinței", care repartizează munca pentru acasă (teme) și munca pentru clasă; individuală și pe grupe, fără a subția volumul de muncă sau a-l arăta mai firav decât în cartea americană și fără a deschide drumul spre ceea ce s-ar numi „Download". Cu alte cuvinte, „munca la vedere" a profesorului american putea și poate să cadă (ceea ce se întâmplă la noi), într-o mare măsură, în sarcina elevului și a studentului european, ca un fapt de normalitate.

Într-o altă manieră, în ceea ce mă privește, și eu m-am străduit „a îmbuna greul" orelor de latină, interesant, tot prin opera ovidiană (de maturitate și a exilului): ***Metamorfozele***, ***Tristele*** și ***Ponticele***, cu grija de-a nu se anemia exercițiul umanistic și moral și de-a nu îngădui derobarea de romanitate și, mai ales, de românitate.

Note:

* Articolul doamnei Ana Olos a fost publicat în numărul precedent (nr. 9/septembrie 2013).

[1] Traian Costa, ***Despre Fastele lui Ovidiu și Calendarul roman*** – studiu introductiv la ***Fastele*** lui Ovidiu, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965.

[2] Pierre Grimal, ***Literatura latină***, Editura Teora, 1997, București, pag. 273.

[3] ***Idem***, pag. 273.

[4] ***Idem***, pag. 270.

[5] ***Idem***, pag. 269.

Dans contemporan interpretat de Isabelle Maurel şi elevele sale

Ioan VOICU

Balada tăcerii

Ar trebui să nu mai ştiu
Tăcerea nopţilor pe viu
Dar ce să fac, nu e uşor
Să spun tăcerii că mi-e dor
De-atâta iarbă neculeasă
Mi-e gândul dus la o mireasă
Ar trebui să mă-nfior
Lângă lumina ochilor
Dar las tăcerea lângă mine
Şi-o mare albă de suspine
Aş vrea tăcerii să mă vând
Iubirea să mi-o las în gând.

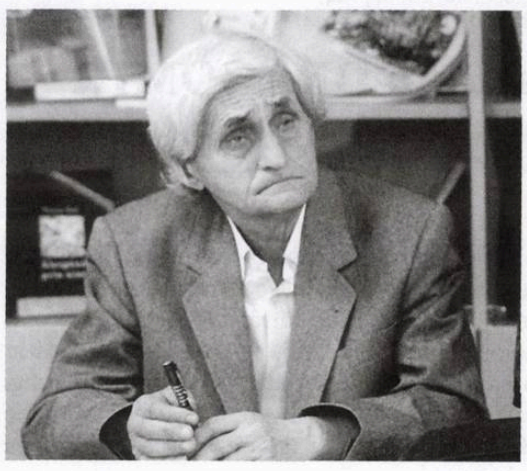

Balada cufundării

Mă cufund aşa deodată
Într-o lacrimă curată
Nopţile mă bat în tâmplă
Şi nu ştiu ce se întâmplă.
De durere cad pe unde
Viaţa nu mi-o pot ascunde
Şi mai bat la poartă-nchisă
Cu durere interzisă.
Dar degeaba iar mă pierd
Şi nu ştiu ce să mai cred
Mă cufund tot mai adânc
Şi nu ştiu dacă mai sunt.

Baladă undeva...

Undeva m-am prins de ciudă
Peste mine, iar colindă
Nopţile bătute-n stele
Nu-mi ştiu gândurile mele
Plec cu dimineaţa-n frunte
Pe un drum care nu minte
Şi mă izvorăsc din plin
Lângă un deal de rozmarin
Mă slobod de pe-o colină
Fiindcă n-am avut de vină
N-am avut acea tărie
Să mă strâng de bucurie
Undeva, m-am dus, de tot
Dar rămân, aşa socot...

Ioana ŞOVAGO

Pe muchie de timp

La graniţa timpului
Am deschis poarta singurătăţii
Scârţâind sunetul dintre viaţă şi moarte

La muzeul închisorii
Poezia-i artă fină
Pe podul mileniului

Dansează cu sufletul meu dacă poţi să iubeşti

Pe insula speranţei pe-o insulă de lacrimi
Am adunat în palme absolutul
Pe insula cerului o insulă de vise
Am atins cu geana aripa unui înger
Pe insula pietrelor
mă ascund
Pe strada zidurilor am aruncat haina eternităţii
în culorile dragostei

În piaţa timpului vând flori de cenuşă
În piaţa libertăţii cerşesc
În piaţa speranţei
Vând vise
În piaţa păcii mă-nchin
În piaţa victoriei
Arde făclia în torţe de fier

Renaşteri

Renaşti din focuri
Şi din umbre
Renaşti din gloanţe
Şi din unde
Renaşti din frică
Şi din ploi
Renaşti din lacrimi
Şi nevoi
Renaşti din moarte
Şi din stele
Renaşti pe vârfuri apusene
Renaşti renaşti cu-albastre gene

Arta perfecţiunii

Dacă sunt înzestrat
Sunt înzestrat cu iubire
Şi aceşti ochi care suferă
În viziunea luminii şi-a umbrelor
Un har trebuie câştigat şi plătit cu lacrimi
Iar arta care exprimă perfecţiunea
Va aminti omenirii
Păcatele lor

Lui Nicolae Labiş

Pe şina de metrou
Pictează-mi ochii
Sărută-mi tâmpla
Ia-ţi adio, eu plec, eu mor

Şi în acel suspin
Ca floarea de rubin
Ce străluceşte-n veacuri
Şi luminează-n veci
Se lasă umbra morţii
Pe-ale tale buze reci.

Ştefan Aurel DRĂGAN

Neastâmpărat mister

Lungă-i cărarea până la cer,
prin desişul stelelor e de nepătruns,
doar cântecul aleargă pe a cuvântului undă
şi încă la vamă nu a ajuns.

Prin fereastra universului tot întind mâna
şi altă fereastră apare,
şi-apoi încă una,
şi-n faţă iar râde neastâmpăratul mister.

Încarcerarea zvonului

Cine cutează să dreseze un greier
şi să pună frâu mâinii spre a umbla
sau nesătulului piedică spre a cotrobăi
prin nevăzutul zvon
ce dincolo de privire şi de sunet ameninţă cu vaier
şi cine poate să încarcereze în palme, spre mângâiere,
viaţa ce necontenit se strecoară
printre vămi niciodată ştiute
care doar după trecere încep să te doară.

Cine se-ncumetă să subjuge uimirea
şi să înlănţuie strigătul ce prin fiinţă colindă
când subsuoara vremii râd pruncii pământului,
care îşi ard copilăria
căutându-şi părinţii prin lucrurile oprite
şi părinţii se încumetă spre veşnicie
prin frica unei necuprinse
şi mincinoase oglinzi.

Neadormita fereastră

Cât de albastru zboară spre frumos
o pasăre cu aripi de lumină
prin veşnic neadormita fereastră
prin care se pândesc reciproc
polul de sus şi polul de jos.

Prin nunţi de zvonuri marea simfonie
alunecă pe-un povârniş de aer
şi se-odihneşte pe un glob de tină
îmbrăţişând mişcarea în nesfârşit vaer.

Apoi mulţimi după mulţimi
tot urcă-n slăvi, coboară în morminte,
spre a zădărnici cuvântul să se-ascundă
şi spre a toarce viaţa din nesfârşitul caer

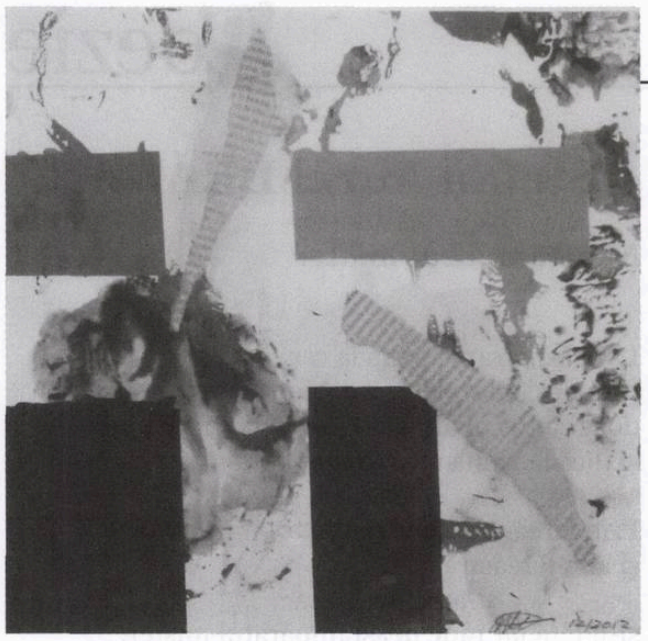

Marieta Olivares

Sonia ELVIREANU
RODICA BRAGA (...)

(*Urmare din pagina 8*)

Făptura de raze, de factură diferită ca inspiraţie poetică, plasează în centrul poemelor pruncul, a cărui ivire în lume e percepută de părinţi ca o apariţie magică. Versurile izvorăsc dintr-o profundă iubire şi o permanentă uimire faţă de copil, numit simbolic *„făptura de raze”*, simbol al purităţii originare a lumii. Pruncul absoarbe întreaga iubire a poetei, care îi dedică treizeci de poeme, ce amintesc de ***Cântarea cântărilor***: *„Înfiorată te privesc/ Ca şi cum aş sta aplecată/Peste o fântână/Mă las luminată/ şi încălzită de razele tale”* (p. 250).

Volumul se diferenţiază de cele anterioare şi prin revenirea la scrierea cu majusculă a propoziţiilor, la care poeta renunţase într-un gest postmodern de ocultare a regulilor gramaticale. Faptul în sine dă gravitate versului, semnifică poate sanctificarea prin limbaj a făpturii. În volumul iniţial, versurile sunt dispuse pe galbenul solar al paginilor, într-un perfect acord cu titlul, în formă de coloană, asemenea cântecului ce urcă spre înalt. Întreg volumul e un imn dedicat pruncului binecuvântat ce anulează prin existenţa sa angoasele adultului, captivându-i privirea şi afectul. Poeta renunţă la titluri, înlocuite cu cifre de la 1 la 30, fiecare poem reprezentând o clipă în devenirea aceleiaşi fiinţe. Rodica Braga îşi exteriorizează stările de uimire, extaz, binecuvântare, adresându-se la persoana a doua, într-un dialog neîntrerupt cu pruncul magic: *„Tu eşti un fel de a fi/Al minunii”* (p. 259), *„Cu o privire ştergi/ Întunericul ce ne pătează”* (p. 262), *„Tu, făptură de raze/ Ne ridici din inform/Ne înalţi din căderi”* (p. 247). Pruncul, definit metaforic (*soare, curcubeu, răsărit*) e începutul, renaşterea, lumea primordială imaculată, opusă realităţii maculate a adultului: *„Eşti alcătuit din timpul/pe care nu l-am trăit, „Te înalţi ca un foc/Despre care n-am ştiut/Că mă arde fără durere”* (p. 267). Acesta apare ca un nesfârşit răsărit, o regenerare continuă a lumii. Lectorul resimte iubire şi sacralitate în formula incantatorie a frazei din care se încheagă făptura diafană a pruncului. Numele pruncului, Radu, devoalează identitatea acestuia, nepotul scriitoarei, după N. I. Dobra. Cu toate acestea, el rămâne un simbol al celui divin, care sacralizează familia.

Senin ca-n ou este ultimul volum de versuri integrat în antologia ***vânare de vânt***. Titlul volumului ne trimite spre simbolurile mitologice ale oului. De la oul cosmic primordial la oul dogmatic al lui Ion Barbu, semnificaţiile oului se multiplică. El rămâne simbolul arhetipal al genezei. Reuneşte în forma sa perfectă principii contrare viaţa/moartea, creatul/increatul, femeia/bărbatul, cerul/pământul. Este simbolul totalităţii, al armoniei primordiale, al regenerării. Regăsim în motivele volumului semnificaţiile duale ale oului, dar şi ideea de trinitate din componenţa oului: coajă, albuş şi gălbenuş. Una dintre semnificaţiile oului în lirica Rodicăi Braga e fiinţa însăşi, ca totalitate a contrariilor viaţă/moarte, spirit/materie, identitate/alteritate, masculin/feminin, *animus/anima*, corp/umbră, conştientizate prin experimentarea existenţei. A doua semnificaţie este a cuplului arhetipal care regăseşte armonia primordială şi sensul totalităţii prin eros. De altfel, primele poeme de iubire din volum, ***somn***, ***în raza de lumină***, ***taina singurătăţii***, ne trimit spre acest sens. Cuplul devine a treia fiinţă în care coexistă contrariile, ca în interiorul oului, el şi ea, *animus* şi *anima*, *yin* şi *yang*, cele două principii primordiale complementare ale universului ca tot.

Poezia ***somn***, concepută pe principiul dialogismului dintre două conştiinţe, femeia şi bărbatul, relevă o astfel de concepţie despre iubire, în care două fiinţe contrare, două alterităţi, se contopesc într-o singură fiinţă: *„două inimi într-una/e o minune atât de rară”* (p. 278). Este unul dintre cele mai frumoase poeme de iubire din lirica Rodicăi Braga. Femeia e copleşită de iubire pentru bărbatul unic pe care-l percepe prin toate organele de simţ, văz, auz, gust, simţ tactil, dar mai ales prin inimă, echivalentul fizic al sufletului. Iubirea nu e fericire, ci extaz şi durere a noii alcătuiri a fiinţei prin celălalt, prin abandonare şi pierdere de sine, prin identificarea cu visele, cu gândurile, cu trupul, cu inima celuilalt. Bărbatul devine *axis mundi*, centrul care absoarbe şi vitalizează feminitatea, ca în ***taina singurătăţii***: *„mă dor toţi porii bucuriei tale/fiinţa ta/ toată o degust ca o hrană/pierdut în mine eşti,/mai viu nu se poate,/eşti taina/ai asupra-mi puteri de moarte”* (***taina singurătăţii***, p. 284) sau în ***iubire I***: *„îţi dau întreagă fiinţa mea/tot nu-mi mai aparţine,/să-ţi arpegiezi în ea cântecul/ de care eşti plin ochi”* (p. 340). Poemele exprimă liric aceeaşi concepţie despre eros din romanele Rodicăi Braga, teoretizată în reflecţiile Corneliei din ***Şi va fi ziua a opta*** (cuplul = a treia fiinţă, reunind esenţa pozitivă a fiecăruia, o fiinţă solară prin transcenderea instinctualului şi permanenta regenerare a sentimentului prin celălalt).

Multiplele semnificaţii ale oului se revelă în poezia ***senin ca-n ou***: vara, puritatea, transparenţa, nevăzutul din lucruri, infinitul albastru, necuprinsul lumii: *„afară e senin ca-n ou/obişnuia mama să-mi spună”*, *„cu hieraticul gest/al mamei de a ridica oul/venerându-l, pentru a-l privi în/lumină, să se asigure că-i proaspăt/şi pur. Celebra transparenţa/ prin care vedea cu ochii ei/dedaţi să simtă ascunsul din lucruri/sau cerul albastru era chiar oul/uriaş prin care privea necuprinsul/apropiindu-l şi îmblânzindu-l?”* (pp. 386-387).

senin ca-n ou este structurat în două părţi, ***scrierea de sine***, care sugerează intenţia de a se comunica pe sine prin cuvânt, şi ***rămăşiţele ploii***, echivalentul semantic al sintagmei ***Nisipul memoriei***, titlul primului său roman. Ploaia şterge urmele trecerii, nu rămân decât amprentele subiective fragile, conservate de memoria afectivă.

Volumul debutează cu ***linie***, ***punct***, ***linie***, o sugestie matematică prin care poeta îşi percepe existenţa, organizată segmenţial pe opoziţia trăire/vid, viaţă/moarte, identitate/alteritate, a fi/a nu fi, conştient/inconştient: *„secunda aceasta/exist, dar următoarea/sunt doar vidul resorbit/în iureşul frânt. sunt, nu sunt, linie, punct, tremurat şi nesigur,/mă întocmesc şi deşir”* (p. 276). Unul dintre motivele recurente în lirica Rodicăi Braga e motivul trecerii, al morţii, simbolice sau biologice (***indigo***, p. 281, ***voi cădea***, p. 286), în alternanţă cu viaţa, cu renaşterea, reprezentate prin contrastul indigo/verde. Eul poetic este un permanent receptacol al tumultului lumii exterioare, într-o existenţă mereu reluată în ritmurile sale alegro/andante, într-o permanentă experimentare a morţii.

Se reiau motive din volumele anterioare: vis, identitate, alteritate, lumină, umbră, timp, viaţă, moarte, singurătate, renaştere, iubire, cuvânt, într-un limbaj mai direct, fără amplitudinea versurilor anterioare, fără a renunţa însă la metaforă, la grafia titlurilor şi a frazelor cu literă mică, preluate din primele poeme, scrise în duet cu Mircea Ivănescu. De altfel, una dintre poezii este dedicată lui Mircea Ivănescu, esenţei sale, e un portret perceput din interior, specific Rodicăi Braga: *„m.i. are ştiinţa suferinţei ce/se ia în derâdere, graţia de a face/din acest ritual o bagatelă zglobie/ se retrage în sine, ca într-o mănăstire/întotdeauna la margine/ca la un sfârşit de lume/sau poate început”* (p. 316).

Fascinaţia pentru cuvânt străbate ca un fir roşu toată lirica Rodicăi Braga, reapare aşadar şi în ultimul său volum, în ***popoare de furnici***, ***epiderma tăcută***, ***vis destrămat***, ***deşertăciune***, ***somptuos***, ***astrologie***. E una dintre temele majore, alături de iubire, în ipostazele sale de început (ardere, flacără, lumină, înălţare, contopire) sau de sfârşit (diluare, înstrăinare, singurătate, dar nu disoluţie), sub amprenta dureroasă a trecerii dincolo. Presentimentul şi aşteptarea morţii, dureroase şi inevitabile, nu generează spaima de neant, datorită iubirii şi modalităţii de acces în cealaltă lume: trecerea se face împreună, în doi, ori individual, prin desprinderea de trupul efemer ori printr-un salt brusc la origini. Durerea e metafizică, universală. Poemele meditativ-interogative despre timp, trecere, moarte, au o tonalitate gravă, cele despre identitatea primară, regăsită prin rememorarea imaginilor părinţilor, au o nuanţă nostalgică (***numele şi destinaţia***, *„ce încăpătoare e lumea”*), iar cele despre viaţă accente uneori sentenţioase: *„a trăi este un continuu salt mortal/a visa este o rătăcire în labirintul interior/a iubi este o contaminare a celuilalt”* (***primejdie***, p. 324).

Poemele Rodicăi Braga sunt profund reflexive, niciodată pur descriptive, chiar şi atunci când evocă rotirea anotimpurilor, în imagini cu sugestii plastice, interiorizate, metaforice, cu ample comparaţii ce apelează la o imagistică bogată, cu elemente simbolice dintr-un bestiar particularizant: acvilă, vultur, lup, şopârlă, şarpe, pisică, bufniţă, peşte etc. Cuvintele capătă pe alocuri o violenţă aparte prin semantica lor (a jupui, a strivi, a chiureta, a tăia), în alternanţă cu rezonanţele tandre ale altora ce evocă iubirea maternă (*fiului*). Limbajul e epurat de retorica romantică, de conştiinţa lucidă, sobră, uneori ironică şi autoironică. Patosul iubirii e încifrat în versul uneori tăios, ca ascuţişul sabiei deseori invocat de poetă.

„Scrisul nu este altceva decât ceea ce eşti tu însuţi”[1], afirmă Rodica Braga. Dar ceea ce este cu adevărat nu ştie nici creatorul, doar are iluzia că ştie. Dincolo de mască, inconştientul, abisul din el însuşi, îl alcătuieşte necontenit ca pe un altul, necunoscut, care i se revelă doar prin scris, îi devoalează esenţa interioară. În absenţa artei, am rămâne doar măşti goale, umbre supuse extincţiei biologice, uitării. Cuvântul, oricât de străin şi de imperfect, ivit din inconştient, torturant, devorator, materializează interioritatea, invizibilul din fiinţa umană, amprentat de existenţa sa istorică. Astfel se nasc chipurile în oglindă ale creatorului, prind contur obsesiile sale nedesluşite, limpezite prin scris, reprezentările sale despre lume. Se activează un imaginar personal, ce dezvăluie mitul personal al creatorului, termen preluat din psihocritica lui Charles Mauron. Omul poate fi comparat cu o nucă, motiv reiterat în creaţia Rodicăi Braga, coaja e învelişul exterior, miezul e esenţa sa psihică, interioritatea. Nu vedem decât exteriorul, nu miezul ascuns în interior: *„Gândiţi-vă strict la spargerea unei nuci. Cât e de frumoasă, cât e de perfectă, cât e de indestructibilă. Şi în momentul în care ai zdrobit-o, poate să nu rămână nimic acolo..., adică miezul abia îl culegi, abia de îl mai aduni de acolo. Da, a contat ca un simbol nuca, pentru mine, toată viaţa. Să ştii că sunt laitmotive care te persecută, care te urmăresc de-a lungul timpului şi chiar dacă le uiţi o perioadă de timp îţi revin* [...] *pentru că îţi aparţin.”*[2] Laitmotivele despre care vorbeşte Rodica Braga sunt expresia unor obsesii refulate în inconştientul personal, recuperate prin actul scriptic terapeutic, asemănător anamnezei din psihanaliză. Creatorul se substituie simultan psihanalistului şi pacientului, eliberându-se de fantasme interioare prin creaţie. Scrisul are rol de *catharsis* pentru Rodica Braga.

Note:

[1] Gabriela Chiciudean, ***Între intenţia autorului şi interpretare***, Editura Imago, Sibiu, 2008, p. 24;

[2] Gabriela Chiciudean, ***op. cit.***, p. 24.

Tatiana DRAGOMIR
DIMINEAŢĂ DE ZOMBI

(*Urmare din pagina 9*)

Problema era că, pe lângă că nu reuşea nicidecum să-l ia în serios, suspectându-l de o formă de monomanie, lui Vicu îi era şi foarte milă de bătrân, de pieptul lui scobit şi de pantalonii mult prea largi, pe care şi-i strângea în brâu cu cureaua, de braţele subţiri, acoperite cu fire lungi de păr încărunţite, de ochelarii care îi stăteau strâmb pe nas fără a fi deranjat de asta şi pe care Vicu abia se abţinea să nu i-i îndrepte.

În urmă cu vreo zece zile, când în sfârşit avuseseră mult aşteptata – de Prisăcan – şi în acelaşi timp mult temuta – de Deloi – întrevedere faţă în faţă, directorul „Provinciei” îi acceptase în sfârşit articolul („Dar fără nicio promisiune în privinţa publicării, stimate domnule Prisăcan. Dacă se va găsi spaţiu, ştiu eu, în vreun număr tematic, mai încolo...”). De atunci mai primise de la Prisăcan prin e-mail încă trei variante ale articolului revizuite şi adăugite, cu rugămintea ca, în cazul unei eventuale publicări (şi subliniase bătrânul *eventuale*), să binevoiască Deloi a lua în considerare cea mai recentă (şi mai completă) variantă. Fireşte, ca să nu-l mai stârnească, Vicu nu mai răspunsese la aceste mesaje, după cum, ca să evite cine ştie ce nouă frenezie a bătrânului, evitase şi să-l anunţe dinainte despre publicarea articolului lui în numărul de azi. Acum, însă, văzând că bătrânul cercetător îl sună iar, nu mai era atât de sigur că reuşise să scape de el. Fără îndoială, imaginile aeriene cu câmpul publicate în revistă îl zgândăriseră şi îi întăriseră convingerile, iar acum, că-şi găsise în „Provincia” o tribună atât de vizibilă de la care să-şi proclame ideile, voia să-i propună o continuare a colaborării, eventual o serie de cinci-şase articole pe această temă.

Ajungând în biroul lui, Deloi îşi verifică în primul rând e-mailurile, sorbind cu mare poftă din cafeaua dublă cu whiskey, bine îndulcită. Înghiţise cu mare poftă şi o langoşă cu brânză şi smântână, ca în copilărie (ce bine ştia Simi ce-i place!), de îşi liniştise stomacul. Acum i se reaşeza şi mintea încet-încet. Cel mai recent mesaj, primit doar cu câteva minute înainte, probabil simultan cu apelul din parcare, era de la Prisăcan. Nu avea de gând să-l deschidă; era convins că nu putea fi decât un nou articol de-al bătrânului şi că se va indispune din nou. Se răzgândi totuşi când un sms de la acelaşi Prisăcan îl anunţa speriat: *„Cineva trimite mesaje de pe adresa mea! Nu luaţi în seamă! Scuze mii!”* Fireşte, deschise repede mesajul fără titlu, sperând să aibă motive să se distreze puţin, ca să compenseze enervarea de mai devreme.

REVISTA REVISTELOR

ARGEŞ (nr. 9/2013) are gustul polemicii şi chiar se întreabă *„Cum stăm cu polemica?”* Este o confruntare exclusiv de idei, cu argumente? Mai e necesară polemica în viaţa literară de azi, mai are vreo importanţă? Răspunde de astă dată criticul Gheorghe Grigurcu, făcând o radiografie a atitudinilor polemice din ultima vreme din publicistica românească. Dacă înainte vreme, din cauza cenzurii şi a ideologiei unice, polemica nu era încurajată, *„După ’89, fireşte că tabloul s-a schimbat. (...) libertatea cuvântului a reprezentat principala cucerire a revoluţiei”*. Numai că angajarea în polemică s-a dovedit fie prea partizană şi, deci, unilaterală, fie ocolind adevărul şi reala miză a oricărei dispute. *„Dacă nu recunoşti un set de valori, contestarea trece într-un nihilism prea puţin convingător. Ce înseamnă să decapitezi valorile majore ale literelor româneşti? Cum gestionezi golul produs? La alţi critici, în schimb, polemica e bine ascunsă sub preş. Ei tac mâlc când se iveşte vreo dispută mai aprinsă”*. În concluzie, nu se cuvine să fugim de polemici, iar dacă ne implicăm în ele să o facem cu responsabilitate şi civilitate, în slujba adevărului.

FAMILIA (nr. 7-8/2013) are şi ea forţe intelectuale, proprii şi dintre colaboratori, capabile să poarte o polemică nu sterilă, evident, ci îndreptată spre un scop nobil, vizând un rezultat palpabil, în dorinţa de a clarifica lucrurile aflate în dispută şi duce dezbaterile până la capăt. Revista are curajul opiniei şi al luării de poziţie, fie şi incomode. Iată, chiar în contextul unei aniversări, cum e cea a împlinirii a şaizeci de ani de către criticul şi istoricul literar Ion Simuţ, laudelor meritate aduse de confraţi li se alătură şi tonul mai rezervat al criticului Gheorghe Grigurcu, care, în urarea sa, aminteşte cu civilitate că, *„deşi s-a întâmplat să ne încrucişăm săbiile polemice, îl preţuiesc pe Ion Simuţ. Pot spune chiar că-l admir. Inteligenţă, suplete a intelectului cât încape, cuvântul exact cum ora exactă indicată de un ceas. Ceea ce e foarte greu. O luptă precum cea a lui Iacob cu Îngerul. La mulţi ani, Ion Simuţ”*. Deci, se poate, semn că polemica nu exclude politeţea şi respectul adversarului, cu ideile şi opiniile lui cu tot.

ACOLADA (nr. 9/2013) nu se fereşte nici ea de a interveni polemic în chestiuni delicate, unele chiar provocatoare de supărări pentru multă lume, din interiorul breslei scriitoriceşti şi din afara ei. În rubrica sa, poetul Nicolae Prelipceanu ridică biciul critic împotriva veleitarilor scrisului, care invadează spaţiul literar contribuind la confuzia valorilor şi la degradarea statutului de scriitor în cetatea literelor. Poetul, ca şi cizmarul, trebuie să fie atent cu obiectul muncii lui; *„totuşi, poezia nu e o gheată, chiar dacă adesea e chiar o gheată scâlciată, dar nu de vechime şi de întrebuinţare, ca orice gheată, ci de lipsa de talent a celui care o scrie. Or, la noi astăzi, poezia curge pe toate gardurile, cum spuneam şi altădată, cu cât sunt mai puţini cititori, cu atât apar mai mulţi poeţi. Nu-i vorbă că se înmulţesc şi romancierii, pe măsura înmulţirii lumii, dar măcar pe ăştia îi mai citeşte cineva”*. Cum s-ar zice, fiecare sac îşi găseşte peticul, iar autorii îşi caută cititorii pe care îi merită.

CULTURA (nr. 36/2013) tocmai face o intervenţie de contestare a laudelor aduse unui autor precum Andrei Dosa, victimă a îndemnului maestrului său, Alexandru Muşina, de a exersa *„pastişarea poeziei americane”*. Numai că volumul suferă prin faptul că în cuprinsul său e confundat *„neinteresantul cu derizoriul”*, iar imitaţia face din autor *„o apariţie de pluton”*. Comentatorul, George Neagoe, se arată nemulţumit nu doar de prestaţia poetului, ci şi de cea a „colegilor din presă”, pentru lejeritatea aprecierilor la adresa volumului ***American Experience***, proclamat drept *„o realizare de ispravă”*, când de fapt el este un eşec, *„o carte insuficient lucrată”*. Nu a urmat pilda... pantofarului!

MARMAŢIA LITERARĂ (septembrie 2013) este revista Festivalului Internaţional de Poezie de la Sighetu Marmaţiei, ajuns la ediţia a XL-a. Publicaţia evenimentului este în fapt un volum, de aproape două sute de pagini, format mare, o veritabilă antologie lirică din peste patruzeci de autori participanţi de-a lungul anilor la reuniunea de la Sighetu Marmaţiei, acolo unde tendinţa dominantă a fost mereu de a promova valoarea, căci, aşa cum declară poetul Vasile Muste, *„Maramureşul are munţi şi ei nu pot fi priviţi de sus aşa cum pot fi privite câmpia sau marea”*. Iar evitarea ademenitorului *„narcisism provincial”* a fost posibilă datorită spiritului critic instaurat de Laurenţiu Ulici şi preluat, în ultima vreme, de Gheorghe Grigurcu, la cârma festivalului, într-o onorabilă continuitate.

CETATEA RODNEI (nr. 20/2013), revistă socioculturală şi de aspiraţie creştină, editată în localitatea Rodna, din judeţul Bistriţa-Năsăud, din toamna anului 2005. Este, după aprecierea lui Iulian Boldea, *„o publicaţie în care afirmarea culturii şi a tradiţiilor naţionale îşi găseşte un loc cu adevărat privilegiat”*. Găsim şi un argument spectaculos în persoana medicului stomatolog Traian Gh. Dascăl, locuitor al oraşului Năsăud, locatar într-un modest apartament *„la bloc”*, dar care *„din iniţiativa sa”*, pe propria-i cheltuială, a înzestrat sate de pe Valea Someşului cu nu mai puţin de *„28 monumente, dintre care 10 statui şi 18 busturi care aparţin unor mari bărbaţi de seamă sau sunt simboluri ale devenirii neamului românesc”*. Printre nume se află Traian şi Decebal, Petru Rareş, regele Ferdinand şi regina Maria, Andrei Mureşanu, Ion Creangă şi Mihai Eminescu, George Coşbuc şi Liviu Rebreanu. Demn de remarcat e că acţiunea sa continuă şi în prezent, după cum merită toată stima şi promotorul ei din... „Cetatea Rodnei”.

VATRA CHIOREANĂ (nr. 7/august 2013), revista Ţării Chioarului, apare într-o localitate rurală, Copalnic-Mănăştur, nu departe de Baia Mare. Ţinuta elegantă, de invidiat pentru orice publicaţie culturală, se datorează bunului gust şi priceperii realizatorilor, majoritatea oameni ai locului şi fii ai satului. Se publică, cu ilustraţie adecvată, materiale de istorie locală, monografii, studii de limbă, etnografie şi folclor, eseu, poezie şi proză, însemnări. Dintre evocările de personalităţi, impresionează cea consacrată de Lucian Anca actriţei Marieta Anca, societară a Teatrului Naţional din Bucureşti şi soţie a scriitorului şi a marelui om de teatru care a fost Ion Marin Sadoveanu, autorul romanului ***Sfârşit de veac în Bucureşti***. Palmaresul teatral excepţional este reflectat în repertoriul jucat şi în ecoul elogios din cronici dramatice. Memoria actriţei Marieta Anca (1911-1988) este demnă de păstrat, născută fiind şi, de asemenea, la dorinţa ei, înmormântată în Mănăştur, sat în care apare revista... „Vatra Chioreană”. O revelaţie!

ARTIFICIERUL

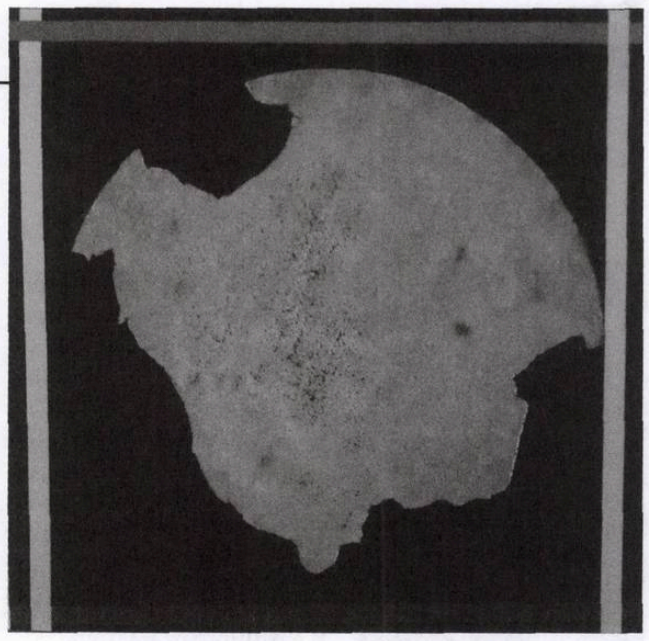

Bernadette Genoud-Prachet

EVENIMENT EDITORIAL

Poeme multilingve de Elena Liliana Popescu

Cu prilejul „Zilei limbilor vorbite în Europa”, joi, 26 septembrie 2013, în ambianţa primitoare a Casei Universitarilor din Bucureşti a avut loc un eveniment editorial şi anume lansarea a două volume multilingve de poezie, ***Cânt de iubire – Song of Love – Chanson d’Amour*** (volum trilingv) şi ***Trei Poeme din Europa – Three Poems from Europe*** (o introducere şi trei poeme, în 42 de limbi vorbite în Europa) aparţinând poetei, traducătoarei şi editoarei Elena Liliana Popescu, profesor universitar la Facultatea de Matematică şi Informatică a Universităţii din Bucureşti. Cărţile au fost prezentate de Florentin Popescu (scriitor, directorul revistei „Bucureştiul Literar şi Artistic”), Daniel Silva Perdigão (directorul Institutului „Camões” din Bucureşti), Estelle Variot (Maître de Conférences, Université de Provence, traducătoare, Franţa), Duşiţa Ristin (lect. dr. la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine a Universităţii din Bucureşti), Alexandru Cetăţeanu (scriitor, directorul Editurii şi al revistei „Destine Literare”, Montreal, Canada), Dariusz Pacak (poet de origine poloneză, din Austria) şi de autoarea acestor volume, Elena Liliana Popescu. Întâlnirea sub semnul poeziei s-a încheiat printr-o lectură, din cărţile prezentate, în peste zece limbi vorbite în Europa.

DIALOG POETIC „BRAZILIA – ROMÂNIA”

Luni, 7 octombrie, în Sala de Festivităţi a Ambasadei Braziliei la Bucureşti au fost prezentate volumele: ***Trei Poeme din Europa – Three Poems from Europe***, de Elena Liliana Popescu, Ed. Pelerin, 2013 (volum multilingv, care cuprinde poemele ***Spune-mi***, ***Când totul se pierde*** şi ***Clipa aceea*** în limba română, precum şi traducerea acestora în 41 de limbi care se vorbesc în Europa), ***Além do Azul – Dincolo de Azur***, de Luciano Maia şi Elena Liliana Popescu, Ed. Fortaleza, Brazilia, 2012, şi ***De Lune et D’eaux***, de Luciano Maia, traducere de Jean-Pierre Rousseau, Ed. Cahiers Bleus, Franţa, 2013. Evenimentul cultural a fost deschis şi moderat de Excelenţa Sa domnul Raymundo Santos Rocha Magno, ambasadorul Braziliei la Bucureşti, care a vorbit în limba română şi a salutat prezenţa în sală a domnului Dan Cristian Popescu, deputat de Bucureşti, membru al Grupului parlamentar de prietenie cu Republica Federativă a Braziliei.

Climat spiritual în jurul unei publicaţii

Cultura românească are publicaţii de răsunet în istoria sa din epoca tiparului: „Dacia Literară”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Literatorul”, „Sburătorul”, „Gândirea”, „Tribuna”, „România Literară”, „Luceafărul” etc., unele reluate şi continuate peste timp până azi. Prestigiul acestei tradiţii a făcut ca emulaţia publicistică să cunoască, în genere, şi o extindere geografică, la scara întregii ţări, cu deosebire în perioada interbelică şi, mai recent, în condiţiile libertăţii de expresie survenite după decembrie 1989, prin abolirea cenzurii din vremea comunismului. Pe acest fond generos, au luat fiinţă reviste de cultură şi în zone în care tradiţia publicistică a fost mai firavă de-a lungul vremii, cum au stat lucrurile şi în spaţiul Maramureşului. De aceea, apariţia la Baia Mare a revistei „Nord Literar” are la bază o motivaţie spirituală mult mai adâncă decât s-ar crede la prima vedere, asociată fiind existenţei unor preocupări majore în domeniu, care să depăşească din start situarea în derizoriu a unor vanităţi, ambiţii şi mofturi provinciale. Acum, la un deceniu de existenţă, bilanţul este în măsură să arate cam cum au evoluat şi cum stau lucrurile, dar mai ales să ofere argumente pentru viitor. Desigur, colecţia revistei stă mărturie pentru a aprecia înfăptuirile şi a semnala eventuale lacune, în dorinţa firească de a crea un climat spiritual în jurul publicaţiei băimărene. Pentru a evidenţia câteva asemenea dimensiuni valorice şi creatoare dobândite pe parcursul celor zece ani de existenţă, redacţia a editat, la momentul aniversar, un supliment documentar în texte şi imagini reprezentative pentru ceea ce a reuşit să devină publicaţia „Nord Literar”: *„Este o poveste frumoasă, una din puţinele poveşti frumoase pe care le oferă lumea de azi. O lume ce s-a înstrăinat tot mai mult de actul de cultură”*, zice în cuvântul său Gheorghe Glodeanu, directorul publicaţiei, deopotrivă cu satisfacţie intelectuală, dar şi cu o anume amărăciune în suflet, gândindu-se cum se va duce *„povestea mai departe în următorul deceniu”*. Coordonând acest ***Supliment***, ca şi ***Indicii bibliografici*** ai revistei până la nr. 100, Săluc Horvat, director executiv, se arată mai pragmatic şi încrezător ca întotdeauna subliniind că, în intervalul de un deceniu, în „Nord Literar” *„au semnat 650 de autori acoperind toate genurile de creaţie (poezie, proză, critică şi istorie literară, traduceri). Au fost traduse din scrierile a circa 120 de autori străini, au fost reproduse opere plastice de tot atâţia artişti (pictori, graficieni, sculptori)”*, obiectivul fiind de a integra mişcarea literară locală în cea naţională şi de a cupla fenomenul românesc cu cel universal. Prezenţa unor scriitori de marcă la manifestările revistei şi în coloanele ei se vede în sumarul fiecărui număr, dar şi în mesajele transmise cu diferite prilejuri, din care unele sunt reluate acum spre încurajare şi stăruinţă pe mai departe, cu sentimentul că merită să fie continuată o acţiune culturală ce şi-a dovedit anvergura şi rezonanţa în rândul creatorilor şi al cititorilor deopotrivă. *„Iată de ce* – afirmă poetul Vasile Igna – *nu pot decât să fiu bucuros că «Nord Literar», o publicaţie născută din energii culturale renăscute, din talent, seriozitate şi bunăcuviinţă, a ajuns să sărbătorească zece ani de la apariţia primului său număr. E o probă nu doar de vocaţie culturală, ci şi de rezistenţă, curaj şi perseverenţă, pentru care toţi cei ce au făcut şi fac această revistă merită laude sincere. Celor din trecut, celor de faţă şi celor ce vor veni le aducem omagiul nostru necondiţionat”*. Nu mai puţin măgulitoare şi încărcate de forţa visării sunt cuvintele poetului Ioan Es. Pop, mărturisind că *„La «Nord» m-am înfiripat ca jurnalist şi m-am schiţat ca poet. Sper ca, într-o bună zi, acul magnetic al tuturor busolelor să arate «Nordul Literar»”*. Pentru asta Baia Mare este şi se cuvine să rămână un pol cultural al Maramureşului, al României de azi şi de mâine. Dum spiro, spero!

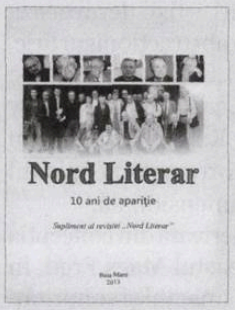

Traduceri

Michael SWAN

Este autor renumit de manuale şi de materiale didactice pentru predarea limbii engleze. Michael Swan este şi poet ale cărui lucrări sunt publicate, dorind să demonstreze că specialiştii gramaticieni pot fi şi umani. Pentru detalii privind lucrările sale în ambele domenii, vizitaţi site-ul: www.mikeswan.co.uk.

Fotografie de grup

Douăzeci-şi-patru dintre ei
în două rânduri aliniaţi,
în picioare sau şezând,
majoritatea zâmbind,
mai solemni câţiva,
potrivit ocaziei,
care,
în firea acestor lucruri,
nu este numai un sfârşit,
ci şi un început;
hainele cele mai elegante unii purtând,
alţii hainele de toată ziua,
unul sau doi hainele murdare având,
nimic altceva
prin care unii sau alţii să se deosebească.

Ceva este totuşi ciudat –
cu adevărat ciudat:
eu între ei sunt
al treilea din stânga
în rândul din spate.

Asemenea Uriaşilor

Mic fiind,
adulţii reali îmi păreau.
Pătrunzător mirosind,
ţipând şi râzând,
se certau şi plângeau,
cu paşi mari, încoace şi încolo,
precum uriaşii, pământul cutremurând.

Noi ca ei nu suntem,
cu ale noastre mustăţi precum creioanele ascuţite,
cu hainele din cufăr peste tot împrăştiate,
căciulile peste urechi lăsate
şi picioruşele în ghete mult prea mari.

De ce copiii atât de mult se tem?
Ei chiar nu observă?

Tărâmul de vis

Duşmanii
tărâmul de vis în stăpânire mi-au luat.
Unicornii i-au închis,
grupurile în afara legii le-au declarat,
din mai mult de trei şifoniere, formate;
ziarele din pubele,
au interzis
şi legi au dat
ca râurile spre izvor
în voie să nu curgă.

Dar nu vor triumfa.
Armatele loiale
la hotare se adună,
de pomii de Crăciun în armură înveşmântaţi, purtate.
Cocorii
locul în formaţie şi-l ocupă.
Ai mei vulturi, păsări de companie,
în vestele lor antiglonţ portocalii
în zbor se rotesc, se rotesc.

all poems © Michael Swan 2012

Aceste poeme sunt traduse în cadrul Proiectului Internaţional Poetry PRO, coordonat de Lidia Vianu, director al Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan - Universitatea din Bucureşti, http://mttlc.ro.

Traducere de *Elena Daniela RADU*

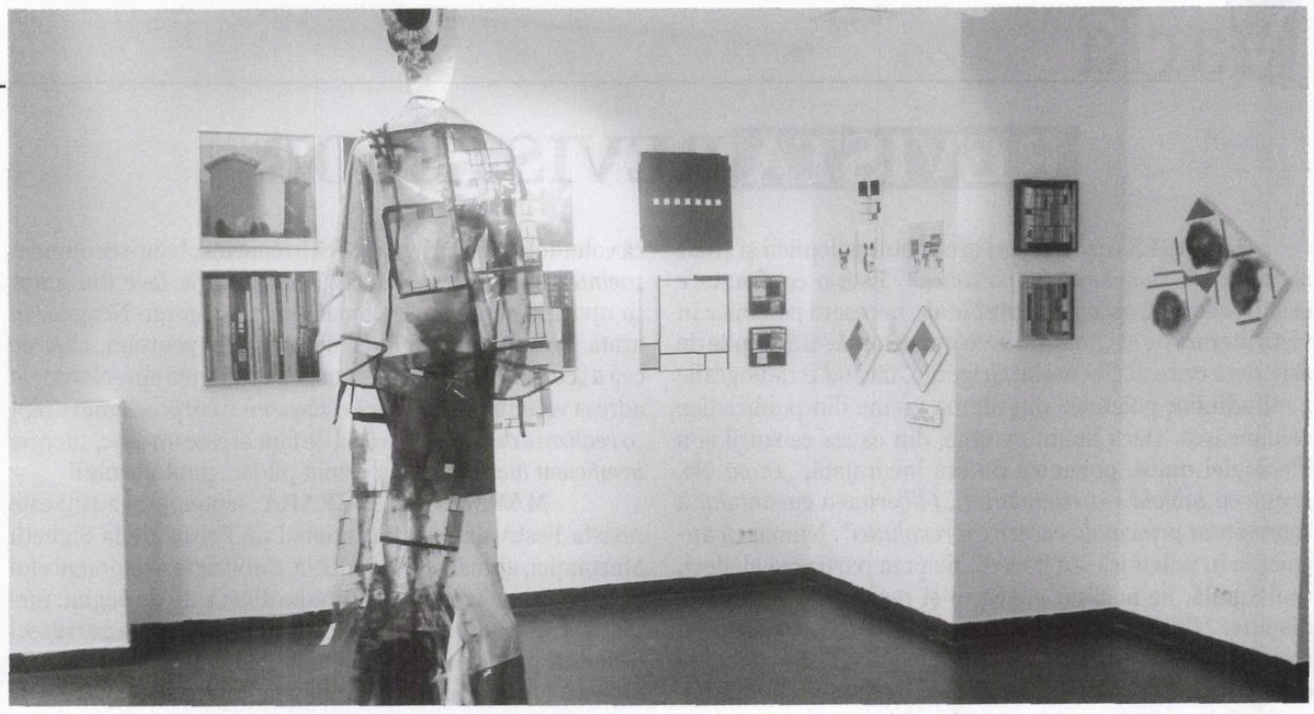

Aspect din expoziţie

MONDRIAN ŞI MONDIALIZAREA

Proiectul MONDRIANISATION a fost la început editarea unei cărţi cu un text poetic al poetului belgian Jan Mysjkin. Textul, inspirat de eseurile pictorului olandez Piet Mondrian – publicate în revista „De Stijl" în 1920, citează fraze de o mare actualitate, ca de exemplu «*dispariţia lumii visibile*», dar preia de asemenea propoziţii jurnalistice despre mondializare, despre criza economică, politică, socială sau morală a societăţii occidentale contemporane.

Această balansare între ordinea artei abstracte iniţiată de MONDRIAN şi dezordinea produsă de MONDIALIZARE a produs conceptul de MONDRIANIZARE, care a inspirat un număr semnificativ de artişti plasticieni şi de videaşti. Contactele cu Fundaţia Mondrian, cu Institutul Olandez din Paris, cu alte instituţii culturale franceze au fost afectate de reducerile bugetare masive; în consecinţă, amploarea europeană a acestei manifestări a fost restrânsă la o expoziţie pariziană în spaţiul «59 Rivoli» - centru alternativ pentru artă contemporană al Primăriei Parisului, însoţită de o serie de manifestări literare, muzicale, teatrale, coregrafice şi de proiecţii video: dezbatere în jurul traducerilor de poezie, lecturi în diverse limbi: română, franceză, olandeză, concerte de muzică contemporană cu ansamblul „Spirale", audiţii de muzică electroacustică a compozitorului J.L. Dermy, performanţe teatrale cu actorul Dens Parmain, dans contemporan cu Isabelle Maurel şi cu elevele sale, proiecţiile videastului Pierre Lamassoure şi proiecţiile selecţionate din festivalul de la Baia Mare.

Curatorul acestei acţiuni multidisciplinare a fost editoarea şi plasticiana franceză de origine română Wanda Mihuleac, asociată cu directorul festivalului franco-englez de poezie – Jacques Rancourt, poet, traducător şi editor franco-canadian.

Proiecţiile de film au fost posibile datorită colaborării cu Festivalul de Film Experimental FIFE de la Baia Mare, iniţiat de Mircea Bochiş.

Opera lui Mondrian a fost recuperată de publicitatea societăţii de consum; stilul său preluat de trusturile multinaţionale, de magazine sau restaurante; artiştii contemporani au luat cu asalt logourile bine cunoscute – Coca Cola, Apple, Total, Google, Facebook, punând aceste imagini într-un context plastic mondrianizat, dar personalizat: este cazul artiştilor J. F. Caillarec, D. Daligand, K. Louineau, A. Snyers, S. Sharoff. Alţi artişti deturnează neoplasticismul lui Mondrian spre un abstracţionism liric, ca I. Boisaubert, A. Nahum, L. Safir, E. Gallizzi, sau înspre un minimalism monocrom alb-negru, ca Radovan Kraguly sau Godelieve Simons. Sculptori ca Rita di Giorgio sau Christos Santamouris îndrăznesc să transpună spiritul mondrianesc într-o spaţializare tridimensională.

Cu aceeaşi putere expresivă derivată din concepţia artistică a pictorului Mondrian, videastul Maes Fred, în «Kill Capture», mitraliază ecranul cu imagini şi sonorităţi concrete şi abstracte, paradoxal, în acelaşi timp. Grupo Sintetico propune senzaţii fugitive, sintetice de cuvinte colorate, suprapuse peste suprafeţe policrome. Emilio Morandi, prezent în expoziţie cu colaje, vizualizează în imagini care defilează în timp pe ecran, juxtapunând o realitate concretă la o realitate abstractă, o replică la panoul de semnalizare rutieră «voie abstraite» (cale abstractă, în traducere aproximativă), lucrare semnată de Pascale Evrard. O menţiune specială pentru filmul lui Marcus Rees Robert «Mine de rien», unde artistul angajat foloseşte grila de lectură Mondrian/Mondrianizare cu anvergura unui observator lucid al realităţii artistice sau politice.

MONDRIANISATION, o actiune artistică, dar şi sociopolitică a unui grup internaţional de artişti plasticieni şi videaşti, muzicieni, poeţi, actori, coregrafi; venind din orizonturi diferite (Franţa, Belgia, Italia, Israel, Grecia, Elveţia, Germania, Serbia, Argentina, Thailanda, Portugalia, România, Columbia), a demonstrat că există o cultură mondializată, dar că este încă posibilă o atitudine critică a situaţiei actuale. **Wanda MIHULEAC**

MONDRIANISATION

Aici sunt filmele sosite pentru proiectul Mondrianisation prin bunăvoinţa artistului Mircea Bochiş. Filmele marcate cu steluţă au fost proiectate în cadrul proiectului: 1.* ***Mondrian*** by *Beatriz Albuquerque* (Portugal); 2. ***For the main control (Stupid time)*** by *Mama Baer* (Germany); 3. ***A Dream*** by *Biljana Bilbiloska* (Macedonia); 4. ***La disparition du monde visible*** by *Mircea Bochiş* (Romania); 5. ***No title*** by *Renee Bouws* (Holland); 6. ***E allora?*** by *Tonino Casula* (Italy); 7.* ***E allora?*** 3D by *Tonino Casula* (Italy); 8. ***Mercato chiuso, bellezza*** by *Tonino Casula* (Italy); 9. ***Mercato chiuso, bellezza*** 3D by *Tonino Casula* (Italy); 10. ***Un sacco in comune*** by *Tonino Casula* (Italy); 11. ***Un sacco in comune*** 3D by *Tonino Casula* (Italy); 12. ***Domestic Maelstrom*** by *Daniela Chirion* (Romania); 13. ***Off*** by *Daniela Chirion* (Romania); 14. ***Zoon Politikon*** by *Daniela Chirion* (Romania); 15. ***Electrogram*** by *Costis* (Greece); 16. ***Saga of A City*** by *Costis* (Greece); 17. ***Our planet is suffering...*** by *Maria Griselda Garcia Cuerva* (Argentina); 18. ***Fasti Poiesis*** by *Nicola Frangione* (Italy); 19. ***Incorporalita*** by *Nicola Frangione* (Italy); 20. ***Liquidity*** by *Nicola Frangione* (Italy); 21. ***Reflaction*** by *Nicola Frangione* (Italy); 22. ***Video Poetry*** by *Nicola Frangione* (Italy); 23. ***Voice in Movement*** by *Nicola Frangione* (Italy); 24.* ***Asi*** by *Ileana Andrea Gomez Gavinoser* (Argentina): 25. ***La Luna*** by *Ileana Andrea Gomez Gavinoser* (Argentina); 26. ***Mar*** by *Ileana Andrea Gomez Gavinoser* (Argentina); 27. ***Mondrian-Red-Mondriana*** by *Ileana Andrea Gomez Gavinoser* (Argentina); 28. ***Mondriana*** by *Ileana Andrea Gomez Gavinoser* (Argentina); 29. ***GlaciesGalaxia I*** by *Lars Holmstrom* (Finland); 30. ***NixHortus I*** by *Lars Holmstrom* (Finland); 31. ***...Tag fur Tag...*** by *Lars Holmstrom* (Finland); 32. ***Blip Bodhi*** by *Lane Last* (USA); 33. ***Swimming*** by *Lane Last* (USA); 34. ***Travels*** by *Lane Last* (USA); 35. ***Cristina_love*** by *Catalin Lupu* (Romania); 36. ***Final*** by *Catalin Lupu* (Romania); 37. ***Final 2*** by *Catalin Lupu* (Romania); 38. ***+- Lineair*** by *Fred Maes* (Belgium); 39.* ***Kill Capture*** by *Fred Maes* (Belgium); 40. ***Limelight*** by *Fred Maes* (Belgium); 41. ***On the Train*** by *Jonathan Dilas, Kommissar Hjuler & Mama Baer* (Germany); 42. ***Rapunzel*** by *Kommissar Hjuler Mama Baer* (Germany); 43. ***Mondriani*** by *Marcienne Martin* (France); 44. ***Mondrian2*** by *Marcienne Martin* (France); 45.* ***Adieu Monerien or Love Machine*** by *Carmen Mavrea* (Romania); 46. ***Monde rien*** by *Carmen Mavrea* (Romania); 47. ***No title*** by *Suwan Methapisit* (Thailand); 48. ***No title*** by *Suwan Methapisit* (Thailand); 49. ***No title*** by *Suwan Methapisit* (Thailand); 50.* ***No title*** by *Suwan Methapisit* (Thailand); 51.* ***Mondrianisation*** by *Emilio Morandi* (Italy); 52. ***Phone Call in Noir Pal*** by *Jeremy Newman* (USA); 53. ***Mondrianisation*** by *Oana Pop* (Romania); 54. ***Immersions II*** by *Izabella Retkowska* (Poland); 55.* ***Monde de Rien*** by *Marcus Rees Roberts* (UK); 56.* ***59 Seconds*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 57. ***Aerea*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 58. ***Omaggio Officine Breda*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 59. ***Plastik*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 60. ***Sinaestethic Action*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 61. ***Synaesthetic Action Aban*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 62. ***Take a number Venezia*** by *Gruppo Sinestetico* (Italy); 63.* ***Trans-Paris Express*** by *Peter Tuzson-Berczeli* (Hungary); 64. ***Trans-Paris Express*** by *Peter Tuzson-Berczeli* (Hungary); 65. ***The First Axis*** by *Nijole Valadkeviciute* (Lithuania); 66.* ***The Second Axis*** by *Nijole Valadkeviciute* (Lithuania); 67. ***The Third Axis*** by *Nijole Valadkeviciute* (Lithuania); 68.* ***Manifiesto II de „De Stijl"*** by *Carolina Vinamata* (Mexico); 69. ***Manifiesto III*** by *Carolina Vinamata* (Mexico); 70. ***Mondrianisation*** by *Carolina Vinamata* (Mexico);

anul XI, nr. 11-12 (126-127), noiembrie-decembrie 2013

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *O nouă ediţie Pavel Dan* (II)
PAG. 4-5 VITRINA
• Ioan MARIŞ - *Ana Pop Sîrbu* - ***Îngerul din zid***
• Ioan ŞIMON - *Artă şi elevaţie în poemele Casandrei Ioan*
• Augustin COZMUŢA - *Lirism fără poeticitate*
PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
•Daniela SITAR-TĂUT - *Il faut vivre pour manger, non pas manger pour vivre*
PAG. 7 ORFEU
• Ioan VASIU - *Poeme*
PAG. 8 INTERPRETĂRI
• Mircea POPA
- *Horia Bădescu,* ***Cărţile vieţuirii***
PAG. 9 PROZĂ
• Cornel COTUŢIU - *De-a lungu*
PAG. 10 EVOCĂRI
• Gavril CIUBAN
- *Jean Bălin - magistrul*
PAG. 11 POEZIE
• *Versuri* de Teo MOLDOVAN, Marian HOTCA şi Ioan HADA
PAG. 12-13 COMENTARII
• Dumitru MICU - *Ioanichie Olteanu. Debut editorial postum*
• Săluc HORVAT - *Clujul literar în evocări şi amintiri*
PAG. 14, 15 EVENIMENT
• Ana OLOS
- *Nobel 2013. De ce Alice Munro?*
• Alice MUNRO - *Pompa din subsol* (I) (traducere: Ana OLOS)
PAG. 16 PROZĂ
• Cornel NISTEA
- *Să trăieşti încă o viaţă*
PAG. 17 ESEU
• Terezia FILIP - *Augustin Buzura 75*
PAG. 18 INTERVIU
• *Cristina SCARLAT în dialog cu compozitorul Eoin CALLERY*
PAG. 19 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP - *Rătăcind, cu Mircea Braga, prin canon*
PAG. 20 RESTITUIRI
• Marian BARBU - *I. D. Sîrbu. Ideologia satirei în nuvela* ***Şoarecele B.***
PAG. 21 POEZIE
• *Versuri* de Luminiţa COJOACĂ şi Ioan MAZILU-CRÂNGAŞU
• Raúl LAVALLE - *Poezie şi eternitate*
PAG. 24 TRADUCERI
• Gémino H. ABAD - *Versuri* (prezentare şi traducere: Elena Liliana POPESCU)
• Michael SWAN - *Versuri* (prezentare şi traducere: Elena Daniela RADU)

Mircea Bochiş - Lili

Acest număr este ilustrat cu lucrări din expoziţia ANUALA ARTELOR, organizată de UAP Baia Mare în perioada septembrie-octombrie la Colonia Pictorilor

Györi Kinga, *Cornul Iuliei*

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN
Ioana ŞANDOR

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2014:
Prin poştă: 3 luni - 7,5 lei; 6 luni - 15 lei; 12 luni - 30 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

5 948485 970010

24 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Ioan Derşidan, ***Însemnări şi dedicaţii pe cărţi***, ediţia a 2-a revăzută şi adăugită, Editura Universităţii din Oradea, 2013;
• Mircea Muthu, ***Panoramic sud-est european: interferenţe culturale***, Cluj-Napoca, Editura Eikon şi Scriptor, 2012;
• Mircea Braga, ***Rătăcind prin canon – studii de istorie literară***, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013;
• Elis Râpeanu, ***Epigrama – un „strănut literar"?***, Editura Tipo-Man, Ploieşti, 2013;
• *** ***90 de ani de cercetări etnologice la Cluj. 1922-2012***, editori: Ion Cuceu, Maria Cuceu, Liviu Pop, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012;
• Thomas Stearns Eliot, ***Eseuri alese: critică literară***, traduceri de Petru Creţia şi Virgil Stanciu, prefaţă de Ştefan Stoenescu, Humanitas Fiction, Bucureşti, 2013;
• Victor Tecar, ***Visul ca ispită***, roman, Editura Gutinul, Baia Mare, 2013;
• Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, ***Viaţa literară la Cluj: evocări, medalioane, amintiri, cronologie***, volum alcătuit de Irina Petraş, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Alexa Gavril Bâle, ***Ţinuturile iertării***, versuri, Editura eLiteratura, Bucureşti, 2013;
• Ioana Ileana Ştefco, ***Şcoala de fete***, versuri, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2013;
• Eugeniu Sperantia, ***Scrieri socio-pedagogice. Figuri universitare***, Ediţie îngrijită, note şi studiu introductiv de Codruţa Liana Cuceu, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012;
• Codruţa Cuceu, ***Spaţiu public şi spaţiu privat: o perspectivă românească***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Vasile Igna, ***Locuri pustii***, versuri, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2013;
• Alice Munro, ***Prea multă fericire***, traducere din limba engleză de Ioana Opaiţ, Editura Litera, Bucureşti, 2011;
• Carmen Georgeta Ardelean, ***Hortensia Papadat-Bengescu, „marea europeană" a literaturii române. Pledoarii***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013;
• Otilia Chindriş, ***Lumea operei lui Eugen Ionescu/Eugène Ionesco***, Cuvânt înainte de Gheorghe Glodeanu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

REVISTE:

• „Argeş" nr. 10/2013, Piteşti;
• „Caiete Silvane" nr. 105/2013, Zalău;
• „Cultura" nr. 37/2013, Bucureşti;
• „Dacia literară" nr. 11-12/2013, Iaşi;
• „Familia" nr. 10/2013, Oradea;
• „Luceafărul de dimineaţă" nr. 10/2013, Bucureşti;
• „Oglinda literară" nr. 143/2013, Focşani;
• „Orizont" nr. 10/2013, Timişoara;
• „România literară" nr. 43, 44, 45/2013, Bucureşti;
• „Tribuna" nr. 269/2013, Cluj-Napoca.

LA MULŢI ANI, 2014!

În preajma Anului Nou şi la cumpăna dintre ani adresăm mulţumirile noastre tuturor colaboratorilor şi cititorilor revistei „Nord Literar", dorindu-le consecvenţă în iubirea lor faţă de literatură şi faţă de modul în care ea le creează satisfacţii spirituale. De asemenea, transmitem celorlalte reviste culturale care au schimb de publicaţii cu noi să cultivăm împreună şi în viitor încrederea în demersul publicistic făcut spre a promova literatura în public şi a mijloci dialogul creatorilor ei de pe întreg cuprinsul ţării şi al limbii române. E o satisfacţie să ne ştim solidari şi să comunicăm între noi, întreţinând în acelaşi timp un interes constant în rândul unui public cât mai larg, în jurul creaţiei literare originale aparţinând tuturor generaţiilor de scriitori români şi, pe cât se poate prin traduceri, din autori străini. Revistele, ca şi cărţile de altfel, cultura scrisă în genere au rostul de a crea şi ele un impact local menit a contribui la recunoaşterea identităţii naţionale între semeni şi, concomitent, într-o lume globalizată, dar nu indistinctă şi anonimă, ci aflată într-un neîntrerupt dialog spiritual. Fie ca şi anul 2014 să aducă noi argumente în favoarea nevoii de a promova valorile literare în societate. LA MULŢI ANI!

Redacţia revistei „Nord Literar"

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

O NOUĂ EDIȚIE PAVEL DAN (II)

Dacă primul volum al ediției critice realizate de către Aurel Podaru reproduce sumarul volumului de nuvele ***Urcan bătrânul*** din 1938, tomul al doilea reunește lucrări publicate în periodice, dar neincluse în ediția princeps. Sub acest aspect, editorul are meritul de a readuce în actualitate și o față mai puțin cunoscută a lui Pavel Dan, autor al unor texte precum: ***Bătrânețe***, ***Jufa***, ***Precub***, ***Tuia***, ***Vedenii din copilărie***, ***Drumul spre casă***, ***Studentul Livadă***, ***La închisoare***. Ultimul volum al ediției reunește alte scrieri mai puțin comentate ale prozatorului: ***Jurnalul***, ***Corespondență***, ***Literatură populară***, ***Caiete***, ***Studii, articole și recenzii***. Dintre acestea, o importanță deosebită au însemnările zilnice, care ne fac să pătrundem în intimitatea omului aflat în spatele creației. Remarcabil se dovedește aparatul critic al ediției, care ghidează în mod pertinent lectura cititorului și reușește să ofere numeroase explicații importante pentru receptarea corectă a textelor. ***Jurnalul*** scriitorului a fost publicat în 1974 de către fiul acestuia, profesorul și criticul literar Sergiu Pavel Dan. În ***Nota asupra ediției***, acesta precizează că însemnările zilnice ale autorului au fost redactate în două caiete. Primul se intitulează ***Însemnări din viață***, în timp ce al doilea a fost denumit ***O viață de om cu toate peripețiile ei. Jurnal început în 26.VII.1925***. Urmează un *motto* semnificativ pentru ideile exprimate, după care, pe pagina următoare, apare un titlu nou, ***Clipe trăite***. Editorul cărții se oprește la această ultimă versiune, deoarece i se pare mai adecvată experiențelor de viață zugrăvite de către tânărul diarist. Jurnalul lui Pavel Dan nu este o operă elaborată, finisată, fapt explicabil prin sfârșitul dramatic al scriitorului, care nu și-a putut definitiva creația. În plus, autorul dorește să păstreze clauza intimității. Nu a intenționat să își facă publice însemnările, mulțumindu-se să le considere o memorie a timpului pierdut, un interval reconstituit periodic prin intermediul lecturilor.

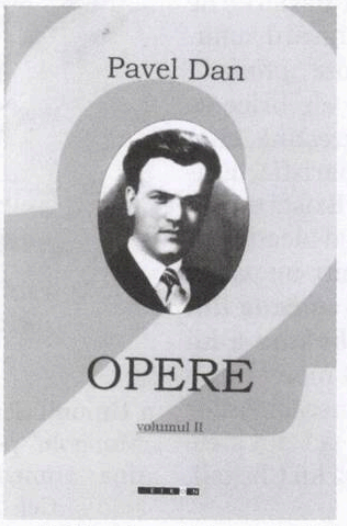

În ciuda precizărilor prozatorului (se pare că însemnările din 1925 s-au pierdut), notele sale zilnice vizează perioada cuprinsă între 1926 și 1929. În mod paradoxal, debutul ***Însemnărilor din viață*** nu vorbește atât de frământările intime ale scriitorului, cât de proiectele literare ale acestuia. Cu alte cuvinte, *jurnalul intim* este mai mult un *jurnal de creație*, un jurnal de proiecte literare. În data de 8 ianuarie 1926, diaristul dezvăluie faptul că a scris nuvela ***O răzbunare sângeroasă***, la care a fost însă obligat să renunțe din motive financiare. Din suma încasată își achiziționează un exemplar din romanul ***Frații Karamazov*** și mai rămâne cu o sută optzeci de lei. Despărțirea se dovedește dureroasă deoarece *„nuvela aceasta e o amintire intimă”*, ecoul unei iubiri apuse. În ciuda regretelor, sărăcia îl determină să renunțe la text.

Peste două zile, scriitorul în devenire își prezintă din nou proiectele sale literare. Lucrează la un roman intitulat ***Mizerie***, dar crede că nu îl va termina niciodată și că va avea *„aceeași soartă care o au miile de nuvele și poezii care stau de ani de zile în vrafuri pline de praf”*. Aflat în criză de timp, Pavel Dan se înțelege cu amicul său Eugen Giurgiu ca acesta să îi transcrie toate lucrările în schimbul sumei de două sute de lei. Are o corespondență bogată, care o vizează, cu predilecție, pe domnișoara Maria Vlassa din Șicud, o cucerire recentă. Se întreabă dacă o iubește sau nu și constată că se gândește la ea cu o satisfacție deosebită. Tânărul îndrăgostit se fâstâcește, rupe nemulțumit trei scrisori la rând, el care nu a scris în viața lui o epistolă de două ori. În disperare de cauză, redactează o ciornă care, în sfârșit, îl mulțumește. Este interesant felul în care *jurnalul de creație* al lui Pavel Dan alternează cu *jurnalul erotic*. Junele seducător mai scrie trei poezii bune și copiază nuvela ***Răzbunare sângeroasă***, apoi adoarme visând să o revadă pe M. Se pare însă că domnișoara Vlassa nu este singura fecioară care trezește interesul nesățiosului Don Juan.

Din însemnări rezultă vitalitatea și pofta de viață ale diaristului. Și un optimism specific vârstei. Scriitorul în devenire visează la o operă în măsură să facă senzație și, astfel, să atragă atenția asupra persoanei sale. Memorialistul nu notează zilnic, iar subiectele abordate se dovedesc extrem de diverse. Are o facilitate a scrisului demnă de invidiat, preocupările sale îndreptându-se, cu predilecție, înspre poezie și proza scurtă. Uneori, genul epistolar ia locul creației propriu-zise. Mai mult, jurnalul însuși este conceput ca un șantier, ca un exercițiu în vederea marilor creații epice de mai târziu. Din păcate, grijile materiale continue își pun puternic amprenta asupra existenței scriitorului, amânând împlinirea destinului său artistic.

Nunta surorii lui Pavel Dan devine un pretext pentru a reveni pe meleagurile natale. Tânărul diarist face elogiul lumii satului. Asemenea lui Lucian Blaga, nutrește convingerea că veșnicia s-a născut la sat, că adevăratele valori etice pot fi regăsite doar în comunitățile rurale. E fermecat de frumusețea cântecelor populare, care exprimă extrem de multă durere și profunzime sufletească. În acest spațiu paradiziac visează să se refugieze pentru a se putea dedica scrisului. Cuprins de energii dionisiace, creatorul în devenire descoperă rapid sensul existenței sale: scrisul. De aici unele afirmații emblematice: *„să scriu – mult – asta e viața mea, scrisul; fără să scriu, pentru mine nu există viață”*. O zi în care nu scrie nimic (*„un viers, o frântură din o nuvelă, din o scrisoare”*) i se pare o zi pierdută. Nu trebuie să uităm că afirmația este făcută de un tânăr de nouăsprezece ani! Se întreabă dacă scrie pentru glorie, bani sau pentru că are vocația scrisului. Gloria nu îl interesează, dar ar vrea mult să scape de sărăcie. Se gândește la viitor, deoarece prezentul este destul de sumbru, fiind alcătuit din *„datorii și greutăți fără margini”*. Munca teribilă nu îl îngrozește, dar îl nimicește.

Seducătorul uită însă rapid de Mărioara, când află că tânăra corespondează cu mai mulți băieți în același timp. În ciuda frumuseții ei neobișnuite, observă faptul că aceasta are câteva defecte majore: *„e fără cap și fără avere”*. Drept urmare, cea care l-ar putea face cu adevărat fericit este Maria Vlassa. Asemenea lui Mateiu Caragiale, Pavel Dan se gândește la o soluție matrimonială avantajoasă, ce i-ar asigura liniștea necesară scrisului. Zestrea soției și meseria de ajutor de notar în satul natal l-ar putea face fericit. Deși prozatorul simte că amorul său este interesat, Mărioara îi apare ca *„cea mai frumoasă, mai blândă și mai aleasă ființă de pe pământ”*. Pentru tânărul de condiție socială umilă, scrisul este un refugiu, o evadare într-o lume a viselor, unde dobândește un nou statut existențial. De aici afirmația: *„Altfel e lumea... ce frumoase-s visurile...”*.

În data de 9 februarie 1926 trăiește cea mai cruntă dezamăgire a existenței sale de până atunci. Maria Vlassa răspunde cu răceală la avansurile seducătorului ratat, iar acesta își deplânge dezamăgirea. Drept consecință, își propune să stea un timp departe de lume.

Tânărul visător își pune o serie de probleme majore privind propriul său destin. Se întreabă dacă va reuși să facă ceva în viață, dacă va cuceri gloria sau dacă o boală necruțătoare nu îl va răpune cumva prematur. Din păcate, meditațiile din 13.II.1926 se dovedesc premonitorii. Scriitorul va cunoaște gloria timpurie, dar va fi răpus de cancer în plin avânt creator.

Își prezintă propria sa condiție, din care răzbate disprețul față de existența cotidiană, deoarece ea se derulează în afara artei. Schițându-și propriul portret spiritual, Pavel Dan afirmă: *„Sunt om făcut din pământ și hrănit cu idei, cu cărți și versuri, nu cu mâncare; de aceea poate nu simt ca oamenii”*. Junele, aflat în plin proces de formare, nu știe încă prea bine cine este, dar însemnările zilnice oferă spațiul propice autoinvestigațiilor.

Secțiunea intitulată ***Clipe trăite*** are în frunte o serie de citate elocvente. Prin intermediul lor, Pavel Dan se autodefinește și își prezintă concepția despre jurnalul intim: *„Sunt un sărman nefericit care aleargă pe drumurile vieții căutând o zdreanță de fericire, o clipă de repaos. Până acum orice căutare mi-a fost zadarnică, pretutindeni durerea, suferința m-au întâmpinat. Acum mi-am scris aceste amintiri zi cu zi. Uneori obosit de suferință mă retrag în cetatea mea, în propria mea viață, citesc aceste amintiri și mă simt fericit”*.

În data de 3.VII.1926 este acasă, la Tritenii de Jos, unde se simte ca un leu în cușcă. Este obligat să participe la muncile din gospodărie, ceea ce îl abate de la scris. Termină nuvela ***O poveste tristă***, inspirată de Toia, fata de la Lupșa, de care se simte în continuare îndrăgostit. Vrea să își publice creația în ciuda imperfecțiunilor ei, pentru a-și face iubita nemuritoare. Deși se simte cam bolnav, tânărul prozator este plin de proiecte. Cum avansurile seducătorului ratat sunt mereu refuzate, se gândește să se retragă din fața lumii într-o asceză propice actului creator. Singurul prieten autentic îi rămâne doar jurnalul. De aici elogiul adus însemnărilor intime, autoficțiunii: *„N-am mai scris de mult în acest «jurnal», singurul meu prieten cu adevărat, un prieten care tace, care nu-mi destăinuiește secretele, nu spune nimănui nimic, un prieten care [...] vorbește numai cu mine însumi. Îmi plac prietenii de felul acesta, sunt așa de puțini oameni buni în ziua de azi. Jurnalul meu e cu adevărat un prieten cum puțini sunt. [A]scultă-mă să-ți vorbesc, Prietene dragă”*.

În data de 30 septembrie 1926 i se adresează din nou confidentului său de încredere: *„Bietul meu jurnal, de când nu am mai scris, câte iluzii pierdute s-au strecurat în sufletul meu și câte gânduri negre mi-au frământat mintea”*. Devine extrem de abătut, deoarece eșecurilor din dragoste li se adaugă cele școlare. Este exmatriculat de la Liceul „Regele Ferdinand” din Turda. Chiar dacă își poate continua studiile în particular, întâmplarea îl marchează profund.

În momentele de singurătate, diaristul își recitește cu voluptate însemnările: *„O, de câte ori sunt singur iau trecutul meu foaie cu foaie, îl desfac ca pe o carte, îl citesc până târziu, îl mototolesc și îl arunc apoi în cenușa trecutului. Sunt așa de triste frunzele galbene ale amintirilor, când le vezi, când te vezi pe tine însuți aruncat la pământ, prăpădit și distrus de brumele toamnei și înghețul vremii – e trist”*.

Zilele trec, dar ele nu fac altceva decât să amplifice necazurile cotidiene, care, uneori, se dovedesc copleșitoare. Diaristul își definește existența ca un *„uriaș morman de griji care apasă pe suflet, îl chinuiesc și sfârșesc prin a-l distruge”*. I-ar fi plăcut să aibă o viață senină, ferită de probleme materiale, o viață de visuri, în care să rădă de micile mizerii, dedicându-se artei, realizării unei opere. Din păcate, fiecare zi îl face să se cufunde tot mai mult în mizerie. Ca și în cazul lui Mircea Eliade, amenințarea supremă pentru Pavel Dan este ratarea. Teama de ratare îl cuprinde atunci când este eliminat de la școală și când are convingerea că destinul său este frânt: *„Nu voi fi nici profesor universitar, nici romancier, nici un fel din specia care se cheamă om mare”*. Pentru tânărul fiu de țăran, creația și învățătura reprezintă singurele modalități de a-și depăși condiția umilă.

În această lungă lamentație care este jurnalul lui Pavel Dan, uneori apar și scurte momente de seninătate, când crizele existențiale sunt uitate. De exemplu, în data de 6.II.1927, după ce își trece examenele, diaristul exclamă: *„Ce fericit sunt uneori. Am terminat examenele cu bine, nu cu succes dar cu bine. Am terminat examenele și toate visurile mele îndepărtate de colții duri ai realității îmi revin iarăși”*. Cuprins de energii nebănuite, scriitorul se trezește la viață: *„Vreau să trăiesc, vreau să cânt și vreau să fac ceva în lume”*.

La 20 februarie se gândește cum ar putea face din jurnalul său o operă literară propriu-zisă, menită să imortalizeze o bucată din timpul trecător. Nu este deci întâmplător faptul că însemnările lui Pavel Dan au puternice valențe literare. Chiar dacă este păstrat criteriul cronologic în relatare, notațiile nu au laconismul specific unor jurnale intime. Prozatorul este conștient de faptul că face literatură și în opera sa memorialistică și se exprimă ca atare. Și, într-adevăr, unele pagini ale jurnalului sunt memorabile, dezvăluind talentul povestitorului. O asemenea însemnare extraordinară este cea dedicată mamei, la 23.II.1927.

În ciuda bolii teribile ce își face resimțită prezența încă de timpuriu, asemenea întregului său neam, Pavel Dan ne apare ca un luptător într-un război permanent cu vicisitudinile existenței. Cea mai cumplită amenințare nu este sărăcia (cu care s-a obișnuit încă din copilărie), ci pierderea iluziilor. Din păcate, din lipsă de timp, jurnalul nu reflectă întotdeauna întregul zbucium sufletesc de care este cuprins diaristul. Iată ce notează în data de 30.III.1927: *„N-am scris demult, și câte au trecut peste mine. Câte zbuciumări și câte necazuri. Mi-e sufletul plin, plin de atâtea doruri neînțelese, de atâtea iluzii pierdute”*.

Jurnalul lui Pavel Dan se încheie în data de 21.IX.1929. Însemnările reflectă zbuciumul interior trăit de creator și anticipează problematica unor creații precum ***Zborul de la cuib***, ***Priveghiul***, ***Vedenii din copilărie***, ***Tuia*** ori ***Pedagogul***.

Remarcabila ediție critică realizată de către Aurel Podaru nu numai că readuce în actualitate un scriitor cu destin tragic, dar ne ajută să avem o imagine mult mai complexă asupra personalității lui Pavel Dan.

Ioan MARIŞ

ANA POP SÎRBU - *ÎNGERUL DIN ZID*

Autoarea plachetei de versuri ***Îngerul din zid*** este mai puţin cunoscută cititorului de poezie de astăzi, în ideea că acest cititor mai există, ca cititor real.

A debutat în revista studenţească „Echinox" în 1970, când era încă studentă a Facultăţii de Filologie din Cluj. Debutului i-a urmat colaborarea la alte reviste literare ale vremii: „Tribuna", „Steaua" de la Cluj, „România literară", „Luceafărul" de la Bucureşti, „Vatra", „Orizont" etc.

Debutul editorial se produce în volumul colectiv ***Popas între poeţii tineri*** (Editura Dacia, 1975), urmat de colaborarea la un alt volum colectiv, cu titlul ***Timp interior***, apărut la Facla (Timişoara, 1984).

O carte de autor publică în 1987 la aceeaşi editură timişoreană, volum ce poartă genericul ***Primăvara casei***. Referinţe critice la adresa discursului liric al poetei au formulat exegeţi de prestigiu ai literaturii contemporane, cum sunt: Cornel Ungureanu, Dan Cristea, Victor Felea, Vasile Igna etc.

Poeta a publicat în revistele „Tribuna" şi „Orizont" şi fragmente de proză care n-au fost adunate în volum. Ana Pop Sîrbu şi-a exersat talentul şi în genul interviurilor, convocând personalităţi ca: academicianul Alexandru Boboc, dirijorul Constantin Bujanu, prozatorul Marin Preda, poetul şi traducătorul Romulus Vulpescu, renumitul psihiatru, creator de şcoală Eduard Pamfil, pictorul Ion Nicodim, pianistul Dan Grigore etc.

Volumul ***Îngerul din zid*** apare în 2011 la cunoscuta editură Brumar, având girul poetului editor Robert Şerban.

Într-un ***Cuvânt înainte***, Î.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, îi dă binecuvântarea şi face câteva pertinente observaţii asupra liricii doamnei Ana Pop Sîrbu. Poeziile cuprinse în volum, remarca Î.P.S. Sa, *„evocă sentimentul renaşterii sufletului creştin şi dorul acestuia de a se odihni în Dumnezeu, creatorul său, prin versuri simple, dar în acelaşi timp de profunzime şi frumuseţe. Lirismul acestor creaţii literare îşi trage seva din certitudinea credinţei şi din participarea afectivă, directă, la relaţia de convieţuire cu Dumnezeu"*.

Poemele din ***Îngerul din zid*** (chiar şi titlul închide în el o metaforă ce codifică în el mesajul divin ce va fi decriptat *„din zid"*) se apropie prin tematică, poate mai puţin prin discursul stilistic, de genul ***Psalmilor***, gen ilustrat apoteotic în ***Biblie*** de regii iudei Solomon şi David. Acest gen este cultivat de întreaga literatură universală la care se raportează şi literatura română începând cu Dosoftei şi continuând cu M. Eminescu, L. Blaga, T. Arghezi, V. Voiculescu, ieromonahul Sandu Tudor, Radu Gyr, Ştefan Aug. Doinaş, Ioan Alexandru, Daniel Turcea etc.

Poezia religioasă intră în sfera mai largă a literaturii sacre. În cadrul mai restrâns al conceptului de literatură sacră, teoria literară face o distincţie între un discurs liric care se mişcă în cadrele religiosului la nivelul poetizării, al metaforei şi poezia ca rugăciune, ce accede la o nevoinţă mistică ca trăire.

Marii poeţi mistici sunt rari; i-am aminti aici din nou pe regii iudei Solomon şi David, pe imnografii din ***Cântarea Cântărilor***, unde metaforic şi alegoric Obştea Israeliană e *„logodnica lui Dumnezeu"*. Tradiţia poetică şi imnică continuă în literatura Răsăritului cu Roman Melodul, iar în literatura Apusului catolic cu Juan de la Cruz, Teresa D'Avilla etc. Am făcut aceste sumare trimiteri, deşi pot părea fastidioase în contextul unei recenzii la volumul în discuţie, volum ce oferă cititorilor o poezie reflexivă în care Eul poetic se confruntă cu o problemă ontologică a cărei epistemă este Divinitatea. Poemul care deschide volumul (***Două catrene***) este şi o artă poetică. Cartea închide între paginile ei tăcerile dureroase, puse sub pecetea tainei, tăceri ce sunt tot atâtea păcate iertate de Cel de Sus robului care se smereşte: *„Ce mai sunt eu în judecata Ta/De-mi ştergi păcatul greu ca negrul grâu/Când Tu mi-eşti hrană şi/mă vei ruga/Să mă smeresc în preazidirea Ta..."*

Voia Domnului e fără de prihană, iar sufletul poetului creştin jinduieşte către veghea şi mila Divinităţii. *„Şi tremur Doamne, biet mi-e glasul/Să mai cuvânt nu pot, e frig/Iar împrejur e o aripă de foc/De unde heruvimul mă priveşte/Mă ia de mână spre comoara ta/Îţi pleci auzul înspre mine, Doamne,/Şi mă veghezi în încercare mută/Sunt noapte şi sunt zi în mila Ta"*.

Vrerea preaînaltei rugi umple şi toposul copilăriei. În imaginaţia copilului, metafora Toiagului care îndreaptă şi probozeşte devierile de la calea dreaptă e un semn al drumului ce duce creştinul spre *„plinire"*.

Temele şi motivele lirice se înscriu în iconografia creştină, cum sunt: Mirungerea, Euharistia, Epifania, Heruvimicul etc. Există ecouri în sensul unei intertextualităţi nu numai ideatice cu poezia lui T. Arghezi şi a lui L. Blaga. Într-un psalm ce poartă titlul ***Aminteşte-ţi îngerul ce cade din stea***, ne trimite la poezia ***Heruvim bolnav*** a lui T. Arghezi. Timpul îmbătrâneşte; acest motiv liric e conotat filosofic şi religios prin imaginea îngerilor *„cărunţi ai mileniului doi"*, îngeri ce cad din stele într-un ambient ce aminteşte de pictura lui Chagall, prin acel *„cătun ce zboară"*.

Poeta invocă în rugăciuni fierbinţi prezenţa milei lui Dumnezeu, pentru a-i duce plângerea către Numele Său. *„Căci bietu-mi glas e-n pribegie/Ia seama şi-ntremează-l, Doamne,/Din nou Te chem fii milostiv/Şi izbăveşte-mă în raza/Cea blândă din făptura Ta"*.

Ana Maria Sîrbu îşi acordează lăuta şi-i cântă imnuri de slavă Celui de Sus: *„Îţi cat în rouă şi-n lăută/Cu pana mea muiată în zori (...)/Şi pretutindenea-n mâhnire/Mă iartă, Doamne, şi pe mine"*.

Poeta îi cere lui Dumnezeu să-i sporească verbul, să-i înmulţească rodul, fiindu-i călăuză şi jug dulce: *„Îndură-te în sporul Cărţii/În brazda şi în rodul ei/Sporeşte-ţi, Doamne, slava-n milă/Eşti călăuză eşti aripă"*.

În alte texte, poeta intonează o litanie, o plângere, simţindu-se încercată de *„mierea păcatului"*. Poeta invocă mereu omniprezenţa lui Dumnezeu şi cere să se pogoare peste omenirea păcătoasă. Ruga este o stare de comuniune cu Dumnezeu, un act individual ce se exprimă în rugăciune. Apare în psalmii poetei şi motivul sufletului bolnav, motiv ce a făcut carieră în poezia, dar şi în proza românească (a se vedea proza părintelui Ion Agârbiceanu).

„Sufletul [e] *pleşuv"*, iar *„fiii oamenilor"* au în mâini poveri; *„grânele fumegă"*, *„apele plâng"* sunt sintagme poetice în care răsună ecourile din poezia tristeţii metafizice a lui Lucian Blaga.

Poeta Ana Pop Sîrbu scrie o poezie a sufletului preaplin de prezenţa Divinităţii, încât tot ce urcă şi coboară, suişurile şi prăpăstiile lumii se conjugă în metafora arderii întru credinţa faţă de Atoate Ziditorul Cerului şi Pământului.

Volumul are parte şi de o aleasă ilustraţie cu reproduceri color din creaţia pictorului Septimiu Sîrbu. Mamă şi fiu ne oferă în paginile cărţii o imagine sincretică a devoţiunii pentru artă ca rugăciune şi comuniune cu Primordiile cele de Jos şi cele de Sus.

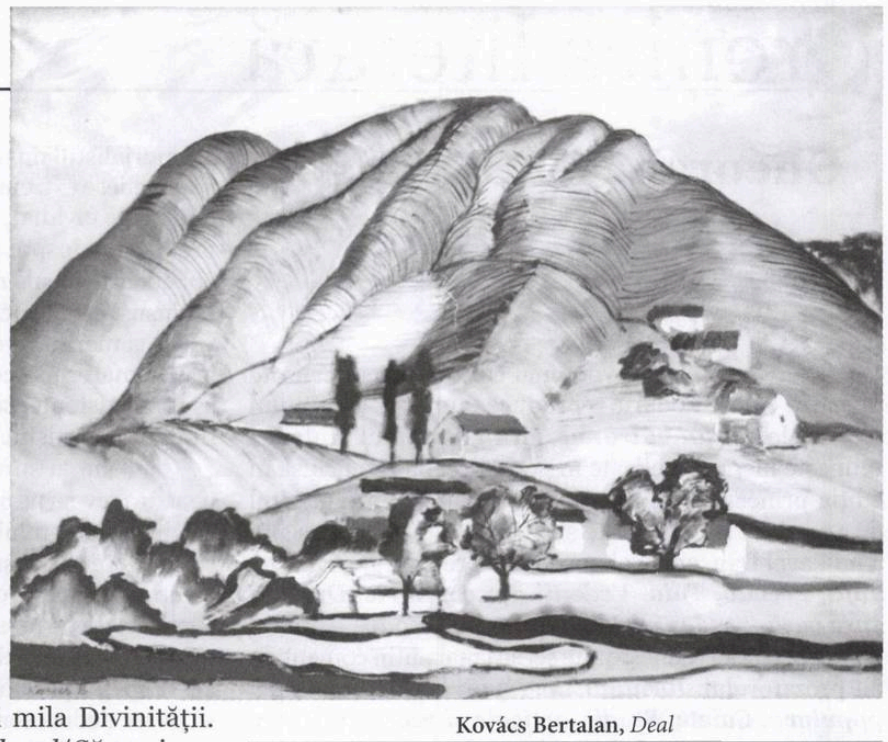

Kovács Bertalan, *Deal*

Ioan ŞIMON

ARTĂ ŞI ELEVAŢIE ÎN POEMELE CASANDREI IOAN

Casandra Ioan (originară din Aiud, unde trăieşte şi azi) este absolventă a Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca şi a Facultăţii de Informatică Aplicată şi Programare a Universităţii Tehnice din acelaşi oraş. Poetă şi traducătoare. A debutat editorial, în 2006, cu volumul de versuri ***Ucenicul vânător***, prefaţă de Sanda Cordoş, apărut la Editura Limes şi premiat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România în 2007 (Premiul „Mongolu" pentru debut). Este membră a USR, Filiala Alba - Hunedoara.

Cel de-al doilea volum, intitulat ***Profilul aerului***, apărut la aceeaşi prestigioasă editură, confirmă aşteptările celor care au învrednicit-o cu premiul menţionat. Casandra Ioan este deja o voce distinctă în peisajul liric actual. Ea vine cu o gândire poetică originală, care sondează teritorii noi ale inexorabilului fiinţei umane.

Poemele din acest al doilea volum al său sunt oglindiri ale fiinţării în confruntarea provocată de criza identitară a omului contemporan şi ilustrează lupta încrâncenată de a ţine în frâu stările negative, induse de ameninţarea schimbărilor ce se petrec azi în lume.

Poeta crede în iubire şi în salvarea fiinţei prin valorile pe care le oferă scrisul (poemul), amintirile şi momentele de creaţie ale vieţii, când ai impresia că ai atins o aripă a absolutului, a înţelegerii sensului vieţii, găsind resursele necesare vindecării de suferinţa efemerităţii.

Volumul cuprinde poeme de o mare îndrăzneală şi modernitate, prin ineditul simbolurilor poetice, dar mai ales prin încercarea autoarei de a concretiza abstractul şi de a-i da un profil pentru percepţia gândirii noastre, traumatizate de *statu-quoul* contemporan, bulversat de informaţii copleşitoare, de poluări morale şi materiale care degradează viaţa sensibilă.

De fapt, chiar titlul volumului, ***Profilul aerului***, ne sugerează acest demers, de concretizare a unor noţiuni abstracte, prin elemente ale realului, prin conotaţii ingenioase, care provoacă receptarea cititorului. Aşa avem poemul ***Îngeri de apă***, din care putem desprinde intenţiile conceptuale ale poetei în acest sens.

Cine sunt de fapt aceşti *„îngeri de apă"* care se strecoară printre gânduri, care iscă plânsul după trecut, după vârsta de aur a copilăriei, după eresuri? – sunt amintirile care ne optimizează în dragostea aceasta pătimaşă de viaţă. Ele sunt apa vie ce o revarsă peste *„ţărâna întoarsă"* – metaforă ce nu necesită explicaţie, fiindcă ea păstrează taina transcendenţei: *„Pe splai în văzduhul cel dens,/cu aripi de viaţă,/(mişcate frenetic), ne împresoară îngerii de apă./În curgerea lor printre gânduri,/iscă plânsul după trecut/ca o apă moartă./ Păşind apoi până în zariştea copilă/a eresurilor/ei învie,/iar apa ce le-ncolţeşte pe frunte/ei o revarsă/în*

→

Rodica Tărțan, *O mare*

țărâna întoarsă, ca apa vie" (***Îngeri de apă***).

Structurat în trei cicluri: ***Profilul aerului***, ***Schele*** şi ***Santa Fé în trei ferestre***, volumul ne oferă trei concepte de abordare, sau noime în confruntarea cu abstractul şi absurdul existenţei până la „*înnoptarea în surdul veac*" (***Absurd***).

De fapt poeziile Casandrei Ioan sunt o căutare febrilă a sensurilor vieţii şi a lucrurilor prin metafore, care în fond şi ele sunt nişte „*îngeri de apă*" ce împresoară gândurile autoarei.

Ea caută dezlegări ale tainelor vieţii, raportate la realitatea obiectivă, la condiţia de om, de efemeritate şi materialitate acaparatoare cu „*chingile lutului*".

Corporalitatea, iubirea fizică arde şi se mistuie în timp, însă ea se dezleagă în lumină şi lasă ceva sublim în urmă – cerul, o lumină, fericirea dincolo de cuvinte, prin care fiinţa atinge un apex al logosului – „*cuvântul cel Mare*": „*Iubirea de lut se arde în timp,/ Rămâne cerul, cuvios răstimp,/Iar omul gârbov încet se îndreaptă/Spre o stea călătoare ce-l aşteaptă.//În chingile lutului priponit el se dezleagă/Şi saltă slobod în lumină de rază,/Cu fericirea în piept şi în minte,/ Părăsit de cuvinte.//Doar cuvântul cel mare/Umple totul în zare*" (***Dezlegări***).

Ciclul ***Schele*** în acelaşi demers de cunoaştere a laturilor abstracte ale existenţei reprezintă „*schele*" ale puterii de construcţie a minţii pentru suflet, în descoperirea uluitoare că infinitul începe „*la o palmă deasupra capului tău*", în „*tăcerea albă de cretă*", în care „*răsar priviri tăiate în fiorduri*" (***Tăcere***).

Un poem consistent în conotaţii epistemologice este ***Vis şi chitară***, în care se relevă harul logosului, dăruit poetului de a pătrunde în tainele necunoscutului, în care se ascunde „*un gol cu clopoţel*" pe care „*nu oricine îl poate suna/şi înţelege*" şi pentru care îţi trebuie „*o fibră întinsă peste apă*" pentru că „*Viaţa e un zvon imens/peste o absenţă*". Şi deci înţelegerea ei este o confruntare continuă cu capcanele şi erorile: „*aşa că, purtat fiind de val,/s-ar putea să nu intuieşti/falia ce stă deschisă/sub fiecare lucru, întâmplare, sau om/ sub fiecare petală*".

Tema iubirii ocupă şi ea un spaţiu distinct în poemele Casandrei Ioan; dragostea fiind „*râul alb*" care curge înfruntând timpul şi împleteşte destinele îndrăgostiţilor în tăcerea lui. Un poem de dragoste revelator în acest sens este ***Pe ape*** din ciclul ***Schele***.

Iubirea este deci o împletire de „*linii albe*", reprezentând puritatea, idealul cu „*liniile roşii*" ale aşteptării şi ale lumescului. Iubirea însă poate aduce şi pericolul „*dezbrăcării curcubeului*", coborârea în teluricul lumii obiective, ca din înserare să culegi „*ghiara pisicii*", adică durerea şi păcatul, însă şi împlinirea „*sângelui înflorit*"; ambele adunate în potirul destinului.

Poeta atinge cote înalte ale înţelegerii naturii umane din convieţuirea cu oamenii, de aceea ea este în stare să se dăruie, pentru că are resurse de iubire, dar „*epuizabile din păcate*". Sunt gânduri de mare profunzime, exprimate prin conotaţii complexe în poemul ***Alergare pe loc*** din acelaşi ciclu. Poemul propune şi o provocare pentru omul supus timpului ce cade în plasa iubirii, printr-o interogaţie fără răspuns ce chinuie fiinţa şi raţiunea limitată a omului: „*De ce nu se mulţumeşte mintea cu puţin?/De ce îi trebuie noi şi noi ipostaze/în care să se oglindească?//De ce nu intră duhul în teaca duhului smerit?*"

(*Continuare în pagina 22*)

Augustin COZMUŢA

LIRISM FĂRĂ POETICITATE

O poezie incisivă, sentimental ironică totuşi, sarcastică pe alocuri, practică Dorel Macarie, după cum ne convinge şi prin volumul recent ***Convalescenţa paltonului după atacul de molii*** (Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2012). Precumpănitor în „înscenarea" poemului rămâne enunţul şi construcţia bine articulată a rostirii poetice, fără apel la podoabe stilistice şi la încărcături metaforice menite mai mult a ascunde decât a dezvălui lirismul profund, datorat unei viziuni bine construite şi consecvente în înaintarea spre cunoaşterea de sine şi deopotrivă a sufletului neliniştit al omului, în orice vreme. Iată, dialogul grav şi permanent al omului cu moartea e surprins şi purtat într-un chip tăios, esenţializat, nu lipsit de umor stenic, dacă ţinem să definim această atitudine inclusiv printr-o raportare la tradiţia autentică a acestei confruntări decisive pentru destinul oricărui individ: „*Nici măcar n-a bătut la uşă/nu şi-a şters picioarele de preş/de braţul candelabrului şi-a agăţat bagajul/nepoftită la masă s-a pus/a mâncat a băut/a chemat serviciul în cameră/satisfăcută mestecă tutun/ lichidul maroniu-gălbui îi curge/prin colţurile gurii/picură peste tot/pe covorul de Buhara/ pe cearceaful de Damasc/pe vasul de Jena/ nesimţită mă invită la o partidă de amor// n-am să-i mai spun de-acum înainte/politicos doamna cu coasa/ci pur şi simplu moarte*" (***Fără cei şapte ani de acasă***). Suverana moarte invadează, aşadar, intempestiv fiinţa umană, într-un cadru solemn somptuos, dar nu mai puţin tragic, deşi poetul temperează impactul prin intervenţia unui verdict final care încununează umorul subiacent acumulat pe parcursul întregului discurs liric. Metafora „*doamnei cu coasa*", tradiţională şi convenţională, e abolită în favoarea unui verdict abrupt, lipsit de orice înveşmântare poetică. La fel procedează poetul când aduce în scenă şi alte stări limită ale existenţei, precum disperarea, de pildă, în ***Flori de citostatice***: „*nu te teme, fii liniştit, odată/şi tu vei fi pământ, iarbă şi apă*" sau resemnarea în acceptarea precarei condiţii de creator: „*doar poetul înfrigurat/întorcând pe dos buzunarele goale/giruiete ale sărăciei/ îl îmbracă fără ezitare*" (***Convalescenţa paltonului după atacul de molii***). Într-adevăr, după cum susţine Cosmin Perţa în prefaţa ***Convalescenţa poetului după distrugerea lumii***, mare parte din poeme cultivă meditaţia livrescă, mitologică şi biblică, totul însă insinuat subtil într-un scenariu liric mulat pe propriile experienţe şi trăiri ale autorului sau imaginate cu pregnanţă existenţială de eul său poetic. Peisajul legumicol, ce aminteşte de misterul germinativ din versul arghezian „*Auzi, cartofii sunt lehuzi*", e înfăţişat în ipostaza vegetalului care agonizează anteic prin desprinderea de pământul mamă care i-a dat putere şi vitalitate, acum intrând în letargică somnolenţă şi descompunere: „*gulii alterate cartofi putreziţi/perfuzii de hrană în ţesuturi uscate/colţul de pivniţă negru apos/uterul bulbilor puşi la păstrat*" (***O anume metamorfoză a esteticului***). Da, se petrece şi la nivelul discursului liric o anumită metamorfoză a esteticului, prin crearea acestui lirism direct, abrupt, esenţializat, fără a fi însă nici minimalist, nici mizerabilist, cum s-ar crede, dar nici locvace şi colocvial, eşuat în derizoriu, cum ne-au obişnuit unele voci experimentând poezia cotidianului şi a aşa-zisului autenticism, mare parte factice şi subminat de concesia făcută improvizaţiei pe post de creaţie originală. Lirismul lui Dorel Macarie rezistă prin sine, fără poeticitate contrafăcută, şi dincolo de un bine strunit scenariu anecdotic imprimă relief poetic sever unor stări şi atitudini definitorii pentru condiţia omului de rând, muritor şi conştient de asta cu toată filosofia de rigoare: „*Cumplit mă enervează morţii ăştia/îţi promit marea şi sarea/ până se văd duşi cu sacii-n căruţă/apoi uită să se întoarcă/ tu îi aştepţi în locurile unde/ crezi c-ar fi putut să-ţi dea întâlnire//îţi iei inima în dinţi/plăteşti biletul/ce mai contează câţiva bănuţi cheltuiţi/pleci să-i cauţi/promiţând solemn alor tăi/marea şi sarea/când te întorci*" (***Şantaj***). E povestea spusă pe scurt, tranşant, a succesiunii generaţiilor, a integrării fiecărui individ în destinul comun al extincţiei universale şi veşnice. Poeticitatea la care ne referim noi constă în faptul că ritmul, rima, simetria şi armonia, figurile de stil, expresivitatea limbii şi jocul de cuvinte nu sunt ignorate, dar nu reprezintă miza poemelor, elaborate cu simţ şi gust retoric sigur, fără să recurgă la mijloace intermediare, considerate fie superflue, fie inutile, însă folosite când e cazul de a susţine intim şi substanţial discursul liric. De peste tot din texte se pot extrage exemple de imagini poetice remarcabile, de asocieri imprevizibile de cuvinte, de salturi bruşte şi ludice dintr-un registru al limbii în altul, cu măsură însă şi control al efectului liric, contrazicând chiar credinţa autorului că actul creator ar fi unul dureros şi chinuitor precum o naştere ajutată de ***Forceps***: „*Încerc acum să mă nasc/a doua oară că-mi convine/din stufărişuri uterine/îmi iese turu-n loc de basc//să vină moaşa Aurica/cu scula de inox zis forceps/să facă antrenament la bicepşi/până n-apare doamna Frosa/să opereze ea fimoza/cu coasa veche din Atica//ar fi păcatul demografic/că-i mică rău natalitatea/să văduvim umanitatea/de încă unu cacă-frică/când va vota pe nea Mitică// iar de nu lăsaţi aşa/căci poate e normal divin/ şi face parte din destin/să ies cu fundu-n loc de cap*". E o artă lirică a unei lumi întoarsă pe dos, căreia poetul îi dă cu tifla, tocmai pentru că îi pasă de ea, acum şi în viitorul ei, oricât de incert, dar nu lipsit de poezie.

Ovidiu Alexandru Pop, *Vis provincial I*

Daniela SITAR-TĂUT

IL FAUT VIVRE POUR MANGER, NON PAS MANGER POUR VIVRE

Cartea ***Mâncăruri de altădată, vinuri şi vechi băuturi româneşti*** (Editura Lifestyle, Bucureşti, 2010) mi-a amintit de copilăria petrecută la Cavnic, în Maramureş şi de meniurile bunicii: cozonacii cu nucă ultraconsistenţi, hribele prăjite cu ai, ciorbele cu groştior, pupii, colăceii pe care-i păzeam pe lângă cuptior ca nu cumva cei al frăţânelui să fie mai rumeni sau mai mari, fabricarea silvăiţului ori a horincii, dulceţurile de fragi, siropul de zmeură, pască, lipii, iepuri, iezi sau miei la cuptor/proţap etc. Volumul amintit anterior este guvernat de tripticul Dan-Silviu Boerescu, Cătălin Păduraru, Florica Bud. Echipa auctorială are un eseist-exeget, preocupat de ani buni de dictatura culinară şi de cea oenologică, reflectată în tomuri precum ***Istoria erotică a micului dejun. 169 dimineţi culinare cu nevasta mea*** (TREI, 2008) sau scrise în colaborare: ***Ghidul vinurilor 2010. 365 vinuri spumante şi distilate, însoţite de sugestii gastronomice*** (Editura Lifestyle/TREI, 2009), ***111 reţete de savurat într-o viaţă*** (Editura Lifestyle/TREI, 2010), un critic de vinuri – coautor al ultimelor două volume semnalate, fondator Vinexpert, degustător acreditat de asociaţiile internaţionale, membru ADAR (Asociaţia Degustătorilor Autorizaţi din România) şi FIJEV (Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor şi Scriitorilor de Vin), respectiv Florica Bud, preşedinta cenacliştilor băimăreni şi scriitoare care a abordat numeroase reţete narative (poveşti contemporane pentru copii, roman, pamflet) până a se dedica, cvasiexclusiv, liricii.

Parcurgerea ***Mâncăruri*-lor *de altădată*** constituie totodată un voiaj cultural şi lingvistic, o provocare pentru filologul care încearcă, făcând apel la limbajul reţeptarului, să descopere timpii căruia-i aparţin bucatele prezentate. Cronologia culinară antrenează simultan şi una istorică, a mentalităţilor, iar recuzita lingvistică funcţionează ca mărci separative, întemeiate pe serii de tipul rural/urban, simplu/rafinat, săţios/frugal, laic/monahal. Remarcăm astfel, ascendent, denumiri turceşti, franţuzite, nemţeşti sau fanariote ale bucatelor, onomastici cu iz voievodal, politic, biblic, note regionale, livreşti, denumiri contrariante, bizare, ce contrastează uneori cu ingredientele sau cu procesul lor de fabricaţie (pelincile Domnului/scutecele lui Hristos, plătica lui Odobescu, Principele Nicolae, mucenici pentru ziua de 9 martie, îngheţata Marghiloman, cozonacii bunicii lui Păstorel, tort Take Ionescu). Cele 239 de pagini ale economiei volumului, care are o ţinută grafică de excepţie, sunt condimentate de ***Scara bucuriilor lumeşti***, un inventar arhaic al ustensilelor bucătăriei româneşti, veritabil muzeu diacronic al gastronomiei, pagini din cărţile de bucate de altădată, almanahuri gastronomice, afişe promoţionale ale cramelor interbelice, locaţii tradiţionale etc. Pentru a facilita descoperirea bucatelor din carte, lectorii au parte de un ***Index alfabetic***, unul tematic, *de mâncăruri vechi*, care sunt urmate de un ***Index de vinuri şi alte băuturi*** şi de o ***Bibliografie*** luxuriantă, *a gurmandului autohton*, ce reuneşte volumele apărute pe această temă, cinetica gustativă, grupaj asamblant de devoratori culinari şi gourmets mai mult sau mai puţin celebri. Zestrea bibliografică ni-i înfăţişează pe Dimitrie Cantemir, Manolachi Drăghici, ***Reţete cercate în număr de 500 din bucătăria cea mare a lui Robert, întâiul bucătar al Curţii Franţei, potrivite pentru toate stările***; M. Kogălniceanu (***Calendar pentru poporul românesc. Almanah de învăţătură şi petrecere***, I-V, 1842-1846), ***200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti***, în colaborare cu C. Negruzzi, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Nicolae Filimon, Calistrat Hogaş, Ecaterina colonel Steriady, ***Buna menageră. Carte de bucate practică***; Constantin Bacalbaşa, ***Dictatura gastronomică. 1501 feluri de mâncări***) sau autori necunoscuţi (***Almanachul nostru 1936 – La Vulturul de Mare cu Peştele în Ghiare***). O altă potenţială taxonomie bibliografică este cea cronologică: antebelică (Maria Maurer, ***Carte de bucate. 190 de reţete alese şi încercate de o prietenă a tuturor femeilor celor casnice***; Ecaterina doctor S. Comşa, ***Buna menajeră sau Carte de bucate***; Ana Florea, ***Din ale bucătăriei ţăranului***), interbelică (Ana Victoria Lazăr, ***Bucătăria gospodinei de la sate. Sfaturi şi reţete de mâncări***; Sanda Marin, ***Carte de bucate***; Simona Racoviţă, ***Meniuri pentru întreg anul, cu reţetele necesare***), postbelică (Maria Deleanu, ***Carte de bucate***; Irina Dordea, ***Cartea dulciurilor***; G. Fâciu, T. Oţel, ***Prepararea culinară a alimentelor conservate prin frig***), postcomunistă (Radu Anton Roman, ***Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti***; Marius Vulpe, ***Carte de bucate***; Horia Vârlan, ***Bucatele noastre. Carte cu preparate mai mult sau mai puţin româneşti***). Acribia documentariştilor comasează lucrări gastronomice datate (Ionnin Christ, ***Bucătărie română. Carte coprindetoare de mai multe reţete de bucate şi bufet. 224 reţete***, Bucureşti, 1865) sau nemarcate cronologic (Johann Carl Hintescu, ***Cea mai nouă carte de bucate a bucătăriei române, francese şi maghiare***), tipărite doar în manuscris (***Bonbons***, ***Biscuit***, ***Înghеţată / etc./***), la care autorii selecţiei gastrooenologice au avut acces graţie echipei eficientului Anticariat Unu din Bucureşti.

Cele 690 de reţete culinare şi 79 licori bahice mioritice sunt anticipate de un manifest apodictic, o pledoarie in facto pentru abundenţa recuzitei gastronomice indigene intitulat ***Literatura de bucătărie – cartea de religie a românului***. Inconfundabilul stil al lui Bucătărescu, lapidar foarte în această prefaţă, este înlocuit de un potpuriu culinar, sub forma unui decupaj textual din celebra proză voiculesciană ***Chef la mănăstire***, regal gastrooenologic, delimitat în cheie ludică de inserţii auctoriale, pentru a puncta desfrâul alimentar monahal. Semnalând apetenţa neamului valah pentru ingerări pantagruelice, atât cantitative, cât şi calitative, hrana gătită este percepută, alături de *„anecdotă (fie ea politică sau deocheată sau amândouă deodată) – ca vârf al unei piramide a tehnicilor de supravieţuire autohtone, dar punct obligatoriu de inflexiune a bucuriilor lumeşti”*. Simetric apologiei culinare este amplasat un ***Reţetar sentimental*** al lui Cătălin Păduraru, care rememorează imaginea bunicilor basarabeni, a unei lumi cazone din care petrecerile şi balurile erau nelipsite, nostalgia paseistă după bucatele bunicii, botezate „slow-food”, fiind contrabalansată de etalarea licorilor potrivite lor.

Nota asupra ediţiei ne avertizează asupra structurii volumului, ce nu-şi arogă virtuţi exhaustive, ci este o culegere subiectivă de bucate şi băuturi a alcătuitorilor: *„Această lucrare nu şi-a propus să devină o «ediţie critică», ci, mai degrabă, un glosar sentimental al meniului naţional”*. Păstrând lexicul de jadis, încărcat de arhaisme sau regionalisme, de tipul: *anghemaht, dram, litră, posmag, jaretă, pâte d'amandes, a depluma*, reţetele nu eludează explicaţiile necesare priceperii procesului de fabricaţie, traducând în cheie contemporană echivalentele lor. ***Un tezaur naţional de mâncăruri şi băuturi*** vechi contabilizează bucate precum: *babe opărite tare bune, bob sleit, borş cu cuiul uşei, borş holtei, brânză de vânat, bucium prăjit în unt, bulion de viţel, carne ameţită, ciurucuri, clătite tremurătoare (à la Cluj), colarez, colţunaşi lenoşi, Crăciunul sătului, dinişoare, epigrame de miel, funduri de mămăligă, găluci, gorgolici, guriţe, haragniş-balmuş, imitaţie de Ciuperca Dracului, lapte de bou, lapte zburat, mere în halat, moşi* (mult mai pauperi în delicii gustative decât consoartele opărite), *muhamor, mustalevria, nalangâte, ostropişcă, pană de somn, patricieni, pelincile Domnului, pilaf sub plapumă, purcel alandala, puricei, salată de crizanteme, salată de ţâri, supă de picăţele, sulişoare, urs de mămăligă, ţelină făcăluită, zulufi.*

Când bucătarul e artist. Interviu imaginar cu Păstorel despre iubirile din bucătărie, publicat deja în revista „Playboy Fusion”, compilează mărturisirile fratelui lui Ionel Teodoreanu din publicistica acestuia, semnalând confluenţa dintre eros şi arta bucătăriei. Principiile de seducţie ale lui Păstorel sunt asezonate cu îndemnuri culinare, cu strategii de decantare între rafinament şi banal, ordinar. Disensiunile gastronomice cu o doamnă sunt soluţionate la un dineu, în vreme ce lipsa de etichetă a alteia în privinţa îngurgitării proboscidiene constituie un garant al defensivei erotice.

Spre o vinotecă românească ia forma unui inventar de licori indigene, pe care Cătălin Păduraru o etalează complex, oferind detalii despre producător, podgorie, nivelul de alcool, tipul de vin, descrierea calităţilor acestuia, istoria lui, ritualul gastronomic şi temperatura indicată servirii, precum şi recomandările de degustare. Periplul oenologic înfăţişează date despre Spumantul de Azuga, Rhein produs oficial al Casei Regale Române, servit la încoronarea Regelui Ferdinand în 1922. ***O pagină din istoria spirtoaselor interbelice*** aduce în prim-plan coniacul de Berheci folosit de către celebra companie franceză *„Marnier Lapostolle, căreia îi furniza «eau de vie» de la Berheci pentru cupaje în vederea obţinerii lichiorului Grand Manier Cordon Bleu”*. Indicaţiile referitoare la ***Cum se face vinul bun*** au ca model ***Crama de la Ceptura şi renaşterea metodelor tradiţionale de vinificaţie*** într-un interviu cu Mihail Rotemberg, producător de Merlot, apreciat foarte şi de Leonard Cohen pentru produsele lui viticole.

Secţiunea finală, ***Mâncăruri gustoase din Maramureş alese de Florica Bud. Reţete din colecţia Maria şi Pamfil Bilţiu***, mi-a declanşat din nou resorturile memoriei involuntare, amintirile copilăriei pe moşia de la Cavnic, alături de instrumentalul evenimenţial-culinar al acestei vârste: tentativele bunicii de a-mi pune în mână furca şi fuiorul, fustele cu şase clini tricotate pentru mâţa pururi gestantă, groştioritul oalelor, cursurile de gastronomie date nepoţilor, mâinile şi feţele noastre înecate de făină şi aluat, ştergarele ţesute anapoda, ascunderea iezilor în preajma Paştelui pentru a nu fi sacrificaţi etc. Incursiunile în perioada infantilă ale Floricăi Bud aduc aroma unei epoci similare celei din ***Amintirile*** lui Ion Creangă. Autoarea confesiunilor militează pentru bucatele tradiţionale, denunţând, plină de obidă, consumismul şi mercantilismul contemporan, adept al fast-foodului, iar nu al unei alimentaţii sănătoase. Rememorarea este presărată cu reţete tradiţionale, într-un limbaj regional, dublat de explicitări neologice. Saga Ulmeni-ului intercultural, amplasat la graniţa dintre Sălaj şi Maramureş, se întrepătrunde cu odiseea nostalgică familială a unor străbuni gospodari şi a fetiţei poreclite de către camarazii de joacă *„Prinţesa Broaştelor”*, apelativ... regal datorat unui motiv de pe o căciuliţă tricotată. Elogiul casei părinteşti, al roadelor pământului contrastează cu diagnoza actualităţii, amendate pentru prezenţa *„unor semeni de unică folosinţă”*. Glosarea pe tema futilităţii şi a unei fake society este întreţăiată de reţete specifice nordului ţării: *pepeni moraţi, pâine unsă cu silvoiţ, zupă, zămucă de încins cu pithă, păzitură de mazăre, de picioici sau de pithoi, guiaş de post sau nu, ghiveci, plăcintă cu brânză, cartofi, varză, mere, scoverzi, lipii, vărzare, moşocoarne, sucitură dian aloat, cărnaţi, călbaşi, thişcă cu sânge, horincă, mâncare de gomboţi, zalată, piroşti, ouţe din biscuiţi* etc. ***Reţete*-le *din colecţia Maria şi Pamfil Bilţiu*** au în prim-plan ***Postul şi preparatele din post***. Preambulul teologic al semnificaţiei etimologice şi biblice a cuvântului pregătesc terenul festinului maramureşean, prin reţete recrutate direct de la informatorii rurali de către cei doi folclorişti. *Balmoşul, zama scurtă cu cârnaţi, fasolea bătută, pilaful cu prune uscate, plăcinta de nuntă la Săpânţa* ş.a.m.d. înfăţişează zona drept un corn al abundenţei şi al diversităţii culinare.

Volumul ***Mâncăruri de altădată, vinuri şi vechi băuturi româneşti*** redeşteaptă nostalgic gustul bucătăriei de odinioară, într-o demonstraţie abstrasă unui tradiţionalism de faţadă. Te îmbie să redescoperi timpi trecuţi, gourmets care au fost, tare gastronomice şi viticole, c-un zâmbet visător, paseist... În faţa alcătuitorilor lui: chapeau! Mi-e dor de-o Sarailie şi-o piroaşcă! Da' cin' să mi le facă?

Ioan VASIU

S-a născut la data de 4 ianuarie 1949, în comuna Periam din judeţul Timiş.

Atât înainte de 1989, cât şi după 1990, Ioan Vasiu a absolvit mai multe cursuri de jurnalistică şi a obţinut importante premii la prestigioase concursuri literare de poezie şi reportaj, organizate la Sebeş, Timişoara, Deva, Piatra-Neamţ, Oradea, Cluj-Napoca, Sibiu, Târgu-Mureş şi Sighetu Marmaţiei.

Debutul editorial s-a produs în anul 1973, când un grupaj de poeme semnate de Ioan Vasiu a fost inclus în ***Caietul de poezie al Editurii Eminescu***, tipărit în urma celui dintâi concurs de debut organizat de binecunoscuta editură din Bucureşti. A publicat mai multe volume (poezie şi reportaj) bine primite de critica literară.

În anul 1982 a participat la Festivalul Naţional de Poezie organizat la Sighetu Marmaţiei, unde un juriu din care au făcut parte, printre alţii, Laurenţiu Ulici (preşedinte), Nicolae Prelipceanu, Dinu Flămând, Horia Bădescu şi A.I.Brumaru i-a acordat premiul ziarului local (prin intermediul scriitorului şi jurnalistului Gheorghe Pârja, care a făcut de asemenea parte din juriu).

Publicăm un grupaj al poetului de la Orăştie, un nume care ne convinge cu fiecare volum.

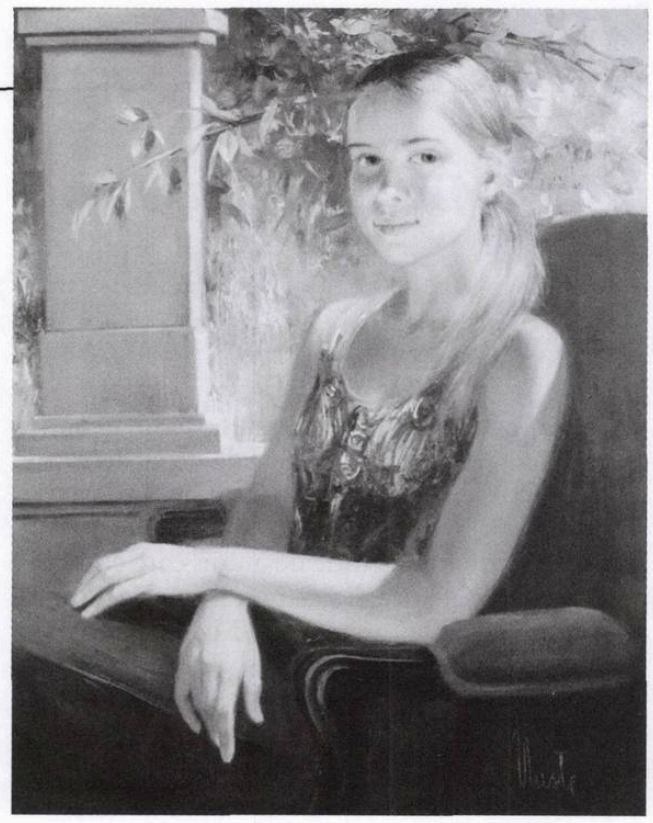

Valentin Muste, *Daria*

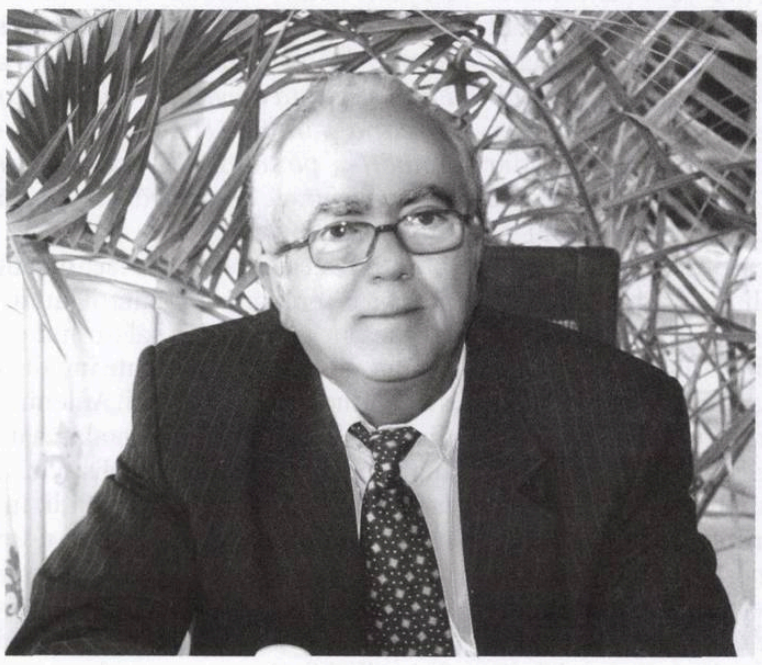

În flagrant

am intrat
pe geam
la tine
în casă
tu îmi spui
hoţ
dar mie
nu îmi
pasă

eu ţi-am
luat
mai mult
de un
sărut
tu mă
minţi
din nou
că te-a
durut

Dulce şi amar

plouă calm la munte şi-n câmpie
plânge cerul şi suspină iar
grea de roade toamna întârzie
versul meu e dulce şi amar

răvăşit de o iubire oarbă
în poem încerc să te dezbrac
gura mea flămândă să te soarbă
de la orăştie la albac

Recunosc

da, recunosc, sunt un om demodat
şi mai ascult încă muzică veche
nu renunţ la maşina de dactilografiat
şi port o pălărie pe-o ureche

dau bună ziua până şi-unui pom
şi port cămăşi cu mâneci suflecate
oricum aş fi eu mă consider om
fac fapte bune, dar am şi păcate...

Toamnă păgână

Umbră pământului
doarme sub
maluri
apele-şi caută
adâncul în peşti
sui pe-o cocardă
săltată de
valuri
toamnă
păgână ce eşti...

Visez

visez pe fânul ce abia-i cosit
că ne iubim cum nu ne-am mai iubit

în bob de strugure răscopt visez
şi-aş vrea la sânul tău să înnoptez

visez în floarea unui trandafir
prin ochii tăi îmi place să respir

visez mereu, adeseori visez
că te recit în şoaptă ca pe-un crez....

Cărări de dor

de-atâta iarnă-mi vine să m-ascund
între poeme pân' la primăvară
să beau paharul nopţii pân' la fund
şi-n zori să-l umplu cu iubire iară

îmi înfloresc la tâmple ghiocei
îi simt de-o vreme însă nu îmi pasă
şi-un stol de vise zburdă-n ochii mei
iluminând cărările spre casă

în geamul dinspre ziuă bat ninsori
suspină coala albă-n palma dreaptă
mi-e dor amarnic, parcă tot mai dor,
de cei ce-n sat mă strigă şi
m-aşteaptă

Holdă cu cercei de maci

când plângi şi râzi cu faţa spre apus
eşti ca o apă care curge-n sus

când mă săruţi cu păru-ţi despletit
eşti ca un fulger care m-a trăsnit

când tandră şi timidă te dezbraci
eşti ca o holdă cu cercei de maci

E-atâta frumuseţe

e-atâta frumuseţe în fiecare vers
şi-atâta bucurie în fiece cuvânt
rămâne amintirea un curcubeu neşters
când răsăritul râde în ochii tăi răsfrânt

e-atâta frumuseţe în apele ce cad
pe stâncile cascadei înspre adâncuri reci
iubirea ta mă-mbată şi mă cufundă-n vad
de fiecare dată când surâzândă treci

e-atâta frumuseţe în ochii-ţi care plâng
de bucuria nopţii ce bate iar în geam
când vântul cald aleargă pe dealuri cam
nătâng
invidios, iubito, că-n braţe iar te am

Iubirea mea

iubirea mea e-o calmă libelulă
ce-alunecă pe-un râu vijelios
înspre-o cascadă veşnic nesătulă
ce curge invers nu de sus în jos

iubirea mea e-un vânt care adie
prin părul tău mereu nepieptănat
înlăcrimând amurgul care ştie
să stea ca o umbrelă peste sat

iubirea mea e-un cântec care cade
ca un blestem pe-o muchie de cuţit
e-un curcubeu ce râde cu ocheade
prin universul tău nemărginit...

Recunoştinţă

sărut mâna, mamă, ca-ntr-un vers
frumos
când se coc sub pleoape boabe mari
de rouă
mă întorc acasă pururea pe jos
tu, în prag, te bucuri ca glia când plouă

sărut mâna, mamă, azi când se aud
cum plesnesc pe ramuri mugurii de sete
de se-mbrăţişează-n lanuri grâul crud
şi-ncolţesc devreme noi iubiri în fete

sărut mâna, mamă, anotimp etern,
istm ce toată viaţa de pământ mă leagă
în poemu-acesta aş dori s-aştern,
calm, recunoştinţa ce ţi-o port, întreagă...

Inventariez tristeţi

dă năvală toamna pe câmpie
amintirile se coc la focul mic
vântul ca o domnişoară zglobie
se-ascunde-n vale ca într-un ibric

nu am acum altă preocupare
decât să inventariez nişte tristeţi
şi s-aştept să vină ziua-n care
să sorb o lacrimă din ochii tăi şireţi...

Undeva

undeva se coace dragostea-n amiază
cerul şi cu marea se îmbrăţişează

undeva sub talpă iarba mai suspină
de pe munţi coboară bulgări de lumină

undeva pe lume viaţa naşte viaţă
dragostea iubitei iarăşi mă răsfaţă

undeva, sunt sigur, încă mai există
un poem de pace scris pe o batistă

Atât

nu sunt decât o limpede fântână
la care se adapă ceru-n zori
cu ciutura întinsă ca o mână
sub liniştea supremei sărbători

nu sunt decât o senină fereastră
prin care trece timpul uneori
spre dimineaţa ce-o visez albastră
şi văduvă de umbre şi de nori

nu sunt decât un mugur pe tulpină
ce-ascunde-n el căldură, sevă, flori;
prin el respiră glia grea lumină
şi răbufneşte pacea deseori

nu sunt decât o pasăre ce face
întâiul zbor prin dragoste încât
se-aude visu-n oameni cum se coace.
nu sunt decât un scurt poem!... şi-atât!...

Noapte albă

harbuzul dimineţii îmi strepezeşte gura
alung melancolia şi plâng în urma ei
cu ceaiul neodihnei îmi limpezesc dantura
şi-atârn după ureche modestul meu condei

dau stolului de gânduri permisul ca să zboare
spre locurile unde demult nu am mai fost
când luna-ncercănată se duce la culcare
ca-ntr-o romanţă veche ce-o ştim toţi pe
de rost

în ceaşcă zaţul negru s-a închegat
şi-i rece
lămâia insomniei zadarnic o mai storc
mai trece încă-o noapte şi multe
vor mai trece
ca frunzele pe ape ce nu se mai întorc...

Mircea POPA

HORIA BĂDESCU, *CĂRȚILE VIEȚUIRII*

Poet de o extraordinară forță imaginativă și expresivă, Horia Bădescu este de departe cel mai înzestrat poet contemporan al Clujului. La împlinirea vârstei de 70 de ani, el a fost gratulat de Editura Eikon cu o frumoasă ediție de autor, care cuprinde o retrospectivă a întregii sale poezii, poezie de mare suplețe a melosului, mărturisind o vocație nedezmințită a unei creații profunde și diversificate. Cele trei volume care alcătuiesc trilogia ***Cărțile viețuirii*** adună sub aceleași coperte o selecție esențială din cele 21 de volume ale autorului, conținând un adevărat regal de poezie, care nu poate să nu fie gustat și apreciat de orice cititor, oricât de sofisticate i-ar fi preferințele. Acesta va găsi aici o voluptuoasă și grațioasă poezie de dragoste, transpusă într-o declarație lirică de mare subtilitate, cu trăiri hiperbolizate de o atmosferă sugestivă și tainică, derivând din vestitele lui ronsete, o combinație proprie de rondel cu sonet, de vaporoase incantații ritualice, sporind beatitudinea existenței fericite sub zodia erotismului fascinant și luxurios, dar și o poezie a lucidității existențiale atingând zonele cele mai înalte ale sublimului gnostic și sapiențial. Volumele astfel concepute dau seama de trei vârste fundamentale ale poeziei sale: vârsta tinereții și a dragostei ardente (secțiunea ***La poarta cuvântului***), vârsta maturității și a observației severe (critice) a realității, a dezamăgirilor și a tribulațiilor sufletului colectiv (secțiunea ***Furcile caudine***) și vârsta senectuții, preocupată de zarișteа metafizică a trăirii și a contemplării sacrului, a surprinderii sentimentului morții și a „*abatoarelor tăcerii*" (secțiunea ***De la o zi la alta***). Fiecare dintre aceste vârste își are expresia ei lirică netrucată, de o mare capacitate imaginativă și constructivă, mărturisind forța creatoare a unei personalități puternice și iradiante. De la volumul de debut ***Marile Eleusii***, din 1971, până la ***Vei trăi cât cuvintele tale*** din 2010, cititorul se poate întâlni cu marile sale volume generatoare de stări lirice profunde, precum ***Ascunsa trudă*** (1979), ***Anotimpurile*** (1987), ***Ronsete*** (1995) și ***Ziua cenușii*** (2000), acestea din urmă grupate în jurul volumului de poezii cenzurate ***Furcile caudine*** (1991), spre a trece apoi la „*dezbaterile*" pasionante din volumele ***Pielea îngerului*** (2007) și ***Jurnal de subterană*** (2012). La rândul lui, fiecare volum are plasată la sfârșit o scurtă secvență critică, semnată de câte un important critic contemporan; Ioan Adam pentru primul, Petru Poantă pentru al doilea și Ioan Holban pentru al treilea, acesta din urmă intitulându-și textul ***Un poet cu certificat european***, cu referire la principalele volume traduse și premiate peste hotare (Premiul european de poezie francofonă „Leopold Sedar Senghor") și la seria de aprecieri venite din partea unor confrați străini, precum Jean Luc Wauthier, Alain Duveau, Jean Chatard, Michel Camus, Jean Max Tixier, Gerard Bayo, Dominique Daguet. Evident că niciun poet român de la Nichita și Sorescu încoace n-au beneficiat de mai alese și mai convingătoare „certificate" de apreciere ca Horia Bădescu, poet al profunzimilor și al ***Silogismelor drumului***, în veșnica sa căutare de a da răspuns marilor întrebări ale lumii. De la exultanța lirică a primelor volume, atestând starea dionisiacă a poeziei lui, până la formele lirice tot mai rafinate în care își transpune mesajul poetic asistăm la o avalanșă de stiluri și forme literare, în care schimbările de umoare și de atitudine sunt tot mai epatante, poetul posedând o știință cu totul aparte a asimilării și a valorificării unor modalități lirice foarte diverse, pe care și le asumă la modul creator. Horia Bădescu are marea capacitate de a fi un poet virtuoz, jucându-se la modul seniorial cu forme poetice diverse, pe care le amalgamează, le re-compune, le re-creează, le re-asamblează modificând astfel structura lirică a formelor fixe, supunându-le unei operații de transplant artistic, așa precum un mare virtuoz al arcușului, precum Paganini de pildă, putea să scoată cele mai delicate sonuri de pe o singură coardă sau să le ridice la apogeul unei întregi orchestre. Există în poezia sa de început o notă trubadurească, ludică și petrecăreață, tradusă într-un baladism elevat, așa precum în ***Balada diligenței de seară***, ***Balada toamnelor târzii***, ***Balada crâșmei lui Mongolu***, ***Balada galeșelor boloboace***, ***Balada vechilor scripturi*** etc., în care recuzita însceHORIA BĂDESCU

cărțile viețuirii

1

nărilor funambulești pare aparent încărcată de fantezia lirică gen Radu Stanca sau de histrionismul melodios și transparent al lui Ion Minulescu sau al lui Pierre de Ronsard, dar din care nota personală răzbate cu putere dominatoare, învăluindu-ne în hlamida sculptural romantică a gesticii și citadin-senzitivă a invențiunilor armonice de limbaj. Măiestria artistică a lui Horia Bădescu vine din marea sa capacitate de a stăpâni cuvântul, de a-l modela după jocul elevat al capriciilor sale, simulând taxonomia unui livresc al esențelor. Sub pana sa eruptivă sonurile molatice ale vechii romanțe românești, cele învăluitoare ale cântecului de petrecere, cele grav-înduioșătoare ale bocetului și ale baladei, cele sfâșietoare ale psalmului sau doar dulci-sentimentale ale liedului devin o masă omogenă de fluid liric, din care respiră forța unei savante orchestrații muzicale, subsumate unei desăvârșite logici ideatice și unei coeziuni interioare cu vagi irizări metafizice: „*Octombrie – biserici de lumină!/Mai așteptăm pe cineva să vină?/Unde să-l așezăm pe celălalt?/E răstignită lumea în înalt./ Octombrie-biserici de lumină!/Și-aici, doar noi și liniștea deplină./S-a copt un anotimp, un an declină*". Concepută din plasma transparentă a reveriilor creatoare, vehiculate prin forța și incandescența cuvântului, poezia sa propune un drum inițiatic sugestiv spre abordarea incantatorie a lumii, cu o putere de stăpânire și de mlădiere a cuvântului care te cucerește și te încântă. Principalele teme: erosul, cosmosul, timpul sunt convertite în fastuoase salbe de imagini, din care se desprinde apetența sa vizibilă de comunicare cu Logosul universal, prin cuprinderea și cosmogonica îndepărtare ontologică dinspre memorie spre transcendență, prin crearea unei epifanii de subminare a realului de esență mistică și divină, dezvoltând o semantică proprie și un ritual specific al spunerii, ce tulbură ceremonialul romantic, prin sistematice invazii din zona intelectuală a imaginarului. Traseul liric și existențial atestă afirmarea unei gnoze în care erosul devine calea de cunoaștere cea mai potrivită: „*se auzea îngerul cum trece/pe gura ta încleștată și rece,/aveai ochii imenși și păgâni,/apele tremurau de la umeri la sâni,/părul se făcuse de-amurg și ardea, spatele-ți împărătesc viscolea,/nu mai știam de e seară ori dimineață,/ne făcusem de fum și de ceață/și suiam vămile care se rup/fără de chipuri, fără de trup*". Sau: „*pe degete-ți umbla surâsul meu,/pe buze, sufletul lui Dumnezeu*". Sau: „*Și Dumnezeu e ultimul centaur./S-a-ntors lumina de la Epidaur*".

Trăind din plin dulcea aspirație spre zările divine ale înaltului, poetul Horia Bădescu este asemenea unui demiurg creator de lumi, ce ne transpune în însăși ecuația febrilă a secolului, încercând să schimbe ceea ce este de schimbat, spre lauda deplină a omului și a sâmburelui de dumnezeire ce este încorporat în el: „*Veacul se duce, vremea e târzie;/ la tine-n ceruri, cineva mai știe/pământurile noastre peste Prut?/Fă să se pară că ni s-a părut/că-n ele crește doar zădărnicie;/Doamne, te strigă-ntreaga Românie/-n pământurile noastre peste Prut!/ Fă să se poată dacă s-a putut/paharul să ni-l treci în clipa sumbră!/Ia-ți cârja ta de lacrime și umblă/-n pământurile noastre peste Prut/ca să mărturisim că Te-am văzut!/Așază, Doamne, lumea cum am vrut!*"

Gheorghe Crăciun, *Lacul Firiza*

Poet complex, care face din iubire un scut împotriva resemnării și a răutății lumii, Horia Bădescu creează în „ronsetele" sale o lume a candorii și a visului, singura care se poate împotrivi îmbătrânirii, decrepitudinii, apocalipsei. Amenințărilor la adresa ființei, el le răspunde prin etalarea unui metaforism supersensibil, a unui simbolism încărcat de sintagmele devenirii și ale durabilității, în relație permanentă cu lumea plină de taine a unei cosmogonii serafice, prin care comunică solemnitatea ritualică a unei viziuni hrănite din încrederea în energiile omului, în rațiunea biruitoare a unei umanități definitorii. Odată cu intrarea în conexiune cu „*bolile veacului*", unda de nostalgie și de regret la adresa inerentei „*treceri*" cunoaște întruchipări din ce în ce mai nuanțate și mai convingătoare, potențând imagismul fantasmatic cu reverberațiile produse de „*rănile*" unui romantism neguros, de însăși condiția ontologică a ființei umane. În fluxul viu al inteligenței liricii sale se oglindește plenar un eminescianism discret al trăirilor, învăluind-o în luminiscența pulsatilă a unor imagini care te urmăresc și te cuceresc totodată, în raport cu tema eternă, dar veșnic nouă de *fortuna labilis*: „*Scad zilele, scădere e în toate./ Se strânge lumea într-un alt contur./Doar orizontul crește împrejur./Trec ceasurile, cine le socoate?/ Ard câmpurile. Undeva își scoate/cenușa ploii creștetul obscur./Menește în înalt un augur./Trec ceasurile, cine le socoate?/Vin umbrele târându-se pe coate,/pe zidul serii s-a uscat verbina,/în cer cosește Dumnezeu lumina./Trec ceasurile, cine le socoate?/Ieri, astăzi... Mâine? Cine știe?... Poate!/ Scad zilele, scădere e în toate*". Cantabilă la extrem, învăluită în miresmele unei limbi fragede și frugale, poezia lui Horia Bădescu pare leacul cel mai potrivit pentru singurătate și renaștere afectivă. Aflată la încrucișarea marilor trasee lirice ale modernității, ea nu-și refuză clasicismul clarității expresiei și nici senzualismul primitor al marilor teme obsedante ale umanității, pigmentându-le cu numeroase trimiteri paratextuale. Prin ***Cărțile viețuirii***, poetul Horia Bădescu își dovedește din plin capacitatea fantezistă și expresivă a gândirii sale lirice, ajunsă la un punct admirabil de ascendență, prin care *viețuiește* într-un spațiu dominat de prezența inefabilă a unei sacralități ordonatoare, insinuându-se celui ce o citește prin armoniile sale subtile cu puterea mereu reînnoită de a ne înflori surâsul sufletului. Iar ***Cărțile viețuirii*** sunt cărțile patimilor și ale aspirațiilor noastre de zi cu zi ridicate în lumea Eleusiniilor magice.

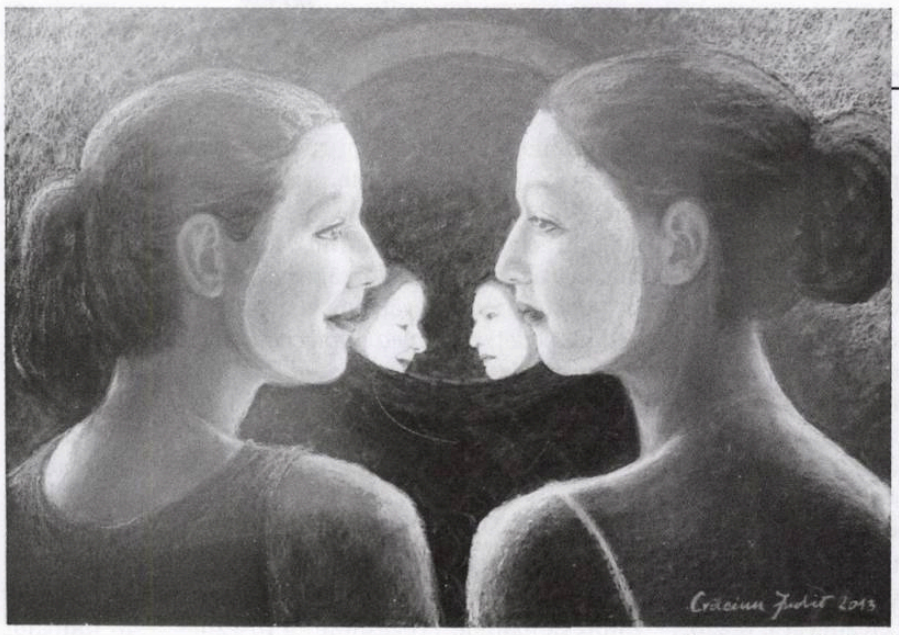

Judit Crăciun, *Ballet before*

Cornel COTUȚIU

DE-A LUNGU

După ce căută prin vizor cine a apăsat pe sonerie, deschise uşa cu respiraţia întretăiată. Georgiana avea un ochi închis, ştrengăreşte, şi sprânceana ridicată. Un zâmbet ghiduş călătorea de la un colţ al buzelor la celălalt.

George tuşi scurt. Îşi fixase privirea pe umărul ei gol din decolteul diagonal al bluzei pastelate. Îl mângâie cu privirea, apoi avu impulsul să-l dezmierde cu palma.

- Sau să plec? întrebă ea uşor ironic, dar tot cu o strălucire puternică în ochi.

George intră deodată în panică. Înghiţi în sec şi făcu un gest curtenitor de a o invita să intre. De unde o fi ştiut unde stă? îl copleşea întrebarea.

O sărută scurt, convenţional, pe obraz. Ea ţinea o mână la spate, dar, ajunsă în hol, îi întinse un trandafir galben, explicându-se:

- Nu se dau bărbaţilor flori, dar am ţinut să ţi-l aduc pentru a se asorta cu galbenul prosoapelor şi al halatului din baie.

Încă o mirare nerostită, dar tocmai aceasta îl dezmetici pe George. De la început i-a plăcut aura de ambiguitate în gesturile ei, în vorbe; un suspans în faptele ei, de când au început să se cunoască.

De-abia începuse anul şcolar şi ea ştia, iată, că s-a fixat pe post la şcoala din Straja. Nu i-ar fi fost de mirare să afle că Georgiana ştia până şi autobuzul cu care făcea naveta din municipiu până la Straja, că a cumpărat acest apartament cu bani luaţi de la bancă, plus cei adunaţi pentru un automobil. Că acest apartament, confort III, de pe vremea lui Ceauşescu, el îl numise „confort înghesuit".

Georgiana purta pantaloni scurţi (de parcă ar fi fost o adolescentă) şi sandale cu o singură bretea, tot de culoarea bej deschis, precum pantalonii. Cele două degete mari ale picioarelor erau uşor desprinse de talpă, ca un fel de răsfăţ. Părul, de un castaniu potolit, era tuns scurt, dând capului o înfăţişare şmecherească de adolescentă, doar că – dar asta îi sporea drăgălăşenia - tăietura era asimetrică, încât un smoc din dreapta cobora neastâmpărat peste urechea dreaptă. Ea făcu o rotaţie pe călcâie.

- Se spune că poţi afla însuşiri, calităţi sau defecte după cum arată holul.

- Aha! Deci?

- Zic că e ok! De pildă, nu oricine cocoţează o statuetă pe frigider. Apoi, perdelele astea care separă holul de bucătărie... Şi acuarela de deasupra lor... Şi oglinda asta, pe care ai lipit, ca un adolescent îndrăgostit, decupaje cu Julia Roberts... Şi acest cuier de perete... Şi carpeţica asta, asortată cu gresia... Şi această măsuţă cu ghiveciul de asparagus...

- Deci? Concluzia?

- Mister....

Georgiana ducând un deget la buze.

- Dar dacă mă inviţi în camera de zi, nu voi fi surprinsă ce voi găsi. Vreau să stăm pe o canapea, pe un fotoliu şi să ne odihnim alături.

- Scumpa mea!... Ce bucurie să mă adresez astfel...

Georgiana îşi întoarse faţa spre el, ducând din nou degetul la buze, apoi, aşezându-se în fotoliu, întrebă, pe un ton care vibra a nesiguranţă şi tristeţe:

- Te-ai întrebat de ce am venit? De ce am venit nechemată, neanunţată?

- Nu mai sunt în stare să-ţi rostesc întrebări. Mie da. Doar mie.

- Ca să trăim împreună o stare superbă pentru o amintire apăsătoare.

- Nu pricep nimic...

Georgiana duse din nou degetul la buze.

A cunoscut-o în microbuzul spre Serbia, unde, în trei zile, urmau întâlniri cu românii din Banatul Sârbesc, mai cu seamă cu cei din Uzdin şi Petrovasâla. George fusese luat în eventualitatea că va fi nevoie de comunicare în limba sârbă (învăţată când copilărise la Oraviţa), iar Georgiana ca să puncteze cu momente de solo voce la astfel de contacte oarecum oficiale; aşadar, era menită să dea culoare printre grupul de cinci scriitori şi delegatul din partea Primăriei, de unde se şi obţinuse maşina.

Sălile nu erau potrivite pentru o voce de soprană şi se vedea la ea că o încearcă o umbră de stânjeneală din pricina foniei proaste. Aşa că George nu avea cum să-i aprecieze talentul, cum, de altfel, nici făptura: o tânără nici dizgraţioasă, nici frumoasă, cu un păr castaniu, însă cu mişcări, gesturi cochete.

În cele două nopţi de cazare fuseseră găzduiţi în familii de români. La chiţcăiala aluzivă a bărbaţilor, pe seama celui care ar fi s-o păzească peste noapte, Georgiana schiţase doar un surâs, dar fără vreo simulare de îmbufnare, de ofensă feminină. Avea s-o preia o doamnă zdravăn construită fizic, care, cu o căutătură de om lipsit de simţul umorului, reduse la tăcere vorbăraia bărbaţilor, puţin toropiţi de cele câteva pahare de vin servite la finalul sesiunii de comunicări de la Petrovasâla.

Se iscase un fel de complicitate între ei doi abia seara, înaintea întoarcerii în ţară. Se aflau pe malul unui lac de lângă Uzdin, unde încă de dimineaţă (avea să afle George) doi bărbaţi se apucaseră să prepare la ceaun o ciorbă de peşte. Avea un gust miraculos. Georgiana se aşezase pe o buturugă, cu farfuria pe genunchi; aşa avea să-i remarce frumuseţea suplă a genunchilor. S-a aşezat şi el pe trunchi. După primele sorbituri se priviră cu un fel de mirare admirativă pentru preparatul din farfurie. Au mâncat în tăcere, iar după ultima lingură iarăşi s-au privit şi ea a pufnit în râs, ca o chemare. S-au dus la ceaun, cerând încă o porţie, au revenit, deopotrivă de nesăţioşi. La sfârşit, cu ochii în fundul farfuriei, ghicind că tânăra e pe gândul lui, a întrebat-o amuzat:

- Oare o să ne creadă nesimţiţi?

Ea s-a ridicat veselă, el a urmat-o şi au mai cerut o porţie.

Apoi au descoperit originea lor apropiată: tatăl ei şi mama lui erau din acelaşi sat; doar că nu au avut cum se cunoaşte, căci, la zece ani, mama lui George a fost trimisă la oraş, să ucenicească la croitorie.

Georgiana a scos din rucsac un aparat foto şi l-a rugat pe cel mai gălăgios dintre poeţi, cel mai aproape de ei, să le facă, zicea ea, fotografii despre minunata ciorbă de pe malul lacului. George a replicat:

- Dar încă n-am hotărât cine e lingura şi cine e farfuria.

Abia la întoarcere, peste câteva zile, cu gândul la momentul acela agreabil, George avea să observe că replica lui ar fi putut fi înţeleasă de către Georgiana ca având o insinuare vulgar erotică.

Au trecut câţiva ani fără să se mai fi văzut. Doar că, după două săptămâni, un inspector şcolar, având treburi în şcoala sa, i-a făcut surpriza de a-i întinde un plic cu fotografiile de pe malul lacului de la Uzdin. Pentru George accesul la centru era anevoios pentru cei care, la marginea judeţului fiind, nu aveau maşină. Când, totuşi, a ajuns la municipiu, a căutat-o, dar nu era, căci plecase în partea de vest a judeţului, cică într-o acţiune de culegere a folclorului muzical.

Şi au trecut iarăşi câţiva ani, până când – între timp îşi procurase un telefon celular – a primit un telefon de la ea (îi ştia numărul lui!), îl invita la un concert unde avea să cânte şi ea. S-a dus hăbăuc de încântare, dar în altă zi decât cea programată. Şi ea era iarăşi plecată în teritoriu. Rămase doar cu tulburarea care l-a cuprins în convorbirea de la telefon. Glasul ei mustea de gingăşie, de zglobiu, de tonuri parcă răsfăţate, de frumuseţe, avea o voce cântată şi de un firesc al inflexiunilor ei care i-a provocat o încântare moleşitoare şi o bucurie care l-a intrigat.

Peste un an aveau să se întâlnească la Dobricel, de ziua satului. Ea venea acum în postură de director adjunct al Centrului de Cultură. Fusese prea mare vânzoleala, ca să fie prea multe clipe alături. Dar, parcă, nici nu doreau. El ar fi vrut să afle cum de ea a urcat în ierarhia instituţiei până la acest nivel: i se părea oarecum impropriu ca ea, fără să-şi fi întemeiat o familie, însă în vigoarea vârstei (oare câţi ani?) să fie promovată atât de sus. Relaţii? De ce natură? Cu cine? Într-un weekend, aflându-se la centrul judeţului, i-au picat ochii pe un afişier din oraş: un spectacol la Casa de Cultură, printre nume fiind şi cel al Georgianei, cu arii din ***Traviata*** şi ***Aida***. Cum avea să rămână peste noapte la un văr, a hotărât să nu piardă spectacolul cu mâncătoarea celor trei farfurii de ciorbă de peşte. Voia s-o vadă cum e costumată, să-i vadă mişcarea braţelor, să-i audă puternicia vocii. Între două ropote de aplauze a auzit o voce din rândul din spate. „Cu siguranţă că îi va face o vizită dirijorului". Şi altă voce; „Eh, se ştie că îşi alege bărbaţi divorţaţi ori holtei în vârstă". Celălalt: „I s-a dus vestea că preferă bărbaţi cărunţi".

Peste un an primeşte un telefon de la ea.

- Mă duc la Dobricel pentru un parastas în familie. Vrei să-ţi vezi neamurile?

- Dar asta ar însemna să faci o buclă de treizeci de kilometri, ca să mă iei de aici.

- Vrei?

Ea îşi luase, desigur, şi părinţii, doar că tatăl nu se simţea tocmai bine. În sat s-au despărţit, stabilind ora de revenire. La întoarcere, George se descoperi de o volubilitate care, uneori, îl jena şi se oprea din vorbă. Dar Georgiana i-a cerut în câteva rânduri:

- Vorbeşte, te rog vorbeşte, îmi place aşa de mult să-ţi aud vocea.

Ea, la volan, el, alături. Simţea acum că a fi alături înseamnă altceva, un fel de liant lăuntric între ei. Intim.

Când au vorbit pentru prima dată la telefon, l-a cutreierat un fior neaşteptat. Vocea, nu că era alta decât cea de la concert, dar era mult mai frumoasă, mai copleşitoare, mai mustoasă de inflexiuni sonore, parcă venea dintr-un vulcan...

George a luat o vază de porţelan, a umplut-o cu apă şi a coborât trandafirul în ea. Urmărindu-l, Georgiana îi spuse:

- Dacă îţi vei îndrepta nasul spre floarea asta, în absenţa mea, pentru mine va însemna un scurt sărut.

- Unde? Pe frunte, pe gură?

- Va fi să negociem – se hlizi ea.

- Dar de ce un sărut imaginar, când poate fi real?

Ea îşi încrucişă picioarele, întinzându-se relaxat pe spătarul fotoliului.

- Mai avem nişte etape până acolo. Tu, George, eşti într-o insulă de unul singur, dar cu un pâlc de capre. Ei bine, nu vreau să fiu... capră.

El zâmbi larg, simulând o resemnare teatrală.

- Fetiţo, îmi aminteşti de o zicere a bunicului meu de la Dobricel: Ce să-i faci? Dacă n-ai vaci, mulgi caprele şi taci.

Georgiana îl aţinti, mijindu-şi privirea.

- Adică eu sunt o vacă?!

- Vai de mine, se poate?! Spune-mi ce să pun la casetofon: un Chopin? Sau Céline Dion? Sau Maria Tănase?

- E chiar necesar ? Uite, închide televizorul, radioul şi du-mă în bucătărie.

- O bucătărie jenant de îngustă.

Georgiana luă şorţul din cui, cu un fel de ghiduşie bucuroasă şi se întoarse spre el, ca să-l lege pe talie.

- Ce preparăm?

- Am de toate.

- Totuşi...

George îşi aminti de congelator.

- Uite, am o pungă de leurdă.

- Excelent! Facem o salată grozavă, chit că o să miros a usturoi. Nu cumva ai şi un pateu vegetal?

- Uite că da.

- Superb!

Între bufet şi aragaz e o distanţă de o jumătate de metru. El voia să ajungă la chiuvetă, ea tocmai se întoarse spre aragaz.

- Ca în tren - comentă George, oarecum jenat. Trebuie să ne tragem burţile, ca pe culoarul trenului. Ne strecurăm.

Trecu, dar Georgiana observă veselă:

- Dacă aş fi avut sânii mari, nu mai aveai cum să te strecori.

El o sărută scurt pe decolteul pieptului; iute, dar şi cu sfială. Georgiana doar chicoti.

S-a ivit apoi un impediment, pe care Georgiana l-a înlăturat cu un firesc ce l-a topit pe George. În bucătărie nu avea decât un taburet, strecurat sub masă. Propunerea lui fusese să mănânce în picioare.

(*Continuare în pagina 22*)

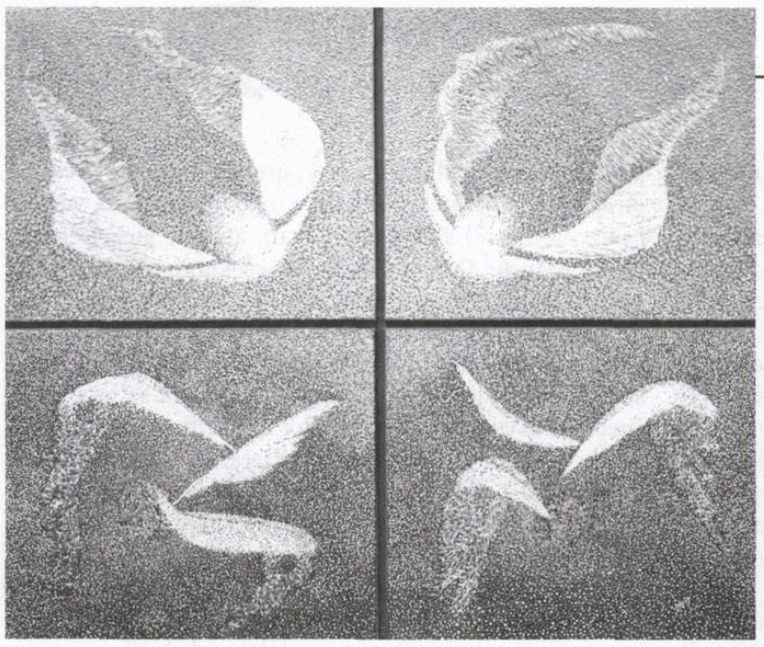

Valentin Itu, *Efectul fluturelui*

Gavril CIUBAN

JEAN BĂLIN – MAGISTRUL

Lumină-i tot ce ating
cenuşă-i tot ce las

Ar fi o impietate din parte-mi să afirm că l-am cunoscut îndeajuns. Întâlnirile noastre s-au petrecut sub auspiciile sporadicului, chiar dacă în timp, iată, capătă aură.

Câteva secvenţe, care eventual ar putea dezvălui şi partea lumească a reputatului intelectual Jean Bălin, le voi evoca mai încolo cu menţiunea strictă că acele ipostaze ţin de o afectivitate curată, trăită atunci la temperaturi înalte, ferită însă de ambiguităţile pe care propria-mi memorie, necruţată de aluviunile timpului scurs, azi, le-ar putea, poate, tulbura înţelesurile.

Din câte am priceput în acele vremuri, nici acum nu se pot aproxima altfel, majoritatea apropiaţilor din preajma lui Jean nu au dorit (ori nu au putut!) să-i copieze înaltele şi fermecătoarele gesturi lingvistice; uneori doar comportamentul său, altminteri de neimitat, al unui om absolut liber într-o ţară cât se poate de ocupată cu îndeletniciri satanice.

Persoanele importante, mai cu seamă cele cu preocupări culturale ori cu pretenţii de intelectuali rasaţi, aveau parte de tratamente pe măsură. Le demnica morga de răzvrătiţi, îi aducea pe albia rangului lor de gândire, deseori de împrumut, apoi se jubila...

În loc ca aceştia să realizeze că atâta sunt, deşi le erau vizate interioarele atât prin învăluiri, cât şi pe directe, ei reveneau la următoarele „şedinţe" – a se citi întruniri, şi mai avântaţi. Puteţi limpede bănui: se crea o ambianţă reconfortantă mai cu seamă că segmentul politic era „dovedit" la mare cinste şi fără perdele. Se cuvine o observaţie: aşa-zişilor apropiaţi Bălin le tălmăcea gândurile, nu le batjocorea impulsurile, iar aluziile culturale, mânuite de el cu dexteritate maximă, aveau ca epilog bucuria comună. Nicicând, în scurta sa petrecere pământeană, nu a împodobit „colocviile" sale cu ură, blasfemii ori insinuări rudimentare.

„Nu lord, ci gentlemen!". Intuiesc ce mi-ar zice şi cum ar mai râde! Îndeobşte râdea cu mare poftă. Avea o licenţă a zâmbetului (contaminant!) nemaiîntâlnită de mine nici înainte de a-l fi cunoscut pe el, nici după aceea, când, mai mult dezîmprietenindu-mă de viitorii mei amici, rămâneam cu un gust amar.

Mi-a dibuit ca nimeni altul străduinţa mea de a ajunge scriitor, mi-a ghicit aplecarea spre lene şi vanităţi ieftine, nu s-a sfiit a-mi sugera posibilele eşecuri ce mă pot pândi, dar nu m-a sfătuit în niciun fel. Cred că era surprins de curiozitatea cu care eu chiar doream să pătrund ceea ce cu greutate puteam şi înţelege, iar el, nu în puţine rânduri, îmi „detalia" lacunele. Iar data viitoare mă „verifica". Îl simţeam încântat de măruntele mele progrese. Şi cred că nu-i deloc târziu să-i mulţumesc!

* * *

Un gând ce adeseori nu mi-a dat pace: cum s-a împrietenit Jean Bălin cu propriu-i „capăt de cale"? Cu durerea lui, care eluda la modul înalt suferinţa? Şi ce-i punea în loc? (ne vom răspunde, negreşit, fiecare, în particular!) – De ce? Mă simt neputincios în a releva o revelaţie (în fapt, vechea şi chinuitoarea întrebare „de ce?!?") proprie fiecărei fiinţe muritoare cu tot cortegiul de „subalterne" şi nedumeriri lăsate pe seama răspunsurilor livrate simpluţ: - De aia!

Căci, nu-i aşa, fără de-ce-ul acela torturant n-ai cum trăi iluzia finală la care cu toţii trudim pentru a ni se întemeia un cu totul alt început imposibil de atins în segmentul de timp hărăzit nouă în vieţuirea terestră. Pentru a nu fi suspectat de „prelucrarea" şi, eventual, ducerea în „generalizări" a unor înţelesuri adâncite, lipsite de acoperire, cer îngăduinţa de a solicita, la rându-mi, reazemul unor scriitori cu o cultură mult mai temeinică decât a mea, măcinaţi ei înşişi de existenţa morilor de vânt. Şi a morăriţei – o putem porecli Moarte. Să urmărim un dialog purtat de Adrian Ţineghe cu un alt gânditor al spaţiului nostru, Vasile Latiş. Textul este preluat din cartea ***Exerciţiu spiritual cu Vasile Grigore Latiş***, tipărită la Editura Scriptorium, Baia Mare, 2008, iar în pasajul pe care dumneavoastră îl veţi asculta şi citi este vizat şi profesorul cu adevărat doctor, Jean Bălin. Aşadar, câteva referiri la strania şi fidela noastră morăriţă, moartea:

Adrian Ţineghe: Marii creatori, constat că-şi asumă moartea.

Vasile Grigore Latiş: Eu nu văd un creator în lumea asta, indiferent ce creator, chiar dacă el ar fi un bijutier uluitor sau nu ştiu cine, care ar putea face miracole în privinţa asta. Cum există pe lumea aceasta un creator, nu văd, fără vocaţia morţii? Poate că există, accept, dar nu-l pricep eu, este peste mintea şi organele mele. Primul simţ, puternic, trebuie să fie vocaţia şi simţul morţii, fără de acestea nu-l văd.

A.Ţ.: Deci marii creatori îşi asumă moartea.

V.G.L.: Sigur!

A.Ţ.: Dar moartea nu poate fi o pasiune, doar tema morţii. E o problemă pe care în mod firesc trebuie să ne-o punem ca oameni. Şi este o dominantă în opera marilor creatori, iar necreatorii, precum aţi amintit, n-ar trebui să-i învinovăţească pentru asta.

V.G.L.: Dimpotrivă, într-un fel sunt ei pedepsiţi că n-o au. Şi anume frica teribilă, paralizantă de moarte, care merge uneori până la sinucidere, nu suporţi această spaimă şi frică. Sau se-ascunde de ea, pe unde n-ai unde te-ascunde de ea. Nu? Pentru că pe ea trebuie s-o petreci, şi-avem noi ***Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte***, basm unic în Europa. Or aci, să nu ne oprim o clipă, măcar popular: *„Zis-o mama că m-a scoate/De la rele de la toate/De la două nu mă poate/De la mândră de la moarte"*. Or, ştiţi că la un moment dat s-a pus problema că poporul român nu are vocaţia morţii. Ba da! Pentru că are mari creaţii şi bocete în lume. Nu se poate crea nimic fără simţul existenţial. Or simţul existenţial se poate obţine doar printr-o deschidere sau vocaţie către moarte. Altfel nu văd cum, dacă măsurăm după ceea ce este un individ, un om. Eroul nu este într-un fel iubit de noi tocmai pentru că el şi-n cădere se-ntoarce înainte de a cădea la mama, înainte ca vremea să iasă? Nu este el cel care prin moarte a şi întemeiat fiinţa? Cine poate fi mai sus ca el?

A.Ţ.: El este un model exemplar pentru umanitate prin faptul că-şi asumă moartea.

V.G.L.: Îşi asumă moartea (...)

A.Ţ.: Pentru psihologie, abordarea problemei morţii apare ca un simptom al unei dereglări psihice.

V.G.L.: Da, sigur că apare! E un complex psihic, fie iminent, fie care deja s-a petrecut. Când au încercat s-o explice prin libidou au greşit. Pe urmă a venit Jung, cu marile arhetipuri din om. Păi staţi o clipă! Sigur că într-un fel omul este precar şi bolnav, orice om în lumea asta, dar nu-i crea, te rog, aceste dependenţe, nu-i lua durerea, lasă-i-o întreagă! Nu-i lua măreţia!

Îmi aduc aminte de Ion Bălin, a murit săracu', la cincizeci de ani. Şi mi-a spus: *„Aşa mă tem, Vasile, de moarte!"* Eram prieteni şi ne simţeam dincolo, era o minte uluitoare. Şi i-am spus: Fii fără teamă! Şi curaj! Ne-am înţeles deplin, mulţi ani.

Tocmai unde avem măreţie, acolo cădem noi. O dată ni s-a dat o primejdie, fugim de ea! Să o privim în faţă, asta este!

* * *

În textul mai înainte citat dumneavoastră aţi remarcat, pe lângă atâtea, şi cuvântul **bocet**.

Îl smulgem din context şi daţi-mi voie să vă alcătuiesc o imagine trăită de mine în cimitirul Bellu, la înhumarea lui Bălin. Mama prietenului nostru, sosită din Călineşti împreună cu rude şi prieteni adevăraţi, a început să-l cânte moţeşte precum în vechimea de mai ieri. Un bocet cu ecouri de priceasnă, dragilor, rupt din sufletul ei la despărţirea de fiu. Mintenaş, de alături (erau în aceeaşi Capelă încă doi răposaţi) a apărut un matahală de popă, garantat regăţean, cu o mustrare grea: *„Mai încet, nu vedeţi că lumea îndurerată e deranjată şi eu nu pot să-mi desăvârşesc canonul?". „D-api de ce nu pot eu să-mi cânt copilu'?"*

Ce să i se fi răspuns?!? Cei prezenţi au rămas cu noduri în grumaji şi s-au gândit cu tristeţe la Dumnezeu ştie ce.

* * *

Leg acest episod de o altă amintire dulce-amară: îl însoţeam la Moisei de Sfânta Marie Mare unde, pe lângă impresionantele Procesiuni („Prosesiile" – în limbajul nordic) alcătuite din dragii noştri coconi-îngeri care-ţi reînvie Credinţa în neprihănita Fecioară, credincioşii se şi mărturisesc, o spovedanie pentru curăţirea păcatelor lumeşti. Cum a făcut-o şi profesorul nostru pe Dealul Moiseiului la un preot „de serviciu".

A intrat într-o „cabină" improvizată, un fel de gheretă construită din scânduri de brad, scânduri nu foarte lipite una de cealaltă...

În toiul mărturisirii Bălin a observat că popa căruia îi răspundea cu smerenie la întrebările puse, la un moment dat şi-a întors capul şi a privit prin crăpăturile scândurilor, adresându-i-se apoi lui Jean: *„mai repede, vă rog, că soseşte Episcopul..."*.

„Da, părinte, îi răspunde Bălin, *este mai importantă Preasfinţia Sa decât sufletul meu?..."*

Epilogul aproape că pică în derizoriu ca orice „Operă deschisă"... Mai cu seamă că, ulterior celor evocate, fapte reale relatate mie de Bălin la un pahar de afinată, după Prosesii... Ţin minte că a întors pe mai multe feţe „Opera aperta", eu neuitând să mă laud că sunt posesorul traducerii din latina medievală, tălmăcitor profesorul de limbi clasice Ion Georgeanu – referire la Manuscrisul lui Adso din ***Numele trandafirului***. Eram atât de fericit încât Umberto Eco mi se părea un zeu, iar Jean un ambasador din Olimp!

* * *

Altă dată: la Bucureşti, Piaţa Romană 1, la Coloane. I-am dus câteva borcane de ciuperci de acasă. Tare s-a bucurat. Au venit apoi nişte persoane deosebit de curtenitoare. M-a mirat anturajul – un fel de „ţivili" cu priviri piezişe, dar veseli; ei nu înţelegeau bine privilegiul acordat lui Gavrilă, singurul care nu dansa pe muzica „Phoenix". Le-a spus răspicat: Gavrilă doar priveşte... el este scriitor din Maramureş. Ecourile acelor hohote încă îmi mai stăruie în urechi. Se poate într-adevăr conchide: la Bucureşti şi păsările fac larmă!

De larmă întinsă a avut parte şi revoluţia noastră decembristă: Fantome în toată firea/numai că purtau gheare greu de imaginat/mi-au născocit în sfârşit//uşi ferestre/acoperământuri cum nici nu visam./Copiilor noştri le-am născut o mamă//cât o groapă comună/cu mult mai scurtă decât biografia/unui măcelar. Nepoţilor lor/le-am urnit pragurile cu chibzuinţă/aproape de neînţeles. Apoi au sosit/o sumedenie de bărbaţi cu felurite femei//s-au zbătut au intrat şi-au dat bineţe/au vorbit de-ale lor/s-au apucat de scosul cuielor/cu atâta lipsă de zgomote de gândeai/că iarăşi puse la loc trebuiau/să crească//mi-au mâncat singurătatea/peteciţi de citate şi puţind/a rămăşiţe de vorbe nespălate//au dat o raită în kitsch i-am auzit/cântând. Pe când să se îndure/de ziuă în ambiguitate//au apărut alţii şi alţii/vă rog să continuaţi.../Eu mă reîntorc//sub pat la profesorul Bălin/să ascultăm revoluţia/din Piaţa Romană//unde o doamnă între două pământuri/scutură de zor cuvintele/în bătaia gloanţelor.

Am scris aceste versuri când Ion mai era în viaţă şi putea fi zărit îmbrăcat în „stofă", cum îşi amintea Nichita că l-a văzut pe Eminescu prin ochii lui Arghezi. Vii rămânea-vor în memoria noastră şi a acelora ce vor urma! Un Post-scriptum nu poate fi omis: *„Dacă aş mai putea trăi altfel, mi-aş dori să am parte de viaţa lui Vasile Latiş"* – mărturisea Bălin (sunt scrise acestea!) Ce spui, morăriţo?!?

Valea Sângerelului, Maramureş, 5-6 august 2013
(omagiu lui Jean Bălin – şapte ani de la trecerea în eternitate)

Teo MOLDOVAN

Regret tardiv

Pe calea mântuirii am pornit
Şi m-am întors Doamne la tine
Cu sufletul căzut şi răvăşit
Pe inima scăldată de suspine,

Din abisuri spre lumină am venit
Prin purgatoriu şi atâtea rele,
Să zbor iarăşi pară spre zenit
Dând speranţă devenirii mele...

Printre stele Tată să mă rog,
Alt omagiu sacru de la mine
De-i spre soare faţa nu-mi arog,
Să obţin pe loc iertarea de la tine

De fericire plâng şi mă aplec,
Printre asteroizi şi constelaţii
De la tine Doamne nu mai plec
Să te blamez aşa cum o fac alţii...

Pe spirala timpului pornim
Printre galaxii şi nori de stele
Simplu ca dublura unui anonim
Voi studia mixajul dintre ele

O stea dispare şi alta răsare.
E-atâta vastitate-n Univers,
Pe valuri de credinţă vine oare
Învingătorul morţii pe revers?

Damnatul

S-a spart în lobul meu visarea
Şi tot ce-a fost duios s-a spus,
De mi-a rămas în cap mirarea
În fald de lacrimi disperarea
Fascii de lapsuri ce s-au dus.

Şi-n timp s-a instalat uitarea
Pe rând fantasmele s-au stins,
Cuprinsă-n viduri e stupoarea
În trena ei moare splendoarea
Când anii peste mine-au nins.

Adio...

Lacrima amurgului va sta,
Peste cupole, cripte funerare,
Mai multe irizaţii vor sista
A zilei fulminante felinare

Hai, iubito, nu mai aştepta,
Nu se vede-n noapte cimitirul,
Eşti tristă şi mereu vei insista
La capul meu să-ţi laşi delirul,

Valuri de crepuscule s-au dus
De nu ştiu ce să-ţi ofer vestală,
Când prin mine visele-au apus
Îţi dedic în dar ce mă răscoală

Lasă vorba, nu mai protesta,
Sunt un zombi rece pentru tine,
Zboară înapoi spre lumea ta
Şi te implor, rănit, uită de mine

Adună-te cu lumea de apoi
Să-ţi râdă bucuria în priviri
Valsează şi iubeşte înapoi
Dând speranţă noii fericiri,

Nicio lacrimă să nu mai curgă
Niciun suspin pe faţa ta
Mărită-te, fierbinte-mi este ruga
Şi eu din cer sigur te voi ierta...

Poezii din volumul ***Obsesii lirice***

Marian HOTCA

Definiţia visului

Florile gândului le-am udat cu psalmii lui David
şi au înflorit veşnic în trupul soarelui
ce se izbeşte de imensitatea văzduhului.
De atunci am văzut cerul cum lăcrima
pe faţa sacră a melancoliei...
şi tot ce-am cules din bogăţia naturii,
azi am făcut iubire de stele.
Apoi am săpat cu unghiile de crom
în ţărâna pietroasă,
de unde am scos visele dulci
şi le-am înşirat pe bolta cerească...
Iar când mă apucă plictiseala îmi cresc aripi de dor
şi-mi iau zborul înspre văzduh
de unde îmi aleg vise perfecte
şi uit să mai trăiesc.

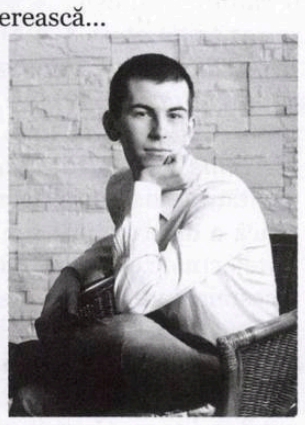

Mitologie urbană

Ecourile clipelor estivale,
înveninate de actualitatea umedă
şi hipnotizate de mitologia urbană,
se izbesc de frunze naive,
înălţând până la ceruri
parodia sentimentului.

Experienţa aproape nulă a poveştilor
autumnale creează prima iubire
în psihologia existenţială a spiritului
meu ce absoarbe însetat
ca un burete deşertic:
eternul mit al lui Narcis.

Apoi din hazardul elementelor primare
ce zac nestingherite în mine
se nasc triburi nomade de vise
ce dansează lângă focul toxic
al manipulării colectivităţii umane.

Îmi bag mâna, brusc, în furtuna tehnologiei şi
dezordinii totale, şi, ca un Dumnezeu dornic
de farse, aproape spirituale
opresc lumina adolescentină
a oraşului şi trimit oamenii încercănaţi, obosiţi şi plictisiţi
să se culce-n calde aşternuturi pe Patul lui Procust
spunându-le: Somn uşor!

Sobrietate cosmică

Azi spiritul meu sobru a apus
în cealaltă parte a cosmosului infinit;
s-a transformat în lungi radiaţii multicolore
şi în miliarde de stele moarte ce-şi elimină
energia cosmică.

Azi spiritul meu sobru a ascultat pentru
prima dată cântecul dulce al lunii tremurânde.
Era un cântec tainic ce chema
spiritele libere să se avânte
în cosmosul infinit.

Azi spiritul meu sobru s-a avântat departe
în cosmice zări şi lungi depărtări
şi s-a înfrăţit cu sufletul norilor
ce eliberau tacit pe codrii de smarald
lacrimile cerului întristat.

Azi parcă sunt în acelaşi timp
şi stea şi lună şi cer şi pământ
şi cântec de lună şi ploaie de stele
azi sunt mai luminos şi mai întunecat
deşi sunt aici, dar mă simt şi acolo.

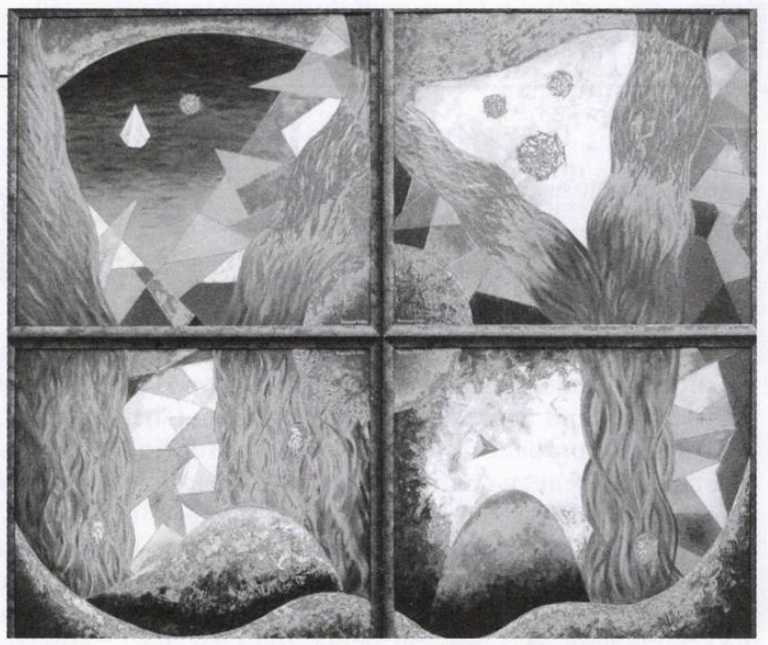

Rozsnay Valentin, *Hamei şi jazz cu pietre*

Ioan HADA

privind înapoi cu mânie

motto:
fără libertate
nici pâinea nu e pâine
federico garcia lorca

1
oamenii deveniseră
ca nişte soldaţi
pe-o tablă
de şah
mutaţi
de-o mână
nevăzută
dinspre un război
cât se poate
de rece
spre ultimul
ce-ar fi fost
incandescent
pentru toţi.
conducătorii vorbeau
o limbă de lemn
şi încercau
să pună şi-n gura
cailor neîmblânziţi
zăbale de lemn.
gândurile...
gândurile deveniseră
un lung şir
de numere iraţionale
până când şi
capetele
ce le purtau
numere iraţionale
mai tari decât
dogmele învăţate.
locuinţele
sub formă
de blocuri
căpătaseră numere
şi erau
mai uniforme
decât aspectul
oamenilor
ce le-au gândit
şi chiar mai uniforme
decât uniformele.
străzile
la rândul lor au început
să fie numerotate
şi înseriate metodic
precum armele
şi mai ales trebuiau
să fie neapărat
total paralele
cu libertatea
ca nici prin geometria
neeuclidiană
să nu se poată
întâlni oamenii
ce se târau pe ele
mânaţi spre fericirea
ce le-a adus nefericire
la toţi.

ce-i mai trist
e faptul
că toate acestea
s-au întâmplat
în numele dreptăţii
egalităţii
fraternităţii
şi mai ales în numele
libertăţii omului
de-a încerca
să fie mai om

2
cetăţenii
acestei ţări
înainte de '89
nu locuiau
în case
ci-n nişte ciudate
numere
care pe lângă faptul
că-i găzduiau
îi hrăneau cu iluzia
dreptăţii
egalităţii
fraternităţii.
în plus îi judecau
şi condamnau
la un fel de
pat al lui procust
ce controla
permanent
să nu crească
sau să scadă
cantitatea nimicului
la care erau
reduşi

3
înainte de '89
cetăţenii
acestei ţări
nu locuiau în case
ci-ntr-un fel
de numere.
nişte ciudate paturi
ale lui procust
ce-aveau menirea
să lungească
sau să scurteze
lungimea nimicului
la care erau
reduşi

- dedicată tatălui meu
adormit întru hristos
pe 6 august 1993

vara-n
cimitir
ierburile
foşnind mâhnit
năpădesc
mormintele
celor dragi
şi
ca nişte răni
ale sângelui
inima o sfâşie

Dumitru MICU

IOANICHIE OLTEANU DEBUT EDITORIAL POSTUM

Bitay Zoltán, *Peisaj IV*

Extrema dificultate (practic, imposibilitatea) de a urmări producţia editorială din întreaga ţară (ca pe vremuri, când apărea periodicul intitulat „Cărţi noi") face ca probabil nimeni să nu se poată ţine constant la curent cu apariţiile din domeniul său de preocupări, nici măcar cu acelea ce l-ar interesa în chip special. În ce mă priveşte, de când l-am cunoscut, în 1945, pe Ioanichie Olteanu, redactor la recent întemeiatul cotidian „Tribuna nouă", unde îşi plasa, din când în când, câte un poem, în marginea din stânga a paginii a doua, acoperită în rest de ştiri interne diverse şi de reclame, speram să-i văd cândva strânse la un loc toate poeziile. Speranţa îmi era întreţinută de el însuşi, care îmi spunea că avea sub tipar un volum, ***Ceasul plantelor amare***. Acesta se lăsa însă aşteptat. În schimb, „Revista Fundaţiilor Regale" anunţa, în 1947, ca sigură apariţia lui, sub un alt titlu, ***Turnul***, în seria cărţilor de debut premiate la obişnuitul concurs anual în vederea editării. Abolită fiind monarhia, odată cu ea au dispărut, desigur, şi toate instituţiile dependente. Consecutiv, Ioanichie Olteanu nu numai că s-a resemnat să nu mai încerce a-şi valorifica editorial versurile incompatibile cu noua orientare literară, riguros dirijată oficial, dar şi-a schimbat radical felul de a poetiza; şi-a însuşit, ca toţi scriitorii care voiau să mai publice, stilul colectiv impersonal care, de la sine înţeles, nu-l prindea. Realizând, se vede, situaţia, căci era excepţional de lucid, a adoptat, în cele din urmă, soluţia extremă, aceea de a nu mai scrie poezie originală de niciun fel. S-a consacrat în exclusivitate traducerilor. După această reprofilare, nici gând (probabil) să-şi recupereze editorial opera de tinereţe (superlativ apreciată de cunoscători): nici înainte de resurecţia decembristă - deşi ar fi putut s-o facă, fiind redactor-şef la reviste, director de editură -, nici după aceea. Poet de întâia mărime din „generaţia războiului" şi, după Ştefan Augustin Doinaş, „*un postmodern avant la lettre*", Ioanichie Olteanu a ajuns a fi total ignorat, ca autor original, în a doua jumătate a secolului al XX-lea şi la începutul celui în curs, de mai toată lumea literară (inclusiv de acei ce ar fi normal să şi-l revendice drept precursor) şi cu atât mai mult de către cvasiunanimitatea celor dependenţi profesional de această lume. Se bucură de renume doar ca tălmăcitor. Dacă se bucură...

S-ar putea oare ca, din racla volumului editat, anul trecut, fără ca eu s-o fi aflat atunci, să resuscite poetul original, ca Pasărea Phoenix? Acest volum a apărut la Cluj, în Editura Eikon, sub titlul ***Turnul şi alte poeme***, ediţie îngrijită şi prefaţată de Ioan Milea, prevăzută cu tablou cronologic, note, bibliografie şi repere critice, conţinând pe deasupra, în final, evocări, în versuri şi proză, de Ion Horea, văr primar al lui Ioanichie, beneficiar al unei revelatoare scrisori adresate lui de către acesta.

Elegantă la modul sobru, cartea reuneşte toate poeziile pe care întocmitorul le-a putut găsi în periodice. Cea mai veche, însă nu prima publicată, ***Poem***, a apărut în 1941, în revista braşoveană „Claviaturi"; următoarele vreo zece, datate 1942-1944, în „Universul literar", „Vremea", „Naţiunea română", „Viaţa universitară", „Preocupări universitare". Câteva dintre ele aveau să fie reproduse în „Tribuna nouă" (1946). Din 1945, Ioanichie Olteanu mai semnează în „Revista Cercului Literar", „România viitoare", „Lumea", „Lupta Ardealului", „Contemporanul", „Almanahul literar" din Cluj, „Viaţa Românească", „Luceafărul".

În una din nu tocmai primele bucăţi publicate, viitorul autor de balade ciudate se autoclasa „*tânăr poet ardelean*", în sens probabil doar regional (în intenţie), nu şi tipologic, însă în câteva din versurile sale juvenile percepem reale afinităţi de tonalitate şi identificăm elemente figurative specifice liricii ardelene tradiţionaliste din anii treizeci şi din timpul celui de Al Doilea Război Mondial (C. Miu-Lerca, Aurel Marin, Ion Moldovanu, Teofil Bugnariu, Lucian Valea, Ovid Caledoniu): cadenţare languroasă, afectivitate manifestă, de mod romantic minor, gingăşie dulceagă, stilizări facil calofile, duioşie factice: „*Prezenţa ta de abur e dulce, când te plimb/în circuitul mistic de spirit pur de brume/şi-ţi scriu aci din frunze în jurul frunţii nimb/întârziat în toamnă şi depărtat de lume*". Vectorul constant al expresivităţii e însă unul tocmai opus: o poetică a discreditării sentimentalităţii, a intelectualizării emoţiei. Instrumentele acesteia sunt imaginea-şoc, formularea percutantă, adesea antifrastică, lexicul neologistic, golit, în orice caz, de seve. Poetul îşi interzice perseverent sinceritatea inocentă, neprelucrată artistic. Pozează în asentimental, uneori în cinic, adoptă termeni abstracţi, improprii efuziunilor, gângurelilor intimiste, termeni caracteristici limbajului uzual urban, rece, prozaic, strict denotativ. Persiflează stilul „înalt", distins, feciorelnic, falsele elevaţii, sublimităţile banalizate, persiflează totul şi se autopersiflează.

Adoptate de timpuriu, persiflarea şi autopersiflarea rămân o procedare caracteristică a poeziei de maturitate a lui Olteanu. Autodeplângerea pare, în ***Balada insucceselor***, mai curând o autoridiculizare, un mod de a face haz de necaz: „*În nicio branşă nu-mi iese cu spor,/nici în poezie şi nici în amor;/ca poet, sute şi mii mă hulesc,/iar cei ce mă laudă cu atât se mulţumesc./Şi dragostea... Fugii de un îngeraş ce cu dor mă dorea/şi dădui peste o vicleană şi rea*". Cei de seama lui au ajuns oameni cu rost, în timp ce el, poetul, continuă să întruchipeze doar o speranţă: „*fiecare îşi are propriul său oscior,/numai eu am rămas un tânăr de viitor*". În acest poem, detaşarea de sine, desentimentalizarea se realizează prin supralicitarea ei, prin exacerbarea autoironică a lamentaţiei.

În aspectul limbajului, versurile lui Ioanichie sunt, de la început, punctate de vocabule rarisime până atunci din poezia „de sentiment", dacă nu din toată poezia românească, frecvente însă în poemele tinerilor, ale lui Geo Dumitrescu, de exemplu: „*luciditate*", „*virilă*", „*interioară*", „*polenuri*", „*atomi*", „*valută*", „*studiază*". Rare, imaginile plasticizante sunt, aproape toate, dinamice în chip graţios, fără nicio tentă lânced elegiacă, precum la alţi poeţi ardeleni din epocă, dăruite cu o suplеţe zburdalnică: „*stelele făceau pe coală tumbe*", „*Hai, descinde suplă din caleaşca lunii*", „*pe dealuri, luna cea subţire/caţără pripoanele pe brânci*", „*luna (...) se strecura prin creneluri ca o capră sălbatecă*".

Cât priveşte spaţiul imaginarului, acesta uneşte urbanul cu ruralul, nu fără a acorda, adesea, preponderenţă unuia sau altuia dintre aceste componente, însă niciunde priveliştile de univers rural nu sunt de speţă sămănătoristă. Oricât de rurală ar fi, în unele poezii, figuraţia, acestea se distanţează de sămănătorism, fie prin infiltrări şi de peisagistică urbană („*crăpăturile asfaltului din trotuare*", „*copaci cu praf şi benzină*", „*fumul de uzină*", „*antene*"), fie prin intruzia în idilic a grotescului, oarecum ca la Fundoianu („*Plantele cresc aicea în somnul greu de vite -/le simţi de la distanţă, se-ntorc, dacă te-ntorci/şi muşchiul şi bureţii pe trunchiuri prăvălite/în liniştea păzită de turmele de porci*"), fie mai ales prin dizolvarea peisajului obiectiv într-o atmosferă interiorizantă de nuanţă simbolistă: „*Nu peste mult îmi voi afişa orgoliul pe asfalturile ude ale oraşului (...)/Acolo sunt femei cu mult mai frumoase,/cu gleznele ţipând fumuriu/în crepuscule întâmplător amăgite de parcuri./Şi nu-mi va fi prea greu să te uit/oscilând între biblioteci şi baruri./Totuşi, tu să vii câteodată/când rătăcesc singur pe trotuare,/ca o boare vânătă să-mi mângâi obrajii/amintindu-mi de noaptea aceasta*".

Recurenţa figuraţiei rurale învederează nedesparţirea sufletească a lui Ioanichie Olteanu de satul natal, toată viaţa (şi nici după moarte, căci a ţinut să fie înmormântat acolo, în Vaidei), permanenta sincronizare a sensibilităţii sale cu „*sufletul satului*". Edificatoare în sensul acesta sunt tocmai parodierile poeziei de inspiraţie programatic rurală, de idealizare convenţională a vieţii la ţară. Ioanichie Olteanu elogiază satul românesc în felul lui Lucian Blaga, respingând sămănătorismul, şi, mai direct, în felul lui Călinescu din ***Georgicon***, unde, în tonul de parodie afabilă, zvâcneşte un robust sentiment al teluricului. Nu întâmplător, poate, dintre toate numeroasele sale tălmăciri, cea care a stârnit mai mult entuziasm în critică e cea din Esenin. Tălmăcitorul se va fi regăsit în „*ultimul poet al satului*" mai profund decât în oricare altul (***Ceaslovul satelor***, 1981). Ioanichie Olteanu a reabilitat lirismul de inspiraţie rurală prin curăţirea acestuia de sămănătorism. A substituit ruralismului contrafăcut, stângaci ideologizat, o poezie a satului autentică. Simulând detaşarea ironică, el comunică, în ***Vacanţă***, o reală vibraţie, declanşată de idilicul rural: „*Ce bine e să stai la ţară/într-un sat cu arbori şi vite,/să-ţi petreci vacanţa de vară/trăind zile senine şi liniştite*".

„*Sufletul satului*" exprimându-se plenar în folclor, nu se putea ca Ioanichie Olteanu să nu preia şi de acolo mijloace de expresie. A făcut-o cu excelent rezultat în poezia-reportaj ***Descântec la o moară de apă***, ce adaptează mimetic clişee ale oraţiei populare magice unei tematici de actualitate în 1948, fără a leza prea tare natura poeticului. Bucata debutează cu adresarea sfătoasă a unui meşter către sătenii veniţi să asiste la repararea unei mori: „*Cu băgare de seamă şi încet, mă rog frumos,/pe rând ca la moară şi nu faceţi glume,/nu bocăniţi cizmele pe jos/şi nu vă jeliţi, că nu-i pieire de lume -/aveţi, oameni buni, puţină răbdare/şi pe loc vă spune meşterul ce-o doare:/i-o fi plecat ibovnicul cu plutele la vale/ori e numai supărată de şale,/că nu-i în toate Târnavele dumisale*". „*Meşterul de Sibii*" vorbeşte, după aceea, în acelaşi stil, morii: „*- Hai, Dobrănică, scoală şi mână!/Învârte-ţi măselele, hodoroagă bătrână,/şi macină bine orzul şi grâul*". O altă piesă, ***Balada lui Corbea***, uneşte retorica de pluguşor cu cea baladescă, pentru a descrie un ospăţ cu sfârşit tragic: „*Ia-n desfaceţi, măi băieţi!/Căscaţi gura, nu tăceţi!/Avem burdufuri cu vin/cumpărat cu bani peşin/de la popa din Pelin,/în urcioare ţuică tare, fiartă bine la căldare,/excelentă la gustare/(...) Şi ospăţul ca să-nceapă,/daţi şi cofele cu ceapă/şi ulcelele de-o şchioapă (...)*".

Apogeul lirismului de climat rural patriarhal e atins, în ***Turnul***, prin poemul ***Bucolică***, o idilă *sui generis*, comparabilă cu aceea din citatul ***Georgicon*** călinescian, atât prin modalitatea insidioasă a poetizării, cât şi valoric: „*Nu-i departe vremea, unui departe/când coliba mea cea dintre vii,/înecată-n colburi vechi de moarte,/o voi renova din temelii./Trestii verzi şi papură din baltă/am s-aduc în spa-*→

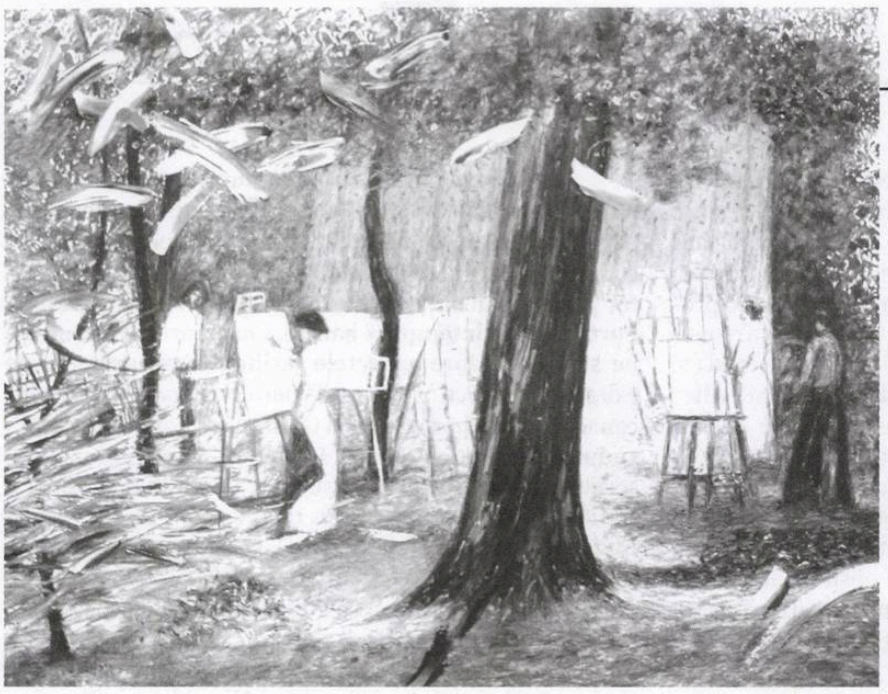

Ioan Anghel Negrean, *Colonia Pictorilor - Școala*

te pe furiş/şi, cârpind cu ele laolaltă,/voi dura un nou acoperiş./Am să rog pe mama să lipească/cu lut proaspăt zidul şi pe jos,/vreau de-acum nimic să nu lipsească/şi nimic să fie de prisos./Mamă dragă, curăţă şi geamul/şi aruncă-mi cărţile pe foc -/eu mă duc să tai cu brişca ramul/care-şi face prin perete loc".

Originalitatea absolută Ioanichie Olteanu a obţinut-o în aşa-zisele sale „*balade*", mai precis în acele piese poetice care, intitulate sau nu astfel, se apropie structural mai mult de numita specie, fără să-i aparţină, totuşi, nici ele, în sensul plenar al cuvântului. Baladescul a fost, cum se ştie, cultivat programatic în Cercul literar de la Sibiu, realizându-se în trei variante: primele două (Radu Stanca şi Ştefan Augustin Doinaş) convergente, în pofida marcantelor deosebiri, a treia (Ioanichie Olteanu) opusă ambelor în însuşi principiul constitutiv. Stanca proiectează scene de basm, de legendă şi de vis în timpuri medievale, actualizându-le teatral; Doinaş filigranează în individuaţiuni prototipurile lor veşnice; Olteanu îngroaşă materialitatea oripilantă a unor situaţii teribile, bizare enigmatice. Însuşirea primordială a spunerilor baladeşti din ***Turnul*** e cea proprie în general poeziei viabile a autorului acestui volum: calmul imperturbabil, impasibilitatea desăvârşită a oricărei relatări, oricât de răvăşitor i-ar fi conţinutul. „*Sinucigaşul*" din „*balada*" ce îi este consacrată pune chiar umor în confidenţă, un umor pătruns de maliţie: „*ah, prietenii mei, ce bine e, ce bine/că am scăpat de mutrele voastre inteligente*". Monologul său începe cu o... apologie a sinuciderii: „*Să te sinucizi iarna e o idee bună,/numai să fie noaptea pe lună,/când totul încremeneşte pe lume,/sub omături enorme şi brume*". Discordanţa, şi în alte poeme, între tonul liniştit al comunicării şi conţinuturile bizare ale acesteia provoacă un umor special, sinistru, lugubru, umorul negru ce include aşa-numitul de către nemţi „*Galgenhumor*". Semnalat la Ioanichie de Ov. S. Crohmălniceanu, acesta funcţionează mai intens tocmai în „*balade*".

Două dintre cele trei (aproape) balade propriu-zise sunt, în înţeles strict, mai curând antibalade. Baladescul prin excelenţă, cel popular, înfăţişează fapte măreţe sau oricum spectaculoase, eroi legendari, nicidecum crime obişnuite, acte demenţiale, catastrofe întâmplătoare. Eposul de fapt divers a fost integrat, la noi, poeziei autentice de Tudor Arghezi şi nu-i exclus ca ***Balada soţului înşelat*** şi ***Păţania teologului cu arborele*** să fi fost scrise sub impactul lecturii ***Florilor de mucigai***, în special a poeziilor „epice" de acolo: ***Ucigă-l toaca***, ***Pui de găi***, ***La popice***. Dar, bineînţeles, „*baladele*" lui Olteanu diferă de cele argheziene total, şi stilistic (în primul rând lexical), şi compoziţional, şi în conţinut. Asemănarea e de situare afectivă a naratorului faţă de cele narate. Ambii poeţi relatează şi descriu cu o perfectă detaşare. Dacă detaşarea disimulează, poate, o anume încântare, perceptibilă în „*timbrul*" naraţiei, aceasta e una „*impersonală*", estetă. Nimic nu trădează o emoţie naturală, nestilizată, nici la naratorul din ***Flori de mucigai***, nici la cel din ***Turnul***. „*Soţul înşelat*" descrie uciderea de către el însuşi a consoartei ca şi cum ar vorbi de un omor comis de cine ştie cine, cine ştie când: „*îi pusei mâinile groase-n grumaz -/muiere, perfidă muiere*". Isprava odată sfârşită, ucigaşul iese din casă, „*zâmbitor*": „*Acum voi lăsa-o pe patu-i culcată,/mai albă, mai albă ca varul/şi zâmbitor voi ieşi pe terasă,/unde m-aşteaptă notarul*". ***Păţania teologului cu arborele*** include un ce mult mai tulburător. O obsesie patologică, o demenţă mistică. Victor, teologul, umblă prin păduri vrând să „*vâneze*" a treia persoană a divinităţii, aşa cum, altădată, psalmistul arghezian „*cercase*" să-l doboare din cer pe Dumnezeu „*cu arcul*". Dumnezeul psalmistului era o abstracţie, o fantasmă; Sfântul Duh îi apare teologului ca... stejar. Victor e posedat de ideea fixă a răspunderii Paracletului. „*Lasă-mă*, – zice el prietenului ce încearcă să-l readucă la normalitate – *să-mi văd de drum,/Să rătăcesc prin văgăuni şi codri/pân'oi vâna pe cel mai crunt tâlhar,/pe cel mai mare latin dintre lotri,/pe duhul sfânt în formă de stejar*". Aşa ceva, vorba psalmistului arghezian, „*nu se poate*". Virtualul vânător se preschimbă în vânat. „*Fiara*" ascunsă în stejarul divin îl înhaţă pe teolog, ca în ***Biblie*** pe Absalom.

Umorul negru funcţionează cu maximă eficacitate artistică în ***Balada înecaţilor***, unde tragicul se declară prin autonegaţie, prin absorbţie de comic. Decesul în mare a şapte călători e prezentat de unul dintre ei ca o păţanie hazlie. Înainte însă de reconstituirea acelui moment, respectivul evocă existenţa lor precedentă şi o face pe un ton de badinerie. Înecaţii au fost cândva „*oameni de treabă*", care „*au iubit şi au filosofat*", s-au bucurat de viaţă şi s-au gândit la moarte, cu frică, însă „*nu de moarte se temeau, ci de veşnicia ei*". Aruncaţi peste bord, ei au despicat valurile, cu disperare, dar după consumarea „*accidentului*", s-au obişnuit cu starea de nonexistenţă: „*când ne-am revenit, ne descompuneam lent,/câteva celule le împrumutasem ca hrană/la vecini: nişte peşti luminoşi şi o actinie bălană*". Dezintegrarea fizică e nu numai acceptată, dar trăită euforic („*mare fericire*"): „*nu ştiu de ce (cel puţin mie) nu-mi pare deloc straniu/că mi-a pătruns apă în craniu/şi că mi se zăreşte prin carnea străvezie un femur/extrem de alb şi de pur*". A dispărea în materia neorganizată, în elemente înseamnă pentru înecaţi a „*o duce bine*": „*Aici putrezim în tăcere/cu peştii morţi, cu algele ce nu mai au putere/să se înalţe către cer,/să vâneze vreo corabie sau barem vreun corăbier*". Temeiul acestei mulţumiri e credinţa că, odată şi odată, într-o „*noapte mai supremă decât toate nopţile supreme*", înecaţii vor auzi trâmbiţele învierii: „*când trâmbiţele cereşti au să ne cheme,/atunci ne-am aduna atomii împrăştiaţi în mare/trăind clipe de grea frământare/şi ne vom ridica, balansându-ne lin/să spargem suprafaţa tărâmului marin./Vom ieşi goi pe valuri/şi vom pluti halucinaţi pe maluri*".

Din 1948 (ca de altfel şi înainte, incidental), Ioanichie Olteanu versifică pe teme date, rimează lozinci, ca toţi ceilalţi producători de versuri publicabile, diferenţiindu-se, totuşi, în câte o compunere mai puţin înglodată în platitudini, de liota poetaştrilor bucuroşi să scrie orice şi oricum se cerea. Citatul ***Descântec la o moară de apă*** stă artistic alături de cele mai rezistente „*balade*". Nelipsită de carate estetice este didactica din ***Floarea soarelui***, unde respectiva plantă simbolizează unitatea între ideal şi real. Ea „*îşi întoarce faţa mereu după soare,/dar nu se mişcă din pământ*".

Revitalizând, după cum se vede, într-un fel propriu specii căzute în desuetudine (balada, fabula, descântecul, reportajul), reabilitând ruralul prin dinamitarea sămănătorismului, integrând lirismului, cu mijloace personale, fabulaţia, ironia, umorul (inclusiv umorul negru), parodia, falsa naivitate, Ioanichie Olteanu a introdus în literatura română un nou tip de poezie – sau cel puţin a nuanţat surprinzător unul, existent subsidiar în creaţia lui Macedonski, Minulescu, Arghezi, Adrian Maniu, Perpessicius, D. Stelaru, Geo Dumitrescu. Pentru a fi complet, orice tablou al poeziei româneşti trebuie să includă negreşit şi contribuţia autorului ***Baladei înecaţilor*** la „creşterea" ei.

Săluc HORVAT

CLUJUL LITERAR ÎN EVOCĂRI ŞI AMINTIRI

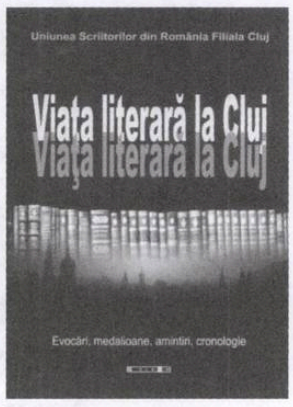

Viaţa literară la Cluj, volum apărut sub acest titlu, editat de Filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, alcătuit de Irina Petraş, preşedinta filialei, se înscrie între cărţile de un real interes pentru cunoaşterea vieţii literare şi a scriitorilor care îşi leagă numele de acest important centru cultural şi literar al României. Carte în paginile căreia descoperim cele mai frumoase, mai interesante şi mai oneste fapte şi gânduri, amintiri ce conturează spaţiul unui topos cultural şi spiritual generos.

Este un volum colectiv, cuprinzând ***evocări, medalioane, amintiri*** semnate de membrii Filialei clujene şi nu numai.

Volumul se deschide cu un ***Remember transilvan*** semnat de Mircea Muthu, o „*introducere în spaţiul şi spiritual transilvan*", cu oamenii său de excepţie: Coşbuc, Rebreanu, Slavici, Goga, Agârbiceanu ş.a. Continuă cu articolul ***Clujul literar interbelic***, semnat de regretatul Petru Poantă, în care sunt evocate momente din viaţa literară de după 1918, dominată de un număr important de personalităţi, precum Lucian Blaga, Sextil Puşcariu, Gh. Bogdan-Duică, O. Goga, I. Agârbiceanu. Un rol important l-au jucat revistele „Gândirea" şi în special „Gând românesc", cea mai reprezentativă revistă a Clujului interbelic în jurul căreia s-au adunat scriitori din întreaga ţară.

Condusă de Ion Chinezu, revista creează la Cluj un climat de efervescenţă spirituală. „*Mai mult decât o ideologie literară, ea construieşte o imagine a Ardealului creator de expresie mitizată a acestuia*". Clujul interbelic a înregistrat multe alte fapte de cultură, precum cele legate de viaţa universitară, din domeniul lingvistic şi ştiinţific. Chiar dacă mai modeste ca importanţă, revistele apărute în spaţiul transilvan au dat contur vieţii literare româneşti.

Poetul şi dramaturgul Valeriu Anania prezintă momente din timpul studenţiei sale, dar şi aspecte din viaţa literară clujeană. Nicolae Balotă evocă personalitatea poetului, filozofului şi profesorului Lucian Blaga, cu trimiteri mai ales la perioada critică de după 1945 a celor doi mari cărturari, realizând un interesant portret al „*marelui anonim*". În evocare se regăsesc date importante din viaţa poetului.

Profesorul Ion Vlad descrie momentul apariţiei la Cluj a revistei „Almanahul literar" a Uniunii Scriitorilor din RPR, Filiala Cluj: „*A fost odată în Cluj o zi în care apărea «Almanahul literar» (...) Suntem în decembrie 1949, iar primul număr al acestui periodic cu apariţie lunară venea să reia o istorie începută şi fragmentată din motive mai mult sau mai puţin amabile, după «Gând românesc» şi după «Societatea de mâine», perioade strălucite, îngrijite cu pasiune şi ardoare de intelectuali precum Ion Chinezu şi Ion Clopoţel*".

Pentru început revista a fost condusă de Miron Radu Paraschivescu, apoi de Geo Dumitrescu. După 1954 va primi numele de „Steaua", redactor-şef fiind A.E. Baconsky, cel care va da revistei o nouă deschidere prin readucerea în paginile sale a unor nume puse la index, inclusiv cel al lui Lucian Blaga.

Ilie Rad publică un consistent „*dialog*" cu poetul Ion Brad, din care se desprind o multitudine de aspecte legate de biografia poetului, dar şi privind viaţa literară, Ion Brad aflându-se între întemeietorii „Almanahului literar", mereu prezent în viaţa literară a Clujului.

Atmosfera din redacţia revistelor clujene este surprinsă în consemnările lui Mircea Tomuş (***În redacţia revistei „Steaua"***) şi de Constantin Cubleşan: ***Primul an la „Tribuna"***.

(*Continuare în pagina 22*)

Kovács Bertalan, *Turnuri*

Ana OLOS

NOBEL 2013. DE CE ALICE MUNRO?

La anunţarea acordării Premiului Nobel unei scriitoare canadiene de limbă engleză, la optzeci şi doi de ani (dar să nu uităm că recent dispăruta Doris Lessing îl primise la optzeci şi opt, în 2007!), prietenul G. C. îmi scria: *„Cred că e o bucurie pentru canadianiştii din întreaga lume şi o satisfacţie şi pentru cei din Baia Mare, printre care te numeri. Am înţeles însă că nu e tradusă în româneşte decât printr-un volum apărut la Editura Litera, cu ceva vreme în urmă"*. Şi se întreba retoric: *„Cum de am fost prinşi pe picior greşit sau cei care decid acordarea Nobelului literar o cam iau razna pe meridianele lumii?"* Dar mesajul se încheia filozofic: *„Ne consolăm că istoria este în genere imprevizibilă şi ne ia mereu prin surprindere"*.

În preziua anunţării premiului, casele de pariuri o situau pe Alice Munro pe locul doi, după japonezul Haruki Murakami. Dar casele de pariuri se mai înşelaseră şi în alte dăţi. Deşi numele celor propuşi de diversele academii, instituţii, profesori de literatură sau de cei laureaţi rămân secrete timp de 50 de ani, descrierea procedurii o poate afla oricine de pe Internet. Şansele se restrâng de la şase - şapte sute de propuneri la cincisprezece - douăzeci, rămânând în cele din urmă doar cinci candidaţi dintre care e ales câştigătorul, despre care nu se dezvăluie cum a ajuns pe liste. E sigur însă că nimeni nu se poate nominaliza pe sine.

Pentru canadieni, pe lângă mândria de a avea, în sfârşit, şi ei un Nobel pentru literatură – deşi unii considerau că-l luaseră deja, Saul Bellow fiind născut în Quebec –, a fost o satisfacţie că premiul i s-a acordat lui Alice Munro. Cu nişte ani în urmă, profesorul de istorie Walter Epp de la universitatea din Thunderbay, în vizită în România, întrebat de studenţi despre marii scriitori canadieni în viaţă, le-a recomandat-o cu căldură pe Alice Munro, ca cea iubită de cititori, dar şi ca cea mai accesibilă, tocmai pentru că scrie proză scurtă.

Sigur că cei care sunt familiari cu literatura canadiană ar fi pariat pe Margaret Atwood, fiind ea cea mai „vizibilă" nu numai acasă, dar şi pe plan internaţional. Cu cărţi traduse în nenumărate limbi, cu un raft de comentarii despre opera sa, cu un roman publicat în germană chiar înainte de apariţia originalului, prezentă la târgurile de carte de la Frankfurt, membră activă în PEN International, militantă pentru Drepturile Omului etc.. Nu e deci de mirare că şi traducătorii români, începând cu Monica Bottez şi Margareta Petruţ, s-au orientat spre opera ei, cel mai dedicat fiindu-i însă talentatul scriitor ieşean Florin Irimia.

Alice Munro, născută Laidlaw, în orăşelul Wingham, ţinutul Huron, în 1931, dintr-o familie modestă – mama învăţătoare, tatăl fermier cu ambiţii literare –, a studiat engleza şi jurnalismul la universitatea Western Ontario. Căsătorindu-se cu un coleg la douăzeci de ani, fără să-şi termine studiile, a născut patru fete, pierzând-o de mică pe una din ele. Alice, care scria încă din adolescenţă, aflând despre un coleg că trimitea proză la postul naţional de radio (CBC), şi-a încercat şi ea norocul. Redactorul emisiunii de proză scurtă, hotărât să-i încurajeze pe tinerii autori canadieni, devine naşul literar al lui Alice Munro. Dacă Weaver refuza să-i accepte unele din povestiri, Alice nu se lăsa descurajată, trimiţându-le unor reviste literare ca „Chatelaine". În 1963, împreună cu soţul ei Jim, au deschis o librărie în oraşul Victoria, vânzând la început doar cărţi broşate. Cum cărţile vândute nu i se păreau cu nimic mai bune decât ceea ce scria ea, iar cititorii păreau interesaţi de proza scurtă, tânăra librăreasă s-a decis să iasă pe scena literară cu o carte proprie. O încurajase probabil şi faptul că, în 1966, cel mai important premiu literar canadian – cel al Guvernatorului General – fusese acordat unor femei: pentru proză, lui Margaret Laurence din Manitoba (n. 1926) şi cel pentru poezie, tinerei Margaret Atwood (n. 1939), din Toronto. Peste doi ani, în 1968, Alice va primi ea însăşi prestigiosul premiu pentru primul ei volum de proză scurtă, ***The Dance of the Happy Shades*** (***Dansul umbrelor fericite***). Aşa cum scria Atwood în 2006, omagiind scrisul prietenei sale Alice Munro, afirmarea femeilor în literatura candiană devenise posibilă abia după mijlocul anilor şaizeci, după conştientizarea existenţei unei literaturi naţionale. Nu trebuie uitat că, şi în acei ani, literatura care se preda în şcolile canadiene era încă cea britanică.

Al doilea ciclu de nuvele, ***Lives of Girls and Women*** (1971), are drept eroină o tânără dintr-un orăşel de provincie din sud-vestul canadian, ale cărei experienţe reflectă un *„rit de trecere"* şi al scriitoarei. Succesul cărţii, datorat şi mişcării feministe, o determină pe Alice să se dedice definitiv scrisului, părăsindu-l pe Jim, care rămâne cu librăria – Munro's Books –, prosperă şi azi. Dar Alice se va recăsători, în 1976, cu geograful Gerald Fremlin, cei doi rămânând împreună până la moartea acestuia, în primăvara lui 2013.

Cartea despre vieţile fetelor şi ale femeilor se bucură de succes şi în Statele Unite, astfel că tânăra agentă literară Virginia Barber se oferă s-o reprezinte pe Alice Munro şi, timp de treizeci de ani, îi va netezi drumul afirmării, oferind nuvelele ei celor mai importante reviste americane. Contractul cu „The New Yorker", care o publicase şi pe canadiana Mavis Gallant (n. 1922), i-a asigurat lui Alice Munro nu numai un venit decent, ci i-a adus şi unui număr considerabil de cititori fideli. Din 1974, editorul ei canadian de cursă lungă va fi Douglas Gibson, care, spre deosebire de cei care o îndemnau să se *„maturizeze"* şi să scrie romane, o sfătuieşte să nu abandoneze nuvelistica. La formarea ei ca scriitoare contribuie şi editoarea ei americană de la „Knopf", Ann Close. Din relatările ei aflăm că Alice Munro îşi rescria de nenumărate ori nuvelele, modificându-le mereu, şi că rolul editoarei consta în a prinde momentul exact în care s-o oprească de-a mai lucra la ele. Tot ea scrie că Alice nu era orgolioasă, primind sfaturile cu inima deschisă.

În 1978, Munro primeşte al doilea premiu al Guvernatorului General pentru volumul ***Whom Do You Think You Are?*** (***Cine te crezi?***), care o impune definitv ca unul dintre cei mai importanţi scriitori canadieni. Premiul îi facilitează o serie de călătorii prin lume – Australia, China, Scandinavia – şi-i aduce invitaţia de a deveni *„scriitor rezident"* la Universitatea Southern Ontario. Începe să fie tradusă în diferite limbi şi, din 1984, pe lângă articolele despre creaţia sa, apar biografii şi cărţi întregi în care i se interpretează opera. Iar în 1986, ceea ce se întâmplă destul de rar, i se decernează al treilea premiu al Guvernatorului General, urmat de alte premii naţionale. Continuă să publice noi volume de nuvele din ce în ce mai complexe şi desăvârşite din punct de vedere stilistic, deşi după fiecare carte îşi ameninţa editorii că nu va mai scrie.

După ce alţi canadieni, printre care Michael Ondaatje şi Margaret Atwood, primiseră premiul internaţional Man Booker acordat de britanici, laureata din 2009 este Alice Munro, atrăgând astfel din nou atenţia criticii internaţionale asupra nuvelisticii ei. Acesta este şi momentul când Ioana Opaiţ care – aşa cum mărturiseşte în „Observator cultural" – nu auzise până atunci de scriitoare, traduce pentru editura „Litera" colecţia de nuvele premiată ***Too Much Happiness*** (***Prea multă fericire***). Deşi traducătoarea afirmă că nuvelele i s-au părut uşor de tradus, comentatorii oprei lui Alice Munro avertizează că simplitatea scrisului ei este doar aparentă. Relectura nuvelelor poate dezvălui adâncimi şi subtilităţi nebănuite. Munro cultivă în deplină cunoştinţă de cauză o tehnică nouă şi îndrăzneaţă.

Violând voit linearitatea nuvelei tradiţionale cu numeroase inserţii şi întoarceri în timp, condensează naraţiunea ce putea deveni un roman, iar personajele, de condiţie modestă sau intelectuali, evoluează surprinzător pe fundalul rural sau urban din sud-vestul canadian. Pornind de la întâmplări banale, imaginarul ei o conduce pe scriitoare spre aspectele terifiante sau groteşti ale existenţei, ceea ce o integrează perfect în *„goticul"* specific canadian (Southern Ontario Gothic), înrudit cu literatura sudului din Statele Unite. De altfel, printre numeroşii scriitori care, după mărturisirea ei, i-au influenţat opera, scriitoarea o menţionează în mod special pe americana Eudora Alice Welty (1909-2001). Dar Munro protestează când e numită *„un Cehov"* al literaturii canadiene, considerându-l pe prozatorul rus de talia lui Shakespeare, un model pentru toţi scriitorii.

Aşa cum arată unul din cei mai informaţi biografi ai ei, americanul Robert Thacker (***Alice Munro: Writing Her Lives. A Biography***), se poate trasa o paralelă clară între faptele din viaţa autoarei şi întâmplările din ficţiunile ei, chiar dacă *„deghizează"* oameni sau evenimente şi inventează mare parte din detalii. Uneori, observă Thacker, eseurile memorialistice despre familiile părinţilor ei, imigranţi scoţieni din partea tatălui şi irlandezi, din a mamei, servesc ca punct de pornire pentru nuvele sau, invers, scrieri începute ca memorii devin ficţiune. Astfel, nuvelele din volumul ***The View from Castle Rock*** (***Panorama de la Castle Rock***, 2006) spun istoria familiei tatălui, plecate din Scoţia la sfârşitul secolului 18, călătoria pe mare, scurtul episod din statul Illinois, stabilirea în Ontario, apoi istoria tatălui ei, mai întâi *„trapper"* (vânător de animale cu blană), devenit crescător de vulpi şi de nurci, ultimele nuvele referindu-se la propria-i poveste, incluzând divorţul, o vizită *„acasă"* la tatăl ei recăsătorit şi bolnav, îmbolnăvirea ei de cancer şi călătoria în Illinois, pe urmele strămoşilor.

După publicarea volumui ***Dear Life*** (***Scumpă viaţă***), în 2012, observând că multe dintre nuvelele ei se referă deschis la aspecte până atunci tabu ale feminităţii şi ale relaţiilor sexuale, chiar dacă femeile optând pentru o viaţă neconvenţională sunt *„pedepsite"*, o reporteră o întreabă dacă se consideră o scriitoare feministă. Munro răspunde evaziv. Deşi o admirase enorm pe mama sa pentru curajul cu care a înfruntat nenumăratele greutăţi hărăzite de soartă pe nedrept, consideră că nu e deloc uşor nici să fii bărbat, mai ales dacă ai de întreţinut o familie numeroasă.

Deşi Alice Munro s-a bucurat de un destin literar mai puţin spectaculos decât Margaret Atwood, lumea complexă şi profund umană a nuvelor sale a câştigat din ce în ce mai mulţi adepţi, cititorii descoperindu-se în întâmplări, identificându-se cu personaje şi cu trăirile lor. Tocmai acesta fusese şi unul din argumentele celor care îi acordaseră premiul Nobel.

Comentariile de după anunţarea premiului remarcă în primul rând extraordinarul serviciu adus de Alice Munro literaturii canadiene, chiar dacă unii consideră că ea nu o reprezintă în întregul ei, fiind mai degrabă cronicara uneia dintre provinciile ei literare. Alţii cred că premiul acordat pentru nuvelistică este de fapt un omagiu întârziat adus lui Anton Cehov. S-a remarcat de asemenea că, prin acordarea premiului fără vreun substrat politic, Academia Suedeză se întoarce la bunele ei tradiţii, punând pe prim-plan valoarea literară.

Lectura nuvelelor bine traduse de Ioana Opaiţ îl va familiariza pe cititorul român cu destine şi relaţii umane în suferinţă sau doar ameninţate, la fel ca pădurea în care sunt deja prezente securea şi drujba. Chiar dacă Alice Munro se fereşte de sentimentalism, ironia din volumele precedente pare să-şi fi pierdut vigoarea, cedând compasiunii. Între nuvelele care explorează acelaşi spaţiu geografic pe care s-au aşezat strămoşii scoţieni şi irlandezi ai scriitoarei (ca *„naţiuni fondatoare"* ale Canadei), dar şi imigranţi din părţile noastre, apare ca incongruentă ultima, al cărei titlu însă este şi al volumului ***Prea multă fericire***. Nuvela este dedicată matematicienei de geniu şi talentatei scriitoare de origine rusă Sofia Kovalevski (1850-1891), căreia singură Suedia îi oferise recunoaşterea meritelor, oferindu-i la Stockholm un post de profesor, primul deţinut de o femeie în Europa. Paginile impresionante dedicate de Alice Munro destinului *„Vrăbiuţei"* (cum o portretizase pe Sofia nepotul ei stabilit în America), referinţele favorabile la Suedia şi la firea suedezilor, călătoria spre Stockholm, unde avea să se stingă din viaţă Kovalevska, trebuie să fi atins şi inima celor din comitetul acordării premiului Nobel, trăgând poate mai greu decât întreaga ei operă în cântarul judecăţii lor.

Alice MUNRO

POMPA DIN SUBSOL[1] (I)

Nu sunt la curent cu ceea ce scrie Hugo. Uneori îi văd numele, la bibliotecă, pe coperta unor reviste literare pe care nu le deschid – n-am mai deschis o revistă literară de ani buni, slavă Domnului. Sau citesc în ziar sau văd pe un afiş – asta ar fi la bibliotecă ori într-o librărie – un anunţ despre o masă-rotundă la Universitate, cu Hugo sosit cu avionul să discute despre starea romanului azi, sau despre nuvela contemporană, sau despre naţionalismul din literatura noastră. Atunci gândesc, oare va merge lumea într-adevăr, lumea, care ar putea fi la înot sau la băute sau la plimbare, se va deranja să se deplaseze la campus, să găsească sala şi să se aşeze în bănci ca să-i asculte pe bărbaţii aceia vanitoşi şi arţăgoşi? Bărbaţi plini de sine, îngâmfaţi, ne'ngrijiţi, aşa cum îi văd eu, răsfăţaţi de viaţa academică, de viaţa literară, de femei. Lumea va merge oare să-i asculte cum decretează că un anume scriitor nu mai merită să fie citit şi că anume scriitori trebuie să fie citiţi; ca să-i audă cum desfiinţează şi glorifică şi se contrazic şi chichotesc şi şochează. Zic lumea, dar mă gândesc la femei, femei între două vârste, ca şi mine, atente şi tremurând, sperând să pună întrebări inteligente şi să nu devină ridicole; tineréle cu părul moale, topite de admiraţie, sperând să prindă privirea celor de pe estradă. Fete, la fel şi femei, se îndrăgostesc de astfel de bărbaţi, despre care îşi închipuie că au putere.

Nevestele bărbaţilor de pe podium nu fac parte din auditoriu. Ele fac cumpărături sau fac curăţenie sau stau la un pahar. Vieţile lor sunt ocupate cu mâncarea şi mizeria şi casa şi maşina şi banii. Ele trebuie să-şi amintească de cauciucurile de iarnă şi să meargă la bancă şi să restituie sticlele de bere, pentru că soţii lor sunt atât de străluciţi, bărbaţi atât de talentaţi şi de neajutoraţi, care trebuie menajaţi de dragul cuvintelor care vor ţâşni din ei. Femeile din auditoriu sunt măritate cu ingineri sau medici sau oameni de afaceri. Le cunosc, sunt prietenele mele. Unele s-au apucat de literatură, adevărat, din frivolitate, dar cele mai multe vin timide şi cu o speranţă efemeră enormă. Ele absorb disprețul bărbaţilor de pe podium ca şi cum l-ar merita; pe jumătate chiar cred că îl merită, din cauza caselor şi a pantofilor scumpi, şi a soţilor care-l citesc pe Arthur Hailey.

Şi eu sunt măritată cu un inginer. Îl cheamă Gabriel, dar preferă să i se spună Gabi. În ţara asta preferă numele Gabi. S-a născut în România, a trăit acolo până la sfârşitul războiului, când avea şaişpe ani. A uitat să vorbească româneşte. Cum poţi oare să uiţi, cum poţi să-ţi uiţi limba copilăriei? Crezusem că de fapt doar pretinde să fi uitat, din pricină că lucrurile ce le văzuse şi le trăise pe când vorbea limba aceea erau prea teribile ca să fie readuse în memorie. Mi-a spus că nu era aşa. Mi-a spus că experienţa sa din timpul războiului nu fusese chiar atât de rea. A descris zarva, ca de început de vacanţă, de la şcoală, când sirenele vesteau raidurile aeriene. Nu l-am chiar crezut. Îi ceruse să fie ambasadorul unor vremi apuse şi al unor ţări îndepărtate. Apoi m-am gândit că nu-i deloc român, ci un impostor.

Asta fusese înainte să ne căsătorim, când obişnuia să mă viziteze în apartamentul de pe Clark Road, unde locuiam cu fetiţa mea, Clea. Desigur, şi fiica lui Hugo, dar el a trebuit să renunţe la ea. Hugo primea burse, călătorea, s-a recăsătorit şi soţia lui i-a făcut trei copii; a divorţat şi s-a-nsurat din nou, iar următoarea soţie, care îi fusese studentă, are şi ea trei copii cu el, al doilea născut pe când el trăia încă cu a doua nevastă. În asemenea împrejurări, un om nu poate să se ataşeze de toate. Gabriel rămânea uneori peste noapte, dormind pe canapeaua extensibilă care servea de pat în apartamentul ăsta mic şi ponosit; iar eu mă uitam la el în timp ce dormea şi îmi ziceam că ar fi putut fi şi neamţ sau rus sau tot atât de bine un canadian care-şi falsifica trecutul şi accentul ca să devină interesant. Mi se părea misterios. Cu mult după ce a devenit iubitul meu şi după ce mi-a devenit bărbat, a rămas şi rămâne pentru mine misterios. În ciuda a tot ceea ce ştiu despre el, lucruri cotidiene sau trupeşti. Obrazul i se decupează neted şi rotund, iar ochii, adânciţi în orbite, se rotunjesc şi ei de sub pleoapele netede. Ridurile-i sunt trasate peste netezimea asta, suprafaţa asta impenetrabilă; ele nu-l schimbă cu nimic. Trupul îi e masiv, calm. Fusese un patinator iscusit, deşi părea leneş. Nu-l pot descrie fără un sentiment familiar de capitulare. Nu-l pot descrie. L-aş putea însă descrie pe Hugo, dacă mi-ar cere-o cineva, cu lux de amănunte – Hugo, cum fusese la optsprezece ani, acum douăzeci de ani, tuns scurt şi slab, cu oasele, chiar şi ale craniului, potrivindu-se şi articulându-se precar, astfel încât aveai impresia unei lipse de coordonare, de ceva neaşteptat în planurile glisante ale feţei, la fel şi în mişcările, deseori periculoase, ale membrelor. Îl ţin împreună nervii, a zis un coleg de-al meu de la colegiu, când îl adusesem prima oară cu mine, şi era adevărat; după aceea puteam aproape vizualiza corzile ca de foc.

Gabriel mi-a spus, când l-am întâlnit prima oară, că se bucură de viaţă. N-a zis că credea în bucuria de a trăi; a zis că chiar se bucura. Mi-a fost ruşine pentru el. Nu i-am crezut niciodată pe cei care ziceau aşa ceva şi, oricum, asociam o astfel de afirmaţie cu oameni grosolani, făcându-şi reclamă, dar în taină neplăcut de neliniştiţi. Dar pare să fie adevărul. Nu e curios. Este capabil să ofere şi să primească plăcerea şi să împartă zâmbete şi mângâieri şi să spună încet „De ce te frământi pentru asta? Nu e problema ta." A uitat limbajul copilăriei. La început mi s-a părut ciudat cum făcea dragoste, căci era lipsit de disperare. Făcea dragoste fără accente, ca să zic aşa, fără memoria păcatului sau a speranţei sau a viciului. Nu e atent la ceea ce face. N-o să scrie niciodată vreo poezie despre asta, niciodată, şi, desigur, va fi uitat totul după o jumătate de oră. Asemenea oameni sunt probabil la ordinea zilei. Doar că eu nu cunoscusem niciunul. Mă întrebam deseori dacă m-aş fi îndrăgostit de el dacă ar fi fost fără acel accent şi fără uitatul, aproape uitatul, său trecut; dacă ar fi fost, să zicem, student la inginerie în propriul meu an la colegiu. Nu ştiu, n-aş putea spune. Ceea ce te atrage la un bărbat sau la o femeie poate fi ceva atât de puţin perceptibil ca un accent românesc sau curbura calmă a unei pleoape, un mister simulat pe jumătate.

Niciun mister de felul ăsta la Hugo. Nu mi-a lipsit, n-am ştiut de el, poate nici n-aş fi crezut în el. Pe atunci credeam în altceva. Nu că l-aş fi cunoscut pe de-a-ntregul, dar partea pe care o cunoşteam o aveam în sânge şi din timp în timp îmi provoca o erupţie ca de otravă. Nimic din asta cu Gabriel, nu mă tulbură mai mult decât e tulburat el însuşi.

Tocmai Gabriel fusese acela care a găsit povestirea lui Hugo. Ne aflam într-o librărie şi el a venit la mine cu o carte broşată, mare şi scumpă, un volum de nuvele. Pe copertă era numele lui Hugo. Mă întrebam cum de o găsise Gabriel, ce căutase printre altele în raionul cu povestiri, căci nu citeşte niciodată ficţiune. Mă întrebam dacă mai căutase şi altădată scrieri de-ale lui Hugo. E interesat de cariera lui Hugo cum ar fi interesat de cariera unui magician sau a unui cântăreţ de succes sau a unui politician cu care a avut, prin intermediul meu, o legătură plauzibilă, o dovadă de realitate. Cred că asta se întâmplă pentru că el însuşi face o muncă atât de anonimă, o muncă inteligibilă numai pentru cei din branşa lui. E fascinat de oamenii care se afirmă cu îndrăzneală în public, fără protecţia vreunei discipline speciale – aşa trebuie să fie pentru un inginer – încercând doar să aibă încredere în sine, elaborându-şi propriul set de trucuri şi sperând să aibă succes.

„Cumpăr-o pentru Clea", spuse el.

„Nu-i aşa că cer o grămadă de bani pentru o carte broşată?"

A zâmbit.

„Iată poza lui taică-tău, a tatălui tău adevărat, şi el e cel care a scris povestea asta pe care ţi-ar plăcea s-o citeşti", i-am zis lui Clea, care prăjea pâine în bucătărie. Are şaptesprezece ani. În unele zile mănâncă pâine prăjită şi miere şi unt de arahide şi prăjiturele Oreo şi cremă de brânză şi sandviciuri cu pui şi cartofi prăjiţi. Dacă cineva ar comenta despre ceea ce mănâncă sau nu mănâncă, s-ar putea să fugă sus în camera ei şi să trântească uşa după ea.

„Arată supraponderal", zise Clea şi puse jos cartea. „Ziceai mereu că e slab". Tot interesul pentru tatăl ei e din punctul de vedere al eredităţii şi ce gene ar fi putut să-i transmită. Avea un ten dificil, avea un IQ ridicat, femeile din familia lui aveau sânii mari?

„Era cum era când l-am cunoscut", am spus. „De unde să ştiu ce i s-a-ntâmplat de atunci?"

Arăta, totuşi, foarte aproape de cum gândisem că ar trebui să arate acum. De câte ori am văzut numele lui în ziar sau pe un afiş, mi-am imaginam un individ ca acesta. Prevăzusem felul în care timpul şi viaţa îl vor schimba. Nu m-a surprins că s-a-ngrăşat, dar n-a chelit, că şi-a lăsat părul să crească rebel şi că avea o barbă lungă şi creaţă. Pungi pe sub ochi, obrajii căzuţi chiar şi când râde. Râde, drept spre obiectiv. Din stricaţi, dinţii au ajuns şi mai stricaţi. Îi ura pe dentişti, spunea că taică-său a murit de un atac de cord pe scaun la dentist. O minciună, ca multe altele, ori cel puţin o exagerare. Obişnuia să zâmbească strâmb când era fotografiat, ca să-şi ascundă incisivul din dreapta sus, mort de când la liceu cineva îl împinsese într-o tăşnitoare. Acum nu-i mai pasă, râde, îşi dezveleşte cioturile putrezind. Arată, în acelaşi timp, trist şi vesel. Un scriitor rabelaisian. Cămaşă de lână în carouri, deschisă la gât ca să se vadă maieul, el care nu purtase aşa ceva pe vremuri. Te speli, Hugo? Îţi pute gura cu dinţii ăia? Te adresezi studentelor tale cu nume dulci disperat deşuchiate, se primesc telefoane de la părinţi insultaţi, trebuie ca Decanul sau altcineva să explice că n-a fost nimic intenţionat, că scriitorii nu sunt aşa ca alţi bărbaţi? Probabil că nu, probabil că nu e nimeni supărat. Scriitorii nesăbuiţi pot sălta de la o binecuvântare la alta în ziua de azi, aiuriţi, cum se spune despre nişte copii crescuţi permisiv, dintr-un exces de aprobare.

N-am nicio dovadă. Construiesc un personaj din această fotografie zmângălită, sunt mulţumită cu astfel de clişee. N-am nici imaginaţia, nici bunăvoinţa de a proceda într-altfel; şi am observat de altminteri că pentru toţi cei care ne apropiem tot mai mult de vârsta mijlocie, cât de uzate şi de simple, cu adevărat, sunt deghizările, identităţile, dacă vreţi, pe care le adoptă oamenii. În ficţiune, meseria lui Hugo, astfel de deghizări n-ar funcţiona, dar în viaţă ele sunt tot ceea ce părem să ne dorim, tot ceea ce poate face oricine. Priviţi la poza lui Hugo, priviţi la maieul lui, ascultaţi ce se spune despre el.

Hugo Johnson s-a născut şi a fost semieducat în pustietate şi în oraşele minereşti şi de exploatare a lemnului din Ontario de Nord. A lucrat ca tăietor de lemne, berar, barman, depanator de telefoane şi şef de echipă la o fabrică de cherestea, sporadic a fost afiliat la diverse comunităţi academice. Locuieşte în cea mai mare parte a timpului pe coasta unui munte mai sus de Vancouver, cu soţia şi cei şase copii.

Se pare că nevasta studentă s-a procopsit cu toţi pruncii. Ce s-o fi ales de Mary Frances, a murit, s-a emancipat, a înnebunit-o? Ascultaţi numai ce minciuni, jumătăţi de minciună, absurdităţi. *Locuieşte pe coasta unui munte mai sus de Vancouver*. Sună de parcă ar locui într-o cabană în plină pustietate, şi de fapt tot ce înseamnă asta, sunt gata să pariez, e că locuieşte într-o casă confortabilă în partea de nord sau vest a Vancouver-ului, care acum se întinde până sus pe munte. *Sporadic a fost afiliat la diverse comunităţi academice*. Ce vrea să spună asta? Dacă asta înseamnă că a predat ani în şir, cea mai mare parte a vieţii sale de adult, la universităţi, că predatul la universitate a fost singura slujbă stabilă pe care o avusese, de ce nu se spune aşa? Ai crede că acum a sosit din pustietate ca să împartă fărâme de înţelepciune, să le facă studenţilor o demonstraţie de cum e un adevărat *scriitor* de gen masculin, un artist *creator*. N-ai crede în niciun caz că a fost *universitar* de meserie. Nu ştiu dacă a chiar fost tăietor de lemne sau berar sau barman, dar ştiu sigur că n-a fost depanator de telefoane. Slujba lui fusese să vopsească stâlpi de telefonie. A părăsit slujba asta în mijlocul celei de-a doua săptămâni din pricina căldurii şi pentru că urcatul pe stâlpi îi făcea greaţă. Era un iunie torid, chiar după ce absolviserăm amândoi. Destul de cinstit. Soarele îi făcea rău cu adevărat, a venit de două ori acasă şi a vomat. Am părăsit şi eu slujbele care nu-mi conveniseră. În aceeaşi vară, am părăsit slujba ce consta în împăturirea pansamentelor la Spitalul Victoria, pentru că înnebuneam de plictiseală. Dar dacă aş fi scriitor, nu cred că aş scrie *împăturitor de bandaje*, nu cred că mi s-ar părea cinstit.

După ce-a plecat, Hugo a fost angajat să evalueze lucrările de examen ale unor elevi de clasa a douăsprezecea. De ce n-o trecuse şi pe asta pe listă? *Dătător de note la examen*.

Nici nu fusese, după ştirea mea, şef de echipă într-o fabrică de cherestea. Vara aceea, înainte să-l fi întâlnit, lucrase în fabrica unchiului său. Ceea ce făcea cât era ziua de lungă era să încarce buşteni şi să se lase înjurat de adevăratul şef de echipă, care nu-l suferea din pricină că unchiul lui era patronul. Serile, dacă era prea obosit, mergea pe jos câteva mile până la un pârâiaş şi pornea magnetofonul. Muştele negre îl chinuiau, dar asta nu-l descuraja. Putea să asculte ***Dimineaţa*** din ***Peer Gynt*** şi nişte arii elizabetane ale căror titluri le-am uitat. În afară de una: ***Sălbatica lui Wolsey***. Am învăţat s-o cânt la pian ca s-o putem cânta în duet. Fusese oare dedicată Cardinalului Wolsey, şi ce era acea „sălbatică", un dans? Scrie asta, Hugo.

Magnetofon player. Asta ar fi în ordine, chiar la modă acum; aşa cum pricep eu lucrurile, ascultatul magnetofonului şi asemenea activităţi aiurea nu sunt de disprețuit acum, dimpotrivă. Desigur, pot fi mult mai acceptabile decât să tai copaci şi să serveşti bere. Uită-te la tine, Hugo, imaginea ta nu e numai falsă, ci şi demodată. Ar fi trebuit să spui că ai meditat timp de un an pe munţii din Uttar Pradesh; trebuia să spui că i-ai învăţat să scrie teatru pe nişte copii autişti; ar fi trebuit să te razi în cap, să-ţi tunzi barba, să îmbraci sutana de călugăr; ar fi trebuit să-ţi ţii gura, Hugo.

NOTE:

[1] Publicată iniţial în 1974, povestirea a fost tradusă după textul din volumul ***Something I've Been Meaning to Tell You. Stories*** (***Ceva ce intenţionasem să-ţi spun. Povestiri***), Penguin Canada, Toronto, 2006.

În româneşte de *Ana OLOS*

(*Continuare în numărul următor*)

Cornel NISTEA

SĂ TRĂIEŞTI ÎNCĂ O VIAŢĂ

Reîntâlnirea de care m-am temut douăzeci de ani s-a produs într-o zi de marţi, o zi desigur fatidică, de care m-am ferit din copilărie, când femeile din sat povesteau, în şezători, tot felul de întâmplări dezastruoase cu cei care nu respectau marţea, muncind sau făcând alte lucruri necuvenite, supărându-l pe Marţolea, duhul rău al zilei.

Mi-am imaginat, desigur, că revederea noastră va produce amândurora acea tresărire imposibil de controlat la simpla vedere a celuilalt, neputându-ne ascunde nici eu, nici ea, emoţia, dar nu mă aşteptam la o năvalnică tulburare, nu, ci la naturaleţea cu care se întâlnesc doi colegi de şcoală după atâţia ani. Zâmbetul ei, cel de altădată, mă încuraja. Am parcurs totuşi cu greutate culoarul până la grupul de doamne cu care sta de vorbă; mi se părea de-a dreptul necuviincios de-a merge acolo s-o salut. I-am cerut îngăduinţa s-o sărut, iar ea mi-a întins fără sfială obrazul, cum o făcea uneori când era emoţionată de ceva, săltând uşor umărul stâng. Era, de altfel, primul semn al acceptării prezenţei mele acolo, că nu uitase tot ce fusese frumos în existenţa noastră, e adevărat de nu prea mare durată. Câteva minute mai târziu, după ce s-a desprins din grupul acelor doamne, făcând câţiva paşi mai încolo, rezemaţi amândoi de pervazul marii ferestre ce da spre micul parc din partea de vest a facultăţii, am avut strania impresie că o priveam prin perdeaua unei ploi calde de vară, cum se întâmplase în Bucegi, unde urcaserăm cândva împreună. N-a lipsit mult să întind mâna să-i înlătur cele câteva şuviţe de păr de pe frunte, cum făcusem acolo, după ce ne biciuise ploaia o oră întreagă. M-am trezit însă la timp din visare. Nu mai era tânăra de atunci, în faţa mea se afla o doamnă de patruzeci de ani, bine construită şi extrem de elegantă, iar eu mă întrebam cum îi voi fi apărând după atâţia ani de când nu ne mai văzuserăm. A fost nu doar curiozitatea, dar şi dorinţa, tăinuită, de a ne revedea! Nu era totuşi nimic planificat, premeditat, totul se datora întâmplării. Dar ştiţi cum e, în astfel de împrejurări nu se întâlnesc doar oamenii, ci şi sentimentele ce-au fost atunci, cu care nu ştii cum să te comporţi, pe care n-ai cum să le eviţi, pentru că ele sălăşluiesc în inimă şi izbucnesc de acolo, fără voia omului. Mă ardea privirea ei, parcă a altei femei, pe care o vedeam pentru prima oară şi-am simţit în mine un fior, care curând a făcut să-mi ardă obrajii, reacţie a unui adolescent şi nu a unui om trecut prin tot felul de experienţe cu femei. Nu se putea să nu-mi fi observat tulburarea prin care îmi descoperea şi ceva din vinovăţia despre care refuzasem să vorbesc cu ea atunci. Asta cred că era: vinovăţia, dar acum ce mai conta? Ne priveam încă cu mirare, nevenindu-i nici unuia dintre noi să creadă că ne revedeam cu adevărat după atâta vreme. Ea a întrerupt prima tăcerea.

- Ştii, îmi doream de mult să ne revedem, ba eram aproape sigură că acesta e prilejul...

- N-am bănuit nicio clipă că ţi-ai amânat şi tu examenul de grad atâţia ani...

- Sunt momente în viaţa omului care nu se pot uita...

- Şi nu e prima dată când omul constată cât de importantă e provocarea memoriei.

- Momente pe care ceva ne obligă să le respectăm...

- Da, da, momentele frumoase, demne a le respecta...

- De ce n-am admite că am fost nişte necugetaţi...

- Sunt de acord cu tine, dar acum ce mai putem face decât să ne bucurăm că ne-am revăzut?

- Aşa e, ai perfectă dreptate.

Am privit-o. Pe faţa ei apăruse o uşoară grimasă şi-a început să-mi fie teamă.

- Vrei să facem împreună câţiva paşi, a zis.

- Sigur că da. Dacă vrei, poţi să mă iei de braţ, cum o făceai altădată.

- N-ai vrea să intrăm în micul bar din capătul culoarului, nu că el ne-ar trezi amintiri...

- Uite un lucru care îmi face plăcere.

Ne-am aşezat la măsuţa aceea din colţ, pe taburetele acelea lustruite de câte funduri tinere stătuseră pe ele.

- Noroc că studenţii sunt în vacanţă, altfel aici ai putea tăia fumul de ţigară cu cuţitul.

- Da, acum atmosfera e respirabilă, a zis.

Dumnezeule, cum ne-am aşezat, am simţit dorinţa să-i prind mâna, pentru că îi redescoperisem zâmbetul de atunci.

- Ce-mi poţi spune despre tine?, m-a întrebat, după ce am comandat cafele.

- M-am căsătorit, am doi copii şi lucrez la Institut. Cred că ai aflat asta. Tu?

- Am cu soţul meu un copil, are cincisprezece ani. Joacă rugbi...

- Ce fac ai tăi? Mama, tata, fratele? Să le transmiţi salutări din partea mea!

- Trăieşte doar mama. Tata a murit la un an după ce ne-am despărţit noi...

Şi-a frânt mâinile sub măsuţă.

- A murit şi unchiul Eugen, a făcut cancer de piele... A suferit cumplit...

Era un om extraordinar unchiul acesta al prietenei mele. Îl cunoscusem la o petrecere de revelion. Băusem împreună mai multe carafe de vin, iar acum aflam vestea asta tristă. Avea lacrimi în ochi.

- Nu, nu-mi mai spune, am zis, nu vreau să aud şi despre ceilalţi.

- Da, s-a dus şi Ninel. Nu împlinise treizeci de ani...

- Să vorbim despre cei vii. Ce fac finii noştri din micul orăşel? O fi crescut mare copilaşul.

- Da, Horaţiu are douăzeci de ani. Am ezitat să-i spunem că tu i-ai ales numele, dar o s-o fac de îndată ce mă întorc acasă... Este o mare onoare să-l fi născit un scriitor...

Am privit-o de data aceasta mai mirat decât atunci când îmi vorbise de cei trei plecaţi în eternitate. A fost noaptea în care ne iubisem mai mult ca niciodată. Am intenţionat să-mi ascund privirile, dar n-am putut-o face. Ea tocmai îmi prinse mâna. A ezitat s-o ducă pe obraz cum făcuse atunci.

- Nu e deloc uşor să restabilim adevărul, după atâţia ani...

- La ce ne-ar folosi? Nu e destul că ne-am revăzut după douăzeci de ani şi stăm de vorbă ca doi oameni care s-au iubit, ca doi oameni civilizaţi?...

- Nu, nu cred că-i destul, apoi e dureros să ne analizăm greşelile.

- Ce vrei, eram tineri, mult prea tineri pentru a şti ce-i viaţa...

- Da, da, viaţa, am zis eu fără convingere. Oare amintirea nu ne poate înşela după două decenii de tăcere?

- N-a fost o despărţire absolută. Din când în când ţi-am citit scrisorile trimise în cei doi ani cât a durat relaţia noastră...

- Aşadar, memoria e ajutată mereu de ceva, nu ne poate înşela...

- Nu, dacă sunt motive s-o poţi reactiva.

Ne-am ridicat de la masă, am ieşit pe culoar. Fiecare aveam examen în altă parte. Am îmbrăţişat-o, desigur nu cu patimă, ca altădată, ba chiar eram convins acum că ţineam în braţe o străină.

Zilele care au urmat ne-am revăzut doar în treacăt. Ne-am făcut de fiecare dată cu mâna, cu surâsul ba vesel, ba trist care avea să preceadă pentru alţi mulţi ani despărţirea, rămânând ca o umbră, parcă, amintirea.

După ultimul examen m-a căutat să ne luăm la revedere.

- Şi, totuşi, nu ne mai putem revedea? am zis eu, cu aceeaşi strângere de inimă pentru suferinţa ce i-o pricinuisem. Aş fi bucuros să ne revedem, să ne vizităm cândva împreună finii...

- Nu, este imposibil, soţul meu e extrem de gelos; m-a avertizat să te evit, să nu stau de vorbă cu tine.

- Dumnezeule, doar suntem oameni civilizaţi, ce-ar mai putea fi?...

- Am făcut imprudenţa să-i spun cât de mult te-am iubit...

- Of, Doamne, ce necugetată ai fost.

- Nu, dragul meu, eu sunt de părere că omul n-are voie să-şi ascundă sentimentele. I-am spus totul, măcar că el n-a insistat s-o fac...

- Încerc să înţeleg. Mă simt vinovat că eu nu

Gheorghe Dinu, *Amurg violet*

pot face acelaşi lucru. Mi-e jenă că sunt obligat să-ţi spun asta.

- Acum ce mai contează. Fiecare avem viaţa noastră...

- Alta decât ne-am fi dorit...

- Am greşi din nou să fim atât de categorici...

- Aşa e. Spune-mi, te-ai regăsit în romanul meu *Iubirea fără graniţe*?

- În parte. Am recunoscut locurile pe unde am umblat împreună, serile acelea de vară şi ploaia torenţială...

- Da, ploaia. Eram atât de nebunatici.

- N-aş zice. Eram doi tineri îndrăgostiţi, a căror iubire n-a mai apucat să rodească...

- Şi vinovatul principal am fost eu.

- N-aş zice sută la sută. Mi-am dat seama mai târziu: prea mi-am dat drumul sentimentelor şi, probabil, instinctelor...

- Vrei să spui că o iubire prea pătimaşă...

- Da, asta vreau să spun, cum mereu o spui tu în romanele tale: Iubirea pătimaşă poate ucide...

Am condus-o spre ieşire.

- Am mai putea face câţiva paşi împreună?, am zis.

- Nu, îmi pare rău, soţul şi fiul meu Sebastian mă aşteaptă în stradă.

Brusc am simţit în mine durerea, spaima că mă părăsea, pentru a câta oară. Aş fi vrut să o sărut, dar de acum nu se cuvenea, de vreme ce ei erau acolo. Toată ziua sufletul mi-a fost răvăşit de-o tristeţe pe care refuzam să mi-o explic. E pur şi simplu un vis din tinereţe, pe care sunt obligat să-l uit şi-ar fi înţelept ca ea să procedeze la fel, am acceptat eu.

Starea asta de agitaţie nu m-a părăsit toată ziua. Am telefonat acasă, le-am spus că examenul a decurs bine.

- Tati, ai luat notă bună? m-a întrebat fiică-mea, elevă premiantă în clasa a cincea.

- Desigur. Am luat 9.50, e bine?

- Bine şi nu prea. Trebuia să iei nota zece, cum îmi pretinzi tu mie.

- Da, ar fi fost frumos să iau nota zece, dar nu crezi că e bine şi aşa?

- Aşa e. Te aşteptăm acasă. Vezi că mi-ai promis să-mi cumperi ştii tu ce...

- Da, da, o să-ţi cumpăr, n-o să uit...

Aşa, mi-am zis, iată cum se vindecă omul de amintire.

M-am întors în aceeaşi zi cu trenul în A., cândva am ieşit pe coridor să fumez. Am căutat pachetul de ţigări în buzunarul vestonului şi-odată cu el am scos un bileţel, de care nu-mi aminteam să-l fi pus acolo.

„E atât de grea uitarea şi cu cât doreşti mai mult să-ţi părăseşti amintirile, ele devin tot mai vii şi mai îndrăzneţe. Câtă dreptate au poeţii când asociază iubirea morţii! Dar suntem noi vrednici de sentimentul acesta nobil, nu e el zdrobit de cele mai multe ori de o mică imprudenţă, ca să nu zic de meschinărie?

Am fost atât de bucuroasă că ne-am reîntâlnit. A fost pentru mine ca şi cum aş mai fi trăit o viaţă. Te rog mult uită-mă!

Eva".

Am fumat ţigara cu patimă. Prin faţa geamului se perindau imagini ale câmpului alergând înapoi bezmetice. Curând s-a lăsat înserarea şi a început să plouă. Apoi totul s-a risipit în bezna nopţii.

Radu Vlad Tărțan, *Vânătoarea din vis*

Terezia FILIP

AUGUSTIN BUZURA 75 – PROBA DE FIDELITATE ŞI VALOARE A LITERATURII

Când un scriitor împlineşte şaptezeci şi cinci de ani, mentalitatea comună spune că e vorba de senectute, nu însă şi în cazul lui Augustin Buzura. Parafrazând latinescul *„Non omnis moriar”*, afirm aici că el se aplică şi vârstei – *nu toţi îmbătrânesc*. Când l-am ascultat la o conferinţă la Iaşi pe academicianul Gh. Bulgăr afirmând că pentru un intelectual abia după şaizeci de ani vine creaţia matură şi profundă, am rămas destul de contrariată. Aveam pe atunci douăzeci şi patru de ani şi tot ce depăşea treizeci şi cinci - patruzeci mi se părea senectute. Intelectualitatea îşi manifestă vitalitatea şi roadele uimitoare la cifre mari.

A fost ziua romancierului şi a academicianului născut la Berinţa, Maramureş în anul premergător izbucnirii Celui de-al Doilea Război Mondial – într-o generaţie cu copilăria marcată de evenimentele dramatice de la mijloc de secol XX care s-au abătut brutal peste Europa şi România. Războiul, plecarea nemţilor, venirea ruşilor, instalarea comunismului, colectivizarea, destrămarea proprietăţii şi a clasei ţărăneşti tradiţionale, închisorile comuniste, rezistenţa din pădurile şi din munţii Maramureşului, apoi bulversarea satelor şi mutarea masivă în oraşe a populaţiei ca să îngroaşe rândurile clasei muncitoare în fabrici, uzine, pe şantiere ş.a. nu au fost evenimente line, nici fericite. Elogiate în literatura vremii – nu şi în cea scrisă de Augustin Buzura – ori falsificate, camuflate, uitate şi minimalizată suferinţa pe care au generat-o, aceste experienţe au convulsionat societatea românească în mijlocul secolului trecut, au frânt generaţii şi au pecetluit, adesea dureros, destine. Cu tot cu tentativele diverse de-a le minimaliza dimensiunea tragică, astfel de frământări fac substanţa epicului în romanele lui Augustin Buzura. Şi ce altă probă de fidelitate şi de valoare a scrisului poate fi mai plenară la un scriitor decât a depune mărturie despre lumea sa şi despre evenimente pe care le-a traversat ca martor ori ca actor pe scena societăţii româneşti din mijloc de veac XX şi decenii după aceea?

La această probă de fidelitate şi de valoare etică şi civică, academicianul, romancierul şi omul de cultură Augustin Buzura se situează azi la o altitudine pe care destui scriitori au ratat-o. Cel mai autentic, sincer şi neformalizat omagiu i l-au adus reputatului scriitor consătenii săi din Berinţa Maramureşului. Unde? Cum? În sala căminului cultural recent renovat, în prezenţa preşedintelui Consiliului Judeţean Maramureş, Zamfir Ciceu, s-au adunat duminică, 22 septembrie, colegi de generaţie cu ilustrul lor concitadin, generaţii diferite de consăteni, câţiva intelectuali din comună, rudenii ale sărbătoritului umplând până la refuz sala laolaltă cu oficialităţi locale şi judeţene, cu jurnalişti, scriitori, oameni de cultură de prin judeţ. Lucru rar azi, când pe la manifestări de carte şi cultură nu vezi săli pline, căci – nu-i aşa? – nu-i timp de cultură, de cărţi şi de idei în lumea noastră de „oameni practici”, mult prea grăbită. Spre ce? Încotro? Nu ştim. Prozatorul a fost evocat sincer, dar în cuvinte oricum formale în raport cu personalitatea de-acum magistrală ce a urcat încet, dar sigur – şi singur! – culmea pe care o contemplăm azi cu deferenţa cuvenită. Absenţa fizică a sărbătoritului, justificată de solicitarea Domniei Sale la înalte niveluri academice, în cetatea care l-a abstras, smulgându-l mediului său originar, aproape nu s-a resimţit. Buzura era oarecum prezent prin efectul de câmp pe care-l iscă personalitatea. La un moment dat pierdem prezenţa fizică a celor iubiţi, a celor valoroşi şi geniali pe care, chiar dacă i-am vrea în preajma noastră, nu-i mai putem avea aproape, nu mai putem beneficia de prezenţa lor fizică, de cuvintele şi de privirea lor. Nu, căci personalitatea e un fenomen de câmp ce *operează cu distanţa*. Atunci când celebritatea devansează limitele persoanei fizice, le amplifică pe cele spirituale, absorbind persoana într-o fenomenalitate vie de tip cultural şi spiritual care activează şi radiază pe distanţe mari.

Personalitatea e în fond un câmp magnetic şi energetic pe care îl generează fiinţa creatoare disipată la un moment dat într-un areal ce se întinde de la dimensiuni imediate, regionale, până la cele continentale şi globale. Nu vorbim cu autorul, ci *cu* ori *despre* cărţile şi ideile lui, *despre* opiniile transmise prin scris ori prin imaginea lui publică, în declaraţii de presă, în profesiuni de credinţă, în reportaje şi emisiuni tv etc. Ne delectăm la distanţă de sute de kilometri cu *bunul cultural* ce a devenit personalitatea scriitorului, cu lumea din cărţile lui, cu paginile scrise, deşi nu-l mai avem fizic lângă noi. Degustăm literatura sa răsfoind cărţile, bucurându-ne de ele ca de o prezenţă pregnantă şi vie. Creaţia ne oferă prilejul de-a gândi, de-a ne emoţiona real în câmpul de idei generat de autor. Aşa s-a întâmplat la Berinţa în 22 septembrie. S-a vorbit despre Augustin Buzura copil, imagine rezidentă în amintirea celor care, cred ei, l-au cunoscut şi înţeles. Cel mai sincer s-au bucurat sătenii săi de-a fi fost odinioară congeneri cu personalitatea sa celebră. Povesteau cu căldură şi emoţie despre familie şi evenimentele vremii, despre copilul studios şi atent, cu un mod de-a fi aparte, care se juca şi muncea precum toţi copiii satelor din acea vreme, dar mai ales citea, se refugia în cărţile şi în caietele sale.

Sensibil, interiorizat, profund şi de-o excepţională acuitate intelectuală – copilul ai cărui ochi filmau atent tot ce vedea, depozita în sine ce-l tulbura şi-l înfricoşa, a devenit cel mai mare romancier român contemporan, membru al Academiei Române şi un intelectual-reper care nu şi-a negociat opiniile, nici adevărurile pe care i le-a livrat realitatea, ci a înfruntat, în felul său, un real nu tocmai familiar şi ocrotitor. Chipuri, scene, replici, evenimente memorabile înmagazinate în sufletul sensibil de copil au fost restituite apoi în cărţi. Întâmplările trăite la mijloc de secol XX fac parte, cele mai multe, din registrul psihologic al fricii, fie că e vorba de război şi de venirea ruşilor, fie de colectivizare şi de vizitele nocturne ale activiştilor şi ale securiştilor ce ridicau în miez de noapte chiaburi, intelectuali sau ţărani consideraţi rebeli, care se opuneau deproprietăririi şi spiritului colectivist. ***Feţele tăcerii*** e primul roman care focalizează naraţiunea pe aceste adevăruri incomode, dureroase. Cărţile sale sunt diagnoze ale obsedantelor decenii, scrise pe când oficialităţile se alertau la orice nouă carte a lui Buzura, iar criticii scriau cu rezervă recenzii favorabile despre o asemenea proză, atipică, dificilă, ermetizată.

Augustin Buzura a fost un dizident şi un rezistent – un prozator care frapa şi plăcea prin curajul său aparte de-a înfrunta regimul atacând realităţi pe care alţi prozatori le ocoleau cu abilitate sau le adecvau ideologiei vremii. Eram incitaţi şi fermecaţi de proza sa, de modul în care îşi construia simbolurile, parabolele, de îndrăzneala de-a spune adevărul derutând cenzura şi punând în dificultate pe responsabilii de puritatea ideologică a literaturii. Încifrate până la a face textul dificil, cărţile sale erau incomod de interpretat fără a recunoaşte adevărurile dure ce le alimentau. Pe când citeam ***Orgolii***, un activist ce se dădea intelectual spunea *„am citit vreo treizeci de pagini şi m-a plictisit”*... Dincolo de valoarea indubitabilă a prozei sale, meritul lui Augustin Buzura e curajul de-a spune adevărul în miezul regimului totalitar chiar despre esenţa acestuia. Rezistenţa din pădurile României, ceapizarea cu bătăi şi schingiuiri, cotele enorme ale ţăranilor către stat, în ideea că proprietatea este dificilă şi inutilă, sărăcia, vulgaritatea, abuzurile, cenzurarea libertăţii ce se abătuseră peste lumea românească erau realităţi tabuizate ce făceau cu atât mai incitante romanele sale. Formalismul activistic, birocratismul, mediocritatea, turnătoria, intruziunea mecanismelor diabolice în destinul şi în gândurile indivizilor cu scopul de-a-i manipula, de-a le deturna sau diminua personalitatea, de-a le cenzura libertatea le regăsim în ***Orgolii***, ***Vocile nopţii***, ***Refugii***, ***Drumul cenuşii***. Prozatorul oferă proba unei conştiinţe scriitoriceşti care nu se dezminte, nu dă îndărăt nici după ’89, căci în postcomunism oportunismul, parvenitismul şi lichelismul sunt acute şi înfiorătoare, ca nişte roade otrăvite a ceea ce s-a sădit anterior pe neadevăr.

Viziunea sa epică, neomodernă, operează cu simboluri şi parabole ce conjugă psihanalitic în imaginarul epic dramele umane cu istoria, mentalitatea, socialul, puterea. Simbolistica epică - una din cele mai relevante în proza acelor decenii - vine din sensibilitatea auctorială a eului tangent unor fapte din registrul psihologic al fricii. Epicul vădeşte o lume deraiată de pe orbita normalităţii. *Drumul* – unul *al cenuşii* şi al risipirii fiinţei, *noaptea* – un *întuneric* al conştiinţei şi al unei lumi degringolate, rătăcite de la valorile-reper, *tăcerea*, ca un sicriu sau un lacăt ce pecetluieşte *adevărul*, *orgoliul* – un zid de netrecut, al fiinţei, al conştiinţei asediate, dar şi al celei care asediază sunt în cărţile lui Augustin Buzura paradigme existenţiale. *Solitudinea*, *refugiul* în sine ori într-o lume marginală, uitată, *noaptea*, *tăcerea*, *suferinţa*, *introspecţia*, *rătăcirea* în întuneric sau în lume sunt termenii realităţii, formule de existenţă şi parabole ce transcriu avataruri individuale pe fundalul unui social tulburat dramatic.

Protagoniştii săi – figuri atipice, se sustrag masificării, banalizării, ordinii impuse artificial, prostiei şi anihilării, minciunii şi ipocriziei, absurdului. Cărţile lui Augustin Buzura au spart tăcerea rostind adevăruri dureroase în lumea traversată de autor, despre individ, libertate, condiţia umană într-un mediu fundamentat diabolic pe minciună. Niciun prozator român, înainte de ***Feţele tăcerii***, nu vorbise despre dizidenţa faţă de regim, despre suferinţa din închisori, despre rezistenţii din pădurile şi munţii României lichidaţi ori închişi, despre teroarea dezlănţuită asupra satelor pentru a le colectiviza şi a le sechestra ţăranilor atelajele agricole, pământurile, animalele, libertatea, independenţa materială. Niciun scriitor nu aşezase faţă-n faţă pe reprezentanţii abuzivi ai noii orânduiri impuse brutal cu cei ai regimului burghez sechestraţi, arestaţi sau transfugi, atât de batjocoriţi încât contrastul dintre cele două categorii depăşea tragicul, aducând în pagini un umor negru ce friza absurdul. În ţesătura lumii ce se voia triumfătoare, prosperă, exemplară, prozatorul citea cu ochi de expert al psihologiilor formele degradării, inadecvările, trucurile. Lumea muncitorilor de pe şantierele socialismului devenise o masă în care activa degradarea peisajului uman, a tipologiilor, a mentalităţii, formată din ţărani deghizaţi în muncitori, ba chiar din intelectuali, filosofi ori profesori şi avocaţi ce, după ani de puşcărie, se reeducau în munca de jos. Minerii, ţărani travestiţi aduşi cu dubele de la schimb la ore fixe, la coborârea din maşini dădeau iama la bufetul satului asupra sticlelor de votcă şi bere, în timp ce ogoarele ceapizate rămâneau neprăşite, nesecerate sau chiar necultivate. În descrierea, cu umor şi ironie amară, a acestor adevăruri tranşante, Buzura deţine o întâietate indiscutabilă.

(*Continuare în pagina 22*)

Camelia Moisima, *Flori*

Cristina SCARLAT

AIR FOR ELIADE. ÎNTRE TEXTUL SCRIS ŞI TEXTUL MUZICAL

– convorbire cu compozitorul Eoin CALLERY, Stanford, California[1] –

Cristina Scarlat: *Cum ai ales titlul pentru această teză de master în muzică, plecând de la opera lui Mircea Eliade?*

Eoin Callery: Titlul concertului meu pentru teză a fost ***The View From The High Horse*, *Air for Eliade***, fiind una dintre cele patru piese ale Concertului pentru teza de master. Publicul nu a avut un program şi nici nu a ştiut titlul pieselor. Cele patru piese au fost cântate fără interludiu. Astfel, presupun că titlul concertului explorează cumva informaţiile privilegiate – fiecare are percepţia sa – şi ierarhia.

C.S.: *Care sunt textele semnate de Eliade care v-au inspirat (în) acest demers componistic?*

E.C.: În ***Myth of the Eternal Return***, Eliade explorează ideea timpului circular versus timpul istoric, teologic. Dar această carte nu este o lucrare axată pe critică, ci o lucrare de prozelitizare. El nu explora şi investiga ideile, el căuta să-şi justifice propriile credinţe. Am simţit că prin realizarea unei situaţii muzicale care era dificil de apreciat integral de către membrii auditoriului – o serie de acţiuni stilizate, ritualice şi totuşi goale – cream o analogie cu analiza făcută de el asupra culturilor non-iudeo-creştine. Cred că el a interpretat greşit multe dintre lucrurile pe care le-a văzut şi am sperat să creez lecturi neadevărate/incorecte în minţile membrilor auditoriului.

C.S.: *Există multe alte opere muzicale plecând de la textele cu tematică religioasă semnate de Eliade: Aldo Brizzi (Italia), Şerban Nichifor, Harry Tavitian (România), de la muzica afro-braziliană la jazz... Le cunoaşteţi?*

E.C.: Îmi pare rău, nu le cunosc.

C.S.: *Care sunt elementele definitorii ale compoziţiei dumneavoastră?*

E.C.: Am înregistrat câteva serii de improvizaţii cu *Tin-Whistles* (un instrument pe care-l găsiţi în ţara mea natală, Irlanda) şi sunetul produs de mine prin răsturnarea paharelor de apă. Aceste înregistrări au fost apoi filtrate folosind un program denumit *Spear*. Filtrarea a creat un efect de tip *glissandi*[2] prin spectrul înregistrărilor. Înregistrarea a fost apoi trecută prin două seturi diferite de boxe (acustica încăperii – Capela Universităţii Wesleyan – este unică, de asemenea), care au fost aşezate în jurul publicului. Peste toate acestea, am combinat interpretarea în direct cu secţiuni similare din segmente nefiltrate ale improvizaţiilor. Între timp, un alt interpret *live* a împins foarte încet a bucată de beton pe scenă cu piciorul, creând un zgomot zgârietor. Celălalt element era lumina – centrată pe partea din faţă a scenei – cu o proiecţie albastră pe tuburile unei orgi mari. Niciun element nu este mai important decât celălalt şi ele generează, sper eu, idei idiosincratice în mintea fiecărui membru al auditoriului.

C.S.: *Toate cele patru secvenţe muzicale au legătură cu opera lui Eliade sau doar una?*

E.C.: Aceasta era a doua din cele patru piese din concert. Singurul lucru pe care-l aveau în comun era că toate ascundeau sau amestecau anumite elemente ale compoziţiei sau ale interpretării lor şi fiecare încerca să genereze multiple înţelesuri/interpretări pentru membrii auditoriului.

C.S.: *Aţi imprimat pe CD opera dumneavoastră, punând-o la dispoziţia publicului larg?*

E.C.: Actualmente nu scot CD-uri. Multe dintre piesele mele nu sunt utile doar ca material audio. Atunci când documentez piesele cu un DVD, există o limită pentru ceea ce se poate face – materialul video adecvat este scump de realizat şi ai nevoie de multe unghiuri ale aparatului foto. Cred că multe dintre piesele mele, inclusiv ***Eliade***, sunt cel mai bine înţelese atunci când sunt interpretate live, deşi nu sunt sigur dacă voi avea ocazia să le mai interpretez din nou în curând. ***Eliade*** a fost creată acum trei ani, în timpul studiilor mele de master. Acum sunt doctorand la Stanford cu multe alte angajamente muzicale, academice şi profesorale. Sunt prea aglomerat cu alte lucruri pentru a o relua. Dar este unul dintre proiectele mele favorite: aş dori o mai bună documentare a piesei.

C.S.: *Ce alte texte de Eliade v-ar provoca să le daţi veşmânt muzical?*

E.C.: ***The Myth of The Eternal Return*** a oferit o analogie specială cu compoziţia muzicală – cel puţin pentru mine, este destul de greu să explic exact ceea ce vreau să spun. Niciunul din textele sale nu a avut acelaşi impact asupra mea. Poate asta înseamnă că am o înţelegere superficială a ideilor sale? În general, sunt interesat de locul practicii religioase şi ritualice în societate, dar nu sunt sigur dacă aş dori conştient să scriu o altă piesă despre ideile sale în special: una este suficient, mai sunt multe alte lucruri pe care aş dori să le explorez.

C.S.: *Care este structura compoziţiei **Air For Eliade**?*

E.C.: Aceasta va extinde puţin răspunsul la întrebarea a cincea. Există puţină flexibilitate în ceea ce priveşte locul în care lucrurile încep şi se termină, dar, în mare, structura este aceasta. Improvizaţiile/*glissandi* spectral durează şapte minute lungi şi se repetă de încă două ori. Interpreţii *live* la *Tin Whistle* (fluier din alamă) încep să se mişte după aproximativ şase minute, ei nu încep să cânte decât din minutul al unsprezecelea. Ei cântă timp de aproximativ cinci minute, apoi materialele filtrate şi interpretul care împinge bucata de beton continuă până la final. Celălalt element structural se referă la caracteristicile fizice ale *Tin Whistles*. Instrumentul are opt poziţii în care se poate cânta şi fiecare material al interpretului se axează pe câte una din aceste poziţii. Este un mod foarte simplu de a comprima materialele posibile pentru fiecare interpret, deoarece nu am avut mult timp pentru repetiţii şi doar un singur interpret în afară de mine a mai cântat la un instrument de suflat înainte.

C.S.: *Consider că piesa dumneavoastră ar fi o foarte bună coloană sonoră pentru un film sau o piesă de teatru, adaptate după un text din literatura fantastică a lui Eliade (există în România un telefilm din 1995, după **Domnişoara Christina** - a cărui coloană sonoră, semnată de compozitorul Adrian Enescu, se înscrie în aceeaşi familie muzicală cu compoziţia dumneavoastră. Ca şi muzica semnată de Şerban Nichifor pentru o operă lirică inspirată de acelaşi text). V-ar tenta muzica de film?*

E.C.: Da, cred că este o piesă foarte *atmosferică*. Dar unii oameni care au văzut-o s-au speriat, alţii au găsit-o meditativă, alţii plictisitoare, alţii au considerat că-i lipseşte o structură coerentă, iar alţii au considerat că piesa a durat mai puţin de 21 de minute, alţii au găsit-o foarte emoţionantă... primesc orice reacţie – bună sau rea – care poate exista şi, în ce mă priveşte, acesta este lucrul pe care doresc să-l aud.

C.S.: *Decorul şi mişcarea scenică, apariţia actorilor în cadru – care este legătura cu cadrul textului, opera propriu-zisă a lui Eliade?*

E.C.: Da, aşa cum am spus anterior, cred că Eliade a interpretat greşit o parte din propriile sale cercetări. Stabilirea unei dicotomii între istorie şi mit sau teologic *versus* circular etc. este ceva greu de acceptat. Am dorit să creez o piesă care era ca un ritual fals, asemănător cu multe exemple la care el se referă în lucrările sale. Am vrut ca auditoriul să fie Eliade ce încearcă să explice logic aceste acţiuni şi gesturi uşor iraţionale (sonore sau fizice). Cred că Eliade nu a vrut să vadă că mulţi oameni pot funcţiona în ambele lumi simultan – aceeaşi persoană care pleacă în încercarea mitică de a recrea moartea unui erou, merge apoi şi se târguieşte pentru nişte obiecte de uz zilnic – ele au amândouă o existenţă circulară şi liniară. Lucrul acesta are sens?

Acelaşi lucru poate fi spus despre majoritatea practicilor iudeo-creştine fără gândire mitică, ele sunt considerate ca adevăruri literale – frumuseţea poveştilor lor şi a lecţiei importante pe care ar putea-o împărtăşi se pierde.

Eliade a fost un erudit strălucit, dar a petrecut prea mult timp în căutarea adevărului universal academic şi neacademic.

C.S.: *Actorii din cadru sugerează mişcarea, trecerea, ritualul transcenderii spaţiului temporal, mitul eternei reîntoarceri? Asta e?*

E.C.: Ritualul transcende timpul – uneori poate. În ideal poate, dar nu sunt sigur că toţi cei care participă la ritualuri o fac la acelaşi nivel. Mai mult, oamenii intră şi ies din starea de concentrare în timpul experienţelor ritualice, în mod similar cu cel în care auditoriul, în timpul unei interpretări, trece prin niveluri multiple de fenomene şi angajamente temporale. De fapt, din proprie experienţă, aceasta se întâmplă în mare parte din viaţa noastră zilnică şi nu doar în timpul practicilor ritualice.

C.S.: *Care este registrul/statutul luminilor în decor: lumină/umbră, noapte/zi.* Coincidentia oppositorum, *coexistenţa, într-un acelaşi tot unitar, a unor elemente contrastive?*

E.C.: În această piesă, este vorba mai ales de crearea unei atmosfere generale sau poate, mai bine zis, atenuarea luminii oferă ocazia unei scufundări. Proiectarea unei lumini albastre pe orgă creează o suprafaţă texturată (nu doar un plan neted) şi oferă din nou un alt punct de intrare pentru un membru al publicului. Întrucât cele patru piese ale concertului au trecut de la una la alta fără pauză, lumina oferă un alt element de contrast (deoarece nu a existat un program al concertului) între piese. În cele din urmă, un ecran de proiecţie a trecut în faţa luminii pentru piesa finală a concertului, prin folosirea unei tehnologii video interactive.

C.S.: *Aţi adaptat/adoptat alte texte de Eliade?*

E.C.: Nu, nu încă, citesc ***Rituri şi simboluri de iniţiere*** în legătură cu textele de alchimie ale lui Jung; ele sunt o completare interesantă unele pentru celelalte. Nu cred că voi scrie/compune nimic special despre aceste texte, ele sunt mai mult pentru interesul meu general. Dar ideile există şi fermentează în minte, deci nu se ştie ce va ieşi într-un an sau doi. Sunt, de asemenea, obsedat de filmele lui Tarkovski. Din nou, cine ştie ce va ieşi din asta.

C.S.: *Vă mulţumesc!*

E.C.: Şi eu vă mulţumesc pentru interes!

NOTE:

[1] Cristina Scarlat, fragment din teza de doctorat ***Transpunerea operei lui Mircea Eliade în alte limbaje ale artei***, coordonată de prof. univ. dr. Lăcrămioara Petrescu, susţinută în 17 septembrie 2013 la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi. Convorbirea s-a realizat în limba engleză.

[2] *Glissandi* (sin.: *glissando, glissato, glissicato, glissicando*): „*trecere de la un sunet la altul prin alunecarea unui deget peste toate sunetele intermediare.*" Cf. ***Dicţionar de termeni muzicali***, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Academia Română, Institutul de Istoria Artei – „G. Oprescu", Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2010, p. 239.

Delia POP

RĂTĂCIND, CU MIRCEA BRAGA, PRIN CANON

Scriam, într-un număr de toamnă al „Nord(ului)", despre ***Rătăcitorii*** Olgăi Tokarcsuk. Despre condiţia umană în mişcare şi despre încremenirea în etichete, reguli, roluri. Am anticipat, fără voia noastră, o nouă călătorie, prin canonul cultural, pe urmele unui alt „rătăcitor": criticul şi istoricul literar Mircea Braga. Cum lectura amintită lucrează încă asupra noastră, ne place să admitem coincidenţa drept un semn şi o provocare spirituală, cu atât mai mult cu cât am descoperit cartea prozatoarei poloneze în timp ce „rătăceam" prin librăriile aceluiaşi Sibiu în care s-a născut şi trăieşte exegetul.

Propunem, aşadar, în pagina de faţă, o incursiune în volumul ***Rătăcind prin canon – Studii de istorie literară***, apărut în 2013 la Editura Tipo Moldova din Iaşi, în colecţia ***Opera omnia (publicistică şi eseu contemporan)***. Avem de-a face cu treizeci de popasuri, adică tot atâtea studii şi articole (publicate, majoritatea, în volume anterioare), pe care universitarul Mircea Braga le-a revizitat cu ochi critic, reformulând şi completând anumite secvenţe, lăsând intacte altele spre a marca – asumându-şi astfel *„păcatele tinereţelor"* – *„un anume stadiu al nivelului de informaţii, de gândire şi de expresie al autorului"* (***Notă asupra ediţiei***).

Desigur, contextele care le-au generat diferă de cel actual; însuşi firul călăuzitor al întreprinderii, conceptul de **canon**, îmbracă astăzi, alături de accepţiunile consacrate („memorie selectivă", „capital cultural", listă de autori şi de opere, ansamblu de norme ce orientează efortul creator şi experienţa receptării), numeroase alte conotaţii, ce întăresc ideea de construct sociocultural supus vremilor.

Canonul se doreşte astăzi mai flexibil, mai funcţional, aşteptări care, din păcate, îi bulversează uneori funcţia legitimatoare şi pe cea ierarhizantă. Instabilitatea canonică actuală se datorează deopotrivă paradigmei politico-ideologice, succesului de piaţă, campaniilor mediatice, relativismului postmodern (democratic, uniformizant valoric), toate acestea contribuind în bună măsură şi la metastaza literaturii (a culturii) de consum.

Povara timpului – observă domnul Braga în secţiunea ce înlocuieşte ***Cuvântul înainte*** – apasă îndeosebi asupra cercetărilor din domeniul istoriei literaturii, tocmai aceea care privilegiază, alături de studiul critic, impunerea unui anumit canon. Chiar şi pentru mediul educaţional, inclusiv universitar, sintezele de istorie a literaturii, pigmentate confortabil cu nemuritoarele clişee, par mai degrabă nişte *„muzee de informaţii neutre"*, rareori primenite cu detalii relevante (căci arhivele secătuiesc şi ele) şi constituie, de regulă, un preambul în analiza operei. *„Cândva, la începuturi* – opinează cercetătorul -, *au cultivat oarecum şi axiologicul, apoi l-au mumificat, încât astăzi asistăm la spectacolul trecerii şi pe-trecerii valorilor fără viaţă în vastul cimitir didactic"* (p. 8).

Lăsând deoparte imboldul interior al specialistului, se justifică, în atari condiţii, elaborarea de noi istorii ale literaturii? *Cui prodest?*

Sunt toate acestea câteva aspecte care îl determină pe Mircea Braga să reînnoiască periodic dialogul cu scriitorii. Desigur, criticul e nevoit să se raporteze, de fiecare dată, şi la depunerile anterioare de straturi exegetice, datorate lui însuşi ori colegilor de breaslă; e însă de părere că sunt necesare periodic împrospătări ale perspectivei, indiferent dacă acestea ar genera sau nu tulburări în rânduiala consacrată (avem în vedere şi ierarhia din interiorul operei fiecărui scriitor). Pentru Mircea Braga, e limpede că dimensiunea conservatoare a canonului, deloc neglijabilă, nu-i încremeneşte devenirea. Frecventarea se poate dovedi şi o modalitate de consfinţire a valorii, de consolidare a elementelor valide ale canonului, permiţând, deopotrivă, o adaptare a acestora la noua sensibilitate artistică şi la contextul existenţial în plină lucrare.

În cazul de faţă, pătrunderea în intimitatea creaţiei scriitorilor selectaţi beneficiază de achiziţii de ultimă oră din varii domenii (teoria literaturii, filozofia, psihologia, didactica, istoria literaturii universale ş.a.m.d.), cumulate cu inserţii biografice mai puţin exploatate de cercetători. Erudiţiei maestrului i se adaugă structurarea atentă a datelor, eleganţa exprimării şi o responsabilitate aparte pentru cuvântul scris: fiecare judecată critică e îndelung chibzuită, aprofundează subiectul, incită la noi demersuri interpretative.

Să luăm, de pildă, dintre cercetările cuprinse în prima parte a volumului, studiul intitulat ***Epoca marilor clasici – un canon bolnav?***, unde Mircea Braga respinge tocmai *„mortificarea sub egida indestructibilităţii unui sistem de valori odată constituit"*, socotind-o o *„atitudine [...] neculturală prin tabuizarea antecedentelor şi prin suprimarea înţelegerii critice"* (p. 62). Autorul demontează câteva construcţii lingvistice care se deplasează („rătăcesc"?) nestingherite prin critica şi istoria literară de la noi, chiar dacă nu (mai) corespund în anumite privinţe. Spre exemplu, intens vehiculata formulă *„Eminescu – ultimul mare romantic european"*, care încearcă să situeze scriitorul român în devenirea literaturii continentului, i se pare inadecvată, deoarece *„vorbeşte despre un «timp întârziat» şi nu acoperă, semnificativ, nici măcar realităţile «formale» ale epocii pe care o numim a «marilor clasici»"* (p. 63).

Cât despre denumirea *„epoca marilor clasici"*, omniprezentă în spaţiul didactic şi validată prin exploatarea ei în lucrări ale Academiei Române, aceasta se dovedeşte corectă doar din perspectiva cititorului român (via Rivarol: *„Se numesc cărţi clasice operele care fac gloria fiecărei naţiuni şi care alcătuiesc biblioteca geniului uman"* – reprodus la p. 64), în timp ce privitorului din afară i se poate părea... anacronică. *„Cu alte cuvinte* – notează autorul -, *nu întotdeauna raportarea strictă la geografia faptelor literare este concludentă pentru valoarea unei anumite creaţii naţionale. «Anacronia» sau «protocronia» şi în egală măsură «diacronia» rămân de cele mai multe ori simple repere formale, cu prea puţină deschidere axiologică"* (p. 64).

Deosebit de incitantă – şi formativă, totodată – se dovedeşte abordarea de către Mircea Braga a relaţiilor personale şi spirituale dintre marii clasici. Astfel, dacă Slavici, *„aşa cum îl ştim astăzi, este fără îndoială «creaţia» lui Eminescu"*, ar fi instructiv de aflat în ce măsură a fost Eminescu însuşi influenţat de prozatorul ardelean. Iar argumentele pe care le avansează în acest sens istoricul literar nu sunt lesne de contestat: *„Cultura nu este o «stare» ce se dezvoltă în izolare absolută: prezenţa partenerului, chiar redus la nivelul de simplu auditor, este stimulantă, determinând clarificări, nuanţări, adânciri, de unde continuitate în efort şi tendinţa spre permanentă expansiune a dispoziţiilor de acumulare"* (p. 66).

Dintre canonicii reexaminaţi de Mircea Braga, un spaţiu considerabil (cincizeci şi două de pagini) îi este rezervat în volum autorului ***Amintiri(lor) din copilărie***, în studiul intitulat ***Camera cu oglinzi a interpretării (Ion Creangă)***. Punctul de pornire îl constituie moştenirea călinesciană, a cărei povară se resimte puternic chiar şi în zilele noastre prin tiparele pe care vocaţia şi erudiţia de excepţie ale criticului încă ni le dictează. Deşi recunoaşte aportul semnificativ al lui G. Călinescu la clasicizarea scriitorului humuleştean, Mircea Braga apelează, pe lângă alte surse, tot la o lucrare a acestuia – ***Tehnica criticii şi a istoriei literare*** – pentru a pleda în favoarea împrospătării analizei.

Un prozator pursânge, cum este cazul lui Ion Creangă, nu poate fi isprăvit exegetic (o spune şi Valeriu Cristea) într-o sută de ani.

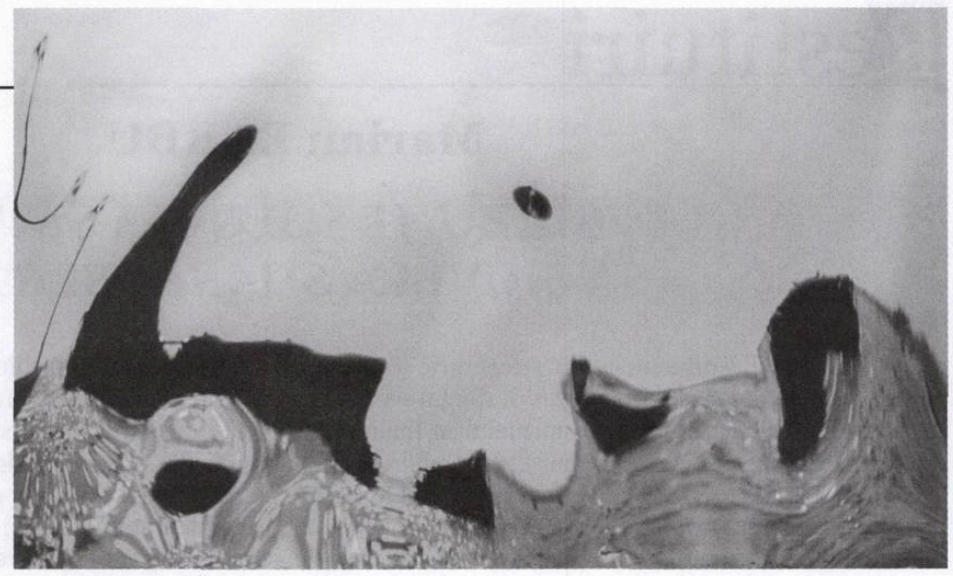

Adrian Chira, *Pasaj*

Pe de altă parte, istoria literară însemnând nu doar ştiinţă, ci şi proiectarea *„unui sentiment de valoare"* asupra creaţiei supuse interpretării, obiectivitatea şi subiectivitatea fuzionează, construind o imagine articulată şi plauzibilă a fenomenului cercetat. Întorcându-ne la verdictul călinescian, se poate afirma că acesta avansează o anumită reprezentare a lui Creangă, ce poate fi actualizată cu fiecare nou demers interpretativ, chiar dacă datele problemei rămân neschimbate.

Atenţie, însă: ştiinţa, precizia instrumentarului metodologic se dovedesc sterile dacă nu sunt însoţite de sensibilitate artistică, de gust, de talent şi mai ales de *„comunitatea de simţire"* dintre autor şi critic. Lecţia îi aparţine tot lui Călinescu...

În economia volumului se află numeroase alte contribuţii pe marginea canonului, acoperind un secol şi jumătate din evoluţia literaturii noastre, de la Vasile Alecsandri şi Ion Ghica până la Mircea Ivănescu. Partenerii sunt aleşi după criterii subiective. Iată câteva din temele care au stârnit interesul cercetătorului: ***Caragiale şi obsesia „umbrei"***; ***Drumul întors al lui Slavici***; ***Teatrul lui O. Goga: autenticitate, retorică şi eficienţă***; ***„Ciuleandra" – la limite şi dincolo de ele***; ***Coşmarul dramatic al lui Pavel Dan***; ***Între epică şi istorie („Vâltoarea" lui I. Agîrbiceanu)***; ***Dramaturgia blagiană sau Triumful artisticului***; ***Generaţia unui eşec prelungit (Oscar Lemnaru)***; ***Insurgenţa onirică – între poezie şi context***.

Prin fiecare descindere, Mircea Braga caută să privească dintr-un unghi inedit universul artistic al scriitorilor aleşi, problematizând etichetele sub care ni-i înfăţişează istoriile literare. În unele cazuri, observăm o comuniune specială cu omul din spatele cărţilor, transferată în disponibilitatea aparte cu care îi întâmpină luminile şi umbrele creaţiei. Urmărindu-l, de pildă, pe Vasile Voiculescu experimentând liric maniera personală de a fi în lume (în studiul ***Mitologie şi religie. V. Voiculescu – la incidenţa cu sacrul***), criticul constată că scrierile sale *„marchează, pas cu pas, drumul dinspre proiectul expresiv spre cel al sensului până la descoperirea proiectului în proiect, dezvăluind acorduri şi dezacorduri, apropriindu-şi absenţe şi prezenţe, sub specia unei trăiri al cărei efort de a se cuprinde pe sine a prins contur, în final, într-o retorică a posibilului"* (p. 553).

Este însuşi drumul parcurs de dimensiunea religioasă a artistului, împlinită/împăcată abia spre apusul vieţii, după eliberarea din închisoare, când poetul se descătuşează de lume şi de istorie, îmbrăţişând isihia. Mircea Braga intuieşte admirabil tocmai această relaţie atât de complexă între carne şi duh, între vieţuire şi exprimarea ei: *„Nu se schimbă nimic din modul de a fi în lume al lui Voiculescu, nu se petrec mutaţii substanţiale, transformări în altceva, alterări majore; vorbim doar de o acutizare, de o împlinire până la limită. Cu alte cuvinte, adevărul lui Voiculescu nu mai este doar conţinut, ci şi vizibil, devine palpabil, capătă formă, primeşte aura exprimabilului"* (idem). Chiar dacă a existat dintotdeauna în alcătuirea fiinţei sale, Vasile Voiculescu abia acum înţelege pe deplin că sacrul lucrează prin iubire şi prin frumuseţe. Stau dovadă ***Ultimele sonete...*** *„În totul, însă, religiozitatea poetului este căutare şi drum către ne-timpul de dinainte şi de după fiinţă"* (p. 571)...

Tot astfel, sunt **căutare** şi **drum** „rătăcirile" prin canonul literar ale lui Mircea Braga. Sunt **terapie** – fiindcă îl eliberează de hotarele între care vieţuieşte şi sunt **provocare** – fiindcă îi stimulează creativitatea şi îi menţin mereu treaz apetitul intelectual.

Marian BARBU

I.D. SÎRBU. IDEOLOGIA SATIREI ÎN NUVELA *ŞOARECELE B.*

După Evenimentele din Decembrie '89, orizontul de aşteptare al exprimării şi-a desfiinţat barierele rostirii supravegheate, căutând normalul în libertatea existenţei ca atare. Aşa încât, tremurul sau unduirea pascaliană a noastră, a scriitorilor îndeosebi, să capete mult dorita verticalitate.

Am sentimentul, după cât l-am cunoscut eu, la Craiova, că I. D. Sîrbu îşi asumase cu asupră de măsură responsabilitatea scrisului său polimorf. Şi ca un făcut, niciodată nu vom şti de către *cine* şi *când* ni se stabileşte sfârşitul, cu toate că, nu în puţine cazuri, trupul cu steagul său de relevanţă, capul (vorba lui Neagoe Basarab), ne închide cărările viitorului. Făcutul adus de *moiră* (n-am alt termen la îndemână, mai expresiv, cel puţin în cazul lui I. D. Sîrbu) s-a întâmplat în septembrie 1989. Acum întrebarea care îmi stăruie de atunci încoace aş formula-o astfel: Cum ar fi reacţionat I. D. Sîrbu dacă ar fi trăit degringolada din iarna *lupului cenuşiu* '89-'90?

Am convingerea că nu s-ar fi bucurat decât parţial, el fiind, din cauza presiunii timpurilor politice, un om de stânga, mai ales în libertatea gândirii sale (filosofice şi estetice) şi s-ar fi apucat să-şi verifice ideologia marcată cu o reală prudenţă în dramaturgie. Aici, în domeniul teatrului, modelele universale (formulare specifică, într-un fel, învăţatului profesor Ion Zamfirescu) i-au permis să aibă acces şi la *mituri*, la *simboluri*, la *metafizică*, *ontologie*, la mişcări de cadre şi ideaţie, cât mai productive pe scenă. Fiind secretar al Teatrului Naţional din Craiova, a avut înţelepciunea să discearnă potenţele artistice ale tuturor actorilor din această prestigioasă instituţie de profil. În acelaşi timp, descendenţa în plan modular din şcoala Clujului, care a însemnat Lucian Blaga şi Liviu Rusu, participarea la trendul Cercului literar de la Sibiu, efectiv şi prin revista acestuia, cunoscută şi apreciată de E. Lovinescu, i-au dat posibilitatea spiritului mobil al lui I. D. Sîrbu să intre în rezonanţă, pe baza genului proxim şi a diferenţei specifice, cu evaluările de rezistenţă din culturile lumii. Din acest unghi trebuie înţeles, dincolo de sine, *jurnalul unui jurnalist fără jurnal*.

Dar proza?

A debutat în 1956, cu nuvela ***Concert***. Atenţie! – univers muzical! A continuat cu ***Povestiri petrilene***, 1973 – univers muncitoresc, de mineri!, ***De ce plânge mama?***, 1973 (*roman pentru copii şi părinţi*), ***Şoarecele B şi alte povestiri***, 1983 (Premiul U.S.R.) – limbaj de cercetător nu presupus, ci avizat.

Subiectul propriu-zis al nuvelei se roteşte în jurul unui experiment realizat de Fronius pe doi şoricei, atenţie, *de bibliotecă*! (înţeles cu două sensuri!). Experimentul urma să revoluţioneze formele de adaptare ale lumii la iminentul flagel care a început să se instaleze acaparator pe meridianele globului – ***foamea***.

Naratorul, categoric, un *alter ego* al autorului, al povestitorului în plan literar, se afirmă ca imaginea cugetătorului specializat în forme ale abstractului şi ale speculaţiilor filosofice.

Spaţiile de obiectivare a tuturor reflecţiilor, stăruitoare în prima parte a prozei, „*în eleganta sală profesorală a bibliotecii*", din universitate, şi alternativ, nedumeritor, în cea de a doua parte, adică în laboratorul de încercări experimentale, în prim-planul muncii ştiinţifice, aici, aflându-se Fronius şi... ajutorul lui, Hermann.

Toată nuvela are o întindere de treizeci şi două de pagini, fiind structurată în patru părţi, cărora le-am putea spune *tablouri*, având în calcul şi componenta teatrală a viitorului scriitor polimorf.

Nuvela are însemnele istoriei care i-au marcat începutul şi sfârşitul – Bucureşti, 1956; Craiova, 1966; în volum, 1983.

Ce reprezintă aceste datări? – negraba pe care cărturarul I. D. Sîrbu şi-a implantat-o în timpul rezervat scrisului. Nu cunoaştem dacă între cele două borne de timp au survenit... metamorfoze ale creaţiei. Atunci, am putea lua în discuţie ipoteticele variante ale scrisului.

În periplul sobrietăţii stilistice, afişate la nivelul scoarţei morfosintactice, pe toată întinderea narativă, în adâncime, la nivelele de stratificare a ideilor, până la impulsul de escortă, textul musteşte de ţepii satirei muşcătoare – în primul rând politic, apoi, în ordine, ştiinţific, aplicat, etic, estetic, polemic, cu toate încrengăturile derivate din comunicarea sau din ştiinţele comunicării.

Spirit rafinat într-ale culturii universale, a stăpânit într-o ordine perfectă structurile teoriei literare, cu scop dedus – de a se adresa celor care înţeleg literatura pe dedesubt, cum ar fi spus cândva Arghezi. La urma urmei, literatura de referinţă rămâne înţeleasă numai de cei care au gustul estetic deja format. Şi nuvela în discuţie rămâne provocatoare pe tot parcursul secvenţelor care o compun.

* * *

O chirurgie pe viu a timpului continuu, printr-o formulă de povestire întreruptă – *va să zică*. Reluarea de acum printr-o introducere de tip oral – desigur, un *captatio benevolentiae*, se constituie drept un pretext pentru o dezvăluire de senzaţie. Şi numaidecât: *ploua straşnic*.

Cu sau fără voia modernilor – cele două fragmente ale expozeului aparţin romanticilor.

Ne-am aştepta, în cazul în care am accepta o astfel de trimitere, să urmeze entuziaste descrieri – întunecate sau luminoase, după formula tipică a mişcărilor romantice europene din Anglia, Germania, Franţa. Dar nu! Biografia autorului, extrem de zdruncinată până la data redactării prozei, vine şi fixează cinematografic cadrele spaţiale şi temporale. Relatarea se face la persoana întâi, iar lexicul folosit se arată ca un reflector de seară care se plimbă, imparţial, pe stradă ca şi în bibliotecă. Dintr-odată, pecetea cărturarului se arată în toată splendoarea ei. Citez: „*Cred că nicăieri în lume – nici chiar în India sau Matto-Grosso – nu ploua mai* ***categoric***, *mai* ***cu tupeu***, *mai* ***dogmatic*** *aş zice, ca în frumosul nostru Genopolis*".

Ei, rog a se lua aminte, la ieşirea din cadru, cu invocarea punctelor exotice unde dimensiunile realului sunt mai prejos decât cele întâlnite la noi. Speculativ, dacă se acceptă această identificare, înţelegem prezenţa unei suite de cuvinte, hai să le spunem, impropriu, neologisme: *categoric*, *tupeu*, *dogmatic*.

Văzute mai îndeaproape, dincolo de învelişul lor *pro forma*, că satira se afirmă aici în trepte – atât *categoric*, cât şi *tupeu* sunt doar un fel de avertizări, de cârje protectoare pentru triumfalistul *dogmatic*.

Cum să spui aşa ceva în 1956? Doar în iunie a avut loc Primul Congres al Uniunii Scriitorilor din România! Vezi detalii *despre*, în cartea noastră – ***Ipostaze şi metastaze ale discursului oficial*** (Note şi impresii de lectură despre lucrările Primului Congres al Scriitorilor din R.P.R., 18-23 iunie 1956), Craiova, Ed. Sitech, 2000.

Cu o asemenea minge ridicată la... fileul proletcultismului, prozatorul câştigător se ascunde sub un enunţ cumva de *mea culpa*, datorită specificului naţional, la care nu trebuie să umblăm, să deranjăm o statornicie, instaurată la români, de veacuri. Citez: „*E asta în firea locului şi a oamenilor: tot ce se face la noi e cumva mai aspru, mai definitiv ca în altă parte* (...) *Iar ploaia asta de acum – simţeam – era o tipică ploaie genopolitană; venea vertical, cădea fără jenă, fără echivocuri şi, disciplinată, se scurgea în perfectă ordine spre canale*".

Ca şi când n-ar fi fost de ajuns lovitura rostită drept în faţa frazeologilor din epocă, amestecând elementele naturii cu forţa de gândire şi comportament a oamenilor, Sîrbu mută îndată cadrul şi notează, ca un cunoscător în materie: „*În alte părţi, în Franţa, de pildă, mai au loc ezitări: bate vântul, se schimbă norii, guvernul etc. La noi, nimic! Când plouă, plouă pur şi simplu; constatarea aceasta, pe mine, ca vechi şi – cum spune ramolitul meu coleg, sociologul Parnick –, ca vechi şi înrăit burghez al oraşului, mă umplea de delicii şi satisfacţie*". Contradicţie în termeni, nu! Ci, *coincidentia oppositorum*!

Dacă vom continua să despicăm firul narativ în patru, în vederea unei disecţii de critică literară, vom constata că ideologia satirei se recompune din şpan metalic pe care cuvintele limbii române îl aglutinează în permanenţă pentru un scop. Toate cuvintele parcă se oferă la acest strung al ideologiei pe care Gary s-a hotărât s-o blameze, s-o asalteze din toate părţile cu lovituri de diferite calibre ale forţei comunicării.

Am convingerea că vârful de înălţime al satirei a fost mai puternic în proză decât în teatru; mai ales că epica i se oferea ca un spectacol nevăzut, pe care *doar el* îl dirija estetic, în primul rând, şi filosofic de-ndată. De aceea racursiurile sau dezvoltările progresive sunt proporţionate, aparent echilibrat, în cele patru capitole ale nuvelei. Că maturitatea stilului este de domeniul evidenţei ne-o justifică toate ieşirile eseistice în varii domenii ale ştiinţei – fizică, filosofie, sociologie, psihologie, apicultură, gnoseologie ş.a.

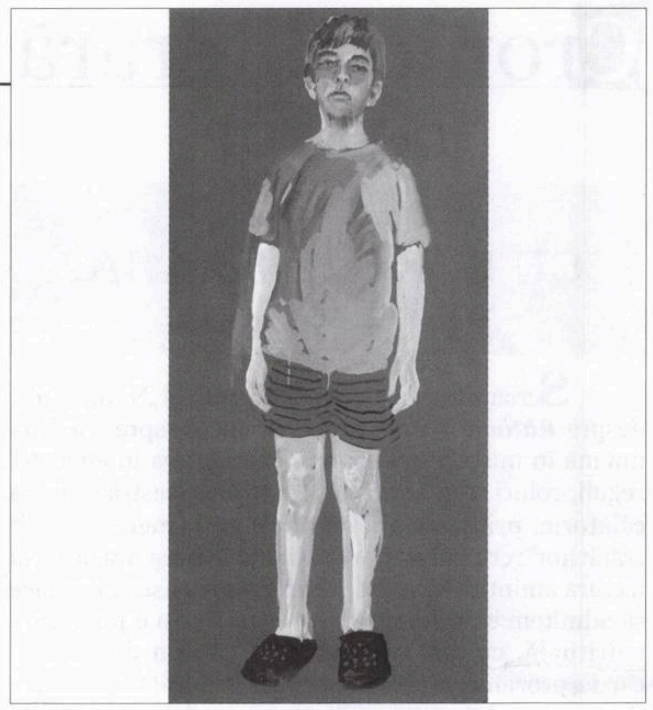

Laura Ghinea, *Portret*

Socotesc că prezenţa lui I. D. Sîrbu – naratorul într-un spaţiu concret, chiar şi atunci când, fiziologic spunând, trebuia să fie la catedră, la pupitru, la biroul de scris, ba chiar într-o cameră de locuit, trăia sentimentul racului. Avea cleşte pentru orice fragment de realitate. O prindea şi o punea la stors. Dacă obţinea o idee sau măcar îi trezea o atitudine, continua investigaţia, dacă nu, citea până când absolutul devenea o himeră sau un experiment păgubos, aşa cum l-a proiectat scriitorul pe Fronius.

Cu mult înaintea lui Augustin Buzura – psihiatru, I. D. Sîrbu a făcut din cei doi şoricei, A şi B, pionii unei table de şah a vieţii de chin a unui cercetător. Foamea, în experimentul propus, l-a binecuvântat doar pe cel puternic, pe şoricelul A, care a refuzat să mai coboare de pe pârghie, ca să-i cedeze locul şi fratelui său, şoricelul B, aşa cum făcuseră convenţia în repetate rânduri. Astfel încât, cu ochii la parmezan, şoricelul B a rămas înfometat până la dispariţie.

Transferul experimentului, dacă reuşea, din lumea animală în cea a oamenilor însemna o revoluţie în existenţa genetică a tuturor, a viitorului comportament al acestora.

Dar câte utopii nu există şi astăzi în lume? Vor fi citit oare ctitorii unor asemenea proiecte de *caritate intelectuală* (să le numim aşa!) pe Platon, pe Th. Moore, Saint Simon şi pe câţi mai sunt în continuarea timpurilor? Deoarece îndepărtarea de la realitate, de la dialectica şi logica acesteia, fără politica păgubitoare şi distructivă, duce în plan social la nivelarea sau aplatizarea individului, care nu trăieşte decât lângă resemnare, fără a se mai gândi vreodată la beneficiile din a doua viaţă. Perspectiva de tip religios nu-l mai interesează. Doar spiritele alese mai iubesc *aventura în idei*, cum se exprimă consolator I. D. Sîrbu. Acum înţelegem pe deplin ieşirile lui eseistice în atâtea domenii conexe ale umanului. Parcă îl auzim rostind cartezian – *sic cogito, ergo sum*!

După venirea la Craiova – departe de a fi un exilat, este drept, nici un răsfăţat al sorţii cum s-ar fi aşteptat, căci politica roşie a timpului nu îngăduia aşa ceva! – I. D. Sîrbu şi-a cultivat răbdător sinele, în ***Jurnal***, parcimonios, în corespondenţă şi filtrat *par lui même* în opera literară.

O părere, fie şi subiectivă: I. D. Sîrbu a fost un român goethean, adică un căutător permanent al Adevărului, din păcate, nu şi social. Revelaţia aceasta i s-a impus după perioada Cercului literar de la Sibiu. Uite-se fiecare dintre noi la componenţii acestei grupări de elită şi de cotitură literară, estetică, filosofică, atitudinală. Mai ales că majoritatea lor au trecut în lumea umbrelor.

Goethe chiar a formulat un aforism (tradus de Tudor Vianu, în ***Dicţionar de maxime comentat***, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1962, p. 94): *Nu există genii mincinoase*!

Oare I. D. Sîrbu, prozatorul, nu era pe aproape în stilistica nuvelei ***Şoarecele B***. (şi nu numai!), auzindu-l pe Seneca rostind *Veritas simplex oratis* (vorbirea adevărului este simplă)?

I. D. Sîrbu n-a fost un prozator auster, sobru, da, ca orice ardelean, şi-a impus a nu se adapta în vreun fel la contractul social al timpului roşu. Mai degrabă l-a gâtuit circular, făcând loc, din când în când, şi poeziei de sezon.

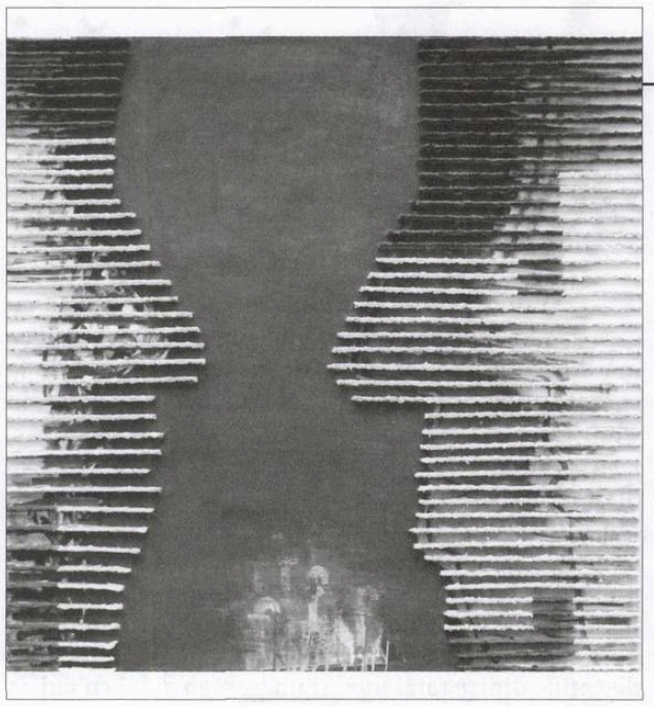

Florica Prevenda, *Facebook obsession*

Ioan MAZILU-CRÂNGAŞU

Sonet

Motto: *„Noi, valahii, purtăm ca Iisus Împărat coroana cu spini..."* Emil Botta

Sub cifruri cenuşii se-ascunde viitorul...
Buboaie sparg pe ceruri şi suflete se-neacă...
O expiere admisă, amorfă..., guri în teacă
Şi ochi peste care se trage, greu, zăvorul.

Se regizează era, minciuna să petreacă...
Şi, violând istorii, măşti cumpără onorul;
Cu ultimele paie se roagă-n foc ogorul,
Furată din izvoare fântâna creşte seacă.

Îşi tot împinge Apusul amurgurile-n noi,
Iar Nordul îşi coboară gheţarii şi urâtul,
Vom mai păstra-n muzeul din inimi vreun altoi?

Vei fi, trestie proastă, în stare să te-nnoi?
Sub glod în părăsire scânteie azimutul
Ca sabia de care va cade beznei gâtul.

Ratatul

Blazarea lui romantică, frumoasă
Şi visătoare, privirea-i amurgită;
El, uneori, mimează că se-agită,
Talentul său fiind talent de rasă,
De cursă lungă şi neîncetinită,
De nobilă sorginte şi aleasă;
În sine, tot, e însă o grimasă,
Iar mina afişată-i greu plătită.

E literat cu diplomă şi ţine
La un statut ce l-a costat sudori –
Deşi-ndoiala ca o iarnă vine...

A scris în orice gen, şi-ar fi păcat –
Gândea cuprins de negrele umori –
Acum, bătrân aproape şi ratat.

Tristeţe

Sunt trist
ca un fag scorburos,
ca un cuib
părăsit de ultimul hulub...
Ca un copil împins la cerşit
Sunt trist...

Sunt atât de trist,
parcă au secat mări,
lăsându-şi vietăţile
în luptă cu moartea...

Sunt atât de trist,
ca un pat de spital
în care a murit
un poet!

Luminiţa COJOACĂ

Marea lumină

Se coace iarna
Zăpada aşternută peste masă
Împarte crucile
Să aibă şi oamenii ce mânca
Rosturile se aşază
La porţile dorului
Amarul să nu-i încerce
Pofta de semeni
Să zacă petrecută
Cum şi sfinţii
Stau petrecuţi peste poftele
Adormiţilor cu faţa la Poartă
Ziua se arată senină
Cum e şi cerul ales cu
Fapte măreţe
Numele ursitorilor dacă-l strigă
Se desfac morţii de carne
Şi ochii se prefac că se uită
La marea lumină dată de pomană
Cu fapte cu tot.

Vinul trecerii

Zăpada alintă îngeri
Trecerea să-i fie mai aproape
Tămâia o dă de pomană
Cu pâine
Să nu plângă de foame oamenii
Dacă strigi laptele nu se face apă
Pământul nu se împarte
Hotarele stau nemişcate
Soarele pe cer să se petreacă
Oamenii au mai mult curaj duminica
Restul săptămânii îl mestecă cu carne
s-aşterne zăpada rost de ninsoare în zodii
cu viaţa trebuie să ai răbdare
cuvintele din carne nu se fac
în pământ nu lasă gust
de apă nici tărie nu au
îndeamnă la vorbă când nu sunt aprinse

Carafa cu moarte

Pe mânile mele
Cadavrele urcă
Ziua să nu aibă regrete
Tot mai sus
Slobod timpul să nu le fie frică
Dorul de îngeri
Ca să vindece
Picioarele merg libere printre miri
Morţii nu îi trezesc
Să nu le plângă de milă
Carnea din păcate
O dau rest la îngerii luminii
Negura să îi ierte
De toate înţelesurile
Vorbele albe se îmbată
Din carafa cu moarte blestemată
Dor şi izvor facerea de carne nu miroase a bine
Restul de scândură
Îl trec cu picioarele
Neacoperite

Raúl LAVALLE

POEZIE ŞI ETERNITATE

Cred, cu modestie, că întreaga poezie încearcă să exprime ceva care să realizeze o transcendere a împrejurărilor concrete în care a fost scrisă. Cu toate acestea, unele poezii plătesc un greu tribut epocii lor. Nu este cazul Lilianei (să mă ierte cititorul dacă, datorită prieteniei ce ne leagă, îi menţionez doar prenumele).

Verbul său poetic seamănă cu această orbită a timpului menţionată în ***Când totul se pierde***. Discul argintat al orologiului (citez din textul unui tangou de Gardel[1]) ne avertizează asupra efemerităţii vieţii, asupra necesităţii de a trăi clipa. În felul acesta înţelege şi Liliana, dar, presimt totodată, că ea redefineşte acele sfaturi tradiţionale ale lui Horaţiu.

Timpul poate fi văzut şi ca ceva etern; ca un „spaţiu" în care este posibilă o contemplare, eternă în felul ei. Da, eternă pentru că ea este bucuria de a admira fiinţa naturală şi fiinţa divină. Vocabula de gen feminin[2] *uitare*, „olvido", joacă un rol aparte, pentru că privirea contemplării nu lasă să scape realităţile profunde.

Mai mult decât atât, este chiar capabilă să reţină *clipa aceea*, „aquel momento". Într-adevăr, iubirea şi cunoaşterea se hrănesc, de asemenea, din multe lucruri mărunte. Poate nouă ni s-au părut neimportante, la timpul lor, dar ele şi-au lăsat o pecete de foc în vieţile noastre. Vocabula *cuvânt*[3], „palabra", este legată de cea latină, *conventus*, care sugerează ideea de întâlnire, de a merge împreună.

Te invit atunci, dragă cititorule, la a te întâlni în molcoma ta lectură, cu Liliana şi cu marea tradiţie poetică. Ele au mereu aspecte asupra cărora să meditezi şi să-ţi umple inima de bucurie profundă.

*

Dintre poemele pe care le-a scris Liliana se prezintă aici[4] doar trei poeme. Pare puţin... şi este adevărat. Cu toate acestea, se poate spune mult prin acest număr 3, sacramental. De exemplu, – voi exprima doar câteva idei pe care mi le sugerează lectura – mă voi referi la lupta cu propria imagine, despre care ne vorbeşte ***Spune-mi***. Este adevărat, deoarece, în timp ce parcurgem pelerinajul nostru, ne vom crea noi imagini ale noastre. Este vorba despre o luptă biblică, făcând tot posibilul pentru a ne apropia de un Adevăr care depăşeşte limitele propriului chip. Credem că el este ceea ce ne dezvăluie oglinda, dar cu mult mai mult valorează privirea noastră interioară, care uneori este severă şi, alteori, plină de compasiune faţă de noi, dar ne permite să dialogăm cu chipurile noastre. La sfârşitul drumului vom decoperi chipul autentic. Aşa cum se spune în ***Biblie***: în noi se dă o luptă[5], în care dorim să învingă binele.

Un alt poem este ***Când totul se pierde***. Poate că prima mea impresie, văzând titlul, a fost de pesimism. Dar nu, dimpotrivă, citind poemul, ne încărcăm de optimismul suprem, pentru că poezia, în căutarea *singurei realităţi posibile*, învinge moartea şi contemplă eternitatea frumuseţii.

În ceea ce priveşte ***Clipa aceea***, umila mea lectură îmi aduce aminte că noi toţi preţuim clipa (prezentul). Aceasta, asemenea unui atom, având în vedere durata sa, este unicul lucru real, trecutul şi viitorul având existenţă *în minte*. Dar „clipa aceea" a scriitoarei nu este victima unui facil hedonism, ci se referă la profunda meditaţie care însoţeşte cunoaşterea. Într-adevăr, Liliana şi soţul ei, Nicolae Popescu, matematicieni renumiţi, nu au pierdut din vedere identitatea esenţială a ramurilor cunoaşterii, toate tinzând spre *a fi*. Fiinţa este „necunoscutul"[6], spune latinitatea frumoasei limbi române. Dar matematicianul şi poetul iubesc identitatea lor profundă şi simetriile manifestărilor sale.

Închei, dragă cititorule, invitându-te cordial să pătrunzi înăuntrul acestor poeme. Cu ele vei putea străbate drumuri înspre natura divină şi cea umană, şi spunând aceasta în vechea spaniolă, „habrás placer".

NOTE:

[1] Carlos Gardel, cu numele său real Charles Romuald Gardés (n. 11 decembrie 1890 în Toulouse, Franţa; d. 24 iunie 1935 în Medelin, Columbia) a fost un cântăreţ şi compozitor de tangou, fiind o figură legendară a Argentinei. Alfredo Le Pera a compus versurile poemului ***Soledad***, ce constituie textul tangoului compus de Gardel. Din acest poem fac parte versurile: *En la plateada esfera del reloj/las horas que agonizan se niegan a pasar* (*Pe discul argintat al orologiului/orele ce agonizează refuză să treacă*). Tangoul a fost înregistrat în 1934 şi cântat de Gardel în filmul realizat de el, intitulat ***El tango en Broadway***.

[2] de gen feminin în limba română.

[3] Lat. *conventus*, *„adunare, întrunire"*; *conventum „înţelegere"*.

[4] în volumul ***Trei Poeme din Europa - Three Poems from Europe*** (de Elena Liliana Popescu), Ed. Pelerin, Bucureşti, 2013.

[5] *„combate"*, în limba spaniolă.

[6] *„desconocido"*, în limba spaniolă.

Mircea Vasile Mureșan, *Carnaval*

Săluc HORVAT

CLUJUL LITERAR (...)

(*Urmare din pagina 13*)

La fel de interesant este materialul semnat de Vasile Igna despre Editura Dacia, despre oamenii care au onorat, în frunte cu Al. Căprariu, primul director al editurii, despre rolul jucat de Dacia în promovarea valorilor culturale naționale și universale. Irina Petraș readuce în amintirile celor care au trecut prin filologia clujeană frumoșii ani ai studenției și, nu în ultimul rând, admirabilii dascăli care au înnobilat facultatea și cărora le datorăm omagiu și recunoștință.

Desigur, în cele aproape șase sute de pagini se regăsesc atâtea fapte de cultură, atâtea gânduri și amintiri, atâtea nume încât, oricât ai dori, e greu să le cuprinzi pe toate.

Dacă menționăm bogata ilustrație foto, cronologia de la finele volumului în care sunt semnalate evenimentele culturale semnificative care s-au petrecut în viața culturală a Clujului, a Transilvaniei, pe o perioadă îndelungată, începând cu anul 1409, când la Oradea începe construcția unui spațiu destinat bibliotecii și până în data de 27 septembrie 2013, când are loc alegerea noilor organe de conducere ale Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, putem spune că avem în față o carte de excepție, o carte-document dăruită celor dornici să cunoască ceea ce a reprezentat și reprezintă Clujul pentru viața literară națională.

Ioan ȘIMAN

ARTĂ ȘI ELEVAȚIE (...)

(*Urmare din pagina 5*)

O experiență aparte o deslușim din ultimul ciclu, ***Santa Fé în trei ferestre***, în care impactul spiritual cu un spațiu inefabil erotic produce în universul poetic al autoarei o nouă aventură a conștiinței, dezvăluind o altă față a lumii, ce naște alte întrebări și răspunsuri contradictorii, conștiente sau inconștiente, prin care „*ne zidim uitarea*" și inutilitatea până la „*bubuitura finală a sensului*": (***Conștient sau inconștient***).

O diversitate de teme ale conștiinței și ale simțirii omului contemporan sunt abordate în poemele Casandrei Ioan; între acestea este favorită și creația, condiția omului creator de valori, astfel că nașterea unui poem devine un eveniment augural: „*Necăjindu-mi bucuria/și frizând nebunia/un nou poem se naște/din sfinte moaște./E voluminos și morocănos/și egoist de amuzant./Îl ridic și îl pun/pe fereastra din camera mea./Îl ud în fiecare zi/și începem să ne placem,/ne îmbrățișăm și ne mângâiem/la orele de masă,/sau de fiecare dată când/unul din noi se simte obosit/și abătut*" (***Noimă augurală***).

Poemul îmbracă diferite fațete, iar noima lui este dependentă de creator, de fenomenologia cotidianului, a banalului. De aceea, el are nevoie de tandrețe, de iubire și duioșie pentru a se elibera de „*nevolnicie*" (***Noimă nevolnică***).

Poemele din ciclul ***Santa Fé în trei ferestre*** sunt adevărate „*noime*", adică înțelesuri, sensuri și rosturi, trezite de aventura existenței, în conjuncturi, spații și momente inedite; de aici și varietatea înfățișărilor unui poem care în „*iubirea lui de patrie*" are un „*spirit șamanic*" și se luptă „*pentru a păstra coardele trecutului/întinse și rezonante*" (***Noimă cu șoim***).

Cred cu certitudine că poemele Casandrei Ioan au un loc special în peisajul liricii românești actuale, prin naturalețea conceptuală a gândirii poetice, prin consistența și ineditul simbolurilor poetice, dar și prin prospețimea discursului liric elaborat cu artă și elevație. Ele ne provoacă să dialogăm cu lumea și cu „*sinele*" pentru atingerea echilibrului interior, mereu în mișcare și în tangaj cu valorile vremii.

Cornel COTUȚIU

DE-A LUNGU

(*Urmare din pagina 9*)

- Nu, hotărî Georgiana.

Luă taburetul.

- Șezi!

După care se așeză pe genunchii lui.

- Însă, se amuză Georgiana, fiecare cu furculița lui.

- Am impresia că nu ai preparat salata asta cu plăcere.

- De ceeee?

- Ar fi trebuit să fie așa de acră, de să-mi crape măselele, inclusiv cele plombate.

- E tardiv.

- Ce?

Ea își duse un deget la buze.

Descoperea mirosul trupului ei. De femeie. Mai ținuse în brațe alte făpturi, dar niciodată, până acum, nu a avut revelația mirosului unei femei. Nu deodorant, nu parfum. Pur și simplu mirosea a trup curat. Dar nebănuit de irizant, de învăluitor. Bineînțeles că nu-i păsa de salată, deși Georgiana se agita, pe genunchii lui, manevrând furculița prin castron ca un om flămând...

Se aflau la muzeul etnografic din Uzdin. I-a întins aparatul de fotografiat, rugându-l:

- Aș vrea să-mi faceți o poză cu această bucătărie, specific românească. Nu-i așa?

El a luat aparatul, așteptând-o să se așeze lângă cuptor.

- De acord, Georgiana. Doar dacă îmi vei spune „Te rog să-mi faci" și nu „să-mi faceți".

Ea s-a uitat în stânga, în dreapta; nu mai rămăseseră din grup decât doar ei doi...

Așezați la o cafea, George comentă:

- Nu e suficient că avem o rădăcină comună, adică prin mama mea și prin tatăl tău ne tragem din Dobricel. Dar avem o rădăcină comună onomastică: Georg. Doar că eu mă numesc cu un „*e*" final – George. Iar tu ești o prelungire a mea. Georgiana.

Ea îl ațintì cu o privire echivocă; o nuanță de contrarietate și una de umor.

- O! ținu el să precizeze: O prelungire onomastică, precum spuneam.

Îl încercă deodată o stare de sfârșeală sufletească. Îi cuprinse ceafa cu palma.

- Hai să ne sărutăm îndelung, în numele unui eșec.

Georgiana se ridică, intră în cameră și se așeză pe canapea, încrucișându-si picioarele. Îl întrebă:

- Cunoști jocurile populare de pe Someșul năsăudean?

- Oho! exclamă George. Am fost în echipa de dansuri populare din clasa a V-a până la sfârșitul liceului...

- Bine. Ia să vedem. Doar că n-am să-ți cânt cu strigături, ci pe un text pe care mi l-a dedicat un poet pe care l-am cunoscut la Tulcea. Acum e stabilit peste Atlantic. Mă interesează dacă recunoști melodia.

- Prevăd că mă voi scălda în trupul tău.

- „*Nu era drumul tău acela care*
Mi te-a furat acum și-alte ori
Prin toamnele de dor mistuitoare
Ce imigrau spre sud dinspre ninsori..."

Da! Era ritmul din jocul „de-a lungu", pe care George îl considera cel mai elegant dintre toate. Mai întâi, un ritm lent, cu pași așezați, legănați, punctat brusc de un accent înalt, după care se revine, dar mai vioi, apoi se trece la un fel de lentoare – ca apa unui râu intrat între maluri ce se deschid; și iar un moment mai viguros, mai săltăreț și iar o încetineală până la șoaptă. Câtă delicatețe!

- „*Să curgi mereu din a pleca, plecare...*
Ce verb tiran cu care te-ai tot dus
Când ochiul lumii te privea din mare
Și niciodată unde, nu mi-ai spus."

O asculta cu pieptul plin de căldură și închise ochii, gândind: Asta e starea de iubire? Când nu-i mai auzi glasul, urmă o scurtă tăcere și deschise ochii...

Am deschis ochii. Pătura cu care mă învelisem la culcare căzuse la podea. Simțeam sub bărbie și pe piept o transpirație caldă.

Mi-am îndreptat privirea spre fotoliu. Aș fi vrut s-o văd acolo, cu degetul la buze. Nu doresc nimănui o așa grea stare de frustrare. Ce odios e visul când recompune o realitate pierdută!

Terezia FILIP

AUGUSTIN BUZURA (...)

(*Urmare din pagina 17*)

Îmi amintesc uimirea, surpriza și bucuria cu care citeam ***Absențiile*** în vara lui 1970, în autobuzul ce mă ducea de la Cluj spre Târgu Lăpuș, venind de la examenul de admitere la Facultatea de Filologie din Cluj. Citeam și izbucneam din când în când în râs, iar vecinii mei de autobuz se uitau cu mirare ce carte distractivă voi fi citind de mă *captivează* într-atât. Mă uimeau textul dezinvolt, inteligent, plin de un umor degajat, problematica și stilul cărții. Râdeam de umorul tăios și mă surprindeau adevărurile spuse cu o îndrăzneală ce nu o mai întâlnisem în scrisul românesc contemporan și pe care le auzisem discret doar în discuțiile dintre tatăl meu și un prieten al lui cu ani de închisoare la activ.

La apariția următoarelor sale cărți eram mereu în alarmă, să le prindem, să le avem, să le citim, să știm cum mai privește Buzura realitățile pe care le traversam. Era subiect de discuție și de interes în cercurile noastre.

Augustin Buzura e pilda unui scriitor care, în stil proustian, și-a nutrit opera din propriul destin, din copilăria petrecută în lumea unui sat supus intemperiilor istorice ale mijlocului de secol XX, din istoria vie traversată, experimentată, cunoscută. A transferat în romane realul halucinant al copilăriei timpurii: finalul războiului, așteptarea românilor în Ardealul de Nord, dar, spre surpriza și nedumerirea populației, sosirea rușilor, și pe cel de mai târziu: colectivizarea, arestările, clandestinitatea, ascunderea în păduri, activiștii etc. Comportamentul ostașilor sovietici eliberatori i-a bulversat pe țăranii din satele Maramureșului, care au auzit apoi ani în șir despre binefacerile și grija părintească ale tătucului Stalin. Ajunși în sat, acei soldați au tras mai întâi cu automatele în icoanele de pe pereții casei țărănești, iar în casa bunicilor mei într-un ceas mecanic ce ticăia provocator pe peretele unei odăi. Ca și Proust, Buzura și-a nutrit romanele cu imaginile și emoțiile copilăriei petrecute însă în atmosfera satului natal, apoi cu altele din anii liceului la Baia Mare ori cu anecdotica din mediul universitar și intelectual clujean. În aceste *cercuri ale lumii* și ale *experienței* auctoriale s-au plămădit tipologiile protagoniștilor săi, dramele lor, destine în contrast cu țesătura socialului ce le conținea și tenta să le niveleze sau să le anihileze.

În localitatea natală, din inițiativa rudelor apropiate ale scriitorului și în acceptul deplin al consătenilor, a fost sărbătorit cel care-i onorează și face azi vestită Berința care a dat României doi academicieni. Augustin Buzura onorează nu doar localitatea natală, județul Maramureș, liceul unde a învățat ca adolescent, ci cultura și literatura română, România. Prin sinceritatea și curajul său de campion al adevărului, asumat, trăit la persoana I – precum în cazul unor premiați Nobel – pe când Adevărul se recunoștea doar după *capul spart*, așa cum îl enunță proverbul românesc, după ostracizarea și interzicerea lui ori după uciderea celor care-l exprimau, Augustin Buzura intră în panteonul literaturii române în galeria scriitorilor de valoare purtând cu sine adevărul ca o pe o povară, ca pe o pecete a personalității, calm, sigur, triumfător. Acest triumf l-a costat muncă intensă, suferință, singurătate. La Berința au vorbit elogios: Zamfir Ciceu, președintele Consiliului Județean, care a onorat manifestarea și, prin cuvântul său, a confirmat că îl cunoaște pe Buzura din lectura romanelor – lucru onorant și cu totul rar la politicieni și, desigur, Gheorghe Pârja, Săluc Horvat, doamna Dana Gagniuc, Ionuc Bota.

Iată la ce bun cartea, lectura, scriitorii: campioni ai adevărului, ei sunt de fapt campionii vieții. Literatura bună e o formă de terapie a socialului, de perpetuare a valorilor pe care politica, puterea, diplomația, businessul le ratează frecvent. Literatura bună arată calea când aceasta e confuză, uitată sau interzisă! Autori precum Augustin Buzura pun degetul pe rănile dureroase, diagnozează patologiile ce-amenință sănătatea socialului, a nației, a etniei. Literatura bună nu se dezminte, oricât de dificil ar fi traseul ei, nu dă îndărăt, nu se ascunde, ci înfruntă realitatea depistând formele de alterare ce amenință ființa și lumea. Ca un veritabil medic psihiatru, Augustin Buzura continuă diagnoza sa asupra lumii noastre și în prezent.

REVISTA REVISTELOR

De la festivaluri la colocvii

ORIZONT (nr. 10/octombrie 2013) ia în discuţie felul în care pot fi organizate mai interesant festivalurile de literatură, pornind de la cele găzduite în Serbia. Între ele, Festivalul KROKODIL din Belgrad, iniţiat în 2009, îşi propune *„să scoată literatura din amorţeală şi să o aducă mai aproape de public, prin crearea de legături cu celelalte arte şi cu ajutorul noilor media”*. Percepţia asupra prezentării literaturii în public trebuie schimbată în aşa fel încât niciun festival să nu fie *„un murmur al unei elite într-un spaţiu izolat, ci mai degrabă o întâlnire cu împrejurimile şi publicul”*, în orice localitate s-ar desfăşura, demonstrând că nu există periferie. *„În Europa, toată lumea se plânge că nu are public la evenimente literare. KROKODIL atrage totuşi public foarte numeros (peste o mie de persoane în fiecare seară), pur şi simplu pentru că investim foarte mult timp, muncă şi energie pentru a face festivalul dinamic, inteligent şi atractiv vizual, iar lumea recunoaşte toate acestea. Nu este destul să aduci nişte scriitori, să îi aşezi la o masă, cu un microfon în faţă, o apă minerală şi un aranjament ikebana”*. Spectacolul stă sub semnul aducerii literaturii mai aproape de public: *„Este organizat într-o piaţă pitorească şi intimă a oraşului”*, combinând literatura cu muzica, spre a capta audienţa la mesajul transmis.

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 44/1 noiembrie 2013) tocmai face o relatare de la prima ediţie a Festivalului Internaţional de Literatură şi Traduceri, Iaşi (septembrie 2013), apreciat ca un succes întrucât *„a dat oraşului un aer de sărbătoare”*, senzaţia că *„în Capitala Moldovei se întâmplă ceva special”*, fiind vorba de mai multe evenimente, în locuri diferite, cu două sute de invitaţi, scriitori din ţară şi din străinătate, traducători, editori, critici literari, jurnalişti, dar *„uimitoare a fost pentru toată lumea participarea publicului la **Noaptea albă de poezie şi jazz**, desfăşurată de-a lungul mai multor ore, începând cu miezul nopţii, vineri spre sâmbătă”*, într-un spaţiu deschis, în faţa Palatului Culturii. Fiind un test trecut cu brio de organizatori, se speră ca ediţiile viitoare să consolideze acest succes de început.

STEAUA (nr. 9-10/2013) publică o dezbatere pe marginea Noului Cinema Românesc, vrând să-i stabilească, prin meditaţii teoretice, dar şi analitice, originile intelectuale şi izvoarele specifice menite a explica succesul afirmării pe plan internaţional. Între alte întrebări, una se raportează la starea literaturii: *„A reprezentat o anumită direcţie a literaturii române recente (catalogată adesea drept „minimalistă” sau „mizerabilistă”) o sursă pentru Noul Cinema Românesc sau este vorba de un spirit comun al vremii, al epocii?”* Răspunsurile oscilează între a susţine că *„se pot găsi tangenţe cu literatura română recentă, dar trebuie ţinut cont de faptul că (...) cinemaul are specificul său, complet altul decât al literaturii”* (Andrei Gorzo) şi a stabili, fapt revelator, că *„o nouă sensibilitate estetică a fecundat ambele arte, literatura şi arta cinematografică”* (Angelo Mitchievici). Pentru public însă e greu de stabilit adevărul, câtă vreme la noi în ţară atât difuzarea literaturii, cât şi a filmului se află la ora actuală în mare suferinţă.

APOSTROF (nr. 9 şi 10/2013) consacră rubrica sa ***Dosar*** corespondenţei lui Mircea Zaciu, cărturarul clujean care ar fi împlinit 85 de ani şi care, se ştie, a adoptat faţă de contemporanii săi *„o atitudine ironic-zeflemitoare, incisivă, vizibilă atât în scrisori, cât şi în cele patru tomuri ale **Jurnalului** său. Prin urmare, unele aprecieri la adresa profesorilor, prietenilor şi colegilor nu trebuie să surprindă”*. La rubrica ***Cu ochiul liber***, din nr. 10, este prezentat volumul ***O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj: Corespondenţă Mircea Zaciu – Marian Papahagi***, apărut la Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2012. Dincolo de interesul documentar, paginile de corespondenţă proiectează o lumină inedită şi asupra laboratorului de creaţie al profesorului clujean. Astfel, aflăm că Mircea Zaciu era *„un împătimit al genului epistolar (uneori scria şi zece scrisori într-o zi)”*, iar despre ritmul elaborării articolelor sale ne mărturiseşte că *„eu nu ştiu să scriu pe-ncetul, azi o pagină, mâine alta. Ritmul meu interior e altul şi scriu (...) câte 6-8-10 pagini dintr-o suflare”*. Ne întrebăm azi cum ar fi redactat texte şi cu ce viteză dacă era nevoit să lucreze la computer? Şi câte scrisori ar mai fi rămas păstrate dacă ele ar fi circulat numai pe internet, în spaţiul virtual? Oricum, plăcerea de a trimite şi de a primi scrisori prin poştă (nu pe mail) s-a diminuat considerabil.

Dorel Petrehuş, *Luna*

BUCOVINA LITERARĂ (nr. 1-7/ianuarie-iulie 2013), revistă a Societăţii Scriitorilor Bucovineni, cu apariţie la Suceava, recuperează prin acest număr multiplu (7) perioada pierdută prin sincopa intervenită în editarea ei, în acest an, din motive organizatorice. Reluarea e de bun augur ţinând seama de prestigiul şi audienţa câştigate anterior şi prin ofertele literare ale zonei găzduite în cei douăzeci şi patru de ani de apariţie în serie nouă a acestei publicaţii. Momentul e ca de relansare pe piaţă şi ne bucură să consemnăm şi mâna de ajutor întinsă spre plaiurile bucovinene de universitarul băimărean Cornel Munteanu prin publicarea studiului ***Linii de fugă în eminescologie***, cu accente bine cunoscute ale exegetului privind definiţia, tipologizarea şi perspectivele de evoluţie ale disciplinei ştiinţifice consacrate studiului vieţii, activităţii şi creaţiei eminesciene în polimorfismul ei structural şi de sinteză spirituală.

COLOCVIILE DE LA NICULA, ediţiile I-II-III (2010-2011-2012), îşi reunesc într-o singură publicaţie cu acest titlu (Editura Eclessia, 2013) o parte din lucrările prezentate la manifestarea anuală ce are loc la Mănăstirea Nicula spre a menţine în atenţie opera unor scriitori şi cărturari precum Bartolomeu Anania, Ioan Alexandru, Vasile Avram, Ion Apostol Popescu etc., legaţi cu multe fire ale vieţii şi creaţiei lor de acest sfânt lăcaş de cult. Coordonatorul publicaţiei este preot Ioan Morar, preşedintele ASTREI din Gherla, care, împreună cu stareţii arhimandriţi Andrei Coroianu şi acum Nicolae Moldovan, sunt gazde bune şi animatori ai acestor colocvii orale. În devenire, se simte nevoia de a transpune aceste colocvii în paginile unei reviste tipărite, întrucât ele *„ies din inimi care bat pentru cei evocaţi şi pentru operele lor”*. Să fie într-un ceas bun şi într-un viitor cât mai apropiat!

ARTIFICIERUL

ARTIŞTI AI „ŞCOLII HOLLÓSY” LA BAIA MARE ÎN MICROALBUME

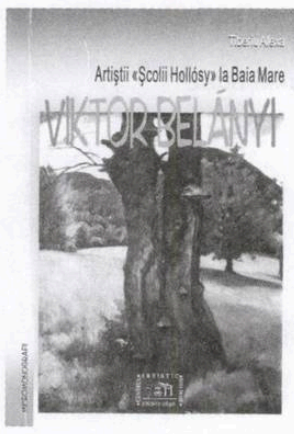

Rădăcinile şi tradiţiile istorice ale fenomenului plastic băimărean dau multă bătaie de cap cercetătorilor domeniului, îndeosebi istorici de artă, cum este şi dr. Tiberiu Alexa, acum director al Muzeului Judeţean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare”, instituţie care deţine un valoros patrimoniu din această sferă a creaţiei umane. Preocupărilor constante, unele mai vechi, de a cunoaşte şi a defini caracterul acestei mişcări plastice cu ecou european li se adaugă în ultima vreme o seamă de iniţiative menite a valorifica şi editorial bogatul tezaur muzeal, pe lângă expoziţiile permanente şi temporare organizate la sediu sau în colaborare cu alte instituţii similare din ţară şi din străinătate. În acest context semnalăm editarea, în ***Mica bibliotecă de artă băimăreană***, seria ***Monografii***, a unei suite de minialbume sub genericul ***Artiştii Şcolii Hollósy la Baia Mare***. Prin text, imagine şi document, cu note, referinţe şi bibliografie, sunt alcătuite scurte prezentări ale artiştilor în cauză, cu accent pe educaţia artistică, biografia anilor băimăreni şi activitatea de creaţie artistică, ultima beneficiind de o succintă caracterizare estetică finală. După cum se ştie, pictorul Simon Hollósy (1857-1918) are origine maramureşeană, născut fiind la Sighetu Marmaţiei, şi a înfiinţat la München, încă din 1886, o şcoală particulară de pictură, frecventată de artişti de diverse naţionalităţi. Cu o parte dintre aceştia, în 1896, a venit la Baia Mare, întemeind Şcoala şi Colonia de pictură, frecventate ulterior de un număr considerabil de participanţi, *„aproape trei sute de artişti şi studenţi”* – precizează dr. Tiberiu Alexa – *„ale căror biografii personale conţin episodul şederii temporare de vară de la Baia Mare”*. Între aceştia, semnalăm câţiva care deja se bucură de prezentare sintetică în minialbume editate sub egida Muzeului „Centrul artistic Baia Mare”, într-o îngrijită ţinută grafică. • VICTOR BELANYI (1877-1955) este pictor slovac, *„unul dintre discipolii favoriţi ai lui Simon Hollósy”* şi *„unul dintre cei mai interesanţi artişti pe care Şcoala Hollósy i-a produs în perioada activităţilor sale de la Baia Mare”*. În pictură, Victor Belanyi a experimentat mai multe formule: *„În acord cu spiritul epocii, a parcurs şi el drumul de la tradiţionalism la modernism. Astfel, pictura sa a evoluat de la realismul academic la un presupus cubism moderat, după o îndelungă exersare a impresionismului, simbolismului secesionist şi a postimpresionismului”*. Traseul descris e specific oarecum mai tuturor protagoniştilor, inclusiv independenţi; faptul demn de reţinut e că *„lansarea creaţiei lor în arena publică s-a petrecut la Baia Mare”*, *„un mediu formativ puternic impregnat de spiritul comunicării transnaţionale, precum şi de valori intelectuale, atitudinale şi culturale de amplă respiraţie europeană”*. • PAL BENEŞ (1867-1932) este pictor maghiar, care a parcurs traseul educaţiei artistice trecând prin Viena, Budapesta, München, Roma, Györ, dar a ajuns şi în Baia Mare, unde prezenţele sale sunt înregistrate timp de şapte ani succesiv, între 1898 şi 1904. Lucrările executate peste vară la Baia Mare reprezintă peste timp *„autentice topografii picturale în tradiţia artei băimărene”*, adică peisaje realizate în aer liber (plein air), cu aspecte din centrul vechi al oraşului, din cartierele Valea Roşie şi Ferneziu, panorame cu muntele Igniş şi Dealul Crucii etc., semnificativă fiind împrejurarea că de numele lui se leagă *„cea dintâi expoziţie personală a vreunui artist plastic”* la Baia Mare, în anul 1899. • SZYMON BUCHBINDER (1853-1908) este pictor polonez, cu itinerar al educaţiei artistice atingând Varşovia, Viena, Cracovia, München şi Berlin, şederea la Baia Mare fiind marcată în anul 1896, unde l-a atras *„perspectiva contactului cu un spaţiu etnic, geografic şi cultural inedit”*, dar, în plan expoziţional, *„avea să se întâlnească pe simezele celebrului Palat de Sticlă münchenez cu lucrările unui grup cosmopolit de expozanţi legaţi de colonia artistică de la Baia Mare”*. • MAX BURI (1868-1915) este pictor elveţian, parcursul său artistic fiind marcat de Berna, Basel, München, Paris, la Baia Mare participând la colonile temporare de vară, în anii 1896, 1897 (şi 1899?). A realizat *„mai multe studii de peisaj, peisaj compoziţional şi de portretistică, majoritatea în **plein air**”*, la el acasă fiind *„un constant şi atent observator al vieţii rurale elveţiene”*. Încercând să-i stabilească şi o cotă de piaţă, cum face şi în celelalte cazuri, dr. Tiberiu Alexa remarcă cu satisfacţie *„interesul major manifestat pe piaţa licitativă europeană publică pentru comercializarea lucrărilor lui Buri”*, cu un salt real de tranzacţionare în intervalul 2000-2009, deci foarte aproape de zilele noastre.

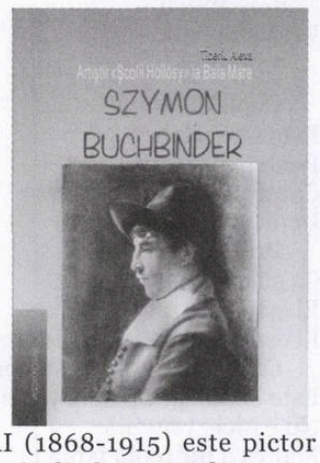

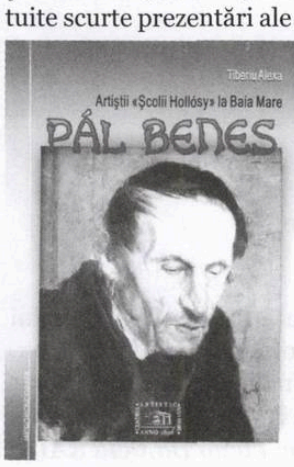

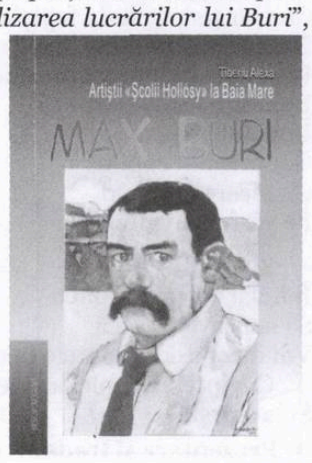

Prin bogăţia de informaţii, prin mulţimea detaliilor de epocă, extrase din arhive şi din presa vremii, acest gen de lucrări trezeşte curiozitatea de a cunoaşte nu doar artişti ai Şcolii Hollósy, ci şi arta plastică în general, cu ecoul ei peren în timp.

Traduceri

Gémino H. ABAD

Profesor universitar de literatură şi scriere creativă la Universitatea din Filipine, s-a născut în anul 1939 la Manila, Filipine. Poet, romancier, critic literar şi istoric. Pentru activitatea sa literară a primit mai multe premii şi distincţii, dintre care amintim *Premio Feronia*, acordat în 2009, în Italia, pentru poezia sa tradusă în limba italiană de către Gëzim Hajdari şi Amoà Fatuiva sub titlul ***Dove le parole non si spezzano*** (***Where No Words Break***). A publicat până în prezent treizeci de cărţi. ***Care of Light*** (2010) este a opta sa colecţie de poezie, iar ***Imagination's Way*** (2010) a opta sa colecţie de eseuri critice. A publicat, de asemenea, două colecţii de povestiri scurte, ***Orion's Belt*** (1996) şi ***A Makeshift Sun*** (2001). A editat o antologie a poeziei filipineze, în trei volume, în limba engleză: ***Man of Earth*** (în colaborare cu Edna Zapanta Manlapaz; 1989), ***A Native Clearing*** (1993) şi ***A Habit of Shores*** (1999). A publicat o antologie în şase volume de povestiri scurte filipineze, în limba engleză, povestiri scrise în perioada 1956-2008: primul set, de două volume, ***Upon Our Own Ground*** (2008); al doilea set, ***Underground Spirit*** (2010); al treilea, ***Hoard of Thunder*** (2012). Gémino H. Abad a obţinut titlul de doctor în limba engleză la Universitatea din Chicago în 1970 şi predă la U.P. (University of the Philippines), unde a lucrat ca secretar al Universităţii, vicepreşedinte pentru Afaceri Academice, precum şi director al U.P. Creative Writing Center (acum Institute of Creative Writing).

Îl învăţ pe copilul meu

I
Îl învăţ pe copilul meu
Să supravieţuiască.
Încep cu cuvintele noastre,
Cuvintele simple la început
Şi la sfârşit.
Ele sunt cel mai greu de învăţat.
Cuvinte aşa cum sunt: acasă,
Sau prieten, sau a ierta.
Aceste cuvinte sunt legături.
Ele sunt dificil de suportat,
Roadele lor sunt nevăzute.
Sau cuvinte care promit
Sau visează.
Cuvinte cum ar fi onoare, sau certitudine,
Sau bucurie.
Cele care se aud cel mai rar
Au rădăcinile adânci.
Acestea sunt cuvinte care aspiră,
Ele nu lasă umbră.
Acestea nu sunt cuvinte
De rostit.
Acestea sunt cuvintele
Din care suntem noi făcuţi,
Nedeterminat,
Fără altă bază.

II
Copilul meu
Este fără silabe
Pentru a-l rosti,
Captiv încă originii sale
În tăcere.
Prin fiecare cuvânt
Ca să îi conducă spaţiul
El este eliberat;
El este modelat prin discursul său.
Orice acţiune, de asemenea,
Este la început fără cuvinte.
Nu e nicio repetiţie
Pentru a îndrepta fapta ta
Din direcţia dinspre cuvintele sale.
Cuvintele sunt date
Dar nu există niciun libret;
Piesa lor este ascunsă,
Suntem scena lor.
Acestea sunt cuvintele
Care oferă grijii noastre
Atât cerul, cât şi pământul,
Aceleaşi cuvinte
Care ar putea eluda faptele noastre.
Dacă le rostim,
Dar nu le putem întâlni sunetul,
Ei încă ne abandonează.
În vidul nostru,
Gol precum copilul
Cu tăcerea urcând
Pe vârful cuvintelor.

Şi astfel,
Îl învăţ pe copilul meu
Să supravieţuiască.
Voi începe cu cuvintele noastre,
Cuvintele simple la început
Şi la sfârşit.

Prezentare şi traducere: ***Elena Liliana POPESCU***

Michael SWAN

Este autor renumit de manuale şi de materiale didactice pentru predarea limbii engleze. Michael Swan este şi poet ale cărui lucrări sunt publicate, dorind să demonstreze că specialiştii gramaticieni pot fi şi umani. Pentru detalii privind lucrările sale în ambele domenii, vizitaţi site-ul: www.mikeswan.co.uk.

Podul

Un pod atât de mic
şi tu în mijloc.

Cu un pas înaintezi,
şi pe muntele plin de plante sălbatice,
limpezi izvoare,
strigătele ascuţite ale şoimilor,
fără cale de întoarcere,
te afli.

Cu un pas înapoi,
şi pe pajişti
pline de blânde animale,
puieţi de copaci,
iarbă-dulce,
cu poarta închisă, te afli.

Dar tu acolo ai rămas.

Noaptea se lasă
şi a doua zi
şi în următoarea zi,
tu tot acolo eşti,
până la venirea corbilor negri.

Vis cu tigroaică

Copile,
într-o zi
o tigroaică vei întâlni.

Tu şi tigroaica
faţă-n faţă.

Atunci cum vei proceda?

Te cunosc.
Bine, pe tigroaică,
cu mâinile goale,
o vei apuca,
o mica sferă
rotindu-se,
lumină în toate direcţiile împrăştiind.
Şi tigroaicei visele tale i le vei povesti
şi încă un lucru deosebit,
pe care numai tu îl ştii.

Iar tigroaica se va apropia,
botul de tine îl va atinge
– dacă o creatură sălbatică ea nu era,
un sărut,
sigur acela ar fi fost.
În schimb,
un secret ea îţi va destăinui.

Multă vreme
priviri din ochi veţi împărtăşi.

Tu vei pleca
buf, buf, buf;
şi, când nimeni nu se va uita,
cu limba ta aspră,
blana ţi-o vei spăla.

Iar tigroaica
puilor ei
visele tale le va povesti.

Papagalul

Papagalul în pădure vieţuieşte.
Papagalul pene verzi şi aurii are.
Papagalul grozav se distrează,
prin vârfurile copacilor zburătăcind.

Poezia unui papagal îi este dedicată.
Poezia în alb şi negru este scrisă.
Poezia plină de cuvinte este.
Prea uşor să o înţelegi nu este.

Prelegerea este despre poezie.
Prelegerea extraodinar de plină de cuvinte este.
Prelegerea este nemaipomenit de plictisitoare.
În primul rând,
câteva călugăriţe în cenuşiu iau notiţe.

Hotărând să nu vină, papagalul bine a procedat.

Nicolae Suciu, *Gospodărie părăsită*

Formele lucrurilor

Un oval
pentru chipul mamei lui;
cercuri pentru mere, portocale şi soare.

Pătrate şi triunghiuri,
pentru căsuţa lor,
cu creioanele colorate de la ziua de naştere;
o linie şerpuită
pentru fumul din coşul casei.

Lucrurile întotdeauna au avut forme.

Atât de mult talent,
forma potrivită pentru un şoim rotindu-se în aer,
o furtună de nisip şi
o femeie care întoarce capul,
doar cu pensule şi vopsea, le poate crea.

Nimeni nu a înţeles
într-un loc atât de mic
cum le poate înghesui:
forma iubirii,
forma supărării şi a împăcării,
a bucuriei şi a disperării.

A învăţat
forma luării strânse a curbelor rapide,
a seducţiei,
a petrecerilor elegante în cele mai bune
cercuri sociale,
a puterii şi a respectului.
Deosebita formă a banilor
a descoperit.

Tu ştii
forma bolilor,
a facturilor neplătite,
a prietenilor care te-au dezamăgit?
Pierderea formei?
Autoportretele priveşte-i-le.

Ochii priveşte-i,
care forma întregii lumi au învăţat-o.

În ultima lui zi de viaţă,
în baston sprijinindu-se,
tremurând în faţa şevaletului,
el un cerc perfect a desenat.

În rând, la terminalul plecări

Vreo şaisprezece ani să fi avut,
copilă încă pe jumătate,
în rând ea aşteaptă,
în drum spre
Roma la sfârşit de săptămână.
Ea pe al său iubit
tainic îl îmbrăţişează.
Ea şoldurile în ritmul muzicii
de la difuzoare şi le mişcă.
Ochii ei împliniţi de nepoţi sunt.

all poems © Michael Swan 2012

Aceste poeme sunt traduse în cadrul Proiectului Internaţional Poetry PRO, coordonat de Lidia Vianu, director al Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan - Universitatea din Bucureşti, http://mttlc.ro.

Prezentare şi traducere: ***Elena Daniela RADU***